

KARINΞEGE NDMΞE NIVOND

Mamara Sénoufo New Testament and Old Testament Portions

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

WURUTI.....	4
ZHONASI	7
MACOO.....	9
MARIKA	39
LUKA	58
YOHANA	89
KAPYEGEE	113
OROME SHEEN.....	144
1 KORENTE SHEEN.....	159
2 KORENTE SHEEN.....	173
GALASI SHEEN.....	182
EFESE SHEEN	188
FILIPE SHEEN.....	193
KOLOSE SHEEN	197
1 TESALONIKI SHEEN	201
2 TESAKONIKI SHEEN	205
1 TIMOTE.....	207
2 TIMOTE.....	212
TITE.....	215
FILEMƆ	217
HEBURUU.....	219
YAKUBA	229
1 PYƎƎRI	233
2 PYƎƎRI	237
1 YOHANA.....	240
2 YOHANA.....	244
3 YOHANA.....	245
ZHUDE.....	246
KASHƎƎ.....	248

WURUTI

Elimeleki ni wu kpuun li keree

1 Caṅa nii lemu ni Yawutuu pu wo fanha ki bye ki-irikɔɔn pu keŋe ni ge, xuugo ka ya pa jé fiige ki ni lee caṅa nii li ni. A Betilehemu shen ná wa di yiri ni wu shɔ ni wu jalaa shuun ni Zhude fiige ki ni, na she tatæenge sha Mowabu fiige ki ni. ²Wee ná wu mege ki bye na Elimeleki, wu shɔ wu mege di ŋe na Nɔmi, ja wa mege di ŋe na Makilɔn, wusama mege di ŋe na Kilijɔn. Efirata shi shæen pu bye pii na foro Zhude fiige ki ni Betilehemu ni. Ba p'a nɔ Mowabu fiige ki ni wε, na diin wà.

³A Nɔmi poo Elimeleki wu ba xhu, na Nɔmi ni jalaa shuun wu yaha wà. ⁴A pee jalaa p'i ba Mowabu shi wu wo pushaa shuun wa leŋε. Cee wa mege ki bye na Dri-pa, wa mege di ŋe na Wuruti. A p'i yèe ke shishiin pye wà. ⁵Lee kadugo na a Makilɔn ni Kilijɔn wu be di ba xhu. Ayiwa, a Nɔmi di bɔɔn wu poo we, ni wu jalaa shuun wu ni.

Wuruti ya taha Nɔmi na na pa Betilehemu ni

⁶Ayiwa, ba Nɔmi ya pa logo na Tehene Baa Kile ya wu shi shæen pu tεge, na ŋɔlige kan pu mu na wu yaha Mowabu fiige ki ni wε, a wu ni jalaa cèe p'i gbegele na p'i yiri wà, p'a gaanji wu to fiige ki ni. ⁷Wee tuun wu ni, xuu wemu ni pu bi tiin ge, a wu yiri wee xuu wu ni. A jalaa cèe shuun wu be di daha wu na. A p'i koo lɔ na guri na gaanji Zhuda fiige ki ni.

⁸Wee tuun wu ni a Nɔmi di wu jalaa cèe shuun wu pye: «Yi shuun wu bæeri pu kuri, wa bæeri w'a se wu nu puga. Y'a saama pye ne na, piimu p'a xu ge, na saama pye pee be na. Tehene Baa Kile wu she ŋɔ yi be na mu lee ŋɔgana li na! ⁹Tehene Baa Kile wu she ŋapiŋe kan yi bæeri nigin nigin wu mu yi namaa gbaya ni!» A wu xhɔ na ŋɔɔɔɔɔ fò kan pu mu. A p'i sipyaa le na suu. ¹⁰A p'i Nɔmi pye: «Ahayi! Wèe na daha ma na da gaanji fo ma shi shæen pu wo fiige ki ni.»

¹¹A Nɔmi di pu pye: «Na nagoo, yi kuri! Naha na y'a da binne da se ni na ni wε? Jire n'a da ba gan sanha jalaa piitiilee mu pee pu ta ŋeri yi namaa laa? ¹²Yi kuri y'a se na nagoo! Y'a se! Ne le toro gbajiire taan. Ali ná ŋehe da ba bye ne mu nijaa ye pyaa, na jo ne dà li na jo ne na ba funaŋaa kii se, ¹³ta yee bi da zhe shege na gbaya ni, yi na yere fo pee ba le, p'i na yi leŋe pye pu cèe ge? Ahayi, na nagoo! Kanhama pemu pu wa ne na ge, p'a soro fo xuuni na toro yee wo pu taan, bani Tehene Baa Kile ya wu keŋe ki fanha digi ne na. ¹⁴A p'i sipyaa kii su sanha. Lee kadugo na a Dri-pa di ŋɔɔɔɔɔ

fò kan wu yashɔ wu mu, na gari, ga a Wuruti di daha yaha wu feni. ¹⁵A Nɔmi di ba Wuruti pye: «Ma cuun wu wii w'a kari wu puga shæen ni wu pæŋe ŋaŋmuyɔ yi yiri. Ma be wu kuri m'a se wu feni.»

¹⁶Ga a Wuruti di jo: «Ma ganha bu na kɔri, fo di laha ma na di guri ma feni wε! Bani xuu xuu ni m'a gaanji ge, wà ne be w'a da se. Xuu xuu ni m'a da diin ge, wà ne be w'a da diin. Piimu pu ŋe ma wo shi shæen pu ge, pee na bye ne be wo shi shæen. Wemu wu ŋe ma wo Kile wu ge, wee na bye ne be wo Kile we. ¹⁷Xuu bæeri ni m'a she xhu ge, wà ne be w'a da xhuu, p'i na le wà. Kaa latii bu ne waa laha mu na xu kadugo na, Tehene Baa Kile wu kanhama nigbɔ shan na ŋuŋɔ ni!» ¹⁸Ba Nɔmi ya Wuruti ta w'a kɔɔ yaha wu na lee kɔɔgana li na wε, wu ya yaaga jo nige wε.

¹⁹Wee tuun wu ni a p'i gari mu shiizhan fo na she nɔ Betilehemu ni. Ba p'a nɔ jé wà wε, a lee di kulo li shæen pu bæeri fo. A cèe p'i ganha na yu: «Nɔmi w'a sii tii pye we ya?» ²⁰A Nɔmi di pu ŋɔ shɔ na: «Yi ganha ba na pyi nige Nɔmi wε (Nɔmi kóri ŋe fereme fɔɔ), ga y'a na pyi Mara (lee kóri ŋe kanhama fɔɔ), bani Se Bæeri Fɔɔ ya kanhama shan ne ŋuŋɔ ni. ²¹Tuun wemu ni ne foro naha na gaanji ge, ne bye yara fɔɔ, ga a Tehene Baa Kile di she ne kewaye wo kuruŋɔ na pa leŋε. Naha na yi na pyi sanha Nɔmi na Tehene Baa Kile yaha w'a ŋmahana ŋeri ne feni wε? Se Bæeri Fɔɔ w'a bɔɔɔɔ shan ne ŋuŋɔ ni.»

²²Ayiwa, mu Nɔmi ni wu ja shɔ Mowabu shi shen Wuruti w'a kuri pa mu lee pagana li na na yiri Mowabu fiige ki ni. Drije † shinma wu wo yalɔɔɔ ti lɔduun ni p'a nɔ Betilehemu ni.

Wuruti ya kari di zhe shinma fugi Bowazi wo tεge ni

2 Nɔmi poo wu puga shen wa bye wà. Ná baraga wo wu bye wii, na ŋe yara fɔɔ na foro Elimeleki wo kpuun li na. Wee mege ki bye na Bowazi.

²Caṅa ka a Mowabu shi shen Wuruti wu ba Nɔmi pye: «Na yaha di she kerεye yi ni, wa bu she ŋuŋɔ ŋaari na na, di da shinma furi weefɔɔ feni. A Nɔmi di wu pye: «Ta se na poro!» ³Wee tuun wu ni a wu gari tεge ka ni, na she ganha na shinma wu furi faapyii pii feni. Li kaŋudanga a kee tεge k'i she da Bowazi wogo, Elimeleki wo kpuun shen wa.

⁴Ayiwa, a Bowazi di ba yiri Betilehemu ni na nɔ, na faapyii pu pye: «Yi faabye! Tehene Baa Kile wu pye ni yi ni!» A p'i wu ŋɔ shɔ na: «Uun faabye! Tehene Baa Kile wu duba ma mu!» ⁵Lee kadugo na a Bowazi di faapyii

† Drije ŋe shinma ba alikama ŋe wε. Ga wu pereme d'a taan. W'a foro maa feni na toro kalaga taan.

pu nahagbaa ƒɔɔ wu yiri na wu pye: «Le cebilere le di ƒe ɔɔ wɛ?»⁶ A faapyii pu nahagbaa ƒɔɔ wu wu ɔɔ shɔ na: «Mowabu shi shen cee wemu w'a taha Nɔmi na na pa na yiri Mowabu fiige ki ni ge, wee wu wa.⁷ W'a ne ƒɛeri na ne wu wu yaha wu da furi shinmakɔɔ pu kadugo yiri kalapɔɔ ki te ni. Fo ɔɔɔɔ ki na w'a pa. Wu di pa ge, wu sanha ɔɔ wɛ, fo nime ye w'a she ɔɔ jeri.»

⁸ A Bowazi di Wuruti pye: «Na poro, niwegee shan! Ma ganha bu she shinma fugi nige tege katii ni we! Ma ganha bu laraga kɔn nahame na we! M'a gori naha ni na wo kapyebyezaa pu ni!⁹ Ta pu wii, pu ba xuu wemu kɔɔ, ma da furi wà pu ƒeni! Ne yi jo na kapyebyii pu mu jo wa ganha bu ɔɔ ma na we. Waga ba ma ta, m'a fulo kuzhɔɔ yi na, m'a gba kapyebyii pu wo lokogo ki ni!»¹⁰ Wee tuun wu ni a Wuruti di nuguro sin Bowazi ƒɛɛ ni, na wu pye: «A ne bye dii na ƒɛɛ ta mu naha tãan, fo mu ya ɔɔ ɔɔ na we, ne wemu wu ɔɔ nabun ge?»¹¹ A Bowazi di jo: «Mu ya lemu ƒɛeri pye ma yashɔ wu mu ma poo wu nixhugo na ge, ni mu ya laha ma to we ni ma nu wu tãan, na yiri laha ma fiige ki be ni, na ba shi watii wo fiige ni, kee kemu ki ɔɔ mu bi sanha kee ɔɔ-ɔ ge, p'a yee ƒɛeri naha jo ne mu.

¹² Lemu m'a pye ge, Tehene Baa Kile wu ma saraa lee na! Tehene Baa Kile wu saraa ɔɔɔa wo kan ma mu, Izirayeli wo Kile we, wee wemu wo kapaɔa ɔɔ ni m'a pa lara ge.

¹³ A Wuruti di wu pye: «Di ƒɛɛ ta ma naha tãan na kafɔɔ! M'a ma kapyebyezaa wu luu ɔɔ, na kafilasaa ma jo ni wu ni, na ta mu kapyebyezaa pu d'a ɔɔ be ne na.»¹⁴ Ba liduun w'a pa ɔɔ wɛ, a Bowazi di wu pye: «Fulo, ma da li, m'a ma buuri wu ɔɔ shiga ki ni ma li!» Wee tuun wu ni a Wuruti di diin shinmakɔɔ pu kabanugo. A Bowazi di shinmapya nigaaga ka kan wu mu. A Wuruti di li fo na din, na kisaɔa keme yaha.¹⁵ Ba w'a pa guri shinma wu ɔɔ kɔn na furi we, a Bowazi di wu kapyebyii pu pye: «Yi wu yaha wu da furi shinmapɔɔ ki be te ni, wa ganha bu yaaga jo ni wu ni we!»¹⁶ Y'a shinma kaya ya be shaan ɔɔ na kɔnɔ wu da yee be luu! Yi ganha ba wu ɔɔ yu we!

¹⁷ A Wuruti di shinma wu fugi Bowazi wo tege ki ni fo na she caɔa ki ɔɔ. Wemu w'a fugi ta ge, a wu wee sa. A wee di be ni kiloo kelee taanri (30) shishiin ni.¹⁸ A wu ba ni wee shinma wu ni puga, na ba wu she wu yashɔ wu na. A Wuruti di wu caɔa yalige kisaɔa be yeege, na ki kan Nɔmi mu.¹⁹ A Nɔmi di wu yege na: «ɔɔ wo tege ni ma d'a we shinma we ƒɛeri fugi ɔɔ wɛ? Tege keke ni ma di bye wɛ? Sipya wemu w'a ɔɔ ɔɔ ma na ge, Tehene Baa Kile wu duba weefɔɔ mu!»

Ayiwa, Wuruti ya labye wu pye na caɔa ki ɔɔ ná wemu kereye ni ge, a wu yi ƒɛeri naha jo wu yashɔ wu mu, na wu pye na wee ná wu mege ki bye na Bowazi.²⁰ A Nɔmi di wu ja shɔ wu pye: «Tehene Baa Kile wu duba wee ná wu mu! Bani w'a wu saama pu pyi wèe na ma na jo ba w'a pu pyi xuu pu be na we.» A wu jo sanha na: «Wèe cebooloo piimu p'a yaa na kasege yaha wèe na, na wèe ɔɔ wolo ge, wee wa wu ɔɔ Bowazi.»

²¹ Ayiwa, a Mowabu shi shen Wuruti wu jo sanha: «W'a ne pye sanha be na: «Ta furi na wo shinma wu kɔnɔ pu ƒeni fo pu ba she shinma wu ƒɛeri kɔn ɔɔ.»

²² A Nɔmi di Wuruti pye: «Lee kunni ya ɔɔ na poro, ta se m'a ma wo labye wu pyi ni wee wo kapyebyezaa pu ni. Lee funɔɔ ni ma wa da zhe nige watii wo tege ni, di zhe kanhama pa ɔɔ maye na we.»

²³ Wee tuun wu ni a Wuruti di ganha na se na shinma wu furi ni Bowazi wo kapyebyezaa pu ni fo na she ɔɔ-ɔ ni alikama yalɔɔ ti pye t'a ɔɔ. A wu gori yaha wà wu yashɔ wu taan.

Wuruti ya kaa lemu ƒɛeri Bowazi mu ge

3 Caɔa ka Wuruti yashɔ Nɔmi ya pa wu pye: «Na poro, n'a da xuu wa sha ma mu kɔnɔ m'a ƒɛɛ ta.² Bowazi wemu wo kapyebyezaa ni m'a bi labye wu pinne na byi ge, wèe ceboro wu ɔɔ wii. Wee w'a wu wo shinma shuu fuu ɔɔ piige.³ Wee tuun wu ni yiri m'a wuu, m'a nudanga sinne pa tire, m'a ma fazaaya yi le, m'a she shuu li na. Ga ma ganha bu maye she wu na na wu ta wu sanha li na gba we.⁴ Wu ba sinne tuun wemu ni, m'a wu tasinnege ki keme ƒɛeri xuuni, m'a fulo wu na, m'a wu fatɔɔ ki laha wu ɔɔ yi na, m'a sinne wu ɔɔ yi ni. M'a yaa na lemu pye lee kadugo na ge, wuye pyaa na yee saya naha jo ma mu.»

⁵ A Wuruti di wu ɔɔ shɔ na: «Keree kiimu ƒɛeri m'a jo na mu ge, n'a da zhe ki ƒɛeri pye.»⁶ A Wuruti di gari shuu li na, wu yashɔ w'a keree kiimu ƒɛeri jo wu mu ge, a wu she kee ƒɛeri pye.

⁷ A Bowazi di ba li, na gba a wu funɔɔ di sii taan xuuni, a wu gari na she sinne wu ɔɔ shinmapya wu tãan. A Wuruti di beele fulo wu na, na fatɔɔ ki laha wu ɔɔ yi na, na sinne wu ɔɔ yi ni.⁸ Ba ɔɔ k'a pa ɔɔ we, a Bowazi di ba gburogi yiri, na ɔɔ wii wu ɔɔ ni we, na cee wa nizinnege ta wà.⁹ A wu jo: «ɔɔ wi wɛ?» A cee wu jo: «Ne Wuruti wi, ma kapyebyezaa we! Ma fatɔɔ ki tɔ na na, bani wèe ceboro wemu w'a yaa na wèe ɔɔ wolo ge, wee mu ɔɔ.»

¹⁰ A Bowazi di wu pye: «Wuruti, Tehene Baa Kile wu duba ma mu! Le m'a pye me nime ge, lee ya li shee na m'a pye kɔmɛ ɔɔ ma yashɔ wu shizhaa na na ye taashiine li be na. Bani mu bi da zii daha lewe p'a ɔɔ ni, pu kabyaa ƒɛɛ, kelee pu la baa ƒɛɛ.¹¹ Ayiwa nime, ma ganha bu fya we na poro. Ma bu kaa ƒɛeri jo na mu, lee n'a da bye ma mu. Bani pu ƒɛeri ya li ce na mu ya pye cee wemu ya tii ge.¹² Can wu ɔɔ wii, ne kunni ɔɔ yee ceboro, wemu ya yaa na mu ɔɔ wolo ge, ga yee ceboro wa ɔɔ wà, ɔɔ t'a wee teɔɔ na ye ne na.¹³ Shɔn naha! Di ba she wee ná wu peregɔ ɔɔ ɔɔ na, wu bu da wu na da ɔɔ wu ma ɔɔ wolo. Wu bu she ɔɔ, wu na li pye. Wu bu she li she, n'a da kɔmɛ lɔ ma mu, jo ne na ma ɔɔ wolo Tehene Baa Kile nii wo wu mege na. Sinne naha fo ɔɔ ba she mu-gi!

¹⁴ Wee tuun wu ni a Wuruti di sinne Bowazi ɔɔ yi ni fo na she kpeenge pye ki na woni. A wu ba ɔɔ yiri na kpeenge ki ta ki sanha ɔɔ wa wu wa ce we. Bani Bowazi bi wu pye na wu ganha bu sipya wa shishiin yaha wu li

ce na cee wa w'a pa shuu li na we. ¹⁵ Ba w'a yiri na giin da gaanji we, a Bowazi di wu pye: «Pa ni ma fadegboho ki ni! M'a ki co xuuni!» A wu ki co xuuni, a Bowazi di crije shinma kiloo ke ni kaguro shishiin le ki ni, na wu tugo ki taan, na ganha na gaanji kanha ki ni.

¹⁶ Ba Wuruti ya she ko wu yasho wu na we, a wee di wu yege na: «Dii yi d'a she da we porofoko we?» Lemu beeri Bowazi ya pye wu mu ge, a wu lee beeri paari wu yasho wu mu. ¹⁷ A wu wu yasho wu pye sanha: «Wee w'a we crije shinma kiloo ke ni kaguro we kan ne mu, bani w'a bi jo na ne kewayo wo ya yaa na kuri pa je mu feni we. ¹⁸ Wee tuun wu ni a Nomi di wu pye: «Porofoko we, tiin naha fo kii keree kii ba shoknri shoknrigana lemu na, bani wu ya kii keree kii shoknri nijaa we, wu naha da ga njige we.»

Bowazi ya Wuruti lenje

4 A Bowazi di gari kulo li tajege ki ko na, xuu wemu ni p'a ma keree ki shoknri ge, a wu she diin wa. Bowazi bi na wemu kaa jo Wuruti mu na nuwuuro t'a wee tereje xuuni ge, a wee di ba ko na doroo. A Bowazi di wu pye: «Ee! Shen wefoko, gbara naha, m'a diin!» A na wu fulu, na diin. ² Wee tuun wu ni a Bowazi di kulo li nokohe ke wa naha bulo, na pee pye na pu be pu pa diin. A pu be di ba diin.

³ Ayiwa, nuwuuro t'a na wemu tereje xuuni ge, a wu wee pye: «Nomi kunni ya yiri Mowabu fiige ki ni na pa, m'a lee ce. W'a li she na wee da wu ceboroná Elimeleki wo terege ki pere. ⁴ Ne jo di yi jo ma mu, jo ma ki shoko kulo li nokohe pee, ni sipyii pusamaa beeri nii na piimu beeri pu wa naha ge. Ma bu da ma na da wu njoko wolo, m'a wu njoko wolo! Ma shiin bu da m'a da wu njoko wolo we, m'a yee be jo na nii na. Bani nuwuuro ti bu laha mu na, ne na t'a da ko.» A na wu jo: «Uun, ne na wu njoko wolo.» ⁵ A Bowazi di jo sanha: «Ayiwa, ma bu terege ki shoko Nomi mu, wee tuun wu ni m'a yaa ma Mowabu shi shen Wuruti be njoko wolo, koko shi di ba da wu poo wu nixhugo ki mu, wemu na ba bye wu cen wu kokko ge.» ⁶ A na wu jo: «Wee tuun wu ni, ni li je mu, n'a da ja wu njoko wolo nige we, bani ne bu lee pye, n'a da jaagi shan naye pyaa wo cen wu na. Wu njoko wolo maye mu, lee be we n'a da ja we. ⁷ (Taashiine ni Izirayeli ni, wa bu wa kenje yaaga shoko kelee na ma nuwuuro faa; kalee lemu li bi lee fiinje ge, lee li wa me: Wa wu da wu wo tanhaña wolo, na ki kan wa mu. Lee ma li she na lemu ko pu shuun wu beeri ya wo ge, na p'a be li njoko ni.) ⁸ Na wemu na nuwuuro ti bi ko ge, a wee di Bowazi pye: «Wu njoko wolo!» A wu wu tanhaña wolo na kan wu mu.

⁹ Ayiwa, sipyii piimu pu bye wa na fara nokohe pu na ge, a Bowazi di pu beeri pye: «Yee pu wa li seere nijaa

na jo yaaga yaaga k'a bye Elimeleki mu ge, ni yaaga yaaga k'a pye Kilijon ni Makilon mu ge, ne yee beeri shoko Nomi mu. ¹⁰ Lee funko ni n'a da Mowabu shi shen Wuruti ko na pye na shoko, Makilon ya xu na cee wemu yaha ge, koko shi di ba da wu nixhugo ki mu, na fara lee na, koko wu mege ki ganha bu biin ferefe wu cebooloo pu njige ni wu to kulo li ni we. Yee pu wa lee wo seere nijaa.»

¹¹ Ayiwa, nokohe pu fara sipyii pusamaa beeri na piimu beeri pu bye kulo li tajege ki ko na ge, a pu beeri di jo: «Uun, we wa li seere. Cee we w'a jin ma puga ki ni ge, Tehené Baa Kile wu wu pye ba Arasheli ni Leya je we, pee piimu p'a Izirayeli nagoo pu beeri se ge. Kile wu fanha kan ma mu Efirata shi wu ni, wu mege nigboho da ma mu Betilehemu kulo li ni! ¹² Tehené Baa Kile wu nagoo njeheme da ma mu le cebilere le na, ma kpuun l'i bye Perenzi wu li tuugo, Tamari ya Perenzi wemu se Zhuda mu ge.»

Nomi ya nabige ka ta

¹³ Ayiwa, a Bowazi di Wuruti lenje. A Tehené Baa Kile di duba wu mu. A wu yere yacere na, na funana se. ¹⁴ A Betilehemu wo ce p'a ganha na Nomi pyi: «Tehené Baa Kile w'a soko! Sipya wemu w'a da ba ma ko wu yere ni ma keree beeri ni ge, w'a wee pye wee ya se nijaa. Kile wu mege nigboho da we pya we mu Izirayeli fiige ki ni! ¹⁵ We pya we na ba ma luu njige, na yere ni ma keree ni ma ni ma lege ki be ni. Ma ja shoko we, w'a ye jalaa gbarashuun na, bani ma kaa l'a dan wu ni. Wee w'a ke nabige ke se ma mu.

¹⁶ A Nomi di pya wu co, na wu taha wu dodoko na. Wee shiin w'a wu ko, na ganha na wu biini. ¹⁷ A Nomi wo tiinjii ce p'a ganha na mujoko waa na yu: «Nomi ya ja ta!» Pu ni Nomi ni, a p'a pya wu mege le na Obedi (lee kori je wemu w'a fungoko yeri sipya na ge). Obedi w'a pye Izayi wo to we, Izayi di je saannaa Dawuda to.

Saannaa Dawuda noko tayirige

¹⁸ Perenzi wo kadugo ki sipyii pu meye yi ye:

Perenzi w'a Esiramu se.

¹⁹ A Esiramu di Aramu se.

A Aramu di Aminadabu se.

²⁰ A Aminadabu di Nasoko se.

A Nasoko di Salimko se.

²¹ A Salimko di Bowazi se.

A Bowazi di Obedi se.

²² A Obedi di Izayi se.

A Izayi di saannaa Dawuda se.

ZHONASI

Zhonasi ya fe na gbee Tēhene Baa Kile naha na

1 Canja ka Tēhene Baa Kile ya Amitayi ja Zhonasi pye: †² «Yiri, m'a she Ninive †† kugbɔɔ li feni! M'a she jo ni kulo li shēen pu ni ni mujuugbɔɔ ni, bani pu kuumo p'a pele ye ne naha t̄aan.» ³ Ga a Zhonasi di yiri, na wu baa gbee Tēhene Baa Kile naha na. Lee funɔɔ ni a wu gari Zhopa suumo lɔɔ ki kɔɔɔɔ yi tayerege ki ni, na she kɔɔɔɔ ka ta wà kemu bi se Tarisisi ni ge. A wu jé jé p̄ereme pu kan, na jé tiin kɔɔɔɔ ki ni na gaanji ni pee ni Tarisi ni, kɔɔɔɔ wu laha Tēhene Baa Kile t̄aan.

⁴ Ga a Tēhene Baa Kile di kafēegbɔɔ ka yirige suumo lɔɔ ki na. A kafēege k'i sii pele fo kɔɔɔɔ ki na zhaa di gyēegi. ⁵ A kɔɔɔɔ ki kapyebyii p'i sii fya fo xuuni. A pu bēeri di ganha na pu kilelēe j̄eri. A p'i kɔɔɔɔ ki funɔɔ tuguro ti wolo wá lɔɔ ki ni, kɔɔɔɔ kɔɔɔɔ k'i faha. Lee bi Zhonasi ta wee ya tigi kari fo kɔɔɔɔ ki maazaɔa ki ni, na she sinne ɔ̄munc̄ tara wà. ⁶ A kɔɔɔɔ ki paavɔɔ wu gari Zhonasi feni, na she wu pye: «Mu d'a sinne yaha na ɔ̄munc̄ do? Ma be wu yiri m'a ma wo Kile wu j̄eri. La wa la ni wu na wu funɔɔ sha ni wù kaa ni, na wù ɔ̄nɔɔ wolo, kɔɔɔɔ wù ganha bou gyēegi we.»

⁷ Ayiwa a kɔɔɔɔ ki kapyebyii p'i p̄uye pye: «Yi pa wù kagaanshaan pye, wemu wuu na ke bɔɔɔɔ ke wa kɔɔɔɔ wù na ge, kɔɔɔɔ wù weefɔɔ cē.» A p'i kagaangaa ki shan, a Zhonasi wo kagaan l'i lɔ. ⁸ A p'i Zhonasi pye: «Lemu li wa ke bɔɔɔɔ ke kɔɔɔɔ wèe na ge, lee jo wù mu. Mii mu d'a yiri wē? Labye weke tuugo mu di wa byi wē? Fiige keke shen mu di j̄e wē? Shi weke shen mu di j̄e wē?» ⁹ A Zhonasi di pu ɔ̄nɔɔ na: «Heburu ne j̄e, Tēhene Baa Kile ne be, Fugba Kile we, wee wemu w'a suumo lɔɔ ni ɔ̄nɔɔ ki yàa ge.» ¹⁰ A wu pu pye sanha na Tēhene Baa Kile naha na wee ya fe na gbee. A p'i sii fya fo xuuni, na Zhonasi pye: «Naha na ma d'a le pye wē?» ¹¹ A suumo lɔɔ ki lokuruyo y'i ganha na be, lee na se naha na, lee funɔɔ ni, a p'i Zhonasi pye: «Leke wèe d'a yaa na pye mu na, kɔɔɔɔ lokuruyo y'i yere wē?» ¹² A Zhonasi di pu pye: «Yi na lɔ wá suumo lɔɔ ki ni, lokuruyo yi na yere, bani ne li cē jo ne wuu na ke kafēegbɔɔ ke wa yee taa.» ¹³ A kɔɔɔɔ ki kapyebyii p'i pu se bēeri pye, kɔɔɔɔ p'i kɔɔɔɔ ki paa fulo kɔɔɔ ki na, ga pu ya já wē, bani la li bi faraa lokuruyo yi be, lee wu na.

¹⁴ Wee tuun wu ni a p'i Tēhene Baa Kile j̄eri na: «Ee! Tēhene Baa Kile ɔ̄nɔɔ j̄aari wù na, ma ganha bu wù yaha wù kyēegi we ná we wuu na wē. Ma ganha bu jaa-gi baa fɔɔ shishan foo yege wù na wē, bani lemu l'a

† 2 Saannaa 14:25 †† Ninive wu bi bye Asiri fiige ki wo kugbɔɔ le. Kee fiige ke ni Izirayeli bi bye p̄een, lee na Jonasi funɔɔ bye Kile wu ɔ̄nɔɔ j̄aari pu na wē.

taan mu mu ge, Tēhene Baa Kile, lee mu ya pye.» ¹⁵ Lee kadugo na a p'i Zhonasi co, na wu wá suumo lɔɔ ki ni. Lee taapile li ni a lokuruyo ye ni kafēege ki bēeri di yere. ¹⁶ Ba lee ya pye wē, a kɔɔɔɔ ki kapyebyii p'i sii fya fo xuuni Tēhene Baa Kile na. A p'i saraya wolo kan Tēhene Baa Kile mu, na ɔ̄nɔɔ be faa wu mu.

Zhonasi ya Kile j̄eri na wu yaha fya wu funɔɔ ni

2 Wee tuun wu ni a Tēhene Baa Kile di fyatabaaga ka pye k'a she Zhonasi lɔ j̄. A wu caya taanri ni nibiye taanri pye kee fyatabaaga ki funɔɔ ni. ² Na Zhonasi yaha fya wu funɔɔ ni, a wu wu Kafɔɔ Tēhene Baa Kile wu j̄eri na:

³ «Na ne yaha na kanhama pu ni,
Tēhene Baa Kile ne mu j̄eri,
a mu di ne ɔ̄nɔɔ shɔ.

Na ne yaha xu wo nibiige ki ni,
ne mēe su mu feni,
a mu di ne mēe li logo.

⁴ M'a bi na wá suumo locogonɔɔ ki kɔɔɔɔɔɔ.
A lɔɔ k'i na ɔ̄nɔɔ j̄.

A suumo lokuruyo y'i fɔ toro na ɔ̄nɔɔ ni.

⁵ Ne bi yu jo m'a na kɔɔɔɔ laha maye t̄aan.
Ga ne na ba ma Fefēere P̄eɔɔ Pugbɔɔ ki ɔ̄nɔɔ sanha.

⁶ Suumo lɔɔ k'a fɔ ne ɔ̄nɔɔ j̄ fo ne na zhaa di xhuu.
Suumo lɔɔ k'a ne maha círi.

Suumo lɔɔ ki kɔɔɔɔɔɔ j̄à k'a bi ne katige ki migile.

⁷ Ne bi tigi fo faaboboyo yi kɔɔɔɔɔɔ.
N̄iɔɔ ki ɔ̄nɔɔ bi tɔ wá ne na ma xɔ fo badaa badaa.

Ga a mu di ne ɔ̄nɔɔ wo wu yeege wecogonɔɔ ki ni,
Tēhene Baa Kile, na Kafɔɔ we.

⁸ Tuun wemu ni ne bi zhaa di xhuu ge,
a ne funɔɔ di do ni mu Tēhene Baa Kile kaa ni.

A mu di ne j̄erēge ki logo
na ma yaha ma Fefēere P̄eɔɔ Pugbɔɔ ki ni.

⁹ Piimu p'a yapere ki pele ge, kee kiimu ki j̄e ɔ̄nɔɔ
baa ge

pee ya pu wo ɔ̄nɔɔ takoro li yaha.

¹⁰ Ga ne wi ge, ne na ba ma masɔɔ yoyo cee,
na saraya wolo kan ma mu.

Ne ɔ̄nɔɔ faaya yemu faa ma mu ge,
ne na ba yee bēeri wolo yi tēhene na,
bani mu Tēhene Baa Kile w'a sipya ɔ̄nɔɔ wo.»

¹¹ Ayiwa a Tēhene Baa Kile di jo ni fya wu ni, a wu she Zhonasi tereɔɔ shan kogonɔɔ ki na.

Ninive shéen ya daajeŋe jo pu jurumu wu na

3 A Tēhene Baa Kile di Zhonasi pye sanha wu ƙɔɔɔɔ li shuun wuu ni na: ² «Yiri, m'a she Ninive kugbɔɔ li feni! Jomɔ pemu n'a jo ma mu ge, m'a she pee yere pye ni mujuugbɔɔ ni!» ³ Wee tuun wu ni a Zhonasi di yiri, na gari Ninive kulo li ni ba Tēhene Baa Kile ya yi jo we. Kugbɔɔ li bi sii pye Ninive, ma bu jo m'a li paari, cabyaa taanri ma da bye, ma na li círi. ⁴ A Zhonasi di caɗa nigin para pye na na mujuu waa na yu: «Cabyaa kelee shishēere (40) nɔɔa kadugo na Ninive w'a da gyēgi.» ⁵ A Ninive shéen di dà Kile Kafila wu na. A p'i yi jo waha kulo li shéen pu bēeri mu na pu suun le, na co ƙɔɔɔɔ-pire ti na, na she ƙɔ sipyileye yi na, a pu bēeri di ƙɔɔɔɔ fàya † le.

⁶ Ba pee jomɔ p'a ƙɔ Ninive fanhafɔɔ wu na we, a wu yiri laha wu saanra koro li na, na wu saannaa fadeg-bɔɔ ki wolo yaha, na ƙɔɔɔɔ fàya le, na diin shɔɔɔɔ ni ††. ⁷ A saan wu ni wu fanhafeni p'i we saliya we teŋe kan kulo li shéen pu bēeri mu na:

«Sipyii fara yapɔɔɔɔ yi na, niye fara yatɔɔɔɔ wu na, ka shishiin ganha bu yaaga le ki ƙɔ ni we. Ka shishiin ganha bu li we, ka shishiin ganha bu ƙɔ be gba we. ⁸ Sipyii pu bēeri di ƙɔɔɔɔ fàya le, p'i ya le yapɔɔɔɔ yi be na, pu da mēhe suu Kile feni, p'i daajeŋe jo pu kapyeguɔɔ kee ni pu katiibaagaa ki na, p'i ki ƙɔ ya ha. ⁹ Kile bi giin wu ba ƙɔɔɔɔ kemu ƙɔ wu na ge, la wa la ni wu na ba ɗɗɗɗ paari wu na, na wu fungɔɔɔɔ ɗɗɗɗ, ƙɔɔɔɔ wu ganha bu gyēgi we.»

¹⁰ Ayiwa a Kile di pu ɗa p'a daajeŋe jo, na pu kapyeguɔɔ ki ƙɔ yaha. Wu bi ƙɔɔɔɔ kemu gbegele pu kaa na ge, wu ya kee yaha ƙɔ pu na nige we. ‡

Zhonasi luu ya yiri na ɗaha na Kile ya ɗɗɗɗ paari Ninive †† shéen na we

4 Ayiwa a lee di sii soro Zhonasi ni, a wu luu di sii yiri fo xuuni. ² A wu Tēhene Baa Kile ɗɗɗɗ na:

† Na ƙɔɔɔɔ fàya le, lee ya li shee na p'a daburaje jo pu jurumu wu na. †† Na tiin shɔɔɔɔ ni, lee ya li shee na p'a daburaje jo pu jurumu wu na. ‡ Macoo 12:41; Luka 11:32 †† Ninive wu bi bye Asiri fiige ki wo kugbɔɔ le. Kee fiige ke ni Izirayeli bi bye pēen, lee na Jonasi funɗɗ bye Kile wu ɗɗɗɗ paari pu na we.

«Tēhene Baa Kile, ta ye be ne bi jo ma na yaha na fiige ki ni we? Go le na ne bi fe na se Tarisisi ni, bani ne li ce jo mu ɗe Kile wemu w'a saama pyi, na ɗɗɗɗ paari ge. Mu luu ya yiri ƙɔɔɔɔ na we, ma taanɗeɗe ki be d'a pēle. Mu bu ƙɔɔɔɔ be ɗaha tii wa na, kee be daajeŋe na jé ma ni. ³ Ayiwa Tēhene Baa Kile, na munaa li wolo nime, bani xu ya ƙɔɔɔɔ ne mu ɗiifēere ti na.» ⁴ A Tēhene Baa Kile di wu pye: «Ta ƙaɗi wa mu mu mu wu ma luu yirige le na ge?»

⁵ A Zhonasi di foro Ninive kugbɔɔ li ni, na she diin kulo li Kile-ƙɔɔɔ ki na. A wu gba wa yereŋe wà, na diin wee ɗime ni, lemu na ba kulo li shéen ta ge, na ganha na lee ɗaha wii. ⁶ Wee tuun wu ni a Tēhene Baa Kile di gbogo tirige ka pye k'a fin foro, na ɗɔ, na ɗime tirige Zhonasi ɗɗɗɗ na, ƙɔɔɔ wu funɗɗ di ɗiŋe wu kanhama pu na. A kee tirige ki kaa di sii taan Zhonasi ni. ⁷ Ga kee caɗa ki ɗimuguro, kɗeɗe ki na ƙɔ ƙɔ na woni, a Kile di fyenge pye k'a jé gbogo tirige ki ni, na ki li, a k'i waha. ⁸ Ba caɗa k'a pa foro we, a Kile di kafēere nivugo yaha pa na yiri Kile-ƙɔɔɔ † ki na. A caɗa k'i dara Zhonasi ɗɗɗɗ ki na fo wu na zhaa di jiregi. A wu xu ɗɗɗɗ Tēhene Baa Kile mu, a wu jo: «Xu ya ƙɔɔɔ ne mu ɗiifēere na.» ⁹ A Kile di Zhonasi pye: «Ta ƙaɗi wa mu mu mu wu luu yirige ke gbogo tirige ke kaa na ge?» A Zhonasi di Kile pye: «Uun! Ƙaɗi wa ne mu ne wu luu yirige fo na ƙɔ xu be na.» ¹⁰ A Tēhene Baa Kile di jo: «Mu ya ta labye wa shishiin be pye ke tirige ke na ƙɔɔɔ k'i le we, ga ki ɗiɗaara d'a jé mu ni. Piige ka ni k'a fin, na xhu piige ka ni. ¹¹ Wee tuun wu ni ɗaha na mu di giin ne ganha bu ɗɗɗɗ paari Ninive kugbɔɔ li na-e we? Lee lemu sipyii p'a ɗehe sipyii kabɔɔɔɔ xhuu nigin ni kelee shuun (120.000) na ge, pee piimu pu ɗe wa ya wu kanige ce wolo wu kamene ni-i ge, na fara yapɔɔɔɔ niɗeheyē be na.

‡† Siwaga ki bye Kile-ƙɔɔɔ ki na, lee l'a bi kafēere ki pye k'a weri.

MACOO

Jɔɔ wu ɲɛ Macoo wɛ?

Macoo bɛ wu bye Yesu wo tudunmɔɔ kɛ ni shuun wu ni. Girekii p'a Macoo we yiri (Macoo 9:9-13), Heburuu ma jo Levi (Marika 2:14; Luka 5:27, 29). Wee Egilizi w'a wii na wee w'a Macoo Kitabu wu ka. Fanhafɛɛ wari shɔɔ wu bye wii. Na Yesu yaha ɲiɲɛ ke na wee tuun wu ni Yawutuu bi bye Oromɛ shɛɛn wo fanha ki nɔɔ ni. Fanha ki bye kii Yawutuu p'a munaa pɛrɛmɛ kaan. Saan wu bi ma pii ɲaha bulo p'a munaa pɛrɛmɛ pu shuu Yawutuu pu mu. Tɛɛgɛɛ ɲiɲɛɲɛɛ funɲɔɔ ni piimu ɲaha saan wu bi ma bulo ge, Yawutuu pu ma bye pii. Pee kaa ɲɛ ma dan Yawutuu pusamaa ni wɛ, bani p'a ɔɔ Oromɛ shɛɛn pu mu na kapɲɛɲɛ pyi pu mu. Pee fanhafɛɛ wari shɔɔɛ pu p'a bi sipyii pu ɲmahana, na la faraa munaa pɛrɛmɛ pu bɛ na, kɔɔɔ pu bɛ di bye lafɛɛ. Yawutuu pu bi pee wii kɔɔ ke bɛɛri wo jurumu fɛɛ. Ga Yesu ya ɲuɲɔ ɲaari Macoo na, na wu yiri.

We Jozaama Kitabu we kakana ɲuɲɔ

Macoo ya we Kitabu we fanha ɲɛɲɛ Yawutuu shizhaa na. Wu sɛmɛ wu kapugbɔɔ ki ɲɛ na: Yawutuu pu wo saan wu ɲɛ Yesu, wemu wo ɲɔmɛɛ Kile tudunmɔɔ p'a lɔ ge.

Macoo ya Yesu kalaa wu taa tayereye kaguro: Faabobɔɔ ki ɲuɲɔ wo kalaa we (Macoo 5—7). Yesu ya piimu tun pu she Kile saanra ti kaa jo ge (Macoo 10). Fugba saanra ti wo talɛɲɛɛ (Macoo 13). Sipya ɲiifɛɛɛ pyegana wu cebooloo n'a daa fɛɛ tɛ ni (Macoo 18). Kalaapiire ti na j'a Yesu cabaɲa caɲa sige sigegana lemu na ge (Macoo 24—25).

Jozaama Kitabu wu kafila ɲugbɔɔ

Yesu Kirisa nɔɔ tayirige ni wu se se keree.

Yohana Batizelipye wo Kile Jomɔ yɛɛ ni Yesu batizeli ni wu nɔɔwuuro.

Yesu wo labye we Galile fiige ki ni.

Yesu nigariwo Zheruzalɛmu ni.

Yesu wo labye we Zheruzalɛmu ni. P'a wu she wà, na wu co, na wu gbo. A w'i ba ɲɛ.

Yesu Kirisa nɔɔ tayirige sɛmɛ

(Luka 3:23-38)

1 Yesu Kirisa nɔɔ tayirige sɛmɛ w'a we. Yesu ya foro saannaa Dawuda shi ni, Dawuda d'a foro Ibirayima shi ni.

² Ibirayima w'a Ishaaga se.

Ishaaga di Yakuba se.

Yakuba di Zhuda ni wu ceboronamaa se.

³ Zhuda di Fɛɛsi ni Zara se, pu nu wu bye Tamari.

A Pɛɛzi di Esirɔmu se,

Esirɔmu di Arami se.

⁴ Arami di Aminadabi se.

Aminadabi di Nasɔn se.

Nasɔn di Salimɔ se.

⁵ Salimɔ di Bowazi se, wu nu wu bye Araxabi.

Bowazi di Obɛdi se, wu nu wu bye Wuruti.

Obɛdi di Zhese † se.

⁶ Zhese di saannaa Dawuda se.

Saannaa Dawuda di Solomani se, wee nu wu bi fɛn-
hɛ pye Uri shɔ.

⁷ Solomani di Orobowamu se.

Orobowamu di Abiya se.

Abiya di Azafu se.

⁸ Azafu di Zhozafati se.

Zhozafati di Zhoramu se.

Zhoramu di Oziyazi se.

⁹ Oziyazi di Zhowatamu se.

Zhowatamu di Akazi se.

Akazi di Ezekiyasi se.

¹⁰ Ezekiyasi di Manase se.

Manase di Amɔ se.

Amɔ di Zhoziyasi se.

¹¹ Zhoziyasi di Zhekoniya ni wu ceboronamaa se.

Wee tuun wu ni a p'i Izirayeli sipyii pu co na kari Babilɔni ni.

¹² Pee sipyii pu na co xɔ na kari Babilɔni ni,

a Zhekoniya di Salaceli se.

Salaceli di Zorobabeli se.

¹³ Zorobabeli di Abiyudi se.

Abiyudi di Eliyakimu se.

Eliyakimu di Azɔri se.

¹⁴ Azɔri di Sadɔki se.

Sadɔki di Akimu se.

Akimu di Eliyudi se.

† Zhese:

¹⁵ Eliyudi di Eleyazari se.

Eleyazari di Matan se.

Matan di Yakuba se.

¹⁶ Yakuba di Yusufu se.

A Yusufu di bye Mariyama poo we. Yesu we w'a yiri Kirisa ge, a Mariyama di wee se.

¹⁷ Shi wu segee ke ni shishere wu ne Ibirayima ni Dawuda te ni. Lee kadugo na a shi wu segee ke ni shishere di bye Dawuda ni Izirayeli sheen coduun wu te ni na kari Babiloni ni. A shi wu segee ke ni shishere di bye na lo wee tuun wu na na pa gbara Yesu seduun wu na.

Yesu Kirisa segana

(Luka 2:1-7)

¹⁸ Yesu Kirisa segana li le. Wu nu Mariyama wu bi bye Yusufu curu. Ga na pu yaha pu sanha binne na we, a Fefere Munaa sefere di digi Mariyama na, a w'i yere yacere na. ¹⁹ Wu curu Yusufu wu bye sipiyiime, wu funge bye wu Mariyama mege kyegi we. A w'i li kon wuye funge ni na w'i tee curu te kyegi nmokho ni. ²⁰ Na Yusufu yaha ni kee fungoko ki ni, a Kile wo meleke wa di ba wuye she wu na nmunko ni, na yi jo wu mu na: «Dawuda ja Yusufu, ma ganha bu fya Mariyama lenje na we, bani Fefere Munaa sefere ni w'a yere yacere na. ²¹ Wu na ba funana se, m'a lee mege le Yesu, bani wu na ba wu sipyii pu shu pu jurumu wu na.»

²² Kee keree ki beeri ya pye mu, konho Kafu Kile bi yemu jo wu taatuunho li wo Kile tudunmu wu ko ni ge, yee ko di fa na:

²³ «Li wii, donije fuceri nacebaa na ba yere yacere na, na funana se. Li mege na le na «Emanuweli,» † lee kori ne «Kile ne we ni ne.»

²⁴ Ba Yusufu ya yiri nmunumu pu na we, na li pye na be ni Kafu wu meleke wu wo kafilajo wu ni. A wu Mariyama furu ko. ²⁵ Ga pu ya pinne na we, fo na she Mariyama pye w'a tigi wu funazhiire na. A Yusufu di pya wu mege le Yesu.

Wokko cevee ya pa na yiri Kile-noko na

2 Yesu ya se Zhude fiige ki ni, Betilehemu ni, saanaa Herodi cana nii ni. Wu nizexoko ki na, a wokko cevee pii di ba na yiri Kile-noko na, na ko Zheruzalemu ni. ² A p'i yegenje pye na: «Yawutuu wo saan we w'a se nime ge, mii wu wa we? Wee ya wu wokko na, na wee ya ha Kile-noko ke na, na ba di ba wu pele.»

³ Ba saanaa Herodi ya yee logo we, a l'i wu naha wo fo xuuni, na fara Zheruzalemu sheen beeri na. ⁴ A Herodi di saraya naha shokrivere tunjefe | saraya naha shokrivere tunjoko, ni saliya karamokoko pu beeri pinne, na pu yege na: «Kirisa wemu wu ne Saan ni Izirayeli wo shoko wu ge, mii wu d'a yaa na se we?» ⁵ A p'i wu ko shu na: «Zhude fiige ki ni Betilehemu kulo li ni, bani Kile tudunmu w'a li ka na:

⁶ «Mu Betilehemu we wu wa Zhude fiige ki ni ge,

mu wa Zhude fanha kulogoo ki beeri

nifenhafenhene-e de,

bani tunjoko wa na ba foro mu ni,

wee na ba wu shi Izirayeli wu naha.» ††

⁷ Lee kadugo na a Herodi di wokko cevee pu nmoko yiri, na pu yege xuuni, lee wokko li naduun wu keree na.

⁸ Na xho na pu tun kari Betilehemu ni, na jo: «Yi she le pubinne le sha xuuni. Yi bu she li na, yi ba yi jo na mu, konho na be di she li pele.»

⁹ Ba wokko cevee p'a saan wu jomko pu logo we, na gari. P'a wokko lemu na na pu yaha Kile-noko ki na ge, a lee wokko l'i doro pu naha na, fo na she ko pubinne li xuu wu ni, na yere wee xuu wu tunjo na. ¹⁰ Wokko cevee p'a lee wokko li na tuun wemu ni ge, na funge taan xuuni. ¹¹ Ba p'a je puga ki ni we, na pubinne le, ni li nu Mariyama na. A p'i nuguro sin, na pubinne li pele, na pu yeyee ko mugu, na pubinne li kan sanni, ni perewa yanmuoy ya be, yee ne nudanga yawurire, ni nudanga sinme pemu ne na mire ge. ¹² Lee kadugo na, a Kile di pu kaala nmunko ni na pu ganha bu guri zhe Herodi yiri we. A p'i gari pu fiige ni koo latii ni.

P'a paa kari ni Yesu ni Misira fiige ki ni

¹³ Wokko cevee pu nigaraga na a Kile wo meleke wa di wuye she Yusufu na nmunko ni, na wu pye: «Yiri, m'a baa kari ni pya wu ni wu nu wu ni Misira ni, m'a she di-in wa fo di ba she jo ni ma ni tuun wemu ni, bani Herodi na ba pya wu shaa di gbo.» ¹⁴ A Yusufu di yiri kee pinjoko ki ni, na baa ni pya wu ni wu nu wu ni, na kari Misira ni. ¹⁵ A p'i she diin wa fo na she Herodi pye w'a xu. Kee keree k'a pye, konho Kafu Kile ya jomko pemu jo wu tudunmu wu ko ni ge, pee ko di fa na: «Ne na ja wu yiri yeege Misira fiige ki ni.» †

P'a nokopiire ta gbo

¹⁶ Herodi ya li na na wokko cevee p'a wu ko faanna ge, a wu luu di yiri xuuni. A wu sipyii tun kari na pu Betilehemu ni wu taan kulogoo ki funabiire ti beeri gbo, temu ti ne ti yee sanha doro shuun taan we ge, wokko cevee p'a tuun wemu she ge, na be ni wee ni.

¹⁷ Wee tuun wu ni Kile tudunmu Zheremi bi yemu jo ge, a yee ko di fa. Wu bi jo na:

¹⁸ «Sipyii ya mehe logo na foro Arama koomko pu ni: Xugunko ni sipyaa.

Araseli w'a wu nokopiire yamehe suu. Pu ya wu fehenge ta konho wu luu di nige we, bani p'a xu ko.» ††

P'a kuri foro Misira ni

¹⁹ Herodi nixhugo na a Kile wo meleke wa di wuye she Yusufu na nmunko ni, na wu yaha Misira fiige ki ni.

²⁰ A wee meleke wu jo: «Yiri m'a guri ni pya wu ni wu nu wu ni Izirayeli fiige ki ni, bani piimu pu bi pya wu shaa di gbo ge, pee ya xu.» ²¹ A Yusufu di yiri, na guri ni pya wu ni wu nu wu ni Izirayeli fiige ki ni. ²² W'a logo na Arikilasi w'a tiin wu to Herodi wu tatenge ki ni, na pye

† Ezayi 7:14

†† Mishe 5:1-2 † Oze 11:1 † Zheremi 31:15

Zhude fiige ki saan ge, a Yusufu di fya wu ya ƿƿ na she wà wε. A Kile di wu funɲɔ to ɲmunɔɔ ni, na wu she Galile fiige ki ni. ²³ A wu she diin kulo la ni wà lemu mege ki ɲε na Nazareti ge, kɔnhɔ Kile tudunmɔɔ pu bi yemu jo na Yesu na ba yiri Nazareti shen ge, yee ɲɔ di fa.

Yohana Batizelipye wo Kile jomɔ yεε

(Marika 1:1-8; Luka 3:1-18; Yohana 1:19-28)

3 Ayiwa, caɲa ka Yohana Batizelipye ya kari siwaga ki ni, Zhude fiige ki ni, na she Kile jomɔ pu yεε li ɲɔ kɔn wà. ² Wu bi sipyii pu yeri na: «Yi daajeɲε jo yi jurumu wu na, bani Kile saanra † t'a tεεɲε.» ³ Yohana Batizelipye kaa Kile tudunmɔɔ Ezayi bi byi na:

«Mujuu l'a fòro siwaga ki ni na:

«Yi Kafɔɔ wu koo li yàa!

Yi wu korogoo ki tiil!» ††

⁴ Fàya yemu yi bye Yohana na ge, yee bi yàa ni ɲɔhɔɔ shiire ni, sεεge di ɲε wu yapɔɔ. Kabeeye ni wegeye funɲɔ sεε, yee yi bye wu ɲɔlige. ⁵ Zheruzalem sheen, ni Zhude fiige ki bεeri, ni Zhuruden Gba wu kabanugo kulogoo ki bεeri bi se Yohana yiri, ⁶ na yeree pu jurumu wu na, na puyε kaan Yohana mu wu na batizeni Zhuruden Gba lɔhɔ ki ni. ⁷ Ba Yohana ya li ɲa na Farizheen, ni Sadushéen ɲiɲehemεε pu bi ma na puyε kaan wu mu wu na batizeni wε, a wu pu pye: «Yee matɔn nagoo piiri, ɲɔɔ w'a yee kaala na yee pu paa Kile wo loyire nibana li ɲaha na wε? ⁸ Kapyegeε kiimu k'a li shεε na y'a daajeɲε jo yi jurumu wu na ge, y'a kee pyi. ⁹ Yi ganha ba yi funyɔ kɔɔn ye na Ibirayima wu ɲε yee to wε. Bani n'a da yi jo yi mu, Kile na j'a ye faakageeye ye ɲeri na pye Ibirayima nagoo. ¹⁰ Kacerege k'a lɔ na xɔ, di da tiye yi niye yi cere. Tige bεeri ki ɲε ki ya nagoo nizaamaa pyi-i ge, kee na ba ɔɔn, na ki wà na ni.

¹¹ «Nε kunni w'a yee batizeni lɔhɔ ye ni. Lee w'a li shεε na y'a daajeɲε jo yi jurumu wu na. Ga wa w'a ma ne kadugo, wee fanha ya ɲεhe nε wogo na. Ali na wu tanhaya ye ye pyaa bε wolo wu tɔɔɔ na, nε yaa ni lee ni wε. Wee na ba yi batize Fεfεεε Munaa ni na ni. ¹² Wu shinma fɔ fɔ yaaga ki wa wu keɲε ni. Wu na ba sigiye yi fɔ na wolo shinmapya wu ni. Wu na ba shinmapya wu kemε, na wu le wu kɔɔn ni. Ga wu na ba sigiye yi sòrogo nafugibaaga ni.»

Yohana ya Yesu batize

(Marika 1:9-11; Luka 3:21-22)

¹³ Ayiwa, a Yesu di yiri Galile fiige ki ni na pa Zhuruden Gba wu ɲɔ na Yohana yiri, kɔnhɔ Yohana di ba wu bε batize. ¹⁴ A Yohana di ganha na li shege, na jo: «Mu w'a yaa na nε batize goo, a m'i dεεε na ma nε mu ya?» ¹⁵ A Yesu di wu pye: «ƿƿ lee na, lee di bye mu nime, bani lee pyegana li funɲɔ ni w'à da Kile wo ɲi-daan wu pye.» A Yohana di ƿƿ, na wu batize. ¹⁶ Ba

† Kile saanra:

†† Ezayi 40:3 ‡ Na batize Fεfεεε Mu-

naa ni na ni:

Yesu ya batize na xɔ wε, na foro lɔhɔ ki ni. Taapile ni a fugba wu ɲɔ di mugu. A Yesu di Kile Munaa li ɲa li na diri na ma wu mu ba gbegbe shazhira ɲε wε, na ba do wu na. ¹⁷ A mujuu la di foro fugba wu ni na: «Nε ɲi-daan Ja wu ɲε we, wu kaa l'a dan nε ni tεhεne baa.»

Shitaanni ya Yesu taanna wii

(Marika 1:12-13; Luka 4:1-13)

4 Lee kadugo na a Fεfεεε Munaa di Yesu ɲaha co na kari siwaga ni, kɔnhɔ Shitaanni di she wu taanna wii. ² A w'i suun le na ta cabyaa kelee shisheεε (40) ni nibiye kelee shisheεε. Lee kadugo na, a xuugo di wu ta. ³ A Shitaanni di fulu wu na, na wu pye: «Ma bi ɲε Kile wo Ja we, ye faakageeye ye pye na yi ɲeri buuri.»

⁴ A Yesu di wu ɲɔ shɔ na: «L'a ka Kile Kafila wu ni na:

«Nɔ yalige ye wa sipya ɲɔ shaa wε,

ga fo jomɔ pemu bεeri Kile ya yu ge.» ††

⁵ Lee kadugo na a Shitaanni di gari ni wu ni Fεfεεε Kulo li ni, na she wu yaha Kile-pεεɲε pugbɔhɔ ki ɲidii li ni, ⁶ na wu pye: «Ma bi ɲε Kile wo Ja we, kɔn to ɲiɲε na. Bani l'a ka Kile Kafila wu ni na:

«Kile na ma kaa jo wu mεlekeε pu mu,

pee na ma co pu keye ni,

kɔnhɔ ma tɔɔɔ ganha bu guu

kagerεɲε yafiin na wε.» ††

⁷ A Yesu di wu pye: «L'a ka bε sanha Kile Kafila wu ni na:

«Ma ganha ma Kafɔɔ Kile taanna wii wε.» ††

⁸ Lee kadugo na a Shitaanni di wu lɔ sanha na she yaha faabobotɔɔɔngɔ ka fugba ni, na she kɔɲɔ saanra ti bεeri, ni ti tɔɔɔ wu bεeri she wu na, ⁹ na wu pye: «Ma bu nuguro sin nε fεε ni, na nε pele, nε na ye bεeri kan ma mu.» ¹⁰ Wee tuun wu ni a Yesu di wu pye: «She wà de, Shitaanni! Bani l'a ka Kile Kafila wu ni na:

«M'a ma Kafɔɔ Kile ye pele, ma da labye pyi wee ye nigin mu.» †††

¹¹ Ayiwa, a Shitaanni di laha wu taaan, na gari, a mεlekeε pii di fulu wu na, na wu keree yàa.

Yesu ya wu labye wu ɲɔ kɔn Galile fiige ki ni

(Marika 1:14-15; Luka 3:14-15)

¹² Ba Yesu ya pa yi logo na Yohana ya le kaso ni wε, a w'i yiri wee xuu wu ni, na gari Galile fiige ki ni. ¹³ Ga wu ya ta tiin Nazareti kulo li ni wε, a wu she diin Kaperinɔɔ kulo li ni. Lee bye Galile Gba wu ɲɔ ki na, Zabulɔn wo koomɔ pe ni Nefitali wo koomɔ pu ni.

¹⁴ Lee ya pye mu, kɔnhɔ Kile tudunmɔɔ Ezayi bi yemu jo ge, yee ɲɔ di fa na:

¹⁵ «Zabulɔn wo koomɔ pe

ni Nefitali wo koomɔ pu ni,

pee pemu pu ɲε Galile Gba wu ɲɔ koomɔ pe,

Zhuruden Gba wu kadugo yiri ge,

shi watii sheen ya ɲεhe Galile

wemu wo koomɔ pu ni ge.

¹⁶ Sipyii piimu pu bi tiin nibiige ki ni ge,

pee ya kpeεnge nigbɔhɔ ɲa.

†† Duterεnɔme 8:3 †† Zaburuu 91:11-12 ††† Duterεnɔme 6:16 ††† Duterεnɔme 6:13

Piimu pu bi bye xu wo nibiige fiige ki ni ge,
kpeenge ya foro pee mu.» †
17 Wee tuun we ni Yesu ya Kile Jozaama pu yere li no
kon na byi. Wu bi yu na: «Yi daajenge jo yi jurumu wu
na, bani fugba saanra t'a tseenge.»

Yesu ya fyashaa shishere yiri
(Marika 1:16-20; Luka 5:1-11)

18 Cana ka, na Yesu yaha wu na naari Galile Gba wu
no ki na, a wu fyashaa shuun na, p'i ne cebooloo: Simo,
wee wemu p'a byi na Pyeri ge, ni wu ceborona Andire.
Jo pu bi waa gba loko ki ni. 19 A Yesu di pu pye: «Yi taha
na feni, di yi pye sipyii shavee.» 20 Taapile ni a p'i lokoko
pu yaha wa, na daha wu feni. 21 A wu she naha na, na
ceboronamaa shuun wa be na. Pee bye Zebede wo
jalaa shuun: Yakuba ni Yohana. Pu wo lokoko pee di bi
jooli pu kokoko funko ni, ni pu to Zebede wu ni. A Yesu
di pee be yiri. 22 Taapile ni a pee be di pu wo kokoko ki
yaha wa ni pu to wu ni, na daha wu feni.

Yesu ya sipyii kalaa, na yama fee cuuro
(Luka 6:17-19)

23 Yesu bi Galile fiige ki beeri naari, na kalaa kaan
sipyii pu mu pu Kile-berenge piyeye yi ni. Wu bi fugba
saanra ti wo Jozaama pu yu, na yama tuuyo yi beeri
xuu, na sipyii shuu pu fanhaxokoko tuugo beeri na. 24 A
Yesu mege di Siiri fiige ki beeri ciri. A sipyii p'i ganha na
yama fee pu beeri tugoo na ma wu mu. Gban tuuyo
beeri yi bye pee yama fee pii ni: Jinaa bye pii ni, pii di ne
kirikirizaanaa fee, kabanuxuyo fee ne pu ni. A Yesu di
pu beeri cuuro. 25 A sipyijeheme di daha wu feni. Pee
bi yiri Galile fiige ki ni, ni Dekapoli fiige ke, ni Zheruza-
lemu kulo le, ni Zhude fiige ke, ni Zhuruden Gba wu
kadugo yiri.

Kile Kafila yere lemu l'a pye faaboboko ki noko ni ge

5 Ayiwa, ba Yesu ya sipyire ti na we, na dugi tiin
faaboboko ki noko ni. A wu wo kalaapiire t'i fulo
wu na. 2 A wu no kon na pu kalaa na:

Piike p'i ne duba nagoo pu we?
(Luka 6:20-23)

- 3 «Piimu p'a li ce na funko fee pee ne
Kile shizhaa na ge,
pee ne duba nagoo,
bani pee wuuro ti ne
fugba saanra te.
4 Piimu wo lokoko p'a mehee suu ge,
pee ne duba nagoo.
Bani pee logoo na ba nige.
5 Piimu pu ne ni lotangaa ni ge,
pee ne duba nagoo.
Bani pee na ba nige ki ta na pye cen.
6 Piimu p'a tiime la pyi
ba yalige ni logbaga ne-e ge,
pee ne duba nagoo.

† Ezayi 8:23; 9:1-2

Bani pee funko na ba nige.
7 Piimu p'a noko naari pusamaa na ge,
pee ne duba nagoo.

Bani Kile na ba noko naari pee na.

8 Piimu wo lokoko pu ne feefee ge,
pee ne duba nagoo.

Bani pee na ba Kile na.

9 Piimu p'a nani shaa k'i bye pu ni
pu sipyini te ni ge,
pee ne duba nagoo.

Bani pee na ba yiri Kile nagoo.

10 Kanhama ya koni
piimu na Kile wo nidaan bye funko ni ge,
pee ne duba nagoo.

Bani pee wuuro ti ne fugba saanra te.

11 «Sipyii ba yi shehele, na yi kana, na kakuoko tuuyo
beeri wo kafineye teri yi na ne mege wuu na, wee tuun
wu ni yi ne duba nagoo. 12 Yi funko yi taan fo xuuni,
bani yi saraa w'a pele fugba wu ni. Kile tudunmoko piimu
p'a toro yee naha na ge, mu p'a pee be kanha lee kan-
hagana li na.

Ke noko ke wo suumo ni ki kpeenge
(Marika 9:50; Luka 14:34-35)

13 «Yee pu ne ke noko ke wo suumo. Ga suumo
tipoomo bu foro pu ni, naha na pu taan sanha we? Pee
suumo pe da ja yaaga be no nige we, fo na pu wa
kpeenge na sipyii kokoko ni p'a danhana. 14 Yee pu ne ke
noko ke wo kpeenge. Kulo lemu l'a tene faaboboko
noko ni ge, lee ya ja noko we. 15 Wa shishiin ya sokin-
na leni m'a yaaga shigile wu noko ni we. Ga yaaga ka
noko ni ma ma wu taha, kono wu da kpeenge yeege
puga ki jeeve pu beeri mu. 16 Mu yee be wo kpeenge k'a
yaa na foro lee forogana li na sipyii pu mu, kono pu
da yi wo kapyege nizaanaa ki naa, pu da baraga teri
yi fugba To Kile wu na.

Yesu ya pa saliya wu no fa

17 «Yi ganha ba giin na ne pa di ba saliya we, kelee
Kile tudunmoko pu wo jomo pu gbo we. Ne ta pa di ba
yee gbo we, ga ne pa di ba yi no fa. 18 Can na n'a da yi
jo yi mu, na fugba we ni nige ke yaha, Kile wo saliya wu
kamapile nifenhafenhe be, kelee wu kamapile fudu-
unko nigin be wa da zho do we, fo na she keree ki beeri
no ki tene na. 19 Lee wuu na sipyaa sipya w'a saliya
wu komee nifenhafenhe nigin be kyeege ge, na nugo
na sipyii pu kalaa lee ni ge, weefoko na ba bye fugba
saanra ti wo sipyii pu beeri wo nifenhafenhe. Ga
sipya wemu ba saliya wu koo naari, na sipyii pu kalaa
lee ni, weefoko na ba bye fugba saanra ti wo sipyigbo
wa. 20 N'a da yi jo yi mu, yee bu bye yee di ya saliya
karamokoko pee, ni Farizheen pu ja tiime ni we, yee da
ba je bada fugba saanra ti ni we.

Kile wo loyire li keree

21 «Yee ya yi logo na l'a she we sefelee pu na na: «Ma
ganha ga sipya gbo we.» † Sipyaa sipya w'a wu sipyini

gbo ge, kiiri wu da gɔn ma na. ²² Ga ne kunni w'a da yi jo yi mu jo sipyaa sipya w'a luu yirige wu ceboro taan ge, kiiri ya yaa na kɔn weefɔɔ na. Wemu bu wu ceboro pye na nahanaha wu ne wii, kiirikɔɔn kurunɔ k'a yaa na kiiri kɔn weefɔɔ na. Wemu bu wu ceboro pye na wu sicere ɔɔ, weefɔɔ ya yaa na le Jahaneme wo na ki ni.

²³ Lee wuu na, ma bu yiri, na saraga lɔ, na ma da zhe ki wolo gan Kile mu saraya yi tawologo ki ni. A ma funɔɔ di do li na na kabebaana la m'a pye ma ceboro wa na.

²⁴ Ayiwa, m'a yaa na saraga ki yaha saraya yi tawologo ki ni, m'a guri, m'a fenhe she be ni ma ceboro wu ni, m'a na kuri pa ma saraga ki wolo ma kan Kile mu.

²⁵ Sipya wa bu jaagi shan ma na kaa la na, na ma yiri kiirikɔɔn pu mu. La le maye ni, m'a be ni wee kiiri kɔnɔɔ wu ni na yi yaha koo li na, kɔnɔɔ wu ganha bu she ma le kiirikɔɔn pu keɔe ni, pee di ma kan gedii pu mu pu le kaso ni we. ²⁶ Can na n'a da yi jo ma mu, ma bu je wee kaso wu ni, ma da ga foro wa ni wari pile nigin be foo ni we.

Dɔɔɔɔ keree

²⁷ «Yee ya yi logo na l'a she na: «Ma ganha ga dɔɔɔɔ pye we.» ²⁸ Ga ne kunni w'a da yi jo yi mu jo sipyaa sipya w'a cee wii, na wu la pye ge, weefɔɔ ya dɔɔɔɔ pye xɔ ni wee cee wu ni wu zɔ wu na. ²⁹ Ayiwa wee tu-un wu ni, ma kanige nii le bu da lee na ne kapunɔ di ma le jurumu ni, li wehele wolo, m'a li wa taliige ni. M'a buun ma ceepuuro ti yatenge nigin ye ni, lee ya ɔɔɔ ma mu ma ceepuuro ti beeri ti je Jahaneme ni. ³⁰ Ma kanige keɔe ke shiin bi ne kapunɔ di ma le jurumu ni, ki kɔn wa taliige ni. M'a buun ma ceepuuro ti yatenge nigin ye ni, lee ya ɔɔɔ ma mu ma ceepuuro ti beeri ti je Jahaneme ni.

Gbaxɔɔ keree

(Macao 19:9; Marika 10:11-12; Luka 16:18)

³¹ «Y'a jo be sanha na: «Ná wemu ba da wu shɔ gbaga xɔ, wufɔɔ wu gbaxɔɔ sɛmɛ yàa kan wu mu.» ³² Ga ne kunni w'a da yi jo yi mu jo sipyaa sipya w'a wu shɔ gbaga xɔ, dɔɔɔɔ di ya ta pye kee gbaga ke wo kaxɔɔ ɔɔɔ-ε ge, dɔɔɔɔ ni weefɔɔ ya cee wu le. Ná wemu be w'a ceforogo ka leɔe ge, dɔɔɔɔ wee be ya pye.

Yi ganha ba gari we

³³ «Yee ya yi logo sanha na l'a she we sefɛɛ pu na na: «Ma ganha ga kaaga kàa, m'a guri m'a kee kyɛɛgi we. Ga kaaga beeri m'a kàa Kafɔɔ naha taan ge, kee beeri ɔɔ fa fo ki tɛheɛ.» ³⁴ Ga ne kunni w'a da yi jo yi mu jo yi ganha ba gari bada we. Yi ganha ba gari fugba we na we, bani wee ne Kile wo saanra | Kile saanra koro le. ³⁵ Yi ganha ba gari niɔe ke na we, bani kee ne Kile wo ɔɔɔ tatahaɔa. Yi ganha ba gari Zheruzalemu kulo li na we, bani lee ne Saangbɔ wu wo kulo le. ³⁶ Ma ganha ba gari maye pyaa wo ɔɔɔ ke be na we, bani

†† Ekizode 20:13; Duterɛnɔme 5:17 † Ekizode 20:14; Duterɛnɔme 5:18 †† Duterɛnɔme 24:1 ‡ Levitike 19:12; Duterɛnɔme 23:21-23

ma da ja ma nuzhige nigin we wa be fiinne kelee di ki wo we. ³⁷ Yi sii jo ye «Uun» kelee «Ahayi». Ya bu fara yee na, Shitaanni ni yee ya foro.

Na kaa tege pye ma sipyini na, lee ya yaa we

(Luka 6:28-30)

³⁸ «Yee ya yi logo na l'a she na: «Nii li ne nii wo tege, gaan di ne gaan wo tege.» ³⁹ Ga ne kunni wa da yi jo yi mu jo wa shishiin ganha ga kakuunɔ taga kakuunɔ la foo ɔ we. Sipya wa bu kadaa ja ma kanige nibege ni, ke ki be tagi wu mu. ⁴⁰ Sipya wa ba giin wu ma yiri fanha mu, wu ma fadebire shɔ ma na, fadegbɔɔ kiye pyaa be kan wu mu. ⁴¹ Fanhafɔɔ wa bu ma karamu na fo ma wu wo tuguro lɔ, m'a kilo nigin naari ni ti ni, ti lɔ wu mu, m'a kiloo shuun naari ni ti ni. ⁴² Wa bu yaaga ka neeri ma mu, wu kan. Wa ba foo shaa ma mu, ma ganha bu zhe lee ni we.

Yi pen pu taan yi mu

(Luka 6:27-28, 32-36)

⁴³ «Yee ya tee yi logo na l'a she na: «Ma nii wu taan ma mu.» † m'a ma pen ɔ. ⁴⁴ Ga ne kunni w'a da yi jo yi mu, yi pen pu taan yi mu! Piimu p'a taha yaha yi na na gana ge, y'a Kile neeri pee mu. ⁴⁵ Yi To Kile we wu wa fugba we ni ge, kɔnɔɔ yi ba bye wee wo nagoo. Bani wee ya wu wo cana ki yeege sipyikuunɔ ni sipyisaama beeri mu. W'a zanha shaan sipyitiime ni sipyitiibaaga beeri mu. ⁴⁶ Yee ya taan sipyii piimu mu ge, yee bu daan ni pee ye ni, kuduun weke y'i da da lee ni we? Ali ta lee ninunɔ be fanhafɛɛ wari shɔveɛ pu be wa byi we? ⁴⁷ Yee ba yi cebooloo pu ye nigin shaari, kagbɔ li wa lere ya? Ta lee ninunɔ be Kile cebaalaa pu be wa byi we? ⁴⁸ Yee kunni pu pye sipyii piimu ɔ ya fa ge, ma na jo ba yi fugba To Kile wu ɔ ya fa fagana lemu na we.

Yaaga kangana sipya mu

6 «Yi kasege yaha yiye na, yi wo Kile koo para li ganha bu da bye na yiye shee ye sipyii na we. Yi ba lee pyi, yi da ba kuduun ta yi fugba To Kile wu mu we. ² Ma ba da yaaga ka kan funmɔ feɛ mu, ma ganha ba maga wi maye nahagbaa na we. Lee shuun shuun joveɛ pu wa byi Kile-peeɔe piyeye ye, ni kakuutoroyo yi ni, kɔnɔɔ p'i da masɔɔ taa na yiri sipyii yiri. Can na n'a da yi jo yi mu jo pee ya pu wo kuduun wu ta na xɔ. ³ Ma ba da yaaga kan funmɔ feɛ mu, ma kanige keɔe ba kemu kaan, kamene wogo ki ya yaa na kee ce we, ⁴ kɔnɔɔ kee yakanga ke di bye nɔmɔɔ wogo. Lee bu bye mu, ma To wu w'a kanmɔɔɔɔ naa ge, wee na lee wo kuduun kan ma mu.

Nege pyegana

(Luka 11:2-4)

⁵ «Yi ba Kile neeri, yi ganha bu da bye shuun shuun joveɛ pii shi we. Pee wo pidaan wu ne me na yeree na Kile neeri Kile-peeɔe piyeye yi ni, ni kakuutoroyo yi ni, kɔnɔɔ sipyii pu beeri di da pu paa. Can na n'a da yi jo yi

†† Ekizode 21:24 †† Levitike 19:18

mu jo pee ya pu wo kuduun wu ta na xɔ. ⁶ Ga ma ba da ɲɛɛɛɛ pye, jé ma puga, m'a gburu ki tɔ wá maye na, m'a Kile ɲɛɛri. Ma To we w'a keree bɛɛri naa ge, wee na lee wo kuduun kan ma mu. ⁷ Yi ba da Kile ɲɛɛri, yi ganha ba ɲɔɲɔ baa jomɔ yu, yi da guroo pee ninumɔ na y'a yu tɔɲɔnii niɲɛɛɛɛ ni, ba Kile cɛbaalaa pii ya li pyi wɛ. Pee wa ma giin na pee bu jomɔ pe ɲɛɛ, na pee jomɔ pe ɲɛɛ funɲɔ ni Kile w'a da pee wo ɲɛɛɛɛ ki shɔ. ⁸ Yi ganha bu da yiye yaha pee shi wɛ! Bani yee mago wa yaɲmuyɔ yemu na ge, yee To w'a yee cɛ na ta yee sanha yi ɲɛɛri wu mu wɛ. ⁹ Y'a Kile ɲɛɛri mumɛ:

«Wèe To Kile, mu wemu wu wa fugba we ni ge,

Mu mɛɛɛ ki pye fɛɛfɛɛ.

¹⁰ Ma saanra ti pa.

Ma ɲidaan w'a byi ɲiɲɛ ke na,

Ma na jo ba w'a byi pyegana lemu na fugba we ni wɛ.

¹¹ Wù niɲaa ɲɔlige kan wù mu.

¹² M'a wù kakuuyo yi yafa wù mu,

ba wèe bɛ ya wù sipiyinii wo

kakuuyo yi yafani pu mu wɛ;

p'a yemu pyi wù na ge.

¹³ Ma ganha bu wù yaha wù jé ɲɔwuuro ni wɛ,

ga m'a wù tanha Shitaanni na.

[Bani saanra te, ni sefɛɛɛ te,

ni ɲɔɲɔ we, yee bɛɛri ɲɛ Mu woyɔ tɛhɛɛ baa.

Amiina.]»

¹⁴ «Yi ba sipyii pusamaa wo kakuuyo yi yafani pu mu, yi fugba To wu na ba yi bɛ wo kakuuyo yi yafa yi mu.

¹⁵ Ga yi bu bye yi ya sipyii pusamaa wo kakuuyo yi yafani pu mu wɛ, yi To Kile wu da ba yi bɛ wo kakuuyo yi yafa yi mu wɛ.

Suun legana

¹⁶ «Yi ba da suun le tuun wemu ni, yi ganha bu yi ɲahaya tanha, ba shuun shuun joveɛ pii ya li pyi pyegana lemu na wɛ. Pee wa ma pu wo ɲahaya yi tanha, kɔnɲɔ wa bɛɛri bu pu ɲa, wufɔɲɔ di li cɛ na suun p'a le. Can na n'a da yi jo yi mu, pee ya pu wo kuduun wu ta na xɔ.

¹⁷ Ga ma ba da suun le, ma ɲaha ki je, m'a lasikoli fara ma ɲɔɲɔ ki na, ¹⁸ kɔnɲɔ sipyii ganha bu li cɛ na suun m'a le wɛ, fo ma To Kile wu ye, wee wemu w'a ma funɲɔ cɛ ge. Ma To Kile wu w'a kaɲmɔɲɔɲɔ ki ɲaa ge, wee na lee wo kuduun kan ma mu.

Naafuu tayaɲa niɲɛɛ

(Luka 12:33-34)

¹⁹ «Yi ganha ba naafuu faari da yeri naha yiye mu ke kɔɲɔ ke na wɛ. Fyɛɛɛɛ ni tatɔn ya wu kyɛɛgi, nagaalaa bɛ di gburaya kyɛɛgi na jin, na yuli. ²⁰ Ga y'a naafuu faari y'a yeri yiye mu fugba wu ni. Fyɛɛɛɛ ni tatɔn wa wà di wu kyɛɛgi wɛ, nagaa bɛ di wa wà wu gburu kyɛɛgi jé, wu wu yu wɛ. ²¹ Bani xuu wemu ni ma naafuu wa ge, wà ma zɔ wu bɛ funzhaga wa.

Ceepuuro kɛɛngɛ

(Luka 11:34-36)

²² «Sipya ɲii ki ɲɛ wu ceepuuro sokinna. Ma ɲii ki bu ɲɔ, ma ceepuuro ti bɛɛri na ba bye kɛɛngɛ ni. ²³ Ga ma ɲii ki bu bye ki ya ɲɔ wɛ, ma ceepuuro ti bɛɛri t'a da bye nibiige ni. Ayiwa, kɛɛngɛ ke ki ɲɛ mu ni ge, piige bu jé kee ni, kee na ɲɛri nibiicogɔɲɔ dɛ!

Kile keree ni naafuu keree

(Luka 16:13)

²⁴ «Sipya wa shishiin da já da kapyɛɛɛ pyi ɲɔɲɔfɛɛ shuun mu wɛ. Bani wa na ben wu mu, wa na daan wu mu, kelee wu ɲɔɲɔ wa na, wu laraga kɔn we wu na. Yee da já da kapyɛɛɛ pyi Kile mu, yi da ki pyi naafuu bɛ mu wɛ.

Yi Kile pye yi tadanja

(Luka 12:22-31)

²⁵ «Lee wuu na n'a da yi jo yi mu, yi ganha ba yi funyɔ shaa ni yi ɲɔshaga ni na ɲaha y'a da li, kelee ɲaha y'a da gbuu wɛ. Yi ganha ba yi funyɔ shaa ni yi cére fàya ni, na ɲaha y'a da leni wɛ. Ta munaa ya ye yalige na, ceepuuro bɛ d'a ye cére fàya na wɛ? ²⁶ Yi shazhɛɛɛ te wii fugba we ni. Ti wa yemɛ nuri wɛ, t'i wa shinma kɔɲɔ wɛ, t'i wa shinma kemɛɛ na yeri kɔɲɔɲɔ ni wɛ. Ga yee fugba To wu ti ɲɔ shaa. Ta yee ya ye shazhɛɛɛ na na kanha wɛ? ²⁷ ɲɔɲɔ wu wa yee ni, wemu na já ali jɛɛɛ bɛ fara wuyɛ pyaa shi wu na ni funzhaga ni wɛ? ²⁸ ɲaha na y'i yi funyɔ shaa ni yi cére faleye kaa ni wɛ? Yi sige yaweye yi fyɛngana li wii, y'a fyɛɛɛɛ nizaara temu pyi ge! Yi wa kapyɛɛɛ pyi wɛ, y'i wa fàya shin wɛ! ²⁹ Ga n'a da yi jo yi mu, ali saannaa Solomani ni wu naafuu wu bɛɛri ni, wu fàɲa ka ya ke yawege ke ka fyɛɛɛɛ nigin bɛ xɔ saana ni wɛ. ³⁰ Nà ke ki wa sige ki ni niɲaa, na ta na di da ba kee sòrogo ɲiga na ge. Ni Kile ya kee ɲɔɲɔ tɔni lee tɔgana li na, ta wu da ba yee ɲɔɲɔ tɔ xuuni na ye kee na wɛ? Yee n'a daa w'a cére dɛ! ³¹ Lee wuu na yi ganha ba yi funyɔ shaa na: «Naha wèe da da li wɛ?» kelee «Naha wèe da da gbuu wɛ?» kelee «Naha wèe di da da leni wù fàya wɛ?» ³² Kile cɛbaalaa p'a ye yaɲmuyɔ ye bɛɛri shaa. Yee fugba To wu kunni ya li cɛ na yee mago wa ye yaɲmuyɔ ye na. ³³ Yi fɛnɲɛ ya Kile wo saanra | Kile saanra te ni wu wo tiime pe shaa. Lee kadugo na Kile na ye yaɲmuyɔ ye bɛɛri kan yi mu, na la taha yi na. ³⁴ Yi ganha ba yi funyɔ shaa ni ɲiga kaa ni wɛ! Yi ɲiga keree yaha ɲiga kenɛ ni! Cana bɛɛri ki ɲɛ ni ki ɲɔɲɔ cɔɲɔɲɔ ni.

Yi ganha ba yiye jaagi wɛ!

(Luka 6:37-38, 41-42)

⁷ «Yi ganha ba pusamaa jaagi wɛ! Kɔnɲɔ yi bɛ ganha bu ba jaagi wɛ. ² Bani jaagigana lemu na yee wa sipyii pusamaa jaagi ge, lee jaagigana le na yee bɛ wa da ba jaagi. Yaaga kemu ni yee wa sipyii pu wo daanna wu pyi ge, kee yaaga ke ninuɲɔ ni yeeye pyaa bɛ wo daanna wa da ba bye. ³ Kagaanra le li wa mu cɛboro wu ɲii ni ge, ɲaha na mu di lee wii, na ta puga

tinbara di ñe muye pyaa nii ni, mu di ya lee naa-i we? ⁴ Kelee dii mu di da já ma ceboro pye: «Yere di kagaanra le wolo ma nii li ni!» na ta puga tinbara di ñe mu wuu li ni we? ⁵ Shuun shuun jowɔɔ de, fenhê puga tinbara le wolo maye pyaa nii le ni. Lee bu bye ma na já na xuuni, na kagaanra li wolo ma ceboro wuu nii li ni.

⁶ «Yi ganha ba fefere yanmuyɔ waa puun mu we! Kɔnhɔ pu ganha bu da ñmahana ñeri yi feni p'i yi sheengi sheengi we. Yi ganha ba yi pɛewa kuun waa shaalaa mu we! Kɔnhɔ pu ganha bu da wu tanhana tanhana we.

Y'a Kile ñeri (Luka 11:9-13)

⁷ «Y'a ñeri, yi na da daa. Y'a zhaa, yi na da naa. Y'a gbura ki kuuni, gbura ki na da muri yi mu. ⁸ Bani sipya sipya w'a ñerege pyi ge, wee na da daa. Wemu w'a zhaa ge, wee na da naa. Wemu w'a gbura ki kuuni ge, gbura ki na da muri weefɔɔ mu. ⁹ Yee wa beeri ja w'a buuri ñeri wu mu ge, jɔɔ wu wa yee ni wemu na kagerenɛ kan wu ja wu mu buuri wu wege ni we? ¹⁰ Kelee ja wu bu fya ñeri wu mu, w'i wɔ kan wu mu fya wu wege ni we? ¹¹ Wee tuun wu ni, yee piimu p'a kolo ge, yee bi yasaaya kangana ce mu yi nagoo pu mu. Ayiwa, ta yee fugba To wu da ba yasaaya kan fo xuuni yi ñerivee pu mu we? ¹² Yi funɔɔ wa sipyii p'a keree kiimu beeri pyi yi mu ge, y'a kee shi pyi pu be mu, bani wee wu ñe Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya we ni Kile tudunmɔɔ pii wo kalaa we.

Kuɔɔ nifenhenhene li wo keree (Luka 13:24)

¹³ «Y'a jin kuɔɔ nifenhenhene li ni. Bani koo lemu l'a kari kakara ti wo xuu wu ni ge, lee ya peɛ, li tajege ki be d'a peɛ. Sipyiñehemɛe p'a se lee koo le ni. ¹⁴ Ga koo lemu l'a kari nii sicuumɔɔ pu ni ge, lee koo l'a cɛre, li tajege ki be d'a cɛre. Sipyii piimu p'a jin lee ni ge, pee ya ñehɛ we.

Ki yaseye feni p'a tige ceni (Luka 6:43-44)

¹⁵ «Piimu p'a puyɛ faanna na Kile tudunmɔɔ pee ñe ge, y'a yiyɛ kaseri pee na! Pu ma ma yee mu ba dubyaa ñe we, ga p'i ñe yacoyo. ¹⁶ Pu kapyege ki na y'a da ba pu ce. Ta ɛɛzen | ɛɛzen tige niɛ ya daa me xhuyo tige na? Kelee ta nitoronɔɔ na da xhutɔɔnyɔ tige na? ¹⁷ Tige kemu ya ñɔ ge, yaseye nizaaya k'a byi; tikuunɔɔ be di yaseye niguuyo pyi. ¹⁸ Tisaanɔɔ da ga já yaseye niguuyo pye we; tikuunɔɔ be di wa da ga já yaseye nizaaya pye we. ¹⁹ Tige beeri ki ñe ki ya nagoo nizaamaa pyi-i ge, kee na ba gɔn, na ki wá na ni. ²⁰ Lee cɛgana li na yee da ba tudunmɔɔ kafinejuu pu ce pu kapyege ki na.

Piimu pu da ba jé Kile wo saanra ti ni ge (Luka 13:25-27)

²¹ «Sipyii piimu beeri p'a ñe pyi: «Kafɔɔ, Kafɔɔ» ge, pee beeri wa da ba jé fugba saanra ti ni-i de, fo piimu ye p'a ñe fugba To wu wo nidaan wu pyi ge. ²² Kiiri wu

cagɔɔ sipyiñehemɛe na ba yu na: «Kafɔɔ, Kafɔɔ, ta wee ya keree nibanɔɔ jo mu mege na, na jinaa kɔri yeege yama fee ni, na kakanhanɔɔ ñehene pye mu mege na we?» ²³ Wee tuun wu ni ñe ma li she pu na jo: «Ñe yee ce bada we. Yee kakuubyii piiri, yi laha na tãan de!»

Puga nɔhɔshanma p'a jatani xuuni (Luka 6:47-49)

²⁴ «Lee wuu na, sipya sipya w'a ñe jomɔ pu nuri, na pu koo ñaari ge, weefɔɔ ya foro ná fungɔɔɔ fɔɔ wa feni, wemu ya wu puga yerenɛ faaya ñunɔɔ ni ge. ²⁵ A zangbɔɔ di ba ni kafɛegbɔɔ ni, a gbalaa p'i ñi fo na golo wo. Ga lee la shishiin ya já ke puga ke shan we, bani faaya na ki nɔhɔ ya tenɛ. ²⁶ Ga sipya sipya ba ñe jomɔ pu nuri, wufɔɔ di ya pu koo ñaari we, weefɔɔ ya foro fungɔɔɔ baa fɔɔ wa feni, wemu ya wu wo puga yerenɛ gbazhenɛ ñunɔɔ ni ge. ²⁷ A zangbɔɔ di ba ni kafɛegbɔɔ ni. A gbalaa p'i ñi fo na golo wo. A kee pu-ga k'i gurulo. A ki togana di golo.»

Yesu wo fanha ki keree

²⁸ Ayiwa, ba Yesu ya wee kalaa wu kan xɔ we, a wu kalaa wu kangana l'i sipyiire ti naha wɔ xuuni, ²⁹ bani wu wo we, ni pu wo saliya karamɔɔɔ pu wo wu bye ninumɔ we. Wuu wo kalaa wu bi byi ni sefeere ni.

Yesu ya togo fɔɔ wa cuunɔ (Marika 1:40-45; Luka 5:12-16)

8 Ayiwa, ba Yesu ya tigi faabobonɔ ki na we, a sipyiire ñehere di daha wu feni. ² Wee tuun wu ni a togo fɔɔ wa di fulu wu na, na nuguro sin wu fee ni, na wu pye: «Kafɔɔ, mu bu sɔɔ, go mu na já ñe cuunɔ.» ³ A Yesu di wu kenɛ yeege, na gbɔn wu na, na jo: «Ñe sɔɔ mu wu cuunɔ!» Taapile ni a togo k'i xhɔ, a wu bye feeɛ. ⁴ Lee kadugo na a Yesu di wu pye: «Kasege ya-ha maye na, ma ganha bu ye naha jo wa shishiin be mu we. Ga she maye she saraya naha shɔɔnɔɔ wu na. Musa ya saraga kemu kaa jo ge, m'a kee wolo. Kee na ba li she na m'a cuunɔ.»

Sɔɔsɔii ñunɔɔ wa wo kapyebye ya cuunɔ (Luka 7:1-10)

⁵ Ayiwa, ba Yesu ya jé Kaperinɔɔ kulo li ni we, a sɔɔsɔii ñunɔɔ wa di fulu wu na, na wu ñeri na: ⁶ «Kafɔɔ, ñe kapyebye wu nizinnege ki ñe puga. Wu kabanuyo shuun wu beeri w'a xu. Kanhama pu ñe wu ñunɔɔ ni fo pu nigbɔ.» ⁷ A Yesu di wu pye: «N'a da zhe wu cuunɔ.» ⁸ Ga, a wee sɔɔsɔii ñunɔɔ wu jo: «Kafɔɔ, ñe yaa mu wu jé ñe puga we. Ga ñɔmeɛ nigin ye jo, lee na ñe wo kapyebye wu cuunɔ. ⁹ Bani ñunɔɔ pii wo fanha nɔhɔ ni ñe ñe, sɔɔsɔii pii di ñe ñe be mu. Ñe bu wee wa pye: «She!» W'a gari. Ñe bu wa be pye: «Pa!» Wee be na ba. Ñe bu na kapyebye wu pye: «Le pye!» W'a lee pye.» ¹⁰ Ba Yesu ya pee jomɔ pu logo we, a lee di wu fo. Sipyii piimu p'a taha wu feni ge, a wu pee pye: «Can na n'a da yi jo yi mu, ñe sanha we wo n'a daa wu tuugo ña

sipya wa shishiin mu Izirayeli fiige ki ni we. ¹¹ N'a da yi jo yi mu sanha jo sipyinehemεε na ba ba na yiri Kile-nc̄h̄o ni camutom̄o ni. Pee ni Ibirayima ni Ishaaga ni Yakuba ye na ba binne diin, na li fugba saanra ti ni. ¹² Ga fugba saanra ti mege ya taha piimu na ge, pee na ba wá kpeenge na nibiige ki ni. Pee na ba mehεε suu wà, na ganhaa kuri.» ¹³ Lee kadugo na a Yesu di s̄w̄s̄ii n̄uɲɲɔ wu pye: «Ta se puga! Lemu m'a sha ge, lee li pye ma mu na saha ni ma n'a daa wu ni.» A wu kapye-bye wu juun̄ɲ lee taapile li ni.

Yesu ya yama fεε n̄iɲehεmεε cuun̄ɲ

(Marika 1:29-34; Luka 4:38-41)

¹⁴ A Yesu di gari Pyεeri kaban, na she Pyεeri yafezh̄o wu ta w'a sinne ceefuuro keɲe ni. ¹⁵ A Yesu di gb̄n̄ wu keɲe na, a ceefuuro t'i wu yaha. A wu yiri, na wu keree yaa. ¹⁶ Ba yakon̄ɲ k'a pa n̄o we, a sipyii p'i ganha na ma Yesu mu ni sipyii n̄iɲehεmεε ni, jinaa n̄e piimu ni ge. A wu pee jinaa pu k̄ri yeege pee sipyii pii ni juu nigin na, na yama fεε pu bεeri cuun̄ɲ. ¹⁷ Lee fun̄ɲ ni Kile tudun-nc̄h̄o Ezayi bi jom̄o pemu jo ge, a pee n̄o di fa na: «W'a n̄uɲɲ le wε wo fanhaxh̄oɲ ti t̄aan, ni wε wo yama pu ni.» †

Piimu p'a bi giin p'i daha Yesu feni ge

(Luka 9:57-62)

¹⁸ Ba Yesu ya sipyiiire ti n̄a t'a pa wu kuuri we, a wu kalaapiire ti pye: «Wu she gba wu kadugo.» ¹⁹ A saliya karam̄oɲ wa di fulo Yesu na, na wu pye: «Wu karam̄oɲ, xuu bεeri ni m'a se ge, nε na daha ma feni.» ²⁰ A Yesu di wu pye: «Sige puun wa ni wejeye ni, fugba shazhεere di n̄e ni shiire ni. Ga tash̄oɲ wa Sipya Ja wu mu kemu n̄e wuyε pyaa wogo we.» ²¹ A wu kalaapiire la bε di wu pye: «Kaf̄o, na yaha di ba fenhe na to wu le.» ²² A Yesu di wee pye: «Xuu pu yaha sipyixuyo ye mu yee di da pee leni, m'a daha na feni!»

Yesu ya kafεεgb̄h̄o ka yereɲe

(Marika 4:35-41; Luka 8:22-25)

²³ Lee kadugo na a Yesu ni wu kalaapiire t'i jε kari k̄oɲo ka ni. ²⁴ Taapile ni a kafεεgb̄h̄o ka di yiri l̄h̄o ki n̄uɲɲ ni fo na lokuruyo pye yi na zhaa di k̄oɲo ki t̄o. Lee bi Yesu ta wu na n̄m̄un̄o. ²⁵ A wu kalaapiire t'i fulo wu na, na wu n̄e, na wu pye: «Kaf̄o, wu na da gori l̄h̄o ni, yiri m'a wu n̄uɲɲ wolo!» ²⁶ A Yesu di pu pye: «Naha na yee di fyagi mε we? Yee n'a daa w'a c̄ere dε!» Wee tuun wu ni a wu yiri, na seε kafεεge ke ni lokuruyo yi na, a tun̄o pu bεeri di yere. ²⁷ A lee di bye pii sipyii pii mu kakanhana, a p'i jo: «We n̄a we di n̄e sipya weke tuugo, fo kafεεge ni l̄h̄o bε na wu n̄omεε con̄i we?»

Yesu ya jinaa k̄ri yeege namaa shuun wa ni

(Marika 5:1-20; Luka 8:26-39)

²⁸ Ayiwa, ba Yesu ya n̄o gba wu kadugo yiri, Gadara fiige ki ni we, a namaa shuun wa di foro faya yi ni, na ba wu n̄uɲɲ c̄iri. Jinaa pu bye pee ni. Pu bi sii kolo kolo fo

na koo li pye sipya bε ya gbara w'a doroo li ni nige we. ²⁹ A p'i n̄o k̄n̄ na xhuulo, na yu: «Naha mu di zhaa wεe feni we, Kile Ja we? Kanhama m'a pa di ba zhan wu n̄uɲɲ ni, na ta pu tuun di sanha n̄o-ε ya?» ³⁰ Lee bi shaagbaga n̄iɲeɲe ka ta ki na naha wà taliige ni. ³¹ A jinaa p'i Yesu n̄eeri na: «Ma bu wu k̄ri, ma di wu yaha wu she jε pii shaalaa pii ni.» ³² A Yesu di jo: «Y'a se!» A p'i foro namaa shuun wu ni, na she jε shaalaa pu ni. A kee shaagbaga ki bεeri di gburogi, na digi yan̄a gologoloyo yi ni, na she jε gba l̄h̄o ki ni, na xhu wà. ³³ A pee shaanahamaa p'i baa kari kanha ki ni, na she yi bεeri paari. Lemu l'a bi pye pii jinaa sipyii shuun we na ge, a p'i yee bε n̄aha jo. ³⁴ Wee tuun wu ni, a kulo li sheen pu bεeri di foro, na she Yesu n̄uɲɲ c̄iri. Ba p'a wu n̄a we, na wu keme n̄eeri na wu foro pu wo fiige ki ni.

Yesu ya n̄a kabanuxuyo shuun f̄o wa cuun̄ɲ

(Marika 2:1-12; Luka 5:17-26)

⁹ Wee tuun wu ni a Yesu di k̄oɲo ka l̄o, na guri gba wu k̄n̄ sanha, na ba wuyε pyaa wo kulo li ni. ² A sipyii pii di ba wu mu ni n̄a kabanuxuyo shuun f̄o wa ni yasinnege ka na. Ba Yesu ya pee wo n'a daa wu n̄a we, na n̄a kabanuxuyo shuun f̄o wu pye: «Na ja, lowaa le maye ni, ma jurumu w'a yafa ma mu.» ³ Wee tuun wu ni a saliya karam̄oɲoɲ pii di ganha na yu puyε funȳo ni na: «Kile mege we ya gyεegi mε.» ⁴ Yemu p'a bi yu puyε funȳo ni ge, a Yesu di yee cε, na pu pye: «Naha na ke fungonkuun̄ɲ ke d'a tigi yee funȳo ni we?» ⁵ Na jo: «Ma jurumu w'a yafa ma mu.» kelee na jo: «Yiri, ma da n̄aari!» Leke l'a faha we? ⁶ Ga k̄n̄h̄o y'i li cε na se wa Sipya Ja wu ni w'a sipyii pu wo jurumu wu yafani pu mu n̄iɲe ki na.» A wu kabanuxuyo shuun f̄o wu pye: «Yiri, m'a ma yasinnege ki l̄o, ma da se puga!» ⁷ A wu yiri, na gari puga. ⁸ Ba sipyiiire t'a lee n̄a we, na fya. A p'i baraga taha Kile na tee sefεere ti tuugo gan wuu na sipyii mu.

Yesu ya Macoo yiri

(Marika 2:13-17; Luka 5:27-32)

⁹ A Yesu di laha wee xuu wu ni, na gari. Wu nigariwo, a wu n̄a wa nidεenge n̄a fanhafεε pu wari wu tash̄oɲ ki ni, wu mege di n̄e na Macoo. A wu wee pye: «Taha na feni.» A Macoo di yiri, na daha wu feni. ¹⁰ Can̄a ka a Yesu di ba gari Macoo kaban. Na wu yaha wu na li. A fanhafεε wari sh̄vεε ni jurumupyii n̄iɲehεmεε piitiilee bε di she binne na li ni wu ni, na fara wu kalaapiire ti bε na. ¹¹ Ba Farizhεen p'a lee n̄a we, na ganha na Yesu wo kalaapiire ti pyi: «Naha na yee wo karam̄oɲ w'i li ni fanhafεε wari sh̄vεε, ni jurumupyii piitiilee bε ni we?» ¹² Ba Yesu ya yee logo we, na jo: «Sicuum̄o fεε mago n̄e wεre f̄o na we, fo yama fεε. ¹³ Yi she yi funȳo sha ni pe jom̄o pe k̄ri ni na: «Y'a n̄uɲɲ paari yiye na, nε Kile wa lee feni na toro saraya t̄aan.» Bani sipyii piimu p'a tii ge, nε ta pa di ba pee yiri we, fo jurumupyii.»

† Ezayi 53:4

Kalaa nivomɔ ni kalaa nilɛ keree

(Marika 2:18-22; Luka 5:33-39)

¹⁴ Lee kadugo na a Yohana Batizelipye wo kalaapiire t'i fulo Yesu na, na wu yege na: «Naha na wèe ni Farizhèen di suun leni, na ta mu wo kalaapiire t'i ya leni-i wɛ?» ¹⁵ A Yesu di pu ɲɔ shɔ na: «Cenabun poo † kaafɛɛ na já nahaya tanha na pu ni cenabun poo wu yaha shiizhan ya? Bada! Ga caɲa ka wa ma, cenabun poo wu na ba shɔ pu na, p'a ganha na suun leni wee tuun wu ni.

¹⁶ «Sipya wa shishiin da ga favonɔ tara falege na wɛ. Lee bu bye, favonɔ li na falege ki kile zhɛengi, kee tashengeɲɛ ki na beɛ. ¹⁷ Duvɛn nivomɔ be di ya leni foroyo nilɛyɛ ni wɛ. Lee bu bye be, foroyo yi na zhɛengi, duvɛn wu na wo, foroyo yi be na gyɛegi. Ga foroyo nivoyo ni duvɛn nivomɔ ya leni. Lee bu bye, ma da bu-un ka shishiin ni wɛ.»

Yesu ya cee wa cuuɲɔ, na nahagbaa fɔɔ wa wo poro nixhugo ɲɛ

(Marika 5:21-43; Luka 8:40-56)

¹⁸ Na Yesu yaha pee jomɔ pu na, a Yawutuu wo nahagbaa fɔɔ wa di ba nuguro sin wu fɛɛ ni, na wu pye: «Nɛ poro fuceɛɛ l'a xu nime nime. Ga pa ma keɲɛ taha wu na, wu na ɲɛ.» ¹⁹ A Yesu ni wu kalaapiire t'i yiri, na binne kari ni wu ni. ²⁰ Lee bi cee wa be ta w'a yee ke ni shuun ta shishan na woni wu feni. A wee cee w'i ba Yesu kadugo yiri, na ba gbɔn wu fadegeɲɛ na. ²¹ Wee cee wu bi yi yu wuyɛ funɲɔ ni na: «Nɛ bu sii já ta kɔn ye wu fadeɲɛ ke na, nɛ na juuɲɔ.» ²² A Yesu di ɲmahana ɲɛri, na wee cee wu ɲa, na wu pye: «Na poro, lowaa le mayɛ ni, ma n'a daa w'a ma cuuɲɔ.» Taapile ni a cee wu juuɲɔ. ²³ Ba Yesu ya ɲɔ wee nahagbaa fɔɔ wu kaban na faanwii pu ɲa, na sipyiire ti be ta tunmɔ pu na wɛ, ²⁴ a w'i jo: «Yi yiri foro, bani pya wu ya ta xu wɛ, ga w'a ɲmunɔɔ.» A p'i ganha na wu la wo. ²⁵ Ba sipyiire t'a foro wɛ, a Yesu di jé puga ki ni, na pya wu co wu keɲɛ ke na, a pya w'i yiri. ²⁶ A lee kaa l'i jaaga na kee fiige ki beeri círi.

Yesu ya fyɛnmɛɛ shuun wa ɲii mugi

²⁷ A Yesu di yiri wee xuu wu ni, na gari. A fyɛnmɛɛ shuun wa di daha wu na, na sele, na yu: «Dawuda Ja, ɲuɲɔ ɲaari wù na.» ²⁸ Ba w'a ɲɔ puga wɛ, a fyɛnmɛɛ p'i fulo wu na. A wu pu yege na: «Yee ya dà li na na nɛ na já yee ɲii ki mugi ya?» A p'i jo: «Uun, Kafɔɔ.» ²⁹ Wee tuun wu ni a Yesu di gbɔn pu ɲii ki na, na pu pye: «Lemu y'a zhaa ge, li pye yi mu na saha ni yi wo n'a daa wu ni.» ³⁰ A pu ɲii k'i mugi. A Yesu di yi jo waha pu mu na: «Yi ganha bu sipya wa shishiin yaha wu le cɛ wɛ!» ³¹ Ga, a p'i gari, na she ganha na Yesu kaa yu kee fiige ki beeri ni.

Yesu wo fanha ki ya ta yiri Shitaanni yiri wɛ

³² Ba Yesu ya pa foro wà na gaanɲi wɛ, a sipyii pii di ba wu mu ni ná wa ni, jina wu bye wu ni. Wee bi wu pye bobo. ³³ A Yesu di wee jina wu kɔri, a ná wu já na yu. A l'i bye kakanhana sipyiire ti beeri mu. A p'i ganha na yu na: «Le kaa le la tuugo sanha bye ɲa Izirayeli fiige ki ni bada wɛ!» ³⁴ Ga, a Farizhèen pu kunni di ganha na yu na: «Jinaa ɲuɲɔfɔɔ fanha ni, w'a jinaa pu kɔri.»

Sipyiire ti ɲinaara ya jé Yesu ni

³⁵ Yesu bi ɲaari kulogoo ki beeri ni: kugbɔɲɔɲɔ fara kupiire na, na sipyiire ti kalaa pu Kile-ɲɛɲɛ piyɛyɛ yi ni. Wu bi fugba saanra ti Jozaama pu yeɛ li pyi, na sipyii pu wo yama tuuyo yi beeri xuu, ni pu fanhaxhɔɲɔɲɔ ti beeri. ³⁶ Ba w'a sipyiire ti ɲa wɛ, a pu ɲinaara di jé wu ni. Bani sipyiire ti bi sii kanha, samɔɲɔɲɔ be di ɲɛ pu ni wɛ, ba nahavɔɲɔ baa dubyaa ɲɛ wɛ. ³⁷ Ayiwa, a wu wu kalaapiire ti pye: «Shinma nigɔnbaama w'a ɲɛɛ, ga kapyeyii pu d'a cɛɛ. ³⁸ Lee wuu na, yi shinma wu kafɔɔ wu ɲɛri na wu kapyeyii pii be tun sanha, p'i she wu shinma wu kɔn.»

Yesu kalaapiire ke ni shuun wɛ

(Marika 3:13-19; Luka 6:12-26)

10 Lee kadugo na a Yesu di wu kalaapiire ke ni shuun wu yiri, na fanha kan pu mu p'a jinaa kɔri p'a yeege sipyii ni, p'i da yama tuuyo beeri xuu, ni fanhaxhɔɲɔɲɔ ti beeri. ² Pee Tudunmɔ ke ni shuun wu mɛyɛ yi wa ye: Nizhiime wu ɲɛ Simɔ p'i wu pyi na Pyɛeri, ni wu ceborona Andire. Zebede jalaa shuun: Yakuba ni Yohana. ³ Filipe ni Batelemi; Tomasi ni Macoo, wee wemu wu bi fenhe pye fanhafɛɛ wari shɔɲɔɲɔ ge; Alife ja Yakuba ni Tade; ⁴ Simɔ wemu wu bi bye Zelɔtilee kurunɲɔ ki ni ge, ni Zhuda Isikariyɔti, wee w'a pa Yesu le keɲɛ ni.

Yesu ya wu kalaapiire ke ni shuun wu tun

(Marika 6:7-13; Luka 9:1-6)

⁵ A Yesu di kalaapiire ke ni shuun wu tun, na pu pye: «Shi wemu ɲɛ Yawutuu wɛ, yi ganha bu she wee yiri wɛ! Yi ganha bu da jé Samari sheen wo kulo la shishiin be ni wɛ! ⁶ Izirayeli fiige ki sipyii piimu p'a piin ba dubyaa ɲɛ-ɛ ge, yi she pee yiri. ⁷ Yi nigariwuu, y'a sipyii pu yeɛ, yi da yi yu pu mu na fugba saanra t'a tɛɲɛ! ⁸ Y'a yama fɛɛ pu cuuɲɔ! Yi da xuu pu ɲeni! Y'a togo fɛɛ pu cuuɲɔ, yi da pu pyi fɛɛfɛɛ! Yi da jinaa pu kɔri y'a yeege sipyii pu ni! Ma fuu na y'a lee ta, yi be p'a li kaan ma fuu na. ⁹ Yi ba gaanɲi, yi ganha bu sanni kelee wari-fyɛn lɔ wɛ! Yi ganha bu waripyaa be lɔ le yiye feni wɛ! ¹⁰ Yi ganha bu kushɛyɛyɛyɛ, kelee fadeye shuun, kelee tanhaya, kelee publiin lɔ wɛ! Bani kapyeyiye ya sii yaa ni wu ɲɔlige ni. ¹¹ Yi bu jé kulo beeri ni, kugbɔɲɔ la, kupire la, yi see sipya sha wemu na zɔɲɔ wu yi tirige ge. Y'i diin weefɔɲɔ mu fo yi kariduun ba she ɲɔ. ¹² Yi ba da jé puga beeri ni y'i fenhe fò pye na: «Kile wu ɲaɲɲɛ kan yi mu!» ¹³ Kee puga ki bu da k'a yaa ni yi wo ɲaɲɲɛ ki ni, kee

† Yohana 3:29

na digi pu na. Ga kee puga ki ba da ki ya yaa ni yi wo naniŋe ki ni wε, yi wo naniŋe ki na guri na pa yi mu. ¹⁴ Puga beeri kelee kulo beeri l'a she li da yi tirige wε, kelee pu ya yi jomɔ logo wε, yi ba fɔro wee xuu wa ni, y'i yi tɔɔɔ gbazhenhe nahara wo wà. ¹⁵ Can na n'a da yi jo yi mu jo Sodɔmu † ni Gɔmɔɔri | Sodɔmu ni Gɔmɔɔri sheen wo kanhama keeree na ba bɔɔ lee kulo li wogoo na kiiri wu cagɔngɔ.»

Kanhama pemu p'a ma ge
(Marika 13:9-13; Luka 21:12-17)

¹⁶ «Li wii, n'a yi tun na kari ba dubyaa ne me yacoyo niŋe ni wε. Wee tuun wu ni, yi kasεεge yaha yiye na ba wɔɔɔ ne wε! Y'i bye sipyii piimu ya la yu ni wa ni wε, ba gbegebe shazheere ne wε! ¹⁷ Y'a yiye kaseri sipyii pii na de, bani pu na ba yi leni kiirikɔɔn kuruyo yi keŋe ni, na yi kpɔɔn ni kashenge ni pu wo Kile-pεεŋe piyeye yi ni. ¹⁸ Pu na ba se ni yi ni gbafeneere ni saannaa mu ne mege wuu na. Lee na ba bye kapuŋɔ yi na Kile wo Jozaama pu jo pu mu, na pu jo shi wusama be mu. ¹⁹ Pu ba yi leni keye ni tuun wemu ni, yi nijoyo ni yi jogaŋaa ganha bu da bye yi mu funzhaga wε. Jomɔ pemu y'a da ba jo ge, pee na ba digi yi funyɔ ni wee tuun wuyε pyaa ni. ²⁰ Bani yiye pyaa wa da ba bye pee jomɔ pe jovee wε, ga yi To Kile wu wo Munaa li l'a da ba yu yi tɔɔɔ na.

²¹ «Ceboro na ba wu ceboro le keŋe ni, kɔnhɔ p'i wu gbo. To na ba lee tuugo pye wu pya na. Nagoo be na ba yiri pu sefee feni, kɔnhɔ p'i pu gbo. ²² Sipyii beeri na ba yi kɔ ne mege wuu na, ga wemu bu jà luu mara fo tehenε na, weefɔɔ na zho. ²³ Pu ba yi kana kulo la ni, yi ma baa kari latii ni! Ga n'a da yi jo yi mu jo yani yee pu Izirayeli kulogoo ki beeri naari ge, Sipya Ja wu na guri ba.

²⁴ «Kalaapire ya pele li kalaato na wε; kapyebye ya pele wu ŋuŋɔɔ na wε. ²⁵ Kalaapire tehenε li wa na pye ba li kalaato wu ne wε. Kapyebye be tehenε li ne na pye ba wu ŋuŋɔɔ ne wε. Ni p'i wa kpɔɔn fɔɔ wu mege yiri na Belizebuli, †† mege kemu na ba yiri kpɔɔn li sipyii pu na ge, ta kee da ba golo Belizebuli na wε?»

Wemu na p'a yaa na fyagi ge
(Luka 12:2-7)

²⁶ «Wee tuun wu ni yi ganha ba fyagi sipyii na wε! Bani yaaga ka shishiin niŋmɔɔɔɔ wa kemu da ba foro kpεεnge na wε. Kaŋmɔɔɔɔ la shishiin wa lemu da ba je wε. ²⁷ N'a yemu yu yi mu nibiige ni ge, y'a yee yu kpεεnge na! Y'a kalɔɔɔ temu nuri ge, y'a duri kataya na yi da yee caaga! ²⁸ Piimu na jà sipya gbo, na ta p'i da jà yafiin be pye wu munaa na-ε ge, yi ganha ba fyagi pee na wε! Ga, wemu wu da jà sipya gbo, na ma munaa be le Jahanεε ni ge, y'a fyagi wee na! ²⁹ Ta cɔn-rilɔɔ shuun be p'a bereε wari pile wε? Ga lee be na, ali wee wa nigin be, wu ya dun niŋe na yee To Kile wu gaŋa ni wε. ³⁰ Ga yee kunni, Kile ya ali yee ŋuzhiire teye

† Sodɔmu ni Gɔmɔɔri:

†† Belizebuli:

pyaa beeri ɔɔ. ³¹ Lee wuu na yi ganha ba fyagi wε; y'a ye cɔnrilɔɔ niŋehεmεε na!

Na ɔɔ Yesu na kelee na she wu ni
(Luka 12:8-9)

³² «Sipyaa sipya w'a yere li na sipyii naha taan na ne wo wee ne ge, ne be na ba yere li na na fugba To wu naha taan, na weefɔɔ ne wo. ³³ Ga wemu bu foro ne kaa taan sipyii naha taan, ne be na ba foro weefɔɔ kaa taan na fugba To wu naha taan.

Naniŋe be wε, ga ηmɔpara li
(Luka 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ «Yi ganha ba giin na naniŋe ni ne pa niŋe ke na-ε de! Ne ta pa ni naniŋe ni wε, fo ηmɔpara. ³⁵ Ne pa na pa beganhara le ja ni wu to te ni, porofɔɔ ni wu nu te ni, ni ja shɔ ni wu yashɔ te ni. ³⁶ Sipya puga sheen ye pyaa ki da ba bye wu pεεn. ³⁷ Sipyaa sipya to kelee wu nu kaa l'a taan wu mu na toro ne taan ge, weefɔɔ ya yaa ni ne ni wε. Sipya sipya ja kelee wu poro kaa l'a taan wu mu na toro ne taan ge, weefɔɔ ya yaa ni ne ni wε. ³⁸ Sipya wemu ya wu korikoritige lo, na daha ne feni wε, weefɔɔ ya yaa ni ne ni wε. ³⁹ Sipya wemu w'a giin wu wu munaa mara niŋaa ge, wee na ba buun li ni niŋa na. Ga wemu w'a bɔnri wu munaa ni niŋaa ne wuu na ge, wee na ba wu munaa ŋuŋɔ wolo niŋa na.

Kasaarŋaa footɔɔ
(Marika 9:41)

⁴⁰ «Sipyaa wemu bu yee co xuuni, ne w'a co xuuni. Sipya wemu bu ne co xuuni, we w'a ne tun ge, we w'a co xuuni. ⁴¹ Sipya wemu bu Kile tudunmɔ wa co xuuni, na bani Kile tudunmɔ wu ne wii, kuduun we w'a yaa ni Kile tudunmɔ ni ge, weefɔɔ na wee ta. Sipya wemu bu sipyitiime co xuuni, na bani w'a tii, kuduun wemu w'a yaa ni sipyitiime ni ge, wufɔɔ na wee ta. ⁴² Can na, n'a da yi jo yi mu, sipyaa sipya w'a cεεgbuu nii loniŋe nidi-ige ye pyaa be kan we kɔɔcεεε we wa mu, na bani wu ne ne kalaapire ge, weefɔɔ da ga fɔ lee wo kuduun ni wε.»

Yesu labye w'a li sheε na Shɔɔɔ wu ne wii
(Luka 7:18-35)

11 Ayiwa, ba Yesu ya wee kalaa wu kan xɔ wu kalaapiire ke ni shuun wu mu wε, a w'i yiri wee xuu wu ni, na she ganha na sipyii pu kalaa, na Kile Jozaama pu yere li kaan pu mu kabanugo kulogoo ki ni. ² Lee bi Yohana Batizelipye ta w'a Shɔɔɔ wu kapyegee ki beeri kaa logo na wu yaha kaso wu ni. Wee tuun wu ni a w'i wu kalaapiire ta tun wu mu na pu she wu yege na: ³ «P'a Shɔɔɔ wemu kaa jo na wu na ba ba ge, mu wu wa laa, ta wu watii naha wii?» ⁴ A Yesu di pu ɔɔ shɔ na: «Y'a lemu naa, na yemu nuri ge, yi she lee paari Yohana mu na: ⁵ Fyεnmεε wa naa, faanna di naari, togo fee di juuŋɔ, ŋudunmɔ di nuri, xuu di ŋeni, Kile Jozaama p'i yu la baa fee mu. ⁶ Sipya wemu ŋuŋɔ ya kyεεgi ne na wε, weefɔɔ ne duba pya.» ⁷ Ba Yohana wo kalaapiire t'a kari wε, a Yesu di ɔɔ kɔn na yu

ni sipyiire ti ni Yohana shizhaa na na: «Naha yee d'a she wii siwaga ki ni we? Kafεεge ya wahagaanra lemu jeri ge, lere ya? ⁸Wee tuun wu ni yee d'a she naha wii we? Fazaaya fɔɔ ge? Ga piimu p'a fazaaya leni ge, pee ya daa saannaa piyeye ni. ⁹Yee d'a she naha wii we? Kile tudunmɔ ge? Uun, n'a da yi jo yi mu jo ali w'a pele Kile tudunmɔ na. ¹⁰Bani l'a ka Kile Kafila wu ni wu shizhaa na na:

«Li wii, n'a na tudunmɔ we tun ma nahagbaa na wu ma koo li yaa yaha ma naha na.» [†]

¹¹Can na n'a da yi jo yi mu jo sipya wa shishiin sanha se Adama nagoo ni wemu w'a pele Yohana Batizelipye na we. Ga lee be na fugba saanra ti wo sipyii pu beeri wo nifenhεfεnhεne ya pele wu na. ¹²Na co Yohana Batizelipye wo Kile Jomɔ pu yere li na, fo na pa nɔ nime na, yatenwaya na fugba saanra t'a daa. Piimu p'a yatenyε waha ge, pee p'a ti taa. ¹³Kile tudunmɔ pu beeri, na fara Kile tudunmɔ Musa wo saliya wu na, pee beeri ya fugba saanra ti kaa jo, fo na pa nɔ Yohana Batizelipye wo tuun wu na. ¹⁴Yi bu da yi na giin di yi naha ce, Kile tudunmɔ Eli wemu wo ba kaa l'a fenhe jo ge, Yohana wu ne wee Eli we. ¹⁵Wemu na logo ge, wu logo.

¹⁶«Ne na ja ninaa wo sipyii pii taanna ni jɔɔɔ ye ni we? Pu ne ba nɔhɔpiire ta ne we, temu ya tiin pinnere kpeenge na ge, na pu kaafεε pyi: ¹⁷«Wεε ya faangaa wi yee mu, yee di ya ta xɔnh we. Lee kadugo na a wεε di yamehεε su yee mu yee di ya ta yiye ninaara yahana yaha we.» ¹⁸Bani Yohana ya pa, wu ya li we, w'i ya gbuu we. A p'i jo na: «Jina wu ne wu ni.» ¹⁹A Sipya Ja wu ba, na ganha na li na gbuu, a p'i jo na: «Lapehεε fɔɔ ni gba fɔɔ wu ne we n'a we. Fanhafεε wari shɔvεε ni jurumupyii pii be wo najii wu ne wii.» Ga kapii ya kan Kile wo fungɔngɔ fεεre ti mu wu kapyegee ki gbɔɔɔ ni.»

Kulogoo kiimu k'a Yesu jomɔ pu she ge

(Luka 10:13-15)

²⁰Ayiwa, Yesu ya wu kakanhaɔaa nigbɔhɔɔ ki fanha pye kulogoo kiimu ni ge, a wu nɔ kɔn na kee kaa yu. Bani kee kulogoo ki sheen ya ta sɔɔ na daajeɔe jo pu wo jurumu wu na we. A w'i jo: ²¹«Bɔɔɔɔ ki wa yee Korazen sheen wogo! Bɔɔɔɔ ki wa yee Betisayida sheen wogo! Bani kakanhaɔaa kiimu k'a pye yee ni ge, kee da bi bye Tiiri ni Sidɔn kulogoo ki ni, nime bi da pee ta pee ya daajeɔe jo, na pu jurumu wu yaha l'a mɔ, na bɔɔɔɔ le puyε na, shɔɔɔɔ ni. ²²Lee wuu na, n'a da yi jo yi mu jo Tiiri ni Sidɔn wo kanhama keree na ba bɔɔɔ yee wogoo ki na kiiri wu cagɔngɔ. ²³Mu do Kaperinɔmɔ? Go mu wa giin na mu na ba yirige fo fugba we ni ya? Ahayi de! Mu da ba dirige fo Jahanεmε we ni. Bani kakanhaɔaa kiimu k'a pye mu ni ge, kee da ba bye Sodɔmu kulo li ni, nime bi da li ta li na ne sanha. ²⁴Lee wuu na, n'a da yi jo yi mu jo Sodɔmu wo kanhama pu na ba bɔɔɔ mu wo pu na kiiri wu cagɔngɔ.»

Yesu w'a ηmɔmɔ kaan

(Luka 10:21-22)

²⁵Wee tuun wu ni a Yesu di jo: «Na To Kile, fugba ni niɔe ki Kafɔɔ, n'a baraga taha ma na, bani m'a kii keree kii ηmɔmɔ fungɔngɔ fεε ni kalaagbɔ fεε na, na ki she nɔhɔpiire na. ²⁶Uun, na To Kile, bani lee l'a taan mu mu. ²⁷Ne To w'a keree ki beeri le ne keɔe ni. Wa shishiin ya Kile Ja wu ce we, fo To Kile wu ye nigin. Wa shishiin be di ya To Kile ce we, fo wu Ja wu ye nigin, ni wu la ne wu To wu she sipya wemu na ge. ²⁸Y'a ma na mu, yee piimu beeri p'a kanha, tuguro di ne yi nuyɔ ni ge; ne na ηmɔmɔ kan yi mu. ²⁹Yi na wo zhu wu taha yi katiye ni, y'i yere ne di da yi kalaa, yi kɔkɔ pu na tifa-hama ta. Bani ne nuyɔ k'a penji, ne luu be d'a taan. ³⁰Ne wo zhu wu ya dugo we, fanha be di ne ne wo tuguro ti ni we.»

Yesu ya yemu jo cadεεnge ki keree na ge

(Marika 2:23-28; Luka 6:1-5)

12 Carɔa ka Yesu ni wu kalaapiire t'a pa doroo shinma kereye ya te ni. Kee carɔa k'i bi bye Yawutuu pu wo cadεεnge ka. Lee bi xuugo ta wu kalaapiire ti na, a pee di shinma seye ya kɔn, na ganha na yee wo pya wu wo na guri. ²Ba Farizhεen p'a lee na we, na Yesu pye: «Li wii, kaa lemu ya yaa li pye cadεεnge ni-i ge, go lee mu wo kalaapiire t'a byi me!» ³A Yesu di pu pye: «Tuun wemu ni xuugo ya pa saannaa Dawuda ni wu tahama-nɔhɔmɔmɔ pu ta ge, w'a lemu pye ge, yee sanha lee kalaa-i ge? ⁴W'a je Kile-pεεne puga ki ni, buuri we p'a wo na gaan Kile mu ge, na wee lo. A wu ni wu tahama-nɔhɔmɔmɔ p'i she wee li. Na ta watii bi li wee buuri we ni, ni saraya naha shɔɔnriweε pu ye be we. ⁵L'a ka saliya wu ni na saraya naha shɔɔnriweε pu ma kapyeneε pyi Kile-pεεne pugbɔhɔ ki ni cadεεnge ni; lee di ne kakuun we. Ta yee sanha lee be kalaa we? ⁶Na ta wa di wa naha wemu ya ye Kile-pεεne pugbɔhɔ ki na ge, di yee jo yi mu. ⁷«Y'a nuyɔ naari yiye na, ne wa lee feni, na toro saraya taan.» ^{††}Yee da bi pee jomɔ pe kɔri ce de, yee bi da jaagi shan pii sipyii pii na tawaga ni we. ⁸Bani Sipya Ja wu ne cadεεnge ki be Kafɔɔ.»

Yesu ya n'a kewaga fɔɔ wa cuuɔ cadεεnge ka ni

(Marika 3:1-6; Luka 6:6-11)

⁹A Yesu di yiri wa, na gari na she je pu Kile-pεεne puga ka ni. ¹⁰Lee bi na wa ta wa wu keɔe ke na waha. A sipyii p'i Yesu yege na: «Na sipya cuuɔ cadεεnge ni, ta lee ya saha?» P'a yee jo bani pu bi giin p'i kapuyɔ sha p'i wu tɔɔɔ le. ¹¹Ga, a Yesu di pu pye: «Dubya nigin pe bu she da wa mu yee ni, a wee dubya w'i do wege ni cadεεnge ni, ta wufɔɔ da zhe wu wolo we? ¹²Ta sipya ya ye fo na she ganha dubya na we? Lee wuu na do, na kasaana pye cadεεnge ni, lee ya nɔ.» ¹³Wee tuun wu ni a Yesu di na wu pye: «Ma keɔe ki sanha!» A wu keɔe ki sanha, a k'i juuɔ ba keki ne we. ¹⁴A Farizhεen p'i foro, na she puyε na, kɔnhɔ p'i gbogana sha Yesu na.

† Malaki 3:1

†† Oze 6:6

Kile ya kapyebye wemu naha bulo ge, wee ñe Yesu

¹⁵ Ba Yesu ya lee cε we, a w'i yiri wee xuu wu ni. A sipyinehemεε di daha wu feni. Piimu pu bye ni yama ni ge, a Yesu di pee bæri cuunɔ. ¹⁶ Ga, a wu yi jo na waha pu mu na wee ñe sipya wemu ge, na pu ganha bu yee jo wa shishiin bæ mu we. ¹⁷ Lee ya pye mu kɔnhɔ Kile bi yemu jo Kile tudunmɔɔ Ezayi ɔ na ge, yee ɔ di fa na:

¹⁸ «Na kapyebye wu we, ñe wemu naha bulo ge.

Na nidaan wo we, wu kaa l'a dan na ni fo xuuni.

Nε na ba na Munaa li tirige wu na.

Wu na ba shi wusama kalaa tiime keree ni.

¹⁹ W'a da ba nakaara pyi we.

W'a da ba nama kɔɔn we.

Sipya wa shishiin wa da ga wu mujuu logo

kakuutoroyɔ ni we.

²⁰ Wahagaan lemu ya kuri ge,

w'a da ga lee sana kegi we.

Sokinna wemu kprengε ya jin wà ge,

w'a da ga wee sama fugi we.

Mu w'a da ba bye fo na she tiime pu pye p'a se ta.

²¹ Shi we bæri na ba wu pye pu tadarja.» †

Yesu wo fanha ki ya ta yiri Shitaanni yiri we

(Marika 3:22-30; Luka 11:14-23)

²² Lee kadugo na a p'i ba wu mu ni ná wa ni, jinaa pu bye wu ni, wee bye fyen, na nɔhɔ pye bobo. A Yesu di wu cuunɔ. A wu já na naa, na yu bæ. ²³ A lee di bye kakanhana sipyiire ti bæri mu, a p'i ganha na yu na: «Ta we ya sii mε saannaa Dawuda Ja wu we?» ²⁴ Ga ba Farizheen p'a yee logo we, na jo: «Jinaa ñunɔfɔɔ Belizebuli fanha ni we ná we ya jinaa pu kɔri.» ²⁵ Ga, a Yesu di pu fungɔnyɔ cε na jo: «Saanra bæri t'a yiri tiye kaa na ge, tee na gyεegi. Kulo bæri, kelee puga bæri, ki sipyii bu yiri puyε kaa na, kee na gyεegi. ²⁶ Shitaanni di bu yiri na Shitaanni wa kɔri, li ñe kanna Shitaanni w'a yiri wuyε kaa na. Shitaanni di bu yiri wuyε kaa na, wu saanra ti na bye dii kyεegi baa we? ²⁷ Ni yee wa yu na jinaa ñunɔfɔɔ Belizebuli baraga ni ñe jinaa pu kɔri, wee tuun wu ni yee wo sipyii piimu p'a pu kɔri ge, pee di pu kɔri jɔɔ baraga ni we? Yee wo sipyii puyε pyaa ki da ba kiiri kɔn yee na. ²⁸ Ga ñe bu da ñe na jinaa pu kɔri Kile Munaa li baraga ni, lee w'a li sheε na Kile saanra t'a ɔ yee na.

²⁹ «Wa na já pye dii na jé fanhanehehe fɔɔ puga, di wu yanmuyɔ kuu na ta ma ya fenhe wu ɔ-ε we? Ga ma bu fenhe wu ɔ, ma na já jé puga ki ni na yanmuyɔ yi kuu.

³⁰ «Sipya wemu ñe ñe nii we, ñe pen wu ñe weefɔɔ. Sipya wemu ya ñe teri na sipyii pu pinneε we, weefɔɔ ya pu caaga. ³¹ Lee wuu na, n'a da yi jo yi mu jo sipyii ya jurumu wemu bæri pyi, na fanhara temu bæri pyi Kile na ge, kee bæri na já yafa pu mu. Ga wa bu Fεfεεε Munaa li fanha, wufɔɔ da lee wo yafa ta bada we.

³² Sipyaa sipya w'a joguumɔ jo wá Sipya Ja na ge, lee na yafa wufɔɔ mu. Ga wemu bu Fεfεεε Munaa li mεge

† Ezayi 42:1-4

kyεegi, weefɔɔ da lee wo yafa ta naha ke kɔɔ ke na we, w'i da li yafa ta laxhara bæ ni we.

Ki yaseye feni p'a tige ceni

(Luka 6:43-45)

³³ «Tige kemu bu ɔ, ki yaseye bæ na ɔ. Tige kemu bu golo, ki yaseye bæ na golo, bani ki yaseye feni p'a tige ceni. ³⁴ Yee piimu p'a kolo ba materεε ñe-ε ge, dii yee di da já kafila nizaama jo we? Bani lemu l'a sipya zɔ we ñi ge, lee l'a fòro wu ɔ ke ni. ³⁵ Sipyisaama w'a yasaaya kilee na yeege wu yasaaya tayahaɔa ni; sipyikuunɔ di yakuuyo kilee na yeege ki yakuuyo taya-haɔa ni. ³⁶ N'a da yi jo yi mu jo sipyii ya joguumɔ pemu bæri yu ge, pu na ba yege yee bæri na kiiri wu cagɔngɔ. ³⁷ Kiiri na ba ɔɔn ma na, na kapii kan ma mu na saha ni ma ɔɔjomɔ pu ni, kelee na ma jaagi na saha ni ma ɔɔjomɔ pu ni.»

Yawutuu p'a jo na Yesu wu kakanhana la pye

(Marika 8:11-12; Luka 11:29-32)

³⁸ Ayiwa, a saliya karamɔɔɔɔ pii, ni Farizheen pii di Yesu pye: «Karamɔɔɔ, wèε funɔ ki wa m'a naha sheshεεε kakanhana la pye ma she wù na.» ³⁹ A Yesu di pu ɔ shɔ na: «Nijaa sipyii pii p'a kolo, na nɔhɔ pye ɔmεε baa fεε ge, pee p'a naha sheshεεε kakanhana shaa, ga la shishiin da zheε pu na we, fo Kile tudunmɔɔ Zhonasi wuu le. ⁴⁰ Ba Zhonasi ya ta caya taanri ni piye taanri fya nagaɔa ki funɔ ni we, †† mu Sipya Ja wu bæ da ba da caya taanri ni piye taanri ñiɔ ke ni. ⁴¹ Ninive sheε na ba yiri na nijaa wo sipyii pii jaagi kiiri wu cagɔngɔ caɔa, bani Ninive sheε na daajeɔe jo pu wo jurumu wu na Zhonasi wo Kile jomɔ yere li baraga ni. ‡ Na ta wa di ñe naha wemu ya ye Zhonasi na ge. ⁴² Kiiri wu cagɔngɔ, Seba fiige ki Saanzhɔ †† wu na ba yiri wu nijaa sipyii pu jaagi, bani wee ya pa na yiri ñiɔ ke tehenε na. Kɔnhɔ wu ba saannaa Solomani wo fungɔngɔ fεεε jomɔ pu logo. Wa di wa naha wemu w'a pele Solomani na ge!

Jina na kuri jé sipya ni

(Luka 11:24-26)

⁴³ «Jina bu foro sipya ni tuun wemu ni, teye yemu y'a waha waha ge, w'a ganha na ñaari yee ni na tanmɔɔ shaa, ga w'i da ki ta we. ⁴⁴ Wee tuun wu ni w'a jo wuyε funɔ ni na: «Na puga kemu ni ñe foro ge, n'a da guri da se kee ni.» W'a guri kari, na she kee puga ki niwaga ta p'a ki ɔ fεfεε, na ki keme xuuni. ⁴⁵ Wee tuun wu ni w'a gari na she ba ni jinaa gbarashuun watii ni, piimu ya kolo wuyε pyaa ki na ge. Wu ni pee na ba jé kee puga ki ni, na diin wà. Lee funɔ ni wee sipya we wo taxɔɔ na ba golo na toro taashiine li bæ tãan. Mu shiin l'a da ba bye nijaa wo sipyikuuyo ye bæ wo shizhaa na.»

†† Zhonasi 2:1 ‡ Zhonasi 3:5-10 †† 1 Saannaa 10:1-10; 2 Cananeheε jomɔ 9:1-9

Yesu ya talene la jo buuri shizhenhere shizhaa na
(Luka 13:20-21)

³³ Ayiwa, a Yesu di talene la be jo pu mu sanha na: «Fugba saanra ti ne ba buuri shizhenhere ne we. Cee wa ya tee le wu farani mye kiloo kelee shuun ni kaguro (25) ni na tɔnhɔ, a wu beeri di yiri.»

Yesu wo talenje ki kajuu nɔŋɔ
(Marika 4:33-34)

³⁴ A Yesu di pe jomɔ pe beeri jo sipyiire ti mu talenje ni. Wu bi yu ni pu ni talene baa we. ³⁵ W'a lee pye kɔnhɔ Kile tudunmɔ w'a bi yemu jo ge, yee nɔ di fa na:

«Ne na ba yu ni pu ni talenje ni.
Keree kiimu k'a bi nɔmɔɔ
fo kɔŋɔ ki yaaduun wu ni ge,
ne na ba kee yu pu mu.» †

Yesu ya nakuuŋɔ ki wo talene li kɔri jo

³⁶ Ayiwa, a Yesu di sipyiire ti yaha wà, na gari puga. A wu kalaapiire t'i fulu wu na, na wu pye: «Nakuuŋɔ ki k'a foro tɛge ki ni ge, lee talene le kɔri jo wu mu.» ³⁷ A Yesu di jo: «Wemu w'a yashi nijeme wu wá ge, wee ne Sipya Ja. ³⁸ Tɛge ke, kee ne kɔŋɔ ke yashi nijeme we, wee ne fugba saanra ti wo nagoo pee. Nakuuŋɔ ke, kee di ne Shitaanni wo nagoo pee. ³⁹ Pen wemu w'a nakuuŋɔ ki pya wu wá ge, wee ne Shitaanni wuyɛ pyaa. Yalɔɔɔ ti lɔduun we, wee ne kɔŋɔ ki taaxɔɔ le. Yalɔɔɔ ti lɔvɛɛ pee, pee ne melekeɛ. ⁴⁰ Ba sipya ma nakuuŋɔ kɔŋɔgi, na ki wá me na ni we, mu l'a da ba bye kɔŋɔ ki taaxɔɔ li ni. ⁴¹ Piimu beeri p'a sipyii pu nɔŋɔ kyɛɛgi n'a daa wu na, ni piimu p'a kakuuŋɔ pyi ge, Sipya Ja wu na ba wu melekeɛ pu tun p'a she pee sipyii pii beeri niŋɛ wolo wu wo saanra ti ni, ⁴² na pu wá kanragaa na ki ni. P'a ganha na mehɛɛ suu wà, na ganhaa kuri. ⁴³ Ga piimu p'a pye sipyitiimeɛ Kile mu ge, pee na ba ní pu To wu saanra ti ni ba caŋa ne we. Wemu na ye logo ge, wu yi logo.»

Yesu ya talene lemu jo naafuu niŋmɔɔmɔ shizhaa na ge

⁴⁴ A Yesu di jo sanha na: «Fugba saanra ti ne ba naafuu ne we, naafuu wemu w'a nɔmɔɔ tɛge ka ni ge. A ná wa di wu na, na guri wu nɔmɔɔ sanha. A wu fundanga wo di she wu keŋɛ yaŋmuyɔ beeri pere, na ba kee tɛge ki shɔ.»

Yesu ya talene lemu jo kuun shizhaa na ge

⁴⁵ A Yesu di jo sanha na: «Fugba saanra ti ne ba kuun pereɔɔ ne we, wemu ya kuun nizaama shaa ge. ⁴⁶ Ba w'a kuun pɛɛwa wo wa na we, a wu wu keŋɛ yaŋmuyɔ beeri pere, na she wee kuun wu shɔ.»

Yesu ya talene lemu jo fyaa jɔ wu shizhaa na ge

⁴⁷ A Yesu di nugo jo sanha na: «Fugba saanra ti ne sanha be ba jɔ ne we, sipyii ma wu wá gba lɔhɔ ni, na fyaa tuuyo beeri co. ⁴⁸ Ba jɔ w'a ni we, jɔwaa pu na wu yeege shan gba wu nɔ ki na. P'a diin, na fyaa pu shɔɔri. P'a fyacemɛ pu le pu yereye ni, na niguuyo yi wá. ⁴⁹ Mu l'a da ba bye kɔŋɔ ki taaxɔɔ li ni. Melekeɛ p'a da ba sipyisaamaa pu shɔɔri na wolo sipyikuuyo yi ni. ⁵⁰ P'a sipyikuuyo yi wá kanragaa na ki ni. P'a ganha na mehɛɛ suu, na pu ganhaa kuri wà.»

Kafonɔɔ ni kalɛgeɛ keree

⁵¹ Lee kadugo na a Yesu di pu yege na: «Ta yee ya kii keree kii beeri naha ce?» A p'i jo: «Uun.» ⁵² A wu pu pye sanha na: «Ayiwa, saliya karamɔɔ wa beeri w'a kalaa fugba saanra ti keree ki ni ge, wee ya foro puga fɔɔ wa feni wemu ya kafonɔɔ ni kalɛgeɛ taa na fɔro wu naafuu tayahaŋa ni ge.»

Nazareti sheen ya dà Yesu na we

(Marika 6:1-6; Luka 4:16-30)

⁵³ Ba Yesu ya talenje ki jo xɔ we, na laha wee xuu wu ni. ⁵⁴ Kulo lemu ni w'a le ge, a wu gari wà, na she sipyiire ti nɔ kɔn na galaa Kile-pɛɛɛ piyɛɛ yi ni. A lee di bye pu mu kakanhana, a p'i ganha na yu na: «Mii wu d'a te fungɔŋɔ fɛɛɛ te ta we? Dii wu d'a pye na jani kii kakanhanɔa kii na we. ⁵⁵ Ta wu ne me menizhe ná wu ja wu we? Ta wu nu be wu ne me Mariyama we? Ta wu ceboronamaa be pu ne me Yakuba, Yusufu, Simɔ ni Zhude we? ⁵⁶ Ta wu ceboroshaa pu beeri be pu ne naha wu niŋɛ ni we? Wu d'a yiri mii ni ke fanha ke beeri ni we?» ⁵⁷ A kee keree kii di pu pye pu ya dà Yesu na we. A Yesu di pu pye: «Kile tudunmɔ ya pɛɛɛ taa xuu beeri ni, fo wuyɛ pyaa kulo le, ni wuyɛ pyaa puga ke.» ⁵⁸ A w'i bye wu ya kakanhanɔa niŋɛɛɛ pye wà we, bani pu ya dà wu na we.

Herɔdi hakili ya wuregi

(Marika 6:14-16; Luka 9:7-9)

14 Wee tuun we ni gbafɛɛɛɛ Herɔdi Antipasi | Herɔdi ya Yesu kaa logo. ² A wu wu kapyebyii pu pye: «Yohana Batizelipye wu ne ná we, wee w'a sii wii. W'a ne na foro xu ni, lee l'a wu pye wu na jani kii kakanhanɔa kii na.»

Yohana Batizelipye xugana

(Marika 6:17-29)

³ Ayiwa, Herɔdi bi pu pye p'a Yohana co, na shɔnhɔɔ le wu na, na wu le kaso ni. Wu ceborona Filipe shɔ Herɔjasi wuu na Herɔdi bi lee pye. ⁴ Bani Yohana bi li sheɛ wu na na: «Li ya ta saha mu wu we cee we leŋɛ we.» ⁵ Herɔdi funɔɔ ki bye na Yohana gbo, ga wu bi fya-gi sipyiire ti na, bani pee bi Yohana jatani Kile tudunmɔ.

⁶ Lee be na, a Herɔdi wo cazege caŋa ki wo kalene l'i ba nɔ, a Herɔjasi poro fuceɛɛ l'i yiri na xɔnhɔ sipyiyir-

† Zaburuu 78:2

ilee pu nahagbaa na. A lee di sii taan Hεrcdi ni, ⁷ fo w'a kàa fucεεε li mu na li bu yaaga bæri jεeri wee mu, na wee na kee kan li mu. ⁸ Li nu wu wo jomom funnɔ ni, a fucεεε l'i Hεrcdi pye: «Yohana Batizelipye jɔnɔ taha yaaga ka na ma kan nahame na mu!» ⁹ A lee di saan wu naha tanha. Ga na wu yaha w'a kàa na xɔ wu sipiyirilee pu nii na, a wu jɔnmuu li jɔnɔ yaha fucεεε li mu. ¹⁰ A wu wa yaha kari w'a she Yohana jɔnɔ ki kɔn kaso wu ni. ¹¹ A p'i ba ni ki ni, na ki taha yaaga ka na, na pa gan fucεεε li mu l'a she gan li nu wu mu. ¹² A Yohana wo kalaapiire t'i she wu nixhugo ki lɔ na she le, na xhɔ na she yee naha jo Yesu mu.

Yesu ya yalige kan sipyii kabɔfonɔɔ kaguro mu
(Marika 6:30-44; Luka 9:10-17; Yohana 6:1-14)

¹³ Ba Yesu ya yee logo wε, a wu jé kɔrcɔɔ ka ni, na yiri wee xuu wu ni, na laha sipyiiire ti tãan na kari siponɔ ki xuu wa ni. Ga, a sipyiiire t'i wee xuu wu cε. A p'i foro kanha ni ni, na gari tɔɔɔ na Yesu feni. ¹⁴ Ba Yesu ya foro kɔrcɔɔ ki ni wε, na pee sipyijehεmεε pu ja, a pu jɔnɔara di jé wu ni. A wu pu yama fεε pu cuunɔ. ¹⁵ Ba yakonɔ k'a pa nɔ wε, a Yesu wo kalaapiire t'i fulo wu na, na wu pye: «Canɔ k'a xɔ toro, wèe di jε siponɔ ni naha. Sipyiiire ti yaha kɔnhɔ p'i she yaligee sha shɔ kulogoo ki ni.» ¹⁶ A Yesu di pu pye: «Pu ya yaa na kari wε, yiye pyaa ki yalige kan pu mu!» ¹⁷ Ga, a p'i wu pye: «Buuri juyɔ kaguro ni fyaa shuun ye wu jε wèe mu naha.» ¹⁸ A Yesu di pu pye: «Yi pa ni yee ni naha!» ¹⁹ Lee kadugo na a Yesu di sipyiiire ti pye na pu tiin japurege ki ni. A wu yee buuri juyɔ kaguro ni fyaa shuun wu lɔ, na naha ke yirige le fugba we ni, na baraga taha Kile na. A wu xhɔ na yee buuri juyɔ yi kegi kegi na kan wu kalaapiire ti mu, a pee di wu kan sipyiiire ti mu. ²⁰ A pu bæeri di li na din. Yalige kemu k'a kori ge, a p'i kee sanɔ kemε fo na saganɔa ke ni shuun jɔ. ²¹ Pee yalilimεε pii bye sipyii namaa kabɔfonɔɔ kaguro (5.000) shi, cèe ni nɔhɔpiire niɔe jε wε.

Yesu ya naari gba lɔhɔ jɔnɔ ni
(Marika 6:45-52; Yohana 6:15-21)

²² Ba p'a xɔ wε, taapile ni a Yesu di yi jo waha wu kalaapiire ti mu, na pu jé kɔrcɔɔ ki ni, p'i gba wu kɔn wu naha na, yani wu sipyiiire ti yaha ge. ²³ Ba w'a pu yaha xɔ wε, na dugi kari faabonɔ ki na wu ye nigin, na she Kile jεeri. A piige k'i ba wɔ na wu yaha wu ye wà. ²⁴ Kɔrcɔɔ ki bi lii na xɔ kɔn ki na. A lokuruyo di ganha na ki sani, bani kafεεge ki bi jirini pu na. ²⁵ Xhupee mεhεε suduun wu ni, a Yesu di ganha na naari lɔhɔ ki jɔnɔ ni na se wu kalaapiire ti yiri. ²⁶ Ba kalaapiire t'a wu ja wu na naari lɔhɔ ki jɔnɔ ni wε, a pu jaalaa di yiri fo xuuni. A p'i ganha na yu: «Yafugunɔ li jε le!» A p'i fyaa fo na sipyaa waa. ²⁷ Ga taapile ni a Yesu di pu pye: «Yi yi logoo ki waha, nε wu wa, yi ganha bu da vya wε!» ²⁸ A Pyεeri di jo: «Kafɔɔ, ni mu wu w'a sii wii, na pye na bε di naari she ma yiri lɔhɔ ki fugba ni.» ²⁹ A Yesu di wu pye: «Ta ma!»

A Pyεeri di foro kɔrcɔɔ ki ni, na ganha na naari na se Yesu yiri lɔhɔ ki fugba ni. ³⁰ Ga w'a pa kafεεge ki ta k'a

pele ge, na fya. A wu jɔnɔ na diri lɔhɔ ki ni, na sipile w'a na: «Kafɔɔ, na shɔ!» ³¹ Taapile ni a Yesu di wu keɔe yeege na wu co, na wu pye: «Mu wo n'a daa w'a kanha cère ba! Naha na ma d'a mayε kaala wε?»

³² A pu shuun wu bæeri di jé kɔrcɔɔ ki ni, a kafεεge k'i yere. ³³ Ayiwa, piimu p'a bye kɔrcɔɔ ki ni ge, a pee di nuguro sin Yesu fεε ni, na wu pele na wu pye: «Can na Kile ja mu ya sii!»

Yesu ya yama fεε cuunɔ Zhenezareti fiige ki ni
(Marika 6:53-56)

³⁴ A Yesu ni wu kalaapiire t'i gba wu kɔn, na nɔ Zhenezareti fiige ki jɔnɔe ki na. ³⁵ A wee xuu wu wo sipyii p'i Yesu cε. A p'i wu kaa caaga taga wee xuu wu bæeri círi, fo sipyii pu na pu yama fεε pu tugoo na ma. ³⁶ A p'i Yesu jεeri na wu yere p'i gbɔn ye wu fadegenε ke na. Sipyii piimu bæeri p'a kɔn ki na ge, a pee bæeri di juunɔ.

Kalaa wemu w'a ta wù sefeleε pu mu ge
(Marika 7:1-13)

15 Farizheen p'a, ni saliya karamɔɔɔ pii bi yiri Zheruzalemu ni na pa Yesu yiri. A pee di ba wu yege na: ² «Naha na mu wo kalaapiire t'i wèe sefeleε pu wo kalεgeε ki kyεegi wε? Pu ba da li, pu da pu keye je wε.» ³ A Yesu di pu pye: «Yee do? Naha na yee di Kile wo jomεhεε ki kyεegi yi wo kalεgeε ki feni wε?» ⁴ Kile ya jo: «Ta ma to ni ma nu pele.» W'a jo sanha na: «Wa bu joguunɔ jo ni wu to kelee ni wu nu ni, na weefɔ ya yaa na wu gbo.» ⁵ Ga yee kunni wa sipyii pu kalaa na sipya bæeri w'a wu to kelee wu nu pye na: «Nε bi da já na naafuu wemu taga mu tεge ge, wee ya kan xɔ Kile mu.» ⁶ Na li jε nige fanha kaa weefɔ jɔnɔ ni wu wu to kelee wu nu wu tεge wε. Lee funnɔ ni yee ya Kile jomɔ pu pye jɔnɔ baa, na daha yiye pyaa wo kalεgeε feni. ⁷ Yee shuun shuun jovεε piiri! Kile tudunmɔɔ Ezayi ya kapaɔa kiimu jo yee shizhaa na ge, k'a saha fo xuuni. W'a bi jo:

⁸ «Nɔnɔ ye ni pii sipyii pii ya nε pele, ga pu zɔɔɔ d'a lii nε na fo xuuni.

⁹ Tawaga ni p'a nε pele,

pu wo kalaa w'i jε sipyii wo jomεhεε ye.» ††

Keree kiimu k'a sipya kɔrcɔɔ ge
(Marika 7:14-23)

¹⁰ A Yesu di sipyiiire ti yiri, na pu pye: «Yi niwegee shan y'i ye logo! ¹¹ Yaaga kemu k'a jin sipya jɔnɔ ni, na se ma funnɔ ke ni ge, kee ya sipya kɔrcɔɔ wε. Ga lemu l'a fòro sipya jɔnɔ ke ni ge, lee l'a wu kɔrcɔɔ.» ¹² A Yesu wo kalaapiire t'i fulo wu na, na wu pye: «Go m'a li cε na ma jomɔ p'a waha Farizheen pu na ge?» ¹³ A wu pu pye: «Tige bæeri ki jε nε fugba To Kile we ya ta ki nɔri-ge, yee bæeri na ba gɔɔngi laha wà. ¹⁴ Yi pu yaha wà, fyenmεε pu jε pii, na fyenmεε pii wo kagaangaa co. Fyen wa bu fyen wa kagaan co, pu shuun wu bæeri na do wege ni.» ¹⁵ A Pyεeri di jo: «Lee talenε le kɔri jo wù

mu.»¹⁶ A Yesu di jo: «Yee be sa! Yee sanha sii fungɔngɔ fɛɛɛ ta-ε ya?»¹⁷ Ta yee ya li cɛ na yaaga yaaga k'a jin sipya ɲɔ ni ge, ma yacɛɛ le ni kee ma jé, lee kadugo tãan na ba she foro yaara tashɛɛ ke ni wɛ?»¹⁸ Ga lemu l'a fòro sipya ɲɔ ke ni ge, wu zɔ we ni lee ya fòro. Lee l'a sipya nɔɔɔɔɔ. ¹⁹ Sipya zɔ we ni fungɔnkuuyo ye ya fòro ma na jo sipyigbuu, dɔɔɔɔɔ, cɛshaara ni namazhaara, ni nagaara, ni kafineyɛ, ni mɛkyɛɛɛɛɛ. ²⁰ Kee keree kii k'a sipya nɔɔɔɔɔ, ga na li ni kejebaaya ni, lee ya sipya nɔɔɔɔɔ wɛ.»

Shi watii shen cee wa ya dà Yesu na
(Marika 7:24-30)

²¹ Lee kadugo na a Yesu di yiri wee xuu wu ni, na gari Tiiri ni Sidɔn fiige ki ni. ²² Kana shen cee wa bye tiinne na kee fiige ki ni. A wee di ba Yesu mu, na mujuugbɔɔ wá na: «Kafɔɔ, Dawuda Ja we, ɲɔɲɔ ɲaari na na, jina wa wu ɲɛ nɛ poro fucɛɛɛ li ni, wee ya wu kana fo xuuni.» ²³ Ga Yesu ya ta wu ɲɔ shɔ ali ni kafila kaɲa nigin be ni wɛ. A wu kalaapiire t'i fulo wu na, na wu ɲɛɛri na wu wee cee we le koo ni, kɔɲɔ wu ganha ba xhuulo da ɲaari pu feni wɛ. ²⁴ A Yesu di pu pye: «Nɛ ta tun piitiilee mu wɛ, fo Izirayeli wo nagoo pu yɛ, pee piimu p'a piin ba dubyaa ɲɛ-ε ge.» ²⁵ A wee cee wu ba nuguro sin Yesu fɛɛ ni, na wu ɲɛɛri na: «Kafɔɔ, na tɛɛ!» ²⁶ A Yesu di wu pye: «Li ya ta saha pu nɔɲɔpiire yalige lɔ wá pobiire mu wɛ.» ²⁷ A cee wu jo: «Yee wa can, Kafɔɔ. Ga yal-ɲahara temu t'a yiri pobiire ti kafɔɔ wu tabali wu fugba ni, na dun ɲiɲɛ na ge, pobiire ti wa tee li.» ²⁸ A Yesu di wu pye: «Cee we, ma n'a daa w'a peɛ. Kile wu li pye ma mu na saha ni ma ɲidaan ni.» A cee wu poro fucɛɛɛ l'i juuɲɔ lee taapile li ni.

Yesu ya yama fɛɛ ɲiɲɛɛɛɛ cuuɲɔ

²⁹ Lee kadugo na a Yesu di yiri wee xuu wu ni, na gari Galile Gba wu ɲɔ na. A wu dugi tiin faabobɔɲɔ ka na. ³⁰ A sipyiire t'i ganha na ma wu mu ni yama fɛɛ tuuyo beɛri ni: tɔɔɔ nigin nigin fɛɛ, fyɛnmɛɛ, taa fɛɛ, boboo ni yama fɛɛ ɲiɲɛɛɛɛ piitiilee be. A p'i ba ni pee yama fɛɛ pu ni Yesu mu, a wu pu cuuɲɔ. ³¹ Ba sipyiire t'a boboo pu ɲaa pu na yu, taa fɛɛ p'i juuɲɔ, tɔɔɔ nigin nigin fɛɛ di ɲaari, fyɛnmɛɛ di ɲaa wɛ, a lee di bye pu mu kakanhana fo xuuni. A p'i ganha na Izirayeli wo Kile wu sɔni.

Yesu ya yalige kan sipyii kabɔɲɔɲɔ shishɛɛɛ mu
(Marika 8:1-10)

³² Ayiwa, a Yesu di wu kalaapiire ti yiri, na pu pye: «Pii sipyii pii ɲiɲaara ti wa nɛ ni, bani ɲiɲaa ɲɛ pu caɲa taanri wogo nɛ yiri naha, ɲɔyalige ka shishiin di ɲɛ nige pu mu wɛ. Nɛ funɲɔ wa di pu kuugo wuu le koo ni, pu fanha ki pa she xhɔ koo na wɛ.» ³³ A wu kalaapiire t'i wu pye: «Mii wèe di da yalige ta naha ke sipɔɲɔ ke ni di pii sipyii pii beɛri ɲɔ sha wɛ?» ³⁴ A Yesu di pu yege na: «Buuri ɲuyɔ juu yi wa yee mu wɛ?» A p'i wu ɲɔ shɔ na: «Buuri ɲuyɔ gbarashuun ni fyabigee k'a.» ³⁵ A wu sipyiire ti pye na pu tiin ɲiɲɛ ki na. ³⁶ A wu xhɔ, na

yee buuri ɲuyɔ gbarashuun we ni fyagaa ki lɔ, na baraga taha Kile na, na yi kegi kegi na kan wu kalaapiire ti mu. A pee di yi kan sipyiire ti mu. ³⁷ A pu beɛri di li na din. A kalaapiire t'i saganɲaa gbarashuun ni buuri ɲuko-royo yi saya na. ³⁸ Piimu p'a kee yalige ki li ge, pee bye namaa kabɔɲɔɲɔ shishɛɛɛ (4.000), cèe ni nɔɲɔpiire ɲiɲɛ ɲɛ wɛ. ³⁹ A Yesu di sipyiire ti yaha kari. Lee kadugo na a wu jé kɔɔɔɔɔ ka ni na kari Magadan ɲiɲɛ ki na.

Yawutuu p'a jo na Yesu wu kakanhana la pye
(Marika 8:11-13; Luka 12:54-56)

16 Caɲa ka Farizhɛɛn ni Sadushɛɛn pii ya pa fulo Yesu na kɔɲɔ p'i wu taanna wii. A p'i wu pye na wu naha sheshɛɛɛ kakanhana la pye pee nii na lemu ya yiri fugba we ni ge. ² A Yesu di pu pye: «Fugba we bu ɲaɲa na foro caɲa d'a to xɔ, yee na jo na: «Zanha da ba ɲiga na wɛ.» ³ Fugba wu bu ɲaɲa fo na wuu ɲimugɔɲɔ na, yee na jo na: «Zanha ki da do ɲiɲaa.» Fugba wu wo ɲɛɲaa le, yee ya lee keree cɛ na shɔɲɔri kiyɛ ni. Ga yee di da já we tuun we wo naha sheshɛɛɛ ti kɔri cɛ wɛ! ⁴ ɲiɲaa sipyii pii p'a kolo, na kɔɲɔ pye ɲɔmɛɛ baa fɛɛ ge, pee p'a naha sheshɛɛɛ kakanhana shaa, ga la shishiin da zhɛɛ pu na wɛ, fo Kile tudunmɔɔ Zhonasi wuu le.» Lee kadugo tãan a Yesu di pu yaha wà, na gari.

Farizhɛɛn ni Sadushɛɛn pu wo buuri shizhenhɛɛ te
(Marika 8:14-21)

⁵ Tuun wemu ni Yesu kalaapiire ti bi gaanji gba wu kadugo yiri ge, a pu funɲɔ di wɔ pu ya ta buuri lɔ wɛ. ⁶ A Yesu di pu pye: «Yi fungɔɲɔ ta! Y'a yiye kasɛri Farizhɛɛn ni Sadushɛɛn wo buuri shizhenhɛɛ ti na!» ⁷ A p'i puyɛ pye na: «W'a ye yu, bani wèe ya ta buuri lɔ wɛ.» ⁸ Yemu pu bi yu ge, a Yesu di yee cɛ na jo: «Yee n'a daa w'a kanha cèɛɛ dɛ! Naha na yee di yiye pyi na buuri ɲɛ yee mu-i wɛ?» ⁹ Yee sanha sii ye naha cɛ nime be-ε ya? Nɛ buuri ɲuyɔ kaguro wu kegi kegi sipyii kabɔɲɔɲɔ kaguro (5.000) wu na ge, buuri wemu w'a kori ge, saganɲaa juu wu d'a ɲi wɛ? ¹⁰ Nɛ buuri ɲuyɔ gbarashuun wu kegi kegi sipyii kabɔɲɔɲɔ shishɛɛɛ (4.000) wu na ge, buuri wemu w'a kori ge, saganɲaa juu wu d'a ɲi wɛ? ¹¹ Nɛ na yee pye: «Y'a yiye kasɛri Farizhɛɛn ni Sadushɛɛn wo buuri shizhenhɛɛ te na.» A naha di yee pye yee ya ta li cɛ nago kanna nɛ ta na buuri kaa yu yee mu-i wɛ? ¹² Ayiwa, a wu kalaapiire t'i na li cɛ lee na, na wu bi ta pu pye na p'a puyɛ kasɛri buuri shizhenhɛɛ na wɛ, na ga p'a puyɛ kasɛri Farizhɛɛn ni Sadushɛɛn wo kalaa wu na.»

Pyeɛri ya yere li na na Kirisa wu ɲɛ Yesu
(Marika 8:27-30; Luka 9:18-21)

¹³ A Yesu ni wu kalaapiire t'i she ɲɔ Sezare Filipe fiige ki ni. A wu wu kalaapiire ti pye: «Sipyii pu wa Sipya Ja wu pyi na jɔɲɔ wu ɲɛ wɛ?» ¹⁴ A p'i wu ɲɔ shɔ na: «Pii wa yu na Yohana Batizelipye mu ɲɛ, pii di yu na Eli, pii be di yu sanha na Zheremi, kelee Kile tudunmɔɔ watii.» ¹⁵ A Yesu di pu yege na: «Ga yee do, yeeye pyaa ki mu, nɛ di ɲɛ jɔɲɔ wɛ?» ¹⁶ A Simɔ Pyeɛri di wu pye: «Kirisa mu

ne, wee wemu wu ne Saan, na nɔɔ pye Izirayeli wo Shɔɔɔ wu ge, Kile nii wo wu wo Ja we.»¹⁷ A Yesu di wu pye: «Zhonasi ja Simɔ, mu ne duba pya, bani wemu w'a we can we she mu na ge, weefɔɔ ne Adama pya we. Ga ne To Kile wemu wu ne fugba wu ni ge, wee w'a wu she mu na.»¹⁸ N'a da li she ma na jo Pyeeri ma ne, lee kɔri ne faaga. N'a da ba na Egilizi wu yerenɛ kee faaga ki na. Adesi gburaya da j'a wu yerenɛ we.»¹⁹ N'a da ba fugba saanra ti kenikaangaa ki kan ma mu. Ma bu kaa lemu beeri koro kan ni ne, lee koro na gan fugba we ni. Ma bu kaa lemu beeri koro tɔ ni ne, lee koro na dɔ fugba wu ni.»²⁰ Lee kadugo na a Yesu di yi jo waha wu kalaapiire ti mu na pu ganha bu yee jo wa shishiin be mu na wee wu ne Kirisa wu we.

Yesu ya wu xu ni wu ne wu jo
(Marika 8:31-9:1; Luka 9:22-27)

²¹ Na co wee tuun wu na a Yesu di nɔɔ na yi fiinɛ na yu wu kalaapiire ti mu na: «Li waha l'i waha, fo ne bu she Zheruzalemu ni. Nɔɔɔ, ni saraya naha shɔɔn-rivee nɔɔɔ | saraya naha shɔɔn-rivee nɔɔɔ, ni saliya karamɔɔɔ pu na ba ne kanha fo xuuni w'a. Pu na ba ne gbo, ga ne na ba ne na foro xu ni na caxhugo cana taanri wogo ki na.»²² A Pyeeri di gari ni wu ni kabanugo, na she nɔɔ na yu ni wu ni na: «Ahayi Kafɔ, lee wa da ma ta we! Kile wu ma tanha lee na!»²³ Ga, a Yesu di nmahana neri na Pyeeri pye: «Toro laha na taan, mu Shitaanni we! Ne nɔɔ mu wa zhaa da gyeege me, bani mu fungɔɔ ne Kile keree na we, fo sipyii wogoo.»

²⁴ Lee kadugo taan a Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Wa funɔɔ bi ne wu binne ni na ni, wu she wuye ni, wu wu korikoritige ki lɔ taha na feni.»²⁵ Bani sipya we w'a giin wu wuye pile munaa nɔɔ wolo niɔa ge, wee na ba buun wu munaa ni niga na. Ga we w'a bɔnri wu munaa ni niɔa ne wuu na ge, wee wu da ba guri wuu munaa li ta niga na.»²⁶ Li na ba naha nɔɔ sipya na wu kɔɔ yanmuyɔ beeri ta, wu ba buun wuye pile munaa ni we? Yaaga kee sipya di da ba j'a daga wu munaa nɔɔ wolo we?»²⁷ Ayiwa, Sipya Ja wu kuuni na ba ba ni wu melekee pu ni, wu To wo nɔɔ wu ni. Lee ba bye tuun wemu ni, wu na ba sipyii pu beeri nigin nigin saraa na be ni pu kapyege ni.»²⁸ Can na n'a da yi jo yi mu, sipyii pii pu wa naha ge, pii wa da xhuu pu ni bada na ta pu ya Sipya Ja wu na tapaga ni ba saan ne-e we.»

Yesu newiine l'a neri
(Marika 9:2-13; Luka 9:28-36)

17 Lee kadugo na ba cabyaa gbaara ya toro we, a Yesu di gari ni Pyeeri, ni Yakuba, ni wu ceborona Yohana ni faabobotɔɔ ka fugba ni.»² A Yesu newiine l'i she neri pu nii na. A wu naha k'i ganha na ni ba cana ne we, a wu faya yi be di fiinɛ ba kpeenge ne we.³ Taapile ni a p'i Musa ni Eli na pee na yu ni Yesu ni.⁴ Lee na a Pyeeri di Yesu pye: «Kafɔ w'e bu gori naha, lee ya nɔɔ xuuni de. Ma bu nɔɔ, ne na buguloo taanri yerenɛ. Mu wo nigin, Musa wo nigin ni Eli wo nigin.»⁵ Na wu yaha pee jomɔ pu na, a nahanja ka di ni na pa, na ba pu tɔ. A mujuu la di foro kee nahanja ki ni na:

«Ne nidaan Ja wu ne we. Wu kaa l'a dan ne ni fo xuuni. Y'a wu nijoyo nuri!»⁶ Ba kalaapiire t'a pee jomɔ pu logo we, a p'i sii fya fo xuuni, fo p'a buri buri, na pu nahaya ye buri ni ne na.»⁷ A Yesu di fulo na gbɔn gbɔn pu na, na jo: «Yi ganha bu fya we! Yi yiri!»⁸ A p'i pu nahaya yi yirige, ga pu ya sipya watii na nige we, fo Yesu ye.

⁹ Ba p'a diri faabobonɔ ki na we, a Yesu di yi jo waha pu mu na: «Kaa lemu y'a na ge, yi ganha bu lee naha jo sipya wa shishiin be mu we, fo Sipya Ja wu ba ne na foro xu ni tuun wemu ni.»¹⁰ Lee kadugo taan a kalaapiire t'i wu yege na: «Wee tuun wu ni naha na saliya karamɔɔɔ p'i yu na Eli w'a yaa na fenhe pa we?»¹¹ A wu pu pye: «Uun, Eli w'a yaa na pa, na ba keree ki beeri gbegelevonɔ gbegele.»¹² Ga n'a da yi jo yi mu, Eli ya pa nɔɔ, ga sipyii p'i ya ta wu ce we, na wu pye pu nidaan pyegana na. Lee kanhagana le ninunɔ na p'a da ba Sipya Ja wu be kanha.»

¹³ Wee tuun wu ni a kalaapiire t'i na li ce na Yohana Batizelipye kaa wu bi byi.

Yesu ya pya wa cuunɔ jina bye wemu ni ge
(Marika 9:14-29; Luka 9:37-43)

¹⁴ Ba p'a pa je sipyii ti ni we, a na wa di fulo Yesu na, na nuguro sin wu fee ni,¹⁵ na jo: «Kafɔ, nɔɔ nari na ja wu na, bani nuzhanga ki wa wu na. W'a kanha fo xuuni. Teege kii ni nɔɔ ki ma wu shan na ni, kelee lɔɔ ni.»¹⁶ Ne pa ni wu ni ma kalaapiire ti mu, ga p'i ya j'a wu cuunɔ we.»¹⁷ A Yesu di jo: «Ee! Yee kunni ne sipyikuuyo n'a daa baa fee! Ne na gori yaha naha ni yee ni fo tuun weke we? Ne na yee keree xu fo tuun weke we? Pa ni ma pya wu ni naha!»¹⁸ A Yesu di din jina wu na, a w'i foro pya wu ni. A pya wu juunɔ lee taapile li ni.»¹⁹ A kalaapiire t'i ba fulo Yesu na pu ye na, na wu yege na: «Naha na wee di ya j'a we jina we kɔri yeege pya wu ni-we?»²⁰ A Yesu di pu pye: «Bani yee n'a daa w'a ce toro. Can na n'a da yi jo yi mu, yee n'a daa wu da bi ali mutaridi pilere be nɔɔ p'eere ni, yee bi da yi jo ke faabobonɔ ke mu na ki yiri naha, k'i she me, k'a gari. Kaa la shishiin bi da ga yee j'a we. [²¹ Ga ke jina tuugo ke foromɔ ya taan we, fo suun ni Kile-nerenge.]»

Yesu ya wu xu ni wu ne wu jo sanha
(Marika 9:30-32; Luka 9:43-45)

²² Cana ka, na Yesu ni wu kalaapiire ti yaha shiizhan Galile ni, a wu pu pye: «Pu na ba Sipya Ja wu le sipyii keye ni.»²³ Pu na ba wu gbo, ga wu caxhugo cana taanri wogo, wu na ba ne sanha.» A kalaapiire ti nahaya di danha fo xuuni.

Yesu ni Pyeeri be ya saraa katahanja ki wo wari wu ni

²⁴ Ayiwa, ba Yesu ni wu kalaapiire t'a nɔɔ Kaperinɔɔ kulo li ni we, a Kile-pereɛ pugbɔɔ ki wo wari wu shɔvee p'i fulo Pyeeri na, na wu pye: «Yee wo karamɔɔ wu ya gaan Kile-pereɛ pugbɔɔ ki wo wari wu ni-i ge?»²⁵ A Pyeeri di jo: «Uun, w'a gaan wu ni.» Ba Pyeeri ya je pu-ga ki ni we, a Yesu di fenhe jomɔ pu lɔ, na jo: «Pyeeri, mu funɔɔ na jɔɔ wu d'a yaa na munaa pereɛ, kelee

katahaŋaa ki wo wari wu kaan ke koŋɔ ke wo saannaa pu mu wε? Saannaa pu wo nagoo laa piitiilee?»²⁶ A Pyεeri di wu pye: «piitiilee». A Yesu di jo: «Lee funŋɔ ni, ma cε kantiinlεε niŋε wa lee ni-i sa!»²⁷ Ga lee bε na, kɔn-ɔ wu ganha bu kawaa pye pii sipyii pii na wε, she ŋmehene la wá gba wu ni. Fyashiime wemu w'a da ma ŋmehene li lo ge, m'a wee ɔɔ mugi. Ma na wari tuuŋɔ ka ta wà, m'a she kee kan nε ni mu wo munahaa ki pεrεmε.»

Wεkε w'i ŋε nahagbaa ɔɔ wε?

(Marika 9:33-37; Luka 9:46-48)

18 A kalaapiire t'i fulo Yesu na, na wu yege na: «Wεkε wu ŋε pu bεeri wo nahagbaa ɔɔ fugba saanra ti ni wε?»² A Yesu di nɔɔcεεε la yiri, na lee yereŋε pu niŋε ni,³ na jo: «Can na n'a da yi jo yi mu, yee bu bye yee di ya ŋeri ba nɔɔɔpiire ŋε-ε wε, yee da ga ba jé fugba saanra ti ni bada wε.⁴ Sipya wemu w'a wuyε tirige na pye ba le nɔɔcεεε le ŋε-ε ge, weefɔɔ wu ŋε pusamaa bεeri wo nahagbaa ɔɔ fugba saanra ti ni.⁵ Sipyaa sipya w'a le nɔɔcεεε le la shi co xuuni nε wuu na ge, nε w'a co xuuni.

W'à wùye kaseri ŋugyεεgi keree na

(Marika 9:42-48; Luka 17:1-2)

⁶ «Te nɔɔɔpiire te t'a dà nε na ge, sipyaa sipya w'a le la ŋuŋɔ kyεεgi ge, li bi da ɔɔɔ weefɔɔ mu na faatabaa-ga ɔɔ wu katige ni, na wu wá suumɔ loɔ nɔɔɔdaan.⁷ Bɔɔɔɔ ki wa koŋɔ wogo sipyii pu wo ŋugyεεge ti wuu na. ŋugyεεge kunni da ga já bye pyebaa wε. Ga bɔɔɔɔ ki wa ti pyevεε pu wogo.⁸ Ma keŋε kelee ma ɔɔɔɔ bi ŋε kaŋuŋɔ di ma le jurumu ni, ki kɔn m'a ki wá. Ma keŋε nigin wo, kelee ma ɔɔɔɔ nigin wo na jé Alijine ni, lee ya ɔɔɔ ma mu ma keye shuun wo ni ma ɔɔɔɔ shuun wo wu wá nafugibaaga ni.⁹ Ma nii bi ŋε kaŋuŋɔ di ma le jurumu ni, li wehele wolo, m'a li wá. Ma nii nigin wo na jé Alijine ni, lee ya ɔɔɔ ma mu ma nii shuun wo wu wá Jahanemε na ki ni.

Yesu ya talenε la jo dubyapεεnge shizhaa na

(Luka 15:3-7)

¹⁰ «Y'a yiye kaseri dε! Yi ganha bu da le nɔɔcεεε le la shishiin cεreŋε wε. N'a da yi jo yi mu jo pu melekεε pu niyereye yi wa tuun bεeri ni nε To wu nahagbaa na fugba we ni. [¹¹ Bani piimu p'a piin ge, Sipya Ja w'a pa wu ba pee shɔ.]

¹² «Dii yee di wa li wii wε? Dubyaa xhuu nigin (100) bu bye sipya wa mu, a wee wa nigin di ba biin. Ta wu da kelee gbarashεεε ni gbarashεεε (99) wu samaa yaha wà faaboboŋɔ ki na, na she we wu nigin wu sha wε?¹³ N'a da yi jo yi mu jo wu bu she wu ŋa, wu da funŋɔ taan fo xuuni wu ŋa wu wuu na na toro pusamaa kelee gbarashεεε ni gbarashεεε (99) wu tãan, pee piimu pu ŋε pu ya piin wε ge.¹⁴ Mu li wa. Yee fugba To wu bε ŋi-daan ŋε le nɔɔcεεε le la li piin wε.

W'à yaa na yafani wùye mu

¹⁵ «Ma ceboro bu kakuuɔ pye ma na. She wu feni, m'a she yi jo wu mu yiye shuun xuu ni. Wu bu yere li na ma mu, yi na bye sanha yiye sipyii.¹⁶ Ga wu bu she bye wu ya yi logo ma mu wε. M'a shen nigin kelee sheen shuun wa fara yiye na, kɔnɔɔ jomɔ pu bεeri di she bye sεεεε shuun kelee sεεεε taanri nii na.¹⁷ Wu bu she li she wu da pee bε woyo yi logo wε, m'a she yi naha jo egilizi wu mu. Wu bu li she wu da egilizi wu bε woyo yi logo wε, m'a wu jate ba Kile-cεbaama ŋε wε, kelee ba fanhafεε wari shɔɔɔ wa ŋε wε.¹⁸ Can na n'a da yi jo yi mu jo yi bu kaa lemu bεeri she ŋiŋε ke na, Kile bε na ba lee she fugba wu ni. Yi bu ɔɔɔ kaa lemu bεeri na ŋiŋε ke na, Kile bε na ba ɔɔɔ lee na fugba wu ni.¹⁹ N'a da yi jo yi mu sanha jo yee shuun wa bu bε kaa bεeri na naha ŋiŋε ke na, na lee ŋεeri nε fugba To wu mu, wu na lee kan pu mu.²⁰ Bani sheen shuun taanri bu she puyε pinne ta xuu bεeri ni nε mege na, nε wa pu niŋε ni.»

Tehene ŋε yafa na sipya ni wu sipyini te ni wε

²¹ Wee tuun wu ni a Pyεeri di fulo Yesu na, na wu pye: «Wu Kafɔɔ, nε ceborona ba kakuuŋɔɔ pyi nε na tuun bεeri ni, nε yaa na yafani wu mu fo na she ɔɔ ɔɔɔɔ juu na wε? Fo ɔɔɔɔ gbarashuun ge?»²² A Yesu di wu pye: «N'a da ma pye fo ɔɔɔɔ gbarashuun wε dε, ga fo ɔɔɔɔ gbarashuun yahaŋaa kelee gbarashuun (70).²³ Lee wuu na, fugba saanra t'a foro kaa lemu feni ge, lee li wa mε. Saan wa w'a bi giin wu wu wari keree naha wolo ni wu kapyebyii pu ni.²⁴ Ba w'a li ɔɔ kɔn wε, a p'i ba ni kapyebye wa ni wu mu. Saan wu wari miliyoo niŋehemεε foo li bye wee na.²⁵ Se bye wu ni wu lee foo le tɔ wε. A saan wu jo na pu pu pεre taga foo li tɔ, wu ni wu shɔ, ni pu nagoo, ni pu keŋε yaŋmuyɔ yi bεeri.²⁶ A wee kapyebye wu she nuguro sin wu kafɔɔ wu fεε ni, na wu ŋεeri na: «Ma luu li gbo na tãan, n'a da ba ma wari wu bεeri foo tɔ ma mu.»²⁷ A wu ŋiŋaara di jé wu kafɔɔ wu ni, a wu wu yaha, na yafa wu mu bε sanha foo li bεeri na.

²⁸ «Ba wee kapyebye w'a foro wà wε, a wu ni wu kapyebyenii wa di jiri. Wu wari dεŋε |wari dεŋε xhuu nigin foo di bi bye wee kapyebyenii we na. A wu wee co, na wu katige ŋmɔɔɔri, na jo: «Na foo li tɔ!»²⁹ A wu kapyebyenii wu nuguro sin wu fεε ni, na wu kemε ŋεeri na: «Ma luu li gbo na tãan, n'a da ba ma wari wu bεeri foo tɔ ma mu.»³⁰ Ga wu ya ɔɔ wε, na wu le kaso ni fo wu ga ba wee wo foo li tɔ.³¹ Ba kapyebyii pusamaa ya lee ŋa wε, a lee di waha pu na fo xuuni. A p'i she yi bεeri naha jo pu kafɔɔ wu mu.³² Wee tuun wu ni, a kafɔɔ wu wee kapyebye wu yiri na wu pye: «Kapyebye niguumɔ mu ŋε! Nε mu wo foo li bεeri yaha mu na, bani mu ya nε ŋεeri saama na.³³ Ta mu bε bi yaa na ŋuŋɔ ŋaari ma kapyebyenii wu na ba nε li pye mu na-ε wε?»³⁴ A Kafɔɔ wu luu di yiri fo xuuni. A wu wu le kaso ni kɔnɔɔ wu da ŋaani wà, fo wu ba she foo li saraa na xɔ tuun wemu ni.³⁵ Mu li wa yee bε mu, yee bu bye yee di ya yafani yi cebooloo pu mu yi ɔɔɔɔ pu bεeri na

wε, lee pyegana le na nε wo fugba To wu bε wa da ba yee pye.»

Yesu ya yemu jo gbaxɔɔ shizhaa na ge
(Marika 10:1-12)

19 Ayiwa, ba Yesu ya wee kalaa wu kan xɔ sipyiire ti mu wε, a wu foro Galile fiige ki ni, na gari Zhude fiige ki ni, Zhuruden Gba wu kadugo yiri. ² A sipyijehemεε di daha wu feni wà. A wu pu yama fεε pu cu-urɔ.

³ A Farizheen pii di fulo wu na, kɔnhɔ p'i wu peri wii. A p'i wu pye: «L'a saha ná wu wu shɔ gbaga xɔ kapurɔ bεeri na ya?» ⁴ A Yesu di pu pye: «Ta yee ya li kalaa Kile Kafila wu ni wε? Na: «Fo kɔrɔ ki kɔrɔkɔrɔ na, kɔrɔ ki yaavɔ w'a pu yà ná ni cee.» ¹⁵ Na jo: «Lee wuu na ná na ba wu to ni wu nu yaha, na kɔrɔ wu shɔ na. Pu shu-un wu na bye ceepuuro nigin.» ¹⁶ Lee funɔrɔ ni, pu nige shuun wε, ga fo nigin. Ayiwa Kile ya lemu pye nigin ge, sipya ganha bu lee waagi wε.» ⁷ Ga Farizheen p'i wu pye: «Wee tuun wu ni naha na Musa d'a jo na ná ba da wu shɔ yaha, na wu fenhe gbaxɔɔ sεmε yàa kan wu mu wu na wu yaha wε?» ⁸ A Yesu di pu pye: «Yee niwegee k'a waha, lee wuu na Musa ya gbaxɔɔ ti koro kan yee mu. Ga fo taashiine li ni, li bi byi mu wε. ⁹ Nε kunni w'a da yi jo yi mu jo sipyaa sipya w'a wu shɔ gbaga xɔ ge, cee wu bu da wu ya dɔdɔɔ pye, a lee di gbaga ki xɔ wε, ná wu bu wu yaha, na watii lenε, dɔdɔɔ w'a pye.»

¹⁰ A wu kalaapiire t'i wu pye: «Ke bi nε ná wo tayerege wu ni wu shɔ tε ni, wee tuun wu ni na mεhe pye wà cee baa, lee ya pɔrɔ.» ¹¹ A Yesu di pu pye: «Wee kalaa we se nε sipyii bεeri ni wε, fo piimu yε mu Kile ya wu se kan ge. ¹² Kapuɔ ya nε wà yemu ya ná naha kɔɔn wu da cee lenε-ε ge. Pii ya seni pu nε namaa ni wε. Sipyii di pii wo namaa ni. Pii bε di wa li shaa p'i bye mu fugba saanra ti kaa na. Wemu na já bye cee lenε baa ge, wu pye cee lenε baa.»

Yesu ya duba nɔhɔpiire ta mu
(Marika 10:13-16; Luka 18:15-17)

¹³ Lee kadugo na a sipyii pii di ba ba Yesu mu ni nɔhɔpiire ta ni, kɔnhɔ wu wu keye taha ti na wu Kile nεeri ti mu. Ga, a wu kalaapiire t'i yogo jo ni pee sipyii pu ni. ¹⁴ A Yesu di pu pye: «Yi nɔhɔpiire ti yaha ti da ma na mu, yi ganha ba ti naha kɔɔn wε! Bani pee shi tuugo wuuro ti nε fugba saanra te.» ¹⁵ A wu wu keye taha tee nɔhɔpiire ti na. Ba w'a xɔ wε, na yiri wà na kari.

Naafuugbo fɔ jeme p'a pen Kile wo saanra ti ni
(Marika 10:17-31; Luka 18:18-30)

¹⁶ Ayiwa, pu nigariwuu, a ná wa di fulo Yesu na, na wu yege na: «Karamɔɔ, kasaana leke tuugo nε d'a yaa na pye kɔnhɔ di ba nii sicuumɔ nixhɔbaama ta wε?» ¹⁷ A Yesu di wu pye: «Naha na m'a na yegee kasaana fiin wε? Nigin yε pe w'a ɔ. Ma funɔrɔ bi nε m'a nii sicuumɔ ta, ta saliya wu ɔmεhεε ki koo naari.» ¹⁸ A ná wu jo:

«Kiike wε?» A Yesu di wu pye: «Ma ganha bu sipya gbo wε! Ma ganha bu dɔdɔɔ pye wε! Ma ganha bu na-gaara pye wε! Ma ganha bu kafineye taha ma sipyini na wε! ¹⁹ Ma da ma nu ni ma to pe! Ma sipyini wu taan ma mu ba mayε pyaa ki nε wε!» ²⁰ A wee lenɔɔ wu jo: «Nε kii bεeri koro naari. Leke d'a fɔ sanha wε?» ²¹ A Yesu di wu pye: «Ma funɔrɔ bi nε m'a fa, she ma kenε yanmuɔ yi pεrε, m'a wee wari wu kan la baa fεε mu. Wee tuun wu ni ma na naafuu ta fugba we ni. Lee kadugo tãan m'a ba daha na feni.» ²² Ga ba lenɔɔ w'a yee logo wε, na naha tanha na gaanji, bani naafuugbo wu bye wu mu.

²³ A Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Can na n'a da yi jo yi mu jo naafuugbo fɔ jeme p'a pen fugba saanra ti ni. ²⁴ N'a da ye bε jo yi mu sanha jo kɔrɔkɔrɔ jeme ya taan museni wii ni na toro naafuugbo fɔ jε na Kile wo saanra ti ni.» ²⁵ Kalaapiire t'a pee jomɔ pu logo ge, a lee di bye pu mu kakanhana fo pu na yu: «Aa! Wee tuun wu ni sipya weke na já pa shɔ wε?» ²⁶ A Yesu di pu wii, na jo: «Sipyii mu, lee da já bye wε, ga kaa la shishiin ya Kile jani wε.»

²⁷ Wee tuun wu ni a Pyεeri di jomɔ pu lɔ, na jo: «Li wii, wεe ya kahari yanmuɔ bεeri ni, na daha mu feni. Leke di da ba bye wεe shizhaa na wε?» ²⁸ A Yesu di pu pye: «Can na n'a da yi jo yi mu jo Sipya Ja wu ba ba diin wu saanra koro kɔrɔ wuu li ni, kɔrɔ nivonɔ ki ni tuun wemu ni, yee bε na ba diin saanra korogoo kε ni shuun ni, na kiiri kɔn Izirayeli gbaweye kε ni shuun wu na. ²⁹ Sipya wemu bεeri w'a kahari wu puga ni ge, kelee wu ceboronamaa, kelee wu ceboroshaa, kelee wu nu, kelee wu to, kelee wu nagoo, kelee wu kerεye, nε wuu na ge, weefɔ na ba yee yahaɔaa xhuu nigin (100) ta, na wu taa ta nii sicuumɔ nixhɔbaama pu bε ni. ³⁰ Ga nahagbaa wuu nipehemεε na ba bye kadugo yiri wuu, kadugo yiri wuu nipehemεε na bye nahagbaa wuu.»

Erezen tεge kafɔ ni wu kapyebyii keree

20 Ayiwa, a Yesu di jo na: «Fugba saanra t'a foro kaa lemu feni ge, lee li wa mε. Kerεye fɔ wa ya sɔɔ foro nisɔɔɔ ka tãan di zhe kapyebyii pii sha di zhe yaha wu erezen | erezen tige tεge ni. ² Piimu w'a she da ge, a wu ni pee di jo bε wari dεne nigin na, wa bεeri wo caɔa nii saraa. A wu pu yaha kari labye wu feni tiire tεge ki ni. ³ A caɔa k'i ba dugi jeri, a wu foro sanha, na saha ni sipyii pii niyereye ni kpεenge ki na, p'i bi la pyi wε. ⁴ A wu pu pye: «Yi bε pu she caɔa nii li pye na erezen tεge ki ni, saraa wemu w'a yaa ni yi ni ge, nε na ba wee kan yi mu.» ⁵ A pee di gari tiire tεge ki ni. A caɔa k'i ba nɔ nige nige ni, a tεge ki fɔ wu foro sanha, na saha ni pii bε ni, na pee bε lɔ lee lgana li na. Na ba foro sanha yakonɔ caɔa ki bε ni, na saha ni pii bε ni, na pee bε lɔ lee lgana li na. ⁶ A wu ba guri foro sanha yakonɔ ki bε ni, na pii bε niyereye ta kpεenge ki na, pu bε di nε la ni wε. A wu pu pye: «Naha na yee d'a caɔa nii li bεeri pye lapye baa wε?» ⁷ A pee di wu pye: «Sipya wa shishiin ya ta wεe sha wu wo labye na nijaa wε.» A wu pu pye: «Yi bε pu she na kerεye yi ni.»

† Zhenzi 1:27†† Zhenzi 2:24‡ Duterenɔme 24:1-4

‡† Ekizode 20:12-16; Levitike 19:18

⁸ «Ba caŋa k'a pa xhɔ baari wu tigiduun na nɔ wɛ, a tɛgɛ ki kafɔ w'i wu kaŋa hashɔnrimɔ wu pye: «Kapye-byii pu yiri, m'a pu saraa na li nɔ kɔn kurogo wuu pu na, na se naha wuu pu mu.» ⁹ Piimu p'a pu wo labye wu nɔ kɔn yakonɔ ki ni ge, a pee di fɛnhɛ fulo, a pu bɛɛri di wari dɛŋɛ nigin nigin ta. ¹⁰ Ba l'a pa nɔ nizhiilee pu na wɛ, a pee di ganha na giin na pee wo wu na nɛhɛ wari dɛŋɛ nigin nigin na. Ga, a p'i wari dɛŋɛ nigin nigin kan pu bɛ mu. ¹¹ Ba wee wari w'a kan pee mu wɛ, a p'i ganha na tɛgɛ ki fɔ wu yɔgɔ puyɛ tɔan, na yu: ¹² «Pii p'a nɔ kurogo ki na ge, lɛɛri nigin yɛ wo labye pee ya pye. A mu di dɛɛ wɛ wo saraa wu pye nigin ni pee wo wu ni, wɛ piimu p'a caŋa nii li bɛɛri pye, na li kanhama soro, na ke cawaga ke bɛɛri lɔ ge.» ¹³ Ga, a tɛgɛ ki kafɔ wu shen nigin wa pye pu ni: «Nan̄ii, nɛ ta to mu na wɛ! Ta wari dɛŋɛ nigin na bɛ nɛ ni mu ya bɛ mu wo caŋa nii li saraa wɛ?» ¹⁴ Ayiwa, ma wo saraa wu lɔ, ma da gaŋi. Nɛ mu l'a taan nago kanna nɛ wu saraa ninumɔ kan mu ni we mu, wee wemu w'a pa tɛgɛ ki ni kurogo ge. ¹⁵ Lemu bu nɛ taan, ta lee bɛ nɛ yaa na pye ni na wo wari wu ni wɛ? Kelee ta nɛ wo saama pu nɛpɛɛn yɛ l'a jɛ ma ni?» ¹⁶ A Yesu di jo sanha: «Piimu pu nɛ kadugo yiri wuu pu ge, le pyegana le na pee da ba bye nahagbaa wuu. Piimu pu nɛ nahagbaa wuu pu ge, pee na bye kadugo yiri wuu.»

Yesu ya wu xu ni wu nɛ wu jo sanha
(Marika 10:32-34; Luka 18:31-34)

¹⁷ Ayiwa, Yesu ya pa yiri na gaŋi Zheruzalemu ni. Pu nigariwuu, a w'i wu kalaapiire kɛ ni shuun wu yɛ yiri, na pu pye: ¹⁸ «Wù wii gaŋi Zheruzalemu ni. Pu na zhe Sipyaa Ja wu le wà saraya naha shɔnɔnɔrivɛɛ nɔŋɔfɛɛ | saraya naha shɔnɔnɔrivɛɛ nɔŋɔfɔɔ ni saliya karamɔgɔɔ pu keŋɛ ni. Pu na ba wu jaagi na w'a yaa ni xu ni. ¹⁹ P'a wu le shi watii keŋɛ ni, pee na zhehɛ wu na. Pu na ba wu kɔn ni susɔɔ ni, na wu kori tige na. Caŋa taanri wogo ki na w'a nɛ na foro xu ni.»

Yakuba ni Yohana ya nahagbaa fɛɛɛ shaa Yesu mu
(Marika 10:35-45)

²⁰ Ayiwa, a Zebede shɔ wu fulo Yesu na ni wu nago shuun wu ni. A wu nuguro sin Yesu fɛɛ ni, na wu nɛɛri, na wu nɔ wee na. ²¹ A Yesu di wu yege na: «Naha kaa l'i wa ma na wɛ?» A wu Yesu pye: «Ma ba ba diin ma saanra ti ni tuun wemu ni, ma di sɔɔ na mu, na nago shuun we di diin ma tɔan. Nigin wa di diin ma kanige cɛ, wa di diin ma kamɛnɛ cɛ.» ²² A Yesu di wu pye: «Kaa lemu yee wa nɛɛri ge, yee wa li cɛ wɛ. Kanhama cɛɛgbuu lemu ni n'a da ba gba ge, yee na já gba lee ni ya?» A p'i jo: «Uun, wɛ na já gba li ni.» ²³ A Yesu di pu pye: «Uun, yi kunni na ba gba nɛ wo cɛɛgbuu li ni. Ga na ti-in nɛ kanige cɛ, kelee nɛ kamɛnɛ cɛ, nɛ nɛ yee tatiinyɛ yi kanwɔ wɛ. Piimu kaa na nɛ To w'a yee gbegele ge, pee mu yi da ba gan.»

²⁴ Ba kalaapiire kɛ wu samaa ya yee logo wɛ, a pu lagoon di yiri pu ceboronamaa shuun wu tɔan. ²⁵ A Yesu di pu bɛɛri yiri, na jo: «Yee ya li cɛ na shi wemu nɛ Yawutuu wɛ, wee shi wu wo nɔŋɔfɛɛ p'a pu nɔŋɔfɛɛɛ

pyi wu na. Pu sipyigbɔɔ p'i pu fanha shɛɛ wu na. ²⁶ Ga li da ba bye mu yee tɛ ni wɛ. Yee wa funɔ bi nɛ wu bye sipyigbɔ, wufɔ wu pye pusamaa wo kapyebye. ²⁷ Yee wa funɔ bi nɛ wu bye nahagbaa fɔ, weefɔ wu pye pusamaa wo bulo. ²⁸ Mu li wa, Sipyaa Ja wu bɛ ya ta pa kɔnhɔ sipyii di ba kapyɛɛ pyi wu mu wɛ. Ga w'a pa, wu ba kapyɛɛ pyi sipyii mu, wu ba wu munaa kan l'i bye sipyinhɛmɛɛ wo nɔwuuwo saraa.»

Yesu ya fyɛnmɛɛ shuun wa cuɔŋ
(Marika 10:46-52; Luka 18:35-43)

²⁹ Ba p'a pa foro Zheriko kulo li ni wɛ, a sipyinhɛmɛɛ di daha Yesu feni. ³⁰ Lee bi fyɛnmɛɛ shuun wa nidɛɛge ta koo li nɔ na. Ba pee ya logo na Yesu w'a doroo wɛ, a p'i xhuulo na: «Wù Kafɔ, Dawuda Ja we, nɔŋɔ n̄aari wù na!» ³¹ Sipyiire ti bi yogo yu ni pu ni na pu cari puyɛ na, ga, a p'i la fara xhuulo wu na, na yu: «Wù Kafɔ, Dawuda Ja we, nɔŋɔ n̄aari wù na!» ³² A Yesu di yere, na pu yiri, na pu pye: «Yi wa giin nɛ di leke pye yi mu wɛ?» ³³ A p'i jo: «Wù Kafɔ, wù pye wù da n̄aa.» ³⁴ A pu n̄aara di jɛ Yesu ni, a wu gbɔn pu nii ki na. A p'i nɔ kɔn na n̄aa lee taapile li ni. A p'i daha Yesu feni.

Yesu ya jɛ Zheruzalemu ni ba saan nɛ wɛ
(Marika 11:1-11; Luka 19:28-40; Yohana 12:12-19)

21 Ba p'a tɛɛɛ Zheruzalemu na wɛ, a p'i nɔ Bɛtɛfajɛ shizhaa, Oliviyɛ faabonɔ ki kabanugo ki ni. A Yesu di wu kalaapiire shuun wa tun, ² na pu pye: «Yi she yi nahagbaa kulo li ni. Yi bu nɔ yɛ, yi na kafazhɔ wa nibɔgɔ ta wà, wu ni wu pya. Yi yee sanha pa na kan naha! ³ Sipyaa wa bu jo ni yi ni, y'i weefɔ pye na Kafɔ mago wu wa yi na. Lee bu bye pu na yi nɔ yaha yi mu, y'i ba ni yi ni.» ⁴ Lee ya pye kɔnhɔ Kile tudunmɔ w'a jomɔ pemu jo ge, pee nɔ di fa na:

⁵ «Yi yi jo Siyɔn poro † wu mu na:
«Li wii, ma saan w'a ma ma mu.

W'a wuyɛ tirige,
na dugi tiin kafabige na,
kafazhɔ wa wo pya.» ††

⁶ A kalaapiire t'i gari, na she li pye ba Yesu ya yi jo pu mu wɛ. ⁷ A p'i ba ni kafazhɔ wu ni wu pya wu ni, na ba pu fadegbɔɔ ya taha yee na, a Yesu di dugi tiin wà. ⁸ A sipyinhɛmɛɛ di pu fadegbɔɔ pii koo li ni. A pii bɛ di wɛburiye kɔn, na yee pii koo li ni. ⁹ Ba p'a gaŋi wɛ, piimu pu nɛ Yesu nahagbaa na, ni piimu pu nɛ wu kadugo ge, pee bi xhuulo na yu:

«Masɔŋɔ k'a byi Dawuda Ja wu mu!
Wemu w'a ma mɛ Kafɔ mɛge na ge,
wee nɛ duba pya!

Masɔŋɔ k'a byi Kile mu fugba lii lii we ni!» ‡

¹⁰ Ba Yesu ya jɛ Zheruzalemu ni wɛ, a tunmɔ p'i kulo li bɛɛri círi. A p'i ganha na yegee na: «We ná we di nɛ jɔgɔ wɛ?» ¹¹ A sipyiire t'i jo: «Kile tudunmɔ Yesu wu nɛ wii, Galile Nazareti shen we.»

† *Siyɔn poro:*
‡ *Zaburuu 118:26*

†† *Zakari 9:9*

Yesu ya Kile-ɓeɓe pugboho ki pye fɛfɛɛ
(Marika 11:15-19; Luka 19:45-48; Yohana 2:13-22)

¹² A Yesu di jé Kile-ɓeɓe pugboho ki ni. Sipyii piimu pu bi bɛɛ ni zho pyi wà ge, a wu pee bɛɛri kɔri yeege. A wu wari faavɛɛ pu wo tabalaa pee, ni gbege shazhɛɛɛ ɓeɓeɓe pu wo yatiinye yi ɓeri buri, ¹³ na pu pye: «L'a ka Kile Kafila wu ni na: «Pu na ba nɛ puga ki pyi Kile-ɓeɓeɓe puga.» † Ga yee kunni ya ki pye nagaalaa talaraga.»

¹⁴ A fyenmɛɛ ni losixuyo fɛɛ pii di fulo Yesu na Kile-ɓeɓe pugboho ki ni. A w'i pee cuɗɗɗɗ. ¹⁵ Yesu ya kakanhanjaa kiimu pye ge, ba saraya naha shɔɔnriɓɛɛ ɗɗɗɗɗɗɗɗɗ | saraya naha shɔɔnriɓɛɛ ɗɗɗɗɗɗɗɗɗ ni saliya karamɗɗɗɗɗɗ p'a kee ɗa wɛ, na nɔɔɔɔɔɔɔɔ ti bɛ naa ti na xhuulo na yu: «Masɗɗɗɗ k'a byi Dawuda Ja wu mu wɛ!» A pu logoo di yiri. ¹⁶ Wee tuun wu ni a p'i Yesu pye: «Yemu pii wa yu mɛ ge, ta mu wa yi nuri mɛ?» A Yesu di pu pye: «Uun! Ta yee bɛ sanha li kalaa Kile Kafila wu ni wɛ? Na:

«Mu ya ma masɗɗɗɗ pye k'a foro
nɔɔɔɔɔɔɔɔ ni pubinɗɗɗɗ ɗɗɗɗ ni.» ††»

¹⁷ Ba w'a yee jo wɛ, na foro kulo li ni, na pu yaha wà, na gari na she shɔɔn Betani kulo li ni.

Yesu ya nitoodige ka lanji
(Marika 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Ayiwa, nimuguro ti nisɗɗɗɗ ki na, Yesu na kuri na ma Zheruzalemu ni, a xuugo di wu ta. ¹⁹ A wu nitoodige ka ɗa koo li ɗa na, na fulo kee na. Ga wu ya yafiin bɛ ɗa ki na wɛyɛ yɛ kadugo na wɛ. Ayiwa, a wu kee nitoodige ki pye: «Mu da ga yaseyɛ pye nige bada wɛ!» Taapile ni a kee nitoroɗɗ k'i waha. ²⁰ Ba kalaapiire t'a lee ɗa wɛ, a lee di bye pu mu kakanhana fo xuuni. A p'i Yesu yege na: «A ke nitoroɗɗ ke di bye dii na waha mɛ taapile ni wɛ?» ²¹ A Yesu di pu pye: «Can na n'a da yi jo yi mu, n'a daa bu bye yee mu, nakaara bye t'i nɛ yee zɔɔɔ pu ni bada wɛ, lemu nɛ pye ke nitoodige ke na ge, yee da ba da lee yɛ na-ɛ dɛ! Ga yee na ba ke faaboboɗɗ ke pye: «Yiri laha naha, m'a she mayɛ wà su-umɗɗ lɔɔɔ ni.» Lee na bye. ²² Yi ba yaaga tuugo bɛɛri ɗɛɛri ni n'a daa ni, yi na kee ta.»

Mii Yesu wo sefɛɛɛɛ ti d'a yiri wɛ?
(Marika 11:27-33; Luka 20:1-8)

²³ Ayiwa, a Yesu di she jé Kile-ɓeɓe pugboho ki ni, na sipyii pu ɗa kɔn na galaa. Na wu yaha wu na wee kalaa wu kaan, a saraya naha shɔɔnriɓɛɛ ɗɗɗɗɗɗɗɗɗ | saraya naha shɔɔnriɓɛɛ ɗɗɗɗɗɗɗɗɗ ni nɔɔɔɔɔɔɔɔ p'i fulo wu na, na wu yege na: «Sefɛɛɛɛ teke gbɔɔɔɔ ni mu wa kii keree kii pyi wɛ? ɗɗɗ w'a kee fanha ki kan mu mu wɛ?» ²⁴ A Yesu di pu pye: «Nɛ bɛ w'a da yee yege kaa nigin na. Yi bu na ɗa shɔ, wee tuun wu ni, sefɛɛɛɛ temu gbɔɔɔɔ ni nɛ bɛ ya kii keree kii pyi ge, nɛ bɛ na tee jo yi mu. ²⁵ ɗɗɗ wu d'a Yohana tun na w'a batizeli pyi wɛ? Kile laa sipyii?» A p'i puyɛ pye: «Wù bu jo: «Kile w'a wu tun», wu na jo:

«Wee tuun wu ni naha na yee di ya ta dà wu na-ɛ wɛ?»
²⁶ Ga wù bu nɔɔɔ jo: «Sipyii p'a wu tun», sipyiiire ti na lemu pye wù na ge, lee wo fyaara wa wù ni, bani sipyiiire ti bɛɛri wa Yohana wii Kile tudunmɗɗ.» ²⁷ Lee na, a p'i Yesu pye: «Wèè ya cɛ wɛ.» A Yesu bɛ di pu pye: «Ayiwa nɛ bɛ ya she, sefɛɛɛɛ temu gbɔɔɔɔ ni nɛ bɛ ya kii keree kii pyi ge, nɛ bɛ da tee jo yee mu wɛ.»

Yesu ya talenɛ la jo jalaa shuun wa shizhaa na

²⁸ A Yesu di jo sanha na: «Yee di wa leke kɔɔn yiye fun-ɗɗ ni kii keree kii shizhaa na wɛ? Jalaa shuun pu bye ná wa mu. A wu ba jashiime wu pye: «Na ja, she nɗɗaa wo cana nii li wo labye wu pye na ɛɛɛɛɛ | ɛɛɛɛɛ tige tɛge ki ni.» ²⁹ A wee ja wu wu pye: «Nɛ se wà wɛ.» Ga ba jɛɛɛɛ ya pye wɛ, yemu w'a jo ge, a yee wo daajɛɛ di jé wu ni. A wu gari tɛge ki ni. ³⁰ A to wu she yee ninuɗɗ jo ja shuun wo wu bɛ mu. A wee di wu pye: «Uun, nɛ na zhe.» Ga na dɛɛɛ pye wu ya she wɛ. ³¹ Pu shuun wu ni weke d'a tofɔɔ wu ɗidaa pye wɛ?» A p'i jo: «Jashiime wɛ.» Wee tuun wu ni a Yesu di pu pye: «Can na n'a da yi jo yi mu jo fanhafɛɛ wari shɔɔɔ ni navarashaa pu na ba jé yee naha na Kile wo saanra | Kile saanra ti ni. ³² Bani Yohana ya pa yee mu, koo lemu l'a tii ge, na ba lee she yee na. A yee di bye yee ya dà wu na wɛ. Ga, a fanhafɛɛ wari shɔɔɔ ni navarashaa p'i dà wu na. A yee di lee bɛ ɗa, ga lee bɛ na yee ya ta daajɛɛ jo yi guri dà wu na wɛ.»

Ɛɛɛɛɛ faapyii niguumɗɗ pu wo talenɛ le
(Marika 12:1-12; Luka 20:9-19)

³³ A Yesu di pu pye sanha na: «Yi le talenɛ le bɛ logo: Kɛɛɛɛ fɔɔ wa w'a bi ɛɛɛɛɛ | ɛɛɛɛɛ tige tɛge ka shan, na ki maha ni kasɔɔɔɔ ni. A w'i wege ka wolo na pye ɛɛɛɛɛ wu lɔɔ ki tawologo, na zangaso wa yàa shazhɔɔn wu kaa na. Lee kadugo na a wu ɛɛɛɛɛ tiire tɛge ki kaa le ɛɛɛɛɛ faapyii pii keɗɛ ni, na gari fiige katii ni. ³⁴ Ba ɛɛɛɛɛ wu lɛduun ya pa dɛɛɛɛ wɛ, a wu wu wo kapyɛbyii pii yaha kari pee ɛɛɛɛɛ faapyii pu mu, na pu she ɛɛɛɛɛ nile wu shɔ pa. ³⁵ Ga, a p'i kapyɛbyii pu co, na wa kɔɔn xuuni, na wa gbo, na taanri wo wu wà gbo ni kagereye ni.

³⁶ «Ayiwa, a ɛɛɛɛɛ wu kafɔɔ wu kapyɛbyii pii bɛ tun piimu ya ɗɛɛɛ nizhiilee pu na ge. A p'i pee bɛ pye ba p'a nizhiilee pu pye wɛ. ³⁷ Lee bɛɛri kadugo taaɗ, a tɛge ki kafɔɔ w'i wuyɛ pyaa ja tun kari, na jo: «Nɛ ja we kunni, pu na zhe gbɔɔɔ taha wee na.» ³⁸ Ga ba ɛɛɛɛɛ faapyii pu nii ya taha ɛɛɛɛɛ wu kafɔɔ wu ja wu na wɛ, a p'i puyɛ pye: «Cɛn wu lɔɔɔ wu w'a wɛ. Yi pa wù wu gbo, cɛn wu na bye wù wo.» ³⁹ A p'i jafɔɔ wu co, na gari ni wu ni ɛɛɛɛɛ tɛge ki kadugo yiri, na she wu gbo.

⁴⁰ «Wee tuun wu ni ɛɛɛɛɛ tɛge ki kafɔɔ wu ba ba, w'a ba leke pye pii ɛɛɛɛɛ faapyii pii na wɛ?» ⁴¹ A p'i wu pye: «Wu na ba yee sipyikuuyo yi gbo gbogaguunɗɗ na, na ɛɛɛɛɛ tɛge ki kaa le piitiilee keɗɛ ni, piimu na da ɛɛɛɛɛ nile wu kaan wu mu wu ɗidaa tuun ni ge.»

⁴² Lee kadugo na a Yesu di pu pye: «Ta yee ya le kalaa Kile Kafila wu ni wɛ? Na:

«Puyirilee p'a faakagerɛɛ kemu she ge,

† Ezayi 56:7 † Zaburuu 8:3

kee k'a pye puga ki gunḡmii li faakagerenḡe ki nijenḡe ke. Li wii, Kafɔɔ w'a lee pye kakanhana li wa lii wù naha tàan.» †»
⁴³ A Yesu di jo sanha na: «N'a da yi jo yi mu jo lee l'a Kile saanra ti pye ti na da ba shɔ yee na, na ti kan shi watii mu, wemu na ba nagoo pyi ge. [⁴⁴ Wemu bu do kee kagerenḡe ke nḡnḡ ni, weefɔɔ na gegi gegi. Kee kagerenḡe ki shiin bu do sipya beeri nḡnḡ ni, weefɔɔ na dɔnhɔɔ.]»
⁴⁵ Ba saraya naha shɔɔnriwee nḡnḡfɛe | saraya naha shɔɔnriwee nḡnḡfɔɔ ni Farizheen p'a Yesu talenɛ li logo wɛ, a p'i li cɛ na pee kaa w'a byi. ⁴⁶ Lee na a p'i ganha na cogana shaa wu na, ga, a p'i fya sipyiire ti na. Bani pee bi Yesu wii Kile tudunmɔ.

Cekaanra ligbɔɔ ki wo talenɛ le
 (Luka 14:15-24)

22 Ayiwa, a Yesu di talenɛ la be jo sanha sipyiire ti mu na: ² «Fugba saanra t'a foro kaa lemu feni ge, lee li wa mɛ: Saan wa ya ligbɔɔ gbegele wu ja cekaanra ni. ³ P'a sipyii piimu yiri cekaanra ti ni ge, a wu wu kapyebyii pu tun she pee yiri yalige ki na. Ga pu ya sɔɔ na pa wɛ. ⁴ A wu kapyebyii piitiilee yaha kari, na pee pu she pu pye: «Nɛ na yalige ki gbegele xɔ nimɛ. Nɛ na sinme niye ye, ni na sinme yapɔɔɔ yi gbo, keree ki beeri ya gbegele xɔ. Yi pa cekaanra ti lige ki feni.» ⁵ Ga sipyiyirilee pu ya ta lee la shishiin wii kaa wɛ. A pu beeri di gari pu nibyegee feni. Wa ya kari wu kerɛye ni, a wa di gari wu kegaanɔ tapyege ni. ⁶ A pusamaa di saan wu kapyebyii pu co, na pu kanha fo xuuni, na pu gbo. ⁷ A saan wu luu di yiri. A w'i wu sɔɔsɔii yaha kari p'a she pee sipyigbuu pu gbo, na pu kulo li sɔrogo. ⁸ Lee kadugo na a wu wu kapyebyii pu pye: «Cekaanra ti ligbɔɔ ki kunni ya gbegele xɔ, ga sipyii piimu p'a fɛnhɛ yiri ki na ge, pee niḡe wa nige ki ni wɛ. ⁹ Yi she kodorooyo yi ni, yi bu she sipyii piimu beeri ta wà, y'i ba ni pee beeri ni lige ki kaa na.» ¹⁰ A kapyebyii p'i gari kakuu-toroyo yi ni. Sipyii piimu beeri p'a she da wà ge, nizaa-maa fara niguumɔɔ na, a p'i ba pee beeri pinne fo cekaanra ti puga k'a ni lili pu na.

¹¹ «Ayiwa, a saan wu ba jé, na lili pu wii, na ná wa ta pu ni, wemu ya ta cekaanra fàya yi le wɛ. ¹² A wu jo: «Napii, dii mu d'a pye na jé naha cekaanra fàya yi ba wɛ?» Nɔshɔɔɔ ya ta wee ná wu mu wɛ. ¹³ Wee tuun wu ni a saan wu wu kapyebyii pu pye: «Yi wu tɔɔɔ ye ni wu keye yi ɔɔ! Yi wu wà kɔɔngɛ ki na nibiige ki ni! Mesuu ni gankunɔ na ba bye wá.» ¹⁴ Bani sipyihemɛɛ kunni pu wa yiri, ga piimu naha k'a bulo ge, pee ya nɛhe wɛ.»

P'a Yesu yege munaa pereme keree na
 (Marika 12:13-17; Luka 20:20-26)

¹⁵ Lee kadugo na a Farizheen p'i she puyɛ na, na p'i Yesu sha peri, p'i wu co wuyɛ pyaa wo ɔɔ jomɔ feni. ¹⁶ A p'i pu wo kalaapiire ta ni Herɔdi wo sipyii pii tun na pu she Yesu pye: «Karamɔɔ, wèe ya li cɛ na jo can fɔɔ mu nɛ. M'a sipyii pu fiinḡe na galaa be Kile koro li ni. Mu ya

† Zaburuu 118:22-23

fyagi sipya wa shishiin na wɛ, bani sipyii pu beeri pu nɛ nigin mu mu. ¹⁷ Ayiwa mu wo fungɔngɔ di wa keke le kaa le ni wɛ? L'a saha p'a munaa pereme kaan Orome saannaa Sezari mu laa, li ya saha wɛ?» ¹⁸ Yesu bi pu funguunḡ ki cɛ, a wu pu pye: «Yee shuun shuun juu pi-iri, naha na y'i na ɔɔ yegee wɛ? ¹⁹ Wari wemu ni y'a munaa pereme pu saraa ge, yi wu tuunɔ la she na na.» A p'i wari deḡe nigin wa she wu na. ²⁰ A Yesu di pu pye: «Jɔɔ wo jaa ni wu kama pu wa we na wɛ?» ²¹ A p'i jo: «Orome saannaa Sezari.» Wee tuun wu ni a Yesu di pu pye: «Y'a Sezari wuu li kaan Sezari mu, yi da Kile be wuu li kaan Kile be mu.» ²² Ba p'a tee ɔɔshɔɔɔ ti logo wɛ, a lee di pu naha wɔ fo xuuni. A p'i wu yaha wà, na gari.

Sadushɛen p'a Yesu yege xunɛnɛ li keree na
 (Marika 12:18-27; Luka 20:27-40)

²³ Ayiwa kee canunḡ ke, a Sadushɛen pii be di ba she Yesu yiri. Pee bi yu na xunɛnɛ da ba bye niga na wɛ. A p'i Yesu pye: ²⁴ «Karamɔɔ, Kile tudunmɔɔ Musa ya jo na ná wa bu xhu, na ta wu ya pya ta wɛ, na wu ceborona wu wee naxhugoshɔ wu lɔ, kɔnhɔ wu nagoo ta di yaha wee ná wu nixhugo ki mu. ²⁵ Lee ya bi ceboronamaa gbarashuun wa ta wèe mu naha. A nizhiime wu cee lenḡe, na xhu pya ta baa. A cee wu gan wu cuun wu mu, wee nɛ ceborona shuun wo we. ²⁶ A l'i bye mu ceborona shuun wo we, ni taanri wo wu be shizhaa na fo na she pu gbarashuun wu beeri xɔ. ²⁷ Lee kadugo na a cee wu be di xhu. ²⁸ Wee tuun wu ni xuu pu caḡenḡe ke, wee cee w'i da ba bye shen nigin weke wo pii cebooloo gbarashuun we ni wɛ? Bani pu beeri ya wu lenḡe toro.» ²⁹ A Yesu di pu pye: «Yee ya piin, bani le l'a ka Kile Kafila wu ni ge, yee wa lee cɛ wɛ, y'i wa Kile wo sefɛɛɛ ti be cɛ wɛ. ³⁰ Xuu pu caḡenḡe, sipyii wa da cèe lenḡe, kelee na gbaya je wɛ. Ga pu beeri na ba bye ba fugba melekeɛ nɛ wɛ. ³¹ Kile ya yemu jo xunɛnɛ li shizhaa na ge, ta yee ya yee kalaa wɛ? W'a jo: ³² «Nɛ nɛ Ibirayima wo Kile, ni Ishaaga wo Kile, ni Yakuba wo Kile.» †† Kile nɛ xuu wo Kile wɛ, wyii wo Kile wu nɛ wii.»
³³ Ba sipyiire t'a yee logo wɛ, a wu kalaa wu bye pu mu kakanhana.

Kile wo saliya ɔɔmehɛe ki beeri wo nigbɔɔ le
 (Marika 12:28-34; Luka 10:25-28)

³⁴ Ba Farizheen p'a logo na Yesu ya fɛhɛnɛ wá Sadushɛen pu na wɛ, a pee di guri she puyɛ pinne sanha. ³⁵ Shen nigin wa nɛ pu ni, wee bye saliya karamɔɔ. Wee funḡ ki bye na Yesu peri wii. A wee di jo: ³⁶ «Karamɔɔ, ɔɔmɛɛ leke li d'a pele saliya wu ɔɔmehɛe ki beeri ni wɛ?» ³⁷ A Yesu di wu pye: «Ma Kafɔɔ Kile wu taan ma mu ma zɔ wu beeri na, ni ma munaa li beeri, ni ma fungɔngɔ ki beeri.» ††† Lee li wa saliya wu ɔɔmehɛe ki beeri nizhiine, na nɛ ki beeri nigbɔɔ be sanha. ³⁹ Li shuun wuu lemu l'a foro li feni ge, lee li wa mɛ. «Ma sipyini wu taan ma mu ba maye pyaa ki nɛ wɛ.» †††† Saliya wu ɔɔmehɛe ki beeri, ni Kile tudunmɔɔ pu wo kalaa wu beeri w'a foro kii ɔɔmehɛe shuun we ni.»

†† Ekizode 3:6 † Duterɛnɔmɛ 6:5 †† Levitike 19:18

Shɔwɔ wu ya ta pye Dawuda ja ye nigin we

(Marika 12:35-37; Luka 20:41-44)

⁴¹ Na Farizheen pu nibinneye ta, a Yesu di pu pye:
⁴² «Leke yee di wa gɔɔɔ yi funyɔ ni Shɔwɔ wu shizhaa na we? Kɔɔ wo ja wu ne wii we?» A p'i wu pye: «Dawuda Ja wu ne wii.»
⁴³ A Yesu di pu pye: «Wee tuun wu ni naha na Dawuda di wu pyi Kafɔɔ, Fefere Munaa fanha ni we? Bani Dawuda ya jo:
⁴⁴ «Kafɔɔ Kile ya yi jo ne Kafɔɔ mu na: Tiin saanra tateenge ki ni na kanige ce, fo di ba ma pɛɛn pu tirige na pa le ma kɔɔɔ ki ni.»[†]
⁴⁵ Ni Dawuda ya Shɔwɔ wu pyi Kafɔɔ, wee tuun wu ni w'i ne dii wu ja ye nigin we?»
⁴⁶ Wa shishiin ya j'a Yesu kɔɔ pu ni, ali ni nigin be ni we. Na co kee cana ki na, wa shishiin ya luu waha na wu yege nige kaa la shishiin na we.

Yesu ya pu kaala ni Yawutuu nahagbaa fee pu kaa ni

(Marika 12:38-39; Luka 11:43,46; 20:45-46)

23 Lee kadugo na a Yesu di wu kalaapiire te ni sipyiire ti pye:² «Saliya karamɔɔɔɔ ni Farizheen pu wo nibyii li ne na sipyii pu kalaa Musa wo saliya wu ni.³ Lee wuu na saliya wu keree kiimu beeri ni p'a yi kalaa ge, y'a yaa na pu kɔɔɔ co, na ganha na kee beeri pyi! Ga keree kiimu puyɛ pyaa ya byi ge, yi ganha ba kee taanni pu feni we, bani kalaa wemu p'a gan sipyii pu mu ge, puyɛ pyaa ki ya wee koo naari we.⁴ Pu ma tuguro nigbɔɔɔ kɔɔ na taha sipyii tuɔɔ ni, ga p'i da ga gbara pu ali kabee be taga ti lɔveɛ tege p'i ti tugo we.⁵ P'a pu kapyegge ki beeri pyi kɔɔɔ sipyii di da pu wii. Lee l'a pu pye pu na pu gbahaa ki wo semɛɛ pee, ni pu kabogoo ki wo semɛɛ pu pelegi. Na pu fadeye kɔɔɔɔ ye tɔɔɔ ni yalere ni.⁶ Yalicerɛɛ wo tatiinceye, ni Kile-pɛɛɛɛ piyɛɛ yi wo nahagbaa tatiinyɛ y'a dan pu ni.⁷ Sipyii na pu shaari pinnerɛ kɛɛɛɛ na, na pu pyi: «Karamɔɔɔɔ», lee be l'a dan pu ni xuuni.⁸ Ga yee kuni, yi ganha bu kɔɔ p'a yi pyi: «Karamɔɔɔɔ» we. Bani Karamɔɔɔ nigin pe ye wu ne yee mu. Yee beeri pu ne cebooloo.⁹ Yi ganha bu da da wa shishiin pyi naha ke ni ke na yi to we. Bani To nigin pe ye wu ne yee mu. Wee ne fugba we ni.¹⁰ Yi ganha bu kɔɔ p'a yi pyi ni ke we. Bani Nɔɔɔɔ nigin pe ye wu ne yee mu. Wee ne Shɔwɔ we.¹¹ Wemu wu ne sipyigbɔɔ yi beeri te ni ge, wee wu pye yi beeri wo kapyebye.¹² Sipya wemu w'a wuyɛ durogo ge, wee na ba dirige. Sipya wemu w'a wuyɛ tirige ge, wee na ba durogo.

Yesu ya Farizheen ni saliya karamɔɔɔɔ pu jaagi

(Marika 12:40; Luka 11:39-42, 44, 52; 20:47)

¹³ «Bɔɔɔ ki wa yee shuun shuun joveɛ pii wogo, yee saliya karamɔɔɔɔ fara yee Farizheen na! Bani yee wa fugba saanra ti koo li tɔɔni sipyii pusamaa naha na. Yiye pyaa ki wa jin ti ni we, piimu p'a giin p'i je ge, a y'i ganha na pee be naha kɔɔɔ.

[†] Zaburuu 110:1

[¹⁴ «Bɔɔɔ ki wa yee shuun shuun joveɛ pii wogo, yee saliya karamɔɔɔɔ fara yee Farizheen na! Bani yee wa naxhugoshaa keɛɛɛɛ yanmuyɔ beeri nɔmahana na zhuu pu na, na mɔɔni Kile-pɛɛɛɛ na, kɔɔɔ y'i yiye pye see sipyii. Lee na yee wo jaagi kanhama pu na ba golo fo xuuni.]

¹⁵ «Bɔɔɔ ki wa yee shuun shuun joveɛ pii wogo, yee saliya karamɔɔɔɔ fara yee Farizheen na! Bani yee wa ni ke naari, na suumɔɔ kɔɔ ke be naari, kɔɔɔ yi sii shen nigin ye ta yi pye Yawutu ba yee ne we. Yee bu wee ta na kɔɔ, yee na wee pye w'a yaa ni Jahanemɛ ni tɔɔɔni shuun na toro yiye pyaa ki taan.

¹⁶ «Bɔɔɔ ki wa yee wogo, yee fyenmɛɛ piimu pu ne fyenmɛɛ kagaancomɔɔ ge! Bani yee wa yu na sipya wemu w'a kaa Kile-pɛɛɛɛ pugbɔɔɔ ki na ge, na kee kaaga ke ya jateni we. Ga wufɔɔ bu gaa Kile-pɛɛɛɛ pugbɔɔɔ ki wo sanni wu na, na kee kaaga ke k'a jateni.

¹⁷ Fungɔɔɔɔ baa fee fyenmɛɛ yee ne. Keke ki d'a ye keke na ye shuun we ni we? Sanni we laa, kelee Kile-pɛɛɛɛ pugbɔɔɔ ke, kee kemu k'a sanni wu pye fefere ge?

¹⁸ Yee wa yu sanha na sipya bu gaa saraya yi tawologo ki na, na kee kaaga ke ya jateni we. Ga saraga kemu k'a taha saraga yi tawologo ki na ge, na wufɔɔ bu gaa kee na, na kee kaaga ke k'a jateni.¹⁹ Fyenmɛɛ yee ne. Keke ki d'a ye keke na we? Saraga ke laa, saraya yi tawologo ke, kee kemu k'a saraga ki pye fefere ge?

²⁰ Wee tuun wu ni wemu bu gaa saraya yi tawologo ki na, saraya yi tawologo ke, ni yanmuyɔ yemu beeri yi ne ki ni ge, yee beeri na m'a kaa.²¹ Wemu bu gaa Kile-pɛɛɛɛ pugbɔɔɔ ki na, Kile-pɛɛɛɛ pugbɔɔɔ ke ni Kile na m'a kaa, wee wemu w'a den ki ni ge.²² Wemu bu gaa fugba we na, Kile wo saanra | Kile saanra koo le, ni Kile wemu w'a tiin li ni ge, pee na m'a kaa.

²³ «Bɔɔɔ ki wa yee shuun shuun joveɛ pii wogo, yee saliya karamɔɔɔɔ fara yee Farizheen na! Bani yee wa loyɔ wu yapiire nifenhɛfenhɛɛɛ ti jagi wo: nanayi, ni weye yemu beeri y'a leni shiga ni ge. Nɔɔmɛɛɛ kiimu tayerge k'a peɛ saliya wu ni ge, a yee di kee yaha wà. Kee ne: tiime, ni naara, ni kɔɔɔ fere. Yee bi yaa na kii kagbɔɔɔ kii pyi, na te nibiire te fara kee na.²⁴ Fyenmɛɛ yee ne piimu p'a fyenmɛɛ pii wo kagaanya co ge. Yee ya yi logbaga suguri, na fɔɔɔɔɔ wo ki ni, ga na dɛɛɛ na kɔɔɔ juuri.

²⁵ «Bɔɔɔ ki wa yee shuun shuun joveɛ pii wogo, yee saliya karamɔɔɔɔ fara yee Farizheen na! Yee ma ceɛɛɛɛ buugoo ni goleye kaduyo jii na fiinni, na ta yi d'a ni nagaara yanmuyɔ, ni yi lakuɔɔɔ yanmuyɔ na.²⁶ Farizhen fyen, fenhe ceɛɛɛɛ le, ni golege ki funɔɔ ki je, lee bu bye, yi kaduyo yi be na bye fefere yi mu.

²⁷ «Bɔɔɔ ki wa yee shuun shuun joveɛ pii wogo, yee saliya karamɔɔɔɔ fara yee Farizheen na! Yee ne ba faya ne we p'a yemu fiinne ge. Ma bu yi wii, m'a yi ta y'a kɔɔ kɛɛɛɛ ke na, ga yi funyɔ d'a ni xuu kaciye ni yanmufɔɔɔ tuuyo beeri na.²⁸ Mu yee be ne. Yee ma yiye pye na tifire fee yee ne sipyii naha taan, ga yee kɔɔɔ pu d'a ni shuun shuun juuro ni kuumɔɔ na.

²⁹ «Bɔɔɔ ki wa yee shuun shuun joveɛ pii wogo, yee saliya karamɔɔɔɔ fara yee Farizheen na! Yee wa Kile

tudunmɔɔ pu faya yi yari na ɲɔgi. Piimu p'a Kile ɲɔmɛ co ge, yee wa pee wo faya yari ni kacɛɲɛ ni. ³⁰ Yee wa yu na yee da ba bye ni yi wo tii pu ni pu wo caɲa nii li ni, na yee bi da ga sɔɔ di pu tɛge pu Kile tudunmɔɔ pu gbo wɛ. ³¹ Lee funɲɔ ni yeeye pyaa ya li shɛɛ na piimu p'a Kile tudunmɔɔ pu gbo ge, na pee wo nagoo yee ɲɛ. ³² Ayiwa, yi she ɲaha na, yi sefɛɛ p'a lemu ɲɔ kɔn ge, yi lee ɲɔ fa! ³³ Wɔɔ yee ɲɛ, matɔn nagoo. Yee na já pye dii na yiye tánha Jahanɛmɛ na wɛ? ³⁴ Lee wuu na n'a da ba Kile tudunmɔɔ, ni fungɔɲɔ fɛɛ, ni kalaa fɛɛ tun yi mu. Yee na ba pii gbo pee ni, na pii kori tiye na, na pii kɔn ni susɔɔ ni yi Kile-pɛɛɲɛ piyeyɛ yi ni. Yi na ba da-ha pu feni, na pu kana kulo ni kulo. ³⁵ Sipyitiimɛ piimu wo shishan p'a wo ɲiɲɛ na ge, kɔnhɔ pee di ba do yi ɲuɲɔ ni, na co tiimɛ fɛɛ Abeli † wo shishan pu na, fo na pa ɲɔ Baraki ja Zakari †† wo shishan pu na, wee wemu yee ya gbo Kile-pɛɛɲɛ pugbɔhɔ ki saraya yi tawologo ke, ni fɛfɛɛɛ xuu wu tɛ wu ni ge. ³⁶ Can na n'a da yi jo yi mu, tee gbuuro tɛ bɛɛri wo footɔɔ li kanhama na ba do ɲiɲaa wo sipyii pii ɲuɲɔ ni.

Yesu ya jo Zheruzalemu keree na

(Luka 13:34-45)

³⁷ «Zheruzalemu, Zheruzalemu, mu wemu w'a Kile tudunmɔɔ pu xuli ge, piimu p'a dunni ma mu ge, na kagereye taga na pee bɛ waa na xhuli ge, nɛ funɲɔ ya pye tɛgeɛ niɲɛɲɛɛ ni di ma nagoo pu pinne, ba xhuu ya wu nagoo pinneɛ mɛ wu kapaɲa nɔhɔ ni wɛ. Ga yee di ya ta sɔɔ lee na wɛ. ³⁸ Ayiwa yi puga ki na ba yaha wà nime fɛfɛɛ, ki niwaga. ³⁹ Bani n'a da yi jo yi mu, na co nime na, y'a da na ɲa nige wɛ, fo yi ba she yu tuun wemu ni na: «Wemu w'a ma mɛ Kafɔɔ mɛge na ge, wee ɲɛ duba pya.» ‡»

Yesu ya Kile-pɛɛɲɛ pugbɔhɔ ki ja wu jo

(Marika 13:1-2; Luka 21:5-6)

24 A Yesu di foro Kile-pɛɛɲɛ pugbɔhɔ ki ni na gaɲi. A wu kalaapiire t'i fulu wu na, na ganha na Kile-pɛɛɲɛ pugbɔhɔ ki yereɲɛgana li shɛɛ wu na, k'a keme yàa yaagana lemu na ge. ² A Yesu di pu pye: «Yee nii wa yee bɛɛri ni ge? Can na n'a da yi jo yi mu jo kagereɲɛ ka shishiin wa da ba gori naha ka ɲuɲɔ ni wɛ. Yi bɛɛri na ba do fɛfɛɛ.»

Keree kiimu na ba byi sani koɲɔ ki xɔ ge

(Marika 13:3-13; Luka 21:7-19)

³ Na Yesu nideɛnge yaha Oliviyɛ faaboboɲɔ ki na, a wu kalaapiire t'i fulu wu na pu ye na, na wu yege na: «Lee na ba bye tuun wemu ni ge, wee she wù na! Naha shesheɛɛ temu na ba li she na ma paduun w'a ɲɔ, koɲɔ ki taaxɔɔ li bɛ d'a ɲɔ ge, m'a tee bɛ she wù na!» ⁴ A Yesu di pu pye: «Y'a yiye kaseri! Yi ganha bu sipya wa shishiin yaha wu yi piinɲɛ wɛ! ⁵ Bani sipyii niɲɛmɛ na ba ma ni nɛ mɛge ni, na yu: «Nɛ wu ɲɛ Shɔɔ wɛ.» Pu na ba sipyiɲɛmɛ piinɲɛ. ⁶ Yi na ba kashɛn keree nuri, na kashɛn gɔbɛgɛmɛ keree nuri. Ayiwa yi funyɔ

† Zhenzi 4:8-10 †† 2 Caɲaɲɛɛ Jomɔ 24:20-22 ‡ Zaburuu 118:26

ganha da ben wɛ! Li waha l'i waha kee keree k'a yaa na pye, ga lee di wa da ba bye taaxɔɔ li wɛ. ⁷ Shi wa na ba yiri shi watii kaa na. Saanra ta na ba yiri saanra tatii kaa na. Xuugo nigbɔhɔ ni ɲiɲɛ cɛɛɲɛ na ba byi tɛye ya ni. ⁸ Kee keree kii bɛɛri wa kanhama pu keree ɲɔɲɔɲɔ ye, ba cee laa ma yiri mɛ wɛ.

⁹ «Ayiwa, sipyii na ba yi leni keye ni, p'a ganha na yi kana, na yi xuli. Shi wu bɛɛri na ba yi kɔ nɛ mɛge wuu na. ¹⁰ Wee tuun wu ni sipyiɲɛmɛ na ba n'a daa wu yaha. Pu na ba puyɛ nɔhɔ yeri, na puyɛ kɔ. ¹¹ Tudunmɔɔ kafinejuu niɲɛmɛ na ba foro yere. Pu na ba sipyiɲɛmɛ piinɲɛ. ¹² Kakuuɲɔ ki ɲɔ na ba ɲɛhe tapyege ni. Lee ma bye kaɲuɲɔ na sipyiɲɛmɛ wo taanɲɛge ki cɛɛɲɛ. ¹³ Ga wemu bu já luu mara fo na she ɲɔ li tɛhɛnɛ na, weefɔɔ na ba shɔ. ¹⁴ Pe Jozaama pe pu wa Kile saanra ti kaa yu ge, pee na ba jo koɲɔ ke kabaya ye bɛɛri na, kɔnhɔ shi wu bɛɛri di pu logo. Lee kadugo na taaxɔɔ l'i na ɲɔ.

Kanhama nigbɔ pemu na ba bye ge

(Marika 13:14-23; Luka 21:20-24)

¹⁵ «Ayiwa yi ba gyɛɛgi pyevɔɔ †† wu ɲa tuun wemu ni Fɛfɛɛɛ xuu wu ni, wee wemu kaa Kile tudunmɔɔ Dapɛli ya jo ge. (Wa bu yi kalaa, wu yi ɲaha cɛ.) ¹⁶ Wee tuun wu ni, piimu na ba bye Zhude fiige ki ni ge, pee di ba fe p'a se faaboboɲɔ xuu ni. ¹⁷ Lee ba wemu ta katanɔ ɲuɲɔ ni, wu ganha bu da digi di wu yereye lɔ puga ki ni wɛ. ¹⁸ Wemu ba da wu kereye ni, weefɔɔ ganha bu da guri ba puga di ba wu fadenɛ lɔ wɛ. ¹⁹ Bɔɲɔɲɔ na ba bye lahaa fɛɛ ni puɲmaraya fɛɛ wogo yee caya yi na. ²⁰ Y'a Kile ɲɛɛri kɔnhɔ tee tafɛɛ ti caɲa ganha ba saha ni wiire tuun ni, kelee ni cadɛɛnge ni wɛ. ²¹ Bani kanhama nigbɔ na ba bye wee tuun wu ni pemu tuugo sanha bye na wɛ, na co koɲɔ ki yaaduun wu na, fo na pa ɲɔ ɲiɲaa na. Pee kanhama pu tuugo di wa da bye bɛ nige bada wɛ. ²² Kile da bye wu ya ya wolo bɛ yee caya yi ni wɛ, sipya wa shishiin bi da ga shɔ wɛ. Ga sipyii piimu ɲaha w'a bulo ge, pee wuu na w'a la wolo yee caya yi ni.

²³ «Ayiwa, wa ba yi pye wee tuun we ni na: «Yi wii, Shɔɔ wu wa naha!» kelee «Wu we mɛ.» Yi ganha bu dà yee na wɛ! ²⁴ Bani kafinejuu pii na ba yiri, na puyɛ pye shɔvɛɛ ni Kile tudunmɔɔ. Pu na ba naha shesheɛɛ kagbɔhɔ ni kakanhaɲaa pyi kɔnhɔ p'i sipyiire ti piinɲɛ. Ali Kile ya sipyii piimu ɲaha bulo ge, nago ba pu da já ba pee bɛ piinɲɛ wɛ, pu bi da ba pee bɛ piinɲɛ. ²⁵ Li wii, nɛ kii keree kii bɛɛri jo yaha yi mu.»

²⁶ «Ayiwa sipya wa ba yi pye: «Li wii, sige ke ni Shɔɔ wu ɲɛ!», yi ganha bu she wà wɛ. Kelee wa bu yi pye: «Li wii, maɲa ke ni wu wa naha!», yi ganha bu dà yee na wɛ. ²⁷ Kile bu ɲi Kile-nɔhɔ na, kɛɛnge ki ma ɲɔ camu-tomɔ ni ɲɔgana lemu na ge, lee pagana li na Sipya Ja wu bɛ wa da ba ba. ²⁸ Xuu wemu ni yaxugo ɲɛ ge, wà tobinyɛ ya yiye pinneɛ.

†† Dapɛli 9:27; 11:31; 12:11

Sipya Ja pagana

(Marika 13:24-27; Luka 21:25-28)

²⁹ «Pee kanhagbo pu wo caya yi ba doro ye, taapile ni nibiige na ba jé caŋa ki ni; yeŋe wa da kpeenge yeege we. Wɔɔɔ ki na ba yiri yiri fugba we ni na pa do. Fugba wu sefere ti na ba jɛɛ. ³⁰ Wee tuun wu ni Sipya Ja wu wo naha sheshere te, tee na ba na fugba we ni. Shi wemu beeri wu ne niŋe ke na ge, wu beeri na ba mehe suu. Wu na ba Sipya Ja wu nibawo na fugba nahaya ye na ni sefere ti beeri, ni nɔɔ nigbo ni. ³¹ Maga nigboho ki mee li na ba foro. Sipya Ja w'a sipyii piimu naha bulo ge, wu na ba meleke tun pu pee pinne, na yiri korɔ ki kabaya shishere wu beeri na, na ba pu pinne xuu nigin ni, ma li ni kɔn korɔ ke kabaŋa ka na, na se korɔ ke kabaŋa ka mu.

Kalaa wemu ya daa nitoodige keree na ge

(Marika 13:28-31; Luka 21:29-33)

³² «Naha sheshere ta te nitoodige shizhaa na: Ki geye ye ba kɔn na funni tuun wemu ni, yee wa ma li ce na ki nagoo pyeduun w'a tere. ³³ Mu li wa, yi ba kii keree kii beeri naa ki na byi tuun wemu ni, y'i li ce na Sipya Ja w'a tere na xɔ, na w'a nɔ xɔ kɔɔ li ni na. ³⁴ Can na n'a da yi jo yi mu jo sipyii piimu pu wa nii na nime ge, sani pee beeri pu xu ge, kii keree kii beeri ni na va. ³⁵ Fugba we ni niŋe ke na ba doro, ga ne jomɔ pe wa da doro bada we.

Kile ye nigin pe w'a taaxɔ li tuun ce

(Marika 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

³⁶ «Ga sipya wa shishiin wa kee caŋa ke ni wee tuun we ce we, ali fugba meleke pu be we, Kile Ja wu be we. To Kile ye nigin pe w'a kee caŋa ke ni wee tuun we ce. ³⁷ Ba Nuxhun wo caŋa nii li keree k'a pye we, mu Sipya Ja wu be cabaŋa k'a da ba bye. ³⁸ Na logboho ki ta ki sanha ba we, sipyii pu bi li, na gbuu, na ce leŋe, na pu nagoo kaan gbaya ni, fo na she nɔ caŋa kemu Nuxhun ya jé kɔɔkɔho ki ni ge. ³⁹ Pu ya puyee kaala kaa la shishiin be na we, fo na she logboho ki pye k'a pa, na pu beeri niŋe tugo. Mu l'a da ba bye Sipya Ja wu be cabaŋa. ⁴⁰ Wee tuun wu ni namaa shuun na ba bye pu kereye ni, p'a nigin wa lo, na wa yaha wà. ⁴¹ Cèe shuun na ba tira tiree, wa na ba lo na wa yaha. ⁴² Lee wuu na yi kori yaha nii na bani caŋa kemu Kafɔ w'a ma ge, yi wa kee ce we. ⁴³ Yi li ce na puga fɔ da ba li ce na we tuun we ni nagaa da ba ba nibiige ni, wu bi da gori yaha nii na. Wu da ga gbara nagaa wu jé wu puga we. ⁴⁴ Lee wuu na yi be pu gbegele yaha, bani yee ya Sipya Ja wu sonji tuun wemu ni we, wee tuun weye pyaa ni wu da ba.

Kapyebye nizaama ni wu niguumɔ keree

(Luka 12:41-48)

⁴⁵ «Kapyebye kɔme fɔ fungɔngɔ fɔ wemu wo kafɔ w'a wu teŋe wu puga ki wo kapyebyii pusamaa niŋe

ni, na wu pye na w'a pu yaligee keree naha wo ki tuun ni ge, wee ne jɔgɔ we? ⁴⁶ Wee kapyebye wu kafɔ wu ba ba, na ba wu ta wu na li pyi li pyegana na, wee ne duba pya. ⁴⁷ Can na n'a da yi jo yi mu, wee kapyebye wu kafɔ wu na ba wu teŋe wu keŋe yaŋmuɔ yi beeri niŋe ni. ⁴⁸ Ga wee kapyebye we bu da sipyikuuŋ, wu na li kɔn wuye funŋ ni na wee kafɔ w'a da zhe mɔ wà. ⁴⁹ W'a kɔn na wu kapyebyenii pu sani, na li, na gbuu ni yagbagbaa ni. ⁵⁰ Ayiwa, caŋa kemu ni tuun wemu wu ne kapyebye wu ya wu kafɔ wu sonji-ge, kee caŋa ke ni wee tuun we ni wu da ba. ⁵¹ Wu na ba wee kapyebye we kori, na wu taa pinne ni shuun shuun juu ni. Mesuu ni gankunɔ na ba bye wà.

Talene lemu l'a jo doniŋe pushaa ke wu shizhaa na ge

25 «Ayiwa, fugba saanra ti na ba foro doniŋe pushaa ke wa feni, piimu ya pu sokinnaa lo na se di zhe cenabun poo wu niŋe círi ge. ² Pu ke wu ni, kaguro wa wu bye fungɔngɔ baa fee, kaguro wa di ne fungɔngɔ fee. ³ A fungɔngɔ baa fee p'i pu wo sokinnaa pu lo, ga p'i ya ta sinme patii lo na taha sokinnaa pu na we. ⁴ A fungɔngɔ fee p'i pu wo sokinnaa pu lo, na sinme patii be lo na taha pu wo sokinnaa pu na. ⁵ A cepoo w'i mɔ, wu da ba we. A ŋmunumɔ di pu beeri ta, a pu beeri di ŋmunɔ. ⁶ A mujuu la di ba foro niŋe ki na na: «Cenabun poo wu we! Yi foro she wu círi!» ⁷ Wee tuun wu ni a doniŋe pushaa ke wu beeri di yiri, na pu sokinnaa pu yà yà. ⁸ A fungɔngɔ baa fee p'i fungɔngɔ fee pu pye: «Wèe wo sokinnaa p'a zhaa da furi, yi sinme dɔɔni wa kan wu mu.» ⁹ A fungɔngɔ fee p'i pu pye: «Ahayi! Sinme pemu pu ne wèe mu ge, pee wa da ga wèe ni yee yaa we. Yi she sinberelee pu mu, y'i she pa sho yiye mu!» ¹⁰ A fungɔngɔ baa fee p'i gari sinme pu feni, a cenabun poo wu ba na pu yaha wà. Pushaa kaguro wemu w'a bi gbegele ge, a pee di jé ni cenabun poo wu ni cekaanra puga ki ni. A p'i gbura ki shòho. ¹¹ Lee kadugo taan a pii pu be di ba nɔ, na xhuulo na: «Kafɔ, kafɔ, gbura ki mugu wu mu!» ¹² Ga, a cenabun poo wu pu pye: «Can na n'a da yi jo yi mu jo ne yee ce we.» ¹³ Lee wuu na yi kori yaha nii na, bani yi wa kee caŋa ke ni wee tuun we ce we.

Talene lemu l'a jo na naha tii wari kegaŋa pyevee pu na ge

(Luka 19:11-27)

¹⁴ «Fugba saanra t'a foro ná wa feni wee wemu ya gaanji kulo ni ge. A w'i wu kapyebyii pu yiri, na wu keŋe yara li kaa le pu keŋe ni. ¹⁵ A wu wari talaan | wari talan kaguro kan wa mu, na wari talaan shuun kan wa mu, na talan nigin kan taanri wo wu mu. Wee wari we ya kan pu mu na saha ni pu beeri nigin nigin wu wo sefere niŋe kana ni. ¹⁶ Kaguro w'a kan wemu mu ge, a wee di wakaraa kegaŋa kɔn ni wu wo wu ni. A w'i wari talaan kaguro wa betii ta na fara we wu kaguro wu na. ¹⁷ A shuun fɔ wu be di kegaŋa pye ni wu wo wu ni, na talaan shuun wa ta na fara wu na. ¹⁸ Ga, a talan nigin fɔ wu she wege tugi, na wu kafɔ wu wo wari wu ŋmɔho wà. ¹⁹ A kapyebyii pu kafɔ wu sii mɔ wà, na

na pa ba. Ba w'a pa ba we, wu ni kapyebyii pu ni, a p'i jate wu wolo. ²⁰ A wari talaan kaguro fɔɔ w'i fulo wu na ni we wu kaguro wu be ni na jo: «Na Kafɔɔ, talaan kaguro mu ya kan ne mu, we kaguro we ne ta wu kuduun.» ²¹ A wu kafɔɔ wu wu pye: «L'a ɔɔ kapyebye nizaama ɔɔmɛɛ fɔɔ. M'a pye ɔɔmɛɛ fɔɔ kafenhɛfɛnhɛne ni, lee wuu na n'a da kagbɔɔɔ kaa le ma kenɛ ni. Pa wu binne funɔɔ taan!» ²² A talaan shuun fɔɔ wu be di fulo wu na, na wu pye: «Na kafɔɔ, talaan shuun mu ya kan ne mu, we shuun we ne ta wu kuduun.» ²³ A wu kafɔɔ wu jo: «L'a ɔɔ, kapyebye nizaama ɔɔmɛɛ fɔɔ. M'a pye ɔɔmɛɛ fɔɔ kafenhɛfɛnhɛne ni, lee wuu na n'a da kagbɔɔɔ kaa le ma kenɛ ni. Pa wu binne funɔɔ taan!» ²⁴ Lee kadugo na a wari talan nigin tavɔɔ wu be di fulo na jo: «Na kafɔɔ, ne bi li ce jo mu keree k'a waha. Mu ya xuu wemu nugɛ we, wee xuu wu wo yalɔɔɔ mu ya luu. Mu ya xuu wemu wu yashi w'a we, wee xuu wu wo yapyiire mu ya gɔɔɔ. ²⁵ Ne fya, na she ma wari wu ɔɔmɛɛ ni. Wu we!» ²⁶ A wu kafɔɔ wu wu pye: «Kapyebye niguumɔɔ saa fɔɔ mu ne. Mu ya li ce na ne ya xuu wemu nugɛ we, na wa ne na wo yalɔɔɔ ti luu, na na yapyiire ti kɔɔɔ xuu ni ne ta wemu wo yashi wa-ɛ ge, ²⁷ go mu bi yaa na she na wari wu yaha banɛ na de, kɔɔɔ di ba ba, di she wu lɔ ni wu kuduun ni.»

²⁸ «Yi wu wo wari talan nigin wu shɔɔ wu na, y'i wu kan talaan ke fɔɔ wu mu!» ²⁹ La ne wemu mu ge, la na ba gan wee mu na fara wu wu li na, la nehe wu mu. Ga la ne wemu mu we, ali nifenhɛfɛnhɛne lemu be li ne wu mu ge, lee be na ba shɔɔ wu na. ³⁰ We kapyebye niguumɔɔ we kunni, yi wu co w'a kpeɛnge ke na nibiige ki ni! Mesuu ni gankunɔɔ na ba bye wa.

Taaxɔɔ li wo kiiri we

³¹ «Sipya Ja wu ba ba wu kɔɔɔ wu ni tuun wemu ni ni melekɛɛ pu beeri ni, wu na ba diin wu saanra koro kɔɔɔ wu li ni. ³² Shi we beeri na ba binne wu taan. Wu na ba pu waa na laha pu ye na ba yatɔɔnahama ma wu dubyaa ni wu sikaa waa laha me pu ye na we. ³³ Wu na ba dubyaa pu yaha wu kanige ce, na sikaa pu yaha wu kamene ce.

³⁴ «Ayiwa, saan wu na ba wu kanige ce wuu pu pye: «Yi pa, na To wu wo duba nagoo pee. Saanra temu t'a gbegele na yaha yee naha na fo konɔɔ ki yaaduun wu ni ge, yi pa je tee ni, y'i ti pye yi wuuro. ³⁵ Bani xuugo ya ne ta, a yee di ne kan ne li. Waga ya ne ta, a yee di ne kan ne gba. Ne bi bye nabun, a yee di ne tirige yi kaban. ³⁶ Fafunmɔɔ bye ne na, a yee di ne fafunmɔɔ pu xɔ. Ne bi bye yama fɔɔ, a yee di ne keree yaa. Ne bi bye kaso ni, a yee di she foro ne na.» ³⁷ Ayiwa, pee sipyii piimu p'a Kile ɔɔmɛɛ co ge, pee na saan wu pye: «Kafɔɔ, tuun weke ni wee d'a mu xuugo wo wu na, na yalige kan mu mu we? Kelee na mu waga wo na, na mu kan mu ya gba we? ³⁸ Tuun weke ni wee d'a mu nabɔɔɔ wo wu na, na mu tirige wu puga, kelee na ma fafunmɔɔ wo na, na pee fafunmɔɔ pu xɔ we? ³⁹ Tuun weke ni wee d'a ma yama wo, kelee na ma kaso wo wu na, na she foro ma na we?» ⁴⁰ Saan wu na pu pye: «Can na n'a da yi jo yi mu jo tuun beeri ni yee ya lee la pye ali ne cebooloo pu beeri

wo nifenhɛfɛnhɛne nigin be na ge, ne na yee ya li pye.»

⁴¹ «Lee kadugo na saan wu na kamene ce wuu pu pye: «Yi laha na taan, yee lanɛ fe piiri! Yi she nafugibaa-ga ki ni, kee kemu k'a gbegele na yaha Shitaanni ni wu wo melekɛɛ pu kaa na ge. ⁴² Bani xuugo bi bye ne na, yee di ya ta yalige kan ne mu we. Waga bi bye ne na, yee di ya ta ne kan ne gba we. ⁴³ Ne bi bye nabun, yee di ya ta ne tirige yi puga we. Ne bi bye fafunmɔɔ ni, ye di ya ta ne fafunmɔɔ pu xɔ we. Ne yama wo bi bye, ne bi bye kaso ni, yee di ya ta she foro ne na we.» ⁴⁴ Ayiwa, pee be na wu pye: «Kafɔɔ, tuun weke ni wee d'a mu xuugo wo wu na, kelee ma waga wo, kelee ma nabɔɔɔ wo, kelee ma fafunmɔɔ wo, kelee ma yama wo, kelee ma kaso wo, na li she wee da ma tege-ɛ we?» ⁴⁵ Saan wu na pu pye: «Can na n'a da yi jo yi mu, yee bu bye yee di ya lee la pye ali ne cebooloo pu beeri wo nifenhɛfɛnhɛne nigin be na we, yee ya ta li pye ne na we.» ⁴⁶ Pee na ba je kanhama nixhɔbaama ni. Ga piimu p'a tii ge, pee na ba je nii sicuumɔɔ nixhɔbaama ni.»

Yawutuu ɔɔmɛɛ p'a woni pye Yesu kaa na

(Marika 14:1-2; Luka 22:1-2; Yohana 11:45-53)

26 Ayiwa, ba Yesu ya pee jomɔɔ pu beeri jo xɔ sipyii-ire ti mu we, na wu kalaapiire ti pye: ² «Y'a li ce na cabyaa shuun te ni Nuwuuro ti wo Kalene | Kalene l'a da nɔ. Sipya Ja wu na ba je keye ni, p'a wu kori tige na.»

³ Wee tuun wu ni a saraya naha shɔɔɔnriwee ɔɔmɛɛ | saraya naha shɔɔɔnriwee ɔɔmɛɛ ni Yawutuu nɔɔɔ p'i she puye pinne Kayife kaban, wee ne saraya naha shɔɔɔnriwee wo ɔɔmɛɛ fɔɔ we. ⁴ A p'i be yi na na pu Yesu pee co ɔɔmɛɛ ni, p'i wu gbo. ⁵ Ga, a p'i jo: «Wu ganha bu wu co kalene li ni we, kɔɔɔ tunmɔɔ ganha bu yi sipyiiire ti te ni we.»

Cee wa ya lasikoli wo Yesu ɔɔmɛɛ ni

(Marika 14:3-9; Yohana 12:1-8)

⁶ Na Yesu yaha Betani kulo li ni Simɔɔ kaban, togo k'a fɛnhɛ wemu co toro ge, ⁷ a cee wa di fulo wu na ni lasikoli gboro la ni. Lee bi ni pɛɛwa lasikoli wa na. A wee cee wu Yesu yaha wu na li, na ba wee lasikoli wu wo wu ɔɔmɛɛ ni. ⁸ Ba Yesu kalaapiire t'a lee na we. A pu logoo di yiri, a p'i jo: «Te kakara te wo ɔɔmɛɛ di ne leke we? ⁹ We lasikoli we bi da ja bere wari nipeheme na, na wee kan funmɔɔ fe mu.» ¹⁰ Ba Yesu ya lee ce we, na jo: «Naha na y'i we cee we zɔ tenri we? Go kasaana w'a pye me ne na. ¹¹ Funmɔɔ fe na da daa yee te ni tuun beeri ni, ga ne kunni wa da ba bye yee te ni tuun beeri ni we. ¹² We lasikoli we w'a wo na na ge, w'a wari na ceepuuro ti keme yaha fanɛ le kaa na. ¹³ Can na n'a da yi jo yi mu jo xuu beeri ni pe Kile Jozaama pe ya jo ke konɔɔ ke na ge, le we cee we ya pye ge, li be na baari wa, na sipyii pu funyɔɔ tirige ni wu kaa ni.»

Zhudasi ya Yesu shaa di le kenɛ ni

(Marika 14:10-11; Luka 22:3-6)

¹⁴ Ayiwa, Yesu kalaapiire ke ni shuun wu wa nigin wa, wemu mege ki bye na Zhuda Isikariyɔti ge, a wee di she saraya naha shɔɔɔnriwee ɔɔmɛɛ | saraya naha

shɔɔnrivɛɛ ɲɔɲɔɲɔ pu mu, ¹⁵ na she pu pye: «Nɛ bu Yesu le yee keɲɛ ni, juu yee di da gan nɛ mu wɛ?» A p'i warifyɛn tuuɲɔɲɔ | warifyɛn tuuɲɔ keɛɛ taanri (30) tɔɔɔ kan wu mu. ¹⁶ Na co wee tuun wu na a Zhuda di ganha na pyegazaana shaa wu Yesu le pu keɲɛ ni.

P'a Bulooro Nuwuuro ti wo Kalenɛ li yalige ki li shiizhan
(Marika 14:12-21; Luka 22:7-14, 21-23; Yohana 13:21-30)

¹⁷ Shizhenhɛɛ Baa Buuri wu wo Kalenɛ | Kalenɛ li cazhiige ke, a Yesu kalaapiire t'i fulo wu na, na wu pye: «Ma funɲɔ wa wu Nuwuuro ti wo Kalenɛ li yalige ki gbegele xuu weke ni wɛ?» ¹⁸ A Yesu di pu pye: «Yi she kanha ki ni, y'i she shen wefɔɔ pye: «Karamɔɔ w'a jo na wee wo tuun w'a nɔ, na mu kaban wee ni wu kalaapiire t'a da ba Nuwuuro ti wo Kalenɛ li yalige ki li.» ¹⁹ A kalaapiire t'i li pye ba Yesu ya yi jo pu mu wɛ. A p'i Nuwuuro ti wo Kalenɛ li yalige ki gbegele wee xuu wu ni.

²⁰ Ba piige k'a pa wɔ wɛ, a Yesu ni wu kalaapiire ke ni shuun wu diin na li. ²¹ Na pu yaha pu na li, a Yesu di ba jo: «Can na n'a da yi jo yi mu, wa na ba nɛ le keɲɛ ni yee ni.» ²² A kalaapiire ti nahaya di sii tanha fo xuuni. A pu bɛɛri di ɲɔ kɔn na wu yegee nigin nigin na: «Nɛ wi ya, Kafɔɔ?» ²³ A Yesu di pu pye: «Wemu w'a wu keɲɛ ki le gɔɛɛ ki ni ni nɛ ni ge, wee w'a da ba nɛ le keɲɛ ni. ²⁴ Sipyaa Ja wu na ba xhu ma na jo ba l'a ka wu shizhaa na wɛ. Ga wemu w'a da ba Sipyaa Ja wu le keɲɛ ni ge, bɔɔɔɔ ki ɲɛ weefɔɔ wogo. Ali wee n'a wu da bye pu ya wu se bɛ wɛ, lee bi da bɔɔɔ wu mu.» ²⁵ Zhudasi wemu wu bi da ba Yesu le keɲɛ ni ge, a wee bɛ di wu yege na: «Nɛ wi ya, Karamɔɔ?» A Yesu di wu pye: «Mayɛ pyaa k'a yi jo.»

Kafɔɔ fɛfɛɛɛ yalige ki keree

(Marika 14:22-26; Luka 22:15-20; 1 Korente Sheen 11:23-25)

²⁶ Na pu yaha lige ki na, a Yesu di buuri wa lɔ, na baraga taha Kile na, na wu kegi kegi na kan wu kalaapiire ti mu, na pu pye: «Yi wa lɔ yi li, nɛ ceepuuro ti wa te!» ²⁷ Lee kadugo na a wu ɛɛɛɛɛ | ɛɛɛɛɛ tige lɔɔ ceɛgbuu li lɔ, na baraga taha Kile na, na li kan pu mu, na jo: «Yi bɛɛri pu ka gba ke ni, ²⁸ nɛ shishan pu ɲɛ pe, Kile wo kariɲɛɛɛ ɲɔmɛɛ li wo shishan pe. Sipy-ijehemɛɛ wuu na p'a wo, na pu jurumu wu yafa pu mu. ²⁹ N'a da yi jo yi mu, na co nime na, n'a da ke ɛɛɛɛɛ lɔɔ ke ka gba nige wɛ, fo caɲa kemu n'a da ba ki nivonɲɔ gba ni yee ni na To wu saanra ti ni ge.» ³⁰ Ba p'a li xhɔ wɛ, na Kile masɔɲɔ yoyo cee. Lee kadugo taaan a p'i foro kari Oliviyɛ faabobonɲɔ ki na.

Yesu ya jo na Pyɛɛri na ba foro wee kaa taaan

(Marika 14:27-31; Luka 22:31-34; Yohana 13:36-38)

³¹ Ayiwa, a Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Yee bɛɛri na ba baa na nɛ yɛ nigin yaha ɲɲaa wo piige keyɛ pyaa ni, bani l'a ka Kile Kafila wu ni na: «Nɛ na ba yatɔɔnahama wu gbo, dubyagbaha ki dubyaa pu bɛɛri na baa caa-» ³² Ga nɛ ba ɲɛ na foro xu ni tuun wemu ni, nɛ na

doro yi naha na Galile fiige ki ni.» ³³ A Pyɛɛri di jo: «Ali pusamaa bɛɛri ɲɛhɛ baa na ma w'a, nɛ wa da ga ma w'a bada wɛ!» ³⁴ A Yesu di wu pye: «Can na n'a da yi jo ma mu, ɲɲaa wo piige keyɛ pyaa ni, yani xhuupoo wu pa mɛɛ su ge, mu na ba foro nɛ kaa taaan tɔɲɲii taanri.» ³⁵ A Pyɛɛri di wu pye: «Ali li mehɛ yaha nɛ wu xu bɛ ni mu ni, n'a da ga foro ma kaa taaan wɛ.» A kalaapiire tisaara bɛɛri di yee ninuɲɔ jo.

Yesu ya Kile ɲɛɛri Zhetisemanɛ tiire tege ki ni

(Marika 14:32-42; Luka 22:39-46)

³⁶ Lee kadugo na a Yesu ni wu kalaapiire t'i gari xuu wa ni, wemu mege ki ɲɛ na Zhetisemanɛ ge. A wu pu pye: «Yi tiin naha, di she Kile ɲɛɛri meke.» ³⁷ A wu gari w'a ni Pyɛɛri ni Zebede jalaa shuun wu ni. A l'i sii wu zɔ wu kanha fo xuuni, na wu naha bɛ tanha. ³⁸ A wu pu pye: «Nɛ zɔ we bɛɛri w'a tanha fo nɛ na zhaa di xhuu. Yi tiin naha, y'i gori yaha ɲii na ni na ni!» ³⁹ A wu she naha na jeri, na buri ɲɲɛ na, na Kile ɲɛɛri na: «Na To le kanhama ceɛgbuu le sanha lii na na, ni li na j'a bye. Ga lee bɛ na, nɛ wo ɲidaa ganha bu bye wɛ, fo mu wo ɲidaa.» ⁴⁰ A Yesu di guri pa wu kalaapiire taanri wu y'iri, na ba pu ta p'a ɲmunɔ. A wu Pyɛɛri pye: «Yee ya j'a kori yaha ɲii na ni nɛ ni na ali lɛɛri nigin bɛ pye-e ya?» ⁴¹ Yi kori yaha ɲii na! Yi da Kile ɲɛɛri, kɔnhɔ yi ganha bu jɛ nɔwuuro ni wɛ. Sipyaa muna ya sɔɔ, ga wu ceepuuro fanha k'a cɛɛɛ.» ⁴² A Yesu di laha pu taaan tɔɲɲii shuun wuu li ni, na she Kile ɲɛɛri na: «Na To, li bu da nago le kanhama ceɛgbuu le sanha da j'a lii nɛ na wɛ, fo nɛ bu gba li ni, wee tuun wu ni mu wo ɲidaa wu pye.» ⁴³ Lee kadugo na a wu guri pa sanha wu kalaapiire ti y'iri, na ba pu ta p'a ɲmunɔ sanha, bani ɲmunumɔ pu bi shɔ pu ni. ⁴⁴ A Yesu di pu yaha w'a, na laha pu taaan sanha, na she Kile ɲɛɛri tɔɲɲii taanri wuu li ni, na guri pee jomɔ pe ninumɔ na sanha. ⁴⁵ Lee kadugo na a wu guri pa wu kalaapiire ti y'iri, na ba pu pye: «Yee wa ɲmunɔɔ sanha na ɲmɔni ge? Tuun w'a nɔ, Sipyaa Ja wu na ba jɛ jurumupyii pu keɲɛ ni. ⁴⁶ Yi y'iri w'u da se! Li wii, n'a wemu w'a da na le keɲɛ ni ge, wee ya nɔ.»

Yawutuu p'a Yesu co

(Marika 14:43-50; Luka 22:47-53; Yohana 18:3-12)

⁴⁷ Na Yesu yaha pee jomɔ pu na, a Zhudasi di nɔ, wee ɲɛ kalaapiire ke ni shuun wu wa nigin wa. A wu nɔ ni sipyijehemɛɛ pii ni. ɲmɔparaa ni pubegeɛ ki bye pee mu. Saraya naha shɔɔnrivɛɛ ɲɔɲɔɲɔɛ | Saraya naha shɔɔnrivɛɛ ɲɔɲɔɲɔɛ ni Yawutuu nahagbaa fɛɛ pu bi pee tun. ⁴⁸ Zhudasi wemu wu bi da ba Yesu le keɲɛ ni ge, wee bi naha sheshɛɛɛ ta she sipyiire ti na na: «Di ba she ɔɔɔɔɔ fɔ kan n'a wemu mu, y'i wee co, wee wu wa.» ⁴⁹ A Zhudasi di dii Yesu na taapile ni, na wu pye: «Faabye Karamɔɔ!» Na ɔɔɔɔɔ fɔ kan wu mu. ⁵⁰ A Yesu di wu pye: «Na ɲɲii, lemu na m'a pa ge, lee pye.» Wee tuun wu ni a sipyii pusamaa di fulo Yesu na, na wu co. ⁵¹ A Yesu wu kalaapiire la di li wo ɲmɔpara kɔɔɔɔɔ li forogo ni, na saraya naha shɔɔnrivɛɛ wo ɲɔɲɔɲɔɛɔ wu wo kapyeyɛɛ niwɛɲɛ paa laha. ⁵² A Yesu di lee kalaapiire li pye: «Ma ɲmɔpara le le w'a li forogo ki ni,

bani piimu p'a ηmɔparaa luu ge, ηmɔparaa ki da ba pee be ηuη tugo. ⁵³ Go ne bi da ja na To wu ηeri w'a melekee pii yaha na pa nime nime piimu ya ηehē miliyo na ge, ta mu ya lee ce we? ⁵⁴ Ga lee da ba bye, Kile Kafila w'a yemu jo ge, yee ηɔ na fa dii we? Bani Kile Kafila w'a li she na fo kii keree kii bu bye.»

⁵⁵ Lee kadugo na a Yesu di sipyiire ti pye: «A yee di ba ni ηmɔparaa ni pubege ni ne taconη ni ma na jo kaku-ubye di ηe ya? Ne bi den canη beeri Kile-peeηe pugbɔhɔ ki ni, na sipyii kalaa, yee di ya ta ne co we. ⁵⁶ Ga kii keree kii beeri ya pye kɔnhɔ Kile tudunmɔ p'a yemu beeri ka Kile Kafila wu ni ge, yee beeri ηɔ di fa.»

Ayiwa, a wu kalaapiire ti beeri di baa caaga na wu ya-ha wà.

Yesu ya yere kiirikɔn kuruη ki nahagbaa na

(Marika 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yohana 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Piimu p'a Yesu co ge, a pee di gari ni wu ni Kayife kaban, wee ηe saraya naha shɔnriwee wo ηuηɔfɔgbɔ we. Saliya karamɔgbɔ ni Yawutuu nahagbaa fee pu nibinnege ki bye wà. ⁵⁸ A Pyeri di laraga kɔn pu na, na daha pu feni, fo na she je saraya naha shɔnriwee wo ηuηɔfɔgbɔ wu wo kaanη ki ni. Ba w'a je kaanη ki ni we, na diin gedii pu taa kɔnhɔ wu ba le kaa le nɔhɔ ηa.

⁵⁹ Saraya naha shɔnriwee ηuηɔfee pu fara kiirikɔn kuruη ki na, pee bi can baa wo seeri kaa la shaa Yesu feni kɔnhɔ p'i wu gbo. ⁶⁰ Ga pu ya li ta we, ali na li ta be sipyiηehemee bi ma na kafineye leni Yesu na. A sipyii shuun wa be di ba nɔ kurogo ki na, na pu woyo jo na: ⁶¹ «We ná we ya jo na wee na ja Kile-peeηe pugbɔhɔ ki ja, na ki yereηe cabyaa taanri funηη ni.»

⁶² Wee tuun wu ni a saraya naha shɔnriwee wo ηuηɔfɔgbɔ wu yiri yere, na Yesu pye: «Jomɔ pemu beeri pii sipyii pii wa yu mu shizhaa na ge, mu wa da pu ηɔ shɔ-ε ge?» ⁶³ Ga, a Yesu di cari wuye na. A saraya naha shɔnriwee wo ηuηɔfɔgbɔ wu jo: «Ma bi ηe Shɔnri we, Kile Ja we, ne li shaa ma mu Kile nii wo wu mege na, jo ma yee jo wu mu.» ⁶⁴ A Yesu di wu pye: «Maye pyaa ki wa yi yu. Ga n'a da yi jo yi mu jo na co nime na, yi na ba Sipya Ja wu nidenge ηa Se Beeri Fɔn Kile kanige ce. Yi na ba wu nibawo ηa be sanha fugba nahaya ye na.» ⁶⁵ Wee tuun wu ni a saraya naha shɔnriwee wo ηuηɔfɔgbɔ wu wuye pyaa wo fadenηe sheengi, na jo: «Kile mege w'a kyee gi me de! Naha feni wu ηe sanha seere pu mu we? Y'a wu Kile mekyeegere jomɔ pu logo nime. ⁶⁶ Yee di wa yeke yu we?» A p'i wu pye: «W'a yaa na wu gbo.»

⁶⁷ Ayiwa, a p'i ηuηɔ tugi na wà wu naha ni, na wu kɔn ni kaguruyo ni. A pii di kadahaa ja wu nibege ni.

⁶⁸ A p'i jo: «Shɔnri we, ma bi sii Kile tudunmɔ we, ma kɔnri wu mege yiri wu mu!»

Pyeri ya foro Yesu kaa taaη

(Marika 14:66-72; Luka 22:56-62; Yohana 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Ayiwa, lee bi Pyeri nidenge ta kpeenge ki na kaanη ki ni, a kapyebyeηhɔ wa di fulu wu na, na wu pye: «Go mu be wu bye ni Galile sheen Yesu ni.» ⁷⁰ Ga, a Pyeri di foro wu kaa taaη sipyii pu beeri nii na. A wu

jo: «Ne ce yeke mu wa yu we.» ⁷¹ Lee kadugo na a Pyeri di gari kaanη ki tajege ki yiri. A kapyebyeηhɔ wa be di wu ηa wà, na wee xuu wu wo sipyii pu pye: «We ná we be wu bye ni Nazareti sheen Yesu ni.» ⁷² A Pyeri di foro wu kaa taaη sanha, na gaa. A wu jo: «Ne we ná we ce we.» ⁷³ Ba jeri ya pye we, piimu pu bi yere wà ge, a pee di fulu Pyeri na, na wu pye: «Nakaara baa mu be wu wa pu ni. Bani mu jogana li be l'a mu tayirige shee.» ⁷⁴ Ga, a Pyeri di gaa, na wuye lanηi. A wu jo: «Ne wee ná wu ce we.» Taapile ni a xhupoo di mee su. ⁷⁵ Ayiwa, a Pyeri funηη di do ni Yesu jomɔ pu ni na: «Yani xhupoo wu pa mee su ge, mu na ba foro ne kaa taaη tɔnri taanri na mu ya ne ce we.» [†] A Pyeri di foro kari kpeenge ki na, na she mee su fo xuuni.

P'a she ni Yesu ni Pilate mu

(Marika 15:1; Luka 23:1-2; Yohana 18:28-32)

27 Nisɔnriwee ki na a saraya naha shɔnriwee ηuηɔfee | saraya naha shɔnriwee ηuηɔfɔgbɔ pu beeri ni nɔhɔlee p'i be yi na na Yesu ya yaa na wu gbo. ² A p'i wu ηɔ, na she wu le gbafeneere Pilate keηe ni.

Zhudasi xugana

(Kapyegee 1:18-19)

³ Ayiwa, Zhudasi wemu w'a Yesu le keηe ni ge, ba wee ya li ηa na p'a Yesu kayuu li jo na yaha na pu wu gbo we, a li daajeηe di je wu ni, a wu wari tuuηɔ kelee taanri (30) wu lɔ, na wu she ki tereηe saraya naha shɔnriwee ηuηɔfee ni Yawutuu nahagbaa fee pu na. ⁴ A wu pu pye: «Kakuunη ne pye na jaagi baa fɔn ηuη le xu ni.» Ga, a pee di wu pye: «Wee wo naha wa yee ni we? Mu wo ηuη wuu li wa lere!» ⁵ A Zhudasi di wari wu shan ηiηe na Kile-peeηe pugbɔhɔ ki ni, na gari na she wuye ηɔ gbo. ⁶ A saraya naha shɔnriwee ηuηɔfee p'i wari wu lɔ, na jo: «Li ya saha wee pu we wari we le Kile-peeηe pugbɔhɔ ki wo keshi wu ni we. Bani shishan pereme pu ηe pii.» ⁷ A p'i jo be yi na, na wee wari we taga cogo faanriwɔ wu wo tege ki shɔ, na kee pye pu nabuun faya. ⁸ Lee wuu na p'a kee tege ke mege yiri ali ninaa we be ni na shishan tege. ⁹ Lee funηη ni Kile tudunmɔ Zheremi bi yemu jo ge, a yee ηɔ di fa. Wu bi jo na: «P'a wari tuuηɔ kelee taanri (30) wu lɔ, wee wemu w'a pye wu pereme pu ge. Kee ηɔ ke na Izirayeli nago p'a bi be. ¹⁰ A p'i wee wari wu lɔ na taga cogo faanriwɔ wu wo tege ki shɔ. Kafɔn w'a bi ne pye ne wu yee jo pu mu.» ^{††}

Pilate ya Yesu yege

(Marika 15:2-5; Luka 23:3-5; Yohana 18:33-38)

¹¹ Ayiwa, a p'i Yesu yereηe Pilate naha taaη. A wee di wu yege na: «Yawutuu wo saan mu ηe ya?» A Yesu di wu pye: «Uun, ba ma wa yi yu we.» ¹² Lee kadugo na, ba saraya naha shɔnriwee ηuηɔfee ni Yawutuu nahagbaa fee p'a pa wu tɔnri leni we, wu ya wa shishiin be ηɔ shɔ we. ¹³ Wee tuun wu ni a Pilate di wu pye: «Keree kiimu beeri na p'a mu jaagi me ge, mu wa ki nuri-i ge?»

† Macoo 26:34 †† Zakari 11:12-13; Zheremi 32:6-9

¹⁴ Ga Yesu ya wu ꞑꞑ shꞑ lee la shishiin na wε. A lee di gbafenɛeri wu fo fo xuuni.

P'a Yesu jaagi na pu wu gbo

(Marika 15:6-15; Luka 23:13-25; Yohana 18:39—19:16)

¹⁵ Ayiwa, gbafenɛeri wu bi tee na kaa la pyi. Lee ꞑε, yee bɛeri ba Yawutuu pu wo Bulooro Nuwuuro Kalenɛ | Kalenɛ l'a ꞑꞑ wε, w'a kasoleme nigin wa yaha, na saha ni sipyii puyε pyaa wo jidaan wu ni. ¹⁶ Lee bi kasoleme wa ta wà wemu mege ya foro ge. Wu mege ki bye na Barabasi. ¹⁷ Sipyiiire ti bi pa binne a Pilate di pu pye: «Barabasi ni Yesu wemu p'a byi Shꞑꞑꞑ wu ge, pee shuun wu ni yi funꞑꞑ wa pu weke yaha wε?» ¹⁸ Bani Pilate bi li cε na Yesu wo ꞑεꞑε na p'a bi wu le wee keꞑe ni. ¹⁹ Na Pilate nidεenge yaha kiiri wu takꞑꞑꞑ ki ni, a wu shꞑ w'i tuduro yaha p'a pa jo wu mu na: «Ma ganha bu da ma takꞑꞑ le we jaagi baa fꞑꞑ we wo keree ki ni wε, bani we keree k'a nε kanha shen xuuni ꞑꞑmunꞑꞑ ni piige ki ni.»

²⁰ Ga, a saraya ꞑaha shꞑꞑꞑꞑꞑꞑ ꞑꞑꞑꞑꞑꞑ | saraya ꞑaha shꞑꞑꞑꞑꞑꞑꞑ ꞑꞑꞑꞑꞑꞑꞑ ni Yawutuu ꞑahagbaa fεε p'i sipyiiire ti sꞑꞑ na pu Pilate ꞑεeri na wu Barabasi yaha, w'i Yesu gbo. ²¹ A gbafenɛeri wu guri pu pye sanha: «Yi funꞑꞑ wa pu weke yaha yi mu pii shuun we ni wε?» A p'i wu pye: «Barabasi.» ²² A Pilate di pu pye: «Yesu wemu p'a byi Shꞑꞑꞑꞑ wu ge, di leke pye wee na wε?» A pu bɛeri di wu pye: «Wu kori tige na!» ²³ A Pilate di pu yege na: «Kakuunꞑ leke wu d'a pye wε?» Ga, a p'i xhuulo xuuni na toro taashiine li tãan na: «Wu kori tige na!» ²⁴ A Pilate di ba li ta na wee wa da le já wε, bani la li bi faraa sipyiiire ti kafugo na. A w'i lꞑꞑ ko, na wu keye je sipyiiire ti bɛeri nii na, na jo: «Nε takꞑꞑ wa ni yi ni we jaagi baa fꞑꞑ we wo shishan pu wo na wε. Yeeyε pyaa wo keꞑe woyo yi wa yere.» ²⁵ A sipyiiire ti bɛeri di jo: «Wu shishan pu to wée ni wù nagoo ꞑꞑꞑ ni!» ²⁶ Wee tuun wu ni a Pilate di Barabasi yaha, na Yesu kan p'a kꞑꞑꞑ ni susꞑꞑꞑ ni, na wu le pu keꞑe ni pu kori tige na.

Sꞑꞑꞑꞑ p'a Yesu la wolo

(Marika 15:16-20; Yohana 19:2-3)

²⁷ Ayiwa, a gbafenɛeri wu sꞑꞑꞑꞑ p'i gari ni Yesu ni gbafenɛeri wu kaꞑa ki ni. A sꞑꞑꞑꞑ pu kurunꞑ ki bɛeri di foro pinne wu feni. ²⁸ A p'i Yesu fàya yi wolo wu na, na fadeboronꞑ ꞑijiga ka le wu na. ²⁹ A p'i xhuyo shin na pye saanra ꞑudꞑꞑ, na lee tꞑ wu ꞑꞑꞑ ni, na wahagaan le wu kanige keꞑe ke ni. A p'i xꞑꞑ na ganha na nuguro sinni wu fεε ni, na wu la wo, na yu: «Naabye Yawutuu saan we!» ³⁰ A p'i ganha na ꞑꞑꞑꞑꞑꞑꞑꞑꞑꞑ ꞑꞑꞑꞑꞑꞑꞑ na woni wu na, na wahagaan li lꞑ, na wu kꞑꞑꞑꞑ ꞑꞑꞑꞑ ke ni. ³¹ Ba p'a wu la wolo xꞑ mu wε, a p'i fadeboronꞑ ꞑijiga ki wolo wu na, na wuyε pyaa wo fàya yi le wu na, na gari ni wu ni di zhe gori.

P'a she Yesu kori tige na

(Marika 15:21-32; Luka 23:26-43; Yohana 19:17-27)

³² Ayiwa, ba p'a foro kanha ki ni wε, na jiri Sirine kulo li shen wa na, wee mege ki bye na Simꞑ. A p'i wee karamu w'a Yesu korikoritige ki lꞑ. ³³ A p'i she ꞑꞑ xuu wa ni,

wee mege ꞑε na «Goligota», lee kꞑri ꞑε: «Nugꞑꞑꞑꞑ xuu». ³⁴ A p'i duven suri durꞑꞑ losorogo ka ni na kan wu mu wu gba. Ba w'a yee ꞑεꞑε wε, wu ya sꞑꞑ na yi gba wε.

³⁵ Ba p'a wu kori xꞑ wε, a sꞑꞑꞑꞑ p'i kagaanshaan pye, na wu fàya yi taa taa pu yε na na saha ni lee ni. ³⁶ Lee kadugo na, a p'i diin na ganha na wu kaseri. ³⁷ P'a Yesu jaagi lemu na ge, a p'i yee ka kꞑꞑꞑ la na na kori wu ꞑꞑꞑ na na:

YESU WU ꞑε WE, YAWUTUU WO SAAN WE.

³⁸ A p'i nagaapeleyε shuun wa kori tiye na ni Yesu ni. Nigin wa bye wu kanige cε, nigin wa di ꞑε wu kamene cε. ³⁹ Kodorooloo pu bi pu ꞑꞑꞑꞑ kori, na wu shehele, ⁴⁰ na yu: «Mu wemu w'a jo na mu na Kile-ꞑεꞑε ꞑꞑꞑꞑꞑ ki ja, na ki yereꞑe sanha cabyaa taanri funꞑꞑ ni ge, ma bi sii Kile Ja we, maye shꞑ sa! Tigi laha tige ki na!» ⁴¹ Saraya ꞑaha shꞑꞑꞑꞑꞑꞑ ꞑꞑꞑꞑꞑꞑ | Saraya ꞑaha shꞑꞑꞑꞑꞑꞑ ꞑꞑꞑꞑꞑꞑꞑ, ni saliya karamꞑꞑꞑꞑꞑꞑ ni Yawutuu ꞑahagbaa fεε pu be pu bi Yesu la wo, na yu: ⁴² «W'a sipyiiire piitiilee shꞑ, ga w'a da já wuyε shꞑ we! GoIzirayeli wo saan wu ꞑε wii, na wu tigi laha nime korikoritige ki na, wù na dà wu na!» ⁴³ «W'a Kile pye wu tadarja. Wu kaa bi dan Kile ni, Kile wu wu tirige sa!» † Ta wu ya jo na Kile Ja wee ꞑε wε?» ⁴⁴ Nagaapeleyε yemu p'a kori ni wu ni ge, mu yee be bi wu fanri lee fanhagana li na.

Yesu xugana

(Marika 15:33-41; Luka 23:44-49; Yohana 19:28-30)

⁴⁵ Na caꞑa ki yaha ꞑiꞑe ꞑiꞑe ni, a nibiige di jé fiige ki bɛeri ni, fo na she da lεεε taanri. ⁴⁶ Yakonꞑ wo tuunꞑ ꞑii taanri wu shizhaa na, a Yesu di ba mujuugbꞑꞑ wá na: «Eli, Eli, lama sabakatani?» Lee kóri ꞑε: «Na Kile, na Kile, ꞑaha na ma d'a na yaha wε?» ⁴⁷ Piimu niyereye yi bye wà ge, ba pii ya lee mujuu li logo pee ni wε, na jo: «Kile tudunmꞑꞑ Eli w'a yiri.» ⁴⁸ Taapile ni a shen nigin wa di baa kari pu ni, na she yoro fyenmi vinegiri ni, na tee migile kagaantꞑꞑꞑ ka na, na she gan Yesu mu wu sꞑꞑ. ⁴⁹ Ga, a pusamaa di jo: «Yere wù wu wii Eli bu da wu na da ba wu shꞑ!» ⁵⁰ A Yesu di mujuugbꞑꞑ la be wá sanha, na xhu. ⁵¹ Lee taapile li ni a Kile-ꞑεꞑε ꞑꞑꞑꞑꞑ ki ꞑahaparaga fàꞑa † nighbilege k'i daa shuun, na lꞑ fugba wu na fo ꞑiꞑe ke. A ꞑiꞑe k'i jele, a faaboboyo ye di ja ja. ⁵² A faya yi ꞑꞑ di mugi mugi, Kile wo sipyiiire piimu p'a bi xu ge, a pee di ꞑε. ⁵³ A p'i foro faya yi ni. Ba Yesu ya pa ꞑε wε, a p'i jé fεfεε kulo li ni, na puyε she sipyiiirehemεε na.

⁵⁴ Sꞑꞑꞑꞑ ꞑꞑꞑꞑꞑꞑ we ni sꞑꞑꞑꞑ piimu samaa pu bi Yesu kasεεge pyi ge, ba pee ya ꞑiꞑe cεleꞑe ke ni kee keree ki bɛeri ꞑa wε, a p'i sii fya fo xuuni, na jo: «Can na Kile Ja ye pyaa ki bye we ná we!» ⁵⁵ Cèe ꞑiꞑehemεε pii be pu bi yere taliige ni na kii keree kii wii. Pee bi taha Yesu feni na yiri Galile ni, na baari pyi wu mu. ⁵⁶ Pii meye yi wa ye pu ni: Magadala shen Mariyama,

† Zaburuu 22:19 †† Zaburuu 22:9 † Zaburuu 22:2 †† Kile-ꞑεꞑε ꞑꞑꞑꞑꞑ ki ꞑahaparaga fàꞑa:

Yakuba ni Yusufu ye nu Mariyama, ni Zebede jalaa pu wo nu we.

Yesu legana faɲa ni

(Marika 15:42-47; Luka 23:50-56; Yohana 19:38-42)

⁵⁷ Ba yakonɔ k'a pa nɔ wɛ, a Arimate shɛn naafuu fɔɔ wa di ba, wee mɛgɛ ki bye na Yusufu. Wee bɛ wu bye Yesu wo kalaapiire la. ⁵⁸ A wu gari, na shɛ Yesu nixhugo ki jɛeri Pilate mu. A Pilate di jo na pu shɛ gbo wu kan wu mu. ⁵⁹ A Yusufu di gbo wu lɔ, na fatɔvige nivonɔ ka migile wu na. Kee bi yàa ni lenfu ni. ⁶⁰ Na shɛ wu le faɲa nivonɔ ka ni. Wu bi pu pye p'a kee faɲa ke tugi na yaha wuyɛ kaa na faaya yi ni. A wu xhɔ na kageegbɔhɔ ka gologolo taga faɲa ki nɔ tɔ, na gari. ⁶¹ Magadala shɛn Mariyama ni we wu Mariyama we, pee bi tiin na saha ni faɲa ki ni.

P'a sɔɔsɔsɔ taha faɲa ki na na p'a ki nɔnɔ sigeɛ

⁶² Nimuguro ti na, a saraya naha shɔɔnɔvɛɛ nɔnɔfɛɛ | saraya naha shɔɔnɔvɛɛ nɔnɔfɔɔ ni Farizhɛɛn pii di shɛ gɔafɛnɛɛɛɛ Pilate mu. Kee caɲa k'a pye caɛɛngɛ ki wo gɔgɛmɛ pu caɲa ki nimuguro. ⁶³ A p'i ba wu pye: «Nɔnɔfɔɔ we, na we nɔnɔfɛɛgi sipya we yaha nii na, wɛɛ funɔnɔnɔ wa li na na w'a bi jo na wee na ba nɛ na foro xu ni wu caxhugo caɲa taanri wogo na. ⁶⁴ Lee wuu na wɛɛ funɔnɔnɔ wa ma di sɔɔsɔsɔ taha faɲa ki na, pee di da ki nɔnɔ sigeɛ fo na shɛ cabyaa taanri wu torogo. Kɔnɔ wu kalaapiire ti ganha bu da ba wu nixhugo ki yu pu da yi yu sipyii pu mu na w'a nɛ na foro xu ni wɛ. Lee bu bye tee kurogo wo nɔnɔfɛɛgɛɛ ti na golo taashiine li bɛ wuuro ti na.» ⁶⁵ A Pilate di pu pye: «Sɔɔsɔsɔ pu piiri! Lemu bɛeri y'a giin di bye, kɔnɔ y'i faɲa ki nɔnɔ sige xuuni ge, yi lee pye.» ⁶⁶ A p'i gari faɲa ki na, na shɛ nɔnɔfɔɔ ki yàa, na fɛ yaha ki na, na sɔɔsɔsɔ pu taha ki na a pee di ganha na ki nɔnɔ sigeɛ.

Yesu ya nɛ na foro xu ni

(Marika 16:1-10; Luka 24:1-12; Yohana 20:1-10)

28 Ayiwa, ba caɛɛngɛ k'a toro wɛ, Dimazhi wu nisɔɔnɔ ki na, caɲa ki foroduun wu ni, a Magadala shɛn Mariyama ni we wu Mariyama w'i gari di zhe faɲa ki wii. ² Taapile ni a nɔnɔfɛɛ cɛlɛnɛ nigbɔhɔ di bye. A Kafɔɔ wo mɛlɛkɛ wa di digi na yiri fugba we ni, na ba kagerɛnɛ ki gologolo laha faɲa ki nɔ na, na diin ki nɔnɔ ni. ³ Mɛlɛkɛ wu naha ki bi ni ba Kile-nɔnɔ nɛ wɛ, wu fàya ye di fiinɛ wɛlɛwɛlɛ ba xɔɔnɔ nɛ wɛ. ⁴ Sɔɔsɔsɔ piimu p'a

faɲa ki nɔnɔ sigeɛ ge, a pee di fya fo na jɛlɛ, a p'i bye kanna p'a xu. ⁵ A mɛlɛkɛ wu cɛɛ pu pye: «Yi ganha bu da vya wɛ! Nɛ li cɛ jo Yesu wemu p'a kori tige na ge, wee yee wa zhaa. ⁶ Wu wa naha wɛ, w'a nɛ na foro xu ni ba w'a bi yi jo wɛ. P'a bi wu sinɔnɔnɔ xuu wemu ni ge, yi pa wee xuu wu wii. ⁷ Ayiwa nime yi fyaala shɛ yi jo wu kalaapiire ti mu na w'a nɛ na foro xu ni, na w'a gaanɔ yi naha na Galile fiige ki ni, yi na zhe wu nɔ wà. Ye y'a bye nɛ mu di jo yi mu.» ⁸ A cɛɛ p'i fyaala laha faɲa ki na, pu bi fya, ga pu zɔɔnɔ pu bɛ d'a ni fundanga na. A p'i ganha na fe na gaanɔ p'i shɛ yee naha jo kalaapiire ti mu. ⁹ Taapile ni a Yesu di ba pu nɔnɔfɔɔ cɛri na pu pye: «Yi faabye!» A cɛɛ p'i fulo Yesu na, na wu co tɔɔnɔ ye na, na pɛɛnɛ taha wu na. ¹⁰ A Yesu di pu pye: «Yi ganha bu da vya wɛ! Yi shɛ yi jo na cebooloo pu mu na p'a se Galile ni, na wà p'a da zhe na nɔ.»

Sɔɔsɔsɔ p'a Yesu nɛ wu jo

¹¹ Ayiwa, na cɛɛ pu yaha koo na, sɔɔsɔsɔ piimu pu bi faɲa ki nɔnɔ sigeɛ ge, a pii di gari pee ni, na shɛ kii keree kii bɛeri naha jo saraya naha shɔɔnɔvɛɛ nɔnɔfɛɛ | saraya naha shɔɔnɔvɛɛ nɔnɔfɔɔ pu mu. ¹² A saraya naha shɔɔnɔvɛɛ nɔnɔfɛɛ p'i shɛ puyɛ nɔ ni Yawutuu nahagbaa fɛɛ pu ni. A p'i jo bɛ yi na, na wari nɔnɔfɛɛ wa kan sɔɔsɔsɔ pu mu, ¹³ na pu pye: «Y'a yi yu na Yesu kalaapiire t'a yee nɔnɔmunuyɔ yaha, na ba gbo wu yu piige ki ni. ¹⁴ Gɔafɛnɛɛri wu bu yee logo, wɛɛ na zhe yee naha shɔɔnɔri ni wu ni na wu wo se pye, kɔnɔ yaaga ganha bu yi ta wɛ.» ¹⁵ A sɔɔsɔsɔ p'i wee wari wu lɔ, na shɛ li pye ba y'a jo pu mu wɛ. A pee jomɔ pe di jaa-ga Yawutuu pu tɛ ni. Fo nɔnɔnɔ we bɛ ni pee jomɔ pe ya yu.

Yesu ya wuyɛ shɛ wu kalaapiire ti na

(Marika 16:14-18; Luka 24:36-49; Yohana 20:19-23; Kapyegɛɛ 1:6-8)

¹⁶ Ayiwa, a kalaapiire kɛ ni nigin w'i gari Galile ni. Faabobonɔ kemu kaa Yesu bi jo pu mu ge, a p'i gari wà. ¹⁷ Ba p'a Yesu nɔ wɛ, a p'i wu pɛlɛ. Ga, a nakaara di bye pii zɔɔnɔ ni pu ni. ¹⁸ A Yesu di fulo pu na, na pu pye: «Fanha ki bɛeri k'a kan nɛ mu fugba we, ni nɔnɔ ke na. ¹⁹ Lee wuu na yi nɔ shi wu bɛeri na, y'i pu pye na kalaapiire! Yi pu batize To Kile ni Ja ni Fɛfɛɛɛ Munaa mɛgɛ na! ²⁰ Nɔnɔfɛɛ kiimu nɛ jo yi mu ge, yi pu kalaa na pu taha kee fɛni! Li wii, n'a da bye ni yi ni nɔnɔ bɛeri fo na shɛ kɔnɔ xɔ.»

MARIKA

Jɔɔ wu ɲɛ Marika wɛ?

Marika bi bye Yesu wo tudunmɔɔ kɛ ni shuun wu ni wɛ, ga w'a Barinabasi ni Pɔli tɛgɛ pu wo labye wu na (Kapyegɛe 12:25). Wu nu mɛgɛ ki bye Mariyama (Kapyegɛe 12:12). Wu to we ni Barinabasi wo to wu bye cebooloo (Kolose Shɛɛn 4:10). W'a Tudunmɔɔ Pyɛɛri bɛ tɛgɛ wu wo labye wu na (1 Pyɛɛri 5:13). Pyɛɛri Egilizi w'a wii na wee mu Marika ya wu wo Kile Jozaama pu ta, bani wee w'a wu kalaa. Wu Girekii mɛgɛ ki ɲɛ Marika, ga mɛgɛ ka bɛ ki bye wu na Heburuu jomɔ pu ni na Yohana. Wee w'a pe Kile Jozaama pe ka.

We Jozaama Kitabu we kakana ɲuɲ

Piimu ɲɛ Yawutuu wɛ, pee mu Marika ya pe Jozaama pe tun. P'a li shɛɛ wɛɛ na na Kile Ja wu ɲɛ Yesu, Kile wo sefɛɛɛ ti ɲɛ wemu ni ge. W'a ceɛpuuro lɔ na pye sipya, na ganha na wuyɛ pyi: Sipya Ja. W'a pa wu ba kapyɛɲɛɛ pyi sipyii mu, wu pu ɲuɲ wolo (Marika 10:45).

Jozaama Kitabu wu kafila ɲugbɔɔ

Yohana Batizelipye wo Kile jomɔ yɛɛ ni Yesu batizeli ni wu labye wu ɲɔɔɔɔɔɔ.

Yesu ya labye wemu pye Galile fiige ki ni ge, Yesu ya li shɛ na: «Kile saanra t'a tɛɲɛ yi na.» Le wu bi byi ge, lee bɛ bi li shɛɛ can na: W'a yama fɛɛ cuuɲ, na jinaa kɔri yeege sipyii ni, na yu ni sefɛɛɛ ni. Ga sipyii bi puyɛ yegeɛ wu keree na na: «We ná we di ɲɛ sipya wekɛ wɛ?»

Kanhama pe pu da ba na Yesu na Zheruzalemu ni ge, w'a pee kaa yu.

Yesu cewusana Zheruzalemu kabanuyo na.

Yesu ya ɲɛ na foro xu ni, na wuyɛ shɛ wu kalaapiire ta na.

Marika funɲɔ wa mu bɛ di li cɛ ba Oromɛ shɛn sɔɔsɔsɔii ɲuɲɔɔ w'a yi jo wɛ na: «Can na Kile Ja yɛ pyaa ki ɲɛ we ná we.» (Marika 15:39).

Yohana Batizelipye wo Kile jomɔ yɛɛ

(Macoo 3:1-12; Luka 3:1-18; Yohana 1:19-28)

1 Kile Jozaama pe pu wa wu Ja Yesu Kirisa kaa yu ge, pu ɲɔɔɔɔɔɔ ti wa te. ² Kile tudunmɔɔ Ezayi ya li ka Yesu shizhaa na na:

«Li wii, n'a na tudunmɔɔ we tun ma ɲahagbaa na wu ma koo li yàa yaha.» †

³ «Wu mujuu l'a fòro siwaga ki ni na:

«Yi Kafɔɔ wu koo li yàa!

Yi wu korogoo ki tii!» ††

⁴ Mu Yohana bye siwaga ki ni, na Kile jomɔ pu yɛɛ pyi sipyii pu mu na pu daajɛɲɛ jo pu jurumu wu na p'i batize, kɔnhɔ pu jurumu w'i yafa pu mu. ⁵ Zhude fiige ki bɛɛri ni Zheruzalemu shɛɛn bɛɛri pu bi se Yohana y'iri, na yeree pu jurumu wu na, na puyɛ kaan Yohana wu mu wu na batizeni Zhuruden Gba lɔhɔ ki ni. ⁶ Yohana yɛ pyaa, ɲɔɲɔɔɔ shiire fàya yi bye wu na, sɛɛgɛ di ɲɛ wu yapɔɔɔ. Kabeeye ni wegeye funɲɔ sɛɛ, yee yi bye wu ɲɔlɛge. ⁷ W'a bi Kile Kafila wu yu na: «We w'a ma nɛ kadugo ge, wee fanha k'a ɲɛɛ nɛ wogo na. Na leele, na wu tanhaya mɛɛɛ bɛ sanha, nɛ yaa ni lee ni wɛ:

⁸ Nɛ yee batize lɔhɔ ni, ga wee na ba yi batize Fɛfɛɛɛ Munaa ni.»

† Malaki 3:1 †† Ezayi 40:3

Yesu batizeli ni wu nɔwuuro

(Macoo 3:13-4:11; Luka 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Wee tuun wu ni a Yesu di ba na y'iri Galile Nazareti ni. A Yohana di wu batize | batizeli Zhuruden Gba lɔhɔ ki ni. ¹⁰ Yesu na foro lɔhɔ ki ni, taapile ni a wu fugba wu ɲɔɲ k'a mugi, a Fɛfɛɛɛ Munaa di digi wu na, ba gbegbe shazhira ɲɛ wɛ. ¹¹ A mujuu la di foro fugba wu ni na: «Mu ɲɛ nɛ ɲidaan Ja, mu kaa ya dan nɛ ni tɛhɛnɛ baa.»

¹² Ba yee ya jo wɛ, a Fɛfɛɛɛ Munaa l'i gari ni Yesu ni siwaga ki ni. ¹³ A wu cabyaa kɛɛɛ shishɛɛɛ (40) pye siwaga ki ni, Shitaanni na wu taanna na wii. Wu bye yacoyo niɲɛ ni, mɛɛkɛɛ di wu keree yari.

Na Yesu yaha Galile ni

(Macoo 4:12-17; Luka 4:14-15)

¹⁴ Yohana na le xɔ kaso wu ni, Yesu ya kari Galile fiige ki ni, na shɛ Kile wo Jozaama pe yu wà, ¹⁵ na yu: «Tuun w'a nɔ, Kile saanra t'a tɛɲɛ. Yi yere yi jurumu wu na, y'i dà Kile Jozaama pu na!»

Yesu kalaapiire nizhiilee pu yirigana
(Macao 4:18-22; Luka 5:1-11)

¹⁶ Caŋa ka na Yesu yaha wu na doroo Galile Gba wu ŋɔ ki na, a wu fyashaa shuun ŋa: Simɔ ni wu ceborona Andire. Jɔ pu bi waa gba lɔhɔ ki ni. ¹⁷ A Yesu di pu pye: «Yi taha na feni, di yi pye sipyii shavɛɛ.» ¹⁸ Taapile ni a p'i jɔɔ pu yaha wà, na daha wu feni. ¹⁹ A wu she ŋaha na jeri, na Zebede wo jalaa shuun ŋa: Yakuba ni Yohana. Pu wo jɔɔ pee di bi jooli pu kɔɔɔɔ funŋɔ ni. ²⁰ Taapile ni a Yesu di pu yiri, a p'i pu to Zebede ni kapyeyii pu yaha kɔɔɔɔ ki ni, na daha wu feni.

Yesu ya sipyii kalaa, na jina be kɔri Kapɛrinɔmɔ ni
(Luka 4:31-37)

²¹ Lee kadugo na a Yesu ni wu kalaapiire t'i gari Kapɛrinɔmɔ kulo li ni. A Yesu di fɛnhɛ jé Kile-pɛɛɛɛ pu-ga ki ni cadɛɛɛɛ ki na, na sipyii pu kalaa. ²² A Yesu wo kalaa wu kangana l'i pu ŋaha wɔ xuuni, bani wu wo we, ni saliya karamɔɔɔɔ pu wo wu bye ninumɔ wɛ. Wu wo kalaa wu bi byi ni sefɛɛɛɛ ni. ²³ Lee ya bi ná wa ta Kile-pɛɛɛɛ puga ki ni, jina na ŋɛ wu ni. A wee di xhuulo na jo: ²⁴ «Ŋaha mu di zhaa wèe feni wɛ, Yesu Nazareti shɛn? M'a pa ba wù kyɛɛgi gɛ? Nɛ mu shi cɛ, Kile Fɛfɛɛɛ wo mu ŋɛ.»

²⁵ A Yesu di din jina wu na, na wu pye: «Cari mayɛ na, m'a foro we ná we ni!» ²⁶ A jina wu ná wu ŋahara saama na, na sipile wá, na foro wu ni.

²⁷ A l'i bye kakanhana sipyii pu beeri mu; fo pu na puyɛ yegee na: «Le be do? We ŋɛ kalaafomɔ dɛ! Fanha ni we ná we ya yu ni jinaa ni, p'i wu ŋomɛɛ conɪ.» ²⁸ A Yesu mɛgɛ di wakaraa Galile fiige ki beeri círi.

Yesu ya yama fɛɛ nɪɲɛhɛmɛɛ cuuŋɔ
(Macao 8:14-17; Luka 4:38-41)

²⁹ Ba Yesu ya foro yɛ Kile-pɛɛɛɛ puga ki ni wɛ, a wu ni Yakuba ni Yohana di she Simɔ ni Andire yɛ kaban.

³⁰ Lee di Simɔ yafezhɔ wu ta w'a sinne ceefuuro keŋɛ ni. Ba Yesu ya ŋɔ wà yɛ wɛ, a p'i wee kaa jo wu mu. ³¹ A wu fulo wu na, na wu co wu keŋɛ na na yirige. A ceefuuro t'i wu yaha. A wu yiri, na pu keree yàa.

³² Ba caŋa k'a to wɛ, a sipyii p'i wá na ma wu mu ni yama fɛɛ tuuyo beeri ni, ni jinaa wa piimu ni ge. ³³ A kulo li sheen beeri di ba binne kɔɔɔɔ li ŋɔ na. ³⁴ Piimu p'a bi kanha yama tuuyo nɪɲɛhɛyɛ keŋɛ ni ge, a Yesu di pee cuuŋɔ, na jinaa kɔri na yege sipyɪɲɛhɛmɛɛ ni. Wu ya ta sɔɔ jinaa pu mu pu jo wɛ, bani pee ya wu shi cɛ.

Yesu ya Kile Kafila jo Galile ni
(Luka 4:42-44)

³⁵ Kee caŋa ki nimuguro nɪsɔɔɔɔbɔhɔ ki na, na kpɛɛɛɛɛ ki ta ki sanha wo wɛ, a Yesu di yiri, na gari siponɔ ki xuu wa ni, na she Kile ŋɛɛɛɛ wà. ³⁶ A Simɔ ni wu kaafɛɛ di ganha na wu shaa. ³⁷ Ba p'a she wu ŋa wɛ, na wu pye: «Sipyii pu beeri p'a mu shaa.»

³⁸ A wu pu ŋɔ shɔ na: «Wù she xuu watii ni, wù tàan kulogoo kii ni, kɔnhɔ di she Kile Kafila wu jo kee be ni. Bani lee wuu na nɛ pa.» ³⁹ Lee na wu bi Kile Kafila wu

yɛɛɛ pyi Kile-pɛɛɛɛɛ piyɛyɛ yi ni Galile fiige ki beeri ni, na jinaa be kɔri, na yege sipyii ni.

Yesu ya togo fɔɔ wa cuuŋɔ
(Macao 8:1-4; Luka 5:12-16)

⁴⁰ Caŋa ka, togo fɔɔ wa ya she nuguro sin wu fɛɛ ni, na wu ŋɛɛɛɛ, na jo: «Mu bu sɔɔ, go mu na já nɛ cuuŋɔ.»

⁴¹ A wu ŋɪŋaara di jé Yesu ni. A wu keŋɛ yege, na gbɔn wu na, na jo: «Nɛ sɔɔ mu wu cuuŋɔ!» ⁴² Taapile ni a togo k'i wu yaha, a wu juuŋɔ.

⁴³ Lee kadugo na a Yesu di wu yaha kari, na yi jo waha xuuni wu mu na: ⁴⁴ «Kasɛɛɛɛ yaha mayɛ na, ma ganha yaaga jo sipya nigin be mu wɛ. Ga she mayɛ she saraya ŋaha shɔɔɔɔnɪvɔɔ wu na. Musa ya saraga kemu kaa jo ge, m'a kee wolo ma sicuumɔ pu da wuu na. Kee na ba li she na m'a cuuŋɔ.» ⁴⁵ Ga, a we ná we di foro na kaan piini na doroo. A lee di Yesu pye wu ya já wuyɛ she sipyii na, kulo la shishiin ni wɛ, w'a yere sige ki ni, sipyii p'i se wu mu, na yiri kabaya yi beeri na.

Yesu ya ná kabanuxuyo shuun fɔɔ wa cuuŋɔ
(Macao 9:1-8; Luka 5:17-26)

2 Ba piye ya ya toro wɛ, a Yesu di guri she Kapɛrinɔmɔ ni. A sipyiire t'i yi logo na puga wu wa.

² A sipyɪɲɛhɛmɛɛ di ba binne, fo tayerege be ya daa ali kɔɔɔɔ li be ŋɔ na wɛ. A Yesu di Kile Kafila jo pu mu.

³ Wee tuun wu ni a sipyii pii di ba ni ná kabanuxuyo shuun fɔɔ wa ni. Wee na ŋɛ namaa shisheɛɛɛ keye ni.

⁴ Sipyii pu ŋɛhɛɛɛ keŋɛ ni pu ya já gbara Yesu na wɛ. Puga kemu ni wu ŋɛ ge, a p'i kee wo kataŋa ki lahala wu ŋɔɔ na, na ná wu ni wu yasinnege ki tirige kee wege ki ni. ⁵ Ba Yesu ya pee wo n'a daa wu ŋa wɛ, na ná kabanuxuyo shuun fɔɔ wu pye: «Na ja, ma jurumu w'a yafa ma mu.»

⁶ Lee bi saliya karamɔɔɔɔ pii ta wà tiinne na, a pee di ganha na yu puyɛ funyɔ ni na: ⁷ «Ŋaha na we ná we di yu le jogana le na wɛ? Kile mɛgɛ we ya gyɛɛgi. Jɔɔ wu d'a já jurumu yafa sipya mu ni Kile yɛ be wɛ?»

⁸ Taapile ni a Yesu di pu fungɔɔɔɔ cɛ, na jo: «Ŋaha na ke fungɔɔɔɔ ke tuugo d'a tigi yee funyɔ ni wɛ?» ⁹ Na ná kabanuxuyo shuun fɔɔ wu pye: «Ma jurumu w'a yafa ma mu.» kelee na wu pye: «Yiri m'a ma yasinnege ki lɔ, ma da ŋaari.» Lɛkɛ l'a faha wɛ? ¹⁰ Ga, kɔnhɔ y'i li cɛ na Sipya Ja wu yaha ŋɪɲɛ ki na, se wa wu ni w'a sipyii pu wo jurumu wu yafani pu mu.» A wu ná kabanuxuyo shuun fɔɔ wu pye: ¹¹ «Nɛ w'a jo mu, Yiri, m'a ma yasinnege ki lɔ m'a se puga!» ¹² Taapile ni a wu yiri, na wu yasinnege ki lɔ, na foro kari pu beeri pii na. A l'i bye kakanhana pu mu xuuni fo pu na baraga tɛri Kile na, na yu: «Wèe sanha le ŋɔhɔ ŋa wɛ.»

Yesu ya Levi yiri
(Macao 9:9-13; Luka 5:27-32)

¹³ Lee kadugo na a Yesu di foro na kari sanha Galile Gba wu ŋɔ ki na. A sipyɪɲɛhɛmɛɛ di gari wu yiri wà. A wu ganha na pu kalaa. ¹⁴ Na wu nidorogo yaha, a wu Alife ja Levi nidɛɛɛɛɛ ŋa fanhafɛɛ pu wari wu tashɔɔ

ki ni. A wu wu pye: «Taha na feni.» A Levi di yiri, na da-ha wu feni.

¹⁵ Lee kadugo na a Levi di ba Yesu yiri canja ka, na yalige nijehenje yaà wu mu, a wu gari wà. Na wu yaha wu na li Levi kaban, a fanhafée wari shovée, ni jurumupyii nijehemée piitiilee be di ba diin na li ni Yesu, ni wu kalaapiire ti ni. Bani sipyijehemée pu bi taha wu feni. ¹⁶ Farizheen ni saliya karamogolok p'a Yesu na wu na li ni jurumupyii, ni fanhafée wari shovée pu ni ge, a p'i ganha na wu kalaapiire ti pyi: «Naha na we di li ni fanhafée wari shovée ni jurumupyii piitiilee be ni we?»

¹⁷ Tuun wemu ni Yesu ya yee logo ge, a wu pu pye: «Sicuum fée mago je weré fow na we, fo yama fée. Sipyii piimu p'a tii ge, ne ta pa di ba pee yiri we, fo jurumupyii.»

Kalaa nivomɔ ni kalaa nilé keree

(Macao 9:14-15; Luka 5:33-35)

¹⁸ Tuun wa ni Yohana Batizelipye wo kalaapiire te, ni Farizheen wo kalaapiire ti bi suun leni na be ni Yawutu pu wo kalége ki ni. Na pu yaha lee na a sipyii pii di ba Yesu yege canja ka na: «Yohana Batizelipye | Yohana wo kalaapiire ti fara Farizheen pu na, pee ya suun leni, mu wo kalaapiire t'i ya suun leni we. Naha na we?»

¹⁹ A Yesu di pu ko shɔ na: «Ne je ba cenabun poo je we. Cekaanra tuun ni, cenabun poo kaafée na já suun le, na cenabun poo wu yaha ni pu ni shiizhan ge? Bada! Na pu ni cenabun poo wu yaha shiizhan, pu da já suun le we. ²⁰ Caya ya wa ma, cenabun poo wu na ba shɔ pu na. Yee caya yi ba ko, pu be na da suun leni.

Ne wo kalaa wu ya yaa na wuregi kalaale ni we.

(Macao 9:16-17; Luka 5:36-39)

²¹ «Wa shishiin da ga favono tara falege na we. Lee bu bye, favono li na nilége ki kile zheengi, kee tashengeje ki na bele xuuni. ²² Wa shishiin da ga duvenfomɔ le foroyo † niléye ni we. Lee bu bye, duven wu na foroyo yi sheengi, duven we ni foroyo yi beeri na gyeege. Ga duvenfomɔ w'a leni foroyo nivoyo ni.»

Yesu ya yemu jo cadéenge ki shizhaa na ge

(Macao 12:1-8; Luka 6:1-5)

²³ Yesu ya pa doroo shinma keréye ya te ni cadéenge ka na. A wu kalaapiire ti nidorowuu di koo li ko shinma seye ya kon. ²⁴ A Farizheen p'i Yesu pye: «Li wii, kaa lemu ya yaa li pye cadéenge ni we, naha na mu wo kalaapiire t'i lee pyi we?».

²⁵ A Yesu di pu pye: «Tuun wemu ni xuugo ya pa saannaa Dawuda ni wu tahama-nhokok pu ta, na pu ta yalige je pu mu-i ge, w'a lemu pye ge, yee sanha lee kalaa na bada-e ge? ²⁶ Jegana lemu na w'a je Kile-pereje puga ki ni, saraya naha shokrivée nujokok | saraya naha shokrivée nujokok Abiyatari wo tuun wu ni ge, buuri we p'a wo na gaan Kile mu ge, na yee buuri nuyɔ ya lo na li, na ya kan wu tahama-nhokok pu be mu. Na ta

† Foroyo:

watii bi wee buuri we li we, ni saraya naha shokrivée ye be we. Ta yee sanha lee kalaa we?»

²⁷ Lee kadugo na a Yesu di pu pye: «Sipya wuu na cadéenge k'a pye; sipya ya ta pye cadéenge ki wuu na we. ²⁸ Lee wuu na Sipya Ja wu je cadéenge ki be Kafok.»

Yesu ya ná kewaga fow wa cuurɔ cadéenge ka ni

(Macao 12:9-14; Luka 6:6-11)

3 Canja ka, Yesu ya je sanha Kile-pereje puga ka ni. Ná wa be di je wà wu keje ke na waha. ² A p'i ganha na Yesu kaseri, na wu wii, wu bu da wu na da we ná we cuurɔ cadéenge ni, konho p'i karurɔ ta di wu tokok le. ³ A Yesu di ná kewaga fow wu pye: «Yiri yere sipyii pu nije ni!»

⁴ Lee kadugo na a wu pu pye: «L'a saha na kasaana pye cadéenge ni laa, na kakuunɔ pye? Na sipya shɔ laa, na wu gbo? Leko l'a saha we?» A p'i fehé.

⁵ A Yesu loyire wo di ganha na pu wii. A pu niwewaa l'i wu yaténye gbo. A wu ná wu pye: «Ma keje ki sanha.» A wu ki sanha; a wu keje k'i juurɔ. ⁶ Taapile ni a Farizheen ni Herodi wo sipyii p'i foro na she puye na, konho p'i gbogana sha Yesu na.

Yesu ya sipyii kalaa, na yama fée cuurɔ

⁷ Lee kadugo na a Yesu ni wu kalaapiire t'i yiri na kari Galile Gba wu ko ki na. A sipyijehemée di daha wu feni: pii ya yiri Galile fiige ki ni, ni Zhude fiige ke, ⁸ ni Zheruzalemu kulo le, ni Idumɔ fiige ke, ni Zhuruden Gba kadugo yiri sipyii p'a, ni Tiiri ni Sidon kulogoo ni pu kabanuyo kulogoo. A sipyijehemée di Yesu kapyege kaa logo, na she wu yiri. ⁹ A Yesu di wu kalaapiire ti pye na pu korok ka yaha wu mu, konho sipyii ti ganha wu konri we. ¹⁰ W'a bi sipyijehemée cuurɔ. Lee na yama fée pu beeri ya gburogi, konho p'i gbɔn wu na. ¹¹ Ba jinaa p'a wu naa we, na ganha na dun wu nahagbaa na, na xhuulo na yu: «Kile Ja mu je.» ¹² A wu sii yi jo na waha pu mu xuuni, na wee je sipya wemu ge, na pu ganha bu yee jo wa shishiin be mu we.

Yesu ya tudunmɔ ke ni shuun naha bulo

(Macao 10:1-4; Luka 6:12-16)

¹³ Lee kadugo na a Yesu di dugi faabobonɔ ka na, na wu nidaan sipyii yiri. A p'i she wu yiri. ¹⁴ A wu ke ni shuun naha bulo na yaha wuye mu, na pee pye wu Tudunmɔ, na pee tun na pu she Kile Kafila wu jo, ¹⁵ na fanha kan pu mu, p'a jinaa kori p'a yeege sipyii ni. ¹⁶ Ke ni shuun wu naha w'a bulo ge, pee meye yi wa ye: Simɔ (A Yesu di wee mege jeri «Pyeri»), ¹⁷ ni Zebede jalaa shuun: Yakuba ni Yohana (A Yesu di pee meye jeri «Boneri-jeezi» lee kori je «Pu je ba Kile-selerjee je we»), ¹⁸ ni Andire, ni Filipe, ni Batelemi, ni Macoo, ni Tomasi, ni Alife ja Yakuba, ni Tade, ni Simɔ wemu wu bi bye Zeltilee kururɔ ki ni ge, ¹⁹ ni Zhuda Isikariyoti, wee w'a pa Yesu le keje ni.

Yesu puga shɛɛn pii ya shɛ wu feni

²⁰ Lee kadugo na a Yesu di ba puga. A sipyii p'i guri puyɛ pinne, fo wu ni wu kalaapiire ti ya j'a talige ta wɛ. ²¹ Ba wu puga shɛɛn pii ya yee logo wɛ, na jo na: «Wu nɔnɔmuu nɛ wɛ.» Na gari wu feni di zhe jo.

Yesu ya wu tɔɔɔ levɛɛ ɔɔ shɔ
(Macoo 12:22-32; Luka 11:14-23;12:10)

²² Saliya karamɔɔɔɔ piimu p'a yiri Zheruzalem ni ge, a pee di jo: «Belizebuli wu nɛ wu ni. Jinaa nɔnɔɔɔɔɔ fanha ni, w'a jinaa pu kɔri.» ²³ Ba p'a yee jo wɛ, a Yesu di pu yiri, na le talenɛ le jo pu mu na: «Dii Shitaanni wa di da j'a Shitaanni wa kɔri wɛ? ²⁴ Saanra bɛeri t'a yiri tiyɛ kaa na ge, tee na gyɛɛgi. ²⁵ Puga bɛeri sipyii p'a yiri puyɛ kaa na ge, pee na gyɛɛgi. ²⁶ Ga Shitaanni bu yiri wuyɛ kaa na, wu saanra t'a taa, tee na gyɛɛgi. Wu saanra ti na xɔ. ²⁷ Wa na j'a jɛ fanhanɛnɛnɛ fɔɔ puga, di wu yanmuyɔ kuu, na ta ma ya fenhe wu pɔ-ɛ ya? Ga ma bu wu pɔ, ma na j'a puga ki yanmuyɔ yi kuu. ²⁸ Can na, n'a da yi jo yi mu, sipyii pu wo jurumu wɛ, ni pu Kile mekyɛɛgɛɛ ti bɛeri na j'a yafa pu mu. ²⁹ Ga wa bu Fɛfɛɛɛ Munaa li mɛgɛ kyɛɛgi, lee da yafa weefɔɔ mu wɛ. Weefɔɔ na gori yaha ni wee jurumu tɛhɛnɛ baa wo wu ni.»

³⁰ Yesu ya yee jo, bani p'a jo na: «Jina wu wa wu ni.»

Jɔɔɔ yɛ pu nɛ Yesu nu ni wu cebooloo pu wɛ?
(Macoo 12:46-50; Luka 8:19-21)

³¹ Na Yesu yaha kee puga ki ni, a wu nu ni wu ceboronamaa p'i ba, na ba yere kadaan li na, na wa tun wu Yesu yiri. ³² Sipyinjɛhɛmɛɛ pu bi tiin na Yesu maha. A p'i wu pye: «Ma nu we ni ma ceboronamaa pu wa kpɛɛngɛ ke na. P'a ma shaa.» ³³ A Yesu di pu pye: «Jɔɔɔ yɛ pu nɛ nɛ nu ni nɛ ceboronamaa pu wɛ?» ³⁴ Lee kadugo na a wu wu tɔan sipyitiinyɛ yi wii na jo: «Nɛ nu ni nɛ ceboronamaa pu piiri naha. ³⁵ Sipyaa sipya w'a Kile nidaan pyi ge, wee wu nɛ nɛ ceborona, ni nɛ ceboroshɔ, ni nɛ nu.»

Talenɛ lemu l'a jo nuguro ta shizhaa na ge
(Macoo 13:1-9; Luka 8:4-8)

4 A Yesu di ba guri shɛ sanha Galile Gba wu ɔɔ ki na, a sipyii p'i ganha na se na binneɛ, a wu pu ɔɔ kɔn na galaa. A sipyinjɛhɛmɛɛ di ba binneɛ, na wu maha fo w'a jɛ tiin kɔɔɔɔ ka ni. Kee kɔɔɔɔ k'a bye lɔhɔ ki ni; sipyiire ti bɛeri di nɛ kpɛɛngɛ ki na gba wu ɔɔ ki na. ² W'a bi pu kalaa kapɛnɛnɛɛ ni, ni talenɛɛ ni. A wu yi jo pu mu wu kalaa wu ni na: ³ «Yi ye logo, cana ka n'a wa ya foro na kari wu tɛgɛ ni di zhe wu alikama shi w'a fenɛ shi wagana na. ⁴ Na wu yaha wu na wee nuguzhi wu waa, a wu nuguro ta di do koo ni tɛgɛ ki ɔɔ na. A shazhɛɛɛ di ba tee jɔ. ⁵ A ta di do faaga nɔnɔɔ ni pogoo kii ni. A tee di wɛri fin, bani pɔnɛhɛɛɛ bye w'a wɛ. ⁶ Ba caya y'a pa yeree wɛ, a t'i fanhana, na waha, bani nire tati byɛ ti na wɛ. ⁷ A nuguro ta di do xhuyo niɛ ni. A

xhuyo y'i ganha na lɛgi, na ba ti co, na ti li, a t'i byɛ ti ya nagoo pye wɛ. ⁸ A nuguro ta di do nijenɛ na. A tee di fin, na lɛ, na pya le. Pile la ma pyaa kelɛɛ taanri (30) pye; la ma kelɛɛ gbaara (60) pye, la ma xhuu nigin (100) pye.»

⁹ A Yesu di pu pye: «Wemu na logo ge, wu logo dɛ!»

Yesu talenɛɛ ki kajuu nɔnɔ
(Macoo 13:10-17; Luka 8:9-10)

¹⁰ Tuun wemu ni Yesu ya pa laha sipyinjɛhɛmɛɛ pu tɔan ge, pii p'a tee pye ni wu ni na fara wu kalaapiire ke ni shuun wu na ge, a pee di wu yege talenɛɛ ki kɔri na. ¹¹ A wu pu pye: «Yee ya Kile saanra nɔnɔɔɔɔɔ ti cɛmɛ pu bɛeri ta. Ga sipyii pusamaa kunni, ti keree ki bɛeri w'a yu pu mu talenɛɛ ni, ¹² kɔnɔɔ: «P'i j'a wii xuuni, ga p'i ganha bu yaaga nɔ wɛ. P'i j'a niwegee shan xuuni, ga p'i ganha bu yi naha cɛ wɛ. Lee kaa bɛ wɛ, pu na guri ba Kile mu, w'a pu jurumu wu yafa pu mu.» †»

Yesu ya nuguro ti wo talenɛ li kɔri jo
(Macoo 13:18-23; Luka 8:11-15)

¹³ Lee kadugo na a Yesu di pu pye: «Yee ya le talenɛ le cɛ-ɛ ya? Yee na ba talenɛɛ kisanjaa bɛeri cɛ dii wɛ? ¹⁴ Nuguzhi wavɔɔ wɛ, Kile jomɔ w'a nuri. ¹⁵ Sipyii pii di nɛ ba koo ɔɔ nɛ wɛ, jomɔ pa na nugi wee xuu we ni. Pee na pu logo, Shitaanni na ba taapile ni, na ba pee jomɔ pe ninugumɔ wolo pu funyɔ ni. ¹⁶ Wee cogo wu na faaga wo nuguro ti nɛ piimu ge, pee na jomɔ pu logo, na d'a pu na tɔvuyo na ni fundanga ni. ¹⁷ Ga nire di nɛ pu na wɛ, pu da mɔ wɛ. Lee wuu na cɔnɔɔɔ bu ɔɔ pu na, leeshin sipyii ba pu kana pee jomɔ pe wuu na, taapile ni pu nuyɔ na gyɛɛgi. ¹⁸ Piimu pu nɛ ba xhuyo niɛ wuu pu nɛ-ɛ ge, pee na jomɔ pu logo, ¹⁹ ga ke kɔnɔ ke wo funzhakeree, ni naafuu la piinɛ, ni keree kii bɛ wo la na pu cɔnri pu funyɔ ni, fo pu da nagoo pye wɛ. ²⁰ Nijenɛ wuu pu nɛ piimu ge, pee na pu logo, na pu co, na nagoo pye. Pile la ma byɛ kelɛɛ taanri (30), la nɛ kelɛɛ gbaara (60), la nɛ xhuu nigin (100).»

Talenɛ lemu l'a jo sokinna shizhaa na ge
(Luka 8:16-18)

²¹ Lee kadugo na a Yesu di pu pye: «Wa bu sokinna le, m'a cɛɛ shigile wu nɔnɔ ni laa, m'a wu le karaga nɔhɔ ni? Ta yaaga nɔnɔ ni bɛ ma ma wu taha wɛ? ²² Yaaga bɛeri k'a nɔnɔ ge, ki na ba foro kpɛɛngɛ na, kaa kaa l'a nɔnɔ ge, sipyii bɛeri na ba lee cɛ. ²³ Wemu na logo ge, wu logo dɛ.» ²⁴ A Yesu di guri li shɛ pu na na: «Ye y'a nuri ge, y'a yiye kasɛri yee na. Yaaga kemu ni yee wa sipyii pu wo daanna wu pyi ge, kee yaaga ke ninunɔ ni yeeyɛ pyaa bɛ wo daanna wa da ba byɛ, na la fara yee mu. ²⁵ La nɛ wemu mu ge, la na gan wee mu. Ga la nɛ wemu mu

† Ezayi 6:9

wε, ali nifenhene lemu be li ne wu mu ge, li be na zho wu na.»

Talene lemu l'a jo yeme nivinme pu shizhaa na ge

²⁶ A Yesu di pu pye sanha: «Kile wo saanra | Kile saanra te ya foro kaa lemu feni ge, li le. Ná wa w'a yeme nugi wu keraye ni. ²⁷ W'a nmunok piige la, w'a yeree na cana xuu la, yeme pu na viin puyε mu, na le, na ta wu ya yaaga ce pu keree ni wε. ²⁸ Pile li ma fin na foro niye ki ni, na ba shicehe yeege, kee na ba sege pye. Sege ki na ba pya le xuuni. ²⁹ Ki ba le, ná wu ma foro, na ki kon ni wu nmunok ni, bani yalok ti lduun w'a n.»

Yesu ya talene la jo mutaridi pile shizhaa na

(Macao 13:31-32,34; Luka 13:18-19)

³⁰ A Yesu di pu pye sanha: «Wèe na já Kile saanra ti taanna ni naha ni wε? Wù na talene leke taga ti kaa jo wε? ³¹ T'a foro mutaridi pile feni. Ma ba da li nugi niye na, l'a cere foro niye ke yashi we sama beeri taan. ³² Ga li bu nugi x, l'a fin, na bele na toro naxhoo wu tiye yi saya beeri taan. L'a gegbok yeege, fo shazheere na já shiire tagi yemu nime ni ge.»

³³ Yesu bi sipyii pu kalaa, ni kii talene kii tuuyo niyehaye ni, pu na já kiimu logo, p'i ki naha ce ge. ³⁴ Wu bi yu ni pu ni talene baa wε, ga wu ni wu kalaapiire ti bu bye puyε na, w'a kee talene ki beeri kori jo pu mu.

Yesu ya kafεgbok ka yerehe

(Macao 8:23-27; Luka 8:22-25)

³⁵ Kee canok ki yakok, a Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Wù she gba wu kadugo.» ³⁶ A p'i sipyii ti yaha kari. Yesu bye korok kemu ni ge, a wu kalaapiire t'i gari kee ni ni wu ni. A korok ya be di binne kari ni wu ni. ³⁷ A kafεgbok ka di yiri, a lokuruyo y'i ganha na dun korok ki funok ni, fo na zhaa di ki ni loko na.

³⁸ Yesu bi bye na nmunok, korok ki kadugo yiri, na wu nunok taha nudahana ka na. A wu kalaapiire t'i wu ne, na wu pye: «Wù Karamok, wù na da gori loko ni, mu wa lee wii kaa-i ge?» ³⁹ A Yesu di ne, na sele kafεge ke ni lokuruyo yi na, na jo: «Yi yere!» Taapile ni a kafεge ke ni lokuruyo yi be di yere. A tunm pu beeri di yere.

⁴⁰ Lee kadugo na a Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Naha na yee di fyagi me wε? Naha na n'a daa di sanha sii pye yee mu-i wε?» ⁴¹ Ga, a p'i fya xuuni na ganha na puyε pyi: «We ná we d'a sii jok wε? Kafεge ni loko be na wu konme con.»

Yesu ya jinaa kori yeege ná wa ni

(Macao 8:28-34; Luka 8:26-39)

5 Lee kadugo na a Yesu ni wu kalaapiire t'i n Galile Gba wu kadugo yiri Gerasa fiige ki ni. ² Ba Yesu ya foro ye korok ki ni wε, taapile ni a ná wa di foro faxhuu wu ni, jinaa na ne wu ni, na ba wu nunok círi. ³ Wee ná we tatenge ki bye faxhuu. Wa shishiin be bi da já wu kon nige wε, ni kon shonok be ni wε. ⁴ P'a shonok taga wu kon tεge niyehaye ni, na biriye le wu korok na. Ga w'a shonok yi kon, na biriye yi be kon wo-

lo korok yi na. Wa shishiin bi da já wu yerehe wε. ⁵ Cana fara piige na, wu ma paari gbee faxhuu we ni, ni yaya na, na xhuulo, na wuyε jok ni faaya ni.

⁶ A wu Yesu na, na wu yaha taliige ni, na baa na she nuguro sin wu fee ni, ⁷ na jo ni mujuugok ni na: «Naha m'a zhaa ne feni wε, Kile-gbatabaaga Ja, Yesu? N'a ma neeri, Kile wuu na ma ganha bu na kyεgi wε! ⁸ W'a pee jo, bani Yesu ya jo na jina wu wu foro wee ná wu ni.»

⁹ Wee tuun wu ni a Yesu di wu yege na: «Dii mu mege di ne wε?» A wu wu kon shok na: «Ne mege ne «Wèe Ya Nehe,» bani jinaa niyeheme pu bi je wu ni. ¹⁰ A jinaa p'i wu neeri xuuni, na wu ganha da pee kori yeege fiige ki ni wε.

¹¹ Lee bi shaagbaga niyehaye ka ta ki na naha yana ki kabanugo. ¹² Wee tuun wu ni a jinaa p'i Yesu neeri na: «Wù yaha wù she je pii shaalaa pii ni.» ¹³ A wu kon, taapile ni a jinaa p'i foro ná wu ni, na she je shaalaa pu ni. A shaagbaga k'i gburogi, na digi yana gologoyo yi ni, na je gba loko ki ni, na xhu. Pee shaalaa p'a bi she kabokok shuun (2.000) feni.

¹⁴ A pee shaanahamaa p'i baa kari, na she yee paari kanha ki ni, ni sitiinme pu mu. A sipyii p'i foro, na she lee nibyii li wii. ¹⁵ P'a kon Yesu na ge, a p'i wee ná wu nidenge na, jinyeheme pu bye wemu ni ge. Faya yi bye wu na, wu d'a cuok. A p'i fya. ¹⁶ Le l'a pye jinaa sipya we, ni pii shaalaa pii shizhaa na ge, lee ya pye piimu nii na ge, a pee di lee paari pu mu. ¹⁷ Wee tuun wu ni a p'i ganha na Yesu neeri na wu foro pu wo fiige ki ni.

¹⁸ Yesu nijewo korok ki ni, jinaa pu bye ná wemu ni ge, a wee di wu neeri na wu bi da já binne ni wu ni.

¹⁹ Yesu ya ta kon wε, ga na li she wu na na: «Ta se puga! Kafok Kile ya nunok paari ma na, na kagbokok kiimu beeri pye ma mu ge, m'a she kee paari ma puga sheen pu mu!» ²⁰ A we ná we di gari. Yesu ya kagbokok kiimu beeri pye wu mu ge, na she kee paari Dekapoli fiige ki ni. A l'i bye kakanhana ki logove pu beeri mu.

Yesu wa cee wa cuok, na Zhayirusi poro nixhugo ne

(Macao 9:18-26; Luka 8:40-56)

²¹ A Yesu di guri korok ki ni, na pa ke ki kabanugo ki na. Na wu yaha gba loko ki kon na, a sipyineheme di ba binne wu fee ni. ²² Ayiwa a Kile-peehe puga nunok wa di ba, wee mege ne Zhayirusi. Ba w'a Yesu na tuun wemu ni wε, na she nuguro sin wu fee ni, ²³ na wu neeri saama na na: «Na poro fuceere l'a taxuyo shaa. N'a ma neeri, pa ma kehe taha wu na, konok wu shok, wu bye nii na.» ²⁴ A Yesu di binne kari ni wu ni.

A sipyineheme di daha wu feni, na wu konri. ²⁵ Lee bi cee wa be ta wà shishan na woni wu feni fo yee ke ni shuun. ²⁶ W'a bi kanha xuuni weyii niyeheme kehe ni. Wu kehe yara beeri ya kon na yama pu ta pu sanha bok wε, fo pusama na denri. ²⁷ A wu Yesu kaa logo, na ba sipyii pu te ni Yesu kadugo yiri, na ba gbok wu faderhe na. ²⁸ Bani wu bi wu funok kon na: «Ne bu já ta kon ye wu faderhe ke na, ne na juok.» ²⁹ Taapile ni a wu shishan p'i yere, a wu li ce wu cere ti na, na wee ya cuok.

³⁰ Taapile ni a Yesu di li cɛ wuyɛ ni na sefɛɛrɛ ta t'a foro wee ni. A wu ŋmahana ŋeri sipyii pu niŋɛ ni, na jo: «Ɔɔɔ w'a kɔɔn nɛ fadenɛ ke na wɛ?» ³¹ A wu kalaapiire t'i wu ɔɔ shɔ na: «Mu naha ŋe sipyii ti ni t'a mu cɔnri, na yegee sanha na jɔɔ w'a kɔɔn ma na wɛ?» ³² Ga, a Yesu di ganha na wu t'aan sipyii pu wii, kɔnhɔ wu lee pyevɔɔ ŋa. ³³ Kaa le l'a pye wee cee wu na ge, wuyɛ pyaa bi lee cɛ. A wu fya na jɛɛ, na ba nuguro sin Yesu fɛɛ ni, na yi bɛeri fiinɛ jo wu mu. ³⁴ Ga, a Yesu di wu pye: «Na poro, ma n'a daa w'a ma shɔ. Ta se ŋaniŋɛ na! M'a shɔ ma kanhama pu na!»

³⁵ Na Yesu yaha pee jomɔ pu na, a sipyii pii di ba na yiri Kile-pɛɛɛɛ puga ŋuŋɔɔ wu kaban, na ba wu pye: «Ma poro fucɛɛrɛ l'a xu. Naha na ma sanha d'a navunɔɔ pɛɛ Karamɔɔ wu na wɛ?» ³⁶ Ga Yesu ya ta naha taga pee jomɔ pu yiri wɛ, a wu Zhayirusi pye: «Ma ganha da vya wɛ; d'a yɛ nɛ na.»

³⁷ W'a ta ɔɔ wa shishiin bɛ wu pinne ni wu ni wɛ, fo Pyɛeri, ni Yakuba, ni wu ceborona Yohana. ³⁸ A p'i nɔ Kile-pɛɛɛɛ puga ŋuŋɔɔ wu kaban. A Yesu di tunmɔ pu ta p'a pɛɛ. Sipyiŋɛɛɛ pu bye wà, na mɛɛɛ suu, na sipyaa waa. ³⁹ A wu jé puga ki ni na pu pye: «Naha na yee di mɛɛɛ suu, na pe tunmɔ pe bɛeri pyi wɛ? Pya wu ya ta xu wɛ, w'a ŋmunɔɔ.» ⁴⁰ A p'i ganha na wu la wo.

Wee tuun wu ni a wu pu bɛeri yeege kɛɛngɛ ki na. Porofɔɔ wu bye puga kemu ni ge, wu ni porofɔɔ wu to we, ni wu nu we, ni wu wo kalaapiire taanri we, a pee di binne jé wà. ⁴¹ A wu fucɛɛrɛ li co li keŋɛ na na jo: «Talita kumi!» lee kɔri ŋe: «Fucɛɛrɛ, nɛ w'a ma pye mu, yiri!» ⁴² Taapile ni a fucɛɛrɛ l'i yiri na ŋaari. Li yee wa bye kɛ ni shuun. A lee di bye kakanhana pu mu fo xuu-ni. ⁴³ Ga, a Yesu di yi jo waha pu mu, kɔnhɔ wa shishiin ganha bu li cɛ wɛ. Lee kadugo na a wu pu pye na pu yalige kan li mu.

Nazarɛti shɛɛn ya d'a Yesu na wɛ

(Maccoo 13:53-58; Luka 4:16-30)

6 Lee kadugo na a Yesu di foro wee xuu wu ni, kulo lemu ni w'a lɛ ge, na shɛ wà. A wu kalaapiire t'i binne ni wu ni. ² Ba cadeɛngɛ k'a pa nɔ wɛ, a wu shɛ jé cadeɛngɛ k'a pa nɔ wɛ, a wu shɛ jé Kile-pɛɛɛɛ puga ki ni, na ɔɔ co na sipyii pu kalaa. A sipyiŋɛɛɛ di wu kafila wu logo, a l'i bye pu mu kakanhana.

A p'i ganha na yu na: «Mii we d'a kii keree kii ta wɛ? Te fungɔngɔ fɛɛrɛ te t'a kan wu mu ge, tee ŋe naha wɛ? Kii kakanhanɔa kii di wa byi wu mu dii wɛ?» ³ Ta wu ŋe mɛ Mariyama ja menizhe wu wɛ? Go wu ceboronamaa pu wa Yakuba, ni Zhose, ni Zhude, ni Simɔ. Go wu ceboroshaa pu wa naha wèe mu.» Kii keree kii k'a li pye, pu ya d'a Yesu na wɛ. ⁴ Ga, a Yesu di pu pye: «Kile tudunmɔ ya pɛɛɛ taa xuu bɛeri ni, fo wuyɛ pyaa kulo, ni wu cebooloo niŋɛ ni, ni wuyɛ pyaa puga.» ⁵ Wu ya ta já kakanhana latii pye wà wɛ, fo na wu keŋɛ yɛ taha yama fɛɛ nigin nigin wa na, na pee cuunɔ. ⁶ Pu na pye pu ya d'a wu na wɛ, a lee di wu fo.

Yesu ya wu kalaapiire kɛ ni shuun wu tun

(Maccoo 10:5-15; Luka 9:1-6)

Lee kadugo na a Yesu di gari na shɛ sipyii kalaa kabanugo kulogoo ki ni. ⁷ A wu wu kalaapiire kɛ ni shuun wu yiri, na pu tun shuun shuun, na fanha kan pu mu jinaa na. ⁸ A wu te tuduro te jo pu mu na: «Yi ba gaanj, yi ganha bu yaaga katii lɔ wɛ, fo publiin yɛ. Yi ganha bu yalige lɔ wɛ, kelee kushɛyɛrɛyɛ wɛ, yi ganha bu waripyaa lɔ wɛ! ⁹ Yi tanhaya le, ga yi ganha bu fadeye shuun le wɛ.» ¹⁰ A wu pu pye: «Yi bu jé puga bɛeri ni kulo lemu ni, y'i diin wà fo yi kariduun bu shɛ nɔ. ¹¹ Xuu wa shɛɛn bu zhe pu da yi tirige wɛ, kelee pu ya yi jomɔ logo wɛ, yi ba fòro y'i yi tɔɔɔ gbazhenɛ nahara wo wà. Lee na ba bye sɛeri kaa pu feni.»

¹² A kalaapiire t'i shɛ Kile Kafila wu jo na sipyii pu daburaje jo pu jurumu wu na. ¹³ P'a jinɔŋɛɛɛ kɔri yeege sipyiire ti ni, na sinmɛ tire yama fɛɛ niŋɛɛɛ na, na pu cuunɔ.

Herɔdi hakili ya wuregi

(Maccoo 14:1-2; Luka 9:7-9)

¹⁴ Saannaa Herɔdi ya Yesu kaa logo, bani wu mɛge ki bi foro xuu wu bɛeri ni. Pii bi yu na: «Yohana Batizelipye w'a ŋe na foro xu ni. Lee l'a wu pye wu na jani kii kakanhanɔa kii na.» ¹⁵ Pii bi yu na: «Kile tudunmɔ Eli wu ŋe wii.» Pii bɛ di yu na: «Kile tudunmɔ watii wu ŋe wii, ba taashiine li wo Kile tudunmɔ pu ŋe wɛ.» ¹⁶ Ba Herɔdi ya yee logo tuun wemu ni wɛ, na jo: «Yohana wu ŋe wii, nɛ pu pye p'a wemu wo ŋuŋɔ kɔn ge. W'a ŋe na foro xu ni.»

Yohana Batizelipye xugana

(Maccoo 14:3-12)

¹⁷ Yi li cɛ na Herɔdi yɛ pyaa k'a tuduro tun na pu Yohana co, p'i shɔnhɔɔ le wu na pu le kaso ni, wu ceborona Filipe shɔ Herɔjasi wuu na. Lee bi wu ta w'a wee cee wu leŋɛ ¹⁸ Bani Yohana bi li shɛɛ wu na na: «Li ya ta saha mu wu ma ceborona shɔ leŋɛ wɛ.» ¹⁹ A Herɔjasi luu di yiri xuuni Yohana t'aan, na giin di wu gbo, ga Herɔdi wuu na wu bi da já wu gbo wɛ. ²⁰ Herɔdi bi fyagi Yohana na, bani w'a bi li cɛ na zsaama fɔɔ ni fɛfɛere sipya wu ŋe wii. A wu wu mara xuuni. Yohana ba yu, wu jomɔ pu ma Herɔdi zɔ wu wuregi, ga lee bɛ na, l'a bi taan wu ni, w'a wu jomɔ nuri.

²¹ Ga Herɔjasi ya pa cazaanɔ ka ta: Herɔdi cazege canɔ ka shi na, saan w'a yalige pye wu fanhagbɔhɔ ki sipyii, ni wu sɔɔsɔii ŋuŋɔfɛɛ, ni Galile sipyigbɔɔ pu mu. ²² A Herɔjasi poro fucɛɛrɛ l'i jé wà, na xhɔnhɔ. A lee di daan Herɔdi ni wu sipyiyirilee pu ni. Lee wuu na a saan wu fucɛɛrɛ li pye: «Yaaga yaaga kaa li ŋe ma na ge, ki kaa jo na mu, di kee kan ma mu.» ²³ A wu gaa na li pye: «Ma bu yaaga yaaga sha nɛ mu, nɛ na kee kan ma mu, ali na saanra te taaga ke bɛ.»

²⁴ A fucɛɛrɛ l'i foro, na shɛ li nu wu yege na: «Di naha ŋɛeri wɛ?» A nu wu li ɔɔ shɔ na: «Yohana Batizelipye ŋuŋɔ.» ²⁵ Taapile ni a fucɛɛrɛ l'i gari tɔvuyo na saan wu yiri, na shɛ wu pye: «Nɛ funɔɔ ki wa, m'a Yohana Ba-

tizelipye nujɔ taha yaaga ka na nime, ma kan na mu.»
²⁶ A lee di saan wu naha tanha fo xuuni. Ga na wu yaha w'a kàa na xɔ wu sipiyirilee pu nii na, wu ya já li she wɛ. ²⁷ Taapile ni a wu sɔɔsi nigin wa tun, na wu she ba ni Yohana nujumu ni. A wee sɔɔsi wu foro kari kaso gbaha ki ni, na she Yohana nujɔ ki kɔn, ²⁸ na ba ni nujɔ ki ni na ki taha yaaga ka na, na pa gan fuceere li mu, a l'i she ki kan li nu wu mu. ²⁹ Ba Yohana kalaapiire t'a yee logo wɛ, a t'i she wu nixhugo ki lɔ na she le fanja ni.

Yesu ya yalige kan sipyii kabɔfonɔɔ kaguro mu
 (Macoo 14:13-21; Luka 9:10-17; Yohana 6:1-14)

³⁰ Ayiwa, Yesu bi Tudunmɔɔ piimu tun ge, a pee di guri pa wu yiri. P'a sipyii pu kalaa na keree kiimu pye ge, a p'i ki beeri paari wu mu. ³¹ Sipyinehemɛɛ pu bi se Yesu ye yiri na ma, fo na wu ni wu kalaapiire ti pye tere ya já ta pu mu p'i li wɛ. Lee wuu na w'a pu pye: «Yi pa wu she sige ki ni xuu wa ni, wu ye na, kɔnhɔ y'i nɔmɔ jeri.»

³² A p'i jé kɔɔɔɔ ka ni, na laha sipyiire ti tãan na kari siponɔɔ ki xuu wa ni. ³³ Ga, a sipyinehemɛɛ di pu na takaraga ni, na pu funyɔ kɔn pu naha tataganja na, na pu tashɛge cɛ. A p'i ganha na yiri kulogoo ki beeri ni, na fe na gaanɔ tɔɔɔɔ na wee xuu wu ni, na she nɔ Yesu ni wu kalaapiire ti naha na. ³⁴ Ba Yesu ya foro kɔɔɔɔ ki ni wɛ, na pee sipyinehemɛɛ pu na, a pu nijaara di jé wu ni, bani pee sipyii pu bye ba nahavɔɔ baa dubyaa nɛ wɛ. A wu nɔ kɔn na pu kalaa kanehenɛɛ ni.

³⁵ Ba canja k'a pa digi wɛ, a Yesu kalaapiire t'i fulo wu na, na wu pye: «Canja k'a xɔ, wèe di nɛ siponɔɔ ni naha. ³⁶ Sipyii pu yaha p'i she kabanugo buguro ni kulogoo ki ni, kɔnhɔ p'i she yalige shɔ wà.» ³⁷ A Yesu di pu pye: «Yiye pyaa ki yalige kan pu mu.» A p'i wu pye: «Muyɛ pyaa ya cɛ sipyiire t'a nɛhe nɛhegana lemu na ge, ta wari deɛɛ | deɛɛ xhuu shuun yalige be na pii yaa ya?» ³⁸ A Yesu di pu pye: «Buuri nuyɔ juu y'i wa yee mu wɛ? Yi she yi pɛɛɛɛgi!» P'a she yi pɛɛɛɛgi ge, na wu pye: «Buuri nuyɔ kaguro ni fyaa shuun.»

³⁹ Lee kadugo na a Yesu di wu kalaapiire ti pye, na pu sipyiire ti beeri tenɛ napurege ki nujɔ ni kuruyo kuruyo. ⁴⁰ A p'i diin korogoo, xhuu nigin nigin (100), kelee kaguro kaguro (50). ⁴¹ Lee kadugo na a Yesu di yee buuri nuyɔ kaguro ni fyaa shuun wu lɔ, na naha ke yirige le fugba we ni, na baraga taha Kile na. A wu xɔ na yee buuri nuyɔ yi kegi kegi na kan wu kalaapiire ti mu, na pu yee yereɛ sipyii pu tãan, na fyaa shuun wu be taa taa pu beeri na. ⁴² A pu beeri di li na din. ⁴³ Buuri nukɛgeye ni fyaa piimu p'a kori ge, a p'i yee saya keme fo na saganjaa ke ni shuun ni. ⁴⁴ P'a namaa kabɔfonɔɔ kaguro (5.000) tɔɔ wee buuri wu livɛɛ ni.

Yesu ya naari gba lɔhɔ nujɔ ni
 (Macoo 14:22-33; Yohana 6:15-21)

⁴⁵ Ba p'a xɔ wɛ, taapile ni a Yesu di yi jo waha wu kalaapiire ti mu, na pu jé kɔɔɔɔ ki ni, p'i gba wu kɔn wu naha na, p'a se Betisayida ni, yani wu sipyiire ti ya-

ha ge. ⁴⁶ Ba w'a pu yaha wɛ, na dugi kari faabobonɔɔ ka na, na she Kile nɛɛri.

⁴⁷ Piige k'a pa wɔ, kɔɔɔɔ k'i nɛ gba lɔhɔ ki niɛ ni, Yesu di nɛ wu ye niɛ ki na. ⁴⁸ A wu wu kalaapiire ti na t'a kanha kabiinɛ ki feni, bani kafɛɛge ki bi jirini pu na. Ba xhupee meheɛ suduun ya nɔ wɛ, a Yesu di ganha na naari lɔhɔ ki nujɔ ni na se wu kalaapiire ti yiri. Wu bi giin di dorɔ pu tãan. ⁴⁹ Ba p'a wu na wu na naari lɔhɔ ki nujɔ ni wɛ, na ganha na giin na yafugunɔ li, na wá na xhuulo xuuni. ⁵⁰ Bani pu beeri pu bi wu naa. A pu jaalaa di yiri. Taapile ni a Yesu di jo ni pu ni, na pu pye: «Yi yi logoo ki waha, nɛ wu wa, yi ganha bu da vya wɛ!» ⁵¹ Lee kadugo na a wu jé fara pu na kɔɔɔɔ ki ni, a kafɛɛge k'i yere. A l'i bye kakanhana fo xuuni wu kalaapiire ti mu. ⁵² Bani kakanhana lemu l'a pye buuri nuyɔ yi shizhaa na ge, pu ya lee cɛ ta wɛ, pu fungonɔɔ yi bi tɔ.

Yesu ya yama fɛɛ cuunɔ Zhenɛzaretɔ fiige ki ni
 (Macoo 14:34-36)

⁵³ A Yesu ni wu kalaapiire t'i gba wu kɔn, na nɔ Zhenɛzaretɔ fiige ki niɛ ki na, na pu kɔɔɔɔ ki nɔ wà kɔn ki na. ⁵⁴ P'a foro ye kɔɔɔɔ ki ni, taapile ni a sipyii p'i Yesu cɛ. ⁵⁵ A p'i kee fiige ki beeri paa. Pu bu logo na wu nɛ xuu beeri ni, p'a ganha na yama fɛɛ ni pu yasin-neyɛ tugoo na se wà ke wu yiri. ⁵⁶ Xuu beeri ni Yesu ya she ge: kugbɔhɔɔ la, kupiire la, sige buguro la, sipyii pu bi ma ni yama fɛɛ pu ni caanya yi na, na wu nɛɛri na wu yere p'i gbɔn wu fadegenɛ ke ye na. Sipyii piimu beeri p'a bi gbɔn kee na ge, pee beeri bi cuunɔ.

Kalaa wemu w'a ta wu sefelee pu mu ge
 (Macoo 15:1-9)

7 Farizheen ni saliya karamɔɔɔɔ pii ya pa ba na yiri Zheruzalemu ni, na ba binne Yesu tãan. ² A p'i li seeri na wu wo kalaapiire ta t'a li ni kenɔɔɔɔ ni, lee kori nɛ pu ya pu keye je wɛ. ³ Farizheen ni Yawutuu pusamaa kunni bi li ni pu ya pu keye je xuuni, na be ni pu sefelee pu wo kalɛɛɛ ki ni wɛ. ⁴ Pu bu guri pa na yiri caan na, pu ya li wuu baa wɛ. Pu bi kalɛɛɛ niɛheɛɛ kii be pyi sanha, ma na jo cɛɛgbuu jegana, ni shɔɔ, ni dapaa yagbegeye jegana. ⁵ A Farizheen ni saliya karamɔɔɔɔ p'i Yesu yege na: «Naha na mu wo kalaapiire t'i ya wèe sefelee pu wo kalɛɛɛ ki koo naari wɛ, fo na tere na li ni pu kenɔɔɔɔ ni wɛ?» ⁶ A Yesu di pu pye: «Ezayi ya kapaɔaa kiimu jo yee shuun shuun joveɛ pii shizhaa na ge, k'a saha fo xuuni. W'a li ka na:

«Nɔɔɔ ye ni pii sipyii pii ya nɛ pele,
 ga pu zɔɔɔ d'a lii nɛ na fo xuuni.
⁷ Tawaga ni p'a nɛ pele,
 pu wo kalaa w'i nɛ sipyii wo nɔmɛheɛ ye.» †
⁸ Yee wa Kile nɔmɛheɛ yeri, na sipyii wo kalɛɛɛ pyi.»
⁹ A Yesu di pu pye sanha: «Le shegana le na yee wa Kile wo nɔmɛheɛ ki shege, kɔnhɔ yi da yi tii kalɛɛɛ pyi.
¹⁰ Kile tudunmɔɔ Musa ya jo: «Ta ma to, ni ma nu pele.»
 Na jo sanha: «Wa bu joguumɔ jo ni wu to, kelee ni wu nu ni, na weefɔɔ ya yaa na wu gbo.» ††† Ga yee kunni

† Ezayi 29:13 †† Ekizode 20:12; 21:17

wa sipyii pu kalaa na sipya bæeri w'a wu to kelee wu nu pye na: «Nε bi da já na naafuu wemu taga mu tεge ge, wee ηε Kōriban.» (Lee kōri ηε wee ya kan x̄c̄ Kile mu.)¹² Yee da ga weefo yaha wu wu to ni wu nu wu tεge nige wε. ¹³ Lee funηo ni yee ya Kile jom̄ pu pye ηun̄o baa ni yi wo kalεgeε ki ni. Yee wa kii shi keree niηehēηεε pyi.»

Keree kiimu k'a sipya kōr̄kōr̄ ge
(Macoo 15:10-20)

¹⁴ A Yesu di sipyiiire ti yiri sanha, na pu pye: «Yi bæeri pu niwegee shan, y'i ye logo! ¹⁵ Yaaga yaaga k'a jin sipya η̄c̄ ni ge, kee da já wu kōr̄kōr̄ wε. Ga lemu l'a fōro sipya z̄c̄ we ni ge, lee l'a wu kōr̄kōr̄. ¹⁶ [Wemu na logo ge, wu logo dε!]»

¹⁷ Ba Yesu ya laha sipyii pu t̄aan na jé puga wε, a wu kalaapiire t'i wu yege lee talenε li kōri na. ¹⁸ A wu pu pye: «Yee bæ, yee sanha fungōnyo ta-ε ya? Ta yee ya li cε nago yaaga yaaga k'a jin sipya η̄c̄ ni ge, kee da já wu kōr̄kōr̄-ε wε? ¹⁹ Bani kee ya jin wu z̄c̄ ni wε. Ga wu yacerε le ni kee ma jé. Lee kadugo na na ba foro yaara tashεge ke ni.» (Pee jom̄ pe funηo ni Yesu ya li shε na yalige bæeri ki ηε fεfεε.)

²⁰ A Yesu di jo sanha na: «Le l'a fōro sipya funηo ni ge, lee l'a ma kōr̄kōr̄. ²¹ Sipya funηo, lee kōri ηε wu z̄c̄ we. Fungōnkuuyo ye bæeri wa fōro wà, ni cesaara ni namazhaara, ni nagaara, ni sipyigbuu, ²² ni dōdōkōr̄, ni ηegbōkō, ni kuum̄, ni nafaanra, ni popama, ni ηεpεen, ni mēkyεεgerε, ni na mayε shεε, ni fungōngō baara. ²³ Kii kakuun̄o kii bæeri wa fōro sipya funηo ni, kee k'a sipya kōr̄kōr̄ bæ.»

Shi watii shen cee wa ya dà Yesu na
(Macoo 15:21-28)

²⁴ Lee kadugo na a Yesu di yiri kari Fenisi fiige ki ni Ti-iri kulo li kabanugo na, na shε jé puga ka ni. Wu funηo bye sipya bæ wu wu sanha cε wà wε. Ga wu ya já η̄mōhō wε. ²⁵ A cee wa di wu kaa logo, jina di ηε wee poro fucεεε ni. A wee cee wu ba nuguro sin wu fεε ni. ²⁶ Wee cee wu bye Yawutu wε, Fenisi shen wu bye wii. A wu Yesu ηεeri na wu jina wu kōri yeege wu poro fucεεε li ni.

²⁷ Ga, a Yesu di talenε la jo wee cee wu mu na: «Yere nōhōpiire t'i fēnhε li, t'i din. Bani li ya ta saha pu nōhōpiire yalige l̄c̄ wá pobiire mu wε.» ²⁸ A cee wu jo: «Yee wa can Kafō. Ga tabali wu kōhō wo pobiire ti wa nōhōpiire ti yalīnahara ti li.» ²⁹ Lee wuu na a Yesu di wu pye: «Pe jom̄ pe wuu na, kuri m'a se puga! Jina w'a foro ma poro fucεεε li ni.» ³⁰ A wu guri kari puga, na shε porofō wu nijuun̄o ta yasinnege ki na. Jina wu bi foro wu ni.

Yesu ya bobo wa cuun̄o

³¹ Yesu ya pa foro Tiiri ni, na doro Sidōn ni, na Dekapoli fiige ki kōn ηeri, na nō Galile Gba wu η̄c̄ ki na. ³² A sipyii pii di ba Yesu mu ni bobo wa ni, na wu ηεeri na wu wu kenε taha wee na. ³³ Wee tuun wu ni a Yesu

di laha sipyii pu t̄aan ni wee ná wu ye ni, na shε wu kabehεε le wee ná wu niwegee ni, na η̄c̄hōhō tugi, na gbōn wu nile na. ³⁴ Lee kadugo na a Yesu di naha ke yirige le fugba we ni, na η̄mōgan̄a yeege, na wee ná wu pye: «Efata!» (Lee kōri ηε «Nō mugl!») ³⁵ Taapile ni a ná wu niwegee k'i mugl, a nile l'i laha. A wu ganha na diini na yu.

³⁶ A Yesu di yi jo waha pu bæeri mu na pu ganha yee jo wa shishiin bæ mu wε. Ga ba w'a yi yu na wari pu mu wε, a p'i ganha na la faraa yi jaaga wu na. ³⁷ A l'i bye kakanhana sipyii pu mu xuuni, a p'i ganha na yu na: «Can na wu kapyeege ki bæeri k'a η̄c̄ xuuni. W'a boboo bæ pyi pu na nuri, na yu.»

Yesu ya yalige kan sipyii kabōfōhō shishεεε mu
(Macoo 15:32-39)

8 Yee caya yi na sipyīηehemεε bi pa binne sanha, η̄c̄yalige ka shishiin di ηε pu mu wε. A Yesu di wu kalaapiire ti yiri, na pu pye: ² «Pii sipyii pii nīnaara ti wa nε ni, bani nīnaa ηε pu can̄a taanri wogo nε yiri naha, η̄c̄yalige ka shishiin di ηε nige pu mu wε. ³ Nε bu pu yaha kari li baa, pu fanha na zhe x̄hō koo na, bani pii tayiriye y'a līi pu ni xuuni.» ⁴ A wu kalaapiire t'i wu pye: «Yalige na da mii di pii η̄c̄ sha naha ke sipōη̄c̄ ke ni wε?» ⁵ A Yesu di pu yege na: «Buuri η̄uyc̄ juu yi wa yee mu wε?» A p'i wu η̄c̄ shō na: «Buuri η̄uyc̄ gbarashuun.»

⁶ A wu sipyiiire ti pye na pu tiin η̄inε ki na. A wu yee buuri η̄uyc̄ gbarashuun wu l̄c̄, na baraga taha Kile na, na yi kegi kegi na kan wu kalaapiire ti mu, na pu yee taa taa sipyii pu na. A kalaapiire t'i yee taa taa sipyii pu na. ⁷ Fyagaa kii bæ bye pu mu sanha, a Yesu di baraga taha Kile na kee bæ wuu na, na yi jo wu kalaapiire ti mu na pu kee bæ taa taa pu na. ⁸ A sipyiiire t'i li na din. A kalaapiire t'i sagan̄aa gbarashuun η̄i buuri η̄ukoroyo yi saya na. ⁹ Pee yalilimεε p'a bi sipyii kabōfōhō shishεεε (4.000) x̄c̄. Lee kadugo na a Yesu di pu yaha kari. ¹⁰ Taapile ni a wu ni wu kalaapiire t'i jé kōr̄kōr̄ ka ni na kari Dalamana fiige ki ni.

Yawutuu p'a jo na Yesu wu kakanhana la pye
(Macoo 16:1-4)

¹¹ Ba p'a nō wà wε, a Farizhēen di ba nō, na nakaara η̄c̄ kōn ni Yesu ni. A p'i Yesu pye na wu naha sheshεεε kakanhana la pye shε pee na, lemu ya yiri fugba we ni ge. P'a yee jo, kōnhō p'i wu taanna wii. ¹² A Yesu di η̄mōgan̄a yeege xuuni, na jo: «Naha na nīnaa sipyii di naha sheshεεε kakanhana shaa wε? Can na n'a da yi jo yi mu, naha sheshεεε kakanhana la shishiin da zheε pu na wε.» ¹³ Lee kadugo na a wu laha pu t̄aan, na jé kōr̄kōr̄ ki ni, na gari sanha gba wu kadugo.

Farizhēen ni Herōdi wo buuri shizhenherε te
(Macoo 16:5-12)

¹⁴ Kalaapiire ti funηo bi wō, ti ya ta buuri l̄c̄ wε, buuri bæ di bye pu mu kōr̄kōr̄ ki ni wε, fo buuri η̄un̄o nigin yε. ¹⁵ A Yesu di yi jo waha wu kalaapiire ti mu na: «Y'a yiye kaseri Farizhēen wo buuri shizhenherε † te, ni Herōdi wuuro te na dε!» ¹⁶ A p'i puyε pye na: «W'a ye yu, bani

buuri ñe wèe mu wε.» ¹⁷ Yemu pu bi yu ge, a Yesu di yee cε na jo: «Naha na yee di yu na buuri ñe yee mu-i wε? Yee sanha sii ye ñaha cε nime bε-ε ya? Yee funyo y'a tɔ gε? ¹⁸ Nii ñe yee mu; y'i wa ñaa-i gε? Niwegee ñe yee mu; y'i wa nuri-i gε? Yee funyo ya dun kaa na-ε gε? ¹⁹ Ne buuri ñuyɔ kaguro wu kegi kegi, na kan sipyii kabɔfoŋɔ kaguro (5.000) wu mu tuun wemu ni ge, saganjaa juu yee d'a ñi yee buuri ñukoro yo yi saya na wε?» A p'i wu ñɔ shɔ na: «Kε ni shuun.» ²⁰ «Ne buuri ñuyɔ gbarashuun wu kegi kegi, na kan sipyii kabɔfoŋɔ shishεεε (4.000) wu mu tuun wemu ni ge, saganjaa juu yee d'a ñi yee buuri ñukoro yo yi saya na wε?» A p'i wu ñɔ shɔ na: «Gbarashuun.» ²¹ A Yesu di pu pye: «Yee di sanha sii yi ñaha cε nime bε-ε gε?»

Yesu ya fyen wa cuunɔ Betisayida ni

²² Ba p'a ñɔ Betisayida ni wε, wee xuu wu ni a sipyii pii di ba Yesu mu ni fyen wa ni, na wu ñεeri na wu kɔɔn wu na. ²³ A Yesu di fyen wu co wu keŋε na, na gari ni wu ni kanha ki kadugo, na she ñɔɔɔ le wee ná wu ñii ni, na wu keŋε taha wu na, na wu yege na: «Mu wa yaaga ñaa ya?» ²⁴ A fyen wu wu ñaha yirige na jo: «Ne w'a sipyii pu ñaa ba tiire wa wε; ga p'i ñaari.» ²⁵ A Yesu di wu keye taha sanha wee ná wu ñii na. A wu wii xuu-ni, na juunɔ, na yaŋmu yo yi bæri ña shɔɔni. ²⁶ A Yesu di wu yaha kari puga, na wu pye: «Ma ganha jé kulo li ni wε!»

Pyεeri ya yere li na na Kirisa wu ñe Yesu

(Macoo 16:13-20; Luka 9:18-21)

²⁷ Yesu ni wu kalaapiire t'a pa gaanɔ Sezare Filipe tãan kulogoo ki ni. Na pu yaha koo na, a Yesu di wu kalaapiire ti yege na: «Sipyii pu wa yu na jɔɔɔ ne ñe wε?» ²⁸ A p'i wu ñɔ shɔ na: «Pii wa yu na Yohana Batizelipye, pii di yu na Kile tudunmɔ Eli, pii bε di yu sanha na Kile tudunmɔ wa.»

²⁹ A Yesu di pu yege na: «Ga yee do, yeeye pyaa ki mu ne di ñe jɔɔɔ wε?» A Pyεeri di wu pye: «Kirisa mu ñe.» ³⁰ A Yesu di yi jo waha pu mu na pu ganha yee jo wa shishiin bε mu wε.

Yesu ya wu xu ni wu ñe wu jo

(Macoo 16:21-28; Luka 9:22-27)

³¹ Lee kadugo na a Yesu di kalaapiire ti ñɔ kɔɔn na galaa, na yi jo pu mu na: «Li waha l'i waha, fo Sipya Ja wu bu ganha xuuni. Nɔɔɔεε, ni saraya ñaha shɔɔnriwεε ñunɔfεε | saraya ñaha shɔɔnriwεε ñunɔfɔɔ, ni saliya karamɔɔɔɔ na ba zhe wu ni. Pu na ba wu gbo; cabyaa taanri bu doru wu na ñe.» ³² A wu yi fiinŋε jo pu mu. A Pyεeri di gari ni wu ni kabanugo, na she ñɔ kɔɔn na yu ni wu ni. ³³ Ga, a Yesu di ŋmahana ñeri, na wu kalaapiire ti wii, na din Pyεeri na na jo: «Toro laha na tãan, mu Shitaanni we! Bani mu fungɔɔɔ ñe Kile keree na wε, fo sipyii wogoo.»

† Shizhenhere

³⁴ Lee kadugo na a Yesu di sipyii pee ni wu kalaapiire ti yiri, na pu pye: «Wa funɔɔ bi ñe wu binne ni na ni, wu she wuyε ni, wu wu korikoritige ki lo taha na feni.

³⁵ Bani sipya we w'a giin wu wuyε pile munaa ñunɔ wolo ñinaa ge, wee na ba buun wu munaa ni ñiga na. Ga we w'a bɔnri wu munaa ni ñinaa ne ni Jozaama pu wuu na ge, wee wu da ba wu munaa ñunɔ wolo ñiga na.

³⁶ L'a ñaha ñɔ sipya na wu kɔɔɔ yaŋmu yo bæri ta, wu ba buun wuyε pile munaa ni wε? ³⁷ Yaaga keke sipya di da já daga wu munaa ñunɔ wolo wε? ³⁸ Ñinaa wo sipyii pii ñe jurumupyii, p'i ya tii Kile ñaha tãan wε. Lee wuu na sipyaa sipya w'a shiige le wuyε ni, na bye wu ya ne ni na jomɔ pu kaa yu sipyii mu-i ge, Sipya Ja wu bε na ba shiige le wuyε ni weefɔɔ shizhaa na, wu ba ba wu To Kile wu wo kɔɔɔ wu ni tuun wemu ni, ni wu fεfεere melekεε pu ni.»

9 A Yesu di yi jo pu mu sanha na: «Can na n'a da yi jo yi mu, sipyii pii pu wa naha ge, pii wa da xhuu pu ni bada na ta pu ya Kile wo saanra | Kile saanra te ña tapaga ni, ni fanha ni wε.»

Yesu ñewiine l'a ñeri

(Macoo 17:1-13; Luka 9:28-36)

² Lee kadugo na ba cabyaa gbaara ya toro wε, a Yesu di gari ni Pyεeri, ni Yakuba, ni Yohana ni faabobotɔɔɔ ka fugba ni pu ye na. A wu ñewiine l'i she ñeri pu ñii na.

³ A wu fãya y'i ganha na ñi, na fiinŋε fiinŋεgana la na, wa shishiin ñe ñiŋε na wemu na já yaaga fiinŋε di mu xɔ wε. ⁴ A p'i Eli ni Musa ña wu na yu ni Yesu ni.

⁵ Lee na a Pyεeri di Yesu pye: «Wù Karamɔɔɔ, wèe bu gori naha, lee ya ñɔ xuuni dε. Wù buguloo taanri yereŋε, mu wo nigin, Musa wo nigin, Eli wo nigin.» ⁶ Ye wu bi yaa wu jo ge, wu ya yee cε wε, bani pu bi fya xuuni.

⁷ A ñahaŋa ka di ba pu tɔ, a mujuu la di foro kee ñahaŋa ki ni na: «Ne ñidaan Ja wu ñe we. Wu kaa l'a dan ne ni. Y'a wu nijoyo nuri!» ⁸ Taapile ni a p'i pu tãan wu wii, ga pu ya sipya watii ña nige wε, fo Yesu ye.

⁹ Ba p'a diri faabobotɔɔ ki na wε, a Yesu di yi jo waha pu mu na kaa lemu p'a ña ge, na pu ganha bu lee ñaha jo sipya wa shishiin bε mu wε, fo Sipya Ja wu ba ñe na foro xu ni tuun wemu ni. ¹⁰ A pee jomɔ pe di gori pu funyo ni. A p'i puyε yege na: «Sipya Ja wu na ñe na foro xu ni, lee kɔri ñe dii wε?»

¹¹ A p'i wu yege na: «Naha na saliya karamɔɔɔɔ p'i yu na Eli w'a yaa na fenhe pa wε?» ¹² A wu pu ñɔ shɔ na: «Uun, Eli w'a yaa na fenhe pa, na ba keree ki bæri gbegelevonɔ gbegele. Ga ñaha na l'a ka na Sipya Ja wu na ba ganha xuuni wε, na pu na ba zhe wu ni wε? ¹³ Ga n'a da yi jo yi mu, Eli ya pa xɔ, a sipyii p'i wu pye pu ñidaan pyegana na ma na jo ba l'a ka wu shizhaa na wε.»

Yesu ya pya wa cuunɔ jina bye wemu ni ge

(Macoo 17:14-21; Luka 9:37-43)

¹⁴ Ba p'a pa jé kalaapiire tisara ni wε, na sipyinehemεε ta p'a pu maha, saliya karamɔɔɔɔ p'i ñe na nakaara pyi ni kalaapiire ti ni. ¹⁵ Sipyiiire t'a Yesu ña tuun wemu

ni ge, a l'i bye kakanhana pu mu. A p'i baa kari, na she wu shaari.

¹⁶ A Yesu di wu kalaapiire ti yege na: «Naha wuu na yi wa nakaara pyi ni pu ni we?»

¹⁷ A ná wa di wu ɲɔ shɔ sipyiire ti te ni na jo: «Wù Karamɔɔɔ, n'a pa ma mu ni na ja ni, bani jina bobo wu wa wu ni. ¹⁸ Jina wu bu wu co xuu xuu ni, w'a wu shan ɲiɲe na. Kakaya na ganha na fòro pya wu ɲɔ ni, w'a ganha na ganhaa kii kuri, na waha. Ne yi jo ma kalaapiire ti mu, jo pu jina wu kɔri yeege wu ni, ga p'i ya já we.» ¹⁹ A Yesu di jo: «Ee! Yee kunni ɲe n'a daa baa fee! Ne na gori yaha naha ni yee ni fo tuun weke we? Ne na yee keree xu, fo tuun weke ni we? Pa ni ma pya wu ni!»

²⁰ A p'i gari ni wu ni wu yiri. Ba pya w'a Yesu ɲa we, taapile ni a jina wu wu ɲahara xuuni, a wu do ɲiɲe na, na gologolo. A kakaya di ganha na fòro wu ɲɔ ni. ²¹ A Yesu di pya wu to wu yege na: «Fo tuun weke ni le ya wu ta we?» A wu wu ɲɔ shɔ na: «Fo wu nɔhɔpiire tuun ni. ²² Teegeɲe niɲeheneɲe ni jina wu ma wu shan na ni, ni lɔhɔ ni, kɔhɔ wu xhu. Ma bi jani yaaga na, ɲuɲɔ ɲaari wù na, m'a wù tege!»

²³ A Yesu di wu pye: «Ma bi jani! Keree beeri k'a já pye n'a daa fɔɔ mu.» ²⁴ Taapile ni a funana li to wu xhuulo na: «Ne dà ma na, pa na tege m'a n'a daa baara ti wolo na funɔɲɔ ni.» ²⁵ Yesu ya li ɲa sipyiire t'a gburogi na ma wu mu ge, a wu din jina wu na na: «Jina bobo ɲudunɔ, ne w'a ma pye mu, foro wu ni. Ma ganha já wu ni nige bada we.» ²⁶ A jina wu xhuulo, na funana li ɲahara xuuni, na foro li ni. A l'i bye ma na jo li nixhugo ki ɲe, fo sipyiɲehemeɲe bi yu na: «W'a xu.» ²⁷ Ga Yesu di funana li keɲe ki co, na li yirige. A l'i yiri, na yere.

²⁸ Ba Yesu ya pa já puga we, na wu ni kalaapiire ti yaha pu ye na. A p'i wu yege na: «Naha na wèe di ya já we jina we kɔri yeege pya wu ni-i we?» ²⁹ A Yesu di pu ɲɔ shɔ na: «Ke jina tuugo ke ya fòro forogana la shishiin na ni Kile-ɲerege be we.»

Yesu ya wu xu ni wu ɲe wu jo sanha

(Macao 17:22-23; Luka 9:43-45)

³⁰ A p'i yiri wà, na Galile fiige ki ja toro na gaanji. Yesu funɲɔ bye pu wu sanha ce we, ³¹ bani wu bi wu kalaapiire ti kalaa. A wu pu pye: «Pu na ba Sipya Ja wu le sipyii keye ni. Pu na ba wu gbo, cabyaa taanri bu doro, w'a ɲe.» ³² Ga pu bi pee jomɔ pu kɔri ce we, na fya pu ya já wu yege pee keree na we.

Weke w'i ɲe ɲahagbaa fɔɔ we?

(Macao 18:1-5; Luka 9:46-48)

³³ A p'i ɲɔ Kaperinɔmɔ ni. Yesu nijege na puga ki ni, a wu wu kalaapiire ti yege na: «Nakaara teke na yi bye koo li na we?» ³⁴ Ga, a p'i cari, bani pu bi puye yegee koo li na na weke wu ɲe pee beeri wo ɲahagbaa fɔɔ we? ³⁵ Wee tuun wu ni a Yesu di diin, na wu kalaapiire ke ni shuun wu yiri, na pu pye: «Wa funɲɔ bi ɲe na pye ɲahagbaa fɔɔ, w'a yaa na pye pu beeri kadugo yiri wo, ni pu beeri kapyebye.» ³⁶ A wu nɔhɔceere la lɔ, na lee yerenɲe pu niɲe ni, na li co wu keye ni, na yi jo pu mu

na: ³⁷ «Sipyaa sipya w'a le nɔhɔceere le la shi co xuuni ne wuu na ge, ne w'a co xuuni. We w'a ne co xuuni ge, wee ya ne co xuuni we, ga ne tunwɔ we w'a co xuuni.»

Sipya wemu ɲe wèe pen we, wèe nii wu ɲe wii

(Luka 9:49-50)

³⁸ A Yohana di Yesu pye: «Wù Karamɔɔɔ, wèe ya ná wa ɲa, wu na jinaa kɔri na yeege sipyii ni mu mege na. A wèe di yi jo wu mu jo wu ganha ba lee pyi we, bani wu ɲe wèe wa we.» ³⁹ A Yesu di wu pye: «Yi ganha bu wu ɲaha kɔn we, bani sipya wa shishiin da já kakanhana pye ne mege na, lee kadugo na m'a wakaraa m'a ne joguumɔ yu we. ⁴⁰ Bani sipya wemu ɲe wèe pen we, wèe nii wu ɲe wii. ⁴¹ Can na n'a da yi jo yi mu, sipyaa sipya w'a ceegbuu nii lɔhɔ kan yi mu y'a gba na bani yi ɲe Kirisa wuu ge, weefɔɔ da ga fo lee wo kuduun ni we.»

Kaa le l'a ma leni jurumu ni ge, lee ɲɔ yaha

(Macao 18:6-9; Luka 17:1-2)

⁴² «Te nɔhɔpiire te t'a dà ne na ge, sipyaa sipya w'a le la ɲuɲɔ kyeeɲi ge, li bi da bɔrɔ weefɔɔ mu, na faatabaaga ɲɔ wu katige ni, na wu wá suumɔ lɔhɔ ni. ⁴³ Ma keɲe bi ɲe kapuɲɔ di ma le jurumu ni, ki kɔn. Ma keɲe nigin wo na já Alijine ni, lee ya ɲɔɲɔ ma mu, ma keye shuun wo wu she yaha Jahaneme ni nafugibaaga ni. [⁴⁴ Wee xuu wu ni, wu fyenyɲe ya xhuli we, kee na ki ya furi we.] ⁴⁵ Ma tɔɲɔ bi ɲe kapuɲɔ di ma le jurumu ni, ki kɔn. Ma tɔɲɔ nigin wo na já Alijine ni, lee ya ɲɔɲɔ ma mu, ma tɔɲɔ shuun wo wu wá Jahaneme ni. [⁴⁶ Wee xuu wu ni, wu fyenyɲe ya xhuli we, kee na ki ya furi we.] ⁴⁷ Ma nii bi ɲe kapuɲɔ di ma le jurumu ni, li wehele wolo. Ma nii nigin wo na já Kile wo saanra | Kile saanra ti ni, lee ya ɲɔɲɔ ma mu, ma nii shuun wo wu wá Jahaneme ni.

⁴⁸ «Wee xuu wu ni, wu fyenyɲe ya xhuli we, kee na ki ya furi we.» †

⁴⁹ «Bani ba l'a saha na suumɔ le shiga ni we, mu l'a saha jurumupyii be pu sorogo na ni. ⁵⁰ Suumɔ ya ɲɔ, ga pu tipoomɔ bu foro pu ni, ɲaha ma da daga pu taan sanha we? Suumɔ pu pye yiye pyaa ni, ɲaɲiɲe di bye yi te ni.»

Yesu ya yemu jo gbaxɔɔ shizhaa na ge

(Macao 19:1-12; Luka 16:18)

10 A Yesu di yiri wà, na gari Zhude fiige ki ni, ni Zhuruden Gba wu kadugo yiri. A sipyiire t'i ba binne wu taan sanha. A wu ganha na pu kalaa ma na jo, ba w'a tee na li pyi pyegana lemu na we. ² A Farizheen pii di fulo wu na, na wu peri. A p'i wu pye: «L'a saha ná wu wu shɔ gbaga xɔ ya?» ³ A Yesu di pu ɲɔ shɔ na: «Nɔmɲe leke Musa d'a jo yee mu we?» ⁴ A p'i jo: «Musa ya koro kan wèe mu na wa ba da wu shɔ yaha, na wufɔɔ wu fenhe gbaxɔɔ seme yàa kan wu mu wu na wu yaha.» ⁵ A Yesu di pu pye: «Yee niwegee k'a waha, lee wuu na Musa ya le ɲɔmɲe le ka na kan yee mu. ⁶ Ga fo kɔɲɔ ki kɔɲɔ na, Kile ya pu yàa ná ni cee.»

† Ezayi 66:24

⁷ Lee wuu na ná na ba wu to, ni wu nu yaha, na ɓɓɓɓ wu shɔ na. ⁸ Pu shuun wu na bye ceepuuro nigin. Lee funɓɓ ni pu ɓɓ nige shuun we, ga fo nigin. ⁹ Ayiwa Kile ya lemu pye nigin ge, sipya ganha bu lee waagi we.»
¹⁰ Ba p'a jé puga we, a kalaapiire t'i Yesu yege lee na sanha. ¹¹ A wu yi jo pu mu na: «Sipyaa sipya w'a wu shɔ gbaga xɔ, na watii leɗe ge, dɔdɔɔ m'a pye ma ceshiime wu shizhaa na. ¹² Wee cogo wu na cee be bu foro wu poo mu, na gbaga je ná watii mu, dɔdɔɔ w'a pye.»

Yesu ya duba ɓɓɓɓ ta mu
 (Macoo 19:13-15; Luka 18:15-17)

¹³ Lee kadugo na sipyii pii ya pa Yesu mu ni ɓɓɓɓ ta ni, kɔɓɓ wu gbɔn ti na; ga, a kalaapiire t'i yogo jo ni pu ni. ¹⁴ Yesu ya lee ɓa ge, a wu luu di yiri, a wu wu kalaapiire ti pye: «Yi ɓɓɓɓ ta ni yaha ti da ma na mu, yi ganha ba ti ɓaha kɔɓɓ we! Bani pee shi tuugo wuuro ti ɓe Kile wo saanra | Kile saanra te. ¹⁵ Can na n'a da yi jo yi mu, sipya wemu ya Kile wo saanra ti co ba ɓɓɓɓ ɓe-ɓ we, wee da ga ba jé ti ni bada we.» ¹⁶ Lee kadugo na a wu ɓɓɓɓ ta ni, na wu keye taha ti na, na duba ti mu.

Naafuugbo fɔɔ jeme p'a pen Kile wo saanra ti ni
 (Macoo 19:16-30; Luka 18:18-30)

¹⁷ Lee kadugo na ba Yesu ya pa koo lɔ na gaanji we, a ná wa di baa ɓɔ, na nuguro sin wu fɛɛ ni, na wu yege na: «Karamɔɔsaama, ɓaha ne yaa na pye, kɔɓɓ di ba nii sicuumɔ | nii sicuumɔ nixhɔbaama ta we?» ¹⁸ A Yesu di wu pye: «Naha na m'a na pyi nizaama we? Nizaama wa shishiin wa we, fo Kile ye. ¹⁹ M'a Kile wo ɓɓɓɓjogoo ki ce na: «Ma ganha bu sipya gbo we! Ma ganha bu dɔdɔɔ pye we! Ma ganha bu nagaara pye we! Ma ganha bu kafineye taha ma sipyinjii na we! Ma ganha bu wa ɓmahana we! Ma da ma nu ni ma to pe!e!» ²⁰ A wee ná wu jo: «Karamɔɔ, fo na ɓɓɓɓ ta ni tuun wu ni ne ɓɔ ɓɔ na kii koro ɓaari.» ²¹ A Yesu di wu wii ni taanɓeɓe ni, na wu pye: «Kaa nigin ye l'a mu kuɓɔ. She ma keɗe yanmuyɔ yi beeri perɛ, m'a wee wari wu kan la baa fɛɛ mu! Wee tuun wu ni ma na naafuu ta fugba we ni. Lee kadugo taan m'a ba daha na feni!» ²² A pee jomɔ p'i wu ɓaha tanha na gaanji, bani naafuugbo wu bye wu mu.
²³ A Yesu di wu taan wu wii, na wu kalaapiire ti pye: «Naafuugbo fɔɔ jeme p'a pen Kile wo saanra | Kile saanra ti ni de!» ²⁴ A pee jomɔ p'i bye kakanhana kalaapiire ti mu; ga, a Yesu di pu pye sanha na: «Na nagoo, Kile wo saanra ti jeme p'a pen de!» ²⁵ Nɔɓɓɓ jeme ya taan museni wii ni na toro, naafuugbo fɔɔ jé na Kile wo saanra ti ni. ²⁶ A l'i bye tehene baa kakanhana kalaapiire ti mu, a p'i ganha na puyɛ pyi: «Aa! Wee tuun wu ni sipya weke na já pa shɔ we?» ²⁷ A Yesu di pu wii, na jo: «Sipyii mu, lee da já bye we, ga li na já bye Kile mu, bani kaa la shishiin ya Kile jani we.»
²⁸ A Pyɛɛri di wu pye: «Li wii, wèe ya kahari yanmuyɔ beeri ni, na daha mu feni.» ²⁹ A Yesu di wu pye: «Can na n'a da yi jo yi mu, sipyaa sipya w'a kahari wu puga ni ge, kelee wu ceboronamaa, kelee wu ceboroshaa,

kelee wu nu, kelee wu to, kelee wu nagoo, kelee wu kerɛye, ne ni Jozaama pe wuu na ge, ³⁰ weefɔɔ na ba yee beeri yahaɓaa xhuu nigin (100) ta ke kɔɓɓ ke na: piyɛye, ni ceboronamaa, ni ceboroshaa, ni nii, ni nagoo, ni kerɛye, na kanhama be ta, na ba nii sicuumɔ nixhɔbaama be ta niga na. ³¹ Ga ɓahagbaa wuu nijnɛhemɛɛ na ba bye kadugo yiri wuu, kadugo yiri wuu nijnɛhemɛɛ na bye ɓahagbaa wuu.»

Yesu ya wu xu ni wu ɓe wu jo sanha
 (Macoo 20:17-19; Luka 18:31-34)

³² Koo na pu bye na gaanji Zheruzalemu ni, Yesu bye wu kalaapiire ti ɓahagbaa na. Kalaapiire ti hakilee pu bi kyɛɛgi. Sipyii pii p'a taha pu feni ge, pee bi fya. A Yesu di gari sanha ni wu wuu ke ni shuun wu ye ni. Kaa le li da ba bye wu na ge, a wu lee ɓɔ ɓɔ na yu pu mu. ³³ A wu pu pye: «Wù wii gaanji Zheruzalemu ni. Pu na zhe Sipyaa wu le wà saraya ɓaha shɔɓɓriveɛ ɓunɓɓfɛɛ | saraya ɓaha shɔɓɓriveɛ ɓunɓɓfɔɔ ni saliya karamɔɔɓɔ pu keɗe ni. Pu na ba wu jaagi na w'a yaa ni xu ni. P'a wu le shi watii keɗe ni, wemu ɓe Yawutuu shi we. ³⁴ Wee na ba zhehe wu na, na ɓɔɓɓ tugi wu na, na wu kɔɓɓ ni susɔɓɓ ni, na wu gbo. Caɓa taanri wogo ki na w'a ɓe.»

Yakuba ni Yohana ya ɓahagbaa fɛɛɛ shaa Yesu mu
 (Macoo 20:20-28)

³⁵ Lee kadugo na Zebede jalaa Yakuba ni Yohana ya pa fulo Yesu na, na yi jo wu mu na: «Wù Karamɔɔ, kaa le wù da ba ɓeeri ma mu ge, wù la ɓe m'a lee pye wù mu.» ³⁶ A Yesu di pu yege na: «Yi wa giin ne leke pye yi mu we?» ³⁷ A p'i wu ɓɔ shɔ na: «Ma ɓɔ m'a ɓahagbaa fɛɛɛ tatiinye yi kan wù mu: nigin wa di diin ma kanige ce, wa di diin ma kamene ce, ma saanra ɓɔɓɓ wuuro ti ni.» ³⁸ Ga, a Yesu di pu pye: «Kaa lemu yee wa ɓeeri ge, yee wa li ce we. Kanhama ceɓgbuu lemu ni n'a da ba gba ge, yee na já gba lee ni ya? Kelee ne na ba batize kanhama ni gberigberɛ wemu ni ge, yee na já batize yee ni ya?» ³⁹ A p'i wu pye: «Uun, wèe na já.» A Yesu di pu pye: «Yi na ba gba ne wo ceɓgbuu li ni. Ne na ba batize kanhama ni gberigberɛ wemu ni ge, yi na ba batize yee be ni. ⁴⁰ Ga na tiin ne kanige ce, kelee ne kamene ce, ne ɓe yee tatiinye yi kanvɔɔ we. Piimu kaa na Kile ya yee gbegele ge, pee mu yi da ba gan.»
⁴¹ Ba kalaapiire ke wu samaa ya yee logo we, a pu lo-goo di yiri Yakuba ni Yohana taan. ⁴² Lee na a Yesu di pu beeri yiri na jo: «Y'a li ce na shi wemu ɓe Yawutuu we, pii p'a wii ɓunɓɓfɛɛ wee shi wu ɓunɓɓ ni ge, pee ya pu ɓunɓɓfɛɛɛ pyi wu na, pu sipyigbɔɔ p'i pu fanha sheɛ wu na. ⁴³ Ga li da ba bye mu yee te ni we. Yee wa funɓɓ bi ɓe wu bye sipyigbɔ, wufɔɔ wu pye pusamaa wo kapyebye. ⁴⁴ Yee wa funɓɓ bi ɓe wu bye ɓahagbaa fɔɔ, wu pye pusamaa beeri wo bulo. ⁴⁵ Bani Sipyaa wu ya ta pa kɔɓɓ sipyii di ba kapyɛɛ pyi wu mu we. Ga w'a pa, wu ba kapyɛɛ pyi sipyii mu, wu wu munaa kan l'i bye sipyinehemɛɛ wo puwuuro saraa.»

Yesu ya fyen Batime cuunɔ
(Macao 20:29-34; Luka 18:35-43)

⁴⁶ Lee kadugo na a p'i nɔ kulo la ni, lee mɛge jɛ na Zheriko. Ba Yesu ni wu kalaapiire te ni sipyiɲehemɛɛ ya pa foro Zheriko ni wɛ, lee bi fyen wa nidɛɛngɛ ta koo li nɔ na, wee na saraya jɛeri. Wee bye Time ja Batime.
⁴⁷ W'a logo na Nazareti shɛɛn Yesu w'a wii ge, a wu mujuu w'a na: «Dawuda Ja Yesu, nɲɔɲ naari na na!» ⁴⁸ Sipyiɲehemɛɛ ya jo ni wu ni na wu co wuyɛ na, ga, a wu sii la fara mujuu li na na yu: «Dawuda Ja, nɲɔɲ naari na na!» ⁴⁹ A Yesu di yere na jo pu wu yiri. A p'i fyen wu yiri, na wu pye: «Ma hakili wu tenɛ, yiri! W'a ma yiri!» ⁵⁰ A wu wu fadenɛ w'a, na sira yiri, na fulo Yesu na. ⁵¹ A Yesu di wu yege na: «Mu wa giin nɛ leke pye ma mu wɛ?» A fyen wu wu nɔ shɔ na: «Karamɔɔɔ, di da naa!» ⁵² A Yesu di wu pye: «Ta se, ma n'a daa w'a ma cuunɔ.» Taapile ni a wu ganha na naa, na daha Yesu feni koo li na.

Yesu ya jé Zheruzalemu ni ba saan jɛ wɛ
(Macao 21:1-11; Luka 19:28-40; Yohana 12:12-19)

11 Ba p'a tɛɛɲɛ Zheruzalemu na wɛ, a p'i nɔ Betefaje ni Betani shizhaa, Oliviye faabobonɔ ki kabanugo ki ni. A Yesu di wu kalaapiire shuun wa tun, ² na pu pye: «Yi shɛ yi nahagbaa kulo li ni. Yi ba shɛ jin yɛ li ni, yi na kafabige ka nibɔɔɔ ta wà, sipya sanha dugi na kemu na wɛ, y'i kee sanha yi pa naha!» ³ Sipya wa bu yi pye: «Naha na yee di ke sanhana wɛ?» Yi weefɔɔ pye: «Wèè Kafɔɔ wu mago wu wa ki na, nime w'a da ki kurunɔ na pa ma kan.»

⁴ A p'i gari, na shɛ kafabige ka nibɔɔɔ ta kakuutorogo ka ni, na ki sanha. ⁵ Sipyii pii pu bye wà ge, a pii di pu yege na: «Yee di ke kafabige ke sanhana naha na wɛ?» ⁶ A p'i pu nɔ shɔ ba Yesu ya yi jo pu mu wɛ. A pee sipyii p'i sɔɔ na p'a gaanji ni ki ni. ⁷ Ba p'a nɔ ni kafabige ki ni Yesu yiri wɛ, na pu fadegbɔɔɔ ya taha ki na, a Yesu di dugi ki na. ⁸ A sipyiɲehemɛɛ di pu fadegbɔɔɔ pii koo li ni. A pii bɛ di wɛburiye kɔn tɛyɛ ni, na yee pii koo li ni. ⁹ Pu nigariwuu, pii p'a naari Yesu nahagbaa ni wu kadugo yiri ge, pee bi xhuulo na yu na:

«Kilɛ w'a sɔni! We w'a ma Kafɔɔ mɛge na ge, wee jɛ duba pya!» †

¹⁰ «Wù to Dawuda wo saanra te t'a ma ge, Kilɛ wu duba ti mu.

Masɔɲɔ k'a byi Kilɛ mu fugba lii lii we ni.» ††

¹¹ Ba Yesu ya jé Zheruzalemu ni wɛ, na gari Kilɛ-pɛɛɲɛ pugbɔɔɔ ki ni, na shɛ ki kabaya yi bɛɛri wii. Lee kadugo na a wu ni wu kalaapiire kɛ ni shuun wu foro kari Betani ni, bani piige ki bi zhaa da wuu.

Yesu ya nitoodige ka lanɲi
(Macao 21:18-19)

¹² Kee canja ki nimuguro, pu na foro Betani ni, a xuu-go di Yesu ta. ¹³ Na wu yaha taliige ni a wu nitoodige ka na, wɛɛ di jɛ ki na. A wu shɛ ki wii, wu bu garaa nago ta ki na. Ba w'a nɔ ki na wɛ, wu ya yaaga na wɛ, fo

† Zaburuu 118:26 †† 2 Samuweli 7:11-14

wɛyɛ yɛ. Bani nitoronɔ pyeduun bi sanha nɔ wɛ. ¹⁴ Ayi-wa a wu nitoodige ki pye: «Sipya da ga mu pya li nige bada wɛ.» A wu kalaapiire t'i yee logo.

Yesu ya Kile-pɛɛɲɛ pugbɔɔɔ ki pye fɛɛfɛɛ
(Macao 21:12-17; Luka 19:45-48; Yohana 2:13-22)

¹⁵ P'a nɔ Zheruzalemu ni tuun wemu ni ge, a Yesu di jé Kilɛ-pɛɛɲɛ pugbɔɔɔ ki ni. Sipyii piimu pu bi bɛɛɛ ni zhɔ pyi wà ge, a wu ganha na pee kɔri na yeege. A wu wari faavɛɛ pu wo tabalaa pee, ni gbegbe shazhɛɛɛ pɛɛɛɛ pu wo yatiinyɛ yi nɛri buri. ¹⁶ W'a ta sɔɔ yaaga pɛɛɛɛɛ wa shishiin wu toro Kilɛ-pɛɛɲɛ pugbɔɔɔ ki kaanɔ ki ni wɛ. ¹⁷ A wu sipyii pu kalaa na: «Ta li ya ka Kilɛ Kafila wu ni wɛ na:

«Pu na ba nɛ puga ki pyi

shɛ wu bɛɛri wo Kilɛ-pɛɛɲɛ puga wɛ?» ‡

Ga yee kunni ya ki pye nagaalaa talaraga.»

¹⁸ Ba saraya naha shɔɔnriɛɛ nɲɔɲfɛɛ | saraya naha shɔɔnriɛɛ nɲɔɲfɔɔ, ni saliya karamɔɔɔɔ p'a yee logo wɛ, na ganha na wu shaa di gbo. A p'i fya wu na, bani wu kalaa wu bi sipyii pu nuyɔ co xuuni.

¹⁹ Ba yakonɔ k'a nɔ wɛ, a Yesu ni wu kalaapiire t'i foro kanha ki ni.

Yesu ya jo nitoodige ki waha wu keree na
(Macao 21:20-22)

²⁰ Kee canja ki nimuguro nisɔɔɔ ki na, na pu yaha pu na doroo koo li ni, a p'i kee nitoodige ki na k'a waha fo ki niye yɛ. ²¹ Kaa le l'a bi pye ge, a Pyɛɛri funɲɔ di do lee na, a wu Yesu pye: «Wù Karamɔɔɔ, m'a nitoodige kemu lanɲi ge, k'a waha!»

²² A Yesu di pu pye: «Yi dà Kilɛ na! ²³ Can na n'a da yi jo yi mu, sipyaa sipya w'a ke faabobonɔ ke pye: «Yiri laha naha, m'a shɛ mayɛ w'a suum kɔɔ ni ge.» Nakaara bye t'i jɛ wufɔɔɔ wu na wɛ, wu bi dà li na na ye w'a jo ge, na lee na bye; li na bye wu mu. ²⁴ Lee wuu na n'a da yi jo yi mu, yi ba yaaga tuugo bɛɛri jɛɛri, yi dà li na na y'a kee ta na xɔ, kee na gan yi mu. ²⁵ Yi bu yere na Kilɛ jɛɛri, na wa ta w'a kakuunɔ la pye yi na, yi lee yafa weefɔɔ mu, kɔnɔ yi fugba To Kilɛ wu yi bɛ wo kakuuyo yi yafa yi mu. ²⁶ Yi bye y'i ya pusamaa wo kakuuyo yi yafani pu mu wɛ, yi fugba To Kilɛ wu da ba yi bɛ wo kakuuyo yi yafa yi mu wɛ.»

Mii Yesu wo sefɛɛɛ ti d'a yiri wɛ?
(Macao 21:23-27; Luka 20:1-8)

²⁷ A p'i gari Zheruzalemu ni sanha. Na Yesu yaha wu na naari Kilɛ-pɛɛɲɛ pugbɔɔɔ ki ni, a saraya naha shɔɔnriɛɛ nɲɔɲfɛɛ | saraya naha shɔɔnriɛɛ nɲɔɲfɔɔ, ni saliya karamɔɔɔɔ, ni nɔɔɔɔ p'i fulo wu na, ²⁸ na wu yege na: «Sefɛɛɛ teke gbɔɔɔ ni mu wa kii keree kii pyi wɛ? Jɔɔɔ w'a kee fanha ki kan mu mu na mu w'a ki pyi wɛ?»

²⁹ A Yesu di pu pye: «N'a da yee yege kaa nigin wa na, y'i na nɔ shɔ. Wee tuun wu ni, sefɛɛɛ temu gbɔɔɔ ni nɛ bɛ ya kii keree kii pyi ge, nɛ bɛ na tee jo yi mu.

‡ Ezayi 56:7

³⁰ Jɔɔ wu d'a Yohana tun na w'a batizeli pyi wε, Kile laa sipyii? Yi na ɔɔ shɔ.»

³¹ A p'i puyε pye: «Wù bu jo: «Kile w'a wu tun», wu na jo: «Wee tuun wu ni naha na yee di ya ta dà wu na-ε wε?» ³² Ga wù bu ɔɔ jo: «Sipyii p'a wu tun...» (Pu bi fyagi sipyii pu na, bani sipyii pu bæri bi Yohana wii can can na Kile tudunmɔ.)

³³ Lee na a p'i Yesu pye: «Wèe ya cε wε.» A Yesu bε di pu pye: «Ayiwa nε bε ya she, sefεεε temu gbɔɔɔ ni nε bε ya kii keree kii pyi ge, nε bε da tee jo yee mu wε.»

Èrɛzɛn faapyii niguumɔɔ pu wo talenε le
(Macao 21:33-46; Luka 20:9-19)

12 Lee kadugo na a Yesu di talenεε ɔɔ kɔn na yu pu mu na: «Ná wa w'a bi èrɛzɛn | èrɛzɛn tige tεge ka shan, na ki maha ni kasɔɔɔɔ ni. A w'i wege ka wolo na pye èrɛzɛn wu lɔɔ ki tawologo, na zangaso wa yàa shazhɔn wu kaa na. Lee kadugo na a wu èrɛzɛn tiire tεge ki kaa le èrɛzɛn faapyii pii kenε ni, na gari fiige katii ni. ² Ba èrɛzɛn w'a pa lε wε, a wu kapyebye wa tun pee èrɛzɛn faapyii pu mu, na wu she èrɛzɛn nilε wu shɔ pu mu. ³ Ga, a p'i kapyebye wu co, na wu kpɔn, na wu kewayaya wo yaha kari. ⁴ Lee kadugo na a tεge ki fɔɔ wu kapyebye watii tun kari. A p'i wee ɔɔɔ bana, na wu cogana kolo. ⁵ A wu ɔɔɔ kapyebye wa bε tun kari sanha. A p'i wee gbo. Lee kadugo na a wu kapyebyii nijehemεε pii bε tun. A p'i pii kpɔn, na pii gbo.

⁶ «Ja nigin yε di bye tεge ki fɔɔ wu mu, wee kaa bi dan wu ni xuuni. A wu wee tun pu mu pu bæri kadugo yiri, na jo: «Nε ja we kunni pu na zhe gbɔɔɔ taha wee na.»

⁷ Ga, a èrɛzɛn faapyii p'i puyε pye na: «Cen wu lɔɔɔ w'a we. Yi pa wù wu gbo, cen wu na bye wù wo.» ⁸ A p'i jafɔɔ wu co na wu gbo, na wu wá tεge ki kadugo yiri.

⁹ «Wee tuun wu ni tεge ki kafɔɔ wu da ba naha pye wε? Wu na ba ba, na pee èrɛzɛn faapyii pu gbo, na èrɛzɛn tεge ki kaa le piitiilee kenε ni. ¹⁰ Ta yee ya le kalaa Kile Kafila wu ni wε? na:

«Puyirilee p'a faakagerεε kemu she ge,
kee k'a pye puga ki
gunɔmii li faakagerεε ki nijenε ke.

¹¹ Li wii Kafɔɔ w'a lee pye,
kakanhana li wa lii wù naha tãan.» †»

¹² A Yawutuu ɔɔɔ p'i ganha na cogana shaa Yesu na, bani p'a li cε na pee na Yesu ya talenε li jo wà. Ga, a p'i fya sipyii ti na, wee tuun wu ni a p'i wu yaha wà, na gari.

P'a Yesu yege munaa pεrεmε keree na
(Macao 22:15-22; Luka 20:20-26)

¹³ Lee kadugo na a p'i Farizheen pii ni Herɔɔɔ wo sipyii pii tun Yesu mu, kɔnhɔ p'i wu co wuyε pyaa ɔɔ jomɔ feni. ¹⁴ A p'i ba na wu pye: «Wù Karamɔɔ, wèe ya li cε na jo can fɔɔ mu nε. Mu ya fyagi sipya wa shishiin na wε, bani sipyii pu bæri pu nε nigin mu mu. M'a sipyii pu fiinε na galaa bε Kile koro li ni. Ayiwa l'a saha p'a munaa pεrεmε kaan Oromε saannaa Sezari mu laa, li

† Zaburuu 118:22-23

ya saha wε? W'à yaa na pu kaan, laa wù ya yaa na pu kaan wε.»

¹⁵ Ga, a Yesu di pu shuun shuun juuro ti cε na pu pye: «Naha na y'i na ɔɔ yegee wε? Yi pa ni wari dεnε nigin wa ni, di wu wii.» ¹⁶ A p'i nigin wa she wu na. A Yesu di pu pye: «Jɔɔ wo jaa ni wu kama pu wa we na wε?» A p'i jo: «Oromε saannaa Sezari.» ¹⁷ Wee tuun wu ni a Yesu di pu pye: «Y'a Sezari wuu li kaan Sezari mu, yi da Kile bε wuu li kaan Kile bε mu.» A wu keree di pu naha wo fo xuuni.

Sadushεen p'a Yesu yege xunεnε li keree na
(Macao 22:23-33; Luka 20:27-40)

¹⁸ Lee kadugo na, ɔɔɔ pii bye wà, p'i nε Yawutuu, Sadushεen pu bye pii. Pee bi yu na xunεnε da ba bye niga na wε. A pii di ba she Yesu yiri, na she wu pye:

¹⁹ «Karamɔɔ, Kile tudunmɔɔ Musa ya le ɔɔmεε le ka na kan wèe mu na: «Ná wa wo ceborona bu xhu, na ta wu ya pya ta wu shɔ na wε, na wu wee naxhugoshɔ wu lɔ, kɔnhɔ wu nagoo ta di yaha wee ná wu nixhugo ki mu.»

²⁰ Lee ya bi ceboronamaa gbarashuun wa ta wà. A nizhiime wu cee lenε, na xhu wu ya pya ta wε. ²¹ A shuun wo wu wee cee wu ninumɔɔ lɔ, na xhu wu ya pya ta wε. A taanri wo wu bε di bye mu. ²² A pu gbarashuun wu bæri di wee cee wu lenε toro, a pu bæri di xhu wa shishiin ya pya ta wu na wε. Lee kadugo na a cee wu bε di xhu. ²³ Xuu pu çanεε ke, wee cee w'i da ba bye pu shen nigin weke wo wε? Bani pu gbarashuun wu bæri ya wu lenε toro.»

²⁴ A Yesu di pu pye: «Le bε li wa yee piinεε ki kanɔɔ wε? Na jo le l'a ka Kile Kafila wu ni ge, yee wa lee cε wε, y'i wa Kile wo sefεεε ti bε cε wε. ²⁵ Xuu pu ba nε, sipyii wa da cèe lenε, kelee na gbaya je wε. Ga pu na ba bye ba fugba melekεε nε wε. ²⁶ Xunεnε li wo shizhaa na, xuu wemu ni na ki wo tire li kaa ya yu Kile tudunmɔɔ Musa wo Kitabu wu ni ge, ta yee ya yee kalaa wε? na:

«Nε nε Ibirayima wo Kile,
ni Ishaaga wo Kile,
ni Yakuba wo Kile.» ††

²⁷ Kile nε xuu wo Kile wε, ga wyii wo Kile wu nε wii. Yee ya piin xuuni.»

Kile wo saliya ɔɔmεhεε ki bæri wo nigbɔɔ le
(Macao 22:34-40; Luka 10:25-28)

²⁸ A saliya karamɔɔ | saliya karamɔɔɔɔ wa di pee nakaara jomɔ pu logo. A wu li nà na Yesu ya Sadushεen pu ɔɔ shɔ na ɔɔ. A wu fulo wu na na wu yege na: «Lekε l'i nε Kile wo saliya wu ɔɔmεhεε ki bæri nigbɔɔ li wε?»

²⁹ A Yesu di wu ɔɔ shɔ na: «Saliya wu ɔɔmεhεε ki bæri nigbɔɔ li wa le na:

«Izirayeli sheen yi logo: Wù Kafɔɔ Kile we,
Kafɔɔ nigin pe wu nε wii.

³⁰ Ma Kafɔɔ Kile wu taan ma mu
ma zɔ wu bæri na,
ni ma munaa li bæri,
ni ma fungɔngɔ ki bæri,

†† Ekizode 3:6

ni ma fanha ki bæeri.» †
³¹ Li shuun wuu li wa le:
 «Ma sipiyinii wu taan ma mu
 ba maye pyaa ki ñe we.» ††
 Kile wo saliya wu ñamεε la shishiin wa ye kii shuun
 we na we.»

³² A wee saliya karamɔɔ wu Yesu pye na: «See na,
 wu Karamɔɔ, ye m'a jo ge, kanii li wa. Bani Kile ye ni-
 gin wu wa, Kile wa shishiin wa nige wee kadugo na we.
³³ Kile na taan ma mu ma zo wu bæeri na, ni ma
 fungɔɔ ki bæeri, ni ma fanha ki bæeri. A ma sipiyinii be
 di daan ma mu ba maye pyaa ki ñe we, lee ya pele
 saraya nizogoyo ni saraya tuuyo ye bæeri na.»
³⁴ A Yesu di li ña na w'a wee ño sho ni fungɔɔ fεεε
 ni, na wu pye: «Mu ni Kile saanra ti te w'a lii we.» Na co
 wee tuun wu na, wa shishiin ya luu waha na wu yege
 nige kaa la shishiin na we.

Shɔɔ wu ya ta pye Dawuda ja ye nigin we
 (Macao 22:41-46; Luka 20:41-44)

³⁵ Na Yesu yaha wu na sipyii pu kalaa Kile-pεεɛɛ pug-
 bɔɔ ki ni, a wu pu pye: «Naha na saliya karamɔɔɔɔ
 p'i yu na Shɔɔ wu ya ta sii pye watii Dawuda ja ye
 kadugo na-ε we? ³⁶ Dawuda ye pyaa ya jo Fεfεεε Mu-
 naa fanha ni na:

«Kafɔɔ Kile ya yi jo ne Kafɔɔ mu na:
 Tiin saanra tateεεge ki ni na kanige ce,
 fo di ba ma pεεn pu tirige na pa le
 ma tɔɔɔ kɔɔɔ ni.» ‡

³⁷ Dawuda ye pyaa ya Shɔɔ wu pyi Kafɔɔ, wee tuun
 wu ni, w'a ja pye dii wu ja ye nigin we?»

Yesu ya pu kaala ni saliya karamɔɔɔɔ pu kaa ni
 (Macao 23:1-36; Luka 20:45-47)

Yesu kafila wu logo bi dan sipyii pu bæeri ni xuuni.
³⁸ A wu yi jo pu mu wu kalaa wu ni na: «Y'a yiye kaseri
 saliya karamɔɔɔɔ pu na. Na fadedɔɔɔɔ leni na ñaari,
 ni sipyii na gbɔɔɔ fɔ kaan pu mu pinnerε kpeenyε na,
 lee l'a dan pu ni. ³⁹ Kile-pεεɛɛ piyεye yi wo ñahagbaa
 tatiinyε, ni yaliceεεε wo tatiinceye be di dan pu ni. ⁴⁰ P'a
 naxhugoshaa keɛɛ yaɱmuyɔ bæeri shuu pu na. Lee
 kadugo na p'a she mɔ Kile-ñεεεge na, kɔɔɔ p'i puyε
 she see sipyii. Pu jaagi kanhama na ba golo fo xuuni.»

Naxhugoshɔ wu Kile yakanga
 (Luka 21:1-4)

⁴¹ A Yesu di diin Kile-pεεɛɛ pugbɔɔ ki ni, na saha ni
 yakanya yi tayahaɱa keshi wu ni, na sipyii pu wari wu
 yahagana li wii. Naafuu fεε niɱεhemεε bi wari
 niɱεhemεε leni wu ni. ⁴² A naxhugoshɔ la baa fɔɔ wa be
 di ba, na wari tuuɔɔ niɱεhεfεhεɱεε shuun le wu ni.
 Wee wari wu bi laha tama nigin shishiin na we.

⁴³ Wee tuun wu ni a Yesu di wu kalaapiire ti yiri na yi
 jo pu mu na: «Can na n'a da yi jo yi mu, we nax-
 hugoshɔ la baa fɔɔ we ya lemu le keshi wu funɔɔ ni ge,
lee ya ñεhe pusamaa bæeri wuu li na. ⁴⁴ Bani pu bæeri ya

† *Duterenɔme* 6:4-5 †† *Levitike* 19:18; *Galasi Sheen* 5:14 ‡
Zaburuu 110:1

wolo wolo pu naafuu ni na kan. Ga wee kunni ni wu la
 baara ti ni, lemu bæeri li ñe wu mu wu ñɔshaga wuu ge,
 w'a lee bæeri kan.»

Yesu ya Kile-pεεɛɛ pugbɔɔ ki ja wu jo
 (Macao 24:1-2; Luka 21:5-6)

13 Yesu nivorowo Kile-pεεɛɛ pugbɔɔ ki ni, a wa di
 wu pye wu kalaapiire ti ni na: «Wu Karamɔɔɔ, ye
 kageegbɔɔɔ ye ni ye piyεye ye yereɱεgana wii sa!» ² A
 Yesu di wu pye: «Mu nii wa ye pugbɔɔ ye bæeri ni ge?
 Kagerεɛ ka shishiin wa da ba gori naha ka ñuɔɔ ni
 we. Yi bæeri na ba do fεεfεε.»

Keree kiimu na ba byi sani koɱ ki xo ge
 (Macao 24:3-14; Luka 21:7-19)

³ Na Yesu nideεεge yaha Oliviye faabobɔɔ ki na Kile-
 pεεɛɛ pugbɔɔ ki ñaha tii wu ni, a Pyεeri, ni Yakuba, ni
 Yohana, ni Andire ye di ba wu yege pu ye na na: ⁴ «Kee
 keree kii na ba bye tuun wemu ni ge, wee she wu na!
 Naha shesheεε teke t'i da ba li she na kee keree kii
 pyeduun w'a ño we?»

⁵ Wee tuun wu ni a Yesu di pu pye: «Y'a yiye kaseri! Yi
 ganha bu sipya wa shishiin yaha wu yi piinɱε we!

⁶ Sipyii niɱεhemεε na ba ba ni ne mege ni, na yu: «Ne
 wu ñe wii». Pu na ba sipyiɱεhemεε piinɱε. ⁷ Yi ba
 kashen keree nuri, na kashen gbegemε keree nuri tu-
 un wemu ni, yi funyɔ ganha da ben we. Li waha l'i wa-
 ha, kee keree k'a yaa na pye, ga lee di wa da ba bye
 taaxɔɔ li we. ⁸ Shi wa na ba yiri shi watii kaa na. Saanra
 ta na ba yiri saanra tatii kaa na. Niɱε ceɛɛɛ na ba byi
 tεye ya ni, na fara xuugbɔɔ be na. Kee wa kanhama
 pu keree kɔɔɔɔ ye, ba cee laa ma yiri me we.

⁹ «Ga yi da yiye kaseri, bani sipyii na ba yi leni ki-
 irikɔɔ kuruyo yi keɛɛ ni. Pu na ba yi kɔɔɔ xuuni Kile-
 pεεɛɛ piyεye yi ni. Pu na ba se ni yi ni gbafεεεεε ni
 saanna mu ne mege wuu na. Lee na ba bye kanuɔɔ yi
 na Kile wo Jozaama pu jo pu mu. ¹⁰ Yani kee keree kii ki
 pye ge, li waha l'i waha, Jozaama pu yεε ya yaa na fen-
 he jo shi wu bæeri mu. ¹¹ Pu ba yi conɔ, na yi leni keye ni
 tuun wemu ni, yi niɱoyɔ ganha bu da bye yi mu funzha-
 ga we, ga jomɔ pe pu da ba digi yi funyɔ ni wee tuun
 wuyε pyaa ni ge, yi pee jo, bani yiye pyaa wa da ba bye
 pu joveε we, fo Fεfεεε Munaa.

¹² «Ceboro na ba wu ceboro le keɛɛ ni, kɔɔɔ p'i wu
 gbo. To na ba lee tuugo pye wu pya na. Nagoo be na
 ba yiri pu sefεε feni, kɔɔɔ p'i pu gbo. ¹³ Sipyii bæeri na
 ba yi kɔ ne mege wuu na, ga wemu bu ja luu mara fo
 na she ño li tεhεne na, weefɔɔ na ba sho.»

Kapyebaagaa
 (Macao 24:15-28; Luka 21:20-24)

¹⁴ «Ayiwa gyεεgi pyevɔɔ wu ya yaa w'a ñaa xuu wemu
 ni we, yi ba wu niyerege ñaa wee xuu wu ni. (Wa bi yi
 kalaa, wufɔɔ wu yi ñaha ce!) Wee tuun wu ni, piimu na
 ba bye Zhude fiige ki ni ge, pee di ba fe p'a se
 faaboboyo xuu ni. ¹⁵ Lee ba wemu ta katanɱa ñuɔɔ ni,
 wu ganha bu da digi je wu puga ni di wu yereye lo we.
¹⁶ Wemu ñe kereye ni ge, wee ganha bu guri di ba wu

fadenje lo we. ¹⁷ Bɔɔɔɔ na ba bye lahaa fee ni puɔ-maraya fee wogo yee caya yi na. ¹⁸ Y'a Kile jɛeri kɔɔɔ kee keree ki ganha ba saha ni wiire tuun ni we. ¹⁹ Bani kanhama na ba bye yee caya yi na pemu tuugo sanha bye na we, na co fo Kile ya koɔɔ sii tuun wemu ni ge, fo na pa ko niɔnaa na. Pee kanhama pu tuugo di wa da bye be nige bada we. ²⁰ Kafɔɔ da bye wu ya wolo kee cabyaa ki ni we, sipya wa shishiin bi da zho we. Ga sipyii piimu naha w'a bulo ge, pee wuu na w'a kii wolo kee cabyaa ki ni. ²¹ Ayiwa, wa ba yi pye wee tuun we ni na: «Yi wii, Shɔɔɔ wu wa naha.» kelee «Yi wii me, wu we me.» Yi ganha bu da yee na we! ²² Bani kafinejuu pii na ba yiri, na puye pye shɔvee ni Kile tudunmɔɔ. Pu na ba naha sheshɛere keree ni kakanhanɔa pyi kɔɔɔ p'i sipyiiire ti piinɔe. Kile ya sipyii piimu naha bulo ge, nago ba pu da ja ba pee be piinɔe we, pu bi da ba pee be piinɔe. ²³ Yee kunni p'a yiye kasɛri de! Ne kii keree kii beeri jo yaha yi mu.»

Sipya Ja nibanja keree
(Macao 24:29-31; Luka 21:25-28)

²⁴ «Yee caya yi na, pee kanhama pu nidorogo na, «Nibiige na ba je caɔa ki ni; yene wa da kɔɔɔe yeege we; ²⁵ kɔɔɔ ki na ba do na yiri fugba we ni; fugba wu sefeere ti na ba jɛɛ.» †
²⁶ «Wee tuun wu ni sipyii na ba Sipya Ja nibawo na fugba nahaya ye na ni sefeere ti beeri, ni kɔɔɔ nigbo ni. ²⁷ W'a piimu naha bulo ge, wu na ba melekee tun pu pee pinne, na yiri koɔɔ ki kabaya shishɛere wu beeri na, na li ko ko niɔe ke tɛhene le na, fo fugba we tɛhene le.»

Kalaa wemu ya daa nitoodige keree na ge
(Macao 24:32-35; Luka 21:29-33)

²⁸ «Naha sheshɛere ta te nitoodige shizhaa na. Ki geye ba ko ko na funni tuun wemu ni, yi wa ma li ce na ki nagoo pyeduun w'a tɛɛɛ. ²⁹ Mu li wa, yi ba kii keree kii naa ki na byi tuun wemu ni, y'i li ce na Sipya Ja w'a tɛɛɛ na ko, na w'a ko ko kɔɔɔ li ko na. ³⁰ Can na n'a da yi jo yi mu, sipyii pii pu wa niifɛere ni nime ge, pee beeri wa da xhuu we, yani kii keree kii beeri ko ki fa ge. ³¹ Fugba we ni niɔe ke na ba doro, ga ne jomɔ pe wa da doro bada we.»

Wa ya kee caɔa ke, ni wee tuun we ce we
(Macao 24:36-44)

³² «Ga sipya wa shishiin wa kee caɔa ke ni wee tuun we ce we, ali fugba melekee pu be we, Kile Ja wu be we. To Kile ye nigin pe w'a kee caɔa ke ni wee tuun we ce. ³³ Y'a yiye kasɛri, y'i diin yaha nii na! Bani yi wa lee kaa li nɔduun ce we. ³⁴ Li na ba bye ma na jo na wa nigaraga kulo ni, wee nivorogo ya wu yaɔmuyɔ beeri kaa le wu kapyeyii keɛ ni, na pu beeri nigin nigin wu nibyii she pu na, na yi jo puga ki kɔɔsigime wu mu na wu tiin yaha nii na.

† Ezayi 13:10; 34:4

³⁵ «Lee wuu na yi kori yaha nii na, bani puga ki kafɔɔ wu na ba ba yakɔɔ la, niɔɔe na la, xhupee meheɛ suduun ni la, niɔɔɔ na la, yi wa ce we. ³⁶ Wu ganha ba yi fo, wu yi niɔmunuyɔ ta we. ³⁷ Ye n'a yu yi mu ge, yee n'a yu sipyii pu beeri mu: «Yi kori yaha nii na!»»

Yawutuu puɔɔe p'a woni pye Yesu kaa na
(Macao 26:1-5; Luka 22:1-2; Yohana 11:45-53)

14 Cabyaa shuun ye wu bye pu ni Nuwuuro, ni Shizhenhere Baa Buuri Kalene | Kalene li te ni. Saraya naha shɔɔɔrɛɛ puɔɔe | saraya naha shɔɔɔrɛɛ puɔɔɔ ni saliya karamɔɔɔ pu bi cogana shaa Yesu na p'i wu peelee co niɔɔɔ ni, p'i wu gbo. ² A p'i jo: «Wu ganha bu wu co kalene li ni we, kɔɔɔ tunmɔ ganha bu yiri sipyiiire ti te ni we.»

Cee wa ya lasikoli wo Yesu puɔɔ ni
(Macao 26:6-13; Yohana 12:1-8)

³ Na Yesu yaha wu na li Betani kulo li ni Simɔ kaban, togo k'a fenhe wemu co toro ge, a cee wa di ba ni lasikoli gboro la ni. Lee bi ni pɛɛwa lasikoli wa na wemu mege ki ne na naari ge. A cee wu lee lasikoli gboro li ko waa, na li funko lasikoli wu wo Yesu puɔɔ ni.

⁴ Sipyii pii pu bye wa ge, a pii logoo di yiri, na ganha na puye pyi: «Te lasikoli kakara te wo puɔɔ ne leke we? ⁵ We lasikoli we bi da ja bere na toro wari kabɔfoɔ kelee shishɛere ni kaguro (w 45.000) shishiin taan, na wee kan funmɔ fee mu.» A p'i jo ni wee cee wu ni xuu ni.

⁶ Ga, a Yesu di jo: «Yi laha wu na! Naha na y'i we cee we zo tenri we? Go kasaana w'a pye me ne na. ⁷ Funmɔ fee na da daa yee te ni tuun beeri ni. Tuun beeri bu yee taan, yee na ja kasaana pye pu na. Ga ne kunni wa da ba bye yee te ni tuun beeri ni we. ⁸ Wu se kaa w'a pye. Na gbo wo lasikoli w'a wo na na, yani di ba xhu ge. ⁹ Can na n'a da yi jo yi mu jo xuu beeri ni Kile wo Jozaa-p'a jo ke koɔ ke na ge, le we cee we ya pye ge, li be na baari wa, na sipyii pu funyo tirige ni wu kaa ni.»

Zhuda Isikariyɔti funko ya pye wu Yesu koɔ yaha
(Macao 26:14-16; Luka 22:3-6)

¹⁰ Zhuda Isikariyɔti we wu bye wu kalaapiire ke ni shuun wu wa nigin ge, wee ya she saraya naha shɔɔɔrɛɛ puɔɔe | saraya naha shɔɔɔrɛɛ puɔɔɔ pu mu na wu da Yesu le pu keɛ ni. ¹¹ P'a wu jomɔ pu logo ge, a lee di daan pu ni xuuni. A p'i koɔɔ lo wu mu na pee na ba wari kan wu mu. A Zhudasi di ganha na pyegazaana shaa wu Yesu le pu keɛ ni.

P'a Bulooro Nuwuuro ti wo Kalene li yalige ki li shiizhan
(Macao 26:17-25; Luka 22:7-14,21-23; Yohana 13:21-30)

¹² Shizhenhere Baa Buuri wu wo Kalene | Kalene li cazihiige ke, kemu na nuwuuro ti wo saraga dubyapige ki ma gbo ge, a Yesu kalaapiire t'i wu yege na: «Ma funko wa wu she Nuwuuro ti wo Kalene | Kalene li yalige ki gbegele xuu weke ni we?»

¹³ A Yesu di shuun wa tun wu kalaapiire ti ni, na yi jo pu mu na: «Yi she kanha ki ni. Yi na zhe saha ni na wa

ni w'a lɔhɔ shɔɔ tugo, y'i daha wee feni. ¹⁴ Wu ba she jé puga kemu ni, y'i kee puga ki kafɔɔ pye: «Wù Karamɔɔ w'a jo na wu ni wu kalaapiire ti na ba Nuwuuro ti wo Kalenɛ li yalige ki li puga kemu ni ge, na mii ki wa wɛ?»

¹⁵ Wu na pugbɔhɔ ka she yi na zangaso wu ni. Yereye wa ki ni, k'a gbegele yaha. Y'i Nuwuuro ti Kalenɛ li yalige ki gbegele wù mu wà.»

¹⁶ A kalaapiire t'i yiri kari kanha ki ni, na she keree ki ta ba Yesu ya yi jo pu mu wɛ. A p'i Nuwuuro ti wo Kalenɛ li yalige ki gbegele wee xuu wu ni.

¹⁷ Ba piige k'a pa wɔ wɛ, a Yesu ni wu kalaapiire ke ni shuun wu ba. ¹⁸ Na pu yaha lige ki na, a Yesu di ba jo: «Can na, n'a da yi jo yi mu, wa na ba nɛ le keɲɛ ni yee ni, wemu w'a li ni nɛ ni ge.»

¹⁹ A kalaapiire ti nahaya di danha, na ganha na wu yegee nigin nigin, na: «Nɛ wi ya?»

²⁰ A Yesu di pu ɲɔ shɔ na: «Yee ke ni shuun wu wa wu wa, wemu w'a wu keɲɛ ki le gɔlɛɛ ki ni ni nɛ ni ge.

²¹ Sipya Ja wu na ba xhu ma na jo ba l'a ka wu shizhaa na wɛ. Ga wemu w'a da ba Sipya Ja wu le keɲɛ ni ge, bɔɔɔɔ ki ɲɛ weefɔɔ wogo. Ali wee ná wu da bye pu ya wu se be wɛ, lee bi da bɔɔɔ wu mu.»

Kafɔɔ fɛfɛɛɛ yalige ki keree

(Macoo 26:26-30; Luka 22:15-20; 1 Korente Sheen 11:23-25)

²² Na pu yaha lige ki na, a Yesu di buuri wa lɔ, na baraga taha Kile na, na wu kegi kegi na kan wu kalaapiire ti mu, na pu pye: «Yi wu lɔ, nɛ ceepuuro ti wa tel!»

²³ Lee kadugo na a wu ɛɛɛɛ | ɛɛɛɛ tige lɔhɔ cɛɛɛɛ-buu li lɔ, na baraga taha Kile na, na li kan pu mu. A pu beeri di ka gba.

²⁴ A Yesu di pu pye: «Nɛ shishan pu ɲɛ pe, Kile wo kariɲɛɛɛ ɲɔmɛɛ li wo shishan pe. Sipyɲɛɛɛɛ wuu na p'a wo. ²⁵ Can na, n'a da yi jo yi mu, n'a da ɛɛɛɛɛ lɔhɔ gba nige wɛ, fo cana kemu n'a da ba ki nivonɔɔ gba Kile wo saanra | Kile saanra te ni ge.»

²⁶ Ba p'a li xhɔ wɛ, na Kile masɔɔɔ yoyo cee. Lee kadugo tãan a p'i foro kari Oliviye faabobonɔ ki na.

Yesu ya jo na Pyɛɛri na ba foro wee kaa tãan

(Macoo 26:31-35; Luka 22:31-34; Yohana 13:36-38)

²⁷ A Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Yee beeri na ba baa na nɛ yɛ nigin yaha, bani l'a ka Kile Kafila wu ni na: «Nɛ na ba yatɔɔnahama wu gbo;

dubyaa pu beeri na baa caaga.» †

²⁸ Ga nɛ ba ɲɛ na foro xu ni tuun wemu ni, nɛ na doro yi naha na Galile fiige ki ni.»

²⁹ A Pyɛɛri di wu pye: «Ali pusamaa beeri ɲɛhe baa na ma wá, n'a da ga ma wá wɛ.» ³⁰ A Yesu di wu pye: «Can na n'a da yi jo ma mu, niɲaa wo piige ke ni yani xhupeshiile ni shuun wuu pu pa mehɛɛ su ge, mu na ba foro nɛ kaa tãan tɔɔɔɔ taanri na mu ya nɛ cɛ wɛ.»

³¹ Ga, a Pyɛɛri di yi jo wu mu sanha na yi waha xuuni na: «Ali li mehɛ yaha nɛ wu xu be ni mu ni, n'a da ga foro ma kaa tãan wɛ.» A pusamaa beeri di yee ninuyo jo mu.

Yesu ya Kile ɲɛɛri Zhetisemanɛ tiire tɛɛɛ ki ni

(Macoo 26:36-46; Luka 22:39-46)

³² Lee kadugo na a p'i gari xuu wa ni wemu meɛɛ ki ɲɛ na Zhetisemanɛ ge, a Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Yi tiin naha, di she Kile ɲɛɛri.» ³³ A wu gari wà ni Pyɛɛri, ni Yakuba, ni Yohana ni. A l'i sii wu funɲɔ cɔnri fo xuuni, na wu naha be tanha. ³⁴ A wu pu pye: «Nɛ zɔ we beeri w'a tanha fo nɛ na zhaa di xhuu. Yi tiin naha, y'i gori yaha ɲii na!»

³⁵ A wu she naha na jeri na do ɲiɲɛ na, na Kile ɲɛɛri na li bi da já bye, wee tuun wu wo kanhama p'i doro wu ɲunɔ ni. ³⁶ A wu jo: «Na To, kaa la shishiin ya mu jani wɛ, le kanhama cɛɛgbuu le sanha lii na na. Lee be na, nɛ wo ɲidaan ganha bye wɛ, fo mu wo ɲidaan.»

³⁷ A Yesu di guri pa wu kalaapiire taanri wu yiri, na ba pu ta p'a ɲmuncɔ. A wu Pyɛɛri pye: «Simɔ, m'a ɲmuncɔ ge? Mu ya já kori yaha ɲii na na ali leeri nigin be pye-e ya? ³⁸ Yi tiin yaha ɲii na y'i da Kile ɲɛɛri, kɔnhɔ Shitaanni ganha bu se ta yi na wɛ. Sipya munaa ya ɔɔɔ, ga wu ceepuuro fanha k'a cɛɛɛ.»

³⁹ A wu laha pu tãan sanha na Kile ɲɛɛri, na guri pee jonumɔ pu na. ⁴⁰ Lee kadugo na a wu guri pa sanha wu kalaapiire ti yiri, na ba pu ta p'a ɲmuncɔ sanha, bani ɲmunumɔ pu bi shɔ pu ni. A p'i bye pu ya cɛ dii pu da wu ɲɔ shɔ wɛ.

⁴¹ A wu ba tɔɔɔɔ taanri wuu li ni na pu pye: «Yee wa ɲmuncɔ sanha na ɲmɔni ge? L'a yaa, tuun w'a nɔ. Li wii, Sipya Ja wu na ba jé jurumupyii pu keɲɛ ni. ⁴² Yi yiri wù da se! We w'a da na le keɲɛ ni ge, w'a nɔ.»

Yawutuu p'a Yesu co

(Macoo 26:47-56; Luka 22:47-53; Yohana 18:3-12)

⁴³ Na Yesu yaha pee jomɔ pu na, taapile ni a Zhudasi di nɔ, wee ɲɛ kalaapiire ke ni shuun wu wa nigin wa. A wu nɔ ni sipyɲɛɛɛɛ pii ni. ɲmɔparaa ni pubegeɛ ki bye pee mu. Saraya naha shɔɔnriɛɛ ɲunɔfɛɛ | Saraya naha shɔɔnriɛɛ ɲunɔfɔɔ, ni saliya karamɔɔɔɔ, ni nɔhɔlɛɛ pu bi pee tun.

⁴⁴ Zhudasi wemu wu bi da ba Yesu le keɲɛ ni ge, wee bi naha sheshɛɛɛ ta she sipyire ti na na: «Di ba she ɲɔɔɔɔɔ fò kan ná wemu mu, y'i wee co, wee wu wa. Yi kaseɛɛ yaha wu na xuuni, yi da gaanji ni wu ni.» ⁴⁵ A Zhudasi di dii Yesu na taapile ni, na wu pye:

«Karamɔɔ!» Na ɲɔɔɔɔɔ fò kan wu mu. ⁴⁶ Ba lee ya pye wɛ, a p'i fulo Yesu na, na wu co. ⁴⁷ A Yesu wo sipya nigin wa di wu ɲmɔparaa kɔɔngi, na saraya naha shɔɔnriɛɛ wo ɲunɔfɔɔɔ wu wo kapyebye niwɛɲɛ paa laha.

⁴⁸ A Yesu di pu pye: «A yee di ba ni ɲmɔparaa, ni pubegeɛ ni nɛ taconɔ ni, ma na jo kakuubye di ɲɛ ya? ⁴⁹ Nɛ bi bye ni yee ni cana beeri, na sipyii kalaa Kile-ɲɛɲɛ pugbɔhɔ ki ni, yee di ya nɛ co wɛ. Ga l'a pye, kɔnhɔ Kile Kafila wu ɲɔ di fa.» ⁵⁰ A wu kalaapiire ti beeri di baa, na wu yaha wà.

⁵¹ A lɛɔɔ wa di daha Yesu feni, fatɔɔɔ yɛ ki bi mugile wu na. A shen nigin wa di wu co sipyii pu ni. ⁵² A wu wu fatɔɔɔ ki yaha wee keɲɛ ni, na baa kari ni ceepile ni.

† Zakari 13:7

P'a she ni Yesu ni Yawutuu wo kiirikoon pu mu
(Macoo 26:57-68; Luka 22:54-55,63-71; Yohana 18:13-14,19-24)

⁵³ A p'i gari ni Yesu ni saraya naha shoonrivée wo tunjofngb wu kaban. Saraya naha shoonrivée tunjofngb | Saraya naha shoonrivée tunjofngb, ni nchoklee, ni saliya karamogokok pu beeri di puye pinne wà. ⁵⁴ A Pyeeri di laraga kon pu na, na daha pu feni, fo na she jé saraya naha shoonrivée wo tunjofngb wu wo kaanja ki ni, na diin gedii pu taan na na wahani.

⁵⁵ Saraya naha shoonrivée tunjofngb pu fara kiirikoon kurung ki na, pee bi seeri kaa la shaa Yesu feni konho p'i wu gbo, ga pu ya li ta we. ⁵⁶ Sipyinjeheme ya kafineye seeri keree pye Yesu feni, ga pu jom pu bi puye kaala.

⁵⁷ A sipyii pii di yiri na kafineye taha Yesu na na: ⁵⁸ «W'a yi jo wèe nii na na: <Sipyii p'a ke Kile-peeje pug-bokho kemu yereje ge, ne na ba kee ja, na katii yereje cabyaa taanri funng ni, sipyii keye ya kemu yereje we.» ⁵⁹ Ga lee be na, pu seeri keree ki jom pu ya pye nigin we.

⁶⁰ Wee tuun wu ni a saraya naha shoonrivée wo tunjofngb wu yiri yere sipyii pu niye ni, na Yesu pye: «Jom pemu beeri pii sipyii pii wa yu mu shizhaa na ge, mu wa da pu kon sh-e ge?» ⁶¹ Ga, a Yesu di cari wuye na, wu ya yaaga jo we.

A saraya naha shoonrivée wo tunjofngb wu wu yege sanha na: «Ta mu wu ne shoon we, duba fon Kile Ja we?»

⁶² A Yesu di wu kon sh na: «Uun, were ne wa. Yi na ba Sipyia Ja wu nidengee na Se Beeri Fon Kile kanige ce. Yi na ba wu nibawo na be sanha fugba nahaya ye na.»

⁶³ Lee na a saraya naha shoonrivée wo tunjofngb wu wuye pyaa wo fadenje sheengi loyire keje ni, na jo: «Naha feni wu ne sanha seere pu mu we?» ⁶⁴ Yi ni-wegee wa wu Kile mekyeegere jom ni. Yee di wa yeke yu we?»

A pu beeri di wu jaagi na w'a yaa na wu gbo. ⁶⁵ A pii di konokho tugi wu na. A p'i Yesu naha kon, na wu kkon ni kaguruyo ni, na wu pye: «Ma kkon wu mege yiri wu mu?» A gedii pu be di Yesu kkon ni pu keye ni.

Pyeeeri ya foro Yesu kaa taan

(Macoo 26:69-75; Luka 22:56-62; Yohana 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Na Pyeeri yaha saraya naha shoonrivée wo tunjofngb wu kaanja ki ni, a saraya naha shoonrivée wo tunjofngb wu wo kapyebyezh wa di yiri wà zangaso wu fugba ni, na tigi niye ki na. ⁶⁷ A wee di ba Pyeeri na wu na na wahani, na wu wii xuuni na wu pye: «Mu be wu bye ni Nazareti sheen Yesu ni.» ⁶⁸ Ga, a wu foro wu kaa taan na jo: «Ye mu wa yu ge, ne yi ce we, ne yi naha ce we.» Lee kadugo na a wu foro kari kpaan li ni, a xhupeshiime di mee su.

⁶⁹ A kapyebyezh wu wu na sanha na yi jo wee xuu wu wo sipyii pu mu na: «We ná we be wu wa pu ni.»

⁷⁰ A Pyeeri di foro Yesu kaa taan sanha.

Ba jeri ya pye we, piimu pu bi yere Pyeeri taan ge, a pee be di wu pye: «Nakaara baa mu be wu wa pu ni,

bani Galile shen mu be ne.» ⁷¹ Ga, a Pyeeri di gaa na wuye lanji na jo: «Ná wemu kaa yi wa yu ge, ne wu ce we.»

⁷² Taapile ni a xhupoo di mee su xhupeshuun wuu na. A Pyeeri funng di do ni Yesu jom pu ni na: «Yani xhupeshiilee ni shuun wuu pu pa mehe su ge, mu na ba foro ne kaa taan konni taanri na mu ya ne ce we.» A mee di sh wu na.

P'a she ni Yesu ni Pilate mu

(Macoo 27:1-2,11-14; Luka 23:1-5; Yohana 18:28-38)

15 Nisoonokho ki na a saraya naha shoonrivée tunjofngb | saraya naha shoonrivée tunjofngb, ni nchoklee, ni saliya karamogokok, ni kiirikoon kurung ki beeri, a pee di puye pinne, na puye na. A p'i Yesu kon, na she wu le Pilate keje ni.

² A Pilate di wu yege na: «Yawutuu wo saan mu ne ya?» A Yesu di wu kon sh na: «Uun, ba ma wa yi yu we, wee ne ne.»

³ A saraya naha shoonrivée tunjofngb p'i wu kon le ni jom niyeheme ni. ⁴ A Pilate di wu pye sanha na: «Mu wa da konkon ta shishiin pye-e ya? P'a keree kiimu taga na mu kon leni ge, mu wa kee nuri-i ge?» ⁵ Ga Yesu ya wu kon sh we, a lee di bye kakanhana Pilate mu.

P'a Yesu jaagi na pu wu gbo

(Macoo 27:15-26; Luka 23:13-25; Yohana 18:39-19:16)

⁶ Ayiwa kaa la bi tee na byi Yawutuu pu mu, lee ne yee beeri pu bu kasoleme wemu sha Pilate mu pu Bu-looro Nuwuuro Kalene | Kalene li ni, w'a wee yaha. ⁷ Ná wemu mege ki ne na Barabasi ge, wee ni wu n'a she pyeni bi bye kaso ni wee tuun wu ni. Pee wa bi sipyia wa gbo pu wo n'a she wu funng ni. ⁸ A sipyiire t'i gari Pilate yiri na she wu neeri na w'a tee na kaa lemu pyi pu mu ge, na wu lee pye.

⁹ A Pilate di pu kon sh na: «Yi la ne di Yawutuu pu wo saan wu yaha yi mu ya?» ¹⁰ Bani Pilate bi li ce na Yesu wo neeren na saraya naha shoonrivée tunjofngb | saraya naha shoonrivée tunjofngb p'a bi wu le wee keje ni. ¹¹ Ga, a saraya naha shoonrivée tunjofngb p'i sipyiire ti kon, na pu Pilate neeri na wu Barabasi yaha.

¹² A Pilate di pu pye sanha na: «Yawutuu pu wo saan wu wi ge, di leke pye wu na we?» ¹³ A p'i xhuulo sanha na jo: «Wu kori tige na!» ¹⁴ A Pilate di pu yege na: «Kakuun leke wu d'a pye we?» Ga, a p'i xhuulo xuuni na toro taashiine li taan na: «Wu kori tige na!»

¹⁵ Pilate funng bye wu sipyiire ti wo nidaan pye. Lee wuu na w'a Barabasi yaha, na Yesu kan p'a kkon ni susokok ni, na wu le pu keje ni pu kori tige na.

Sokosii p'a Yesu la wolo

(Macoo 27:27-31; Yohana 19:2-3)

¹⁶ A sokosii p'i gari ni Yesu ni gbafeneeri wu kaanja ki ni, na pu kurung ki sokosii pu beeri pinne wà. ¹⁷ A p'i saanra fadeborong niniga ka le wu na, na xhuyo shin na pye saanra nudok, na lee to wu tunng ni. ¹⁸ Na fon kan wu mu na: «Naabye, Yawutuu saan!» ¹⁹ A p'i ganha

na wu kpɔɔn nɔɔn ke ni ni wahagaan ni, na tuɔɔn tu-goo na woni wu na, na leele wu fɛɛ ni, na li pye kanna p'a wu pɛɛ. ²⁰ P'a wu la wolo xɔ ge, na kee fadeboronɔ nɔɔn ki wolo wu na, na wuyɛ pyaa wo fàya yi le wu na, na foro ni wu ni kanha ki ni, p'i shɛ wu kori korikoritige ki na.

P'a shɛ Yesu kori tige na

(Macoo 27:32-44; Luka 23:26-43; Yohana 19:17-27)

²¹ Ayiwa, na pu yaha pu na gaanɔ, a p'i ná wa ɔa w'a yiri wu kɛɛɛ ni na doroo, wee mɛɛɛ ki bye na Simɔ. Sirine kulo li shɛn w'a bye wii. Alekisandire ni Urufusi yɛ to wu bye wii. A sɔɔsɔii p'i wee karamu w'a Yesu korikoritige ki ɔ. ²² A p'i gari ni Yesu ni xuu wa ni, wee mɛɛɛ ɔɛ na «Goligota», lee kɔri ɔɛ «Nugɔɔɔ xuu.» ²³ A p'i duven suri durɔɔɔ losorogo ka ni na kan wu mu na wu yee gba, ga Yesu ya ta sɔɔ na yi gba wɛ. ²⁴ A p'i wu kori tige na, na wu fàya yi shan tahaa tahaa. A pu bɛɛri di kagaangaa ɔ, na kee pinne kan wa mu w'a shan shan fàya tahaa ki nɔɔn ni. A p'i yi ɔ, wa bɛɛri w'a wu wo kagaan woyo ɔ.

²⁵ P'a wu kori tige ki na tuun wemu ni ge, lee ya pye nɔɔɔɔ tuunɔɔ nɔɔ gbarashɛɛɛ wu na. ²⁶ P'a wu jaagi lemu na ge, na lee ka na:

YAWUTUU WO SAAN WE.

²⁷ A p'i kakuubii shuun kori tiye na Yesu tãan, nigin wa bye wu kanige cɛ, nigin wa di ɔɛ wu kamɛɛ cɛ. [²⁸ Lee na Kile Kafila w'a yemu jo na pu na ba wu tɔɔ le kakuubii ni ge, yee ɔɔ ya fa.] ²⁹ Kodorooloo pu bi pu nɔɔɔ kori, na wu shɛhɛɛ, na yu: «Uun, mu wemu w'a jo na mu na Kile-pɛɛɛɛ pugbɔɔ ki ja, na ki yereɔɛ sanha cabyaa taanri funɔɔ ni ge. ³⁰ Mayɛ shɔ sa! Tigi laha tige ki na!»

³¹ Saraya ɔaha shɔɔnɔɔɛɛ nɔɔɔɔɛ | saraya ɔaha shɔɔnɔɔɛɛ nɔɔɔɔɔ ni saliya karamɔɔɔ pu bɛ bi Yesu la wo puyɛ tɛ ni, na puyɛ pyi na: «W'a sipyii piitiilee shɔ, ga w'a da já wuyɛ shɔ wɛ, ³² Shɔɔɔ we wu ɔɛ Izirayeli wo saan wu ge, wu tigi laha nime korikoritige ki na, kɔnɔ wu wu ɔa wu dà wu na.» Namaa shuun wemu p'a kori ni wu ni ge, pee bɛ bi wu fanri.

Yesu xugana

(Macoo 27:45-56; Luka 23:44-49; Yohana 19:28-30)

³³ Ba caɔa k'a pa nɔɔ midi na wɛ, a nibiige di jé fiige ki bɛɛri ni, fo na shɛ nɔɔ yakonɔ tuunɔɔ nɔɔ taanri wu na. ³⁴ Ba yakonɔ ki wo tuunɔɔ nɔɔ taanri w'a pa nɔɔ wɛ, a Yesu di ba mujuugbɔɔ wá na: «Eli, Eli, lama sabakatani?» Lee kɔri ɔɛ: «Na Kile, Na Kile, ɔaha na ma d'a na yaha wɛ?» ³⁵ Piimu niyereye yi bye wà ge, ba pii ya lee mujuu li ligo pee ni wɛ, na jo: «Wii, Kile tudunmɔɔ Eli w'a yiri.» ³⁶ A shɛn nigin wa di baa kari pu ni, na shɛ yoro fyenmi vinegiri ni, na tee migile kagaantɔɔɔ ka na, na shɛ gan Yesu mu wu sɔn. A wee ná wu jo: «Yi yere wu wu wii Eli bu da wu na da ba wu tirige.» ³⁷ Ga, a Yesu di mujuugbɔɔ wá, na xhu. ³⁸ Taapile ni a Kile-pɛɛɛɛ pugbɔɔ ki nahaparaga fàɔa nigbilege k'i daa shuun, na ɔ fugba wu na fo nɔɔ ke. ³⁹ Sɔɔsɔii nɔɔɔɔɔ we niyerege ki bye na saha ni Yesu ni ge, wee ya wu ɔa w'a sipile

wá na xhu ge, a wu jo: «Can na, Kile Ja yɛ pyaa ki bye we ná we.»

⁴⁰ Cèe pii bɛ bi yere taliige ni na kii keree kii wii. Pii mɛɛɛ yi wa ye pu ni: Magadala shɛɛn Mariyama, ni Yakuba nibire ni Zhose yɛ nu Mariyama, ni Salomɛ. ⁴¹ Pee cèe pu p'a bi taha Yesu feni, na wu tɛɛ wu labye wu na, na wu yaha Galile fiige ki ni. Cèe nɔɔɔɔɔ piitiilee bɛ bi taha wu feni na kari Zheruzalem ni.

Yesu legana faɔa ni

(Macoo 27:57-61; Luka 23:50-56; Yohana 19:38-42)

⁴² A yakonɔ k'i nɔ, kee ɔɛ Pɔri caɔa. Kee caɔa ki shi na Yawutuu pu ma cadɛɛɛɛ ki keree gbegɛɛ yaha, kee da nɔɔɔ pye Yesu caxhugo caɔa. ⁴³ A Arimate shɛɛn Yusufu di ba. Kiirikɔɔn kurunɔ ki sipyigbɔɔ wa wu bye wii. Wee bɛ bi Kile wo saanra | Kile saanra ti sigɛɛ, a wu nɔɔɔ waha na shɛ Pilate mu, na Yesu nixhugo ki nɛɛri wu mu. ⁴⁴ A lee di Pilate fo wu na logo na Yesu ya xu tɔɔvuyo na mɛ. A wu sɔɔsɔii nɔɔɔɔɔ wu yiri, na wu yege Yesu xuduun bu da w'a mɔ. ⁴⁵ W'a shɔɔnɔɔ ta na yiri sɔɔsɔii nɔɔɔɔɔ wu yiri ge, a wu sɔɔ na Yusufu wu Yesu nixhugo ki ɔ. ⁴⁶ A Yusufu di fatɔɔnɔ ka shɔ, na Yesu tirige, na kee fatɔɔnɔ ki migile wu na, na wu le faɔa ka ni, kee bi tugi yaha faaya yi ni. Na xɔɔ na kageegbɔɔ ka gologolo taga faɔa ki ɔɔ. ⁴⁷ Magadala shɛɛn Mariyama ni Zhose nu Mariyama, pee bye wà na Yesu nixhugo ki talɛɛ ki wii.

Yesu ya ɔɛ na foro xu ni

(Macoo 28:1-8; Luka 24:1-12; Yohana 20:1-10)

16 Ba Yawutuu wo cadɛɛɛɛ k'a toro wɛ, a Magadala shɛɛn Mariyama, ni Yakuba nu Mariyama, ni Salomɛ yɛ di shɛ nudanga yanmuɔɔ shɔ, na p'i shɛ Yesu nixhugo ki tire ni yee ni. ² A p'i gari faɔa ki na Dimazhi wu nɔɔɔɔɔ ki na, caɔa ki foroduun ni. ³ Pu bi puyɛ pyi na: «ɔɔ wu d'a zhe kageegbɔɔ ki gologolo laha wèe mu faɔa ki ɔɔ na wɛ?»

⁴ A p'i wii na kageegbɔɔ ki ta k'a gologolo laha faɔa ki ɔɔ na. ⁵ A p'i jé faɔa ki ni, na ná wa ɔa wà, wu nidɛɛɛɛ ki bye kanige cɛ we ni, fadedɔɔɔ nivige di ɔɛ wu na. A l'i bye pu fyaara wuu mu kakanhana xuuni. ⁶ A wee di pu pye: «Yi ganha fya wɛ. Nazareti shɛɛn Yesu we w'a kori tige na ge, wee y'a zhaa. Wu wa naha wɛ; w'a ɔɛ. P'a wu sinniɔɛ xuu wemu ni ge, yi wee wii. ⁷ Ga yi shɛ yi jo wu kalaapiire ti mu ni Pyɛɛri bɛ na: «W'a gaanɔ yi ɔaha na Galile fiige ki ni. Yi na zhe wu ɔa wà ma na jo, ba w'a bi yi jo yi mu wɛ.»

⁸ A cèe p'i fya na jɛɛ, na baa foro faɔa ki ni. Pu ya yaaga jo sipya wa shishiin bɛ mu wɛ, bani pu bi fya.

Yesu ya wuyɛ shɛ Magadala shɛɛn Mariyama na

(Macoo 28:9-10; Yohana 20:11-18)

[⁹ Yesu nɔɔɔɔɔ na foro xu ni, Dimazhi wu nɔɔɔɔɔ ki na, a wu wuyɛ shɛ Magadala shɛɛn Mariyama na ɔaha na. Jinaa gbarashuun wu bi kɔri yeege wee ni. ¹⁰ Pii pu bi ɔaari ni Yesu ni ge, a Mariyama di shɛ yi jo pee mu. Pee nahaya yi bi tanha, mɛɛɛ pu bi suu. ¹¹ P'a logo na

Yesu wa niifεεε ni, na Mariyama w'a wu na ge, pu ya dā li na wε.

Yesu ya wuyε shε wu kalaapiire shuun wa na
(Luka 24:13-35)

¹² Lee kadugo na pu shuun wa di ba ganha na gaanji kulo la ni. Pu nigariwuu, a Yesu cogo neriwo di wuyε shε pu na. ¹³ Ba p'a kuri pa wε, na ba yee jo kalaapiire tisara mu, pu ya dā yee bε na sanha wε.

Yesu ya wuyε shε wu kalaapiire kε ni nigin wu na
(Macao 28:16-20; Luka 24:36-49; Yohana 20:19-23; Kapyegεe 1:6-8)

¹⁴ Lee kadugo na a Yesu di wuyε shε wu kalaapiire kε ni nigin wu na, na pu yaha pu na li. A wu jo ni pu ni pu n'a daa baara, ni pu niwewaa li wuu na, bani pii p'a wu na wu d'a nε xε ge, pu ya dā pee na wε.

¹⁵ A wu yi jo pu mu na: «Yi shε koηε ke kabaya ye bεeri na, y'i Kile wo Jozaama pu yεε li pye sipyii pu

bεeri mu. ¹⁶ Sipya wemu bu dā li na na batize, wee na zho, ga wemu ya dā wε, wee wo jaagi kanhama pu na ba golo. ¹⁷ Piimu bu dā, pee na ba kii kakanhaηaa kii pyi: Pu na ba jinaa kori na yeege sipyii ni nε mεge na. Pu na ba shi watii jomε yu. ¹⁸ Pu na ba wεεε coni pu keye ni. Pu bu sipyigbo yaaga gba, kee wa da yaaga kyεεgi pu mu wε. Pu na ba pu keye taha yama fεε na p'a juuηε.»

Yesu ya kuri kari Kile yiri
(Luka 24:50-53; Kapyegεe 1:9-11)

¹⁹ Kafεε Yesu ya jo xε ni pu ni ge, a wu yiri, na dugi kari fugba we ni, na shε diin saanra tatεengε ki ni Kile kanige εε. ²⁰ A pee kunni di gari, na shε Jozaama pu jo kabaya yi bεeri na. Kafεε bye ni pu ni pu labye wu bεeri na, na kakanhaηaa pyi kiimu ya li shεε na kanii li wa pu jomε pu ge.]

LUKA

Jɔɔ wu ɲe Luka wɛ?

Luka bi bye Yesu wo Tudunmɔɔ kɛ ni shuun wu ni wɛ. Kitabuu shuun w'a ka: Luka Kitabu ni Kapyegeee Kitabu. Wu bye Yawutu wɛ, Girekii jomɔ pu bye wu shi jomɔ. Nakaara baa, jɔɔɔɔɔɔɔɔ wu bye wii (Kolose Sheen 4:14). W'a tudunmɔɔ Pɔli tɛge wu labye wu na (2 Timote 4:11 ni Filemɔ 25). W'a kushɛgeɛ niɲɛɲɛɛ pye ni Pɔli ni shiizhan tuun wemu ni wee di bi ɲaari na Kile wo Jozaama pu yu shi wu mu, shi wemu ɲe Yawutuu wɛ ge. Piimu p'a Yesu ɲa, na wu kapyegeee ki ɲa, na wu jomɔ pu bɛ logo ge, w'a yegeɲɛ gbegele pye pee mu fo na jomɔ nizinmɛ ta Yesu shizhaa na, na na pe jomɔ pe ka.

We Jozaama Kitabu we kakana ɲuɲɔ

Luka ya we Kitabu we ka ba sɛmɛ ɲe wɛ, na wu tun wu ɲaɲii Teyofili mu, wee bye fanha ki wo sipyigbɔ wa (Luka 1:3) ni piimu bɛeri p'a Girekii jomɔ pu yu ge. Wee Teyofili we bɛ bye kanna wu ɲe Yawutu wɛ, ba Luka ye pyaa ɲe wɛ. Wu funɲɔ bye w'i li she na koɲɔ ke bɛeri wo Shɔɔɔɔ ni ki Kafɔɔ wu ɲe Yesu. Kama kavɔɔ wu bye wii wemu ya jani fo xuuni ge. Lee na w'a kii keree kii lɔ kace na, na ki deele ka saama na.

Jozaama Kitabu wu kafila ɲugbɔɔ

Yesu ni Yohana Batizelipye wo ze keree.
Yohana Batizelipye wo Kile Jomɔ yere ni Yesu batizeli ni wu nɔɔwuuro.
Yesu wo labye we Galile fiige ki ni.
Yesu ya ɲara lemu pye ge, na lɔ Galile ni na se Zheruzalemu ni. W'a talɛɲɛɛ niɲɛɲɛɛ niɲɛɲɛɛ jo wà.
Yesu wo labye we ni wu xu we Zheruzalemu kulo li ni.
Yesu ya ɲe na foro xu ni fo na she nɔ wu dugiduun wu na fugba wu ni.

Kitabu wu kakana ɲuɲɔ

1 Na ceborona Teyofili,
Keree kii k'a pye wu niɲɛ ni ge, sipyii ya ɲɔ kɔn na kee kafila kani. ² Kee keree k'a pye piimu nii na, na co ki ɲɔ kɔnduun wu na, a tuduro di gan pu mu p'a Kile kafila wu yu ge, pee ya kii keree kii jomɔ jo wèe mu. A ki kavɛɛ di ki ka na bɛ ni ki ɲavɛɛ pu wo jogana li ni. ³ Keree kii bɛeri k'a pye, fo ki ɲɔ kɔnduun wu ni ge, nɛ bɛ ya kee suguri xuuni. Lee wuu na l'a saha na nɛ yaa na kee keree kii ka, na ki sogi sogi kiyɛ na mu mu, Teyofili. ⁴ Keree kiimu ni m'a kalaa ge, kɔnɔ m'a dà li na na can ye pile li wa kee keree kee.

Mɛleke wa ya Yohana Batizelipye ze jo

⁵ Na Herɔdi yaha saanra ti na Zhude ɲuɲɔ ni, Yawutuu wo saraya ɲaha shɔɔɔɔɔɔ wa bye wà, wu mɛge di ɲe na Zakari. Abiya wo kurunɲɔ ki wo saraya ɲaha shɔɔɔɔɔɔ wa wu bye wii. Wu shɔ bye saraya ɲaha shɔɔɔɔɔɔ ɲuɲɔfɛɛ Arɔn poro wa; wee mɛge ki bye na Elizabeti. ⁶ Pu shuun wu bɛeri nidiye yi bye Kile ɲaha tãan. Zɔ wa shishiin bye pu na Kafɔɔ Kile wo ɲɔmɛɛjogoo ki ni wɛ. ⁷ Ga pya bɛ bye pu mu wɛ, bani Elizabeti bye seganha. Pu shuun wu bɛeri d'a lɛ.

⁸ Caɲa ka, na Zakari yaha saraya ɲaha shɔɔɔɔɔɔɔɛ ti ni Kile ɲaha tãan, wu wo kurunɲɔ ki tuun wu ni. ⁹ A p'i wu ɲaha bulo, na bɛ ni saraya ɲaha shɔɔɔɔɔɔɔɔ pu wo kalɛɛ li ni, na wu jé Kile-ɲɛɲɛɛ pugbɔɔɔ ki ni, wu nudanga wusuna wu le. ¹⁰ Sipyii pu bɛeri bye Kile-ɲɛɲɛɛ na kɲɛɲɛɛ ki na, wusuna wu leduun wu ni. ¹¹ A Kile wo mɛleke wa di wuyɛ she Zakari na, wee mɛleke wu bye nudanga wusuna saraya yi tawologo ki kanige cɛ. ¹² Zakari ya wee ɲa tuun wemu ni ge, a wu hakili di wuregi, a wu fya. ¹³ Ga, a mɛleke wu wu pye: «Zakari, ma ganha fya wɛ, bani ma Kile-ɲɛɲɛɛ k'a co. Ma sho Elizabeti na ba ja se ma mu. Ma na ba wu mɛge le Yohana. ¹⁴ Ma na ba fundanga pyi, ma funɲɔ na faha, sipyinehemɛɛ na ba fundanga pye wu ze wu wuu na. ¹⁵ Wu na ba bye sipyigbɔ Kafɔɔ Kile ɲaha tãan, wu da ba duven kelee kafugo yagbaga ka shishiin gbuu wɛ. Wu na ba ɲi Fɛfɛɛɛ Munaa na, fo wu tigiduun ni. ¹⁶ Wu na ba Izirayeli wo sipyii niɲɛhemɛɛ ɲɛri pu Kafɔɔ Kile kabaɲa yiri. ¹⁷ Sefɛɛɛ munaa le l'a bye Kile tudunmɔɔ Eli ni ge, lee ninunɔ na ba bye wu bɛ ni w'a ɲaari Kile ɲaha tãan, kɔnɔ wu tii ni pu nagoo tɛ yàa, wu Kile ɲɔmɛɛ cobaalaa ɲɛri fo p'a sipyitiiye fungɔɲɔɔ tuuyo ta, kɔnɔ wu shi wu gbegele, wu wu yaha Kafɔɔ ɲaha na.»

¹⁸ A Zakari di mɛleke wu pye: «Nɛ na lee cɛ viinɲɛ dii wɛ? Nɛ lɛ, nɛ shɔ bɛ d'a shiɲɛhemɛ ta.» ¹⁹ A mɛleke wu wu ɲɔ shɔ na: «Nɛ ɲɛ Gaburiyeli. Nɛ yeree Kile ɲaha

tàan. Nε tun na pa ba jo ni ma ni, di pe Jozaama pe jo ma mu. ²⁰ Li wii, ma ƚ na ba bɔ, ma da já jo wε, fo kii keree kii ƚ ba fa caƚa kemu, bani nε jomɔ pe pu da ba fa pu tuun ni ge, mu ya dà pee na wε.»

²¹ Sipyii pu bæeri bi Zakari sigee. Wu na mɔ Kile-pɛɛɛ pugbɔhɔ ki ni, a lee di bye pu mu kakanhana. ²² W'a foro tuun wemu ni ge, wu ya já jo ni pu ni wε. A p'i li cε na kashεε la w'a ƚa na wu yaha Kile-pɛɛɛ pugbɔhɔ ki ni. Na wu yaha wu ya já jo wε, a w'i ƚaha sheshεεε ta pye ni keye ni.

²³ Zakari wo labye wu cabyaa ki ƚ ya pa fa ge, a wu guri kari wu puga. ²⁴ A cabyaa kii di doro, a wu shɔ Elizabeti di yere yacεε na, na ηmɔhɔ yebyaa kaguro, na jo: ²⁵ «Kafɔɔ Kile w'a li pye mu nε mu, w'a wu nii taha nε na tuun wemu ni ge, na nε fanhara keree laha nε ƚuƚɔ ni sipyii tε ni.»

Mεleke w'a Yesu ze jo

²⁶ Elizabeti laa li yeƚε gbaara wogo ki na, a Kile di mεleke Gaburiyeli tun kari Galile kulo la ni; lee mεge ƚε Nazareti, ²⁷ na she nacebaa doƚiƚε fuceri wa mu. Ná wa wu bi wee co, wee mεge ƚε Yusufu; Dawuda shi wu ni w'a foro. Nacebaa doƚiƚε fuceri wu mεge ki bye Mariyama. ²⁸ A mεleke wu jé wà wu yíri, na wu pye: «Fεrεmε bye, mu we w'a ƚaƚiƚε ta ge, Kafɔɔ Kile wa ni mu ni.»

²⁹ A Mariyama hakili di wuregi pee jomɔ pe wuu na, wu bi wu funƚɔ shaa na, we fò we kɔri na já bye leke wε. ³⁰ A mεleke wu wu pye: «Ma ganha fya wε Mariyama, bani m'a fεrεmε ta Kile mu. ³¹ Li wii, ma na ba yere yacεε na, na ja se, ma na ba wee mεge le Yesu. ³² Wu na ba bye sipyigbɔ, wu na ba yiri Kile-gbɔtabaaga Ja. Kafɔɔ Kile na ba wu tole Dawuda wo saanra koro li kan wu mu. ³³ Wu na ba bye saan Yakuba shi wu ƚuƚɔ ni gbee; wu saanra t'a da ga xhɔ wε.» ³⁴ A Mariyama di mεleke wu pye: «Lee na ba bye pyegana leke na wε, bani nε sanha ná shi cε wε?» ³⁵ A mεleke wu wu ƚɔ shɔ na: «Fεfεεε Munaa na ba digi ma na. Kile-gbɔtabaaga sefεεε ti ƚime na ba ma tɔ. Lee wuu na Fεfεεε Ja we ma da ba se ge, wu na ba yiri Kile Ja. ³⁶ Li wii, ma ceboroshɔ Elizabeti wemu w'a le ge, wee bε w'a yere yacεε na, wu na ba ja se. Wee wemu wu bi yiri na seganha ge, ke yeƚε ke wa wu laa li yeƚε gbaara wogo. ³⁷ Bani yafiin ya Kile jani wε.»

³⁸ Wee tuun wu ni a Mariyama di jo: «Kafɔɔ Kile bulozhɔ wu we nε, wu li pye na mu ba m'a li jo wε.» Lee kadugo na a mεleke wu gari, na laha wu tàan.

Mariyama ya she foro Elizabeti na

³⁹ Wee tuun wu ni a Mariyama di yiri, na gari tɔvuyo na faaboboyo fiige ki ni, na she nɔ Zhude kulo la ni, ⁴⁰ na jé Zakari kaban, na Elizabeti shaari. ⁴¹ Ba Elizabeti ya Mariyama fò mujuu li logo wε, a pya wu ƚεhe wu funƚɔ ni. A Elizabeti di ƚi Fεfεεε Munaa na. ⁴² A wu mujuugbɔɔ wá na: «Mu ƚε duba pya na toro cèε pusamaa bæeri tàan! Pya we ma da ba se ge, wee bε ƚε duba pya! ⁴³ Jɔgɔ nε ƚε fo na Kafɔɔ bε nu wu na pa foro na na

wε. ⁴⁴ Li wii nε mu fò mujuu li logo tuun wemu ni ge, a pya wu fundanga wo di ƚεhe nε funƚɔ ni. ⁴⁵ Mariyama, mu ƚε duba pya, bani Kafɔɔ Kile ya yemu jo mu mu ge, mu ya dà li na na yee ƚɔ na ba fa!»

Mariyama ya yogo kemu cee ge

⁴⁶ A Mariyama di jo:

«Nε Kafɔɔ Kile pele na zɔ wu na.

⁴⁷ Na funƚɔ nidanga wo wu ƚε na Shɔɔɔ Kile ni,

⁴⁸ bani wu bulozhɔ we w'a wuyε tirige ge, w'a wu nii taha wu na.

Li wii, na co nime na, shi we w'a ma ge, wu bæeri na ba nε pyi duba pya,

⁴⁹ bani Se Bæeri Fɔɔ Kile ya kagbɔɔ pye nε mu, wu mεge ki ƚε fεfεε.

⁵⁰ W'a ƚuƚɔ ƚaari wu nii fyaara sipyii na, fo na she nɔ pu shi nibama wu bæeri na.

⁵¹ W'a sefεεε keree pye ni wu keye ni, na tabaara fungɔɔɔ caaga.

⁵² W'a fanhafεε tirige na laha pu saanra korogoo na, pii p'a tigi ge, na pee yirige.

⁵³ W'a xuugo fεε tin yalijeƚεε na, na lafεε kewaya wuu yaha kari.

⁵⁴ W'a wu kapyeyεε Izirayeli wu tεge.

A wu funƚɔ di do ni wuyε pyaa ƚiƚaara keree ki ni

⁵⁵ Ibirayima ni wu kadugo ki shizhaa na fo gbee ma na jo, ba w'a bi ƚɔmεε li bɔ wù sefεleε pu mu wε.»

⁵⁶ A Mariyama di gori Elizabeti yíri, na yeye taanri shishiin pye. Lee kadugo na na guri kari wu puga.

Yohana Batizelipye ze keree

⁵⁷ Elizabeti tigiduun ya pa nɔ ge, a wu funana se. ⁵⁸ Ba wu tiinpii ni wu cebooloo p'a logo na Kafɔɔ Kile ya wu ƚiƚaara ti pele wu shizhaa na wε, na binne funƚɔ tàan ni wu ni.

⁵⁹ Pya wu cazege caƚa gbarataanri wogo, a p'i ba di ba wu cekɔɔnɔ pye. Pu funƚɔ bye p'i wu to Zakari mεge le wu na, ⁶⁰ ga, a nufɔɔ wu jo na: «Ahayi, wu mεge ki da le Yohana.» ⁶¹ A p'i wu pye na: «Ga mu sipya wa shishiin mεge di wa mu-i de?» ⁶² A p'i pya wu to wu yege ni ƚaha sheshεεε ni, na wu funƚɔ wa wu mεge keke le pya wu na wε? ⁶³ A Zakari di walaa sha pu mu, na yi ka wu na na: «Wu mεge ki wa Yohana.» A l'i pu bæeri fo. ⁶⁴ Taapile ni a Zakari ƚɔ k'i mugi, a wu já na yu, na Kile sɔ. ⁶⁵ A pu tiinpii pu bæeri di fya. Sipyii pu bi lee nibyii le yu Zhude faaboboyo fiige ki bæeri ni. ⁶⁶ Yi lo-govεε bæeri bi pu funƚɔ shaa ni kii keree kii ni, a p'i jo: «We pya we na ba bye ƚaha wε?» Bani Kafɔɔ Kile wo sefεεε ti bye wu na.

Zakari ya yogo kemu cee ge

⁶⁷ Wee tuun wu ni a pya wu to Zakari di ƚi Fεfεεε Munaa na. A wu kapaƚaa jo na:

⁶⁸ «Kafɔɔ Izirayeli wo Kile we w'a sɔni, bani w'a wu nii taha wu sipyii pu na, na pu ƚuƚɔ wolo.

69 W'a Shɔɔɔ baraga wo yirige wèe mu na foro wu kapyebye Dawuda shi wu ni.
 70 Wu bi wee kaa jo fo taatuunɔ ni wu tudunmɔɔ fefɛɛɛ wuu pu ɔɔ ni,
 71 na wu na ba wèe tãnha wù pɛɛn na, na wù shɔ na wù wolo wù kɔvɛɛ bɛɛri keɛɛ ni,
 72 na wu nɔnaara keree ɔɔ fa wù sefɛɛɛ pu shizhaa na, na wu fungɔɔɔ yaha wu fefɛɛɛ ɔɔmɛɛ li na.
 73 Wu bi kàa wù sefɛɛɛ Ibirayima mu,
 74 na wu na ba wù shɔ wù pɛɛn na, kɔnhɔ wù lowagaa wuu di da labye pyi wu mu,
 75 wù bye fefɛɛɛ wuu, nidiimɛɛ wu naha tãan wù shi wu cana nɛhɛɛ ki bɛɛri ni.
 76 Mu bɛ na pya, ma na ba yiri Kile-gbɔtabaaga tudunmɔɔ, bani ma na ba naari Kafɔɔ nahagbaa na, na wu korogoo ki yari.
 77 Ma na ba li she wu sipyii pu na na wu na ba nɔwuuro kan pu mu, bani pu jurumu w'a yafa pu mu
 78 wèe wo Kile wu wo nɔnaara te ni wu saama pu gbɔɔɔ ni. Yee gbɔɔɔ ni nɔmugunɔ ya ɔɔ wèe na na yiri fugba we ni.
 79 Pii p'a tiin piige ni ni xu nime ni ge, w'a kpɛɛngɛ yeege pee mu, na wèe ɔɔɔɔ yaha nɔnɔnɔ koo ni.»
 80 Ayiwa, wee pya wu bi legi, na se naha na fungɔɔɔ fɛɛɛ ni. A wu gori siwaga ki ni, fo na she wu shɛduun ɔɔ Izirayeli na.

Yesu ze keree
(Maccoo 1:18-25)

2 Wee tuun wu ni Oromɛ saannaa Ogusiti bi tuduro kan na fiiye yi sipyii pu bɛɛri mɛyɛ yi ka. 2 Pee kama pu nizhiimɛ ya Kirinusi ta wu nɛ Siiri fiige ki gbafɛnɛɛri. 3 A sipyii pu bɛɛri di gari pu kulogoo ni, kɔnhɔ pu mɛyɛ di she ga wà.

4 A Yusufu bɛ di foro Nazareti ni, lee nɛ Galile fiige ki kulo la. Na gari Betilɛhemu kulo li ni Zhude fiige ki ni, lee nɛ saannaa Dawuda wo kulo le. Bani Dawuda shi shɛn wu nɛ wii. 5 A wu gari wà, kɔnhɔ wu ni wu curɔ Mariyama mɛyɛ di she ga. Mariyama laa wo wu bye. 6 Na pu yaha Betilɛhemu ni, a Mariyama tigiduun di ɔɔ. 7 A wu wu funazhiire se, na fàya migile pya wu na, na wu sinniɛ shɔngɔ logbakɔɔ ni, bani pu ya xuu ta nabuun tatigiɛɛ puga ki ni wɛ.

Mɛɛɛɛ wa ya wuyɛ she yatɔɔnahamaa pu na

8 Yatɔɔnahamaa pii bye kee fiige ki ni, pee bi shuun nii na siponɔ ki ni, na pu yatɔɔɔ kaseri. 9 A Kile wo mɛɛɛɛ wa di ba yere pu ɔɔ na. A Kafɔɔ Kile wo ɔɔɔɔ wu nɔ nɔ pu kabaya yi bɛɛri na. A p'i fya xuuni. 10 Ga, a mɛɛɛɛ wu pu pye: «Yi ganha fya wɛ, bani fundangbɔɔɔ Jozaama n'a da jo yi mu, pee na ba bye sipyii pu bɛɛri wo. 11 Wii mɛ, Shɔɔɔ w'a se nɔnaa yee mu Dawuda kulo li ni, wee wu nɛ Kirisa we, na ɔɔɔɔ pye Kafɔɔ we. 12 Li

naha sheshɛɛɛ ti wa te, yi na ba pubinne la nɔ, fàya na migile li na, na li sinniɛ shɔngɔ logbakɔɔ ni.»
 13 Taapile ni a mɛɛɛɛ kuruyo nɔnɛhɛyɛ di ba binne wee mɛɛɛɛ wu tãan, na yiri fugba we ni. Pu bi Kile ɔɔni na yu:

14 «Kile w'a ɔɔni fugba lii lii we ni!

Nɔnɔnɔ ki pye nɔnɔ ke na wu nɔnaan sipyii nɔnɔ ni!»

15 Ba pee mɛɛɛɛ p'a laha yatɔɔnahamaa pu tãan, na kari fugba we ni wɛ, a yatɔɔnahamaa p'i yi jo puyɛ mu na: «Yi pa wù she fo Betilɛhemu ni. Le kapyexhɔɔ le kaa Kafɔɔ Kile ya jo wù mu ge, wù she li nɔ.» 16 A p'i gari ɔɔvuyo na, na she Mariyama ni Yusufu ta wà, ni pubinne le; lee bi sinniɛ shɔngɔ logbakɔɔ ni. 17 Ba p'a pubinne li nɔ wɛ, jomɔ pemu ya jo pu mu wee pya wu shizhaa na ge, a p'i pee paari. 18 A l'i bye kakanhana yatɔɔnahamaa pu jomɔ pu logovɛɛ pu bɛɛri mu. 19 A Mariyama di kii keree kii bɛɛri yaha wuyɛ funɔɔ ni, na wu funɔɔ kɔɔ ki na. 20 Lee kadugo na a yatɔɔnahamaa p'i guri, na ganha na Kile pɛɛɛ, na wu ɔɔni, na gaanɔ, p'a keree kiimu logo, na kiimu nɔ ge, kee bɛɛri wuu na. Ki bɛɛri ya pye na bɛ ni mɛɛɛɛ wu wo jomɔ pu jogana li ni pu mu.

Yesu mɛɛɛ k'a le

21 Ba pubinne li cabyaa gbarataanri w'a fa wɛ, a p'i wu cekɔɔɔɔ pye na wu mɛɛɛ le Yesu. Mɛɛɛɛ w'a bi kee mɛɛɛ ke le wu na, na ta wu nu wu sanha yere wu yacɛɛ na wɛ.

Yesu ya kan Kile mu Kile-pɛɛɛɛ pugbɔɔɔ ki ni

22 Ba Mariyama sivɛɛɛ ti cabyaa k'a fa wɛ, na saha ni Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya wu ni, a Yusufu ni Mariyama di gari ni pya wu ni Zheruzalɛmu ni, na she wu kan Kafɔɔ Kile mu, 23 ma na jo ba l'a ka Kafɔɔ Kile wo saliya wu ni wɛ na: «Funazhiigee ki bɛɛri ki pye Kafɔɔ Kile wogoo.» 24 Kafɔɔ Kile wo saliya w'a bi fefɛɛɛ sara-ga kemu kaa yu ge, a p'i kee bɛ wolo: «Xobangaa shuun kelee gbegbe shazhibiye | Gbegbe shazhira shuun.» †

25 Ná wa bye Zheruzalɛmu ni wu mɛɛɛ nɛ na Simiɔɔ. Sipyitiimɛ, Kile nii fyaara sipyia wu bye wii. Wu bi Izirayeli wo Shɔɔɔ wu sigɛɛ; Fefɛɛɛ Munaa bye wu na. 26 Lee bi li she wu na na Kile na ba Shɔɔɔ wemu tun na pa ge, na Simiɔɔ da xhu ni wu ya wu nii taha wee na wɛ. 27 A Fefɛɛɛ Munaa l'i wu naha co na kari Kile-pɛɛɛɛ pugbɔɔɔ ki ni. Tuun wemu ni Yesu sefɛɛ p'a jé ni wu ni saliya wu keree ki zhɔɔnri wuu na ge, 28 a Simiɔɔ di pubinne li ɔɔ wu keye ni, na Kile ɔɔ na jo:

29 «Kafɔɔ Kile, nime ma na já ma bulo wu yaha w'a gaanɔ nɔnɔnɔ na, na bɛ ni ma jomɔ pu ni,

30 bani na nii l'a Shɔɔɔ wu nɔ,

31 m'a wemu gbegɛɛ sipyii pu bɛɛri mu ge.

32 Wu na ba bye kpɛɛngɛ, na kpɛɛngɛ yeege shi wu bɛɛri mu, ali wemu bɛ nɛ Yawutuu wɛ,

† Ekizode 13:2, 12, 15 † Levitike 12:8

na kɔkɔ taha Izirayeli, ma sipyii pu na.»

³³ Simijɔ ya jomɔ pemu jo Yesu shizhaa na ge, a pee di bye kakanhana pya wu to ni wu nu wu mu. ³⁴ A Simijɔ di duba pye pu mu, na yi jo pya wu nu Mariyama mu na: «Li wii, we pya we ya pa Izirayeli shɛn nɪjɛhɛmɛ tuuro ni pu yirige wuu na. Wu na ba bye naha shɛshɛrɛ, nakaara na ba byi temu keree na ge, ³⁵ kɔnhɔ sipyɪjɛhɛmɛ fungɔnyɔ di foro kɔrɛngɛ na. Mu kunni Mariyama, nɛrɛ wa na ba mu kanha, kanna ɲmɔ-para l'a ma zɔ su.»

Kilɛ tudunmɔ Anɛ keree

³⁶ Cee Kilɛ tudunmɔ wa bɛ bye wà, wee mɛgɛ bye Anɛ. Fanuweli poro wu bye wii, Azɛri shi wu ni w'a foro. Wu bi shi nɪjɛhɛmɛ ta. Wu dopɪjɛ wo, nacebaa wo w'a kan ná wa mu. A wu yee gbarashuun pye ni wee ná wu ni, lee kadugo na a ná wu xhu. ³⁷ A wu gori mu. Wu shi wu bi yee kɛlɛ gbarataanri ni shɛshɛrɛ (84) xɔ. Wu bi foro Kilɛ-pɛɛɛ pugbɔhɔ ki kaɲa ki ni wɛ, ga wu bi Kilɛ pɛlɛ caɲa fara piigɛ na, na suun leni na Kilɛ ɲɛri. ³⁸ A wee di nɔ pu na wee tuun wuyɛ pyaa ni, na baraga taha Kilɛ na. A wu jo wee pya wu shizhaa na ɲuwuuro ti sigɛvɛɛ pu bɛeri mu Zheruzalɛmu ni.

³⁹ Kafɔɔ Kilɛ ya ɲɔmɛhɛ kiimu jo saliya Kitabu wu ni pya gan na Kilɛ mu ge, ba Yesu sefɛɛ p'a kee bɛeri ɲɔ fa wɛ, na guri pa Galilɛ fiigɛ ki ni, na gari Nazareti ni. Lee ɲɛ puyɛ pyaa wo kulo le. ⁴⁰ Pya wu bi lɛgi, na baraga taa. Wu bi ɲi fungɔngɔ fɛɛrɛ na, Kilɛ wo fɛrɛmɛ pɛ bye wu na.

Yesu ya yee kɛ ni shuun ta

⁴¹ Kilɛ ya Yawutuu ɲɔɲɔ wolo bulooro ni Misira fiigɛ ki ni. A tee ɲuwuuro t'i ɲɛri kalɛɛ pu mu. Yee bɛeri Yesu sefɛɛ pu na shɛ lee kalɛɛ le gba Zheruzalɛmu ni. ⁴² Ba Yesu ya yee kɛ ni shuun ta wɛ, a p'i gari Zheruzalɛmu ni kalɛɛ li ni, na bɛ ni pu wo kalɛɛ li ni. ⁴³ Ba kalɛɛ li cabyya k'a fa wɛ, a p'i koo lɔ na se puga, ga, a Yesu nɔhɔcɛɛrɛ wo wu gori pu kadugo Zheruzalɛmu ni, wu sefɛɛ pu bi lee cɛ wɛ. ⁴⁴ A p'i li yaha na Yesu na da ni pee ɲaariɲii pu ni. A p'i caɲa nigin ɲara pye na wu shaa pu cebooloo, ni pu cɛvɛɛ pu tɛ ni. ⁴⁵ Pu ya wu ɲa-ɛ ge, na guri pa wu sha Zheruzalɛmu ni. ⁴⁶ Cabyya taanri nidorogo na, a p'i shɛ wu ta Kilɛ-pɛɛɛ pugbɔhɔ ki ni, wu nidɛngɛ ki bye saliya karamɔgɔɔɔ pu nɪjɛ ni, na pee jomɔ nuri, na pu yegee. ⁴⁷ Pii pu bi wu jomɔ pu nuri ge, a wu fungɔngɔ fɛɛrɛ te, ni wu ɲɔshɔkɔɔ ti pye-gana di bye pu bɛeri mu kakanhana. ⁴⁸ Ba wu sefɛɛ p'a wu ɲa wɛ, a l'i bye pu mu kakanhana, a wu nu wu wu pye: «Pya, leke na m'a le pye wu na wɛ? Li wii! Nɛ ni ma to wu funjɔɲɔgɔ wuu pu bi mu shaa.»

⁴⁹ A wu pu pye: «Naha na yi bi na shaa wɛ? Ta yee ya li cɛ na nɛ yaa na ta na To Kilɛ wu puga ki ni wɛ?» ⁵⁰ Ga jomɔ pɛ w'a jo pu mu ge, pu ya pee cɛ wɛ.

⁵¹ A Yesu di gari ni pu ni Nazareti ni, na guu pu mu. A wu nu wu kunni di kii keree kii bɛeri yaha wuyɛ funɲɔ ni. ⁵² Yesu bi lɛgi fungɔngɔ ni ceepuuro ni; a wu kaa di daan Kilɛ ni sipyii pu bɛeri ni.

Yohana Batizelipye wo Kilɛ jomɔ yɛrɛ

(Macoo 3:1-12; Marika 1:1-8; Yohana 1:19-28)

3 Oromɛ saannaa Tiberi wo saanra ti yee kɛ ni kaguro wuu, lee wa bi Pɔnsi Pilate ta Zhude fiigɛ ki gbafɛnɛri; Hɛrɔdi di bye Galilɛ fiigɛ ki ɲɔɲɔ ni; wu ceborona Filipe di bye Iture ni Tirakoniti, yee fiigɛ yi ɲɔɲɔ ni; Lisɪɲasi di bye Abilɛni fiigɛ ki ɲɔɲɔ ni. ² Anɛ ni Kayifɛ bi bye saraya ɲaha shɔkɔnrivɛɛ ɲɔɲɔfɛɛ | saraya ɲaha shɔkɔnrivɛɛ ɲɔɲɔfɔɔ. Wee tuun wu ninumɔ ni, a Kilɛ jomɔ p'i nɔ Zakari ja Yohana na na wu yaha siwaga ki ni. ³ Yohana bi Zhurudɛn Gba lɔhɔ ki kulogoo ki bɛeri ɲaari, na Kilɛ jomɔ pu yɛrɛ pyi sipyii pu mu na pu daajɛɲɛ jo pu jurumu wu na p'i batize, kɔnhɔ pu jurumu w'i yafa pu mu. ⁴ Ma na jo ba l'a ka Kilɛ tudunmɔ Ezayi wo Kitabu wu ni wɛ na:

«Mujuu l'a fɔro siwaga ki ni na:

«Yi Kafɔɔ wu koo li yàa!

Yi wu korogoo ki tii!

⁵ Loguuyo ye bɛeri na ba ɲi daanna.

Faaboboyo ni boboɲɔɔ ki bɛeri na ba digi na daanna.

Konahaya ye bɛeri na ba dii.

Takokaya ye bɛeri ɲɔ na ba daanna.

⁶ Kilɛ ya Adama nagoo shuu shɔgana lemu na ge, sipyii bɛeri na ba lee ɲa.» †

⁷ Sipyii pii pu bi ma na batizeni Yohana mu ge, wu bi yi yu pee mu na: «Yee matɔn nagoo piiri, jɔgɔ w'a yee kaala na yee pu paa Kilɛ wo loyire nibana le ɲaha na wɛ? ⁸ Kapyegee kiimu k'a li shɛɛ na y'a daajɛɲɛ jo yi jurumu wu na ge, y'a kee pyi. Yi ganha ba yu yiye funyɔ ni na Ibirayima wu ɲɛ yee to wɛ. Bani n'a da yi jo yi mu, Kilɛ na já ye faakageeye ye ɲɛri na pye Ibirayima nagoo. ⁹ Ali nime, kacerege k'a lɔ na xɔ, di da tiye yi niye yi cere. Tige bɛeri ki ɲɛ ki ya nagoo nizaamaa pyi-i ge, kee na ba gɔn, na ki wá na ni.»

¹⁰ A sipyiiire t'i ganha na wu yegee na: «Wee tuun wu ni wèe ya yaa na leke pye wɛ?» ¹¹ A wu pu ɲɔ shɔ na: «Fadɛye shuun ɲɛ wemu mu ge, wu nigin kan funmɔ fɔɔ mu. Yalige yaaga ɲɛ wemu mu ge, wu bɛ wu li pye mu.»

¹² A fanhafɛɛ wari shɔkɔɔ pii bɛ di ba, kɔnhɔ p'i batize, a pee di wu pye na: «Karamɔgɔ, wèe ya yaa na leke pye wɛ?» ¹³ A wu pu ɲɔ shɔ na: «We kaa l'a jo yi mu ge, yi ganha da yaaga shɔ di doro wee ɲɔɲɔ ni wɛ.»

¹⁴ A sɔɔsɔsɔ pii bɛ di wu yegee na: «Wèe do, wèe ya yaa na leke pye wɛ?» A wu pu pye: «Yi ganha bu sipya wa shishiin wo wari shɔ wu na fanha na wɛ. Yi ganha kafɛnɛyɛ taga wa shishiin tɔgɔ le wɛ. Y'i yiye yaha yi saraa na.»

¹⁵ Sipyii pu bi lee ɲibaɲa sigɛɛ, pu bɛeri bi pu funyɔ kɔkɔ Yohana shizhaa na, wu bu da wee ɲɛ Kirisa wu wɛ. ¹⁶ A Yohana di pu bɛeri ɲɔ shɔ na: «Nɛ kunni wa yee batizeni lɔhɔ yɛ ni. Ga wa w'a ma, wee fanha ya ɲɛhɛ nɛ wogo na. Nɛ yaa ni wu tanhaya mɛɛrɛ bɛ zanha ni wɛ. Wee na ba yi batize Fɛfɛɛrɛ Munaa ni na ni. ¹⁷ Wu shinma fɔ fɔ yaaga ki wa wu kenɛ ni, wu na ba wu shin-

† Ezayi 40:3-5

ma sanja ki foolo na wolo sigiye yi ni. Wu na ba shinma pya wu le wu kpɔɔni ni. Ga wu na ba sigiye yi sòrogo nafugibaaga ni.»¹⁸ Yohana bi jomɔ patii niɲeheme be taga na sipyii pu yeri, na Kile wo Jozaama pe yu pu mu.

¹⁹ Ga Yohana bi fiige ki ɲɲɔɲɔɲɔ Hɛrɔɔdi nahama she wu na. Bani wee bi wu ceborona Filipe shɔ Hɛrɔɔjasi kɔn shɔ wu na. Na wu nahama jo wu na wu kakuuyo yi saya beeri be wuu na. ²⁰ Lee kadugo na a Hɛrɔɔdi di kakuunɔ la be pye sanha na Yohana le kaso ni.

Yesu Kirisa batizeli

(Macao 3:13-17; Marika 1:9-11)

²¹ Ba sipyii pu beeri ya batize xɔ we, a Yesu be di batize. Na wu yaha Kile-ɲerege ki na, a fugba wu ɲɔ di mug; ²² a Fɛfɛere Munaa di digi wu na, ba gbege shazhira ɲe we. A mujuu la di foro fugba wu ni na: «Mu ɲe ɲe ɲidaan Ja, mu kaa ya dan ɲe ni tehenɛ baa.»

Yesu Kirisa kɔhɔ tayirige

(Macao 1:1-17)

²³ Yesu ya wu labye wu ɲɔ kɔn tuun wemu ni ge, wu shi wu bi yee kelee taanri (30) shi xɔ. Sipyii fungɔngɔ na na Yusufu ja wu ɲe wii.

Yusufu bi bye Heli ja.

²⁴ Heli ya foro Matati ni.

Matati di foro Levi ni.

Levi di foro Meliki ni.

Meliki di foro Zhanayi ni.

Zhanayi di foro Yusufu ni.

²⁵ Yusufu di foro Matitiya ni.

Matitiya di foro Amɔsi ni.

Amɔsi di foro Naxhumi ni.

Naxhumi di foro Esili ni.

Esili di foro Nagayi ni.

²⁶ Nagayi di foro Makati ni.

Makati di foro Matitiya ni.

Matitiya di foro Simeyi ni.

Simeyi di foro Zhoseki ni.

Zhoseki di foro Zhoda ni.

²⁷ Zhoda di foro Zhokana ni.

Zhokana di foro Eresa ni.

Eresa di foro Zorobabeli ni.

Zorobabeli di foro Salaceli ni.

Salaceli di foro Neri ni.

²⁸ Neri di foro Meliki ni.

Meliki di foro Adi ni.

Adi di foro Kɔsamu ni.

Kɔsamu di foro Elimada ni.

Elimada di foro Eri ni.

²⁹ Eri di foro Zhouwe ni.

Zhouwe di foro Elizəri ni.

Elizəri di foro Zhorimu ni.

Zhorimu di foro Matati ni.

Matati di foro Levi ni.

³⁰ Levi di foro Simiɲɔ ni.

Simiɲɔ di foro Zhuda ni.

Zhuda di foro Yusufu ni.

Yusufu di foro Zhɔnamu ni.

Zhɔnamu di foro Eliyakimu ni.

³¹ Eliyakimu di foro Meleya ni.

Meleya di foro Mena ni.

Mena di foro Matata ni.

Matata di foro Natan ni.

Natan di foro Dawuda ni.

³² Dawuda di foro Zhese † ni.

Zhese di foro Obedi ni.

Obedi di foro Bowazi ni.

Bowazi di foro Salimɔ ni.

Salimɔ di foro Nasɔn ni.

³³ Nasɔn di foro Aminadabi ni.

Aminadabi di foro Adamini ni.

Adamini di foro Arini ni.

Arini di foro Esirɔmu ni.

Esirɔmu di foro Pɛzezi ni.

Pɛzezi di foro Zhuda ni.

³⁴ Zhuda di foro Yakuba ni.

Yakuba di foro Ishaaga ni.

Ishaaga di foro Ibirayima ni.

Ibirayima di foro Teraki ni.

Teraki di foro Nakɔri ni.

Nakɔri di foro Serugi ni.

³⁵ Serugi di foro Eregu ni.

Eregu di foro Pelegi ni.

Pelegi di foro Heberi ni.

Heberi di foro Selaki ni.

³⁶ Selaki di foro Kayinamu ni.

Kayinamu di foro Aripakisadi ni.

Aripakisadi di foro Semu ni.

Semu di foro Nuxhun ni.

Nuxhun di foro Lemeki ni.

³⁷ Lemeki di foro Metusela ni.

Metusela di foro Henɔki ni.

Henɔki di foro Zheredi ni.

Zheredi di foro Maleleli ni.

Maleleli di foro Kena ni.

³⁸ Kena di foro Enɔsi ni.

Enɔsi di foro Seti ni.

Seti di foro Adama ni.

Adama di foro Kile ni.

Yesu Kirisa nɔwuuro

(Macao 4:1-11; Marika 1:12-13)

4 Ba Yesu ya ɲi Fɛfɛere Munaa li na we, na guri yiri Zhuruden Gba wu ɲɔ ki na. A Fɛfɛere Munaa di wu naha co na kari siwaga ki ni. ² A wu cabyaa kelee sheshɛere (40) pye Shitaanni na wu taanna na wii. Wu ya ta yalige ka shishiin li yee caya yi na we. Yee caya yi na toro xɔ, a xuugo di wu ta.

³ Wee tuun wu ni a Shitaanni di wu pye: «Ma bi ɲe Kile wo Ja we, ke faakagerɛɲɛ ke pye na ki ɲeri buuri.»

⁴ A Yesu di wu ɲɔ shɔ na: «L'a ka Kile Kafila wu ni na:

«ɲɔ yalige ye wa sipya ɲɔ shaa we.» ††»

⁵ Lee kadugo na a Shitaanni di gari ni wu ni fugba ni, na she konɔ saanra ti beeri she wu na taapile ni. ⁶ A Shitaanni di wu pye: «Ne na te ɲunɔ fɛere te ni ti kɔɔɔ wu

† Zhese:

†† Duterɛnɔme 8:3

bɛəri kan ma mu, bani t'a jé nɛ keŋe ni. N'a giin di ti kan wemu mu ge, di ti kan wee mu. ⁷ Ma bu nuguro sin nɛ fɛɛ ni, yee bɛəri na bye ma woyo.» ⁸ A Yesu di wu ɲɔ ɲɔ na: «L'a ka Kile Kafila wu ni na:

«M'a ma Kafɔɔ Kile yɛ pɛɛ,
ma da labye pyi wee yɛ nigin mu.» †»

⁹ A Shitaanni di wu ɲaha co sanha, na kari Zheruzalemu ni, na wu yaha Kile-pɛɛɛ pugbɔɔ ki ɲidii li ni, na wu pye: «Ma bi ɲɛ Kile wo Ja we, kɔn to ɲiɲɛ na. ¹⁰ Bani l'a ka Kile Kafila wu ni na:

«Kile na ma kaa jo wu mɛɛkɛɛ pu mu
na p'a ma kasɛri.

¹¹ Pu na ma co pu keye ni,
kɔnhɔ ma tɔɔɔ ganha bu guu kagerɛɛ
yafiin na wɛ.» ††»

¹² A Yesu di wu ɲɔ ɲɔ na: «L'a ka Kile Kafila wu ni na:
«Ma ganha bu ma Kafɔɔ Kile taanna wii wɛ.» ‡

¹³ Ba Shitaanni ya xɔ tee nɔwuuro ti bɛəri ni wɛ, na gari na wu yaha wà, fo wu ɲidaan tuun wa bɛtii.

Yesu ya wu labye ɲɔ kɔn Galile fiige ki ni (Macao 4:12-17; Marika 1:14-15)

¹⁴ A Yesu di guri she Galile fiige ki ni Fɛfɛɛɛ Munaa gbɔɔɔ ni. Wu mɛɛɛ ki bi foro fiige ki bɛəri ni. ¹⁵ W'a bi sipyii kalaa pu Kile-pɛɛɛɛ piyɛyɛ yi ni, sipyii pu bɛəri di wu pɛɛɛ.

Nazareti shɛɛɛ ya dà Yesu na wɛ (Macao 13:53-58; Marika 6:1-6)

¹⁶ Yesu ya ɲɔ Nazareti ni, xuu wemu ni w'a bii ge, na jé Kile-pɛɛɛɛ puga ki ni cadɛɛɛɛ ki ni, na yiri yere, kɔnhɔ wu Kitabu wu kalaa. ¹⁷ A p'i Kile tudunmɔɔ Ezayi wo Kitabu wu kan wu mu. A wu wu ɲɔ mugi na xuu wa ta wà, l'a ka wà na:

¹⁸ «Kafɔɔ Munaa wa nɛ na,
bani w'a nɛ tìɛ,
kɔnhɔ nɛ Kile Jozaama jo la baa fɛɛ mu.

W'a nɛ tun na nɛ wu buloo ni kasolemɛɛ faha,
di fyɛnmɛɛ ɲɛmugunɔ yɛɛ pye,
di cɔnɔɔmɔ fɛɛ wolo pu kanhama ni,

¹⁹ di Kafɔɔ wo fɛɛmɛ yee li yɛɛ pye.» ††

²⁰ Lee kadugo na a Yesu di Kitabu wu ɲɔ tɔ, na wu kan kapyɛyɛ wu mu, na diin, kɔnhɔ wu da pu kalaa. A Kile-pɛɛɛɛ puga ki sipyii pu bɛəri di ɲahaya kɔ le wu ni. ²¹ Wee tuun wu ni a Yesu di ɲɔ kɔn na yu pu mu na: «Pe Kitabu jomɔ pe y'a logo ɲiɲaa ge, pee ɲɔ ya fa.» ²² Pu bɛəri bi wu mɛsaɲa yu. Jozaama pe w'a jo ge, pee bye pu mu kakanhana. A p'i ganha na yu na: «Ta we ɲɛ mɛ Yusufu ja wu wɛ?»

²³ A Yesu di pu pye: «Nakaara baa, yee na ba le talɛɛ le jo na: «Wɛɛ pyevɔɔ mayɛ cuuɲɔ.» Yee na ba jo na: «Keree kii m'a pye Kapɛrinɔmɔ ni ge, wɛɛ ya ki kaa logo, ki shi pye nahamɛ bɛ mayɛ pyaa kulo li ni.» ²⁴ A wu jo sanha na: «Can na n'a da yi jo yi mu, Kile tudunmɔɔ wa shishiin ya joni na ɲɔɲɔ wuyɛ pyaa kulo ni wɛ. ²⁵ Ga n'a da yi jo yi mu can na, naxhugoshaa ɲiɲɛmɛɛ bi

† Dutɛɛɛmɛ 6:13 †† Zaburuu 91:11-12 ‡ Dutɛɛɛmɛ 6:16 †† Ezayi 61:1-2

bye Izirayeli fiige ni Kile tudunmɔɔ Eli caɲa ɲii ni, tuun wemu ni waga ya yere na ta yee taanri ni yeye gbaara ge. A xuugbɔɔ di jé kee fiige ki bɛəri ni. ²⁶ Lee bɛ na, Eli ya ta tun wa shishiin yiri pu ni wɛ, fo naxhugosha wa, wee bye Sidɔn fiige kulo la ni, lee mɛɛɛ ɲɛ Sarepita. ²⁷ Togo fɛɛ ɲiɲɛmɛɛ bɛ di bi bye Izirayeli fiige ki ni Kile tudunmɔɔ Elize caɲa ɲii ni. Lee bɛ na wa shishiin ya cuuɲɔ pee ni wɛ, fo Siiri fiige sipya wa, wee mɛɛɛ ki bye Nama.»

²⁸ Ba Kile-pɛɛɛɛ puga ki funɲɔ sipyii pu bɛəri ya pee jomɔ pu logo wɛ, a pu logoo di yiri xuuni. ²⁹ A p'i yiri, na Yesu kile yeege kulo li ni. Pu kulo li bi yereɲɛ boboɲɔ kemu na ge, a p'i gari ni wu ni kee ɲuɲɔ ni, na p'i wu ɲmunuɲɔ shan boboɲɔ ki wege ki ni. ³⁰ Ga, a Yesu kunni di doro pu ɲiɲɛ ni, na gari.

Ná we w'a bi kanha jina keŋe ni ge (Marika 1:21-28)

³¹ A Yesu di gari Galile kulo la ni, lee mɛɛɛ ɲɛ Kapɛrinɔmɔ. W'a bi sipyii pu kalaa cadɛɛɛɛ yi na wà. ³² A wu kalaa wu kangana l'i pu ɲaha wɔ xuuni, bani w'a bi yu ni sefɛɛɛ ni.

³³ Ná wa bye Kile-pɛɛɛɛ puga ki ni jina na ɲɛ wu ni, a wu xhuulo ni mujuugbɔɔ ni na: ³⁴ «Eyi! ɲaha mu di zhaa wɛɛ fɛni wɛ Yesu Nazareti shɛɛɛ? M'a pa ba wu kyɛɛgi gɛ? Nɛ mu shi cɛ, Kile Fɛfɛɛɛ wo mu ɲɛ.» ³⁵ A Yesu di din jina wu na na: «Cari mayɛ na! M'a foro we ná we ni!» A jina wu wu shan ɲiɲɛ na pu bɛəri ɲiɲɛ ni, na foro wu ni, wu ya yaaga pye wu na wɛ. ³⁶ A l'i bye kakanhana sipyii pu bɛəri mu, fo pu na puyɛ yegee na: «Le kaa le bɛ do? Fanha ni sefɛɛɛ ni we ya yu ni jinaa ni, p'i foro sipyii ni!» ³⁷ Lee wuu na Yesu mɛɛɛ ya fiige ki bɛəri círi.

Yesu ya yama fɛɛ ɲiɲɛmɛɛ cuuɲɔ (Macao 8:14-17; Marika 1:29-34)

³⁸ Ba Yesu ya foro Kile-pɛɛɛɛ puga ki ni wɛ, na gari Simɔ kaban. Lee di Simɔ yafezɲɔ niganhanja ta ceefuuro keŋe ni, a p'i Yesu ɲɛəri na wu wu cuuɲɔ. ³⁹ A Yesu di she leele wu ɲuɲɔ ni, na jo ni fanha ni na ceefuuro ti ti foro wu ni. A ceefuuro t'i wu yaha. Taapile ni a wu yiri, na labye ɲɔ kɔn, na pu keree yàa.

⁴⁰ Caɲa ki na to xɔ, a sipyii di she wu yiri ni pu yama fɛɛ bɛəri ni. A wu wu keye taha pu bɛəri nigin nigin na, na pu cuuɲɔ. ⁴¹ A jinaa bɛ di foro sipyiɲɛmɛɛ ni, p'a bi zɛɛ na: «Mu ɲɛ Kile Ja we.» Ga, a Yesu di din pu na. Wu ya ta sɔɔ pu jo wɛ, bani pee ya cɛ na wee wu wa Kirisa wɛ.

Yesu ya Kile kafila jo Kile-pɛɛɛɛ piyɛyɛ yi ni (Marika 1:35-39)

⁴² Ba ɲiga k'a mugi wɛ, a Yesu di yiri kari siponɔ ki xuu wa ni. Sipyii pu bi wu shaa. Ba p'a she ɲɔ wu tãan wɛ, na wu kuuri kɔnhɔ wu ganha gari di pu yaha wɛ. ⁴³ Ga, a wu pu pye na: «Fanha ki wa kii nɛ wu Kile saanra ti Jozaama pu jo kulogoo kisaɲaa bɛ ni, bani lee wuu na nɛ tun.» ⁴⁴ W'a bi Kile Kafila wu yɛɛ pyi Yawutuu fiige ki Kile-pɛɛɛɛ piyɛyɛ yi ni.

Yesu ya wu kalaapiire nizhiilee pu yiri

(Macao 4:18-22; Marika 1:16-20)

5 Caɗa ka na Yesu yaha Zhenezareti Gba lɔhɔ ki ɗɔ na, sipyii pu bi wu cɔnri, kɔnhɔ p'i Kile jomɔ logo. ² A wu kɔɗɔɗɔ shuun wa ɗa gba lɔhɔ ki ɗɔ na, fyashaa pu na foro yi ni. Pee bi pu kɔɗɔɗɔ jii. ³ A wu jé kee kɔɗɔɗɔ ka ni, kee bye Simɔ wogo, na li sha Simɔ mu na wu kɔɗɔɗɔ ki nunuɗɔ kɔɗɔ ki na jeri. Ba lee ya pye wɛ, a wu diin kɔɗɔɗɔ ki ni, na sipyii pu kalaa. ⁴ Ba Yesu ya xɔ jomɔ pu ni wɛ, a wu Simɔ pye: «Kɔɗɔɗɔ ki fulo tacogonɗɔ ki ni, y'i yi kɔɗɔɗɔ pu wá lɔhɔ ki ni fyaa pu feni!» ⁵ A Simɔ di wu ɗɔ shɔ na: «Karamɔɗɔ, wèe ya shɔn labye na, wèe ya ta yafiin be co wɛ. Ga, ma jomɔ pu wuu na, ne na jò wu wá lɔhɔ ki ni.» ⁶ Ba lee ya pye wɛ, a p'i fyanehemɛɛ co, fo pu jò w'a ɗɔ kɔn na gɔɗɔ. ⁷ A p'i ganha na pu kaafɛɛ pii kani ni keye ni kɔɗɔɗɔ katii ni, na pu pa pu tɛgɛ. A pee di ba. A p'i kɔɗɔɗɔ shuun wu beeri ni, fo kɔɗɔɗɔ yi na zhaa da mineɛ lɔhɔ ki ni. ⁸ Ba Simɔ Pyeeri ya lee ɗa wɛ, a wu nuguro sin Yesu fɛɛ ni, na jo: «Kafɔɗɔ, laha ne tãan, bani jurumupye ne ɗɛ.» ⁹ Pu na pii fyanehemɛɛ pii co, a l'i bye kakanhana pu ni pu kaafɛɛ pu beeri mu. ¹⁰ Zebede jalaa, Yakuba ni Yohana we w'a bye Simɔ karinii ge, pee be bi li ta kakanhana. A Yesu di Simɔ pye na: «Ma ganha da vya wɛ. Ga nime, ma na ba bye sipyii shavɔɗɔ.» ¹¹ Wee tuun wu ni a p'i ba kɔɗɔɗɔ yi yereɗe kɔɗɔ ki na, na yi beeri ya-ha wà, na daha wu feni.

Yesu ya togo fɔɗ wa cuuɗɔ

(Macao 8:1-4; Marika 1:40-45)

¹² Na Yesu yaha kulo la ni, ná wa bye wà, togo bye wu cére ti beeri na. Ba w'a Yesu ɗa tuun wemu ni wɛ, a wu do na wu ɗaha buri ɗiɗe na, na wu ɗɛeri, na jo: «Kafɔɗɔ, mu bu ɗɔɗɔ, go mu na já ne cuuɗɔ.» ¹³ A Yesu di wu keɗe yeege, na gbɔn wu na, na jo: «Ne ɗɔɗɔ mu wu cuuɗɔ!» Taapile ni a togo k'i xhɔ. ¹⁴ A Yesu di yi waha wu mu na: «Ma ganha bu ye ɗaha jo wa shishiin be mu wɛ. Ga, she maye she saraya ɗaha shɔɗɔnriwɔɗɔ wu na! Musa ya saraga kemu kaa jo ge, m'a kee wolo ma sicuumɔ pu da wuu na. Kee na ba li she na m'a cuuɗɔ.» ¹⁵ Lee be na, a Yesu mege di ganha na foro na se ɗaha na, fo sipyiiire t'a pa tiye pinne wu yiri, kɔnhɔ p'i wu jomɔ pu logo, pu yama pu be di xhɔ. ¹⁶ Ga Yesu bi se na Kile ɗɛeri wu ye nigin siponɗɔ ki ni.

Yesu ya ná kabanuxuyo shuun fɔɗ wa cuuɗɔ

(Macao 9:1-8; Marika 2:1-12)

¹⁷ Caɗa ka na Yesu yaha wu na sipyii pu kalaa, Farizheen ni saliya karamɔɗɔɗɔ pii nidɛɛnyɛ bye wà. P'a bi pa na yiri Galile ni Zhude kulogoo ki beeri ni, ni Zheruzalemu ni. Kafɔɗɔ wo sefɛɛɛ ti bye Yesu ni na yama fɛɛ pu cuuɗɔ. ¹⁸ A sipyii pii di ba ni ná kabanuxuyo shuun fɔɗ wa ni yasinnege ka na. A p'i ganha na wu shaa p'i wu leɗe puga ki ni pu sinniɗe Yesu ɗaha tãan. ¹⁹ Sipyii pu ɗehɛɗe keɗe ni, pu ya já gbara Yesu na wɛ. A p'i dugi puga ki ɗuɗɔ ni na katarɗa ki xuu wa lahala,

na wee ná we ni wu yasinnege ki tirige kee wege ki ni, Yesu ɗaha tãan sipyii pu niɗe ni.

²⁰ Ba Yesu ya pee wo n'a daa wu ɗa wɛ, na jo: «Ná we, ma jurumu w'a yafa ma mu.» ²¹ A saliya karamɔɗɔɗɔ ni Farizheen p'i ganha na yu puyɛ funyɔ ni na: «We ná we ɗe sipya weke wɛ, fo wu na Kile mege kyɛɛgi wɛ? Jɔɗɔ wu d'a já jurumu yafa sipya mu, ni Kile ye be wɛ?» ²² A Yesu di pu fungɔnyɔ cɛ, na pu pye na: «Naha na ke fungɔnyɔ ke tuugo d'a tigi yee funyɔ ni wɛ?» ²³ Na jo: «Ma jurumu w'a yafa ma mu.» kelee na jo: «Yiri m'a ma yasinnege ki lɔ, ma da ɗaari.» Lɛke l'a faha wɛ? ²⁴ Ga, kɔnhɔ y'i li cɛ na Sipya Ja wu yaha ɗiɗe ki na, se wa wu ni w'a sipyii pu wo jurumu wu yafani pu mu...» A wu ná kabanuxuyo shuun fɔɗ wu pye: «Ne w'a jo mu: Yiri, m'a ma yasinnege ki lɔ m'a se puga!» ²⁵ Taapile ni a wu yiri pu beeri nii na, na wu yasinnege ki lɔ na gaanɗi puga, na baraga ɗeri Kile na. ²⁶ A l'i bye kakanhana pu mu, fo pu na baraga ɗeri Kile na. A p'i fya xuuni na yu: «Wèe ya kakanhana ɗa niɗaa.»

Yesu ya Levi yiri

(Macao 9:9-13; Marika 2:13-17)

²⁷ Kii keree kii na toro xɔ, A Yesu di foro wà, na fanhafɛɛ wari shɔɗɔɗɔ wa ɗa, wee mege ki bye Levi. Wee nidɛɛnge ki bye fanhafɛɛ pu wari wu tashɔɗɔ ki ni. A Yesu di wu pye: «Taha na feni!» ²⁸ A Levi di yanmuyɔ yi beeri yaha wà, na yiri, na daha wu feni.

²⁹ Lee kadugo na a Levi di ba yaligee niɗehɛɗe yàa Yesu mu wu kaban. Fanhafɛɛ wari shɔɗɛɛ niɗehɛɗe ni sipyiɗehɛɗe piitiilee be pu bi pinne na li ni pu ni. ³⁰ A Farizheen ni saliya karamɔɗɔɗɔ di ganha na wu zɔ yu. A p'i Yesu kalaapiire ti pye: «Naha na yee di li, na gbuu ni fanhafɛɛ wari shɔɗɛɛ, ni jurumupyii piitiilee be ni wɛ?» ³¹ A Yesu di pu ɗɔ shɔ na: «Sicuumɔ fɛɛ mago ɗe wɛɛ fɔɗ na wɛ, fo yama fɛɛ. ³² Sipyii piimu p'a tii ge, ne ta pa di ba pee yiri wɛ, fo jurumupyii, na pu yere pu jurumu wu na.»

Kalaa nivomɔ ni kalaa nile keree

(Macao 9:14-17; Marika 2:18-22)

³³ Sipyii pii ya jo ni Yesu ni, na: «Yohana Batizelipye wo kalaapiire te, ni Farizheen pu wo kalaapiire te, pee ya suun leni tɛgeɛ niɗehɛɗe ni, na Kile ɗɛeri, na ta mu wo kalaapiire t'i li na gbuu.» ³⁴ A Yesu di pu ɗɔ shɔ na: «Ne ɗe ba cenabun poo ɗe wɛ. Yee na já cenabun poo kaafɛɛ karamu pu suun le, na pu ni cenabun poo wu yaha shiizhan ya?» ³⁵ Ga caya ya wa ma, cenabun poo wu na ba shɔ pu na. Yee caya yi ba ɗɔ pu be na suun leni.»

Ne wo kalaa wu ya yaa na wuregi kalaale ni wɛ

(Macao 9:16-17; Marika 2:21-22)

³⁶ A Yesu di le talenɛ le be jo pu mu na: «Wa shishiin da ga fanunɔ sheengi favonɗɔ na, di dara falege na wɛ. Lee bu bye, favonɗɔ ki nizheɛngeɗe na gori, favonɗɔ li be da ga be falege ki na wɛ. ³⁷ Wa shishiin di wa da ga duvenfomɔ le foroyo nileyɛ ni wɛ. Lee bu bye, duvenfomɔ wu na foroyo yi sheengi, duven wu na wo, foroyo yi be

na gyeegi. ³⁸ Ga duvenfomɔ ya yaa na le forofoyo ni. ³⁹ Ayiwa, we w'a duven nile gba ge, wee da ga sɔɔ duvenfomɔ na wɛ, bani w'a ma jo na: «Nile wu w'a taan.»»

Yesu ya yemu jo cadeenge ki keree na ge
(Macoo 12:1-8; Marika 2:23-28)

6 Cadeenge ka ni, Yesu bi doroo shinma kerɛye ya te ni. A wu kalaapiire ti shinma seye ya kɔn, na yi tuugo pu kadahaa ni, na wee pya wu kun. ² A Farizheen pii di pu pye na: «Kaa lemu ya yaa li pye cadeenge ni wɛ, naha na yee di lee pyi wɛ?»

³ A Yesu di pu pye: «Tuun wemu ni xuugo ya pa saanaa Dawuda ni wu tahama-nɔhɔmɔɔ pu ta ge, w'a lemu pye ge, yee sanha lee kalaa na bada-ε ge? ⁴ W'a jé Kile-pɛɛɛɛ puga ki ni, buuri we p'a wo na gaan Kile mu ge, na yee buuri nuyɔ ya lɔ na li, na ya kan wu tahama-nɔhɔmɔɔ pu be mu. Na ta watii bi wee buuri we li ni saraya naha shɔɔnriwɔɔ pu ye be wɛ. Ta yee sanha lee kalaa wɛ?» ⁵ A Yesu di pu pye sanha: «Sipya Ja wu ne cadeenge ki be Kafɔɔ.»

Yesu ya ná kewaga fɔɔ wa cuuɔɔ cadeenge ka ni
(Macoo 12:9-14; Marika 3:1-6)

⁶ Cadeenge ka be ni Yesu ya jé Kile-pɛɛɛɛ puga ka ni na sipyii kalaa. Ná wa bye wà wu kanige keɛ ke na waha. ⁷ A saliya karamɔɔɔɔɔ ni Farizheen p'i ganha na Yesu kaseri, na wu wii wu bu da wu na da wu cuuɔɔ cadeenge ni, kɔnhɔ p'i kapuɔɔ ta di wu tɔɔɔ le. ⁸ Ga Yesu bi pu fungɔɔɔ cɛ. Wee tuun wu ni a wu ná kewaga fɔɔ wu pye: «Yiri m'a yere sipyii pu niɛ ni.» A wu yiri na yere. ⁹ A Yesu di pu pye: «Na yi yegee, l'a saha na kasaana pye cadeenge ni laa, na kakuunɔ pye? Na sipya shɔ laa, na wu gbo? Leke l'a saha wɛ?» ¹⁰ A wu naha ki le sipyii pu ni, na pu beeri wii círi, lee kadugo na na wee ná wu pye: «Ma keɛ ki sanha!» A wu ki sanha, a wu keɛ k'i juuɔɔ. ¹¹ A pu logoo di yiri xuuni. A p'i ganha na puyɛ yegee leke pu da bye Yesu na ge.

Yesu ya tudunmɔɔ ke ni shuun naha bulo
(Macoo 10:1-4; Marika 3:13-19)

¹² Cana ka, Yesu ya kari faaboboɔɔ ka na, di zhe Kile nɛɛri. A wu shɔn Kile-nɛɛɛɛ ki na. ¹³ Ba niga k'a mugi wɛ, a wu wu kalaapiire ti yiri. Na ke ni shuun naha bulo pu ni, na pye Tudunmɔɔ. ¹⁴ Pee pu wa me: Simɔ (a wu wee mɛge le sanha Pyɛɛri), ni wu ceborona Andire, ni Yakuba, ni Yohana, ni Filipe, ni Batelemi, ¹⁵ ni Macoo, ni Tomasi, ni Alife ja Yakuba, ni Simɔ wemu wu bi bye Zebtilee kuruɔɔ ki ni ge, ¹⁶ ni Yakuba ja Zhude, ni Zhuda Isikariyɔti, wee w'a Yesu le keɛ ni.

Yesu ya sipyii kalaa, na yama fɛɛ cuuɔɔ
(Macoo 4:23-25)

¹⁷ A Yesu ni wu tudunmɔɔ p'i digi faaboboɔɔ ki na, na nɔ kɛɛngbɔɔ ka na. Wu kalaapiire ti nijehere ni sipyijehemɛɛ pu bi bye wà. Pee bi pa na yiri Zhude fiige ki beeri ni, ni Zheruzalemu, ni suumɔ lɔhɔ ki nɔ fiige ki kugbɔɔ, Tiiri ni Sidɔn ni. ¹⁸ Pu bi pa, kɔnhɔ pu ba wu jomɔ logo, wu pu cuuɔɔ. Pii p'a bi kanha jinaa keɛ ni

ge, pee be ya cuuɔɔ. ¹⁹ Sipyii pu beeri bi wu shaa p'i gbɔn wu na, bani sefɛɛɛ ti bi fòro wu ni, na pu beeri cuuɔɔ.

Duba nagoo ni lanɔ nagoo
(Macoo 5:1-12)

²⁰ Wee tuun wu ni a Yesu di wu kalaapiire ti wii, na jo: «Yee pii pu ne la baa fɛɛ ge,

yee ne duba nagoo,

bani Kile saanra ti ne yee wuuro.

²¹ Xuugo wa yee piimu na nime ge,

yee ne duba nagoo,

bani yee na ba din!

Yee piimu pu wa mehɛɛ suu nime ge,

yee ne duba nagoo,

bani yee na ba zhehe fundanga keɛ ni!

²² Sipyii bu yi kɔ,

na pu mago wo yi ni, na yi shehele,

na yi mekuuɔɔ yu na bani yi ne Sipya Ja wuu,

wee tuun wu ni yi ne duba nagoo.

²³ «Kee cana ke, yi nahaya na ba daan xuuni, fo na sirani fundanga keɛ ni, bani yi saraa w'a pele fugba wu ni. Pu sefɛɛ pu be ya Kile tudunmɔɔ pu kanha mu.

²⁴ «Ga yee naafuugbɔ fɛɛ,

bɔɔɔ ki wa yee wogo,

bani yee ya yi wo naniɛ ki ta xɔ!

²⁵ Yee pii p'a tin yalijehɛɛ na nime ge,

bɔɔɔ ki wa yee wogo,

bani xuugo na ba yee ta!

Yee pii p'a zheheni nime ge,

bɔɔɔ ki wa yee wogo,

bani yee nahaya na ba danha na mehɛɛ suu!

²⁶ Sipyii beeri ba yi mesaanja yu tuun wemu ni,

bɔɔɔ ki wa yi mu,

bani lee pelegana li na

pu sefɛɛ ya tudunmɔɔ kafinejuu pu pele!»

Yi pɛɛn pu taan yi mu
(Macoo 5:38-48; 7:12)

²⁷ «Ga yee pii pu wa ne jomɔ pu nuri ge, n'a da yi jo yi mu, yi pɛɛn pu taan yi mu! Y'a kasaanja pyi yi kɔvɛ na!

²⁸ Y'a duba pyi yi lanjivɛɛ mu! Pii p'a yi cogana kolo ge,

yi da Kile nɛɛri pee mu! ²⁹ Sipya wa bu kadaa ja ma

nibɛge nigin ni, ke ki be tagi wu mu. Wa bu ma fadegbɔɔ

lɔ, ma ganha bu wu naha kɔn ma fadebire be lɔ

na wɛ. ³⁰ Sipya sipya w'a yaaga ka nɛɛri ma mu ge, wu

kan. Wa bu ma yaaga lɔ, ma ganha bu weefɔɔ pye wu

ki t'ɛɛɛ ma na wɛ. ³¹ Yi funɔɔ wa sipyii p'a keree kiimu pyi yi mu ge, y'a kee shi pyi pu be mu.

³² «Yee ya taan sipyii piimu mu ge, yee bu daan ni

pee ye ni, masɔɔ keke y'i da da lee ni wɛ? Ali jurumupyii

be ya taan ni pu taanɛɛɛ ni. ³³ Pii p'a

kasaanja pyi yi na ge, yi ba kasaanja pyi pee ye na,

masɔɔ keke y'i da da lee ni wɛ? Ali lee jurumupyii be

wa byi. ³⁴ Tadanja wa yee na na yaaga ta piimu mu ge,

yi ba fɔhɔ leni pee ye na, masɔɔ keke y'i da da lee ni

wɛ? jurumupyii be wa fɔhɔ leni pu kaafɛɛ na, kɔnhɔ p'i

pu wogoo ki shi ta sanha. ³⁵ Ga yi pɛɛn pu taan yi mu,

yi da kasaanaa pyi pu na, yi da fohko leni pu na yi ganha bu yi funyo yaha yaaga da na pu mu we! Yi na ba kuduun ta, yi na ba bye Kile-gbotabaaga nagoo, bani wee ya ko java fee ni kakuubiyi mu. ³⁶ Yi pye tunjo naarivee ma na jo, ba yi To Kile wu ne tunjo naarivoo we.

Yi ganha ba yiye jaagi we!
(Macao 7:1-5)

³⁷ «Yi ganha ba kiiri koon pusamaa na we, kiiri da ba gon yi na we. Yi ganha ba pusamaa jaagi we, yi da ba jaagi we. Yi da sipyii keree yafani pu mu, yi be wogoo na ba yafa yi mu. ³⁸ Ya sipyii kaan, Kile be na da yi kaan. Pu na ba yataanga lo na yi wo daanna wu pye, na wu sereje sereje, na wu sokokoko, na la fara wu na fo wu na woni, na wee kaana le yi fagenje ni. Bani yaa-ga kemu ni yee wa sipyii pu wo daanna wu pyi ge, kee yaaga ke ninunjo ni yeeye pyaa be wo daanna wa da ba bye.»

³⁹ A Yesu di talene be jo pu mu na: «Fyen wa na ja fyen wa kagaan co ge? Lee bu bye pu shuun wu beeri na do wege ni. ⁴⁰ Kalaapire ya pele li kalaato na we, ga kalaapire beeri la kalaa xuuni ge, lee na ba bye ba li kalaato wu ne we.

⁴¹ «Kagaanra le li wa mu ceboro wu nii ni ge, naha na mu di lee wii, na ta puga tinbara di ne muye pyaa nii ni, mu di ya lee naa-i we? ⁴² Dii mu da ja ma ceboro pye: «Na ceboro, kagaanra le li wa ma nii li ni ge, yere di li wolo.» Na ta mu di ya puga tinbara le naa maye wuu li ni-i we? Shuun shuun jowoo de, fenhje puga tinbara le wolo maye pyaa nii le ni. Lee bu bye ma na ja na xuuni, na kagaanra li wolo ma ceboro wu nii li ni.

Ki yaseye feni p'a tige ceni
(Macao 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ «Tisaana ya yaseje niguunjo pyi we, tikuunjo ya yaseje nizaana pyi we. ⁴⁴ Tiye beeri wa jeni yi yaseye feni. Sipya da ga nitoronjo kon khuyo tige na we; sipya di wa da ga ezen|ezen tige kon xhutkonjo tige na we. ⁴⁵ Sipyisaama w'a yasaaya kilee na yege wu yasaaya tayahana ni; sipyikuunjo di yakuuyo kilee na yege ki yakuuyo tayahana ni. Bani lemu la sipya zo we ni ge, lee la foro wu ko ke ni.

Piyeye shuun keree
(Macao 7:24-27)

⁴⁶ «Naha na yi na pyi «Kafko, Kafko» na ta le na yu ge, yi wa lee pyi-i we? ⁴⁷ Sipyaa sipya w'a pa ne mu, na ne jomko pu nuri, na pu koo paari ge; we na ja weefoo taanna ni kaa lemu ni ge, na da lee she yi na. ⁴⁸ W'a foro piyeye konkon wa feni, wemu ya niye ki tugi na cogi fo na she ko faaga na ge, na puga ki nidaa li teje faaya tunjo ni, na puga ki yereje yee tunjo ni. Ba loko k'a pa nehe we, a gba wu ni, na seri. A lofomko pu ba guu puga ki na, ga pu ya ja ki nehe we, bani ki bi yereje ko. ⁴⁹ Ga wemu ba ne jomko pu nuri, wufoo di ya pu koo paari we, weefoo ya foro na wa feni, wemu ya wu puga yereje niye na, wu ya nidaa tugi ki na-e ge.

Gba loko k'a pa ko kee puga ki na tuun wemu ni ge, a k'i gurulo taapile ni. A kee puga ki togana di golo.»

Yesu ya Orome sokosii tunjoko wa wo kapyebye cuunjo
(Macao 8:5-13)

⁷ Ba Yesu ya pee jomko pu beeri jo ko sipyii pu mu we, na je Kaperinokoko kulo li ni. ² Sokosii tunjoko wa bye wa, wu kapyebye wemu kaa li bi dan wu ni xuuni ge, wee bi cuunjo we, wu bi zhaa di xhuu. ³ Ba wee tunjoko w'a Yesu kaa logo we, na Yawutuu nabeleye ya tun pu she Yesu neeri na wu pa wu kapyebye wu cuunjo. ⁴ A p'i ko Yesu yiri, na yi jo wu mu. Na guri na wu neeri xuuni na: «Ma bu lee pye we na we mu, w'a yaa ni lee ni, ⁵ bani we shi wu kaa ya dan wu ni, wee w'a we Kile-peheje puga ki yereje.» ⁶ A Yesu di gari ni pu ni.

Ba w'a teheje sokosii tunjoko wu puga ki na we, a wee di wu napiinee pii tun pu she wu pye: «Kafko, ma ganha da maye kanha we, bani ne yaa mu wu je ne puga we. ⁷ Lee wuu na ne wu she mu yiri, ne naye ta ne cere lee be ni. Ga komee nigin ye jo, konko na kapyebye wu juunjo. ⁸ Bani tunjokee pii wo fanha konko ni ne ne, sokosii pii di ne ne be mu. Ne bu wee wa pye: «She!» W'a gari. Ne bu wa be pye: «Pa!» Wee be na ba. Ne bu na kapyebye wu pye: «Le pye!» W'a lee pye.»

⁹ Ba p'a she tee tuduro ti jo Yesu mu tuun wemu ni we, a lee di wu fo. Sipyiire ti ta bi taha wu feni ge, a wu nmahana neeri pee shizhaa na pu pye: «Na da yi jo yi mu, ne sanha we wo na daa wu tuugo na sipya wa shishiin mu we, ali Izirayeli fiige ki be ni we.» ¹⁰ Ba tudunmoko p'a kuri kari pu tunjoko wu puga we, a p'i she kapyebye wu nijunjo ta wa.

Yesu ya naxhugoshko wa ja nixhugo ne

¹¹ Lee nibyexhoo na a Yesu di gari kulo la ni lee mege ne Nayini. A wu kalaapiire te, ni sipyiire ti gari ni wu ni. ¹² Ba p'a teheje kulo li tajege ki na we, a p'i jiri sipyii pii na, pu na gaari ni na wa nixhugo ni faya ni. Wee ye nigin w'a bye wu nu mu. Wu nu wu be di bye naxhugoshko. Kanha ki sipyii nihehemee pu bi foro pinne ni wee cee wu ni, na se gbo wu talene ni. ¹³ Kafko ya wee cee wu na tuun wemu ni ge, a wu niinaara di je wu ni. A wu wu pye: «Ma ganha ba mee suu we!»

¹⁴ A wu fulo pu na, na wu keje taha karaya yi na, a gbo wu lwee p'i yere. A Yesu di jo: «Napi we, ne w'a ma pye mu, yiri!» ¹⁵ A wu yiri tiin na jomko ko kon. A Yesu di wu kan wu nu wu mu.

¹⁶ A sipyii pu beeri di fya, a p'i ganha na Kile kon na: «Kile tudunmoko nigbo w'a wuye she wu niye ni. Kile w'a pa wu sipyii pu tege.» ¹⁷ Le Yesu ya pye ge, a lee kaa di jaaga Yawutuu fiige ke, ni ki kabanugo kulogoo ki beeri ni.

Yesu labye w'a li shee na Shovoo wu ne wii
(Macao 11:2-19)

¹⁸ Yesu ya keree kiimu beeri pye ge, a Yohana wo kalaapiire ti she kee beeri paari wu mu, a wu pu shuun

wa yiri, ¹⁹ na pu tun she Kafɔɔ mu, pu wu yege na: «P'a Shɔɔwɔ wemu kaa jo na wu na ba ba ge, mu wu wa laa, ta wu watii naha wii?»

²⁰ Ba p'a na Yesu yiri tuun wemu ni we, na wu pye: «Yohana Batizelipyee w'a wèe tun pa na wèe pu pa ma yege na: «P'a Shɔɔwɔ wemu kaa jo na wu na ba ba ge, mu wu wa laa, ta wu watii naha wii?»»

²¹ Taapile ni a Yesu di sipiyihememe yama ni pu kanhama keree xɔ, na jinaa kɔri yeege pii ni, na fyenmɛe niyehememe nii mugɛ. ²² Lee kadugo na a wu Yohana wo tudunmɔɔ pu na shɔ na: «Y'a lemu na, na lemu logo ge, yi she lee paari Yohana mu na: Fyenmɛe wa naa, faanna di naari, togo fɛe di juunɔ, tudunmɔɔ di nuri, xuu di neni, Kile Jozaama p'i yu la baa fɛe mu. ²³ Sipya wemu nɔɔ ya kyeege ne na we, weefɔɔ ne duba pya!»

²⁴ Ba Yohana wo tudunmɔɔ p'a kari we, a Yesu di na kɔn na yu ni sipyiire ti ni Yohana shizhaa na na: «Naha yee d'a she wii siwaga ki ni we? Kafɛege ya wahagaanra lemu neri ge, lere ya? ²⁵ Wee tuun wu ni yee d'a she naha wii we? Fazaaya fɔɔ ge? Ga piimu p'a fazaaya leni, na yalijenge li ge, pee ya daa saanna piyeye ni. ²⁶ Yee d'a she naha wii we? Kile tudunmɔ ge? Uun, n'a da yi jo yi mu jo ali w'a pelee Kile tudunmɔ na. ²⁷ Bani l'a ka Kile Kafila wu ni wu shizhaa na na:

«Li wii, n'a na tudunmɔ we tun ma nahagbaa na wu ma koo li ya yaha ma naha na.» †

²⁸ N'a da yi jo yi mu jo sipya wa shishiin sanha se Adama nagoo ni wemu w'a pelee Yohana na we, Ga lee be na Kile saanra ti wo sipyii pu beeri wo nifenhafen-hene ya pelee wu na.»

²⁹ Sipyii pii p'a wu jomɔ pu logo ge, ni fanhafɛe wari shɔweefanhafɛe wari shɔɔwɔ, a pee di li she na fiinge na Kile ya tii, pee bi batize Yohana mu. ³⁰ Ga Farizheen ni saliya karamɔɔwɔ ya she Kile wo na mɛe li ni puyee pyaa shizhaa na, pu ya ta sɔɔ na batize Yohana mu we.

³¹ A Yesu di jo sanha na: «Ne na ja nipaa wo sipyii pii taanna ni jɔɔ ye ni we? Jɔɔ ye feni pu d'a foro we?»

³² P'a foro nɔɔpiire ta feni temu t'a tiin pinnege kpɛenge na, na ti mujonɔɔ yaha na tiye na ge na: «Wèe ya faangaa wi yee mu yee di ya ta xɔnɔ we. Lee kadugo na a wèe di yamehɛe su yee mu yee di ya ta mehɛe su we.»

³³ Bani Yohana Batizelipyee ya pa; wu bi yalijenge li we, wu bi duven gbuu we, a yee di jo: «Jina wu ne wu ni.»

³⁴ A Sipya Ja wu ba, na ganha na li na gbuu, a yee di jo na: «Lapehere fɔɔ ni gba fɔɔ wu ne we ná we. Fanhafɛe wari shɔvee ni jurumupyii pii be wo napii wu ne wii.»

³⁵ Ga Kile wo koo li naarivee pu beeri ya kapii kan Kile wo fungɔngɔ fɛere ti mu.»

Dɔɔshɔ wa wo jurumu ya yafa wu mu

³⁶ Caɔa ka, Farizhen | Farizheen wa ya pa Yesu neri na wu she li wu yiri. A Yesu di gari wee puga. A p'i ba na kɔn na li. ³⁷ Lee di dɔɔshɔ wa ta lee kulo li ni. Ba w'a yi logo tuun wemu ni na Yesu ya li wee ná wu puga we, a wu gari wà ni lasikoli gboro la ni. ³⁸ A wu mesuwo di ba doru Yesu kadugo yiri, na she yere na saha ni wu jɔɔ

† Malaki 3:1

ye ni, na Yesu jɔɔ yi fyenmi ni nesinme ni, na wu nuzhiire taga pee jɔɔ, na ganha na wu jɔɔ yi taala taala ni taanpege ni, na lasikoli wu wo yi na.

³⁹ Farizhen we w'a bi Yesu yiri yalige ki na ge, ba wee ya lee na we na jo wuyee funɔɔ ni na: «We ná we da bi bye Kile tudunmɔ, we cee we w'a kɔn wu na ge, wu bi da li ce na dɔɔshɔ wu ne wii.»

⁴⁰ Wee tuun wu ni a Yesu di jomɔ pu na jo: «Simɔ, la wa ne mu na jo ma mu.» A Simɔ di wu na shɔ na: «Karamɔɔ, li jo.» ⁴¹ A Yesu di jo: «Fooleme wa fɔɔɔɔ bye sipyii shuun na, wu wari kabɔfonɔɔ kelee gbarashuun ni kaguro (w 75.000) shishiin bye wa na, wu wari kabɔfonɔɔ gbarashuun di xhuu kaguro (w 7.500) shishiin di bye shuun wo wu na. ⁴² Ba ma na jo se bye pu ni pu wu ta kan we, lee funɔɔ ni, a wu pu beshuun wu fɔɔɔ ki yaha pu na. Ne jo, we ná we kaa na daan weke ni xuuni pu shuun wu ni we?» ⁴³ A Simɔ di wu na shɔ na: «Ne giin jo w'a niyeheme wu yaha weke na ge.» A Yesu di wu pye: «M'a can jo.»

⁴⁴ Lee kadugo na a Yesu di nhamana neri cee wu shizhaa na Simɔ pye: «M'a we cee we naa ge? Ne je mu puga, mu ya jɔɔ je lɔɔ kan ne mu we, ga we ya ne jɔɔ fyenmi ni nesinme ni, na pee jɔɔ ni wu nuzhiire ni. ⁴⁵ Mu ya ta ne shaari ni taanpege ni ba l'a tee na byi ni jɔɔɔɔ ni we. Ga ne di je naha ge, taanpege ni we cee we ya ne co, bani ne di je ge, wu ne na ne jɔɔ taala taala. ⁴⁶ Mu ya ta sinme wo ne nɔɔ ni we, ga wee ya peewa lasikoli wo ne jɔɔ na. ⁴⁷ Lee na n'a da yi jo yi mu, we cee we taanpege nigbɔɔ k'a li shee na wu jurumu wu ni wu ne beeri ya yafa wu mu. Ga yafa bu bye wu ya pye sipya wemu mu jurumu niyeheme nɔɔ taan we, weefɔɔ taanpege na jere.»

⁴⁸ Wee tuun wu ni a Yesu di cee wu pye: «Ma jurumu w'a yafa ma mu.» ⁴⁹ A wu lipii p'i na kɔn na yu puyee funɔɔ ni na: «Jɔɔ wu ne we, w'i sipyii jurumu yafani pu mu we?» ⁵⁰ A Yesu di wee cee wu pye: «Ma n'a daa w'a ma shɔ. Ta se nape na!»

Cèe pii ya taha Yesu feni

8 Kii keree kii kadugo na, Yesu bi kugbɔɔ ni kupiire naari, na Kile saanra ti Jozaama pu yere li pyi. Wu kalaapiire ke ni shuun wu bye ni wu ni, ² ni cèe pii be. Wu bi pee cèe pu cuunɔ, na jinaa be kɔri yeege pii ni pu ni. Cee nigin wa mege ki bye na Mariyama, pu bi wee yiri na Magadala shee Mariyama, jinaa gbarashuun wu bi foro wee ni. ³ Wa mege ne na Zhane, wee bye Kuza wo shɔ. Kuza bi bye saanna Herodi wo koomɔ pu fanhafɔ wa. Suzani, ni cèe niyehememe piitiilee be bye wà. Pee beeri bi Yesu ni wu kalaapiire ti teri ni pu kenje yaaya ni.

Talene lemu l'a jo nuguro ta shizhaa na ge

(Macao 13:1-9; Marika 4:1-9)

⁴ Sipyii pu bi yiri kulogoo ki beeri ni na se Yesu yiri. Sipyiire t'a pa binne wu taan tuun wemu ni ge, a Yesu di le talene le jo pu mu na: ⁵ «Caɔa ka ná wa ya foro na kari wu tege ni di zhe wu alikama shi wà fene shi waganana. Na wu yaha wu na wee nuguzhi wu waa, a

wu nuguro ta di do koo ni tɛgɛ ki ɲɔ na. A sipyii di tee tanhana tanhana, a shazhɛɛɛ di tee ɲɔ. ⁶ A nuguro ta di do faaga ɲuɲɔ ni ɲɔɲɛɛɛ di bye wà wɛ. Ba t'a fin xɔ wɛ, na waha, bani ɲimɛ bye wà wɛ. ⁷ A nuguro ta di do xhuyo niɲɛ ni. A ti ni xhuyo y'i ganha na lɛgi; a y'i ba ti co, na ti li. ⁸ A nuguro ta di do niɲɛɛ na. A t'i fin, na lɛ, na pya le, na ti tɛhɛɛ xhuu nigin (100) pye.»

Ba Yesu ya pee jomɔ pu jo wɛ, na sɛlɛ na: «Wemu na logo ge, wu logo dɛ!»

Yesu talenɛ ki kajuu ɲuɲɔ (Macao 13:10-17; Marika 4:10-12)

⁹ A wu kalaapiire t'i wu yege na: «Le talenɛ le kɔri ɲɛ dii wɛ?» ¹⁰ A wu pu pye: «Na Kile saanra ti wo ɲmɔɲɔɲɔ ti cɛ, yee mu lee ya kan. Ga sipyii pusamaa kunni, ti keree ki bɛɛri w'a yu pu mu talenɛ ni, kɔnhɔ:

«Pu da wii,

ga p'i ganha ba yaaga ɲaa wɛ.

P'i da niwegeɛ shaan,

p'i ganha ba yi ɲaha cɛni wɛ.» †»

Yesu ya nuguro ti wo talenɛ li kɔri jo (Macao 13:18-23; Marika 4:13-20)

¹¹ «Lee talenɛ li kɔri wɛ: Nuguzhi we, wee ɲɛ Kile jomɔ. ¹² Pii ɲɛ ba koo ɲɔ ɲɛ wɛ, ba pee ya pe jomɔ pe logo wɛ, Shitaanni na ba pu wolo pu funyɔ ni, kɔnhɔ pu ganha dà, p'i shɔ wɛ. ¹³ Faaga wuu pu ɲɛ piimu p'a jomɔ pu logo, na pu co ni fundanga ni ge. Ga nire di ɲɛ pu na wɛ, p'a dà yɛ jɛɛɛ yɛ funɲɔ ni. Nɔwuuɔ bu pu ta p'a n'a daa wu yaha. ¹⁴ Xhuyo niɲɛ wuu pu ɲɛ piimu ge, pee na pe jomɔ pe logo. Ga ke kɔɲɔ ke wo funzhakereɛ, ni naafuu keree, ni xɔnhɔɲɔ keree, na pu cɔnri, fo pu da lɛ wɛ. ¹⁵ Niɲɛɛ wuu pu ɲɛ piimu ge, pee na pe jomɔ pe logo, na pu co see na ni zɔsaama ni, na gori yaha pee jomɔ pe na, fo na nagoo pye.

Talenɛ le l'a jo sokinna shizhaa na ge (Marika 4:21-25)

¹⁶ «Wa shishiin ya sokinna leni wu yaaga shigile wu ɲuɲɔ ni, kelee w'i wu le karaga ɲɔɲɔ ni wɛ. Ga yaaga ɲuɲɔ ni wu da wu taha, kɔnhɔ wu da kɲɛɛɛ yeege puga ki jevɛɛ pu mu. ¹⁷ Bani kaɲmɔɲɔɲɔ la shishiin wa lemu da ba jɛ wɛ. ɲmɔɲɔɲɔ ta shishiin wa temu da ba foro kɲɛɛɛ na wɛ. ¹⁸ Lee wuu na yi kasɛɛge ta yi kafila logogaɲaa na, bani la ɲɛ wemu mu ge, la na ba gan wee mu. Ga la ɲɛ wemu mu wɛ, w'a giin na nifɛnhɛfɛnhɛɛ lemu bɛ li ɲɛ wu mu ge, lee bɛ na zhɔ wu na.»

Jɔɲɔ yɛ pu ɲɛ Yesu nu ni wu cebooloo wɛ? (Macao 12:46-50; Marika 3:31-35)

¹⁹ Yesu nu ni wu ceboronamaa ya kari Yesu y'iri, ga pu ya já gbara wu na sipyii pu kenɛ ni wɛ. ²⁰ A wa di yi jo wu mu na: «Ma nu we ni ma ceboronamaa pu niyereye yi wa kɲɛɛɛ ke na, pu funɲɔ ki wa p'i ma ɲa.» ²¹ Ga, a Yesu di jo: «Pii p'a Kile jomɔ pu nuri, na pu koro ɲaari ge, pee pu ɲɛ nɛ nu ni nɛ ceboronamaa.»

Yesu ya kafɛɛgbɔhɔ ka yerenɛ (Macao 8:23; Marika 4:35-41)

²² Caɲa ka, Yesu ya wu kalaapiire ti pye: «Wù she gba wu kadugo.» A p'i jé kɔɲɔɲɔ ka ni na gaɲi. ²³ Na pu yaha pu gaɲi, a Yesu di ɲmunɔ. A kafɛɛge ka di y'iri lɔhɔ ki ɲuɲɔ ni. A kɔɲɔɲɔ k'i ganha na zhaa di nii lɔhɔ na, fo pu na zhaa di mini.

²⁴ Wee tuun wu ni a wu kalaapiire t'i fulo wu na na wu ɲɛ, na wu pye: «Karamɔɲɔ, Karamɔɲɔ, wù na da gori lɔhɔ ni!» A wu y'iri, na sɛlɛ kafɛɛge ke ni lokuruyo yi na; a kafɛɛge ke ni lokuruyo yi bɛ di yere. A tunmɔ p'i yere. ²⁵ A wu wu kalaapiire ti pye: «Mii yee wo n'a daa wu wa wɛ?» A l'i bye pu fyaara wuu mu kakanhana, a p'i ganha na puyɛ pyi: «We ná we d'a sii jɔɲɔ, fo wu na yu ni kafɛɛge ni lɔhɔ ni, y'i wu ɲɔmɛɛ conɛ wɛ?»

Yesu ya jinaa kɔri yeege ná wa ni (Macao 8:28-34; Marika 5:1-20)

²⁶ A Yesu ni wu kalaapiire t'i ɲɔ Gerasa fiige ki ni, kabanugo kulo la ni. Kee ɲɛ gba wu kadugo na saha ni Galile fiige ki ni. ²⁷ Ba Yesu ya foro kɔɲɔɲɔ ki ni wɛ, a ná wa di ba wu ɲuɲɔ círi, kulo li shɛn wa. Jinaa pu bye wu ni. Fo taatuunnɔ ni wu bi gbara w'a fàya leni wɛ, wu bi goroo puga wɛ. Wu tateɛɛge ki bye faxhuu wɛ. ²⁸ Ba w'a Yesu ɲa wɛ, na mujuugbɔɲɔ la wá, na nuguro sin Yesu fɛɛ ni, na jo ni mujuugbɔɲɔ ni na: «Naha m'a zhaa nɛ feni wɛ, Kile-gbɔɲɔɲɔɲɔ Ja Yesu? N'a ma ɲɛɛri, ma ganha bu na kanha wɛ!» ²⁹ W'a yee jo, bani Yesu bi jina wu pye na wu foro wee ná wu ni. Jina wu bu y'iri wu feni tuun wemu ni, sipyii na wu keme ɲɔ ni kɔɲɔɲɔ shɔɲɔɲɔɲɔ ni, na biriye le wu kɔɲɔɲɔ na, kɔnhɔ pu da wu kaseri. Ga w'a tee kɔɲɔɲɔ ti bɛɛri kɔn. Jina wu bi ma wu kɔri kari sipɔɲɔ ni.

³⁰ A Yesu di wu yege na: «Dii mu mɛgɛ di ɲɛ wɛ?» A wu jo: «Nɛ mɛgɛ ɲɛ «Wèè Ya ɲɛhɛ,»» bani jinaa niɲɛhɛmɛɛ pu bi jé wu ni. ³¹ A pee jinaa p'i Yesu ɲɛɛri xuuni na wu ganha bu pu yaha gari kakara wecogɔɲɔ tɛhɛɛ baa wogo ki ni wɛ.

³² Lee bi shaagbaga niɲɛɛ ka ta ki na naha yaɲa ki kabanugo. A jinaa p'i Yesu ɲɛɛri na wu ɲɔɲɔ p'i she jé pee shaalaa pu ni. A wu ɲɔɲɔ. ³³ Wee tuun wu ni a jinaa p'i foro ná wu ni, na she jé pee shaalaa pu ni. A shaagbaga k'i gburogi, na digi yaɲa gologoloyo yi ni, na jé gba lɔhɔ ki ni, na xhu wà.

³⁴ Ba shaanahamaa p'a lee ɲa tapyege ni wɛ, a p'i baa kari na she yee paari kanha ki ni, ni sitiinmɛɛ pu mu.

³⁵ A sipyii p'i foro na she lee nibyii li wii. Ba p'a ɲɔ Yesu tãan wɛ, na wee ná wu ɲa, jinaa pu bi foro wu ni. Wu nidɛɛɛge di ɲɛ Yesu fɛɛ ni, fàya yi bye wu na, wu d'a cuuɲɔ. A p'i fya. ³⁶ Ná jinaa wo w'a cuuɲɔ piimu nii na ge, a pee di kii keree kii bɛɛri paari pu mu. ³⁷ Wee tuun wu ni a Gerasa shɛɛn pu bɛɛri di Yesu ɲɛɛri na wu laha pu wo niɲɛ ki na, bani pu bi fya xuuni. A Yesu di jé kɔɲɔɲɔ ki ni, na laha pu wo niɲɛ ki na.

³⁸ Yesu nigariwo jinaa p'a foro ná wemu ni ge, a wee di wu ɲɛɛri na wu bi da já binne ni wu ni. Ga, a Yesu di wu kurunɲɔ, na jo: ³⁹ «Kuri m'a se puga, Kile ya kagbɔɲɔɲɔ»

† Ezayi 6:9

kiimu bæeri pye ma mu ge, m'a she kee paari.» Yesu ya kagbɔhɔɔ kiimu bæeri pye wu mu ge, a wu gari na she kee keree ki paari kulo li bæeri ni.

Yesu ya cee wa cuuŋɔ, na Zhayirusi poro nixhugo ɲɛ
(Macoo 9:18-26; Marika 5:21-43)

⁴⁰ Ba Yesu ya kuri pa na yiri gba wu kadugo wɛ, a wu ba wu daan sipyii pu bæeri ni, bani pu bæeri bi wu sigee.

⁴¹ Lee bi ná wa ta wà, wu mɛgɛ ɲɛ na Zhayirusi, wee wu bye wee xuu wu wo Kile-pɛɛɲɛ puga ɲuɲɔɔɔ. A wee di ba nuguro sin Yesu fɛɛ ni, na wu ɲɛɛri xuuni na wu she wu puga, ⁴² bani fucɛɛɛ nigin yɛ li bye wu mu, li shi wu bye yee kɛ ni shuun. Lee li bi zhaa di xhuu.

Ba Yesu ya gaanji wà wɛ, a sipyiire t'i wu kuuri, na wu cɔnri. ⁴³ Lee bi cee wa bɛ ta wà shishan na woni wu feni fo yee kɛ ni shuun. Wu bi wu keɲɛ yara bæeri kan wɛbyii mu, ga wa shishiin ya já wu cuuŋɔ wɛ. ⁴⁴ A wu fulo Yesu na wu kadugo yiri, na ba gbɔn wu fadegenɛ na. Taapile ni a wu shishan p'i yere. ⁴⁵ A Yesu di jo:

«ƙɔɔɔ w'a kɔnɔ nɛ na wɛ?» Ba pu bæeri ya yu pee bɛ wɛ, a Pyɛɛri di jo: «Karamɔɔɔ, sipyii p'a mu cɔnri xuuni de!»

⁴⁶ Ga, a Yesu di jo: «Sipya wa w'a kɔnɔ nɛ na, bani nɛ li cɛ na sefɛɛɛ ta t'a foro na ni.» ⁴⁷ Ba wee cee w'a li ɲa na li da já ɲmɔhɔ nige wɛ, a wu ganha na fuguri, na ba nuguro sin Yesu fɛɛ ni. Lemu l'a wu pye w'a kɔnɔ Yesu na, ni w'a cuuŋɔ taapile ni cuuŋɔgana lemu na ge, a wu yee paari wu mu sipyii pu bæeri nii na. ⁴⁸ A Yesu di wu pye: «Na poro, ma n'a daa w'a ma cuuŋɔ. Ta se ɲaniɲɛ na!»

⁴⁹ Na Yesu yaha pee jomɔ pu na, a tudunmɔ wa di ba na yiri Kile-pɛɛɲɛ puga ɲuɲɔɔɔ wu kaban, na ba wee pye na: «Ma poro fucɛɛɛ l'a xu. Ma ganha bu navunɲɔ pɛɛɛ nige Karamɔɔɔ wu na wɛ.» ⁵⁰ Ga ba Yesu ya yee lo-go wɛ, na Zhayirusi pye: «Ma ganha bu fya wɛ; dà yɛ, ma poro wu na juuŋɔ.»

⁵¹ Ba Yesu ya she ɔ Zhayirusi kaban wɛ, wu ya sɔɔ wa shishiin wu jé ni wu ni puga ki ni wɛ, fo Pyɛɛri, ni Yohana, ni Yakuba, ni pya wu nu ni wu to. ⁵² Lee di sipyii pu bæeri ta pu na yamehɛɛ suu na xhuulo. A Yesu di jo: «Yi ganha ba mehɛɛ suu wɛ, bani pya wu ya ta xu wɛ, w'a ɲmunɔɔ.»

⁵³ A p'i ganha na wu la wo, bani pu bi li cɛ na w'a xu xɔ. ⁵⁴ Ga, a Yesu di wu co keɲɛ ke na, na jo ni mujuug-bɔɔ ni na: «Pya we, yiri!» ⁵⁵ A wu munaa l'i guri pa wu mu. Taapile ni a wu yiri tiin. A Yesu di jo na pu yalige kan wu mu. ⁵⁶ A l'i bye kakanhana pya wu sefɛɛ pu mu fo xuuni. Ga, a Yesu di yi jo waha pu mu na pu ganha lee nibyii le jo wa shishiin mu wɛ.

Yesu ya wu kalaapiire kɛ ni shuun wu tun
(Macoo 10:5-15; Marika 6:7-13)

9 Yesu ya wu kalaapiire kɛ ni shuun wu yiri, na se-fɛɛɛ ni fanha kan pu mu jinaa bæeri na, pu da yama bɛ xuu. ² Lee kadugo na a wu pu tun pu she Kile saanra ti yɛɛ pye, p'i yama fɛɛ cuuŋɔ. ³ A wu pu pye: «Yi nigariwuu ganha bu yaaga lɔ yi keɲɛ ni wɛ, kagaanga bɛ wɛ, kushɛyaaga bɛ wɛ, yalige yaaga bɛ wɛ, wari bɛ wɛ. Wa shishiin ganha da fadeye shuun lɔ wɛ. ⁴ Yi

bu jé puga bæeri ni, y'i diin wà fo yi kariduun bu she ɔ. ⁵ Xuu wa sheɛn bu zhe pu da yi tirige wɛ, yi ba fòro lee kulo li ni, y'i yi ɔɔɔ gbazhenhɛ ɲahara wo wà, lee na ba bye sɛɛri kaa pu feni.» ⁶ A kalaapiire t'i gari. A p'i Kile wo Jozaama pu jo toro kulogoo ki bæeri ni, na yama fɛɛ pu cuuŋɔ tɛyɛ yi bæeri ni.

Herɔdi hakili ya wuregi
(Macoo 14:1-12; Marika 6:14-29)

⁷ Ba gbafɛɛɛɛ Herɔdi ya kii kapyegɛ kii bæeri kaa logo tuun wemu ni wɛ, a wu hakili di wuregi, bani sipyii pii ya jo na: «Yohana Batizelipye w'a ɲɛ na foro xu ni.» ⁸ A pii di jo: «Kile tudunmɔɔ Eli w'a kuri pa.» A pii bɛ di jo: «Wa w'a ɲɛ na foro xu ni taashiine li wo Kile tudunmɔɔ pu ni.» ⁹ Ga, a Herɔdi di jo: «Nɛ Yohana ɲuɲɔ kan p'a kɔn. Ayiwa, di wa kii keree kii nuri wemu shizhaa na ge, wee ɲɛ jɔɔ wɛ?» A wu ganha na li shaa wu Yesu ɲa.

Yesu ya yalige kan sipyii kabɔfoŋɔ kaguro mu
(Macoo 14:13-21; Marika 6:30-44; Yohana 6:1-14)

¹⁰ A Tudunmɔ p'i guri pa Yesu yiri, na ba pu kapyegɛ ki bæeri paari wu mu. A Yesu di gari ni pu ni pu yɛ na, na she ɔ kulo la ɲɔ na, lee mɛgɛ ɲɛ na Beti-sayida. ¹¹ Ba sipyiire t'a pa li cɛ tuun wemu ni wɛ, na daha wu feni. A Yesu di pu co xuuni, na baari pu mu Kile wo saanra | Kile saanra ti keree na. Piimu mago bye sicuumɔ na ge, a wu pee cuuŋɔ.

¹² Ba caɲa k'a ɲɔ kɔn na diri wɛ, a kalaapiire kɛ ni shuun wu fulo Yesu na, na wu pye: «Sipyiire ti yaha, kɔnhɔ p'i she wù tàan kulogoo ni sige buguro te na, p'i she yalige ni tashɔɲɔ sha wà, bani siponɔ ni wèe ɲɛ na-ha.» ¹³ Ga, a Yesu di pu pye: «Yiyɛ pyaa ki yalige kan pu mu.» A p'i jo: «Yaaga ɲɛ wèe mu buuri ɲuyɔ kaguro ni fyaa shuun yɛ kadugo na wɛ, fo ma la bi ɲɛ wù she yalige shɔ pii sipyii pii bæeri mu.» ¹⁴ Pu bi namaa kabɔfoŋɔ kaguro (5.000) shi ɔɔɔ pee ni. A Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Yi pu tenɛ keɛɛ kaguro kaguro (50) shishiin.» ¹⁵ A p'i li pye mu na sipyiire ti bæeri tenɛ lee tenɛgana li na. ¹⁶ A Yesu di yee buuri ɲuyɔ kaguro we ni fyaa shuun wu lɔ, na ɲaha ke yirige fugba we ni, na baraga taha Kile na. A wu xhɔ na yi kegi kegi na kan kalaapiire ti mu, na pu yee yereɲɛ sipyii pu tàan. ¹⁷ A pu bæeri di li na din. Yalige kemu k'a kori ge, a p'i kee saɲa kemɛ fo na saganɲaa kɛ ni shuun ɲi.

Pyɛɛri ya yere li na na Kirisa wu ɲɛ Yesu
(Macoo 16:13-19; Marika 8:27-29)

¹⁸ Caɲa ka, na Yesu yaha Kile-ɲɛɛɛɛ na wu yɛ, wu kalaapiire ti bye wu kabanugo na. A Yesu di pu pye: «Sipyii pu wa yu na jɔɔɔ nɛ ɲɛ wɛ?» ¹⁹ A p'i wu ɲɔ shɔ na: «Pii wa yu na Yohana Batizelipye, pii di yu na Kile tudunmɔɔ Eli, pii bɛ di yu sanha na taashiine li wo Kile tudunmɔɔ wa w'a ɲɛ na foro xu ni.»

²⁰ A Yesu di pu yege na: «Ga yee do, yeeyɛ pyaa ki mu nɛ di ɲɛ jɔɔɔ wɛ?» A Pyɛɛri di wu pye: «Kile ya Kirisa we-mu ɲaha bulo ge, wee mu ɲɛ.»

Yesu ya jo wu xu ni wu ɲɛ wu keree na

(Macoo 16:20-28; Marika 8:30-9:1)

²¹ A Yesu di yi waha pu mu na pu ganha yee jo wa shishiin be mu we. ²² A Yesu di jo sanha na: «Li waha l'i waha, fo Sipyaa Ja bu ganha xuuni. Nɔhɔlɛɛ, ni saraya naha shɔɔnɔrɛɛ ɲɔɲɔɲɛ | saraya naha shɔɔnɔrɛɛ ɲɔɲɔɲɛ, ni saliya karamɔɲɔɲɛ na ba zhe wu ni. Pu na ba wu gbo, wu caxhugo cana taanri wogo wu na ba ɲɛ.»

²³ Lee kadugo na a wu yi jo pu beeri mu na: «Wa funɲɔ bi ɲɛ wu binne ni na ni, wu she wuyɛ ni, ɲiga beeri wu wu korikoritige ki lo taha na feni. ²⁴ Bani sipya we w'a giin wu wuyɛ pile munaa ɲɔɲɔɲɛ wolo ɲɔɲɔɲɛ ge, wee na ba buun wu munaa ni ɲiga na. Ga we w'a bɔnri wu munaa ni ɲɔɲɔɲɛ nɛ wuu na ge, wee wu da ba wu munaa ɲɔɲɔɲɛ wolo ɲiga na. ²⁵ L'a naha ɲɔ sipya na wu koɲɔ yaɲmuɲɔ beeri ta, wu ba buun wuyɛ pile munaa ni, wu gyɛɛgi we? ²⁶ Lee wuu na sipyaa sipya w'a shiige le wuyɛ ni, na bye wu ya nɛ ni na jomɔ pu kaa yu sipyii mu-i ge, Sipyaa Ja wu ba ba tuun wemu ni ni wuyɛ pyaa nɔɲɔɲɛ wu ni, ni wu To Kile wo we, ni fɛfɛɛɛɛ melekɛɛ pu wo we, wu be na ba shiige le wuyɛ ni weefɔɲɔ shizhaa na. ²⁷ Can na n'a da yi jo yi mu, sipyii pii pu wa naha ge, pii wa da xhuu pu ni bada na ta pu ya Kile wo saanra | Kile saanra te ɲa we.»

Yesu ɲɛwiine l'a ɲɛri

(Macoo 17:1-8; Marika 9:2-8)

²⁸ Pe jomɔ pe ya jo cabyaa gbarataanri shishiin, a Yesu di gari ni Pyɛɛri, ni Yohana, ni Yakuba ni faaboboɲɔ ka fugba ni, kɔɲɔ p'i she Kile ɲɛɛri. ²⁹ Na wu yaha ɲɛɛɛɛ ki na, a wu ɲɛwiine l'i ɲɛri, a wu faya y'i fiinɲɛ, na ɲi. ³⁰ Taapile ni a p'i namaa shuun wa ɲa pee na yu ni Yesu ni, pee bye Musa ni Eli. ³¹ P'a puyɛ she ni nɔɲɔɲɛɲɔ ni. Yesu na ba wu labye wu ɲɔ fa, na xhu xu-gana lemu na Zheruzalemu ni ge, pu bi yu ni wu ni kee keree kii na. ³² Lee bi ɲɔmɔɲɔɲɔ ta p'a Pyɛɛri ni wu kaafɛɛ pu shan. Ga ba p'a ɲɛ we, na Yesu ni pee namaa shuun wu nɔɲɔɲɛ wuu ɲa. ³³ Tuun wemu ni pee namaa p'a laha Yesu taan ge, a Pyɛɛri di wu pye: «Wu Karamɔɲɔ, wɛɛ bu gori naha, lee ya ɲɔ xuuni de. Wu buguloo taanri yereɲɛ, mu wo nigin, Musa wo nigin ni Eli wo nigin.» Ye wu bi yu ge, wu ya yi ce we.

³⁴ Na wu yaha pee jomɔ pu na, a ɲahaɲa ka di ba pu ɲɔ. Kalaapiire ti nijewuu kee ɲahaɲa ki ni, a p'i fya. ³⁵ A mujuu la di foro kee ɲahaɲa ki ni na: «Ne nidaan Ja wu ɲɛ we. Ne w'a wu shɔɔnri lo. Y'a wu nijoyo nuri!» ³⁶ Ba lee mujuu l'a foro we, a p'i Yesu ta wu ye. A kalaapiire t'i cari, pu ya pu kanagaa ki paari sipya wa shishiin mu wee tuun wu ni we.

Yesu ya pya wa cuuɲɔ jina bye wemu ni ge

(Macoo 17:14-18; Marika 9:14-27)

³⁷ Kee cana ki nimuguro, pu na tigi xɔ faaboboɲɔ ki na, a sipyɲɛhemɛɛ di she Yesu ɲɔɲɔ cɪri. ³⁸ A na wa di mujuuɲɔ la jo sipyɲɛɛɛ ti te ni na: «Karamɔɲɔ, n'a ma ɲɛɛri, ɲɔ mayɛ na m'a na ja wu wii, we ye nigin pe wu

ɲɛ na mu. ³⁹ Jina wa wu ɲɛ wu ni, wu bu wu co, taapile ni w'a ganha na xhuulo. Jina wu na wu ɲahara, fo kakaya na fɔro wu ɲɔ ni. Wee jina wu foromɔ pu ma ben wu ni, wu nivorogo, w'a wu kanha xuuni. ⁴⁰ Ne ma kalaapiire ti ɲɛɛri jo pu wu kɔri, ga p'i ya ja we.»

⁴¹ A Yesu di jo: «Ee! Yee kunni ɲɛ sipyikuuyo n'a daa baa fɛɛ! Ne na gori yaha naha ni yee ni, na yee keree xu fo tuun weke we? Pa ni ma ja wu ni naha.»

⁴² Ba pya w'a fulo Yesu na we, a jina wu wu shan ɲɔɲɛ na, na wu ɲahara xuuni. Ga, a Yesu di din jina wu na, na pya wu cuuɲɔ, na wu kan wu to wu mu. ⁴³ A Kile wo sefɛɛɛɛ nigbɔɲɔ t'i bye kakanhana sipyii pu beeri mu.

Yesu ya wu xu wu jo sanha

(Macoo 17:22-23; Marika 9:30-32)

Na Yesu kapyegɛɛ ki yaha k'a pye pu mu kakanhana, a Yesu di wu kalaapiire ti pye: ⁴⁴ «Yi niwegɛɛ shan y'i pe jomɔ pe logo: Pu na ba Sipyaa Ja wu le sipyii keye ni.»

⁴⁵ Ga pu bi pee jomɔ pu kɔri ce we. Pee bi ɲɔɲɔɲɔ pu na, kɔɲɔ pu ganha bu pu kɔri ce we. A p'i fya pu ya ja wu yege pee keree na we.

Weke w'i ɲɛ ɲahagbaa fɔɲ we?

(Macoo 18:1-5; Marika 9:33-37)

⁴⁶ Nakaara ya je kalaapiire ti te ni, na weke wu ɲɛ pee beeri wo ɲahagbaa fɔɲ we? ⁴⁷ A Yesu di pu fungɔɲɔ ce, na nɔɲɔɲɛɛɛ la lo, na lee yereɲɛ wuyɛ taan, ⁴⁸ na pu pye: «Sipyaa sipya w'a le nɔɲɔɲɛɛɛ le la shi co xuuni ne wuu na ge, nɛ w'a co xuuni. We w'a nɛ co xuuni ge, nɛ tunɲɔ we w'a co xuuni. We wu wa yee beeri nifen-hefenhene ge, wee wu wa yee beeri wo sipyigbo.»

Sipyaa wemu ɲɛ yee pen we, yee nii wu ɲɛ

(Marika 9:38-40)

⁴⁹ A Yesu kalaapiire Yohana di jomɔ pu lo na jo: «Karamɔɲɔ, wɛɛ ya na wa ɲa, wu na jinaa kɔri na yege sipyii ni mu mege na. A wɛɛ di wu ɲaha kɔn lee bye na, bani wu ɲɛ wɛɛ wa we.» ⁵⁰ A Yesu di wu pye: «Yi ganha bu wu ɲaha kɔn we, bani sipya wemu ɲɛ yee pen we, yee nii wu ɲɛ wii.»

Samari fiige ki kulo la sheen ya ɲɔɲɔ na Yesu kemɛ we

⁵¹ Yesu bi yaa wu foro koɲɔ puga w'a gaɲɲi fugba wu ni tuun wemu ni ge, ba wee ya teɛɲɛ we, a wu li yaha wuyɛ funɲɔ ni na fo wee bu je Zheruzalemu ni, ⁵² a wu tudunmɔɲɔ pii tun kari wuyɛ naha na. A pee nigariwuu di je Samari fiige ki kulo la ni, na p'i she tajege sha wa wu mu. ⁵³ Ga lee kulo li sheen ya ɲɔɲɔ wu je pu mu we, bani Zheruzalemu ni wu bi gaɲɲi. ⁵⁴ Ba wu kalaapiire, Yakuba ni Yohana ya lee ɲa we, a p'i jo: «Kafɔɲɔ, ma la ɲɛ wu jo na ki yiri fugba we ni, ki tigi pa pu kyɛɛgi ya?» ⁵⁵ Ga, a Yesu di ɲmahana ɲɛri pu shizhaa na, na din pu na xuuni. ⁵⁶ Lee kadugo na a p'i gari kulo latii ni.

Piimu p'a bi giin p'i daha Yesu feni ge

(Macoo 8:19-22)

⁵⁷ Na pu yaha koo na pu na gaanji, a ná wa di Yesu pye: «Wù Kafɔɔ, xuu bæeri ni m'a se ge, ne na daha ma feni.» ⁵⁸ A Yesu di wu pye: «Sige puun wa ni wejeje ni, fugba shazhæere di ne ni shiire ni. Ga tashɔngɔ wa Sipyaa Ja wu mu kemu ne wuyɛ pyaa wogo wɛ.»

⁵⁹ A Yesu be di wa pye: «Taha na feni!» Ga, a wee ná wu wu pye: «Kafɔɔ, na yaha di ba fenhɛ na to wu le.»

⁶⁰ A Yesu di wu ɔɔ shɔ na: «Xuu pu yaha sipyxuyoye mu yee di da pee leni, mu kunni wu she Kile wo saanra | Kile saanra te yere pyi.»

⁶¹ A ná watii be di jo sanha na: «Kafɔɔ, ne na daha ma feni, ga ma di ɔɔ di fenhɛ zhe na puga sheen funɔɔ to.» ⁶² A Yesu di wu ɔɔ shɔ na: «Sipyaa sipya w'a niyɛ tuugo coní, na gari na wii kadugo yíri ge, wee ya yaa ni Kile wo saanra te ni wɛ.»

Yesu ya kalaapiire kelee gbarashuun ni shuun tun

10 Kee keree kii kadugo na, a Yesu di sipyii kelee gbarashuun ni shuun (72) watii be paha bulo sanha. Wu bi yaa wu she kulogoo ni tɛye yemu bæeri ni ge, a wu pu tun kari shuun shuun wuyɛ paha na yee tɛye yi ni. ² A wu pu pye: «Shinma nigɔnbaama w'a nehe, ga kapyebyii pu d'a cɛre. Lee wuu na, yi shinma wu kafɔɔ wu neeri na wu kapyebyii pii be tun sanha, p'i she wu shinma wu kɔn. ³ Y'a se! N'a yi tun na kari ba dubyapiye ne me yacoyo nihe ni wɛ. ⁴ Yi ganha bu wari tayahaɔa lɔ wɛ, kelee kushɛyɛyɛ wɛ, kelee tanhaya yatii we! Yi ganha bu yere koo na di wa shishiin shaari wɛ!

⁵ «Yi bu jé puga bæeri ni yi fenhɛ jo: «Nanihe ki pye kee puga ki ni.» ⁶ Nanihe pya wa bu da wà yi wo nanihe ki na digi wee na, lee kaa be wɛ ki na guri ba yi mu. ⁷ Yi diin kee puga ki ni! Pu ba lemu kaan yi mu, y'a lee li, yi da lee gbuu! Bani kapyebye ya sii yaa ni wu saraa ni. Yi ganha ba jin da mari piyɛye yi ni wɛ!

⁸ «Yi bu jé kulo bæeri ni, a p'i yi co xuuni, yalige ke pu da gan yi mu ge, yi kee li. ⁹ Yi yama fɛe pu cuunɔɔ wà, y'i yi jo pu mu na Kile saanra t'a tɛɛɛ pu na. ¹⁰ Ga yi bu jé kulo la ni, pee di ya ɔɔ na yi co wɛ, y'i she pu tatiinye yi ni, y'i jo: ¹¹ «Ali yee kulo li gbazhenhe ke be k'a mara wèe ɔɔ yi na ge, wèe da ki ɔɔ yee feni. Lee be na, yi li ce na Kile saanra t'a tɛɛɛ.» ¹² N'a da yi jo yi mu, Sodɔmu kanhama keree na ba ɔɔ lee kulo li wogoo na kiiri wu cagɔngɔ.»

Kulogoo kiimu k'a Yesu jomɔ pu she ge

(Macoo 11:20-24)

¹³ A Yesu di jo sanha na: «Bɔɔngɔ ki wa yee Korazen sheen wogo! Bɔɔngɔ ki wa yee Betisayida sheen wogo! Bani kakanhaɔaa kiimu k'a pye yee ni ge, kee da bi bye Tiiri ni Sidɔn kulogoo ki ni, nime bi da pee ta pee ya daajeɛ jo, na pu jurumu wu yaha l'a mɔ, na bɔɔngɔ le puyɛ na, na diin shɔɔni. ¹⁴ Lee na Tiiri ni Sidɔn wo kanhama keree na ba ɔɔ yee wogoo ki na kiiri wu

cagɔngɔ. ¹⁵ Mu do Kaperinɔmɔ? Go mu wa giin na mu na ba yirige fo fugba we ni ya? Ahayi de! Mu da ba dirige fo Jahaneme we ni.»

¹⁶ A wu wu kalaapiire ti pye sanha na: «Wa bu yi jomɔ logo, ne jomɔ w'a logo. Wa bu yi she, ne w'a she. Wa bu ne she, we w'a ne tun ge, we w'a she.»

Tudunmɔ kelee gbarashuun ni shuun w'a she na pa

¹⁷ Pee tudunmɔ kelee gbarashuun ni shuun (72) wu fundanga wuu ya kuri pa, na jo: «Kafɔɔ, ali jinaa be ya kuu wèe mu mu mege ki gbɔɔni!» ¹⁸ A Yesu di pu pye: «Ne Shitaanni nidogo na na yiri fugba we ni ba Kile-pine ne wɛ. ¹⁹ Li wii, n'a se kan yi mu y'a paari wɔɔ ni namaa ɔɔ ni, y'i wù Pen wu wo sefere ti bæeri ɔɔ ni namaa ɔɔ ni, yaaga ka shishiin wa da já kakuunɔ pye yi na wɛ. ²⁰ Ga lee be na yi funyɔ ganha bu daan na jinaa ya kuu yi mu wɛ. Ga yi funyɔ yi taan, bani yi meye wa ka fugba we ni.»

Yesu ya funɔɔ taan

(Macoo 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Wee tuun wu ni a Yesu di pi fundanga na Fɛfere Munaa li gbɔɔni, na jo: «Na To Kile, fugba ni pihe ki Kafɔɔ, n'a baraga taha ma na, bani m'a kii keree kii ɔɔ fungɔngɔ fɛe ni kalaagbɔ fɛe na, na ki she ɔɔ piire na. Uun, na To Kile, bani lee l'a taan mu mu. ²² Ne To w'a keree ki bæeri le ne keɛ ni. Wa shishiin ya ce ɔɔ wu ne Kile Ja wu wɛ, fo To Kile wu ye nigin. Wa shishiin be di ya ce ɔɔ wu ne To Kile wu wɛ, fo wu Ja wu ye nigin, ni wu la ne wu To wu she sipya wemu na ge.»

²³ Lee kadugo na a Yesu di ɔmahana peri wu kalaapiire ti yíri, na pee ye pye: «Nii kii k'a yee wo kanagaa kii na ge, kee ne duba wogoo. ²⁴ Bani n'a da yi jo yi mu na jo lemu yee wa paa ge, Kile tudunmɔ nihehemɛe ni saannaa nihehemɛe funɔɔ ya pye na lee na, ga p'i ya li na wɛ. Yemu yee wa nuri ge, pu funɔɔ ya pye na yee logo, ga p'i ya yi logo wɛ.»

Talene lemu l'a jo Samari fiige shen nizaama wu shizhaa na ge

(Marika 12:28-31)

²⁵ Cana ka, saliya karamɔngɔ wa ya pa yiri yere, na Yesu ɔɔ yege na: «Karamɔngɔ leke ne yaa na pye, kɔɔ di nii sicuumɔ nixhɔbaama ta wɛ?» ²⁶ A Yesu di wu pye: «Karamɔngɔ, leke l'a ka, Kile wo saliya wu ni wɛ? Leke mu wa galaa wà wɛ?» ²⁷ A wee ná wu wu ɔɔ shɔ na: ««Ma Kafɔɔ Kile wu taan ma mu, ma ɔɔ wu bæeri na, ni ma munaa li bæeri, ni ma fanha ki bæeri, ni ma fungɔngɔ ki bæeri,» na fara lee na: «Ma sipyini wu taan ma mu ba mayɛ pyaa ki ne wɛ.» ²⁸ A Yesu di wu pye: «Ma ɔɔ t'a ɔɔ. Ta lee pyi ma na ba nii sicuumɔ ta.»

²⁹ Ga wee saliya karamɔngɔ we funɔɔ bye wu kapii kan wuyɛ mu, a wu Yesu yege na: «Weke di ne ne sipyini wɛ?» ³⁰ A Yesu di wu ɔɔ shɔ ni talene la ni na: «Ná wa

† *Duterɔme 6:5; Levitike 19:18*

w'a yiri Zheruzalemu ni, na wu da digi Zheriko ni. A ja-va fεε di she do wu na, na wu faya wolo, na wu yu. Na wu kpon fo na wu bana xuuni, na gari na wu yaha w'a ciregi. ³¹ Wee tuun wu ni a saraya naha shɔɔnrivɔɔ wa di doro lee koo li ni. Ba w'a she wee ná wu na we, na waa toro. ³² Lee kadugo na a ná wa be di nɔ wee xuu wu ni, wee ne Kile-pεεne pugbɔhɔ ki kapyeyee wa, na wu na. A wee be di waa toro. ³³ Ga, a Samari fiige shen wa kushewo di she nɔ wu na, na wu na, a wu njinaara di jé wu ni xuuni. ³⁴ A wu fulo wu na, na sinme ni duven le nɔɔɔ yi ni, na yi pɔ. Na xhɔ na wu durogo wuyε pyaa kafanja na, na gari ni wu ni nabuun tatiginε xuu wa ni, na wu keree yari. ³⁵ Nimuguro ti na, a wu wari wa wolo kan xuu wu kafɔ wu mu, na wu pye: «Ta we ná we keree yari. Ma bu latii li wu nɔnɔ tãan na toro le tãan, na niguribawo na lee t'εrene ma na.»

³⁶ A wu saliya karamɔɔ wu pye: «Mu nii ni java fεε p'a to ná wemu na ge, pii taanri we ni, weke w'a pye wu sipiyinii wε?» ³⁷ A saliya karamɔɔ wu wu nɔ shɔ na: «We w'a nɔnɔ naari wu na ge.» A Yesu di wu pye: «Ma be wu she lee shi pye.»

Yesu ya kari Marite ni Mariyama yiri

³⁸ Na Yesu ni wu kalaapiire ti yaha koo na, a wu jé kulo la ni. A cee wa di wu lenε wu puga wee mege ne Marite; ³⁹ wu ceboroshɔ wa mege ne Mariyama. A wee di diin Kafɔɔ tɔɔɔ tãan, na wu jomɔ nuri. ⁴⁰ Ga lee di Marite hakili wu ta w'a wuregi xuuni wu wo puga ki kapyeyee ki nehe na. A wu gari na she Yesu pye: «Kafɔɔ, ne ceboroshɔ w'a ne ye nigin yaha kapyeyee ki na, lee wa kaa mu nii ni-ge? Yi jo wu mu na wu na tεge!» ⁴¹ A Kafɔɔ di wu nɔ shɔ na: «Marite, Marite, mu wa maye kana, na keree nipehehe taga maye funnɔ pen. ⁴² Ga kaa nigin ye kɔɔɔ di ne. Mariyama w'a taa nizaana li shɔɔnri. Lee wa da ba shɔ wu na wε.»

Nεrege pyegana

(Macoo 6:9-13; 7:7-11)

11 Caɔa ka, Yesu bi Kile neeri. Ba w'a xɔ wε, a wu kalaapiire la di wu pye: «Wù Kafɔɔ, wù taanni Kile-neerege ni, ba Yohana ya wu wo kalaapiire ti taanni taannigana lemu na wε.» ² A Yesu di pu pye: «Yi ba da Kile neeri y'i jo:

«Wèe To Kile, mu mege ki pye fεεfεε,
ma saanra ti pa.

³ Wù caɔa beeri wo nɔlige kan wù mu.

⁴ Wù jurumu wu yafa wù mu,
bani wèe be ya wù sipiyinii
nahama pu yafani pu mu.

Ma ganha bu wù yaha wù jé nɔwuuro ni wε.»

⁵ A Yesu di pu pye sanha na: «Yee ni, jɔɔ wu d'a bye ni nanii ni, ma bu she wu yiri njinε na na wu pye: «Na nanii buuri nuyɔ taanri foo le na na, ⁶ bani ne nanii wa w'a pa nime na yiri kulo la ni, yaaga di ne ne mu di gan wu mu wε.» ⁷ Wee bu diin puga ki funnɔ ni na wu nɔ shɔ na: «Ma ganha bu na kanha wε. Gbura k'a shɔhɔ, ne ni na nagoo ya sinne xɔ. N'a da já yiri di buuri kan ma mu wε.» ⁸ A Yesu di jo: «Ayiwa, n'a da yi jo yi mu,

wu bye wu ya yiri na wu kan napege ki wuu na wε, wu na yiri na wu nidaan yanmuyɔ beeri kan wu mu wu navunɔ ki wuu na.

⁹ «Ne kunni na yi jo yi mu, y'a neeri, yi na da daa. Y'a zhaa, yi na da naa. Y'a gbura ki kuuni, gbura ki na da muri yi mu. ¹⁰ Bani sipyaa sipya w'a neerege pyi ge, wee na da daa. Wemu w'a zhaa ge, wee na da naa. Wemu w'a gbura ki kuuni ge, gbura ki na da muri weefɔɔ mu.

¹¹ «Pya to weke wu wa yee ni wu ja wu fya neeri wu mu, wu wɔ kan wu ja wu mu fya wu wege ni wε?

¹² Kelee yee wa pya bu xhucere neeri wu mu, wufɔɔ na zɔɔ di nà kan wu mu xhucere li wege ni ge? ¹³ Wee tuun wu ni, yee piimu p'a kolo ge, yee bi yasaaya kangana ce mu yi nagoo pu mu. Ayiwa, ta yee fugba To wu da ba Fεfεere Munaa li kan fo xuuni li neerivee pu mu wε?»

Yesu wo fanha ki ya ta yiri Shitaanni yiri wε

(Macoo 12:22-30; Marika 3:20-27)

¹⁴ Yesu bi jina bobo wa kɔri yeege ná wa ni. Jina wu na foro xɔ, a wee ná wu já na yu. A lee di bye kakanhana sipyiire ti beeri mu. ¹⁵ Ga, a pii di jo pu ni na: «Jinaa nɔnɔɔ Belizebuli fanha ni w'a jinaa pu kɔri.» ¹⁶ Pitiilee be funnɔ bye p'i wu taanna wii. A pee di naha sheshεere kakanhana la neeri wu mu na yiri fugba we ni.

¹⁷ Ga, a Yesu di pu fungɔnɔ ce na jo: «Saanra beeri t'a yiri tiye kaa na ge, tee na gyεegi. Puga beeri, ki sipyii bu yiri puyε kaa na, kee na gyεegi. ¹⁸ Shitaanni be bu yiri wuyε kaa na, wu saanra ti na bye dii kyεegi baa wε? Bani yee ya jo na Belizebuli gbɔɔɔ ni ne jinaa kɔri na yeege sipyii ni. ¹⁹ Ne bi jinaa kɔri na yeege sipyii ni Belizebuli gbɔɔɔ ni, yee wo nagoo p'i wa pu kɔri jɔɔ gbɔɔɔ ni wε? Peeye pyaa na ba kiiri kɔn yee na. ²⁰ Ga ne bu da ne na jinaa pu kɔri Kile wo sefεere ti baraga ni, lee w'a li sheε na Kile saanra t'a nɔ yee na.

²¹ «Fanhanεhehe fɔɔ wemu ne ni kashen yanmuyɔ nij-eye ni ge, wee ba wu puga kasεεge pyi; sipya wa shishiin da já wee kehe yanmuyɔ lɔ wε. ²² Ga ná wemu fanha k'a nehe wu wogo na ge, wee ba ba se ta wu na, wu bi daa yagboyo yemu na ge, wu na yee beeri shɔ wu na, na wu kehe yanmuyɔ yi beeri xuu, na yi taa taa wu kaafεε na. ²³ Wemu ne ne nii wε, wee ne ne pen. Wemu ya ne teri na yaana pyi wε, wee ne kakabye.»

Jina na kuri jé sipya ni

(Macoo 12:43-45)

²⁴ «Jina bu foro sipya ni tuun wemu ni, tεye yemu y'a waha waha ge, w'a ganha na naari yee ni na tanmɔnɔ shaa. Wu bye wu ya kee ta wε, w'a jo wuyε funnɔ ni na: «Na puga kemu ni ne foro ge, n'a da guri da se kee ni.»

²⁵ W'a guri kari, na she kee puga ki ta p'a ki pɔ fεεfεε, na ki keme xuuni. ²⁶ Wee tuun wu ni w'a gari, na she ba ni jinaa gbarashuun watii ni, piimu ya kolo wuyε pyaa ki na ge. Wu ni pee na ba jé kee puga ki ni, na diin wà. Lee funnɔ ni wee sipya we wo taxɔɔ na ba golo na toro taashiine li be tãan.»

Jɔɔ yɛ pu nɛ duba nagoo pu wɛ?

²⁷ Na Yesu yaha pee jomɔ pu na, a cee wa di mujuug-bɔɔ wá, na wu yaha sipyiire ti niŋɛ ni na: «Cee we w'a yere mu yacɛɛ na, na jire kan mu mu ge, wee nɛ duba pya.» ²⁸ A Yesu di jo: «Uun, ga piimu p'a Kile jomɔ pu nuri na pu koro naari ge, pee pu nɛ duba nagoo puyɛ pyaa!»

Sipyiire t'a naha sheshɛɛɛ kakanhana shaa
(Macoo 12:38-42)

²⁹ Na sipyiire ti yaha t'a Yesu maha fo na wu cɔnri, a wu jomɔ nɔ kɔn na: «Niŋaa sipyii p'a kolo. P'a naha sheshɛɛɛ kakanhana la shaa, ga la shishiin da zhɛɛ pu na wɛ, fo Kile tudunmɔɔ Zhonasi wuu le. ³⁰ Zhonasi ya pye naha sheshɛɛɛ na she Ninive shɛɛn na shegana lemu na ge, mu Sipyia ja bɛ na ba bye naha sheshɛɛɛ na she niŋaa sipyii na. ³¹ Kiiri wu cagɔngɔ, Seba fiige ki Saanzhɔ † wu na ba yiri wu niŋaa sipyii pu jaagi. Bani wee ya pa na yiri niŋɛ ki tɛhɛnɛ na, kɔnhɔ wu ba saanaa Solomani wo fungɔngɔ fɛɛɛ jomɔ pu logo. Wa di wa naha wemu w'a pɛlɛ Solomani na ge! ³² Kiiri wu cagɔngɔ, Ninive shɛɛn na ba yiri na niŋaa sipyii jaagi, bani Ninive shɛɛn ya yere pu jurumu wu na Zhonasi wo Kile jomɔ yɛɛ li funŋɔ ni. Wa di wa naha wemu w'a pɛlɛ Zhonasi na ge!»

Sipyia ni ki nɛ wu ceepuuro sokinna
(Macoo 5:15; 6:22-23)

³³ «Wa shishiin ya sokinna leni wu wu niŋmɔɔ, kelee wu yaaga shigile wu niŋɔ ni wɛ. Ga yaaga niŋɔ ni wu da wu taha, kɔnhɔ puga ki jevɛɛ da wu kɛɛngɛ naa. ³⁴ Sipyia ni ki nɛ wu ceepuuro sokinna. Ma ni ki bu nɔ, ma ceepuuro ti bɛɛri ti wa kɛɛngɛ ni, ga ma ni ki bu bye ki ya nɔ wɛ, ma ceepuuro ti bɛɛri ti wa piige ni. ³⁵ Ta mayɛ kaseri, kɔnhɔ ma funŋɔ kɛɛngɛ ki ganha bye nibiige wɛ. ³⁶ Lee na, ma ceepuuro ti bɛɛri bu bye kɛɛngɛ ni, piige bu bye k'i nɛ ti xuu wa shishiin ni wɛ, ti bɛɛri na kɛɛngɛ yeege, ma na jo ba sokinna ya kɛɛngɛ yeege yeegegana lemu na wɛ.»

Yesu ya pu kaala ni Yawutuu nahagbaa fɛɛ pu kaa ni
(Macoo 23:1-36; Marika 12:38-40)

³⁷ Na Yesu yaha pee jomɔ pu na, a Farizhen | Farizhɛɛn wa di wu nɛɛri na wu she cana yalige li wee puga. A Yesu di jé puga ki ni, na diin na li. ³⁸ Ba wee ya Yesu na wu na li wu keye jebaa wɛ, a lee di wu fo. ³⁹ Ga, a Kafɔɔ di wu pye: «Yee Farizhɛɛn kunni wa cɛɛgbuugoo ni gɔlɛyɛ kaduyo jii na fiinni, na ta yee funyɔ d'a ni nagaara keree ni kuumɔ tuugo bɛɛri na. ⁴⁰ Fungɔnyɔ baa fɛɛ! Kile wemu w'a yanmuyɔ yi kaduyo yaa ge, ta wee bɛ w'a yi funyɔ yi bɛ yaa wɛ? ⁴¹ Ga yi gɔlɛyɛ yi funŋɔ yasaaya yi kan la baa fɛɛ mu, lee na yi bɛɛri na bye fɛɛfɛɛ yi mu. ⁴² «Bɔɔngɔ ki wa yee wogo Farizhɛɛn, bani yee wa nanayi, ni shiga yanmuyɔ ni loyɔ yanmuyɔ yi saya bɛɛri

jagi wo. Ga y'i da gbara yi taan ni Kile ni, y'i da tiime keree pyi wɛ. Yee bi yaa na kii kagbɔɔɔ kii pyi, na te nibiire te fara kee na.

⁴³ «Bɔɔngɔ ki wa yee wogo Farizhɛɛn, bani yee wo ni-daan wu nɛ Kile-pɛɛngɛ piyɛyɛ yi wo nahagbaa tatiinyɛ, ni sipyii p'a yi shaari pinnerɛ kɛɛnyɛ na. ⁴⁴ Bɔɔngɔ ki wa yee wogo, bani yee ya foro faya feni yemu y'a niŋmɔɔ ge. Sipyii wa naari yi na na ta pu ya yi cɛ wɛ.»

⁴⁵ A saliya karamɔɔ wa di wu pye: «Karamɔɔ, ba mu wa pe jomɔ pe yu wɛ, wɛɛ bɛ mu wa fanri.» ⁴⁶ A Yesu di wu nɔ shɔ na: «Bɔɔngɔ ki wa yee saliya karamɔɔɔɔ pu bɛ wogo, bani tuguro temu kɔmɔ p'a pɛn ge, tee yee wa dɛri sipyii niŋyɔ ni, y'i da zɔɔ yi pu tɛgɛ ni yi kabɛɛ bɛ ni wɛ.

⁴⁷ «Bɔɔngɔ ki wa yee wogo, bani yee wa Kile tudun-mɔɔ pu faya yi yari na nɔɔ, na ta yee sefɛlɛɛ d'a pu gbo. ⁴⁸ Lee wa li shɛɛ na yee wa zɔɔ yi sefɛlɛɛ pu kapyegɛɛ ki na, bani pee p'a Kile tudunmɔɔ pu gbo, a yee kunni di pu faya yaa. ⁴⁹ Lee wuu na Kile ya jo wu fungɔngɔ fɛɛɛ ti ni na: «Nɛ na ba Kile tudunmɔɔ ni tudunmɔɔ tun pu mu. Pu na ba pii gbo, na daha pii feni na gana.» ⁵⁰ Lee na ba bye, kɔnhɔ Kile tudunmɔɔ piimu wo shishan p'a wo fo kɔnɔ ki nɔ kɔnduun wu ni ge, pee bɛɛri foo di ba yege niŋaa sipyii na. ⁵¹ Na nɔ kɔn Abeli wo shishan pu na, fo na pa nɔ Zakari wo shishan pu na, wee wemu p'a gbo saraya yi tawologo ke, ni Kile-pɛɛngɛ pugbɔɔɔ ki tɛ wu ni ge. Uun, n'a da yi jo yi mu, pee shishan pu bɛɛri foo na ba yege niŋaa sipyii na.

⁵² «Bɔɔngɔ ki wa yee wogo saliya karamɔɔɔɔ, bani yee ya Kile saana ti cɛmɛ pu kenikaan li wolo, yiye pyaa ya jé wɛ. Piimu p'a giin p'i jé ti ni ge, a yee di pee bɛ naha kɔn.»

⁵³ Ba Yesu ya yiri wee xuu wu ni wɛ, a saliya karamɔɔɔɔ ni Farizhɛɛn p'i nɔ kɔn, na wu kana, na wu nɔ yegee yegegana bɛɛri na. ⁵⁴ Pu bi wu kaseri, kɔnhɔ p'i wu zɔɔɔɔ talɛɛ ta ni wuyɛ pyaa nɔ kafila ni.

Yesu ya kasɛɛgɛ da jo shuun shuun juuro keree na
(Macoo 10:26-27)

12 Wee tuun wu ni sipyiire ti bi tiye pinne, pu bi sii nɛhɛ fo na dorɔ. A p'i jɔnri, fo na duri puyɛ zɔɔɔ na. A Yesu di fɛnhɛ jomɔ nɔ kɔn ni wu wo kalaapiire ti ni na: «Y'a yiye kaseri Farizhɛɛn wo buuri shizhenhɛɛ ti na! Tee nɛ pu shuun shuun juuro te. ² Yaaga ka shishiin niŋmɔɔɔɔ wa kemu da ba foro kɛɛngɛ na wɛ. Kaŋmɔɔɔɔ la shishiin wa lemu da ba jɛ wɛ. ³ Lee wuu na y'a yemu bɛɛri jo nibiige ni ge, yee na ba logo kɛɛngɛ na. Y'a yemu bɛɛri jo sipyii mu kalɔɔɔɔ ni maaya ni ge, pu na ba yee caaga kataya na.»

Wemu na p'a yaa na fyagi ge
(Macoo 10:28-31)

⁴ «Na naniinɛɛ, n'a da yi jo yi mu, piimu na já sipya gbo, na ta p'i da já latii pye lee kadugo na-ɛ ge, yi ganha ba fyagi pee na wɛ. ⁵ Lemu na y'a yaa na fyagi ge, n'a da lee she yi na. Se wa Kile wemu ni na sipya mu-naa wolo, na xhɔ na li wá Jahanɛmɛ ni ge, y'a fyagi wee na. Uun, n'a da yi jo yi mu, y'a fyagi wee na. ⁶ Ta cɔn-

† 1 Saannaa 10:1-10

rilɔɔ kaguro be p'a berɛɛ wari pyaa shuun wɛ? Lee be na, ali wee wa nigin be, Kile funɔɔ ya wuu wu na wɛ. ⁷ Yee kunni Kile ya ali yee nuzhiire teye pyaa beeri ɔɔ ce. Yi ganha ba fyagi wɛ; y'a ye cɔnrilɔɔ nijnɛhɛmɛɛ na!

Na ɔɔ Yesu na, kelee na she wu ni
(Macao 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ «N'a da yi jo yi mu, sipyaa sipya w'a yere li na sipyii naha taan na ne wo wee ne ge, Sipya Ja wu be na ba yere li na Kile wo melekee pu naha taan na weefɔɔ ne wee wo. ⁹ Ga wemu bu foro ne kaa taan sipyii naha taan, Sipya Ja wu be na ba foro weefɔɔ kaa taan Kile wo melekee pu naha taan. ¹⁰ Sipyaa sipya w'a joguumɔ jo wa Sipya Ja na ge, lee na yafa wufɔɔ mu. Ga wemu bu Fɛfɛɛɛ Munaa li mege kyɛɛgi, weefɔɔ da lee wo yafa ta wɛ.

¹¹ «Sipyii ba se na kiiri kɔɔɔ yi na Kile-pɛɛɛɛ piyɛɛɛ yi ni, ni kiirikɔɔɔ, ni fanhafɛɛ naha taan, yi fanɔɔɔɔɔɔ ni yi nijoyo ganha bu da bye yi mu funzhaga wɛ. ¹² Bani jomɔ pemu y'a yaa na jo ge, Fɛfɛɛɛ Munaa na ba yi kalaa pu ni taapile ni.»

Talɛɛ lemu l'a jo naafuu fɔɔ fungɔɔɔ baa fɔɔ keree na ge

¹³ A na wa di diin sipyiire ti te ni na Yesu pye: «Karamɔɔɔ, yi jo na ceborona wu mu na wu wu cɛn wu loolo wu na!» ¹⁴ Ga, a Yesu di wu ɔɔ shɔ na: «Na napii, jɔɔɔ w'a ne teɛɛ na pye yee kiiri kɔɔɔɔ, kelee yi cɛn loolovɔɔ wɛ?» ¹⁵ Lee kadugo na a wu yi jo pu beeri mu na: «Y'a yiye kasɛri neɔɔɔ keree na, bani sipya naafuu nehe nehe nehegana beeri na, wu niifɛɛɛ ya fɔɔro wee ni wɛ.»

¹⁶ Wee tuun wu ni a wu le talɛɛ le jo pu mu na: «Faa ya taan na naafuu fɔɔ wa na xuuni. ¹⁷ A wu wu funɔɔ sha na: «Lekɛ ne da bye wɛ, bani na shinma wu beeri tayahaɔa wa wɛ?» ¹⁸ A wu jo: «Li wii, le n'a da bye. N'a da na kɔɔɔɔ ki ja di kiitiigee yereɛɛ, di kee peɛ nizhiigee ki na, di ba na shinma ni na keɛɛ yanmuyɔ beeri pinne le kee funyɔ ni. ¹⁹ Lee kadugo na, di naye pye jo yanmuyɔ nijnɛheye y'a gbegele yaha ne mu yee nijnɛheɛɛ naha na, n'a da naye nɔɔ di da li, di da gbuu, di da kalɛɛɛ pyi.» ²⁰ Ga, a Kile di wu pye: «Mu nahahaha we! Nijaa piige ke ni mu munaa da zhɔ mu na. Wee tuun wu ni, yanmuyɔ ye m'a pinne ge, yee ma bye jɔɔɔ woyɔ wɛ?»

²¹ Ayiwa, lee funɔɔ ni a Yesu di jo: «Sipyaa sipya w'a naafuu pinneɛ wuyɛ nigin wuu na ge, na ta wu ne naafuu fɔɔ Kile kabaɔa na-ɛ ge, mume weefɔɔ ne.»

Yi Kile pye yi tadaɔa
(Macao 6:25-34)

²² Wee tuun wu ni a Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Lee wuu na n'a da yi jo yi mu, yi ganha ba yi funyɔ shaa ni yi ɔɔshaga ni na naha y'a da li wɛ. Yi ganha ba yi funyɔ shaa ni yi cɛɛɛ faya ni, na naha y'a da leni wɛ. ²³ Bani sipya munaa ya ye yalige na, wu ceepuuro be d'a ye cɛɛɛ faya na. ²⁴ Yi shazhɛɛɛ kanraya ye wii. Yi wa yeme

nuri wɛ, y'i wa shinma kɔɔɔ wɛ. Yanmuyɔ tayahaɔa kelee kɔɔɔ wa yi mu wɛ, lee be na, Kile di yi ɔɔ shaa. Ta yee ya ye shazhɛɛɛ na na kanha wɛ? ²⁵ Jɔɔɔ wu wa yee ni, wemu na ja ali jɛɛɛ be fara wuyɛ pyaa shi wu na ni funzhaga ni wɛ? ²⁶ Lee wuu na, yee bye yee da ja lee kapire le pye wɛ, naha na yee di yi funyɔ shaa ni keree kisaɔa ni wɛ?

²⁷ «Yi yaweye yi fyengana li wii, y'a fyɛɛɛ nizaara temu pyi ge! Yi wa kapyɛɛɛ pyi wɛ, y'i wa faya shin we! Ga n'a da yi jo yi mu, ali saannaa Solomani ni wu naafuu wu beeri ni, wu fanɔa ka ya ke yawege ke ka fyɛɛɛ nigin be ɔɔ saana ni wɛ. ²⁸ Na ke ki wa sige ki ni nijaa, na ta na di da ba kee sɔɔrogo niga na ge. Ni Kile ya kee kɔɔɔ tɔni lee tɔgana li na, go wu na ba yee kɔɔɔ tɔ xuuni na ye kee na de! Yee n'a daa w'a cɛɛɛ de! ²⁹ Yi na ba kemu li na kemu gba ge, yi ganha ba yi funyɔ shaa ni yee zha ni we! Yi ganha ba yiye kaala yee da na we!

³⁰ Kile cɛbaalaa p'a ye yanmuyɔ ye beeri shaa, ga yee To Kile w'a li ce na yee be mago wa yee na. ³¹ Yee kunni p'a Kile wo saanra | Kile saanra te shaa. Lee kadugo na Kile na ye yanmuyɔ ye kan yi mu, na la taha yi na.»

Fugba naafuu keree
(Macao 6:19-21)

³² Lee kadugo na a Yesu di wu kalaapiire ti pye sanha: «Yi ganha bu da vya wɛ, yee piimu pu ne ba yatɔɔɔbara ne-ɛ ge, bani l'a taan yee To Kile ni na wu saanra ti kan yee mu. ³³ Yi yi keɛɛ yanmuyɔ pɛɛɛ kan la baa fɛɛ mu. Yi wari tayahaya nilebaaya ya yiye mu, y'i naafuu nixhɔbaama pinne fugba wu ni, nagaa wa wa wɛ, fyɛɛɛɛ da ja wu kyɛɛgi wɛ. ³⁴ Bani xuu wemu ni ma naafuu wa ge, wa ma zɔ wu be funzhaga wa.»

Kapyebyii pii p'a kori nii na ge

³⁵ «Yi yiye ɔɔ xuuni ni kirimehɛɛ ni labye wu feni, y'i yi sokinnaa pu ni yaha. ³⁶ Y'i bye ma na giin kapyebyii piimu p'a pu nɔɔɔɔ sigeɛ ge, wu ba ma na yiri cekaandra tege ni tuun wemu ni, kɔɔɔ wu bu ba kɔɔɔ li kuu, p'i kɔɔɔ li mugɛ wu mu tɔvuyo na. ³⁷ Nɔɔɔɔ wu ba kapyebyii piimu ta pu na wu naha wii, pee ne duba nagoo. Can na n'a da yi jo yi mu, wu na ba wuyɛ ɔɔ xuuni ni kirige ni wu pee teɛɛ yalige ki nɔɔɔ ni, wu yalige ki taa taa pu na. ³⁸ Wu ba ba nijnɛ kelee nimugɔɔ na, na ba pu ta nii na, pee ne duba nagoo. ³⁹ Yi li ce na puga fɔɔ da ba li ce na we leɛɛri we na nagaa da ba ba nibiige ni, wu da ga gbara nagaa wu je wu puga wɛ. ⁴⁰ Yi be pu gbegele yaha, bani yee ya Sipya Ja wu sonji tuun wemu ni wɛ, wee tuun weyɛ pyaa ni wu da ba.»

N'a daa kapyebye ni kapyebye niguumɔ keree
(Macao 24:45-51)

⁴¹ A Pyɛɛri di wu pye: «Kafɔɔ, weɛ ye wuu na m'a le talɛɛ le yu laa, ta sipyiire ti beeri wuu na?» ⁴² A Kafɔɔ di jo: «Kanahashɔɔrimɔ kɔɔɔɔ fɔɔ fungɔɔɔ fɔɔ wemu wo kafɔɔ w'i da ba wu teɛɛ wu kapyebyii pusamaa nɔɔɔ ni, na wu pye na w'a pu nɔɔɔ keree naha wo ki tuun ni ge, wee ne jɔɔɔ wɛ? ⁴³ Wee kapyebye wu kafɔɔ

wu ba ba, na ba wu ta wu na li pyi li pyegana na, wee ne duba pya. ⁴⁴ Can na n'a da yi jo yi mu, wee kapyebye wu kafɔ wu na ba wu teɛ wu keɛ yaɲmuɔ yi beeri tuɲɔ ni. ⁴⁵ Ga wee kapyebye wu bu li yaha wuyɛ funɲɔ ni na wee kafɔ w'a da zhe mɔ wu da ba we. W'a ɲɔ kɔn na wu kapyebyeɲii namaa ni cee pu sani, na li, na gbuu, na wuyɛ jini sinme na. ⁴⁶ Ayiwa, caɲa kemu ni tuun wemu wu ne kapyebye wu ya wu kafɔ wu sonji-ge, kee caɲa ke ni wee tuun we ni wu da ba. Wu na ba wee kapyebye we kɔri, na wu taa pinne ni Kile cɛbaalaa wuu ni.

⁴⁷ «Kapyebye we w'a wu tuɲɔɲɔ nidaan ce ge, wu bye wu ya gbegeɛ pye, na kapyeɛ pye na be ni wu nidaan wu ni we, wee wo kɔɲɔɲɔ ti fanha na beɛ. ⁴⁸ Ga kapyebye wemu ya wu tuɲɔɲɔ nidaan ce we, wu bu keree kii pye kiimu k'a wu kakɔɲɔ xɔ ge, wee wo kɔɲɔɲɔ ti fanha na jere. Niɲeɲeɲe ya kan wemu mu ge, niɲeɲeɲe na ba zha wee mu. Niɲeɲeɲe kaa ya le sipya wemu keɛ ni ge, pu na ba wee yege sanha niɲeɲeɲe na.»

Waagi we wu da ja bye Yesu wuu na ge

(Macoo 10:34-36)

⁴⁹ «Na ne pa wa niɲe ki na. Nime da ba ki ta ki na ni na xɔ, lee bi da daan ne ni! ⁵⁰ Kanhama nigɔ pa wa wa, ne yaa na je pee ni. Ga na funɲɔɲɔɲɔ wo w'a pee sigee. ⁵¹ Yee wa giin na niɲe ni ne pa kɔɲɔ na ya? Ahayi de, n'a da yi jo yi mu, fo waagi. ⁵² Fo nime sipyii kaguro na ba bye puga nigin ni, pu na ba daa. Sipyii taanri na ba yiri sipyii shuun feni; shuun wu be na ba yiri taanri wu feni. ⁵³ To na ba yiri wu ja feni, ja be na ba yiri wu to feni. Nu na ba yiri wu poro fuceere feni, poro fuceere be na ba yiri li nu feni. Yashɔ na ba yiri wu ja shɔ feni, ja shɔ be na ba yiri wu yashɔ feni.»

Tɛɛɛɛ keree cɛgana

(Macoo 16:2-3)

⁵⁴ A Yesu di yi jo sipyiiire ti mu sanha na: «Yee bu Kile wu na w'a wɔ suumɔ lɔhɔ ki tuɲɔ na camutomɔ yiri tu-un wemu ni, taapile ni yee na jo na zanha ki da do, li shiin na bye mu. ⁵⁵ Kafɛɛge bu foro Kile-parama yiri, yee na jo na kafugo ki da ba bye, li shiin na bye mu. ⁵⁶ Shuun shuun joveɛ! Yee wa fugba we ni niɲe ke keree ce na shɔɲɔɲɔɲɔ ni, naha d'a li pye yee ya we tu-un we keree ce na shɔɲɔɲɔɲɔ-i we?»

Be wo gbegeɛ keree

(Macoo 5:25-26)

⁵⁷ «Naha k'a li pye yee ya ta kodiine ce shɔɲɔɲɔɲɔ yiye ni-we? ⁵⁸ Na ma ni ma kiiri kɔɲɔɲɔ wu yaha, yi na se kiiri wu takɔɲɔ ki ni, la le y'i be yi na ma ni wu ni na yi yaha koo li na, lee be we, wu na zhe ni ma ni kiiri kɔɲɔɲɔ wu mu, wee na ma kan gedii pu mu p'a le kaso ni. ⁵⁹ N'a da yi jo ma mu, ma bu je wee kaso wu ni, ma da ga foro wa ni wari pile nigin be foo ni we.»

Na daburaje jo jurumu na, kelee na kyɛɛgi

13 Wee tuun wu ni Pilate bi Galile sheen pii gbo na pu yaha saraga yatɔɲɔɲɔ li na, na pee wo shishan ni saraga yatɔɲɔɲɔ yi shishan wuregi puyɛ ni. A sipyii pii di shee wee kafila wu jo Yesu mu. ² A Yesu di pu pye: «Yee w'a giin na pii Galile sheen pii wa jurumupyii na toro Galile sheen pusamaa beeri taan, na lee wuu na p'a pu gbo le gbogana le na ge? ³ N'a da yi jo yi mu jo ahayi de. Ga yee bye yee y'a daburaje jo yi jurumu wu na we, yee beeri na ba gyɛɛgi mu. ⁴ Silowe zangaso-tɔɲɔɲɔ k'a to sipyii ke ni gbarataanri (18) wemu tuɲɔ ni na gbo ge, yee wa giin na pee bye jurumupyii na toro Zheruzalemu sheen pusamaa taan ya? ⁵ N'a da yi jo yi mu jo ahayi de. Ga yee bye yee ya daburaje jo yi jurumu wu na we, yee beeri na ba gyɛɛgi mu.»

Talene lemu l'a jo nitoodige nagoo pyebaaga ki shizhaa na ge

⁶ Lee kadugo na a Yesu di le talene le jo na: «Nitoodige ka bi kɔri na wa ɛɛɛɛ | ɛɛɛɛ tige tɛge ni. A wu ganha na se na nitoroɲɔ shaa ki na, ga wu da ga nitoroɲɔ ta ki na we. ⁷ Wee tuun wu ni a wu yi jo wu kapyebye wu mu na: «Ne yee taanri wuu li wa le na pya shaa ke nitoodige ke na ne da wu ta we. Ki kɔn! Naha na k'i wa niɲe ki na tawaga ni we?» ⁸ Ga, a kapyebye wu wu ɲɔ shɔ na: «Na tuɲɔɲɔ, ki yaha k'i yee pye sanha. Di wege tugi daga ki maha di kaafugo le ki ni. ⁹ La wa la ni ki na nagoo pye yee la, lee na kɔɲɔ. Ga ki bye k'i ya nagoo pye we, m'a ki kɔn.»

Yesu ya cee wa cuuɲɔ cadɛɛge ka ni

¹⁰ Cadɛɛge ka ni, Yesu bi sipyii kalaa Kile-peɛɛge puga ka ni. ¹¹ Lee di cee wa be ta wa, jinaa yama bye wu ni fo yee ke ni gbarataanri (18). Pee bi wu kuri; wu bi ja yiri tii we. ¹² Ba Yesu ya wu na we, na wu yiri na wu pye: «Cee we, m'a shɔ ma yama pu na niɲaa.» ¹³ A Yesu di wu keye taha wu na. Taapile ni, a wu yiri tii, na Kile peɛɛ.

¹⁴ Ga, a Kile-peɛɛge puga ki tuɲɔɲɔ wu luu di yiri, bani Yesu ya yama fɔɔ wa cuuɲɔ cadɛɛge ni. A wu sipyii pu pye: «Cabyaa gbaara wu ne wa kapyeɛɛ ya yaa na byi kiimu funɲɔ ni ge. Y'a ma yee caya yi na, kɔɲɔ y'i ju-ɲɔ. Yi ganha ba ma cadɛɛɛge ni we.» ¹⁵ A Kafɔ di wu pye: «Yee shuun shuun joveɛ piiri! Ta yee beeri nigin nigin ya yi niye, kelee yi kafaya sanhana cadɛɛɛge ni, na se na yi kaan yi na gbuu we?» ¹⁶ We cee we wu ne Ibiray-ima wo pya wa ge, wu nibɔɲɔ di ne Shitaanni mu fo yee ke ni gbarataanri (18) ge, ta tee kɔɲɔ te ya yaa na sanha wu na cadɛɛge ni we?» ¹⁷ Tuun wemu ni Yesu ya yee jo ge, a wu peɛn pu beeri di zhiige, ga, a sipyii pu beeri di fundanga ta wu kagbɔɲɔ ki beeri bye wuu na.

Yesu ya talenɛ la jo mutaridi pile shizhaa na
(Macao 13:31-32; Marika 4:30-32)

¹⁸ Ayiwa a Yesu di pu pye: «Kile saanra ti ni naha k'a foro yiye feni we? Ni naha ni n'a da ti taanna we? ¹⁹ T'a foro mutaridi pile feni. A ná wa di li lo nugi wu tɛge ni. A l'i beɛ, na bye tigboho. A shazheere di ba ti shiire tagi ki geye na.»

Yesu ya talenɛ la jo buuri shizhenhere shizhaa na
(Macao 13:33)

²⁰ Yesu ya jo sanha na: «Ni naha ni n'a da Kile wo saanra | Kile saanra te taanna sanha we? ²¹ Ti ne ba buuri shizhenhere ne we. Cee wa ya tee le wu farani mye kiloo kelee shuun ni kaguro (25) ni na tɔnho, a wu beeri di yiri.»

Kupɔjii nifenhefenhene keree
(Macao 7:13-14, 21-23)

²² Yesu bi kugboho ni kupiire naari. W'a bi gaanji Zheruzalemu ni, wu nigariwo bi sipyii kalaa. ²³ A wa di wu pye: «Kafɔ, sipyii pii pu da ba shɔ ge, pee ya cɛre ya?» A Yesu di pu beeri pye: ²⁴ «Yi la le y'i jé kupɔjii nifenhefenhene li ni. Bani n'a da yi jo yi mu, sipyinehemee na ba jegana shaa p'i jé, ga pu da já we. ²⁵ Kaana ki fɔ wu ba yiri, na kupɔjii li shɔho tuun wemu ni, na yee yaha kadaan li na, yee na ba ɔn kɔn na yeree kupɔjii li ɔn na, na li kuuni na yu: «Kafɔ, gbura ki mugi wu mu!» Wu na ba yee ɔn shɔ na: «Ne yee tayirige ce we.» ²⁶ Wee tuun wu ni yi na ba ɔn kɔn na wu pyi na: «Wèe ya li, na gba ma nii na, m'a wèe kalaa wèe kulogoo ki kakuutoroyo yi ni.» ²⁷ Wee na ba yee ɔn shɔ na: «Ne yee tayirige ce we, yi toro laha na taan, yee kakuubyii beeri!» ²⁸ Wee xuu wu ni yi ba Ibirayima, ni Ishaaga, ni Yakuba, ni Kile tudunmɔ pu beeri na Kile wo saanra | Kile saanra te ni tuun wemu ni, yi na da mehe suu wà, na ganhaa kuri. Bani p'a yee wá kpeenge ki na. ²⁹ Sipyii pii na ba na yiri Kile-kɔho, ni camutomɔ, ni Kile-parama kabaya shuun wu na, na diin na li Kile wo saanra ti ni. ³⁰ Wee tuun wu ni, kadugo yiri wuu pii na ba bye nahagbaa wuu. Nahagbaa wuu pii na bye kadugo yiri wuu.»

Yesu ya jo Zheruzalemu keree na
(Macao 23:37-39)

³¹ Wee tuun wuyɛ pyaa ni a Farizheen p'i fulo Yesu na na wu pye: «Yiri laha naha, bani Herɔdi funɔ wa wu ma gbo.» ³² A Yesu di pu ɔn shɔ na: «We nanmahara fɔ we kanna sige porɔ ki, yi she yi jo wu mu na: «Nipaa ni niga n'a da jinaa kɔri yeege sipyii ni, di yama fee cuuɔ. Caɔa taanri wogo ki na ne na xho lee ni.» ³³ Ga li waha l'i waha ne yaa na pye koo li na, nipaa, ni niga, ni niga-budoro, bani li ya ta saha Kile tudunmɔ wu gbo xuu watii ni ni Zheruzalemu ni be we!

³⁴ «Zheruzalemu, Zheruzalemu, mu wemu w'a Kile tudunmɔ pu xuli ge, piimu p'a dunni ma mu ge, na kagereye taga na pee be waa na xhuli ge, ne funɔ ya pye tɛgeɛ nipeheɛ ni di ma nagoo pu pinne, ba xhuu ya wu nagoo pinne me wu kapaɔa nɔho ni we.

Ga yee di ya ta sɔo lee na we. ³⁵ Ayiwa yi puga ki na ba yaha wà nime fɛfɛɛ, ki niwaga. N'a da yi jo yi mu, na co nime na, y'a da na na nige we, fo yi ba she yu tuun wemu ni na: «Wemu w'a ma me Kafɔ mege na ge, wee ne duba pya.»

Yesu ya tinme gban fɔ wa cuuɔ cadɛenge ni

14 Cadɛenge ka na, Yesu ya kari Farizheen pu wo sipyigbo wa puga, na li wà. Farizheen piimu pu bye wà ge, pee bi wu kasɛri. ² Ná wa bye wà tinme gban na ne wu na. ³ A Yesu di jomɔ pu lo, na saliya karamɔɔɔ ni Farizheen pu yege na: «Na saha ni saliya wu ni, l'a saha na yama fɔ cuuɔ cadɛenge ni laa, kelee li ya saha we?» ⁴ Ga, a p'i cari puyɛ na, wa ya jo we. Wee tuun wu ni, a Yesu di wee yama fɔ we lo, na wu cuuɔ, na wu yaha kari.

⁵ Lee kadugo na a wu pu pye: «Yee wa ja, kelee wu ni ne na to keenɛ ni, ta yee da zhe wu wolo tɔvuyo na we, ali ki pye cadɛenge ki be we?» ⁶ Pee ya já wu ɔn shɔ we.

Tatiincɛɛ naha bulogana

⁷ Sipyii piimu p'a yiri yalige na ge, Yesu ya talenɛ jo pu mu, bani w'a li seeri na pu ma nahagbaa tatiinyɛ yi naha buloo. A wu pu pye: ⁸ «Wa bu ma yiri cekaanra yalige na, ma ganha da zhe diin nahagbaa tateenge ni we. Ma ya li ce ni wemu tayerege k'a peɛ ma wogo na ge, ni wee be ya yiri we. ⁹ Wemu w'a yi beshuun yiri ge, wee ba ma pye ma tateenge ki kan we ná we mu, wee tuun wu ni ma shiige wo na zhe diin kadugo yiri tateenge ka ni. ¹⁰ Ga ba ma yiri we, she diin kadugo yiri tateenge ni, kɔho ma yirivɔ wu ba ba, wu ma pye: «Na nanii, she diin nahagbaa tateenge ki ni.» Wee tuun wu ni ma na peɛɛ ta ma liɔii pu nii na. ¹¹ Bani sipyaa sipya w'a wuyɛ durogo ge, wee na ba dirige. Sipyaa sipya w'a wuyɛ tirige ge, wee na ba durogo.»

¹² Wemu w'a Yesu yiri yalige ki na ge, a wu wee be pye: «Ma bu yalipeheɛ pye caɔa ni kelee piige ni, ma ganha da ma naniineɛ yiri, kelee ma nu sii, kelee ma cebooloo, kelee ma tiɔnii naafuu fee we. Pee be na ba já ma yiri yalige na ma wo yire li footɔ. ¹³ Ga ma bu yaliye pye, m'a la baa fee, ni taafɛɛ, ni faannaa, ni fyen-mɛɛ yiri. ¹⁴ Ma na duba ta, bani pee wa da já ma yiri li footɔ na we. Ma na ba lee footɔ ta sipyitiime pu nixhuo yi caɔeɛ.»

Cekaanra ligboho ki wo talenɛ le
(Macao 22:1-10)

¹⁵ Ba yalilime wa ya pee jomɔ pu logo we, na jo: «Wemu wu da ba li Kile wo saanra | Kile saanra te ni ge, wee ne duba pya.» ¹⁶ A Yesu di wu pye: «Ná wa bi yaliye pye piige yalige, na sipyinehemee yiri. ¹⁷ Ba yaliye yi liduun ya ɔn we, p'a sipyii piimu yiri cekaanra ti ni ge, a wu wu kapeyɛ wu tun na wu pee pye: «Yi pa, bani yanmuyɔ yi beeri ya keme xɔ.» ¹⁸ Ga, a pu beeri nigin nigin di ganha na fenri na foro yire li taan, na yu na wu kafari pee mu. A nizhiime wu wu pye: «Tɛge ka ne shɔ, ne yaa na she kee wii. N'a ma neeri, le yafa na mu.» ¹⁹ A wa be di

wu pye: «Nupɛhɛɛ kɛ nɛ shɔ, n'a da zhe kee taanna. N'a ma nɛɛri, le yafa na mu.»²⁰ A wa bɛ di wu pye: «Nimɛ nɛ cee lɛɛ, lee l'a li pye, nɛ da j'a zhe wɛ.»²¹ A kapyɛbye wu guri shɛ ɲɔŋɔɔ wu yiri, na kii keree kii bɛɛri paari wu mu. A kaana ki fɔɔ wu luu di yiri, a wu wu kapyɛbye wu pye: «Fyaala shɛ kulo li pinnɛɛ kɛɛnyɛ, ni kakuu-toroyo yi ni, m'a la baa fɛɛ, ni taafɛɛ, ni fyenmɛɛ, ni faanna yiri pa naha.»

²² «Ba w'a shɛ pee yiri na pa wɛ, na ba wu ɲɔŋɔɔ wu pye: «Na ɲɔŋɔɔ, m'a tuduro temu kan ge, n'a ti pye, ga lee bɛ na puga ki sanha ni wɛ.»²³ A ɲɔŋɔɔ wu kapyɛbye wu pye: «Shɛ kodoroyo yi ni, ni kobiire te, m'a sipyii pu karamu p'i ba, kɔnɔ na puga k'i ni.»²⁴ Bani sipyii pii nɛ fɛnhɛ yiri a p'i li she ge, n'a da yi jo yi mu, nɛ wo yalige ka nɛ we wa shishiin ɲɔ ni wɛ.»

Kaa lemu li wa fanha Yesu kalaapiire ti na ge
(Macoo 10:37-38)

²⁵ Shenɲehemɛɛ bi taha Yesu feni. A wu ɲmahana ɲeri pu shizhaa na na pu pye: ²⁶ «Wa bu daha nɛ feni, nɛ kaa bye l'i ya dan weefɔɔ ni na toro wu to, ni wu nu, ni wu shɔ, ni wu nagoo, ni wu ceboronamaa, ni wu ceboroshaa, ni wuyɛ pyaa bɛ taan wɛ, wee da j'a bye nɛ kalaapire wɛ.»²⁷ Wemu ya wu korikoritige lɔ, na daha nɛ feni wɛ, wee da j'a bye nɛ kalaapire wɛ.

²⁸ «Wa ba giin wu zangaso-tɔɔngɔ yereɲɛ yee ni, ta wu da venhɛ diin na ki yereɲɛ yereɲɛ pɛɛɛɛ pu tɔɔ, yaaga bu da na nɛ wu kenɛ ni, di ki yereɲɛ xhɔ wɛ?»²⁹ Wu ma fyagi wu bu ki kɔnɔ shan, wu bi da j'a ki sanɔ xɔ, ni ki ɲavɛɛ ya pa ɲɔ kɔn na zheheni wu na wɛ,³⁰ na wu la wo, na yu: «Wee n'a we ya puga ki yereɲɛ ɲɔ kɔn, ga wu ya j'a ki xɔ wɛ.»³¹ Kelee saan wa ba giin wu kashɛn kɔn saan wa na, ta wu da venhɛ diin na wu funɲɔ sha, wu ni namaa kabɔfɔɲɔɔ kɛ (10.000) bu da na da j'a saan wa ni namaa kabɔfɔɲɔɔ kelee shuun (20.000) ɲɔŋɔ ciri wɛ?»³² Wu bye wu da j'a wɛ, na wee saan wu yaha tatɔɔngɔ ni, w'a tudunmɔ yaha kari wu shɛ taanɲɛɛge sha.³³ Lee pyegana li na, wemu ya kahari wu kenɛ yanmuyɔ bɛɛri ni wɛ, wee da j'a bye nɛ kalaapire wɛ.

Tipoomɔ ɲɛ suumɔ pemu ni wɛ
(Macoo 5:13; Marika 9:50)

³⁴ «Suumɔ ya ɲɔ, ga pu tipoomɔ bu foro pu ni, naha na pu taan sanha wɛ?»³⁵ Pu da yafiin bɛ ɲɔ ɲiɲɛ na wɛ, pu da j'a bye kaafugo ɲiɲɛ na wɛ, sipyii na pu w'a kadaan na. Wemu na logo ge, wu logo dɛ!»

Yesu ya talenɛ la jo dubyapɛɛnge shizhaa na
(Macoo 18:12-14)

15 Fanhafɛɛ wari shɔɔɔ ni jurumupyii pii bɛ ya fulo Yesu na, na wu jomɔ logo.² Lee na a Farizhɛɛn ni saliya karamɔɔɔ p'i ganha na kalɔɔɔ yu na: «We n'a we ya jurumupyii conɔ na ɲɔgi, w'a li ni pu ni shiizhan.»³ A Yesu di le talenɛ le jo pu mu na: ⁴ «ɲɔɔ wu wa yee ni, dubyaa xhuu nigin (100) bu bye wu mu, a nigin di biin, ta wu da kelee gbarashɛɛɛ ni gbarashɛɛɛ (99) wu samaa yaha w'a sige ki ni, wu shɛ nibɛɛnge ki sha fo wu

ki ɲa wɛ?»⁵ Ba w'a shɛ wu ɲa wɛ, wu fundanga wo na wu le wu katigoo ni.⁶ Ba w'a nɔ puga wɛ, w'a wu ɲapiinɛ ni wu tiinɲii yiri, na pu pye: «Wu fundanga ta shiizhan, bani nɛ na dubyapɛɛnge ki ɲa.»⁷ A Yesu di jo: «Lee na n'a da yi jo yi mu, jurumupyɛ nigin bɛ bu yere wu jurumu na, fundanga na bye wee wuu na fugba we ni na toro sipyitiimɛɛ kelee gbarashɛɛɛ ni gbarashɛɛɛ (99) taan, piimu mago ɲɛ nige jurumu yafa na wɛ.»

Talenɛ lemu l'a jo warifyɛn nibɛɛnge shizhaa na ge

⁸ A Yesu di jo sanha na: «Kelee cee weke wu da bye ni warifyɛn tuuyo kɛ ni, nigin bu biin yi ni, ta wu da sokina le wu puga ki ɲɔ wu ki sha xuuni fo wu ki ɲa wɛ?»⁹ Wu bu ki ɲa tuun wemu ni, w'a wu pushapiinɛ ni wu tiinɲii cɛɛ yiri na pu pye: «Wu fundanga ta shiizhan, bani nɛ warifyɛn tuuɲɔ ke ki bi piin ge, nɛ ki ɲa.»¹⁰ Lee wuu na, n'a da yi jo yi mu, fundanga ki wa kii melekɛɛ pu mu jurumupyɛ nigin na yere wu jurumu na.»

Talenɛ lemu l'a jo ja nibɛɛnge shizhaa na ge

¹¹ A Yesu di jo bɛ sanha na: «Jalaa shuun bye n'a wa mu.»¹² A kurogo ja wu tofɔɔ wu pye: «Na to, lemu na ba nɔ na na cɛn wu ni ge, lee kan na mu nimɛ!» Ba w'a yee jo wɛ, a tofɔɔ wu sɔɔ na naafuu wu taa pu shuun wu na.¹³ Cabyaa kii nidorogo na, a kurogo ja wu wu taa wari wu bɛɛri w'a wuyɛ na. Na gari taliige fiige ka ni, na shɛ wuyɛ yaha w'a fungɔngɔ baa sipya. Na wari wu bɛɛri kyɛɛgi ɲɔŋɔ baa keree ni.¹⁴ Ba wari wu bɛɛri ya xɔ wɛ, a xuugbɔɔɔ di jɛ kee fiige ki ni. A kanhama di nɔ wu na.¹⁵ A wu shɛ jɛ baari ni kee fiige ki sipya wa mu, a wee di wu yaha kari wu kerɛyɛ ni shaanahana na.¹⁶ A xuugo di shɔ wu ni xuuni. Yaliye yemu pu bi gaan shaalaa pu mu ge, a wu funɲɔ di bye wu li yee ni, ga wa shishiin ya ya kan wu mu wɛ.

¹⁷ «Ba w'a wu funɲɔ sha wɛ, na jo: «Kapyɛbyii niɲehemɛɛ pu wa nɛ to puga. Pu ma li, na yalige ki sanɔ yaha, nɛ kunni di zhaa di xhuu naha xuugo kenɛ ni.»¹⁸ N'a da guri zhe na to wu puga ki ni, di shɛ wu pye: Na to, n'a nahana Kile mu, na nahana mu bɛ mu.»¹⁹ Nɛ yaa na yiri nige mu ja sanha wɛ. Na co ba ma kapyɛbye wa ɲɛ wɛ.»²⁰ A wu yiri kari puga.

«Na wu yaha taliige ni, a wu to wu wu nibawo ɲa, a wu ɲiɲaara di jɛ wu ni. A wu baa kari na shɛ jafɔɔ wu shaari ni taanɲɛɛge ni, na wu keye migile wu katige ni.»²¹ A ja wu to wu pye: «Na to, nɛ nahana Kile mu, na nahana mu bɛ mu, nɛ yaa na yiri mu ja nige wɛ.»²² Ga, a wu to wu yi jo kapyɛbyii pu mu na: «Yi fyaala pa ni fad-eye yi bɛɛri nizaana ki ni yi pa le wu na, y'i kabelenɛ le wu kabee na, y'i tanhaya le wu na.»²³ Y'i ba ni nupepinɲɛ sinmɛ wogo ni yi pa gbo. Wu li wu funɲɔ taan,²⁴ bani nɛ pya we w'a ɲa ge, wu bi xu, w'a kari pye ni-ifɛɛɛ ni. Wu bi piin, w'a ɲa.» A p'i kalenɛ ɲɔ co.

²⁵ «Lee bi wu jashiimɛ wu ta wee na ɲɛ tɛge ki ni, ba wee ya tɛɛɲɛ puga na wɛ, a wu yatinyɛ yi tunmɔ ni xɔnɔɔ ti tunmɔ pu logo.»²⁶ A wu kapyɛbye wa yiri na wu yege lee kalenɛ li ɲɔŋɔ na.²⁷ A wee di wu ɲɔ shɔ na: «Mu cuun wu w'a pa, a ma to wu nupepinɲɛ sinmɛ wo-

go gbo wu mu, bani wu ja w'a pa jé sicuum na.»²⁸ A jashiime wu luu di yiri, wu ya ta sɔɔ na jé puga wɛ. Ba wu to w'a yee logo wɛ, na foro kari wu fɛni, na she wu jɛeri na wu ɲɔ wuyɛ na wu jé.²⁹ Ga, a wu tofɔɔ wu pye: «Wii mɛ dɛ! Nɛ yee ya jɛhe na kapyɛɛ pyi mu mu. Nɛ ta mu ɲɔmɛ yaha tuun wa yafiin ni wɛ. Lee bɛ na, ali mu ya ta sikapire nigin bɛ kan ɲa nɛ mu, kɔnhɔ nɛ ni na nariinɛ di fundanga pinne pye shiizhan wɛ.»³⁰ Ga we wu wa mu ja wu ge, w'a mu naafuu wu bɛeri kyɛɛgi dɔɔɔshaa ni. Ba w'a pa wɛ, a mu nupepinɲɛ sinmɛ wogo gbo wu mu!»

³¹ «A wu to wu wu ɲɔ shɔ na: «Na ja, tuun bɛeri ni mu wa nɛ tãan naha, nɛ yanmuɔɔ yi bɛeri wa mu woyo.»³² Ga wɛɛ ya yaa na funɲɔ taan, na kalɛnɛ pye, bani ma cuun we wu wa we ge, wu nixhugo ki bye, ga w'a ɲi-ifɛɛɛ ta nime. W'a bi piin, ga w'a ɲa.»

Naafuu fɔɔ wa ni wu wari kapahashɔɔrimɔ

16 A Yesu di yi jo sanha wu kalaapiire ti mu na: «Ná naafuu fɔɔ wa bye wà, kapahashɔɔrimɔ wa di jɛ wu mu, a sipyii di wee tɔɔɔ le na w'a wu ɲɔɲɔɔ wu kabyaa ki kyɛɛgi.»² A ɲɔɲɔɔ wu wu yiri na wu pye: «Lekɛ nɛ di nuri mu shizhaa na wɛ? Wù keree ki ɲaha wolo, bani mu wa da já bye nige nɛ kapahashɔɔrimɔ wɛ.»

³ «Wee tuun wu ni a wee kapahashɔɔrimɔ wu yi jo wuyɛ funɲɔ ni na: «Lekɛ nɛ da ba byi wɛ? Na ɲɔɲɔɔ w'a na leri wu kabyaa ki ɲɔɲɔ ni. Faa fanha wa na ni wɛ; ɲɛɛɛge shiige di jɛ na na.»⁴ Uun! Le n'a da bye ge, n'a lee cɛ, kɔnhɔ di ba laha kabyaa ki ɲɔɲɔ ni, pii di na círi lenɛ pu kaban.»⁵ Wee tuun wu ni pii p'a fɔɔɔ lɔ wu ɲɔɲɔɔ wu mu ge, a wu ganha na pee yiri nigin nigin. A wu nizhiime wu pye: «Nɛ ɲɔɲɔɔ wu juu wu wa mu na wɛ?»⁶ A wee di wu ɲɔ shɔ na: «Sinmɛ barigoo kelee shuun (20).» A wu wu pye: «Ma semɛ wu lɔ, m'a diin tɔɔvuyo na m'a sinmɛ barigoo ke ka.»⁷ Lee kadugo na a wu wa bɛ pye: «Mu do, juu di wa mu na wɛ?» A wee di wu ɲɔ shɔ na: «Shinma bɔrilɔɔ xhuu nigin (100).» A wu wee pye: «Ma semɛ wu lɔ m'a shinma bɔrilɔɔ kelee gbarataanri (80) ka.»⁸ A ɲɔɲɔɔ wu wee kapahashɔɔrimɔ tifire baa fɔɔ we sɔ wu shizhiinmɛ pu na, bani ke kɔɲɔ ke sipyii wa keree pyi ni shizhiinmɛ ni puyɛ tɛ ni, na toro kɛɛɛngɛ nagoo tãan.»

Naafuu ni Kile da já binne bye yee ɲɔɲɔɔ wɛ

⁹ A Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Yee bu ke kɔɲɔ ke wo naafuu wu lɔ na taga sipyii tɛge, na nanɛɛge sha ni wee ni. Yee wo caɲa nii li ga ba xhɔ caɲa kemu ke kɔɲɔ puga ke ni, lee na ba bye kapuɲɔ na baraji kan yi mu Kile yíri Alijine ni.»¹⁰ We wu jɛ n'a daa sipya kafɛnhɛfɛnhɛɛ ni ge, wee wu jɛ n'a daa sipya kagbɔɔɔ bɛ ni. We wu jɛ tifire baa fɔɔ kafɛnhɛfɛnhɛɛ ni ge, wee wu jɛ tifire baa fɔɔ kagbɔɔɔ bɛ ni.¹¹ Lee wuu na, ke kɔɲɔ ke wo naafuu we w'a sipyii faanna ge, yee bye yee di ya pye n'a daa sipyii wee keree ni wɛ, ta naafuu can can wo wu kaa na ba le yee kenɛ ni?¹² Naafuu we wu jɛ watii wo ge, yee bye yee di ya pye n'a daa sipyii wee

wo keree ni wɛ, ta yeeyɛ pyaa wo wu na ba gan yee mu?

¹³ Kapyɛɛɛ wa shishiin da já da kapyɛɛɛ pyi ɲɔɲɔɔ shuun mu wɛ. Bani wa na ben wu mu, wa na daan wu mu, kelee wu ɲɔɔ wa na, wu laraga kɔn we wu na. Yee da já da kapyɛɛɛ pyi Kile mu, yi da ki pyi naafuu bɛ mu wɛ.»

Yesu wo yere li kafila wa

(Macoo 11:12-13; 5:31-32; Marika 10:11-12)

¹⁴ Farizheen pii pu jɛ wari na dan pu ni ge, ba pee ya yee bɛeri logo wɛ, na ganha na wu la wo.¹⁵ A wu pu pye: «Pii p'a puyɛ pyi sipyitiimeɛ sipyii nii na ge, pee pu jɛ yere. Ga Kile ya yee tɔɔɔ pu cɛ, bani yaaga kemu sipyiyawyii ya bɛle ge, kee ki jɛ makɔɲɔ yaaga Kile ɲaha tãan.»

¹⁶ «Musa wo saliya we ni Kile tudunmɔɔ Kitabuu pu bye wà, fo na she ɲɔ Yohana Batizelipye wo tuun wu na. Na lɔ fo wee tuun wu na Kile saanra ti wo Jozaama p'a yu, a sipyii bɛeri di yatɛnyɛ waha p'i jé ti ni.»¹⁷ Fugba we ni ɲiɲɛ ke toromɔ na ba daan fo xuuni na toro Kile wo saliya wu kamapile fuduunɔ nigin bɛ wo do na.

¹⁸ «Sipyaa sipya w'a wu shɔ gbaga xɔ na watii lenɛ ge, dɔɔɔɔɔ m'a pye. Wemu bu ná wa wo ceforomɔ lenɛ, dɔɔɔɔɔ w'a pye.»

Ná naafuu fɔɔ ni Lazari keree

¹⁹ «Ná naafuu fɔɔ wa bye wà na saannaa fàya leni, na fanhafɛɛ yaliye li ɲiga bɛeri.»²⁰ Ná la baa fɔɔ wa bɛ di bye wà, wee mɛge jɛ na Lazari. Wu ceeseɛge ki bɛeri ki bye kɔɔkuuyo. Pu bi she wee sinniɲɛ wee naafuu fɔɔ wu kaanɔ ki kupaɲɔ ɲɔ na,²¹ Yalɲahara te ti bi wo na dun naafuu fɔɔ wu tabali wu ɲɔɔ ni ge, wu funɲɔ bye wu da tee li. Na wu yaha wu ya tee bɛ ta li wɛ, a porɲɔɔ bɛ di ɲɔɔ na ma na wu ɲɔɔɔ yi laala sanha.

²² «Caɲa ka, a wee la baa fɔɔ wu ba xhu, a melekɛɛ di wu munaa lɔ na she yaha tatiincɛɲɛ ka ni Ibirayima kanige cɛ. A naafuu fɔɔ wu bɛ di ba xhu, a p'i wu le.»

²³ Na wu niganhanɔ yaha xuu kulo li ni, a wu wu ɲaha yirige, na Ibirayima ɲa taliige ni, na Lazari bɛ ɲa wu kanige cɛ.²⁴ Wee tuun wu ni, a wu xhuulo na jo: «Na to Ibirayima, ɲɔɲɔ ɲaari na na! Lazari yaha wu she wu kabee le munaa le fyɛnmi lɔɔ ni, wu ba na ɲile le ɲiɲɛ, bani na niganhanɔ ki wa xuuni ke na ke ni.»²⁵ A Ibirayima di wu ɲɔ shɔ na: «Na ja, ma funɲɔ kɔn li na na mu ya ma kasaanɔa ki bɛeri ta na mu yaha kɔɲɔ na, a Lazari di kakuuɲɔ ta lee tagana le na. Nime wee ɲaha wa ɲiɲɛ, ga mu kunni ɲaha d'a wɛri.»²⁶ Na fara lee na, wecogonɲɔ naganɔ ki jɛ wɛɛ ni yee tɛ ni, kɔnhɔ piimu ba giin p'i foro naha p'a se yee yíri, pu ganha bu já wɛ. Piimu ba giin p'i yiri yee bɛ yíri p'a ma naha, pu bɛ ganha bu já wɛ.»

²⁷ «Wee tuun wu ni a naafuu fɔɔ wu jo: «Na to, na ma jɛeri, Lazari yaha she na to puga ki ni.»²⁸ Bani nɛ ceboronamaa kaguro wu wa wà. Wu she pu sɔnmi, kɔnhɔ pu ganha da ba we kanhama xuu we ni wɛ.»²⁹ A Ibirayima di wu ɲɔ shɔ na: «Musa ni Kile tudunmɔɔ kafila wu wa pu kenɛ ni, pu wee logo.»³⁰ Ga, a wu jo: «Ahayi, na

to Ibirayima, lee ye wa da yaa we dɛ! Ga fo gbo nigin be na ne na she pu yiri wà; lee bu bye, pu na daburaje jo pu jurumu wu na.»³¹ A Ibirayima di wu pye: «Pu bye p'i ya Musa ni Kile tudunmɔɔ pu wo kafila wu logo we, ali gbo wa nehe ne foro pusamaa te ni, pu da ga dà we.»»

Nugyɛegi keree ni jurumu yafa

(Macoo 18:6-7, 21-22; Marika 9:42)

17 A Yesu di yi jo wu kalaapiire ti mu na: «Nugyɛegi keree da ga já bye pyebaa we. Ga sipya wemu wu da kee pye ge, bɔɔɔ ki wa weefɔɔ wogo. ² Wemu wu ne nɔɔɔɔɔ n'a daa koo ni ge, sipyaa sipya w'a wee wa nɔɔɔ kyɛegi ge, na faatabaaga pɔ wu katige ni, na wu wá suum kɔɔ ni, lee ya pɔɔ wu mu li bye na. ³ Y'a yiye kaseri kee keree kii na. Ma ceboro bu jurumu pye, jo ni wu ni. Wu bu daburaje jo, m'a lee yafa wu mu. ⁴ Wu bu wɔɔ ma ni tɔɔɔ gbarashuun caɔa nii ni, wu bu guri she ma mu tɔɔɔ gbarashuun na ma pye kafari, m'a kee beeri yafa wu mu.»

N'a daa wu keree

⁵ Caɔa ka, tudunmɔɔ p'a pa Kafɔɔ pye: «La fara wu n'a daa wu na.» ⁶ A Kafɔɔ di jo: «Yee n'a daa wu da bi ali mutaridi pilere be xɔ pɛɛɛ ni, yee bi da yi jo ke tigbɔɔ ke mu na ki kɔɔɔ ki she nɔɔ suum kɔɔ ni, k'a yee joɔɔ co.

Kapyebye tayerege ne kemu ge

⁷ «Kapyebye bu bye yee wa mu, wu bi faa pyi kelee na yatɔɔ naha, wu bu yiri sige ni na pa tuun wemu ni, wu ma wee kapyebye wu pye wu pa diin yalige nɔɔ ni ya? ⁸ Ta wu da wee kapyebye wu pye wu yalige shɔɔ, wu bu xɔ wu wu faleye yi faa, wu fɛnhe she ki yereɔ wufɔɔ ye pyaa tɔɔ, wufɔɔ di li fo wu din, wu gba be we? Lee kadugo na kapyebye wu be di na li we? Ta wufɔɔ ne ma li pye mu we? ⁹ Kapyebye we w'a wu ni-jogoo ki pye ge, baaga kakaan nɔɔ ne wee mu we. ¹⁰ Lee na yee be, ye y'a jo yee mu ge, yee bu yee beeri pye, y'a yaa yi jo na go kapyebyii yee ya sii, na yi nibyii y'a pye. Yi kayahana nɔɔ ye y'a pye.»

Yesu ya togo fɛɛ ke cuuɔ

¹¹ Na Yesu yaha koo na wu na se Zheruzalemu ni, a wu doro Samari fiige ke ni Galile fiige ki te ni. ¹² Wu ni-jewo kulo la ni, a togo fɛɛ namaa ke wa di ba wu nɔɔ círi, ga, a p'i yere na laara kɔɔ wu na, ¹³ na mujonɔɔ wá na: «Karamɔɔ Yesu, nɔɔ paari wu na!» ¹⁴ Ba w'a pee na we, a wu pu pye: «Yi she yiye she saraya naha shɔɔ-rivɔɔ pu na.» A pu nigariwuu di juuɔ. ¹⁵ Ba shen nigin wa ya wuye na w'a cuuɔ we, na nmahana kuri, na ganha na Kile sɔɔ ni na ma ni mujuugbɔɔ ni. ¹⁶ Ba w'a pa nɔ Yesu na we, na she nuguro sin wu fɛɛ ni na wu naha buri nɔɔ ki na, na baraga taha wu na. Na ta wee di bi bye be Samari shen. ¹⁷ A Yesu di jo: «Ta sipyii ke be w'a cuuɔ we? ¹⁸ Pusamaa gbarasheere wu wa mii we? Wa yafiin ya ta pa Kile peɛ nabunna we kadugo na we.»

¹⁹ Lee kadugo na a wu wu pye: «Yiri m'a se! Ma n'a daa w'a ma cuuɔ.»

Kile wo saanra ti ba naha shesheere

(Macoo 24:23-28, 37-41)

²⁰ Caɔa ka, Farizheen p'a pa Yesu yege na: «Tuun weke ni Kile wo saanra | Kile saanra t'i da ba we?» A wu pu nɔ shɔ na: «Kile wo saanra ti da ba ba na saha ni sipyii kasɛɛɛ ni we. ²¹ Pu da ga ba jo be: «Wu we naha,» kelee «Wu we me we,» bani Kile wo saanra ti wa yee nɔɔ ni.»

²² Lee kadugo na a wu wu kalaapiire ti pye: «Caya ya wa ma, li bi da daan yee ni na Sipya Ja caɔa ka na, ga yee da kee na we. ²³ Sipyii na ba yee pyi na: «Wu wa naha,» kelee «Wu wa me,» ga yi ganha da zhe wà we, yi ganha da daha pu feni we. ²⁴ Sipya Ja cabaɔa, kee na ba bye ba Kile-nɔɔ ne we, ma nɔ taapile ni, kpɛɛɛɛ ki ma yiri fugba wu kabaɔa ka na, na nɔ ka na. ²⁵ Ga yani kee caɔa ke ki nɔ ge, li waha l'i waha wu na ba ganha xuuni, nɔɔa sipyii di zhe wu ni.

²⁶ «Ba Nuxhun wo caɔa nii li keree k'a pye we, mu l'a da ba bye Sipya Ja wu be cabaɔa. ²⁷ Sipyii bi li na gbuu, na cɛɛ leɔɔ, kelee na pu nagoo kaan gbaya ni, fo na she nɔ caɔa kemu Nuxhun ya jɛ kɔɔɔɔɔ ki ni ge. Wee tuun wu ni a logbɔɔ di ba pee beeri kyɛɛɛɛ.

²⁸ «Keree kiimu k'a pye Lɔti caɔa nii ni ge, kee tuugo na ba bye sanha. Lɔti caɔa nii ni, sipyii bi li na gbuu, na zhuu na beree, na faa pyi, na piyeyɛ yereɔ. ²⁹ Ga Lɔti ya foro Sodɔmu kulo li ni caɔa kemu ge, kee caɔa ke, na ni kirimu ya yiri fugba wu ni, na do ba zanha ne we, na pu beeri kyɛɛɛɛ.

³⁰ «Caɔa kemu Sipya Ja da ba wuye she ge, kii keree kii beeri tuuyo na ba bye sanha. ³¹ Kee caɔa ke wemu ne wu puga katanɔa na ge, wee ganha bu digi jɛ puga ki ni yaaga feni we, mu wemu be wu ne ma kereye ni ge, mu be ganha bu guri da ma puga we. Ga wa beeri di da wu jubile ye shaa. ³² Yi funyo yi to Lɔti shɔ wu wuu li na! ³³ Wemu w'a wu muna nɔɔ shaa di wolo nɔɔa ge, wee na ba buun li ni nɔɔa na. Wemu w'a bɔɔ-ri wu muna ni nɔɔa ge, wee na ba wu muna nɔɔ wolo nɔɔa na. ³⁴ N'a da yi jo yi mu, kee caɔa ke, sheen shuun na ba bye yasinnɔɔ na piige ni, wa na ba lɔ na wa yaha. ³⁵ Cɛɛ shuun na ba shinma tiree shiizhan, wa na ba lɔ na wa yaha. [³⁶ Namaa shuun na ba bye tege ni, wa na ba lɔ na wa yaha. »] ³⁷ A kalaapiire t'i wu yege na: «Kafɔɔ, xuu weke ni lee da ba bye we?» A wu pu nɔ shɔ na: «Xuu wemu ni yaxugo ne ge, wà tobinyɛ ya yiye pinneɛ.»

W'à yaa na Kile neeri tuun beeri ni

18 Yesu ya talene jo pu mu na naha tii ni Kile-nerɛge ni, na sipyii ya yaa p'a Kile neeri tuun beeri ni, pu ganha bu ganha we. ² W'a jo: «Kiiri kɔɔɔ wa ya bye kulo la ni, wu bi fyagi Kile na we, wu mago bye sipya wa yafiin be ni we. ³ Naxhugoshɔ wa bye lee kulo li ni, wee bi ma se wu yiri na wu pyi na wu wu pɛɛn kakuuyo footɔɔ kan pu mu. ⁴ L'a mɔ, kiiri kɔɔɔ wu bi sanha sɔɔ we. Kadugo tɔɔa a wu wuye pye: «Ali ne nehe

bye ne fyagi Kile na we, ali ne mago nehe bye wu ne sipya yafiin be ni we, ⁵ lee be na we naxhugosh we, w'a ne kana, lee wuu na n'a da wu pseen pu kakuuyo footok kan pu mu, koch wu ganha ba ma da na kana tuun beeri ni we.»

⁶ A Kafok di jo: «Kiiri koch tiibaama w'a yemu jo ge, yi yee logo. ⁷ Kile ya piimu naha bulo pee di mehe suu wu feni cana ni piige ge, ta wu da ba pee wo pseen pu kakuuyo yi footok kan pu mu we, ali na ta w'a luu gbo be pu taan we? ⁸ N'a da yi jo yi mu, kakuuyo ye p'a byi yi na ge, wu na ba yee wo footok kan tvuyo na. Ga Sipya Ja wu ba ba tuun wemu ni, ta wu na ba n'a daa ta niye ki na ge?»

Farizhen wa ni we wa li shaa pu wu jurumu yafa wu mu ge

⁹ Sipyii piimu p'a bi daa puye na na pee ya tii ge, na ta p'i ya bi pusamaa wii na pu ne yafiin be we ge, Yesu ya le talene le jo pu shizhaa na na: ¹⁰ «Namaa shuun wa ya she Kile-peehe pugbok ki ni na she Kile neeri: Nigin bye Farizhen | Farizheen, shuun wo wu ne fanhafee wari shok.» ¹¹ A Farizhen wu yiri yere na Kile neeri wuye taan mume, na: «Kile, n'a baraga taha ma na, bani ne ni sipyii pusamaa wa nigin we: nagaalaa, ni kakuubyii, ni dokok, ne wa ba we fanhafee wari shokok we wa we.»

¹² Cewuu cewuu, ne ma suun le cabyaa shuun. Kuduun we ne daa ge, ne wee beeri jagi wo.» ¹³ Ga, a fanhafee wari shokok wu yere kabanugo na. Wu ya ta sok, ali na wu naha yirige fugba wu ni we, ga, a wu wu dodok koch koch natanhaha kehe ni na jo: «Kile, nuna na na, jurumuyee ne ne.»

¹⁴ «N'a da yi jo yi mu, we na we karii da wo ya kari puga, ga Farizhen wu ya li ta we, bani sipyaa sipya w'a wuye durogo ge, wee na ba dirige. Sipyaa sipya w'a wuye tirige ge, wee na ba durogo.»

Yesu ya duba nokhpiire ta mu
(Macao 19:13-15; Marika 10:13-16)

¹⁵ Cana ka, sipyii pii ya pa Yesu mu ni nokhpiire ta ni, koch wu gbok ti na. Ba wu kalaapiire t'a lee na we, na yogo jo ni pu ni. ¹⁶ Ga, a Yesu di tee nokhpiire ti fulo wuye na na jo: «Yi nokhpiire ti yaha ti da ma na mu, yi ganha ba ti naha kok we! Bani pee shi tuugo wuuro ti ne Kile wo saanra | Kile saanra te. ¹⁷ Can na, n'a da yi jo yi mu, sipya wemu ya Kile wo saanra ti co ba nokhceere ne-e we, wee da ga ba je ti ni bada we.»

Naafuugbo fok jeme p'a pen Kile wo saanra ti ni
(Macao 19:16-30; Marika 10:17-31)

¹⁸ Yawutuu nunok wa ya Yesu yege na: «Karamogsaama, naha ne yaa na pye, koch di nii sicuum nokhbaama ta we?» ¹⁹ A Yesu di wu pye: «Naha na m'a na pyi nizaama we? Nizaama wa shishiin wa we, fo Kile ye. ²⁰ «M'a Kile wo saliya wu komehhe ki ce: «Ma ganha bu dokokok pye we! Ma ganha bu sipya gbo we! Ma ganha bu nagaara pye we! Ma ganha bu kafineye taha ma sipyinii na we! Ma da ma nu ni ma to

pele!» ²¹ A wee na wu jo: «Fo na nokhpiire ti tuun wu ni ne kok na kii koro naari.»

²² Ba Yesu ya yee logo we, na wu pye: «Kaa nigin ye l'a mu kuunok sanha! She ma kehe yanmuyok yi beeri pere, m'a wee wari wu kan la baa fee mu! Wee tuun wu ni, ma na naafuu ta fugba we ni. Lee kadugo taan m'a ba daha na feni.» ²³ Ga ba na w'a yee logo we, a wu naha di sii tanha xuuni, bani naafuugbo w'a bye wu mu.

²⁴ Ba Yesu ya wu naha na k'a tanha we, na jo: «Naafuugbo fok jeme p'a pen Kile wo saanra | Kile saanra ti ni de! ²⁵ Nokhok jeme ya taan museni wii ni, na toro naafuugbo fok je na Kile wo saanra ti ni.»

²⁶ A pee jomok pe logovwe di jo: «Aa! Wee tuun wu ni sipya weke na ja pa shok we?» ²⁷ A Yesu di jo: «Le l'a sipyii ja ge, lee ya Kile jani we.» ²⁸ Wee tuun wu ni a Pyeri di jo: «Li wii, wee ya kahari yanmuyok beeri ni na daha mu feni.» ²⁹ A Yesu di pu pye: «Can na n'a da yi jo yi mu, sipyaa sipya w'a kahari wu puga ni ge, kelee wu shok, kelee wu cebooloo, kelee wu sefee, kelee wu nago, Kile wo saanra ti wuu na ge, ³⁰ weefok na ba yee beeri yahanaa niheheye ta na wu yaha kok na, na ba nii sicuum nokhbaama be ta niga na.»

Yesu ya wu xu ni wu ne wu jo sanha
(Macao 20:17-19; Marika 10:32-34)

³¹ A Yesu di wu kalaapiire ke ni shuun wu ye yiri, na pu pye: «Wu wii gaani Zheruzalemu ni, Kile tudunmok p'a keree kiimu ka Sipya Ja wu shizhaa na ge, kee beeri na ba bye na ki fa. ³² Wu na ba je shi watii kehe ni, pee na ba zhehe wu na, na wu shehele, na nokhok tugi wu na, ³³ na wu kok ni suskok ni, na na wu gbo. Ga wu caxhugo cana taanri wogo ki na w'a ne.» ³⁴ Ga kalaapiire ti ya ta yafiin be naha ce kii keree kii ni we. Bani pe jomok pe kori bi nokhok pu na. Ye y'a jo pu mu ge, pu ya ta yafiin be kori ce we.»

Yesu ya fyen wa nii mugi
(Macao 20:29-34; Marika 10:46-52)

³⁵ Ba Yesu ya tehe Zheriko na we, lee ya bi fyen wa nidenge ta koo li kok na na saraya neeri. ³⁶ Ba wee ya sipyiire ti nidorowuu tunmok logo we, na yeghe pye na: «Le di ne naha we?» ³⁷ A p'i wu pye: «Nazareti sheen Yesu w'a doroo.» ³⁸ Wee tuun wu ni a wu mujuu wa na: «Dawuda Ja Yesu, nunok naari na na!» ³⁹ Pii pu bye sipyiire ti nahagbaa na ge, a pee di wu kaa jo na wu co wuye na, ga, a wu sii la fara mujuu li na na yu: «Dawuda Ja, nunok naari na na!» ⁴⁰ A Yesu di yere, na jo na pu pa ni wu ni. Ba fyen w'a fulo Yesu na we, a Yesu di wu yege na: ⁴¹ «M'a giin di naha pye ma mu we?» A wu wu kok na: «Kafok, di da naa!» ⁴² A Yesu di wu pye: «Ta naa! Ma n'a daa w'a ma cuunok.» ⁴³ Taapile ni a wu ganha na naa. A wu daha Yesu feni, na ganha na Kile pele. Tuun wemu ni sipyiire ti beeri ya lee na ge, a pu be di ganha na Kile soki.

Yesu ni fanhafɛɛ wari shɔwɔɔ Zangɛ keree

19 Caɗa ka Yesu ya pa doroo Zheriko kulo li ni. ² N'a wa bye wà wu meɓe ɗe Zangɛ. Wee bye fanhafɛɛ wari shɔwɔɔ ɗunɗɔɔ, naafuu fɔɔ w'a bye wii. ³ Wu bi gi-in wu Yesu ɗa wu wu ce, ga sipyiire ti ɗehe wuu na wu ya ta já wu ɗa we, bani wu bi gberɛ. ⁴ Lee na a wu baa kari nahagbaa na, na she dugi tige ka ni, kemu meɓe ki ɗe na Sikomɗri ge, kɔnhɔ wu Yesu ɗa, bani wu na ba doroo wà.

⁵ Ba Yesu ya ɔ wee xuu wu ni we, a wu wu naha yirige na Zangɛ pye: «Zangɛ, tigi tɔvuyo na, bani mu puga n'a da zhe digi nɗaa.» ⁶ A Zangɛ di digi tɔvuyo na, na wu ɗunɗɔ cırı ni fundanga ni. ⁷ Ba sipyii p'a lee ɗa we, a pu beeri di ganha na ɗmunu-ɗmunɔ na yu: «W'a she digi jurumupye wa mu.» ⁸ Ga, a Zangɛ di yere Kafɔɔ naha t'aan, na wu pye: «Li wii, Kafɔɔ, n'a da na naafuu wu taaga ki kan la baa fee mu. Li bu da na ne wa yan-munɗ ka ɗmahana, ne na ki tuuyo shisheere tereɗe weefɔɔ na.» ⁹ A Yesu di wu pye: «Nuwuuro ya jé nɗaa ke puga ke be ni, bani we be ɗe Ibirayima wo ja wa. ¹⁰ Bani piimu p'a piin ge, Sipya Ja ya pa pee sha wu pee shɔ.

Wari w'a kan kapyebyii piimu mu na p'a kegaanɗa pyi ge

(Macoo 25:14-30)

¹¹ Na sipyii pu yaha pu na kii keree kii nuri, a Yesu di le talene le jo pu mu, bani ba w'a tereɗe Zheruzalemu na we, a p'i ganha na giin na lee taapile li ni Kile wo saanra | Kile saanra t'a da tiye she. ¹² Lee wuu na w'a jo: «N'a wa ya se kpɔɔncene la na, na gari fiitɔɔngɔ ka ni kɔnhɔ p'i she saanra kan wu mu, lee kadugo na wu guri pa. ¹³ Na wu yaha wu sanha gari we, a w'i wu kapyebyii ke yiri, na pu beeri kan warifyen tuuyo nigin nigin, na pu pye: «Y'a yi keɗe kaanɗa ni we ni fo di ba she ba.» ¹⁴ Ga ba w'a kari we, a wu shi sheen di wu kɔ, na tudunmɔɔ tun wu mu, na wu pye: «Wèe funɗɗ wa mu wu tiin wù ɗunɗɔ ni we.»

¹⁵ «Ba w'a kuri we, saanra ti na kan xɔ wu mu we, w'a bi wari wu kan piimu mu ge, a wu pee yiri, kuduun wemu p'a ta ge, kɔnhɔ wu wee ce. ¹⁶ A nizhiime wu ba na jo: «Na ɗunɗɔɔ, n'a ma wari wu taga kapyenɗe pye, a wu wu shi ke ta.» ¹⁷ A wu wee pye: «L'a ɗɔ kapyebye nizaama, ba na jo m'a pye ɗɔmɗe fɔɔ kapigee ni we, n'a da ma pye kugbɔɔɔ ke gbafenɗeri.» ¹⁸ A shuun wo wu ba na jo: «Na ɗunɗɔɔ, n'a ma wari wu taga kapyenɗe pye, a wu wu shi kaguro ta.» ¹⁹ A wu wee pye: «Mu be wu pye kugbɔɔɔ kaguro gbafenɗeri.»

²⁰ A wa be di ba na jo: «Nunɗɔɔ, ma warifyen wu we wu siime na, ne bi wu migile sicogo ni na keme yaha. ²¹ Ne fya mu na, bani ne bi li ce jo mu keree k'a waha, mu ya kemu yaha we, kee mu ya luu, mu ya kemu nugi we, kee mu ya gɔɔɔ.» ²² A wu kafɔɔ wu wu pye: «N'a da ma kiiri kɔn na be ni ma kafila wu ni, kapyebye nigu-umɔ, a mu ya li ce na ne keree k'a waha ge, ne kemu yaha we na kee luu, ne kemu nugi we na kee kɔɔn ge. ²³ Naha na m'a ya ta ne wari wu yaha banɗi na, kɔnhɔ di ba wu lɔ ni wu kuduun ni na niguribawo we?» ²⁴ Lee

kadugo na piimu p'a bye wà ge, a wu pee pye: «Yi wu wo wari wu shɔ wu na, y'i wu kan ke fɔɔ wu mu.» ²⁵ A p'i wu pye: «Nunɗɔɔ we! Go wu wo wu shi ke wu wa wu mu na xɔ!» ²⁶ A wu pu pye: «N'a da yi jo yi mu, la ɗe wemu mu ge, la na ba gan wee mu na fara wu wuu li na. Ga la ɗe wemu mu we, ali nifenhefenheɗe lemu be li ɗe wu mu ge, lee be na ba shɔ wu na. ²⁷ Ne pɛɛn piimu ya ta ɔɔ ne wu pye pu ɗunɗɔɔ we ge, yi pa ni pee ni naha y'i pee gbo na nii na.»»

Yesu ya jé Zheruzalemu ni ba saan ɗe we

(Macoo 21:1-11; Marika 11:1-11; Yohana 12:12-19)

²⁸ Ba Yesu ya yee jo xɔ we, na doroo sipyiire ti nahagbaa na, na se Zheruzalemu ni. ²⁹ Tuun wemu ni w'a tereɗe Betefaje ni Betani kulogoo ki na ge, faaboboɗ ki shizhaa na kemu meɓe p'a yiri Oliviye faaboboɗ ki ge, a wu wu kalaapiire shuun wa tun, na pu pye: ³⁰ «Yi she yi nahagbaa kulo li ni, yi ba she jin li ni, yi na kafabige ka nibɔɔɔ ta wà sipya sanha dugi ɗa kemu na we, y'i kee sanha yi pa naha. ³¹ Sipya wa bu yi pye: «Naha na yee di ke sanhana we?» Yi weefɔɔ pye: «Wèe Kafɔɔ wu mago wu wa ki na.»»

³² Piimu pu bye tudunmɔɔ pu ge, a pee di gari na she yi ta ba Yesu ya yi jo pu mu we. ³³ Na pu yaha pu na kafabige ki sanhana, a ki kafɛɛ di pu yege na: «Naha na y'i wa ke kafabige ke sanhana we?» ³⁴ A p'i jo: «Wèe Kafɔɔ wu mago wu wa ki na.» ³⁵ A p'i ba ni ki ni Yesu yiri, na ba pu fadeɓɔɔɔ ya taha ki na, na Yesu durogo ki na. ³⁶ Ba w'a gaanɗi we, a sipyii p'i ganha na pu fadeɓɔɔɔ piini koo li ni.

³⁷ Tuun wemu ni wu bi tereɗe Zheruzalemu na ge, Oliviye faaboboɗ ki tatiginɗe ki shizhaa na ge, a kalaapiire ti pinnege ki beeri di ɗi fundanga na, na ganha na Kile pele ni mujonɗɗ nigbɔɔɔ ni. P'a kakanhanɗaa kiimu beeri ɗa ge, kee wuu na. ³⁸ A p'i jo:

«Pye duba fɔɔ, saan,
mu wemu w'a ma
Kafɔɔ Kile meɓe na ge!» †
«Nanɗe ki pye fugba wu ni,
nɔɔɔ di daha Kile meɓe na
fugba lii lii wu ni!» ††

³⁹ Farizheen piimu pu bye sipyiire ti ninɗe ni ge, a pii di Yesu pye: «Karamɔɔ, jo ni ma kalaapiire ti ni na pu co puye na!» ⁴⁰ A wu pu ɗɔ shɔ: «N'a da yi jo yi mu, ali pu bu jo puye na be, kagereye y'a da sipyaa suu pu tege!»

Yesu ya mɛɛ su Zheruzalemu wuu na

⁴¹ Ba Yesu ya tereɗe Zheruzalemu na we, ba Yesu ya wu ɗa we, na mɛɛ su wu wuu na, na jo: ⁴² «Kaa le li da já nanɗe kan mu mu nɗaa wo caɗa nii le ni ge, mu da bi lee ta ce! Ga nime, lee ya ɗmɔɔ mu na!» ⁴³ Bani caya ya wa ma mu mu, ma pɛɛn na ba kasɔɔɔ yereɗe na taga ma maha, na ma kuuri, na do ma na. ⁴⁴ Pu na ba ma ni ma sipyii pu beeri tɔnhɔɔ, pu da ga kafaan pile la shishiin nidahanɗa yaha la ɗunɗɔ ni we, bani Kile ya pa mu dege kaa na tuun wemu ni ge, mu ya ta lee ce we!»

† Zaburuu 118:26 †† Luka 2:14

Yesu ya Kile-pɛɛɛɛ pugboho ki pye fɛɛfɛɛ
(Macoo 21:12-17; Marika 11:15-19; Yohana 12:13-22)

⁴⁵ Lee kadugo na a Yesu di jé Kile-pɛɛɛɛ pugboho ki ni. Sipyii piimu pu bi bɛɛɛ ni zho pyi wà ge, a wu ganha na pee kɔri na yeege. ⁴⁶ A wu pu pye: «L'a ka Kile Kafila wu ni na: «Pu na ba nɛ puga ki pyi Kile-ɛɛɛɛ puga, †» A Yesu di ncho jo sanha na: «Ga yee kunni ya ki pye na-gaalaa talaraga.»

⁴⁷ W'a bi kalaa kaan caɲa bɛɛri Kile-pɛɛɛɛ pugboho ki ni. A saraya naha shɔɔnriɛɛɛɛ ɲuɲɔfɛɛ | saraya naha shɔɔnriɛɛɛɛ ɲuɲɔfɛɛ, ni saliya karamɔɔɔɔɔɔ, ni sipyiire ti sipyigboho p'i ganha na wu shaa di gbo. ⁴⁸ Ga pu ya cɛ dii pu da lee pye wɛ, bani sipyiire ti bi wu jomɔ pu nuri ni see ni.

Mii Yesu wo sefɛɛɛɛ ti d'a yiri wɛ?
(Macoo 21:23-27; Marika 11:27-33)

20 Caɲa ka, na Yesu yaha wu na kalaa kaan Kile-pɛɛɛɛ pugboho ki ni, na Kile wo Jozaama pu yu, a saraya naha shɔɔnriɛɛɛɛ, ni saliya karamɔɔɔɔɔɔ p'i nɔ na fara nchoɔɔɔ pu na, ² na wu pye: «Sefɛɛɛɛ teke gbɔɔɔɔ ni mu ya kii keree kii pyi ge, tee jo wù mu, kelee jɔɔɔ w'a tee sefɛɛɛɛ ti kan mu mu wɛ?» ³ A Yesu di pu pye: «Nɛ bɛ w'a da yi yege. ⁴ Jɔɔɔ w'a Yohana tun na w'a batizeli pyi wɛ? Kile laa sipyii?» ⁵ A p'i puyɛ pye: «Wù bu jo: «Kile w'a wu tun,» wu na jo: «Naha na yee di ya ta dà wu na-wɛ?» ⁶ Wù bu ncho jo: «Sipyii p'a wu tun,» sipyiire ti na wu wá gbo ni kagereye ni, bani pu bɛɛri ya dà li na na Kile tudunmɔ wu bye Yohana.» ⁷ Lee na a p'i wu pye na pee ya cɛ jɔɔɔ w'a wu tun wɛ. ⁸ A Yesu bɛ di pu pye: «Ayiwa nɛ bɛ ya she, sefɛɛɛɛ temu t'a nɛ pye nɛ na ki pyi ge, nɛ bɛ da tee jo yee mu wɛ.»

Ɛɛɛɛɛ faapyii niguumɔɔ pu wo talenɛ le
(Macoo 21:33-46; Marika 12:1-12)

⁹ Lee kadugo na a Yesu di ganha na le talenɛ le yu pu mu na: «Ná wa w'a bi Ɛɛɛɛɛ | Ɛɛɛɛɛ tige tɛɛɛ ka shan, na ki kaa le Ɛɛɛɛɛ faapyii pii keɲɛ ni, na gari fiige katii ni, na she mɔ wà. ¹⁰ Ba Ɛɛɛɛɛ w'a pa le wɛ, a wu kapye-bye wa tun pee Ɛɛɛɛɛ faapyii pu mu, kɔnho p'i Ɛɛɛɛɛ wa yaha pa wu kan. Ga, a Ɛɛɛɛɛ faapyii p'i wee kɔɔn, na wu kewaya wo yaha kari. ¹¹ A wu ncho kapyebye wa bɛ tun kari, a p'i wee bɛ kɔɔn na wu cogana kolo, na wu bɛ kewaya wo yaha kari. ¹² A wu taanri wo tun kari sanha, a p'i wee bana, na wee kɔri wá.

¹³ «A tɛɛɛ ki kafɔɔ di jo: «Lekɛ n'a da bye wɛ? Na Ja nigin pe, na nidaan Ja we, wee n'a da dun pu mu. La wa la ni pu na pɛɛɛɛ taha wee na.» ¹⁴ Ga ba Ɛɛɛɛɛ faapyii p'a wee na wɛ, na puyɛ pye: «Cɛn wu kɔɔɔ wu nɛ wɛ. Yi pa wù wu gbo, kɔnho cɛn wu bye wù wo.» ¹⁵ A p'i gari ni wu ni Ɛɛɛɛɛ tɛɛɛ ki kadugo yiri, na wu gbo.

«Wee tuun wu ni tɛɛɛ ki kafɔɔ wu da ba naha pye pu na wɛ? ¹⁶ Wu na ba ba, na pee Ɛɛɛɛɛ faapyii pu gbo, na Ɛɛɛɛɛ tɛɛɛ ki kaa le piitiilee keɲɛ ni.»

† Ezayi 56:7

Ba p'a yee logo wɛ, na jo: «Kile wu wù tánha lee na!» ¹⁷ Ga, a Yesu di pu wii na jo: «Wee tuun wu ni jomɔ pe p'a ka Kile wo Kitabu wu ni ge, na:

«Puyirilee p'a faakagerɛɛɛ kemu she ge, kee k'a pye puga ki gunɲmii li faakagerɛɛɛ nijenɛ.» †† Pee jomɔ pu kɔri di nɛ dii wɛ? ¹⁸ Sipyaa sipyaa w'a to kee kagerɛɛɛ ke ɲuɲɔ ni ge, weefɔɔ na gɛgi gɛgi. Kee kagerɛɛɛ ki shiin bu do sipyaa bɛɛri ɲuɲɔ ni, weefɔɔ na dɔnhoɔɔ.»

¹⁹ Lee taapile li ni a saliya karamɔɔɔɔɔɔ ni saraya naha shɔɔnriɛɛɛɛ ɲuɲɔfɛɛ p'i ganha na cogana shaa Yesu na, bani p'a li cɛ na pee na Yesu ya le talenɛ le jo wà. Ga, a p'i fya sipyii pu na.

P'a Yesu yege munaa pɛɛɛɛ keree na
(Macoo 22:15-22; Marika 12:13-17)

²⁰ A p'i diin na Yesu kasɛri, na ba kabhoɲuu pii tun, na pu puyɛ pye sipyitiimɛɛ, pu da kafila tifuuyo shaan Yesu tãan, p'i kafila ta wu ɲɔ na, kɔnho p'i wu le fanhafɛɛ ni gbafɛnɛɛɛ wu sipyii pu keɲɛ ni. ²¹ A pee di wu yege na: «Karamɔɔɔ, wèe ya li cɛ na jo mu ya yu, na sipyii kalaa ni tiime ni, mu ya sipyaa wa wo wa ni wɛ. M'a sipyii pu fiinɲɛ na galaa bɛ Kile koro li ni. ²² Ayiwa, l'a saha wèe p'a munaa pɛɛɛɛ kaan Oromɛ saannaa Sezari mu laa, li ya saha wɛ?»

²³ Ba Yesu ya pee wo namari wu na wɛ, na pu pye: «Yi wari dɛɲɛ wa she na na.» ²⁴ A p'i nigin wa she wu na. A wu jo: «Jɔɔɔ wo jaa ni wu kama pu wa we na wɛ?» A p'i wu ɲɔ shɔ na: «Oromɛ saannaa Sezari.» ²⁵ A Yesu di pu pye: «Wee tuun wu ni, y'a Sezari wuu li kaan Sezari mu, y'i da Kile bɛ wuu li kaan Kile bɛ mu.»

²⁶ Pu ya ta nahama ta Yesu jomɔ ni pemu pu da daga wu tɔɔɔ le sipyii pu naha tãan wɛ. Ga, a wu ɲɔshɔɔɔ t'i pu naha wɔ, a p'i fɛɛɛ.

Sadushɛɛɛ p'a Yesu yege xujɛnɛ li keree na
(Macoo 22:23-33; Marika 12:18-27)

²⁷ Lee kadugo na, Yawutuu ɲuɲɔfɛɛ pii bye wà, Sadushɛɛɛ pu bye pii. Pee bi yu na xujɛnɛ da ba bye niga na wɛ. A pii di ba she Yesu yiri, na she wu pye:

²⁸ «Karamɔɔɔ, Kile tudunmɔɔ Musa ya le ɲɔmɛɛ le ka na kan wèe mu na: «Ná wa wo ceborona bu xhu, na ta wu ya pya ta wu shɔ na wɛ, na wu wee naxhugoshɔ wu lɔ, kɔnho wu nagoo ta di yaha wee ná wu nixhugo ki mu.»

²⁹ «Lee ya bi ceboronamaa gbarashuun wa ta wà. A nizhiime wu cee leɲɛ, na xhu pya baa. ³⁰ A shuun wo wu wee cee wu lɔ, na xhu pya baa, a taanri wo wu bɛ di wu lɔ na bye mu. ³¹ A pu gbarashuun wu bɛɛri di cee wu leɲɛ, a pu bɛɛri di xhu pu ya nchoɲiire ta wɛ. ³² Lee kadugo na a cee wu bɛ di xhu. ³³ Wee tuun wu ni xuu pu caɲɛɲɛ ke, wee cee w'i da ba bye pu shɛn nigin weke wo wɛ? Bani pu gbarashuun wu bɛɛri ya wu leɲɛ toro.»

³⁴ A Yesu di pu pye: «Ke kɔɲɔ ke sipyii ya cèe leɲɛɛ, na gbaya jii, ³⁵ Ga piimu p'a yaa pu pa jé Kile wo kobanɲa ki ni ge, pee ba ba xhu na ba nɛ na foro xu ni niga na, pee wa da cèe leɲɛ, kelee na gbaya je wɛ. ³⁶ Pee da

†† Zaburuu 118:22

xhuu nige we, bani pee na bye ba fugba melekkee pii wa we. Pu na bye Kile nagoo, bani pee ne xuhene li sipyii. ³⁷ Kile tudunmoo Musa ye pyaa ya li she na xuhene na ba bye, bani xuu wemu ni na ki wo tire li kaa ya yu ge, wee xuu wu ni w'a Kafoo Kile pyi: «Ibirayima wo Kile, ni Ishaaga wo Kile, ni Yakuba wo Kile.» ³⁸ Pee jom pe ya li shee na Kile ne xuu wo Kile we, ga wyii wo Kile wu ne wii. Bani wee mu pu beeri wa niifere ni.» ³⁹ A saliya karamogoo pii di kafila wu lo, na jo: «Karamogoo, ma jom p'a ko.» ⁴⁰ Wa shishiin ya luu waha na wu yege nige kaa la shishiin na we.

Shoo wu ya ta pye Dawuda ja ye nigin we
(Macao 22:41-46; Marika 12:35-37)

⁴¹ Wee tuun wu ni a Yesu be di pu yege na: «Naha na sipyii ya yu na Shoo wu ya ta sii pye watii Dawuda ja ye kadugo na-e we? ⁴² Bani Dawuda ye pyaa ya yi jo Zaburuu Kitabu wu ni na:

«Kafoo Kile ya yi jo ne Kafoo mu na:

Tiin saanra tatenge ki ni na kanige ce,

⁴³ fo di ba ma peen pye ma nidahaa tatahana.» †

⁴⁴ Dawuda ya Shoo wu pyi Kafoo, wee tuun wu ni w'i ne dii wu ja ye nigin we?»

Yesu ya pu kaala ni saliya karamogoo pu kaa ni
(Macao 23:1-36; Marika 12:38-40)

⁴⁵ Sipyiiire ti beeri nii na a Yesu di wu kalaapiire ti pye: ⁴⁶ «Y'a yiye kaseri saliya karamogoo pu na. Na fad-edoo leni na naari lee l'a dan pu ni, ni sipyii na gbogoo fo kaan pu mu pinnerere kreenye na. Kile-peege piyeye yi wo nahagbaa tatiinye, ni yalicerere wo tatiinc-eye be di dan pu ni. ⁴⁷ P'a naxhugoshaa kehe yanmuyoo beeri nmahana na zhuu pu na, na m'ni Kile-nerere na, koo p'i puye pye see sipyii. Pu wo jaagi kanhama pu na ba golo fo xuuni.»

Naxhugosho wu Kile yakanga
(Marika 12:41-44)

21 A Yesu di wu nugo yirige, na naafuu fee pu na pu na Kile wo taa li leni keshi wu ni. ² A wu naxhugosho la baa fo wa na wu be ya wari tuunoo nifen-henhenere shuun le wu ni. ³ A wu jo: «Can na n'a da yi jo yi mu, we naxhugosho la baa fo we ya lemu le ge, lee ya nehe pusamaa beeri wuu li na. ⁴ Bani pusamaa beeri ya wolo wolo pu naafuu ni na kan, ga wee kunni ni wu la baara ti ni, w'a wu noshaga wuu li beeri kan.»

Yesu ya Kile-peege pugboho ki ja wu jo
(Macao 24:1-2; Marika 13:1-2)

⁵ Lee kadugo na pii bi Kile-peege pugboho ki kaa yu wu kalaapiire ti ni na k'a sii ko ni ki faaya yi ni, ni sipyii pu wo Kile yakanya yi be. Ga, a Yesu di pu pye: ⁶ «Yemu beeri yee wa naa naha ge, cana ka wa ma, kagerere ka shishiin wa da ba gori naha ka nugo ni we. Yi beeri na ba do feere.»

Keree kiimu na ba byi sani koo ki ko ge
(Macao 24:3-14; Marika 13:3-13)

⁷ A p'i wu yege na: «Kee keree kii na ba bye tuun wemu ni ge, wee she wu na! Ki ba da bye, naha shesheere teke t'i da bye we?» ⁸ A Yesu di pu pye: «Y'a yiye kaseri, koo yi nugo ganha bu gyeege we. Bani sipyii nihenemee na ba ma ni ne mege ni na yu: «Ne wu ne wii» kelee «Tuun w'a ko.» Yi ganha bu daha pu feni we. ⁹ Yi ba kashen ni n'a she keree nuri tuun wemu ni, yi ganha da vya we. Li waha l'i waha kee keree k'a yaa na fene pye, ga lee di wa nago wee tuun wuye pyaa ni koo k'a da ko we.»

¹⁰ Lee kadugo na a wu pu pye: «Shi wa na ba yiri shi watii kaa na. Saanra ta na ba yiri saanra tati kaa na. ¹¹ Niye cerege nigboho na ba byi teye ya ni, ni xuugboho, ni banikuuyo. Fyaara kagboho ni naha shesheere nigboho na ba naa na yiri fugba we ni.

¹² «Ga yani lee li pye ge, pu na ba yi con, na yi naani xuuni. Pu na ba se ni yi ni Kile-peege piyeye yi ni, na ki-iri koo yi na, na yi leni kaso ni. Pu na ba se ni yi ni saanna na gbafenerere mu ne mege wuu na. ¹³ Lee na ba bye koo yi na Kile wo Jozaama pu jo pu mu.

¹⁴ Jom pe yi da ba she jo pee di yi nugo wolo ge, yi ganha ba pee shaa da yeri yi funyo ni we. ¹⁵ Bani ne na ba ko kan yi mu, na fungoo feere kan yi mu, fo sipya be da da yi peen pu ni, wemu na ja yi ko shoo, kelee di yi kafila kaala we. ¹⁶ Ali yi tii, ni yi nii, ni yi puga sheen, ni yi cebooloo, ni yi naniere be na ba yi leni keye ni. Pu na ba pii gbuu yi ni. ¹⁷ Sipyii beeri na ba yi ko ne mege wuu na. ¹⁸ Ga, ali yi nuzhige nigin we wa be da biin we. ¹⁹ Lee wuu na, yi la le yiye ni, y'i yi logoo mara, lee funyo ni y'a da yi munahaa nugo wolo.

Yesu ya Zheruzalemu kulo li ja wu jo
(Macao 24:15-21; Marika 13:14-19)

²⁰ «Yi ba kashen keye na y'a Zheruzalemu maha tuun wemu ni, y'i li ce na wu jaduun w'a ko. ²¹ Wee tuun wu ni, piimu na ba bye Zhude fiige ki ni ge, pee di ba fe p'a se faaboboyo xuu ni. Piimu na ba bye Zheruzalemu kulo liye pyaa funyo ni ge, pee di ba fe p'a foro. Piimu na ba bye sige ni ge, pee ganha bu je kanha ki ni we.

²² Kee cabyaa ki na ba bye Kile wo kiiri cabyaa Zheruzalemu na, koo yemu beeri Kile tudunmoo p'a ka Kitabu wu ni ge, yi beeri ko di fa. ²³ Bongo na ba bye lahaa fee ni punmaraya fee wogo yee caya yi na. Bani kanhama nigbo pu da ba bye fiige ki ni. Kile na ba wu loyire li she ki sipyii pu na. ²⁴ Nmoparaa na ba pii gbo, p'a pii co kari fiye yatii ni na pye buloo. Shi wemu ne Yawutuu we, wee na ba Zheruzalemu kana fo pu wo tuun wu ba she doro.

Sipya Ja nibana keree
(Macao 24:29-31; Marika 13:24-27)

²⁵ «Yi na ba naha shesheere naa cana, ni yere, ni woko kii ni. Lokuruyo nigboyo na ba sani na yiri suumo loho ni niye ke na, yi tunoo na ba bele fo na fyaara ni funbeenre yaha niye ki sipyii pu beeri na. ²⁶ Sipyii na ba

† Zaburuu 110:1

jiregi na xhuli niḡe ke wo kapegee fyaara ni ki nibaḡa funbɛɛnɛ keḡe ni. Bani ali fugba wu sefɛɛɛ ti na ba jele. ²⁷ Wee tuun wu ni pu na ba Sipyaa Ja nibawo na fugba nahaya ye na ni sefɛɛɛ ti bɛeri, ni ɔɔɔ nigbo ni. ²⁸ Yi ba kee keree kii naa k'a ɔɔ na byi tuun wemu ni, y'i yiri tii, y'i yi nyoo yirige, bani yi nɔɔɔ woloduun w'a tɛɛɛ.»

Kalaa wemu ya daa nitoodige keree na ge

(Macao 24:32-35; Marika 13:28-31)

²⁹ Lee kadugo na a Yesu di le talenɛ le jo pu mu na: «Yi nitoodige ni tiye yi saya bɛeri wii. ³⁰ Yee ba yi naa yi na funni tuun wemu ni, yee wa ma li ce yiye ni na ki na-goo pyeduun w'a tɛɛɛ. ³¹ Mu li wa, yi ba kii keree kii naa ki na byi tuun wemu ni, y'i li ce na Kile saanra t'a tɛɛɛ. ³² Can na n'a da yi jo yi mu, niḡaa wo sipyii pii bɛeri wa da xhuu kii keree kii di na pye wɛ. ³³ Fugba we ni niḡe ke na ba doro, ga ne jomɔ pe wa da doro bada wɛ.»

Yi kori yaha nii na

³⁴ «Yi kasɛɛge yaha yiye na, yi ganha da gori ligboho ye na, ni gba, yi da yi funyo shaa ni koḡo yanmuyɔ da ni, fo di zhe ne cabaḡa pye ki pa yi be fo wɛ. ³⁵ Bani ne cabaḡa na ba niḡe ki sipyii pu bɛeri fo, ba jɔ ma fya fo na pu ɔ wolo wɛ. ³⁶ Ga yi kori yaha nii na, yi da Kile jɛeri tuun bɛeri ni, koḡo y'i fanha ta, y'i ba sho kii keree nibaḡaa kii bɛeri na, y'i ba ja yere Sipyaa Ja wu nahagbaa na.»

³⁷ Yesu bi ma sipyii pu kalaa Kile-pɛɛɛ pugboho ki ni caḡa ni, ga piige bu wo, w'a she shɔn Oliviyee faaboboḡo ki na. ³⁸ Yani niḡa ki mugi ge, sipyii pu bɛeri na she wu nɔɔɔ c'iri Kile-pɛɛɛ pugboho ki ni, na wu jomɔ pu nuri.

Yawutuu nɔɔɔɔ p'a woni pye Yesu kaa na

(Macao 26:1-5; Marika 14:1-2; Yohana 11:45-53)

22 Shizhenhere Baa Buuri Kalenɛ | Kalenɛ lemu li ne na Nuwuuro ti wo Kalenɛ | Kalenɛ li ge, lee bi deɛɛɛ. ² Saraya naha shɔɔɔnriɛɛ nɔɔɔɔɔ | Saraya naha shɔɔɔnriɛɛ nɔɔɔɔɔ ni saliya karamɔɔɔɔ pu bi gbo-gana shaa Yesu na, ga na fyagi sipyii pu na.

Zhudasi ya gbegele wu Yesu le keḡe ni

(Macao 26:14-16; Marika 14:10-11)

³ Wee tuun wu ni, Zhudasi we p'a yiri na Isikariyɔti ge, a Shitaanni di ba je wee ni. Kalaapiire ke ni shuun wu wa w'a bye wii. ⁴ A Zhudasi di she saraya naha shɔɔɔnriɛɛ nɔɔɔɔɔ, ni Kile-pɛɛɛ pugboho ki gedii nɔɔɔɔɔ pu mu. Wu na ja Yesu le pu keḡe ni legana lemu na ge, a p'i jo be lee na. ⁵ A lee di daan pu ni xuu-ni. A p'i be yi na na pee na ba wari kan wu mu. ⁶ A Zhudasi di ɔɔ pu mu na ganha na pyegazaana shaa wu Yesu le pu keḡe ni sipyii ti kategee.

P'a Bulooro Nuwuuro ti wo Kalenɛ li yalige ki li shiizhan

(Macao 26:17-25; Marika 14:12-21; Yohana 13:21-30)

⁷ Shizhenhere Baa Buuri Kalenɛ | Kalenɛ li caḡa k'a no ge, kee caḡa ke Nuwuuro ti wo Kalenɛ | Kalenɛ li saraga dubyapige ki ma yaa na gbo. ⁸ A Yesu di Pyɛeri ni Yohana tun na pu pye: «Yi she Nuwuuro ti wo Kalenɛ li yalige ki gbegele, koḡo wu she ki li.» ⁹ A p'i wu pye: «Ma funḡo wa wu she ki gbegele xuu weke ni we?» ¹⁰ A wu pu ɔ sho: «Wii, yi ba jin kanha ki ni, yi na zhe saha ni na wa ni w'a loho sho tugo, y'i daha wee feni. Wu ba she je puga kemu ni, yi be di je wa. ¹¹ Y'i kee puga ki kafɔ pye: «Wu Karamɔɔɔ w'a jo na wee ni wu kalaapi-ire ti na ba Nuwuuro ti wo Kalenɛ li yalige ki li talige puga kemu ni ge, na mii ki wa we?» ¹² Wu na pugboho ka she yi na zangaso wu ni, kee wa gbegele xuuni na yaha, y'i kalenɛ li yalige ki gbegele wa.»

¹³ A p'i gari na she keree ki ta ba Yesu ya yi jo pu mu wɛ. A p'i Nuwuuro ti wo Kalenɛ li yalige ki gbegele wee xuu wu ni.

Kafɔ Fɛfɛɛɛ yalige ki keree

(Macao 26:26-30; Marika 14:22-26; 1 Korente Sheen 11:23-25)

¹⁴ Ba liduun w'a pa no we, a Yesu ni wu tudunmɔ p'i diin na li. ¹⁵ A wu pu pye: «Na le Nuwuuro Kalenɛ le wo yalige ki pinne li ni yee ni, ne lee la pye fo xuuni, yani di ba ganha ge. ¹⁶ Bani n'a da yi jo yi mu, n'a da kee ka shi li nige we, fo caḡa kemu Kile da ba ki ya wu saanra ti ni ge.»

¹⁷ Wee tuun wu ni a wu ɛɛɛɛɛ | ɛɛɛɛɛ tige loho ɛɛɛɛɛ-buu li lo, na baraga taha Kile na na jo: «Yi ke co y'i ki taa taa yiye na. ¹⁸ Bani n'a da yi jo yi mu, n'a da ɛɛɛɛɛ | ɛɛɛɛɛ tige loho gba nige we, fo Kile wo saanra | Kile saanra ti ba ba.»

¹⁹ Lee kadugo na a wu buuri wa lo, na baraga taha Kile na, na wu kegi kegi na kan pu mu na jo: «Ne ceep-uuro ti wa te, yee wuu na t'a kan. Y'a le pyi koḡo yi funyo di da dun ni na kaa ni.»

²⁰ Ba p'a li ko we, a wu ɛɛɛɛɛ loho ɛɛɛɛɛ buu li be lo kan pu mu, na jo: «Kile ya kariɛɛɛɛ ɔɔɔɔɔ nivonɔ lemu lo sipyii mu ne shishan baraga ni ge, lee li wa me ke ɛɛɛɛɛ loho ke. Yee wuu na pee shishan p'a wo. ²¹ Ga, lee be na we w'a da ne le keḡe ni ge, wee we na li ni ne ni. ²² Sipyaa Ja wu kunni, wu na ba xhu ba Kile ya li jo wu shizhaa na wɛ. Ga wemu w'a da ba wu le keḡe ni ge, koḡo ki ne weefɔ wogo.» ²³ A p'i ko ko na puyɛ yegee na weke wu da ba le pye pee ni wɛ.

Kalaapiire t'a nakaara pyi nahagbaa fɛɛɛ keree na

(Macao 20:25-28; Marika 9:33-34; Marika 10:42-45; Luka 9:46)

²⁴ Lee kadugo na a kalaapiire t'i ba do nakaara na na byi. Pu bi puyɛ yegee na weke w'a yaa na pye pu bɛeri nahagbaa fo we? ²⁵ A Yesu di pu pye: «Shi wemu ne Yawutuu wɛ, wee shi wu wo saannaa ya pu nɔɔɔɔɔ pyi wu na. Pii pu wa fanhafɛɛ pu ge, a pee funḡo di bye shi wu w'a pu meye yiri na: «Kasaanaa pyeɛɛ.» ²⁶ Ga, li ya yaa na pye mu yee mu wɛ, ga we wu wa yee bɛeri nahagbaa fo ge, wee ya yaa na pye ba pu bɛeri

nɔhɔsɛrɛɛ nɛ wɛ. We wu nɛ nɔhɔɔɔ ge, wee di bye ba kapyebye nɛ wɛ. ²⁷ Kapyebye we w'a sori ge, ni wu nɔhɔɔɔ we wu da ba diin yɛ wu li ge, wekɛ w'a pɛlɛ pu shuun wu ni wɛ? We wu da ba diin yɛ wu li ge, ta wee bɛ w'a pɛlɛ wɛ? Ga lee bɛ na nɛ nɛ yee niɲɛ ni ba kapyebye nɛ wɛ. ²⁸ Yee ya pye sipyii, pii p'a pye ni nɛ ni na nɔwuuɔ ti keree ki ni ge. ²⁹ Lee wuu na n'a da Kile wo saanra | Kile saanra ti nɔ yaha yee mu, ba na To w'a ti nɔ yaha na mu wɛ. ³⁰ Yi na ba binne li, na binne gba ni na ni na saanra ti ni. Yi na ba diin saanra korogoo ni, na kiiri kɔn Izirayeli gbaweye kɛ ni shuun wu na.»

Yesu ya li she na Pyɛeri na ba foro wee kaa t̄aan
(Macao 26:31-35; Marika 14:27-31; Yohana 13:36-38)

³¹ Lee kadugo na a Yesu di jo: «Simɔ, Simɔ, Shitaanni ya li sha na wu yee nɔhɔ wolo saama na, wu yee suguri ba p'a shinma sani na wo wu kugun ni wɛ. ³² Ga nɛ Kile nɛri mu mu, kɔnhɔ ma n'a daa wu ganha bu guuɲɔ wɛ. Ma ba daburajɛ jo tuun wemu ni, na guri pa na mu, m'a ma cebooloo pusamaa logoo waha.» ³³ A Pyɛeri di wu pye: «Kafɔ, w'a pye kaso la, w'a pye xu la, n'a gbegele xɔ di jɛ ni ma ni ki bɛeri ni.» ³⁴ A Yesu di wu pye: «Pyɛeri n'a da li she ma na, yani xhupoo wu pa mɛɛ su niɲaa piige ge, mu na ba foro nɛ kaa t̄aan tɔɲii taanri na mu ya nɛ ɛ wɛ.»

Yesu ya wu kalaapiire ti yeri na pu gbegele

³⁵ Lee kadugo na a Yesu di pu pye: «Tuun wemu ni nɛ yee tun kari na ta wari, ni kushɛyɛrɛɛ, ni tanhaya bye yee mu-i ge, yaaga ya yee kuunɔ ya?» A p'i wu nɔ sho na: «Yaaga bɛ ya wɛe kuunɔ wɛ.»

³⁶ «Ga nime, wari nɛ wemu mu ge, wu wu lɔ, kushɛyɛrɛɛ nɛ wemu mu ge, wu yi lɔ, nɛɲpara nɛ wemu mu wɛ, wee di wu faderɛ pɛrɛ taga la sho. ³⁷ Bani n'a da yi jo yi mu, lemu ya ka nɛ shizhaa na ge, li waha l'i waha, lee nɔ ya yaa na fa. L'a ka Kitabuni na: «W'a tɔɲ le kakuubyii ni.» Lemu di nɛ nɛ shizhaa wuu li ge, lee nɔ na ba fa.» ³⁸ A kalaapiire t'i wu pye: «Kafɔ, li bu da lere, nɛɲparaa shuun wu wa mɛ.» A Yesu di jo: «K'a yaa mu xuuni.»

Yesu ya she Kile nɛri Oliviyi faabobonɔ ki na
(Macao 26:36-46; Marika 14:32-42)

³⁹ Lee kadugo na a Yesu di foro, na gari Oliviyi faabobonɔ ki na, ma na jo ba w'a tee na li pyi pyegana lemu na wɛ. A wu kalaapiire ti bɛ di daha wu feni. ⁴⁰ Ba p'a nɔ wee xuu wu ni wɛ, a Yesu di pu pye: «Yi Kile nɛri, kɔnhɔ yi ganha bu jɛ nɔwuuɔ ni wɛ.» ⁴¹ Ba w'a yee jo wɛ, na laha pu t̄aan, na she naha na jeri, na nuguro sin, na Kile nɛri. ⁴² Na jo: «Na To Kile, li bu da l'a taan ma mu, le kanhama ɛegbuu le sanha lii na na. Ga nɛ wo nidaa ganha bu bye wɛ, fo mu wo nidaa.» ⁴³ Wee tuun wu ni a meleke wa di ba foro wu mu na yiri fugba we ni, na lowaa kan wu mu. ⁴⁴ Yesu funɲɔ ki bi cɔnri fo xuuni. A wu la fara Kile-nerɛge ki na. A wu ba fun, a wu fun fun lɔhɔ k'i nɛri ba shishan nɛ wɛ, na niɲɛ na dun niɲɛ na.

⁴⁵ Ba w'a xɔ Kile-nerɛge ki na wɛ, na guri pa kalaapiire ti yiri, na ba pee ta pee ya nɛmɔɲɔɲɔɲɔ kanhama kenɛ ni. ⁴⁶ A wu pu pye: «Naha na yee di nɛmɔɲɔɲɔ wɛ? Yi yiri y'i Kile nɛri, kɔnhɔ yi ganha bu jɛ nɔwuuɔ ni wɛ.»

Yawutuu p'a Yesu co
(Macao 26:47-56; Marika 14:43-50; Yohana 18:3-11)

⁴⁷ Na Yesu yaha pee jomɔ pu na, a sipyiire ta di nɔ, Zhudasi w'a bye pee nahagbaa na. Yesu wo kalaapiire kɛ ni shuun wu wa w'a bye wii. A wu gbara Yesu na, kɔnhɔ wu she nɔɲnɔɲnɔ fɔ kan wu mu. ⁴⁸ Ga, a Yesu di wu pye: «Zhudasi, go nɔɲnɔɲnɔ fɔ ni mu ya Sipya Ja wu le kenɛ ni ge?»

⁴⁹ Pii pu bye ni Yesu ni ge, ba pee ya li ɛɛ na Yesu tacaɲɔ ni p'a ma wɛ, a p'i jo: «Kafɔ, wu nɛɲparaa lɔ pu feni ya?» ⁵⁰ A pu shen nigin wa di saraya naha shɔɲnɛrɛ wo nɔhɔɔɔɔ wu wo kapyebye wu kanige ɛɛ ni-wɛɲɛ paa laha. ⁵¹ Ga, a Yesu di pu pye: «Yi yere mɛ!» A wu gbɔn ná wu niwɛɲɛ ki na, na wu cuunɔ.

⁵² Lee kadugo na, saraya naha shɔɲnɛrɛɛ nɛri nɛri saraya naha shɔɲnɛrɛɛ nɛri nɛri, ni Kile-pɛɲɛɲɛ pugbɔhɔ ki gedii nɛri, ni nɔhɔlɛɛ pii p'a she Yesu feni ge, a wu pu pye: «A yee di ba ni nɛɲparaa ni pubegee ni nɛ tacaɲɔ ni ma na jo kakuubye di nɛ ya?»

⁵³ Na ta nɛ bi bye ni yee ni caɲa bɛeri Kile-pɛɲɛɲɛ pugbɔhɔ ki ni, yee di ya ta nɛ co wɛ. Ga nime, yee wo tuun wu w'a nɔ, ni nibiige fanha ki wo tuun we.

Pyɛeri ya foro Yesu kaa t̄aan
(Macao 26:57-58, 69-75; Marika 14:53-54, 66-72; Yohana 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Ba p'a Yesu co wɛ, na gari ni wu ni saraya naha shɔɲnɛrɛɛ wo nɔhɔɔɔɔ wu kaban. A Pyɛeri di laraga kɔn pu na, na daha pu feni, ⁵⁵ fo na she jɛ kaɲa ki ni. A sipyii pii di na gberi kaɲa ki niɲɛ ni, na diin ki t̄aan na wahani. A Pyɛeri bɛ di diin pu tɛ ni. ⁵⁶ Ba kapyebyezho wa ya pa Pyɛeri nɛ na ki t̄aan wɛ, na wu wii xuuni na jo: «We bɛ wu wa Yesu wo sipya wa.» ⁵⁷ Ga, a Pyɛeri di foro wu kaa t̄aan na jo: «Cee we, nɛ ta wu ɛɛ bɛ wɛ.»

⁵⁸ A jɛrɛ di bye, a ná wa di wu nɛ, na wu pye: «Go mu bɛ wu wa pu ni!» A Pyɛeri di wee ná wu bɛ pye: «Ee! Nɛ wa pu ni-i dɛ!»

⁵⁹ A lɛri nigin shishiin di doro, a ná wa bɛ di ba wu nɛ. A wee di sii yi jo waha na: «Nakaara baa we ná we bɛ wu bye ni Yesu ni, bani Galile shen wu wa wu bɛ.»

⁶⁰ Ga, a Pyɛeri di wu nɔ sho na: «Ná we, ye mu wa yu ge, ali nɛ yi shi ɛɛ wɛ.» Na Pyɛeri yaha wu na yee yu, taapile ni a xhupoo di mɛɛ su. ⁶¹ A Kafɔ di nɛmahana nɛri na Pyɛeri wii wu naha niɲɛ ni. A Pyɛeri funɲɔ di do ni Kafɔ kafilajo wu ni na: «Yani xhupoo wu mɛɛ su niɲaa ge, mu na ba foro nɛ kaa t̄aan tɔɲii taanri na mu ya nɛ ɛ wɛ.» ⁶² A Pyɛeri di foro kɛrɛnɛge ki na na she mɛɛ su fo xuuni.

Sipyii p'a Yesu shehele na wu kɔɲ
(Macao 26:67-68; Marika 14:65)

⁶³ Yesu bi bye namaa piimu kenɛ ni ge, pee bi wu la wo, na wu kɔɲɔɲ. ⁶⁴ A p'i wu naha nɔ, na ganha na wu

yegee na: «كجكج w'a mu kpɔn wɛ? Ma kpɔnvɔw wu mege yiri ge!»⁶⁵ A p'i wu shehele, na joguums nɛheheme pa be jo ni wu ni.

Yesu kiiri ya kɔn kiirikɔn kurunɔ ki naha tɔan
(Macoo 26:59-66; Marika 14:55-64; Yohana 18:19-24)

⁶⁶ Ba nɔga k'a mugi wɛ, a shɔkɔlɛɛ, ni saraya naha shɔɔnriveɛ nɔnɔfɛɛ | saraya naha shɔɔnriveɛ nɔnɔfɔɔ, ni saliya karamɔgɔkɔkɔ di she puyɛ nɔ, na she ni Yesu ni pu wo kiirikɔn kurunɔ ki mu.⁶⁷ A p'i wu pye: «Ma bu da ma na nɛ Shɔkɔw we, yi naha jo wu mu.» A Yesu di pu nɔ shɔ: «Nɛ nɛhe yi naha jo yee mu, yee wa da dɔ yi na wɛ; ⁶⁸ nɛ di bu yee yege, yi wa da na nɔ shɔ wɛ. ⁶⁹ Ga na da nɔnaa na, Sipyɔ Ja wu na zhe diin Se Bɛeri Fɔɔ Kile kanige cɛ.»

⁷⁰ A pu bɛeri di binne jo na: «Wee tuun wu ni ta mu wu nɛ Kile Ja we?» A Yesu di pu nɔ shɔ na: «Ba yee wa yi yu wɛ, uun, wee nɛ nɛ.» ⁷¹ Wee tuun wu ni a p'i jo: «Naha wo sɛeri kaa feni wu nɛ sanha wɛ? Wuyɛ pyaa ya yi logo wu nɔ na.»

P'a she ni Yesu ni Pilate mu
(Macoo 27:1-2, 11-14; Marika 15:1-5; Yohana 18:28-38)

23 Lee kadugo na a sipyii pu bɛeri di yiri, na gari ni Yesu ni Pilate mu.² Ba p'a nɔ wɔ wɛ, na jaagi nɔ kɔn na dɛri wu na na: «Wɛɛ ya we nɔ we sɛeri na wu ta wu na wu fiige ki sipyii pu sɔkɔ, na pu nɔyɔ nari. W'a pu naha kɔkɔ na pu ganha ba munaa pɛrɛmɛ kaan Oromɛ saannaa nɔnɔfɔɔ wu mu wɛ. Na jo na wee wu nɛ Shɔkɔw we, na saan wee nɛ.»³ A Pilate di Yesu yege na: «Yawutuu wo saan mu nɛ ya?» A wu wu nɔ shɔ na: «Uun, ba ma wa yi yu wɛ, wee nɛ nɛ.»

⁴ Lee kadugo na a Pilate di saraya naha shɔɔnriveɛ nɔnɔfɛɛ | saraya naha shɔɔnriveɛ nɔnɔfɔɔ ni sipyiire ti pye: «Nɛ ta tanahaɔa ka shishiin nɔ we nɔ we na wɛ.»

⁵ Ga, a p'i yi jo na waha Pilate mu na: «W'a sipyii pu nɔyɔ nari ni wu wo kalaa wu ni Zhude fiige ki bɛeri ni; na lɔ Galile fiige ki na, fo na pa nɔ naha.»

P'a she ni Yesu ni Herɔdi Antipasi mu

⁶ Ba Pilate ya yee logo wɛ, na pu yege na ta Galile shɛn wu nɛ Yesu?⁷ A p'i wu pye na Galile shɛn wu nɛ wii. Lee di Herɔdi ta wee na nɛ Galile fiige ki nɔnɔ ni; wu be di bi bye Zheruzalemu ni wee tuun wu ni. A Pilate di jo na pu she ni Yesu ni Herɔdi mu.⁸ Ba Yesu ya nɔ Herɔdi yiri wɛ, a lee di sii taan Herɔdi ni fo xuuni; bani wu bi keree nɛhehɛɛ nuri wu shizhaa na. A l'i mɔ xuuni Herɔdi funɔ na nɛ wu Yesu nɔ. Wu bi daa na Yesu na kakanhana la pye wee be nii na,⁹ Lee wuu na w'a Yesu yege keree nɛhehɛɛ na, ga Yesu ya wu nɔ shɔ la shishiin na wɛ.¹⁰ Lee di saraya naha shɔɔnriveɛ nɔnɔfɛɛ | saraya naha shɔɔnriveɛ nɔnɔfɔɔ ni saliya karamɔgɔkɔkɔ pu be ta wɔ. A pee di ganha na nama kɔkɔ, na joguums tuugo bɛeri taga na wu jaagi.¹¹ A Herɔdi ni wu sɔɔsɔii p'i sii Yesu shehele, na wu la wolo. A p'i saannaa faderɛ ka le wu na. Lee kadugo na a Herɔdi di Yesu kurunɔ na pa gan Pilate mu sanha.

¹² Kee caɔa ke a Herɔdi ni Pilate di bye naniinɛɛ, lee kaa be wɛ, pɛɛn pu bye pii taashiinɛ ni.

P'a Yesu jaagi na pu wu gbo
(Macoo 27:15-26; Marika 15:6-15; Yohana 18:39-19:16)

¹³ Ba Yesu ya nɔ Pilate na wɛ, a Pilate di saraya naha shɔɔnriveɛ nɔnɔfɛɛ | saraya naha shɔɔnriveɛ nɔnɔfɔɔ, ni fanhafɛɛ, ni sipyii pu bɛeri yiri.¹⁴ Na pu pye: «Yee ya pa ni we nɔ we ni nɛ mu, na jo na w'a fiige ki sipyii pu nɔyɔ nari. Nɛ kunni ya wu yege yiye pyaa be nii na. Ga yee ya keree kiimu bɛeri jo nɛ mu wu shizhaa na ge, nɛ ta lee la shishiin wo zɔ nɔ wu na wɛ.¹⁵ Herɔdi be di wa zɔ ta wu na wɛ, bani wu be ya wu kurunɔ na pa wu kan. Yi nii wa wu ni, wu kapyegee ki bɛeri ni, nɛ kaa nɔ lemu l'a wu kagbuu xɔ wɛ.¹⁶ Wee tuun wu ni n'a da wu kan p'i wu kpɔn, lee kadugo na di wu yaha.»

¹⁷ [Lee di Pilate ta yee bɛeri ba Yawutuu wo bulooro nɔwuuɔ ti kalɛnɛ l'a nɔ wɛ, wu ma yaa na kasolemɛ nigin wa yaha.]¹⁸ A sipyiire ti bɛeri di ganha na xhuulo na yu: «We nɔ we gbo m'a Barabasi yaha!»¹⁹ Na ta wee Barabasi we di bi bye n'a she fɔɔ. Caɔa ka w'a pa tunmɔ yirige kulo li funɔ ni, na sipyiire ti lɔ suri tiye ni fo na wa gbo. Lee na p'a bi wu le kaso ni.

²⁰ Lee di Pilate ta wu funɔ na nɛ wu Yesu yaha, a wu pu yege sanha.²¹ Ga, a p'i xhuulo na: «Wu kori tige na! Wu kori tige na!»²² A Pilate di pu pye tɔkɔnii taanri wuu li ni na: «Kakuunɔ leke we nɔ we d'a pye wɛ? Nɛ kunni ya kaa nɔ wu na lemu ya wu kagbuu xɔ wɛ. Lee wuu na n'a da wu kan p'i wu kpɔn, lee kadugo na di wu yaha.»

²³ Ga, a p'i zhe na xhuulo na pu wu kori tige na. A pu mujonɔkɔ k'i ba se ta Pilate na.²⁴ Wee tuun wu ni a Pilate di jo na pu wo fungaa li na voro.²⁵ Wemu wu bi n'a she ni gbuuro ti pye a p'i wu le kaso ni ge; a Pilate di wee yaha, bani wee kaa pu bi yu na wu wee yaha. Ga we wu nɛ Yesu ge, a wu wee kan sɔɔsɔii pu mu na pu sipyiire ti wo jidaan pye wu na.

P'a she Yesu kori tige na
(Macoo 27:32-44; Marika 15:21-32; Yohana 19:17-27)

²⁶ Ba p'a gaanɔ ni Yesu ni wu takorogo ki ni wɛ, na she saha ni nɔ wa ni wee ya yiri wu kerɛye ni na doroo. Wee mege ki bye na Simɔ; Sirinɛ shɛn wu bye wii. A sɔɔsɔii p'i wee karamu w'a Yesu korikoritige ki lɔ na taha wu feni.²⁷ Sipyinɛhɛmɛɛ pu bi taha pu na na gaanɔ. Cɛɛ pii be bye ni pu ni. Pee nahaya yi bi tanha fo pu na pu dodoyo kpɔkɔ, na mehɛɛ suu xuuni Yesu kaa na.²⁸ A Yesu di ba nɛmahana nɛri pu yiri na pu pye: «Zheruzalemu cɛɛ, yi ganha ba mehɛɛ suu nɛ wuu na wɛ, ga y'a mehɛɛ suu yiye pyaa ni yi nagoo wuu na!²⁹ Bani caya ya wa ma, yee caya yi na pu na ba jo na: «cɛɛ pii pu nɛ seganhanaa ge, pii pu nɛ pu sanha pya se na wɛ, p'i sanha jire kan nɔ pya mu-i ge, pee nɛ du-ba nagoo.»

³⁰ Wee tuun wu ni sipyii na ba faaboboyo ye pyi na: «Yi to wu nɔnɔ ni.» Na boboyo ye pyi: «Yi wu nɛmɔkɔ.» †

³¹ Bani le bi ñe tipurege wo pyegana, tiwaga di da ba bye dii wɛ?»

³² A p'i gari ni kakuubyii shuun be ni, p'i she pee be pinne gbo ni Yesu ni. ³³ Xuu wemu mege p'a yiri na Nugɔɔɔ Xuu ge, ba p'a she ɔ wà wɛ, na Yesu kori tige na wee xuu wu ni. A p'i kakuubyii shuun wu be kori wu tãan. A p'i nigin kori tige ka na wu kanige cɛ, na wusama kori tige ka na wu kamene cɛ. ³⁴ A Yesu di jo: «Na To Kile, le yafa pu mu, bani le pu wa byi ge, pu ya li cɛ wɛ.» Lee kadugo na a sɔɔsii p'i kagaanshaan pye, na Yesu fàya yi taa taa puyɛ na na be ni lee kagaanshaan li ni.

³⁵ Sipyii pu bye wà na yere na wii. A Yawutuu ñuɔɔfɛɛ p'i ganha na Yesu la wo na yu na: «W'a sipyii piitiilee shɔ, wu wuyɛ shɔ ge ni w'a sii Shɔɔɔ we, Kile ya wemu naha bulo na wu tun na pa ge!» ³⁶ A sɔɔsii pu be di Yesu la wolo. A p'i fulo wu na, na vinegiri kan wu mu, ³⁷ na jo: «Ma bi sii Yawutuu wo saan we, mayɛ shɔ ge!» ³⁸ A p'i kɔɔɔ la kori wu ñuɔɔ na ni kama pa ni, pee ñe na:

YAWUTUU WO SAAN WU W'A WE.

³⁹ Kakuubyii shuun we p'a kori Yesu tãan ge, a wee wa be di wu fanha na: «Ta mu be wu wa Shɔɔɔ wu wɛ? Mayɛ shɔ sa, ma ba wù be shɔ!» ⁴⁰ Ga, a kakuubye shuun wo wu jo ni wee ni na wu pye: «Ali mu ya fyagi be Kile na wɛ! Kanhama pemu na wu ñe ge, mu be na ñe pee ninumɔ na, na pe jomɔ pe tuugo yu. ⁴¹ Nɛ ni mu ni kunni, wèe ya yaa ni pe kanhama pe ni, bani wèe wo kakuuɔɔ ki wo footɔsaraa w'a we. Ga we ya kakuuɔɔ la shishiin pye wɛ.» ⁴² Lee kadugo na a wu Yesu pye: «Yesu, ma ba ba ma saanra ti ni tuun wemu ni, m'a hakili yaha na na.» ⁴³ A Yesu di wu ñɔ shɔ na: «Can na n'a da yi jo ma mu, ñipaa ye pyaa ma na ba jé ni nɛ ni Alijine ni.»

Yesu xugana

(Macoo 27:45-56; Marika 15:33-41; Yohana 19:28-30)

⁴⁴ Ba caɔa k'a pa ñɔ ñiɔe ñiɔe ni wɛ (12h00), a nibiige di jé fiige ki beeri ni, fo na she ɔ yakonɔ caɔa ki na (15h00). ⁴⁵ Bani caɔa ki bi tɔ fɛɛfɛɛ. Wee tuun we ni a Kile-peeɔe pugbɔɔ ki nahaparaga fàna nigbilege k'i lo ñiɔe ke ni, na daa taaya shuun. ⁴⁶ A Yesu di sii mujuugbɔɔ wá na: «Na To, n'a na munaa li kaa le ma keɔe ni.» Ba w'a yee jo wɛ, na xhu.

⁴⁷ Sɔɔsii ñuɔɔfɛɛ we wu bye wà ge, ba wee ya kii keree kii na tapyege ni wɛ, na jo: «Baraga ki taha Kile na! Can na, we ná we kunni, sipyitiime wu bye we.» ⁴⁸ Sipyii piimu beeri pu bi pinne wà na pu wii ge, ba pee beeri ya kii keree kii na tapyege ni wɛ, a pu nahaya di danha fo pu na pu dodoyo kɔɔɔ. A p'i guri na ma deeye ni. ⁴⁹ Yesu ñapiineɛ pu beeri, ni cèe pii p'a bi taha wu na na yiri Galile fiige ki ni ge, pee beeri bi yere lara-ga ni na wii.

Yesu legana faɔa ni

(Macoo 27:57-61; Marika 15:42-47; Yohana 19:38-42)

⁵⁰ Lee bi Yawutuu wo kiirikɔɔɔ kurunɔ ki sipya wa ta wà, wee mege ñe Yusufu. Wu bi tii wu zɔ wu be d'a ñɔ. Arimate shen wu bi bye wii, Yawutuu fiige ki ni. ⁵¹ ki-irikɔɔɔ kurunɔ ki bi jo na be keree kiimu na ge, ni p'a kiimu pye ge, Yusufu bi ta wu tɔɔɔ le lee la shishiin ni wɛ. Wu be bi Kile wo saanra | Kile saanra ti sigee. ⁵² A wee ná wu she Pilate mu na she Yesu nixhugo ki ñeeri wu mu. ⁵³ A Pilate di sɔɔ. A Yusufu di she Yesu nixhugo ki tirige, na fatonɔ ka migile wu na, na she wu le faɔa ka ni. Kee nidugiyahaɔa ki bye faaya yi ni. Sipya be bi sanha le ña ki ni wɛ. ⁵⁴ Kee caɔa ki bye Pɔri caɔa, ñiga na da mugi Yawutuu wo cadɛenge ke.

⁵⁵ Cèe pii pu bi taha Yesu na na yiri Galile ni ge, a pee be di gari ni Yusufu ni faɔa ki na, na she Yesu nixhugo ki sinniɔegana li wii. ⁵⁶ Lee kadugo na a pee cèe p'i ba deeye ni, na ba nudanga yanmuyɔ ni nudanga sinme yàa Yesu nixhugo ki dire kaa na. Ga, a p'i ñmɔ cadɛenge ki ni, na be ni Kile wo ñomɛɛ li ni.

Yesu ya ñe na foro xu ni

24 Dimazhi wu ñisɔɔgbɔɔ ki na, a cèe p'i yiri. Pu bi nudanga sinme pemu yàa ge, a p'i gari faɔa ki na ni pee ni. Kee caɔa ki bye Dimazhi caɔa. ² Ba p'a ñɔ wà wɛ, kageegbɔɔ ke ki bi taga faɔa ki ñɔ tɔ ge, a p'i kee ta k'a gologolo laha faɔa ki ñɔ na. ³ A p'i jé faɔa ki ni, ga pu ya ta Kafɔɔ Yesu nixhugo ki ña wɛ. ⁴ A pu hakilee di wuregi. Na pu niyereye yaha, a namaa shuun fadeviire wuu pii di foro pu mu na pu fo. ⁵ A cèe p'i fya, na pu ñuyɔɔ sɔgi sɔgi. A pee namaa shuun wu pu pye: «Sipya we wu ñe ñii na ge, ñaha na yee d'a pa wee shaa xuu tɛ ni wɛ? ⁶ Wu wa naha nige wɛ. W'a ñe na foro xu ni. Ye wu bi yu yi mu na wu yaha Galile fiige ki ni ge, yi yi funyɔ kɔn yee na. ⁷ Wu bi yee pye na: «Li wa-ha l'i waha, Sipya Ja na ba jé kakuubyii keɔe ni, p'a wu kori tige na. Wu caxhugo caɔa taanri wogo w'a ñe.» ⁸ Ba p'a yee logo wɛ, a pu funɔɔ di ba do Yesu wo ni-joyo yi na.

⁹ Wee tuun wu ni a p'i ba na yiri faɔa ki na. Na ba yee beeri ñaha jo tudunmɔ ke ni nigin wu mu, ni kalaapiire tisara beeri. ¹⁰ Cèe pii p'a yiri faɔa ki na ge, pee bye: Magadala sheen Mariyama, ni Zhane, ni Yakuba nu Mariyama. Cèe piimu be pu bye ni pu ni ge, a pee cèe pu be di yee ninuyɔ jo tudunmɔ pu mu. ¹¹ Ga, a p'i cèe pu jomɔ pu ta ba giraya ñe wɛ, na bye pu ya dà pu na wɛ. ¹² Ga lee be na, a Pyeeri kunni di yiri na baa kari faɔa ki na. Na she ɔ, na jaari wii ki ni, na faviire ti ye ña wà. A lee di wu fo fo xuuni. A wu guri na ma puga.

Yesu ya wuyɛ she Kalaapiire shuun na Emayusi koo na

¹³ Lee kadugo na a wu kalaapiire shuun wa di ganha na gaanji kee caɔa kiye pyaa kulo la ni. Lee mege ñe na Emayusi. Lee kulo le ni Zheruzalemu tɛ wu bye kiloo ke ni nigin shishiin. ¹⁴ Keree kiimu beeri k'a pye Zheruzalemu ni wee tuun wu ni ge, a p'i ganha na kee paari

puye mu. ¹⁵ Na pu yaha pu na yɔɔ na yee naha yu puye mu, a Yesu ye pyaa di fulo pu na, na binne na gaanji ni pu ni. ¹⁶ A pu kunni di ganha na wu naa, ga na bye kanna kaa la l'a pu pye pu ya wu ce we.

¹⁷ A Yesu di pu pye: «Yee di wa paari na keree kiike paari yiye mu we?» Ba Yesu ya yee jo we, a p'i yere. Lee bi pu nahaya ta y'a tanha xuuni. ¹⁸ Wa mege ki bye pu ni na Kilopasi, a wee di jo: «Ni mu ye nigin be we, kaa le l'a sii pye Zheruzalemu ni kii cabyaa kii na ge; wa shishiin wa Zheruzalemu ni ni wu ya li ce we!» ¹⁹ A Yesu di pu pye: «Lee ne leke we?» A p'i wu ko sho na: «Kaa le l'a pye Nazareti sheen Yesu na ge ge! Yesu bi bye Kile tudunmɔ baraga wo. Fanha bye wu kapyegge ni wu ko jomɔ ni Kile naha taan ni sipyii pu be naha taan. ²⁰ Wèe wo saraya naha shɔɔnriwee nɔnɔfɛɛ | saraya naha shɔɔnriwee nɔnɔfɔɔ ni wèe wo nahagbaa fɛɛ p'a wu le shi watii kenɛ ni, kɔnɔ wu xhu. A pee di wu kori tige na. ²¹ Wèe bi kanha na daa jo Kile w'a wu tun na pa wu ba Izirayeli sheen nɔnɔ wolo, ga wu nixhugo na, nijaa ne wu cana taanri wogo. ²² Lee be na, cèe pii pu wa wèe ni ge, pii ya jomɔ pa jo wèe mu pemu ya wèe naha wɔ fo xuuni ge. Pee ya soo she nɔɔɔ ke na fanja ki na. ²³ Na ba jo na pee ya she gbo wu na fanja ki ni we, ga na mɛɛkɛɛ pii na wà. A pee mɛɛkɛɛ p'i pee pye na Yesu wa nii na. ²⁴ Wèe kaafɛɛ pii be ya she fanja ki na, na she li ta ba cèe p'a pa yi jo wèe mu we, ga pu ya wuyɛ pyaa na we.»

²⁵ Wee tuun wu ni a Yesu di pu pye: «Yee kunni ne fungɔnɔ baa fɛɛ. Kile tudunmɔ p'a yemu beeri jo ge, ali yee ya daa yee be na tɔvuyo na we!» ²⁶ Go Shɔɔɔ wu bi sii yaa na kanha le kanhagana le na Kile di na pa wu kɔɔ wu kan wu mu!» ²⁷ Lee kadugo na le l'a ka wu shizhaa na ge, a wu yee beeri paari pu mu. A wu yi ko kɔn Kile tudunmɔ Musa wo nijoyo yi na, fo na she ko Kile tudunmɔ pusamaa beeri wo nijoyo yi na.

²⁸ Kulo lemu ni kalaapiire t'a se ge, a p'i she deɛɛ lee kulo li tajege ki na. A Yesu di wuyɛ pye kanna nahagbaa na w'a doroo na se. ²⁹ Ga, a p'i wu neeri na: «Pinne ni wu ni, bani cana k'a xɔ, jeri tapyege ni piige k'a da wɔ.» A wu sɔɔ pu mu, a p'i binne jé kanha ki ni. ³⁰ Ba liduun w'a ko we, a p'i diin na da da li. A Yesu di buuri wu ko na baraga taha Kile na, na wu kegi kegi na kan pu mu. ³¹ Ba Yesu ya buuri wu kan pu mu we, a pu nii di na pahala wu na. A p'i na li ce na Yesu ye pyaa ki ne kii. Ga taapile ni, a p'i wii fo wu ni. ³² A p'i ganha na puye pyi na: «W'a jo ni wèe ni, na ko kɔn na Kitabuu pu jomɔ pu naha yu wèe mu koo li na tuun wemu ni ge, ta xɔnɔ na wèe funyɔ di bi taan?»

³³ Taapile ni a p'i guri na gaanji Zheruzalemu ni. Ba p'a she ko wà we, na tudunmɔ ke ni nigin wu ni kalaapiire ti beeri ta p'a pinne. ³⁴ A pee di shuun wu pye: «Can na, Kafɔ w'a ne foro xu ni! W'a wuyɛ she Simɔ na!» ³⁵ Le l'a

pye pee shuun we be na koo li na ge, a pu be di guri na yee beeri paari pu mu, fo na she ko cɛgana leke na p'a Yesu ta ce buuri wu kegiduun wu ni ge.

Yesu ya wuyɛ she wu kalaapiire ti na

³⁶ Na pu yaha pu na pee jomɔ pu yu, a Yesu di foro yere pu niye ni na pu pye: «Kile wu naniye kan yi mu!» ³⁷ A pu jaalaa di yiri, a p'i sii fya xuuni. Bani pu bi giin na yafugunɔ pee ya na. ³⁸ A Yesu di pu pye: «Naha na yee d'a yi hakilee pu yirige le yirigegana le na, na ke fungɔnɔ ke tuugo yaha yiye mu we?» ³⁹ Yi na keye yi wii ni na tɔɔɔ yi ni, neye pyaa k'a sii kii. Yi na wii y'i ba gbɔn na na be. Bani yafugunɔ ne ni ceexaara ni kaciye ni we, ga ne kunni di wa ni yi ni.» ⁴⁰ Ba w'a yee jo we, na wu keye ni wu tɔɔɔ yi she pu na. ⁴¹ A kalaapiire ti funyɔ di sii taan xuuni. Ga l'a pu fo fogana lemu na ge, lee funɔ ni pu ya ta dà sanha we. Wee tuun wu ni a Yesu di pu pye: «Yalige yaaga na da naha yee mu ya?» ⁴² Fyakaaya di bi bye pu mu, a p'i kee ka kan wu mu. ⁴³ A wu ki sho na ki xa pu beeri nii na.

Yesu ya wuyɛ she wu tudunmɔ pu na

⁴⁴ Lee kadugo na a wu pu pye: «Tuun wemu ni ne bye ni yee ni ge, go ye ne bi jo yee mu. Ne bi yee pye jo yemu beeri y'a ka ne shizhaa na Musa wo saliya we, ni Kile tudunmɔ pu wo Kitabuu pee, ni Zaburuu Kitabu wu ni ge; jo yee beeri ko ya yaa na fa.» ⁴⁵ Wee tuun wu ni a Yesu di pu fungɔnɔ mugi mu lee mugigana li na, kɔnɔ p'i Kile wo Kitabu wu jomɔ pu ce. ⁴⁶ Lee kadugo na a wu pu pye: «L'a ka Kitabu ni na li waha l'i waha, Shɔɔɔ wu na ba ganha, na pu na ba wu gbo. Wu cagbogo cana taanri wogo, w'a ne na foro xu ni. ⁴⁷ Wee mege na le yere le ya yaa na jo koɔ ke wo shi wu beeri mu, na li ko kɔn Zheruzalemu na na: shi wu beeri ya yaa na yere wu jurumu wu na, na sɔɔ Kile na, kɔnɔ wu pu jurumu wu yafa pu mu. ⁴⁸ Yee pu wa lee wo seere. ⁴⁹ Na To Kile w'a Fɛfɛɛɛ Munaa lemu wo nɔmɛɛ ko yi mu ge, ne na ba lee tun na pa yi mu. Ga yi tiin Zheruzalemu ni ko, fo tee sefɛɛɛ te ba fenhe tigi yi na na yiri Kile we ni.»

Yesu ya dugi na kari fugba wu ni

⁵⁰ Ba w'a xɔ pee jomɔ pe na we, na gari ni wu kalaapiire ti ni Betani kulo li shizhaa. Ba p'a ko wà we, a wu wu keye tagi pu nɔnɔ na, na ganha na duba pyi pu mu. ⁵¹ Na Yesu yaha wu na wee duba wu pyi, a wu yiri laha pu taan, na dugi kari fugba we ni. ⁵² Lee di kalaapiire ti ta t'a nuguro sin, na wu peɛ. Ba p'a wu peɛ ko mu we, a pu fundanga wuu di guri na pa Zheruzalemu ni. ⁵³ A p'i bye tuun beeri ni p'a she puye pinne Kile-peɛɛ pugbɔ ki ni, na Kile peɛ.

YOHANA

Jomɔ wu ɲe Yohana wɛ?

Yohana bɛ wu bye Yesu wo tudunmɔɔ kɛ ni shuun wu ni. Zebede ni Salome yɛ wo ja wu bye wii. Wu ceborona wu bye Yakuba. Yawutu wu bye wii, fyashaa di ɲe wu labye. Kalaapiire taanri wemu fanha k'a bi ɲɛhɛ Yesu yiri xuuni ge, Yohana bɛ wu bye pee ni. Tuun wemu ni p'a Yesu kori tige ki na ge, wee Yohana we ninumɔ kenɛ ni w'a wu nu wu kaa le (Yohana 19:27).

Yohana ya ta sɔɔ na wuyɛ mɛgɛ yiri bada we Kitabu we ni wɛ. Ga na wuyɛ pyi na le li kalaapiire lemu kaa li bi dan Yesu ni ge (Yohana 13:23; 19:26; 20:2; 21:20).

We Jozaama Kitabu we kakana ɲuɲɔ

Yohana Egilizi w'a wee na wee w'a we Kitabu we ka na wu yaha Efese kulo li ni. W'a Yesu kaa yu wɛɛ mu na wu bi se tɔɔɲii ɲiɲɛhɛɲɛ ni Zheruzalemu ni kalɛɲɛ ni.

Yohana ya li shɛ na Yesu wu ɲe To Kile wo Ja nigin pe we, wemu Kile ya tun na pa koɲɔ puga funɲɔ ni ge. Yesu ya yi yu tɔɔɲii ɲiɲɛhɛɲɛ ni we Kitabu we ni na Kile wu ɲe wee To. W'a Yesu shɛɛ wɛɛ na na wee wu ɲe koo le, lee lemu l'a se ɲii sicuumɔ pu ni ge.

Jozaama Kitabu wu kafila ɲugɔɔ

Yohana ya li shɛ na Yesu ya yu wu wo kɔɔɔ wu wo tuun wu keree na: Tuun wu sanha ɲɔ wɛ (Yohana 1-12); tuun w'a ɲɔ (Yohana 13-21).

Yohana Batizelipye wo sɛɛri keree ni Yesu kalaapiire nizhiilee pee.

Yesu ya wu sefɛɛɛ ti shɛ wu labye wu ni sipyiire ti ɲiɲɛ ni ni naha sheshɛɛɛ kakanhanɔaa gbarashuun ni.

Yesu ya wu taanɲɛɛgɛ ki shɛ wu kalaapiire ti shizhaa na.

Yesu na xu, na ɲɛ.

Jomɔ pe pu ɲe kɛɛngɛ n i ɲii sicuumɔ ge

1 Fo taashiine li ni, na ta koɲɔ sanha yàa wɛ, wemu w'a yiri Jomɔ ge, wee ya bye na xɔ. Pee Jomɔ pu ni Kile wu bye shiizhan, pee Jomɔ pu ɲe Kile. **2** Fo taashiine ni pee Jomɔ pe ni Kile wu bye shiizhan. **3** Pee gbɔɔɔ ni Kile ya yanmuyɔ yi bɛɛri yàa. Yaaga yaaga k'a yàa ge, kee ka shishiin ya yàa pee kadugo na wɛ. **4** Pee ni ɲii sicuumɔ ya daa. Pee ɲii sicuumɔ pu bi kɛɛngɛ yeege sipyii pu mu. **5** Kee kɛɛngɛ k'a ɲi nibiige ki ni sipyii pu mu, ga nibiige ki sipyii p'i ya ta sɔɔ ki na wɛ.

6 A Kile di ná wa tun, wee mɛgɛ ki bye na Yohana.

7 Wee ya pa bye sɛɛri na kɛɛngɛ ki kaa yu sipyii pu mu, kɔɲɔ pu bɛɛri di dà kee kɛɛngɛ ki na, wee baraga ni. **8** Weeye pyaa bi ta pye kɛɛngɛ ki wɛ, ga wu kapaana ɲuɲɔ k'a pye na kɛɛngɛ ki kaa yu sipyii pu mu, **9** Pee jomɔ p'a bye kɛɛngɛ can can wogo. Pee ya pa koɲɔ na, na ba ganha na kɛɛngɛ yeege sipyii pu bɛɛri mu. **10** Pee bye koɲɔ na, pee shiin gbɔɔɔ ni koɲɔ ya yàa. Ga koɲɔ sipyii di ya ta sɔɔ pee na wɛ. **11** P'a tigi puyɛ pyaa fiige shɛɛn mu, ga pee di ya ta sɔɔ pu na wɛ.

12 Ga lee bɛ na, shɛɛn nigin nigin ya sɔɔ pu na, na dà pu na; a Jomɔ p'i fanha kan pee mu na pu pye Kile nagoo. **13** Pee ya ta se sipyii segana na wɛ, p'i ya se sipyii wo daan na mu funɲɔ ni wɛ, p'i ya se ná bɛ wo ɲidaan

funɲɔ ni wɛ. Ga Kile yɛ pyaa wo ɲidaan funɲɔ ni p'a pye wu nagoo.

Jomɔ p'a ɲɛri sipya

14 Ayiwa, pee jomɔ pe, p'a ɲɛri sipya, na ba diin wɛɛ ɲiɲɛ ni, a wɛɛ di pu kɔɔɔ wu wii, Ja nigin pe wu w'a foro Kile ni ge, na wu ta wee wo. Wee w'a sii fɛɛɛɛ ni can wu Kafɔɔ.

15 Wee kaa Yohana bi yu, na mujuu waa na sipyiire ti pyi: «Ná wemu kaa nɛ jo, jo w'a ma nɛ kadugo ge, wee bye nɛ naha na; bani yani nɛ wu se ge, wee bye na xɔ. Wee wu ɲɛ wɛ.» **16** Wɛɛ bɛɛri ya wù tahaa ta wu fɛɛɛɛ nigbɔ pu ni, na duba bɛ ta na fara duba na. **17** Kile tudunmɔɔ Musa baraga ni Kile ya wu saliya ɲɔmɛhɛɛ ki kan wɛɛ mu. Ga Yesu Kirisa baraga ni wɛɛ ya fɛɛɛɛ ni can cɛ. **18** Sipya wa shishiin sanha Kile ɲa bada wɛ. Ja nigin pe wu wu ɲɛ Kile, na ɲɛ ni wu To Kile ni shiizhan ge, wee w'a wɛɛ pye wɛɛ ya To Kile wu cɛ.

Yohana Batizelipye wo Kile jomɔ yɛɛ

(Macao 3:1-12; Marika 1:1-8; Luka 3:1-18)

19 Pe p'a pye Yohana Batizelipye wo Kile jomɔ pe, tuun wemu ni Yawutuu ɲuɲɔfɛɛ p'a pa saraya naha shɔɲɔɲɔɲɔɲɔ ni Kile-pɛɛɲɛ pugbɔɲɔ ki kapyeyyii pu tun wu mu ge. Tudunmɔɔ p'a yiri Zheruzalemu ni na pa wu

yíri na ba wu yege na: «Jɔɔ mu di ɲe wɛ?» ²⁰ Yohana ya ta li pye ɲmɔɔɔ kaa wɛ, na yi tii jo pu mu na: «Nɛ ɲe Shɔɔɔ wu wɛ.» ²¹ A p'í wu yege na: «Wee tuun wu ni mu di ɲe jɔɔ wɛ? Kile tudunmɔɔ Eli gɛ?» A wu jo: «Nɛ ɲe Eli wɛ.» A p'í wu pye sanha na: «P'a Kile tudunmɔɔ wemu kaa jo ge, mu wu wa gɛ?» A wu jo: «Ahayi.» ²² Wee tuun wu ni a p'í jo: «Mu d'a sii jɔɔ wɛ? Ya jo wù mu gɛ, kɔnh wù bɛ di she yee jo wù tunvɛɛ pu mu. Jɔɔ yɛ pyaa mu d'a sii wɛ?» ²³ A Yohana di pu ɲɔ shɔ ni Kile tudunmɔɔ Ezayi wo jomɔ pa ni na:

«Sipyaa wa w'a mujuu waa siponɔ ki ni na:
 † Yi Kafɔɔ wu koo li tiil! †

Nɛ wu ɲe wee sipyaa wɛ.»

²⁴ Piimu p'a bi tun Yohana mu ge, Farizhɛɛn pii bye pee ni. ²⁵ A pee di wu yege sanha na: «Mu bye mu di ɲe Shɔɔɔ wu wɛ, mu di ɲe Eli wɛ, Kile tudunmɔɔ wemu kaa p'a jo ge, mu di ɲe wee bɛ wɛ, wee tuun wu ni ɲaha na mu di batizeli pyi wɛ?» ²⁶ A Yohana di pu ɲɔ shɔ na: «Nɛ wi ge, nɛ sipyii batizeni lɔhɔ yɛ ni, ga sipyaa watii wa wà yee niɲɛ ni na xɔ, yee di ya wee cɛ wɛ. ²⁷ Wee w'a ma nɛ kadugo, nɛ yaa ni wu tanhaya mɛɛɛɛ bɛ zanha ni wɛ.» ²⁸ Kii keree kii ya pye kulo lemu ni ge, lee mɛgɛ ɲe Bɛ-tani. Lee wa Zhurudɛn Gba wu Kile-nɔhɔ ki na. Wee xuu wu ni Yohana bi sipyii pu batizeni.

Kile wo Dubyapige ki ɲe Yesu

²⁹ Kee caɲa ki ɲimuguro ti na, a Yohana di Yesu ɲa wu na ma wu mu, na jo: «Kile wo Dubyapige ke ki da ba kɔɲ ki jurumu wu lɔ laha wà ge, kee ki wa mɛ. ³⁰ Ná wemu kaa nɛ jo yee mu ge, jo: †We w'a ma nɛ kadugo ge, wee bye wà fo taashiine li ni. W'a pye wà na ta nɛ sanha se wɛ.‡ Wee wu ɲe wɛ. ³¹ Nɛ kunni bi sanha wu cɛ wɛ, ga nɛ pa sipyii pu batizeni lɔhɔ ni, kɔnhɔ di wu she Izirayeli sipyii pu na.» ³² Yohana ya Yesu kaa jo sipyii pu mu na: «Nɛ Kile Munaa ɲa l'a tigi na yiri fugba we ni, na ba diin wu na ba gbege shazhira ɲe wɛ. ³³ Nɛyɛ pyaa bi ta wu cɛ wɛ, ga Kile wemu w'a nɛ tun na nɛ w'a sipyii pu batizeni lɔhɔ ki ni ge, wee ya jo na: †Ma ba Kile Munaa ɲa l'a tigi na pa diin ná wemu na, wee w'a da ba batizeli wu pyi Fɛfɛɛɛ Munaa ni.‡ ³⁴ A nɛ shiin di li ɲa mu, na bye li sɛɛri, na pee jomɔ pe yu na Kile Ja wu ɲe wee ná wɛ.»

Yesu kalaapiire nizhiilee

³⁵ Kee caɲa ki ɲimuguro ti na, Yohana ni wu kalaapiire shuun wa bi yere wà sanha. ³⁶ A wu Yesu ɲa wu na doroo, na ganha na wu wii, na ba jo: «Kile wo Dubyapige ki ke!» ³⁷ Ba Yohana wo kalaapiire shuun w'a wee kafila wu logo wɛ, na daha Yesu fɛni. ³⁸ A Yesu di ɲmahana ɲeri, na pee ta p'a taha wu fɛni, na pee yege na: «Naha yee di zhaa wɛ?» A pee di wu pye: «Rabi, (Lee kɔri ɲe †Karamɔɔgɔɔbɔ.‡) mii mu d'a tigi wɛ?» ³⁹ A wu pu ɲɔ shɔ na: «Yi pa ki wii.» A p'í binne kari ni wu ni, na she wu tatigɛ ki ɲa. Lee bi caɲa ki ta k'a tigi na nɔ lɛɛɛɛ ke ni gbaara wu na (16h00), a p'í caɲa ki sanja xɔ wà.

† Ezayi 40:30

⁴⁰ Kalaapiire shuun wemu w'a Yohana kafila wu logo na daha Yesu fɛni ge, wa mɛgɛ bye Andire, wee ɲe Simɔ Pyɛɛri cuun. ⁴¹ A Andire di fɛnhɛ she wu ɲahafɔɔ Simɔ yíri na she wu pye: «Wèe ya Kirisa wu ɲa,» (lee kɔri ɲe †Kile ya wemu shɔɔɔri lɔ ge.‡) ⁴² Lee kadugo na a Andire di gari ni Simɔ ni Yesu yíri. A Yesu di Simɔ wii na wu pye: «Yohana ja Simɔ wu ɲe mu. Mɛgɛ katii ki da le nime mu na, kee ɲe Sefasi.» (Kee kɔri ɲe †Faak-agereɲɛ.‡)

Yesu ya Filipe ni Nataɲeli yiri; a p'í daha wu fɛni

⁴³ Kee caɲa ki ɲimuguro ti na, a Yesu di jo na wee da zhe Galile fiige ki ni. A wu nigariwo di jiri Filipe na na wu pye: «Taha na fɛni.» ⁴⁴ Filipe bi bye Betsayida kulo li shɛn wa, lee kulo le ninunɔ sheɛn pu bye Andire ni Pyɛɛri bɛ. ⁴⁵ Lee kadugo na a Filipe di ba Nataɲeli ɲa na wu pye: «Kile tudunmɔɔ Musa ya sipyaa wemu kaa jo Kile wo saliya Kitabu wu ni, a Kile tudunmɔɔ pusamaa bɛ di wu kaa jo pu wo Kitabuu pu ni ge, wèe ya wee ɲa. Wee ɲe Yusufu ja Yesu na yiri Nazareti kulo li ni.» ⁴⁶ A Nataɲeli di wu pye: «Dii yasaanɔ di da já voro Nazareti ni wɛ?» A Filipe di wu ɲɔ shɔ na: «Pa wu wii.» ⁴⁷ Ba Yesu ya Nataɲeli nibawo ɲa tuun wemu ni wɛ, na jo: «Izirayeli see sipyaa wa we, naɲmahara ɲe wemu zɔ ni wɛ.» ⁴⁸ A Nataɲeli di wu yege na: «Mii mu d'a nɛ ta cɛ wɛ?» A Yesu di wu ɲɔ shɔ na: «Nɛ nii bye mu ni na mu yaha nitoodige ki tàan, na ta Filipe sanha mu yiri wɛ.» ⁴⁹ A Nataɲeli di gaala, na jo: «Wù Karamɔɔgɔ, Kile Ja mu ya sii, Izirayeli wo saan we!» ⁵⁰ A Yesu di wu pye: «Nɛ mu pye jo nɛ nii bye mu ni na mu yaha nitoodige ki tàan ge, lee yɛ l'a mu pye mu ya dà nɛ na ya? Ma na ba kagbɔhɔ kii bɛ ɲa kiimu k'a ye le na ge!» ⁵¹ A wu jo sanha na: «Can can na, n'a da yi jo yi mu jo yi na ba fugba wu ɲɔ ɲa k'a mugi, na Kile wo mɛlɛkɛɛ pii ɲaa pu na duri na diri Sipyaa Ja wu na.»

Cekaanra te t'a pye Kana kulo li ni ge

2 Lee kadugo na, caɲa taanri wogo ki na, cekaanra bi bye kulo la ni, lee mɛgɛ ɲe na Kana. Lee bye Galile fiige ki kulo la. Yesu nu wu bye tee cekaanra ti ni. ² P'a bi Yesu ni wu kalaapiire ti bɛ yiri tee cekaanra ti ni. ³ Ba duven w'a pa guunɔ wɛ, a Yesu nu wu fulo wu na na wu pye: «Pu duven w'a kuunɔ.» ⁴ Ga, a Yesu di wu nu wu pye: «Nufɔɔ we, ma ganha bu da le yaha li ma cɔnri wɛ, nɛ wo tuun w'a sanha nɔ wɛ.» ⁵ A Yesu nu wu kapyebyii pu pye: «Wu ba yemu bɛɛri jo yi mu, yi lee pye.» ⁶ Yawutuu pu bi pɛyɛ gbaara wa tɛ na wolo faaya yi ni. Yee wo lɔhɔ pu bi gori na daga na puyɛ jii na bɛ ni pu fɛfɛɛɛ kalɛgɛɛ ki ni. Lɔhɔ litirilee xhuu nigin (100) shishiin bi jin pɛgɛ ka bɛɛri ni. ⁷ A Yesu di kapyebyii pu pye: «Yi ye pɛyɛ ye ɲi ni lɔhɔ ni.» A p'í yi ɲi fo yi ɲɔɔ ye na. ⁸ A wu guri pu pye: «Yi ka ko she gan yalige ki ɲaha shɔɔɔnriwɔ wu mu.» A pee di ka ko kari. ⁹ Lɔhɔ ke k'a ɲeri na pye duven wu ge, a yalige ki ɲaha shɔɔɔnriwɔ wu kee ɲɛhɛ. Ga wee bi wee duven wu taforogo cɛ wɛ. Ga kapyebyii piimu p'a bi lɔhɔ ki ko ge, pee kunni bi wu

taforogo ce. A yalige ki naha shɔɔnriwo wu cenabun poo wu yiri, ¹⁰ na wu pye: «Sipyii beeri ma fenhɛ duven nidan wu loolo. Pu bu wee niɲeheme gba, wemu ya taan xuuni we, p'a na wee loolo. Ga, a mu kunni di dere ma wo duven nidan wu yaha fo nime.»

¹¹ Le l'a pye Yesu naha sheshɛɛ kakanhaɲaa ki beeri nizhiine. Lee ya pye Kana ni, Galile fiige ki ni. Yesu ya wu sefɛɛɛ she. Ba kalaapiire t'a lee na we, na da wu na.

¹² Lee nibyexhoo na, a Yesu ni wu nu, ni wu ce-boronamaa, ni wu kalaapiire t'i gari Kaperinomɔ kulo li ni. A p'i cabyaa kii pye wa.

Yesu ya Kile-peɲɛ pugboho ki pye fɛfɛɛ
(Macao 21:12-13; Marika 11:15-17; Luka 19:45-46)

¹³ Ba Yawutuu Nuwuuro ti wo Kalene | Kalene l'a tɛɲɛ we, a Yesu di gari Zheruzalemu ni, ¹⁴ na she sipyii pii ta Kile-peɲɛ pugboho ki kaɲa ki ni, pu na niye, ni dubyaa, ni gbegebe shazhira perɛɛ saraya woloveɛ pu mu. Wari faaveɛ pu be d'a tiin wa pu tabalaa taan, na saraya woloveɛ pu wari wu fari pu mu. ¹⁵ Ba w'a she pu ta mu we, na she meere pye susɔ, na pee beeri korɪ yeege Kile-peɲɛ pugboho ki ni, ni pu niye ni pu dubyaa ni, na wari faaveɛ pu wo tabalaa pu ɲeri buri, na pu wari wu wo niɲɛ na. ¹⁶ A wu gbegebe shazheere perɛveɛ pu pye: «Yi te lo laha naha! Yi ganha da na To wu puga ki pye jagi tapyege we!» ¹⁷ Ba Yesu ya lee pye we, a wu kalaapiire ti funɲɔ di do Kitabu jomɔ pa na na: «Mu puga ki kaa ya dan ne ni tɛhene baa, n'a na funɲɔ shaa ni ki ni xuuni.» †

¹⁸ Lee kadugo na a Yawutuu ɲɲɔfɛɛ p'i wu pye: «Naha sheshɛɛ teke mu di da ja bye tee di li she na kanii wa mu mu li bye na we?» ¹⁹ A Yesu di pu ɲɔ shɔ na: «Yi ke Kile-peɲɛ pugboho ke ja, di ki yereɲɛ cabyaa taanri funɲɔ ni.» ²⁰ A p'i wu pye: «Go yee kelee shishɛɛɛ ni gbaara (46) p'a pye na ke Kile-peɲɛ pugboho ke yereɲɛ de! Wee tuun wu ni mu di maye wii jɔɔ mu wu ja kee yereɲɛvonɔ yereɲɛ cabyaa taanri funɲɔ ni we?» ²¹ Ga Kile-peɲɛ pugboho kemu kaa Yesu bi yu ge, kee bye wuyɛ pyaa ceepuuro. ²² Ba Yesu ya pa ɲɛ na foro xu ni we, a wu kalaapiire ti funɲɔ di do na w'a yi jo. A p'i da Kile Kafila wu na, Yesu bi yemu beeri jo ge, na da yee be na.

Yesu ya sipyii fungɔɲɔ keree ce

²³ Na Yesu yaha Zheruzalemu ni Yawutuu Nuwuuro ti wo Kalene | Kalene li tuun wu ni, a sipyiɲehemeɛ di wu naha sheshɛɛ kakanhaɲaa ki na na da wu na. ²⁴ Ga Yesu ya ta wuyɛ yaha pu keɲɛ na we, bani w'a bi pu fungɔɲɔ keree beeri ce. ²⁵ Wu mago bye li na nago sipya wa wu na sipya wa keree jo wu mu we, bani wu bi sipyii beeri fungɔɲɔ keree ce.

Yesu ni Nikodemu keree

3 Farizhen | Farizheen wa bye wa, wu mege bye Nikodemu. Yawutuu pu ɲɲɔfɛɛ wa wu bye wii. ² A

† Zaburuu 69:9

wee di ba she Yesu yiri caɲa ka piige ni, na wu pye: «Wu Karamɔɔ, naha sheshɛɛ kakanhaɲaa kii mu ya sii na byi ge, sipya wa shishiin da ja da ki pyi ni Kile ne ni ma ni we. Lee wuu na we ya li ce, jo Kile w'a mu tun mu wu pa we kalaa.» ³ A Yesu di wu pye: «Can can na, n'a da yi jo ma mu, sipya wemu ya sevono se we, weefɔ da ja je Kile wo saanra | Kile saanra ti ni we.» ⁴ A Nikodemu di Yesu pye: «Sipya wemu ya le xɔ ge, dii weefɔ di da ja sevono se we? Wu kunni wa da ja guri je wu nu funɲɔ ni pu kuri se we?» ⁵ A Yesu di wu pye: «Sipya wemu ya se loho ni Fɛfɛɛɛ Munaa gbɔɔɔ ni we, weefɔ da ja je Kile wo saanra ti ni we. ⁶ Bani sipyii ya piimu se ge, pee ne ceepuuro wuu. Piimu p'a se Kile wo Fɛfɛɛɛ Munaa li gbɔɔɔ ni ge, pee ya naari lee wo naarigana na. ⁷ Ne na ma pye, li waha l'i waha y'a yaa na sevono se, lee ganha bu da ma fo we. ⁸ Ki nidaan tashɛge ni kafɛge ya se m'a ki tunmɔ logo, ga ma di wa da ki taforogo ni ki tashɛge be ce we. Sipya wemu beeri w'a se Kile Munaa li gbɔɔɔ ni ge, mu li ne weefɔ shizhaa na.»

⁹ Ayiwa, a Nikodemu di Yesu pye: «Kii keree kii beeri di da ja bye pyegana leke na we?» ¹⁰ A Yesu di wu pye: «Mu na ne Izirayeli karamɔɔɔɔ, lee be na mu di ya kii keree kii naha ce-e ya?» ¹¹ Can can na, n'a da yi jo ma mu, le we ya ce ge, lee we ya yu; le we ya na ge, lee wo seere be we ne. Ga yee wa giin y'i sɔɔ we wo seeri keree ki na we. ¹² Ne na niɲɛ ke wo keree naha yu yee mu, yee di ya daa kee na we, ne bu fugba we wo keree jo yee mu, yee na bye dii na da kee na we? ¹³ Wa shishiin wa sanha dugi na fugba we ni we, fo Sipya Ja wu ye, wee wemu w'a yiri fugba wu ni na tigi ge. ¹⁴ Kile tudunmɔ Musa wo tuun wu ni, na wu yaha siponɔ ki ni, w'a ɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ na pye wɔ, na wu yirige suri tine la ni sipyii pu niɲɛ ni. Yirigegana lemu na w'a wɔ wu yirige ge, li waha l'i waha, mu Sipya Ja wu be ya ya na pa yirige lee yirigegana li na, ¹⁵ konho sipyaa sipya w'a da wu na ge, wee di nii sicuumɔ nixhoabaama ta.»

¹⁶ Bani konɔ ya taan Kile mu tɛhene baa, fo w'a sɔɔ na wu Ja nigin pe wu kan na pye saraga, konho sipyaa sipya w'a da wu na ge, wee ganha bu gyɛge we, ga wu nii sicuumɔ nixhoabaama ta. ¹⁷ Kile ya ta wu Ja wu tun na pa konɔ na, konho wu ba kiiri kon sipyii na we, ga w'a wu tun na pa, konho konɔ sipyii di shɔ wu baraga ni.

¹⁸ Sipya wemu bu da wu na, Kile da ga ba kiiri kon weefɔ na we. Ga wemu bu bye wu ya da wu na we, ki-iri ya kon xɔ weefɔ na. Bani Ja nigin wemu w'a foro Kile ni ge, wu ya da wee na we. ¹⁹ Wee kiiri wu kakɔɔ le: Kile wo kpeɲge k'a pa konɔ na, ga, a sipyii jurumu w'i pu pye p'a piige kɔɔɔ kee kpeɲge ki na. ²⁰ Bani sipya wemu w'a kuumɔ pyi ge, Kile wo kpeɲge ki ya dan wee ni we. Wu ya sɔɔ be wu foro kee kpeɲge ki na we. Bani weefɔ ma fyagi, konho sipyii ganha bu wu kakuuyo ce we. ²¹ Ga sipya wemu w'a can wu koo naari ge, kpeɲge na weefɔ ma wu keree pyi, konho sipyii beeri di ki na, p'i li ce na wee ya Kile koo li naari.

Yohana ya yemu jo Yesu shizhaa na ge

²² Lee kadugo na a Yesu ni wu kalaapiire t'i foro Zheruzalemu ni na kari Zhude fiige ki xuu wa betii ni. A wu tuun wa pye wà ni pu ni na sipyiire ti batizeni.

²³ Lee bi Yohana be ta wu na sipyii pii batizeni xuu wa ni wee mege ne Eno, wee xuu wu ne Salimu kulo li kabanugo. Bani gba lɔhɔ niɲehɛɲɛ ki bye wee xuu wu ni. Sipyiire ti bi se wu yiri na wu pu batize. ²⁴ Lee ya pye na ta Yohana sanha le kaso wu ni we.

²⁵ Cana ka, nakaara ya jé Yohana wo kalaapiire ta, ni Yawutu wa te ni, fɛfɛɛɛɛ kalɛgɛɛ ki shizhaa na Yawutuu pu kabaɲa na. ²⁶ Tee nakaara ti wuu na a Yohana wo kalaapiire t'i she wu pye: «Wù Karamɔɔɔ, ma ni ná we-mu wu bye Zhuruden Gba wu kadugo ge, ni mu ya wu kaa jo ge, li wii wee ya sipyii batizeni nime. Sipyii pu beeri di se wee yiri.» ²⁷ A Yohana di pu ɲɔ shɔ na: «Kile ya lemu kan sipya wemu mu we, ta wu na já lee ta?

²⁸ Yeeye pyaa wa li fiin na ne yee pye jo Kile ya Shɔɔɔ wemu tun ge, wee wa ne we, ga Kile ya ne tun na pa wu naha na ye.» ²⁹ Lee kadugo na a Yohana di talene la jo na: «Cenabun poo wo wu ne wu cenabun. Cenabun poo wu napii wu kunni niyerege ye ki ma bye wu taan. Wu bu cenabun poo wu mujuu logo, w'a fundanga ta xuuni cenabun poo wu mujuu li wuu na. Kee fundanga ki tuugo ki ne ne wogo ke. Kee fundanga k'a pele fo na ɲɔ ki tɛhɛɛ na. ³⁰ Li waha l'i waha, la ya yaa na faraa wee wo peɲɛɲɛ ki na nime, la di da foro ne wo peɲɛɲɛ ki ni.»

Sipya we w'a yiri fugba wu ni na pa ge

³¹ A Yohana di jo sanha na: «Wemu w'a foro Kile ni ge, wee wu ne sipyii pu beeri ɲɲɔɲɔ ni. Ga wemu w'a foro ɲɲɛ ni ge, wee ne ɲɔhɔɔɔɔɔɔɔ wo, ɲɲɛ keree wee ya yu. Wemu w'a pa na yiri fugba wu ni ge, wee wu ne pu beeri ɲɲɔɲɔɔɔ. ³² W'a yemu ɲa na yemu logo ge, yee w'a yu. Ga wa shishiin ya ta ɔɔɔ wu nijoyo yi na we, fo sheen nigin nigin ye. ³³ Sipya wemu beeri w'a ɔɔɔ wu nijoyo yi na ge, wee ma li shee na fiinɲɛ na can ne Kile ni.

³⁴ Bani Kile ya wemu tun ge, Kile jomɔ wee ya yu. Kile ya Fɛfɛɛɛɛ Munaa taga wee ɲi. ³⁵ To Kile Ja wu kaa ya dan wu ni, w'a sefɛɛɛɛ ti le wu keɲɛ ni yanɲmuɔɔ beeri na. ³⁶ Wemu w'a dà Kile Ja wu na ge, ɲii sicuumɔ nix-hɔbaama wa weefɔɔ mu. Ga wemu ya dà Kile Ja wu na we, wee da ɲii sicuumɔ pu ta we. Ga Kile wo loyire li na gori yaha weefɔɔ na.»

Yawutuu ya shi wemu kɔ ge, Yesu ya tigi wee mu

4 Ayiwa, Farizheɛɛn p'a pa yi logo na Yesu ya kalaapiire niɲehɛɛɛ taa na toro Yohana taan, na pu batizeni | batizeli. ² Ga na ta Yesu ye pyaa bi ta na batizeli wu pyi we, fo wu kalaapiire. ³ Tuun wemu ni Yesu ya pa pee jomɔ pu logo ge, a wu foro Zhude fiige ki ni na kari Galile fiige ki ni. ⁴ Wu nigariwo bi yaa na Samari fiige ki ja toro. ⁵ A wu she ɲɔ Samari kulo la ni, lee mege ne na Sikari. Yakuba bi tege kemu kan wu ja Yusufu mu fo l'a mɔ ge, kee kabanugo Sikari bye. ⁶ Keɲɛ ka ki bi

bye Yakuba mu wà wee xuu wu ni. Ba Yesu ya kanha para li taan we, na diin kee keeɲɛ ki ɲɔ na. Lee bi cana ki ta ɲɲɛ ɲɲɛ ni.

⁷ A Samari shen cee wa di ba wà lɔhɔ takogo ni. A Yesu di wu pye: «Na kan lɔhɔ di gba!» ⁸ Lee bi Yesu kalaapiire ti ta t'a kari kanha ki ni yalige tashɔɔɔ ni. ⁹ A wee Samari shen cee wu Yesu pye: «Ee, mu wemu wu ne Yawutu ge, naha na mu d'a ɔɔɔ na logbaga ɲɛɛri ne mu na ta ne ne Samari shen we?» Cee w'a yee jo bani Yawutuu bi ta ɔɔɔ kaa la shishiin li pu ni Samari sheen pinne we. ¹⁰ A Yesu di wu ɲɔ shɔ na: «Cee we, Kile ya yaaga kemu kaan ma ni ge, mu da bi kee ce, sipya wemu w'a logbaga ki ɲɛɛri mu mu ge, na wee be ce, muye pyaa ki bi da logbaga ɲɛɛri wu mu. Wu bi da lɔhɔ kan mu mu, kemu k'a ɲii sicuumɔ kaan sipyii beeri mu ge.»

¹¹ A cee wu wu pye: «Karamɔɔɔɔna we, goɲɔɲɛ ne mu mu we, keeɲɛ ki d'a cogi, mii mu di da kee ɲii sicuumɔ lɔhɔ ki ta di gan ne mu we?» ¹² Wèe tole Yakuba w'a ke keeɲɛ ke kan wèe mu. Wuye pyaa, ni wu nagoo, ni wu yapɔɔɔɔɔɔ yi bi kee lɔhɔ gbuu. Ayiwa, mu wa giin na mu ya ye wèe tole Yakuba na ge?» ¹³ A Yesu di wu ɲɔ shɔ na: «Wa beeri w'a ke keeɲɛ ke lɔhɔ gba ge, waga na ba weefɔɔ ta sanha. ¹⁴ Ga lɔhɔ ke ne gaan ge, wa beeri w'a kee gba ge, waga da ba weefɔɔ ta nige bada we. Bani lɔhɔ ke n'a da gan weefɔɔ mu ge, kee na ba bye lobulowii na buloo na foro wu funɲɔ ni, na ɲii sicuumɔ nix-hɔbaama kan wu mu.» ¹⁵ A cee wu Yesu pye: «Karamɔɔɔɔna we, kee lɔhɔ ki kan na mu di gba, kɔhɔ waga ganha bu na ta nige, di ba lɔhɔ shaa naha sanha we.»

¹⁶ A Yesu di wu pye: «She ma poo wu yiri pa naha.» ¹⁷ A wu Yesu pye: «Ná wa na mu we.» A Yesu di wu pye: «Can m'a jo na ná ne ma mu we. ¹⁸ Bani m'a jé xɔ namaa kaguro mu. Ná wemu be w'a jé ma mu nime ge, wee be wa ma poo we. Can m'a jo.» ¹⁹ A cee wu wu pye: «Karamɔɔɔɔna we, ne mu seeri na mu ta Kile tudunmɔ. ²⁰ Wèe Samari sheen, ke faaboboɲɔ ke na wèe sefɛɛɛ ya Kile pele. Ga yee Yawutuu di yu na tapɛɛɲɛ katii wa Kile na ni Zheruzalemu be we.» ²¹ A Yesu di wu ɲɔ shɔ na: «Dà na na! Cana ka wa ma, y'a da ba To Kile pele ke faaboboɲɔ ke na we, kelee Zheruzalemu be ni we.

²² Wemu yee Samari sheen ya bele ge, yee ya wu ce we, ga wemu wèe Yawutuu ya bele ge, wèe ya wu ce, bani wèe Yawutuu ni Shɔɔɔ w'à foro. ²³ Ga cana ka wa ma, kee ya ɲɔ xɔ. Piimu p'a To Kile pele see na ge, pee na ba wu pele munaa baraga ni, lee lemu l'a can wu shee ge. Bani piimu p'a kee peɲɛɲɛ ki tuugo pyi ge, pee To Kile ya zhaa. ²⁴ Kile ne Munaa | Kile Munaa. Piimu p'a wu pele ge, li waha l'i waha, pee ya yaa na wu pele munaa baraga ni, lee lemu l'a can wu shee ge.» ²⁵ A cee wu wu pye: «Ne li ce jo Shɔɔɔ wu na ba ba, (lee kóri ne «Kile ya wemu shɔɔɔni lɔ ge.») Wee ba ba tuun wemu ni, wu na ba keree ki beeri naha jo wèe mu.» ²⁶ A Yesu di cee wu pye: «Ne wemu w'a yu ni mu ni ge, ne wu ne wii.»

²⁷ Na Yesu ni cee wu yaha pee jomɔ pu na, a kalaapiire t'i ba na yiri yalige ki tashɔɔɔ ni. Ba pee ya pa Yesu ta wu na yu ni cee wu ni we, a l'i pu naha wɔ. Ga wa shishiin ya ɔɔɔ na wu pye: «Naha kaa m'a yegee cee wu

mu wε?» kelee «Naha na m'a yu ni wu ni wε?»²⁸ A cee wu kunni di wu lokoyaaga ki yaha keenje ki na, na guri kari kanha ki funɗɗo ni, na she sipyii pu pye:²⁹ «Yi pa ná wa wii, w'a ne kapyelegee beeri jo ne mu. Kɔnhɔ wee di ne Shɔɔɔ we-e de?»³⁰ A sipyii p'i yiri kanha ki funɗɗo ni na pa Yesu yiri.

³¹ Lee bi kalaapiire ti ta t'a Yesu jɛeri na: «Wù Karamɔɔɔ, ɗɔ maye na, m'a ganha li ba.»³² Ga, a wu pu ɗɔ shɔ na: «Yalige ka wa ne mu na li, yee di wa kee ce we.»³³ A kalaapiire t'i ganha na tiye yegee na: «Ba kɔnhɔ wa w'a pa yalige ka kan wu mu wε?»³⁴ A Yesu di pu pye: «We w'a ne tun ge, ne na wee jidaan pyi; kapyenje kii w'a kan ne mu ge, na kee be ɗɔ fa, lee ne ɗɔ yalige yaaga ne mu.»³⁵ Lee kadugo na a Yesu di pu pye: «Ta yee kunni ma yu we tuun we ni, na yeye shishɛere wu ne wèe ni yalɔɔɔ ti te ni wε? Ga n'a da yi jo yi mu, «Yi kereye yi wii xuuni!» Shinma w'a le, wu kɔnduun w'a ɔɔ ɔɔ. ³⁶ Wemu w'a shinma wu kɔɔ ge, wee ya wu saraa taa na ɔɔ; w'a shinma pya wu pinne yaha nii sicuumɔ nixhɔbaama pu wuu na. Lee pyegana li na, shinma nuguvɔɔ we ni wu kɔɔɔ we, pu shuun wu beeri na fundanga ta shiizhan. ³⁷ Bani talene lemu l'a yu na: «Wa na ba yeme nugi, watii na ba wee shinma wu kɔɔ ge,» lee ne can. ³⁸ Yee ya tege kemu nugi we, ne yee tun yee pu she kee shinma kɔɔ. Piitiilee p'a kee pye, a yee di kuduun ta pee wo kapyenje ki ni.»

³⁹ A Samari sheen nijehemee di dà Yesu na le kulo le ni cee wu wo kafila wu wuu na. Bani cee w'a pu pye: «W'a ne kapyelegee beeri jo ne mu.»⁴⁰ Lee wuu na a Samari sheen p'i yiri kanha ki funɗɗo ni na she Yesu yiri. Ba p'a ɔɔ wà we, na Yesu jɛeri na wu tiin pu yiri. A wu ɔɔ na cabyaa shuun pye pu yiri. ⁴¹ Yesu ya cabyaa shuun wemu pye lee kulo li ni ge, a sipyijehemee piitiilee di dà wu na sanha wu kafila wu wuu na. ⁴² A pee di cee wu pye: «Wèe ya ta dà wu na mu wo jomɔ pu ye wuu na-ε de. Ga wèeye pyaa ya wu jomɔ pu logo, a wèe di li ce can na na wee wu ne kɔɔɔ ki Shɔɔɔ wuyε pyaa.»

Yesu ya Galile fiige ki sipyigɔ wa wo ja cuunɗ

⁴³ Ba kee cabyaa shuun w'a toro we, a Yesu ni wu kalaapiire t'i foro Sikari kolo li ni na kari Galile fiige ki ni. ⁴⁴ Yesu ye pyaa bi jo na: «Kile tudunɔ wa shishiin ya pɛɛɛ taa wu to kulo ni wε.»⁴⁵ Ga, ba p'a ɔɔ Galile fiige ki ni wε, a Galile sheen di pu ɗɗɔ cırı ni fundanga ni. Bani Yesu bi keree kiimu beeri pye Zheruzalemu ni Yawutuu Nuwuuro ti wo Kalene | Kalene li ni ge, Galile sheen pu bi kee beeri ɗa, bani puyε pyaa be bi she lee kalene li ni.

⁴⁶ Wee tuun wu ni a Yesu di guri pa sanha Kana kulo li ni, Galile fiige ki ni. Wee xuu wu ni w'a bi lɔɔ ki jɛri na pye duven. Lee bi fiige ki sipyigɔ wa ta Kapɛrinɔɔ kulo li ni; wee ja bi cuunɗ wε. ⁴⁷ Ba wee ná w'a logo na Yesu ya yiri Zhude ni na pa Galile ni wε, a wu gari wu yiri, na she wu jɛeri na wu pa Kapɛrinɔɔ ni, na wee ja w'a taxuyo shaa, wu she wu cuunɗ. ⁴⁸ A Yesu di wee ná wu pye: «Ta le yahagana le na yee wa da yiye yaha ge? Yee ya ɗaha sheshɛere kakanhanjaa ni kagbɔɔɔ ɗa we, yee da ga dà bada wε.»⁴⁹ Ga, a wee ná wu Yesu pye:

«Karamɔɔɔna we, ɗɔ maye na m'a ba nime, kɔnhɔ wù ja wu ganha bu xhu wε.»⁵⁰ Wee tuun wu ni a Yesu di wu pye: «Kuri m'a ganji ma ja w'a cuunɗ.» A wee ná wu dà Yesu kafila wu na, na guri kari. ⁵¹ Ba w'a kuri na ganji wε, a wu kapyebyii p'i she wu ɗɗɔ cırı koo li na, na wu pye: «Ma ja w'a cuunɗ.»⁵² A wu pu yege na tuun weke ni wu d'a cuunɗ wε? A p'i jo na tapaa ceefuuro t'a wu yaha na caɗa ki yaha k'a fiin (13h00). ⁵³ Taapile ni a pya wu to wu li ce na wee tuun wu ninumɔ ni Yesu ya wee pye: «Ma ja w'a cuunɗ.» A wee ná wu ni wu puga sheen beeri di dà Yesu na.

⁵⁴ Ayiwa, ba Yesu ya foro Zhude fiige ki ni na kuri Galile fiige ki ni wε, le l'a pye wu ɗaha sheshɛere kakanhana shuun wuu.

Yesu ya faan wa cuunɗ

5 Ayiwa, lee kadugo na kalgɔɔ la bye Yawutuu pu mu Zheruzalemu ni. A Yesu be di she lee ni.

² Zheruzalemu kulo li ni, kuɗɔɔ lemu ni dubyaa pu ma jin ge, lɔɔ ka bye wà wege ka ni lee kabanugo. P'a bi kee wege ki mege yiri Yawutuu jomɔ pu ni na Betisayida. Gbalaa kaguro wu bi yereɗe kee wege ki kabanugo. ³ Yama fee nijehemee pu bi sinne pee gbalaa pu ɔɔ ni. Fyenmee, ni ɔɔgegeye fee, ni faannaa, [pee beeri bi ma lɔɔ ki sigee, ki ba jehε. ⁴ Bani Kafɔ wo meleke wa wu ma digi lɔɔ ki ni tuun wa ni, na ki jehε. Ba wee ya lɔɔ ki jehε ɔɔ we, yama ɔɔ wemu bu fenhe tigi kee ni, yama tuugo kemu beeri ki ne weefɔɔ na ge, pee na xhɔ.] ⁵ Ná wa bye wà wee bi yee kelee taanri ni gbarataanri (38) ta na yá. ⁶ Ba Yesu ya wee ná wu ɗa w'a sinne wε, na li ce na w'a ɔɔ wu yama pu na. A wu pu yege na: «Mu funɗɗo ki wa m'a juunɗ ge?» ⁷ A wu Yesu ɗɔ shɔ na: «Karamɔɔɔna we, lɔɔ ki ba jehε, sipya wa ne mu wemu na ne lɔ di dirige ki ni wε. Ne bu jo di yiri naye mu, yani ne wu ɔɔ ge, watii na fyaala tigi ne ɗaha na.» ⁸ A Yesu di wee ná wu pye: «Yiri m'a ma yasinnege ki lɔ, ma da ɗaari.» ⁹ Taapile ni a wu juunɗ, a wu yiri na wu yasinnege ki lɔ, na ganha na ɗaari.

Lee ya pye Yawutuu cadεenge ka na. ¹⁰ Ba Yawutuu ɗɗɔɗɔ p'a wee ná wu ɗa w'a cuunɗ wε, a p'i wu pye: «Nijaa ne cadεenge de! Na saha ni saliya wu ni, mu ya yaa mu wu ma yasinnege ki lɔ m'a ɗaari nijaa wε.» ¹¹ A ná wu Yawutuu pu pye: «Wemu w'a ne cuunɗ ge, wee w'a jo na: «Ma yasinnege ki lɔ, ma da ɗaari.»» ¹² A p'i wu yege na: «Jɔɔ ye pyaa ki d'a mu pye mu wu ma yasinnege ki lɔ, ma da ɗaari wε?» ¹³ Ga sipya nigin wemu w'a bi ná wu cuunɗ ge, wu bi wee ce nige we; bani sipyiire ti bi jehε. Lee bi Yesu ta w'a foro ɔɔ sipyiire ti niɗe ni. ¹⁴ Lee kadugo na a Yesu di ba saha ni ná wu ni Kilepɛɛɛ pugbɔɔ ki funɗɗo ni na wu pye: «Wii, m'a cuunɗ nime, ma ganha bu da da jurumu pyi nige we, kɔnhɔ kaa la betii ganha ba ma ta lemu ya kolo le be na ge wε.» ¹⁵ A wee ná wu she yi jo Yawutuu ɗɗɔɗɔ pu mu, na Yesu w'a wee cuunɗ. ¹⁶ A Yawutuu p'i daha Yesu ɔɔ ni na gana, na ɗaha na w'a ná wu cuunɗ cadεenge ki na wε. ¹⁷ A Yesu di pu ɗɔ shɔ na: «Ne To wu w'a kapyenje pyi tuun beeri ni, lee wuu na ne be ya yaa na kapyenje pyi.» ¹⁸ Ba Yesu ya pee jomɔ pu jo wε, a la

di fara Yawutuu nɔnɔfɛɛ pu loyire li na. A p'i ganha na wu shaa di gbo na bani wu jate ya ta nɔ cadɛɛngɛ ki na wɛ; na nɔnɔ na Kile pyi na wee To, na wuyɛ taanna ni Kile ni lee jogana le funɔɔ ni.

Kile ya kiirikɔɔn li sefɛɛɛ kan Yesu mu

¹⁹ A Yesu di pu pye: «Can can na, n'a da yi jo yi mu, Ja w'a da ga j'a yafiin pye wu ye ni, na ta wu ya li na To wu mu wɛ. Le To w'a byi ge, lee tuugo Ja wu bɛ ya byi. ²⁰ Ja wu kaa ya taan To wu ni, lee wuu na w'a keree kiimu bɛɛri pyi ge, w'a kee bɛɛri she Ja wu na. Wu na ba keree kii bɛ she wu na sanha kiimu k'a ye kii bɛ na ge, kɔnɔ kee di bye yee mu kakanhaɔaa. ²¹ To w'a xuu nɛni na niifɛɛɛ kaan pu mu kangana lemu na ge, lee na Ja wu la nɛ wu nɛni sicuumɔ kan piimu mu ge, pee mu w'a da pu kan. ²² To wu da kiiri kɔn sipya wa shishiin na wɛ, ga w'a kiirikɔɔn li sefɛɛɛ ti bɛɛri kan wu Ja wu mu, ²³ kɔnɔ sipyii bɛɛri di da Ja wu pɛɛ, ba p'a To wu pɛɛ pɛɛgana lemu na wɛ. Sipya wemu ya sɔɔ na Ja wu pɛɛ wɛ, To we w'a wu tun ge, wee w'a she pɛɛɛ na.»

²⁴ A Yesu di pu pye: «Can can na, n'a da yi jo yi mu, sipya wemu bu nɛ jomɔ pu logo, na d'a nɛ tunvɔɔ wu bɛ na, wee na nɛni sicuumɔ nixhɔbaama ta. Kiiri da ba gɔn nige weefɔɔ na wɛ, weefɔɔ ya foro xu ni na j'e nɛni sicuumɔ ni.» ²⁵ A Yesu di jo sanha na: «Can can na, n'a da yi jo yi mu, cana ka na ba nɔ, kee ya nɔ xɔ bɛ yɛɛ nime; xuu na ba Kile Ja wu mujuu logo, piimu bɛɛri ba li logo na sɔɔ wu na, pee bɛɛri na ba nɛni sicuumɔ ta. ²⁶ Bani ba To Kile nɛ nɛni sicuumɔ kɔɔ wɛ, mu w'a sefɛɛɛ kan Ja wu bɛ mu wu pye nɛni sicuumɔ kɔɔ. ²⁷ W'a fanha kan wu Ja wu mu w'a kiiri wu kɔɔn, bani wee wu nɛ Sipya Ja we. ²⁸ Lee ganha bu da yi fo wɛ, bani tuun wa w'a ma xuu bɛɛri na ba wu mujuu logo na nɛ ²⁹ na foro faya ni. Piimu p'a kasaana pye ge, pee na ba nɛ kɔnɔ p'i j'e nɛni sicuumɔ nixhɔbaama pu ni. Ga jurumupyii pu kunni na ba nɛ kɔnɔ p'i j'e kiiri ni.

Yesu ya jo na wee jomɔ pu nɛ can

³⁰ «N'a da j'a kaa la shishiin pye naye ni wɛ. Ye Kile ya jo nɛ mu ge, yee ni nɛ kiiri wu kɔɔn na sahanɔ. Nɛ wo kiiri w'a tii, bani nɛ wu kɔɔn na bɛ ni naye pyaa nidaan ni wɛ. Ga, nɛ wu kɔɔn na bɛ ni na tunvɔɔ wu nidaan ni.

³¹ «Li da bi da kanna naye pyaa k'a naye pyaa wo sɛɛri keree yu, nɛ jomɔ pu da bi bye can wɛ. ³² Ga watii wu nɛ nɛ sɛɛri. Nɛ li cɛ jo yemu w'a yu nɛ shizhaa na ge, jo yee bɛ nɛ can. ³³ Ayiwa, yee ya pii tun Yohana Batizelipye mu. W'a sɛɛri keree kiimu jo yee mu nɛ shizhaa na ge, kee nɛ can. ³⁴ Nɛ yee yu, kɔnɔ sipyii di da sɛɛri keree yu na shizhaa na ye nigin wɛ dɛ! Ga nɛ yi yu, kɔnɔ yee di nɛni sicuumɔ ta. ³⁵ Yohana bye ba sokinna kpɛngɛ nɛ wɛ, na kpɛngɛ yeege yee niɛ ni, a yee di sɔɔ na fundanga ta jeri wu kpɛngɛ ki na. ³⁶ Ga nɛ wi ge, yaaga katii bɛ ki nɛ nɛ sɛɛri kemu ya ye Yohana wo sɛɛri keree ki na ge. Bani kapyɛnɛ kiimu To Kile ya kan nɛ mu ge, nɛ kee bɛ pyi. Kee kapyɛnɛ ki bɛ nɛ nɛ sɛɛri. Lee ya li sheɛ na To Kile w'a nɛ tun. ³⁷ Nɛ To Kile wemu w'a nɛ tun ge, weeye pyaa ki wa yu nɛ shizhaa na, ga

yee ya ta sɔɔ bada na wee nɛni sicuumɔ co wɛ. Le bɛ w'a she yee na ge, yee ya ta lee naha cɛ wɛ. ³⁸ Yee ya ta sɔɔ wu jomɔ pu na yi zɔɔɔ pu na wɛ. Bani w'a wemu tun ge, yee ya ta d'a wee na wɛ. ³⁹ Samɔnɔnɔ wa yee ni na Kile Kafila kalaa xuuni, bani yee w'a giin na lee l'a da ba nɛni sicuumɔ nixhɔbaama kan yee mu, na ta wee Kafila we bɛ di nɛni sicuumɔ kaa yu. ⁴⁰ Lee bɛ na, yee funyɔ di nɛ yee pu pa nɛ mu, kɔnɔ y'i nɛni sicuumɔ ta wɛ.

⁴¹ «Nɛ sipyii wo pɛɛɛ ke shaa wɛ, bani yee nɛ sipyii piimu ge, nɛ yee cɛ. ⁴² Nɛ li cɛ bɛ jo Kile taanɛɛɛge wa yee funyɔ ni wɛ. ⁴³ Nɛ pa na To Kile mɛge na, yee di ya ta sɔɔ nɛ na wɛ. Ga watii da bi ba wuyɛ pyaa mɛge na, yee bi da sɔɔ wee na. ⁴⁴ Pɛɛɛ ke k'a foro sipyii ni ge, kee k'a dan yee ni tashaga ni; pɛɛɛ ke k'a daa Kile ye nigin ni ge, yee ya kee shaa wɛ. Yee ma j'a d'a dii nɛ na na yee yaha pee yahama pu ni wɛ? ⁴⁵ Ga yi ganha ba giin na nɛ w'a da ba yi jaagi To Kile naha taan wɛ dɛ! Ahayi! Ga Kile tudunmɔɔ Musa wemu wu wa yee tadaɔa ge dɛ, wee wu nɛ yee jaagivɔɔ. ⁴⁶ Yee da bi d'a wee na, yee bi da d'a nɛ bɛ na, bani nɛ kaa Musa ya jo wu Kitabu wu ni. ⁴⁷ Jomɔ pemu Kile tudunmɔɔ Musa ya ka nɛ shizhaa na ge, yee bye yee di ya d'a pee na wɛ, yee na ba d'a dagana leke na nɛ jomɔ pu na wɛ?»

Yesu ya yalige kan sipyii kabɔfɔɔɔ kaguro mu
(Macao 14:13-21; Marika 6:30-44; Luka 9:10-17)

6 Ayiwa, lee kadugo na Yesu ya kari Galile Gba wu kadugo. Wee gba we ninumɔ mɛge ki nɛ na Tiberɛyade Gba. ² Sipyiiire ti bi ma daha Yesu feni, bani p'a bi wu naa wu na yama fɛɛ cuunɔ na kakanhaɔaa pyi. ³ Ba Yesu ni wu kalaapiire t'a nɔ w'a wɛ, na dugi tiin faabobonɔ ka na. ⁴ Lee bi Yawutuu pu Nuwuuro ti wo Kalenɛ | Kalenɛ li ta l'a tɛɛɛ.

⁵ A Yesu di ba wu nɛni sicuumɔ yirige, na sii sipyii niɛnɛmɛɛ na pu na ma wu yiri. A wu Filipe pye: «Mii wɛɛ di wa da j'a yalige ta di zɔɔ pii sipyii pii bɛɛri mu wɛ?» ⁶ Yesu ya yee jo kɔnɔ wu logo ye Filipe nɛ na, lee bɛ wɛ, w'a bi yaa na lemu pye ge, wu bi lee cɛ. ⁷ A Filipe di wu nɛ shɔ na: «Wu funɔɔ bi nɛ nago kanna pu bɛɛri di pu nɛni sicuumɔ piri-para ye, ali wɛɛ nɛnɛ wari dɛɛɛ † xhuu shuun (200) bɛ taga yalige shɔ, kee da ga yafiin bɛ nɛ pii na wɛ.» ⁸ Na pu yaha pee jomɔ pu na, Yesu kalaapiire lemu mɛge ki nɛ na Andire ge, w'i nɛ Pyɛɛri cuun ge, a wee di jo: ⁹ «Funana la wa naha, buuri nuyɔ kaguro ni fyaa shuun wu wa li mu, ga naha yee di wa da nɛ pii sipyii niɛnɛmɛɛ pii na wɛ?»

¹⁰ A Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Yi sipyiiire ti tenɛ niɛɛ ki na.» Nɛnɛ niɛnɛɛɛ ti bye wee xuu wu ni. A sipyiiire t'i diin diin. P'a bi namaa kabɔfɔɔɔ kaguro (5.000) shi tɔɔɔ pee sipyii pu ni. ¹¹ A Yesu di wee buuri we lɔ na baraga taha Kile na, na wu kan p'a lolo pee sipyii pu na. A wu fyaa pu bɛ pye mu. A pu bɛɛri di li na din. ¹² Ba sipyiiire t'a li xɔ wɛ, a Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Yi buuri nɛni sicuumɔ yi saya lɔ, kɔnɔ yi ganha bu gyɛɛgi wɛ.» ¹³ A p'i yee buuri nɛni sicuumɔ yi lɔ, na taga saɔaɔa ke ni shuun ni. Sipyiiire t'a li xɔ buuri nuyɔ kaguro wu ni, a wemu di gori ge, wee kaa l'a jo mɛ.

† *Dɛɛɛ xhuu shuun:*

¹⁴ Ba sipyii p'a Yesu wo kakanhana li na we, na jo: «Can na Kile tudunmɔ wemu kaa l'a jo na wu na ba ba konɔ na ge, wee w'a sii we.» ¹⁵ Ba Yesu ya pa li ce na fanha be na p'a giin di wee co di bye saan we, a wu laha pu taan, na gari faabobonɔ katii na wu ye.

Yesu ya naari gba lɔhɔ tɔnɔ ni
(Macao 14:22-33; Marika 6:45-52)

¹⁶ Ba cana k'a pa do we, a kalaapiire t'i digi kari gba wu tɔ ki na. ¹⁷ Lee di Yesu ta wu sanha she pu yiri we. A p'i je kɔɔɔ ka ni na se Kaperinɔm ni. Lee bi piige ki ta k'a wɔ. ¹⁸ Na pu yaha lɔhɔ ki tɔnɔ ni, a kafɛegbɔhɔ ka di ba yiri, na ganha na lɔhɔ ki pyi ki na neri xuuni. ¹⁹ Ba p'a kiloo kaguro kelee gbaara shishiin paa lɔhɔ ki tɔnɔ ni tuun wemu ni we, a p'i Yesu na wu na naari lɔhɔ ki tɔnɔ ni na se kɔɔɔ ki mu. A pu jaalaa di yiri xuuni. ²⁰ A Yesu di pu pye: «Ne wu wa, yi ganha bu da vya we!» ²¹ Kalaapiire ti funɔ ki bi bye wu je ni pu ni kɔɔɔ ki ni, ga xuu wemu ni pu bi se ge, taapile ni a p'i nɔ wee xuu wu kogonɔ ki na.

Sipyiire t'a Yesu shaa

²² Ba niga k'a mugi we, sipyiire ti t'a bye gba wu kadugo yiri ge, a pee di li seeri, na kɔɔɔ nigin ye ta wa. A p'i li ce na Yesu ya ta je ni wu kalaapiire ti ni ke ki kɔɔɔ ki ni we, ga na kalaapiire ti t'a je ti ye na kee kɔɔɔ ki ni na kari. ²³ Lee bi kɔɔɔ ya be ta y'a yiri Tibereyade kulo li ni na pa. Xuu wemu ni Kafɔ bi baraga taha Kile na, na buuri wu kan p'a loolo sipyiire ti na ge, a yee di ba yere wee xuu wu taan. ²⁴ Sipyiire t'a pa Yesu ta wu ne wa we, wu kalaapiire ti be di ne wa-ε ge, a p'i je yee kɔɔɔ yi ni na kari wu tashaga ni Kaperinɔm ni.

Yesu ne yalige, kemu k'a nii sicuumɔ kaan ge

²⁵ Ba p'a kari Yesu yiri gba wu kadugo we, a p'i wu pye: «Wu Karamɔɔ, dii mu d'a pye na ba naha we?» ²⁶ A Yesu di pu tɔ shɔ na: «Can can na, n'a da yi jo yi mu, yee ya kakanhanaa kiimu na ge, yee wa ne shaa kee wuu na-ε de! Ga yalige ke yee ya li na tin keki cana ge, kee ka wuu na yee wa ne shaa. ²⁷ Ayiwa, yalige kemu ki da ja gyɛgi ge, yi ganha ba kapyenɛ pyi kee wuu na we. Ga yalige kemu ki ne ki ya gyɛgi we, na nii sicuumɔ be kaan ge, y'a kapyenɛ pyi kee wuu na. Kee yalige ke, Sipyaa Ja wu da ba kee kan yee mu. Bani wee na To Kile ya wu fanha ki fe pu kɔn.» ²⁸ Wee tuun wu ni a p'i Yesu yege na: «Leke we d'a yaa na pye lee di bye Kile nidaan we?» ²⁹ A Yesu di pu tɔ shɔ na: «Lemu Kile ya zhaa yee mu ge, lee li wa me na wee ya sipya wemu tun yee mu ge, na yi da wee na.» ³⁰ A p'i Yesu pye sanha na: «Ga naha sheshɛɛ kakanhana leke mu di da bye di zhe we na, lee di wee pye wee p'a daa mu na we? Kaa leke mu di da bye di zhe we na we?» ³¹ Li wii, Kile ya maane † kan we se-

† Maane

fele pu mu p'a li siponɔ ki ni ma na jo ba l'a ka Kile wo Kitabu wu ni we na:

«W'a buuri tirige fugba we ni, na kan pu mu p'a li.»

³² Ga, a Yesu di pu pye: «Can can na, n'a da yi jo yi mu, yalige ke k'a yiri fugba wu ni ge, kee ya pye Kile tudunmɔ Musa wo niganga-ε de! Ne To Kile wu ne fugba yalije ke ki kanvɔ. ³³ Bani Kile ya yalige kemu kaan ge, kee ne wemu w'a tigi na yiri fugba we ni ge. Wee shiin w'a niifɛɛɛ kaan konɔ mu.» ³⁴ Ayiwa, a p'i Yesu pye: «Karamɔɔna we, ta kee yalige ki kaan tuun beeri ni wu mu ge!» ³⁵ A Yesu di pu pye: «Yalige kemu k'a nii sicuumɔ pu kaan ge, neye pyaa ki ne kee yalige ke. Sipyaa wemu bu ba ne mu, xuugo da ga weefɔ ta sanha bada we. Sipyaa wemu bu da ne na, waga da ga weefɔ ta sanha bada we. ³⁶ Ga ne yi jo xɔ yee mu; yee d'a ne na be. Ali lee be na, yee di ya da ne na we. ³⁷ Ne To Kile ya piimu beeri kan ne mu ge, pee beeri na ba ne mu. Sipyaa sipya bu ba ne mu, ne da ga weefɔ kɔri bada we. ³⁸ Ne ta yiri fugba we ni na pa naye pyaa nidaan tapyege ni we. Ga na tunvɔ nidaan ne pa di ba bye. ³⁹ Wemu w'a ne tun ge, wee nidaan wu wa me na, sipyaa sipya w'a kan ne mu ge, na wee wa shishiin ganha da biin we. Ne ba pee ne di yeege xu ni konɔ caxhɔ be na. ⁴⁰ Ne To wu nidaan wu wa me na, sipyaa sipya w'a wu Ja wu na da wu na ge, wee di nii sicuumɔ nixhɔbaama ta, bani ne na ba pee ne di yeege xu ni konɔ caxhɔ.»

⁴¹ Ba Yesu ya jo na yalige ke k'a yiri fugba we ni ge, na wee wu ne kere we, pee jom pe ya ta taan Yawutuu pu ni we. A p'i ganha na nmunu-nmunc puye taan. ⁴² A p'i jo: «Ee! Ta Yusufu ja Yesu be wu ne we we? Wee ya wu to wu ce, na wu nu wu be ce. Naha na wu yu na fugba we ni wee ya yiri we?» ⁴³ A Yesu di pu tɔ shɔ na: «Yee di nmunu-nmunc do! Yi nmunu-nmunumɔ pu beeri tɔ yaha! ⁴⁴ Ne To we w'a ne tun ge, wa shishiin da ja ba ne mu ni wee ya wufɔ yaha pa ne mu we. Wa beeri bu ba ne mu, ne na ba weefɔ ne na yeege xu ni, konɔ caxhɔ. ⁴⁵ Ayiwa, ta Kile wo tudunmɔ wa ya li ka na:

«Kile ye pyaa na ba pu beeri kalaa we?» ††

Sipyaa sipya w'a To Kile Kafila nuri na sɔ wu kalaa wu na ge, pee beeri na ba ne mu. ⁴⁶ Ga li wa nago sipya wa w'a nii taha Kile na we. Wemu ye w'a pa na yiri wu yiri ge, wee ye w'a wu na. ⁴⁷ Can na wa beeri bu da ne na, weefɔ na ba nii sicuumɔ nixhɔbaama ta. ⁴⁸ Yalige ke k'a nii sicuumɔ kaan sipyii mu ge, ne wu ne kere. ⁴⁹ Yalige ka ya fenhe yiri fugba we ni, na pa gan yee sefele pu mu p'a li siponɔ ki ni, ga lee be na, pu beeri ya xu. ⁵⁰ Ga nime, yalige ke ki ne naha ki d'a yiri fugba we ni ge, wa bu kee li, weefɔ na ba nii sicuumɔ ta pemu da xɔ we. ⁵¹ Ne ne nii sicuumɔ yalige kemu k'a yiri fugba we ni ge, wa bu kee li, weefɔ na nii sicuumɔ ta pemu da ga xɔ we. Yalige ke ne gaan ge, kee ne neye pyaa ceepuuro te. Ne tee kan saraga konhɔ di ba konɔ sipyii munahaa tɔnɔ wolo.»

⁵² Pee jom pu wuu na, a nakaagbɔɔ di je Yawutuu pu te ni. A p'i jo: «Kangana leke na we na we di da ja

†† Ezayi 54:13

wu ceepuuro kan wèe mu wèe pu li wè?»⁵³ A Yesu di pu pye: «Can can na, n'a da yi jo yi mu, yee bye yee di ya Sipyá Ja wu ceepuuro ti li, na wu shishan pu bε gba wε, yee da ga nii sicuumɔ ta wε.⁵⁴ Wemu bu nε ceepuuro ti li, na nε shishan pu bε gba, weefɔɔ na nii sicuumɔ ta pemu da ga xhɔ wε. Nε na ba weefɔɔ nε na yeege xu ni kɔɔɔ caxhɔɔɔ.⁵⁵ Bani nε ceepuuro ti nε yalige nijenε, nε shishan pu bε di nε yagbaga nijenε⁵⁶ Sipyá wemu bu nε ceepuuro ti li, na nε shishan pu bε gba, weefɔɔ na bye ni nε ni karijεεge ni, nε bε di bye ni weefɔɔ ni karijεεge ni.⁵⁷ To Kile wemu w'a nε tun ge, wee wa nii na, wee gbɔɔɔ ni nε bε wa niifεεε ni. Lee na wa bu nε ceepuuro ti li, weefɔɔ bε na bye niifεεε ni nε gbɔɔɔ ni.⁵⁸ Yalige ke k'a tigi na yiri fugba wu ni ge, kee ki wa ke. Yee sefεεε piimu p'a xu siponɔ ki ni ge, pee ya yalige kemu li wà ge, kee ni ke wa nigin wε. Wemu bu ke yalige ke li, weefɔɔ na nii sicuumɔ ta pemu da xhɔ wε.»⁵⁹ Yesu ya pe jomɔ pe jo na pye kalaa sipyiire ti bεeri mu Kaperinɔɔ kulo li ni, na wu yaha Kilepεεnε puga ki ni.

Yesu jomɔ p'a nii sicuumɔ nixhɔbaama kaan

⁶⁰ Ayiwa, ba Yesu ya pee jomɔ pu jo wε, a kalaapiire nijehere di jo: «Pe jomɔ pe ya waha dε! Ma jo sipya na gbara wu lee pye ge?»⁶¹ A Yesu di li cε wuyε ni na pee jomɔ pe p'a pu pye pu na ηmunu-ηmunɔ. A wu pu pye: «Pe jomɔ pe ya digi yee na ge?»⁶² Xuu wemu ni Sipyá Ja bye ge, yee ba wu na wu na duri wà, yee di da ba yeke jo wε?⁶³ Kile Munaa l'a nii sicuumɔ kaan sipya mu. Lee bε wε, sipya yε pyaa fanha nε yafiin bε wε. Jomɔ pe nε yu yee mu ge, pee nε Kile Munaa ni nii sicuumɔ.⁶⁴ Ga pii wa yee ni, pee ya dà li na wε.» Yesu ya yee jo bani foɔɔɔɔɔ ti na, piimu pu bye pu ya dà wu na-ε ge, w'a bi pee cε. Wemu bε w'a bi da ba wu le kenε ni ge, w'a bi wee bε cε.⁶⁵ A Yesu di la fara wu jomɔ pu na sanha na: «Lee wuu na nε yee pye jo wa shishiin da já ba nε mu, ni To Kile ya lee wo sefεεε kan weefɔɔ mu wε.»⁶⁶ Na lɔ wee tuun wu na, a wu kalaapiire nijehere di guri wu feni. Pee ya ta ɔɔ na taha nige wu feni wε.⁶⁷ A Yesu di wu kalaapiire kε ni shuun wu yege na: «Yee do, yee bε funɔɔ ki wa y'i guri na feni ge?»⁶⁸ A Simɔ Pyεeri di wu nɔ shɔ na: «Karamɔɔɔ, jɔɔɔ yiri wèe di wa da zhe sanha wε? Nii sicuumɔ nixhɔbaama jomɔ pe, muyε nigin mu pu wa.⁶⁹ Wèe ya dà mu na. Wèe ya li cε bε nime jo Fεfεεε Ja we w'a foro Kile ni ge, jo mu wu nε wii.»⁷⁰ A Yesu di pu nɔ shɔ na: «Ta nε bε w'a yee sipyii kε ni shuun wu bεeri naha bulo wε? Lee bε na shen nigin di nε yee ni wee na nε Shitaanni sipya.»⁷¹ Zhudasi kaa Yesu bi byi, wee wemu wu nε Isikariyɔti shεen Simɔ ja wu ge. Wee wu bi da ba Yesu le kenε ni, wee di nε bε Yesu kalaapiire kε ni shuun wu wa nigin wa.

Yesu cebooloo pu ya ta dà wu na wε

7 Lee kadugo na Yesu bi naari na mari Galile fiige ki ni. Wu funɔɔ bye wu shε Zhude fiige ki ni wε, bani Yawutuu nɔɔɔ p'a bi wu shaa di gbo wà.² Kalenε la bye Yawutuu pu mu, p'a buguloo yàa. Ba lee ya tεεnε

wε,³ a Yesu cebooloo p'i ba wu feni na ba wu pye: «Foro naha, m'a shε Zhude fiige ki ni, kɔɔɔ kakanhanjaa kii m'a byi ge, ma kalaapiire te ti wa wà ge, pee bε di shε kee na.⁴ Bani sipya wemu funɔɔ ki wa sipyii di wu cε ge, wee ya keree ηmɔɔɔni na byi wε. Kakanhanjaa kiimu mu ya byi ge, m'a yaa na mayε shεε, kɔɔɔ kɔɔɔ sipyii pu bεeri di ma cε.»⁵ Ali Yesu cebooloo puyε pyaa bi ta dà wu na wε.

⁶ A Yesu di wu ciinnε pu nɔ shɔ na: «Lee pyeduun sanha nɔ nε mu wε. Lemu bu yee taan tuun wemu ni go lee yee ya byi.⁷ Kɔɔɔ sipyii da já yee kɔ wε, ga, nε p'a kɔ, bani kakuuyo yemu pu wa byi ge, nε yee bεeri yu kpeεnge na.⁸ Yee pu sii y'a se kalenε li ni, ga, nε kunni wa da zhe nime wε, bani nε shɔduun sanha nɔ wε.»⁹ Ba Yesu ya yee jo pu mu wε, na gori Galile ni.

Yesu ya shε buguloo kalenε li ni

¹⁰ Ba Yesu cebooloo p'a kari xɔ kalenε li ni wε, a wuyε pyaa di na kari. W'a kari sipyiire ti kategee, wu ya ta wuyε yaha wa shishiin ya nε wε.¹¹ Lee bi Yawutuu nɔɔɔ p'u ta pu na Yesu shaa kalenε li sipyii pu tε ni, na ganha na puyε yegee na: «Mii wu wa wε?»¹² Pii bi jɔɔɔɔɔ pεele na yu sipyiire ti ni Yesu shizhaa na. A pii di jo: «Sipyisaama wu wa we ná we.» Pii bε di yu: «Kafinεyε dε! Sipyii we ya biinε.»¹³ P'a bi pee jomɔ pe bεeri pεele na yu, bani pu bi fyagi Yawutuu nɔɔɔ p'u na.

¹⁴ Ba kalenε l'a pa nɔ li ninε ni tuun wemu ni wε, a Yesu di shε jé Kile-pεεnε pugɔɔ ki kaan ki ni, na ganha na sipyiire ti kalaa.¹⁵ A wu kalaa wu Yawutuu pu naha wɔ, a p'i jo: «Mii we ná we d'a pe cεmε pe bεeri ta, na ta w'i ya kalaa pye-e wε?»¹⁶ A Yesu di pu nɔ shɔ na: «Kalaa wemu nε gaan ge, wee ya ta foro nεyε pyaa ni wε, ga nε tunɔɔ Kile ni w'a foro.¹⁷ Wemu bi giin wu da Kile nidaan pyi, weefɔɔ na ba li cε, nε kalaa wu bi foro Kile ni, kelee wu bi foro nε ni.¹⁸ Sipyá wemu w'a yu ni wuyε pyaa fanha ni ge, pεεnε weefɔɔ ya zhaa wuyε ni. Ga wemu funɔɔ wa wu tunɔɔ wu w'a bεε ge, wee wu nε can fɔɔ we, nanmahara ta shishiin nε weefɔɔ keree ni wε.¹⁹ Ta Kile tudunmɔɔ Musa bε w'a Kile wo saliya wu kan yee mu wε? Ga yee wa shishiin ya se wu koo ni wε. Naha na yee di nε shaa di gbo na nε saliya kyεegi wε?»²⁰ A p'i Yesu pye sipyiire ti ninε ni na: «Jina wu wa mu ni. Jɔɔɔ w'a mu shaa di gbo wε?»

²¹ A Yesu di pu nɔ shɔ na: «Kakanhana nigin wemu nε pye ge, lee l'a sipyiire ti bεeri naha wɔ mε ge?»²² Kile tudunmɔɔ Musa mu yee ya saliya ta na funanjaa k'a gɔɔɔ, ga lee bε na yi li cε na wee ya ta pye li kɔɔ shan-ɔɔ-i dε. Ga wèe wo sefεεε pu p'a li kɔɔ shan. Lee l'a li pye yee na funanjaa ki kɔɔ ali cadεenge ki bε ni.

²³ Lemu l'a yee pye yee na funanjaa ki kɔɔ cadεenge ni, kɔɔɔ yi ganha bu da Musa wo saliya wu kyεegi-i ge, naha d'a li pye nε na sipyipomɔ cuunɔ cadεenge ki na, a yee di logoo yirige nε tãan wε?²⁴ Yi ganha ba kiiri kɔɔ keree nεnaa feni wε, ga y'a kiiri wu kɔɔ can nɔɔ ni.»

Ta Yesu wu ɲe Shɔɔwɔ we?

²⁵ Na Yesu yaha wu na yu, a Zheruzalemu sipyii pii be di ganha na yu: «Ná we p'a zhaa di gbo ge, ta wee be wu ɲe we wɛ? ²⁶ Wu wii wu na yu ni sipyiiire ti bæeri ni tafaga ni, pu d'a tiin na wu wii. Kile ya Shɔɔwɔ wemu ɲɔmɛɛ lɔ wèe mu ge, kɔnhɔ wèe ɲɔɲɔfɛɛ p'a giin na wee wu ɲe we-e dɛ? ²⁷ Wèe kunni ya we ná we tayirige cɛ, ga na ta Shɔɔwɔ wu ba ba, wa shishiin da ba wu tayirige cɛ wɛ.» ²⁸ Na Yesu yaha wu na sipyii pu kalaa Kile-pɛɛɲɛ pugbɔhɔ ki kaɲa ki ni, a wu ba jo ni fanha ni na: «Yee ya jo na yee ya nɛ cɛ, na nɛ tayirige ki be cɛ ge? Ga yi li cɛ be na nɛ ta pa naye ni wɛ, na nɛ tunwɔ wu ɲe be can fɔɔ. Ga yee di ya wu cɛ wɛ. ²⁹ Nɛ kunni ya wu cɛ, bani wee ni nɛ foro. Wee w'a nɛ tun be.»

³⁰ Ba Yesu ya yee jo wɛ, a p'i ganha na cogana shaa wu na. Ga wa shishiin ya ta já wu co wɛ, bani wu wo tuun wu ɲɔ bi sanha fa wɛ. ³¹ Lee be na shenɲehemɛɛ ya dà Yesu na. A p'i ganha na yu: «Ali Shɔɔwɔ wu ɲehɛ ba ba, kakanhana leke w'i da bye lemu l'a ye we ná we wuu le na wɛ?»

Yawutuu ɲɔɲɔfɛɛ p'a pii tun na pu she Yesu co

³² Sipyiiire ti bi yemu yu Yesu shizhaa na ge, ba Farizhɛɛn ni saraya ɲaha shɔɔɔnɔrivɛɛ ɲɔɲɔfɛɛ | saraya ɲaha shɔɔɔnɔrivɛɛ ɲɔɲɔfɔɔ p'a yee logo wɛ, a p'i Kile-pɛɛɲɛ pugbɔhɔ ki gedii pu tun na pu she Yesu co. ³³ Ba pee ya ɔ Yesu yíri wɛ, a wu pu pye: «N'a da piye ya be pye ni yi ni sanha, lee kadugo na di na da se na tunwɔ wu yíri. ³⁴ Ga yee na ba nɛ sha ganha yee da nɛ ɲa wɛ; bani xuu wemu ni n'a da ba bye ge, yee wa da já zhe wà wɛ.» ³⁵ A Yawutuu ɲɔɲɔfɛɛ p'i ganha na puyɛ pyi na: «Wee tuun wu ni mii we ná we di giin di zhe na yu na wèe da ga ba já wee ɲa-ɛ wɛ? Yawutuu pii p'a caaga na she diin Girɛkii pu yíri ge, kɔnhɔ pee yíri w'a se, wu she pee kalaa-i dɛ? ³⁶ Jomɔ pe w'a jo na: «Yee na ba nɛ sha ganha yee da nɛ ɲa wɛ.» ni «Nɛ na ba bye xuu wemu ni ge, yee da já zhe wee xuu wu ni-i ge,» pee jomɔ pu kɔri ɲe dii wɛ?

Yesu ya Fɛfɛɛɛ Munaa ɲɔmɛɛ lɔ wu n'a daa fɛɛ pu mu

³⁷ Kalenɛ li cabisana li p'a bi wii li cagbɔhɔ kiye pyaa ge, ba lee ya ɔ wɛ, a Yesu di yere sipyii pu ɲahagbaa na na ganha na yu ni fanha ni na: «Waga bi ɲe wa na, wu pa na yíri wu ba gba. ³⁸ Wemu bu dà nɛ na, lɔhɔ ke-mu k'a ɲii sicuumɔ kaan ge, kee na ba fúu weefɔɔ wɔ wu ni ba gba lɔhɔ ɲe wɛ» ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni wɛ. ³⁹ Fɛfɛɛɛ Munaa kaa Yesu bi yu mu, wu n'a daa fɛɛ pu mu na pee na ba lee ta. Wee tuun wu bi Fɛfɛɛɛ Munaa li ta li sanha gan pu mu wɛ. Bani Yesu bi sanha guri she jé wu ɔɔwɔ wu ni fugba wu ni wɛ.

Yesu keree ya bɛganhara lenɛ sipyiiire ti tɛ ni, a p'i daa

⁴⁰ Ba sipyii p'a Yesu jomɔ pu logo wɛ, a pii di ganha na yu pu ni na: «Nakaara baa Kile tudunmɔ wemu kaa l'a jo ge, wee wu ɲe wɛ.» ⁴¹ Pii be di yu: «Kile ya Shɔɔwɔ wemu ɲɔmɛɛ lɔ ge, wee wu ɲe wii.» Ga, a pii di jo: «Dii

Shɔɔwɔ wu da já voro Galile fiige ki ni wɛ? ⁴² Kile wo Kitabu w'a yi jo na saannaa Dawuda shi ni Shɔɔwɔ wu da ba foro. Na wu na ba foro Betilehemu ni, kulo lemu ni saannaa Dawuda ya wu wo caɲa nii li pye ge.» ⁴³ A Yesu kaa di bɛganhara lenɛ sipyiiire ti tɛ ni, a t'i daa taaya shuun. ⁴⁴ Pii funɲɔ bye pu Yesu co, ga wa shishiin ya ta já wu co wɛ.

Yawutuu ɲɔɲɔfɛɛ pu wo n'a daa baara te

⁴⁵ Kile-pɛɛɲɛ pugbɔhɔ ki gedii piimu p'a bi she Yesu feni ge, a pee di guri kari saraya ɲaha shɔɔɔnɔrivɛɛ ɲɔɲɔfɛɛ | saraya ɲaha shɔɔɔnɔrivɛɛ ɲɔɲɔfɔɔ ni Farizhɛɛn pu yíri. A p'i pu yege na: «Naha na yee di ya ta wu co na pa-ɛ wɛ?» ⁴⁶ A p'i pu ɲɔ shɔ na: «Wèe sanha we ná we wo jomɔ pe tuugo logo ɲa bada wɛ!» ⁴⁷ A Farizhɛɛn p'i pu pye: «Kɔnhɔ yee be di ya yiye yaha w'a piinɲɛ-ɛ dɛ? ⁴⁸ Mii yee d'a li logo, kelee na li ɲa, na wèe ɲɔɲɔfɔɔ wa, kelee Farizhen wa nigin be ya dà we ná we na wɛ? ⁴⁹ Pii sipyii pii p'a dà wu na ge, we wa shishiin ya Kile tudunmɔ Musa wo saliya wu cɛ wɛ, pii bæeri na ba gyɛɛgi!» ⁵⁰ Farizhen wa be bye wà wu mege ɲe na Nikodemu. Wee bi kari Yesu yíri piige ka ni. A wee di jomɔ pu lɔ na Farizhɛɛn pu pye: ⁵¹ «Na be ni wèe wo saliya wu ni, ta l'a saha na kiiri kɔn sipya wa na, na ta wèe ya fɛnhɛ wu yege na wu nibyii cɛ-ɛ ya?» ⁵² Ga, a p'i wee ɲɔ shɔ na: «Payi! Ta ma be yere w'a ɲeri Galile shen wa? Mayɛ pyaa ki be ki Kile Kafila wu kalaa, ma na li ɲa wà na Kile tudunmɔ wa shishiin da ga ba foro Galile fiige ki ni wɛ.» [⁵³ Ba p'a pee jomɔ pu jo ɔ wɛ, a pu bæeri di yíri caaga na kari pu piyeyɛ.

P'a pa ni cee wa ni Yesu yíri na dɔɔwɔ w'a pye

8 A Yesu di gari Oliviyɛ faabobonɔ ki na. ² Ayiwa, kee caɲa ki ɲimuguro ɲisɔwɔ ki na, a Yesu di soo kari sanha Kile-pɛɛɲɛ pugbɔhɔ ki kaɲa ki ni. Sipyiiire ti bæeri bi pinne wu tãan. A wu diin na ganha na pu kalaa. ³ Na Yesu yaha wu na sipyiiire ti kalaa, a saliya karamɔwɔwɔ ni Farizhɛɛn p'i ba ni cee wa ni wu yíri, na ba wu yerenɛ sipyiiire ti ɲahagbaa na. ⁴ A p'i Yesu pye: «Karamɔwɔ, wèe ya we cee we co dɔɔwɔwɔ na ni ná watii ni. ⁵ Na ta Kile tudunmɔ Musa wo saliya wu ni l'a ka na we cee we tuugo ya yaa ni yafiin be ni, ni na kagereye taga wu wá gbo ye be wɛ. Mu di w'a yeke yu lee shizhaa na wɛ?»

⁶ Kafila tufuuyo pu bi zhaan Yesu tãan kɔnhɔ wuye pyaa ɲɔjomɔ di wu le kenɛ ni. Ga, a Yesu di leele, na ganha na kama kani ɲiɲɛ ki na ni wu kabee ni. ⁷ Ba ma na jo saliya karamɔwɔwɔ ni Farizhɛɛn p'a ɔwɔ yaha wu na na yegee wɛ, a Yesu di wu ɲunɔ yirige na pu pye: «Wemu wu wa yee ni wu sanha kakuunɔ pye ɲa bada-ɛ ge, wee wu kagereye nizhiige ki wá wu na.» ⁸ Ba w'a yee jo wɛ, na wu ɲunɔ sogi, na ganha na wu kama kani sanha ɲiɲɛ ki na. ⁹ Piimu p'a she ni cee wu ni ge, ba pee ya Yesu jomɔ pu logo wɛ, [a pu ɔwɔwɔ di pu jaagi]; a pu bæeri di ganha na foro nigin nigin na gaanɲi, na lɔ ɔwɔlɛɛ pu na, fo na she yaha Yesu ni cee wu ye Kile-pɛɛɲɛ pugbɔhɔ ki kaɲa ki ni. ¹⁰ Ba Yesu ya pa wu ɲunɔ

yirige wε, wu ya ta sipya wa shishiin na nige ni cee wu ye be wε. A wu jo: «Mii ma jaagivee p'i ne wε? Shen nigin be ya ta ma nɔŋ le nige-e ya?»¹¹ A cee wu Yesu ɔ shɔ na: «Wù Karamɔɔ, shen nigin be wε.» A Yesu di jo: «Ayiwa, ne be da ma nɔŋ le wε. Ta gaanji, ga m'a jurumu wu ɔ yaha.»]

Yesu ne Kile wo kpεenge, kemu k'a pa koŋ na ge

¹² Lee kadugo na a Yesu di ba jomɔ pu lɔ sanha na sipyiire ti pye: «Nε wu ne kpεenge ke koŋ sipyii pu mu. Sipya wemu bu daha ne feni wee da ga paari nibiige ni nige wε. Ga wee na ba kpεenge ta kemu k'a nii sicuum kaan ge.»¹³ A Farizheen p'i wu pye: «Muyε pyaa na tere na mayε kaa yu ya? Can ne mu kaa li ni wε.»¹⁴ A Yesu di pu ɔ shɔ na: «Ali neye pyaa nehe da naye kaa yu be, ne kafila wu ne can. Bani xuu wemu ni ne yiri ge, ne wee ce; na na tashεge be ce sanha. Ga ne tayirige fara ne tashεge na, yee ya kee ka shishiin ce wε.»¹⁵ Yee kunni wa kiiri kɔn sipyii na na be ni yee sipyii wo kiiri kɔn-gana ni. Ne kunni da ga kiiri kɔn sipya wa shishiin na wε.¹⁶ Ali ne nehe da ne na da wa kiiri kɔn, ne na wu kɔn na be ni Kile wo can wu ni. Bani n'a da da kiiri wu kɔn na ye wε. Ne To Kile wu w'a ne tun ge, wee wa ni ne ni.¹⁷ Ayiwa, ta li ya ka yee wo saliya wu ni na sipyii shuun bu bye kaa lemu wo seeri, na lee ne can wε?¹⁸ Ayiwa, ne naye kaa yu; ne To we w'a ne tun ge, wee be ya ne kaa yu.»¹⁹ A p'i Yesu pye: «Mii mu to wuyε pyaa di ne wε?» A Yesu di pu ɔ shɔ na: «Yee ya neye pyaa ce di da ɔ ne To wu na wε. Yee da bi ne ce can na, yee bi da ne To wu be ce.»²⁰ Yesu ya pe jomɔ pe jo na wu yaha wu na kalaa kaan Kile-peεne pugbɔhɔ ki kaanji ki ni, keshii piimu ni p'a Kile yakanya yi leni ge, pee taan. Sipya wa shishiin di ya ta wu co wε, bani wu wo tuun wu bi sanha ɔ wε.

Yesu ya wu gari jo wu To Kile yiri

²¹ Ayiwa, a Yesu di pu pye sanha na: «Nε na ba gari, ne nigarixhɔɔ na, yee na ba ne shaa. Ga yee kunni na ba xhu na yee yaha yi jurumu wu ni, bani xuu wemu ni n'a da ba she ge, yee wa da ja zhe wa wε.»²² Ba w'a yee jo wε, a Yawutuu nɔŋfεe p'i jo: «Aa! Wee tuun wu ni w'a giin wu wuyε gbo ge? W'a jo na wee na ba she xuu wemu ni ge, na weε da ja zhe wa wε!»²³ A Yesu di pu pye: «Yee ne ninε ke wo sipyii, ga ne ne fugba we wo. Yee ne koŋ wuu, ga ne ne koŋ wo-e de.»²⁴ Lee wuu na ne yee pye jo yee na ba xhu yi jurumu wu ni. Nakaara baa, yi da li na na: «Nε ne wemu ne ne ge.»[†] Yee bye yee di ya da lee na wε, yee na xhu yi jurumu wu ni.»²⁵ A p'i Yesu pye: «Wee tuun wu ni jɔɔ mu di ne wε?» A Yesu di jo: «Fo taashiine li ni ne ne wemu ge, ne yee jo yee mu.»²⁶ Keree ninεheεε wa wa, ne na ja ki jo yee mu, na kiiri kɔn yee na ki wuu na. Ga wemu w'a ne tun ge, wee wu ne can we. Yemu ne logo wu mu ge, yee ne yu koŋ sipyii pu mu.»

²⁷ Yawutuu pu bi ta li ce na To Kile kaa Yesu bi yu pu mu wε.²⁸ Lee wuu na a Yesu di pu pye: «Yee ba Sipya Ja

† Ekizode 3:14; Ezayi 43:10

yirige fugba we ni tuun wemu ni, yee na ba li ce wee tuun wu ni na «Nε ne wemu ne ne ge.» Nε kaa la shishiin pyi naye ni wε, ga To Kile ya ne kalaa lemu ni ge, lee ne yu.²⁹ We w'a ne tun ge, wee wa ni ne ni. Wu ya ta ne yaha na ye nigin wε, bani le l'a dan wu ni ge, lee ne byi tuun beeri ni.»³⁰ Ba Yesu ya pee jomɔ pu jo wε, a shennehemeε di da wu na.

Piimu pu ne Ibirayima wo nagoo puyε pyaa pyaa ge

³¹ Yawutuu piimu p'a da Yesu na ge, a Yesu di pee pye: «Jomɔ pe n'a da jo yi mu ge, yi bu pee logo, na pu koro paari, yi na ba bye ne kalaapiire can na.»³² Lee na yee da ba can ce. Wee can wu je na ba yee shɔ bulooro na.»³³ A p'i Yesu pye: «Ibirayima shi sheen weε ne, weε ya ta bulooro pye na sipya wa shishiin be mu wε. Naha na mu di yu na weε na zhɔ bulooro na wε?»³⁴ A Yesu di pu ɔ shɔ na: «Can can na, n'a da yi jo yi mu, sipyaa sipya w'a jurumu pyi ge, wee ne jurumu wo bulo.»³⁵ Na ta bulo ne kpɔn lemu na ge, wu da ga ja bye lee kpɔn li shen ye pyaa bada wε. Ga kpɔn fɔ ja w'a sii kpɔn li shen ye pyaa gbee.³⁶ Kile Ja wu bu yee pye yiye wuu, wee tuun wu ni yi na na bye yiye wuu can can na.³⁷ Ne li ce yee ne Ibirayima shi sheen, ga lee be na yee di ne shaa di gbo, bani yee wa ne jomɔ pu feni wε.³⁸ Ne lemu na na To wu mu ge, lee ne yu; le yee be ya ta yi to wu mu ge, lee yee be ya byi.»³⁹ A Yawutuu p'i wu ɔ shɔ na: «Ibirayima wu ne weε to.» A Yesu di pu pye: «Ibirayima da bi bye yee to can can na, yee kapyeege ni Ibirayima wogo bi da bye nigin.»⁴⁰ Ga nime, can we ne ta Kile mu ge, wee ne yu yee mu, a yee di ganha na ne shaa di gbo. Ibirayima ya ta lee tuugo pye-e de!⁴¹ Yee to w'a keree kiimu pyi ge, kee tuugo yee be ya byi.» A p'i Yesu pye: «Weε ya ta se dɔdɔkɔ ni-i de! To nigin wu ne weε mu wee ne Kile.»

Piimu pu ne Shitaanni wo nagoo pu ge

⁴² A Yesu di pu pye: «Kile da bi ne yee to can na, ne kaa bi da da dan yee ni, bani wee ni ne foro. Ne ta pa naye ni-i de, ga wee w'a ne tun.»⁴³ Jomɔ pe ne yu yee mu ge, yee ya pu tashεge ce wε. Naha na wε? Bani y'a da gbara yi pu logo wε.⁴⁴ Bani Shitaanni wu ne yee to. Le l'a dan yee to Shitaanni ni ge, lee yee wa giin di bye. Fo taashiine ni sipyii gboɔ wu ne were. Wu sanha can jo na wε, bani can nigin be wa wu funɔ ni wε. Wu ba da kafineye jo, w'a yi jo na be ni wuyε pyaa funɔ keree ni; bani kafinejo wu ne wii, na ne be kafineye wo to.⁴⁵ Ga ne kunni di can yu. Lee shiin l'a yee pye yee ya daa ne na wε.⁴⁶ Jɔɔ wu wa yee ni wemu na ja li she na ne jurumu wa pye wε? Ne bi can yu yee mu, naha na yee di ya da ne na-ε wε?⁴⁷ Sipya wemu bu bye Kile sipya, wee ya Kile jomɔ nuri na gbara be pu na. Ga yee ne Kile sipyii wε. Lee wuu na yee ya ɔɔ na Kile jomɔ nuri wε.»

Yesu ya ye Ibirayima na

⁴⁸ A Yawutuu p'i Yesu pye: «Kanii wa weε mu na jo Samari shen mu ne, na jinaa pu ne mu ni be.»⁴⁹ A Yesu

di pu pye: «Jina wa ne ni-i de, ga na To Kile n'a bele. Yee kunni wa ne fanri. ⁵⁰ Ne ta na naye pyaa pexe shaa-i de, ga wa wu wa ki shaa ne mu, wee shiin wu ne be kiiri kɔnɔwɔ we. ⁵¹ Can can na, n'a da yi jo yi mu, wa bu ne jomɔ pu logo, na sɔɔ pu na, weefɔɔ da ga xhu bada we.» ⁵² A Yawutuu p'i jo: «Nime kunni wèe ya li ce nakaara baa jo jinaa pu wa mu ni. Ibirayima ya xu, Kile tudunmɔɔ pusamaa be d'a xu, mu di yu na wemu bu mu jomɔ pu co, na weefɔɔ da ba xhu bada we. ⁵³ Wee tuun wu ni mu w'a ye wèe tole Ibirayima na ge? Wee ya xu, a Kile tudunmɔɔ pusamaa be di xhu. Wee tuun wu ni mu di maye wii jɔɔ we?» ⁵⁴ A Yesu di pu jo shɔ na: «Ne da bi naye pele, kee pexe ki bi da bye nɔɔ baa wogo. Ne To Kile w'a ne pele, wee wemu yee wa byi na yi Kile ge; ⁵⁵ na ta yeeye pyaa ya ta wu ce we. Ne w'a wu ce. Ne da bi jo ne wu ce we, ne be bi da bye yee tuugo kafinejo. Ga ne wu ce, na sɔɔ wu jomɔ pu na, na pu pyi. ⁵⁶ Yee to Ibirayima ya fundanga ta na wee na ba ne cana nii li na. Ba w'a li na we, a l'i bye fundangbɔɔ wu mu.» ⁵⁷ A Yawutuu p'i wu pye: «Ali mu sanha yee kelee kaguro (50) ye pyaa be ta we, mu di yu na mu ya Ibirayima na ya?» ⁵⁸ A Yesu di pu pye: «Can can na, n'a da yi jo yi mu, yani Ibirayima wu se ge, ne ne wemu ne ne ge.» ⁵⁹ Pee jomɔ pu wuu na, a Yawutuu p'i kagereye lɔ wu na na p'i wu wá, ga, a Yesu di beele foro Kile-peexe pugbɔɔ ki ni, na gari.

Yesu ya fyenna wa cuuɔ ge

9 Na Yesu yaha wu na gaanji koo li ni, a wu fyenna wa na, wu fyen wo na se. ² A Yesu kalaapiire t'i wu yege na: «Wù Karamɔɔ, naha na we ná we d'a se fyen we? Wu wo jurumu w'a wu pye mu laa, wu sefee wo jurumu?» ³ A Yesu di pu jo shɔ na: «Li wa wuyè pyaa wo jurumu we, l'i wa wu sefee be wo jurumu we; ga l'a pye, kɔnɔ Kile wo sefee t'i tiye she we ná we wo keree ki funɔ ni. ⁴ Wemu w'a ne tun ge, li waha l'i waha wèe ya yaa na wee wo kapyeɔ ki pyi na cana kpeɔge ki yaha, ni lee be we, piige ki wa ma, ki ba nɔ, wa shishiin da já kapyeɔ pye nige we. ⁵ Na ne yaha kɔɔ na naha, kpeɔge ne ne kɔɔ sipyii mu.» ⁶ Ba Yesu ya yee jo we, na wu kɔɔ wo nɔɔ ki na, na kee taga pogoo kii yɔɔ, na kee fara fyen wu nii ki na. ⁷ Na wu pye na wu she wu naha je Silowe lowege ki ni. (Silowe kɔɔ ne: «Tudunmɔ.») Ba ná w'a she wu naha ki je wà we, a wu nii k'i mugi, a wu guri kari. ⁸ Ayiwa, yanmuyɔ we ná we bi ma neri. Wu tiinpii ni wu ceve piimu p'a bi wu naa wu na nerege ki pyi taashiine li ni ge, a pee di jo: «Fyen we wu bi ma nerege ki pyi ge, ta wee be wu ne we?» ⁹ A pii di jo: «Wee wu wa.» A pii be di jo: «Wu ne were we, w'a foro ye wee feni.» Ga, a ná wuyè pyaa di jo: «Neye pyaa ki ne kii.» ¹⁰ A p'i wu pye: «Wee tuun wu ni a mu nii k'i bye dii na mugi we?» ¹¹ A wu pu jo shɔ na: «Ná wemu mege ki ne Yesu ge, wee w'a puuro fara ne nii na, na ne pye na ne wu she naye je Silowe lowege ki ni. Ba ne she na naha ki je wà we, a ne nii k'i mugi.» ¹² A p'i wu yege na: «Mii wu wa we?» A wu jo: «Ne ce we.»

Fyenna wu w'a cuuɔ ge, Farizheen p'a wu yiri na yegee

¹³ Fyenna wu w'a cuuɔ ge, p'a kari ni wee ni Farizheen pu yiri. ¹⁴ Yesu ya puuro ti fara fyen wu nii ki na na wu cuuɔ cana kemu ge, kee bye Yawutuu pu wo cadenge. ¹⁵ Lee wuu na Farizheen p'a fyen wu nijuuɔ ki yiri, na wu yege na dii wu nii k'a pye na mugi we. A wu pu jo shɔ na: «Puuro w'a fara ne nii ki na, a ne she na naha je, a ne nii k'i mugi.» ¹⁶ Ba w'a yee jo we, a Farizheen pii di jo: «Ná wemu w'a le pye ge, wee da já voro Kile ni we, bani wu ya wèe cadenge ki wii yafiin be we.» Ga, a pii be di jo: «Jurumupye na já le kakanhana le la tuugo pye ya?» Yee nijoyo na, a nakaara di je pu te ni. ¹⁷ Fyen wu w'a cuuɔ ge, a p'i wu yege sanha na: «Ná we w'a mu nii ki mugi ge, yeke yi wá mu mu na yu wu shizhaa na we?» A wu pu jo shɔ na: «Kile wo tudunmɔ wa wu ne wii.»

¹⁸ Ga Yawutuu nɔɔ pu bi ta dà yi na na we ná we fyen wo w'a se, a wu nii di na pa mugi we. Lee wuu na a p'i wu sefee pu yiri pa, ¹⁹ na ba pu yege na: «Yee ja wu ne we ya? Yee na já yi jo can na na fyenge ni w'a se ya? Wu d'a pye dii na naa nime we?» ²⁰ A wu sefee p'i Yawutuu nɔɔ pu jo shɔ na: «Wèe kunni ya li ce jo wèe ja wu wu ne we, wu d'a se be fyen. ²¹ Ga lemu l'a wu pye wu na naa nime ge, wèe ya lee ce we. Sipya wemu be w'a wu nii ki be mugi ge, wèe ya wee be ce we. Yi wuyè pyaa ki yege, wu wa nige kɔɔce we, wuyè pyaa ki na yi naha jo yi mu.» ²² Yawutuu nɔɔ pu nii fyaara wuu na ná wu sefee p'a ye jo, bani p'a bi be yi na na sipyaa sipya w'a yere li na na Shɔɔ wu ne Yesu ge, p'i weefɔɔ wolo pu Kile-peexe puga ki keree ki ni feefe. ²³ Lee wuu na ná wu sefee p'a jo na: «Wu wa nige kɔɔce we, yi wuyè pyaa ki yege.»

²⁴ Ayiwa, ná wu fyenge ti t'a xɔ ge, a p'i kɔɔ wu yiri sanha tɔɔ shuun wuu li ni na wu pye: «Can jo Kile nii na, ná wemu w'a mu nii ki mugi ge, wèe ya li ce na jo jurumupye wu ne wii.» ²⁵ A wu pu jo shɔ na: «Jurumupye wu ne la, wu ne jurumupye-e la, ne ce we; ga kaa nigin kunni ne ce, lee ne: Ne kunni bye fyen, ga nime ne w'a naa, lee ne ce.» ²⁶ A p'i wu pye: «Naha wu d'a pye mu na we? Dii wu d'a mu nii ki mugi we?» ²⁷ A ná wu pu jo shɔ na: «Ne yee jo xɔ yee mu, ga yee ya ta dà yee na we. Naha na yee di giin y'i yee logo sanha we? Yee be funyɔ yi wa y'i bye wu kalaapiire ge?» ²⁸ Ayiwa, a p'i ganha na wu shehele na yu: «Mu wu ne ná we wo kalaapiire; wèe kunni di ne Kile tudunmɔ Musa wo kalaapiire. ²⁹ Bani wèe ya li ce jo Kile ya jo ni Kile tudunmɔ Musa ni. Ga we ná we kunni wèe ya we tayirige ce we.» ³⁰ Fyen wu w'a cuuɔ ge, a wee di Yawutuu nɔɔ pu jo shɔ na: «Le ne kakanhana de, yee na yu na yee ya we tayirige ce we, na ta wu d'a ne nii mugi. ³¹ Wèe ya li ce jo Kile ya jurumupye nijoyo nuri we, ga fo wemu bu bye Kile nii fyaara sipya, na wu ni-daan pyi, weefɔɔ nijoyo w'a nuri. ³² Fo taashiine li ni kɔɔ kɔɔ na, wa shishiin sanha logo na wa ya se fyen, a wa di wu nii mugi we. ³³ We ná we da bye wu ya foro Kile ni we, wu bi da já yafiin be pye we.» ³⁴ A p'i wu

ƙƙ shƙ na: «Jurumupye mu ya sii tii se, mu di giin da wèe kalaa nime ge?» Ba p'a yee jo we, na ná wu ƙƙri yeege Kile-ƙeƙe puga ki ni.

Yesu ya jo na fyenmæ pu ñe Farizheen pee

³⁵ Ayiwa, Yesu ya logo na Farizheen p'a ná wu ƙƙri ge; ba w'a she jiri wu na we, na jo: «Ta mu ya dà Sipya Ja wu na?» ³⁶ A ná wu wu ƙƙ shƙ na: «Karamƙƙna we, jƙƙ wu ñe wii we? Wu she na na, ƙƙnhƙ di dà wu na.» ³⁷ A Yesu di jo: «Weeye pyaa mu wa ñaa me wu na yu ni ma ni.» ³⁸ A ná wu jo: «Kafƙƙ, ne dà ma na.» A wu nuguro sin Yesu fæ ni na wu pæ. ³⁹ A Yesu di jo sanha: «Kiiri kaa na ne pa ƙƙƙ na, ƙƙnhƙ piimu ya ñaa we, pee di da ñaa; piimu p'a ñaa ge, pee di bye fyenmæ.» ⁴⁰ Farizheen piimu pu bye Yesu taan ge, ba pee ya yee logo we, na wu yege na: «Wèe be pu ñe fyenmæ p'a ge?» ⁴¹ A Yesu di pu ƙƙ shƙ na: «Yee da bi bye fyenmæ, yee bi da jaagi we. Ga yee d'a jo na yee wa ñaa, lee l'a yee wo jurumu wu pye w'a kori yee ñuƙ ni.»

Yatƙƙnahama ni dubyaa pu wo talene le

10 Ayiwa, a Yesu di pu pye: «Can can na, n'a da yi jo yi mu, sipya wemu w'a li she wu da jé yatƙƙgba-ha ki ƙƙƙ li ni we, fo na sirani na duri kasƙƙƙ na na jin ge, wee ñe nagaa, na ƙƙhƙ na dun sipyii na. ² Ga wemu w'a jin ƙƙƙ li ni ge, wee wu ñe yatƙƙnahama wuyè pyaa. ³ Yatƙƙgbaha ki kasæge pyevƙƙ wu na yiri na gburu ki mugi wee mu. Dubyaa pu ma wee ƙƙmæ coni. Wee ma wu dubyaa pu bæri nigin nigin yiri pu mæye na, na foro ni pu ni ƙƙænge na. ⁴ Wu bu foro ni pu ni ƙƙænge na, w'a doru pu ñahagbaa na. Dubyaa pu bæri nigin nigin be na daha wu feni, bani p'a wu mujuu li cæ. ⁵ Ga dubyaa pu ya ðeri sipya watii feni we, p'a ganha na fe na gbee be yere weefƙƙ ñaha na, bani pu ya sipya watii mujuu cæ we. ⁶ Yesu ya le talene le jo sipyii pu mu, ga pu ya ta li ƙƙri cæ we.»

Yesu wu ñe yatƙƙnaha-jeme we

⁷ A Yesu di pu pye sanha na: «Can can na, n'a da yi jo yi mu, ne wu ñe yatƙƙgbaha ki ƙƙƙ le. ⁸ Piimu bæri p'a pa ne ñaha na ge, pee bæri ñe nagaalaa ni pii p'a dun sipyii na ge. Dubyaa pu ya ta ƙƙ na pee jomƙ logo we. ⁹ Ne wu ñe ƙƙƙ le. Sipya sipya w'a jé lee ƙƙƙ li ni ge, wee na ba shƙ. Wee na da jin, na fòro ñariƙe na. Ne na da yalige be kaan wu mu. ¹⁰ Nagaa ya ma yafiin na, ni nagaara, ni gbuuro, ni kakara wu na be we. Ga ne kunni ya pa, ƙƙnhƙ sipyii di ñii sicuumƙ nijeme ta, p'i sii pu funƙƙ ñiƙe wo ta.»

¹¹ A Yesu di jo sanha na: «Ne wu ñe yatƙƙnaha-jeme we. Yatƙƙnaha-jeme ya wu munaa kaan wu dubyaa pu wuu na. ¹² Ga kapyebye we w'a dubyaa pu kasæge pyi saraa na ge, wee ñe pu nahavƙƙ we. Dubyaa pu be di ñe wu wuu we. Lee wuu na, ba w'a yacoƙƙ ña ki na ma we, w'a baa na dubyaa pu yaha. Yacoƙƙ ki na dubyaa pii co, pusamaa na jaaga. ¹³ Kapyebye wu ma baa na dubyaa pu yaha bani wari shavƙƙ wee ñe. Dubyaa pu funzhaga ñe ma bye wu ni we. ¹⁴ Ne kunni wu ñe yatƙƙ-

naha-jeme we. ¹⁵ Ba To Kile ya ne cæ cegana lemu na, a ne be di wu cæ cegana lemu na we, mu ne be ya na wo dubyaa pu cæ, a ne wo dubyaa pu be di ne cæ mu. Ne na na munaa li kan na wo dubyaa pu wuu na. ¹⁶ Dubyaa piitiilee be pu wa ne mu piimu ñe ke yatƙƙgbaha ke ni we. Li waha l'i waha, ne yaa na pee be ƙƙri pa; pu na ba ne jomƙ nuri. Pu bæri na ba binne bye dubyagbaha nigin. Yatƙƙnahama nigin na ba bye pu ñuƙ ni. ¹⁷ Lee wuu na ne kaa ya dan na To Kile ni. Bani ne na na munaa kan na xhu, ƙƙnhƙ di guri ba li ta sanha. ¹⁸ Sipya wa shishiin da ga já ne munaa karamu wolo we. Naye ni n'a da li kan. Se wa ne ni na li kan, se wa ne ni na li shƙ be sanha. Yee ne To Kile ya jo ne mu.»

¹⁹ A Yawutuu p'i daa sanha Yesu jomƙ pu wuu na. ²⁰ A pu ñiƙhemæ di jo: «Jina wu wa wu ni, lee l'a wu ñuƙ-muu yirige. Naha na yee di wu jomƙ nuri we?» ²¹ A pii be di jo: «Eyi! Pe ñe ñuƙmoyiri-jomƙ we ðe! Dii ñuƙmoyirine fƙƙ di da já fyen ñii mugi we?»

Yawutuu p'a Yesu she

²² Ayiwa, Yawutuu pu wo Kile-ƙeƙe pugƙƙ ki wo kalene lemu l'a byi, p'i li pyi na Kile-ƙeƙe pugƙƙ ki wo Dedikasi wu ge, a lee di ba ƙƙ Zheruzalemu ni. Lee bi byi yee bæri wiire see see wuuro tiye pyaa tuun ni. ²³ Yesu bi ñaari ñaari Kile-ƙeƙe pugƙƙ ki kaarja ki ni gba wa ƙƙhƙ ni. P'a bi wee gba wu pyi na saannaa Solomani gba. ²⁴ A Yawutuu p'i ba binne Yesu taan na wu pye: «Tuun weke ni mu di da ga ba nakaara wolo wèe ƙƙƙ pu ni we? Ma bi sii Shƙƙƙ we, yi tii jo wù mu.» ²⁵ A Yesu di pu ƙƙ shƙ na: «Ne yi jo ƙƙ yee mu, ga yee ya dà yi na we. Kapyegee kiimu ne pye na To Kile mege na ge, kee wa li shee na ye ne yu yee mu ge, na yee ñe can. ²⁶ Lee be na yee kunni ya giin di dà ne na we, bani yee ñe ne wo dubyaa pu ni we. ²⁷ Ne wo dubyaa p'a ne jomƙ nuri. Ne pu cæ, p'i ðeri be ne feni. ²⁸ Ne pee shƙ na ñii sicuumƙ kan pu mu, ñii sicuumƙ pemu da xhƙ we. Pee da ga gyægi bada we, wa shishiin di wa da já pu shƙ ne na we. ²⁹ Ne To Kile wemu w'a pu kan ne mu ge, wee wo sefære t'a ye ñarƙmuyƙ yi bæri wuuro na. Wa shishiin da já pu shƙ ne To Kile na we. ³⁰ Ne ni na To Kile wu ñe nigin.»

³¹ Ba Yesu ya lee ƙƙmæ li jo we, a Yawutuu p'i ƙƙhƙ kagereye lƙ na p'i wu wá gbo. ³² A Yesu di pu pye: «Ne kasaarjaa ñiƙeƙe pye yee ñii na kiimu ne ta na To Kile mu ge. Kee kapyegee ki ni, nigin weke wuu na yee di wa giin di ne wá gbo ni kagereye ni we?» ³³ A p'i Yesu pye: «Wèe ya giin di mu wá ni kagereye ni ma kasaarjaa ki wuu na-æ ðe. Ga Kile mekyægere jomƙ pemu m'a jo ge, pee wuu na wèe ya giin di ma wá. Mu sipyitiire, mu di maye taanna ni Kile ni.» ³⁴ A Yesu di pu pye: «Ta li ya ka Kile Kafila wu ni xuu wà ni we na Kile ya jo: «Yee ñe kilele we?» ³⁵ Na ta wèe d'a li cæ na lemu l'a ka Kile Kafila wu ni ge, lee wa da já ñeri we. Ayiwa, Kile ya wu jomƙ pu kan piimu mu ge, ni w'a pee yiri kilele, ³⁶ wee tuun wu ni Kile ya wemu ñaha bulo na wu tun ƙƙƙ mu ge, wee na jo na Kile Ja wee ñe, ñaha na yee di yu na Kile mege w'a gyægi we? ³⁷ Ne bu da ne na To Kile kapyegee pyi we, wee tuun wu ni, yi ganha bu dà

na na wε. ³⁸ Ga nε kapyegeee ki bye ki d'a saha ni na To Kile wu nidaan ni, ali yi nεhe bye yi ya daa na na wε, yee ya yaa na dā li na na Kile ni kii kapyegeee kii ya foro; kōnhō y'i li cε fiinje na nε To Kile wu nε nε ni, nε bε di nε na To Kile wu ni.» ³⁹ A sipyii p'i ganha na wu shaa di joo sanha pee jomō pe wuu na, ga, a wu shō pu na.

⁴⁰ Yohana Batizelipye bi sipyii pu batizeni xuu wemu ni taashiine li ni Zhuruden Gba wu kadugo ge, A Yesu di she diin wā. ⁴¹ A shennehemee di gari wu feni wā. Pee sipyii p'a bi puyε pyi na: «Yohana Batizelipye ya ta kakanhana la shishiin pye wēe mu wε. Ga yemu bεeri w'a jo we ná we shizhaa na ge, yee bεeri y'a pye can.» ⁴² A shennehemee di dā Yesu na wee xuu wu ni.

Lazari xu keree

11 Ayiwa, ná wa bye Betani kulo li ni ni yama pa ni, wu mεge nε na Lazari. Wu ni wu ceboroshaa shuun wu bye: Marite ni Mariyama. ² Wee Mariyama we wu bi lasikoli wu wo Kafō Yesu tōcōy na, na wu nuzhiire taga yi jōgō. Wee wo ceborona Lazari wu w'a bye ni yama pu ni. ³ A pee ceboroshaa shuun wu tuduro yaha p'a she jo Yesu mu na: «Wu Kafō, ma napii wu ya cuunō wε dε!» ⁴ Ba tee tuduro t'a nō Yesu na wε, a wu jo: «Pe yama pe ya ta nō wolo p'i Lazari tii gbo wε, ga pεenje pu da ba daha Kile mεge na. Pu na ba bye kapunō na pεenje taha Kile Ja wu mεge ki na.» ⁵ Marite ni Mariyama ni Lazari ni, lee bi pee taanri wu bεeri kaa ta li na dan Yesu ni fo xuuni. ⁶ Ba Yesu ya Lazari sicuubaara ti kaa logo mu wε, xuu wemu ni wu bye ge, a wu sanha di diin wā fo na ta cabyaa shuun. ⁷ Lee kadugo na a wu ba wu kalaapiire ti pye: «Yi pa wu guri she Zhude fiige ki ni.» ⁸ A kalaapiire t'i wu pye: «Wū Karamōgō, Yawutuu pu na bi mu shaa wee xuu wu ni p'i mu wá gbo ni kagereye ni li sanha mō wε, mu sanha di giin m'a guri m'a se wā ya?» ⁹ A Yesu di pu pye: «Ta lεereε kε ni shuun bε wu nε cana nii funnō ni wε? Sipya ba naari cana kpεenge na wu da da gurunō wε, bani wu ma naa xuuni. ¹⁰ Ga sipya ba naari nibiige ni, w'a ganha na gurunō, bani kpεenge nε ma bye wε.» ¹¹ Lee kadugo na a wu pu pye: «Wēe napii Lazari w'a nmunō, ga n'a da zhe di she wu nε.» ¹² A kalaapiire t'i wu pye: «Wū Kafō, wu bi ta wu na nmunō yε, go wu na ba juunō gε.» ¹³ Yesu jomō pu bi li sheε na Lazari ya xu. Ga, a wu kalaapiire t'i ganha na giin na nmunumō nidiime kaa w'a byi. ¹⁴ Wee tuun wu ni a Yesu di na yi fiinje jo pu mu na: «Lazari ya xu. ¹⁵ Ga nε pye nε she wā wε a wu xhu ge, lee ya taan nε ni yee wuu na. Bani lee kaa le na ba bye kapunō, na yee pye yee ya dā nε na fo xuuni. Yi yiri wū she wu yiri!» ¹⁶ Kalaapiire la mεge ki bye na Tomasi, p'i wu pyi na «Nymami.» A wee di wu kaafεε pusamaa pye: «Wee tuun wu ni wū bε pu pinne w'a se ni wu ni, wū na zhe xhu ni wu ni wā shiizhan.»

Yesu wu nε nii sicuumō kanvō

¹⁷ Ayiwa, tuun wemu ni Yesu ya nō Betani kulo li ni ge, lee bi Lazari ta p'a wu le fo wu nixhugo k'a cabyaa shishεere ta xō faņa ni. ¹⁸ Betani kulo li bi lii Zheruzale-

mu kulo li na wε, laraga ki bi kiloo taanri xō wε. ¹⁹ A Yawutuu nijnεhemee di ba na pa diin Marite ni Mariyama tãan, na ganha na sεege tan pu na pu ceborona wu xhu wu na. ²⁰ Ba Marite ya pa Yesu kaa logo na w'a ma wε, a wu yiri kari di zhe jiri wu na. Ga, a Mariyama di diin deeye ni. ²¹ Ba w'a she jiri wu na wε, na wu pye: «Wū Kafō, mu da bi bye naha, nε ceborona wu bi da xhuu wε. ²² Ga, ali nime we bε ni, nε li cε sanha jo mu bu yaaga bεeri nεeri Kile mu, wu na kee kan mu mu.» ²³ A Yesu di wu pye: «Marite, ma ceborona wu na ba nε.» ²⁴ A Marite di wu pye: «Nε li cε jo nε ceborona wu na ba nε xuu pu neduun wu ni konō ki caxhōgō ki na.» ²⁵ A Yesu di wu pye: «Nε w'a xuu pu neni, na nii sicuumō pu bε kaan. Sipyaa sipya w'a daa nε na ge, ali wufō nεhe xhu bε, nε na nii sicuumō nivomō kan wu mu. ²⁶ Wemu di bu nii sicuumō nivomō pu ta, na daa nε na, weefō da xhuu bada wε. Mu wa daa yee na ge, Marite?» ²⁷ A Marite di jo: «Uun, wū Kafō, nε dā li na jo mu w'a sii pye Shōwō we, Kile Ja we, wemu wu bi yaa wu pa konō ki na ge, mu wu nε wii.»

Yesu ya mεε su Lazari kaa na

²⁸ Ayiwa, Marite ya yee jo mu ge, na guri pa deeye ni, na ba wu cuun Mariyama peele yiri, na wu pye: «Wēe Karamōgō w'a pa, w'a ma yiri na ma she.» ²⁹ Ba Mariyama ya yee logo wε, a wu gōn yiri, na gari tōvuyo na Yesu yiri. ³⁰ Lee bi Yesu ta wu sanha jé kanha ki ni wε. Marite ya she wu nūnō círi xuu wemu ni ge, wee xuu wu ni wu bye sanha. ³¹ Yawutuu piimu pu bi pa diin na sεege tan Mariyama na puga ki ni ge, ba pee ya wu na w'a yiri foro mu tōvuyo na wε, a pu bε di yiri taha wu feni. Pu bi giin na w'a gaanji di zhe mεε suu faņa ki na. ³² Xuu wemu ni Yesu nε ge, a Mariyama di she nō wā. Ba w'a Yesu na wε, na she nuguro sin wu fεε ni na wu pye: «Wū Kafō, mu da bi bye naha, nε ceborona wu bi da xhuu wε.» ³³ Ba Yesu ya Mariyama na wu na mεε suu wε, Yawutuu piimu p'a taha wu feni ge, pu bε di mεhεε suu wε, a lee di waha wu na fo xuuni, a wu hakili di wuregi. ³⁴ A Yesu di pu pye: «Mii y'a wu le wε?» A p'i wu nō shō na: «Kafō, pa ma na zhe xuu wu na.» ³⁵ A mεε di shō Yesu yε pyaa bε na. ³⁶ Yawutuu piimu p'a wu na wu na mεε li suu ge, a pee di jo: «Yi wii! we ná we kaa bi dan wu ni dε!» ³⁷ Ga, a pii di jo pu ni na: «Wee wemu w'a fyen wu nii mugige, ta wu bi já Lazari bε na-ha kōn wu ganha bu xhu wε?»

Yesu ya Lazari nε yeege xu ni

³⁸ A pee jomō pe bε di nōhō waha Yesu na fo na doro. A p'i gari faņa ki na. Faaga wege ki bye faņa ke, a p'i kageegbōhō ka taga ki nō tō. ³⁹ Ba p'a she nō ki na wε, a Yesu di pu pye: «Yi kagerenje ki laha faņa ki nō na!» Gbo wu ceboroshō wemu bε wu bye ni pu ni na Marite ge, a wee di Yesu pye: «Wū Kafō, wu nugo ya karaa yaa ki ta ki na foro dε, bani ninaa nε wu cana shishεere wogo faņa ki ni.» ⁴⁰ A Yesu di wu pye: «Marite, ta nε mu pye jo mu bu da mu na daa nε na jo nime ma da Kile wo sefεere ti na wε?» ⁴¹ Wee tuun wu ni a p'i kagerenje ki laha

faŋa ki ɲɔ na. A Yesu di wu ɲaha yirige fugba we ni na Kile ɲɛeri na: «Na To Kile, m'a na ɲerege ki shɔ, n'a baraga taha ma na lee wuu na. ⁴² Ne sii li ce jo tuun beeri ni mu ya ne ɲerege shuu. Ga sipyii pii p'a ne maha me ge, pee wuu na ne ye jo, kɔnhɔ p'i dā li na na muye pyaa k'a ne tun.» ⁴³ Ba Yesu ya yee jo we, na mujuu wā na: «Lazari, foro naha kɔrengɛ ke na!» ⁴⁴ A Lazari di ɲe na foro faŋa ki ni. Fasicoro li bi taga keye ye ni tɔɔɔ ye ɲɔ wu mu, na faxuugo ka taga ɲaha ke migile. A Yesu di pu pye: «Yi fāya yi sanha laha wu na, y'i wu yaha wu da se!»

Yawutuu ɲɔɲɔfɛe p'a woni pye Yesu kaa na
(Macao 26:1-5; Marika 14:1-2; Luka 22:1-2)

⁴⁵ Yawutuu piimu p'a bi pa na pa diin Mariyama ye taaŋ kɔɲ pu ni ge, le Yesu ya pye ge, ba p'a lee ɲa we, a pu ɲiɲehemɛɛ di dā Yesu na. ⁴⁶ Ga, a pii di gari pu ni, na she kii keree kii paari Farizheen pu mu. ⁴⁷ Wee tuun wu ni a saraya ɲaha shɔɲɔnriwee ɲɔɲɔfɛe | saraya ɲaha shɔɲɔnriwee ɲɔɲɔfɔɔ ni Farizheen p'i kiirikɔɲ kurunɔ ki yiri na jo: «Lekɛ wɛɛ di da bye nime wɛ? Bani we nā we, kakanhaŋaa ɲiɲehɛɲɛ w'a byi l'a toro!» ⁴⁸ Wɛɛ di bu sii we yaha wu na kii pyi le pyegana le na, sipyii pu beeri pu da ba dā wu na. Lee di bu bye be, Oromɛ sɔɔsɔii pu na ba wū Kile-ɲɛɲɛ pugbɔhɔ ki ja, na ki kyɛɛgi, na wū shi wu be kyɛɛgi!» ⁴⁹ Nā wa bye pu ni wee mege ɲe na Kayifɛ, wee wu bye saraya ɲaha shɔɲɔnriwee wo ɲɔɲɔfɔɔɔ we lee yee le. A wee di pu pye: «Yee kunni ya keree ɲaha ceni wɛ!» ⁵⁰ Ta yee ya li ce na jo l'a pɔɔ yee mu na shɛn nigin wu xu sipyii pu beeri wuu na, kɔnhɔ wɛɛ shi wu beeri di shɔ wɛ?» ⁵¹ Ayiwa, Kayifɛ bi ta pe jomɔ pe ta wuyɛ ni na jo we. Ga ma na jo w'a pye lee yee le saraya ɲaha shɔɲɔnriwee wo ɲɔɲɔfɔɔɔ wu ge, lee funɲɔ ni Kile ya pe jomɔ pe tirige wu funɲɔ ni w'a jo mɛ na Yesu w'a yaa wu xu Izirayeli shɛɛn pu beeri wuu na. ⁵² Ga wu bi da ba xhu Izirayeli shɛɛn ye nigin wuu na we. Kile wo sipyii piimu beeri p'a caaga kɔɲ ke beeri na ge, wu na ba xhu kɔnhɔ wu pee beeri pinne wu pu pye nigin. ⁵³ A Yawutuu ɲɔɲɔfɛe p'i li she kee caŋa kiye pyaa na p'a yaa na Yesu gbo. ⁵⁴ A Yesu di bye wu ya sɔɔ w'a ɲaari nige Yawutuu pu tɛ ni ni sipyiiire ti ni wɛ. A wu yiri wee xuu wu ni, na gari kulo la ni sipɔɲɔ ki kabanugo ki na. Lee kulo li mege ki bye na Efirayimu. A wu ni wu kalaapiire t'i she diin wā. ⁵⁵ Lee bi Yawutuu pu wo ɲuwuuro ti wo Kalɛɛ | Kalɛɛ li ta l'a tɛɛɲɛ. A fiige ki sipyii ɲiɲehemɛɛ di digi na pa Zheruzalemu ni na ta kalɛɛ li sanha ɲɔ we, kɔnhɔ p'i ba puyɛ pye fɛɛfɛɛ na be ni pu wo kalɛɛɛ ki ni. ⁵⁶ A sipyii p'i ganha na Yesu shaa. A p'i she puyɛ pinne Kile-ɲɛɲɛ pugbɔhɔ ki kaŋa ki ni, na ganha na puyɛ yegee na: «Eɛ, y'i wa dii wɛ? Wu w'a ma kalɛɛ li ni-ge?» ⁵⁷ Lee bi saraya ɲaha shɔɲɔnriwee ɲɔɲɔfɛe ni Farizheen pu ta p'a yi jo sipyii pu mu na wa beeri ba Yesu sanha ce, na wu she yi jo pee mu, kɔnhɔ p'i she wu co.

Mariyama ya lasikoli wo Yesu tɔɔɔ na
(Macao 26:6-13; Marika 14:3-9)

12 Ayiwa, cabyaa gbaara wu bi kori Yawutuu wo ɲuwuuro ti wo Kalɛɛ | Kalɛɛ l'i ɲɔ, a Yesu di gari Betani ni. Lazari wemu nixhugo Yesu bi ɲe ge, wee wu bye lee kulo li ni. ² A p'i yalige ka yā wā lee kulo li ni Yesu mu. Marite wu bi kee yalige ki keree shɔɲɔnri. Sipyii piimu pu bye na li ni Yesu ni ge, Lazari be di ɲe pee ni. ³ Wee tuun wu ni a Mariyama di pu yaha pu na li, na she lasikoli gbuu la lɔ, lemu mege ki ɲe na naari ge, li ɲereɛ be d'a waha. A wu ba wee lasikoli wu wo Yesu tɔɔɔ na; na xhɔ na wu ɲuzhiire taga tɔɔɔ yi tuu tuu. Wee lasikoli wu bi litiri taaga xɔ. A wu nugo k'i pu-ga ki beeri ciri. ⁴ Yesu kalaapiire la mege ki bye na Zhuda Isikariyɔti, wee wu bi da ba Yesu le keɲɛ ni, a wee di jo: ⁵ «Naha na we lasikoli we di ya ta ɲere kabɔɔfɔɲɔ keɛɛ shisheere ni kaguro (w 45.000) shishiin, na wee kan funmɔ fɛɛ mu-i wɛ?» ⁶ Zhudasi bi ta ye jo funmɔ fɛɛ wo ɲiɲaara wuu na-ɛ de, ga nagaa wu bye wii. Wee mu wari keshi wu bye. Wari we pu bi leni wu ni ge, wu bi ma wee wo. ⁷ Ga, a Yesu di wu pye: «Yi laha wu na! Caŋa ke p'a da ba na le faŋa ni ge, kee caŋa ke wuu na wu wa ni we lasikoli we ni. ⁸ Bani funmɔ fɛɛ na ba bye ni yee ni tuun beeri ni, ga ne wa da ba bye ni yee ni tuun beeri ni naha wɛ.»

Saraya ɲaha shɔɲɔnriwee ɲɔɲɔfɛe p'a jo na pee da Lazari gbo

⁹ Ayiwa, ba Yawutuu p'a pa logo na Yesu wa Betani ni wɛ, a pu ɲiɲehemɛɛ di gari wā. Pu bi gaanji wā Yesu ye nigin wuu na wɛ, ga w'a Lazari wemu ɲe na yeege xu ni ge, wee be taŋaga ni p'a bi se. ¹⁰ Ba Saraya ɲaha shɔɲɔnriwee ɲɔɲɔfɛe | Saraya ɲaha shɔɲɔnriwee ɲɔɲɔfɔɔ p'a yee logo wɛ, na jo na ni li wa mu, na pee da Lazari be gbo. ¹¹ Bani Yawutuu ɲiɲehemɛɛ pu bi guuroo pu feni na ma na daa Yesu na Lazari wuu na.

Yesu ya jé Zheruzalemu ni ba saan ɲe wɛ
(Macao 21:1-11; Marika 11:1-11; Luka 19:28-40)

¹² Ayiwa, kee caŋa ki ɲimuguro, sipyiɲehɛɛ lemu li bi pa Zheruzalemu ni ɲuwuuro Kalɛɛ | Kalɛɛ li ni ge, a pee di yi logo na Yesu wa koo na na se Zheruzalemu ni. ¹³ A p'i fɛnhɛgeye kɔn, na foro na gaanji di zhe Yesu ciri ni yee ni. A p'i ganha na xhuulo na yu na: «Hosana! W'à Kile sɔni! We w'a ma mɛ Kafɔɔ mege na ge, Izirayeli wo saan wu ɲe wii, duba w'a byi wee mu!» † ¹⁴ Lee bi Yesu ta w'a kafabige ka ta na dugi kee na ma na jo ba l'a ka Kile wo Kitabu wu ni wɛ na: ¹⁵ «Siyɔn kulo, ma ganha bu fya wɛ! Wii, ma saan wu wa ma; kafabige na w'a dugi tiin.» †† ¹⁶ Kalaapiire ti bi ta kii keree kii ɲaha ce wee tuun wuyɛ pyaa ni wɛ. Ga ba Yesu ya pa ɲe na foro xu ni, na

† Zaburuu 118:26 †† Zakari 9:9

jé Kile wo nɔɔɔ wu ni wɛ, a pu funɔɔ di na to na Yesu shizhaa jomɔ pu bye Kile Kafila we, lee shiin p'i bi pye bɛ wu na.

¹⁷ Sipyii piimu bɛeri pu bye ni Yesu ni a wu Lazari yiri yeege faɲa ki ni, na wu nɛ na yeege xu ni ge, pee bi kii keree kii naha yu sipyii pu mu. ¹⁸ Yesu ya le kakanhana le pye, a sipyii p'i li kaa logo, lee wuu na bɛ p'a bi foro na she wu nɔɔɔ c'iri. ¹⁹ Wee tuun wu ni a Farizheen p'i ganha na puyɛ pyi: «Go yiye pyaa nii wa li ni gɛ, yee da já yafiin bɛ na wɛ; bani sipyii pu bɛeri p'a taha wu na.»

Girekii pii ya Yesu shaa p'i jo ni wu ni

²⁰ Sipyii piimu pu bi pa kalenɛ li ni Zheruzalemu ni di ba Kile pɛlɛ ge, Girekii piimu pu bi jé Yawutuu pu wo koo li ni ge, pee p'a bɛ bye pii sipyii pii ni. ²¹ A pee Girekii p'i fulo Filipe na, na jo ni wee ni. Filipe bi bye Betisayida shen, Galile fiige ki ni. A p'i wu pye: «Napii, wu funɔɔ ki wa wu Yesu na, wu jo ni wu ni.» ²² A Filipe di gari na she yee naha jo Andire mu, a pu shuun wu bɛeri di na pinne kari na she yi jo Yesu mu. ²³ A Yesu di pu pye: «Kile na ba pɛɛɛ taha Sipyaa Ja wu na tuun wemu ni ge, wee tuun wu w'a nɔ nime. ²⁴ Can can na, n'a da yi jo yi mu, shinma pile bye l'i ya le nɔɔ ni l'i fɔnhɔ wɛ, li ye li da gori, ga li bu le nɔɔ ni na fɔnhɔ, wee tuun wu ni l'a fin, na nagoo nɔɔɔɔɔ pye. ²⁵ Sipyaa wemu munaa kaa l'a dan wu ni ke kɔɔ ke na ge, wee na ba buun li ni nɔɔ na. Ga sipyaa wemu munaa kaa l'a pen wu mu ke kɔɔ ke na ge, weefɔɔ w'a li gbegele yaha nii sicuumɔ nixhɔbaama kaa na. ²⁶ Sipyaa sipyaa w'a giin wu da kapyɛɛ pyi nɛ mu ge, w'a yaa wu taha na feni. Bani xuu wemu ni nɛ nɛ ge, nɛ kapyɛɛ wu bɛ na ba bye wà. Sipyaa wemu ba kapyɛɛ pyi nɛ mu, nɛ To Kile na ba weefɔɔ pɛlɛ.

Yesu ya wu xhu jo

²⁷ «Nime we ni, nɛ zɔ we bɛeri w'a wuregi. Dii n'a da jo wɛ? Di jo Kile wu na tanha we tuun we wo kanhama pu na laa? N'a da já yee jo wɛ, bani we tuun we wo kanhama pu wuu na nɛ pa kɔɔ na.» ²⁸ A Yesu di jo sanha na: «Na To Kile, ma mɛge ki pɛlɛ!» Ba w'a yee jo wɛ, a mujuu la di foro fugba we ni na: «Nɛ ki pɛlɛ na xɔ, di wa da ba la fara sanha ki pɛɛɛ ki na.» ²⁹ Sipyiire te ti bye wà na le mujuu le logo ge, a pee di jo: «Kile w'a tin mɛ!» A pii bɛ di jo: «Meleke wa w'a pa jo ni wu ni!» ³⁰ Ga, a Yesu di pu pye: «Le mujuu le ya ta foro nɛ wuu na wɛ, ga yee wuu na l'a foro. ³¹ Nime kiiri w'a da ba gɔn ke kɔɔ ke wo sefɛɛɛ ti na. Nime ke kɔɔ ke wo nɔɔɔ wu wa da ba gɔri wá. ³² Sipyii pu ba nɛ yirige na laha nɔɔ ke na tuun wemu ni, nɛ na ba sipyii bɛeri yiri na pa naye mu.» ³³ Xugana lemu na Yesu bi da ba xhu ge, lee xugana le w'a zhɛɛ pe jomɔ pe funɔɔ ni. ³⁴ A sipyiire t'i wu nɔ shɔ na: «L'a ka Kile wo saliya wu ni na Shɔɔ wu da ba xhu bada wɛ. Mu di yu dii na li waha l'i waha, na sipyii na ba Sipyaa Ja wu yirige na laha nɔɔ ke na wɛ? Wee tuun wu ni, weke di nɛ wee Sipyaa Ja wu wɛ?» ³⁵ A Yesu di pu nɔ shɔ na: «Kpɛɛɛ ki wa sanha yee tɛ ni, ga jeri ye k'a da bye. Na kpɛɛɛ ki yaha yi tɛ

ni, y'a naari ki na kɔnhɔ nibiige ki ganha bu ba yi fo di joo wɛ; bani sipyaa wemu ba naari nibiige ni, wee ya wu tashɛge ceni wɛ. ³⁶ Na kpɛɛɛ ki yaha yi tɛ ni, y'a daa ki na kɔnhɔ yiye pyaa bɛ di ba bye kpɛɛɛ nagoo.» Ba Yesu ya pee jo wɛ, na laha pu tãan, na she lara xuu wa ni.

Yawutuu ya dà Yesu na wɛ

³⁷ Ayiwa, na Yesu yaha w'a sii kakanhanãa nɔɔɔɔ pye Yawutuu pu nii na. Ali pu ya dà wu na lee bɛ na wɛ. ³⁸ Lee ya pye mu kɔnhɔ Kile tudunmɔɔ Ezayi bi jomɔ pemu jo ge, pee nɔ di fa na:

«Kafɔɔ, wèe ya kafila wemu wo yɛɛ pye ge, weke wu d'a dà wee na wɛ? Weke wu d'a Kafɔɔ wo sefɛɛɛ ti cɛ wɛ?» †

³⁹ Lemu bɛ l'a bi pu pye pu bi da ga já dà Yesu na sanha wɛ ge, lee li wa mɛ na jo Kile tudunmɔɔ Ezayi ya jo sanha na:

⁴⁰ «Kile ya pu pye fyɛnmɛɛ na pu fungɔɔɔ tɔ, kɔnhɔ pu nii ki ganha ba naa wɛ, pu fungɔɔɔ ganha bu yi cɛ wɛ. Lee funɔɔ ni pu da ba nɛ mu, kɔnhɔ nɛ pu cuunɔ wɛ.» ††

⁴¹ Kile tudunmɔɔ Ezayi ya yee jo bani Yesu wo nɔɔ wu bi she wu na, a wu ye jo wu shizhaa na. ⁴² Ali lee bɛ na Yawutuu nɔɔɔɔ pu nɔɔɔɔ pu bi dà Yesu na, ga Farizheen pu wuu na, pu ya sɔɔ na puyɛ yeege kpɛɛɛ na wɛ, kɔnhɔ pu ganha bu pu nɔɔ kɔn wolo Kile-pɛɛɛ puga ki wo sipyii pu ni wɛ. ⁴³ Bani sipyii na pu pɛlɛ, lee li bi dan pu ni na toro Kile w'a pu pɛlɛ na.

Yesu jomɔ pu na ba kiiri kɔn sipyii na

⁴⁴ Canã ka Yesu ya pa sii jo fanha na na: «Sipyaa wemu bu dà nɛ na, wu ya ta dà nɛ ye nigin na wɛ, ga wemu w'a nɛ tun ge, wee bɛ na w'a dà. ⁴⁵ Sipyaa wemu bu nɛ na, we w'a nɛ tun ge, wee bɛ w'a na. ⁴⁶ Nɛ nɛ ba kpɛɛɛ nɛ wɛ, nɛ pa kɔɔ puga ni, kɔnhɔ sipyaa sipyaa w'a dà nɛ na ge, weefɔɔ ganha ba naari nibiige ni nige wɛ? ⁴⁷ Wa bu nɛ jomɔ logo, wu ya pu koro naari wɛ, n'a da kiiri kɔn wufɔɔ na wɛ. Bani nɛ ta pa di ba kiiri kɔn kɔɔ sipyii na wɛ, ga nɛ pa di ba pu nɔɔ wolo. ⁴⁸ Sipyaa wemu bu zhe nɛ ni, w'i ya sɔɔ na nɛ jomɔ logo wɛ, weefɔɔ ya kiiri kɔnhɔ ta xɔ wuyɛ na. Nɛ jomɔ pemu jo ge, pee pu da ba kiiri kɔn wufɔɔ na kɔɔ caxhɔɔ. ⁴⁹ Bani nɛ ta pe jomɔ pe ta naye ni na jo wɛ. Ga nɛ To Kile wu w'a nɛ tun ge, wee w'a nɛ wo nijoyo yi bɛeri she nɛ na. ⁵⁰ Nɛ d'a li cɛ bɛ na jo jomɔ pe w'a yu ge, pee pu wa nii sicuumɔ nixhɔbaama kaan sipyaa mu. Ba To Kile ya pu she na da nɛ na wɛ, mu nɛ w'a pu yu na dani.»

Yesu ya wu kalaapiire ti tɔɔɔ je

13 Ayiwa, canã nigin wu bi kori Yawutuu wo Nuwu-uro ti wo Kalenɛ | Kalenɛ l'i nɔ. Yesu bi li cɛ na wee foroduun w'a nɔ xɔ kɔɔ puga na se wu To Kile yiri. Sipyii pii pu bi dà wu na ge, pee kaa bi dan wu ni; a pu kaa di sii taan wu ni fo na doro. ² Yesu ni wu

† Ezayi 53:1 †† Ezayi 6:10

kalaapiire ti bye na pu piige yalige li, lee bi Shitaanni ta w'a she fungɔŋɔ ka tirige Zhuda Isikariyɔti zɔ na, Simɔ ja we, na wu Yesu le keŋe ni. ³ Yesu bi li cɛ bɛ na Kile ya sefɛɛɛ ti bɛeri kan wee mu. Wu bi li cɛ na Kile ni wee ya foro, wee di wa da ba guri gari bɛ Kile mu. ⁴ Ayiwa, a Yesu di yiri yalige ki ɲɔŋɔ ni na wu fadegbɔɔ wolo yaha, na fàŋa ka lɔ na kee taga wuyɛ ɔɔ niŋe ke ni. ⁵ Lee kadugo na a wu lɔɔ le yaaga ka ni, na ganha na wu kalaapiire ti tɔɔɔ jii nigin nigin na; fàŋa ke w'a taga wuyɛ ɔɔ ge, na kee taga na yi turi.

⁶ A wu ba she ɔɔ Simɔ Pyɛɛri na, a Pyɛɛri di wu pye: «Wù Kafɔɔ, mu w'a da na ne tɔɔɔ je ya?» ⁷ A Yesu di wu pye: «Le ne byi me ge, mu wa da li kɔri cɛ nime we, ga kadugo yiri ma na ba li kɔri cɛ.» ⁸ A Pyɛɛri di wu pye: «Ne kunni wa da gbara mu wu na tɔɔɔ je bada we.» A Yesu di wu pye: «Mu bye mu di ya yere ne ma tɔɔɔ je we, mu niŋe wa da bye ni ne ni kaa la shishiin ni we.» ⁹ A Pyɛɛri di jo: «Wee tuun wu ni Kafɔɔ, ma ganha bu da na tɔɔɔ ye ye na we, ga na keye ye ni na ɲɔŋɔ ke bɛ je.» ¹⁰ A Yesu di wu pye: «Sipya wemu w'a wuu ge, wee kawuunɔ ɲɔŋɔ ɲe nige wee tuun we ninumɔ ni we, bani wu bɛeri wu ma bye fɛfɛɛ; ga wu kunni na já wu tɔɔɔ je. Yee bɛ pu wa fɛfɛɛ, ga yee bɛeri bɛ we de!» ¹¹ Kalaapire le li bi da ba Yesu le keŋe ni ge, wu bi lee cɛ, lee wuu na w'a jo na pu bɛeri ya ta pye fɛfɛɛ we.

¹² Ba Yesu ya pu tɔɔɔ yi je xɔ we, na wu fadegbɔɔ ki lɔ le, na she diin wu tateŋge ni. A wu wu kalaapiire ti pye: «Kaa le ne pye me yee na ge, yee ya li kɔri cɛ ya?» ¹³ Yee wa ne pyi: «Wù Karamɔɔ» kelee «Wù Kafɔɔ.» L'a saha, bani wee ne ɲe. ¹⁴ Ayiwa, ne wemu wu ɲe yee Karamɔɔ ni yee Kafɔɔ ge, ne bi yee tɔɔɔ je, wee tuun wu ni yee bɛ ya yaa na yiye tɔɔɔ jii lee jegana li na. ¹⁵ Ne le pye na she yee na. Ne li pye pyegana lemu na ge, yi bɛ di da li pyi yiye na lee pyegana li na. ¹⁶ Can can na, n'a da yi jo yi mu, kapyebye ya pɛle wu ɲɔŋɔɔ na we; tudunmɔ bɛ di ya pɛle wu tunɔɔ na we. ¹⁷ Yi wa li ɲaha cɛ nime, yi ba li pyi, yi na ba bye duba nagoo.

¹⁸ «Di wa ta na yi bɛeri kaa pyi-i de, ne piimu shɔɔnri ge, ne w'a pee cɛ. Ga Kile tudunmɔɔ p'a yemu jo Kitabu wu ni ge, fo yee ɔɔ bu fa na: «Wemu wu wa li ni ne ni ge, wee w'a ne pye wu pen.» ¹⁹ N'a yi yu na yeri yi mu nime, yani li pyeduun wu pa ɔɔ ge, kɔɔɔ li ba ba bye, y'i li cɛ na: «Ne ɲe wemu ne ge.» ²⁰ Can can na, n'a da yi jo yi mu, sipyaa sipya w'a ne tudunmɔ wa bɛeri co na ɔɔ ge, neye pyaa m'a co na ɔɔ; wemu di bu ne co na ɔɔ, we w'a ne tun ge, weefɔɔ m'a co na ɔɔ.»

Yesu ya jo na Zhudasi na ba wee ɔɔɔ yaha
(Maccoo 26:20-25; Marika 14:17-21; Luka 22:21-23)

²¹ Ba Yesu ya yee jo xɔ we, a wu hakili wu wuregi fo xuuni. A wu yi fiinŋe jo pu mu na: «Can na n'a da yi jo yi mu, wa na ba ne le keŋe ni yee ni.» ²² Ba w'a yee jo we, a wu kalaapiire t'i ganha na puyɛ wii, pu ya cɛ shen nigin weke kaa w'a byi pu ni we. ²³ Yesu kalaapire la bye wà, lee kaa bi dan wù ni fo xuuni, lee bi tiin na sogi wu na. ²⁴ A Simɔ Pyɛɛri di keŋe ka lee kalaapire li mu na wu Yesu yege wee sipya we keree na. ²⁵ A wee di wu ɲaha

† Zaburuu 41:9

ɲeri Yesu yiri, na fulu wu na, na wu pye: «Wù Kafɔɔ, wee ɲe weke we?» ²⁶ A Yesu di wu pye: «Wemu mu n'a da ba buuri we niŋe di gan ge, wee wu wa.» A wu buuri wa lɔ na wu niŋe na kan Simɔ Isikariyɔti ja Zhudasi mu. ²⁷ Buuri w'a kan ye Zhudasi mu, a Shitaanni di ba diin wu zɔ na. A Yesu di wu pye: «Le m'a giin di bye ge, fyaala li pye.» ²⁸ Ga sipyii piimu bɛeri pu bi li ni Yesu ni ge, wa shishiin ya cɛ pu ni leke na w'a yee jo ni Zhudasi ni we. ²⁹ Zhudasi wu bi bye pu wari yahavɔɔ, a pii di ganha na giin na Yesu w'a wu pyi na wu she yanmuyɔ ya shɔ, wu ba ɲuwuuro Kalene | Kalene li yalige ki gbegele ni yee ni; kelee na wu she funmɔ fɛɛ pii kan. ³⁰ Ba Zhudasi ya buuri wu li ye we, na yiri foro kpeenge ki na. Lee bi piige ki ta k'a wɔ.

Yesu ya ɔɔmɛ nivonɔ la jo wu kalaapiire ti mu

³¹ Ayiwa ba Zhuda Isikariyɔti ya foro we, a Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Nime kunni, sipyii pu bɛeri p'a da ba Sipya Ja wu wo sefɛɛɛ ti cɛ. Wee w'a da ba sipyii pu bɛeri pye p'a Kile bɛ wo sefɛɛɛ ti cɛ. [³² Ba ni wee na ba sipyii bɛeri pye p'a Kile wo sefɛɛɛ ti cɛ,] Kile ye pyaa bɛ na ba sipyii pye p'a Sipya Ja wu wo sefɛɛɛ ti cɛ, lee w'a da mɔ l'i bye we. ³³ Na nagoo, n'a da já gori yaha ni yee ni di mɔ nige we. Yee na ba ne xuu shaa, ga ne yemu jo Yawutuu ɲɔŋɔfɛɛ pu mu ge, yee ninuyɔ n'a da jo yi bɛ mu jo ne na ba she xuu wemu ni ge, yee wa da já zhe wà we. ³⁴ Lee wuu na ɔɔmɛ nivonɔ n'a da jo yi mu, yi taan yiye mu. Yee ya taan ne mu taangana lemu na ge, y'a yaa yi taan yiye mu lee taangana li na. ³⁵ Taanɲeɛge bu bye yee te ni, sipyii bɛeri na ba li cɛ lee na na yee ɲe ne wo kalaapiire.»

Yesu ya jo na Pyɛɛri na ba foro wee kaa tãan
(Maccoo 26:31-35; Marika 14:27-31; Luka 22:31-34)

³⁶ A Simɔ Pyɛɛri di Yesu yege na: «Wù Kafɔɔ, wee tuun wu ni mu di wa se mii we.» A Yesu di wu pye: «Xuu wemu ni ne se ge, mu wa da já binne zhe wà ni ne ni nime we; ga canja ka wa ma, ma na ba she ne yiri.» ³⁷ A Pyɛɛri di wu pye: «Wù Kafɔɔ, ɲaha na ne da já binne ni mu ni- i we? Ali ne na zɔɔ na na munaa li kan, na xhu bɛ mu wuu na.» ³⁸ A Yesu di wu pye: «Can na mu na zɔɔ na ma munaa li kan, na xhu ne wuu na ya? Can can na, n'a da yi jo ma mu, yani xhupoo wu pa mɛɛ su ge, mu na ba foro ne kaa tãan tɔɔɔnii taanri.»

Yesu ya jo na wee wu ɲe koo le na se Kile yiri

14 Lee kadugo na a Yesu di pu pye: «Yi funyɔ ganha bu da ben we. Y'a daa Kile na, yi da daa ne bɛ na. ² Tatiinyɛ niŋehɛye yi wa ne To Kile mu, yee da bye yi ɲe can we, ne bi da ga yee pye jo n'a da zhe tatiinyɛ yàa yi mu we. ³ Ne ba she tatiinyɛ yi yàa xɔ tuun wemu ni, n'a da guri ba na ba yee lɔ, ne wa xuu wemu ni ge, kɔɔɔ yi bɛ di she bye wà. ⁴ Xuu wemu ni ne w'a gaanji ge, yee wa lee koo li cɛ xɔ.» ⁵ A Tomasi di wu pye: «Wù Kafɔɔ, xuu wemu ni mu wa se ge, wèe ya wee xuu wuyɛ pyaa cɛ we, wèe na bye dii na lee koo li cɛ we?» ⁶ A Yesu di wu pye: «Ne wu ɲe koo le, ni can we, ni ɲii

sicumɔ ɔɔ we. Sipya sipya wu ɲe wu ya toro ne yiri we ge, weefɔɔ da ɔɔ To Kile na we. ⁷ Yee bi ta yee ya ne ce, yee na ba ne To Kile wu be ce; yee d'a wu ce xɔ nime do, na wu ɲa be.» ⁸ A Filipe di wu pye: «Wù Kafɔɔ, To Kile wu she wù na, lee na wèe yaa.» ⁹ A Yesu di wu pye: «Filipe, ɲinaa shi kaa ya ne yaha ni yee ni shiizhan we, mu di sanha ne ce-ε ya Filipe? Sipya wemu w'a ne ɲa ge, To Kile w'a ɲa. Mu di yu dii na ne wu To Kile she yi na we? ¹⁰ Wee tuun wu ni mu ya dà li na na ne wu ɲe ni To Kile ni nigin; To Kile be di ɲe ni ne ni nigin we ge? Jomɔ pe ne yu me yee mu ge, ne pu taa naye ni we; ga ne To Kile we wu wa ni ne ni ge, wee w'a wu ɲidaan keree pyi. ¹¹ Yi dà na na! Ne ni na To wu beeri wu ɲe nigin; ne To wu be ni ne ni, wèe beeri pu ɲe nigin. Lee bu bye l'i wa yi yaa we, kapyege kiimu n'a byi yi nii na ge, yi dà na na kee wuu na. ¹² Can can na, n'a da yi jo yi mu, sipya wemu bu dà ne na, keree kiimu beeri ne byi ge, wu na ba kee tuugo pyi. Wufɔɔ na ba keree kii pyi be kiimu ya pele ne wogoo ki na ge, bani ne wa gaanji na To Kile wu yiri. ¹³ Yi ba yaaga tuugo beeri ɲeri Kile mu wee tuun wu ni ne mege na, ne na kee kan yi mu; kɔnhɔ jafɔɔ wu To Kile wu wo sefeere ti she. ¹⁴ Yi bu yaa-ga tuugo beeri ɲeri ne mege na, ne na kee kan yi mu.»

Yesu ya Fefere Munaa ɲomεε ɔɔ n'a daa fee pu mu

¹⁵ «Ne bu da ne kaa ya dan yi ni can can na, ne ɲomεεε kiimu jo yi mu ge, yi na da ki koro ɲaari. ¹⁶ Ne na ba na To Kile wu ɲeri wu Tεgeɔɔ watii kan yi mu, kɔnhɔ wee di ba bye ni yi ni gbee. ¹⁷ Wee ɲe Fefere Munaa lemu l'a Kile wo can wu shee sipyii pu na ge. Korɔ ke sipyii wa da já wee ta we, bani pu wa wu ɲaa we, p'i wa wu ce be we. Ga yee kunni d'a wu ce, bani wu wa ni yee ni, wu na ba bye yee ɔɔɔ pu na. ¹⁸ N'a da ga yi yaha ba cirimεε ɲe we. Ne na ba she guri ba yi mu sanha. ¹⁹ Jeri bu bye ke korɔ ke sipyii na wii ɔɔ ne ni. Ga yee kunni na ba ne ɲa, bani ne ɲe ɲiifere ni, lee wuu na yee be na ba bye ɲiifere ni. ²⁰ Kee cana ki ba ɔɔ, yee na ba li ce na ne ni na To wu ni, na wèe beeri pu ɲe nigin; yee ni ne be di ɲe nigin, ne be ni yee beeri be di ɲe nigin. ²¹ Sipya wemu ba ne jomɔ nuri na pu koro ɲaari, weefɔɔ ni ne kaa ya dan can can na. Ne kaa ba dan sipya wemu ni, weefɔɔ kaa na da dan To Kile be ni; wu kaa na da dan ne be ni, ne na ganha na naye shee wu na.» ²² Yesu kalaapire la be mege ki bye na Zhuda, (wee ni Zhuda Isikariyɔti wa nigin we.) A wee di wu yege na: «Wù Kafɔɔ, ɲaha na mu di da ba maye she wèe na, mu di da maye she korɔ ki sipyii pusamaa na-ε we?» ²³ A Yesu di wu pye: «Ne ba dan sipya wemu ni, jomɔ pemu ne jo ge, wufɔɔ na da pee koro ɲaari. Lee funɲɔ ni, weefɔɔ na da dan ne To Kile be ni. Ne ni na To Kile na ba ba weefɔɔ mu na ba bye ni wu ni. ²⁴ Ne bu bye ne ya dan sipya wemu ni we, wee da da ne jomɔ pu be koro ɲaari we. Jomɔ pe ne di wa yu yee mu ge, pee ya foro neye pyaa ni we, ga ne tunɔɔ To Kile ni p'a yiri. ²⁵ «Na ne yaha ni yee ni shiizhan nime, ne ye beeri jo yee mu. ²⁶ To Kile na ba Fefere Munaa lemu kan yee mu ne mege na l'i bye yee Tεgeɔɔ ge, lee na ba yee kalaa keree beeri ni. Ne keree kiimu beeri jo yee mu ge,

li na ba yi funyɔ tirige kee beeri na. ²⁷ N'a da lonine kan yi mu. Lonine le li wa ne ni ge, lee tuugo n'a da ba gan yi mu. Ga n'a da li kan ke korɔ ke wuu li kangana na we. Yi ganha bu fyaara yaha yi ɔɔɔ pu na we, yi ganha bu yi hakilee pu be yirige we. ²⁸ Ne yi jo xɔ yi mu jo: «Ne gaanji, ga n'a da zhe guri ba yi mu sanha.» Ne bu da ne na dan yee ni, ne na se To Kile yiri, lee ya yaa li pye yee mu fundanga. Bani To Kile ya pele ne na. ²⁹ Ayiwa, ne kii keree kii jo yi mu nime, yani ki pyeduun wu pa ɔɔ ge, kɔnhɔ ki pyeduun ba ɔɔ, y'i dà na jomɔ pu na. ³⁰ N'a da já jo di ɔɔ nige ni yi ni we, bani ke korɔ ke wo ɲunɔɔ wu w'a ma. Wu se wa ne na kaa la shishiin na we. ³¹ Ga korɔ sipyii beeri ya yaa pu li ce na ne To Kile ya dan ne ni, keree kii w'a yu ne mu ge, ne di kee be pyi.» Ba Yesu ya yee jo xɔ we, na jo: «Yi yiri wù da se, wù laha naha!»

Yesu ɲe ezezen tige can can wogo

15 Ayiwa Yesu ya jo na: «Ne ɲe ezezen tige can can wogo, ne To Kile di ɲe ki faapyevɔɔ. ² Geɲe beeri k'a foro ne na, k'i ya nagoo pyi we, wu na kee kɔn. Ga geɲe beeri k'a foro ne na na nagoo pyi ge, wu na ba kee yiile, kɔnhɔ ki da nagoo ɲiɲhemεε pyi na toro taashiine li taan. ³ Ne kalaa wemu kan na xɔ yee mu ge, wee kalaa w'a yee pye fεεε. ⁴ Yi kori yaha ne wo kariɲεεge ki ni, ne be na gori yaha ni yi ni kariɲεεge ni. Ba ezezen geɲe ɲe me we, ki da já nagoo pye kiyε mu ni ki ya kori yaha tige ki ceefuu li na we, mu yee be ɲe. Yee bye yee di ya kori yaha ne wo kariɲεεge ki ni we, yee da já nagoo pye piimu kaa na daan Kile ni we. ⁵ «Ne wu ɲe ezezen tige ke, yee di ɲe geye ye. Sipya wemu w'a kori yaha ne wo kariɲεεge ki ni, a ne be di gori yaha kariɲεεge ni ni wufɔɔ ni ge, weefɔɔ wu da já nagoo ɲiɲhemεε pye. Bani ne bye ne ɲe ni yee ni we, yee da já yafiin be pye Kile mu we. ⁶ Sipya wemu bu bye wu ya ɔɔ na gori yaha ne wo kariɲεεge ki ni we, wee na ba wá kpeenge na. Wu na ba bye ba ezezen geɲe ɲe we, p'a kemu kɔn na laha tige ki na ge, k'a waha. Yee gewaya yi na ba binne na yi le na ni, y'a sogi. ⁷ Yi bu gori yaha ne wo kariɲεεge ki ni, a ne jomɔ be di gori yaha yi funyɔ ni, yaaga beeri kaa li ɲe yi na ge, yi ki ɲeri, kee na gan yi mu. ⁸ Yee bu nagoo ɲiɲhemεε pye, lee l'a li shee na yee ɲe ne wo kalaapiire, lee shiin l'i wa Kile mege pele. ⁹ Ne taan na To Kile mu taangana lemu na ge, lee taangana le ninunɔ na yee be ya taan ne mu. Lee na nime, yi kori yaha ne wo taanɲεεge ki ni. ¹⁰ Yi ba ne wo ɲomεεjogoo ki con, yi na ba gori yaha ne wo taanɲεεge ki ni. Ba ne ya na To Kile wo ɲomεεjogoo ki koro ɲaari, na gori yaha wu wo taanɲεεge ki be ni we. ¹¹ «Ne kii keree kii beeri jo yee mu, kɔnhɔ ne wo fundanga ki já pye yi ni, kɔnhɔ yi wo fundanga ki ɲɔ di fa. ¹² ɲomεε le n'a da jo yi mu ge, lee li wa me. Yee ya taan ne mu taangana lemu na ge, yi taan yiye mu lee taangana li na. ¹³ Na ma munaa kan na xhu ma ɲapiineε wuu na, taanɲεεge ka shishiin ya pele kee na we. ¹⁴ Keree kiimu ne yu yee mu ge, yi ba kee pyi, wee tuun wu ni y'a ɲeri na ɲapiineε. ¹⁵ Ne da da yee pyi nige kapyebyii we, bani kapyebye ya wu ɲunɔɔ kapyege beeri ceni we. Ga ne yee pye na ɲapiineε, bani kaa lemu

bɛeri nɛ ta na To Kile mu ge, nɛ yee kalaa kee bɛeri ni. ¹⁶Yi ganha ba giin na yee pu wa nɛ nahu bulo wɛ dɛ! Ga nɛ wu wa yee nahu bulo, na yee pye na tudunmɔɔ. Y'a kapyege nizaanaa pyi, kiimu wo kuduun wu da gori yaha ge; kɔnhɔ yi ba yaaga bɛeri jɛeri To Kile mu nɛ mɛge na, wu kee kan yi mu. ¹⁷Le n'a zhaa yi mu ge, lee li wa mɛ jo yi taan ni yiye ni.

Koŋɔ sipyii na ba n'a daa fɛɛ pu kɔ

¹⁸«Koŋɔ sipyii bu yi kɔ, y'a yaa yi fɛnhɛ li cɛ na nɛ koŋɔ ya fɛnhɛ kɔ yee nahu na. ¹⁹Yee da bi bye ni koŋɔ ke wo sipyii ni nigin, yee bi da da dan koŋɔ ke ni, bani yee bi da bye koŋɔ wuu. Ga yee jɛ ke koŋɔ ke wuu wɛ, bani nɛ yee nahu bulo, na yee niŋɛ wolo ke koŋɔ ke ni. Lee wuu na koŋɔ k'a tɔnbɛɛnrɛ shan yee na. ²⁰Nɛ fɛnhɛ jomɔ pemu jo yi mu ge, yi pee yaha yiye funyɔ ni na jo: «Kapyebye ya pɛlɛ wu jɔŋɔfɔɔ na wɛ.» Pu bi ta p'a nɛ kanha, pu na ba yee bɛ kanha mu. Pu bi ta p'a nɛ jomɔ pu co, pu na ba yee bɛ wo jomɔ pu co. ²¹Ga pu na ba kee keree ki bɛeri pye yee na nɛ wuu na, bani wemu w'a nɛ tun ge, pu ya wee cɛ wɛ. ²²Nɛ da bye nɛ pa na ba jo ni pu ni wɛ, pu bi da ba jaagi pu jurumu wu na wɛ. Ga nime, kapii tagana wa pu mu pu jurumu wu na wɛ. ²³Sipyia wemu bu nɛ kɔ, nɛ To Kile wu bɛ ma w'a kɔ. ²⁴Kakanhaŋaa kii ki jɛ sipyia wa shishiin sanha ki pye jɔ-ɛ ge, nɛ da bye nɛ kee pye pu niŋɛ ni wɛ, pu bi da ba jaagi pu jurumu wu na wɛ. Ga nime kunni p'a kee bɛeri jɔ pu nii na, na nɔhɔ nɛ ni na To Kile wu kɔ. ²⁵Ga kee bɛeri ya pye mu, kɔnhɔ yemu y'a ka pu wo saliya wu ni ge, yee jɔ di fa na:

«P'a na kɔ tawaga ni.» †

²⁶«Ayiwa, Tɛgɛvɔɔ wɛ n'a da ba dun na pa yi mu na yiri To Kile yiri ge, wee jɛ Fɛfɛɛɛ Munaa, lemu l'a can wu shɛɛ sipyii pu na ge. Lee ba ba, lee na ba nɛ kaa yu. ²⁷Yi bɛ di ba na kaa yu sipyii pu mu, bani nɛ ni yee pu bye shiizhan fo nɛ keree ki jɔ kɔnduun wu ni.

Fɛfɛɛɛ Munaa li na ba lemu pyi ge

16 «Nɛ kii keree kii bɛeri jo yi mu, kɔnhɔ kaa la shishiin ganha bu yi yeege n'a daa wu ni wɛ. ²Pu na ba yi niŋɛ kɔɔn na wo Kile-pɛɛŋɛ piyɛyɛ sipyii ni. Cana ka yɛɛ wa ma, wa ba yee wa gbo, wufɔɔ na wuyɛ ta na pɛɛŋɛ kaa wee ya pye Kile mu. ³Pu na ba kee keree ki bɛeri pyi yi na, bani pu ya nɛ To Kile cɛ wɛ, p'i wa nɛyɛ pyaa ki bɛ cɛ wɛ. ⁴Nɛ kii keree kii bɛeri yu yi mu, kɔnhɔ ki pyeduun ba nɔ, yi funyɔ di do li na na nɛ ki bɛeri jo toro yi mu.

«Nɛ ta ye nahu jo yee mu fo taashiine li ni wɛ, bani nɛyɛ pyaa ki bi bye ni yee ni. ⁵Ga we w'a nɛ tun ge, wee yiri n'a da guri da gaanji nime; sipyia bɛ di wa ta yee ni na nɛ pye: «Mii m'a se wɛ?» ⁶Nɛ pe jomɔ pe jo yee mu ge, lee l'a yee nahaya pye y'a tanha. ⁷Ga lee bɛ na can n'a yu mɛ yi mu, nɛ na kari, lee l'a kɔɔ yee mu, bani nɛ bu bye nɛ ya kari wɛ, Tɛgɛvɔɔ wu da ba yee mu wɛ. Ga nɛ bu gari nɛ na zhe wu tun ba yi mu. ⁸Ga wee Tɛgɛvɔɔ wu ba ba, wu na ba li she koŋɔ sipyii na, na

puyɛ pu wa faanna jurumu shizhaa na, na puyɛ faanna Kile wo tiime pu keree shizhaa na, na puyɛ faanna Kile wo kiiri wu keree shizhaa na. ⁹Puyɛ pu wa faanna jurumu shizhaa na, bani pu ya dɛ nɛ na wɛ. ¹⁰Puyɛ pu wa faanna Kile wo tiime keree ki shizhaa na, bani nɛ gaanji na To Kile yiri; lee funyɔ ni yi wa da ba na jɔ nige wɛ. ¹¹Puyɛ pu wa faanna Kile wo kiiri wu keree shizhaa na, bani kiiri ya kɔn xɔ ke koŋɔ ke wo jɔŋɔfɔɔ wu na.

¹²«Keree niŋɛŋɛɛ wa nɛ mu na jo yee mu sanha, ga l'a waha yee mu yee pu jɔ kee nahu cɛ nime. ¹³Can Munaa lemu l'a can wu shɛɛ ge, lee ba ba tuun wemu ni, lee na ba yi nahu co, na can wu bɛeri shɛɛ yi na. Bani jomɔ pe l'a da ba yu yi mu ge, l'a da ba pee yu liye pyaa wo sefɛɛɛ ni wɛ. Ga jomɔ pemu l'a da ba nuri Kile jɔ na ge, li na ba pee yu yi mu. Li na ba keree nibanaa bɛ yu yi mu. ¹⁴Li na ba nɛ mɛge ki pɛlɛ, bani jomɔ pe pu wa nɛ mu ge, li na ba pee luu na yu yi mu. ¹⁵Yaaga tuugo bɛeri ki jɛ To Kile mu ge, yee bɛeri jɛ nɛ woyo. Lee wuu na nɛ yu jo Kile Munaa l'a da ba nɛ wo kafila wu luu na yu yee mu.»

Natanhaka li na ba jɛri fundanga kaa

¹⁶Lee kadugo na a Yesu di wu kalaapiire ti pye: «Jeri tapyege ni y'a da wii vɔɔ na ni; ga jɛri wa bɛ bu bye sanha lee kadugo na, yi na nɔhɔ na jɔ.» ¹⁷Ba Yesu ya yee jo wɛ, a wu kalaapiire ta di ganha na puyɛ yegee na: «Aa, ye w'a jo mɛ ge, yee kɔri di wa dii wɛ? W'a jo na: «Jeri tapyege ni y'a da wii vɔɔ na ni, ga jɛri wa bɛ bu bye sanha lee kadugo na, yi na nɔhɔ na jɔ.» Na jo sanha na: «Nɛ gaanji To Kile yiri.» ¹⁸Wee «Jeri» we kaa w'a yu ge, wee kɔri jɛ dii wɛ? Ye w'a yu ge, wɛɛ kunni ya yee jɔ wɛ.»

¹⁹A Yesu di li cɛ na kalaapiire ti funyɔ ki bye t'i wu yege, a wu pu pye: «Nɛ yee pye jo: «Jeri tapyege ni y'a da wii vɔɔ na ni, ga jɛri wa bɛ bu bye sanha lee kadugo na, yi na nɔhɔ na jɔ ge,» pee jomɔ pe na bɛ yee wa yiye yegee wɛ? ²⁰Can can na, n'a da yi jo yi mu, yee kunni na ba sii mɛhɛ su xuuni, na tataara jomɔ yu; lee di ke koŋɔ ke sipyii ta pee na fundanga pyi. Yee nahaya na ba danha, ga yi jatanhana ki na ba jɛri yi mu fundanga. ²¹Cee yacɛɛ bu yiri, wu nahu ki ma danha fo xuuni, bani wu tigiduun wu ma nɔ. Ga wu bu digi xɔ, pya wemu na w'a tigi ge, wee pya wu wo jɛnaa wo fundanga funyɔ ni, wu funyɔ na wɔ wu kanhama pu bɛeri na. ²²Mu li wa yee bɛ mu, yee nahaya kunni wa tanha nime. Ga nɛ na ba guri yee jɔ sanha, yee zɔɔɔ pu na jɔ fundanga na. Kee fundanga ke, wa shishiin wa da jɔ ba kee shɔ yi na wɛ. ²³Kee cana ki ba jo k'a nɔ ge, yee wa da nɛ yege nige kaa la shishiin na wɛ. Can can na, n'a da yi jo yi mu, yaaga tuugo bɛeri y'a da ba jɛeri To Kile mu nɛ mɛge na ge, wu na kee kan yi mu. ²⁴Ali nime bɛ ni yee sanha yaaga jɛeri To Kile mu nɛ mɛge na wɛ. Y'a Kile jɛeri, wu na da yi kaan, kɔnhɔ yi fundanga ki jɔ di fa.»

† Zaburuu 35:19; 69:5; 109:3

Yesu ya se ta na xɔ ke koŋɔ ke na

²⁵ A Yesu di jo sanha na: «Ayiwa, ne kunni wa kafila talenɛɛ taga yee kalaa kii keree kii beeri ni. Ga caŋa ka na ba nɔ, n'a da ba yee kalaa nige ni kafila talenɛɛ ni we; n'a da ba To Kile wo keree ki fiinɛɛ da yu yi mu.

²⁶ Kee caŋa ki ba nɔ, yi na ba yi nidaan jɛeri To Kile mu ne mege na. Nɔnɔ wa da ba bye lee na kanna ne wu na pa To Kile jɛeri yee mu, wu na yee wo jɛrege ki co we.

²⁷ Bani yee ya dan To Kile ye pyaa ki ni. Yee ya dan wu ni, bani ne be ya dan yee ni, yee d'a nɔnɔ d'a be li na na Kile ni ne foro. ²⁸ Can wu jɛ wii To Kile yiri ne yiri na pa koŋɔ puga; nime n'a da voro koŋɔ puga di guri da se To Kile yiri.»

²⁹ A wu kalaapiire t'i wu pye: «Nime kunni, m'a yi fiinɛɛ na yu wu mu, nime woyo yi wa kafila talenɛɛ we.

³⁰ Nime kunni, w'a li ce na m'a keree beeri ce, yegeye yemu be yi da ba bye mu na ge, mu ya yee be ce na ta pu sanha yi pye mu na we. Lee na weɛ ya d'a li na na Kile ni mu ya foro.» ³¹ A Yesu di pu pye: «Y'a jo na yee wa daa ne na nime ge? ³² Ayiwa, caŋa ka wa ma, k'a nɔ xɔ be, yee beeri na ba baa jaaga na ne ye nigin yaha wa, wa beeri w'a ganha na gaari wu kaban. Ga ne wa da ba bye na ye nigin we de, bani na To Kile wu wa ni na ni. ³³ Ne kii keree kii beeri jo yi mu, koŋɔ y'i lopine ta ne wo karijɛɛge ki ni. Kanhama nigɔ na ba nɔ yi na ke koŋɔ ke na, ga yi la le yiyɛ ni! Ne kunni ya se ta na xɔ koŋɔ na.»

Yesu ya Kile jɛeri wuye pyaa ki mu

17 Ba Yesu ya yee jo mu we, na wu nɔnɔ yirige fug-ba we ni na Kile jɛeri na: «To Kile, tuun w'a nɔ nime. Pɛɛɛɛ taha ma Ja wu na, koŋɔ ma Ja wu be di pɛɛɛɛ taha ma na. ² Bani m'a sefɛɛɛ kan wu mu, na wu tenɛ koŋɔ ke sipyii pu beeri nɔnɔ ni, sipyii piimu beeri m'a yiri pa wu mu ge, koŋɔ wu nii sicuumɔ nixhɔbaama kan pee mu. ³ Nii sicuumɔ nixhɔbaama pe, pee jɛ na mu Kile ce, mu wemu wu jɛ nigin pe na jɛ can can wo ge. Yesu Kirisa wemu be m'a tun na pa ge, p'i wee be ce. ⁴ Ne mu pɛɛ jiri ki na; kapyɛɛɛ kii ma bi kan na mu di bye ge, ne kee beeri pye na ki nɔ fa. ⁵ Nɔnɔ taha na na nime To Kile, di binne bye ni ma ni. Nɔnɔ we wu bi fenhe pye ne na na koŋɔ ta ki sanha nɔ koŋ we ge, wee nɔnɔ we taha na na.»

Yesu ya Kile jɛeri wu kalaapiire ti mu

⁶ «Sipyii piimu m'a lɔ koŋɔ sipyii pu ni na kan ne mu ge, ne mu kaa jo pu mu, koŋɔ p'i ma ce. Mu wuu pu bye pii, a mu di pu kan ne mu. A pu be di sɔɔ na ma jomɔ pu co. ⁷ Nime kunni, p'a li ce na lemu beeri mu ya kan ne mu ge, na lee beeri ya foro muye pyaa ki ni.

⁸ Bani jomɔ pemu mu ya kan ne mu ge, pee jomɔ pe ne kan pu mu, a p'i sɔɔ pu na. P'a li ce can can na na mu ni ne foro, na d'a be li na na mu w'a ne tun. ⁹ Pee wuu na ne mu jɛeri. Ne ta na ma jɛeri koŋɔ ke wo sipyii pii wuu na-ɛ de, ga piimu m'a kan ne mu ge, pee wuu na, bani mu wuu pu jɛ pii. ¹⁰ Yaaga kemu beeri ki jɛ ne

wogo ge, mu wogo ki jɛ kii, yaaga kemu beeri ki jɛ mu be wogo ge, ne be wogo ki jɛ kii. Pɛɛɛɛ ke ki wa ne na ge, Kalaapiire ti t'a kee pɛɛɛɛ ki sheɛ. ¹¹ Ne na ba foro koŋɔ puga ni, ga pee kunni na gori naha ke koŋɔ ke na. Ne na ba she ma yiri. To Kile, mu wemu wu wa fɛɛfɛɛ ge, pu mara ma mege ki sefɛɛɛ ti gbɔɔɔ ni, tee sefɛɛɛ temu m'a kan na mu ge; koŋɔ p'i binne, p'i bye nigin ba ne ni mu wa nigin me we. ¹² Ne bye ni pu ni koŋɔ na tuun wemu ni ge, ne bi pu mara ni mu wo sefɛɛɛ ti ni, m'a bi tee sefɛɛɛ temu kan ne mu ge. Ne pu beeri mara, nigin be ya ta buun wu munaa ni we, fo wemu wu bi yaa wu buun wu munaa ni, koŋɔ yemu y'a ka Kile wo Kitabu wu ni ge, yee nɔ di fa ge, fo wee ye.

¹³ «Ga mu yiri n'a da zhe nime. Ne ye beeri yu na na yaha naha sanha koŋɔ ke na, koŋɔ fundanga ke ki jɛ ne ni, ki nɔ na fa ge, kee di bye pu be ni. ¹⁴ Ne mu wo jomɔ pu kan pu mu, a koŋɔ sipyii di pu ko; bani pu jɛ ke koŋɔ ke wuu we, ma na jo ba ne be wa me ne jɛ ke koŋɔ ke wo we. ¹⁵ Di w'a ma jɛeri na go ma pu lɔ yege ke koŋɔ puga ke ni we, ga n'a ma jɛeri jo ma pu mara, m'a pu tanha Shitaanni na. ¹⁶ Pu jɛ ke koŋɔ ke wuu we, ma na jo ba ne be wa me ne jɛ ke koŋɔ ke wo we. ¹⁷ Ma wo can wu taga pu pye fɛɛfɛɛ. Mu wo kafila wu wu jɛ can we. ¹⁸ Tungana lemu na m'a na tun na pa koŋɔ puga ge, lee tungana le na ne be ya pu tun she koŋɔ ki na. ¹⁹ Ne naye waa yaha fɛɛfɛɛ ni mu mu pee wuu na, koŋɔ pu be di puyɛ waa yaha p'i bye fɛɛfɛɛ can wu ni.

Yesu ya Kile jɛeri wu n'a daa fɛɛ pu beeri mu

²⁰ «Ne ta na ma jɛeri pii ye wuu na-ɛ de, ga piimu be pu da ba d'a ne na pu jomɔ pu funɔɔ ni ge, pee be wuu na n'a ma jɛeri, ²¹ koŋɔ pu beeri di binne, p'i bye nigin, ba mu To Kile jɛ me ni ne ni, ne be di jɛ mu ni mu ni we. P'i binne, p'i bye nigin ni weɛ be ni, koŋɔ koŋɔ sipyii di d'a li na na mu w'a ne tun. ²² Pɛɛɛɛ ke mu ya kan ne mu ge, kee pɛɛɛɛ ke ne kan pu be mu, koŋɔ p'i binne p'i bye nigin ba ne ni mu jɛ me nigin we. ²³ Ne pinne ni pee ni na pye nigin, mu be d'a pinne ni ne ni na pye nigin; koŋɔ pu be di ja pinne p'i bye nigin can can na. Lee bu bye, koŋɔ sipyii na li ce na mu w'a ne tun, na pee be ya taan mu mu ba ne taan mu mu we.

²⁴ «Na To Kile, piimu m'a kan ne mu ge, ne na ba she bye xuu wemu ni ge, na funɔɔ ki wa pu be di ba she bye wa ni na ni. Nɔnɔ we m'a kan na mu ge, koŋɔ p'i wee nɔnɔ we jɛ, bani ne taan mu mu na ta koŋɔ sanha nɔnɔ shan we. ²⁵ To Kile, mu wemu w'a tii ge, koŋɔ ya ta mu ce we; ga ne kunni d'a mu ce. Piimu m'a kan ne mu ge, pee be ya li ce na mu w'a ne tun. ²⁶ Ne pu pye p'a mu ce, ne sanha di wa da da pu pyi p'a ma ceni. N'a taan ma mu taangana lemu na ge, koŋɔ kee taanɛɛge ke tuugo di ja pye pu te ni, ne be di binne bye ni pu ni nigin.»

Yawutuu p'a Yesu co

(Macoo 26:47-56; Marika 14:43-50; Luka 22:47-53)

18 Ayiwa, ba Yesu ya yee jo xɔ we, a wu ni wu kalaapiire t'i yiri kari Sedɔɔn dugo ki kadugo

yíri. Tiire kereye ya yi bye wee xuu wu ni, a p'i she jé yee ni.

² Zhudasi we wu bi da ba Yesu nɔhɔ yaha ge, lee bi wee ta wee be ya yee tiire kereye yi sanha ce. Bani Yesu bi tee na se wà ni wu kalaapiire ti ni. ³ Na Yesu ni wu kalaapiire ti yaha wee xuu wu ni, a Zhudasi di nɔ. Wu ni sɔɔsɔii ni Kile-pɛɛɛ pugbɔhɔ ki gedii pii pu bye. Saraya naha shɔɔnriɛɛ wo nɔhɔfɔgbɔ | Saraya naha shɔɔnriɛɛ wo nɔhɔfɔgbɔ ni Farizhɛɛn pu bi pee pinne ni Zhudasi ni. Namuuyɔ ni sokinnaa ni pu bye, yagboyo be di ne pu mu.

⁴ Keree kiimu beeri ki bi da ba bye Yesu na ge, wu bi kee beeri ce xɔ. A wu fulo pii sipyii pii na na pu yege na: «Ɔɔɔ yee di zhaa we?» ⁵ A p'i jo: «Nazareti sheen Yesu.» A Yesu di pu pye: «Ne wu ne wii!» Zhudasi we wu bi Yesu nɔhɔ yaha ge, lee bi wee be ta ni pu ni. ⁶ Ba Yesu ya pu pye: «Ne wu ne wii!» we, a p'i guri guri kaduma, na laha laha to niɛ na. ⁷ A Yesu di guri pu yege sanha na: «Ɔɔɔ yee di zhaa we?» A p'i wu nɔhɔ na: «Nazareti sheen Yesu.» ⁸ A Yesu di pu pye: «Go ne yee pye jo ne wu ne wii. Yee bu da yee na ne shaa, yi pii samaa yaha pee di da gaanj.» ⁹ Lee funɔɔ ni jomɔ pemu Yesu bi jo ge, a pee di bye can, na: «Na To Kile, piimu beeri m'a kan ne mu ge, nigin be ya piin ne mu pu ni we.» ¹⁰ Lee bi nɔhɔpara la ta Simɔ Pyɛɛri mu, a wee di lee kɔ li forogo ni, na saraya naha shɔɔnriɛɛ wo nɔhɔfɔgbɔ wu wo bulo kanige ce niweɛ paa laha. Wee kapyebye we mege ki bye na Malikusi. ¹¹ A Yesu di Pyɛɛri pye: «Ma nɔhɔpara le le wà li forogo ki ni! Wee tuun wu ni, ne To Kile w'a kanhama pemu gbegele yaha ne naha na ge, mu funɔɔ wa ne wu jé pee ni-i ge?»

¹² Ayiwa, ba Yesu ya yee jo we, a sɔɔsɔii ni pu wo nɔhɔfɔgbɔ we, ni Yawutuu gedii p'i Yesu co na wu keye ye nɔ. ¹³ A p'i fɛnhɛ she ni wu ni Anɛ mu, wee bye Kayifɛ wo yafena; Kayifɛ di bi bye saraya naha shɔɔnriɛɛ wo nɔhɔfɔgbɔ we lee yee le. ¹⁴ Wee Kayifɛ wu w'a bi pe jomɔ pe taga Yawutuu nɔhɔfɔɛ pu yeri na: «Ta yee ya li ce na jo l'a nɔhɔ yee mu na shen nigin wu xu sipyii pu beeri wuu na we?»

Pyɛɛri ya foro Yesu kaa tãan

(Macoo 26:69-70; Marika 14:66-68; Luka 22:55-57)

¹⁵ Ayiwa, ba p'a gaanj ni Yesu ni we, a Simɔ Pyɛɛri ni kalaapire la be di daha pu feni na gaanj. Macɛɛ ki bye lee kalaapire le ni saraya naha shɔɔnriɛɛ wo nɔhɔfɔgbɔ wu te ni; lee l'a pye kapuɔɔ a lee kalaapire l'i jé ni pu ni saraya naha shɔɔnriɛɛ wo nɔhɔfɔgbɔ wu kaɔɔa ki ni. ¹⁶ A Pyɛɛri di ba yere kɛɛɛɛ ki na, kɔɔɔ li nɔ na. Lee kalaapire lemu l'a pye saraya naha shɔɔnriɛɛ wo nɔhɔfɔgbɔ wu ceɔɔ ge, a lee di guri foro kɛɛɛɛ ki na. Cee wemu wu bi kɔɔɔ li nɔ sigee ge, a wu ba jo ni wee ni, na Pyɛɛri leɛɛ kaɔɔa ki ni. ¹⁷ Ayiwa, ba Pyɛɛri ya jin kaɔɔa ki ni we, cee we w'a kɔɔɔ li sigee ge, a wee di wu pye: «Ta mu be be wu wa we ná we wo kalaapiire ti ni we?» A Pyɛɛri di wu nɔhɔ na: «Ahayi, ne wa pu ni-i de!» ¹⁸ Wiire tuun wu bye wii, a kapyeyii pu ni sɔɔsɔii p'i na gberi na wahani. A Pyɛɛri be di ba yere pu tãan na ganha na wahani.

Saraya naha shɔɔnriɛɛ wo nɔhɔfɔgbɔ w'a Yesu yege

(Macoo 26:59-66; Marika 14:55-64; Luka 22:66-71)

¹⁹ Ayiwa, a saraya naha shɔɔnriɛɛ wo nɔhɔfɔgbɔ wu Yesu yege wu kalaapiire te ni wu kalaa wu keree na.

²⁰ A Yesu di wu pye: «Ne kunni, kɛɛɛɛ na ne bi ma yu sipyii pu beeri nii na. Ne bi sipyii pu kalaa Kile-pɛɛɛɛ piyeyɛ ye, ni Kile-pɛɛɛɛ pugbɔhɔ ki ni. Wee xuu wu ni be Yawutuu pu beeri bi ma puyɛ pinne. Ne ta na jomɔ pa shishiin jo nɔhɔhɔ ni we. ²¹ Naha na ma di na yegee we? Piimu p'a na jomɔ pu logo ge, pee yege na dii ne d'a pu kalaa we. Ne yemu jo ge, p'a yi ce can can na.» ²² Ba Yesu ya yee jo we, lee di Kile-pɛɛɛɛ pugbɔhɔ ki gedi wa ta wu tãan. A wee di kadaa ja wu nibege ni, na wu pye: «Saraya naha shɔɔnriɛɛ wo nɔhɔfɔgbɔ wu wo nɔhɔgana li wa le mu mu ya?» ²³ A Yesu di wu pye: «Ne bu da ne kafilakuumɔ jo, lemu l'a wu kolo ge, lee jo. Ga ye ne jo ge, yee bu da y'a tii tajogo ni, naha na ma d'a na kɔɔɔ we?»

²⁴ A Anɛ di nɔhɔ ti yaha wà Yesu na, na wu yaha she gan Kayifɛ mu, saraya naha shɔɔnriɛɛ wo nɔhɔfɔgbɔ we.

Pyɛɛri ya foro Yesu kaa tãan sanha

(Macoo 26:71-75; Marika 14:69-72; Luka 22:58-62)

²⁵ Lee bi Simɔ Pyɛɛri ta sanha na ki tãan na wahani. A sipyii pii di wu yege na: «Ta mu be be wu wa we ná we wo kalaapiire ti ni we?» Ga, a Pyɛɛri di foro wu kaa tãan na jo: «Ahayi, ne wa pu ni-i de!» ²⁶ Ná wemu wo niweɛ Pyɛɛri ya paa laha ge, wee wo ceborona wa be wu bye saraya naha shɔɔnriɛɛ wo nɔhɔfɔgbɔ wu kapyebye wa. A wee di Pyɛɛri pye: «Wee tuun wu ni, ta neye pyaa ya mu na ni wu ni shiizhan tiire kereye yi ni we?» ²⁷ Ga, a Pyɛɛri di guri jo sanha na yi ne can we, a xhupoo di mee su taapile ni.

P'a she ni Yesu ni Pilate mu

(Macoo 27:1-2, 11-14; Marika 15:1-5; Luka 23:1-5)

²⁸ Lee kadugo na a p'i foro ni Yesu ni Kayifɛ kaban, na gari ni wu ni Oromɛ gbafɛɛri wu kaɔɔa ki ni. Lee ya pye nimugunɔ wu na. Yawutuu nɔhɔfɔɛ pu ya ta sɔɔ na jé kaɔɔa ki ni we, kɔhɔ p'i gori yaha fɛɛɛɛ na be ni pu wo kalɛɛɛ ki ni, kɔhɔ pu be di ba já Nuwuuro ti wo Kalɛɛ | Kalɛɛ li yalige ki li. ²⁹ Lee l'a Pilate pye w'a foro pa pu yíri kɛɛɛɛ ki na, na ba pu yege na: «Lɛɛ we ná we d'a pye y'i wu jaagi lee na we?» ³⁰ A p'i Pilate pye: «We ná we da bye wu ne kakuubye we, wèe bi da ga ba ni wu ni mu mu we.» ³¹ A Pilate di pu pye: «Y'a se ni wu ni yiye pyaa di she kiiri kɔn wu na na be ni yi wo saliya wu ni.» A p'i Pilate pye: «Li ya saha wèe pu sipya wa shishiin gbo we.» ³² Lee ya pye mu, kɔhɔ Yesu bi jomɔ pemu jo na wee na ba xhu xugana lemu na ge, pee nɔ di fa.

³³ Wee tuun wu ni a Pilate di guri jé gbafɛɛri wu kaɔɔa ki ni, na Yesu yiri na wu yege na: «Yawutuu wo saan mu ne ya?» ³⁴ A Yesu di Pilate pye: «Muyɛ pyaa k'a ye kɔn mayɛ funɔɔ ni na jo laa, ta watii w'a yi jo mu nii na?» ³⁵ A Pilate di wu pye: «Wee tuun wu ni, ma na na

Yawutu ge? Muye pyaa shishiin ni saraya naha shɔɔn-rivɛɛ nɔɔɔfɛɛ | saraya naha shɔɔn-rivɛɛ nɔɔɔfɛɛ, pee p'a pa ni ma ni ne mu, na ne wu kiiri kɔn ma na. Lɛke ma d'a pye pu na wɛ?» ³⁶ A Yesu di wu pye: «Nɛ wo saanra ti wa naha ke kɔɔ ke na wɛ. Nɛ wo saanra ti da bi bye naha ke kɔɔ ke na, nɛ wo sipyii pu bi da kashen ɔmɔ nɛ kaa na, kɔɔhɔ Yawutuu nɔɔɔfɛɛ pu ganha bu j'a nɛ co wɛ. Ga nɛ wo saanra ti nɛ naha ke kɔɔ ke na wɛ.» ³⁷ A Pilate di Yesu pye: «Wee tuun wu ni saan mu nɛ ge?» A Yesu di wu pye: «Mayɛ pyaa ki wa yi yu na saan nɛ nɛ; can wu nɛ wii. Ga lemu na nɛ se kɔɔ ke na ge, lee li wa mɛ, na can wu shɛɛ sipyii pu na. Sipya wemu funɔɔ ki nɛ wu da ɔari can ni ge, weefɔɔ wu da da nɛ jomɔ nuri.» ³⁸ A Pilate di wu pye: «Naha ki nɛ can wɛ?»

P'a Yesu jaagi na pu wu gbo

(Macoo 27:15-18, 20-21; Marika 15:6-11; Luka 23:13-19)

Ba Pilate ya yee jo wɛ, na foro kari sanha Yawutuu pu yiri na shɛ pu pye: «Nɛ mu kunni, nɛ kaa la shishiin ɔa we n'a we na lemu l'a wu kagbuu xɔ wɛ. ³⁹ Ayiwa, ma na jo lee wa wu mu kalɛɛ, na jo yee bɛɛri, ba Nuwuuro ti wo Kalɛnɛ | Kalɛnɛ l'a nɔ wɛ, di ma kasolemɛ wa yaha yi mu. Lee funɔɔ ni yi la nɛ di Yawutuu pu wo saan wu yaha ya?» ⁴⁰ A p'i ganha na seɛ na yu: «Ahayi dɛ! ma ganha bu wee yaha wɛ, Barabasi yaha!» Na ta wee Barabasi we di bi dun sipyii na.

Pilate ya sɔɔ li na na pu Yesu gbo

(Macoo 27:22-31; Marika 15:12-20; Luka 23:20-25)

19 Ayiwa, Pilate ya li ta mu ge, a wu jo na pu Yesu kɔɔ ni susɔɔ ni. ² A sɔɔsɔsɔ p'i xhuyo shin na pye saanra ɔɔɔɔ, na lee tɔ wu nɔɔ ni. Na saannaa fadegbɔɔɔ nɔɔɔ ka le wu na. ³ A p'i ganha na fuloo wu na na yu: «Naabye Yawutuu saan!» Na ganha na kadawahaa leni wu ni.

⁴ A Pilate di guri foro sanha kɔɔɔɔ ki na na shɛ sipyiiire ti pye: «N'a da pu pye p'i foro naha ni wu ni kɔɔɔ ki na, kɔɔhɔ y'i li cɛ na jo nɛ ta kaa la shishiin ɔa we n'a we na lemu l'a wu kagbuu xɔ wɛ.» ⁵ A p'i foro ni Yesu ni, xhuyo ɔɔɔ li na nɛ wu na, saannaa fadegbɔɔɔ nɔɔɔ ki bɛ di nɛ wu na. A Pilate di sipyiiire ti pye: «Ayiwa, n'a wu we!» ⁶ Ba saraya naha shɔɔn-rivɛɛ nɔɔɔfɛɛ | saraya naha shɔɔn-rivɛɛ nɔɔɔfɛɛ ni Kile-pɛɛɛ pugbɔɔ ki gedii p'a Yesu ɔa wɛ, na ganha na xhuulo, na yu: «Yi wu kori tige na! Yi wu kori tige na!» A Pilate di pu pye: «Yiyɛ pyaa ki pa wu co shɛ gori tige ki na, bani nɛ kunni wa kaa la shishiin ɔa we n'a we na lemu ya wu kagbuu xɔ wɛ.» ⁷ A Yawutuu nɔɔɔfɛɛ p'i Pilate pye: «Saliya wa wu nɛ wee mu, na saha ni wee saliya wu ni, w'a yaa na gbo; bani w'a wuyɛ yaha na Kile ja wee nɛ.»

⁸ Ba Pilate ya pee jomɔ pu logo wɛ, a wusama di fya. ⁹ A wu guri jɛ ni Yesu ni gbafɛɛri wu kaɔɔ ki ni sanha, na shɛ wu yege na: «Mii mu d'a yiri wɛ?» Ga Yesu ya ta wu ɔɔ shɔ wɛ. ¹⁰ A Pilate di Yesu pye: «Go nɛ na m'a fɛɛ ge? Ta mu ya li cɛ na jo se wa nɛ ni nɛ wu mu yaha wɛ? Se d'a nɔɔ pye bɛ nɛ ni sanha nɛ wu mu kori tige na wɛ?» ¹¹ A Yesu di wu pye: «Kile w'a wee se wu

kan mu mu niɔa, lee bɛ wɛ muye pyaa wo se bi da ga j'a bye nɛ na kaa la shishiin na wɛ. Lee funɔɔ ni, wemu w'a nɛ co na pa gan mu mu ge, lee l'a wee wo jurumu wu pye w'a nɛɛ mu wo wu na.»

¹² Ba Yesu ya yee jo wɛ, a Pilate di ganha na yaha-gana shaa wee tuun wuyɛ pyaa ni Yesu na. Ga, a Yawutuu p'i ganha na seɛ na yu: «Ma bu sii we n'a we yaha, ma nɛ nige Oromɛ saannaa nɔɔɔfɛɛ Sezari nɔɔ wɛ. Sipya sipya w'a jo na saan wee nɛ ge, weefɔɔ ya nɛri Oromɛ saannaa nɔɔɔfɛɛ wu pɛn.» ¹³ Ba Pilate ya yee lo-go wɛ, na Yesu yeege sanha kɔɔɔ ki na. Pu bi xuu wa yaa w'a nɔɔɔ wu ni ni kagereye ni kaɔɔ ki ni. Wee xuu wu mɛge ki bye Yawutuu jomɔ pu ni na: «Gabata.» A Pilate di ba diin wu kiirikɔɔ koro li ni wee tuun wu ni. ¹⁴ Kee ɔa ki jimuguro ti bi da bye Yawutuu wo Nuwuuro ti wo Kalɛnɛ | Kalɛnɛ le. Na ɔa ki ta k'a nɔ nɔɔ ni, a Pilate di Yawutuu nɔɔɔfɛɛ pu pye: «Yi saan wu we.» ¹⁵ A p'i ganha na xhuulo na yu: «Yi wu yeege naha! Yi wu yeege naha! Yi wu kori tige na!» A Pilate di pu pye: «Nɛ wu da yee wo saan wu kori tige na ya?» A saraya naha shɔɔn-rivɛɛ nɔɔɔfɛɛ p'i wu pye: «Saan watii nɛ nige wɛɛ mu Oromɛ saannaa nɔɔɔfɛɛ Sezari kadugo na wɛ.» ¹⁶ Wee tuun wu ni a Pilate di Yesu ɔɔ yaha pu mu, na pu shɛ wu kori tige na.

P'a shɛ Yesu kori tige na

(Macoo 27:32-44; Marika 15:21-32; Luka 23:26-43)

A sɔɔsɔsɔ p'i Yesu co, na foro ni wu ni kanha ki ni, ¹⁷ na wuyɛ pyaa wo korikoritige ki taha wu nɔɔ ni. A p'i ganha na gaɔɔ xuu w'a ni, wee mɛge nɛ na: «Nugɔɔɔ xuu» p'i wu yiri Yawutuu jomɔ pu ni na «Goligota.» ¹⁸ A p'i shɛ wu kori tige na w'a. A p'i sipyii shuun wa bɛ pin-nɛ kori ni wu ni. Wa nɛ wu kanige cɛ; wa nɛ wu kamɛnɛ cɛ. A Yesu yɛ pyaa di bye pu nɔɔ ni. ¹⁹ A Pilate di pu pye p'a kama pa ka kɔɔ la na, na lee kori korikoritige ki na wu nɔɔ na. Pee kama pu pe na:

NAZARETI SHEEN YESU, YAWUTUU WO SAAN WE.

²⁰ Yawutuu niɔɔɔ pu bi pee kama pu kalaa, bani p'a bi Yesu kori xuu wemu ni ge, wee xuu wu bi lii kanha ki na wɛ. Pee kama pu bɛ di bi ka Yawutuu jomɔ pu ni, na pu ka Oromɛ shɛɛn jomɔ pu ni, na pu ka Girekii jomɔ pu bɛ ni. ²¹ Wee tuun wu ni a saraya naha shɔɔn-rivɛɛ nɔɔɔfɛɛ | saraya naha shɔɔn-rivɛɛ nɔɔɔfɛɛ p'i shɛ Pilate pye: «Mu bi yaa mu yi ka na «Yawutuu saan wɛ,» ga mu bi yaa mu yi ka na: «We n'a we ya jo na Yawutuu saan wee nɛ.» ²² A Pilate di pu pye: «Nɛ yemu ka na xɔ ge, yee y'a da bye w'a.»

²³ Ayiwa, ba sɔɔsɔsɔ p'a Yesu kori xɔ tige ki na wɛ, na wu faya yi shan tahaa shishɛɛ, wa bɛɛri w'a taa la lɔ. A p'i wu fadegbɔɔɔ ki bɛ lɔ, kee fadegbɔɔɔ ke di bye fana nigin, jomɔ baa. Na lɔ fugba wu na, na digi nɔɔɔɔ daan, tajɔɔɔ bye ki na xuu wa shishiin ni wɛ. ²⁴ A sɔɔsɔsɔ p'i puyɛ pye: «Wu ganha bu da wu fadegbɔɔɔ ki shɛɛngi wɛ, wu kagaanshaan pye ki na, ki na nɔ wemu na ge, kɔɔhɔ wu wee cɛ.» Ba lee ya pye mu wɛ, yemu y'a ka Kile Kafila wu ni ge, a yee ɔɔ di fa na:

«P'a na faya yi taa taa puyɛ na, na kagaanshaan pye na fadegbɔɔɔ ki wuu na.» †

Lee sɔɔsɔsɔii p'a pye.

²⁵ Lee bi Yesu nu Mariyama, ni wu nu wu ceboroshɔ, ni Kilopasi shɔ Mariyama, ni Magadala shɛen Mariyama yɛ ta pee ya yere Yesu korikoritige ki t̄aan. ²⁶ Ba Yesu ya wu nu wu na wɛ, kalaapire lemu kaa li bi dan wu ni ge, na lee bɛ na nufɔɔ wu t̄aan wɛ, a wu wu nu wu pye: «Nufɔɔ we, ma ja wu we.» ²⁷ Lee kadugo na a wu lee kalaapire li bɛ pye: «Ma nu wu we.» Na co kee caɗa ki na, a lee kalaapire l'i gari ni Yesu nu wu ni wu kaban, na wu co xuuni.

Yesu xugana

(Macoo 27:45-56; Marika 15:33-41; Luka 23:44-49)

²⁸ Lee kadugo na ba Yesu ya li cɛ na keree ki bɛeri ɔɔ ya fani fo na pa ɔɔ we tuun we na wɛ, a wu jo: «Waga ki wa nɛ na.» W'a yee jo, yemu y'a ka Kile Kafila wu ni ge, kɔnhɔ yee bɛ ɔɔ di fa. ²⁹ Lee bi shɔɔ la ta wà lee ya ni vinegiri na. A p'i yoro ta lɔ fyenmi wee vinegiri wu ni, na tee migile kagaanga ka na na taha Yesu ɔɔ na. Tige kemu wo genɛ k'a bye kagaanga ki ge, kee mɛge ki nɛ na «Izopu | Izopu tige.» ³⁰ Ba w'a tee yoro ti sɔn sɔn wɛ, na jo: «Keree ki bɛeri ɔɔ ya fa nimɛ.» Ba w'a yee jo wɛ, na wu nɔnɔɔ sogi, na wu munaa li kan Kile mu.

Sɔɔsɔsɔii wa ya Yesu firi wu kabanugo na

³¹ Ayiwa, kee caɗa ki bye Yawutuu wo cadɛenge ki cadanga. Sipyii piimu p'a kori tiye yi na ge, Yawutuu nɔnɔɔfɛ pu funɔɔɔ bye pee pu cadɛenge ki ta wà wɛ. Bani kee cadɛenge ki bi kiye waa cadɛenyɛ yi saya na. Lee wuu na p'a she Pilate nɛeri, sipyii piimu p'a kori kori ge, na wu pee yaha p'i she pee tɔɔɔ kegi kegi p'i xhu tɔvuyo na, kɔnhɔ p'i pu tirige laha tiye yi na. ³² A sɔɔsɔsɔii p'i gari, sipyii shuun wemu p'a pinne kori ni Yesu ni ge, a p'i she ɔɔ na nizhiime wu tɔɔɔ kegi kegi, na nɛeri shuun wo wu yiri, na wee bɛ tɔɔɔ kegi kegi. ³³ Ba p'a ɔɔ Yesu na wɛ, na wee ta wee ya xu ɔɔ, na bye pu ya wee wo tɔɔɔ yi kegi kegi wɛ. ³⁴ Ga, a sɔɔsɔsɔii nigin wa di wu canmi taga Yesu firi wu kabanugo na. Taapile ni, a shishan ni lɔhɔ di foro tafirige ki ni. ³⁵ Sipyia wemu w'a pe jomɔ pe paari mɛ ge, weefɔɔ yɛ pyaa k'a le na nii na. Wu nii kanagaa ki bɛ di nɛ can. Wuyɛ pyaa ki bɛ wa d̄a li na na wee nii kanagaa ki nɛ can. W'a kii keree kii paari, kɔnhɔ yee bɛ di d̄a ki na. ³⁶ Ayiwa, kii keree kii bɛeri ya pye mu ge, yemu y'a ka Kile Kafila wu ni ge, a yee ɔɔ di fa na:

«Wu kaciige ka shishiin wa da ba gɛgi wɛ.» †

³⁷ L'a ka sanha xuu wa bɛ ni Kile Kafila wu ni na:

«Sipyia wemu p'a firi ge, wee p'a da ba wii.» ††

Yesu legana faɗa ni

(Macoo 27:57-61; Marika 15:42-47; Luka 23:50-56)

³⁸ Lee kadugo na a Arimate shɛen Yusufu di she Pilate nɛeri na wu sɔɔ pee mu, p'i she Yesu nixhugo ki tirige laha tige ki na. A Pilate di sɔɔ pu mu. Yusufu bɛ bi bye Yesu wo kalaapire la, ga Yawutuu pu wo nii fyaara

† Zaburuu 22:19† Zaburuu 34:21, Ekizode 12:46, Nɔburuu 9:12 †† Zakari 12:10

ti bi wu pye wu na n̄mɔhɔni. A wu gari na she Yesu nixhugo ki tirige. ³⁹ Ayiwa, Nikodemu wemu wu bi she Yesu yiri caɗa ka piige ge, a wee bɛ di ba ni nudanga yaɗmuyɔ tɛhɛ shuun wa ni, na yi suri yiye ni. Nigin wa mɛge nɛ na Izopu | mire, nigin wusama mɛge di nɛ na alowesi. Yi bɛeri bi yaa yi kiloo kɛlɛ taanri (30) ɔɔ. ⁴⁰ A pee shuun wu Yesu nixhugo ki lɔ, na nudanga yaɗmuyɔ yi le fatɔɔɔ ka ni, na kee migile wu na, na bɛ ni Yawutuu pu wo xuu legana li ni. ⁴¹ Tiire tɛge ka bye wà kee bi lii Yesu takorogo ki na wɛ. Faɗa ka nidugiyahaɗa di bye kee tɛge ki wo faaya yi ni, sipyia bi sanha le na kee ni wɛ. ⁴² Ba ma na jo kee caɗa ki bye Yawutuu pu wo cadɛenge ki cadanga ge, a p'i fyaala she Yesu le kee faɗa ki ni, bani faɗa ki bɛ bi lii wɛ.

Yesu ya nɛ na foro xu ni

(Macoo 28:1-8; Marika 16:1-8; Luka 24:1-12)

20 Ayiwa, Dimazhi wu n̄sɔɔɔgbɔhɔ ki na, na kɔɔenge ta ki sanha wo wɛ, a Magadala shɛen Mariyama di gari faɗa ki na. Kageegbɔhɔ ke pu bi gologolo taga faɗa ki ɔɔ tɔ ge, a wu she kee ta k'a laha faɗa ki ɔɔ na. ² Kalaapire lemu kaa li bi dan Yesu ni ge, a wu baa kari Pyɛeri ni lee yiri, na she pee pye: «P'a Kafɔɔ nixhugo ki lɔ yege faɗa ki ni, wɛe di ya cɛ mii p'a wu yaha wɛ!»

³ Ba Pyɛeri ni lee kalaapire l'a pee jomɔ pu logo wɛ, a p'i foro, na gari faɗa ki na. ⁴ Pu shuun wu bɛeri wu bi fe na gaanɔ faɗa ki na. Ga, a lee kalaapire li tɔɔ di weri Pyɛeri na, a lee di baa toro Pyɛeri t̄aan, na she ɔɔ wu naha na faɗa ki na. ⁵ Ba wee ya ɔɔ faɗa ki na wɛ, na jaari wii ki funɔɔ ni; faviire te pu bi taga Yesu migile ge, a wu tee faviire ti na wà n̄nɛ ki na. Ga wu kunni di ya jé faɗa ki ni wɛ. ⁶ A jeri di bye, a Simɔ Pyɛeri di ɔɔ. Ba wee ya ɔɔ wɛ, na jé faɗa ki ni, na faviire ti na wà n̄nɛ ki na. ⁷ Faɗa kemu ki bi taga Yesu nɔnɔɔ ki migile ge, a wu kee ta p'a kee kurulo, na ki yaha ki yɛ xuu ni. Kee bi ta pinne ni te ti faviire ti ni wɛ. ⁸ Wee tuun wu ni, kalaapire lemu l'a fɛnhɛ ɔɔ faɗa ki na naha na ge, a lee bɛ di na jé faɗa ki ni. A wee bɛ di li na mu, na d̄a li na na Yesu ya nɛ. ⁹ Jomɔ pemu pu bi ka Kile Kafila wu ni ge, na li waha l'i waha, Yesu ya yaa na nɛ na foro xu ni ge, kalaapiire ti bi sanha pee cɛ ta wɛ. ¹⁰ Wee tuun wu ni a kalaapiire t'i guri na ma deeye ni.

Yesu ya wuyɛ she Magadala shɛen Mariyama na

(Macoo 28:9-10; Marika 16:9-11)

¹¹ Ayiwa, lee di Mariyama ta w'a she yere faɗa ki ɔɔ na, na ganha na mɛɛ suu. A wu mɛsuwo wu ba leele, na jaari wii faɗa ki funɔɔ ni. ¹² Na mɛlɛkɛ shuun wa na wà, faviire di nɛ pu na. Xuu wemu ni pu bi Yesu sinn̄nɛ ge, wee xuu wu ni pu bi tiin. Nigin wa wu bye nɔnɔɔ ke xuu we ni, wusama di nɛ tɔɔɔ ye xuu we ni. ¹³ A pee mɛlɛkɛ p'i Mariyama pye: «Cee we, naha na mu di wa mɛɛ suu wɛ?» A wu jo: «Nɛ Kafɔɔ wu nixhugo p'a lɔ, nɛ di ya cɛ mii p'a wu yaha wɛ.» ¹⁴ Ba w'a pee jomɔ pu yu wɛ, na ba n̄mahana nɛeri, na Yesu niyerege na wà; ga wu bi ta li cɛ na jo Yesu wu nɛ wii wɛ. ¹⁵ A Yesu di wu yege na: «Cee we, naha na mu di wa mɛɛ suu wɛ? Jɔɔ mu di wa zhaa wɛ?» Ayiwa, a Mariyama di ganha na gi-

in na tiire tēge ki kafɔɔ wu wi, na wu pye: «Yesu n’a zhaa, ma bi ta m’a wu lo, wu sanha she na na di she wu lo da gaanji.» ¹⁶ A Yesu di wu pye: «Mariyama!» A Mariyama di nmahana neri wu yiri na wu pye Yawutuu jomɔ pu ni na: «Rabuni!» (Lee kɔri ne «Karamɔɔ.») ¹⁷ A Yesu di wu pye: «Ma ganha bu da gbɔn na na we, bani ne sanha dugi fɔɔ na kari na To wu yiri we. She yi jo na cebooloo pu mu na ne w’a duri na gaanji na To wu yiri, yee be wo To we; wee wemu wu ne ne Kile, na ne yee be wo Kile ge.» ¹⁸ A Magadala sheen Mariyama di she kalaapiire ti pye na wee ya Kafɔɔ na. Yesu ya yemu jo wu mu ge, a wu yee jo pu mu.

Yesu ya wuyɛ she wu kalaapiire ti na
(Macoo 28:16-20; Marika 16:14-18; Luka 24:36-49)

¹⁹ Wee Dimazhi wuyɛ pyaa yakonɔ, kalaapiire ti bye puga ka ni. Pu bi kee gburaya yi shɔɔ wá puyɛ na Yawutuu nɔnɔfɛɛ pu nii fyaara wuu na. A kalaapiire t’i ba binne Yesu fo na w’a yere pu niɛ ni. A wu pu pye: «Kile wu naniɛ kan yi mu.» ²⁰ Ba w’a yee jo we, na wu keye ni wu kabanugo ki she pu na. Ba kalaapiire t’a Kafɔɔ wu na we, a pu funyɔ di sii taan xuuni. ²¹ A Yesu di pu pye sanha na: «Kile wu naniɛ kan yi mu. Na To Kile w’a na tun tungana lemu na ge, lee tungana le ninunɔ na ne be w’a da yi tun.» ²² Ba w’a yee jo we, na nɔ kafɛɛge fɔ wá pu na, na pu pye: «Yi Fɛfɛɛɛ Munaa li shɔ.» ²³ Yi bu sipya beeri wo jurumu yafa wu mu, weefɔɔ wo jurumu wu na yafa wu mu. Ga yee bye yee di ya sipya wemu wo jurumu wu yafa wu mu we, weefɔɔ wo jurumu wu da yafa wu mu we.»

Yesu ya wuyɛ she Tomasi na

²⁴ Yesu ya wuyɛ she wu kalaapiire ti na cana kemu ge, kalaapiire lemu mege ki ne na Tomasi, p’i wu pyi sanha na «Nmami» ge, wee bye ni pusamaa ni kee cana we. ²⁵ A Kalaapiire tisara di ba wee pye: «Wèe ya Kafɔɔ na!» A Tomasi di pu pye: «Ne kunni bye ne tɔɔɔ ti fe pu na wu keye yi na, na na kabee taha tee tɔɔɔ te wɔ fe pu na, na na keɛ be taha nmaga ki wo fe pu be na wu kabanugo ki na we, ne da ga dà yi na bada we.» ²⁶ Ayiwa, a cewuu nigin di doro, a kalaapiire t’i ba she tiye pinne sanha puga ki ni. Tomasi be di bi bye ni pu ni kee cana. A p’i gburaya yi shɔɔ. A p’i ba binne Yesu fo na puyɛ niɛ ni. A wu pu pye: «Kile wu naniɛ kan yi mu.» ²⁷ Lee kadugo na a wu Tomasi pye: «Tomasi, fulo naha, m’a ma keɛ ki taha na keye yi na ma wii; ma bu xɔ m’a ki taha na kabanugo ki be na wii. N’a daa baara ti yaha, m’a da daa na na.» ²⁸ A Tomasi di wu pye: «Ebe! Mu wu ne ne Kafɔɔ ni ne Kile!» ²⁹ A Yesu di wu pye: «Mu ya ne na ge, lee be l’a mu pye mu ya dà ne na we! Piimu pu ne pu ya ne na we, na dà ne na ge, pee ne duba nago.»

Yohana Kitabu wu kakana nɔnɔ

³⁰ Yesu ya kakanhanjaa niɛheɛɛ kii be pye wu kalaapiire ti nii na, kee ya ta ka naha we Kitabu we ni we. ³¹ Ga kiimu k’a ka ge, kee wo kakana nɔnɔ ki wa

kɔnɔ y’i li ce, y’i dà be li na na Yesu wu wa Shɔɔ we, na wee wu ne Kile ja we. Y’i kɔnɔ nii sicuumɔ ta wee n’a daa we funɔɔ ni wu mege ki fanha ni.

Yesu ya wuyɛ she wu kalaapiire gbarashuun na

21 Ayiwa, kii keree kii kadugo na, Yesu ya wuyɛ she sanha wu kalaapiire ti na Tiberɛyade Gba wu nɔ na. Le shegana le na w’a wuyɛ she. ² Simɔ Pyɛɛri, ni Tomasi wemu p’a byi sanha na «Nmami» ge, ni Natapeli wemu w’a yiri Kana kulo li ni, Galile fiige ki ni ge, ni Zebede jalaa shuun, ni kalaapiire shuun wa be, lee bi pee ta pee beeri na ne shiizhan. ³ A Simɔ Pyɛɛri di pu pye: «N’a da zhe fya sha.» A kalaapiire tisara be di jo: «Wèe be pu wa da zhe ni ma ni.» A p’i foro kari, na she jé kɔɔɔ ka ni, na pu jɔɔ pu nɔ kɔn na waa. Ga pu ya fyara be ta kee cana ki wo piige ki ni we. ⁴ Nimugunɔ wu na, a kalaapiire t’i Yesu niyerege na gba wu nɔ na; ga pu bi ta wu ce na jo Yesu wu ne wii we. ⁵ A Yesu di pu pye: «Na naniɛɛ, ta yee ya fya pii ta?» A p’i wu nɔ shɔ na: «Wèe ya ta yaaga be ta we.» ⁶ A Yesu di pu pye: «Yi jɔ wu wá kɔɔɔ ki kanige ce wu ni, yi na fya ta. Ba p’a jɔ wu wá wà we, fya pu neheɛ keɛ ni, pu ya já jɔ wu kile yeege lɔɔ ki ni we.» ⁷ Kalaapiire lemu kaa li bi dan Yesu ni ge, a lee di Pyɛɛri pye: «Pyɛɛri, go Kafɔɔ w’a wii!» Ba Pyɛɛri ya logo na Kafɔɔ w’a wii we, na wu fadenɛ lo le, bani wu fadenɛ baa wo wu bye. Na do lɔɔ ki ni, na ganha na gaanji Yesu feni. ⁸ A kalaapiire tisara di ganha na ma ni kɔɔɔ ki ni, na jɔ wu be kilee na ma ni fya pu ni. Bani pu bi lii kogonɔ ki na we. Pu ni kogonɔ ki bye meterelee xhuu nigin (100) shi.

⁹ Ba p’a nɔ kogonɔ ki na we, na naganhaa na wà, fya d’a taha ki nɔnɔ ni, na buuri be na wà. ¹⁰ A Yesu di pu pye: «Fya piimu y’a co ge, yi pa ni pii ni naha.» ¹¹ A Simɔ Pyɛɛri di jé kɔɔɔ ki ni, na jɔ wu kile yeege, na foro ni wu ni kpeɛge ki na, wu beeri ya sii ni fya naga na fo yi xhuu nigin ni kelee kaguro ni taanri (153). Ga fya pu ni pu neheɛ ni, jɔ wu ya kɔn we. ¹² A Yesu di pu pye: «Yi pa y’i ba li!» Sipyaa ya ta kalaapiire ti ni wemu ya kɔ na wu yege na jo: «Mu di ne jɔɔ we?» Bani pu beeri bi li ce na Kafɔɔ wu ne wii. ¹³ A Yesu di fulo na buuri wu lo kan pu mu, na fya pu be lo kan pu mu. ¹⁴ Na co fo Yesu neduun wu na, wu tɔɔɔ taanri wuu l’a pye lere na wuyɛ shee wu kalaapiire ti na.

Yesu ya Pyɛɛri yegee

¹⁵ Ba p’a li xɔ we, a Yesu di Simɔ Pyɛɛri pye: «Yohana ja Simɔ, ta ne kaa ya dan mu ni xuuni na toro pii samaa taan?» A Pyɛɛri di jo: «Uun ge, Kafɔɔ! Muye pyaa ki be ya li ce na mu kaa ya dan ne ni.» A Yesu di wu pye: «Ta na dubyapiye yi nɔ shaa.» ¹⁶ A Yesu di wu pye sanha tɔɔɔ shuun wuu li ni na: «Yohana ja Simɔ, ta ne kaa ya dan mu ni xuuni?» A Pyɛɛri di jo: «Uun ge, Kafɔɔ! Muye pyaa ki be ya li ce na mu kaa ya dan ne ni.» A Yesu di wu pye: «Ta na dubyaa pu naha.» ¹⁷ A Yesu di wu yege taanri wuu li ni na: «Yohana ja Simɔ, ta ne kaa ya dan mu ni?» A Pyɛɛri naha di danha, bani Yesu ya wu yege fo tɔɔɔ taanri na: «Ta ne kaa ya dan mu ni?» Lee na a

wu Yesu pye: «Kafɔɔ, mu ya keree bɛɛri cɛ. Muye pyaa k'a li cɛ na mu kaa ya dan nɛ ni.» A Yesu di wu pye: «Ta na dubyaa pu ɔɔ shaa!»¹⁸ A Yesu di Simɔ pye sanha na: «Can can na, n'a da yi jo ma mu, ma lɛvɛɛɛ ti tuun wu ni, mu bi ma ma kirige taga maye ɔɔ. Xuu wemu w'a ma taan ge, m'a ganha na se wà. Ga mu ba ba lɛ, ma na ba ma keye yirige, sipya watii na kirige ki ɔɔ ma na. P'a ganha na se ni ma ni xuu wa ni ma funɔɔ ɔɔ ma she wemu ni wɛ.»¹⁹ Pyɛɛri bi da ba xhu xugana leke na lee di baraga taha Kile mɛge na ge, lee xugana le Yesu ya she ni le kafila talenɛ le ni. Lee kadugo na a wu Pyɛɛri pye: «Ta ma na fɛni!»

Kalaapire lemu kaa li bi dan Yesu ni ge

²⁰ Ba Pyɛɛri ya kara wii wɛ, kalaapire lemu kaa li bi dan Yesu ni ge, a wu lee ɔɔ na li na ma pu kadugo yiri. Lee kalaapire le li bi she diin Yesu taan na pu yaha pu na li cana ka piige, na wu yege na: «Wù Kafɔɔ, sipya weke wu wa da ba mu ɔɔɔ yaha wɛ?»²¹ Ayiwa, ba

Pyɛɛri ya lee kalaapire li ɔɔ na wɛ, na jo: «Wù Kafɔɔ, we do, leke di da ba we ta wɛ?»²² A Yesu di wu pye: «Li ɔɔɔ daan nɛ mu nago kanna wu gori yaha ɔɔɔɔɔ na fo di zhe nɛ caguribaɔa pye k'a ɔɔ, mu ɔɔɔ wa yee ni wɛ? Mu kunni w'a ma nɛ fɛni ye sa!»²³ A kalaapiire t'i pee jomɔ pe caaga na xuu wu bɛɛri círi na lee kalaapire le da ga xhu wɛ. Na ta Yesu di ya ta Pyɛɛri pye na jo wu da xhu wɛ, ga Yesu ya jo na: «Li ɔɔɔ daan nɛ mu nago kanna wu gori yaha ɔɔɔɔɔ na fo di zhe nɛ caguribaɔa pye k'a ɔɔ, mu ɔɔɔ wa yee ni wɛ?»

Jomɔ pu taxɔɔ

²⁴ Lee kalaapire le ninunɔ li wa pe jomɔ pe ɔɔɔ ya. Wee shiin wu d'a pe jomɔ pe ka bɛ. Wèe bɛ ya li cɛ na can wu ɔɔ wu jomɔ pe.

²⁵ Ayiwa, Yesu ya keree ɔɔɔɔɔɔɔ kiitiigee bɛ pye. Pu da bi jo p'i kee bɛɛri nigin nigin ka, nɛ giin jo pee Kitabuu pu bɛɛri bi da já jé ɔɔɔ puga ni wɛ.

KAPYEGEREE

Jɔɔ w'a we Kitabu we ka wɛ?

Luka w'a we Kitabu we ka. Luka bye Yawutu wɛ, ga Yesu wo n'a daa fɔɔ nijemɛ wu jɛ wii. Luka yɛ pyaa ya kii keree kii jɔ, na jɛ bɛ ki pyevɛɛ ni, lee na w'a yu tɔɔɔɔ ni jɛ jɛ jɛ ni «wɛɛ». Luka ya kushɛgɛɛ kii pye kulogoo kii ni, ni Tudunmɔɔ Pɔɔli ni, Jozaama pu yɛɛ li wuu na, na wu tɛri wu labye wu na. W'a yiri ni Pɔɔli ni Torowasi ni na kari Filipe ni (Kapyegerɛ 16:10-12). Lee kadugo tɔan na ba binɛ yiri ni wu ni Filipe ni na kari Zheruzalɛmu ni, ni Oromɛ bɛ ni (Kapyegerɛ 20-28).

Naha na ke mɛgɛ ke di jɛ na «Kapyegerɛ» wɛ?

We sɛmɛ we mɛgɛ ya yiri na «Kapyegerɛ, kelee Yesu tudunmɔɔ pu wo kapyegerɛ, kelee Fɛfɛɛɛ Munaa li wo kapyegerɛ». Bani wu bɛɛri w'a jɛ kapyegerɛ na Fɛfɛɛɛ Munaa ya tudunmɔɔ pu jaha co p'a kiimu pye, kɔɔhɔ p'i Egilizi wu kɔɔhɔ tɛɛ kɔɔhɔ ke na ge. Na fara lee bɛɛri na, Fɛfɛɛɛ Munaa kaa ya yu Kapyegerɛ Kitabu wu ni l'a ye tɔɔɔɔ kɛɛ kaguro (50) na, na jaha tii Fɛfɛɛɛ Munaa li batizeli wu yɛ na, ni na jɛ Fɛfɛɛɛ Munaa li na, ni na jaaari na bɛ ni li jɔɔɔɔ ni.

Fɛfɛɛɛ Munaa li wo sefɛɛɛ ti gbɔɔɔɔ ni tudunmɔɔ p'a bi se jaha na, na kakanhaɔɔa pyi. Yesu na xu na jɛ, keree kiimu bɛɛri k'a pye lee kadugo na Egilizi wu ni ge, kee keree ki jaha we Kitabu we ya yu.

We Kitabu we kakana jɔɔɔɔ

We sɛmɛ we ya Egilizi wu jɔ kɔɔɔɔa yu wɛɛ mu Zheruzalɛmu ni, ni Zhude ni, ni Samari ni, ni w'a pii piigana lemu na ge. Lemu Kirisa wo n'a daa fɛɛ p'a yaa na byi tuun bɛɛri ni, ni xuu bɛɛri ni, ni jaa fara jiga na ge, na lee she pu na. Lee li wa mɛ na p'a Yesu wo Jozaama pe yu sipyii pu bɛɛri mu, namaa fara cɛɛ na, kɔɔhɔpiire fara sipyi-ileyɛ na, naafuu fɛɛ fara la baa fɛɛ na, fo na she kɔ kɔɔ ki tɛhɛɛ li bɛɛri na.

Kitabu wu kafila jɔɔɔɔɔɔ

Yesu ya dugi na kari fugba wu ni, na labye wu kaa le wu tudunmɔɔ pu kɛɛ ni.

Zheruzalɛmu egilizi we.

Zhude egilizi ni Samari wo we.

Egilizi w'a pii fo na she kɔ Ancɔsi kulo li ni shi wusama tɛ ni.

Jara li nizhiine, w'a kɔ lemu ni Zheruzalɛmu ni ge.

Jara li shuun wuu.

Jara li taanri wuu.

P'a Pɔɔli co le kaso ni Zheruzalɛmu ni, lee kadugo na na ba wu torogo jɛri Sezare ni, ni Oromɛ bɛ ni.

Kilɛ ya Fɛfɛɛɛ Munaa jɔɔmɛɛ lɔ

1 Na ceborona Teyofili,
Yesu ya keree kiimu bɛɛri pye, na kalaa wemu bɛɛri kan sipyii pu mu ge; nɛ kee bɛɛri jaha jo na Kitabu nizhiimɛ wu ni, na lɔ ki jɔ kɔɔnduun wu na, ² fo na she kɔ caɔa kemu na w'a dugi fugba wu ni ge. W'a bi kalaapiire ta shɔɔnri na pye wu tudunmɔɔ. Na wu ta wu sanha dugi fugba wu ni wɛ, pee tudunmɔɔ p'a yaa p'a keree kiimu bɛɛri pyi ge, a wu kee bɛɛri jaha jo pu mu Fɛfɛɛɛ Munaa fanha ni. ³ Na co Yesu kanhama keree ki na fo wu xuduun we, ba kee keree k'a toro wɛ, a Yesu di ganha na wuyɛ shɛɛ wu kalaapiire ti na, na keree pyi kiimu ya li shɛɛ can na na wu wa jii na ge. Wu bi wuyɛ shɛɛ pu na, na pu kalaa Kilɛ wo saanra | Kilɛ

saanra ti keree ni fo na she kɔ cabyaa kɛɛ shishɛɛɛ (40) na. ⁴ A caɔa ka di ba kɔ, na wu yaha ni pu ni shi-izhan, a wu yi jo waha pu mu na: «Yi ganha da voro Zheruzalɛmu ni wɛ. Na To w'a lemu wo jɔɔmɛɛ lɔ yi mu ge, yi lee sige. Nɛyɛ pyaa ya tee yi jo toro yee mu jo, ⁵ lɔhɔ ni Yohana bi sipyii pu batizeni, ga Kilɛ na ba Fɛfɛɛɛ Munaa tirige yi na cabyaa dama dama tatorogo ni, yi na batize lee Munaa le ni.»

Yesu ya dugi kari fugba wu ni

⁶ Ayiwa, na Yesu ni wu kalaapiire ti nibinnege yaha, a p'i wu yege na: «Wù Kafɔɔ, ta nime ma da Izirayeli wo saanra ti tɛɛvɔɔɔ li tɛɛɛ?» ⁷ A Yesu di pu jɔ shɔ na: «Nɛ To Kilɛ w'a kii tɛɛgɛɛ kii gbegele wuyɛ pyaa wo sefɛɛɛ ti funɔɔ ni. Li wa yee wo nibyii nago yi kee sha cɛ

wε. ⁸ Ga, sefεεε ta t'a da ba digi yee na, Fεfεεε Munaa wo sefεεε. Wee tuun wu ni yee na bye nε wo seεεε, na nε keree yu Zheruzalemu ni, ni Zhude fiige ki ni, ni Samari fiige ki be ni, fo na she nε konj ke kabaya ye bεeri na.» ⁹ Ba Yesu ya pee jomj pu jo xε wε, na dugi kari fugba wu ni pu nii na. A nahaŋa ka di ba wu tε, a p'i bye pu ya wu naa nige wε. ¹⁰ Na pu yaha pu na wu wii takaraga ni fugba wu ni, taapile ni a namaa shuun faviire wuu p'a di ba yere pu taa. ¹¹ A pee di pu pye: «Galile sheen, naha na yee d'a yere yaha naha na wii fugba wu ni wε? Yesu ya yiri yee taa na kari fugba wu ni. Ba y'a wu na w'a kari karigana lemu na fugba wu ni wε, mu w'a da ba she guri ba sanha.»

Macasi ya pye Zhudasi tεge

¹² Wee tuun wu ni a kalaapiire t'i laha faabobonj ki na na ma Zheruzalemu ni. Faabobonj ke ki wa na Oliviye faabobonj ge, kere ni Zheruzalemu tε wu nε ki-lo nigin shishiin. ¹³ Ba p'a nε Zheruzalemu ni wε, na she jε puga ka ni zangaso wa ni. Kee puga ki ni p'a tee na puyε pinneε. Pee bye: Pyεeri, ni Yohana, ni Yakuba, ni Andire, ni Filipe, ni Tomasi, ni Batelemi, ni Macoo, ni Alife ja Yakuba, ni Simj we wu nε Zeltilee kurunj ki ni ge, ni Yakuba ja Zhude. ¹⁴ Pii bεeri bi puyε pinne ni zε nigin ni, na Kile nεeri. Cεe pii bε bye ni pu ni, ni Yesu nu Mariyama, ni Yesu ceboronamaa.

¹⁵ A caŋa ka di ba nε, a n'a daa fεε p'i ba binne. Pu bi xhuu nigin ni kelee shuun (120) xε kee caŋa. A Pyεeri di yiri yere pu niŋε ni na jo: ¹⁶ «Na cebooloo, yemu y'a ka Kile Kafila wu ni ge, fo yee nj bu fa. Bani Dawuda ya fenhe Zhudasi kaa jo Fεfεεε Munaa fanha ni. Wee Zhudasi we w'a toro Yesu covεε pu nahagbaa na, na Yesu le pu keŋε ni. ¹⁷ Wee Zhudasi w'i bi bye ni wεe ni, na wu taa tuduro pyi ba wεe nε wε. ¹⁸ Wari we w'a ta wu wo kakuunε li footsaraa ge, a wu she wee taga tεge ka shε. Lee kadugo na a wu ba she wuyε gbo kee tεge ki ni. A wu ba wuyε yaha, na ba njnj ke sin njnj na na jenri. A wu laara ti bεeri di jaaga. ¹⁹ Zheruzalemu sheen bεeri ya lee cε. Lee wuu na p'a kee tεge ki mege le pu wo jomj pu ni na <Akolidama>, lee kōri nε na <Shishan tεge.> ²⁰ Na ta li d'a ka Zaburuu Kitabu wu ni na:

«Wu puga ki neri kataha,

sipyā bε ganha bye ki ni wε.» †

A Zaburuu Kitabu wu nεnj jo sanha na:

«Watii wu wu labye wu lε wu tεge.» ††

²¹ Lee wuu na Kafj Yesu ya tuun wemu bεeri pye na naari ni wεe ni ge, sipyii piimu pu bi bye ni wεe ni wee tuun wu bεeri ni ge; ²² Yohana ya wu batize caŋa kemu ge, na co kee caŋa ki na, na pa nε fo caŋa kemu w'a dugi fugba wu ni ge. Wee sipyā wa w'a yaa na pinne ni wεe ni, wu bε di bye seeri, na Yesu ya nε na foro xu ni.»

²³ Wee tuun wu ni a p'i sipyii shuun wa she: Yusufu ni Macasi. Yusufu mege ka bε ki bye na Barisabasi, pii bε di wu pyi na Zhutusi. ²⁴ Lee kadugo na a n'a daa fεε pu bεeri di binne na Kile nεeri na: «Wu Kafj, mu wemu w'a sipyii bεeri zεzε cε ge, pii sipyii shuun we ni wemu naha m'a bulo ge, wee she wu na, ²⁵ kōnhε wu bε di

bye tudunmε wa. Labye we Zhudasi ya yaha ge, wu wee lε Zhudasi tεge. Zhudasi ya we labye we yaha na she wuyε pyaa nidaan tashεge ni.» ²⁶ Ba p'a nεrege ki pye xε wε, na kagaangaa shan, wemu naha Kafj ya bulo ge, kōnhε p'i wee cε. A Macasi wo kagaan l'i lε, a wee di fara tudunmε ke ni nigin wu na.

Fεfεεε Munaa l'a tigi n'a daa fεε pu na

2 Pantekoti | Kalenε wu caŋa, Yesu wo n'a daa fεε pu bεeri bi she binne puga ka ni. ² Taapile ni a tunmε nignε pa di ba yiri fugba we ni. Pee nε ba kafεεgbōhε tunmε nε wε. Puga kemu ni p'a tiin ge, a tunmε p'i ba kee puga ki ni. ³ A p'i nilee kii na ba na wogoo nε wε. A kee di waagi waagi, na ba daha daha pu bεeri nigin nigin wu njnj ni. ⁴ A pu bεeri di ni Fεfεεε Munaa na, na ganha na shi watii jomj yu. Fεfεεε Munaa li bu shi wemu wo jomj kan wemu mu, wee na ganha na pee yu.

⁵ Wee tuun wu bi Kile nii fyaara sipyii pii ta wā Zheruzalemu ni, piimu ya jε Yawutuu pu wo koo li ni ge, pee bi yiri konj ke fiie ye bεeri ni. ⁶ Ba pee ya pee tunmε pu logo wε, na baa kari, na she binne wā. Ba p'a nε wā wε, a l'i bye pu bεeri mu kakanhana, bani pu bεeri nigin nigin wu bi pu shi jomj nuri n'a daa fεε pu nj na pu na yu. ⁷ A lee di pu bεeri fo xuuni, a p'i li ta kakanhana na ganha na yu na: «Sipyii pii p'a yu mε ge, ta pu bεeri nε Galile sheen wε? ⁸ Li d'a pye dii wεe bεeri nigin nigin wu wu wo shi jomj pu nuri pu nj na wε?

⁹ Wεe pii pu wa naha ge, pii ya yiri Pariti fiige ki ni, ni Medi fiige ki ni, ni Elamu fiige ki ni, ni Mezopotami fiige ki ni, ni Zhude fiige ki ni, ni Kapadōsi fiige ki ni, ni Pōn fiige ki ni, ni Azi fiige ki ni, ¹⁰ ni Firizi fiige ki ni, ni Panfili fiige ki ni, ni Misira fiige ki ni. Libi fiige ki kulo-goo kii ki wa Sirine kulo li kabanugo ge, a pii di yiri wā, a pii di yiri Oromε kulo li ni. ¹¹ A pii di yiri Kireti fiige ki ni, a pii di yiri Arabuu fiige ki ni. Wεe bεeri ni, pii ya sii pye Yawutuu yε pyaa, pii d'a jε Yawutuu pu wo koo li ni. Wεe bεeri nigin nigin wu nε na Kile wo kagbōhε ki nuri pu nj na wu wo shi jomj pu ni.» ¹² A l'i bye kakanhana pii sipyii pii mu, fo pu ya cε yeke pu da da yu wε. A p'i ganha na puyε yegee na: «Naha wuu li nε le wε?» ¹³ Ga, a pii di ganha na n'a daa fεε pu la wo pii sipyii pii ni na yu na: «Duvεn p'a gba tin.»

Pyεeri ya sipyii pu yeri ni Kile jomj ni

¹⁴ Wee tuun wu ni a Pyεeri di yiri yere ni tudunmε ke ni nigin wu samaa ni, na wu mujuu njnj yirige, na sipyii pu pye: «Yee piimu pu wa Yawutuu ni yee piimu samaa bεeri pu wa Zheruzalemu ni ge, yi niwegee shan. Ye n'a da jo yi mu ge, y'i yi logo, y'i yi naha cε.

¹⁵ Pii sipyii pii ya ta gba wε, ma na jo ba yee wa yi funyo kōnε kōngana lemu na wε. Bani ke njεnjε ke tuunε nii gbarashεεε wu na, niga sanha mugε wa wu toro gba ma tin wε. ¹⁶ Ga Kile tudunmε Zhowelε bi keree kiimu jo fo taatuunε ni ge, kee ki wa byi mε nime. W'a bi jo na:

¹⁷ «Kile ya jo na: Konj ki taaxε li ba nε,

n'a da na Munaa li tirige sipyii pu bεeri na na nεhe.

† Zaburuu 69:26 †† Zaburuu 109:8

Wee tuun wu ni yi jalaa ni yi pushaa
na ba keree niban̄aa nuri Kile mu na yu.
Yi lev̄ee pu na ba kash̄eḡee naa;
yi n̄oh̄l̄ee pu na ganha na
ne wo keree ki naa ḡmunuȳo ni.
¹⁸ Oo d̄e, yee caya yi na kunni,
ne na ba na Munaa li tirige na kapyebyii pu na
na ḡhe: namaa fara c̄ee na,
p'a ganha na keree niban̄aa yu ne mege na.
¹⁹ Ne na ba kakanhan̄aa kii pye fugba we ni,
na naha sh̄esh̄eere ta pye ḡiḡe ke na:
shishan, ni na, ni kakunnuḡ wurege wogo.
²⁰ Nibiige na ba j̄e caḡa ki ni,
yeh̄e ki na ba ḡaan̄a ba shishan ḡe we.
Lee kadugo na Kaf̄o wo caḡa ki na na ḡ.
Kee caḡa ki na ba bye cagb̄oh̄,
kemu ḡḡḡ ya p̄le ge.
²¹ Wee tuun wu ni sipya b̄eri wu da ba
Kaf̄o mege yiri ge, weef̄o na ba sh̄o. †»
²² A Pȳeri di she ḡaha na sanha na jo: «Izirayeli sh̄een
yi niwegee shan, y'i na jom̄o pu logo. Nazareti sh̄een
Yesu bye sipya wemu ge, Kile ya wu she yi na. W'a kag-
b̄oh̄ pye yi ḡiḡe ni, na kakanhan̄aa pye, na naha
sh̄esh̄eere pye Kile fanha ni; yiye pyaa ki be wa lee c̄e.
²³ P'a we n̄a we le yee keḡe ni, a yee di wu kan Kile-
c̄ebaalaa mu p'a kori tige na na gbo. Kile bi lee c̄e yaha,
ni lee wu bi sii gbegele wu kaa na. ²⁴ Ga Kile ya wu ḡe,
na wu yeege xu ni. Kee fanha ki bi bye be xu mu wu j̄a
Yesu mara we. ²⁵ Bani ye saannaa Dawuda ya jo wu
shizhaa na ge, yee yi wa me na:
«Ne bi Kaf̄o naa tuun b̄eri ni na nahagbaa na,
bani wu bi ma bye tuun b̄eri ni ne kanige c̄e,
ḡoh̄ yafiin ganha da na ḡhe we.
²⁶ Lee wuu na ne zo we ya ḡi fundanga na,
a ne jom̄o b̄eri di bye fundanga jom̄o.
Ali faḡa be ni,
ne d̄a li na jo na ceepuuro ti na ba ḡm̄o ḡariḡe na.
²⁷ Bani mu wa da ga gbara ne munaa li kori Adesi ni
we.
Ma di wa da gbara
ma F̄eere Sipya wu ceepuuro ti f̄oh̄o faḡa ni we.
²⁸ M'a ḡii sicuum̄o nivom̄o pu korogoo ki she na na.
Na mu yaha ni ne ni,
mu na da ne zo wu ḡini fundanga na.» ††»
²⁹ A Pȳeri di she ḡaha na sanha na jo: «Na ceborona-
maa, yi yere di wu tole Dawuda keree fiinḡe jo yi mu.
W̄ee tole Dawuda ya xu, a p'i wu le. Ali ḡiḡaa we be ni
wu faḡa ki wa naha w̄u mu, wu kulo li ni. ³⁰ Ga Kile
tudunm̄o wu bye Dawuda. Ni wu bi li c̄e be sanha na
Kile w'a ḡom̄e lo wee mu, na kaaga be k̄aa na taha li
na na wee Kile na ba Dawuda wo Ja wa teḡe caḡa ka
wu kadugo ȳiri, wu saanra koro li ni. ³¹ Wee tuun wu ni,
Sh̄oḡḡ wu bi yaa wu pa ḡe foro xu ni ḡegana lemu na
ge, Kile ya f̄eh̄e lee she Dawuda na. Lee wuu na w'a jo
na:
«Wu da ba gori xu nibiige ni we,
wu ceepuuro t'a da ba f̄oh̄o faḡa ni we.» ‡

† Zhoueli 2:28-32 kelee 3:1-5 †† Zaburuu 16:8-11

³² Sh̄oḡḡ wemu kaa pu wa byi ge, Yesu wu wa wii.
Wee Kile ya ḡe na yeege xu ni, w̄ee b̄eri wa lee wo
ḡav̄ee. ³³ Ba w'a dugi kari fugba wu ni we, na she diin
saanra tateḡe ki ni Kile kanige c̄e. Wu bi F̄eere Mu-
naa lemu wo ḡom̄e lo w̄ee mu ge, a Kile di lee kan wu
mu. A wu be di lee tirige w̄ee na, ma na jo ba yi wa li
ḡaa ḡagana lemu na, na li nuri logogana lemu na we.
³⁴ Dawuda ye pyaa ya ta dugi kari fugba wu ni we. Ga
w'a li she na:
«Kaf̄o Kile ya yi jo ne Kaf̄o mu na:
Tiin saanra tateḡe ki ni na kanige c̄e,
³⁵ fo di ba ma p̄een pye ma ḡidahaata tahaḡa.» ††
³⁶ «Izirayeli sh̄een b̄eri ya yaa na li c̄e na fiinḡe na jo
Yesu wemu yee ya kori tige na ge, Kile ya wu pye Kaf̄o,
na wu pye Sh̄oḡḡ.»

Sipyii kab̄of̄oh̄ taanri ya fara n'a daa f̄ee pu na

³⁷ Ba p'a pee jom̄o pu logo we, a pu zoḡo di pu kaala
xuuni. A p'i Pȳeri ni tudunm̄o pusamaa yege na: «W̄u
cebooloo, kaa leke w̄ee d'a yaa na pye nime we?» ³⁸ A
Pȳeri di pu ḡo sh̄o na: «Yee ya yaa yee pu daburaje jo
yi jurumu wu na. Yee b̄eri nigin nigin wa yaa na batize
Yesu Kirisa mege na, ḡoh̄o yi wo jurumu wu yafa yi
mu. Lee bu bye Kile na F̄eere Munaa li tirige yi na.
³⁹ Bani le F̄eere Munaa ḡom̄e le, yee mu w'a li lo. Yi
nagoo pii p'a ma yi kadugo ge, na li lo pee be mu, na li
lo taliige sh̄een be mu. Kaf̄o Kile na ba sipyii piimu be
b̄eri yiri ge, w'a li lo pee b̄eri mu.» ⁴⁰ A Pȳeri di pee
sipyii pu yeri na fiinḡe, na yi jo waha pu mu na: «Nijaa
wo sipyii pii pu ḡe sipyitiibaaya ge, yi kuri pee f̄eni, ḡoh̄o
y'i ḡuwuuro ta.» ⁴¹ Piimu b̄eri p'a d̄a Pȳeri wo kafi-
lajo wu na ge, a pee b̄eri di batize loḡo ni. Kee caḡa
kiye pyaa a sipyii kab̄of̄oh̄ taanri (3.000) shishiin di da
na fara n'a daa f̄ee pu na.

N'a daa f̄ee pu wo kariḡeḡe ke

⁴² Na co kee caḡa ki na, a pii sipyii pii di ganha na
puye pinne, na gori yaha tudunm̄o pu wo kalaa wu
na. A p'i bye w̄a n'a daa f̄ee pu wo kariḡeḡe ki ni. Pu bi
buuri wu keḡe keḡe puye te ni na xhaa, na puye funȳo
tun Kaf̄o wo jom̄o pu na. Na ḡereḡe pinne na byi shi-
izhan. ⁴³ Kile ḡii fyaara bye sipyii pu b̄eri ni, bani
tudunm̄o pu bi naha sh̄esh̄eere ni kakanhan̄aa
ḡiḡeh̄eḡe pyi. ⁴⁴ N'a daa f̄ee pu b̄eri pu bi pinne ḡom̄e
na, le li ḡe pu mu ge, na lee b̄eri pinne na daga na pu
keree yari. ⁴⁵ Pu bi pu keḡe ni pu keḡe yan̄muȳo p̄ere,
na wee wari we pinne, na wee taani taani puye na, na
be ni pu b̄eri nigin nigin wu c̄oh̄oḡo keree ḡuḡo kana
ni. ⁴⁶ Pu bi puye pinne caḡa caḡa Kile-p̄eh̄e pugb̄oh̄
ki ni ni funḡoh̄o nigin ni, na Kile p̄ele. Pu b̄eri bi puye
pinne pu kabanya ni, na buuri wu keḡe keḡe puye
na na xhaa, na puye funȳo tirige Kaf̄o wo jom̄o pu na.
Pu bi pu yalige pinne na li shiizhan ni fundanga, ni
funvige ni. ⁴⁷ Pu bi Kile s̄oni tuun b̄eri ni. Pu kaa bi dan
kulo li sh̄een pu b̄eri ni. Piimu b̄eri pu bi da ba sh̄o ge,
caḡa caḡa Kaf̄o bi pee yiri na faraa n'a daa f̄ee pu na.

‡ Zaburuu 16:10 †† Zaburuu 110:1

Ná faan wa ya cuuḡ

3 Caḡa ka Pyeeri ni Yohana ye bi gaanji yakonḡ Kile p̄erege na Kile-p̄eere pugb̄oh̄o ki ni tuunḡ nii taanri wu na. ² Lee di ná wa ta wà lee kulo li ni w'a faan fo wu seduun ni. Caḡa caḡa p'a wee faan wu l̄o na she yaha Kile-p̄eere pugb̄oh̄o ki kaḡa ki kuḡḡ la ḡo na, k̄onh̄o wu da yaḡmuȳo p̄eeri Kile-p̄eere pugb̄oh̄o ki jev̄ee pu mu. Lee kuḡḡ le mege ki bye na «Kuḡḡsaana». ³ Ba wee faan w'a Pyeeri ni Yohana ye ḡa pu na ma ba jé lee kuḡḡ li ni we, na pu p̄eeri. ⁴ A Pyeeri ni Yohana beshu-un di ḡahaya k̄o le wu ni na wii. A Pyeeri di wu pye: «Ta wù wii!» ⁵ A we ná we di pii kem̄e wii, bani wu bi giin na yaaga ka pu da gan wee mu. ⁶ Wee tuun wu ni a Pyeeri di wu pye: «Wari kunni wa ne mu ne wu kan ma mu we, sanni be di wa ne mu we; ga le li wa na mu ge, n'a da lee kan ma mu: Yiri m'a da ḡaari Nazareti sheen Yesu Kirisa mege ki fanha ni!» ⁷ Ba w'a yee jo we, na ná wu co wu kanige keḡe ke na, na wu yirige. Taapile ni a ná wu t̄oḡo ni wu pidakuruyo yi beeri di juuḡ. ⁸ A wu sira yiri na yere, na ganha na ḡaari. A wu jé ni Pyeeri ni Yohana ni Kile-p̄eere pugb̄oh̄o ki ni, na ganha na ḡaari ḡaari, na sirani, na Kile s̄oni. ⁹ A sipiire ti beeri di wu ḡa taḡaraga ni wu na ḡaari na Kile s̄oni. ¹⁰ A p'i wu seeri ce na faan we wu bi ma den Kile-p̄eere pugb̄oh̄o ki kuḡḡsaana li ḡo na na yaḡmuȳo yi p̄eeri ge, na wee wu ḡe wii. W'a cuuḡ cuuḡḡana lemu na ge, a lee di pu beeri fo fo na pu naha w̄o.

Pyeeri ya le kakanhana le pyegana jo

¹¹ A wee ná wu daha yaha Pyeeri ni Yohana na. Wu juuḡ w'a sipyii pu fo fogana lemu na ge, a pu funḡḡḡḡḡ wu di baa kari na she binne Yohana ni Pyeeri t̄aan Kile-p̄eere pugb̄oh̄o ki kaḡa ki xuu wa ni. Wee xuu wu mege ki bye na saannaa Solomani gba. ¹² Ba Pyeeri ya lee ḡa we, na sipiire ti pye: «Izirayeli sheen, ḡaha na le kaa le d'a yee fo we? Naha na yee d'a tiin na w̄ee wii me we? Ma na zhe yee ta yee na giin, ne ni Yohana ni, na w̄ee wo ḡom̄e f̄eere, kelee w̄eeye pyaa wo sef̄eere t'a we ná we cuuḡ. Bada!» ¹³ Ibirayima, ni Ishaaga, ni Yakuba ye wo Kile we, wù sef̄eere pu wo wu kunni, wee w'a p̄eere taha wu kapyebye Yesu mege ki na. Yeeye pyaa k'a wu le fanha keḡe ni pu gbo. Yee ya she wu ni Pilate ḡaha t̄aan, na wee ta wee na bi giin di wu yaha be. ¹⁴ Sipyaa we wu bi tii, na bye f̄eere ge, yee ya foro wu kaa t̄aan; we w'a sipyaa gbo ge, na Pilate p̄eeri na wu wee yaha wu faara. ¹⁵ Lee gbogana li na yee ya ḡii sicuumḡ pu Kaf̄o wu gbo. Ga Kile ya wu ḡe na yege xu ni, w̄ee wa lee wo ḡav̄ee. ¹⁶ Na dà Yesu mege na, lee wo funḡḡ ni Yesu mege kiye pyaa ya fanha kan we ná we mu; ná we yi wa ḡaa me, yi beeri d'a wu ce be ge. Na dà Yesu na lee l'a we ná we cuuḡ yi beeri nii na me. ¹⁷ «Ga nime, na cebooloo, ne li ce jo li naha cebaara t'a yee ni yi ḡuḡḡe pu wá lee kaa le na tapyege ni. ¹⁸ Ga Kile ya lemu jo toro fo taatuunḡ ni wu Kile tudunm̄o pu beeri ḡo na ge, le wo bye funḡḡ ni w'a lee ḡo fa. Wu bi jo na Sh̄oḡḡ wemu ḡom̄e wee ya l̄o ge, na

wu na ba ḡaa. ¹⁹ Lee wuu na nime, yee ya yaa yee pu daburaje jo yi jurumu wu na, y'i s̄oḡ Kile na, k̄onh̄o wu yi wo jurumu wu ḡoḡ laha w̄a. ²⁰ Lee bu bye Kaf̄o Kile na kaf̄ewama yaha ba yi mu. W'a Sh̄oḡḡ wemu be naha bulo yi mu ge, wu na ba wu yaha ba yi mu caḡa ka, wee ḡe Yesu. ²¹ Ga nime Yesu ya yaa wu tiin fugba wu ni, fo keree ki beeri p̄erivonḡ ba p̄eri. Yee Kile bi jo fdo taatuunḡ ni wu Kile tudunm̄o f̄eere wuu pu ḡo na.

²² Kile tudunm̄o Musa ya f̄enhe yi jo na:

«Wù Kaf̄o Kile ya ne tun tungana lemu na ge, mu w'a da ba Kile tudunm̄o wa be yirige na foro yee shi wu ni. Wee ba kaa beeri jo yi mu, y'i yere lee na. ²³ Wee Kile tudunm̄o wu ba ba, sipyaa sipyaa wu ḡe wu ya wu ḡom̄e co-e ge, weef̄o na ba ḡȳegi f̄eere na foro Kile wo nagoo pu ni.» †

²⁴ Lee kadugo na na co Kile tudunm̄o Samuweli na, na ba ḡo fo Kile tudunm̄o piimu beeri p'a pa wee kadugo yiri ge, pee beeri ya le caḡa nii le keree jomḡ jo.

²⁵ «Ayiwa, Kile ya keree kiimu beeri she Kile tudunm̄o pu na ge, kee beeri ya jo yee mu. Kile ya kariḡege ḡom̄e lemu l̄o ni w̄ee tii pu ni ge, yee be pu wa lee ni. Yee Kile bi jo Ibirayima mu na:

«Konḡ ke shi we beeri na ba duba ta na foro ma kadugo ki ni.» ††

²⁶ Lee wuu na ba Kile ya wu kapyebye wu naha bulo we, na f̄enhe wu tun na pa yee mu; k̄onh̄o wu f̄eere tirige yi na, wu yi beeri nigin nigin wu t̄oḡo wolo yi kapyegee niguuḡḡ ni.»

P'a Pyeeri ni Yohana co she kiirik̄on kurunḡ ki mu

⁴ Ayiwa, na Pyeeri ni Yohana yaha pu na yu ni sipyii pu ni, a saraya ḡaha sh̄oḡḡriv̄oḡ ni Kile-p̄eere pugb̄oh̄o ki ḡuḡḡḡ, ni Sadusheen di ḡo pu na. ² A p'i Pyeeri ni Yohana ḡa pu na sipyii pu kalaa, na yi yu pu mu na Yesu ya ḡe ḡegana lemu na na foro xu ni ge, na mu xuu pu beeri da ba ḡe. A lee di sii pen pu ni. ³ A p'i Pyeeri ni Yohana co, na she pu t̄o kaso ni fo nimuguro ti na, bani piige ki bi w̄o na x̄o. ⁴ Ga lee be na piimu p'a Pyeeri ni Yohana jomḡ pu logo ge, a pu niḡeh̄em̄e di dà Yesu na. Pee na fara n'a daa f̄e pusamaa na, a pu beeri di she namaa kab̄oḡḡḡ kaguro (5.000) f̄eni.

⁵ Kee caḡa ki nimuguro, Yawutuu ḡahagbaa f̄e, ni pu n̄oh̄le, ni saliya karamḡḡḡ pu beeri di she puȳe pinne Zheruzalemu ni. ⁶ Saraya ḡaha sh̄oḡḡriv̄e pu wo ḡuḡḡḡḡḡ wu bye w̄a na Ane, ni Kayife, ni Yohana, ni Alekisandire, ni saraya ḡaha sh̄oḡḡriv̄e wo ḡuḡḡḡḡḡ wu wo puga sheen pu beeri. ⁷ A p'i she Pyeeri ni Yohana yege kaso wu ni, na ba pu yereḡe puȳe niḡe ni, na pu yege na: «Sef̄eere teke funḡḡ ni yee d'a we ná we cuuḡ we? ḡoḡ mege na yee d'a lee pye we?» ⁸ Wee tuun wu ni a Pyeeri di ḡi F̄eere Munaa na, na pu pye: «Wù fiige ki ḡahagbaa f̄e, ni ki n̄oh̄le, ⁹ w̄ee ya kasaana pye faan wa na, niḡaa a p'i ganha na w̄ee yege na dii wee ná wu d'a pye na juuḡ we. N'a da yee ḡaha jo yi mu.

¹⁰ Ayiwa, yee fara Izirayeli sheen pu beeri na, yee beeri ya yaa na li ce na jo Nazareti sheen Yesu Kirisa mege fanha ni we ná we ya cuuḡ. Yee ya wu kori tige na na

gbo, ga, a Kile di wu ñe na yeege xu ni. Wee wo mege ki fanha ni we ná we ni juunjo w'a yere me yee taan.

¹¹ Kile Kafila w'a li she na:

«Yee puyirilee ya she faakagerenje
kemu ni na ki ya ñ-ε ge,
kee k'a pye puga ki
gunñmii li faakagerenje nijenε.»[†]

Kee faakagerenje ke, kee ñe Yesu.»

¹² A Pyeeri di pu pye sanha na: «Watii ñe wà nige wemu na já sipya sho Yesu kadugo na we, bani Kile ya ta watii kan sipyii mu nige, wemu na já wèe sho ke ñiñe ke na Yesu kadugo na we.»

¹³ Pyeeri ni Yohana na yu na ta fyaara be ñe pu zolko na we, a lee di bye kakanhana Yawutuu nahagbaa fee, ni pu ñoholee pu mu; bani pu bi li ce na sipyitiilee pu ñe Pyeeri ni Yohana, na kalaaceme ñe pu ñunjo ni we. A p'i li seeri na li ce na pu be pu bye ni Yesu ni. ¹⁴ Ga na pu nii yaha ná wu ni juunjo ni Pyeeri ni Yohana taan, pu ya já yaaga jo we. ¹⁵ Ayiwa, ba p'a li ta mu we, na Pyeeri ni Yohana yeege kiiri puga ki ni. Ba pee ya foro we, a p'i ganha na puye pyi na: ¹⁶ «Wèe di da leke pye pii sipyii pii na we? Bani Zheruzalemu shéen beeri ya li ce na fiinje na kagboko pii sipyii pii ya pye. Wèe be di wa da já yi kaala we. ¹⁷ Ga le kapyexhoko le kaa ya yaa li caaga di fiige ki beeri círi we. Wù pu yiri wù pu fuguri xuuni, wù yi jo waha pu mu jo pu ganha bu da Yesu kaa jo nige wa shishiin be mu we.»

¹⁸ Lee kadugo na a p'i Pyeeri ni Yohana yiri lenje, na yi jo waha pu mu na pu ganha bu Yesu kaa jo sipya wa shishiin nii na we, pu ganha bu wa shishiin kalaa Yesu mege ni we. ¹⁹ Ga Pyeeri ni Yohana di pu pye: «Na yee ñomee co kelee na Kile ñomee co, leke l'a tii Kile mu ge, yi lee she wù na. ²⁰ Wèe ya lemu ña Yesu mu, na lemu logo wu mu ge, wèe kunni da já bye yee jo baa we.»

²¹ A p'i ñoko pu fuguri sanha xuuni, na na pu yaha kari. Pu ya já kakuunjo pye pu na we. Pu bi fyagi sipyii pu na, bani kagboko lemu l'a bi pye ge, sipyii pu beeri bi Kile soni lee wuu na. ²² Le kakanhana cuunjo gana le ya pye ná faan wemu na ge, lee bi wee ta wu yee wa bi ñeñe kelee shishere (40) na.

N'a daa fee p'a lowaa ñeeri Kile mu

²³ Ba p'a Pyeeri ni Yohana yaha we, a p'i gari pu kaafee n'a daa fee pu yiri. Saraya ñaha shokrivée ñunjo fee ni ñoholee p'a yemu beeri jo ni pu ni ge, a p'i yee beeri ñaha jo pu mu. ²⁴ Ba n'a daa fee p'a yee logo we, a pu beeri di binne na pu zolko pu pye nigin, na Kile ñeeri na: «Wù Kafoko, mu wemu w'a fugba, ni ñiñe, ni suumko loko, ni yi funjo ñunjo beeri yaa ge. ²⁵ Wù tole Dawuda we wu ñe ma kapyebye ge, mu w'a yi jo le wee ño ni Fefere Munaa fanha ni na:

«Ñaha wuu na shi wu d'a yiri
na pe tunjo pe beeri pyi we?
Ñaha wuu na shi wu d'a yiri
na ñunjo baa woni pyi we?

²⁶ Koñjo ke wo saannaa pu wa na kashen yerere luu;
ñunjo fee di puye pinnee woni na Kafoko Kile kaa na,

ni w'a wemu ñaha bulo na pye Shokko wu ge,
ni wee be kaa na.»^{††}

²⁷ Can wu ñe wii, saannaa Herodi ni gbafereere Ponsi Pilate, ni Izirayeli shi we, ni shi wu sama, pee ya wo le kulo le ni. Ma fefere kapyebye Yesu wemu ñaha m'a bulo ge, a p'i yiri wee kaa na. ²⁸ Lee funjo ni, mu bi keree kiimu beeri gbegele yaha ma funjo gbegele fee ni ma sefere ti funjo ni ge, a p'i kee beeri pye. ²⁹ Nime do Kafoko, p'a wù fuguri fugurigana lemu na ge, m'a lee ña. Wee tuun wu ni fanha kan ma kapyebye pu mu, kono wù sii já w'à ma kafila wu yu ni lowaa ni. ³⁰ Ma sefere ti kan wù mu, kono wù já da yama fee cuunjo, wù da ñaha sheshere keree pyi, wù da kakanhanjaa pyi ma fefere kapyebye Yesu wu mege na.»

³¹ Ba p'a ñerege ki pye xo we, xuu wemu ni p'a pinne ge, a wee xuu wu wo ñiñe k'i jele. A pu beeri di ñi Fefere Munaa na. Na co wee tuun wu na, a p'i fanha ta na ganha na Kile jomjo pu yu ni lowaa ni.

N'a daa fee pu wo taanjerenge ke

³² N'a daa fee pu beeri bi be nigin na. Pu bi pu zolko pu pinne, na pu funjo beeri pinne. Wa shishiin bi wu ñunjo pyi wuyee nigin wogo we, ga pu ñunjo beeri yi bye fooba. ³³ Sefere nigboko ti bye tudunmoko pu mu na yi yu sipyii pu mu na Yesu Kirisa ya ñe na foro xu ni. A Kile di fere me tirige pu beeri nigin nigin na xuuni. ³⁴ Yaaga bi wa shishiin kuunjo pu ni we, bani kerere ni piyere bye piimu mu ge, pee bi yee ya pere. ³⁵ Pu bu yemu pere, p'a ba wee wari we kan tudunmoko pu mu. P'a wee wari we taa taa n'a daa fee pu beeri na, na be ni pu beeri nigin nigin wu konko ñunjo kana ni.

³⁶ Lee funjo ni ná wa bye wà, wee mege ñe na Yusufu. Levi wo kono li shen wu bye wii, wu d'a yiri Sipere fiige ki ni. Tudunmoko p'i bi wu pyi na Barinabasi, (lee kori ñe na wemu ya sipyii yeri, na samoko leni pu ni ge.) ³⁷ Tere ka bye wee mu, a wu ba kee pere, na ba wee wari we kan tudunmoko pu mu.

Ananasi ni Safira keree

5 Ayiwa, lee di ná wa be ta wà, wee mege ñe na Ananasi. Wu sho mege di ñe na Safira. A pee be di pu wo tere ka pere. ² Ga, a pu shuun wu jo be, na wari wu taa, na taaga ka ñoko. A Ananasi di taaga ki sanja lo na she gan tudunmoko pu mu. ³ Wee tuun wu ni a Pyeeri di wu pye: «Ananasi, ñaha na mu d'a Shitaanni yaha w'a je ma zo wu ni, na wu ñi ni ke funjo ke ni we? Mu ya ma tere ki pereme pu taa na ñoko, na ba na pa kafineye jo Fefere Munaa li mu. ⁴ Mu bye mu sanha ma tere ki pere-ε ge, ta ki bye mu kace na we? Mu ya ki pere be goo, ta mu bi da já ki pereme pu beeri pye ma ñidaan pyegana na we? Ñaha na mu d'a soko na le kakuunjo le tuugo yaha l'a tigi ma funjo ni we? Ma ganha ba giin nago sipyii mu m'a kafineye jo-e de! Kile mu m'a yi jo.» ⁵ Ba Ananasi ya yee logo we, na do ñiñe na na xhu. Sipyii piimu beeri p'a yee logo ge, a fyaara

† Zaburuu 118:22

†† Zaburuu 2:1-2

di jé pee bëeri ni xuuni. ⁶ A levēe p'i yiri na Ananasi nixhugo ki lo le gbo fatɔɔɔ ni, na she le fanja ni.

⁷ Ba leēēē taanri ya toro wē, a Ananasi shɔ wu bē di nɔ jé. Le l'a pye wu poo wu na ge, lee di wu ta wu ya lee cē wē. ⁸ A Pyēeri di wu yiri na wu pye: «Safira, can jo na nii na, mu ni ma poo wu ni ke wari nɔ ke na yee ya yi wo tēge ki pēre ya?» A Safira di jo: «Uun, ke wari nɔ ke na k'a pēre.» ⁹ A Pyēeri di wu pye: «Wee tuun wu ni yi d'a ta dii a yee shuun wu jo bē yi na na y'i Kafɔɔ wo Fefēere Munaa li nɔɔ wolo wē? Ayiwa, pii p'a she mu poo wu nixhugo ki le ge, pee wa kɔɔɔ le nɔ na. P'a da zhe ni mu bē ni.» ¹⁰ Taapile ni a cee wu bē di do niŋe na Pyēeri ɔɔɔ ni, na xhu. Ba levēe p'a jé wē, na wu bē nixhugo ta. A p'i wu bē lo na she le fanja ni wu poo wu tãan. ¹¹ A le kaa le di sii fyaara le n'a daa fēe pu bëeri ɔɔɔ ni fo xuuni. Sipyii piimu bëeri p'a yi logo ge, a pee bē di sii fya xuuni.

Kakanhanjaa niŋehēŋe kiimu tudunmɔɔ p'a pye ge

¹² Tudunmɔɔ pu bi kakanhanjaa niŋehēŋe ni naha sheshēere keree niŋehēŋe pyi sipyii pu niŋe ni. Kile-pēŋe pugbɔɔ ki kaanɔ ki xuu wemu wu wa na saan-naa Solomani gba ge, wà n'a daa fēe pu bëeri bi puye pinneē ni fungɔɔɔ nigin ni. ¹³ Sipyii pusamaa ni, wa shishiin bi gbara wu she jé n'a daa fēe pu ni wē. Ga lee bē na sipyii pu bi pu ɔɔni xuuni. ¹⁴ A sipyii p'i ganha na daa Kafɔɔ na na ŋehēŋi, cēe fara namaa na. A pee bëeri di ganha na faraa n'a daa fēe pu na. ¹⁵ A lisana di ba ŋeri fo sipyii pu na yama fēe pu tugoo na ma na yeri kodoroyo ni, karaya ni fuuyo na; kɔɔɔ Pyēeri nidorowo, ali wu ŋehē bye wu ya takɔɔɔ ta pu na wē, wu jaa we ye di já to pii na pee di juuŋɔ. ¹⁶ Sipyi-ŋehēmēe bē bi yiri kabanugo kulogoo ki ni na se Zheruzalemu ni ni yama fēe niŋehēmēe, ni jinaa sipyii ni tudunmɔɔ pu mu. Pu bëeri bi juuŋɔ.

Kanhama pemu p'a nɔ tudunmɔɔ pu na ge

¹⁷ Lee funŋɔ ni, saraya naha shɔɔɔrivēe wo ŋuŋɔɔɔ we ni wu kaafēe, pee ŋe Sadushēen pu wo kurunŋ ke, a tudunmɔɔ pu wo ŋepēen di jé pee ni. ¹⁸ A p'i yiri na tudunmɔɔ pu co, na she pu le kasogbagbɔɔ ki ni. ¹⁹ Ga, a Kafɔɔ wo mēleke wa di ba kasogbaha ki mugi piige ki ni, na tudunmɔɔ pu yeege na pu pye: ²⁰ «Y'a se y'i she diin Kile-pēŋe pugbɔɔ ki ni. Y'i da pe nii sicu-umɔɔ nivomɔɔ pe keree yu sipyii pu bëeri mu.» ²¹ A tudunmɔɔ p'i wee mēleke wu ŋɔmēe co. Ba niga k'a mugi ye wē, a p'i ɔɔ kari Kile-pēŋe pugbɔɔ ki ni, na she sipyii pu nɔ na galaa.

Wee tuun wu ni a saraya naha shɔɔɔrivēe wo ŋuŋɔɔɔ wu bē di ba nɔ ni wu kaafēe pu ni, a p'i kiirikɔɔ kurunŋ ke ni Izirayeli nɔɔlēe pu bëeri yiri pinne. A p'i ɔɔɔsii pii tun, na pu she kasogbaha ki ni, p'i she tudunmɔɔ pu co pa. ²² Ga ba ɔɔɔsii p'a nɔ kasogbaha ki ni wē, pu ya tudunmɔɔ pu ta wà wē. A p'i guri pa na ba kiirikɔɔ kurunŋ ki pye: ²³ «Wēe ya she kasogbaha ki ta k'a shɔɔ ki shɔɔgana na, gēdii pu bē niyereye di ŋe kɔɔɔɔ ki nɔ na. Ga ba wēe ya ki mugi wē, wēe ya

sipyi bē ta ki funŋɔ ni wē.» ²⁴ Ba Kile-pēŋe pugbɔɔ ki gēdii ŋuŋɔɔ we ni saraya naha shɔɔɔrivēe ŋuŋɔɔ | saraya naha shɔɔɔrivēe ŋuŋɔɔ p'a yee logo wē, a tudunmɔɔ pu keree di pu naha wɔ fo xuuni. A p'i ganha na puyē pyi na: «Leke di da ba bye wē?» ²⁵ Na pu yaha yee na, a sipyi wa di nɔ na pu pye: «Yee ya sipyii piimu tɔ kaso wu ni ge, pu wa Kile-pēŋe pugbɔɔ ki ni na sipyii pu kalaa.» ²⁶ Wee tuun wu ni a gēdii ŋuŋɔɔ wu gari ni gēdii ni. A p'i she tudunmɔɔ pu co na pa, ga pu ya ta mafē nɔ pu na wē. Bani pu bi fyagi na sipyii pu ŋuŋɔ ganha da nari p'i pee wà ni kagereye ni wē.

²⁷ Ba p'a pa nɔ ni tudunmɔɔ pu ni kiiri wu takɔɔ ki ni wē, a saraya naha shɔɔɔrivēe wo ŋuŋɔɔ wu pu yege na: ²⁸ «Ta wēe ya yi jo na yi waha yee mu jo yi ganha bu da sipyi wa shishiin kalaa nige wē ná wē mēge na-ē wē? Ga yee ya Zheruzalemu kulo li bëeri ŋi ni yi wo kalaa wu ni. Yee kunni ya sii na giin fo wē ná wē wo shishan pu nama di ba do wēe ŋuŋɔ ni.»

²⁹ A Pyēeri ni tudunmɔɔ pusamaa di pu nɔ shɔ na: «Li waha l'i waha, wēe ya yaa wēe pu Kile ŋɔmēe co na toro sipyii wuu na! ³⁰ Yee ya Yesu kori tige na na gbo, a wēe wo sefēe pu wo Kile wu wu ŋe na yeege xu ni.

³¹ Kile ya wu durogo, na wu tēŋe wuyē kanige cē, na wu pye Saan ni Shɔɔɔ, kɔɔɔ Izirayeli shēen di já daburaje jo, pu jurumu wu yafa pu mu. ³² Wēe p'a pye kee keree ki wo seēē, wēre ni Fefēere Munaa lemu Kile ya gaan wu ŋɔmēe covēe pu mu ge.»

³³ Ba kiirikɔɔ kurunŋ k'a pee jomɔ pu logo wē, a pu logoo di yiri xuuni, fo pu na tudunmɔɔ pu shaa di gbo.

³⁴ Ga Farizhen | Farizhēen wa bye pu ni, wee mēge ŋe na Gamaliyeli. Saliya karamɔɔ wa wu bye wii, sipyii bëeri di bi baraga tēri wu na. A wee di yiri yere kiirikɔɔ kurunŋ ki niŋe ni, na pu pye na pu tudunmɔɔ pu yeege kpeŋge ki na fɔɔ jeri. ³⁵ Ba tudunmɔɔ p'a foro wē, a wu kiirikɔɔ kurunŋ ki pye: «Na cebooloo, Izirayeli shēen, kaa le y'a giin di bye pii sipyii pii na ge, yi yi funŋɔ sha ni li ni xuuni dē! ³⁶ Bani li sanha mɔɔ toro wē, ná wa ya foro naha wu mēge ŋe na Tudasi. Wee ya yiri na wuyē pye sipyigbɔ kanahacēmēe wee ŋe, fo sipyii xhuu shishēere (400) shishiin ya taha wu fēni. Ga p'a pa wu gbo, a wu sipyii pu bëeri di jaaga. A kee keree k'i da wà wee xuu wu ni. ³⁷ Lee kadugo na a wa bē di ba yiri sanha, wee bye Galile shēn, wu mēge ki bye na Zhudasi. Tuun wemu ni pu bi fiige ki sipyii pu mēye yi kani ge, wee tuun wu ni wee ya yiri. Wee bē bi sipyiŋehēmēe ta na taha wuyē fēni. Ga, a p'i wee bē gbo, a wee bē wo sipyii pu bëeri di jaaga. ³⁸ Lee funŋɔ ni do, n'a da kaa nigin jo yi mu: Yi ganha ba yiye leni nige pii sipyii pii ni wē, yi pu yaha pu da gaanji. Pu fungɔɔ ye ni pu kapyege ki bu da ki na yiri sipyii yiri, ki na ba xhɔ kiye ni caŋa ka. ³⁹ Ga ki shiin bu she da k'a sii yiri Kile ye pyaa ni, y'a da já ki koo tɔ wē. Yi kasege yaha yiye na, yi ganha da yiye yaha yi pa bye Kile yokɔɔni-i dē!»

⁴⁰ Ayiwa, a kiirikɔɔ kurunŋ k'i ɔɔ Gamaliyeli wo ni-joyo yi na. A p'i tudunmɔɔ pu yiri leŋe, na pu kɔɔ ni susɔɔ ni, na yi jo waha pu mu na pu ganha da Yesu kaa jo wa shishiin bē mu wē. Lee kadugo na na pu yaha kari. ⁴¹ A tudunmɔɔ p'i laha kiirikɔɔ kurunŋ ki tãan

na kari. A pu funyo di sii taan xuuni, bani shiige kaa le l'a bi pu ta Yesu mege ki wuu na ge, p'a bi lee jate puye mu gbocho kaa. ⁴² A p'i ganha na sipyii pu kalaa niga beeri Kile-peege pugbocho ki ni, ni pu kabanya ni, na yi yu pu mu na Yesu wu je Shochw we.

Namaa gbarashuun p'a shochwri pee di tudunmochw pu tege

6 Ayiwa, n'a daa fee pu bi jeheni xuuni yee caya yi na. A Helenisitilee [†] p'i ba ganha na fiige ki wo Yawutuu pu zochw yu na pee ya li seeri na li ce pu na, na pu ya pee wo naxhugoshaa pu jateni canja beeri wo yaliye looloduun ni we. ² Ba tudunmochw ke ni shuun w'a yee logo we, na n'a daa fee pu beeri yiri na pu pye: «Wèe ya yaa wèe pu Kile wo Jozaama pu jo wu yaha wu na w'à yaliye keree naha shochwri we. ³ Lee wuu na wu cebooloo, yi namaa gbarashuun shochwri yiye ni, sipyii beeri ya piimu mesaanja yu, pu d'a ni Fefere Munaa na, fungochw fere be di je pu ni ge. Wù na yaliye yi keree ki naha zhochwri wu le pee kerje ni. ⁴ Wèe kunni wèe wa da zii wùye po jerege ke ni Kile wo Jozaama pu jo wu na.»

⁵ A pee jomochw pe di daan sipyii pu beeri ni. A p'i sipyii gbarashuun wa naha bulo. Pee pu wa me: Eteni, wee bi fanha ta n'a daa ni na ochw ni Fefere Munaa be na; Filipe, ni Porokre, ni Nikanri, ni Timochw, ni Parimenasi, ni Nikolasi, wee bye Ancosi shen. Wee bi fenhe je Yawutuu wo koo li ni folochw na na pa bye n'a daa ochw. ⁶ A p'i she ni pu ni tudunmochw pu mu, a tudunmochw p'i pu keye taha pu na, na Kile jere pu mu. ⁷ A Kile jomochw p'i ganha na jaaga na se naha na. A n'a daa fee p'i ganha na jeheni Zheruzalemu kulo li ni. A Yawutuu saraya naha shochwriochw nijeheme be di dà Yesu na.

P'a Eteni co

⁸ Eteni bi ni Kile wo niime we ni wu sefere ti na, fo wu na kakanhanja nigbocho ni naha shesheere keree pyi sipyii pu te ni. ⁹ Ga, a sipyii pii di ganha na Eteni kaala, pee bi yiri Sirine kulo li ni, ni Alekizandiri kulo le, ni Silisi fiige ke, ni Azi fiige ki ni. A p'i nakaara ochw na byi ni Eteni ni. Buloo piimu p'a juwuuro ta ge, pee wo Kile-peege puga ki Yawutuu pu bye pii. ¹⁰ Ga pu ya ja can ta Eteni na we, bani Fefere Munaa li bi fungochw fere kaan wu mu wu na yu. ¹¹ Wee tuun wu ni a p'i sipyii pii saraa na pee ochw w'a Eteni na. A pee di ganha na yu na: «Wèe ya we na wu na Kile tudunmochw Musa ni Kile wo fanhara jomochw yu.» ¹² A p'i sipyii pee, ni ochwlee pee, ni saraya naha shochwriochw pu ochw mu lee songana li na. A p'i yiri kari Eteni feni, na she wu co, na gari ni wu ni kiirikochw kuruchw ki mu. ¹³ A kafinejuu pii be di binne ni pu ni, na she kafineye taha Eteni na na: «We ná we, tuun beeri ni we je na kafilakuumochw yu na waa Kile-peege pugbocho fere wogo ki na ni Kile tudunmochw Musa wo saliya wu na. ¹⁴ Bani wèe ya wu na wu na yu na Nazareti shen Yesu na ba Kile-peege pugbocho ki ja; Musa ya kalege kiimu kan wèe mu ge, na kee beeri

[†] Helenisitilee:

neri.» ¹⁵ A kiirikochw kuruchw ki sipyii pu beeri di pu nahaya ochw le Eteni ni na wii. A p'i wu naha ki ta k'a jere ba meleke wogo je we.

Eteni ya Kile jomochw paari Yawutuu juchwe pu mu

7 A saraya naha shochwriochw | saraya naha shochwriochw wu Eteni yege na: «Jomochw pe sipyii pu wa yu me mu shizhaa na ge, can w'a wii ya?» ² A Eteni di wu ochw na: «Na tii ni na nahafere, yi ye logo. Ochwochw Kile ya wuye she wu tole Ibirayima na na wu yaha Mezopotami fiige ki ni, na wu ta wu sanha yiri di zhe diin Karan kulo li ni we. ³ Na wu pye: «Ibirayima, foro ma fiige ki ni, m'a yiri laha ma kochw li na. Fiige ke n'a da zhe ma na ge, m'a she diin kee ni.» ^{††} ⁴ «Wee tuun wu ni a Ibirayima di yiri Kalide fiige ki ni na she diin Karan kulo li ni. Lee kadugo na a Ibirayima to wu ba xhu. Fiige kemu ni yee wa me nijaa ge, a Kile di wu naha co na pa diin kee fiige ki ni. ⁵ Kile bi ta xuu wa shishiin kan wu mu ke fiige ke ni wu ta we, ali ochw tashanga be we. Ga Kile bi ochwochw lo wu mu na wu na ba ke fiige ke kan wu mu, na ki kan wu kadugo ki be mu wu kadugo na. Lee bi Ibirayima ta pya nigin be je wu mu wee tuun we ni we. ⁶ Kile bi li she na Ibirayima kadugo nagoo pu na ba she diin nadadere na fiige katii ni. Kee fiige ki sipyii na ba pu jere buloo, na sii na kanhama ochw pu na xuuni fo yee xhu shisheere (400). ⁷ Ga, a Kile di guri jo sanha na fiige kemu wo sipyii pu da ba Ibirayima nagoo pu pye buloo ge, na weeye pyaa na ba kiiri ochw pee na. Lee kadugo na na Ibirayima kadugo ki na ba foro kee fiige ki ni, na ba ganha na wee pele naha we xuu weye pyaa ni. ⁸ Lee kadugo na a Kile ni Ibirayima di karere ochwochw lo puye mu, na cekochwochw pye lee wo naha shesheere. Lee l'a Ibirayima pye, w'a pa Ishaaga se ge, na wu ochw wu cazege canja gbarataanri wogo ki na. A Ishaaga be di ba Yakuba se, a wu be di wee ochw. A Yakuba be di wu sefere ke ni shuun wu se, a wu be di pee ochw. ⁹ «Wu sefere wa bye w'a wee mege je na Yusufu. Wee wo jere ya pa je wu sefere pusamaa ni, fo p'a wu co pere Misira fiige ki shevee pii mu. ¹⁰ Ga, a Kile di bye ni wu ni, na wu yege wu kanhama keree ki beeri ni, na fungochw fere kan wu mu, na wu kaa taan Farawochw ni, Misira saan we. A Farawochw di Misira fiige ki juchwe fere ti beeri kan wu mu, na saanra puga ki be wo nahagbaa fere ti kan wu mu. ¹¹ Wee tuun wu ni a xuugbocho ka di ba je Misira fiige ki beeri, ni Kana fiige ki beeri ni. A kanhama p'i sii pele fo xuuni. A wu sefere p'i bye pu ya ochw be taa nige we. ¹² Ba Yakuba ya pa logo na shinma wa Misira fiige ki ni we, a wu wu sefere pu tun pu ochwishiine li ni p'a she shinma wa ochw wà na pa. ¹³ Ba Yakuba, ya pa pu tun ochw shuun wu li ni we, a Yusufu di she wuye she wu cebooloo pu na. Wee tuun wu ni a Farawochw be di na Yusufu ochwochw tayirige ce. ¹⁴ Lee kadugo na a Yusufu di pu pye p'a she ba ni wu to wu ni wu puga shen pu beeri ni. Pu beeri bye sipyii kelee gbarashuun ni kaguro (75). ¹⁵ A Yakuba di gari mu Misira ni, a wu ni wu sefere pu beeri di ba xhu wà.

^{††} Zhenzi 12:1 † Zhenzi 15:13-14

¹⁶ Ba p'a xu wà wε, a p'i pu nixhuyo yi tugo na pa Sise-mu kulo li ni. Ibirayima bi xuu talenε kemu shō Hamōri nagoo pu mu Sisemu ni ge, a p'i ba pu nixhuyo yi le wà.

¹⁷ «Ayiwa, Kile bi ḡmεε lemu lo Ibirayima mu ge, ba lee ḡ faduun ya dεenε wε, a Izirayeli shεen p'i sii se na ḡhε Misira fiige ki ni. ¹⁸ Lee kadugo na a fanha k'i ba ḡ saan wa na, wee bi ta yaaga cε Yusufu keree ni wε. ¹⁹ A wee saan wu ganha na wée shi wu kana ni shizhi-inmε ni. Wu bi wée sefεε pu karamu na pu cogana kolo fo p'a pu nagoo yeri kḡεenge na, kōhō pu da xhuli. ²⁰ Wee tuun wu ni Kile tudunmōō Musa ya se. Wu pu-binne wo wu bi sii ḡ xuuni. A wu nu wu wu ḡmōhō tofōō wu kaban, na jire kan wu mu fo na ḡ yeboyo taanri na. ²¹ A p'i she wu be yaha kḡεenge ki na. A Farawōn poro fuceεε di wu lo, na wu bii ba wuyε pyaa ja ḡ wε. ²² A Musa di bye mu na sii kalaa Misira shεen wo fungōngō fεεε keree ki bεeri ni. A baraga di bye wu ḡ jomō ni wu kapyegεe ki bεeri ni.

²³ «Ba Musa shi w'a pa ḡ yee kelεε shishεεε (40) na wε, a wu yiri na wu she wu cebooloo Izirayeli shεen pu pεregi. ²⁴ Tuun wemu ni Musa ya ḡ pu na ge, na Misira shen wa ḡa wu na kakuunō pyi wu ceborona wa na. A wu fara wu ceborona wu na, na wee kḡōn gbo, kōhō wu wu ceboro wu luu ḡḡε. ²⁵ Musa bi giin na wee cebooloo pu na ba li cε lee funḡ ni na Kile na ba pu ḡḡ wolo bulooro ti ni, na pu yeege Misira fiige ki ni wee Musa keḡε kurogo. Ga wu cebooloo pu ya lee cε ta wε. ²⁶ Kee caḡa ki ḡimuguro a Musa di gari wu cebooloo pu yiri sanha. A wu she wu cebooloo shuun wa ta pu na dunni, na pee susuro tεge na pu pye: «Yee ya cε nago cebooloo yee ḡε-ε ge? Naha feni yee di dunni wε?» ²⁷ Ga wemu wu bi wu ceboro wu sani ge, a wee di Musa ḡmunuḡ na wu pye: «ḡḡ w'a mu teḡε wée ḡḡ ni, na mu pye wée kiiri kōhō wε?» ²⁸ Kōhō mu di wa giin m'a nε be gbo, ba m'a Misira shen we gbo mε tapaa wε?» ²⁹ Wee kafila wu wuu na a Musa di baa kari Madiyan fiige ki ni, na she diin wà, na jalaa shuun ta wà.

³⁰ «Ba yee kelεε shishεεε (40) ya toro wε, a meλεke wa di wuyε she Musa na nḡḡε ka ni tahara la funḡ ni, Sinayi faaboborō ki tāan, sige ki funḡ ki ni. ³¹ Ba Musa ya lee ḡa wε, a lee di wu fo fo xuuni. A wu ganha na fu-loo li na, kōhō wu li keme wii, ga, a Kafōō Kile di jo ni wu ni na wu pye: ³² «Nε wu ḡε ma sefεεε pu wo Kile we, Ibirayima wo Kile we, Ishaaga wo Kile we, ni Yakuba wo Kile we.» ³³ A Musa di fya fo na fuguri, wu ya sōō na wu ḡḡ yirige di wu wii nige wε. ³³ Lee kadugo na a Kafōō di Musa pye: «Tanhaya yi wolo ma tōō yi na, bani xuu wemu ni m'a yere ge, fεfεεε xuu wu ḡε wii.

³⁴ Nε wa na sipyii pu kanhagana li ḡaa Misira fiige ki ni, nε wa pu shiinne li be nuri. Nε tigi na pa di ba pu ḡḡ wolo bulooro ti ni. Pa di ma tun zhe Misira ni.» ³⁵ «Ayiwa, wee Musa we ninumō Izirayeli shεen bi she ge, na jo: «ḡḡ w'a mu teḡε wée ḡḡ ni, na mu pye wée kiiri kōhō wε?» ³⁵ Wee Musa we Kile ya pa dun

w'a she bye pu ḡḡḡḡ. A wee di pu ḡḡ wolo Misira bulooro ti ni Meλεke wu ḡbōō ni, wemu w'a wuyε she wu na, tahara li ni ge. ³⁶ Wee Musa we w'a pu yeege Misira bulooro ti ni, na ḡaha sheshεεε keree ni kakan-haḡaa pye Misira fiige ki ni, ni pu nidorowuu Suumō Loḡiga ki ni, ni sipōḡ ki be ni fo na ḡ yee kelεε shishεεε (40) na. ³⁷ Wee Musa wu w'a Izirayeli shεen pye: «Kile na ba Kile tudunmō wa be yaha na pa yi mu ba nε ḡε wε. Wee be na ba bye yi ceboro wa.» ³⁸ Tuun wemu ni sipyii pu bi pa binne sipōḡ ki ni ge, Musa bye ni pu ni. Meλεke we wu bye Sinayi faaboborō ki na ge, Musa wu bi nuri wee ḡ na na dorogo wū sefεεε pu mu. Mu Musa bi Kile wo baraga jomō nixhōbaama pu taa, na pu kaan wée mu.

³⁹ «Ga wū sefεεε pu ya ta sōō Musa wo jomō pu na wε. A p'i zhe wu ni, na pu fungōḡ caanna ḡeri Misira yiri. ⁴⁰ A p'i Arōn pye: «Pεḡε ḡḡmuyō ya yàa wū mu, yemu wū da da ḡaa ge, wū da ḡaari ni yee ni, bani Musa we w'a wée yeege Misira fiige ki ni ge, wée ya wu ḡaa wε. Dii w'a ḡeri be ge, wée ya cε wε.» ⁴¹ A p'i nupige tuugo yàa yee caya yi na, na saraga wolo lee yaperε li mu, na funḡ tāan puyε pyaa wo keye wo labye wu na.

⁴² «Wee tuun wu ni, a Kile di wu kadugo le pu ni, na pu yaha fugba wōō kii beλε wu na, ma na jo ba l'a ka Kile tudunmōō pu mu kafila wu ni kagana lemu na we na:

«Izirayeli shεen, yee ya yapōōḡ gbo,
na saraya wolo nε mu sipōḡ ki ni
yee kelεε shishεεε (40) funḡ ni ya?

⁴³ Yee ya ye saraya ye wolo nε mu-i dε,
ga yee yaperε lemu mεge ki wa na Mōōki ge,
lee wo fàya bugu yee wa lo.

Ni wōō lemu li ḡε na Aranfan ge,
yee tuuyo yee wa yàa, na yee pεε.

Lee wuu na n'a da ba yee kuu na kari
fo Babilōni kadugo yiri.» ⁴⁴

⁴⁴ A Eceni di jo sanha na: «Na wée sefεεε pu yaha para li na sige ki funḡ ni, fàya bugu wu bye pu mu. Wee funḡ ni Kile bi yu ni pu ni. Kile bi fàya bugu wa she Musa na, ba w'a wee wo yaagana li ḡa wε, na wu yàa mu. ⁴⁵ Lee kadugo na a wū sefεεε pu ba wee fàya bugu wu kan pu nagoo mu. Zhouwe wu bye pu ḡ-hagbaa fōō wee tuun wu ni. A Kile di pu tεge, na fiige ka wo sipyii kōri pu mu. A p'i gari ni fàya bugu wu ni kee fiige ki ni, a wu she gori wà fo na pa ḡ saannaa Dawuda wo caḡa ḡii li na. ⁴⁶ Saannaa Dawuda, wee bi sii fεrεmε ta Kile mu. A wu Kile ḡeri na wu sōō wee mu wee di pεḡε puga ka yereḡε Yakuba wo Kile wu mu.

⁴⁷ Ga wu ja Solomani, wee w'a pa bye kee pεḡε puga ki yereḡε. ⁴⁸ Ga w'à li cε nago Kile-gbōtabaaga tateḡε ḡε sipya wo puga niyaaga ni wε; ma na jo ba Kile tudunmō w'a yi jo wε, na Kafōō Kile ya jo na:

⁴⁹ «Fugba we, wee ḡε na saanra koro,
ḡḡε ke, kee ḡε na tōō tatahana.
Yee di da puga keke yàa nε mu wε?

† Ekizode 1:7-14 †† Ekizode 2:1-10 † Ekizode 2:13 †† Eki-zode 2:14 †† Ekizode 3:6 ††† Ekizode 3:5,7,8,10

††† Ekizode 2:14 § Duterεnōmε 18:15,18 †† Ekizode 32:1,23 ††† Amōsi 5:25-27

Xuu weke wu ɲe wà sanha
wemu na já bye ne taɲmɔɲɔ wɛ?

⁵⁰ Ta ne be w'a yee beeri yàa
na wo sefɛɛɛ ti funɲɔ ni wɛ?
Ne Kafɔɔ w'a jo mu.» †

⁵¹ «Yee ɲuɲmogoo k'a waha. Yee zɔɔɔ ni yee niwegee
ki ya ta cekɔɔɔɔ pye wɛ. Yee ya Fɛfɛɛɛ Munaa li kaala
tuun beeri ni. Yee ni yi sefɛɛɛ pu beeri ya pye nigin.

⁵² Kile tudunmɔ weke wu d'a pye wà ni yee sefɛɛɛ pu
ya wu kanha-i wɛ? Pii p'a Kile wo sipyitiime wu ba jomɔ
pu jo ge, p'a pee gbo. Nime a yee di wee sipyitiime wu
be nɔɔɔ yaha, na wu gbo. ⁵³ Yee p'a bi Kile wo saliya wu
keree ki ta mɛɛɛɛ gbɔɔɔ ni, ga yee di ya sɔɔ na taha
wee saliya we ɲaarihana feni wɛ.»

Eceni xugana

⁵⁴ Ba kiirikɔɔɔ kurunɲɔ ki sipyii p'a pee jomɔ pu logo
wɛ, a pu logoo di sii yiri, fo pu na pu ganhaa kuri Eceni
feni. ⁵⁵ Lee di Eceni ta w'a ɲi Fɛfɛɛɛ Munaa na. A wu
fugba wu wii, na Kile wo nɔɔɔ wu ɲa, na Yesu niyerege
ɲa Kile kanige cɛ. ⁵⁶ A wu jo: «Wii! Ne nii wa fugba we ni
w'a mugi, Sipya Ja we, na wee niyerege ɲaa Kile kanige
cɛ.» ⁵⁷ Ba Eceni ya yee jo wɛ, a p'i sii sipyaa wá, na pu
niwegee tɔ. A pu beeri di gburogi na ba dɔ Eceni na.
⁵⁸ Na wu co, na wu kile na yeege kanha ki kadugo yiri,
na she wu wá ni kagereye ni fo na wu gbo. Pii p'a wu
gbo ge, pee bi pu fadeye wolo, na yee yaha leɔɔɔ wa
táan, wee mege ɲe na Sɔli. ⁵⁹ Na pu yaha pu na Eceni
waa ni kagereye ni, a wu Kile ɲɛɛɛɛ na: «Kafɔɔ Yesu! Na
munaa li co!» ⁶⁰ Lee kadugo na a wu nuguro sin na sii
mujuu wá na: «Kafɔɔ, ma ganha bu we jurumu we kaa
taga pu co wɛ.» Ba w'a yee jo wɛ, na xhu.

Sɔli ya n'a daa fɛɛ pu kanha xuuni

8 Sɔli be bi sɔɔ Eceni wo gbo wu na. Kee caɲa ke, a
kanhama nigbɔ di sii nɔ n'a daa fɛɛ pu beeri na
Zheruzalemu ni. Pee kanhama pu funɲɔ ni a n'a daa
fɛɛ pu beeri di jaaga na kari Zhude fiige ke, ni Samari
fiige ki ni. A tudunmɔ pu ye nigin di gori Zheruzalemu
ni. ² A Kile wo ɲii fyaara sipyii p'a di Eceni nixhugo ki lɔ,
na she wu le. A p'i sii mɛɛɛ su wu nixhugo ki na xuuni.
³ Ga Sɔli kunni, wee bi sii na giin fo wu n'a daa fɛɛ pu xɔ
fɛɛfɛɛ. Wu bi jin pu feni piyeyɛ be ni, wu bu n'a daa fɛɛ
piimu beeri ta wà, cee la ná la, w'a pu beeri co fanha na
na she le kaso ni.

Filipe ya Kile wo Jozaama pu jo Samari fiige ki ni

⁴ N'a daa fɛɛ piimu pu bi paa foro Zheruzalemu ni ge,
pee bi ɲaari na Kile wo Jozaama pu yɛɛ li pyi na mari
xuu wu beeri ni. ⁵ N'a daa fɔɔ wa bye wà na Filipe, a
wee di gari Samari kulo li ni, na she ganha na Shɔɔɔ
wu kaa yu lee kulo li sheen mu. ⁶ Filipe bi kakanhaɲaa
kiimu pyi ge, ba kulo li sheen p'a kee kaa nuri, pii di ki
ɲaa be wɛ, a sipyijɛɛɛɛ di ba binne, na niwegee
shan ni Filipe jomɔ pu ni, na pu keme logo. ⁷ Bani Filipe
bi jinaa kɔri na yeege sipyii ni. Pee jinaa pu bi sipyaa

† Ezayi 66:1-2

waa na fòro. Wu bi faannaa ni tɔɔɔ nigin nigin fɛɛ cu-
unɲɔ. ⁸ A lee di bye fundanga kaa fo li nigbɔ le kulo le
sheen mu.

⁹ Lee di ná wa ta wà lee kulo li ni wu mege ɲe na
Simɔ. W'a bi cɛɛ keree ɲiɲɛɲɛɲɛ pyi fo kiimu ya
Samari sheen ɲaha wɔ xuuni ge, na wuyɛ pye sipyigbɔ
wee ɲɛ. ¹⁰ Sipyitiilee fara sipyigbɔɔ na, sipyii beeri pu bi
wu jateni, na yu na: «Kile wo sefɛɛɛ ti t'a sii te, sefɛɛɛ
nigbɔɔ te.» ¹¹ Pu beeri bi wu jomɔ pu nuri xuuni, bani
w'a mɔ na cɛɛ pu taga na kakanhaɲaa pyi kiimu ya
pu ɲaha wɔ xuuni ge. ¹² Ga, a Filipe di Yesu Kirisa ni
Kile saanra ti wo Jozaama pu jo pu mu, a p'i dà pu na.
Namaa fara cèe na, a pu beeri di ba batize. ¹³ A Simɔ ye
pyaa be di dà Kile wo jomɔ pu na na batize. A wu daha
Filipe na. Filipe bi kakanhaɲaa ni ɲaha sheshɛɛɛ keree
kiimu pyi ge, a kee di Simɔ ɲaha wɔ fo xuuni.

Tudunmɔ p'a Kile ɲɛɛɛ Samari n'a daa fɛɛ pu mu

¹⁴ Ayiwa, a tudunmɔ p'i diin Zheruzalemu ni na logo
na Samari sheen pii ya dà Kile Kafila wu na. A p'i Pyɛɛɛ
ni Yohana tun she pu mu.» ¹⁵ Ba Pyɛɛɛ ni Yohana ya nɔ
Samari ni wɛ, na Kile ɲɛɛɛ Samari n'a daa fɛɛ pu mu,
kɔɲɔ Fɛfɛɛɛ Munaa di digi pu na. ¹⁶ Bani pee sipyii pu
bi batize ye Yesu mege na, ga Fɛfɛɛɛ Munaa bi sanha
digi wa shishiin na wɛ. ¹⁷ Wee tuun wu ni a Pyɛɛɛ ni
Yohana di pu keye taha taha pu na, a Fɛfɛɛɛ Munaa di
digi pu na.

¹⁸ Ayiwa, ba Simɔ ya Fɛfɛɛɛ Munaa li ɲa l'a tigi n'a
daa fɛɛ pu na tudunmɔ pu wo keye daha wu funɲɔ ni
wɛ, a wu wari wolo na gaan tudunmɔ pu mu, ¹⁹ na pu
pye: «Yi ke fanha ɲuɲɔ ke kan na be mu, kɔɲɔ na be
ba na keɲɛ taha sipyaa sipya na, Fɛfɛɛɛ Munaa di digi
weefɔɔ na.» ²⁰ A Pyɛɛɛ di Simɔ pye: «Ma ni ma wari wu
ni, yi beeri pu pinne kyɛɛgi! Bani mu wa giin na kaa
lemu Kile ya gaan ma ni ge, na mu na já lee shɔ ni wari
ni. ²¹ Mu ɲiɲɛ wa le kaa le ni wɛ, ma taa be di wa li ni
wɛ, bani mu zɔ wu ya tii Kile ɲaha táan wɛ. ²² Fo ma bu
daburaje jo ma fungɔɲkuunɲɔ ki na, na Kafɔɔ ɲɛɛɛ, li bi
da já bye wu ma zɔ wu wo katiibaagaa ki yafa ma mu.
²³ Bani ne mu zɔ wu ɲaa w'a ɲi ɲɛɛɛɛ ni jurumu na fo
na mu pye jurumu wo bulo.» ²⁴ Ba Simɔ ya yee logo wɛ,
na tudunmɔ pu ɲɔ shɔ na: «Yiye pyaa ki Kafɔɔ ɲɛɛɛɛ na
mu, kɔɲɔ y'a yemu jo ge, Kile di na tanha yee beeri
na.»

²⁵ Ba Pyɛɛɛ ni Yohana ya Kile ni Kafɔɔ wo Jozaama pu
jo xɔ sipyii pu mu wɛ, na guri kari Zheruzalemu ni. Pu
nigariwuu a p'i ganha na Kile wo Jozaama pu yu
Samari kulogoo ɲiɲɛɲɛɲɛ kiitiigee ni na gaanji.

Filipe ya Ecopi shen ɲuɲɔɔɔ wa ɲuɲɔ círi

²⁶ Kafɔɔ wo mɛɛɛɛ wa ya pa jo ni Filipe ni na wu pye:
«Yiri m'a she Kile-parama pe ni. Koo le l'a yiri Zheruzale-
mu ni na kari Gaza ni ge, m'a lee koo li lɔ. Sipɔɲɔ koo li
wa lii.» ²⁷ A Filipe di yiri na koo li lɔ na gaanji. Na wu ni-
garaga yaha, a wu Ecopi shen ná wa ɲa. Ecopi fiige ki
saanzhɔ wemu mege ki wa na Kandasi ge, wee
saanzhɔ wu wo ɲuɲɔɔɔ nigbɔ wu bye wee ná we. Wee

wu bye cee wu naafuu keree beeri naha shɔɔnɔrivɔɔ.

Wee ná wu bi kari Zheruzalemu ni na she Kile peɛ.

²⁸ Wu niguribawo wu bye na tiin wu wotori funɔɔ ni, na xuu wa kalaa Kile tudunmɔɔ Ezayi wo Kitabu wu ni. ²⁹ A Fefɛere Munaa di Filipe pye: «Gbara wotori wu na, m'a binne ni wu ni!»

³⁰ A Filipe di baa fulo wotori wu na, na wee Ecopi shen wu ta wu na xuu wa kalaa Kile tudunmɔɔ Ezayi wo Kitabu wu ni, na wu yege na: «Xuu wemu mu wa galaa me ge, m'a wu kori ce ge?» ³¹ A ná wu Filipe pye: «Dii n'a da wu kori ce na ta wa ya wu kori she na na-ε we?» A wu Filipe jɛeri na wu jé tiin wee taan wotori wu ni.

³² Xuu we wu bi galaa ge, wee wu wa me we na:

«Wu bye ba dubya ne we,

p'a wemu co na gaanji tagbogo ni ge.

Ma na jo dubya wemu wu ne wu ya yaaga yu wu shiire konvee keɛ ni-i ge.

Wu ya yaaga jo we.

³³ Wu bi wuyɛ tirige,

p'i ya ta ɔɔ na kanii kan wu mu we.

Jɔɔ wu d'a já wu shi nibama wu kaa jo we?

Sipya be we!

Bani p'a wu gbo na wu shi wu piinne konɔ puga ni.»[†]

³⁴ Ayiwa, a nuɔɔɔɔ wu Filipe pye: «N'a ma jɛeri, sipya wemu kaa Kile tudunmɔɔ w'a byi ge, wufɔɔ she na na. Wuyɛ kaa w'a byi laa watii?» ³⁵ Wee tuun wu ni a Filipe di jomɔ pu lo, na pu ɔɔ kon pe Kitabu jomɔ peye pyaa na, na Yesu kaa jo wee na wu mu.

³⁶ Na pu yaha pu na gaanji, a p'i ba she ɔɔ loɔ ka na. A nuɔɔɔɔ wu Filipe pye: «Loɔ ki wa me, naha k'i da ne naha kon batizeli na we?» ³⁷ [A Filipe di wu pye: «Ma bi dà Yesu na ni ma ɔɔ wu beeri ni, ma na já batize.» A ná wu wu ɔɔ shɔɔ na: «Ne dà li na nago Yesu Kirisa ne Kile Ja.»] ³⁸ Ba w'a yee jo we, na jo na pu wotori wu yereɛ. A pu shuun wu beeri di digi loɔ ki ni. A Filipe di wu batize. ³⁹ Ba p'a foro loɔ ki ni we, a Kafɔɔ wo Munaa l'i Filipe naha co, na gari ni wu ni. Nuɔɔɔɔ wu ya Filipe na nige we, ga, a wu fundanga wo kunni di koo li lo na gaanji. ⁴⁰ A Filipe di she wuyɛ ta fo Azɔti kulo li ni. Ba w'a yiri wà we, na gari Sezare kulo li ni. Wu nigariwo ya toro kulo lemu beeri ni ge, a wu Kile wo Jozaama pu jo toro kee beeri ni.

Dagana lemu na Sɔli ya dà Yesu na ge

9 Na Sɔli yaha wu na dahaziire tɛri Kafɔɔ kalaapiire ti mu, a wu she saraya naha shɔɔnɔrivɛe wo nuɔɔɔɔɔɔ|saraya naha shɔɔnɔrivɛe nuɔɔɔɔɔɔ wu mu, ² na wu jɛeri na wu sɛme wa yàa kan wu mu wu she gan Damasi kulo li wo Kile-peɛɛɛ piyeye yi sipyii pu mu. Konɔ wu bu she Kafɔɔ wo koro li jaarivɛe pii ta wà, cee fara ná na, wu pee co, wu pu ɔɔ w'a se Zheruzalemu ni, ³ na wu nigariwo yaha koo li na ni wee sɛme wu ni, ba w'a she deɛɛɛ Damasi kulo li na we, taapile ni a kpeɛngbɔɔ ka di yiri fugba we ni na jí jé wu naha ni, na wu maha. ⁴ Kee kpeɛngɛ ki beɛ funɔɔ ni, a Sɔli di wolo to jine na. A mujuu la di wu pye: «Sɔli, Sɔli, naha na m'a na kana me we? [L'a waha mu mu mu wu ku-

ruɔɔ ɔɔɔɔ nmaa na de!]]⁵ A Sɔli di fya, na ganha na jɛɛ.] A wu yegeɛ pye na: «Kafɔɔ, m'i ne jɔɔ we?» A mujuu l'i wu pye sanha: «Ne ne Yesu, ne mu wa gana me. ⁶ Nime, yiri m'a jé kulo li ni; lemu m'a yaa na pye ge, pu na lee jo ma mu.»

⁷ A Sɔli jaarinii pu beeri jaalaa di yiri. A p'i yere yaha, pu ya já yaaga jo we. Pu kunni bi mujuu le nuri, ga p'i ya sipya na we. ⁸ A Sɔli di yiri yere na wu nii mugɛ, ga wu ya yaaga naa ki ni we. A p'i wu co keɛ na na jé Damasi puuro ti ni. ⁹ A Sɔli di cabyaa taanri pye wu ya naa we, wu ya li we, w'i ya loɔ be gba we.

Kile ya Anapasi tun Sɔli mu

¹⁰ Wee tuun wu ni Yesu wo kalaapiire la bye Damasi kulo li ni na Anapasi. A Kafɔɔ di wuyɛ she wee na na wu pye: «Anapasi!» A wu jo: «Ooyi, di we Kafɔɔ.» ¹¹ A Kafɔɔ di wu pye: «Yiri ɔɔvuyo na, koo lemu p'a byi na «Kozinne» ge, m'a lee lo m'a se Zhudasi kaban. Ma bu she ɔɔ wà, Tarisi shen ná wa ne wà na Sɔli, m'a wee kaa yege. Kile-peɛɛɛ na wu wa. ¹² Ga le ne Kile ya she Sɔli na wu wo peɛɛ ki funɔɔ ni ge, lee li wa me. W'a ná wa na wu mege na ne Anapasi, wee ya jé wu feni na wu keye taha wu na, konɔ wu guri w'a naa sanha.» ¹³ A Anapasi di jo: «Ee, Kafɔɔ! We ná we ya kanhama nigbɔ pemu taha mu kalaapiire ti na Zheruzalemu ni ge, sipyinehemɛe ya yee jo ne mu. ¹⁴ Seme wa ni w'a pa naha be na yiri saraya naha shɔɔnɔrivɛe pu keɛ ni Zheruzalemu ni. Na wu ba sipyaa sipya ta wu na mu mege ki yiri naha, wu weefɔɔ co, wu wu ɔɔ w'a gaanji.» ¹⁵ Ga, a Kafɔɔ di Anapasi pye: «She, bani ne we na we naha bulo, konɔ wu da kapyɛɛ pyi na mu, wu na mege ki she shi wusama na, wu ki she pu saannaa pu na, wu ki she Izirayeli sheen pu be na. ¹⁶ Kanhama pemu be pu da ba ɔɔ wu na ne wuu na ge, di pee be she wu na.»

¹⁷ Ayiwa, a Anapasi di yiri kari. Ba w'a she ɔɔ puga ki ni we, na wu keye taha Sɔli na na wu pye: «Na ceborona Sɔli, Kafɔɔ Yesu we w'a wuyɛ she ma na koo li na, na ma yaha ma na ma naha ge, wee w'a ne tun ma mu, konɔ m'a já m'a naa, m'a konɔ ni Fefɛere Munaa na.» ¹⁸ Taapile ni a konɔ ta di wolo wolo to Sɔli nii ni ba fyakɔɔɔ ne we. A wu nii k'i mugɛ; a wu yiri; a p'i wu batize. ¹⁹ Lee kadugo na a wu li, a fanha di jé wu ni. A Sɔli di gori Damasi ni na cabyaa dama dama pye ni Yesu kalaapiire ti ni.

Sɔli ya Kile jomɔ yeɛ pye Damasi ni

²⁰ A Sɔli di Kile jomɔ yeɛ ɔɔ kon wee tuun wuyɛ pyaa ni na yu Damasi ni, Yawutuu wo Kile-peɛɛɛ piyeye yi ni, na pu pyi na: «Kile Ja wu ne Yesu.» ²¹ Sipyii piimu beeri pu bi wu jomɔ pu nuri ge, a l'i pu beeri fo xuuni, a p'i ganha na yu na: «Ta we ná weye pyaa be ki bi Yesu mege ki yirivɛe pu kana Zheruzalemu ni we? Go wu kapa nuɔɔ ki wa me naha, pii p'a Yesu mege ki yiri ge, konɔ wu ba pee co, wu pu ɔɔ wu she gan saraya naha shɔɔnɔrivɛe nuɔɔɔɔ|saraya naha shɔɔnɔrivɛe nuɔɔɔɔɔɔ pu mu Zheruzalemu ni.» ²² Ga, a la di ganha na faraa Sɔli wo fanha ki na n'a daa wu shizhaa na cana beeri. Wu bi

[†] Ezayi 53:7-8

Kilɛ jomɔ pu yɛɛ pyi, na li shɛɛ pu na na Shɔɔwɔ wu jɛ Yesu, a wu keree di Damasi wo Yawutuu pu jaha wɔ, fo pu ya cɛ yɛkɛ pu da yu wɛ. ²³ Ayiwa, ba piye ya ya toro wɛ, a pee di puyɛ ja, na bɛ yi na na p'i Sɔli gbo. ²⁴ Ga, a Sɔli di foro pu woni wu fiin. Pu bi kulo li tajeye yi bɛeri shazhɔn sigeɛ caɲa ni piige, kɔnhɔ p'i sii Sɔli ta pu gbo. ²⁵ Ga, a Yesu wo kalaapiire t'i ba Sɔli le sagana funɲɔ ni caɲa ka piige, na mɛɛɛ taga wu torogo jɛri kanha kadugo.

Sɔli ya kuri pa Zheruzalemu ni

²⁶ Lee kadugo na a Sɔli di gari Zheruzalemu ni. Ba w'a nɔ wà wɛ, na ganha na giin wu binne ni kalaapiire ti ni. Ga pu bɛeri bi fyagi wu na, bani pu bi dà li na can na na Sɔli bɛ wu jɛ Yesu wo kalaapiire la wɛ. ²⁷ Ga kalaapiire lemu li bye na Barinabasi ge, a wee di gari ni Sɔli ni tudunmɔɔ pu yiri. Ba p'a nɔ wà wɛ, Sɔli ya Kafɔɔ ja pagana lemu na Damasi koo li na, a Kafɔɔ bɛ di jo ni wu ni jogana lemu na ge, na fara lee na Sɔli ya Yesu kaa jo na fiinɲɛ ni lowaa ni Damasi kulo li sipyii pu bɛeri mu jogana lemu na ge, a Barinabasi di yee bɛeri paari tudunmɔɔ pu mu. ²⁸ Na lɔ wee tuun wu na a Sɔli di binne ni pu ni. A p'i ganha na paari Zheruzalemu bɛeri ni. Wu bi Kilɛ wo Jozaama pu yu ni lowaa ni Kafɔɔ mɛge na. ²⁹ Sɔli bi yu ni Helenisitilee † pu ni, na nakaara pyi ni pu ni Yesu keree na. Ga pee bɛ bi wu shaa di gbo. ³⁰ Ba cebooloo p'a lee cɛ wɛ, na gari ni Sɔli ni Sezare ni. Lee kadugo na na wu yaha kari Tarisi kulo li ni.

³¹ Ayiwa, wee tuun wu ni n'a daa fɛɛ piimu bɛeri pu bye Zhude, ni Galile, ni Samari fiye yi ni ge, japiɲɛ bye pee bɛeri na. Pu bɛeri bi paari Kafɔɔ nii fyaara ni, lee li bi pu baraga pye ki na bɛle n'a daa wu ni. Caɲa caɲa pii bi faraa pu na Fɛfɛɛɛ Munaa li wo yeri wu fanha ni.

Pyɛɛri ya Ene cuuɲɔ Yesu mɛge na

³² Pyɛɛri bi paari, na n'a daa fɛɛ pu pɛɛgi fiige ki bɛeri ni. Caɲa ka a wu ba gari n'a daa fɛɛ pii yiri kulo la ni lee mɛge jɛ na Lida. ³³ A wu shɛ ná wa ta wu kabanuyo shuun wu bɛeri ya xu, a wu sinne fo yee gbarataanri (8), wu mɛge di jɛ na Ene. ³⁴ A Pyɛɛri di wu pye: «Ene, Yesu Kirisa w'a da ma cuuɲɔ nime. Yiri m'a ma yasin-ɲɛge ki yàa mayɛ ni.» Taapile ni a Ene di yiri. ³⁵ Ba Lida kulo li shɛɛn pu bɛeri ni Sarɔn kulo li shɛɛn pu bɛeri ya lee ja wɛ, na sɔɔ Kafɔɔ na.

Cee wa ya jɛ na foro xu ni

³⁶ Ayiwa, cee wa bye Zhope ni, n'a daa fɔɔ wu bye wii, wu mɛge di jɛ na Tabita. Kee mɛge ke jɛ Girekii wo jomɔ pu ni na Dorikasi. †† Wee cee wu bi kasaanja ni jɛɛɲɛɲɛ pyi, na funmɔ fɛɛ tɛri. ³⁷ Wee tuun wu ni a Tabita di ba bana, na xhu. A p'i wu nixhugo ki wuu na wu lɔ shɛ sinniɲɛ puga ka ni zangaso wu ni. ³⁸ Lee di Pyɛɛri ta Lida ni. Lida ni Zhope di ya lii wɛ. A Zhope kulo li kalaapiire t'i logo na Pyɛɛri wa Lida ni. A p'i sipyii

† Helenisitilee:

†† Dorikasi:

shuun yaha kari pu shɛ Pyɛɛri jɛɛri na wu pa pu yiri nime.

³⁹ Ayiwa, ba p'a nɔ na tuduro ti jo Pyɛɛri mu wɛ, taapile ni a Pyɛɛri di yiri na binne kari ni pu ni. Ba w'a nɔ wɛ, a p'i gari ni wu ni kee puga ki ni zangaso wu ni. A naxhugoshaa p'i ba na ba Pyɛɛri maha, na ganha na mɛhɛɛ suu. Na Tabita yaha nii na, wu bi fadepiire ni fadegbɔɔ yemu yari ge, a p'i yee bɛeri shɛ Pyɛɛri na.

⁴⁰ Wee tuun wu ni a Pyɛɛri di sipyii pu bɛeri yeege kɛɛngɛ ki na, na nuguro sin na Kilɛ jɛɛri. Na xhɔ na ŋmahana jɛri gbo wu yiri, na wu pye: «Tabita, yiri!» A gbo wu wu nii mugi, ba w'a Pyɛɛri ja wɛ, na yiri tiin. ⁴¹ A Pyɛɛri di wu co wu keɲɛ na, na wu tɛge, na wu yirige. Lee kadugo na a Pyɛɛri di n'a daa fɛɛ pee ni naxhugoshaa pu yiri, na Tabita nii wo wu shɛ pu na. ⁴² A Zhope kulo li sipyii pu bɛeri di yee logo, a sipyiɲɛhɛmɛɛ di ganha na daa Kafɔɔ na. ⁴³ A Pyɛɛri di gori Zhope ni, na mɔ wà ná wa kaban, wee mɛge jɛ na Simɔ. Sɛɛye wee Simɔ wu bi gbuu.

Pyɛɛri ni Kɔrineyi keree

10 Ná wa bye Sezare kulo li ni na Kɔrineyi. Oromɛ fiige ki sɔɔsɔii jɛɲɔɔɔ wa wu bye wii. Sɔɔsɔii kurɲɔ kemu jɛɲɔɔ ni wu bye ge, kee jɛ na «Itali sɔɔsɔii kurɲɔ.» ² Wee ná wu bi Kilɛ pɛle wu ni wu puga shɛɛn bɛeri ni. Pu bi fyagi Kilɛ na. Wu bi Yawutuu funmɔ fɛɛ pu tɛri. Wu bi ganri bɛ Kilɛ-jɛɛge tãan wɛ.

³ Ayiwa, caɲa ka yakɔɲɔ tuunɔ nii taanri wu na, Kilɛ wo meleke wa ya pa jé Kɔrineyi kaban, na wuyɛ shɛ wu na; a wu sii wu tii ja; a meleke wu wu yiri na: «Kɔrineyi!» ⁴ Ba w'a wu ja wɛ, na fya na jo: «Naha wɛ Kafɔɔ?» A meleke wu wu pye: «Ma Kilɛ-jɛɛge ke ni ma funmɔ fɛɛ pu dege wu kaa ya taan Kilɛ ni, wu ya ta funɲɔ wɔ ma na wɛ. ⁵ Sipyii pii tun shɛ nime Zhope kulo li ni. Ná wa wu wa wà na Simɔ, p'i wu pyi Pyɛɛri. P'i shɛ wee yiri pa. ⁶ Ná sɛɛye gboɔɔ wa jɛɲɔɔ ni w'a tigi, wee bɛ mɛge ki wa na Simɔ wa. Wu puga ki wa suumɔ lɔhɔ ki jɔ na.» ⁷ Ba meleke w'a jo xɔ ni wu ni wɛ, na gari. Wee tuun wu ni a Kɔrineyi di wu kapyebyii shuun, ni wu sɔɔsɔi nigin wa yiri. Wee sɔɔsɔi we bye wuyɛ pyaa wo shazhɔnsigime. Kilɛ nii fyaara sipya wu bye wii. ⁸ Meleke w'a yemu jo wu mu ge, a wu yee bɛeri paari pu mu, na pu tun kari Zhope ni.

Fɛfɛɛɛ Munaa ya Pyɛɛri kaala

⁹ Kee caɲa ki jimuguro a tudunmɔɔ p'i dɛɛɲɛ Zhope kulo li na. Lee di caɲa ki ta jɲiɲɛ niɲɛ ni, a Pyɛɛri di dugi katanja na na Kilɛ jɛɛri. ¹⁰ A xuugo di ba wu ta p'i sanha shɔhɔ xɔ wɛ. Na pu yaha pu na yalige ki sori Pyɛɛri mu, a Kilɛ di kaa la shɛ wu na. ¹¹ A wu fugba wu jɔ ja k'a mugi, na yaaga ka ja wà kemu ya foro fatɔgbɔhɔ feni ge. Ki geye shishɛɛɛ we bi co pɔ, k'i diri na ma jɲiɲɛ mu. ¹² A Pyɛɛri di tɔɔɔ shishɛɛɛɛ yanɲuyɔ ye bɛeri, ni jɲiɲɛ yakokaara bɛeri, ni shazhɛɛɛ tuuyo bɛeri ja kee fatɔbɔɔɔ ke funɲɔ ni. ¹³ A mujuu la di Pyɛɛri pye: «Pyɛɛri yiri, m'a ya gbo ma xa!» ¹⁴ A Pyɛɛri di jo: «Ahayi, Kafɔɔ! Yaaga kemu bɛeri k'a nɔhɔ, kelee ki na jɛ ya-

funḡ ge, ne sanha kee ka shi li ḡa we.»¹⁵ A mujuu l'i foro sanha na Pyeeri pye: «Kile ya yaaga kemu pye fefee ge, ma ganha ba kee wii sanha yanḡmuncḡḡḡḡ we.»¹⁶ A pee jomḡ p'i jo fo tḡḡḡḡ taanri, taapile ni a fatḡḡḡḡ k'i dugi kari fugba wu ni.

¹⁷ A Pyeeri hakili di wuregi, le w'a ḡa ge, a wu ganha na wuyee yegee lee kḡri na. Na wu yaha lee na, Kḡrineyi ya sipyii piimu tun ge, a pee di nḡ Zhope kulo li ni. A p'i Simḡ kaban kaa yege, a p'i xuu wu sanha she pu na, a p'i she yere kḡḡḡḡ li ḡḡ na. ¹⁸ Na yiri pye na jo: «Simḡ we p'a bi na Pyeeri ge, naha w'a tigi ya?»

¹⁹ Lee di Pyeeri ta wu na wu funḡḡ kḡḡḡ sanha wu kapaa li na. A Kile Munaa di wu pye: «Pyeeri, wii! Sipyii taanri wu wa na mu kaa yegee kḡeenge ke na.»²⁰ Yiri, m'a binne m'a gaanḡi ni pu ni, ma ganha bu fyaara yaha ma zḡ wu na we, bani ne w'a pu tun ma mu.»²¹ A Pyeeri di digi pa, na ba pu pye: «Sipya wemu xuu yi wa zhaa ge, ne wu wa wii. Leke l'i wa yi kapana ḡunḡ we?»²² A p'i Pyeeri ḡḡ shḡ na: «Sḡḡḡḡḡ ḡunḡḡḡḡ we wu wa na Kḡrineyi ge, wee w'a wèe tun. Sipyitiime wu wa, na fya-gi be Kile na, Yawutuu pu beeri wa wu mesaara yu. Kile wo meleke wa w'a wuyee she wu na, na wu pye na wu tudunḡḡ yaha pa mu yiri, m'i she wu kaban. Na kafila wa wu wa mu mu, mu wu jo wu mu.»²³ Ba Pyeeri ya yee logo we, na jé ni pu ni puga. A p'i shḡḡ wà. Ba ḡiga k'a mugi we, a wu binne kari ni pu ni. A Zhope n'a daa fee pii be di binne kari ni pu ni.

Pyeeri ya kari Kḡrineyi kaban

²⁴ Kee caḡa ki ḡimuguro a p'i nḡ Sezare ni, na Kḡrineyi ta wu bi pu sigee. Wu bi wu puga sheen ni wu see see napiinee yiri pinne wu puga na Pyeeri sigee.²⁵ Ba Pyeeri ya nḡ wà we, a Kḡrineyi di ba wu ḡunḡ círi, na nuguro sin wu fee ni, na wu pele.²⁶ Ga, a Pyeeri di wu co yirige, na wu pye: «Yiri, ne be wu ḡe sipyiyawyii la ba mu ḡe we.»²⁷ Na Pyeeri ni Kḡrineyi yaha pee jomḡ pu na, a p'i binne jé puga ki ni na sii sipyijehemee ta p'a pinne wà.²⁸ Wee tuun wu ni a Pyeeri di wu pye: «Na saha ni wèe wo saliya wu ni, y'a li ce, Yawutu wa shishiin ya yaa na gari ni shi watii sipyii ni piimu ḡe Yawutuu we, kelee na jé wufḡḡ puga we. Ga Kile ya li she ne na, na ne ganha da sipya wa shishiin wii na wu ḡe fefee we, kelee w'a nḡḡḡ we.»²⁹ Lee wuu na ba yee tudunḡḡ p'a nḡ ne na we, ne ta nakaara pye we. Nime ne funḡḡ wa y'i na kayire li ḡunḡḡ jo na mu.»

³⁰ A Kḡrineyi di Pyeeri ḡḡ shḡ na: «Nipaa ḡe li caḡa shishere wogo, na ne yaha Kile-ḡerege na na puga ki ni yakḡḡ ni we tuun we shi ni, a ne ná wa niyerege ḡa na ḡahagbaa na fadevige na ḡe wu na, ki beeri di ḡi. A wu ne pye: ³¹ «Kḡrineyi, ma Kile-ḡerege k'a co. Tegegana lemu na m'a funḡḡ fee pu tege ge, Kile funḡḡ ya ta wḡ lee la yafiin na we.»³² Tuduro yaha she Zhope ni, na Simḡ wu pa, p'a wu pyi na Pyeeri ge. W'a tigi ná wa kaban, wee be mege ḡe na Simḡ, seeye w'a gbuu. Wu kaban ki wa suumḡ lḡḡḡ ki ḡḡ na.»³³ Taapile ni a ne tuduro tun jo pu ma yiri; ma pama ya ḡḡ. Ayiwa, wèe beeri ya pinne wee Kile ḡaha taan, Kafḡḡ ya kiimu beeri she ma na ge, wèe funḡḡ ḡe wu kee logo.»

Pyeeri ya Kile Kafila yere pye Kḡrineyi kaban

³⁴ Wee tuun wu ni, a Pyeeri di jomḡ pu lḡ na jo: «Can na, ne li ce nime jo Kile ya zhḡḡḡḡḡ pyi we.»³⁵ Ga shi beeri sipya w'a ta wemu ya fyagi Kile na ge, na tiime ko-ro ḡaari ge, weefḡḡ kaa l'a dan Kile ni.³⁶ Kile ya wu jomḡ jo Izirayeli sipyii mu na ḡapine Jozaama pu jo pu mu Yesu Kirisa baraga ni. Wee ḡe sipyii beeri Kafḡḡ.³⁷ Yesu keree ki bi doroo torogana lemu na, na co Galile fiige ki ni na pa nḡ Zhude fiige ki beeri ni ge, yee wa kee fiin. Kee ya pye Yohana wo Kile kafila yere li kadugo na, batizeli wu keree na.³⁸ Kile ya Nazareti sheen Yesu tire, na wu ḡi Fefere Munaa na, na sefere kan wu mu kangana lemu na ge, yee wa lee fiin. W'a bi ḡaari na kasaara pyi sipyii na. Piimu beeri p'a bye Shi-taanni wo ḡaa wu ni ge, w'a bi pee beeri cuunḡḡ, bani Kile bi bye ni wu ni.

³⁹ «Yesu ya keree kiimu beeri pye Yawutuu fiige ki ni, ni Zheruzalemu kulo liye pyaa ni ge, wèe pu ḡe kee keree ki wo seere. P'a wu co na wu kori tige na, na wu gbo.»⁴⁰ Ga caḡa taanri wogo ki na, a Kile di wu ḡe na yeege xu ni, na wu yaha, kḡḡḡ sipyii di ba wu ḡaa.⁴¹ Ga sipyii beeri ya ta wu ḡa we, fo Kile ya fenhe wèe piimu ḡaha bulo na pye wu seere ge, wee p'a wu ḡa. Wee piimu p'a li, na gba ni wu ni, wu ḡijehḡe na na foro xu ni ge, wèe p'a wu ḡa.⁴² Lee wuu na w'a tuduro kan wèe mu, na wèe pu Kile jomḡ pu yere pye sipyii pu beeri mu. Na wu yi jo fiinḡe pu mu na Yesu Kile ya teḡe na pye xuu ni wyii beeri wo kiiri kḡḡḡḡ.⁴³ Kile tudunḡḡ pu beeri ya jo na sipyaa sipya w'a dà Yesu na ge, na weefḡḡ wo jurumu wu na yafa wu mu wu mege ki gbḡḡḡ ni.»

Shi watii sipyii ya Fefere Munaa li ta

⁴⁴ Na Pyeeri yaha jomḡ pu na, a Fefere Munaa di digi wu jomḡ pu logovee pu na.⁴⁵ Yawutuu n'a daa fee piimu p'a Pyeeri torogo kari ge, a l'i bye kakanhana pee mu, na Kile ya Fefere Munaa li loolo kan shi watii sipyii be mu na ḡehḡe.⁴⁶ Bani p'a bi pee sipyii pu ḡaa pu na yu shi watii jomḡ ni Fefere Munaa li gbḡḡḡḡ ni, na Kile mege pele. Wee tuun wu ni a Pyeeri di jo: ⁴⁷ «Ta wèe na já pii sipyii pii ḡaha kḡḡḡ sanha na pu ganha bu batize lḡḡḡ ni-i ya? Bani pu be ya Fefere Munaa li ta ba wèe ya li ta we.»⁴⁸ Lee kadugo na a Pyeeri di jo ni sipyire ti ni, na pu batize Yesu Kirisa mege na. Ba p'a batize xḡ we, a p'i Pyeeri ḡeeri na wu cabyaa pye ni pu ni.

Pyeeri ya fiin pemu jo Zheruzalemu egilizi wu mu ge

11 Tudunḡḡḡ ni n'a daa fee piimu bye Zhude ni ge, a pee di yi logo na shi watii sipyii be ya sḡḡ Kile jomḡ pu na.² Lee wuu na tuun wemu ni Pyeeri ya kuri she Zheruzalemu ni ge, a Yawutuu p'i wu jaagi ³ A p'i jo na ḡaha wuu na wu d'a she binne ni cekḡḡbaalaa ni, fo na li ni pu ni we? ⁴ Pyegana lemu na l'a pye ge, a Pyeeri di yee beeri paari pu mu nigin nigin.

⁵ A wu jo: «Tuun wemu ni ne bye Zhope kulo li ni ge, caḡa ka, na ne yaha Kile-ḡerege na, a Kile di kashe la

she ne na. A ne yaaga ka na kee bye ba fatogboko ne we. Ki geye shishere wu beeri d'a ko, k'i diri na yiri fugba we ni fo na pa ko ne taan. ⁶ A ne ki funko yanmuyo yi wii xuuni: yapokoy, ni sige xaara, ni ninje yakokaara, ni shazhere, yee beeri yi bye fatogboko ki funko ni. ⁷ A ne mujuu la logo, lee na ne pyi: «Pyeri, yiri, m'a ya gbo ma xa!» ⁸ A ne jo: «Ahayi, Kafo! Bani Yawutuu ya yaaga kemu beeri wii na ki ya yaa k'a li-i ge, na yemu beeri wii na yi ne fefee we ge, ne sanha kee ka li na we.» ⁹ Ga, a mujuu l'i koko foro sanha fugba wu ni na: «Kile ya yaaga kemu pye fefee ge, ma ganha ba kee wii sanha yanmunokog we.» ¹⁰ A l'i bye mu fo tokoi taanri. Lee kadugo na a kee fatogboko ki ni ki funko yanmuyo yi beeri di yiri kari fugba wu ni.

¹¹ «Wee tuun wu ninumko ni, ne bye puga kemu ni ge, a sipyii taanri di ba yere kee ni. Pu bi pu tun ne mu na yiri Sezare ni.» ¹² A Fefere Munaa di ne pye na ne wu pinne ni pee sipyii pu ni, na ne ganha ba naye kaala we. Ne ni ceboronamaa gbaara we w'a pinne she Sezare ni, na she je Krineyi puga ki ni ge, pee pu wa piiri. ¹³ W'a meleke wu niyerege na nagana lemu na ge, a wu yee paari we mu. Na meleke w'a bi wu pye wu tuduro tun Zhope ni, wu Simo yiri, Simo we p'a byi sanha na Pyeri ge. ¹⁴ Na wee ni wu koko li sipyii na ba shoko shogana lemu na ge, na ne w'a da ba lee koo li she pu na.

¹⁵ «Ba ne jomko pu ko kon ye we, a Fefere Munaa di digi pu na, ba l'a bi tigi we na tigigana lemu na taashine li ni we. ¹⁶ Wee tuun wu ni, Kafo ya jomko pemu jo ge, a ne funko di na to pee na na: «Yohana ya sipyii batize koko ni, ga yee na ba batize Fefere Munaa ni.» ¹⁷ Wee piimu p'a da Kafo Yesu na ge, Kile ya ma taa lemu kan we mu ge, wu bu she lee kan pii betiilee mu, joko ne di ne fo ne w'a Kile nidaan shege we?»

¹⁸ Ba kalaapiire tisara ya Pyeri jomko pu logo tuun wemu ni we, a pee di pu logoo ninje. A p'i Kile ko na: «Can na Kile ya koko shi wusama wu daburaje jo wu jurumu wu na, koko p'i nii sicuumko see wo ta.»

Ancosi egilizi wu kokoko keree

¹⁹ Tuun wemu ni p'a Eceni gbo ge, wee tuun wu ni p'a ko ko na n'a daa fee pu kana. A p'i jaaga. A pii di gari Fenisi ni Siperi fiye yi ni, a pii di gori Ancosi kulo li ni. Ga Yawutuu puye mu pee bi pu wo Kile Kafila wu yu. ²⁰ Lee be na Siperi shene ni Sirine shene pii be bye pu ni. Pee bi yiri na pa Ancosi ni, shi wemu ne Yawutuu we ge, a p'i Kafo Yesu wo Jozaama pu jo pee mu. ²¹ A Kafo di pee n'a daa fee pu tere wee labye wu na, fo sipyihemee ya da Kafo na.

²² Ba kee kapyegee k'a ko Zheruzalemu n'a daa fee pu na we, a p'i Barinabasi yaha kari Ancosi ni. ²³ Ba w'a ko wa we, na Kile wo labye wu pyegana na n'a daa fee pu ninje ni we; a lee di wu luu ninje. A wu pu yeri na pu la le p'i diin Kafo koo li ni ni lopine ni. ²⁴ Barinabasi bye sipyisaama. Wu bi fanha ta n'a daa ni na koko ni Fefere Munaa be na. Sipyihemee be bi koko Kafo na.

²⁵ Lee kadugo na a Barinabasi di doro kari Tarisi ni na she Sali sha. ²⁶ Ba w'a Sali na we, na gari ni wu ni Ancosi

ni. A p'i yee nigin maha wa ni n'a daa fee pu ni shizhan; na sipyihemee kalaa Kafo wo koo li ni. Na n'a daa fee yiri Kiricen, lee nizhiine ya pye Ancosi ni.

²⁷ Wee tuun wu ni a Kile tudunmoko pii di foro Zheruzalemu ni na kari Ancosi ni. ²⁸ Pee Kile tudunmoko pu ni, wa mege bye na Agabusi, a wee di yiri na jo Fefere Munaa fanha ni na xuugboko ki da ba bye kono ke beeri na. A pee jomko pu ba bye can. Kee xuugboko k'a pye Orome saannaa pu beeri wo saan Kulodi cana pii ni. ²⁹ Ba l'a pye mu we, a Ancosi kalaapiire t'i jo na pu keye wa yiye na; lemu se ne wemu ni ge, a pu beeri nigin nigin wu lee kan. A p'i yee taga pu cebooloo n'a daa fee pu tere piimu pu ne Zhude fiige ki ni ge. ³⁰ A p'i yee kan Barinabasi ni Sali mu, na pu she yee kan Zhude n'a daa fee pu kokole pu mu.

Yakuba xu keree ni Pyeri wo kasolene le

12 Wee tuun wu ni a saannaa Herodi di do Egilizi n'a daa fee pu na na gana. ² A wu Yohana ceborona Yakuba gbo ni nmopara ni. ³ Ba w'a lee na l'a taan Yawutuu pu ni we, a wu Pyeri be co le kaso ni. Shizhenhere Baa Buuri Kalene | Kalene li tuun wu bye wii. ⁴ W'a Pyeri co le kaso wu ni, na kokoo kuluoko shishere yaha kee na wu kasari sipyii shishere shere. Herodi bi giin wu she ni wu ni Shizhenhere Baa Buuri wu Kalene li nidoro go na, wu she wu kiiri kon sipyii pu beeri nii na. ⁵ Na Pyeri yaha kaso wu ni, a egilizi sipyii p'i la le Kile-terere ni wu mu.

Pyeri forogana kaso wu ni

⁶ Niga na da mugi Herodi di Pyeri kiiri wu ko, ke nibiige ki ni, kokoo shuun te ni Pyeri bi bye na nmunko wu niboko ni koko shokoko shuun ni, kokoo pii d'a yere yere kono li ko na na kasogbaha ki kasari. ⁷ Wee tuun wuyepya ni, a Kafo wo meleke wa di je kasogbaha ki ni. A kerege di kasogbaha ki ni. A meleke wu Pyeri kono kono wu kabanugo na, na wu ne, na wu pye: «Yiri tuyo na!» Taapile ni a shokoko yi baha wolo Pyeri keye yi na na to ninje ki na. A Pyeri di yiri. ⁸ A meleke wu jo: «Yiri m'a maye ko, m'a ma tanhaya yi le!» A Pyeri di li pye mu. A meleke wu wu pye sanha: «Ma fadegboko ki le m'a daha na feni!» ⁹ A Pyeri di yiri taha meleke wu feni. Meleke w'a lemu pye ge, Pyeri bi sanha da lee na we. Ga, a wu li ta ba nmunko ne we. ¹⁰ A p'i she ko kaso wu kasere pyeve pu wo kuruko nizhiige ki na, na doro kee taan. Na she ko kuruko shuun wogo ki na, na doro kee be taan. Na she ko kono kono ki na. Koko gbura ki bye kee na na naha tii kulo li funko ki na. Ba p'a ko wa we, a gbura k'i mugi kiye mu. A meleke wu binne foro ni Pyeri ni na koo co. Na pu yaha pu na ganji shizhan, taapile ni a meleke wu gari na Pyeri yaha. ¹¹ Ba meleke w'a kari we, a Pyeri hakili di diin. A wu jo: «Ne li ce jo Kafo w'a wu meleke wa tun w'a pa ne shoko Herodi wo fanha ki na, ni Yawutuu pu wo kanhama pe, p'a bi puye yaha p'i ba pemu taha ne na ge.

¹² Ba Pyeeri ya wu funṅṅ sha wε, na gari Mariyama yiri. Yohana wemu p'a bi Marika ge, wee wo nu wu ṅe wii. N'a daa fεε niṅehemeε pu bi pinne wà na Kile ṅeeri Pyeeri mu. ¹³ Ba Pyeeri ya nɔ kaanṅa ki ṅṅ na wε, na gburara ki kuu. Kapyebyezhɔ wa bye wà, wee mεge ki bye na Orode. A wee di ba kupa li wii. ¹⁴ Ba w'a pa Pyeeri mujuu li ce tuun wemu ni wε, wu ya já kupa li mugi nige fundanga keṅe ni wε. A wu baa kari na she yi jo pusamaa mu, na Pyeeri niyerege ki wa kupa li ṅṅ na kpeenge ki na. ¹⁵ A p'i wu pye: «Mu ṅuṅmuu wa wε!» Ga, a Orode di yi jo waha pu mu na can w'a wii. A p'i jo: «Wu jaa w'a wii.» ¹⁶ A Pyeeri di ganha na gburara ki kuu. Ba p'a pa gburara ki mugi, na wu ta Pyeeri ye pyaa wε, a l'i pu fo fo xuuni. ¹⁷ A Pyeeri di wu keṅe yirige, na pu pye na pu co puyε na. Yeegegana lemu na Kafɔɔ ya wu yeege kaso wu ni ge, a wu yee naha jo pu mu. Na pu pye pu yi naha jo Yakuba ni wu ceboronamaa pusamaa beeri mu. Lee kadugo na a wu yiri wà na kari xuu watii ni.

¹⁸ Ba ṅiga k'a pa mugi wε, a sɔɔsɔsɔ pu funbenwuu di ganha na puyε yegee na: «Dii Pyeeri d'a pye wε?» ¹⁹ Li ya ta mɔ wε, a Herɔdi di wa yaha kari na pu Pyeeri yaha she wee yiri. Pyeeri ya ta ṅa-ε ge, a wu sɔɔsɔsɔ pu yiri na pu yege, na jo na pu pu gbo.

Saannaa Herɔdi xugana

Lee kadugo na a Herɔdi di foro Zhude fiige ki ni, na gari Sezare ni, na she jeri pye wà. ²⁰ Herɔdi luu li bi yiri be sanha Tiiri sheen ni Sidɔn sheen be tãan xuuni. Ba pee ya lee ce wε, na puyε ṅa na p'i she Herɔdi mu. A p'i napeεge leṅe ni saan wu tashɔngɔ ki ṅuṅɔɔ wu ni. Wee mεge ṅe na Bilatusi. Lee kadugo na a p'i she Herɔdi mu na wu susuro ta wu yogo ki yaha k'i xhɔ. Bani wee wo fiige ki ni pee ṅolige ya fòro. ²¹ Ba cadaganṅa k'a pa nɔ wε, a Herɔdi di wu saanra fadegbɔhɔ le, na diin wu saanra koro li ni, na ganha na kafilagɔ yu pu mu. ²² A sipyii pu beeri di ganha na xhuulo na: «Le ṅe sipya mujuu wε, kile ye pyaa mujuu li ṅe le!» ²³ Ga taapile ni, a Kafɔɔ wo meleke wa di yama wá Herɔdi na, bani wu ya ta Kile pele wε. A fyεnre di jé wu ni; a wu xhu.

²⁴ Lee be na, Kile jomɔ pu bi se naha na kabaya yi beeri na. ²⁵ Barinabasi ni Sɔli ya pa Zheruzalemu ni tuduro temu na ge, ba tee ya shɔɔnri wε, a p'i guri kari Ancɔsi ni. A pu nigariwuu di gari ni Yohana ni, wee p'a bi sanha na Marika.

Fεfεere Munaa ya Sɔli ni Barinabasi naha bulo

pu she Kile Kafila jo

13 Kile tudunmɔɔ ni karamɔɔɔɔ pii bye Ancɔsi egilizi wu ni. Pee mεye ye: Barinabasi, ni Simɔ wemu p'a bi Niwɔ ge, ni Lusisi, wee bi yiri Sirine kulo li ni, ni Manayeni, ni Sɔli. Manayeni ni saannaa Herɔdi, punuṅṅ ni pee ya bii. ² Caṅa ka n'a daa fεε p'a suun le, na Kafɔɔ pele. A Fεfεere Munaa l'i pu pye: «Nε Barinabasi ni Sɔli yiri labye wemu kaa na ge, yi pu yaha na yahama ni, kɔnhɔ pu da wee pyi.» ³ Ba n'a daa fεε p'a

yee logo wε, a p'i tuun wa lɔ sanha na suun le, na Kile ṅeeri, na pu keye taha Barinabasi ni Sɔli na, na pu yaha kari Kile wo labye wu na.

Barinabasi ni Sɔli nɔgana Sipere ni

⁴ Ba Fεfεere Munaa l'a Barinabasi ni Sɔli tun wε, a p'i gari Silisi ni. A p'i she jé wà kɔɔgbɔhɔ ka ni na kari Sipere fiige ki ni. ⁵ A p'i nɔ Salamine ni, na Kile Kafila jo Yawutuu pu mu Kile-pεεṅe piyεye yi ni. Yohana wemu p'a bi Marika ge, wee bi pu tεge labye wu na.

⁶ A p'i Sipere fiige ki kɔn ṅeri na she nɔ kulo la ni, lee mεge ṅe na Panfɔsi. Ba p'a nɔ wà wε, na Yawutu ná wa ta wà, wee mεge ṅe Bariyesu. Wu bi siganma pyi, na kafineye yu na Kile tudunmɔɔ wee ṅe. ⁷ Wee sigaanfɔɔ w'a bye gbafeneεεε Sirigusi Polusi kaban. Wee gbafeneeri wu bye ná xakiligɔ fɔɔ. A wu Barinabasi ni Sɔli yiri, bani pu bi giin p'i Kile Kafila logo. ⁸ Ga sigaanfɔɔ wemu mεge ki ṅe Bariyesu, p'i wu pyi Girekii jomɔ pu ni na Elimasi ge, a wee di Barinabasi ni Sɔli kaala. W'a bi li shaa wu gbafeneeri wu naha kɔn, kɔnhɔ wu ganha bu dà Yesu na wε. ⁹ Wee tuun wu ni Sɔli we p'a bi na Pɔli ge, a wee di ṅi Fεfεere Munaa na, a wu sigaanfɔɔ wu wii xuuni na jo: ¹⁰ «Shitaanni sipya mu ṅe, mu ya ṅi shizhiinmε ni nanmahara tuuyo beeri na. Tiime beeri pen. Mu wa da Kafɔɔ wo kodiine li ṅeri wu ṅṅ yaha-i ya? ¹¹ Kafɔɔ ya wu keṅe taha mu na nime. Ma na ba bye fyen. Ma na ba tuun wa pye, ma da yafiin be ṅa wε.» Taapile ni a piige di jé Elimasi naha ni; a wu ṅeri fyen, na ganha na daala wu bu garaa sipya wa ta, wee di wu keṅe co, wu koo she wu na. ¹² Ba gbafeneeri w'a lee ṅa wε, na dà Yesu na. Kalaa we w'a pye Kafɔɔ shizhaa na ge, a wee di bye wu mu kakanhana.

Pɔli ni Barinabasi nɔgana Ancɔsi nibire ni

¹³ Lee kadugo na a Pɔli ni wu tahama-nɔhɔmɔɔ di jé kɔɔɔɔ ka ni Panfɔsi ni, na gari Perizhe kulo li ni Panfili fiige ki ni. Yohana wemu mεge p'a yiri na Marika ge, wee xuu wu ni wee ya kuri pu feni, na gari Zheruzalemu ni. ¹⁴ Ga, a pusamaa di yiri Perizhe ni, na gari kulo la ni lemu mεge ki ṅe Ancɔsi nibire ge, lee ṅe Pisidi wo fiige ki kabanugo. Ba Yawutuu wo cadεenge k'a nɔ wε, a pu be di jé Kile-pεεṅe puga ki ni na diin. ¹⁵ Ba p'a saliya we ni Kile tudunmɔɔ pu wo Kitabuu pu kalaa xɔ wε, a Kile-pεεṅe puga ki ṅuṅɔɔ wu tuduro tun Pɔli ni Barinabasi mu na: «Na cebooloo, Kile Kafila yere la bye l'i wa yi mu, yi na já li pye.»

¹⁶ A Pɔli di yiri, na wu keṅe yirige, na sipyii pu pye: «Izirayeli sheen, ni yee piimu p'a fyagi Kile na ge, yi niwegee shan! ¹⁷ Izirayeli sheen wo Kile w'a wù sefεleε pu naha bulo. Tuun wemu ni pu bye nadadiinmεε Misira ni ge, w'a pu nagoo ṅehe. Lee kadugo na a wu wu wo sefεere ti taga pu yeege kee fiige ki ni. ¹⁸ A wu pu keree xu, na pu ṅṅ sha fo na nɔ yee keleε shisheere na. ¹⁹ Lee kadugo na w'a shi tεheε gbarashuun kyεegi, na wee kɔri yeege Kana fiige ki ni, na fiige ki kan wù sefεleε pu mu, ²⁰ fo na nɔ yee xhuu shisheere ni keleε kaguro na (450). Lee kadugo na, a wu kiirikɔɔn kan wù sefεleε pu

mu fo na she ƚ Kile tudunmƚƚ Samuweli wo canja nii li na.

²¹ «Wee tuun wu ni a p'i li sha Kile mu na wu wa pye saan pu ƚuƚ ni. A Kile di Kisi ja Sƚli kan pu mu wee wu pye pu saan. A wee di yee kelee shishere (40) ta pu ƚuƚ ni. Wee bi foro Benzhamƚ wo shi wu ni. ²² Ba Kile ya Sƚli laha saanra ti na we, na Dawuda kan pu mu w'a pye pu saan. A wee kaa di daan Kile ni, a Kile di jo: «Sipya wemu ne zhaa ge, wee wu ƚe we, Zhese † ja Dawuda we. Wee na ba bye ne nidaan keree ki beeri pyevƚƚ.» ^{††23} A Kile di ba Shƚƚƚ kan Izirayeli mu, na foro Dawuda shi wu ni, ba w'a bi yi jo jogana lemu na we, wee ƚe Yesu. ²⁴ Na ta wee sanha ba we, Yohana w'a bi Kile Kafila wu yere pyi Izirayeli sipyii pu beeri mu, na pu daajenje jo pu jurumu wu na, p'i batize. ²⁵ Ba Yohana wo labye wu taaxƚƚ ya teenje we, a wu ganha na yu na: «Yee ya giin na jƚƚ ne wa we? Shƚƚƚ wemu ƚaha yee wa wii ge, ne wa were-e de! Ga we w'a ma ne kadugo we, wee wu wa. Ne cƚere ne wu pye wu bulo, ali na wu tanhaya mƚere be sanha, ne yaa ni lee ni we.» [‡]»

²⁶ Lee kadugo na a Pƚli di jo: «Na cebooloo, yee piimu pu ƚe Ibirayima yaseye ge, ni yee pii p'a fyagi Kile na ge, pe ƚuwuuro jomƚ pe ya jo yi beeri mu. ²⁷ Bani Yawutuu pii p'a bye Zheruzalemu ni ge, pere ni ƚuƚƚƚ pu bi ta li cƚ na Shƚƚƚ wu ƚe Yesu we. Kile tudunmƚƚ pu jomƚ pemu be pu bi galaa cadeenge beeri ge, pu ya pee be cƚ we; bani p'a Yesu jaagi, na wu gbo. Ga lee funƚƚ ni a p'i pee jomƚ pe ƚƚ fa puyƚ kategee. ²⁸ Ali na ta pu ya kaa la shishiin ta wu na le l'a wu kagbuu xƚ we. Lee be na, a p'i Pilate pye na wu sƚƚ p'i wu gbo. ²⁹ Lee na keree kiimu k'a ka Kile tudunmƚƚ Kitabu pu ni Yesu shizhaa na ge, pee jomƚ pu beeri ya pye can. Lee kadugo na a p'i wu tirige korikoritige ki na, na she le faƚa ni. ³⁰ Ga, a Kile di wu ƚe na yeege xu ni. ³¹ Ba w'a ƚe foro xu ni we, pii p'a wu torogo na yiri Galile ni na pa Zheruzalemu ni ge, a wu cabyaa niƚehenje pye na wuyƚ shee pee na. Pee sipyii pu p'a pye wu seere, na wu jomƚ yu Izirayeli sipyii pu mu. ³² Kile bi Jozaama pemu wo ƚomƚe lƚ wu sefele pu mu ge, weeye pyaa ki be wo kapana ƚuƚ ki ƚe, na pee ƚaha jo. ³³ ƚomƚe le Kile ya lƚ we sefele pu mu ge, w'a lee fa pu kadugo shƚen mu. Kile ya Yesu ƚe na yeege xu ni. Lee l'a ka Zaburuu Kitabu koogoo shuun wu ni Yesu shizhaa na na:

«Mu ƚe ne Ja; niƚaa n'a ma se.» [†]

³⁴ Ba Kile ya Yesu ƚe na yeege xu ni we, na jo na wu da ga xhu nige bada we. Lee Kile Kafila w'a she na:

«Fefere ƚomƚe le ne lƚ Dawuda mu ge,
ne na ba lee ƚƚ fa nakaara baa ni duba ni yi mu.» [‡]

³⁵ Lee wuu na Kile Kafila w'a li she xuu wa be ni sanha na:

«Mu da ga sƚƚ ma Fefere Sipya wu wu fƚhƚ faƚa ni we.» ^{††}

³⁶ Ga Dawuda we w'a pe jomƚ pe jo ge, ba wee ya Kile nidaan keree pye xƚ wu wo tuun wu ni we na xhu. A p'i wu le na fara wu sefele pu ni xhuyo na. A wu fƚhƚ.

³⁷ Ga Kile ya Yesu wemu ƚe na yeege xu ni ge, wee ya ta fƚhƚ we.

³⁸ «Lee na, na cebooloo, wee ya yaa na li cƚ na Yesu gbƚƚƚ ni wu jurumu w'a da yafa wu mu. ³⁹ Kakuuƚƚ kiimu ki ƚe yee ya ja shƚ ki na Kile tudunmƚƚ Musa wo saliya wu ƚƚƚ ni-i ge, wemu bu da Yesu na, weefƚƚ na zƚƚ kee kakuuƚƚ ki be na, na kanii ta Kile ƚaha taan Yesu gbƚƚƚ ni. ⁴⁰ Lee wuu na y'a yiye kaseri, kƚhƚ Kile tudunmƚƚ p'a yemu jo ge, yee ganha da yi ta we. P'a jo:

⁴¹ «Kile keree la wuuve, yi wii,
li na bye kakanhana yee mu,
lee kadugo na yee na gyeggi.

Bani n'a da ba kaa la pye yee wo tuun wu ni.

Ali wa na ba li paari yee mu,
yee da ga da li na we.» ^{‡‡}»

⁴² Ba Pƚli ni Barinabasi ya pa foro Kile-ƚeƚe puga ki ni we, a sipyiiire t'i pu pye na cadeenge ki k'a ma ge, na pu pa jo le kaa le ninunƚ na pee mu sanha. ⁴³ Ba sipyiiire t'a ƚƚƚ na jaaga we, Yawutuu niƚehemƚe ni Kile nii fyaara sipyii piimu ya je Yawutuu koo li ni ge, a pee di daha Pƚli ni Barinabasi feni. A pee di ganha na pu lo-goo wari na pu taha Kile wo niime wu feni ni ƚomƚe fere ni. ⁴⁴ Ba cadeenge k'a pa ƚƚ we, a kulo li sipyii pu beeri di ba binne p'i Kafƚƚ jomƚ logo. ⁴⁵ Ba Yawutuu p'a sipyiiire ti ƚa t'a pinne we, a lee wo ƚeƚen di je pu ni. A p'i ganha na Pƚli kafila wu kaala na wu shehele. ⁴⁶ A Pƚli ni Barinabasi di yi fiinƚe jo pu mu na: «Yee Yawutuu mu Kile Kafila wu bi yaa na fenhe jo. Ga ma na jo yee ya she wu ni, na li yaha na yee ya yaa ni nii sicuumƚ ni xhƚbaama ni we. Ayiwa nime a wu gari shi watii yiri.

⁴⁷ Bani ye Kafƚƚ Kile ya jo wu Kafila wu ni na:

«Ne Kile w'a ma tenƚe na pye kƚenge shi wusama mu,
ƚƚhƚ m'a ƚuwuuro ti jomƚ pu yaha p'i ƚƚ
ƚoƚ ki kabaya shishere wu beeri na.» [§]»

⁴⁸ Shi wemu ƚe Yawutuu-i ge, ba pee ya pee jomƚ pu logo we, a pu beeri fundanga wuu di ganha na Kafƚƚ jomƚ pu sƚni. Piimu beeri pu bi puyƚ gbegele p'i sƚƚ nii sicuumƚ ni xhƚbaama pu na ge, a pee beeri di da Kafƚƚ Yesu na. ⁴⁹ Lee caagagana li na Kafƚƚ jomƚ pu bi jaaga wee xuu wu beeri ni.

⁵⁰ Kulo li megbƚhƚ cƚe ni kulo li sipyigbƚƚ piimu pu bye Yawutuu koo li ni ge, a Yawutuu p'i pee sƚƚ w'a Pƚli ni Barinabasi na, a p'i pu kanha, na pu kƚri na yeege pu wo fiige ki ni. ⁵¹ Ga, a Pƚli ni Barinabasi nivorowuu di pu ƚƚƚ gbazhenhe ƚahara wo wa, na lee pye seeri kaa pu feni. A p'i gari Ikone kulo li ni. ⁵² Ga lee be na, a pee n'a daa fee nivomƚƚ pu kunni di ƚi fundanga ni Fefere Munaa na Ancosi ni.

Pƚli ni Barinabasi ya kari Ikone kulo li ni

14 Ba Pƚli ni Barinabasi ya ƚƚ Ikone ni we, na je wa be Yawutuu Kile-ƚeƚe puga ki ni. A p'i jomƚ jo fo Yawutuu niƚehemƚe ni Girekii niƚehemƚe ya pye Yesu n'a daa fee. ² Ga, Yawutuu piimu p'a she pu da da Yesu na-e ge, a pee di she ganha na shi wusama sƚƚ na waa n'a daa fee pu na. ³ Ga lee be na, a Pƚli ni Barinabasi di mƚ lee kulo li ni. P'a bi Kafƚƚ kaa yu, pu bi fyagi

† Zhese: Yohana 1:20-27 †† Zaburuu 2:7 †† Ezayi 55:3 ††† Zaburuu 16:10

†† Zaburuu 89:21 †

‡‡ Habakuki 1:5 § Ezayi 49:6

wa shishiin na wε. Kafɔɔ bi sefεεε kaan pu mu p'a kakanhanjaa ni naha sheshεεε pyi. Kee bi li shεε na Kafɔɔ wo Fεrεmε jomɔ pu nε can.

⁴ A kulo li shεen p'i daa taaya shuun. A taaga ka di bye ni Yawutuu pu ni, a ke k'i bye ni tudunmɔɔ pu ni. ⁵ A Yawutuu pee ni shi wusama ni pu nɔnɔfεε di bε nigin na, na p'i Pɔli ni Barinabasi kanha. Pu funnɔɔ bye p'i pu wá gbo ni kagereye ni. ⁶ Ba Pɔli ni Barinabasi ya pa li cε na pu funnɔɔ ki wa p'i pee gbo wε, a p'i baa kari Likawuni fiige ki ni. Kee fiige ki ni Lisitiri ni Deribε kulo-goo k'a bye. ⁷ A p'i Jozaama pu jo wee xuu wu bεeri ni.

Na Pɔli ni Barinabasi yaha Lisitiri ni

⁸ Ná wa bye Lisitiri ni w'a bi faan fo wu taasii ni. Wu bi sanha naari na bada wε. ⁹ Wee ná wu bi Pɔli jomɔ pu nuri. A Pɔli di wu naha kɔ le wu ni na wii, na wu ta na n'a daa wa wu zɔ wu ni, na wu cuunɔɔ. ¹⁰ A Pɔli di jo ni fanha ni, na ná wu pye: «Yiri yere ma tɔɔɔɔ yi na!» A na wu yiri, na yere wu tɔɔɔɔ yi na, na ganha na naari. ¹¹ Ba sipyiire t'a lee na wε, na jo Likawuni shεen jomɔ pu ni na: «Kakanhana de! Wù kilelεε p'a puyε neri sipyii, na digi na pa naha.» ¹² Girεkii kile wemu mεge ki bye Zesi ge, a p'i wee mεge le Barinabasi na. Shuun wo wu mεge ki bye Herimesi ge, a p'i wee mεge le Pɔli na. Bani Pɔli w'a bye jomɔ pu jovɔɔ. ¹³ Zesi tapεεnε puga ki bye kulo li tajεge ki ni. A wu saraya naha shɔɔnɔrivɔɔ wu she wee xuu wu ni ni nupεhεε ni, na ki to ni tige fyεenre ni. Wu ni sipyiire ti bi giin p'i saraga wolo Barinabasi ni Pɔli mu.

¹⁴ Ga ba Pɔli ni Barinabasi ya lee na wε, a pu loyire wuu di pu fadeye shεengi, na baa kari sipyiire ti feni, na ganha na sele na: ¹⁵ «Wu naniineε naha na yee di le pyi wε? Wεε bε pu nε sipyii ba yee wa wε. Wεε ya pa Kile Jozaama jo yee mu, jo yi ke nɔnɔɔ baa pεεnε ke nɔ yaha, y'i dà Kile nii wo wu na. Y'i da wu pεε, wee wemu w'a fugba, ni nɔnɔ, ni suumɔɔ lɔhɔ, ni ki funnɔɔ yanmuɔɔ yi bεeri yàa ge. ¹⁶ Taashiine li ni Kile bi shi wu bεeri yaha wu na wuyε nidaan koro naari, ¹⁷ Ga lee bε na Kile bi wuyε shεε pu na ni kasaanɔɔ nɔnɔnɔnεε ni. W'a zanha shaan yee mu na yiri fugba we ni, na yee shinma nɔɔɔ wu tuun ni, na nɔlɔge nɔnɔnɔnεε kaan yee mu, na fundanga kaan yee mu.» ¹⁸ Pɔli ya yee bεeri jo, ga jεεε yε li bi fɔ p'i sipyiire ti naha kɔn kanha niiyε yi gbo wu na.

¹⁹ Na pu yaha lee na, a Yawutuu p'i di yiri Ancɔsi nibire ni Ikone ni na pa. A p'i sipyiire ti faanna fo p'a kagereye taga Pɔli wá shan, na p'i wu gbo. Lee kadugo na a p'i wu fuulo na she wá kulo li kadugo yiri, bani pu bi giin na w'a xu kɔ. ²⁰ Ga ba n'a daa fεε p'a she wu kuri wε, a wu yiri jé kanha ki ni. Kee cana ki nimuguro na a Pɔli ni Barinabasi di yiri wà na kari Deribε ni.

Tudunmɔɔ p'a kuri kari Ancɔsi nigbɔ wu wo egilizi wu ni

²¹ Pɔli ni Barinabasi ya Kile Jozaama pu jo Deribε kulo li ni. A sipyinεhemεε di dà Yesu na. Lee kadugo na a p'i guri kari Lisitiri ni, ni Ikone, ni Ancɔsi nibire ni. ²² P'a bi Yesu n'a daa fεε pu logoo wari, na pu yeri na pu kori

yaha n'a daa wu ni pu da se naha na. Bani p'a bi pu pyi na: «Li waha l'i waha, wεε na venhε kanhama nɔnɔnɔnεε nε, yani wù pa jé Kile wo saanra | Kile saanra ti ni ge.» ²³ Pɔli ni Barinabasi ya pii naha bulo na pye nahagbaa fεε egilizii pu bεeri nigin nigin ni. Lee kadugo na a p'i suun le, na Kile nεeri pee sipyii pu mu. Kafɔɔ wemu na p'a dà ge, a p'i pu kaa le wee kenε ni, kɔnɔ wu bye pu tεgeɔɔ.

²⁴ Lee kadugo na a Pɔli ni Barinabasi di Pisidi kɔn neri, na gari Panfili fiige ki ni. ²⁵ A p'i Kile Kafila jo Perizhe kulo li ni na na kari kulo la ni lee mεge nε Atali. ²⁶ A p'i jé kɔɔɔɔɔɔ ka ni na kari Ancɔsi nigbɔ wu ni Siiri fiige ki ni. Wee xuu wu ni n'a daa fεε p'a bi pu kaa le Kile kenε ni. Labye wemu na p'a xɔ mε ge, a p'i na yiri wà lee kulo li ni na ma wee labye wu feni. ²⁷ Ba p'a nɔ Ancɔsi ni tuun wemu ni wε, keree kiimu bεeri p'a pye Kile baraga ni ge, a p'i n'a daa fεε pu pinne, na kee bεeri paari pu mu. Shi wemu nε Yawutuu wε, mugigana lemu na Kile ya kɔnɔɔ mugi wee bε mu, kɔnɔ pu bε di dà Yesu na ge, a p'i yee bε paari. ²⁸ A Pɔli ni Barinabasi di taatuunɔɔ pye Ancɔsi n'a daa fεε pu yiri.

Yesu n'a daa fεε p'a pinnege kemu pye Zheruzalemu ni ge

¹⁵ Ayiwa, a namaa pii di ba yiri Zhude fiige ki ni na pa Ancɔsi ni. A p'i ba ganha na kalaa watii kaan cebooloo n'a daa fεε pu mu na: «Na saha ni Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya wu ni, yee ya cekɔɔɔɔ pye wε, yee da zɔ wε.» ² Pɔli ni Barinabasi ya ta sɔɔ pee jomɔ pu na wε. A l'i bye nakaagbɔɔɔ pu tε ni, fo Ancɔsi n'a daa fεε p'a n'a daa fεε pii fara Pɔli ni Barinabasi na, p'i she li tiinne tiin Zheruzalemu ni, pu ni tudunmɔɔ pee ni nɔnɔlεε pu ni. ³ A egilizi wu pu tun kari, a pu nigariwuu di doro Fenisi fiige ni Samari fiige ki ni. Shi wemu nε Yawutuu-i ge, wee ya sɔɔ Kile jomɔ pu na sɔɔgana lemu na ge, a p'i yee paari wee xuu wu n'a daa fεε pu mu. A pee jomɔ p'i daan pu cebooloo pu ni xuuni.

⁴ Ba Pɔli ni Barinabasi ya nɔ Zheruzalemu ni wε, a n'a daa fεε p'i pu nɔnɔ ciri cirigazaana na. Tudunmɔɔ pee ni nɔnɔlεε pu bεeri bi bye wà. P'a já keree kiimu bεeri pye Kile baraga ni ge, a p'i kee bεeri paari Zheruzalemu n'a daa fεε pu mu. ⁵ Farizheen piimu p'a dà Yesu na ge, a pii di yiri pu ni na jo: «Shi wemu nε Yawutuu wε, piimu p'a dà Yesu na wee shi wu ni ge, pee wo cekɔɔɔɔɔɔ bye nε fanha. Na fara lee na, p'a yaa na naari na sahanji ni Musa wo saliya wu ni.» ⁶ Lee wuu na, a tudunmɔɔ pee ni nɔnɔlεε p'i puyε nε na binne tiin, kɔnɔ p'i yee suguri shiizhan. ⁷ Ba jomɔ p'a pa neri nakaagbɔɔɔ pu tε ni wε, a Pyεeri di ba yiri yere na jo: «Na cebooloo, yeyε pyaa wa li fiin na Kile ya nε naha bulo fo taatuunɔɔ ni, kɔnɔ nε Kile Jozaama pu jo shi wusama bε mu wemu nε Yawutuu wε, kɔnɔ p'i Kile jomɔ logo p'i dà Yesu na. ⁸ Kile wemu w'a sipyii bεeri zɔɔ cε ge, wεε ya li cε na wee ya sɔɔ pu na. Lee wuu na Fεfεεε Munaa l'a tigi pu na ba l'a tigi wεε na tigidana lemu na wε. ⁹ Lee ya ta zɔnɔɔɔ pye wε. L'a pu zɔɔɔ fiinne, bani p'a dà Yesu na. ¹⁰ Ni li wa mu, naha na yee di wa giin y'i Kile taanna di wii wε? Wεε sefεεε ni wεyε pyaa ya ta

já tuguro temu na-ε ge, naha na y'i wa giin y'i tee taha n'a daa fεε pu nɔŋɔ ni wε? ¹¹ Dagana lemu na yee ya dá na yee ya shɔ Kafɔcɔ Yesu wo niime wu gbɔɔcɔ ni ge, mu li wa pii bε shizhaa na.»

¹² A sipyii pu bεeri di cari cari puyε na, na Pɔli ni Barinabasi yε bε wo nijoyo logo. Kile ya kakanhanɔa ni naha sheshεere temu pye pu mu shi wu niŋε ni wemu nε Yawutuu wε ge, a p'i yee bεeri paari sipyiiire ti mu.

¹³ Ba Pɔli ni Barinabasi ya jo xɔ wε, a Yakuba di jomɔ pu lɔ na jo: «Na cebooloo, yi niwegee shan, y'i na kafila wu logo! ¹⁴ Shi wemu nε Yawutuu-i ge, yahagana lemu na Kile ya wu kasεεge yaha wee shi wu na fo taashiine li ni ge, na pii naha bulo pu ni na pye wuyε pyaa wuu ge, Simɔ ya yee bεeri paari na xɔ yee mu. ¹⁵ Simɔ wo jomɔ pe ni Kile tudunmɔɔ pu wo pu bεeri nε ninumɔ, bani l'a ka Kitabu wu ni na Kafɔcɔ ya jo na:

¹⁶ «Lee kadugo na, n'a da ba guri ba.

Dawuda puga ke k'a to ge,
n'a da ba kee yereŋevonɔ yereŋε.

N'a da ba ki kataha ki bεeri yirige, di ki tii.

¹⁷ Kɔnhɔ sipyiiire tisara bεeri di Kafɔcɔ sha
ni shi wu bεeri n'a yiri na pye nayε wo ge.

¹⁸ Yee Kafɔcɔ ya jo.

Wee w'a kii keree kii shε fo taatuunɔ ni.» †

¹⁹ Lee kadugo na a Yakuba di jo: «Lee wuu na, shi wemu nε Yawutuu wε, wu d'a sɔɔ Kile Kafila wu na ge, nε funɔɔ na, wεe ya yaa na waha watii taha wu na wε.

²⁰ Ga yi yere wu sεme tun pu mu, na saraya yatɔɔɔ yemu p'a gbuu yaperεε na ge, pu ganha ba yee xaara xaa wε. Na pu ganha ba dɔɔɔɔɔ pyi wε, na pu ganha ba yaxuyo, kelee shishan xaa wε. ²¹ Bani na lɔ fo taatuunɔ li ni, kulogoo ki bεeri ni, Kile-pεεŋε piyεye yi ni, lee yere li l'a gaan na saha ni Musa wo saliya wu ni cadεεngε bεeri na.»

Tudunmɔɔ p'a sεme tun n'a daa fεε pii mu piimu nε Yawutuu wε

²² Yakuba jomɔ p'a bi bε tudunmɔɔ ni nɔhɔlεε, ni n'a daa fεε pu mu. A pu pii pinne ni Pɔli ni Barinabasi ni, na pee tun kari Ancɔsi ni. A p'i nahagbaa fεε shuun wa naha bulo n'a daa fεε pu ni. Wa mεge nε na Zhude, p'i wu pyi na Barisabasi, shuun wo wu mεge nε na Silasi. ²³ A p'i sεme wu le pu keŋε ni. L'a bi ka wee sεme wu ni na:

«Wεe piimu pu nε tudunmɔɔ pu ge, wεe ni egilizi nɔhɔlεε ni n'a daa fεε pu p'a we sεme we tun wu cebooloo n'a daa fεε pu mu piimu nε Yawutuu wε, na nε Ancɔsi kulo le, ni Siiri fiige ke, ni Silisi fiige ki ni ge:

Wεe ya yi shaari.

²⁴ Wεe ya logo na sipyii pii ya yiri wεe yiri naha, na shε kafila wa taga yee hakilee pu wuregi, fo l'a pye yee mu funzhaga; na ta wεe di ya pu tun wε. ²⁵ Lee wuu na wεe ya wuyε nε, na bε nigin na, na li ta l'a pɔɔɔ na sipyii pii fara wu taanpiineε Pɔli ni Barinabasi na, wu pee tun yi mu. ²⁶ Pii namaa shuun we ya puyε kan Kafɔcɔ Yesu wo labye wu mu, fo na li pye jεere yε l'a fɔ p'i xhu kanhama keŋε ni. ²⁷ Lee wuu na wεe ya Zhude

ni Silasi pinne ni pu ni, kɔnhɔ jomɔ pemu wεe ya ka sεme wu ni ge, p'i pee jo yi mu nɔ ni nɔ. ²⁸ L'a taan Fεfεere Munaa ni wεe bε ni, nago wu ganha da tuguro tatii taha yi na, kii keree kii kadugo na wε. Kee keree ki kaa wεe ya jo waha mε yi mu. ²⁹ Yi ganha ba yaperεε xaara, kelee shishan, kelee yaxuyo xaa wε; y'i dɔɔɔɔɔ yaha. Yi bu já yiye tanha kii keree kii na, lee ya nɔ. Kile wu tuun wa shε wu na.»

³⁰ A p'i Pɔli, Barinabasi, Zhude ni Silasi yε yaha kari Ancɔsi ni. Ba pee ya nɔ wà wε, na n'a daa fεε pu bεeri yiri pinne, na sεme wu kan pu mu. ³¹ Ba p'a wee sεme wu kalaa wε, a lee yere l'i pu funɔɔ taan xuuni. ³² Zhude ni Silasi yε bε di bye Kile tudunmɔɔ, a p'i yere kan n'a daa fεε pu mu, na pu logoo waha, na samɔhɔɔ le pu ni. ³³ A p'i cabyaa kii pye ni pu ni Ancɔsi ni. Lee kadugo na a p'i koo sha. A p'i li kan pu mu, na pu pye na Kile wu pu naha shε pu tunvεε pu yiri, na pu shε kanha ta nɔŋɔ. ³⁴ [Ga lee bε na, a l'i daan Silasi ni wee wu kori Ancɔsi ni.] ³⁵ A Pɔli ni Barinabasi di gori Ancɔsi ni. Pee ni sipyii piitiilee bi n'a daa fεε pu kalaa, na Kafɔcɔ wo Jozaama pu bε yere pyi.

Pɔli ni Barinabasi ya waagi

³⁶ Caŋa ka Pɔli ya pa Barinabasi pye: «Barinabasi, kulogoo kiimu ni wεe ya toro, na Kile Kafila jo wà ge, wu kuri wu doro kee ni, wu ki n'a daa fεε pu pεregi pu bi se naha na n'a daa wu ni.» ³⁷ Pu nigariwuu, Barinabasi funɔɔ bye, Yohana wemu p'a bi Marika ge, wee bε wu pinne ni pu ni. ³⁸ Ga Pɔli ya ta sɔɔ Yohana wu pinne ni pu ni wε. Bani na pu yaha Panfili fiige ki ni w'a pa guri pu feni na labye wu ta wu sanha xhɔ wε. ³⁹ A l'i bye gilege Pɔli ni Barinabasi tε ni, fo na pu pye p'a waagi. A Barinabasi di gari ni Marika ni. A pu shuun wu jé kɔɔɔɔ ka ni na kari Siperε ni. ⁴⁰ A Pɔli di Silasi naha bulo. A n'a daa fεε p'i pu kaa le Kafɔcɔ keŋε ni. ⁴¹ A p'i Siiri ni Silisi fiye yi bεeri paari, na samɔhɔɔ le n'a daa fεε pu ni.

Timote ya fara Pɔli ni Silasi na

16 A Pɔli ni Silasi di gari Deribe ni, a p'i foro wà, na gari Lisitiri kulo li ni. Na shε n'a daa fɔɔ levɔɔ wa ta wà, wee mεge nε na Timote. Wu nu bye Yawutuu n'a daa fɔɔ wa, ga wu to w'i nε Gireki. ² N'a daa fεε piimu pu bye Lisitiri ni Ikone ni ge, pee bεeri bi Timote mesaana yu. ³ Lee wuu na Pɔli ya li sha na Timote wu pye wu kapyebyenii. Yawutuu pu wuu na w'a Timote kɔn, bani pu bεeri bi li ce na Gireki wu nε wu to we. ⁴ Pu nigariwuu ya toro kulogoo kiimu bεeri ni ge, tudunmɔɔ pee ni Zheruzalemu nɔhɔlεε p'a keree kiimu tenje ge, a Pɔli di kee bεeri paari pu mu, na p'a kee pyi. ⁵ Lee l'a bi n'a daa fεε pu pye pu na se naha na n'a daa wu ni, egilizii pu ni. A la di ganha na faraa pu na caŋa bεeri.

Pɔli ya kasheε la nε Torowasi ni

⁶ A Kile Munaa l'i pu naha kɔn Kile Kafila wu jo na Azi fiige ki ni. A p'i Firizi ni Galasi fiye yi ja toro. ⁷ Ba p'a tεεŋε Misi fiige ki na wε, a p'i ganha na giin p'i jé Bitini

† Amɔsi 9:11-12

ni, ga Yesu Munaa li ya ta sɔɔ pu jé wà wɛ. ⁸ A p'í doro Misi kabanugo na kari Torowasi ni. ⁹ Kee caɲa ki piige Pɔli ya kashɛ la ɲa. A wu Masedɔni shen ná wa niyerege ɲa wu na wu ɲɛɛri na yu: «Pɔli, ɲɔ maye na, m'a ba Masedɔni ni, m'a ba wù tɛgɛ.» ¹⁰ Ba Pɔli ya lee ɲa wɛ, taapile ni a wu gbegele, na she Masedɔni fiige ki ni. A wèe di li cɛ nakaara baa jo Kile yɛ pyaa k'a jo na wèe pu she Kile Jozaama pu jo pii sipyii pii mu.

Lidi ya pye Kafɔ Yesu wo n'a daa fɔ Filipi kulo li ni

¹¹ A wèe di jé kɔɔɔ ka ni Torowasi ni, na nɔ Samoturasi ni. Tee ɲimuguro ti na wèe ya nɔ Nerapolisi kulo li ni. ¹² A wèe di foro wà, na gari Filipi ni. Lee ɲɛ Masedɔni fiige ki kugbɔ le, na ɲɛ Oromɛ fanha ki tatɛɛngɛ ka. A wèe di cabyaa pye lee kulo li ni.

¹³ Ba cadɛɛngɛ k'a pa nɔ wɛ, a wèe di she kanha ki kadugo. Bani wèe bi giin na xuu wa wa wà pu mu dugo ki ɲɔ na, wee ɲɛ pu Kile-ɲɛɛɛge tapyege. Ba wèe ya nɔ wà wɛ, na cèe pii ta p'a puyɛ pinne wà, a wèe di Kile Kafila jo pee mu. ¹⁴ Cee nigin wa bye pee ni, wee bi jé Yawutuu pu wo Kile koro li ni, wee mɛgɛ ɲɛ Lidi. Wu kulo mɛgɛ di ɲɛ Tiyatiiri. Fapɛɛyɛ wu bi bɛɛɛ, yemu pɛɛɛɛ ya waha ge. Wu bi Kile pɛɛ A wu ganha na we kafila we nuri, a Kafɔ di fungɔngɔ fɛɛɛ kan wu mu w'a Pɔli kafila wu ɲaha cɛ. ¹⁵ A wu ni wu puga sheen pu bɛɛri di batize. A wu Pɔli ni wu kaafɛ pu ɲɛɛri na: «Yee bi dà li na na nɛ dà see na Kafɔ na, yi pa digi na puga.» A wu wèe karamu fo wèe ya sɔɔ.

Pɔli ni Silasi ya le kaso ni Filipi kulo li ni

¹⁶ Caɲa ka wèe ya kari Kile tapɛɛɛge ni, a bulozhɔ wa di wèe ɲuɲɔ círi. Jina wa wu bye wee ni, wee baraga ni wu bi celɔɔ pyi. Tee celɔɔ ti ni w'a bi wari ɲiɲɛhɛmɛ taa na gaan wu Kafɔ mu. ¹⁷ A wee cee jinaa wo wu daha yaha wèe feni, na sɛɛ, na yu: «Kile-gbɔtabaaga wo kapyeyii pu ɲɛ pii namaa piiri. ɲuwuuro ya daa koo lemu ni ge, lee kaa p'a yu yee mu.» ¹⁸ Wee cee wu bi taha yaha Pɔli yɛ feni caɲa bɛɛri na yee yu. Caɲa ka, a Pɔli di ba ganha na ɲmahana ɲɛri, na jina wu pye: «Yesu Kirisa mɛgɛ na, jina, foro cee wu ni!» Taapile ni a jina wu foro cee wu ni.

¹⁹ Ba wee bulozhɔ wu kafɛɛ ya pu wari ta koro li ɲa l'a tɔ wɛ, a p'í Pɔli ni Silasi co kari kiiri kɔɔn kuruɲɔ ki mu. ²⁰ Ba p'a nɔ wà wɛ, na Oromɛ fanhafɛɛ pu pye: «Pii namaa pii ya wèe kulo li wuregi, Yawutuu pu ɲɛ pii. ²¹ P'a sipyii pu kalaa keree kii ni na ta wèe Oromɛ sheen wo saliya wu ya gbara kee na wɛ, wèe di ya yaa w'a kee keree ki pyi bɛ wɛ.» ²² Ba sipyiiire t'a pee jomɔ pu logo wɛ, a p'í yiri Pɔli ni Silasi feni. A fanhafɛɛ p'í jo na pu pu fadeye wolo pu na, p'í pu kpɔn ni susɔɔɔ ni. ²³ Ba p'a pu deele kpɔn wɛ, na pu le kaso ni. A fanhafɛɛ p'í yi jo kaso gbaha ki kaseɛge pyevɔɔ wu mu na p'a pu kaseri xuuni. ²⁴ Ba kaso gbaha ki kaseɛge pyevɔɔ w'a yee logo wɛ, a wu she Pɔli ni Silasi yaha kaso gbaha ki funɲɔ pura la ni, na pu tɔɔɔ le tige ka ni na pɔ.

²⁵ Ba ɲiɲɛ k'a pa ɲi wɛ, a Pɔli ni Silasi di ganha na Kile ɲɛɛri, na Kile masɔɲɔ yoyo cee. Kasolemɛɛ pusamaa

bɛɛri bi yee nuri. ²⁶ Na pu yaha lee na, a ɲiɲɛ k'í wakaraa cɛɛ xuuni, na kaso gbaha ki ɲahara fo na ki gburaya yi bɛɛri pye y'a mugi yiye ni. A kasolemɛɛ pu bɛɛri wo tɔɔɔ shɔɲhɔɲɔ y'í bahala wolo. ²⁷ Ba kaso gbaha ki kaseɛge pyevɔɔ w'a ɲɛ, na gburaya yi bɛɛri ta y'a mugi wɛ, a wu wu ɲmɔpara kɔɔngi li kɔɔɔɔ ni di daga wuyɛ gbo, bani wu bi giin na kasolemɛɛ pu bɛɛri ya paa. ²⁸ A Pɔli di mujuugbɔɔ wá na: «Ma ganha da kaku-untɔ pye maye na wɛ, wèe bɛɛri wa naha.»

²⁹ A kaso gbaha ki kaseɛge pyevɔɔ wu jo na pu sokina le pa. A wu gburogi jé kaso gbapire li ni. W'a bi fya fo na fuguri, a lee di wu pye w'a she do Pɔli ni Silasi tɔɔɔɔ ni. ³⁰ Lee kadugo na a wu Pɔli ni Silasi yeege kpɛɛngɛ ki na, na pu pye: «Na ɲahafɛɛ, leke nɛ d'a yaa na pye, kɔɲhɔ di ɲuwuuro ta wɛ?» ³¹ A p'í wu ɲɔ shɔ na: «Dà Kafɔ Yesu na, ma na zhɔ ma ni ma puga sheen pu bɛɛri.» ³² Lee kadugo na a Pɔli ni Silasi di Kafɔ jomɔ pu jo wu ni wu puga sheen pu bɛɛri mu. ³³ Kee ɲiɲiɲɛ kiyɛ pyaa na, a kasogbaha ki kaseɛge pyevɔɔ wu Pɔli ni Silasi yɛ kɔɔɔ yi wɛɛ pye. A wu ni wu puga sheen pu bɛɛri di batize. ³⁴ Lee bɛɛri kadugo na a wu gari ni pu ni wu kaban, na she yalige kan pu mu. A we na we ni wu puga sheen bɛɛri di fundanga pye xuuni, bani p'a dà Kile na.

³⁵ Ba ɲiga k'a mugi wɛ, a Oromɛ fanha ki ɲuɲɔfɛɛ p'í fanhafɛɛ pii tun kasogbaha ki kaseɛge pyevɔɔ wu mu na wu Pɔli ni Silasi yaha. ³⁶ A kasogbaha ki kaseɛge pyevɔɔ wu pee jomɔ pu jo Pɔli ni Silasi mu na: «Oromɛ fanha ki ɲuɲɔfɛɛ p'a tuduro yaha pa, na pu yi yaha. Yi foro, yi da gaanj ɲaɲiɲɛ na.» ³⁷ A Pɔli di pee fanhafɛɛ pu pye: «P'a wèe kpɔn sipyii pu bɛɛri nii na kiiri kɔɲbaa wèe na, na ta wèe bɛ di ɲɛ Oromɛ kulo li sipyii. Lee kadugo na na ba wèe le kaso ni. P'í giin p'í wèe peelee yeege nime kaso wu ni ge? Tapyege wa lee na bada wɛ; na puyɛ pyaa ki pa wù yeege kaso wu ni naha!»

³⁸ A pee di guri na she pee jomɔ pu jo Oromɛ fanha ki ɲuɲɔfɛɛ pu mu. Ba p'a logo na Pɔli ni Silasi bɛ ɲɛ Oromɛ sheen wɛ, a p'í fya. ³⁹ Lee na a p'í ba kafari sha Pɔli ni Silasi mu. A p'í pu yaha na pu ɲɛɛri na pu ɲɔ puyɛ na p'í foro kulo li ni. ⁴⁰ Ba Pɔli ni Silasi ya foro kasogbaha ki ni wɛ, a p'í gari Lidi kaban, na she cebooloo pii ta wà. A p'í pee yeri na samɔhɔɔ le pu ni, na na kari.

Pɔli ni Silasi ya Kile Kafila jo Tesaloniki kulo li ni

17 Pɔli ni Silasi ya foro Anfipolisi kulo li ni, na she doro Apoloni kulo li bɛ ni. A p'í she nɔ kulo la ni lee mɛgɛ ɲɛ na Tesaloniki. Yawutuu Kile-ɲɛɛɛge puga ka bye wà. ² A Pɔli di jé kee Kile-ɲɛɛɛge puga ki ni ba w'a tee na li pyi wɛ. A wu cadɛɛnyɛ taanri pye na taha yiye na na se na Yawutuu pu ɲuɲɔ cirini, na Kile Kafila wu ɲaha yu pu mu. ³ Pɔli bi Kile Kafila wu ɲaha sheɛ pu na na fiinɲɛ, na yi yu pu mu na saha ni wee Kafila wu ni na Kile ya wemu ɲaha bulo na pye Shɔɔɔ ge, na wee na venhe ganha na na xu. Lee bɛɛri kadugo na, wu na ba ɲɛ na foro xu ni. A wu pu pye: «Yesu wemu kaa wèe ya yu yee mu ge, wee Kile ya pye Shɔɔɔ we. ⁴ A Yawutuu pii di wee kafila wu ta can, a pee di ba dà Yesu na, na fara Pɔli ni Silasi na. A Girekii Kile ɲii fyaara sipyii

nijehemee pii be di dà Yesu na ni megbɔhɔ cèe nijehemee pii be. ⁵ Ga, a lee di niizhaga yirige Yawutuu pusamaa mu. A pee di lapyebaalaa sipiyimuyɔ ya faanna pinne, na pee sɔn wá Pɔli ni Silasi na. A pee di tunmɔ taga kulo li beeri wuregi. A p'i puyɛ faari kari Pɔli ni Silasi taconɔ ni ná wa puga, wee mege ne Zhasɔn. ⁶ Ba p'a she fɔ Pɔli ni Silasi ni we, a p'i Zhasɔn ni n'a daa fee pii be co, na pee fuulo kari fanhafee pu yiri. A p'i ganha na sele na: «Yi li wii, sipyii pii p'a fiige ki beeri wuregi ge, pee p'a nɔ wèe be mu naha, ⁷ a Zhasɔn di pu tirige wu puga. Keree kii p'a byi ge, kee ya be ni Orome saannaa pu beeri jɔnɔfɔɔ Sezari wo saliya wu ni we, bani p'a yu na saan wa betii wu ne, wee mege ne Yesu.» ⁸ Ba kulo li sipyii ni fanhafee p'a pee jomɔ pu logo we, a pee jomɔ p'i pu fungɔnyɔ wuregi. ⁹ M'a Zhasɔn ni n'a daa fee pu na p'a yaha ge, jomɛe p'a kan fanhafee pu mu.

Pɔli ni Silasi ya Kile Kafila jo Bere kulo li ni

¹⁰ Ba fanhafee p'a n'a daa fee pu yaha we, kee cana ki piige kiye pyaa ni p'a Pɔli ni Silasi yaha kari Bere ni. Ba p'a nɔ wà we, na she jé Yawutuu Kile-pɛɛne puga ki ni, na Kile Kafila jo sipyii pu mu. ¹¹ Pee bi jomɔ Tesaloniki sheen na, a p'i sɔɔ Kile Kafila wu na ni fundanga ni, na Kitabu wu suguri cana beeri kee keree ki bi ne can. ¹² A Yawutuu nijehemee di dà Yesu na. A megbɔhɔ cèe nijehemee di dà Yesu na Girekii pu be ni, na fara namaa nijehemee pii be na. ¹³ Ga ba Tesaloniki kulo li Yawutuu p'a pa yi logo na Pɔli ya Kile Kafila wu yu Bere be ni we, a p'i yiri, na she Bere sheen pu sɔn wá pu na. ¹⁴ Ba lee ya pye we, taapile ni a n'a daa fee p'i gari ni Pɔli ni suumɔ kɔhɔ ki nɔ na, na wu le kɔɔɔgɔ ka ni. ¹⁵ A pii di binne ni wu ni fo na she nɔ Ateni kulo li ni. A Silasi ni Timote di gori Bere kulo li ni. Ba Pɔli torogovee pu kuriduun ya nɔ we, a wu pu tun na pu pa Timote ni Silasi pye, na p'a se tɔvuyo na wee feni Ateni ni.

Pɔli ya yu ni Ateni kulo li sipyii pu ni

¹⁶ Na Pɔli yaha Ateni ni wu na Timote ni Silasi ye sige, a wu ba li seeri na li ta Ateni kulo l'a ni yapere na. A lee di bye wu mu funzhaga. ¹⁷ Lee wuu na wu bi se Kile-pɛɛne puga ki ni na yu ni Yawutuu pu ni, ni Girekii piimu bi fyagi Kile na ge. W'a bi se pinnere kɛɛnyɛ na cana beeri, wu bu wemu ta wà, w'a ganha na yu ni weefɔɔ ni. ¹⁸ Fungɔngɔ fee kuruyo yemu p'a bi byi na Epikure ni Sitoyiki ge, a yee wo sipyii pii di ba ganha na yu ni Pɔli ni. A pii di jo pu ni na: «Kanɔnɔ baa jomɔ peke we di wa yu we?» A pii be di jo: «Li ne ma na giin kilelee piitilee kaa w'a yu wèe ya piimu ce we.» P'a yee jo bani Pɔli bi Yesu wo Jozaama pu yere pyi, na xɔɔne li be kaa yu. ¹⁹ A p'i gari ni Pɔli ni kulo li pinnere kɛɛngɛ ka na, kee mege ne na Ayeropazi. Ba p'a nɔ wà we, na Pɔli yege na: «Kalaafomɔ wemu ni m'a pa ge, ta wèe na já wu logo? ²⁰ Yemu beeri wèe ya nuri mu nɔ na ge, yee beeri ne wèe mu nivoyo. Lee wuu na wèe ya giin m'a yee naha jo wù mu.» [²¹ Ateni sheen ni pu

nadadiinmɛe bi ma pu tuun beeri torogo kafilafomɔ jo ni wu logo na.]

²² A Pɔli di yiri yere kee kɛɛngɛ ki na na jo: «Ateni sheen, ne yee kaseri na yee ta yee na ne Kile shavɛe see wuu. ²³ Na ne yaha ne na naari yee kulo li ni, ne yee Kile tashaya saraya yi tawoloyo nijehɛye na. Ne nigin na yee pɛɛne yanmuyɔ yi ni l'a ka kee na na: «Yaaga kemu k'a bele ki tuugo di ya ce-ε ge, kee saraya yi tawologo.» Lee na yaaga kemu yee ya bele, yee di ya ki ce-ε ge, kee kaa ne yu yee mu.

²⁴ «Wee ne Kile, wemu w'a konɔ ni ki funnɔ yanmuyɔ beeri yàa ge. Wee wu ne fugba ni ninɛ yaavɔɔ wu be. Wee ya den sipya kenɛ puyaaga funnɔ ni we. ²⁵ Wee Kile wu mago ne sipya kenɛ labye na na wee Kile w'a deri we. Bani wee w'a niifere ti kaan sipyii mu; kafɛge kemu sipyii ya njomni ge, na kee be kaan, ni yanmuyɔ yi saya beeri. ²⁶ Sipya nigin ni w'a shi wu beeri yeege, na wee yaha ninɛ ki kabaya yi beeri na. Na tɛhɛne yaha pu tɛgege ni pu tatiinye na. ²⁷ W'a kii keree kii beeri pye, kɔhɔ sipyii di wee Kile kabaɔa sha p'i fulo wee na. Konɔ pu daalapye wuu di wee Kile ta, bani Kile sanha ya lii wa shishiin na we. ²⁸ Bani «Wee w'a wèe yàa, na niifere kan wèe mu, na sefere be kan wèe mu wù já w'à neri.» Mu yee wo yoccelee pii be ya jo na: «Kile ni wèe ya foro.»

²⁹ «Kile ni wèe ya foro. Lee na wèe bi foro Kile ni, wèe ya yaa na li ce na sipyii keye y'a pɛɛne yanmuyɔ yemu yàa ni sanni, kelee warifyɛn, kelee kagereye ni ge, na Kile ne ba yee pɛɛne yanmuyɔ yi ne we. ³⁰ Lee kadugo na a Pɔli di jo: «Kile ya taatorogoo keree ki wii nige we, bani ki cebaara t'a bi yee pye yee na ki pyi. Ga nime, Kile funnɔ wa sipyii beeri pu kee keree ki yaha p'i daburaje jo xuu wu beeri ni, pu da wee Kile pele. ³¹ Bani Kile ya cana ka tenɛ, kee na wu da ba kiiri kon konɔ ki beeri na ni tiime ni. Kile ye pyaa ya ná wemu naha bulo ge, wee wu da bye kiiri wu konɔɔ. Kile ya naha sheshere temu she sipyii na wee shizhaa na ge, tee ne na wee ne na yeege xu ni.»

³² Ba p'a xɔɔne li kaa logo we, a p'i ganha na wu la wo. A pii di jo: «Cana katii wèe da ba yi saya logo ma mu.» ³³ A Pɔli di foro pu ninɛ ni na kari. ³⁴ Lee be na, a pii di fara Pɔli na, na bye Yesu n'a daa fee. Pee n'a daa fee pu ni, kulo li kiirikɔɔn kurunɔ ki sipya wa bye pu ni wee mege ne Denisi, na fara cee wa be na wee mege ne Damarisi, ni sipyii pii be.

Pɔli ya jé Korente kulo li ni

18 Lee kadugo na a Pɔli di yiri Ateni ni, na gari Korente ni. ² Ba w'a nɔ wà we, na ná wa na wà wee mege ne na Akilasi. Yawutu wu bye wii wu d'a se Pɔn fiige ki ni. Pee nibavomɔɔ pu bye, wu ni wu shɔ Pirisili na yiri Itali fiige ki ni, bani saannaa Kulodi bi jo na Yawutuu pu beeri pu foro Orome ni. Lee l'a Akilasi ni wu shɔ wu pye p'a yiri Itali fiige ki ni na pa. A Pɔli di she foro pu na. ³ A wu kariɛge leɛ ni pu ni, na diin pu yiri bani pu shuun wu beeri bi labyenumɔ pyi. Faya piyeye pu bi yari. ⁴ Ga cadɛngɛ beeri Pɔli na gari Kile-pɛɛne

puga ki ni, na she ganha na yu ni Yawutuu ni Girekii pu ni. W'a bi giin wu pu jeri, p'i sɔɔ Kafɔɔ na.

⁵ Ga ba Silasi ni Timote ya yiri Masedɔni ni na pa we, Pɔli ya ta latii pye nige ni Kile Jozaama pu yere li ye be we. W'a bi yi yu na wari Yawutuu pu mu na Kile w'a Yesu naha bulo na pye Shɔɔɔɔ. ⁶ Ga Yawutuu pu ya ta sɔɔ pee jomɔ pu na we, a p'i ganha na Pɔli fanri, na joguunɔ yu na waa wu na. Lee na a Pɔli di wu fadenje nahara na lee na ba bye seeri kaa na p'a she Kile jomɔ ni. Lee kadugo na a Pɔli di jo: «Yee Yawutuu bye yee di ya juwuuro ta niga na we, yee p'a lee pye ne be we. Nime shi watii mu n'a da zhe Kile kafila wu jo.» ⁷ Ba Pɔli ya pee jomɔ pu jo we, a wu yiri pee sipyii pu taan na kari na wa puga, wee mege je Tite Zhutusi. Kile nii fyaara sipya wu bye wii. Wu kaanja ki bi sogi Kile-peeje puga ki na. ⁸ A Kile-peeje puga ki juɔɔɔɔ ni wu puga sheen di ba da Kafɔɔ na, wee mege ki bye Kiripusi. Korente sheen piimu be p'a Pɔli jomɔ pu logo ge, a pee nijeheme be di da Kafɔɔ Yesu na. A p'i pee batize.

⁹ Canja ka piige ni Kafɔɔ ya pa yi jo Pɔli mu kashere la ni na: «Ma ganha da vya sipya wa shishiin be na we! Ta yu, ma ganha da joo maye na we! ¹⁰ Bani ne wa ni ma ni. Sipya wa shishiin da ga ja ma co wu kakuunɔ pye ma na we, bani ne sipyii ya nehe le kulo le ni.» ¹¹ Lee na, a Pɔli di gori yaha Korente ni, na sipyii kalaa Kile Kafila ni fo yee nigin ni yeye gbaara.

¹² Tuun wemu ni Galiɔn bi bye gbafeneeri Akayi fiige ki ni ge, a Yawutuu p'i puyee pinne na yiri Pɔli feni, na wu co kari kiirikɔn kurunɔ ki mu. ¹³ Na jo: «We na we ya sipyii pu juɔɔ kyeege na p'a Kile pele pelegana lemu na ge, lee ya saha ni we wo saliya wu ni we.» ¹⁴ Ga Galiɔn ya ta Pɔli yaha w'a tajogo ta we, a wuyee pyaa di jomɔ pu la na Yawutuu pu pye: «Nago kakuunɔ la we na we ya pye kelee kapyebaana, ne bi da sɔɔ na yi jomɔ logo. ¹⁵ Ga ma na jo li wa lee la we, fo yee ni sipyii tisa ara ni yi wo saliya wu wo nakaara keree ye, yiye pyaa ki yee naha shɔɔnri. Ne kunni tɔɔɔ wa wee kiiri wu gɔn ni bada we.» ¹⁶ Ba w'a yee jo we, na pu kori yeege kiiri wu takɔngɔ ki ni. ¹⁷ Ba l'a pye mu we, a pee Yawutuu p'i wɔ Kile-peeje puga juɔɔɔɔ wu na. Wu mege ki bye na Sositene. A p'i wu deele kɔn. A Galiɔn di wuyee pye kanna wu ya pu naa be we.

Pɔli ya kuri she Ancosi ni

¹⁸ Pɔli ya mɔ xuuni Korente ni. Lee kadugo na a wu koo sha n'a daa fee pu mu. A wu ni Pirisili ni Akilasi di je kɔɔɔ ka ni na gaanji shiizhan Siiri fiige ki ni. Pɔli bi jomɔe la Kile mu, lee l'a wu pye, ba w'a nɔ Sankere ni we, na wu juɔɔ kuu wa, na na toro. ¹⁹ Ba p'a nɔ Efese kulo li ni we, a p'i digi wa, na je kanha ki ni. A Pirisili ni Akilasi di gori wa. A Pɔli di she je Kile-peeje puga ki ni, na jo ni Yawutuu pu ni. ²⁰ A pee di li sha wu mu na wu jeri pye pu mu; ga Pɔli ya sɔɔ we. ²¹ A wu koo sha pu mu, na pu pye na Kile bu sɔɔ na wee na ba guri ba sanha pu mu. Lee kadugo na a wu she je kɔɔɔ ki ni na gaanji. ²² Ba kɔɔɔ k'a she nɔ Sezare kulo li ni we, a wu foro, na gari Zheruzalemu ni, na she n'a daa fee pu shaari. A wu yiri wa, na gari Ancosi ni. ²³ A wu jeri pye

Ancosi ni. Lee kadugo na a wu gari Galasi ni Firizi fiye yi ni. A wu yee fiye yi wo kulogoo ki beeri paari na n'a daa fee pu kalaa, kɔnɔ pu niye di juri n'a daa wu ni.

Apɔlɔsi ya Kile Kafila jo Efese kulo li ni

²⁴ Yawutu wa bi pa Efese ni, wee mege je na Apɔlɔsi. Alekizandiri shen wu bye wii. Wee na wu bi jomɔ ce l'a toro. W'a bi Kile Kafila wu be ce xuuni. ²⁵ Sipya wa w'a bi Kafɔɔ Yesu kaa jo wu mu. Ga wu wo nijeye yi tene li bi bye Yohana Batizelipye wo kalaa wu ye. Ga lee be na w'a bi la le na Yesu kaa yu na jomɔ sipyii ti beeri mu ni wu sɔ wu beeri ni. ²⁶ Canja ka w'a pa yiri, na yu ni lowaa ni sipyii ti beeri nii na Kile-peeje puga ki ni. Ba Pirisili ni Akilasi ya wu kalaa wu logo we, a pee di wu yiri kari pu puga, na she Yesu koo li naha jo na nɔ wu mu.

²⁷ Lee kadugo na, canja ka Apɔlɔsi funɔ bi bye wu she Akayi fiige ki ni. A n'a daa fee p'i wu luu waha, na seme tun Akayi n'a daa fee pu mu, na wu bu nɔ wa, na p'i wu co nɔ. Ba w'a nɔ wa we, piimu pu je Yesu n'a daa fee Kile wo niime wu gbɔɔ ni ge, a wu kalaa wu la fara pee wo n'a daa wu na, na nahagbaasheere kan pu mu xuuni. ²⁸ Bani wu kafila wu bi tajogo fo Yawutuu pu na sipyii pu beeri nii na. A wu li she na foro Kile Kafila wu ni na Yesu wu je Kirisa we.

Pɔli ya Kile Kafila jo Efese kulo li ni

19 Na Apɔlɔsi yaha Korente ni, a Pɔli di Azi boboyo fiige ki kɔn jeri, na nɔ Efese ni, na n'a daa fee pii ta wa. ² A Pɔli di pee n'a daa fee pu yege na: «Tuun wemu ni yee ya da Yesu na ge, yee ya Fefere Munaa li ta wee tuun wu ni ya?» A p'i Pɔli nɔ shɔ na: «Wee ya ce na yaaga ka be mege ki je Fefere Munaa we.» ³ A Pɔli di pu yege sanha na: «Batizeli weke yee d'a pye we.» A p'i wu nɔ shɔ na: «Yohana Batizelipye wo we.» ⁴ A Pɔli di pu pye: «Batizeli wemu Yohana bi byi ge, wee bi li shee na sipyii ya daburaje jo pu jurumu wu na. A wu Izirayeli sipyii pu pye na wemu w'a ma wee kadugo ge, na pu da wee na. Wee mege je Yesu.» ⁵ Ba pee sipyii p'a pee jomɔ pu logo we, na ganha na puyee kaan nime pu na batizeni | batizeli Kafɔɔ Yesu mege na. ⁶ Lee kadugo na a Pɔli di wu keje taha pu na, na Kile jeri pu mu. A pu beeri di Fefere Munaa ta na ganha na shi watii jomɔ yu, na ganha na kapanaa yu. ⁷ Pii sipyii pii bi namaa ke ni shuun shi sɔ.

⁸ Na Pɔli yaha wa Efese ni, wu bi se Kile-peeje puga ki ni, na Kile saanra ti Jozaama pu yu sipyii ti beeri mu na fiinje, na li shaa wu jomɔ pu logovee pu beeri mu na pu je tee saanra ti ni. W'a bi lee pyi fo na she nɔ yeye taanri na. ⁹ Sipyii pii funɔ bye pu da Yesu na we, pee bi Pɔli kafila wu she, na joguunɔ taga Yesu koo li mege kyeege. Lee wuu na Pɔli ya n'a daa fee pu yiri laha pee taan, na gari ni pu ni Tiranusi wo kalaa tapyege ki ni. A wu ganha na pu yeri ni Kile Kafila ni wee xuu wu ni canja beeri. ¹⁰ A Pɔli di li pye mu fo yee shuun. Sipyii piimu bye Azi fiige ki ni ge, Yawutuu fara Girekii na, pee beeri ya Kile Kafila wu logo.

Seva jalaa gbarashuun w'a giin da jinaa kori

¹¹ Pɔli ya kakanhaŋaa niŋehenŋee pye Kile baraga ni sipyii sanha kiimu tuugo ŋa ŋa we, ¹² Ali fàya kelee faŋuŋɔɔ kiimu beeri bi gbɔɔɔ Pɔli cére ti na ge, pu bi kee luu na dɛri yama fɛe na p'i juuŋɔ. Jinaa ŋe piimu ni ge, na ki teri pee be na jinaa p'i foro pu ni.

¹³ Yawutuu pii bi paari na giin da jinaa kori da yeege sipyii ni. Caŋa ka p'a pa yiri na p'i she jinaa kori yeege wa ni Yesu mege na. Jomɔ pemu ni pee bi giin da jinaa pu kori ge, pee pu wa me: «Pɔli ya Yesu wemu wo Jozaama yere pyi ge, yi foro we ni wee Yesu wu wo mege na!» ¹⁴ Yawutuu wo saraya ŋaha shɔɔɔrivɔɔ wemu mege ki ŋe na Seva ge, wee wo jalaa gbarashuun w'a we labye we pye. ¹⁵ Ba p'a yee jo ni jinaa sipya wu ni we, a jina wu pu ŋɔ shɔ na: «Nɛ Yesu ce, na Pɔli be ce, ga yee di ŋe jɔɔɔ yɛ we?» ¹⁶ A wee ná jinaa wo wu do pu na, a wu fanha di ŋehɛ pu na, a wu pu kpɔn na bana bana, na pu fàya be wolo pu na. A pu ceepilegee wuu di baa foro puga ki ni.

¹⁷ A lee kaa l'i Efese shɛen pu beeri círi, Yawutuu fara Girekii na, a pu beeri di fya. Lee wuu na a sipyiire t'i ganha na Kafɔɔ Yesu mege ki pele. ¹⁸ Lee na piimu pu bi dà Yesu na ge, a pee niŋehemɛe di ba daburaje jo pu kakuuyo yi na, na yi paari sipyiire ti beeri nii na. ¹⁹ Piimu pu bi siganma pyi ge, a pee niŋehemɛe di ba ni pu siganma semɛe ni, na ba pu sorogo sipyiire ti beeri nii na. A p'i pee semɛe pu wari ŋɔɔɔ wá wá yiye na, a y'i be ni warifyɛn tuuŋɔɔ kabɔɔfoŋɔɔ ke (10.000) shi ni. ²⁰ Lee funŋɔ ni a Kafɔɔ wo kafila wu ganha na se taa na se ŋaha na, fo na sipyiŋehemɛe pye p'a fara n'a daa fɛe pu na.

Tunmɔ pemu p'a tin Efese kulo li ni ge

²¹ Lee beeri kadugo na a Pɔli di li she na wee na doro Masedɔni fiige ke ni Akayi fiige ki ni w'a se Zheruzalemu ni. A wu li she na wee bu ŋɔ wee xuu wu ni, na wee na zhe Oromɛ be ni. ²² A wu wu tegeveɛ shuun yaha kari wuyɛ ŋaha na Masedɔni ni. Pee ŋe Timote ni Erasiti. A wuyɛ pyaa di gori Azi fiige ki ni, na jeri pye wà.

²³ Wee tuun wu ni a tunmɔ di din Yesu koo li wuu na. ²⁴ Tudunna wa bye wà wee mege ŋe Demecusi. Efese shɛen yaperɛ lemu li ŋe yaperɛzho p'i li mege yiri na Aritemisi ge, w'a bi lee wo puga ki tuugo niŋehɛfenheŋɛe yari ni warifyɛn ni na bereɛ sipyii mu wari niŋehemɛe na. ²⁵ Caŋa ka, a wee ná wu ba wu kapyebyii ni wu tudunpii pii yiri na pu pye: «Y'a li ce na we labye we ni wèe ŋɔlige ya fòro. ²⁶ Ga nime le Pɔli ya byi ge, yeeyɛ pyaa ya lee logo, na li ŋa be. Le kaa le wa Efese kulo li ye ŋuŋɔ kaa we de! Ga l'a giin di bye nime Azi fiige ki beeri ŋuŋɔ wuu. Wee Pɔli wu w'a yu na sipyii ya pɛɛŋɛ yaŋmuyɔ yemu yari ni pu keye ni ge, na yee ŋe see yaŋmuyɔ we. Pee jomɔ p'a sipyii niŋehemɛe ŋuyɔ kyɛegi xɔ. ²⁷ Lemu l'a wu funyɔ shaa ge, le ganha bu da wu lada koro tɔ we. Ga lee ye be we. Li bu she ŋaha na, wèe yaperɛzho wemu mege ki ŋe Aritemisi ge, sipyii pu na ba kadugo le wee ni. Pɛɛŋɛ ke w'a daa ge, kee na ba

gɔn wu na, na ta Azi fiige ki shɛen ni fiye yi saya beeri wo sipyii di wu pele.»

²⁸ Ba Demecusi ya pee jomɔ pu jo le sipyii pu ni-wegee ni we, a pu logoo di yiri. A p'i ganha na sele na yu: «Efese shɛen yaperɛzho wemu mege ki ŋe Aritemisi ge, w'a pele, wu ŋɔɔ ŋe we!» ²⁹ A pee tunmɔ p'i kulo li beeri wuregi. Lee bi Pɔli tahama-ŋɔɔɔɔɔ pii ta wà, pee meye ŋe, Gayusi ni Arisitaaki. Pee bye Masedɔni shɛen, a sipyiire ti gburogi kari na she pee co, na pu fuulo na kari pinnerɛ kpɛɛnge ki na. ³⁰ A Pɔli ye pyaa di ganha na giin wu she sipyiire ti feni, ga n'a daa fɛe pu ya ta sɔɔ we. ³¹ Azi fiige ki sipyigbɔɔɔ pii be bye wà, pee bye Pɔli naniineɛ. A pee be di tuduro tun Pɔli mu, na wu ganha da zhe sipyii pu tapinnege ki ni we. ³² Tunmɔ p'a pa bele sipyii pu tapinnege ki ni, wa nijoyo ni wa woyo ŋe nigin we. Sipyiire tiye pyaa be bi tiye kapinnene ŋuŋɔ ce we. ³³ Yawutu ná wa bye wà wee mege ŋe na Alekisandire. A sipya wa di kii keree kii ŋaha jo wu mu. A Yawutuu pusamaa di wee ŋmunuŋɔ na wu she ŋahagbaa li na wu jo. A wee di wu keŋɛ yirige na jomɔ wa wee mu. W'a bi giin wu li she sipyiire ti na na Yawutuu pu ya ta kakuunɔ la shishiin pye we. ³⁴ Ga ba sipyiire t'a li ce na Yawutu wu ŋe we, a pu beeri di ganha na zele fo leereɛ shuun shishiin na yu: «Efese shɛen wo yaperɛzho Aritemisi w'a pele, wu ŋɔɔ ŋe we!»

³⁵ Li ya ta ŋɔ we, fo kulo li fekama wuyɛ pyaa ya la le na tunmɔ pu yerenɛ. A wu pu pye: «Efese shɛen, koŋɔ ke beeri ya li ce na yaperɛzho Aritemisi we w'a yiri fugba we ni na pa do ge, na Efese kulo li l'a wee ni wu gbaha ki kasɛge pyi. ³⁶ Wa shishiin da já yee kaala we. Lee na yi loxulo ta, yi ganha ba keree pyi yiye ŋuŋɔ feni mu we. ³⁷ Bani yee ya baha pii namaa shuun we na na co na pa ŋaha, na ta pee di ya yaaga yu yaperɛgbaha ki ni we, p'i wa joguumɔ be jo na wà wèe yaperɛzho nigbɔɔɔɔɔ ki na we. ³⁸ Ga wa bu la pye Demecusi ni wu kapyebyenii pu na lemu ya be we, kiiri cagɔngɔ wa, fanhafɛɛ pu be di wa. Pu she ni lee kaa li ni pee mu. ³⁹ Kelee kaa latii bi ŋe, yi na já ba wu cabinnege caŋa ke. ⁴⁰ Ni lee kunni be we, tunmɔ pemu wèe ya yirige niŋaa ge, pu na já wèe jaagi pee wuu na na wèe p'a giin wu sipyiire ti ŋuyɔ kyɛegi. Bani pu bu wu yege, wu wa da já sipyiire ti kapinnene ŋuŋɔ jo sipya wa shishiin mu we.» ⁴¹ Ba w'a yee jo xɔ we, na sipyiire ti beeri pye na t'a gaanji piyeye.

Pɔli ya paari Masedɔni ni Girekii fiye yi ni

20 Ayiwa, ba tunmɔ pu kafugo ya pa wo we, a Pɔli di n'a daa fɛe pu yiri pinne; na jo ni pu ni, na pu yeri, na pu logoo waha, na na koo sha pu mu, na gaanji Masedɔni fiige ki ni. ² Pɔli nidorowo kee fiige ki ni, a wu kafila wa taga lowagaa kan wee xuu wu n'a daa fɛe pu mu, na na toro na gaanji Girekii fiige ki ni. ³ A wu yeye taanri pye wà, na ba gbegele caŋa ka na wu kɔɔgbɔɔɔ ka lɔ w'a se Siiri fiige ki ni. Ga, a wu ba logo na Yawutuu pii p'a woni pye wu mege na. A wu kɔɔgbɔɔɔ ki wo zhe wu fiin, na guri pa doro Masedɔni ni na kari wà tɔɔɔ na. ⁴ Sipyii piimu pu bi pinne ni Pɔli ni wu ŋaagoo li na ge, pee pu wa me: Bere shɛen Pirusi ja Sopateri, ni

Tesaloniki shéen shuun: Arisitaaki ni Sekundusi, ni Dëribë shéen Gayusi, na fara Timote na, ni Azi fiige shéen shuun: Tishiki ni Torofime. ⁵ A pee di doro wèe naha na, na she wèe sige Torowasi kulo li ni. ⁶ Ba Shizhenhë Baa Buuri Kalenë | Kalenë l'a toro wë, a wèe di jé kɔɔgbɔɔhɔ ka ni Filipe kulo li ni, na cabyaa kaguro pye na na ɔ Torowasi ni, na she pu ta wà. Ba wèe ya ɔ wà wë, na cewuu nigin pye wà.

Pɔli ya Utikusi nixhugo ɲe Torowasi kulo li ni

⁷ Pɔri jimuguro nibiige ki ni, a wèe bëeri di she binne, kɔhɔ wù Kafɔ wo yalige ki li shiizhan. A Pɔli di n'a daa fëe pu yeri. Wu funɲɔ bi bye wu ba lɔ w'a gaanji kee caɲa ki jimuguro. A wu sii mɔ jomɔ pu na n'a daa fëe pu mu fo na she niɲe ki ni. ⁸ Wèe bëeri pu bye wà na pinne zangaso wa ni. A p'i sokinnaa niɲehemëe le le na yaha puga ki ni. ⁹ Lɛwɔ wa bye ni wèe ni, wu mɛge ɲe na Utikusi; Wee nidëenge di bye puga ki fenetiri wu ɲ na. A wee di bye wà na ba ɲmunc, fo na funɲɔ wɔ wuyë na. Na Pɔli yaha wu na yu, a ɲmunumɔ p'i ba wu figi. A wu yiri wà fo zangaso wu puga taanri wogo ki ɲɲɔ ni, na ba do niɲe na. Ba p'a pa di ba wu lɔ wë, na ba wu ta w'a xu. ¹⁰ A Pɔli di digi, na she leele wu ɲɲɔ ni, na wu co wu keye ni, na wèe pye: «Yi ganha da yi fungɔɲɔ yi kyëegi wë! Wu wa nii na.» ¹¹ Lee kadugo na a Pɔli di dugi zangaso wu ni sanha, a wu ni n'a daa fëe p'i she puyë pinne wà sanha. A p'i binne li shiizhan Kafɔ mɛge na. Lee kadugo na a Pɔli di jo na mɔ ni pu ni sanha, fo na she niɲa ki pye k'a mugi, na na kari. ¹² A Utikusi puga shéen di gari ni wu nii wo wu ni puga. A lee kaa l'i sii n'a daa fëe pu bëeri logoo niɲe.

Kɔɔgbɔɔhɔ k'a yere ni Pɔli ye ni kulogoo niɲehëɲe ni

¹³ Lee kadugo na a wèe di jé kɔɔgbɔɔhɔ ka ni na doro Pɔli naha na na gaanji Asɔsi kulo li ni. Bani wu bi jo na tɔɔɔ na wee da da gaanji Asɔsi ni, na wèe di she wu lɔ wà. ¹⁴ Ba wèe ya she wuyë ɲɲɔ círi Asɔsi ni lee cirigana li na ni Pɔli ni wë, a wu bë di jé kɔɔgbɔɔhɔ ki ni. A wèe di gari kulo la ni lee mɛge ɲe na Mitileni. ¹⁵ Caɲa kemu wèe ya foro wee xuu wu ni ge, kee caɲa ki jimuguro a wèe di ɔ Kiyɔsi kulo li shizhaa na. Ki jimuguro shuun wuuro, a wèe di ɔ Samɔsi kulo li ni. Ki jimuguro taanri wuuro, a wèe di ɔ Miletì kulo li ni. ¹⁶ Pɔli funɲɔ bye wu yere Efese kulo li ni wë, kɔhɔ wu ganha da mɔ doro Azi fiige ki ni wë. Wu bi sige kanha wu ɔ Zheruzalemu ni, kɔhɔ wu bu já ɔ wà, wu she Pan-tekɔti wu caɲa ki ɲɲɔ círi wà.

Pɔli ya Efese kulo li n'a daa fëe kɔhɔlɛ pu yeri

¹⁷ Lee wuu na Pɔli ya tiin Miletì kulo li ni, na pii tun na pu she Efese kulo li n'a daa fëe kɔhɔlɛ pu yiri pa. ¹⁸ Ba p'a pa ɔ wë, a wu pu pye: «Na cebooloo, fo caɲa kemu tɛhene na ɲe na tɔɔɔ shan Azi fiige ki ni ge, fo na pa ɔ niɲaa na, yee wa ɲ paarigana ni ɲ kapyegëe ki bëeri cë. ¹⁹ Nɛ naye tirige tuun bëeri ni na kapyenɛe pyi Kafɔ mu, na ɲaa soro, na ɲesinmë wo. Yawutuu bë ya woni pye ɲ kaa na tɔɔɲii niɲehëɲe ni, na sii kanhama

nigbɔ ɔ ɲe na xuuni. ²⁰ Lee bë na, yee kuduun ɲe kaa lemu ni ge, ɲ lee la shishiin ɲmɔhɔ yee na wë. Nɛ yee kalaa Kile Kafila wu ni sipyii bëeri nii na, na yi kalaa yiye pyaa piyeyë bë ni. ²¹ Na yi jo na waha sipyii pu bëeri mu, Yawutuu fara Girekii na, jo pu daburajë jo pu jurumu wu na, p'i ɔɔ Kile na, p'i dà wu Kafɔ Yesu na.

²² «Ayiwa nime, Zheruzalemu ni di wa gaanji. Kile Munaa l'a na naha co na se wà. Le l'a da zhe na ta wà ge, di wa lee cë wë. ²³ Ga kulo bëeri ni kunni n'a toro ge, Fefëere Munaa na li she na na, na kasolene ni kanhama pu wa na naha na wà. ²⁴ Lee bë na ɲe na munaa li wii yaaga wë. Le l'a dan ɲe ni ge, lee li wa më. Tuduro te t'a kan ɲe mu ge, na tee shɔɔnri fo ti tɛhene. Kafɔ Yesu ya labye wemu bëeri kaa le ɲ keɲe ni ge, ɲ funɲɔ wa di wee bëeri pye di wu ɔ. Wee labye wu wu wa më, na Kile wo niimë we wo Jozaama pu jo sipyii pu mu.

²⁵ «Ayiwa, ɲe toro yee piimu niɲe ni, na Kile saanra ti wo kafila wu jo ge, ɲ li cë jo ɲe ni yee wa da wuyë ɲa nige wë. ²⁶ Lee l'a li pye n'a yi fiinne jo yi mu, sipya wa shishiin wo shishan foo wa ɲe na nige wë. ²⁷ Bani ɲe Kile nidaan bëeri she yee na, ɲ yafiin ɲmɔhɔ yi na wë. ²⁸ Ayiwa, yi kasëege yaha yiye na de! Fefëere Munaa l'a yi teɲe dubyagbaha kemu ɲɲɔ ni ge, yi kee co xuuni ba dubyanaha-jemëe ɲe wë. Kile ya n'a daa fëe piimu shɔ wu Ja wu wo shishan pu baraga ni ge, yi kasëege yaha pee na, y'i pu comɔ cë. ²⁹ Neye pyaa ya li cë jo ɲe nigariɲɔɲɔ na yacoyo na ba jé yee niɲe ni, na do dubyaa pu na. ³⁰ Ali yeeyë pyaa kii bë ni naha, pii na ba foro yee ni, na kafineyë taga n'a daa fëe pii ɲuyɔ kyëegi, na pye puyë pyaa wo kalaapiire. ³¹ Lee wuu na, yi kasëege yaha yiye na. Yi yi funyɔ tirige li na na yee taanri ɲe pye naha yee niɲe ni na yee bëeri nigin nigin wu kalaa caɲa fara piige na, fo na ɲesinmë wo yee kaa na.

³² «Ayiwa, nime n'a da yi kaa le Kile ni wu niimë jomɔ pu keɲe ni. Kile ya sipyii piimu pye fëfëe ge, yee bë pu wa pee ni. Wu na ba fanha kan yi mu n'a daa wu ni, loolodaa lemu bë w'a kemë yaha ge, na lee bë kan yi mu. ³³ Nɛ ta nii yeegë wa shishiin wo wari, kelee wu sanni, kelee wu fàya feni wë. ³⁴ Yee ya li cë na jo neyë pyaa keye yi wo labye w'a ɲ keree bëeri yàa, na na ɲaaripii pu bëeri wogoo yàa †. ³⁵ Nɛ li she yee na she-gana bëeri na jo mu wèe ya yaa na kapyenɛe pyi na la baa fëe pu tɛri, na wù funyɔ tirige ni Kafɔ Yesu ye pyaa wo jomɔ pu ni na: «Duba ya daa gan funɲɔ ni na toro da na.»

³⁶ Ayiwa, ba Pɔli ya ɔ pee jomɔ pu na wë, na nuguro sin, a wu ni n'a daa fëe pu bëeri di binne Kile ɲëeri. ³⁷ A n'a daa fëe pu bëeri di sii mɛhëe su xuuni Pɔli gari wuu na. A p'i wu shaari ni taanɲëegë fo ni. ³⁸ Lee kadugo na a p'i Pɔli torogo na pa kɔɔɔ ki ɲɔ na. Pɔli ya jomɔ pemu jo na niɲaa tɛhene na na pu da nii taha wee na nige-e ge, pee jomɔ pe bi pu nahaya tanha xuuni.

Pɔli ya kari Zheruzalemu ni

21 Ayiwa, wee tuun wu ni a wèe di fò wu kan wuyë mu ni n'a daa fëe pu ni, na jé kɔɔgbɔɔhɔ ki ni na

† Kapyegëe 3:18 wu kalaa.

kari Kɔsi ni. Kee caŋa ki jimuguro, a wèe di nɔ Orode ni, na yiri wà, na gari Patara ni. ² Ba wèe ya nɔ wà wɛ, na kɔɔgbɔɔ ka ta ki na se Fenisi fiige ki ni. A wèe di jé kee ni na kari. ³ Ba wèe ya she nɔ Sipere fiige ki shizhaa na wɛ, ma she yere kɔɔgbɔɔ ki ni ma na da kee naa. A wèe di kee yaha me kamene ce wu ni, na doro kari Si-iri fiige ki ni. A kɔɔgbɔɔ ki she yere Tiiri kulo li ni, bani lee kulo li ni tuguro ti bi yaa na tirige. ⁴ A wèe di foro kɔɔgbɔɔ ki ni, na jé kanha ki ni, na she n'a daa fee pii ta wà Tiiri ni. A wèe di cewuu nigin pinne pye ni pee ni wà. Pɔli bi da zhe kanhama pemu na Zheruzalemu ni ge, Fefere Munaa bi pee kaa jo pee n'a daa fee pu mu. A pee di Pɔli pye: «Ma ganha bu she Zheruzalemu ni wɛ.» ⁵ Ga ba wèe cagaraga k'a pa nɔ wɛ, n'a daa fee pu fara pu cee na, na fara pu nɔɔɔpiire na, a pu beeri di foro di zhe wèe torogo. A p'i foro ni wèe ni kanha ki ni na kari fo kɔɔɔɔ ki nɔ ki na. A wèe beeri di she binne nuguro sin wà lɔɔ ki nɔ ki na, na Kile jere. ⁶ Lee kadugo na a wèe di fò wu kan wuye mu, na jé kɔɔgbɔɔ ki ni, a pee kunni di guri na gaaji pu kabanya ni.

⁷ Ayiwa, ba kɔɔgbɔɔ k'a yiri ni wèe ni Tiiri kulo li ni wɛ, a wèe di she digi kulo la ni lee mege je na Potolomasi; Wà wèe ya kɔɔɔɔ ki wo nara li nɔ yaha. A wèe di foro kɔɔgbɔɔ ki ni, na jé kanha ki ni, na she n'a daa fee pu shaari, na lee caŋa nii le pinne pye ni pu ni shiizhan. ⁸ Kee caŋa ki jimuguro, a wèe di paari kari Sezare kulo li ni, na she digi Filipe nɔɔ ni. N'a daa fee pu bi sipyii gbarashuun wemu naha bulo na pee pu tudunmɔɔ pu tege labye wu na ge, wee Filipe we be w'a bye pee gbarashuun we ni. Kafɔɔ Yesu wo Jozaama pu jowɔ wa wu bye wii. ⁹ Dopiŋe pushaa nacebaalaa shishere wu bye Filipe mu. Kile bi jomɔ yu pee beeri mu pu na dorogo sipyii mu. ¹⁰ A wèe di diin Filipe kaban na cabyaa niŋeŋeŋe pye wà. Na wèe yaha Filipe kaban, a Kile tudunmɔɔ wa di ba ba caŋa ka na yiri Zhude fiige ki ni. Wee mege ki bye na Agabusi. ¹¹ A wee ná wu nɔ wèe na, na Pɔli wo kirimɛe lɔ, na lee taga wuye pyaa keye ni wu kɔɔɔɔ kɔ, na jo: «Fefere Munaa l'a jo na Yawutuu pu da ba she le kirimɛe le kafɔɔ co Zheruzalemu ni, na wu pɔ le pɔgana le na, na wu le shi watii keŋe ni wemu je Yawutuu wɛ.»

¹² Ba wèe ya pee jomɔ pu logo wɛ, a wèe ni wee xuu wu sheen di binne Pɔli jere jo wu ganha bu she Zheruzalemu ni wɛ. ¹³ A Pɔli di jo: «Naha wo mehe yee di suu me wɛ? Y'a giin y'i na naha tanha ge? Ne gbegele xɔ xu ka na Zheruzalemu ni Yesu Kirisa mege wuu na pu da jo kɔɔɔɔ.» ¹⁴ Wèe ya pa li na nago Pɔli ya go wu wu hakili laha Zheruzalemu shee li na-ε ge, a wèe di cari, na jo: «Le li wa Kile nidaan ge, lee li pye.»

¹⁵ A cabyaa dama dama di doro, a wèe di gbegele na gari Zheruzalemu ni. ¹⁶ A Sezare kulo li wo n'a daa fee pii di binne kari ni wèe ni. Ba wèe ya nɔ Zheruzalemu ni wɛ, wèe bi yaa wèe pu tigi ná wemu nɔɔ ni ge, a pee n'a daa fee p'i gari ni wèe ni wee kaban. Wee ná wu mege ki bye na Minasɔn, Sipere shen wu bye wii. Wee bi dà na xɔ Yesu na l'a mɔ.

Yakuba ya Pɔli yeri

¹⁷ Ba wèe ya nɔ Zheruzalemu ni wɛ, a wèe cebooloo n'a daa fee p'i wèe nɔɔ c'iri ni fundanga ni. ¹⁸ Kee caŋa ki jimuguro a Pɔli di gari ni wèe ni Yakuba kaban. N'a daa fee nɔɔɔ pu beeri be pu bi pinne wà. ¹⁹ Ba fò w'a pye xɔ wɛ, a Pɔli di jomɔ pu lɔ. Shi wemu je Yawutuu-i ge, Kile ya kaa lemu pye wee shi wu be te ni Pɔli wo Kile jomɔ yere li funɔɔ ni ge, a wu nɔ le kee ni, na kee beeri paari pu mu nigin nigin na.

²⁰ Ba p'a yee logo wɛ, a pu beeri di Kile sɔ, na baraga taha wu na. Lee kadugo na a p'i Pɔli pye: «Wù ceborona, m'a naa wɛ, Yawutuu xhuu niŋehe me p'a dà Yesu na naha, ga, ali niŋaa we be ni, pu beeri ya taha yaha Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya wu feni. ²¹ Sipyii pii d'a pa yi jo pu mu na Yawutuu piimu pu wa shi wusama te ni ge, na mu wu wa yi yu pee Yawutuu pu mu na pu Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya wu keree ki yaha; na pu ganha ba pu nɔɔɔpiire kɔɔn nige wɛ, p'i ganha ba kalege kii shishiin be pyi wɛ. ²² Ayiwa, wèe na lee kaa le co cogana leke na wɛ? Li pye pyegana beeri na pu na ba li ce na mu ya pa. ²³ Lee funɔɔ ni, le w'à da jo ma mu nime ge, m'a yaa ma lee pye. Ayiwa, namaa shishere je naha wèe mu, pee bi nɔ mehe lɔ Kile mu. ²⁴ Ma da jé ni pu ni Kile-ŋeŋe pugbɔɔ ki ni, m'a maye pye fefere, m'a pu be pye fefere na be ni saliya wu ni. M'a pu beeri wo nuguuŋe wolo, kɔɔɔ p'i pu beeri nɔɔ kuu. Lee bu bye Yawutuu pu na ba li ce na sipyii p'a keree kiimu beeri jo mu shizhaa na ge, na lee la shishiin wa can wɛ. Pu na ba li na be sanha na muye pyaa ki be k'a paari na sahanj ni Musa wo saliya wu ni. ²⁵ Shi wemu je Yawutuu wɛ, wu be d'a dà Yesu na ge, wèe ya seme tun xɔ pee be mu, na wù funɔɔ she pu na; wèe ya li she pu na jo xaara beeri p'a gbo yapeŋe na ge, pu ganha ba tee xaa wɛ, pu ganha ba shishan xaa wɛ, pu ganha ba yaxuyo xaa wɛ, p'i ganha ba dɔɔɔɔ pyi wɛ.»

²⁶ Ayiwa, a Pɔli di fara pee namaa shishere wu na, tee jimuguro ti na a wu wuye pye fefere na pee be pye fefere. Lee kadugo na a p'i gari Kile-ŋeŋe pugbɔɔ ki ni shiizhan. Pu fefere cabyaa ki nɔ na ba fa caŋa kemu, ni pu beeri nigin nigin wu saraya na ba wolo caŋa kemu ge, a Pɔli di yee caya yi she pu na.

P'a Pɔli co Kile-ŋeŋe pugbɔɔ ki ni

²⁷ Lee bi Azi fiige ki wo Yawutuu pii ta pee ya Pɔli na Kile-ŋeŋe pugbɔɔ ki ni. Ba cabyaa gbarashuun wu nɔ ya giin di va wɛ, a p'i ba na sii tunmɔɔ pu peŋe, na sipyii pu sɔn, a p'i Pɔli co. ²⁸ Na ganha na xhuulo na: «Izirayeli sheen, y'a ma yoo, y'a ma! Ná we w'a paari na sipyii pu kalaa teye yi beeri ni na wèe wo shi wu je xuuni-i ge, wee wu je we. Wee w'a yu be sanha na wèe wo saliya we ni wèe wo Kile-ŋeŋe pugbɔɔ ki je xuuni wɛ. Lee beeri kadugo na, Girekii be ni w'a pa na pa jé fo Kile-ŋeŋe pugbɔɔ kiye pyaa ni, na wèe wo fefere xuu wu nɔɔɔ wèe mu.» ²⁹ P'a yee jo bani p'a bi Efese sheen

Torofime ja ni Pɔli ni kanha ki funɔɔ ni, na ganha na giin na w'a jé ni wee be ni Kile-peeɔe pugboho ki ni.

³⁰ Ba l'a pye mu we, a kanha ki funɔɔ ki beeri di wuregi. A sipyii p'i ganha na fɔro kabaya yi beeri na, na fe na ma. A p'i Pɔli co, na wu fuulo yeege Kile-peeɔe pugboho ki ni, na gburaya yi to taapile ni. ³¹ Na pu yaha pu na Pɔli shaa di gbo, a pii di baa kari na she yi jo sɔɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu mu na Zheruzalemu kulo li beeri l'a wuregi. ³² Ba sɔɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ w'a yee logo we, taapile ni a wu sɔɔsɔii pii lo na fara sɔɔsɔii ɔɔɔɔɔɔɔɔ pii na, a p'i baa jé kanha ki ni. Ba Yawutuu p'a sɔɔsɔii wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu ja ni wu sɔɔsɔii pu ni we, a p'i Pɔli wo kɔɔɔɔɔɔ ti to yereɔe. ³³ A sɔɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu ba Pɔli co. A wu sɔɔsɔii pu pye na pu toɔɔ shɔɔɔɔɔ shuun le wu na. Ba p'a Pɔli to na to we, a wu yeeɔe pye na: «We ná we di ɔɔɔɔ we? Naha wu d'a pye we?» ³⁴ A sipyii pu beeri di ganha na xhuulo puyé taan, wa shishiin nijoyo ni wa woyo ɔɔ nigin we. A sɔɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔ wu ba li ta na wee wa da jomɔ pa shishiin ta logo tunmɔ pu keɔe ni we, a wu sɔɔsɔii pu pye na p'a se ni Pɔli ni sɔɔsɔii pu wo pugboho ki ni. ³⁵ Ba p'a she to tajege ki ni we, a sipyii p'i sii tunmɔ pu pelee fo sɔɔsɔii p'a na Pɔli lo. ³⁶ Bani sipyiɔeɔeɔe pu bi taha wu feni, na xhuulo na yu na: «Yi wu gbo laha wà! Yi wu gbo laha wà!»

Pɔli ya jo ni Zheruzalemu sheen ni

³⁷ Pɔli nijewo pugboho ki ni, a wu sɔɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔ wu pye: «Ta ne na já jo ni ma ni?» A sɔɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔ wu jo: «A l'i bye kanna mu w'a Girekii jomɔ pu nuri ge?» ³⁸ Wee tuun wu ni, Misira shen ná we w'a n'a she le wuyé ni kurogo ke na, fo w'a kari ni namaa kabɔɔɔ shishéere (4.000) ni sipɔɔɔ ki ni gbuuro ti kaa na ge, mu wa were we ge?» ³⁹ A Pɔli di wu to shɔ na: «Yawutu ne ɔɔ, Tarisi kulo li ni ne yiri, Silisi fiige ki ni. Kulo lemu shen ne ɔɔ ge, l'a pelee. ɔɔ maye na m'a na yaha di jo ni sipyii pu ni.» ⁴⁰ A sɔɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔ wu kafila wu kan Pɔli mu na wu jo ni sipyii pu ni. A Pɔli di yere wà kɔɔɔ li ni, na wu keɔe yirige sipyii pu mu, na w'a giin di jo ni pu ni. Ba sipyii p'a cari puyé na we, a Pɔli di to kɔɔ na yu ni pu ni Yawutuu jomɔ pu ni. A wu pu pye:

22 «Na tii ni na cebooloo, yi logo na to na. N'a da ba jo nime na li she yee na jo ne ta kakuunɔ la shishiin pye we.» ² Ba sipyii p'a Pɔli ja wu na yu puyé pyaa wo jomɔ pu ni we, a p'i ɔɔɔɔɔ jomɔ pu beeri to yaha, na fehe kpan. A Pɔli di jo: ³ «Yawutu ne ɔɔ. Ne se Tarisi kulo li ni, Silisi fiige ki ni. Ga Zheruzalemu ni ne le naha. Ne kalaa to wu bye Gamaliyeli. Wee w'a ne keme kalaa na be ni wu sefelee pu wo saliya wu keree ni. Kafugo bye ne be ni fo xuuni Kile-shaa li funɔɔ ni ba yee be wa me nijaa we. ⁴ Ne be wu bi Yesu koo li wo sipyii pu kana, fo na pii gbuu pu ni. Ne bi le koo le naarivee coní cee fara namaa na, na pu puu na leni kaso ni. ⁵ Saraya naha shɔɔɔɔɔ wo ɔɔɔɔɔɔɔ we, ni ɔɔɔɔɔ nahaɔbaa fee wo kurunɔ ke, pee wa na seere le kaa le na. Ne bi seme ta be pu mu, na gaanji di zhe gan Damasi kulo li wo Yawutuu pu mu, kɔɔɔ di bu she

Damasi ni, na she n'a daa fee pii ta wà, di pee be co di pu to, di ba ni pu ni Zheruzalemu ni, kɔɔɔ kanhama di ba to pu na.»

Pɔli ya dà dagana lemu na Yesu na ge, w'a yee naha jo

⁶ «Ayiwa, na ne yaha ne na gaanji koo li ni, na ba she deere Damasi na cafugo ki na. Taapile ni a kɔɔɔɔɔ ka di yiri fugba we ni, na ba ji na ne maha. ⁷ A ne wolo to ɔɔɔ na, na mujuu la logo na: «Sɔli, Sɔli, naha na m'a na kana me we?» ⁸ A ne yeeɔe pye jo: «M'i ɔɔ we, Kafɔɔ?» A wu ne pye: «Ne ɔɔ Nazareti sheen Yesu, ne mu wa gana me.» ⁹ Ayiwa, sipyii piimu pu bye ni ne ni ge, pee kunni ya kɔɔɔɔɔ ki ja, ga we wu bi yu ni ne ni ge pu ya ta weefɔɔ wo mujuu li logo we. ¹⁰ A ne yeeɔe pye jo: «Kafɔɔ, leke ne d'a yaa na pye we?» A Kafɔɔ di ne pye: «Yiri m'a jé Damasi kanha ki ni, Kile funɔɔ wa ma lemu pye ge, lee na zhe jo ma mu.» ¹¹ Kɔɔɔ ki bi pelee pelegana lemu na ge, a ne bye ne ja nige we. Sipyii piimu pu bye ni ne ni ge, a pee di na ne co keɔe na na jé kanha ki ni.

¹² «Lee bi ná wa ta Damasi ni wee mege ɔɔ na Anapasi. Kile nii faara sipya wu bye wii fo xuuni, na jaari na sahanji ni Musa wo saliya wu keree ki beeri ni. Damasi kulo li Yawutuu pu beeri bi wu mesaana yu, ¹³ A wee di ba ne feni, na ba yere ne taan, na jo: «Na ceborona Sɔli, ma nii ki mugí m'a wii!» Taapile ni, a ne nii k'i mugí, a ne wii na wu niyerege ja. ¹⁴ A wu ne pye: «Wèe sefelee pu wo Kile wu w'a mu naha bulo, kɔɔɔ m'a wu jidaan ce. Wemu w'a tii ge, m'a wee ja, m'a wu to jomɔ be logo. ¹⁵ Bani ma na ba bye wu seeri. M'a keree kiimu ja na kiimu logo ge, ma na ba kee wo yere pyi sipyii pusamaa beeri mu. ¹⁶ Wee tuun wu ni nime, ma ganha bu diin na kaa latii ma da da sigee we. Yiri m'a batize, ma wo jurumu wu yafa ma mu Yesu mege ki gbɔɔ ni.»

Kile ya Pɔli tun shi watii mu

¹⁷ «A ne guri pa Zheruzalemu ni. Na ne yaha Kile-ɔɔɔ na Kile-peeɔe pugboho ki ni, a Kile di kashe la she ne na. ¹⁸ A ne Kafɔɔ ja, a wu ne pye: «Toɔgaaya lo, m'a foro Zheruzalemu ni, bani jomɔ beeri ma da ba jo naha ne shizhaa na ge, sipya wa shishiin wa da gbara pu na ma mu we.» ¹⁹ A ne wu pye: «Kafɔɔ, puyé pyaa wa li ce na ne wu bi ma jaari na Kile-peeɔe piyeyé yi sahanji, na n'a daa fee pu coní na pu sani, na pu leni kaso ni. ²⁰ Ali Eceni we wu bi mu jomɔ pu yu ge, pu bi wee gbuu tuun wemu ni ge, neye pyaa ki be bye wà. Ne bi to li na jo pu Eceni gbo. Neye pyaa k'a bi Eceni gbovee pu fadeye yi co pu mu.» ²¹ Wee tuun wu ni a Kafɔɔ di ne pye: «Yiri, di ma tun shi watii mu taliige ni.»

Pɔli ya li she sɔɔsɔii pu na na Orome shen wee ɔɔ

²² Sipyii pu beeri bi niwegee shan na Pɔli kafila wu nuri, fo na she to pe jomɔ pe na. Ga ba w'a pa to le ye pee jomɔ pu ni we, a sipyii p'i ganha na xhuulo na yu: «Ke sipyituugo ke ya yaa na ki gbo! We ya yaa pu wu yaha nii na bada we!» ²³ A p'i ganha na sele, na pu fad-

eye wolo na yee figi fugba we ni, na gbazhenhe kori na waa fugba wu ni. ²⁴ Ba sɔɔsɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ w'a lee na mu we, a wu sɔɔsɔsɔii pu pye na pu jé ni Pɔli ni sɔɔsɔsɔii pu wo pugbɔɔɔ ki ni. W'a lemu pye sipyii p'i sele me wu na ge, p'i wu kɔɔɔ ni susɔɔɔ ni fo wu bu she lee jo, ²⁵ Ga tuun wemu ni pu bi Pɔli puu p'i wu kɔɔɔ ge, sɔɔsɔsɔii ɔɔɔɔɔɔ we wu bye wu tãan ge, a Pɔli di wee pye: «Na be ni saliya wu ni, l'a saha nago yee pu Orome shen kɔɔɔ ni susɔɔɔ ni wu kiiri kɔɔɔbaa ge?» ²⁶ Ba sɔɔsɔsɔii ɔɔɔɔɔɔ w'a yee logo we, a wu gari sɔɔsɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu yiri na she wu pye: «Naha m'a gi-in di bye me we? We ná we, Orome shen wu ne wii!» ²⁷ A sɔɔsɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wuyé pyaa di she Pɔli yege na: «Orome shen ye pyaa mu ne ya?» A Pɔli di wu ɔɔɔ shɔ na: «Uun.» ²⁸ A sɔɔsɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu jo: «Wari niɔeheme ne saraa na na já pye Orome shen.» A Pɔli di wu pye: «Ne d'a sii se Orome shen do!» ²⁹ Ba Pɔli ya pee jomɔ pu jo we, piimu pu bi da wu kɔɔɔ, p'i wu karamu fo wu jo ge, a pee beeri di jaaga laha wu tãan. A sɔɔsɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu be di fya, bani wee wu bi jo na pu Pɔli ɔɔ na ta Pɔli di ne Orome shen cii ye pyaa.

Pɔli ya paari kiirikɔɔɔn kurunɔ ki nahagbaa na

³⁰ Ayiwa, kaa leke na Yawutuu p'a bi Pɔli jaagi ge, sɔɔsɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu funɔɔ bye wu lee tii ce. Lee wuu na w'a tuduro yaha she kee canja ki nimuguro, na pu saraya naha shɔɔɔɔɔɔɔɔ ɔɔɔɔɔɔɔɔ | saraya naha shɔɔɔɔɔɔɔɔ ɔɔɔɔɔɔɔɔɔ ni kiirikɔɔɔn kurunɔ ki sipyii pu beeri yiri pinne. Lee kadugo na a p'i kɔɔɔ ti sanha Pɔli na, na gari ni wu ni, na she wu yereɔe pu niɔe ni.

23 A Pɔli di naha ki le kiirikɔɔɔn kurunɔ ki sipyii pu ni na jo: «Na cebooloo, ne na torogana li saha ni Kile nidaan ni, fo na pa ɔɔ niɔaa na, fyaara be ya pye ne ɔɔ wu ni li koro ni we.» ² Jomɔ pe Pɔli ya jo ge, a pee di bye pu ya be saraya naha shɔɔɔɔɔɔɔɔ wo ɔɔɔɔɔɔɔɔɔ Ananasi mu we. Pii pu bye Pɔli tãan ge, a wu pee pye na pu Pɔli kɔɔɔ wu ɔɔ ke na. ³ Wee tuun wu ni a Pɔli di wu pye: «Mu nivige ke kanna kasɔɔɔɔ kadugo ki! Kile be na ba mu kɔɔɔ! Yatɔɔɔɔ mu ya shan na tiin na ne kiiri ma da gɔɔ na saha ni saliya wu ni, mu ninumɔ di ɔɔɔ m'a yu sanha na pu ne kɔɔɔ, na ta saliya w'i ya yee jo we.» ⁴ Sipyii pii pu bye Pɔli tãan ge, a pee di wu pye: «Go Kile wo saraya naha shɔɔɔɔɔɔɔ wo ɔɔɔɔɔɔɔɔɔ wu mu wa zhehele me ge!» ⁵ A Pɔli di pu pye: «Na cebooloo, ne li ce nago saraya naha shɔɔɔɔɔɔɔ wo ɔɔɔɔɔɔɔɔɔ wu ne wii we, sa lee ni we ne bi da ye jo ni wu ni we. Bani l'a ka Kile Kafila wu ni na:

«Ma ganha da kafilakuumɔ jo wá ma nahagbaa ɔɔ na we.» †»

⁶ Ayiwa, Pɔli bi li ce na kiirikɔɔɔn kurunɔ ki taaga ka ki ne Sadushɔɔn, taaga ki saɔa di ne Farizhɔɔn. Lee wuu na w'a mujuu wá pu niɔe ni na pu pye: «Na cebooloo, Farizhen | Farizhɔɔn ne ne. Ne sefɔɔ ne Farizhɔɔn. Ne dà li na jo xunɔne na ba bye niga na ge, kee tadarja ke wuu na kiiri w'a gɔɔɔ me ne na niɔaa.» ⁷ Ba Pɔli ya pee jomɔ pu jo ye we, a nakaara di jé Farizhɔɔn ni Sadushɔɔn pu te ni. A sipyii p'i daa taaya shuun. ⁸ Bani

Sadushɔɔn, pee wa yu na xunɔne da ba bye niga na we, na melekeɔe ne we, na munahaa kiitiigee be di ne we. Na ta Farizhɔɔn, pee d'a dà kii keree kii beeri na. ⁹ A tunmɔ p'i ganha na bele fo xuuni. A saliya karamɔɔɔɔ pii di yiri Farizhɔɔn pu wo kurunɔ ki ni, na kafugo le puyé ni na jo: «Wèe kunni ya ta kakuunɔ la shishiin na we ná we na we. Ma na zhe li ta meleke wa, kelee munaa la l'a yu ni wu ni.» ¹⁰ A nakaara t'i ba sii pele fo sɔɔsɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu funɔɔ ya pen na pu ganha ba Pɔli kile gbo puyé te ni we. Lee wuu na w'a sɔɔsɔsɔii pii tun na pu tigi, p'i ba Pɔli shɔ sipyii pu na, p'i she ni wu ni sɔɔsɔsɔii pu wo pugbɔɔɔ ki ni.

¹¹ Kee canja ki nimuguro nibiige, a Kafɔɔ di ba wuyé she Pɔli na na wu pye: «La le maye ni m'a ma luu waha. Ba m'a pye ne seeri na ne kaa jo Zheruzalemu kulo li ni we, mu ma da zhe bye ne seeri, na ne kaa jo Orome kulo li be ni.»

Yawutuu p'a woni faanri Pɔli kaa na

¹² Kee canja ki nimuguro niɔɔɔɔ na, a Yawutuu pii di binne na woni pye Pɔli kaa na. A p'i gaa puyé mu na pee wa da li we, pee di wa da lɔɔɔ gba we, fo pee bu she Pɔli gbo. ¹³ Piimu p'a bi wee woni wu pye ge, pee bi nehe namaa kelee shisheere (40) na. ¹⁴ A p'i gari saraya naha shɔɔɔɔɔɔɔɔ ɔɔɔɔɔɔɔɔ | saraya naha shɔɔɔɔɔɔɔɔ ɔɔɔɔɔɔɔɔɔ ni ɔɔɔɔɔɔɔ pu feni, na she pee pye: «Wèe ya wuyé pinne na gaa Kile na, jo wèe da li we, wèe di wa da lɔɔɔ gba we, fo wèe bu she Pɔli gbo tuun wemu ni. ¹⁵ Lee wuu na, yi ni kiirikɔɔɔn kurunɔ ki sipyii pusamaa beeri, yi be yi na y'i she sɔɔsɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu neeri na wu pa ni Pɔli ni yi mu. Y'i yiyé pye kanna y'a gi-in y'i ba wu keree ki deele yi ki suguri saama na. Wèe kunni wa gbegele ɔɔ na wu sige, wu ba wu gbo koo li na, na wu ta wu sanha ɔɔ nahame yi na we.»

Yawutuu pu wo woni wu ɔɔɔɔ ya mugɔ

¹⁶ Ga, a Pɔli yalɔ di we woni we kafila wu beeri logo. A wu baa kari sɔɔsɔsɔii pu wo pugbɔɔɔ ki ni, na she yee naha jo Pɔli mu. ¹⁷ Wee tuun wu ni a Pɔli di sɔɔsɔsɔii ɔɔɔɔɔɔɔɔ wa yiri na wu pye: «She ni we levɔɔ we ni sɔɔsɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu mu, jomɔ pa pu wa wu mu na jo wu mu.» ¹⁸ A wee sɔɔsɔsɔii ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu gari ni levɔɔ wu ni sɔɔsɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu mu, na she wu pye: «Kasolemeɔ Pɔli w'a ne yiri, na ne pye na ne wu pa ni we levɔɔ we ni mu mu na jomɔ pa pu wa wu mu na jo ma mu.» ¹⁹ A sɔɔsɔsɔii pu wo ɔɔɔɔɔɔɔɔ wu levɔɔ wu co wu kenɔe na, na fulo ni wu ni kabanugo na, na wu yege na: «Jomɔ peke p'i wa mu mu na jo ne mu we?» ²⁰ A levɔɔ wu wu pye: «Yawutuu p'a jo na be yi na na pee da ba mu neeri niga na, na m'a Pɔli yaha she kiirikɔɔɔn kurunɔ ki mu; na p'a giin p'i she wu keree ki keme suguri. ²¹ Ga ma ganha bu dà yee na we! Bani pu wo sipyii pii p'a da ba lara na Pɔli sige koo na, pee ya nehe sipyii kelee shisheere (40) na. P'a be yi na, na gaa Kile na na pee wa da li we, pee di wa da lɔɔɔ gba we, fo pee bu she Pɔli gbo tuun wemu ni. P'a gbegele ɔɔ be. Mu ɔɔ yiri pu wa wii, mu ba ɔɔ na lee pye pu mu.» ²² A sɔɔsɔsɔii pu wo

na jo xuu na ba ne na foro xu ni niga na, lee li wa ne yaha me kiiri na nijaa yee nahagbaa na.»

²² Ayiwa, lee bi Felikisi ta wee ya Yesu koo li keree ki beeri ce, a wu kayuu li yirige, na kiiri wu yaha canja ka naha na, na pu pye: «Y'a se, sarasii pu wo tunjafgbo Lisiyasi ba ba, ne na ba yi keree ki keme na ki suguri.»

²³ Lee kadugo na a wu sarasii tunjafwa pu pye na wu Pɔli yaha kaso wu ni, na wu da wu kaseri; ga na p'i kafeswama yaha wu mu. Na wu najiinee ba jo p'i ba foro wu na p'i yaaga ka kan wu mu, na p'i lee koro yaha.

Pɔli ya jo ni Felikisi ni wu shɔ wu ni

²⁴ Ba cabyaa dama dama ya toro we, a gbafeɛɛɛ Felikisi di ba ni wu shɔ ni. Cee wu mege ki bye na Durusili; Yawutu wu bye wii. A p'i wa tun w'a she Pɔli yiri. A Pɔli di ba. Sipya ya yaa ma da Yesu na dagana lemu na ge, a Pɔli di ba ganha na yee naha yu pu mu. ²⁵ Ga sipya na ja wuye tãha tanhagana leke na kakuuɔɔ na, ni torogana lemu funɔɔ ni ma da bye tifire fɔɔ Kile mu, ni niga wo kiiri wu na ba gon kongana lemu na ge, ba Pɔli ya pa ɔɔ le yee ni we, a Felikisi di fya. A wu Pɔli pye: «Nime, ma na ja da ganji, di ba tuun wa betii ta di na ma yiri sanha.» ²⁶ Wu bi giin na wari be Pɔli da ba gan wee mu. Lee wuu na wu bi ma Pɔli yiri tegeɛɛ nijehereɛ ni pu na ma na yu.

²⁷ A p'i yee shuun pye lee ni. Lee kadugo na a p'i ba Pɔrisasi Fesitusi teɛ fiige ki tunɔɔ ni na pye Felikisi faara. Felikisi funɔɔ bye wu wuye tɔn taan Yawutuu pu mu, lee wuu na w'a Pɔli yaha wa kaso wu ni.

Pɔli ya jo pu she wee keree shɔɔri Orome saannaa tunjafwa wu yiri

25 Ba Fesitusi ya teɛ na pye Zhude fiige ki gbafeɛɛɛri we, a cabyaa taanri di doro, a wu yiri Sezare kulo li ni na kari Zheruzalemu ni. ² Ba w'a ɔɔ wa we, a saraya naha shɔɔriveɛ tunjafɛ | saraya naha shɔɔriveɛ tunjafwa, ni Yawutuu pu wo nahagbaa fɛɛ p'i she wu mu, na she pu loyire jomɔ jo Pɔli shizhaa na. ³ A p'i wee gbafeɛɛri wu beeri na wu ɔɔ wuye na wu Pɔli yaha she Zheruzalemu ni; lee di pu ta p'a woni pye Pɔli na, na p'i ba she lara wu sige koo na p'i ba wu gbo. ⁴ Ga, a wee di pu pye na kaso wu ni Pɔli wa da yaha wa Sezare kulo li ni, na jeri tapyege ni weye pyaa be k'a da guri da se wa. ⁵ A wu pu pye sanha: «Yee wo tunjafɛ p'a yaa na pinne na ganji ni ne ni Sezare kulo li ni. Pu bu she ɔɔ wa, lemu na yee wa Pɔli jaagi ge, puyɛ pyaa na lee jo.»

⁶ Lee kadugo na gbafeɛɛri wu cabyaa ya laha gbarataanri kelee ke na Zheruzalemu ni we, lee kadugo na a wu guri pa Sezare kulo li ni. Nimuguro ti na a wu she diin kiiri wu takongɔ ki ni, na tuduro tun na pu pa ni Pɔli ni. ⁷ Ba Pɔli ya ɔɔ we, Yawutuu pii p'a yiri Zheruzalemu ni na pa ge, a pee di yere wu maha; na sii kakuuɔɔ can can wogoo nijehereɛ jo taha wu na, na ta se bye pu ni pu ja kaa nigin be ɔɔ kii keree kii ni p'i li fiinɛ jo can di da li ni we. ⁸ Lee kadugo na a Pɔli

be di jomɔ pu ɔɔ na jo: «Ne ya ta kakuuɔɔ la shishiin pye Yawutuu pu wo saliya wu shizhaa na, kelee Kile-ɛɛɛɛ pugɔɔɔ ki we. Ne di ya kakuuɔɔ pye Orome saannaa tunjafwa wu be na we.»

⁹ Gbafeɛɛri wu funɔɔ ya pye wu kaa di daan Yawutuu pu mu ge, a wu Pɔli pye: «Ta ma funɔɔ wa m'a she Zheruzalemu ni, kɔnhɔ ma kiiri wu she gon wa naye pyaa ki nii na?» ¹⁰ A Pɔli di jo: «Ne yere ɔɔ Orome saannaa tunjafwa wu wo kiiri wu takongɔ ki ni. Nahame ne kiiri w'a yaa na kɔn. Ne ta kaa la shishiin be kyɛɛgi Yawutuu pu mu we, muye pyaa ki be ya lee ce fiinɛ fo xuuni. ¹¹ Ne da bi da ne kanahana la pye, kelee na kaa la pye lemu ya yaa ni xu ni ge, ne bi da xu wu she we. Ga keree kiimu beeri p'a yu ne shizhaa na ge, na kee yaha can ne lee la shishiin ni we, sipya wa shishiin be da ja ne ɔɔ yaha pu mu we. Ne funɔɔ ki wa na wo kiiri wu she gon Orome saannaa tunjafwa wu yiri.»

¹² Ayiwa, a gbafeɛɛɛ Fesitusi ni wu wo kapyebyenii p'i she puyɛ na, a wu na kuri pa, na ba Pɔli pye: «Ni ma wa Orome saannaa tunjafwa wu kaa jo ɔɔ, ma na zhe wee yiri Orome kulo li ni.»

Pɔli ya jo saannaa Agiripa nii na

¹³ Ba cabyaa dama dama ya toro we, a saannaa Agiripa ni wu shɔ Berenisi di gari Sezare kulo li ni di zhe gbafeɛɛɛ Fesitusi shaari. ¹⁴ Ayiwa, a p'i cabyaa nijehereɛ pye Sezare kulo li ni. A canja ka di ba ɔɔ, a Fesitusi di Pɔli wo keree ki paari saan wu nii na na: «Felikisi ya na wa yaha naha kaso ni. ¹⁵ Tuun wemu ni ne she Zheruzalemu ni ge, a saraya naha shɔɔriveɛ tunjafɛ | saraya naha shɔɔriveɛ tunjafwa ni Yawutuu kɔhɔɔ p'i she pu fiin jo ne mu wee na wu shizhaa na, na ne beeri na ne wu kiiri kɔn wu na, di wu gbo. ¹⁶ A ne pu pye jo Orome sheen mu, fanhɔɔɔ ya yaa wu sipya ɔɔ yaha lee yahagana li na pu gbo we. Piimu p'a wu jaagi ge, fo wu ni pee bu binne tiin jomɔ na. Keree kiimu na p'a wu kɔɔ leni ge, wu be di wu taa jo kee shizhaa na. ¹⁷ Ayiwa, a pee sipyii p'i binne pa naha ni ne ni. Ba weɛ ya ɔɔ naha we, ne ta li yaha nige nimɔɔ we. Kee canja ki nimuguro ye pyaa, a ne gari kiiri wu takongɔ ki ni, na tuduro yaha p'a she wee na wu yiri na pa. ¹⁸ A wu jaagiveɛ p'i yiri yere na jo. Ga ne bi kakuuɔɔ kiimu kɔn naye funɔɔ ni ge, wu ya ta w'a jaagi lee la shishiin na we. ¹⁹ Puyɛ pyaa wo koo li wo nakaara jomɔ ye na pu bye; ni na wa be wemu w'a xu ge, Pɔli di yu na wu ne nii na. Wee na wu mege ki bye Yesu. ²⁰ A ne kunni di bye ne ce dii ne da bye di lee la tuugo shɔɔri we. Lee wuu na a ne Pɔli yege wu bu da wu na da ɔɔ wu she Zheruzalemu ni, kɔnhɔ wu kiiri wu she gon wa. ²¹ Ga, Pɔli ya ta ɔɔ lee na we, na jo na Orome saannaa tunjafwa wuye pyaa ki da ba wee wo kiiri wu kɔn. Wee tuun wu ni a ne pu pye jo p'a wu kaseri kaso wu ni, fo di ba wu yaha she wee mu tuun wemu ni.» ²² A wee saan wu gbafeɛɛri wu pye: «Neye pyaa be funɔɔ ki wa di logo wee na wu ɔɔ na.» A Fesitusi di wu pye: «Niga na ma na logo wu ɔɔ na.»

²³ Ayiwa, kee canja ki nimuguro, a saannaa Agiripa di wu saannaa faya le, a wu ni wu shɔ Berenisi di ba. A

sipyii p'i pu nɔŋɔ círi ni ciire ni. A pu ni sɔɔɔsii pu wo nɔŋɔɔɔɔɔ we, ni kulo li tayeregbɔɔɔ sipyii di binne pa, na ba jé kiiri takɔngɔ puga ki ni. Lee kadugo na a Fesitusi di jo na pu pa ni Pɔli ni. ²⁴ Ba Pɔli ya nɔ we, a gbafeɛɛri wu jomɔ pu lɔ na jo: «Saannaa Agiripa ni yee piimu bæeri pu wa naha ni wèe ni ge, yi we ná we wii. Yawutuu pu bæeri p'a pu loyire she nɛ na we shizhaa na Zheruzalemu ni, ni nahame be, fo na sele na w'a yaa na wu gbo. ²⁵ Nɛ mu kunni, wu ya kakuunɔ la shishiin pye lemu na já xu nɔ wu na we. Ga wuyɛ pyaa kii d'a jo xɔ pu wee kiiri wu yaha saannaa nɔŋɔɔɔ wu wu kɔn, lee wuu na nɛ giin di wu yaha zhe wee yiri Oromɛ ni. ²⁶ Nɛ sanha kafilafyen wa shishiin ta, nɛ na já wemu ka di dun Oromɛ ni saannaa nɔŋɔɔɔ wu mu wu shizhaa na we. Lee wuu na nɛ pa ni wu ni yee mu, na ba ni wu ni mu saannaa Agiripa yɛ pyaa ki mu; kɔnhɔ yegeɛ kemu na ba bye wu na ge, di ya ta kee yegeɛ ke funɔɔ ni di ga gan wu mu. ²⁷ Bani na kasoleme yaha she Oromɛ saannaa nɔŋɔɔɔ wu mu, lemu na w'a jaagi ge, lee nɔŋɔ di ya jo we, nɔŋɔ nɛ lee na we.»

Pɔli ya wu fiin yu saannaa Agiripa nii na

26 Ayiwa, a saannaa Agiripa di Pɔli pye: «Ye yi wa ma mu ge, yee jo.» Wee tuun wu ni a Pɔli di wu keɛe yirige, na wu fiin nɔ kɔn na yu na: ² «Saan we, l'a taan nɛ ni, nɛ ma naye ta naha nijaa mu nahagbaa na, di li she ma na jo Yawutuu p'a keree kiimu bæeri taga nɛ jaagi ge, lee la shishiin nɛ can we. ³ Bani mayɛ pyaa ki be wa Yawutuu pu wo kalɛgeɛ kee, ni pu nakaara keree ki bæeri cɛ. Lee wuu na n'a ma bæeri jo ma nɔ mayɛ na, m'a luu li gbo na tãan, m'a logo na nɔ na.

⁴ «Ayiwa, na nɛ yaha na levere nɔŋɔ na, nɛ naari naarigana lemu na na wo shi wu niɛ ni Zheruzalemu ni ge, Yawutuu pu bæeri ya lee cɛ. ⁵ Pu bu jo p'i can jo kunni, p'a li cɛ l'a mɔ na koo lemu l'a waha xuuni Yawutuu koo li ni ge, na nɛ be wu bye lee wo sipyii pu ni. Lee nɛ Farizheen pu wo kurunɔ ke. ⁶ Ga Kile ya nɔmɛ lemu lɔ wèe sefeleɛ pu mu ge, nɛ na lee nɔmɛ le pye na tadaɔa, lee li wa kiiri nɔ mɛ nɛ na nijaa we ni. ⁷ Wèe gbaweye kɛ ni shuun wu tadaɔa ki bye na lee nɔmɛ le nɔ na ba fa. Lee wuu na pu bi Kile pele ni pu see naha ni cana fara piige na. Saan we, kee tadaɔa ke ki wa nɛ mu ge de, kee wuu na Yawutuu pu wa nɛ jaagi! ⁸ Yee na já jo na Kile da já xu nɛ di yeege xu ni-i ge?

⁹ «Neye pyaa ki be, nɛ bi giin jo nɛ yaa na yogo kɔn Nazareti sheen Yesu mege ki na kɔngana bæeri na. ¹⁰ Lee nɛ pye Zheruzalemu ni. Nɛ bi lee koro sha saraya naha shɔɔnriweɛ nɔŋɔɔɔ | saraya naha shɔɔnriweɛ nɔŋɔɔɔ pu mu, a p'i lee koro yaha nɛ mu. Nɛ bi ma sii n'a daa fee niɛhemɛɛ co, na she pu bæeri le kaso ni. Na fara lee bæeri na, pu bu jo p'i pu gbo, nɛ be na sɔɔ na jo pu pu gbo. ¹¹ Tɛgeɛ niɛheɛɛ ni nɛ bi jin pu feni Kile-ɛɛɛɛ piyɛɛ yi bæeri ni, na pu naani, na pu karamu fo pu n'a daa wu yaha. Loyire lemu bye nɛ ni pu shizhaa na ge, nɛ bi se na pu kana fo kulogoo kiitiigee be ni.

Pɔli ya yu wu Kafɔ wu cɛgana li shizhaa na

¹² «A nɛ bye mu, a saraya naha shɔɔnriweɛ nɔŋɔɔɔ p'i ba nɛ tun cana ka, na sɛme wa kan nɛ mu na nɛ wu she Damasi kulo li wo n'a daa fee pu feni. ¹³ Saan we, na nɛ yaha nɛ na gaanɔ Damasi kulo li ni, a nɛ ba she kɛɛng-bɔɔ ka fo na fugba we ni. Lee bi cana ke ta k'a nɔ niɛ ni. Kee kɛɛngɛ ke bi pele cana ke wogo ke na. A k'i ni na nɛ ni na naariɔni pu maha. ¹⁴ A wèe bæeri di do niɛ na. A nɛ mujuu la logo wèe Heburuu wo jomɔ pu ni lee na nɛ pyi: «Sɔli, Sɔli, naha na m'a na kana mɛ nɔŋɔ baa we? L'a waha mu mu wu kurunɔ tɔɔɔ nɔmɛ na de!» ¹⁵ A nɛ yegeɛ pye jo: «M'i nɛ jɔɔ we, Kafɔ?» A Kafɔ di nɛ pye: «Nɛ nɛ Yesu, wee wemu mu w'a gana mɛ ge. ¹⁶ Ga, yiri m'a yere! Bani nɛ naye she ma na, kɔnhɔ m'a bye na kapyebye. M'a na na jagana lemu na nijaa ge, ma na ba bye lee sɛeri, na lee paari sipyii pu mu. Nɛ na ba keree kiimu be she ma na ge, m'a ba kee be paari pu mu. ¹⁷ N'a da ma tun Yawutuu pee, ni shi wusama be mu. Kanhama pemu bæeri p'a da ba nɔni ma na ge, nɛ na ba ma tɛge na ma wolo pee bæeri ni. ¹⁸ N'a da ba ma tun pu mu ma pu ni mugi. Ma pu yeege nibiige ni ma pa kɛɛngɛ na. Ma pu yeege Shitaanni wo fanha ki ni ma pa Kile mu, kɔnhɔ p'i dà na na, pu jurumu wu yafa pu mu. Kile ya piimu pye fefeɛ ge, pu be di tajege ta pee tɛ ni.»

Pɔli ya yu wu labye wu shizhaa na Kafɔ mu

¹⁹ Ayiwa, ba Pɔli ya pee jomɔ pu jo xɔ we, na guri saannaa Agiripa pye: «Lee funɔɔ ni do, saan we, nɛ keree kiimu na Kile mu ge, nɛ ta kee she wu mu we. ²⁰ Ga, a nɛ fɛnhɛ kii keree kii wo yeɛ li nɔ kɔn Damasi sheen mu. Lee kadugo na na nɔ Zheruzalemu ni, ni Zhude fiige ki bæeri fo na she nɔ shi wusama be na, wemu nɛ Yawutuu we ge. A nɛ li she pu bæeri na jo p'a yaa pu daburaje jo pu jurumu wu bæeri na, p'i guri pa Kile mu. Keree kii k'a li sheɛ na p'a daburaje jo pu jurumu wu na ge, pu da kee pyi. ²¹ Lee wuu na Yawutuu p'a nɛ co Kile-ɛɛɛɛ pugbɔɔ ki ni, na ganha na giin p'i na gbo. ²² Ga Kile wo dege funɔɔ ni nɛ pye nii na fo na pa nɔ nijaa na. Le nɛ cɛ Kile keree ni ge, lee nɛ yu sipyii pu bæeri mu sipyigbɔɔ fara sipyitiilee na. Kile tudunmɔɔ Musa ni Kile tudunmɔɔ pusamaa ya keree kiimu kaa jo na ki na ba bye ge, nɛ ta yatii jo na toro pee wo nijoyo yi nɔŋɔ ni we. ²³ Pee bæeri bi jo na Kile ya Shɔɔɔ wemu naha bulo ge, na wee na ba ganha na na xu. Na wee wu da ba bye shenshiime na nɛ na foro xu ni. Na wu na ba nuwuuro ti keree fiinɛ jo wèe wo shi wu mu, na fara shi wusama be na.»

Pɔli funɔɔ ya pye Agiripa be wu dà Kafɔ na

²⁴ Na Pɔli yaha pee jomɔ pu na, a Fesitusi di sii mujuu wá na jo: «Pɔli, mu nɔŋɔmu l'a yiri! Mu ya kalaa fo na ma nɔŋɔ yirige!» ²⁵ A Pɔli di wu pye: «Nɔŋɔɔɔɔ we, nɛ nɔŋɔmu ya ta yiri-i de! Jomɔ pemu bæeri nɛ yu me ge, pu bæeri pu nɛ can, pu kɔri be d'a fiinɛ. ²⁶ Saannaa Agiripa yɛ pyaa ya kee keree ki bæeri cɛ, lee wuu na nɛ

30 бe na yere wu nahagbaa na, na yu ni lowaa ni. Ne dà li na jo nigin бe ya нмчк wu na kii keree kii ni wе, bani la shishiin w'a pye нмчк кaa wе.»²⁷ A Pɔli di saannaa Agiripa pye: «Saan we, Kile tudunmчк p'a yemu jo ge, ta mu ya dà yi na wе? Ne kunni ya li ce jo mu ya dà yi na.»²⁸ A saan wu Pɔli pye: «Pɔli, a go жeрe ye kaa l'a fɔ m'a na neri ma pye Kiricen me de!»²⁹ A Pɔli di wu pye: «Lee ya pye nime la, li shiin ya pye caɲa ka la, Kile wu lee pye. Lee ganha bu da muye nigin na wе, ga ma ni sipyii piimu бeри pu wa naha niɲaa na ne jomɔ pu nuri ge, Kile wu yi бeри pye ba ne ne wе. Ga p'a ne ɔ ɔɔɔana lemu na ni чкчк shɔhɔɔɔ ni ge, pu ganha bu yi ɔ ɔ ɔ lee ɔɔɔana li na wе.»

³⁰ Wee tuun wu ni a saan we ni gbafeɲeri wu yiri foro, ni Berenisi ni; sipyii piimu pu bye ni pu ni ge, ni pee бe.³¹ Ba p'a foro wе, na ganha na puyе pyi: «We ná we ya ta kakuunɔ la shishiin pye lemu na já xu ɔ wu na, kelee na wu le kaso ni wе.»³² Lee kadugo na a saannaa Agiripa di gbafeɲeɲe Fesitusi pye: «We ná we da bye wu ya jo ɔ na pu wu kiiri wu yaha Orome saannaa ɲuɲɔɲɔ Sezari keɲe na wе, go wu bi da já ya-ha nime.»

Gbafeɲeɲe Fesitusi ya Pɔli yaha kari Orome ni

27 Tuun wemu ni l'a she na wèe pu jé kɔɔɔɔɔ ki ni wà se Itali fiige ki ni ge, a p'i Pɔli ni kasolemеe pii бe kan ɔɔɔɔɔ ɲuɲɔɲɔ wa mu. Wee mege ne na Zhuliyusi. Wee wu bye Orome saannaa ɲuɲɔɲɔ wu wo ɔɔɔɔɔ kuruɲɔ ki ɲuɲɔɲɔ.² A wèe di jé Adiramiti shèen wo kɔɔɔɔɔ ka ni na se Azi fiige ki kabaɲa yíri. A Masedɔni fiige shen wa di binne kari ni wèe ni, wee mege ne na Arisitaaki. Wu kulo di ne na Tesaloniki.³ Kee caɲa ki ɲimuguro ti na wèe ya ɔ Sidɔn kulo li ni. Zhulusi bi saama pa pye Pɔli na. Wu bi koro yaha Pɔli mu w'a se w'a foro wu napiineɲe na, kɔhɔ wu da wu mago ɔ yaɲmuɔ taa pu mu.⁴ Ba wèe ya yiri wà wе, a kafеege k'i ganha na jirini wèe na. A wèe di doro Sipere fiige ki kabanugo kafеege ki ɲaha na.⁵ A wèe di mehe na se wá kɔɔɔɔɔ ki ni, na she doro Silisi fiige ke, ni Panfili fiige ki kabanugo. A wèe di she ɔ Mira kulo li ni, lee ne Lisi fiige ki ni.⁶ A ɔɔɔɔɔ ɲuɲɔɲɔ wu Alek-izandiri shèen wo kɔɔɔɔɔ ka ɲa wee xuu wu ni, kee bi gaanji Itali fiige ki ni. A wu wèe le kee ni.⁷ Wèe ya cabyaa ɲiɲehеɲe pye lɔhɔ ki ɲuɲɔ ni, kɔɔɔɔɔ ki na gaanji kasеege na. Wèe ya sii kanha xuuni na na ɔ Kinide shizhaa na. Kafеege ki bi she wèe da ga she ɲaha na wе, a wèe di doro Kereti fiige ki kabanugo kafеege ki ɲaha na na kari Salimoni kulo li shizhaa.⁸ Wèe niganhaya y'a toro wee xuu wu ni. A wèe di she ɔ xuu wa ni, wee mege ne na: «Kɔɔɔɔɔ tayeresaɲa.» Kulo la ne wà wee xuu wu tàan na Lazi.

⁹ Wèe bi taatuunɔ torogo wùye na ɔ lee ni. A Yawu-tuu pu wo suun leduun wu doro na wèe yaha lee ni, fo na pa wiire ti tuun wu pye w'a tеeɲe. A kɔɔɔɔɔ ki baa wu neri nime farati. Lee na Pɔli bi sipyii pu ɔnmi na:¹⁰ «Na napiineɲe, ne li ɲa jo l'a neri farati. Li wa da ba da kɔɔɔɔɔ ki ni ki funɲɔ yaɲmuɔ ye ye na-e de! Ga wèe piimu бe pu wa ki ni ge, wèe бe munahaa ki wa li ni.»

¹¹ Ga ɔɔɔɔɔ ɲuɲɔɲɔ wu ya ta Pɔli jomɔ pu wii yaaga wе. Bani wee bi dà kɔɔɔɔɔ ki paavɔ ni ki kafɔ na na toro Pɔli tàan.¹² Wee xuu wu wo kɔɔɔɔɔ tayerege ki bi ɲɔ wiire tuun ni wе. Lee na, a pu ɲiɲehеmeɲe di jo na pu la le p'i yiri wee xuu wu ni, na li bi da já bye mu. A p'i la le na gari Fenikisi ni, Kereti fiige ki kɔɔɔɔɔ yi tayerege ki ni, kɔhɔ p'i wiire ti tuun wu torogo wà. Wee xuu wu ɲaha ya tii camutomɔ pu na.

Kafеege kɔɔɔɔɔ ka ya yiri suumɔ lɔhɔ ki na

¹³ Ba kafеege la ya yiri kanige ce wе, a p'i lee ɲa, na ganha na giin na pee na já da gaanji. Tuunɔ nigbɔhɔ ke ki bi kɔɔɔɔɔ ki yereɲe ge, a p'i kee laha wà. A kɔɔɔɔɔ k'i ganha na gaanji ni pu ni Kereti fiige ki ce feni.¹⁴ Ga li ya ta mɔ wе, a kafеege kɔɔɔɔɔ ka di yiri kanige ce we ni. Kee kafеege ki mege ki bye na «Urakilɔn.»¹⁵ A kee kafеege k'i kɔɔɔɔɔ ki lɔ. Wèe ya já kafеege ki ɲaha kɔn ki lɔ na wе. A wèe di mehe wùye yaha ki keɲe na.¹⁶ A kafеege k'i ganha na gaanji ni wèe ni. A wèe di she doro xuu wa ni suumɔ lɔhɔ ki ɲiɲe ni kamene ce, wee mege ne na Koda. A wee xuu wu jé wèe ni kafеege ki te ni. A wèe di kɔɔɔɔɔ li kiragi kiragi fo na ba li ta leɲe kɔɔɔɔɔ ki ni.¹⁷ Ba wèe ya lee kɔɔɔɔɔ li leɲe kɔɔɔɔɔ ki ni wе, na kɔɔɔɔɔ ki ɔ ni meere ni, kɔhɔ ki ganha bu gyеegi wе. Lee kadugo na, fàɲa ke ki bi kɔɔɔɔɔ ki pye ki na gaanji ge, a p'i kee tirige. Bani pu bi fyagi na kafеege ki ganha bu da zhe kɔɔɔɔɔ ki yereɲe Libi fiige ki gbazhenhe ki ɲuɲɔ ni wе. A wèe di wùye yaha kafеege k'i mu ki na gaanji ni wù ni.¹⁸ Ga, a kafеege k'i diin na gurulo wèe ni, fo li ya ta pa ɲɔ wе, kee caɲa ki ɲimuguro ti na, a p'i kɔɔɔɔɔ ki funɲɔ tuguro ta wolo na wá suumɔ lɔhɔ ki ni.¹⁹ Caɲa taanri wogo ki na, a kɔɔɔɔɔ ki paavɔ wuyе pyaa di tuguro ta wolo wá sanha.²⁰ Wèe ya cabyaa ɲiɲehеɲe pye, caɲa nii da voro wе, kɔɔɔɔɔ бe di da voro piige wе. Kafеege ki saɲa ne na denri ye! A wèe funɲɔ di ben fo wèe na giin jo wa shishiin da zɔhɔ wèe ni nige wе.

²¹ Kɔɔɔɔɔ ki funɲɔ sipyii pu bi mɔ pu da li wе. A Pɔli di ba yiri yere pu ɲiɲe ni na pu pye: «Na napiineɲe, yee bi yaa na ne jomɔ pu logo fo na wèe yaha Kereti ni, na diin wà. Lee da bi bye, pe kanhama pe, ni te kakara te bi da wèe ta wе.»²² Ga yemu n'a da jo yi mu nime ge, wù lowagaa ta, yaaga wa da wa ta wе, kɔɔɔɔɔ ki ye k'a da ba gyеegi.»²³ A Pɔli di pu pye sanha: «Kile wemu wo kapyeɲe ne byi, na ne бe wee wo ge, wee wo meleke wa ya wuyе she ne na piige ki ni,²⁴ na ne pye: «Pɔli ma ganha bu fya wе, fo ma bu ɔ Orome saannaa ɲuɲɔɲɔ Sezari yíri. Lee wuu na, sipyaa sipya wu ne ni ma ni kɔɔɔɔɔ ki ni ge, Kile na mu ni pee бeри shɔ wu saama pu funɲɔ ni.»²⁵ Lee wuu na, yi yi logoo waha na napiineɲe. Ne dà li na jo meleke w'a yeke jo ge, jo Kile na li pye nakaara baa.²⁶ Ga kɔɔɔɔɔ ki na ba she gyеegi ni wèe ni k'i wèe wá fiige ka ni suumɔ lɔhɔ ki ɲiɲe ni.»

²⁷ Ayiwa, na kɔɔɔɔɔ ki yaha ki na se na guuro ni wèe ni kafеege ki keɲe ni Adiriyatiki Suumɔ Logbɔhɔ ki na, wèe piige ke ni shishеe wogo ki na, ba ɲiɲe k'a pa ɲi wе, a kɔɔɔɔɔ ki paaveɲe p'i ganha na giin na wèe ya ɔ ɔ suumɔ lɔhɔ ki kogoɲɔ ki na.²⁸ A p'i wee xuu wu

wo lɔhɔ ki taanna, na ki jogi wu ta meterelɛɛ kelɛɛ taanri ni gbarashuun. A p'i she sanha naha na jeri, na lɔhɔ ki jogi wu ta wee xuu wu ni meterelɛɛ kelɛɛ shuun ni gbarataanri. ²⁹ Pu bi fyagi na kɔɔɔɔɔɔ ki ganha ba she kiyɛ kuu faaga ka na wɛ. Lee wuu na tuutabaaya yemu yi bi kɔɔɔɔɔɔ ki yerenɛ ge, a p'i yee shishɛɛɛ lɔ na wá lɔhɔ ki ni kɔɔɔɔɔɔ ki kadugo yíri. A p'i diin wà, na niga ki sige kanha k'i mugi. ³⁰ Na sipyii pu yaha kɔɔɔɔɔɔ ki ni, a ki kapyebyii p'i kɔɔɔɔɔɔ li yeege taha lɔhɔ ki nɔnɔ ni, na puyɛ pye kanna tuunɔ ka pu da yaha kɔɔɔɔɔɔ ki kadugo yíri na ta pu funnɔ di nɛ p'i baa. ³¹ Ba Pɔli ya lee na wɛ, a wu sɔɔɔɔɔɔ nɔnɔnɔ we ni sɔɔɔɔɔɔ pusamaa pye: «Kɔɔɔɔɔɔ ki kapyebyii pu bye p'i ya tiin ki ni naha wɛ, y'a da zɔh wɛ.» ³² A sɔɔɔɔɔɔ p'i sɔɔ Pɔli jomɔ pu na a p'i kɔɔɔɔɔɔ li mɛɛɛ ti kɔn, na li shan suumɔ lɔhɔ ki ni.

³³ Nimugunɔ wu na, a Pɔli di pu bɛɛri pye na pu li; A wu jo: «Nijaa nɛ wɛɛ caɔa kɛ ni shishɛɛɛ wogo yee funyɔ na pɛn, wa shishiin bɛ di sanha li wɛ. ³⁴ Lee wuu na n'a yi nɛɛri jo yi la le yiyɛ ni y'i li. Bani yee mago wu wa lee na kɔnɔ y'i bye nii na, yi li cɛ bɛ na wa nuzhikana bɛ wa da biin yi ni le koo na wɛ.» ³⁵ Ba Pɔli ya yee jo xɔ wɛ, na buuri lɔ, na baraga taha Kile na pu bɛɛri nii na, na wa kɔn xa. ³⁶ Ba sipyii pusamaa ya lee na wɛ, a pu bɛ logoo di waha, a pu bɛ di li. ³⁷ Wɛɛ piimu bɛɛri pu bye kɔɔɔɔɔɔ ki ni ge, wɛɛ bɛɛri bye sipyii xhuu shuun ni kelɛɛ gbarashuun ni gbaara (276). ³⁸ Tuun wemu ni pu bɛɛri ya li na din ge, shinma we wu bye kɔɔɔɔɔɔ ki ni ge, a p'i wee wo suumɔ lɔhɔ ki ni kɔnɔ kɔɔɔɔɔɔ k'i faha.

Lɔhɔ k'a kɔɔɔɔɔɔ ki kyɛɛgi

³⁹ Ba niga k'a mugi wɛ, xuu wemu ni kɔɔɔɔɔɔ ki bye ge, ki kapyebyii pu ya ta pu tacɛnɛ ta wee xuu wu na wɛ. A p'i loguuro la na niwaga ka di nɛ wee xuu wu ni. A p'i jo na wà pu da zhe ni kɔɔɔɔɔɔ ki ni, na li bi da já bye. ⁴⁰ Lee na a p'i tuutabaaya yi sanha laha kɔɔɔɔɔɔ ki na na yaha lɔhɔ ki ni. Tige kemu k'a ma kɔɔɔɔɔɔ ki naha nɛri ge, a p'i kee bɛ wo mɛɛɛ ti sanha. Lee kadugo na a p'i kɔɔɔɔɔɔ ki nahagbaa fanɔ ki yirige yerenɛ, kɔnɔ kafɛɛɛ k'i da pu nɔmununɔ da se suumɔ lɔhɔ ki kogonɔ ki na. ⁴¹ Ga, a kɔɔɔɔɔɔ k'i she diin gbazhenɛ ki nɔnɔ ni loguugoo shuun wa niɛɛ ni. A kɔɔɔɔɔɔ ki nahagbaa l'i she jé wà gbazhenɛ ka ni, na jɔnri wà tapɛnɛ baa. A lokuruyo di ganha na ma na ki kadugo yíri wu kɔnɔ, fo na wu kyɛɛgi.

⁴² Sɔɔɔɔɔɔ pu bi giin p'i kasolemɛɛ pu gbo, kɔnɔ pu ganha bu da do do lɔhɔ ki ni, p'i na pu foro p'i baa wɛ. ⁴³ Ga sɔɔɔɔɔɔ nɔnɔnɔ wu funnɔ bye pu Pɔli gbo wɛ. Lee wuu na wu ya ta sɔɔ sɔɔɔɔɔɔ pu wo nijoyo yi na wɛ. A wu jo na piimu p'a lɔhɔ cɛ ge, na pee pu fɛnɛ to to lɔhɔ ki ni, p'i na foro suumɔ lɔhɔ ki ni. ⁴⁴ Na pusamaa di dugi kɔɔɔɔɔɔ ki kɔɔɔɔɔɔ ya na, kelee kɔɔɔɔɔɔ ya na p'a gaanɔ. Mu p'a pye a pu bɛɛri di nɔ suumɔ lɔhɔ ki kogonɔ ki na yaaga ya wa ta wɛ.

Pɔli ya nɔ Maliti fiige ki ni

28 Ayiwa, ba wɛɛ ya shɔ suumɔ lɔhɔ ki na wɛ, a wɛɛ di na logo na wee xuu wu mɛɛɛ ki nɛ Maliti.

² Wee xuu wu sipyii pu bi wɛɛ co xuuni. Zanha ka bi to wà, a wiire di bye. Lee na a wee xuu wu sipyii p'i nagbɔhɔ ka gɛri, na wɛɛ bɛɛri yiri na wɛɛ pu she waha.

³ A Pɔli di ba yiri na she kajiiɔhara ta lɔ di ba le na ki ni. Lee bi matɔn wa ta tee ni. Ba na ki kafugo k'a pa nɔ matɔn wu na wɛ, a wu Pɔli nɔ, na nɔɔ yaha wu keɛ ki na.

⁴ Ba wee xuu wu sipyii p'a wɔ wu na w'a nɔɔ yaha Pɔli keɛ ki na wɛ, a pee di puyɛ pye: «Nakaara baa, sipyii gbovɔ w'a da da we na we, ali na wu yaha w'a shɔ suumɔ lɔhɔ ki na, lee bɛ na Kile wo tiime pu funnɔ nɛ wu munaa fɛɛɛ pye wɛ.» ⁵ Ga, a Pɔli di wu keɛ ki nahara, a wɔ wu laha to na ki ni; yaaga bɛ ya pye Pɔli na wɛ. ⁶ Ga sipyii pu bi giin na Pɔli bɛɛri wu da din, taapile ni wu do wu xhu. Ga ba p'a mɔ na Pɔli naa yaaga da ga wu ta-ɛ ge, a pu fungɔnɔ y'i nɛri. A p'i jo na kile wa wu nɛ Pɔli. ⁷ Xuu wemu ni wɛɛ di bye ge, xuu wa bɛ bye wee tãan, wee bye fiige ki kafɔ wɔ. Fiige ki fɔ wu mɛɛɛ ki bye na Pubilusi. Wee ya wɛɛ co xuuni, na wɛɛ yaha wu puga fo cabyaa taanri. ⁸ Pubilusi to wu bi ta cuunɔ wɛ, nime ni sogunɔ li bye wu na. A Pɔli di she wu pɛɛgi, na wu keɛ taha wu na, na Kile nɛri wu mu, a wu juunɔ. ⁹ Ba lee ya pye wɛ, a wee xuu wu wo yama fɛɛ pusamaa bɛɛri di ba Pɔli yíri. A pee bɛɛri bɛ di juunɔ. ¹⁰ A wɛɛ xuu wu sipyii di baraga taha wɛɛ na tahagana bɛɛri na. Ba wɛɛ kariduun ya pa nɔ wɛ, wɛɛ nijewuu kɔɔɔɔɔɔ ka ni, a p'i wɛɛ magonɔ yanmuyɔ bɛɛri kan wɛɛ mu.

Pɔli ya nɔ Oromɛ ni

¹¹ Yeye taanri wɛɛ ya pye wee xuu wu ni. Wɛɛ cagara-ga, kɔɔɔɔɔɔ ke ki bi se Alekizandiri kulo li ni ge, a wɛɛ di jé kee ni. Kee bi wiire ti bɛɛri pye wà. Pu bi kee mɛɛɛ yiri na «Nimamaa †». ¹² A wɛɛ di she nɔ kulo la ni lee mɛɛɛ nɛ na Sirakusi. ¹³ Ba wɛɛ ya yiri wà wɛ, na nɔ kulo la betii ni, lee mɛɛɛ nɛ na Eregiyo. A wɛɛ di shɔn wà. Kee caɔa ki nimuguro a kafɛɛgɔhɔ ka di yiri wɛɛ kamɛnɛ cɛ na pa dɔ wɛɛ na. Cabyaa shuun wɛɛ ya pye na na nɔ Puzoli kulo li ni. ¹⁴ A wɛɛ di n'a daa fɛɛ pii na Puzoli kulo li ni, a pee di wɛɛ nɛɛri na wɛɛ pu cewuu nigin pye ni pu ni. Ba wɛɛ ya pa yiri wà wɛ, na gari Oromɛ ni. ¹⁵ Ba Oromɛ n'a daa fɛɛ p'a wɛɛ ba wu logo wɛ, na ba wɛɛ sige fo Apiyusi caan ki na. A pii bɛ di she wɛɛ nɔnɔ círi xuu wa ni, wee mɛɛɛ nɛ: «Nabuun tatigiye taanri.» Ba Pɔli ya pee na wɛ, a wu baraga taha Kile na, na lowaa ta. ¹⁶ Tuun wemu ni wɛɛ ya nɔ Oromɛ kulo li ni ge, a p'i sɔɔ na she Pɔli yaha wu wa ni wu ye, na sɔɔɔɔ nigin yaha wu tãan wee di da wu kasɛri.

† *Nimamaa:*

Pɔli ya Kile Kafila yere pye Orome Yawutuu pu mu

¹⁷ Ba cabyaa taanri ya toro we, a Pɔli di Yawutuu jahagbaa fee pu yiri na pa wuyeyi yiri. Tuun wemu ni p'a pa binne ge, a Pɔli di pu pye: «Ali na ta ne ta kakuunɔ la shishiin be pye na shishiin pu na we, ne di ya ta wu sefelee pu wo kalee la shishiin be kyeegei we. Lee be na p'a ne co Zheruzalemu ni na le Orome fanhafee pu keje ni. ¹⁸ Ba pee ya pa ne yege we, na ganha na giin p'i ne yaha, bani pu ya kaa la shishiin ta ne na lemu l'a ne kagbuu xɔ we. ¹⁹ Ga Yawutuu pu ya ta sɔɔ ne yaha wu na we. A li fanha di bye ne na ne wu na keree ki le Orome saannaa ɲuɲɔɲɔ Sezari keje ni. Ga lee kori ne na kakuunɔ n'a giin di bye na shishiin pu na-ε de! ²⁰ Lee wuu na n'a yi yiri, kɔnhɔ di na fiin jo yi mu, bani Izirayeli sheen bi Shɔɔɔ wemu naha wii ge, wee wuu na p'a shɔnhɔɔ le ne na.» ²¹ A p'i Pɔli ɲɔ shɔ na: «Wèe ya ta sɛmɛ wa shishiin ta na yiri Zhude fiige ki ni mu shizhaa na we. Wèe ceboro wa be di sanha yiri wà, na ba joguumɔ jo mu shizhaa na we. ²² Ga wèe funɲɔ ki wa wèe di logo maye pyaa ki ɲɔ na wu ma fungɲɔngɔ cɛ. Bani wèe ya cɛ jo Kile koo lemu ni ma wa ge, sipyii ya yiri lee kaa na kabaya yi beeri na.» ²³ A pu ni Pɔli di caɲa ka teje. Ba kee ya pa ɲɔ we, a pu niɲehemɛɛ di ba Pɔli yiri. A Pɔli di jo ni pu ni Kile wo saanra | Kile saanra ti keree na. Na ti naha she pu na sheganja beeri na, kɔnhɔ p'i Yesu cɛ fiinɲe na saha ni Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya wu ni, ni tudunmɔɔ pusamaa be wo Kitabuu pu jomɔ pu ni. A p'i diin pee jomɔ pu na, na lɔ ɲisɔɔɔ ki na fo na she caɲa ki xɔ. ²⁴ Pɔli ya jomɔ pemu jo ge, a pee di pii funyɔ ɲeri.

Ga p'i ya ta sɔɔ Pɔli jomɔ pu na we. ²⁵ Pee sipyii pu ya ta be nigin na we. Ga yani pu kari ge, a Pɔli di jomɔ pa jo pu mu sanha na: «Kile tudunmɔɔ Ezayi bi jomɔ pemu jo yee sefelee pu mu Kile wo Fefere Munaa li baraga ni ge, pee ya pye can ye pyaa. ²⁶ W'a bi li she na Kile ya jo: <She yi jo we shi we sipyii pu mu na: Yee na ba niwegee shan, na yi logo, ga y'i wa da yi naha cɛ we. Yi na ba ɲii taan, na wii, ga y'i wa da yaaga be ɲa we. ²⁷ Bani pii sipyii pii niwegee k'a waha. P'a pu niwegee ɲɔ, na pu ɲii ɲɔ, Pu funɲɔ ya pye p'i ɲa pu ɲii ki ni we, p'i logo pu niwegee ki ni we, p'i yi naha cɛ pu fungɲɔngɔ yi na we. Lee funɲɔ ni pu da ba ne mu, kɔnhɔ ne pu cuunɲɔ we.> †»

²⁸ A Pɔli di pu pye sanha: «Yi li cɛ na Kile wo ɲuwuuro te ya tun shi wusama be mu wemu ne Yawutuu we ge. Pee kunni na wu logo!» [²⁹ Tuun wemu ni Pɔli ya pee jomɔ pu jo ge, a Yawutuu pu nigariwuu, a nakaara nigbɔɔ di jé pu te ni fo xuuni.] ³⁰ A Pɔli di yee shuun pye puga ka ni Orome kulo li ni. Wu bi kee lɔ, na ki saraa. Sipyii piimu beeri pu bi se na fɔro wu na ge, w'a bi pee kemɛɛ. ³¹ W'a bi Kile wo saanra ti Jozaama pu yere li pyi, na sipyii pu kalaa, na Kafɔɔ Yesu kaa yu pu mu. W'a bi lee pyi fyaara baa. Wa shishiin be di ya ta wu naha kɔn lee na we.

† Ezayi 6:9-10

OROME SHEEN

Jɔɔ wu ɲɛ Pɔli wɛ?

Wêe ya dɔɔni cɛ Pɔli keree ni, bani Luka ya fiin niɲehemɛ jo wu shizhaa na Kapyege Kitabu wu ni. Yawutu wu bye wii wemu ya se Tarisi ni Silisi fiige ki ni ge (kee niɲaa wogo ki ɲɛ Turuki wo fiige ki ni). Orome shen ja wu bye wii bɛ (Kapyege 22:26-28). W'a bi kalaa fo xuuni Yawutuu pu wo koo li ni Zheruzalemu ni. Lowaa bye wu ni fo xuuni ba Yawutu ɲɛ wɛ, na n'a daa fɛɛ pu kana fo xuuni. Ga, a Kafɔɔ Yesu di wu yiri na wu yaha Damasi koo na, kɔnhɔ wu she Kile wo Jozaama pu jo shi wusama bɛ mu wemu ɲɛ Yawutuu wɛ. W'a egilizii niɲehemɛ sin Orome fiige ki kugbɔhɔɔ niɲehɛɲɛ ni, na sɛmɛ ka na tun egilizii niɲehemɛ pii mu, na pii kan wu naɲiinɛ pii bɛ mu.

We sɛmɛ we kakana ɲuɲɔ

Pɔli yɛ pyaa ya ta Orome egilizi wu kɔhɔ tenɛ wɛ, ga w'a we sɛmɛ we ka, kɔnhɔ wu li she Orome sheen na na wee w'a da mɔ di she pu yiri wɛ (Orome Sheen 15:23-24). Wu funɲɔ ki bye: W'i wu wo Kile Jozaama pu wo pyegana li she pu na; p'i Kile koo li tii cɛ; wu Kile wo tiime pu she pu na, kɔnhɔ p'i li cɛ na sipya bɛeri w'a yaa ni Kile wo ɲuwu-uro ti ni. Pɔli ya jo: «Jozaama pu jo ɲɛ nɛ mu shiige bada wɛ, bani Kile wo sefɛɛɛ ti ɲɛ tii, temu ya ɲuwuuro kaan n'a daa fɛɛ pu bɛeri mu ge.» Orome Sheen 1:16.

Sɛmɛ wu kafila ɲugbɔɔ

Pɔli fò mujuu.

Orome sheen sɛmɛ wu kaɲugbɔhɔ.

Sipyii bɛeri mago wu ɲɛ ɲuwuuro ti na: Yawutuu fara shi wusama na.

Na dà Yesu na lee gbɔɔɔ ni Kile ya sipya jateni sipyitiime, m'a ɲuwuuro bɛ ta.

Kile Munaa gbɔɔɔ ni sipya ya já ɲaari tiime ni.

Kariɲɛɛge kemu ki ɲɛ Yawutuu ni n'a daa fɛɛ pu tɛ ni ge.

N'a daa fɔɔ ɲaariigana.

Pɔli ya fiin jo wuyɛ shizhaa na, na Orome sheen shaari, na duba pye pu mu.

Pɔli fò mujuu

¹ Nɛ Pɔli, Yesu Kirisa wo bulo we, nɛyɛ pyaa k'a we sɛmɛ we ka. Kile ya nɛ yiri na pye wu tudunmɔ, kɔnhɔ nɛ da Kile Jozaama pu yu sipyii pu mu.

² Kile bi Jozaama pu ɲɔmɛɛ lɔ fo taatuunɔ ni, na wu tudunmɔ pu yaha pa. A pee di pu ka Kile Kafila fɛfɛɛɛ wo wu ni. ³ Pee Jozaama pe ya wu Ja Yesu Kirisa kaa yu, wee wemu wu ɲɛ saannaa Dawuda yasege sipyii kabaɲa na ge. ⁴ Ga na saha ni Kile Munaa ni, ba w'a ɲɛ na foro xu ni wɛ, a lee di li she na Kile Ja wu ɲɛ wii, na sefɛɛɛ wa wu mu. Wee Yesu Kirisa we, wù Kafɔɔ we, ⁵ wee gbɔɔɔ ni Kile ya niime tirige nɛ na, na nɛ pye wu tudunmɔ, kɔnhɔ shi wusama wo sipyii p'i dà wu na, p'i wu ɲɔmɛɛ co. ⁶ Kile ya yee piimu yiri na pye Yesu Kirisa wuu ge, yee bɛ niɲɛ ki wa pii sipyii pii ni.

⁷ Yee piimu bɛeri pu wa Orome kulo li ni ge, yee piimu ya taan Kile mu, a wu yee yiri na pye wu fɛfɛɛɛ sipyii ge, yee mu nɛ we sɛmɛ we tun. Na fò wa yi mu: Wù To Kile ni wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wu niime ni ɲaɲiɲɛ kan yi mu. †

† We duba we ɲɛ Kiriceen fò kangana.

Pɔli funɲɔ wa wu she Orome ni n'a daa fɛɛ pu yiri

⁸ N'a da venhe baraga taha Kile na Yesu Kirisa gbɔɔɔ ni yee bɛeri wuu na, bani yee wo n'a daa wu kaa ya yu kɔɲɔ ki kabaya yi bɛeri na. ⁹ Jozaama pe pu wa Kile Ja wu kaa yu ge, nɛ kapyɛɲɛ pyi Kile mu pee keree na ni na zɔ wu bɛeri ni. Kile wa li sɛɛri na tuun bɛeri ni nɛ ɲɛɲɛɲɛ pyi ge, nɛ ma ɲɛɲɛɲɛ pye yee bɛ mu. Nɛ da ga lee ɲɔ yaha wɛ. ¹⁰ Nɛ kunni wa na Kile ɲɛɛri jo li bi ɲɛ wu ɲidaan, wu koo kan na mu di she foro yi na. ¹¹ Bani l'a taan nɛ ni gbangban na she yee ɲa, kɔnhɔ di Kile Munaa li wo loolodaa la kan yi mu, kɔnhɔ y'i fanha ta. ¹² Lee wo kɔri wu wa nago w'à samɔhɔɔ leni wùye ni n'a daa wu shizhaa na, wee wemu na wù bɛeri ya pinne ge. ¹³ Na cebooloo, nɛ funɲɔ wa y'i li cɛ nago tɛɛgeɛ niɲehɛɲɛ ni nɛ ma giin di she yee yiri, kɔnhɔ di she na labye wu kuduun ɲa yee bɛ niɲɛ ni, ba nɛ wu kuduun pu ta shi wusama niɲɛ ni tagana lemu na wɛ. Ga fo na pa gbara niɲaa na nɛ sanha lee koro ta wɛ.

¹⁴ Bani sipyii pu bɛeri wo Jozaama pu foo li ɲɛ nɛ na: kugbɔhɔɔ sheen fara ɲà funɲɔ sheen na, kalaa fɛɛ fara kalaa baa fɛɛ na. ¹⁵ Lee wuu na nɛ ɲidaan kaa li ɲɛ na

Kile Jozaama pu jo yee be mu, yee piimu pu ne Orome kulo li ni ge.

Kile Jozaama pu wo sefeere te

¹⁶ Jozaama pu jo ne ne mu shiige bada we, bani Kile wo sefeere ti ne tii, temu ya nuwuuro kaan n'a daa fee pu beeri mu ge. Yawutuu mu p'a fenhe jo, na na no shi wusama na. ¹⁷ Jozaama pu p'a li shee na n'a daa ye nigin funno ni Kile ya sipya jateni sipyitiime. Cogo watii wa nige lee na bada we, ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni we na:

«Sipya wemu w'a da Kile na,
a Kile di wu jate sipyitiime ge,
wee na ba nii sicuumo ta.» †

Kono sipyii tiibaara

¹⁸ Kile ya wu loyire li shee na yiri fugba we ni Kile nii fyaara baa sipyii ni sipyitiibaalaa na, pee piimu p'a pu katiibaagaa taga na can wu naha kono ge. ¹⁹ Lee loyire l'a zhee pee na, bani lemu beeri na ja je Kile keree ni ge, lee ya ta noma pu na we, Kile ye pyaa ya lee she na fiinno pu na. ²⁰ Fo kono ki yaaduun wu ni, Kile ye pyaa wa cogo wemu na ni wu tene baa sefeere ti ni ge, wa shishiin da ja wu na we. Ga w'a yanmuyo yemu ya ge, lee beeri ya jeni na fiinno yee yanmuyo yi keree na. Lee wuu na pu da ga ba kanii ta Kile naha taan we, ²¹ bani p'a Kile ce. Ga, pu ya ta soko na wu pele na Kile wu ne we. Pu ya baraga teri be wu na wu kapyegeee ki na we. Pu fungonyo ya neri nuno baa woyo. Lee wuu na nibiige ya je pu fungonyo baa zoko pu ni. ²² P'a puye wii fungonyo fee, ga pi ne nahanahanaa. ²³ Noko ko Kile wemu wu ne wu da ga xhu bada-e ge, yani p'a wee pele ge, a pi wee yaha wa. Sipya wu ne wee na da ba xhu ge, a pi ganha na wee wo jaa yari, ni shazheere, ni zoko shisheere yanmuyo, ni nige yakokaara na byi yapeere, na ganha na kee yapeere kii pele.

²⁴ Lee wuu na Kile ya pu yaha puye mu pu wo kanocho yi ni, na saha ni pu nidaan keree ni. Lee funno ni a pi cemcho keree taga puye fanha. ²⁵ P'a she Kile wo can wu ni, na daha kafineye na, na ganha na Kile wo yanmuyaaya yi pele, na kapyengee pyi yee mu. Kile wemu wu ne yanmuyo yi beeri yaavoko ge, na wee yaha wa, wee wemu w'a yaa ni masoko ni gbee ge. Amiina.

²⁶ Lee na Kile ya pee yaha pu wo ceepuuro la keree ki kehe ni, kee ne cemcho keree. Kile ya jo lemu ganha ba byi-i ge, lee li ne pu nibyii. A ce pi namaa pu yaha wa, na ganha na puye sinnee. ²⁷ A namaa pu be di bye mu ni puye ni. A pu kaa di sii sho puye ni fo na doro. A pu be di ce pu yaha wa, na ganha na puye sinnee. Mu boko da ba pu ta na saha ni puye pyaa piinno ki ni.

²⁸ Ba ma na jo pu ya ta soko na Kile ce we, lee wuu na Kile ya pu yaha puye mu ni pu fungonkuuyo yi ni, kono pi kapyebaagaa pye. ²⁹ Pu zoko ya ni katiibaagaa tuuyo beeri na: pu fungonyo y'a kolo, pu yanmuyo la d'a pe, p'a kolo, pu d'a ni negoko na, sipyigbuu di dan pu

† Habakuki 2:4

ni, ni yokoko, ni nanmahara, zokunno ne pu ni, ni yayiriye, ³⁰ ni sipyii mekyeegere, Kile d'a pen pu mu. Pu shiige keree ya nehe we, pu tabaara d'a pe, na noko jaa, pu kakuunoko samcho d'a pe, pi ya pu sefee komee cono we. ³¹ Fungonyo baa fee pu ne pii, pu ne komee fee bada we, nubenno ne pu ni we, nijaara baa fee. ³² Ali na ta p'a li ce xoko na Kile wo kiiri wu wa wa, na sipyaa sipya w'a we kashi we pyi ge, wee ya yaa ni xu ni. Lee be na pi kee pyi sanha. Na fara lee na, sipyii piimu p'a we kashi we pyi ge, pee p'a soko.

Kile wo kiiri wu keree

2 Ayiwa, mu wemu w'a pusamaa jaagi ge, m'a pye sipya tuugo beeri, Kile wo kiiri wu da ga ba doro ma nuno ni we. Ma ba pusamaa jaagi maye pyaa m'a jaagi. Bani keree kiimu na mu wa sipyii pu jaagi ge, kee shi muye pyaa be wa byi. ² Na ta we beeri d'a li ce na sipyii piimu p'a kee keree ki pyi ge, Kile ya kiiri kono pee na na be ni can ni. ³ Ayiwa, muye pyaa ba sipyii jaagi pu kapyegeee na, na ta muye pyaa be di kee shi pyi, ta mu ya giin na mu na ba sho Kile wo kiiri wu na?

⁴ Kelee Kile wo saama nigoko pe, ni wu loxulo le, ni wu lotaan le, ta mu wa yee wii yaaga we? Ta mu ya li ce na w'a pee saama pe beeri taga na koo leni mu taan, kono m'a daburaje jo, m'a jurumu wu ko yaha we?

⁵ Ga mu niwii l'a waha, mu funno ne mu wu daburaje jo ma jurumu wu na we. Lee wuu na Kile wo loyire lisana mu ya denri na waa maye na na yeri wu loyire le ni wu kiiri wu cana ki naha na. Kee cana ke Kile da ba wu kiiri wu she, kiiri wemu w'a tii ge. ⁶ Wu na ba sipyii pu beeri nigin nigin kiiri kono na saha ni pu kapyegeee ni. ⁷ Piimu beeri p'a la le na kasaanaa pyi ge, na masoko, ni pene, ni nii sicuumo nixcho baama shaa Kile mu ge, Kile na ba nii sicuumo kan pee mu pemu da xoko we. ⁸ Ga piimu bu zhe Kile ni, na zhe can wu ni, na soko tiibaara na, Kile wo loyire nigoko le, ni wu natanhana ki na ba do pee nuno ni. ⁹ Can de! Kanhama ni nakpaan w'a da ba do kakuubyii pu beeri nigin nigin nuno ni. Yawutuu p'a da ba bye shenshiilee, lee kadugo na shi wusama di na taha wa. ¹⁰ Ga piimu beeri p'a kasaanaa pyi ge, pee beeri nigin nigin na ba Kile masoko, ni wu pene, ni wu nani ke ta. Yawutuu pu da ba fenhe bye shenshiilee, l'a na no shi wusama na. ¹¹ Bani Kile ya sipya wa wo wa ni we.

¹² Sipyii piimu beeri p'a jurumu pye na ta pu ya Kile tudunoko Musa wo saliya wu ce-e ge, pee beeri na ba gyege na ta wee saliya we nige ne pee wo kiiri wu ni we. Ga piimu beeri p'a jurumu pye saliya wu nijexoko na ge, wee saliya wu w'a da ba pee wo kiiri wu kono.

¹³ Bani piimu p'a saliya wu joko pu nuri, na ta pi ya pu koo naari-i ge, Kile da ga ba wee wa shishiin wii sipyitiime we. Ga piimu p'a saliya wu koo li beeri naari ge, pee Kile da ba wii sipyitiime. ¹⁴ (Ayiwa, shi wusama ya Musa wo saliya wu ce we. Ga tegeee kii ni, pu ma keree kii pyeganaa tenne na saha ni saliya wu ni. Pu ba kee koo naari ali na ta pu ya wee saliya we ce be we, lee ya li shee na p'a kasaanaa ce xoko, na ki pyi. ¹⁵ Lee ya li shee be na saliya w'a yemu jo ge, na yee ya ka pu zoko pu

na. Pu fungɔɔɔ y'a wu shɛɛ pu na bɛ. Tɛɛgɛɛ kii ni pu zɔɔɔ ma pu jaagi; tɛɛgɛɛ kii ni p'a kaɲii kan puyɛ mu.)
 16 Ayiwa, kee keree kii bɛɛri na ba foro kɛɛngɛ na caɲa ka, na saha ni nɛ wo Kile Jozaama pu yɛɛ li ni. Kile na ba kiiri kɔn sipyii pu wo kaɲmɔɲɔɲɔ ki bɛɛri na Yesu Kirisa keɲɛ kurogo kee caɲa.

Kile ya Yawutuu pu jaagi

17 Ayiwa, yee piimu p'a yu na Yawutuu yee ɲɛ ge, yee ya yi tadaɲa pye Kile tudunɔɔ Musa wo saliya we, na yiye pɛɛ na yee pu ɲɛ Kile wo sipyii pee. 18 Go yee p'a Kile nidaan cɛ, na kasaɲaa bɛ cɛ shɔɔnri kiye ni, bani yee ya kalaa Musa wo saliya wu ni. 19 Li wa yee funɔɔ ni na fyɛnmɛɛ pu ɲɛ sipyii pusamaa, na yee p'a koo shɛɛ pee na; na piige ni pusamaa ɲɛ, na yee p'a kɛɛngɛ shɛɛ pu na. 20 Yee wa yu na pusamaa pu ɲɛ kaɛbaalaa ni kalaabaa fɛɛ, na yee pu ɲɛ pu wo kalaatii, bani yee ya giin na Musa wo saliya wu ni yee ya can koo li cɛme pu bɛɛri cɛ. 21 Ayiwa nɛ jo, yee piimu p'a pusamaa kalaa ge, ɲaha na yee di ya yiye kalaa-i wɛ? Yee piimu p'a Kile Kafila wu yɛɛ pyi na wa ganha ba nagaara pyi-ge, yeeyɛ pyaa ki do, ta yee ya nagaara pyi wɛ? 22 Yee piimu p'a yu na wa ganha ba dɔɔɔɔ pyi-i ge, ta yee ya ti pyi wɛ? Yee piimu p'a yu na yaɲɛɛɛ ya ɲɔ-ɛ ge, ta yee ya yaɲmuɔɔ yuli yaɲɛɛgbaya yi ni wɛ? 23 Yee ya yiye pɛɛ na yee ya Musa wo saliya wu cɛ. Ga yee ya wu koo ɲaari wɛ. Ta Kile bɛ yee ya fanri mɛ wɛ? 24 Bani l'a ka Kile Kafila wu ni na:
 «Yee Yawutuu pu wuu na shi wusama ya Kile mɛgɛ kyɛɛgi.» †

Cekɔɔɔɔ ya sipya shuu wɛ

25 Can na kuduun wa cekɔɔɔɔ ni na saha ni Kile tudunɔɔ Musa wo saliya wu ni, ma bu da ma na saliya wu koo ɲaari kunni. Ga mu bu bye mu ya saliya wu koo ɲaari wɛ, ma cekɔɔɔɔ †† t'a pye ɲuɲɔ baa wu-uro. 26 Sipya wemu ya cekɔɔɔɔ pye wɛ, na saliya wu koo ɲaari kuuni ge, ta Kile da ba weefɔɔ wii kanna cekɔɔɔɔ w'a pye wɛ? 27 Yee Yawutuu, yee ya Musa wo saliya wu cɛ, lee kadugo na na cekɔɔɔɔ bɛ pyi, ga yee ya wu koo ɲaari wɛ. Shi wemu ɲɛ Yawutuu wɛ, wee shi wu ya ta cekɔɔɔɔ pye wɛ. Ga piimu p'a saliya wu koo ɲaari pee ni ge, ta pee da ba jaagi shan yee na kiiri wu caɲa wɛ?
 28 Ayiwa, na pye Yawutu ɲɛwiine ni, lee wa nago Yawutu yɛ pyaa pyaa ma ɲɛ wɛ. Kelee cekɔɔɔɔ fɛ na ɲɛ ma ceesɛɛgɛ ki na, lee wa li shɛɛ nago tee ti wa cekɔɔɔɔ see see wuuro ti wɛ. 29 Ga, Kile ya sipya wemu wo zɔ ɲɛri ge, wee wu ɲɛ Yawutu wuyɛ pyaa pyaa. Yemu y'a ka saliya wu ni ge, li wa nago kanna m'a yee wo koo ɲaari yɛ wɛ, ga Kile Munaa ya labye wemu pyi sipya zɔ na ge, wee labye we wu ɲɛ cekɔɔɔɔ see wuuro te. Pee Yawutuu pii ya masɔɲɔ taa sipyii mu wɛ, ga Kile mu pee ya masɔɲɔ taa.

† Ezayi 52:5; Ezekiyeli 36:22 †† **Cekɔɔɔɔ**

Kile ɲɛ ɲɔmɛɛ fɔɔ

3 Ayiwa ni li wa mu, ma na ɲɛ Yawutu lee kuduun wa leke wɛ? Kelee kuduun weke wu ɲɛ cekɔɔɔɔ ni wɛ? 2 Ayiwa, li kuduun w'a pɛɛ kabaya yi bɛɛri na. Li nizhiine Yawutuu mu Kile ya fɛnhɛ wu jomɔ pu kan.
 3 Ali pii ɲɛhɛ da pu ni, pu ɲɛ ɲɔmɛhɛ fɛɛ Kile mu wɛ, ta lee na j'a Kile wo ɲɔmɛɛ fɛɛɛ ti kyɛɛgi? 4 Lee da j'a bye bada wɛ! Ali sipyii pu bɛɛri ɲɛhɛ bye kafinejuu, Kile kunni ɲɛ can fɔɔ ma na jo ba l'a ka kagana lemu na Kile Kafila wu ni wɛ na:
 «Mu Kile ba yu, pu bɛɛri na li cɛ na mu ya tii. Pu da ga j'a jaagi wa shishiin ta ma na wɛ.» ‡
 5 Ayiwa, pii na jo na: «Wɛɛ wo tiibaara ti ɲɛ kakuunɔ wɛ, bani tee ni Kile wo tiime p'a zheɛ na fiinɲɛ.» Wɛɛ di da ba yeke jo yee ni wɛ? Kile bu wu loyire li shan wɛɛ wa ɲuɲɔ ni, ta wɛɛ da jo na w'a nahana? (Sipyii pii wo fungɔɔɔɔ jomɔ nɛ yu mɛ.) 6 Kile wu shɛ nahana? Bada! Can ɲɛ yee ni wɛ. Kile da bye wu ya tii wɛ, dii wu bi da j'a kiiri kɔn kɔɲɔ sipyii na wɛ? 7 Pii bɛ na ba jo sanha na: «Wɛɛ wo kafinejuu bu da lee na Kile wo can wu shɛɛ, fo na kɔɔɔ bɛ tɛri Kile mɛgɛ na, ɲaha di da ba kiiri pye wu kɔn wɛɛ na p'i wɛɛ jaagi, na jurumupyii wɛɛ ɲɛ wɛ?»
 8 Ayiwa li bi ɲɛ mu, ta wɛɛ ya yaa na kakuunɔ pyi, kɔn-hɔ kasaɲaa di da foro ki ni wɛ? Bada! Pii wa wɛɛ mɛgɛ kyɛɛgi na kɔ, na wee kalaa we wɛɛ ya gaan sipyii pu mu. Pee sipyii pii kunni ya sii yaa ni gyɛɛgi ni.

Sipya wa shishiin ya tii wɛ

9 Ayiwa, yi ɲaha di wa dii nime wɛ? Ta wɛɛ Yawutuu p'a ye sipyii pusamaa na? Bada! Nɛ li shɛ kɔ jo Yawutuu yoo, shi wusama yoo, pee bɛɛri ya ɲaari jurumu wu wo fanha ki kɔɔɔ ni. 10 Ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni kagana lemu na wɛ na:
 «Sipya wa wemu w'a tii wɛ, ali shen nigin bɛ wɛ.
 11 Wa shishiin ɲɛ fungɔɔɔɔ fɔɔ wɛ; wa shishiin ya Kile shaa wɛ.
 12 Pu bɛɛri p'a kadugo le Kile ni; pu bɛɛri p'a pinne pye kaɲɔ baa. Kasaana pyevɔɔ wa shishiin ɲɛ pu ni wɛ, ali shen nigin bɛ wɛ.» ††
 13 «Mujuu le l'a fɔro pu geɲmaya ni ge, lee ɲɛ ba faɲa ɲɔmugi-yahaɲa ɲɛ wɛ. P'a pu ɲilee taga na sipyii piinɲɛ. Pu ɲɔ jomɔ di ɲɛ ba matɔn sɔɔɔɔ ɲɛ wɛ.» ‡
 14 «Lanji ni kayekyɛgɛyɛ y'a foro pu ɲɔ ni.» †††
 15 «Pu tɔɔɔ d'a wɛri sipyigbuu na.
 16 Xuu bɛɛri ni p'a toro ge, gyɛɛgi ni bɔɔɔɔ na daha pu feni.
 17 Lemu li ɲɛ ɲaɲiɲɛ koo li ge, pu ya lee cɛ wɛ.» †††

‡ Zaburuu 51:6 †† Zaburuu 14:1-3 †† Zaburuu 5:10; Zaburuu 140:4 ††† Zaburuu 10:7 ††† Ezayi 59:7-8

¹⁸ «Kile nii fyaara ne pu zɔkɔ ni bada we.» †

¹⁹ Ayiwa, wèe ya li ce jo yemu beeri Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya w'a yu ge, saliya w'a kan piimu mu ge, pee mu w'a yi yu. Ga, pee di ya ta já wu koo paari we. Lee wuu na jomɔ da ba da sipya wa shishiin mu we, lee na konɔ sipyii pu beeri na ba jaagi ta Kile mu. ²⁰ Yi li ce na saliya wu beeri koo paari, lee da ga já Kile pye wu sipya jate sipyitiime we. Lee funɔɔ ni saliya w'a li shee ye wèe na na jurumupyii wèe ne.

N'a daa gbɔɔɔ ni Kile ya sipya shuu

²¹ Ayiwa nime, cogo wemu na Kile ya wèe wii sipyitiime ge, wuye pyaa ya wee cogo we she wèe na. Pee tiime pe ya daa saliya wu koo paari funɔɔ ni we. Ga, tagana leke na pee ya daa ge, Kile tudunmɔɔ Musa wo Kitabuu pee ni Kile tudunmɔɔ pusamaa wuu p'a yee naha jo na fiinne. ²² Wa beeri w'a dà Yesu Kirisa na ge, Kile kunni na weefɔɔ jate sipyitiime. Zhɔnɔɔɔ wa lee ni we. ²³ Bani sipyii pu beeri p'a jurumu pye. Lee l'a li pye wa shishiin da ga Kile wo kɔɔɔ wu na we. ²⁴ Wu wo nime wu gbɔɔɔ ni Kile ya pu wii sipyitiime mafuu, bani Yesu Kirisa ya pu nɔɔɔ wolo pu jurumu wu ni. ²⁵ Kile ya wu pye saraga, kɔnhɔ wu bye wèe jurumu wu footɔɔɔ. Piimu p'a dà Yesu na ge, Kile ya wu koo li ɔɔ mugi pee sipyii pu mu Yesu wo shishan pu gbɔɔɔ ni. Lee ya Kile wo tiime pu shee, bani taashiine li ni sipyii bi jurumu wemu pyi ge, w'a luu gbo pu tàan, wu ya ta wee wo footɔɔɔ kan pu mu wee tuun wu ni we. ²⁶ Ga nime, lemu funɔɔ ni w'a sipya wii sipyitiime ge, w'a lee she: Piimu p'a dà Yesu na ge, Kile ya tiin wu tiime pu ni, na pee jate sipyitiime.

²⁷ Ayiwa, na maye durogo, lee kapuɔɔ di ne mii we? Lee kapuɔɔ ne we! Naha na we? Ta kapyegeee nizaanɔɔ k'a lee pye? Bada! Ga, n'a daa w'a lee pye. ²⁸ Lee na wèe na já jo n'a daa ye nigin gbɔɔɔ ni Kile ya sipya wii sipyitiime, Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya wu koo li wo paari be we. ²⁹ Dii we? Ta Yawutuu ye wo wu ne Kile? Ta shi wusama be wo Kile be wu ne wii we? Nakaara baa shi wusama be wo Kile wu ne wii! ³⁰ Bani Kile nigin pe ye wu ne. Wee w'a Yawutuu pu wii sipyitiime n'a daa gbɔɔɔ ni, na shi wusama be wii sipyitiime n'a daa gbɔɔɔ ni. ³¹ Ayiwa, ta lee w'a li shee na wèe ya Musa wo saliya wu neri nɔɔɔ baa saliya n'a daa wu gbɔɔɔ ni ya? Ahayi de! Wèe yere ya baraga teri wu na xuuni.

Ibirayima wo n'a daa gbɔɔɔ ni Kile ya wu jate sipyitiime

4 Ayiwa, Ibirayima wemu wu ne wèe sefele wèe shi wu wo kabaɔa na ge, yeke wèe di da jo wee shizhaa na we? Dii Kile d'a wu wii sipyitiime we? ² Ibirayima wo kapyegeee nizaanɔɔ da bi Kile pye w'a wu jate sipyitiime, wu bi da já wuye pele. Ga kapuɔɔ ne wu mu w'a wuye pele Kile naha tàan we. ³ Yeke Kile Kafila wu d'a jo we? W'a jo na:

«Ibirayima ya dà Kile na,

† Zaburuu 36:2

a Kile di wu jate sipyitiime wu n'a daa wu wuu na.» ††

⁴ Yee ya li ce na kapyebye ya yaa ni wu saraa ni. Saraa we w'a daa ge, wee ne ma wo we, wu labye wu wo saraa wu ne were. ⁵ Ga, sipya wemu ya wu kapyegeee nizaanɔɔ pye wu tadaɔa we, Kile we w'a jurumupyii wii sipyitiime ge, wu bu dà ye wee na, Kile na wu jate sipyitiime wu n'a daa wu wuu na. ⁶ Kile w'a sipya jateni sipyitiime, lee ya byi weefɔɔ ye pyaa wo kapyegeee nizaanɔɔ wuu na-ε de! Kile wo saama pemu weefɔɔ ma da ge, saannaa Dawuda ya jo pee shizhaa na na:

⁷ «Kile ya piimu wo saliya kyeegeere yafa pu mu, na pu wo jurumu wu jɔɔɔ laha wà ge, pee ne duba nagoo.

⁸ Kafɔɔ ya sipya wemu wo jurumu wu feni-i ge, weefɔɔ ne duba pya.» ‡

Cekɔɔɔɔ ya sipya shuu we

⁹ Ayiwa, piimu p'a cekɔɔɔɔ pye ge, pee ye p'a yaa ni Kile wo saama pu ni laa, kelee ta cekɔɔbaalaa pu be p'a yaa ni pu ni? Wèe ya yi jo nime na: «Ibirayima ya dà Kile na, a Kile di wu jate sipyitiime wu n'a daa wu wuu na.» ¹⁰ Tuun weke ni lee d'a pye we? Wu nigɔɔnɔɔɔ na laa, wu nigɔɔbaa wo? Nakaara baa wu nigɔɔbaa wo Kile ya jate sipyitiime. ¹¹ Lee kadugo na a tee cekɔɔɔɔ t'i neri fe Ibirayima mu, fe pemu ya li shee na Kile ya wu jate sipyitiime wu n'a daa wu wuu na, na ta wu sanha cekɔɔɔɔ pye-e ge. Lee funɔɔ ni Ibirayima ya pye n'a daa fe nigɔɔbaalaa beeri wo sefɔɔ, kɔnhɔ pee be di jate sipyitiime. ¹² Piimu p'a cekɔɔɔɔ pye ge, pee beeri be wo sefɔɔ wu ne wii n'a daa kabaɔa na. Lee kɔri ne piimu ya ta li da cekɔɔɔɔ ti ye na-ε ge, ga fo piimu p'a Kile koo li co n'a daa funɔɔ ni, ba wu sefele Ibirayima ya li co cogana lemu na, na wu yaha kɔɔbaa we ge.

N'a daa gbɔɔɔ ni Kile wo kariɔɔɔɔe ɔɔme l'a ta

¹³ Kile ya kariɔɔɔɔe ɔɔme lɔ Ibirayima ni wu yaseye mu na konɔ na ba bye pu wogo. Lee ɔɔme le ya ta lɔ saliya wu koo li paari wu wuu na-ε de. Ga wu n'a daa wu wuu na Kile ya wu jate sipyitiime. Lee wuu na lee ɔɔme l'a lɔ wu mu. ¹⁴ Li da bi yaha nago fo ma na ma saliya wu koo paari, m'a na taa ta lee ɔɔme le ni, wee tuun wu ni n'a daa wu bi da bye kapuɔɔ baa. ɔɔme li be na bye tawaga wuu. ¹⁵ Bani Kile wo loyire le Musa wo saliya w'a zhaan ye wèe nɔɔɔ ni, bani sipyii beeri p'a wee saliya we kyeege. Ga saliya bu bye wu ne xuu wemu ni we, wa ya wu gyegegi kaa yu wà we.

¹⁶ Lee wuu na Kile ya le ɔɔme le lɔ wèe mu n'a daa wu gbɔɔɔ ni. Wu wo niime wu gbɔɔɔ ni w'a lee loolodaa le kan wèe mu ma ni, kɔnhɔ l'i bye Ibirayima wo kadugo ki beeri wuu. Lee na piimu p'a saliya wu koo paari ge, le loolodaa le ya ta kan pee ye mu we. Ga sipya beeri w'a dà Kile na ba Ibirayima ne-ε ge, pee beeri be mu le loolodaa le ya kan. Wèe beeri wo sefele

†† Zhenezi 15:6; Yakuba 2:23; Galasi Sheen 3:6 ‡ Zaburuu 32:1-2

wu ñe Ibirayima. ¹⁷ Ba l'a ka Kile Kafila wu ni we, na Kile ya jo: «N'a ma pye shi ñiñeheme sefɔɔ.» [†] Ayiwa, wu sefele wu ñe wii Kile ñaha taan, bani w'a da Kile na, wee wemu w'a xuu pu ñeni ge. Yarñmuyɔ yemu ñe koñɔ na we, wu ma jo ye yee be yi pye, y'a bye.

¹⁸ Ayiwa, na li ta tadaña bye be nige Ibirayima na wu pya ta we, Kile ya yemu jo wu mu ge, a wu da yi na, na yee pye wu tadaña. Lee na w'a pye «shi ñiñeheme sefɔɔ» ba Kile ya yi jo we na: «Ma yaseye na ba ñehɛ.» ^{††19} Ayiwa, Kile ya ye jo tuun wemu ni ge, lee bi Ibirayima ta w'a le xɔ, bani w'a bi yee xhuu nigin (100) shishiin ta pya baa. Wu shɔ Sara be bi wu pya ze ñuñɔ ye xɔ. Ga lee la ya yafiin be wolo wu n'a daa wu ni we. ²⁰ Wu ya ta wuyɛ kaala Kile wo ñomɛɛ li na we. Ga, a la yere di ganha na faraa wu n'a daa wu na, fo wu na Kile sɔni.

²¹ Ibirayima bi li ce nakaara baa, na Kile ya ñomɛɛ lemu lɔ wee mu ge, na se wa wu ni na li ñɔ fa. ²² Wee n'a daa wu wuu na «Kile ya wu jate sipyitiime.» ^{‡23} Ga pee jomɔ pe p'a ka na: «Kile ya wu jate sipyitiime» ge, pee ya ta ka Ibirayima ye nigin wuu na-ɛ de! ²⁴ Wèe be wuu na p'a ka. Kile wemu w'a wu Kafɔɔ Yesu ñe na yeege xu ni ge, wèe piimu p'a da lee na ge, wèe ya yaa na pa jate sipyitiime Kile ñaha taan. ²⁵ Kile ya wu pye saraga, w'a xu wèe wo jurumu wu wuu na, na ñe na foro xu ni, kɔñɔ wèe di da jateni sipyitiime Kile ñaha taan.

Kile ya ñariñe le wèe ni wu te ni

5 Mu Kile ya wèe jateni sipyitiime n'a daa gbɔɔɔ ni. W'a ñariñe le nime wèe ni wuyɛ pyaa te ni wu Kafɔɔ Yesu Kirisa baraga ni. ² Wee Yesu Kirisa w'a koo li mugɔ, kɔñɔ Kile di wee niime wu kan wèe mu. Wèe ya da wu na. Wèe ya wu pye wu tadaña, na fundanga ta, bani tadaña wa wèe mu na jo wèe na ba Kile wo kɔɔɔ wu ta caña ka. ³ Lee ye be we, kanhama be ñehɛ ba kɔni wèe na wèe na fundanga ta, bani kanhama pu ma wèe pye wèe ya la le na loxulo ta n'a daa wu ni. ⁴ Wèe bu loxulo ta kɔwuuro ti ni, lee ma wèe pye se taveɛ, wèe bu se ta n'a daa ni, lee ma tadaña yaha wèe na. ⁵ Ayiwa, kee tadaña ki ya sipya kɔñɔ yeri we, bani ñigana lemu na Kile ya wèe zɔkɔ pu ñi taanna ni wu taanñeɛge ki ni ge, w'a lee she wèe na wu Fɛfɛɛɛ Muna li gbɔɔɔ ni, lee lemu w'a kan wu mu ge.

⁶ Can na wèe jurumu w'a bi wèe pye baraga baa sipyii n'a daa kabaña na. Ayiwa, Kile ya tuun wemu teñe ge, wee tuun we ni Kirisa ya xu wèe Kile ñii fyaara baa sipyii wuu na. ⁷ Sipya na she wuyɛ kan pu gbo wu sipyini tege, lee pyeme ya taan we de, ali wu ñehɛ bye sipyitiime be. Sipya wemu w'a kasaanãa pyi ge, la wa la ni wa na ja wuyɛ kan pu gbo wee tege. ⁸ Ga na wèe yaha wu jurumu wu ni, wèe tege Kirisa ya xu. Ta lee ya li sheɛ na wèe kaa ya dan Kile ni fo xuuni we?

⁹ Kirisa na xu, a wu shishan p'i wo, pee gbɔɔɔ ni Kile ya wèe wii na wèe ya tii. Lee na wèe ya li ce na fiinñe na Kirisa ya pa wèe shɔ Kile wo loyire li na. ¹⁰ Wèe bi bye Kile wo pɛɛn, ga Kile ya be leñe wèe ni wuyɛ pyaa te ni wu Ja wu wo xu wu gbɔɔɔ ni. Na fara lee na, wèe ya ce jo wèe na ba shɔ, bani wu Ja wu wa ñii na. ¹¹ Na fara

lee na wèe ya fundanga taa gbangban Kile wo karñeɛge ki ni wu Kafɔɔ Yesu Kirisa gbɔɔɔ ni. Wee w'a be le wèe ni Kile te ni.

Jɔgɔ wu ñe Adama we? Jɔgɔ wu ñe Yesu Kirisa we?

¹² Shen nigin ye keñe kurogo jurumu y'a je koñɔ puga ni, wee ñe Adama. A jurumu be di xu leñe koñɔ puga ni. Lee l'a li pye sipya wa shishiin da ga xu li we, bani pu beeri ya jurumu pye. ¹³ Bani yani Kile wu saliya wu kan Kile tudunmɔɔ Musa mu ge, jurumu bye na xɔ koñɔ puga ni. Ga ma na jo saliya wu bi sanha gan we, Kile bi wee saliya we wo jaagi wu tuugo shaan jurumupye na we. ¹⁴ Ga lee be na sipyii beeri p'a pye xu wo fanha ki kɔñɔ ni, na co Adama wo tuun wu na, fo na pa kɔ Kile tudunmɔɔ Musa wo tuun wu na. Ali piimu be pu ñe pu ya ta saliya wu kyɛegi ba Adama ñe-ɛ ge, pee be bi xhuli. Wemu w'a bi yaa na pa ge, wee ñe Yesu Kirisa. Adama ya pye ba wee wo jaa ^{††} ñe we.

¹⁵ Ga Kile ya loolodaa lemu kaan mamama ni ge, lee ni Adama wo jurumu wu ñe nigin we. Can wu ñe wii, sipyinehemeɛ ya xhuli wee ye nigin wo jurumu wu wuu na. Ga Kile wo mamama loolodaa lemu l'a pa Kile wo niime wu baraga ni ge, lee ya gaan sipyinehemeɛ mu shen nigin gbɔɔɔ ni, wee ñe Yesu Kirisa. Lee loolodaa le wo kuduun w'a pele fo xuuni. ¹⁶ Kile ya loolodaa lemu kaan ma ni ge, laraga ki wa lee loolodaa le wo keree ni shen nigin wo jurumu wu keree te ni. Shen nigin, w'a pa ni jaagi ni, na li ta Kile ya loolodaa lemu kaan ma ni, jurumu ñiñeheme nibyexhɔgɔ na ge, lee loolodaa le ya wèe ñuñɔ wolo, na wèe pye sipyitiime. ¹⁷ Can wu ñe wii, shen nigin wo jurumu w'a sipyii pu beeri le xu wo fanha ki kɔñɔ ni. Ga piimu beeri p'a da ba Kile wo niime nigbɔ we ta, na Kile wo loolodaa li be ta, lee lemu li ñe na pu jate na p'a tii ge, pee na ba se ta jurumu wu na pu wo ñiifɛɛɛ ti ni shen nigin ye gbɔɔɔ ni; wee ñe Yesu Kirisa. Lee wo kuduun w'a pele.

¹⁸ Ayiwa, ba sipyii pu beeri ya jaagi ta Adama ye nigin wo jurumu wu wuu na-ɛ de, mu Yesu Kirisa ye nigin be wo kasaana nigin ya sipyii pu beeri ñuyɔ wo kiiri wu kɔñɔ ni, na ñii sicuumɔ kaan pu mu. ¹⁹ Shen nigin wo ñomɛɛyahana l'a sipyinehemeɛ pye jurumupyii pyegana lemu na ge. Mu shen nigin pe be wo Kile ñomɛɛcoro ya Kile pye wu na shenñehemeɛ wii sipyii piimu p'a tii ge.

²⁰ Kile ya saliya wu kan Kile tudunmɔɔ Musa mu, kɔñɔ wu li she wèe na na wèe jurumu w'a ñehɛ. Ga jurumu wu ñehɛ ñehɛ ñehɛgana beeri na, Kile wo niime we, wee ya ñehɛ wu na na kanha. ²¹ Taashiine li ni jurumu wu wo fanha ki kɔñɔ ni wèe di bye, lee l'a xu pye wu ya sipya wa shishiin yeri we. Ga niime wu wo fanha ki kɔñɔ ni wèe ñe nime, lee l'a li pye Kile ya wèe wii sipyii piimu p'a tii ge. Lee na Kile da ba ñii sicuumɔ ñixhɔbaama kan wèe mu wu Kafɔɔ Yesu Kirisa gbɔɔɔ ni.

†† Adama

Yesu Kirisa

N'a daa fɛɛ ya jurumu yaha na bye ni Kirisa ni

6 Ayiwa, yekɛ wɛɛ di da jo wɛ? Ayiwa, ta lee w'a li shɛɛ na wɛɛ pu kori yaha jurumu ni, kɔnhɔ Kile wo niime wu da bɛlɛgi? ² Bada, lee ya yaa na pye wɛ! Wɛɛ piimu jɛ ba xuu jɛ wɛ jurumu shizhaa na ge, wɛɛ ma bye dii na gori yaha jurumu na na byi sanha wɛ? ³ Wɛɛ piimu bɛeri p'a batize na bye ni Yesu Kirisa ni karijɛɛge ni ge, ta yee funyɔ y'a to li na na wɛɛ na batize, na lee jɛ kanna shiizhan wɛɛ ya pinne xu ni Yesu ni wɛ? ⁴ Ba wɛɛ ya batize wɛ, a l'i bye kanna wɛɛ ya pinne xu ni wu ni shiizhan, na binne le bɛ ni wu ni. Kɔnhɔ wu bɛ di nii sicuumɔ nivomɔ ta, ba To Kile ya Kirisa jɛ na yeege xu ni, ni wu sefɛɛɛ nɔɔɔ wuuro ti ni wɛ.

⁵ Can na, wu xu wu bi pye kanna wɛɛ ya pinne xu ni wu ni, nakaara baa wɛɛ na ba binne jɛ ni wu ni wu wo karijɛɛge ki funɔɔ ni, ba wuyɛ pyaa k'a jɛ jɛgana lemu na wɛ. ⁶ Wu li cɛ fiinɛ na jo yahagaguunɔ lemu na wɛɛ bye ge, lee bɛ ya pye kanna lee ya pinne kori ni Yesu ni korikoritige ki na, na xhu. Kɔnhɔ lee jurumu yahagana li fanha k'i xhɔ. Lee funɔɔ ni wɛɛ di ba shɔ jurumu wu wo bulooro ti na bɛ. ⁷ Bani wemu bu xhu, wee jɛ nige jurumu wu wo fanha ki nɔhɔ ni wɛ.

⁸ Ayiwa, ba ma na jo wɛɛ ya pye kanna shiizhan wɛɛ ya xu ni Kirisa ni wɛ, wɛɛ ya dɔ li na jo wɛɛ na ba bye niifɛɛɛ na ni wu ni. ⁹ Wɛɛ ya cɛ na jo Kirisa ya jɛ na foro xu ni, wu wa da xhuu nige wɛ, xu bɛ di wa da jɔ yaaga pye wu na wɛ. ¹⁰ W'a xu tɔɔɔnii nigin pe, na jurumu wu wo fanha ki kyɛgi. Niifɛɛɛ temu ni wu wa nime ge, Kile mu wu wa tee ni. ¹¹ Mu yee bɛ ya yaa na yiyɛ jateni kanna yee ya xu, na foro jurumu wu wo fanha ki nɔhɔ ni. Yi li cɛ nime na Kile mu yee wa niifɛɛɛ ni Yesu Kirisa wo karijɛɛge ki ni.

¹² Wee tuun wu ni yi ceepuuro te ti da ba xhu ge, yi ganha bu da tee yaha nige jurumu mu t'i bye jurumu wo bulo wɛ. Yi ganha bu sɔɔ y'a ceepuuro wo lakuunɔ ki kɔmɛhɛɛ conɔ wɛ. ¹³ Yi ganha bu da yi ceepuuro ti kabaɔa ka shishiin yaha jurumu ni nige, yi da katiibaa-gaa pyi ni ki ni wɛ. Ga yi yi ceepuuro ti kabaya yi bɛeri kan Kile mu kanna sipyii piimu p'a jɛ na foro xu ni, na bye sipyifomɔ ge. Yi yi ceepuuro ti kabaya yi bɛeri kan Kile mu, kɔnhɔ yi da keree pyi ni yi ni, kiimu k'a tii ge. ¹⁴ Yee da ba bye nige jurumu wo buloo wɛ, bani yee ya ɔari nige Kile tudunmɔ Musa wo saliya wu fanha ki nɔhɔ ni wɛ, ga Kile wo niime wu nɔhɔ ni yee ya ɔari.

Kile wo buloo pu jɛ n'a daa fɛɛ pee

¹⁵ Ayiwa, ba ma na jo wɛɛ wa nige saliya wu wo fanha ki nɔhɔ ni wɛ, fo Kile wo niime wu ge, ta lee ya li shɛɛ na wɛɛ na jɔ da jurumu pyi wu nidaa pyegana na? Bada! Yee ya jo wɛ. ¹⁶ Yee bu yiyɛ kan wemu mu, na guu weefɔ mu ba buloo jɛ wɛ, na wu jɔmɛɛ conɔ, wemu wo jɔmɛɛ yee ya joni ge, ta yee ya li cɛ na weefɔ wo buloo yee jɛ wɛ? Tee bulooro te bu da yee na tee pyi jurumu mu, xu wu jɛ tee wo taxɔɔ. Tee bulooro ti shiin bu da yee na ti pyi Kile mu, tee wo taxɔɔ jɛ tiime Kile naha tɔan. ¹⁷ Ga wu Kile shaari! Bani yee piimu p'a

bye jurumu wu wo bulooro ti ni fo taashiinɛ ni ge, yee ya kalaa can wemu ni ge, yee ya sɔɔ wee na yi sɔɔ pu bɛeri na. ¹⁸ Nime, yee ya foro jurumu wu wo bulooro ti ni, na bye Kile wo buloo, na ɔari tiime ni. ¹⁹ Nɛ pe jomɔ pe yu na saha ni sipyii cogo ni yi wo fanhabaara ti wuu na. Yee ya fɛnhɛ yi ceepuuro ti yatɛnyɛ yi yaha nɔhɔmɔ, ni kuumɔ keree bulooro ni yahagaguunɔ lemu kaa na ge dɛ, nime yi yi ceepuuro ti yatɛnyɛ yi yaha mu lee yahagana li na bulooro ni Kile mu, y'i bye niifɛɛɛ na, tiime ni fɛfɛɛɛ ni.

²⁰ Tuun wemu ni yee bye jurumu wu wo bulooro ti ni ge, Kile wo tiime koo li ɔari wu fanha bye yee na wɛ. ²¹ Ga, kuduun wekɛ yee d'a ta kee kapyɛge ki ni wɛ? Kee keree kii yɛɛ ya jɛri na shiige waa yee na nime, bani xu wu jɛ kee keree ki bɛeri taxɔɔ. ²² Ga yee ya foro nime jurumu wu wo bulooro ti ni, na bye Kile wo buloo. Kuduun wemu yee ya daa lee ni ge, wee wu jɛ mɛ fɛfɛɛɛ, tee wo taxɔɔ di jɛ nii sicuumɔ nixhɔbaama. ²³ aBani xu wu jɛ jurumu wu wo footɔɔ, ga looloda lemu Kile ya gaan ma ni ge, lee jɛ nii sicuumɔ nixhɔbaama wu Kafɔɔ Yesu Kirisa wo karijɛɛge ki funɔɔ ni.

N'a daa fɛɛ jɛ saliya wu wo fanha ki nɔhɔ ni wɛ

7 Ayiwa na cebooloo, ta yee ya li cɛ na wu niifɛɛɛ te yɛ ni sipya jɛ saliya wu wo fanha ki nɔhɔ ni wɛ? Yee ya yaa na lee cɛ, bani yee piimu ni nɛ yu mɛ ge, yee ya saliya wu cɛ xɔ. ² Li jɛ ba gbaga shɔ jɛ wɛ, wemu furu ya jɔ ge. Na saha ni saliya wu ni, wu poo wu ya ga xhu wɛ, wu da jɔ gbaga katii je wɛ. Ga wu poo wu ga xhu, w'a jɛri pye wuyɛ wo, wee saliya we fanha jɛ nige wu na wɛ. ³ Ayiwa, wu bu she gbaga je nɔ watii mu, na ta wu poo wu sanha xhu wɛ, dɔɔɔɔ w'a pye. Ga wu poo wu bu xhu, saliya wu fanha jɛ nige wu na lee shizhaa na wɛ. Wu bu gbaga je nɔ watii mu, tee jɛ dɔɔɔɔ wɛ.

⁴ Ayiwa na cebooloo, mu li wa yee bɛ shizhaa na. Kirisa na xu, yee ya pye kanna yee bɛ p'a xu saliya wu ɔari wu shizhaa na. Lee funɔɔ ni, yee ya pye nime Yesu Kirisa wuu, Kile ya wemu jɛ na yeege xu ni ge, kɔnhɔ yi da kasaanɔa pyi Kile mu. ⁵ Can na wɛɛ bi ɔari na sahanɔ ni wuyɛ pyaa nidaa ni tuun wemu ni ge, saliya w'a bi keree kii shɛɛ wɛɛ na na kee ya jɔ wɛ. Ga lee bɛ na wɛɛ di kee shaa na byi. Kee lakuunɔ ki bye wɛɛ funyɔ ni, na wɛɛ yɛri kapyɛbaagaa na, kee di wɛɛ leni xu ni. ⁶ Nime, wɛɛ ya saliya wu ɔari wu jɔ yaha, bani wemu wo fanha nɔhɔ ni wɛɛ di bye ge, wɛɛ ya pye kanna wɛɛ ya xu na foro wee wo fanha ki nɔhɔ ni. Lee na, wɛɛ na jɔ kapyɛnɛ pye Kile mu pyegafonɔ na Kile Munaa gbɔɔɔ ni. Kolɛ lemu wo keree k'a ka saliya wu ni ge, wɛɛ ya kee pyi na saha ni lee ni nige wɛ.

Jurumu saliya w'a zhɛɛ

⁷ Ayiwa, ta lee wa li shɛɛ na Musa wo saliya wu w'a sipyii pu pye pu na jurumu pyi? Bada! Ga saliya wu w'a nɛ pye nɛ na jurumu cɛ. Na nii yeege wa yaaga feni, nɛ bi da ga lee cɛ jurumu wɛ, ka jɛ saliya wu ya li she na:

«Ma nii ganha bu da voro wa yaaga feni we.»⁸ Lee funḡḡ ni jurumu w'a kaḡḡḡ ta, na lakuuḡḡ tuugo beeri leḡḡ ne zḡ wu ni saliya wu gbḡḡḡ ni. Saliya wu kaa be we, wèe bi sanha wù jurumu ce we.⁹ Fo tuun wemu ni ne bye ne sanha saliya wu ce-ε ge, ne bye nii na naye naha taan. Ga ba ne pa saliya wu ce we, a jurumu bye la di jé ne ni.¹⁰ Ga, a ne bye kanna ne xu. Kile ya saliya wemu kan, kḡḡḡ wù nii sicuumḡḡ see wo ta ge, wee ya xu ḡḡ ne na.¹¹ Bani jurumu w'a kaḡḡḡ ta, na ne faana, na xu be ḡḡ ne na wee saliya we gbḡḡḡ ni.¹² Ayiwa, saliya wu ḡḡ fεεfεε; Kile ya ḡḡmεhεε kiimu jo ge, kee beeri ki ḡḡ fεεfεε, na dii, na ḡḡḡ ḡḡ be.

¹³ Ni li wa mu, ta lee wa li shee na saliya wemu wu ḡḡ yasaḡḡ ge, na wee w'a pye kaḡḡḡ na xu ḡḡ ne na ya? Bada! Jurumu w'a pye kaḡḡḡ kee yasaḡḡ ke baraga ni na ne piinḡḡ, na xu ḡḡ ne na. Lee ya pye mu kḡḡḡ jurumu di já she fiinḡḡ. Lee funḡḡ ni saliya wu baraga ni l'a ce na fiinḡḡ na jo yakuudiige can can wogo ki ḡḡ jurumu.

Fanhaya tεhεe shuun w'a zhaanra leni

¹⁴ Ayiwa nakaara baa, wèe ya li ce na Kile ni saliya w'a foro. Ga ne kunni, ne ceepuuro ti fanha k'a cèrε, a ne bye ba jurumu wo bulo ḡḡ we.¹⁵ Bani ne kunni ya sii na kapyegee ki naha ce we; kasaḡḡḡ kiimu wo bye funḡḡ ki ḡḡ ne mu ge, ne kee pyi we. Keree kiimu ya dan ne ni bada we, a ne dεrεε na kee pyi.¹⁶ Ayiwa, keree kiimu ya dan ne ni we, ne ba kee pyi, lee ya li shee na ye saliya w'a yu ge, ne ḡḡ li na na yee ḡḡ can.¹⁷ Lee na, kakuuḡḡ kiimu ne byi ge, kee ḡḡ neyε pyaa ḡḡḡḡ we. Jurumu wemu wu wa ne zḡ wu ni ge, wee wo fanha ke k'a ne yeri kee bye na.¹⁸ Ne li ce jo kasaana la shishiin wa ne ni we, bani ne ḡḡ ye sipya, fanha ḡḡ wu ni we. Can ye pyaa na ne giin da kasaḡḡḡ pyi, ga ne da já we.

¹⁹ Kasaḡḡḡ kiimu ne giin da byi ge, ne kee pyi we. Ga kakuuḡḡḡ kiimu bye kaa ḡḡ ne ne na-ε ge, kee ne byi.

²⁰ Ayiwa, keree kiimu bye kaa ḡḡ ne ne na we, ne ba kee pyi, wee tuun wu ni lee ḡḡ neyε pyaa ḡḡḡḡ nige we. Ga jurumu wemu wo se wu ḡḡ ne na ge, wee w'a lee pyi.

²¹ Mu ne kee fanha ke ḡḡḡ naye na, ne ba giin ne kasaana pye tuun beeri ni, kakuuḡḡ bye kaa na ne ta.

²² Kile wo saliya wu kaa ya dan ne ni xuuni na zḡ wu na.

²³ Ga fanha katii ne ḡḡḡ naye ni kemu ya yogo tunni ni ne wo fungḡḡḡ ki wo fanha ki ni ge. Kee fanha ke ki ḡḡ ne na ge, kee k'a ne pye jurumu wu wo fanha ki ḡḡḡ ni.²⁴ Ee! We ḡḡ ḡḡḡ ne mu dε! Kee fanha ke k'a ne ceepuuro kilee na leni jurumu ni, na xu ḡḡḡ ti na ge, ḡḡḡ wu d'a ba ne shḡḡ kee na we? ²⁵ Baraga Kile, wù Kafḡḡ Yesu Kirisa gbḡḡḡ ni, mu na ba ne shḡḡ!

Ayiwa, na fungḡḡḡ ni, ne ḡḡḡḡ wu ḡḡ na kapyenḡḡ pyi Kile mu, na ḡḡḡ wu saliya wu na. Ga fanha kemu ki wa ne na ge, kee k'a giin k'i ne pye jurumu wo bulo.

Naarigazaana lemu n'a daa fεε ya daa Kile Munaa gbḡḡḡ ni ge

8 Ayiwa nime kunni, piimu pu ḡḡ Yesu Kirisa wuu ge, jaagi xuu wa yafiin ḡḡ nige pee na we.² Bani Kile Munaa li l'a niifεere see wuuro ti kaan Yesu Kirisa wo karinεεge ki funḡḡ ni ge, lee wo fanha k'a ne shḡḡ jurumu ni xu wo fanha ki na.³ Kile tudunmḡḡ Musa wo saliya wu bi da ga já lee pye we, bani fanhaxḡḡḡ ti ḡḡ wèe Adama nagoo wuuro. Lee na saliya wu bi da já lemu pye-e ge, lee Kile ya pye. Kile ya wu Ja wu tun na pa, w'a pa bye sipya ba wèe jurumupyii ḡḡ we. Jurumu wemu wo fanha ḡḡḡ ni wèe di bi bye ge, w'a wuyε kan na pye saraga, na wee wo fanha ki kyεegi.⁴ Kile ya lee pye kḡḡḡ saliya w'a tiime pemu beeri kaa yu ge, wù já w'à pee beeri ḡḡ fani, wèe piimu ya ḡḡḡḡ na sahanḡḡ ni wùye pyaa ḡḡḡḡ ni we, fo Kile Munaa li wo ḡḡḡḡ ge.⁵ Bani piimu p'a ḡḡḡḡ na sahanḡḡ ni puyε pyaa ḡḡḡḡ ni ge, pee ya pu funyḡḡ shaa ni puyε pyaa ḡḡḡḡ keree ni. Ga piimu p'a ḡḡḡḡ na sahanḡḡ ni Kile Munaa ḡḡḡḡ ni ge, pee ya pu funyḡḡ shaa ni Kile Munaa ḡḡḡḡ keree ni.⁶ Na taha ceepuuro ḡḡḡḡ feni, lee w'a ma ni xu ni. Ga na taha Kile Munaa ḡḡḡḡ feni, lee w'a ḡḡḡ sicuumḡḡ see wo ni ḡḡḡḡḡ kaan sipya mu.⁷ Piimu p'a pu funyḡḡ shaa ni puyε pyaa ḡḡḡḡ ni ge, pee ḡḡ Kile wo pεen. Bani pu ya ḡḡḡ p'a Kile wo saliya wu ḡḡḡḡ coni we, pu yεrε di wa da já be lee na we.⁸ Lee wuu na piimu p'a ḡḡḡḡ na sahanḡḡ ni puyε pyaa ḡḡḡḡ ni ge, pee keree da ga já daan Kile mu we.

⁹ Yee kunni ya ḡḡḡḡ na sahanḡḡ ni yiyε pyaa ḡḡḡḡ ni we, ga Kile Munaa ḡḡḡḡ ni yee ya ḡḡḡḡ na sahanḡḡ, bani Kile Munaa li wa yee funyḡḡ ni. Kirisa wo Munaa li ḡḡ sipya wemu funḡḡ ni we, weefḡḡ ḡḡ Kirisa wo we.

¹⁰ Kirisa bu bye yee funyḡḡ ni, yee ceepuuro ti na ba xhu jurumu wu wuu na, ga Kile Munaa li na ḡḡḡ sicuumḡḡ kan yi mu, bani Kile ya yee jate sipyitiimeε.¹¹ Kile wemu w'a Yesu Kirisa ḡḡ na yeege xu ni ge, wee wo Munaa li bu bye yee funyḡḡ ni can na, wu na ba yee be wo ceepuuro ti ḡḡ na yeege xu ni. Wu na ba lee pye wu Munaa li gbḡḡḡ ni, lee lemu li wa yee zḡḡḡ pu ni ge.

¹² Lee wuu na na cebooloo, wèe ya yaa na wùye ḡḡḡḡḡ pyi nige we, bani jurumu foo ḡḡ nige wèe na we.

¹³ Bani yi ba ḡḡḡḡ na sahanḡḡ ni yiyε pyaa ḡḡḡḡ ni y'a da ba xhu. Ga yee bu yi kapyegee niguuḡḡḡ ki ḡḡ na ki yaha fεεfεε Kile Munaa gbḡḡḡ ni, yee na ba ḡḡḡ sicuumḡḡ ta.¹⁴ Bani Kile Munaa l'a piimu naha co ge, pee beeri ḡḡ Kile nagoo.¹⁵ Bani Kile Munaa lemu yee ya ta ge, lee da ga yee pye buloo we, l'i wa da ga ba fyaara leḡḡ yi ni be we. Ga lee Munaa li l'a wèe pye Kile nagoo. Lee gbḡḡḡ ni wèe ya Kile pyi: «Wù To.»¹⁶ Lee Kile Munaa le l'a yi fiinḡḡ na yu wèe mu can na wù zḡḡḡ pu na, na Kile nagoo wèe ḡḡ.¹⁷ Ayiwa, ma na jo wèe ḡḡ Kile nagoo, cen wemu ḡḡḡḡ w'a lḡ wèe mu ge, wu na ba wee kan wù mu. Wèe ni Kirisa w'a da ba wee ta shiizhan, bani wù bu da w'à pinne na gana ni wu ni, wù na ba pεenḡḡ be ta ni wu ni shiizhan.

N'a daa fɛɛ tadarja

¹⁸ Nɛ kunni ya dà li na jo kanhama pemu ni wèe wa nime ge, pee da ga já daanna ni niga wo pɛɛɛ ke ni bada wɛ, kee kemu ki da ba bye wèe wogo ge. ¹⁹ Kile na ba wu nagoo pu pɛɛɛ ki she caɲa kemu ge, Kile wo yaɲmuyaaya yi bɛɛri y'a kee caɲa ki sige kanha k'i nɔ. ²⁰ Kile wo yaɲmuyaaya yi bɛɛri y'a pye kaɲuɲɔ baa wo fanha ki nɔɲɔ ni. Li ya ta taan yi ni yi pye mu wɛ, ga Kile ye pyaa k'a yi pye mu. Ga lee bɛ na tadarja wa sanha. ²¹ Bani caɲa ka wa ma, Kile na ba wu yaɲmuyaaya yi bɛɛri yeege xu bulooro ni. Kile nagoo p'a nuwuuro temu ta, na bye puyɛ wuu, na pɛɛɛ kemu ta ge, yee yaɲmuyɔ ye bɛ na da kee ni. ²² Wèe ya li cɛ, fo na pa gbara niɲaa na jo Kile wo yaɲmuyaaya yi bɛɛri y'a zhiin kanhama keɲɛ ni, ba layama ɲɛ wɛ. ²³ Yee yaɲmuyɔ ye ye bɛ wɛ, ga Kile Munaa l'a kan wèe piimu mu, na pye ba Kile wo niime wu nizhiime ɲɛ-ɛ ge, wèe bɛ pu wa zhiin wù funyɔ ni. Caɲa kemu Kile da ba wèe pye wu nagoo, wu wù ceepuuro ti yeege bulooro ti ni fɛɛfɛ ge, wèe bɛ pu wa kee caɲa ki sige. ²⁴ Bani wèe ya shɔ, ga tee nuwuuro te di ɲɛ tadarja. Ga tadarja kemu bɛɛri sipya ya naa ge, kee ɲɛ nige tadarja wɛ. Yaaga bɛɛri m'a naa na xɔ ge, tadarja ye nigin kee ɲɛ sanha ya? ²⁵ Ga, yaaga kemu ki ɲɛ wèe ya ki naa-i ge, kee bu bye wèe tadarja, wù na já luu gbo na kee sige. ²⁶ Wèe fanha bu jɛɛ tuun wemu ni, mu Kile Munaa bɛ ya wèe tɛri. Wèe ya yaa na Kile ɲɛɛri keree kiimu na ge, wèeyɛ pyaa ya kee cɛ wɛ. Ga Kile Munaa l'a ɲɛɛɛ pyi wèe mu ni shiinɛ ni, shiinɛ lemu li ɲɛ wèe da já li naha jo xɲɔ-ɛ ge. ²⁷ Kile wemu w'a sipyii funyɔ keree bɛɛri cɛ ge, wee ya Kile Munaa fungɔɲɔ cɛ, bani Kile ya sipyii piimu pye fɛɛfɛ ge, Kile Munaa ya ɲɛɛɛ pyi pee mu, na bɛ ni Kile nidaan ni.

Kile wo taanɲɛɛɛ nigbɔɲɔ ke

²⁸ Wèe ya li cɛ jo Kile kaa ya dan sipyii piimu ni ge, keree bɛɛri k'a nɔni pee na ge, Kile ma ba kee bɛɛri wo taxɔɲɔ pye nizaana pee mu. W'a pee yiri na bɛ ni wu keree ki teɲɛgana li ni. ²⁹ Kile ya fɛɲɛ piimu naha bulo na pye wu sipyii ge, w'a pee keree teɲɛ xɔ, na pee pye ba wu Ja wu ɲɛ wɛ, kɔɲɲɔ wee Ja wu bye nizhiime wu cebooloo niɲɛɛɛ niɲɛ ni. ³⁰ Sipyii piimu wo keree w'a teɲɛ ge, w'a pee yiri. Ba w'a pu yiri wɛ, na pu jate bɛ sipyitiimeɛ. Ba w'a pu jate sipyitiimeɛ wɛ, na nɔɲɔ taha bɛ pu na. ³¹ Ayiwa ni li wa mu, yeke w'à da jo sanha wɛ? Kile bi ɲɛ ni wèe ni, jɔɲɔ na já sanha wèe na wɛ? ³² Kile ya ta ɲuɲɔ naari wu Ja wu na wɛ, ga na wu pye saraga wèe bɛɛri wuu na. Ayiwa nakaara baa, Kile na ba yaɲmuyɔ yi bɛɛri kan wèe mu ma ni wu Ja wu gbɔɲɔ ni. ³³ Kile ya piimu naha bulo ge, jɔɲɔ wu d'a já pee jaagi wɛ? Wa shishiin bɛ wɛ, bani Kile w'a pu pye sipyitiimeɛ. ³⁴ Lee wuu na wa shishiin da ba já pu jaagi wɛ, bani Yesu Kirisa ya xu, lee ye bɛ wɛ, w'a ɲɛ na foro xu ni. Wu nidɛɛɛ ki wa saanra tatɛɛɛ ki ni Kile kanige cɛ na Kile ɲɛɛri wèe mu. ³⁵ Lɛkɛ li da já wèe waa laha Kirisa

wo taanɲɛɛɛ ke na wɛ? ɲakpaan ge, kelee fyaara, kelee kanhama, kelee xuugbɔɲɔ, kelee funmɔ fɛɛɛ, kelee farati, kelee gbuuro ge? Le la shishiin wa da já wèe laha Kirisa na wɛ. ³⁶ Ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni wɛ na:

«Kile, mu wuu na
p'a wèe shaa tuun bɛɛri ni di gbo;
p'a wèe wii ba dubyaa ɲɛ wɛ,
piimu ya yaha gbo kaa na ge.» †

³⁷ Ga, pee kanhama pu bɛɛri funɲɔ ni, wèe pu ɲɛ can can na se taveɛ pee, wù taanrafɔɲɔ Kile gbɔɲɔ ni. ³⁸ Nɛ dà li na jo wèe ya xu yoo, wèe ya pye ɲii na yoo, yafiin da ga já wèe waa laha Kile wo taanɲɛɛɛ ki na wɛ: Mɛlɛkɛ yoo, jinaa yoo, sefɛɛɛ tatii bɛ yoo, nime wo yaɲmuyɔ ye yoo, cabaya woyo ye yoo, ³⁹ fugba yaɲmuyɔ fanha woyo ye yoo, ɲiɲɛ yaɲmuyɔ fanha woyo ye yoo, Kile wo yayaaga ka shishiin wa da já wèe waa laha Kile wo taanɲɛɛɛ ki na wɛ. Wù Kafɔɲɔ Yesu Kirisa keɲɛ kurogo Kile ya kee taanɲɛɛɛ ke she wèe na.

Kile ya Izirayeli sheen naha bulo na pye wu sipyii

9 Can ye pyaa nɛ yu mɛ, yi wa kafineye wɛ, bani Kirisa wo nɛ ɲɛ. Nɛ li cɛ bɛ na zɔ wu na Fɛfɛɛɛ Munaa li gbɔɲɔ ni jo can nɛ yu. ² Nɛ naha ke bɛɛri k'a tanha xuuni, nɛ zɔ wu bɛ d'a tanha tuun bɛɛri ni ³ na cebooloo Izirayeli sheen pu wuu na. Bani ali nɛ ɲɛɛɛ da ba laɲi pu tɛɛɛ, na waa laha Kirisa na, kɔɲɲɔ pee di shɔ, nɛ bi da zɔɲɔ lee na. ⁴ Pee Izirayeli sheen pee Kile ya pye wu nagoo, na wu nɔɲɔ wu taha pu na, na karɲɛɛɛ kɔmɛɛɛ lɔ pu mu, na saliya wu kan pu mu, na wu pɛlɛgana she pu na, na kɔmɛɛɛ bɛ lɔ pu mu. W'a kii bɛɛri pye pu mu. ⁵ Lee bɛɛri kadugo na, pee ni wù sefɛlɛ p'a foro. Sipyii wo kabaɲa yiri, pee ni Kirisa bɛ ya foro. Kile wu ɲɛ wii, na ɲɛ yaɲmuyɔ yi bɛɛri ɲuɲɔ ni. Kile w'a beɛ tuun bɛɛri ni! Amiina.

⁶ Ayiwa, lee wa li sheɛ na Kile ya kɔmɛɛɛ kiimu lɔ ge, na kee ya ɲɛri ɲuɲɔ baa wɛ dɛ! Bani piimu bɛɛri p'a foro Izirayeli shi wu ni ge, pee bɛɛri ɲɛ Izirayeli nagoo ye pyaa pyaa wɛ. ⁷ Piimu bɛɛri p'a foro Ibirayima ni ge, pee bɛ bɛɛri ɲɛ Ibirayima nagoo puyɛ pyaa pyaa wɛ. Bani Kile ya li she Ibirayima na na: «Ishaaga ye ni ma kadugo nagoo p'a da ba foro.» †⁸ Lee ya li sheɛ na nagoo piimu sipyii ya daa sipya wo nidaan funɲɔ ni ge, pee ɲɛ Kile nagoo wɛ. Ga piimu p'a se Kile wo kɔmɛɛ li funɲɔ ni ge, pee pu ɲɛ Ibirayima wo nagoo puyɛ pyaa pyaa. ⁹ Bani yemu Kile ya jo wu kɔmɛɛ li ni ge, yee yi wa mɛ na: «Nɛ na ba guri ba yee la nime tashiin. Wee tuun we ni Sara da ba ja ta.» †

¹⁰ Ayiwa, lee ye bɛ wɛ, ga mu l'a pye Erebeke bɛ shizhaa na, wee wemu w'a yere ɲmamaa yacɛɛ na wù toɛ Ishaaga mu ge. ¹¹ Na laa li ta li sanha se pya wa wu ta kasaana kelee kakuunɔ pye wɛ, a Kile di jo ni Erebeke ni, kɔɲɲɔ Kile ye pyaa bi giin di wemu naha bulo na bɛ ni wee Kile keree gbegelegana ni ge, l'i bye mu. Li ganha bu da bye sipyii wo kapyegɛɛ baraga ni wɛ, ga l'i bye na bɛ ni Kile ye pyaa nidaan ni. ¹² A Kile di Erebeke pye: «Cuunvɔɲɔ wu w'a da ba bye nahafɔɲɔ wu ɲuɲɔ

† Zaburuu 44:22 † Zhenzi 21:12 † Zhenzi 18:10,14

ni.» ¹³ Ba l'a ka kagana lemu na Kile Kafila wu ni we na: «Ne Yakuba naha bulo, ga na Ezawu yaha wa.» ^{††}

Kile ya sɔɔ na shi wusama be naha bulo

¹⁴ Ayiwa, ta wèe na já jo na katiibaagaa ki wa Kile ni ge? Bada! ¹⁵ Bani Kile ya Kile tudunmɔɔ Musa pye: «Ne bu jo ne nɔɔɔ naari sipya wemu na, wee na n'a da nɔɔɔ naari. Ne bu jo ne nɔɔɔ penji ni sipya wemu ni wee ni n'a da nɔɔɔ penji.» [‡]

¹⁶ Lee na sipya nidaan kelee wu kapyegee da já Kile pye wu nɔɔɔ naari wu na we. Ga wuyɛ pyaa wo nidaan funɔɔ ni Kile ya nɔɔɔ naari sipya na. ¹⁷ Kile Kafila wu ni Kile ya yi jo Farawɔɔ ^{††} mu na: «Lemu ye kaa na ne mu tenɛ saanra ti na ge, lee li wa me. N'a da ma taga na sefere ti she, kɔɔɔ na mege k'i nɔɔɔ ki kabaya yi beeri na.» ^{†††} Lee na Kile kunni bu jo wu nɔɔɔ naari wemu na, wee na w'a nɔɔɔ naari. Wu bu jo wu wemu nige waha, w'a kee be waha.

¹⁹ Pii na ba jo na: «Ayiwa ni li ne mu, naha na Kile di sipyii jaagi sanha we? ɔɔɔ wu d'a já zhe Kile nidaan ni we?» ²⁰ Ayiwa, mu wemu w'a ye yu ge, mu sipyitiime, mu di ne naha, fo mu w'a Kile kaala we? Ta puuro shɔɔ na já li yaavɔɔ pye: «Naha na ma da na yà le yaagana le na we?» ²¹ Ta cogo faanrivɔɔ wogo be ki ne wu cogo we? Wu bu jo wu pɛɛwa shɔɔ yà, kelee shɔɔtiire, lee w'a da yà ni wu cogo ke ninɔɔ ni.

²² Ayiwa, Kile funɔɔ ya pye na wu loyire ni wu sefere ti she. Lee wuu na, piimu p'a wu luu yirige, pee d'a keme yaha gyɛɛgi kaa na ge, w'a luu gbo pee tãan fo xuuni. ²³ Ayiwa, w'a nɔɔɔ naari wèe piimu be na, na wèe gbegele na yaha wu nɔɔɔ wu kaa na ge, wu bu jo wu wee nɔɔɔ we nɔɔɔ she wèe be shizhaa na, ta yee kajuu wa yee ni? ²⁴ Bani wèe pu ne wu sipyirilee, wu ya ta wèe yiri na foro Yawutuu pu wo shi wu ye nigin ni-i de! W'a wèe yiri na foro shi wusama be ni.

²⁵ Yee y'a jo Kile tudunmɔɔ Oze wo Kitabu wu ni na Kile ya jo na:

«Piimu bye ne sipyii taashiine li ni we, ne na ba pee yiri <na sipyii>.

Shi wemu kaa bi dan ne ni-i ge, ne na ba wee yiri <na taanpiine>» ^{‡‡}

²⁶ «Xuu wemu ni p'a pu pye ge na:

<Yee ne ne sipyii we.>

Pu na ba yiri wee xuu wuyɛ pyaa ni na:

<Kile nii wo wuyɛ pyaa wo nagoo.>» ^{‡‡}

Kile ya yemu jo Izirayeli nagoo shizhaa na ge

²⁷ Kile tudunmɔɔ Ezayi be ya jo ni mujuugɔɔ ni Izirayeli nagoo shizhaa na na:

«Ali Izirayeli nagoo nehe nehe

ba suumɔɔ lɔɔɔ nɔɔ gbazhenhe ne we,

lee be na sipyii nigin nigin ye pu da ba nuwuuro ta.

²⁸ Bani Kafɔɔ ya kiiri wemu gbegele ge,

[†] Zhenzi 25:23 ^{††} Malaki 1:2-3 [‡] Ekizode 33:19 ^{††} Farawon:

^{‡‡} Ekizode 9:16 ^{‡‡‡}

Oze 2:1,25 ^{‡‡‡} Oze 1:10

wu na ba wee kiiri wu beeri kɔɔɔ wuyɔ na, na wu xɔ fefeɛ kɔɔ ki sipyii pu na.» [§]
²⁹ Kile tudunmɔɔ Ezayi ya fenhe yi jo be sanha fo taashiine ni na:

«Kile-gbɔɔabaaga da bye wu ya nɔɔɔ naari wèe na, na pii yaha wà wu sefere pu ni we, wèe bi da xɔ fefeɛ, ba Sodɔmu kulo li sipyii p'a pye we.

Wèe bi da bye

ba Gɔmɔɔri | Sodɔmu ni Gɔmɔɔri sheen ya pye we.» ^{§†}

³⁰ Ayiwa, shi wusama wemu w'a pye wu jate ya nɔɔ time koo li zha wu na-e ge, Kile ya pee jate sipyii piimu p'a tii ge. Pu n'a daa wu gbɔɔɔ ni p'a pee tiime pu ta.

³¹ Na ta Izirayeli nagoo di bi la le puyɛ ni, kɔɔɔ p'i bye sipyitiime Kile wo saliya wu koo li naari wu funɔɔ ni. Ga pu ya lee ta we. ³² Naha na we? Bani Izirayeli nagoo pu ya tiime pu sha n'a daa gbɔɔɔ ni we. Pu bi giin na pee wo kapyegee ki da pee pye sipyitiime. Lee funɔɔ ni a p'i guruɔɔ to «ke kagerenɛ ke» na. ³³ Ma na jo ba l'a ka kee kagerenɛ ki shizhaa na kagana lemu na we na Kile ya jo:

«Li wii, kagerenɛ ka ne yaha Siyɔn kulo li ni, sipyii na ba guruɔɔ kemu na ge.

Ki na ba sipyii shaan.

Ga, sipya wemu bu dà kee na,

Kile da ga ba weefɔɔ kɔɔ yaha bada we.» ^{§††}

10 Ayiwa na cebooloo, kaa lemu l'a sii ne wo nidaan, ni lemu na ne Kile neeri Izirayeli sheen mu ge, lee li wa me nago Kile wu pu nɔɔɔ wolo. ² Bani ne wa li seeri jo luu wa pu ni Kile keree na fo xuuni, ga li fungɔɔɔ feere di ne pu mu we. ³ Pu ya ta Kile wo tiime pu ce we, a p'i ganha na giin p'i puyɛ pye sipyitiime. Pu ya ta kuu Kile wo tiime pu mu we. ⁴ Kirisa w'a saliya wu keree ki beeri nɔɔ fa, kɔɔɔ sipyaa sipya w'a dà wu na ge, Kile di weefɔɔ jate sipyitiime.

Sipyaa sipya w'a dà Yesu na ge, wee na ba nuwuuro ta

⁵ Ayiwa, lemu li da já sipya pye ma jate sipyitiime saliya wu baraga ni ge, Kile tudunmɔɔ Musa ya lee jo na: «Sipya wemu w'a saliya wu beeri koo naari ge, weefɔɔ na ba nii sicuumɔɔ ta.» ^{§§6} Sipya na já tiime pemu ta n'a daa gbɔɔɔ ni ge, l'a ka na ma ba pee kaa yu, «Nunɔɔ wa li na m'a mayɛ yegee we na: ɔɔɔ wu d'a ba dugi di zhe fugba wu ni we?» (Lee kɔɔ ne kanna Kirisa m'a zhaa di dirige.) ⁷ Kelee ɔɔɔ wu d'a ba digi nɔɔ ki nɔɔɔdaan we?» (Lee kɔɔ ne kanna Kirisa m'a zhaa di yirige xuu pu te ni di durogo.) ⁸ Ayiwa, yeke Kile Kafila wu d'a jo we? W'a jo na: «Jomɔ pu wa ma tãan, pu wa ma nɔɔ na, pu wa ma zɔ wu be na.» ^{§††} Pee Jozaama pe wèe ya yu sipyii pu mu jo pu dà Yesu na. ⁹ Ma bu yere li na, na yi jo ma nɔɔ ki ni na Kafɔɔ wu ne Yesu, na dà be li na ma zɔ wu na, na Kile ya wu ne na yeege xu ni, ma na ba shɔ. ¹⁰ Bani na dà Yesu na ma zɔ wu na, lee funɔɔ ni Kile ya sipya jatani sipyitiime. Ma bu yi jo ma nɔɔ ki be ni, w'a ma nɔɔ wolo. ¹¹ L'a ka Kile Kafila wu ni na: «Sipyaa sipya w'a dà Kile na ge, wu da ga ba weefɔɔ»

[§] Ezayi 10:22-23 ^{§†} Ezayi 13:19; Zheremi 50:40 ^{§††} Ezayi 8:14; Ezayi 28:16 ^{§†} Levitike 18:5 ^{§††} Duterɔɔme 30:14

shiige bada we.» ¹¹² Lee wuu na, Yawutuu yoo, shi wusama yoo, pu beeri ne nigin. Kafɔɔ nigin wu ne pu beeri Nuɔɔɔɔ. Piimu beeri p'a wu mege yiri ge, w'a saama niɔheɔme pyi pee beeri mu. ¹³ Bani li wa Kile Kafila wu ni na: «Sipyi beeri w'a Kafɔɔ mege yiri ge, weefɔɔ na ba puwuuro ta.» ^{††}

¹⁴ Ga yirigana leke na p'i da ja wu mege ki yiri, na ta pu ya da wu na-e we? Dii p'i da ja da wu na, na ta pu ya wu kaa logo-e we? P'a wu kaa logo dii ni pii ya Kile Jozaama pu yeɔ li pye pu mu-i we? ¹⁵ P'a ja Kile Jozaama pu yeɔ li pye pyegana leke na we? Fo pu bu pii tun, ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni we na: «Piimu p'a ma ni jomɔ nizaama pu ni ge, pee pama ya ɔɔ xuu wu beeri ni.» [‡]

¹⁶ Lee be na sipyii beeri ya ta ɔɔɔ pee Kile Jozaama pu na we. Yee Kile tudunmɔɔ Ezayi be ya fenhe jo na:

«Wu Kafɔɔ, jɔɔɔ wu da da
wee wo jomɔ nizaama pu na we?» ^{‡†}

¹⁷ Ayiwa, Kile Jozaama pu wo logo funɔɔ ni n'a daa ya daa. Pee Jozaama pe, Kirisa kaa pee ya yu. ¹⁸ Ayiwa ne jo, li bu da mu, ta Izirayeli sheen pu ya pee Jozaama pu logo we? P'a pu logo ɔɔ! Bani li wa Kile Kafila wu ni na:

«Pe jomɔ pe ya ɔɔ
niɔɔ ki beeri na.
Pe jomɔ pe ya ɔɔ
fo koɔɔ ki kabaya yi beeri na.» ^{‡†}

¹⁹ Ayiwa, n'a da yi jo sanha jo ta Izirayeli sheen ya jomɔ pu naha ce ta? Kile tudunmɔɔ Musa ya fenhe li she na Kile ya jo na:

«Yee ya shi wemu wii yafiin be-e ge,
ne na ba wee keree neɔɔɔ leɔɔ yee ni.
Shi wemu yee ya wii funɔɔɔɔ baa fee ge,
ne na ba wee shi we wo
keree pye yee mu loyire.» ^{‡‡†}

²⁰ Lee beeri kadugo na Kile tudunmɔɔ Ezayi ya lowaa ta na li she sanha na Kile ya jo na:

«Piimu bye pu ya ne shaa-i ge,
pee ya ne na.
Piimu p'a pye pu ya kaa la shishiin shaa
di je ne shizhaa na-e ge,
ne naye she pee na.» ^{‡‡‡}

²¹ Ga Kile ya jo Izirayeli sheen shizhaa na na:

«Ne na keye sanha yaha
shi wa mu fo na she caɔa nii li ɔɔ
Niwewagaa sipyii pu ne pii
ni n'a she fee.» [§]

Kile ya ta Izirayeli sheen wa feeɔɔ we

11 Ayiwa ne jo, ta Kile ya wu sipyii pu wa feeɔɔ? Bada! Bani Izirayeli shen ne be ne, Ibirayima kadugo pya wa, na foro Benzhamɔ wo kpɔɔɔ li ni.

² Sipyii piimu naha Kile ya bulo fo taashiine li ni ge, wu ya ta pee wa we. Kile tudunmɔɔ Eli ya Kile neeri Izirayeli sheen feni neerigana lemu na ge, yemu Kile Kafila w'a jo yee shizhaa na ge, ta yee sanha yee kalaa we? ³ W'a

† Ezayi 28:16 †† Zhoueli 2:32 kelee Zhoueli 3:5 ‡ Ekizode 33:19 †† Ezayi 53:1 ‡‡ Zaburuu 19:5 ‡‡† Duterɔɔɔɔ 32:21 ‡‡‡ Ezayi 65:1 § Ezayi 65:2

jo: «Wu Kafɔɔ, p'a mu tudunmɔɔ pu gbo, na ma saraya yi tawoloyo yi be ja. Ne ye w'a kori, p'i wa giin p'i ne be gbo.» ^{§†4} Ga dii Kile d'a wu ɔɔ shɔ we? W'a jo: «Namaa kabɔɔɔɔ gbarashuun (7.000) ne yaha naye mu. Wee wa shishiin sanha nuguro sin na yapeɔɔ Baali fee ni we.» ^{§†5} Mu li wa niɔa wo caɔa nii le be ni, Izirayeli na-goo pusamaa nigin nigin wa wa, Kile ya piimu naha bulo na saha ni wuye pyaa wo niime wu ni ge. ⁶ Ayiwa, Kile bi ta w'a pee naha bulo na saha ni wuye pyaa wo niime wu ni, wee tuun wu ni lee ya foro puye pyaa kapyegɔɔ ni-i de! Ni lee be we, niime wu da ja bye nige niime we. ⁷ Y'i wa dii we? Lemu Izirayeli sheen ya zhaa ge, pu ya lee ta we. Ga Kile ya piimu naha bulo ge, pee ye p'a lee ta. A sipyii pusamaa niwegeɔɔ di waha. ⁸ Ma na jo ba l'a ka kagana lemu na Kile Kafila wu ni we na:

«Kile ya pu ɔɔɔ funɔɔɔɔ ɔɔ;
w'a fanfanga pari pu nii na
na pu niwegeɔɔ ɔɔ
fo na pa ɔɔ niɔa na.» ^{§†}

⁹ A saannaa Dawuda be di jo:
«Kaleɔɔ yaligee kii p'a li ge,
kee ki pye pu co co tifuuyo,
ni pu co co meɔɔ,
ni pu nugeɔɔɔ yaaya,
kɔɔɔ p'i lee wo saraa ta.

¹⁰ Fanfanga ki pari pu nii na,
kɔɔɔ pu ganha ba naa we!
Kile wu pu tikunɔɔ kuri yaha tuun beeri ni!» ^{§††}

¹¹ Ayiwa ne jo, Izirayeli sheen ya kurunɔɔ ge, ta p'a to feeɔɔ? Ahayi de! Ga pee wo piinɔɔ ki funɔɔ ni shi wusama ya puwuuro ta, kɔɔɔ wee shi we wo neɔɔɔ di je Izirayeli ni. ¹² Ayiwa, ni Izirayeli wo piinɔɔ k'a pye kajuɔɔ a koɔɔ sipyii di kuduun nigɔɔ ta, ni pu dirige w'a shi wusama pye w'a kuduun nigɔɔ ta, wee tuun wu ni pu beeri ba neeri, na guri pa Kile mu do? Ta lee da bye kagbɔɔ na toro kisaɔa beeri taan we?

¹³ Yee piimu pu ne shi wusama sipyii ge, yee ni ne w'a yu nime. Kile w'a ne pye tudunmɔɔ shi wusama mu, a ne be shiin di gbɔɔɔ taha na labye wu na. ¹⁴ Kɔɔɔ lee bu da li na ja bye, neɔɔɔ di je ne wo shi wu sipyii pu ni, fo p'i neeri kɔɔɔ pii di shɔ pu ni. ¹⁵ Kile na pu yaha kabanu-go, a lee di bye kajuɔɔ na be le koɔɔ sipyii ni Kile te ni. Wee tuun wu ni Kile ba ɔɔɔ pu na sanha, na pu yaha pu talege ni do? Ma ce lee na ba bye kakanhana de, ma na giin wa w'a ne na foro xu ni! ¹⁶ Shinmashiime wu bu gan ɔɔ Kile mu, wusama beeri ya pye feeɔɔ. Tige niɔɔ bu bye feeɔɔ, ki geye yi beeri yi ne feeɔɔ.

¹⁷ Izirayeli nagoo pu ne ba oliviye tige ne we. A Kile di ki geye ya kɔɔ laha wa, na mu sogi wa ka takunɔɔ ni, mu shi watii shen, mu wemu wu ne sige wo oliviye tige geɔɔ ge. Kee oliviye tige ki wo niye y'a tɔɔ pemu taa ge, a pee di ganha na mu be ɔɔ shaa. ¹⁸ Lee wuu na, oliviye geye yemu p'a kɔɔ ge, ma ganha ba ɔɔɔɔa pyi yee na we. Kee tabaara funɔɔɔɔ ke bu digi ma

[†] Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

^{††} Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

[‡] Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

^{‡†} Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

^{‡‡} Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

^{‡‡†} Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

[§] Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

^{§†} Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

^{§††} Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

^{§†‡} Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

^{§†‡†} Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

^{§†‡‡} Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

^{§†‡‡†} Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

^{§†‡‡‡} Saannaa 19:10,14 †† Saannaa 19:18 †‡ Duterɔɔɔɔ 29:3 †† Zaburuu 69:23-24

mu, m'a yaa na li ce na mu ya ta yere ni niye yi ni-i de, ga niye yi y'a yere ni mu ni. ¹⁹ Ma na ba ne pye na: «Ta pu ya yee geye yi kon laha wa, konho p'i ne sogi yi takongko ki ni we?» ²⁰ Nakaara baa! Yi n'a daa baara wuu na p'a yi kon laha wa, na mu sogi wa yi tege ma n'a daa wuu na. Ga ma ganha ba jonsanga pyi we, ta fyagi Kile na! ²¹ Bani Kile bu bye wu ya ta nujon naari oliviye tige see see wogo ki geye yi na we, wu da ga ba nujon naari mu be na we. ²² Kile ya wu saama pu shee, na wu fariya wu be shee shegana lemu na ge, yi lee wii: Piimu p'a wu koo li yaha ge, w'a wu fariya wu she pee na, na wu saama pu she mu na. Ga fo ma be bu gori yaha pee saama pe ni, lee be we, pu na ba ma be kon laha wa. ²³ Izirayeli sheen be bu pu n'a daa baara ti koo yaha, Kile na ba pu sogi sanha pu talege ni, bani se wa Kile ni na kuri pu sogi sanha. ²⁴ Mu kunni ya kon laha sige oliviye tige na, na ba sogi oliviye see see wogo ki na, na ta mu ni kee di ne tinuyc we. Pee piimu pu ne oliviye see see wogo ki geye yi ge, ta yee sogom da ba daan sanha xuuni yiye pyaa wo tige ki na we?

Izirayeli na ba nuwuuro ta cana ka

²⁵ Ayiwa na cebooloo, ne funjon ki wa y'i le Kile kanjonkonho le ce nime, konho yi ganha ba yiye wii fungonyc fee we. Izirayeli sheen pii wo niwegee k'a waha, konho shi wusama wo sipyii piimu naha Kile ya bulo ge, pee beeri di fenhe nuwuuro ta. ²⁶ Mu Izirayeli sheen pu beeri da ba shoma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni we, na Kile ya jo na:

«Siyon kulo li ni Shonkon w'a da ba foro, wu na ba Yakuba nagoo pu nahama pu x. ²⁷ Lee wa karijenge komee ne ni pu te ni, ne ba pu wo jurumu wu jogn laha wa tuun wemu ni.»
†

²⁸ Ayiwa, Kile wo Jozaama pu wo kabanja na, Izirayeli y'a pye Kile wo pseen, a yee wo kuduun di foro lee ni. Ga naha bulooro ti wo kabanja na, pee kaa l'a dan Kile ni pu sefelee pu wuu na. ²⁹ Bani Kile bu yaaga kemu kan, wu ya kee shuu nige we. Wu bu ma yiri, w'a ma yiri. Kile ya wu komee jeri we. ³⁰ Yee bi ta Kile komee co taashiine li ni we. Ga nime, Kile ya nujon naari yee na, na li kanjon pye Izirayeli sheen ya Kile komee yaha. ³¹ Mu Izirayeli sheen ya Kile komee li yaha nime lee yahagana li na, konho Kile di nujon naari yee na. Ga ba Kile ya nujon naari yee na we, mu w'a da ba nujon naari pu be na. ³² Bani Kile ya sipyii pu beeri yaha komee yahanana li wo fanha ki konho ni, konho wu nujon naari pu beeri na.

Kile wo tehene baa sefeere te

³³ Ee! Can na tehene ne Kile wo naafuu feere te, ni wu fungonyc feere te, ni wu laje wu na we! Wu kiiri keree k'a ye sipya fungonyc feere na na kanha! Sipya da ga ja wu keree pyeganjaa ce we!

† Ezayi 59:20-21; Zheremi 31:33-34

³⁴ «Jogn wu d'a Kafon fungonyc ce we? Jogn wu d'a pye wu yerivon we? ³⁵ Jogn wu d'a fenhe yaaga kan wu mu, konho wu ba kee foo to we?» †† ³⁶ Bani yanmuyc yi beeri y'a foro Kile ni. Yanmuyc yi beeri yi ne wee gbokon ni. Yanmuyc beeri yi ne wu woyo pseege k'a deri wu mege na tuun beeri ni, tehene baa! Amiina.

Naarigavono

12 Lee wuu na na cebooloo, Kile ya nijaara temu ta wee na ge, tee wuu na n'a yi jeri jo yi yiye beeri kan Kile mu ba saraga jii wogo ne we, kemu ki ne feefe ge. Lee l'a dan Kile ni, lee li ne be sanha Kile-see see wogo. ² Yi ganha bu yi kapyegge yaha ki pinne nige ni ke kon ke wogoo ni we. Ga yi yi yahagana li jeri na saha ni yi fungonyc feere nivon ti ni, konho Kile jidaan nijeme wemu w'a taan, wemu jn k'a fa ge, y'i wee ce shonri.

N'a daa fee ya yaa p'a labye pyi shiizhan

³ Kile ya niime wemu kan ne mu ge, wee gbokon ni n'a da yi jo yi beeri nigin nigin mu jo wa shishiin ganha da wuyee pele di doroo wu nujon kana taan we. Ga n'a daa we Kile ya kan yi beeri nigin nigin mu ge, yi yiye tirige, y'i da wee wo nujon kana wo keree pyi. ⁴ Sipya beeri ce puuro ti ne ni yatenye nijehene ni, ga yatenge ka beeri ni ki nibyii li ne. ⁵ Mu wee be ya nehe, ga wee beeri di ne ce puuro nigin Kirisa wo karijenge ki ni. Wee beeri nigin nigin wu ne wu ce puuro ti yatenye ya. ⁶ Loolodahaa kiimu Kile ya kan wee mu na be ni wu niime wu ni ge, kee tuuyo ya nehe, konho wee di da Kile wo labye wu pyi ni kee ni. Li bi ne na Kile tuduro pyi, ta tee pyi ni ma wo n'a daa wu nujon kana li ni! ⁷ Li bi ne na kapyenge pyi ma sipyii mu, ta kee pyi! Ma wuu li bi ne na sipyii kalaa, la le maye ni ma da pee kalaa! ⁸ Wemu w'a Kile Kafila yere pyi ge, weefon w'a lee pyi! Wemu ne sipyii kanvon ge, weefon w'a sipyii kaan ni funvahanja ni! Wemu wu ne nahagbaa feere na ge, weefon w'a tee pyi xuuni! Wemu wo loolodaa li ne na nujon naari ge, weefon w'a lee pyi ni fundanga ni!

N'a daa fee ya yaa na naari taanengege ni

⁹ Yi ganha ba yi taanengege pyi ni shuun shuun juuro ni we! Yi kakuujon yaha k'i bye yi tanhanja keree, y'i konho yaha xuuni kasaanja na y'a byi! ¹⁰ Yi daan ni yiye ni xuuni ba cebooloo ne we! Yi da yiye shaanri gbokon daha na yi sipyii na! ¹¹ Yi la le yiye ni, yi ganha bu da bye saa fee we! Yi da kapyenge pyi Kafon mu ni yi zokon pu beeri ni! ¹² Yi fundanga ta yi tadanja ki wuu na, yi pye kanhama sorovee, y'i samkonho le yiye ni jerege feni! ¹³ Y'a n'a daa fee cebooloo pu teri pu da pu mago keree yari, yi da nabuun be tirige! ¹⁴ Piimu p'a yi kana ge, yi da duba pyi pee mu! Y'a duba pyi, yi ganha ba lanji pyi we! ¹⁵ Piimu pu ne fundanga na ge, y'a fundanga pyi ni pee ni shiizhan, piimu p'a mehe suu ge, y'a

†† Ezayi 40:13; Zheremi 23:18

mehēē suu ni pee bē ni! ¹⁶ Yi yi fungɔnyɔ yaha y'i bye ninuɔy, yi ganha bu da tabaara yaha ti jé yi ni wē! Ga piimu p'a puyē tirige ge, yi fara pee na! Yi ganha ba yiye wii fungɔnyɔ fēē-i dē!

¹⁷ Wa bu kakuunɔ pye wa na yi ni, yi ganha bu kakuunɔ la taga lee kakuunɔ le foo tɔ wē! Yi la le yiye ni yi da kasaanaa pyi sipyii pu bēeri naha tãan! ¹⁸ Yi la le yiye ni y'i da yi se bēeri pyi, kɔnhɔ naniŋe di bye yi ni sipyii pusamaa bēeri tē ni, lee bu da li na da já bye! ¹⁹ Na taanŋiineē, yi ganha ba yi loyirigee niine wē, ga yi lee yaha Kile keŋe ni! Bani l'a ka Kile Kafila wu ni na:

«Nē w'a da ba yee wo loyirigee ki kɔri,
na pu wo jurumu wu foo tɔ pu mu.
Kafɔɔ Kile w'a jo mu.» †

²⁰ Kile Kafila w'a li she sanha na:

«Ma bu ma pēn kuugo wo na,
wu kan wu li,
ma bu wu waga wo na,
wu kan wu gba.
Ma ba lee pyi,
l'a bye kanna naganhaa
m'a dēri wu nɔŋɔ ni.» ††

²¹ Ma ganha bu kakuuyo yaha yi ma tēhene ta wē, ga la le maye ni m'a se ta kakuuyo yi na kasaanaa wo bye funɔɔ ni.

N'a daa fēē ya yaa na kuu fanhafēē mu

13 Ayiwa, sipyii bēeri ya yaa na kuu fanhafēē mu, bani fanha ka shishiin nē kemu ya foro Kile ni wē. Piimu pu nē fanhafēē pu ge, Kile w'a pu teŋe. ² Lee na sipya wemu w'a fanha nōmēē she ge, Kile nōmēē weefɔɔ ya she. Piimu shiin pu wa fanha ki nōmēēē shege ge, Kile wo kiiri wu pee wa gilee na zhaan puyē nɔŋɔ ni. ³ Ma ba kasaanaa pyi, mu kafyana nɔŋɔ nē fanha na wē. Ga ma ba kakuunɔ pyi, lee li da ma pye ma na fyagi fanha na. Ma funɔɔ bi nē nago ma ganha ba fyagi fanha na wē, wee tuun wu ni ta kasaanaa pyi. Ma ba kasaanaa pyi, fanha ki na da ma sɔni. ⁴ Labye wemu fanhafēē p'a byi ge, Kile mu p'a wu pyi yeeyē pyaa ki wo laŋɔ kaa na. Ga ma bu kakuunɔ pye, ta fyagi pu naha na dē, bani yalɔyɔ ye yi wa pu mu ge, yee wa pu mu tawaga ni wē. Kile wo labye p'a byi. P'a kakuubyii wo kakuuyo yi fɔhɔ tɔni pu mu, na pu kuuni. ⁵ Lee wuu na y'a yaa na kuu fanha ki mu. Fanha k'a kanhama pemu nɔni yi na ge, yi ganha bu guu ki mu pee wo nii fyaara ye wuu na wē, ga yi kuu pu mu. Bani y'a li cē yi kɔkɔ pu na na kasaana li nē lii.

⁶ Lee wuu na bē yee ya munaa pēremē kaan. Bani Kile wo kapyebyii pu nē fanhafēē. P'a puyē pɔ wee labye we kaa na. ⁷ Ayiwa, sipya wemu ya yaa ni lemu ni ge, y'a lee kaan wee mu. Wemu w'a munaa pēremē pu shuu ge, y'a pee kaan wee mu. Wemu w'a katahanaa ki wo wari wu shuu ge, yi da wee bē kaan wee mu. M'a yaa na fyagi wemu na ge, ma da fyagi wee na. M'a yaa na gbɔɔ tēri wemu na ge, ma da gbɔɔ tēri wee na.

† Talerŋe 20:22 †† Lee kɔri nē: Ma ba kasaanaa pyi ma pēen na, kakuunɔ kiimu p'a byi ma na ge, kee na pu pye p'a shiige. Eki-zode 23:4-5; Talerŋe 25:21,22

Taanŋeēge ya yaa na pye n'a daa fɔɔ ni wu sipyii tē ni

⁸ Ayiwa, kaa lemu wo foo l'a yaa na pye yee na ge, lee nē yi sipyii wo taanŋeēge. Sipya wemu wo sipyii kaa l'a dan wu ni ge, weefɔɔ w'a Kile wo saliya wu bēeri nɔ fa. ⁹ Bani saliya wu nōmēēē kiimu k'a yu na: «Ma ganha ga dɔdɔɔ pye wē, ma ganha ga sipya gbo wē, ma ganha ga nagaara pye wē, ma ganha ga nii yeēge wa yaaga fēni wē,» kee nōmēēē kee, ni saliya wu nōmēēē kisaŋaa bēeri ki wa le nōmēē nigin we funɔɔ ni na: «Ma sipyii di daan ma mu ba maye pyaa ki nē wē.» ¹⁰ Ma sipyii bu daan ma mu, mu da ga kakuunɔ pye wu na wē. Lee wuu na ma sipyii bu daan ma mu, Kile wo saliya wu bēeri koo m'a naari.

Na foro womɔ wo keree ki bēeri ni

¹¹ Ayiwa, y'a yaa na pe jomɔ pe jateni, bani tuun wemu ni wù nē nime ge, yiye pyaa k'a wee cē. Yi nēduun w'a nɔ nime ŋmunumɔ pu na, bani caŋa nii lemu ni wēē ya dā Yesu na ge, nɔwuuro ti wo caŋa nii l'a wēē tēŋe nime na toro lee caŋa nii le na. ¹² Piige ki jeri w'a toro dē! Nimugunɔ w'a tēŋe. Kapyeguunɔ kiimu bēeri w'a byi womɔ ni ge, wù kee bēeri nɔ yaha fēfēē, wù gbegele wù da naari kpenge ki na. ¹³ W'à yaa na wù naarigana li tii, na li fiinŋe ba w'à keree pyi caŋa ni wē. Wù ganha bu da wùye yaha ligbɔhɔ ye na di kasa ye wē. Wù da wùye kaseri singbaa na, ni dɔdɔɔ, ni kaakaara, ni yokɔɔ, ni nēpēen. ¹⁴ Yi Kafɔɔ Yesu Kirisa le yiye na ba fadenŋe nē wē, yi ganha bu ceppuuro la keree naha teŋe wē.

Wù ganha ba wù cebooloo jaagi wē

14 Piimu wo fanha k'a cēre n'a daa ni ge, yi sɔɔ pee bē na, yi pu cɔ nɔ! Yi ganha ba zɔjuuro pyi wē! ² Sipyii pii wa dā li na na nɔyaliye bēeri yi nē niliye. Ga piimu wo fanha k'a cēre n'a daa ni ge, pii wa pee ni, pee ya li ta na faa yanmuyɔ ye y'a yaa na li. ³ Piimu p'a nɔ yaliye yi bēeri li ge, pee ya yaa p'a pii pu fanri wē, piimu pu nē pu ya yi bēeri li-i ge. Piimu pu nē pu ya yi bēeri li-i ge, pee bē ganha ba yi bēeri liveē pu jaagi wē. Bani Kile ya sɔɔ pu na. ⁴ Kɔkɔ mu di nē fo mu w'a watii wo kapyebye jaagi wē? W'a to la, w'a yere la, wu kafɔɔ wu mu lee wa. Ga wu na ba yere bē, bani se wa Kafɔɔ Kile ni na baraga le wu ni.

⁵ Pii bē wa caya ya pɔkɔŋɔ ya na, na ta caya yi bēeri di nē nigin pii bē mu. Wa bēeri wu sɔɔ wu fungɔngɔ na, wu ganha bu nakaara le ki ni wē! ⁶ Wemu w'a caya ya pɔkɔŋɔ ya na ge, Kafɔɔ mu w'a lee pyi. Wemu bē w'a nɔyaliye yi bēeri li ge, Kafɔɔ mu wu bē ya lee pyi, bani w'a li baraga tēri Kile na. Wemu bē wu nē wu ya nɔyaliye yi bēeri li-i ge, Kafɔɔ mu wu bē ya li pyi, na li baraga bē tēri Kile na. ⁷ Wēē wa shishiin ya niifēere pyi wuyē wuu na wē. Wēē wa shishiin di ya xhuli bē wuyē wuu na wē. ⁸ Wēē bu bye niifēere ni, Kafɔɔ wuu na wēē nē tee niifēere te ni. Wēē bu xhu, Kafɔɔ wuu na wēē ya xu. Lee wuu na wēē ya pye nii na la, wēē ya xu la, Kafɔɔ

wuu wèe j̄e. ⁹ Lee l'a li pye Kirisa ya xu, na j̄e na foro xu ni, k̄nh̄o wu bye xuu ni wyii b̄eri wo Kaf̄o. ¹⁰ Mu kunni, naha na mu di ma ceboro jaagi w̄e? Mu b̄e, naha na mu b̄e di ma ceboro kaa yu w̄e? Na ta Kile di wa da ba sh̄e kiiri k̄n w̄e b̄eri nigin nigin na. ¹¹ L'a ka Kile Kafila wu ni na:
 «Kaf̄o w'a jo mu:
 N̄e j̄e j̄ii na.
 Sipyii pu b̄eri
 p'a da ba nuguro sin n̄e f̄e ni.
 Sipyii pu b̄eri
 p'a da ba Kile s̄o ni pu j̄ilee ni.» †
¹² Mu w̄e b̄eri nigin nigin wu da ba w̄ȳe pyaa kapyegee t̄o Kile naha t̄aan.

Wù ganha ba wù cebooloo j̄uȳ kȳegi w̄e

¹³ Lee wuu na, wù ganha ba w̄ȳe jaagi nige w̄e! Ga yi la le yiye ni, kaa lemu b̄eri l'a da j̄a yi ceboro wa t̄ojo le kakuun̄o ni, kelee na wu j̄uȳ kȳegi ge, yi ganha ga lee la shishiin pye bada w̄e! ¹⁴ N̄e li c̄e, na d̄a b̄e li na wù Kaf̄o Yesu baraga ni jo j̄oyaliye b̄eri yi j̄e f̄e f̄e. Ga sipya wa bu ka wii na kee k'a n̄h̄o, kee shiin k'a n̄h̄o weef̄o mu. ¹⁵ Ga ma ceboro ba j̄oyalige kemu tanha, mu ba kee li wu j̄ii na, lee di ya b̄e wu mu w̄e, m'a taan̄ȳege ki koo yaha. Sipya wemu wuu na Kirisa ya xu ge, ma ganha bu da ma yaligee keree taga wee pye wu fo j̄ii sicuum̄o ni j̄iga na w̄e. ¹⁶ Keree kiimu k'a j̄o yee mu ge, kee ya yaa na pye kap̄uȳ watii di fanhara shan yi na w̄e. ¹⁷ Bani Kile wo saanra | Kile saanra ti kap̄uȳ j̄e yaligee ni yagbaya w̄e. Ga fo tiime, ni j̄aniye, ni fundanga kemu F̄e f̄e Muna ya gaan ge. ¹⁸ Sipya wemu w'a Kirisa wo labye wu pyi ni kee funḡojo ki ni ge, weef̄o w'a dan Kile ni; sipyii b̄e na ganha na wu mesaana yu.
¹⁹ Lee wuu na na cebooloo, keree kiimu ki j̄e j̄aniye wogoo, ki d'a n̄h̄o na se ni wù b̄eri wo n'a daa wu ni naha na ge, wù la le wù da kee pyi! ²⁰ Ma ganha ba yaliye keree taga da Kile wo labye wu kȳegi w̄e. Can na j̄oyalige b̄eri ki j̄e f̄e f̄e. Ga yalige kemu wo li bu da lee na da ma ceboro t̄ojo le kakuun̄o ni, kee wo li w'a kolo ma mu. ²¹ Lee wuu na ma bu j̄a xaara yaha w̄a, ma ya ti xaa w̄e, ma bu j̄a sinme yaha w̄a ma ya pu gbuu w̄e, kaa b̄eri li da j̄a ma ceboro t̄ojo le kakuun̄o ni ge, ma bu j̄a kee b̄eri j̄a na ki yaha w̄a, lee ya j̄o.
²² N'a daa wemu wu wa ma mu ge, wee mara yaha Kile naha t̄aan. Sipya wemu w'a yalige wii na k'a j̄o, na ki li, na ta nakaara ta shishiin ya ta wu z̄o wu ni-i ge, wee j̄e duba pya. ²³ Ga, wa ba yalige ka li, na ta nakaara di j̄e wu z̄o wu ni ki keree na, weef̄o ya jaagi. Bani kaa w'a byi wuȳe pyaa ya d̄a lemu na na l'a saha w̄e. Kaa b̄eri sipya ya byi maȳe pyaa di ya d̄a li na na kasaana li j̄e li-i ge, jurumu wu j̄e were.

Wù pye Kirisa taanniv̄e

15 Wèe piimu wo niye y'a curi n'a daa ni ge, wèe ya yaa na pusamaa wo keree xu, pee piimu wo fan-

† Ezayi 45:23

ha k'a c̄e n'a daa ni ge. Wu ganha ba w̄ȳe pyaa wo nidaan keree pyi w̄e. ² Wèe b̄eri nigin nigin w'a yaa na wù sipyinii wo nidaan keree pyi, puȳe pyaa ki wo j̄o kaa na, k̄nh̄o pu niye di juri n'a daa wu ni. ³ Bani Kirisa bi ta na wuȳe pyaa wo nidaan keree shaa na byi w̄e. Ga l'a pye ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni w̄e na: «Piimu p'a mu fanha ge, n̄e j̄uȳ ni pee wo fanhara t'a to.»
^{††4} Keree kiimu b̄eri k'a ka Kile Kafila wu ni fo taashiine li ni ge, kee b̄eri ya ka k̄nh̄o k'i w̄e kalaa loxulo ni, wù logoo di j̄iye k̄nh̄o wù tadaña ta. ⁵ Kile wemu w'a se kaan w̄e mu lowaa fun̄ojo ni ge, wee wu b̄e yaha wu bye wù t̄e ni, ma na jo ba Yesu Kirisa fun̄ojo wa li pye pyegana lemu na w̄e. ⁶ K̄nh̄o wù b̄eri di binne wù muj̄ojo ki pye nigin, wù To Kile s̄o, wee wemu wu j̄e wù Kaf̄o Yesu Kirisa To wu ge.

Sipyii pu b̄eri wuu na Kirisa ya pa

⁷ Kirisa ya yee co cogana lemu na ge, yi b̄e pu yiye co mu lee cogana li na! Lee l'a p̄e j̄e t̄eri Kile m̄e ge na. ⁸ N̄e kunni wa da yi jo can na jo Kirisa ya pa na ba bye Kile wo kapyebye Yawutuu pu mu. Keree kiimu wo j̄om̄e Kile bi l̄o pu sef̄e pu mu ge, a wu ba kee keree kii pye, na li sh̄e lee fun̄ojo ni na j̄om̄e f̄o wu j̄e Kile. ⁹ Ba w'a pa w̄e, a shi wusama b̄e di Kile s̄o lee wuu na, wu saama pu wuu na, ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni w̄e na:
 «Lee wuu na n'a da ba ma s̄o
 shi wusama t̄e ni,
 n'a da ba yogo cee ma mu,
 di ma m̄e ge ki p̄e.» †
¹⁰ L'a ka sanha Kile Kafila wu ni na:
 «Yee shi wusama sipyii pu b̄eri,
 yi pinne fun̄ojo taan ni Kile wo sipyii pu ni!» ††
¹¹ L'a n̄h̄o ka sanha Kile Kafila wu ni na:
 «Yee shi wusama sipyii b̄eri,
 y'a Kaf̄o s̄oni.
 Sipyii pu b̄eri p'a wu s̄oni!» †††
¹² A Kile tudunm̄ojo Ezayi b̄e di jo:
 «Sipya wa na ba foro
 Zheze ††† wo kadugo nagoo pu ni,
 wee na ba bye shi wu b̄eri b̄e j̄uȳ ni.
 Wu na ba bye shi wu b̄eri wo tadaña.» †††
¹³ Kile wemu wu j̄e tadaña kanv̄ojo sipya mu ge, wee wu yi b̄eri j̄i fundanga ni j̄aniye na n'a daa fun̄ojo ni, k̄nh̄o y'i tadaña ta fo xuuni F̄e f̄e Muna li gb̄ojo ni.

Poli wo labye wu pyegana

¹⁴ Na cebooloo, n̄e pye pyaa ya li c̄e na fiin̄e jo yee fun̄geree ki j̄e na kasaana pyi. Laj̄e tuugo b̄eri ki j̄e yee mu. Yee na zii j̄a da lowagaa kaan b̄e yiye mu n'a daa wu shizhaa na. ¹⁵ Ga lowaa fun̄ojo ni n̄e b̄e ya keree kii ka yee mu t̄e ya ni na wo sem̄e wu ni, di yi fun̄ojo to kee na. N̄e lee pye bani Kile ya niime kan n̄e mu, ¹⁶ k̄nh̄o n̄e bye Yesu Kirisa wo kapyebye shi wusama niye ni,

†† Zaburuu 69:10 † Zaburuu 18:50 †† Duterenome 32:43
 ††† Zaburuu 117:1 ††† Zheze: †††
 Ezayi 11:1,10

shii wemu ne Yawutuu shii we. Labye wemu Kile ya kan ne mu ge, ne wee labye we pyi ba saraya naha shoon-rivoo ne we, na Kile wo Jozaama pu yu, koonho yee piimu pu ne shi wusama ge, yee kaa di daan Kile ni, yi bye Kile wuu, yi bye fefee Fefere Munaa li gbokoni!

¹⁷ Lee wuu na, labye we ne byi Kile mu ge, ne na ja naye pele wee labye we wuu na Yesu Kirisa wo karijenge ki funho ni. ¹⁸ Ne da ga lowaa ta di jo kaa la shishiin shizhaa na ni Kirisa ya lemu pye ne keje kurogo we, koonho shi wusama be di Kile jomee co. W'a ne tegera na jo jom, ni na kapyegee ni, ¹⁹ Kile Munaa li baraga ni, lee lemu wo sefere t'a naha shesheere ni kakanharjaa pye ge. Mu ne Kirisa wo Jozaama pu yere li pye xuu wu beeri ni, na li jo kon Zheruzalemu ni wu taan kulogoo ki beeri na, fo na she kon Iliri fiige ki na. ²⁰ Xuu wemu wu ne Kirisa mege sanha yiri na wa-e ge, ne funho bye ne w'a Jozaama pu yu xuu watii ni ni wee xuu we be we, koonho watii ganha bu she da w'a wu wo labye konho teje xon wa, a ne she na wo wu pye wee funho ni we. ²¹ Ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni kagana lemu na we na:

«Piimu bi sanha wu mege logo na bada we,
pee na ba wu na.
Piimu bi sanha wu kaa logo na bada we,
pee na ba yi naha ce.» †

Poli funho wa wu she Orome ni

²² Ayiwa, kee keree kii k'a ne naha kon tegege ni nehehege ni, ne da zhe foro yee yiri we. ²³ Ga nime ne wo labye w'a xon yee fiye yi ni. Ma na jo li yee wa nehe, ne bi giin na she yee yiri tegege kii ni. ²⁴ Wee tuun wu ni, ne giin di ba doro yi yiri na nigariwo Esipani fiige ki ni. Di bu she yi la xon jeri, yi na na tegera, na na yaha kon na tashye ni. ²⁵ Ga nime, Zheruzalemu ni di wa se di zhe ma yara la kan n'a daa fee pu mu. ²⁶ Bani Masedoni fiige ke ni Akayi fiige ki n'a daa fee p'a li kon puye funho ni, na pu keye wa yiye na na tun Zheruzalemu wo n'a daa fee la baa fee pu mu. ²⁷ Lee l'a bi sii taan pu mu, ga na konho pye be sanha pu nibyii. Bani ni shi wusama be d'a taa ta Yawutuu pu wo Kile wu keree ki ni, pu be ya yaa na Yawutuu pu tegera ni pu keje yanmuyon ni. ²⁸ Ne bu she kee keree kii shoonri xon, na wee wari we kan pu mu, na nigariwo Esipani ni n'a da doro yi yiri wa. ²⁹ Ne li ce jo ne ba se yee yiri jo Kirisa wo niime wu nigbon ni n'a da zhe.

³⁰ Ayiwa na cebooloo, na yi jere Kafon Yesu Kirisa wuu na, ni Kile Munaa li wo taanengege ki wuu na, jo zhaanra temu n'a leni ge, yi na tegera tee na ni Kile-nerengege ni, ³¹ koonho piimu ne Kiriceen Zhude fiige ki ni we, di shon pee na. Wari we be n'a gaani di zhe gan Zheruzalemu n'a daa fee pu mu ge, pu be di she wee shon ni fundanga ni. ³² Lee funho ni, Kile bu kon ne na ba she kon yi yiri ni fundanga ni, ne na ba taanmokon be ta, na nmo jeri yi yiri wa.

³³ Naninge kon Kile wu fara yi beeri na. Amiina.

Poli fo mujuu

¹⁶ Ayiwa, n'a da wu ceboroshon Febe kaa jo yi mu jo sipyisaama wu ne wii. Sankere wo egilizii wu kapyebye wa wu ne wii. Wu ba kon wa yi yiri, ² yi wu kon jo xuuni wu Kafon wo karijengege ki wuu na! N'a daa fee ya yaa ni baraga kemu ni ge, yi kee taha wu na! Wu mago ba yere yaaga beeri na, yi wu tegera wu kee ta! Bani w'a cebooloo ni nehemera tegera, w'a neye pyaa ki be tegera.

³ Yi Pirisili ni wu poo Akilasi shaari! Ne kapyebyenii pu wa pii Yesu Kirisa wo karijengege ki funho ni.

⁴ Pee p'a ne shon, fo jere la kaa ya fo puye pyaa munahaa di gori li ni. Ne ye nigin ya ta pu shaari we, ga shi wusama wo egilizii pu beeri p'a pu shaari.

⁵ N'a daa fee piimu beeri p'a puye pinnere pee yiri ge, yi pee beeri shaari!

Yi na taanpii Epayineta be shaari! Wee w'a pye shenshiime na kon Kirisa na Azi fiige ki ni.

⁶ Yi Mariyama be shaari, wee wemu w'a labye ni nehemera pye yi mu ge.

⁷ Yi Andoronikusi ni Zhuniyasi ye shaari! Pee ne na shi sheen, na konho pye na kaso pyenii be sanha.

Pu be kaa ya ce fo xuuni tudunmokon pu te ni, pu da konho da be Kirisa na ne naha na.

⁸ Yi Anpiliyasi shaari, ne taanpii wu ne wii Kafon wo karijengege ki funho ni.

⁹ Yi Uruben shaari, wee ne wu labyenii Kirisa wo karijengege ki ni. Yi na taanpii Sitasisi shaari!

¹⁰ Yi Apelesi shaari, wee konho ya wolo xuuni Kirisa mege ki wuu na, ga, a wu mesanra ta.

Yi Aritobuli puga sheen pu shaari!

¹¹ Yi Herodiyon shaari, na shi shen we.

Narisisi puga sheen piimu pu ne Kafon wo karijengege ki ni ge, yi pee be shaari!

¹² Yi Tirifene ni Tirifozi shaari, pee ce shuun we, pee ya puye kon Kafon wo labye wu na.

Yi wu ceboroshon wu taanpii Perisidi be shaari, wee be ya la pye xuuni Kafon mu.

¹³ Yi Urufusi shaari, Kafon ya wemu naha bulo ge. Yi wu nu wu be shaari, wee wemu ne be ya wii na nu ge.

¹⁴ Yi wu fo kan Asenkirite ni Filegon ni Herimesi ni Patorobasi ni Herimasi mu! Wu cebooloo piimu be pu wa pu yiri ge, yi wu fo kan pee be mu!

¹⁵ Yi wu fo kan Filologi ni Zhuli mu, ni Nere ni wu ceboroshon, ni Olenpe. N'a daa fee piimu beeri pu wa pu yiri ge, yi pee be shaari.

¹⁶ Y'a yiye shaari ni fefere taanengege fo ni! Kirisa wo egilizii pu beeri ya yi shaari.

Yere lemu Poli ya pye ge

¹⁷ Ayiwa na cebooloo, kalaa wemu yee ya ta we mu ge, piimu p'a wee she, na ganha na n'a daa fee pu waagi, na pu nuyon kyeege ge, na yi jere jo y'a yiye kaseri pee na. Yi sii laraga yaha pu mu! ¹⁸ Bani pee sipyii pii ne wu Kafon Kirisa wo kapyebyii we, ga pu yacere

† Ezayi 52:15

tapiŋe pu ma zhaa. Sipyii piimu pu ŋe pu ya n'a daa wu keree ce xuuni-i ge, p'a ganha na ŋotanga jomɔ ni kafi-la lɛlɛɛge taga na pee faanna. ¹⁹ Ga yee kunni, yee ya Kile ŋomɛ co cogana lemu na ge, sipyii pu beeri wa lee ce. Lee wuu na ne funɔ taan xuuni yee shizhaa na. Na funɔ ki wa y'i bye fungɔnyɔ fɛɛ, yi da kasaŋaa pyi, y'i bye fɛfɛɛ, kakuunɔ la shishiin ganha ba ŋaa yi nibyegee ki ni we.

²⁰ Ayiwa, jeri funɔ ni ŋapiŋe ɔɔ Kile w'a da ba Shi-taanni wo sefɛɛɛ ti beeri kyɛɛgi na yege yi ɔɔɔ ni. Wù Kafɔ Yesu Kirisa wu niime kan yi mu!

²¹ Na kapyebyenii Timote ya yi shaari, ni na cebooloo Izirayeli sheen, pee piimu pu ŋe Lusisi, ni Zhasɔn, ni Sosipateri ge, pu be ya yi shaari. ²² Ayiwa, Teritusi wemu w'a we semɛ we ka ne mu ge, wee be ya yi shaari Kafɔ wo kariŋɛge ki ni. ²³ Na jatigina Gayusi ya yi shaari. Wee wu ŋe egilizi wu beeri jatigi. Erasiti wemu

wu ŋe Kulo li wariyahama wu ge, wee ni wù ceborona Karitusi ni, pee be ya yi shaari. [²⁴ Wù Kafɔ Yesu Kirisa wu niime kan yi beeri mu! Amiina.]

Pɔli ya Kile ɔɔ

²⁵ Kile Jozaama pemu wo yeɛ ne pye Yesu Kirisa keree na ge, se wa Kile ni wu baraga le yee ni pee shizhaa na. Lee kaŋmɔhɔhɔ le l'a foro kɛɛnge na. Li niŋmɔhɔhɔ ki bye fo yee niŋɛɛɛ. ²⁶ Ga lee ya foro nime kɛɛnge na, Kile tudunmɔ pu wo kafila nigama wu funɔ ni. Lee ya pye na saha ni Kile kodayi wu wo ŋomɛ ni, kɔnhɔ shi wusama beeri di Kile wo Jozaama pu logo, p'i dà Yesu na, p'i wu ŋomɛ co.

²⁷ Kile ye nigin wu ŋe fungɔnyɔ ɔɔ. Nɔɔ w'a dɛri wu mege na tɛhɛɛ ba Yesu Kirisa gbɔɔ ni. Amiina.

1 KORENTE SHEEN

Jɔɔ yɛ mu we sɛmɛ we d'a tun wɛ?

Pɔli w'a we sɛmɛ we tun Korɛnte egilizi wu mu. Korɛnte wu li bye Girɛkii fiige ki kugbɔɔ le. Kegaanɔ tapyege kulo li bye lii. Yeeponɔ ni yebyaa gbaara Pɔli ya pye Korɛnte ni egilizi wu sinduun wu ni (Kapyegɛe 18).

We sɛmɛ we kakana ɲuɲ

Tuun wemu ni Pɔli ya we sɛmɛ we ka ge, lee bi wu ta Efese kulo li ni, Azi fiige ki ni. A Korɛnte shɛɛn pii di she foro wu na, na wu yege keree kii na. A w'i kee wo ɲɔshɔɔɔ ka sɛmɛ wu ni. Girɛkii pu bye Korɛnte shɛɛn. Kawagaa ɲiɲɛɲɛɛ ki bi bye wà Korɛnte egilizi wu ni ge.

Korɛnte shɛɛn bi taa taa. Lee wuu na Pɔli ya pu yiri na pu pinne, p'i bye nigin. Wee tuun wu ni Fɛfɛɛɛ Munaa l'a loolodahaa kiimu kaan ge, a Pɔli di kalaa kan pu mu kee wo shɔɔnrigana nizaana shizhaa na. A wu xhɔ na jo sanha taanɲɛɛɛge shizhaa na we sɛmɛ we ni (1 Korɛnte Shɛɛn 13). Wu funɲɔ ki bye w'i pu yeri, n'a daa fɔɔ ya yaa na doroo torogana lemu na ge, p'i lee ɛɛ. Wu funɲɔ ki bye p'i Kile pelegana li bɛ ɛɛ.

Sɛmɛ wu kafila ɲugbɔɔɔ

Pɔli fò mujuu.

Bɛganhara temu ti bi waagi leni pu tɛ ni ge, Pɔli ya jo ni pu ni tee keree na.

Ná wemu w'a dɔɔɔɔɔ ti pye ge, egilizi wu sipyii p'a yaa na wee yeege puyɛ tɛ ni.

N'a daa fɛɛ ya yaa na puyɛ kiiri n'a daa baa fɛɛ mu wɛ.

Celenɛnɛ ni gbajiire ni gbaxɔɔɔ.

Yapɛɛɛ xaara keree.

Kile pelegana egilizi ni, ni Kafɔɔ fɛfɛɛɛ yalige ki keree.

Fɛfɛɛɛ Munaa ɲidaan li wo loolodaa keree, ni taanɲɛɛɛge keree.

Xuɲɛnɛ li keree.

Wari wemu p'a pinne la baa fɛɛ pu wo dɛɛɛ wu kaa na ge, ni fò keree.

Pɔli ni Sositenɛ fò mujuu

1 Nɛ Pɔli, Kile ya nɛ wemu yiri wu ɲidaan funɲɔ ni, na pye Yesu Kirisa wo tudunmɔɔ | Tudunmɔɔ ge, nɛ ni wù ceborona Sositenɛ, wèe p'a we sɛmɛ we yàa, na wu tun yee mu. ² Yee piimu pu ɲɛ n'a daa fɛɛ Korɛnte kulo li ni ge, Kile ya yee piimu yiri na pye wuyɛ wuu, na yi pye fɛfɛɛ Yesu Kirisa wo kariɲɛɛɛge ki funɲɔ ni ge. Na fara lee na, yee piimu bɛɛri p'a wù Kafɔɔ Yesu Kirisa mɛɛge ki pɛɛ na yi yaha xuu wemu bɛɛri ni ge, yee bɛ mu wèe ya wu tun. Wèe Kafɔɔ wu ɲɛ wii, na ɲɛ yee bɛ wo. Wèe ya yi shaari: ³ Wù To Kile ni wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wu niimɛ ni ɲariɲɛ kan yi mu.

Pɔli ya baraga tɛri Kile na Korɛnte shɛɛn wuu na

⁴ Nɛ baraga tɛri Kile na tuun bɛɛri ni yee wuu na. W'a yee le niimɛ ni Yesu Kirisa wo kariɲɛɛɛge ki funɲɔ ni, lee wuu na nɛ baraga tɛri wu na. ⁵ Yee na ɲɛ ni Kirisa ni kariɲɛɛɛge ni, Kile w'a yaɲmuyɔɔ bɛɛri kan yee mu. W'a kafila jogana wo lajɛ kan yee mu, na Kile koro li bɛ wo lajɛ kan yee mu. ⁶ Kirisa jomɔ pu wèe ya jo yee mu ge, yee ya pu kemɛ logo, na pu mara xuuni yi ɔɔɔɔ pu na.

⁷ Lee funɲɔ ni, yee piimu p'a wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wo cabaɲa ki sigɛe ge, Kile wo loolodaa la shishiin ya ta xuunɲɔ yee na wɛ. ⁸ Wee Kile yɛ pyaa ki da ba fanha kaan yee mu, fo na she ɔ wù Kafɔɔ Yesu Kirisa cabaɲa ki na, kɔnɔ jaagi xuu wa shishiin ganha ba da yi na kee caɲa wɛ. ⁹ Bani Kile ɲɛ ɲomɛɛ fɔɔ. W'a yee yiri na pa leɲɛ wu Ja Yesu Kirisa wo kariɲɛɛɛge ki ni, wee wemu wu ɲɛ wèe Kafɔɔ wu ge.

Pɔli ya Korɛnte shɛɛn pu yeri na pu bɛ

¹⁰ Ayiwa na cebooloo, na yi ɲɛɛri wù Kafɔɔ Yesu Kirisa mɛɛge ki wuu na. Yi bɛ ni yiye ni! Yi ganha bu waagi wa shishiin yaha wu jé yi tɛ ni wɛ! Yi bɛ yaha wu sii baraga ta yi tɛ ni! Yi binne ɲomɛɛ na! Yi binne fungɔɲɔɔ yi bɛ na! ¹¹ Bani na cebooloo, nɛ yi logo wù ceboroshɔ Kullowe wo sipyii pii ɲɔ na na bɛganhara ti wa yee tɛ ni. ¹² Na pii pu wa yu yee ni na Pɔli wuu pee ɲɛ; pii di yu na Apɔɔsi wuu pee ɲɛ; pii di yu na Pyɛɛri wuu pee ɲɛ; pii bɛ di yu na Kirisa wuu pee ɲɛ. ¹³ Wee tuun wu ni, yee wa giin na Kirisa wu bɛ w'a taa taa gɛ? Ta nɛ Pɔli w'a xu yee wuu na korikoritige ki na? Kelee ta nɛ wo mɛɛge ki na yɛɛ yee ya batize | batizeli? ¹⁴ Nɛ na pye nɛ sipya watii batize yee ni Kiripusi ni Gayusi kadugo na

wε, nε Kile shaari lee wuu na. ¹⁵ Lee funḡ ni, sipya wa shishiin wa da já jo na nε mεge na wee ya batize wε. ¹⁶ Uun de, can wi! Nε wa Sitefanasi wo puga sheen pu be batize. Li bu foro pii ni, nε sipya watii ce nige nε wemu batize yee ni wε. ¹⁷ Bani Kirisa ya ta nε tun na nε wa batizeli pyi wε, ga na nε wa Kile Jozaama pu yere li pyi. Nε di wa lee yere li pyi ni sipyii wo fungḡngḡ fεere ni wε, kḡnḡ Kirisa wo korikoritige ki xu wu ganha bu da bye kaḡuḡ baa wε.

Kirisa w'a Kile wo sefεere ni wu fungḡngḡ fεere ti shεe

¹⁸ Bani sipyii piimu p'a piin ge, Yesu na xu korikoritige ki na, pee jomḡ pe wo yere li nε pee sipyii pii mu ba nahanahara nε wε. Ga na nε wεe mu Kile wo sefεere, wεe piimu p'a shḡ ge. ¹⁹ L'a ka be Kile Kafila wu ni na:

«Nε na ba fungḡngḡ fεe
wo fungḡngḡ fεere ti kyεegi,
na shizhiinmε fεe wo laje
wu pye kaḡuḡ baa.» †

²⁰ Lee funḡ ni, yeke fungḡngḡ fḡ w'i da já jo sanha we? Yeke laje fḡ w'i da já jo wε? Kelee sipya wemu wu nε ke koḡ ke wo jomḡ cεwḡ ge, yeke wu be di da já jo wε? Kile ya ke koḡ ke wo fungḡngḡ fεere ti neri pye nahanahara. ²¹ Bani ke koḡ ke, ki ni ki wo fungḡngḡ fεere ti ni, ki ya já Kile ce wu wo fungḡngḡ fεere ti funḡ ni wε. Lee funḡ ni, Kile Jozaama pu wo yere le li nε nahanahara ke koḡ ke mu ge, l'a taan Kile be mu nago piimu p'a dā wu na ge, wu pee shḡ pee Jozaama pu wo yere li funḡ ni.

²² Ayiwa, Yawutuu pii wa naha sheshεere kakanhanāa shaa p'i kee na nii na; Girekii pii di fungḡngḡ fεere shaa. ²³ Ga wεe kunni, Kirisa wemu p'a kori tige na ge, wee wo jomḡ pu yere wεe ya byi. Pee jomḡ pe nε nḡyεegi jomḡ Yawutuu pu mu, na nε nahanahara shi wusama mu. ²⁴ Ga Kile ya piimu yiri ge, p'a pye Yawutuu la, p'a pye Girekii la, Kirisa wu nε pee mu Kile wo sefεere ni wu fungḡngḡ fεere. ²⁵ Bani Kile wo keree kiimu sipyii ya byi nahanahara ge, kee wo fungḡngḡ fεere t'a pele sipyii wo fungḡngḡ fεere ti beeri na; kiimu p'a byi baraga baa wogoo ge, kee baraga ya pele sipyii pu beeri wo baraga ki na.

²⁶ Yi bu li sεeri na cebooloo, yee na li ta na Kile ya yee piimu yiri ge, sipyii wo keree wiigana funḡ ni, fungḡngḡ fεe niḡhemεε wa yi ni wε, baraga fεe niḡhemεε di wa yi ni wε, sipyigbḡ niḡhemεε be di wa yi ni wε. ²⁷ Ga keree kiimu sipyii ya wii nahanahara ge, kee Kile ya shḡnri lḡ na daga na ke koḡ ke wo fungḡngḡ fεe pu shiige. Kiimu p'a wii baraga baa wogoo ge, kee Kile ya shḡnri lḡ na daga na baraga fεe pu shiige. ²⁸ Kaa lemu sipyii ya jεreḡ ge, kaa lemu na sipyii ya nḡuni ge, kaa lemu nε yafiin be pu mu-i ge, lee Kile ya shḡnri lḡ na daga na sipyii wo keree ki kyεegi, kiimu p'a wii nḡuḡ na ge. ²⁹ Lee funḡ ni, sipya wa shishiin da já wuyε pele Kile nahagbaa na wε. ³⁰ Wee Kafḡ Kile baraga ni yee ya jε Kirisa wo kariḡεge ki ni. Wee Kirisa we wu nε wεe wo fungḡngḡ fεere te. Yesu Kirisa baraga ni wεe ya pye sipyitiimeε Kile mu, na bye

fεεfεε, na nḡwuu ro ta na foro jurumu ni. ³¹ Lee wuu na l'a ka Kile Kafila wu ni na: «Wemu ba da wuyε sḡ, wufḡ wu wuyε sḡ Kile wo nibyegee kii funḡ ni.» ††

Pḡli wo Kile Jozaama yere Korente sheen mu

2 Na cebooloo, nε kunni ya she Kile wo Kile Jozaama pu jo yee mu tuun wemu ni ge, nε ta na wo kafilacene, kelee na wo fungḡngḡ fεere she yee na pu tajoḡ ni wε. ² Bani tuun wemu ni nε bye ni yee ni ge, kaa la shishiin funḡ ya tigi nige nε mu ni Yesu Kirisa ye be wε, Yesu Kirisa wemu p'a kori tige na ge, fo wee yee. ³ Na fara lee na, na nε yaha yee te ni baraga bye nε ni wε. Nε bi fyagi be fo na fuguri. ⁴ Nε Kile Jozaama pu yere li pye na kalaa wemu kan ge, wee ya ta pye sipyii wo fungḡngḡ fεere jomḡ wε. Ga nε bi na jomḡ pu yu, Kile Munaa l'i li wo sefεere ti shεe. ⁵ Kḡnḡ yee wo n'a daa wu nḡḡ ganha bu denḡ sipyii wo fungḡngḡ fεere na wε, ga wu nḡḡ di denḡ Kile ye pyaa wo sefεere ti na.

Kile wo fungḡngḡ fεere te

⁶ Ga lee be na, sipyii piimu p'a fanha ta n'a daa wu ni ge, wεe wo kalaa wu nε pee mu fungḡngḡ fεere. Tee nε ke koḡ ke wo fungḡngḡ fεere wε. Sefεere te ti wa ke koḡ ke nḡḡ ni ge, t'i nε tee be wuu ro wε. Koḡ ke ni ki sefεere ti wo fungḡngḡ fεere ti na ba doro. ⁷ Ga Kile wo fungḡngḡ fεere ti wo yere wεe ya byi. Kaḡmḡḡnḡ li nε tee fungḡngḡ fεere te. T'a nḡḡ ke koḡ ke sipyii na. Kile ya ti gbegele yaha wεe mu fo na ta koḡ nḡḡ sanha zhan wε, kḡnḡ wεe di ba pεreḡ ta. ⁸ Ke koḡ ke wo sefεere ta shishiin ya tee fungḡngḡ fεere ti ce wε. Pu da bi ta p'a ti ce, pu bi da ga Kafḡ, Kḡḡ Fḡḡ, wu kan pu kori tige na wε. ⁹ Ga ma na jo ba y'a ka Kile Kafila wu ni wε na tee fungḡngḡ fεere te nε kaa la:

«Sipya nii sanha daha na lemu na wε;
Sipya niwii sanha li logo wε;
Sipya sanha wu funḡ be sha su li na wε;
Kile kaa ya dan piimu ni ge,
pee kaa na w'a li gbegele.» ‡

¹⁰ Na ta Kile d'a lee she wεe na Fεfεere Munaa baraga ni. Bani Kile Munaa ya keree beeri seeri fo na ki ceni, ali Kile wo kaḡmḡḡnḡ ki beeri. ¹¹ Ma bu sipya wii, munaa le li nε wu ni ge, lee l'a wu fungḡngḡ ceni; ni lee ni wε, sipya watii da já ki ce wε. Mu li wa Kile be shizhaa na, lemu li nε Kile ni ge, sipya wa shishiin da ga lee ce wε, fo Kile Munaa li ye nigin. ¹² Na ta wεe kunni ya Kile Munaa lemu ta ge, lee ya ta pye ke koḡ ke wuu wε, ga Kile ye pyaa ni lee ya yiri, kḡnḡ Kile ya kasaḡaa kiimu beeri loolo kan wu mu ge, wu kee beeri ce. ¹³ Lee wo kafila wεe wa yu. Wεe di wa ta na wu yu na be ni sipyii wo fungḡngḡ fεere ni wε, ga yemu Kile Munaa l'a yu wu mu ge, yee wεe ya yu. Lee shεgana le na wεe wa Kile Munaa li wo can wu shεe na be ni liye pyaa wo kafilajo wu ni. ¹⁴ Ga Kile Munaa nε sipya wemu ni wε, weefḡ da ga gbara lee Munaa le wo keree ki na wε, bani wu ma kee wii nahanahara keree wuyε nii ni. W'a da já ki naha ce be yere wε, bani Kile Munaa ye nigin gbḡḡ ni

† Ezayi 29:14; Zaburuu 33:10

†† Zheremi 9:23 ‡ Ezayi 64:4

sipya ya kee naha ceni. ¹⁵ Lee Munaa le bu bye sipya wemu ni, weefɔɔ na já da keree bæri naha shɔɔnri. Sipya wa shishiin di wa da já jaagi shan be wu na we. ¹⁶ Ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni we na: «Sipya weke wu d'a Kafɔɔ fungɔɔɔ cɛ, ni weefɔɔ na já wu kalaa we?» † Ga wèe kunni, wèe ya Kirisa wo fungɔɔɔ ke ta.

Kile wo kapyebyii pu bæri pu ne kapyebyenii

3 Ayiwa na cebooloo, li can koo ni, sipyii piimu ya paari na sahanj ni Fefɛere Munaa nidaan ni ge, ne ta jo ni yee ni ba ne yaa na jo ni pee ni we. Ga sipyii piimu p'a paari ke koɔɔ ke wo nidaan wu funɔɔ ni ge, ne jo ni yee ni ba ne yaa na jo ni pee ni we. Ne yee yaha ba nɔɔɔpiire ne we n'a daa wu shizhaa na Kirisa na. ² Lee wuu na ne jirimɛ kan yee mu. Yalige kemu k'a gbile ge, ne ta kee kan yi mu we, bani yi bi da ga já ki na we. Ali nijaa we be ni yee wa da já yalitigbilege na we, ³ bani ke koɔɔ ke paarigana na yee wa paari sanha. Neɛɛnɛwaa ni kafilaɛɛɛɛ te ti wa yee te ni ge, na tee yaha wà, ta yee ya paari me ke koɔɔ ke wo paarigana na we? Ta yee ya paari me ceepuuro lakuuɔɔ wo paarigana li na we? ⁴ En yee ba yu: «Pɔli wo ne ne.» kelee «Apɔɔɔsi wo ne ne.» Ta yee ya doroo me sipyitiilee torogana na we, piimu ne Kile Munaa baa ge? ⁵ Wee tuun wu ni Apɔɔɔsi ne jɔɔɔ we? Ne Pɔli be di ne jɔɔɔ we? Kile wo kapyebyii ye wèe ne, yee ya n'a daa wu ta piimu keɛ kurogo ge. Kafɔɔ ya kapyenɛɛ kiimu kan kan wèe mu ge, kee wèe wa bæri ya byi. ⁶ Tige ne nɔri, a Apɔɔɔsi di ki lɔɔ le, ga Kile w'a ki pye k'a shɔ, na le. ⁷ Lee funɔɔ ni, tige ki nɔɔɔɔ wu yoo, ki lɔɔ levɔɔ wu yoo, wee wa shishiin ne yaaga be we. Kile wemu w'a ki pye k'a shɔ, na legi ge, wee wu ne nɔɔɔ ki na. ⁸ Tige ki nɔɔɔɔ we, ni ki lɔɔ levɔɔ wu ni, pu bæri pu ne nigin. Kile na ba pu saraa na be ni pu bæri nigin nigin wu nibyegge ni. ⁹ Bani wèe bæri pu ne kapyebyenii Kile mu, yee di ne Kile wo keɛɛ ye, kelee Kile wo piyɛ ye.

Wa bæri wo kapyenɛɛ ki pyegana li nɔɔ na ba faa

¹⁰ Ayiwa, Kile ya niime wemu kan ne mu ge, na saha ni wee ni, ne puga ki nɔɔ shan yee mu ba popye ne we, wemu ne fungɔɔɔɔ fɔɔ ge. Watii w'a wu wo puuro nɔɔ na byi lee nidaa le na nime. Ga fo wa bæri bu kasɛɛge yaha wu wo puuro ti pyegana na. ¹¹ Bani nidaa lemu nɔɔ k'a shan ge, lee ne Yesu Kirisa. Latii nɔɔ wa da já zhan nige lee kadugo na we. ¹² Pii na ba sannii kelee wari kelee pɛɛwa faakageeye taga pu wo labye wu pye lee nidaa le na. Pii be na ba pu wo labye wu pye ni tiye ni, kelee nà, kelee waha. ¹³ Kiiri wu wo canj nii li na ba wa bæri wo labye tuugo she na fiinɛ. Bani lee canj nii le wo na ki na ba wa bæri wo labye wu nɔɔ wolo, na wu shi she. ¹⁴ Sipya wemu bu wu wo labye pye lee nidaa le na, na ki ba wee labye we nɔɔ wolo k'i ya já yaaga kyɛɛgi wu mu we, Kile na ba weefɔɔ saraa. ¹⁵ Ga na ki bu wemu wo labye wu sorogo, weefɔɔ da ba kuduun ta we. Wufɔɔ ye pyaa kii kunni na

ba shɔ. Ga wu shɔɔgana li wa me, ba na ma sipya paari, m'a ba da foro ki ni we.

¹⁶ Ta yee ya li cɛ na jo yee pu ne Kile wo pɛɛɛɛ pugbɔɔ ki we? Ta yee ya li cɛ na jo Kile Munaa l'a tiin yee funyɔɔ ni we? ¹⁷ Sipya wemu bu Kile wo pɛɛɛɛ pugbɔɔ ki kyɛɛgi, Kile be na weefɔɔ kyɛɛgi. Bani fefɛere puga ki ne Kile wo pɛɛɛɛ pugbɔɔ ke, yee di ne kee pɛɛɛɛ pugbɔɔ ke.

¹⁸ Sipya wa shishiin ganha ba wuye faanna we! Wa ba wuye wii na fungɔɔɔ fɔɔ wee ne na saha ni ke koɔɔ ke wo keree ni, wufɔɔ wu wuye pye nahanaha, kɔɔɔ wufɔɔ di já fungɔɔɔ fɛere can can wuuro ti ta. ¹⁹ Bani ke koɔɔ ke wo fungɔɔɔ fɛere ti ne nahanahara Kile mu. L'a ka be Kile Kafila wu ni na: «Puye pyaa wo shizhiinme tifuuyo na Kile ya fungɔɔɔ fɛe conii.» †²⁰ L'a ka sanha Kile Kafila wu ni na: «Kafɔɔ ya fungɔɔɔ fɛe pu wo fungɔɔɔ yi bæri cɛ. W'a li cɛ na kɔɔɔ wa yi na we.» ²¹ Lee wuu na sipya wa shishiin ya yaa w'a wuye pɛɛ sipyii wuu na we. Bani yanmuɔɔ yi bæri yi ne yee woyo: ²² Ne Pɔli yoo, Apɔɔɔsi yoo, Pyɛeri yoo, koɔɔ ke yoo, ni-ifɛere yoo, xu yoo, nime wo keree kii yoo, kiimu k'a ma ge, kee yoo, yee bæri ne yee woyo. ²³ Ga yeeye pyaa di ne Kirisa wuu; Kirisa di ne Kile wo.

Kirisa wo tudunmɔɔ pee ni pu kapyegee

4 Ayiwa, p'a yaa na wèe wii Kirisa wo kapyebyii, Kile wo can niɔɔɔɔ wu kaa ya le piimu keɛ ni ge. ² Pu bu kapyenɛɛ kaa le sipya wemu keɛ ni, lemu p'a zhaa wu mu ge, lee li wa me. Wu pye nɔɔɛɛ fɔɔ kapyenɛɛ ki ni. ³ Ne ye pyaa ki mu, yee na já yemu jo ne shizhaa na, kelee sipyii na já kiiri wemu kɔɔ ne na ge, ne lee la wii naye mu kaa latii we. Ne ye pyaa ki be di wa da ga naye jaagi we. ⁴ Ne zɔ kunni sanha ne jaagi kaa la na we, ga lee di wa nago kanna sipyitiime ne ne we. Kafɔɔ wu ne ne kiiri kɔɔɔɔ. ⁵ Lee wuu na, yi ganha bu da kiiri kɔɔ sipya wa shishiin na, na tuun wu ta wu sanha nɔ we. Yi yere fo Kafɔɔ bu she ba! Kaa kaa l'a nɔɔɔɔ womɔ ni ge, wu na ba kee bæri yege keɛɛɛ na, na sipyii zɔɔɔ funɔɔ keree bæri she. Wee tuun wu ni pɛɛɛɛ kemu ya yaa ni wemu ni ge, Kile na ba kee kan weefɔɔ mu.

⁶ Ayiwa na cebooloo, ne keree kiimu jo na ni Apɔɔɔsi shizhaa na ge, ne kee bæri pye na she yee na, k'i bye yi mu kalaa. Yemu y'a ka Kile Kafila wu ni ge, kɔɔɔ yi ganha bu yee ye we. Yee wa shishiin ya yaa w'a sipya wa wo mege keree taga w'a wuye pɛɛ, wa tɔɔ di ben wu mu we. ⁷ Bani mu wu wa maye pɛɛ mu lee pɛɛ-gana li na ge, leke l'i wa mu mu na toro pusamaa taan we? Leke l'i wa mu mu Kile ya ta lemu kan mu mu-i we? Ayiwa, ni y'i ne Kile wo niganya mu mu, wee tuun wu ni naha na mu di maye pɛɛ, na li pye kanna Kile ya ta yi kan mu mu-i we?

⁸ Ayiwa na cebooloo, yee wo xuugo ki kunni ya xɔ! Yee ya yanmuɔɔ yi bæri ta na xɔ! Yee ya nɛri saannaa, na ta wèe di sanha saanra ta we! Ne funɔɔ ki wa y'i sii pye saannaa ye pyaa pyaa, kɔɔɔ wèe be di binne pye saannaa ba yi ne we. ⁹ Bani Kile ne kanna kadugo yiri

† Ezayi 40:13

†† Zhɔbu 5:13 ‡ Zaburuu 94:11

w'a wèe yaha, wèe piimu pu ñe Kirisa wo tudunmɔɔ pu ge. Wèe ñe ba sipyii ñe wε, p'a piimu wo kiiri kɔn na ya-ha xu na ge. Bani wèe ya ñeri yawiye koŋɔ bεeri mu ba pee ñe wε. Wèe ya pye yawiye sipyii mu, ni mεlekεε bε mu. ¹⁰ Wee ya ñeri sicere fεε Kirisa wo mεge ki wuu na, ga, a yee kunni di ñeri nime fungɔŋɔ fεε pee, Kirisa wo kariŋεεge ki funŋɔ ni! Wèe ya ñeri nime baraga baa sipyii, a yee di bye ni baraga ki ni! Wèe ya ñeri yafanhaya, yee di pεeŋε taa! ¹¹ Ali nime we bε ni, wèe wa gana xuugo ni waga keŋε ni. Cére fàya ya wù yaa wε. Kpɔɔɔ t'i kɔni wù na, ñuŋɔ taleŋε di ñe wù mu wε, fo na ñaari ñaari na yeree. ¹² Wèe ya wu cére kana labye feni. Pu ba wù shehele, wèe di duba pyi. Pu ba wù kana, wù na lee xu wùye ni. ¹³ Ali pu ñehe ba wèe mεge kyεegi bε, wèe na pu ñuŋɔ círi ni lotaan ni. Wèe ya ñeri gara koŋɔ mu. Wèe ya ñeri kaŋɔ baa fo na pa nɔ ba niŋaa ñe wε.

¹⁴ Di wa pee jomɔ pe ka tun yi mu kɔnhɔ di shiige le yi nahaya ni-i dε! Ga n'a pu ka na tun yi mu, kɔnhɔ di yi kalaa ba na nagoo ñe wε, piimu ya dan na ni ge. ¹⁵ Bani ali yee ñehe kalaatii ta na nɔ pu kabɔŋɔ ke (10.000) bε na, to nigin pe wu ñe yee mu n'a daa wu ni. Wee ñe nε, bani nε wo Kile Jozaama pu wo yεre li funŋɔ ni yee ya dà Yesu Kirisa na. ¹⁶ Lee wuu na, na yi ñeri y'a na wo ñaarihana li taanni. ¹⁷ Kee funŋɔ ki ni n'a da Timote tun yi mu. Na nidaan ja wu ñe wii, na ñe ñomεε fɔɔ Kafɔɔ wo kariŋεεge ki ni. Lemu li wa nε wo ñaarihana le Kirisa wo kariŋεεge ki ni ge, wu na zhe yi funyɔ to lee na. Lee ñaarihana li wo kalaa nε gaan tεye yi bεeri ni egilizii pu bεeri mu.

¹⁸ Pii wa bi giin yee ni na nε da guri zhe nige yee yiri wε, a peefεε di tabaara lɔ le puyε ni. ¹⁹ Ga Kile bu sɔɔ n'a da mɔ nige di she yi yiri wε. Wee tuun wu ni, kafilagbɔ wemu pii tabaara fεε pii wa yu ge, nε ba nɔ wà, lemu li ñe pu wo se kaa li ge, nε na lee cε. ²⁰ Bani Kile wo saanra | Kile saanra ti ñe ñɔ kafila kajii wε, ga sefεεre kajii li ñe lii. ²¹ Ayiwa, leke kaa di wa yee na wε? Di da se ni yakɔŋɔ ni yi feni laa? Ta di zhe ni taanŋεεge ni lotaan ni?

Torogaguunɔ lemu l'a ña Korente egilizi wu ni ge

5 Ayiwa na cebooloo, shenŋεhemεε p'a yi jo nε mu na dɔɔɔɔ ta ti wa yee tε ni, dɔɔɔɔ temu ti ñe ali piimu bε ñe Kiricεen wε, pee bε ya gbara ti na-ε ge: Nε logo na yee wa nigin w'a wu to shɔ kɔn shɔ wu na na pye wu shɔ. ² A tabaara di nɔhɔ yee ñi sanha na taha lee bε na. Le kaa le bi yaa li sii yee nahaya tanha xuuni, kɔnhɔ wemu w'a li pye ge, wee di waa laha yi na. ³ Nε wa yee tε ni wε, ga na fungɔŋɔ d'a pinne ni yi ni. Nε kunni ya kiiri kɔn xɔ we ná we na, ma na jo naye pyaa bε ki ñe wà. ⁴ Ayiwa, yi ba ba yiye pinne tuun wemu ni Kafɔɔ Yesu mεge na, na bε wo fungɔŋɔ ki na binne ni yi ni, na fara wù Kafɔɔ Yesu wo sefεεre ti na. ⁵ Y'i wee sipya we le Shitaanni keŋε ni! Kɔnhɔ wu ceepuuro ti wo lakuŋɔ k'i gyεegi, wu munaa le di ba shɔ Kafɔɔ Yesu cabaŋa.

⁶ Ñuŋɔ wa li na yee p'a yiye kεre wε! Ta yee ya li cε na jo buuri shizhenhere nifenhεfenhere ye t'a myεdɔnhɔŋɔ

bεeri yirige wε? ⁷ Yi buuri shizhenhere nilεere ti bεeri yeege yiye tε ni, kɔnhɔ y'i bye myεdɔnhɔŋɔ nivonŋɔ. Bani li can koo ni shizhenhere wa yi ni wε, na li kaŋuŋɔ pye Nuwuuro ti wo Kalenε | Kalenε li Dubyapige ki ñe wèe mu, kemu ya wolo na pye saraga wèe wuu na ge. Kee ñe Kirisa wuyε pyaa. ⁸ Wee tuun wu ni, wù kalenε li gba! Wù ganha bu li gba ni buuri shizhenhere nilεere ti ni wε! Lee kɔri ñe: Wù ganha bu li gba ni kakuuyo, kelee ni dɔɔɔɔ ni wε! Ga wù li gba ni shizhenhere baa buuri ni. Wee buuri we ñe can ni fεfεere wèe zɔɔɔ pu na!

⁹ Nε yi ka na tun yee mu na sεmε wu ni jo sipyii piimu p'a taanfεεge pyi ge, jo yee ganha ba gari ni peefεε ni wε. ¹⁰ Ga lee wa nago kanna yee pu kɔn laha ke koŋɔ ke wo taanfεεge pyevεε, ni ki natakuumɔ fεε, ni ki nagaalaa, kelee ni ki yaperεgaan bεeri na-ε dε! Lee bu ya-ha li pye, fo yi bu foro ke koŋɔ puga ke ni. ¹¹ N'a da li she yi na jo sipya wemu bεeri w'a yu na n'a daa fɔɔ wee ñe, na taanfεεge pyi kelee natakuumɔ keree, kelee yaperεgaanra, kelee na sheheε pyi, kelee singbaa, kelee nagaara ge, yi ganha bu binne ni wee wa ni kaa la shishiin na wε. Ali yee ya yaa yi pinne li bε ni wee sipya wa ni wε. ¹² Piimu ñe Kiricεen wε, na kiiri kɔn pee na, lee ñe nε wo nibyii wε. Ga n'a daa fεε piimu pu wa yee wo egilizi wu ni ge, yee p'a yaa na pee wo jurumu wu kiiri kɔn. ¹³ Piimu ñe Kiricεen wε, Kile ye pyaa na ba kiiri kɔn pee na. Ga ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni wε na: «Yee pu kakuubye wu kɔri yeege yiye tε ni.» †

N'a daa fεε ya yaa p'a puyε yiri fanha puga wε

6 Naha k'a yee pye bεganhara bu jé yee wa ni wu ceboro tε ni, yee da ga she ni pee jomɔ pe ni n'a daa fεε pu mu wε, ga piimu ñe Kiricεen wε, yee na dεre yiye yiri fanha puga, pee mu wε? Lee ya saha wε. ² Wee tuun wu ni ta yee ya li cε na fεfεere sipyii pii pu da ba kiiri kɔn ke koŋɔ ke na wε? Ayiwa, ni li wa nago yee pu da ba kiiri kɔn ke koŋɔ ke na, keree kiimu ki ñe kafenhεfenhεŋε ge, nahana yee pye yee ganha bu já kee shɔɔnri yiye tε ni-i wε? ³ Ta yee ya li cε na wèe pu da ba kiiri kɔn ali mεlekεε pii bε na wε? Ni lee na ba bye, kafenhεfenhεŋε kii k'a byi wù tε ni ke koŋɔ ke na ge, yee na kee shɔɔnri kanha dii wε? ⁴ Na ta kii keree kii k'a di bu jomɔ le yee tε ni, sipyii piimu ñe yaaga bε Egilizi koo ni-i ge, yee na dεre she pee pye yi kiirikɔn! ⁵ N'a yi yu kɔnhɔ yiye pyaa bε di li cε na shiige ki ñe kii. Shen nigin bε ya sii yee tε ni fungɔŋɔ fɔɔ wemu na já cebooloo pu tε kayuu jo-e ya? ⁶ Ayiwa, ta l'a saha can na, nago ceboro wa wu she kayuu teŋε ni ceboro wa ni fanha puga, sipyii mu piimu ñe Kiricεen wε?

⁷ Bεganhara na jé yee tε ni fo na she yee pye yee na yiye yiri fanha mu, lee ye pyaa wa yee mu ñuzogoro. Naha k'a yee pye yee ya gbara yee p'a katiibaagaa kii xuli yiye ni-i wε? Naha na yee di ya gbara ye p'a nanmahara keree xuli yiye ni-i wε? ⁸ Ga fo yee na tεre na katiibaagaa ni nanmahara ti pyi. Go yi cebooloo na yee wa ki pyi! ⁹ Ta yee ya li cε na jo taa ñe sipyitiibaalaa mu Kile wo saanra | Kile saanra ti ni-i wε? Yi ganha ba

† *Duterεnɔme 19:19 ni 22:21-24 ni 24:7*

yiye faanna we! Taanfεεε pyevee yoo, yaperεgaan yoo, dɔdɔ yoo, namaa piimu be ya puyε sinnε ge, pee yoo, ¹⁰ nagaalaa yoo, natakuumɔ fεε yoo, singbaa yoo, yayirilee yoo, javafεε yoo, pii p'a shishiin tajege wa Kile wo saanra ti ni we. ¹¹ Kii yahaganjaa kii sipyii pii wa bi bye yee be ni. Ga Kile ya yee jε, na yee pye fεfεε na yeege kakuuyo ni, na yee pye sipyitiimεε Kafɔɔ Yesu Kirisa mεge na, Kile Munaa li baraga ni.

Kafɔɔ wuuro ti jε n'a daa fɔɔ ceepuuro

¹² Pii wa yu yee ni na keree bεeri jɔ ya kan yee mu! Ga n'a da li she yi na jo kuduun wa keree bεeri ni we. Keree bεeri jɔ ya kan, ga nε kunni di wa da ga naye ya-ha bulo kaa tuugo bεeri mu we. ¹³ Pii be wa yu sanha yee ni na yacεε kaa na yalige ya yaa, yacεε be d'a yaa yalige kaa na. Can wu jε wii. Ga caɔa ka wa ma, Kile na ba yi shuun wu bεeri kyεεgi. Ga sipya ceepuuro te kun-ni, tee ya ta yaa dɔdɔɔ kaa na we. Kafɔɔ wuu na ti jε, Kafɔɔ be di sipya ceepuuro ti marani. ¹⁴ Kile w'a Kafɔɔ jε na yeege xu ni, wu na ba wεe be jε na yeege xu ni wu sefεεε ti baraga ni. ¹⁵ Ta yee ya li cε na jo Kirisa yatenyε yi jε yee ceepuuro ti wε? Wee tuun wu ni, nε ma na Kirisa wu wo yatenge ka lɔ na taga navarashɔ yatenyε sogolo gε? Lee kunni ya saha we. ¹⁶ Kelee ta yee ya li cε na jo sipyaa sipya w'a sinne ni navarashɔ ni ge, ma ni wu ni, yi bεeri ya jεri ceepuuro nigin wε? Bani l'a ka Kile Kafila wu ni na: «Pu shuun wu bεeri na jεri ceepuuro nigin.» ¹⁷ Ga sipya wemu bu wuyε kan Kafɔɔ mu, weefɔɔ ni Kafɔɔ ma bye nigin wu Munaa li ni. ¹⁸ Y'a fe dɔdɔɔ jaha na. Jurumu wemu sama sipya ya byi ge, wee ya dani wu ceepuuro ti kpeεnge ke na. Ga sipyaa sipya w'a dɔdɔɔ pye ge, jurumu w'a pye wuyε pyaa ceepuuro ti na. ¹⁹ Ta yee ya li cε na jo yee ceepuuro ti jε Fεfεεε Munaa li wo Kile-pεεjε pugbɔhɔ wε? Lee Fεfεεε Munaa le wa yee funyɔ ni. Kile w'a li kan yee mu. Yee jε nige yiye wuu we. ²⁰ Bani pεewa na Kile ya yee shɔ. Lee wuu na y'a baraga tεri Kile na ni yi ceepuuro ti ni.

Celenεε kelee gbajiire keree

7 Ayiwa, y'a yegeye yemu ka na tun na mu yi sεmε wu ni ge, wu she yee feni. L'a jɔ n'a mu wu ganha bu cee lɔ we. ² Ga kɔnhɔ dɔdɔɔ ganha ba byi we, n'a bεeri ya yaa wu cee lejε, cee bεeri di gbaga je n'a mu. ³ N'a ya yaa w'a lemu pyi wu shɔ mu ge, wu lee jɔ yaha cee wu mu. Cee be ya yaa w'a lemu pyi wu poo mu ge, wu be di lee jɔ yaha n'a wu mu. ⁴ Bani cee ceepuuro tiye pyaa jε wu wuuro we, ga wu poo wuuro ti jε tii. Mu shiin li wa, n'a be wo ceepuuro tiye pyaa jε wu wu-uro we, ga wu shɔ wuuro ti jε tii. ⁵ Wee tuun wu ni, yi ganha ba yiye shege we! Yi beshuun na j'a jo na be yi na, na tuun wa pye yiye kadugo na, kɔnhɔ y'i wee tuun we pye Kile-jεεge na. Ga wee tuun we bu doro, y'i guri pye ni yiye ni sanha! Ni lee be we, y'a da j'a yiye na we, lee funjɔ ni Shitaanni be na yi taanna wii di yi jɔɔ le jurumu ni.

⁶ Ye n'a yu mε yi mu ge, yi yeri yeri jomɔ pu wa pii, li wa fanha kaa we. ⁷ Li da yaha nε kaa na, sipyii bεeri ya yaa pu pye ba nε jε we. Ga wa bεeri ni wu loolodaa li wa Kile mu. Kaa la wo loolodaa wa wa mu, la betii be wo loolodaa be di jε wa be mu.

⁸ Ayiwa, piimu pu wa pu sanha gbaya je, kelee na cεe lejε-ε ge, ni cεe piimu wo namaa p'a xu ge, nε funjɔ na kunni, pee pu kori yaha mu pu yε ba nε jε we. Lee ya jɔ shen. ⁹ Ga pu bu da p'a da j'a puyε na we, wee tu-un wu ni p'a yaa wa bεeri wu gbaga je, kelee na cee lejε. Bani, lee ya jɔɔ pu mu pu kori yaha w'a mu, gbaya kelee cεe la di da pu sorogo.

¹⁰ P'a n'a daa fεε piimu kan xɔ puyε mu ge, ye n'a da jo pu mu ge, yee wa nεyε pyaa wo nijoyo we, ga Kafɔɔ woyo yi wa yii. Yee yi wa mε jo, cee wu ganha bu da wu gbaga xɔ n'a wu mu we! ¹¹ Cee wemu shiin bu foro wu poo mu, wee tuun wu ni w'a yaa wu wuyε yaha w'a n'a baa, kelee wu guri she be ni nale wu ni. N'a be ya yaa wu wu shɔ yaha we.

¹² Ayiwa, ye n'a da jo pusamaa mu ge, yee wa Kafɔɔ wo nijoyo we; nεyε pyaa k'a yee yu. Ceborona wa bu bye n'a daa fɔɔ, wu shɔ di jε n'a daa fɔɔ we; cee wu bu sɔɔ na diin wu mu, n'a wu ya yaa wu wu yaha we. ¹³ Cεboroshɔ wa be shiin bu bye n'a daa fɔɔ, wu poo di jε n'a daa fɔɔ we; n'a wu bu sɔɔ na cee wu mara wu shɔ, cee wu ya yaa wu foro we. ¹⁴ Bani na n'a wu yaha wu jε Kiricen we, wu ni cee wu bu bye shiizhan, w'a Kile tεεjε. Mu shiin cee wu be jε wu bu da wu jε Kiricen we. Wu ni n'a wu bu bye shiizhan, wu be ya Kile tεεjε. Lee kaa be we, pu nagoo pu na bye kanna pu jε Kiricen we, na ta pu d'a Kile tεεjε can can na. ¹⁵ Ga pu shuun wu ni wemu wu jε n'a daa baa fɔɔ wu ge, wee bu jo wu foro n'a daa fɔɔ wu ni, yi wu yaha wu foro wu ni. Wee tuun wu ni n'a daa fɔɔ w'a pye cee wu la, wu shiin ya pye n'a wu la, wu na bye wuyε mu. Kile ya yee yiri, kɔnhɔ y'i ba bye janiε na. ¹⁶ Bani mu cee n'a daa fɔɔ we, dii m'i da j'a bye m'i li cε na mu wu da ba ma poo wu jɔɔ wolo we? Kelee mu n'a n'a daa fɔɔ we, dii m'i da j'a bye m'i li cε na mu wu da ba ma shɔ wu jɔɔ wolo we?

Maye yaha ba ma bye a Kile di ma yiri we

¹⁷ Lee niε na foro w'a, wa bεeri ya yaa w'a jaaari w'a sahanjɔ ni wu loolodaa ni, Kile ya lemu kan wu mu ge. Kile ya wufɔɔ yiri na wu yaha yahama pemu be ni ge, wu da jaaari w'a sahanjɔ ni pee be ni. Wee kalaa we n'a gaan n'a daa fεε pu mu egilizii pu bεeri ni. ¹⁸ Kile bu sipya wa yiri na wufɔɔ ta w'a cekɔɔɔ pye xɔ, wufɔɔ wu wuyε yaha w'a mu. Wu shiin bu wemu yiri na wufɔɔ ta wu sanha cekɔɔɔ pye we, wufɔɔ ganha ba li shaa nige fo wu gɔh we. ¹⁹ M'a cekɔɔɔ pye yoo, ma ya cekɔɔɔ pye-e yoo, lee la shishiin kapɔh jε we. Lemu wo kapɔh li wa ge, lee li wa mε na Kile wo jɔmεεjogoo ki koo jaaari. ²⁰ Kile ya wa bεeri yiri, na wufɔɔ yaha yahama pemu ni ge, wufɔɔ ya yaa na wuyε yaha pee yahama pu ni. ²¹ Kile bi ma yiri na ma yaha bulooro ni, ma ganha bu lee kaa taga ma funjɔ cɔhri we. Ga tɔcɔhɔ bu da ki na jε ma mu m'a foro bulooro ti ni,

m'a yaa ma foro ti ni. ²² Bani sipya wemu Kafɔɔ ya yiri na wu yaha bulooro ni ge, weefɔɔ ya ɲeri wuyɛ wo Kafɔɔ mu. Sipya wemu bɛ di bu bye wuyɛ mu, Kirisa bu ma yiri, m'a ɲeri wu bulo. ²³ Kafɔɔ ya yee shɔ pɛrɛmɛ pemu na ge, p'a waha shɛn. Wee tuun wu ni yi ganha bu bye sipyii wo buloo wɛ.

²⁴ Na cebooloo, Kile ya yee bɛɛri nigin nigin wu yiri na yi yaha yahama pemu ni ge, wa bɛɛri ya yaa wu kori pee yahama pu ni.

Mudasiilee keree

²⁵ Piimu pu wa pu sanha namaa ni cɛɛ kalɛɛ pye ɲa bada-ɛ ge, yemu n'a da jo pee mu ge, yee wa Kafɔɔ wo nijoyo wɛ, nɛyɛ pyaa k'a na fungɔngɔ shɛɛ pu na. Ga Kafɔɔ wo cemɛ pu baraga ni, y'a yaa yi dɔ na jomɔ pu na. ²⁶ Kanhama pe pu wa nime ge, pee kanhama pu wuu na nɛ li ta jo l'a ɔɔɔ wa bɛɛri mu wu kori yaha ba w'a sii wɛ. ²⁷ Cee bi ɲɛ ma mu, ma ganha bu wu yaha wɛ. Ma shiin bi ɲɛ ma sanha cee lenɛ wɛ, wee tuun wu ni m'a mayɛ yaha wà mu cee baa. ²⁸ Ga lee bɛ na, ma ɲɛɛ cee lenɛ, ma ya jurumu pye wɛ. Dɔɲɛ fuceri nacebaa bɛ ɲɛɛ gbaga je, wu ya jurumu pye wɛ. Ga kanhama see wo p'a da ba nɔni gbaya cɛɛ ni cɛɛ kafɛɛ na pu ɲiifɛɛɛ ti ni. N'a bi giin di yi ɲunɔ wolo pee kanhama pu ni.

²⁹ Ayiwa na cebooloo, ye n'a giin di jo yi mu ge, yee yi wa mɛ jo koɲ ki taaxɔɔ l'a tɛɲɛ. Wee tuun wu ni, piimu pu wa ni cɛɛ ni ge, pee pu la le puyɛ ni Kafɔɔ wo labye wu fɛni. P'i bye kanna cɛɛ bɛ ɲɛ pu mu wɛ. ³⁰ Piimu p'a mɛɛɛ suu ge, pee di la le puyɛ ni Kafɔɔ wo labye wu fɛni. P'i bye kanna pu bi mɛɛɛ bɛ suu wɛ. Piimu p'a fundanga pyi ge, pee di la le puyɛ ni Kafɔɔ wo labye wu fɛni. P'i bye kanna pu bi fundanga bɛ pyi wɛ. Piimu p'a zhɔ pyi ge, pee di la le puyɛ ni Kafɔɔ wo labye wu fɛni. P'i bye kanna pu bi koɲ ke yaɲmuyɔ ye shaa bɛ wɛ. Bani koɲ ni ki yaɲmuyɔ yi wa da mɔ y'i xhɔ wɛ.

³² Lee wuu na n'a bi giin jo funzhaga katii ganha bu jɛ yi ni wɛ. Sipya wemu wu ɲɛ wu sanha cee lɔ-ɛ ge, Kafɔɔ wo nidaan keree ki ma bye weefɔɔ wo cɔɔɔɔ keree. Wu funzhaga kaa bɛɛri li ɲɛ lemu li da wu pye wu taan Kafɔɔ mu ge. ³³ Ga wemu bu cee lenɛ, wee ma ke koɲ ke wo yaɲmuyɔ kaa taga wuyɛ funɲɔ cɔɔri, kɔnhɔ wu daan wu shɔ mu. ³⁴ Lee funɲɔ ni wu fungɔngɔ ki ma ɲɛri na wu kilee na se kabaya shuun na. Cɛɛ piimu ɲɛ gbaga ni wɛ, na fara dɔɲɛ pushaa na, pee bɛ ma pu funyɔ shaa ni Kafɔɔ nidaan keree kaa ni, kɔnhɔ p'i jà pye Kafɔɔ wuu pu keree ki bɛɛri ni. Ga cee wemu wu ɲɛ gbaga ni ge, wee wo funzhaga ki ma gaanɲi ke koɲ ke wo yaɲmuyɔ ye yiri, kɔnhɔ wu daan wu poo mu.

³⁵ Yeeyɛ pyaa wo kuduun kaa na n'a ye yu, li wa nago kanna fanha n'a giin di bye yi na wɛ. Ga na funɲɔ ki wa y'i da ɲaari paarigazaana na, y'i daha Kafɔɔ nɔhɔ ni ni yi zɔɔɔ pu bɛɛri ni.

³⁶ Ná wemu bu li cɛ na wee wa da jà wuyɛ co wu curɔ tãan wɛ, wu mɛɛ wu lenɛ na saha ni wu fungɔngɔ ni.

Lee ɲɛ jurumu wɛ. ³⁷ Ga ná wemu bu li kɔn wuyɛ funɲɔ ni na ta wa shishiin ya wu karamu wɛ, na jo wu da wu curɔ lenɛ wɛ. Wu bi dɔ li na, na wu fungɔngɔ kaa li takyɛɛɛɛ wa da yiri xuu wa shishiin ni wɛ, ayiwa lee ya ɲɔ. ³⁸ Lee funɲɔ ni wemu bu wu curɔ lenɛ, kasaana w'a pye. Ga wemu bɛ bu sɔɔ na wu wo yaha wà lenɛ baa, lee ya ɔɔɔ shɛn.

³⁹ Ayiwa, cee bɛɛri w'a gbaga je ná mu ge, na ná wu yaha ɲii na, cee w'a ɔɔ yaha wu na. Ga ná wu ga xhu, wee tuun wu ni w'a pye wuyɛ mu. Ná bɛɛri w'a wu taan ge, wu shɛ gbaga je wee mu, kɔnhɔ wu pye n'a daa fɔɔ. ⁴⁰ Ga nɛ wo funɲɔ na, wee cee wu bu sɔɔ na wuyɛ yaha wà mu, lee na ɔɔɔ wu mu fo xuuni. Nɛ bɛ di wa giin bɛ jo Kile Munaa li wa nɛ bɛ ni.

Yapɛɛɛ xaara

8 Wù shɛ nime yapɛɛɛ xaara ti wo jomɔ pu fɛni. Can wu ɲɛ wii na jo wɛɛ bɛɛri pu ɲɛ ni lajɛ ni ma na jo ba yee wa yi yu wɛ. Ga wee lajɛ we ya tabaara leni sipya ni. Na ta taanɲɛɛɛ di se ni n'a daa fɔɔ ni ɲaha na n'a daa wu ni. ² Sipya wemu ba wuyɛ wii na wee ya keree cɛ, Ayiwa wee sanha keree cɛ ba keree ya yaa k'a jeni wɛ. ³ Ga Kile kaa ba dan sipya wemu ni, weefɔɔ Kile ya cɛ.

⁴ Ayiwa, yee ya yegɛɲɛ pye yapɛɛɛ xaara ti shizhaa na, na ta wa na jà ti xa? W'à li cɛ na jo yapɛɛɛɛ ɲɛ yafin bɛ wɛ, bani Kile nigin pe ye wu ɲɛ. ⁵ Can kunni wu ɲɛ wii, yaɲmuyɔ ɲɲɛɛɛ wa fugba we, ni ɲɲɛ ke na sipyii na yi pyi na kileɛɛ, na li pye kanna kileɛɛ ɲɲɛɛɛɛ pu ɲɛ pu mu na fara kafɛɛ ɲɲɛɛɛɛ na. ⁶ Ga wɛɛ mu kunni, Kile nigin pe ye wu ɲɛ; wee ɲɛ To Kile, wee w'a yaɲmuyɔ yi bɛɛri yàa. Wee wuu bɛ wɛɛ di ɲɛ. Kafɔɔ nigin pe ye bɛ di ɲɛ; wee ɲɛ Yesu Kirisa. Wee baraga ni yaɲmuyɔ yi bɛɛri wa yàa, wee baraga ni bɛ wɛɛ wa ɲiifɛɛɛ na.

⁷ Ga n'a daa fɛɛ pu bɛɛri wa sanha we can we cɛ na finɲɛ wɛ. Pii wa yee ni piimu wa bi tɛɛ na yapɛɛɛ kaan ge. Pee ba tee xaara te xaa, pee ma li yaha puyɛ funyɔ ni na yapɛɛɛ xaara ti ɲɛ tii. Pu n'a daa wu wo fanha jɛɛ funɲɔ ni p'a li ta na pee ya puyɛ ɔɔɔɔɔ. ⁸ Na ta ɲɔyalige di wa da jà wɛɛ pye wɛɛ pu Kile tɛɲɛ wɛ. Wɛɛ ya te xaara te yaha wà xabaa la, lee wa da yaaga wolo wɛɛ ni wɛ. Wɛɛ shiin ya ti xa la, lee wa da yaaga le wɛɛ ni wɛ. ⁹ Ga lee bɛ na, yi kasɛɛɛ yaha yiye na. Yi na jà da yaɲmuyɔ bɛɛri li yi nidaan funɲɔ ni. Ga wa ganha ga wu nidaan yaha wu pye kaɲunɲɔ di baraga baa fɔɔ tɔɔɔ le kakuunɲɔ ni wɛ. ¹⁰ Bani mu wemu w'a yu na mu ya yaaga cɛ ge, baraga baa fɔɔ wa bu mu ɲa mu ya tiin na li yapɛɛ la wo pɛɲɲɛ puga ni, ta lee da wu luu waha yapɛɛɛ xaara xha na wɛ? ¹¹ Lee funɲɔ ni, wee ceborona baraga baa fɔɔ wemu bɛ wuu na Kirisa ya xu ge, ta mu wo lajɛ wu ya pye kaɲunɲɔ na ɔɔɔɔɔ ɔɔ we na wɛ? ¹² Yi ba lee pyi, yi cebooloo pu jurumu y'a luu. Bani baraga ɲɛ pu ni keree kiimu wo bye na wɛ, yee wa pu logoo wari na waa kee na. Lee funɲɔ ni Kirisa ye pyaa na y'a wee jurumu wu pyi. ¹³ Lee wuu na, yalige ke n'a da lii ge, kee bu da ki na da bye kaɲunɲɔ di nɛ ce-

boro ɔɔɔ le jurumu ni, nɛ na gahari kee yalige ke ni, kɔnhɔ di ganha bu na ceboro wu pye wu to wɛ.

Kirisa wo tudunmɔ wu tayerege nɛ kemu ge

9 Ayiwa, ta nɛ nɛ naye wo wɛ? Ta nɛ bɛ nɛ Kirisa wo tudunmɔ wa wɛ? Ta nɛ bɛ ya wù Kafɔɔ Yesu na wɛ? Ta yee bɛ pu nɛ wee labye we wo kuduun Kafɔɔ na wɛ? ² Ali pii nɛhɛ bye p'i ya sɔɔ li na na Kirisa wo tudunmɔ nɛ nɛ wɛ, yee ya yaa yee pu li cɛ na Kirisa wo tudunmɔ nɛ nɛ. Bani yee na jé Kafɔɔ wo kariɲɛɛge ki ni, lee li wa li shɛɛ na Kirisa wo tudunmɔ nɛ nɛ.

³ Piimu p'a nɛ kaa yu, na zɔ tɛri nɛ na ge, we kafila we nɛ daga na pu nɔ shuu: ⁴ Na wèe yaha wèe na nɛ Kirisa wo tudunmɔ, ta yalige ni yagbaya ya yaa na gaan wèe mu wù labye wu wuu na wɛ? ⁵ Ta li ya saha nago wèe bɛ pu wù wo shɔ wa lɔ, wee di da naari ni wù bɛ ni ba Kirisa wo tudunmɔ pusamaa, ni Kafɔɔ wo ceborona-maa pee, ni Sefasi † yɛ nɛ-ɛ wɛ? ⁶ Kelee nɛ ni Barinabasi ni, ta wèe yɛ p'a yaa na labye watii bɛ pyi, kɔnhɔ wù na já w'à wù nɔlɔge taa? ⁷ Mii yee d'a li logo, wa w'a sɔɔsi-ire pyi, wufɔɔ di kɔnhɔ kuri yere ni wuyɛ ni wɛ? Kelee wa wu ɛɛɛɛn | ɛɛɛɛn tige tiire nɔri wu ganha ba ti nago li-i wɛ? Kelee wa w'a yapɔɔɔɔ naha, wu ganha ba yi jirime gbuu-i wɛ?

⁸ Yi ganha ba giin na yemu sipyii wa yu ge, na yee yɛ nɛ pye na ɔɔɔɔ tasinɲɛ wɛ. Bani yee ninuɔɔ y'a ka Kile wo saliya wu bɛ ni. ⁹ Kile tudunmɔ Musa ya yi ka saliya wu ni na: «Ma ganha bu jɔ le nù nɔ na na wu yaha wu na shinma tanhana tanhana wɛ.» †† Ta niiyɛ yɛ ni Kile ya wu funɲɔ shaa na ye jo? ¹⁰ Li can koo ni, ta wèe wuu na bɛ w'a yi jo wɛ? Wèe wuu na w'a yi jo kunni. Bani li waha l'i waha, wemu w'a faa pyi ge, w'a yaa w'a wu pyi wu da daa; wemu bɛ w'a shinma sani ge, wu bɛ di da wu sani, wu da daa wu taa le na.

¹¹ Ayiwa, wèe p'a Kile jomɔ pu nuguro nugi yee mu. Wee tuun wu ni wèe bɛ na lɔ yee keɲɛ yanmuyɔ ni, ta lee ya ye wèe na? ¹² Ni pii di wa wee kuduun we taa yee mu, ta wu ya yaa ni wèe ni sanha na toro peefɛɛ tãan wɛ? Ga wèe ya ta lee pye wɛ. Wèe ya kanhama tugo bɛeri soro wuyɛ ni, kɔnhɔ kaa la shishiin ganha ba bari Kirisa wo Kile Jozaama pu yɛɛ li na wɛ. ¹³ Yee kunni d'a li cɛ bɛ na jo piimu pu wa labye pyi Kile-pɛɲɛɲɛ pugbɔhɔ ki ni ge, Kile-pɛɲɛɲɛ pugbɔhɔ ki ni pee wo nɔlɔge ya fòro. Piimu bɛ pu wa saraya nizogoyo yi wo saraya yi tawologo ki ni ge, pee bɛ wo tahaa wa fòro yee saraya ye ni. ¹⁴ Lee ninuɔɔ funɲɔ ni Kafɔɔ bɛ ya li koro yaha nago piimu p'a Kile Jozaama pu yɛɛ li pyi ge, pee wo nɔlɔge di da fòro lee yɛɛ li ni.

¹⁵ Ga nɛ ta le kuduun kaa le la shishiin sha yee mu wɛ, nɛ di wa ye kani bɛ nago wee kuduun we di da nɔni na na wɛ. N'a xu bɛ, nɛ lee funɲɔ lɔ na toro di ke fundanga ke yaha ki shɔ na na. ¹⁶ Nɛ da já da Kile wo Jozaama pu jo kaa taga da naye pɛɛ wɛ. Bani na pu yɛɛ pyi, lee ya nɛri nɛ nɲɔɲɔ ni fanha kaa. Nɛ bu bye nɛ pu yɛɛ pyi bɛ wɛ, bɔɔɔɔ ki da nɔ nɛ na. ¹⁷ Li da bi da nago kanna nɛyɛ pyaa mu l'a taan, a nɛ ganha na Kile

† Sefasi: Arameye sheen jomɔ pu nɛ pii, Girekii ma jo na Pyɛeri. Ke meɲɛ ke kɔri wu nɛ na faaga. †† Duterɛnɔmɛ 25:4

Jozaama pu yɛɛ li pyi, wee tuun wu ni nɛ bi yaa ni saraa ni. Ga ni pu jo w'i ya ta w'a foro nɛyɛ pyaa ki ni wɛ, wee tuun wu ni labye wemu yɛ kaa l'a le na keɲɛ ni ge, wee n'a byi. ¹⁸ Ayiwa, wee tuun wu ni leke di wa nɛ wo saraa wu wɛ? Na Kile Jozaama pu yu sipyii pu mu ma ni, kuduun wemu bɛ w'a yaa ni na ni ge, di ganha ba wee bɛ shaa wɛ. Lee ni nɛ wo saraa w'a fòro.

¹⁹ Nɛ nɛ sipya wa shishiin wo bulo wɛ; ga lee bɛ na nɛ kunni da naye yaha bulo sipyii bɛeri mu, kɔnhɔ di já sipyɲɛhɛmɛɛ ta Kirisa mu. ²⁰ Nɛ bu bye ni Yawutuu ni tuun wemu ni, nɛ bɛ na naye pye ba Yawutu nɛ wɛ, kɔnhɔ pu nɲɛhɛmɛɛ di nɲuwuro ta. Piimu p'a naari na sahanɲi ni Kile tudunmɔ Musa wo saliya wu ni ge, nɛ bu bye ni pee ni, nɛ bɛ na bye ba pee nɛ wɛ, na ta li can koo ni, nɛ Musa wo saliya wu koo naari wɛ. Ga nɛ ma lee pyi, kɔnhɔ pu nɲɛhɛmɛɛ di nɲuwuro ta. ²¹ Piimu pu nɛ pu ya Kile tudunmɔ Musa wo saliya wu koo naari-i ge, nɛ bu bye ni pee ni, nɛ bɛ na bye ba pee nɛ wɛ; kɔnhɔ pu nɲɛhɛmɛɛ di nɲuwuro ta. Ga lee di wa nago kanna nɛ ta na Kile wo saliya wu koo naari-i dɛ, bani Kirisa wo saliya wu koo nɛ naari. ²² Piimu fanha k'a cɛɛ n'a daa wu ni ge, nɛ bu bye ni pee ni, nɛ bɛ na naye pye ba pee nɛ wɛ, kɔnhɔ pu nɲɛhɛmɛɛ di fanha ta. Lee funɲɔ ni, piimu bu bye pyegana bɛeri na, nɛ bu bye ni pu ni, nɛ bɛ na bye ba pu nɛ wɛ; kɔnhɔ li pye pyegana bɛeri na, nigin nigin wa di nɲuwuro ta pu ni. ²³ Kile wo Jozaama pu wuu na nɛ lee bɛeri pyi, kɔnhɔ na bɛ di ba da pu kuduun wu ni.

²⁴ Piimu p'a nahazhaanri tafɛɛ ti fe ge, ta yee ya li cɛ na pu bɛeri pu ma baa, ga shɛn nigin yɛ pe na ba nahagbaa li ta wɛ? Wee tuun wu ni yi bɛ pu la le yiyɛ ni, y'i da fe, kɔnhɔ yi bɛ di ba kuduun ta. ²⁵ Piimu p'a tee nahazhaanri tafɛɛ ti fe ge, pee ya pu yɛ tãna keree nɲɛhɛɲɛɛ na. Pee wa pu wuu li pyi kuduun wemu kaa na ge, wee ya xhuu. Ga wèe wa wu wuu li pyi kuduun wemu kaa na ge, wee da ga xhɔ wɛ. ²⁶ Lee wuu na nɛ na wo tafɛɛ ti fe, ga nɛ ti fe nɲubadin wɛ; nɛ na wo kagurukɔɲɔɲɔ yi bɛ pyi, ga nɛ wo kaguruyo yi wa se kafɛɛge na wɛ. ²⁷ Nɛ na ceepuuro ti kana xuuni na naye co can na keree nɲɛhɛɲɛɛ tãan; kɔnhɔ di ganha bu Kile Jozaama pu jo sipyii pu mu, naye pyaa di dɛɛɛ pa buun wɛ.

Izirayeli sheen wo keree k'a pye wèe mu naha shɛshɛɛɛ

10 Na cebooloo, le l'a wèe sefɛɛɛ pu ta na pu yaha pu na naari siwaga ki ni ge, yi funɲɔ ganha bu wo lee na wɛ. Nahaɲa k'a pu bɛeri mara, a pu bɛeri di ba suumɔ lɔhɔ ki kɔn nɛri. ² Pu bɛeri p'a batize nahaɲa ke, ni suumɔ lɔhɔ ki ni, na bye ni Kile tudunmɔ Musa ni kariɲɛɛge ki ni. ³ Kile ya yalige kemu kan pu mu na yiri fugba wu ni ge, pu bɛeri p'a kee li. ⁴ Kile ya lɔhɔ kemu kan pu mu ge, pu bɛeri p'a kee gba. Bani fɛfɛɛɛ faaga k'a bi pinne ni pu ni, na lɔhɔ kaan pu mu. Kirisa wu bye kee faaga ke. ⁵ Ga le bɛeri kadugo na, pu nɲɛhɛmɛɛ kapyegɛɛ ya pa daan Kile mu wɛ, lee l'a pu pye p'a xu siwaga ki ni.

⁶ Ayiwa, kii keree kii ya pye na she wèe na, kónhò wèe be ganha bu da lakuunḡ yaha ki wu le koguunḡ ni ba pee ya pye wè. ⁷ Pii wa bi yaperèe kaan pu ni. Yi be ganha bu yiye yaha yaperèegaan ba pee ya pye wè! L'a ka pee shizhaa na Kile Kafila wu ni na: «Sipyii p'a tiin na li, na gba, lee kadugo na, a p'i xhò na shò to xónhò na na xhónhòni pu yaperèe nahagbaa na.» ¹⁸ Pii wa bye pu ni dòdò. Yi be ganha bu da yiye yaha dòdò ba pee ya pye wè! Piimu p'a tee dòdò ti pye ge, sipyii kabò-fonḡ kelee shuun ni taanri (23.000), pee p'a xu pu ni caḡa nii nigin funḡ ni. ⁹ Pii wa Kafò taanna wii pu ni. Yi be ganha bu da zò yi Kafò taanna wii wè! Piimu p'a lee pye ge, wòkò p'a pee nò na gbo. ¹⁰ Pii wa bi ḡmunu-ḡmunḡ pu ni. Yi be ganha ba ḡmunu-ḡmunḡ ba pee ya pye wè! Piimu p'a lee pye ge, meḡe munaawuumḡ w'a pa wee bèeri gbo.

¹¹ Kii kòngò keree kii bèeri ya pee ta, kónhò k'i já pye naha sheshèe wèe mu. P'a kii keree kii ka, kónhò k'i ba bye kalaa wèe mu, wèe piimu pu nē taaxò li kòḡḡ na ge. ¹² Wee tuun wu ni sipya wemu w'a wuyè wii na wee yeregana ya ḡḡ, weefò wu la le wuyè ni wu ganha bu da guruḡ do wè. ¹³ Nòwuuro temu t'a yee taa ge, tee ninuuro t'a sipyii pusamaa bèeri taa. Kile nē ḡmèe fò, wu da ga sò yee nòhò ki wolo fo di zhe dorò yi fanha ki tēhèe tàan wè. Ga tuun wemu ni nòwuuro ti da ba nò yi na ge, Kile na fanha kan yi mu, kónhò yi já ti xu yiye ni, na guri na taforogo be kan yi mu.

Wù wùye tanha yaperèe keree tuugo bèeri na

¹⁴ Lee wuu na na taanḡiinee, yi sii yi tòḡḡ wolo yaperèegaanra ni fèfèe! ¹⁵ Y'a keree kòri cè, lee jogana le n'a yu ni yi ni. Ye n'a yu yi mu ge, yiye pyaa be ki yi wii! ¹⁶ Wèe ba da Kafò fèfèe yalige ki li, wèe ma baraga taha Kile na na yagbaga kemu gba ge, ta kee wa ma li shèe na Kirisa ni wèe nē kariḡeḡe ni wu shishan pu baraga ni wè? Buuri wu be wèe ma daa daa wùye na ge, ta wee be ya li shèe na Kirisa ni wèe nē kariḡeḡe ni wu ceepuuro ti baraga ni wè? ¹⁷ Buuri nḡḡ nigin ye ki nē. Ali na wèe yaha wèe ya nēhe be, wèe bèeri ya pinne na bye ceepuuro nigin. Bani wèe bèeri p'a ke buuri nḡḡ nigin we taani wùye na.

¹⁸ Lemu li bi byi Izirayeli nagoo pu niḡe ni ge, yi yi funḡ kòn lee na. Piimu p'a bi ma saraga yanḡmuyḡ yi li pee ni ge, ta pee nē ma bye ni Kile ni kariḡeḡe ni wè? Bani Kile wogo ki nē saraya nizogoyo yi tawologo yaa-ga ke. ¹⁹ Lèke nē jomḡ p'i wa zheè wè? Na kapḡ li wa yaperèe ki na laa? Ta xaara te p'a gbuu ki na ge, tee na kapḡ li wa? ²⁰ Bada, lee la be wè. Ga nē wo jomḡ p'a li shèe nago yanḡmuyḡ yemu yaperèegaan p'a wo na gaan yaperèe ki mu ge, jo jinaa mu p'a yee kaan, yi wa gaan Kile mu wè. Nē funḡ di wa yee pu pye kariḡeḡe ni ni jinaa ni wè. ²¹ Yee da já da gbuu Kafò wo cèegbuu li ni, yi da se y'a gbuu sanha jinaa be wuu li ni wè! Yee da já da li ni Kafò ni, yi da li ni jinaa be ni wè! ²² Kelee ta w'à giin wù Kafò wo niizhaga ki yirige? Ta wèe fanha ya nēhe wu wogo na?

N'a daa fèe pu kapyegèe ya yaa na kòḡḡ teri Kafò meḡe na

²³ «Keree bèeri ḡḡ ya kan» ba yee wa yi yu wè; ga kuduun nē keree bèeri ni wè. «Keree bèeri ḡḡ ya kan», ga keree bèeri di wa da zhe ni yee ni naha na n'a daa wu ni wè. ²⁴ Wa shishiin ganha ba wuyè nigin wo kuduun keree shaa wè! Wa bèeri ya yaa w'a kaa pyi lemu wo kuduun wu nē watii na ge.

²⁵ Xaara tuugo bèeri y'a nā ti bèrèe caan na ge, yi ganha ba ti keree yege wè, y'a ti xaa! Yi ganha bu nakaara ta shishiin yaha yi zòḡḡ pu na tee wuu na wè! ²⁶ Bani l'a ka Kile Kafila wu ni na: «Niḡe ke ni ki yanḡmuyḡ bèeri yi nē Kafò woyò.» ††

²⁷ Wemu nē Kiricèn wè, wee wa bu yi yiri yalige na wu puga, yi bu she wà, wu bu she yalige tuugo bèeri kan yi mu, yi ganha bu ki keree yege wè. Yi ki li yi ganha bu da nakaara ta shishiin yaha yi zòḡḡ pu na wè! ²⁸ Ga wa bu yi pye: «Yaperèe xaara ti nē te de!» Wee tuun wu ni, yi ganha bu ti xa nige wè! Wemu w'a yi funḡ to ge, nakaara ti nē wu zò wu ni. Lee wuu na, yi ganha bu ti xa wè! ²⁹ Nē wa ye yu yee wo zòḡḡ pu wo nakaara wuu na-è de! Ga wemu w'a yi funḡ to ge, wee wo zò wu wo nakaara wuu na.

Ayiwa, pii na ba jo yee ni na: «Naha na watii wo zò nakaara di da ba dèrèe jaagi shan nē na wè?» ³⁰ Yalige ke nē da lii ge, nē bu baraga taha Kile na kee wuu na, leke di da ba jaagi shan nē na kee wuu na, nē d'a baraga taha na xò Kile na wè?

³¹ Lee funḡ ni, yaaga kemu y'a da lii ge; yaaga kemu y'a da gba ge; kaa tuugo bèeri y'a da bye ge, kii bèeri ya yaa na kòḡḡ teri Kile na. ³² Wa shishiin ganha da kaa pye yi ni lemu na Yawutu wa, kelee Gireki wa, kelee Kile wo Egilizi wu sipya wa nḡḡ kyèḡi wè. ³³ Yi pye ba nē nē wè! Nē la le naye ni na sipyii bèeri wo nidaan pyi keree bèeri ni. Nē naye meḡe wo kuduun shaa wè, ga sipyii bèeri wo kuduun nē zhaa, kónhò p'i já shò.

Cee nḡḡ keree Kile pèḡduun ni

11 Ayiwa, yi pye na taannivèe ba nē be ya Kirisa taanni taannigana lemu na wè!

² Na cebooloo, nē yi sòni xuuni, bani yee ya funḡḡḡ yaha nē na keree bèeri ni, kalaa wemu be nē kan yee mu ge, na nòhò na wu be koo naari. ³ Ga kaa nigin nē wà, na funḡ ki wa y'i lee cè: Kirisa wu nē ná bèeri wo nḡḡḡ; ná be di nē wu shò nḡḡḡ; Kile di nē Kirisa be wo nḡḡḡ. ⁴ Wee tuun wu ni, ná wemu ba Kile nēeri, kelee na kafila nuri Kile ḡḡ na na dorogo, wu ba lee la shi pyi na wu nḡḡ yaha k'a tò, wu ya baraga taha Kirisa na wè. ⁵ Ga cee ba Kile nēeri, kelee na kafila nuri Kile ḡḡ na na yu; wu ba lee la shi pyi na ta nḡḡ nē wu nḡḡ ni wè, ná we wu nē wu nḡḡḡ wu ge, wu ya baraga taha wee na wè. W'a nēri ba cee nḡḡḡ wu nē wè. ⁶ Cee wemu bu jo wu da nḡḡḡ ḡḡ wu nḡḡ ni wè, wee tuun wu ni wu meḡe nuzhiire ti kòḡ. Ga cee na wu nuzhiire kòḡ, kelee na nḡḡ ki xuu, lee bi nē cee mu

† Ekizode 32:6

†† Zaburuu 24:2

shiige, wee tuun wu ni w'a yaa wu nubkkk. ⁷ Ná ya yaa wu pa wu nupkkk tó wé, bani Kile jaa ni w'a yàa, na Kile wo nkkkk wu bé shéé. Ga cee di ná bé wo nkkkk wu shéé. ⁸ Bani ná ya ta foro cee ni pu yaaduun wu ni wé, ga cee w'a foro ná ni. ⁹ Ná di ya ta yàa cee wuu na wé, ga cee w'a yàa ná wuu na. ¹⁰ Lee wuu na cee ya yaa na nubkkk pkk mélekké pu wuu na, lee di bye naha sheshéé, temu ya li shéé na w'a wuyé tirige wu poo mu ge. ¹¹ Ga lee bé na, na wèe yaha Kafkk wo karijééé ki ni, wèe ya li cé jo cee da já bee ná baa wé, ná bé di da já bee cee baa wé. ¹² Bani cee w'a foro ná ni pu yaaduun ni; ga nimé cee w'a ná seni, lee béeri d'a foro Kile ni.

¹³ Yiye pyaa bé ki li wii gé. Ta l'a saha cee w'a Kile jéeri n'a daa féé niyé ni nubkkk baa? ¹⁴ Na saha ni sipyii yé pyaa yaagana ni, ta yee wa li paa na jo ná na wu nuzhiire yaha t'a tókkk, na shiige kaa li jé lere wé? ¹⁵ Ga na li ta cee bu wu nuzhiire yaha t'a tókkk, lee jé nuyirige; bani nubkkk wege ni Kile ya nuzhiitókkk kan cee mu. ¹⁶ Ayiwa, wa ba giin wu da nakaara pyi sanha kii keree kii shizhaa na; wèe kunni ya pyegana latii cé nige le kadugo na wé; pyegana latii bé di wa egilizi wa shishiin ni le kadugo na wé.

Kafkk wo feféere yalige ki ligana

¹⁷ Ayiwa, n'a da kaa nigin wa taga yi funkk to, né kunni wa da já yi só lee wuu na bada wé. Lee li wa mé. Pinnéé temu yee ya byi ge, ti ya la jkk yee na wé, fo kakara. ¹⁸ Li nizhiine li wa le: Né logo na ba yee ya yiye pinne jomkk na wé, na yee ya beni wé, yee na daa daa. Né giin jo can wa bé pee jomkk pe ni. ¹⁹ Li waha l'i waha yee ya yaa na taa taa, nakaara bé wa lee ni wé; kókk piimu p'a n'a daa wu co xuuni ge, pee di jé shókkri yi te ni. ²⁰ Yee bu yiye pinne, yalige ke yee ma li ge, kee jé Kafkk wo feféere yalige ki wé. ²¹ Bani ba yee ya yiye pinne Kafkk wo yalige ki kaa na wé, yee na gburogi, wa béeri na dii wuyé pyaa wo yalige na, na shé kee ló na li. Lee funkk ni pii na ba gori ni xuugo ni, pii d'a tin, na gba fo na figi. ²² Wee tuun wu ni piyéé jé yee mu-i gé? Ta yee ya já na li wà, na gbuu wà wé? Kelee y'a giin y'i Kile wo Egilizi wu yaha jate baa yaaga gé? Na fara lee na, piimu pu jé funkk féé pu ge, y'a giin yi shiige le pee nahaya ni kunni? Yi wa giin né yeké jo wé? Di yi só lee wuu na laa? Lee kunni da já bye wé!

Yeké Póli ya jo Kafkk wo feféere yalige ki keree na ge

²³ Ayiwa, né kalaa wemu ta Kafkk mu, na wee ninumk kan yee mu ge, wee wu wa mé: Piige kemu ni pu bi da ba Kafkk Yesu le kéjé ni ge, w'a buuri ló kee piige ki ni, ²⁴ na baraga taha Kile na, na wu kegi kegi na kan wu kalaapiire ti mu, na jo: «Né ceepuuro ti wa te, yee wuu na t'a kan. Y'a le pyi kókk yi funkk di da dun ni na kaa ni.» ²⁵ Ba p'a li só wé, a wu éezen | éezen tige lókk céegbuu li bé ló kan pu mu, na jo: «Kile ya karijééé jóméé nivókk lemu ló sipyii mu né shishan baraga ni ge, lee li wa mé ke éezen | éezen tige lókk ke. Yi ba da ki gba tuun béeri ni, yi ki gba kókk yi funkk di do ni na kaa ni.»

²⁶ Wee tuun wu ni, tuun béeri ni yee ya wee buuri we li, na kee éezen lókk ke gbuu ge, Kafkk wo xu wu keree yee ya yu lee funkk ni, fo wu ga guri pa sanha.

²⁷ Lee wuu na sipyaa sipya w'a wee buuri we li, na kee lókk ke gba gbagana la na lemu ya baraga téri Kafkk méé na-é ge, weefkk ya jaagi shan wuyé na Kafkk ceepuuro te, ni wu shishan pu shizhaa na. ²⁸ Lee wuu na, wa béeri ya yaa na fénhé wu só wu kókk wolo wii, wee tuun wu ni wufkk di na wee buuri we li, wu kee lókk ke gba. ²⁹ Lee bé wé, sipya wemu w'a wee buuri we li, na kee lókk ke gbuu, na ta kóri wemu wu jé yi na Kafkk ceepuuro ti shizhaa na ge, wufkk di ya wee jate wé, kiiri weefkk ya shan wuyé jukkk ni ni wee buuri we li, ni kee lókk ke gba ni. ³⁰ Lee l'a shénjééméé pye pii na yá, pii fanha d'a só yee ni. Lee l'a pii pye p'a xu bé yee ni. ³¹ Wee bu fénhé wú sókk pu kókk wolo wii naha na, Kile wo kiiri wu da do nige wèe jukkk ni wé. ³² Ga Kafkk ya kiiri kókk wèe na, na wèe kuuni, kókk kiiri ganha ba shé binne do wèe jukkk ni ni kókk ke wo sipyii pusamaa ni wé.

³³ Ayiwa na cebooloo, lee funkk ni yi ba da yiye pinne y'i Kafkk wo feféere yalige ki li, y'a yaa na yere yiye sige. ³⁴ Xuugo ba da k'a shó wa ni, wufkk wu li wu puga wu na w'a ma; kókk yi ganha bu da da yiye pinneé, yi da kiiri shaan yiye na wé.

Ayiwa, néyé pyaa ki ba só wà yi yíri tuun wemu ni, né na keree kisañaa naha shókkri.

Loolodahaa kiimu Feféere Munaa l'a gaan ge

12 Ayiwa na cebooloo, Feféere Munaa l'a loolodahaa kiimu kaan ge, né funkk ki wa y'i kee keree cé yi fiinjé. ² Yeeyé pyaa k'a li cé na jo tuun wemu ni yee di bye yee sanha Kile cé-é ge, yee bi yiye yaha yaperéé kéjé ni, na daha ki kókk ni, na ta jkk di wa bé kee yaperéé kii mu k'a yu wé. ³ Lee wuu na n'a yi yu yi mu, y'i li cé na jo Kile Munaa jé sipya wemu ni ge, weefkk da ga já jo na Yesu wu lanjé wé. Feféere Munaa bu bye li jé sipya wemu bé ni wé, weefkk bé da ga já jo na Kafkk wu jé Yesu wé.

⁴ Loolodahaa tuuyo niyéyé yi wa wà, ga Feféere Munaa nigin l'a ki béeri kaan. ⁵ Labye wemu l'a gaan wèe mu ge, wee labye we tuuyo y'a jéhé, ga wu béeri di byi Kafkknumk we mu. ⁶ Kapyééé kii tuuyo bé d'a jéhé, ga Kilenumk we w'a ki seféere kaan wú béeri nigin nigin wu mu wú na byi.

⁷ Feféere Munaa l'a liyé shéé ni loolodahaa ni, l'a kiimu kaan wèe mu ge, kókk wa béeri di da sipyii pu béeri mago jkk. ⁸ Lee Munaa le li ma se kan wa mu wu na fungkkkk féééé jomkk yu, lee Munaa le ninunk na ba se kan wa betii mu wu na lajé jomkk yu. ⁹ Lee Munaa le ninunk na ba wa wo n'a daa pye w'a pélé fo xuuni; lee ninunk na ba seféere kan sanha wa bé mu wu na yama féé cuukk. ¹⁰ Feféere Munaa li ma seféere kan wa mu wu na kakanhanjaa pyi; na seféere kan wa mu wu na Kile tuduro yu. L'a se kan wa bé mu sanha wu na munaaku-ukk kii wo kapyééé céni na zhókkri Feféere Munaa li wogoo ki ni. L'a ba seféere kan watii bé mu wu na shi watii jomkk yu wu sanha dee pemu jo jé wé; na seféere

kan wa be mu sanha wee na ganha na pee jomɔ pe kori yu. ¹¹ Ga Fefere Munaa nigin we, lee li wa kii keree kii beeri pyi li ye. Lee li wa kii loolodahaa kii beeri kaan, wa beeri ni ma wuu, na be ni liye pyaa jidaan ni.

N'a daa fee pu beeri ya neri pye ceepuuro nigin

¹² Ayiwa, sipya ceepuuro, nigin ti ne tii; ga ti yatenye d'a nehe. Wee tuun wu ni, ceepuuro yatenye ni yi nehe-gana beeri, ba yee wa me ceepuuro nigin we, wee pi-imu pu wa ni Kirisa ni karinege ni ge, mu li wa wee be mu. ¹³ Bani Fefere Munaa nigin ni wee beeri ya batize, na binne na bye ceepuuro nigin. Ma Yawutu la, ma Gireki la, ma bulo la, ma shiin ne maye wo la, wee beeri p'a Fefere Munaa nigin we ta.

¹⁴ Ayiwa, ceepuuro ya yaa ni yatenge nigin ni we, ga yatenye nihenye ni t'a yaa. ¹⁵ Tɔɔɔɔ bu jo na ba ni kee di wa keɛ we, wee tuun wu ni na kee niɛ wa ceepuuro ti ni we, lee na ki niɛ kon wolo ceepuuro ti yatenye yi ni ya? ¹⁶ Niwii be bu jo na ba ni lee di wa nii we, wee tuun wu ni na lee niɛ wa ceepuuro ti ni we, lee na li niɛ kon wolo ceepuuro ti yatenye yi ni ya? ¹⁷ Sipya ceepuuro beeri da bi bye nii ye nigin, dii wu bi da da nuri we? Kelee ti beeri da bi da niwii ye na, dii wu bi da da nugo nuri we? ¹⁸ Ga li can koo ni, Kile ya ceepuuro yatenye yi beeri nigin nigin le ti ni, na be ni wuye pyaa jidaan ni. ¹⁹ Ceepuuro ti beeri da bi da yatenge nigin ye na, ta ti bi da bye me sanha ceepuuro? ²⁰ Lee wuu na ceepuuro yatenye y'a nehe, ga ceepuuro te di ne nigin ye pe.

²¹ Lee wuu na nii da ja keɛ pye: «Ne yaaga wa mu ni we.» Nɔnɔ be di da ja tɔɔɔɔ pye: «Ne yaaga wa yee ni we.»

Ceepuuro yatenye ya yiye keɛ sogoo

²² Li can koo ni, yatenye yemu wee ya wii ceepuuro ni jo yee wo baraga k'a xɔ fo xuuni ge, yee be wo karɔɔ li ne wa. ²³ Ceepuuro ti yatenye yemu wee ya wii na jo yi ne yaaga-e ge, yee wee ya gemee xuuni na toro yi saya taan. Yemu yi ne shiige woyo ge, na baraga teri yee na na toro yi saya taan. ²⁴ Yemu ne shiige woyo we, wee ya kee baraga ke tuugo teri yee na we. Lee yaagana le na Kile ya ceepuuro yatenye yaa, yemu yi ne baraga baa ge, konho wee di da baraga teri yee na xuuni.

²⁵ W'a lee pye mu konho ceepuuro ti yatenye ya shishiin ganha bu da waa laha ya na we; ga yi beeri di binne, y'i da yiye keɛ sogoo. ²⁶ Ceepuuro ti yatenge ka ba gana, yatenye yi beeri yi da binne da gana ni kee ni. Yatenge ka bu pɛɛɛ ta, yatenye yi beeri yi da binne funɔn taan ni kee ni.

²⁷ Yee beeri p'a pinne na bye Kirisa wo ceepuuro. Yee beeri nigin nigin wu ne wu ceepuuro ti yatenye ya.

²⁸ Lee tenegana li na Kile ya pii tenɛ Egilizi wu ni wu labye wu kaa na. Pu nizhiilee ne Kirisa wo tudunmɔɔ, pu shuun wuu ne piimu p'a nuri Kile ɔɔ na na dorogo ge, pu taanri wuu ne karamɔɔɔɔ; lee kadugo na a wu sefere kan pii mu pu na kakanhaɔa pyi, na sefere kan pii mu pee na yama fee cuunɔ, na se kan pii mu pu

na pusamaa teri, na pii pye nahagbaa fee, na sefere kan pii mu pu na shi watii jomɔ yu pu sanha dee pemu jo na we. ²⁹ Ta l'a yaa pu beeri pu pye Kirisa wo tudunmɔɔ? L'a yaa pu beeri p'a nuri Kile ɔɔ na p'a dorogo ya? L'a yaa pu beeri pu pye karamɔɔɔɔ ya? Ta pu beeri mu sefere ya kan p'a kakanhaɔa pyi? ³⁰ Ta pu beeri mu sefere ya kan p'a yama fee cuunɔ? Ta pu beeri mu sefere ya kan p'a shi jomɔ patii yu? Ta pu beeri mu sefere ya kan p'a pee shi jomɔ pe kori yu?

³¹ Ayiwa, loolodahaa kiimu wo tayerege k'a pele xuuni ge, y'a kee kaa kilee. Ga kaa lemu li wa kii beeri naha na ge, nime n'a da lee she yi na.

Taanrege

13 Ayiwa, li nehe da nago ne sipyii pu beeri wo shi jomɔ pe ce na yu, na melekee pu be wo pu ce, taanrege di ne ne ni we, ne jomɔ pu je ya yaaga be ɔɔ we. Ne neri maga, kelee yatinɛ, na tunmɔ ye yeege.

² Ali ne nehe da bi kafila nuri Kile ɔɔ na na dorogo; kelee karɔmɔɔɔ kii beeri wo laje, ni cemɛ pe beeri wo sefere ya kan ne mu; kelee ne n'a daa wu baraga ya pele fo na faaboboyo kɔɔngi na leri yi tayahaɔa ni, na ta taanrege di ne ne ni we, ne ne yafiin be we. ³ Ali ne nehe da na keɛ yaɔmuyɔ beeri loolo la baa fee na, na sɔɔ na na ceepuuro ti be kan pu sorogo be, taanrege bye k'i ne ne ni we, lee la shishiin ya yaaga ɔɔ ne na we.

⁴ Taanrege luu ya mara, taanrege ya saama pyi, nɛɛɛɛ ne taanrege ni we, taanrege ya ɔɔsanga pyi we, taanrege ya tabaara pyi we, ⁵ taanrege ya shiige kaa pyi we, taanrege ya kiye kuduun shaa we, taanrege luu ya yiri tɔvuyo na we, taanrege ne ni funguunɔ ni we, ⁶ taanrege ya fundanga pyi katiibaa-gaa shizhaa na we, ga can keree na k'a fundanga pyi, ⁷ taanrege ya keree beeri yafani, taanrege ya daa sipyii na keree beeri ni, taanrege fungunɔ ya leri ki tadaɔa na we, taanrege ya keree beeri soro.

⁸ Taanrege ya xhuu bada we; piimu pu wa nuri Kile ɔɔ na na dorogo ge, lee na ba xho; shi jomɔ patii wo loolodahaa ki na ba xho; cemɛ pu be na ba xho. ⁹ Bani wee wo cemɛ pu ɔɔ ya ta fa we, jomɔ pemu be wee ya nuri Kile ɔɔ na na dorogo ge, wee di ya pu be beeri taa we. ¹⁰ Ga lemu wo ɔɔ k'a fa ge, lee ba ba cana kemu, lemu li ne li ɔɔ ya fa-e ge, lee na xho.

¹¹ Tuun wemu ni ne bi bye nɔɔɔɔ ge, ne jomɔ yoo, na fungunɔ yoo, na keree naha cɛgana yoo, kii beeri bi bye nɔɔɔpiire wogoo. Ga ba ne pa le we, keree kiimu beeri ki ne nɔɔɔpiire wogoo ge, a ne kee beeri ɔɔ yaha.

¹² Ali nime be ni, keree kiimu wee ya naa ge, wee ya ki beeri taa na naa we. Ki ne kanna jaawiige ni wee ya ki wii, na bye wee ya ki beeri naa we. Ga cana nii la wa ma, wu na ba kee keree ki na naha ni naha. Ali nijaa be ni, keree kiimu ne ce ge, ki ɔɔ ya fa we. Ga cana nii la wa ma, ne na ba keree ki beeri ce fo na ɔɔ ki tɛhene na, ba Kile ya ne ce me we.

¹³ Ayiwa, kii keree taanri we, kii k'a kori yaha nime: n'a daa fere, ni tadaɔa, ni taanrege. Ga ki beeri wo nigbɔɔ di ne taanrege.

Kilē Munaa li wo loolodahaa k'a yaa na pu bæeri mago ɲɔgi

14 Ayiwa na cebooloo, lee wuu na y'a yaa yi fɛnhɛ taanɲɛɛɛ sha keree bæeri ɲaha na! Fɛfɛɛɛ Munaa l'a loolodahaa kiimu kaan ge, yi da kee bɛ shaa! Ga na nuri Kilē ɲɔ na na dorogo wo loolodaa le, y'a lee shaa xuuni. ²Wemu ba shi watii jomɔ † yu, weefɔɔ ya yu ni sipyii ni wɛ, ga Kilē ni wu ma yu. Keree kiimu wu ma yu Fɛfɛɛɛ Munaa li gbɔɔɔ ni ge, kee ma ɲmɔɔɔ, bani wa shishiin ya ki cɛni wɛ. ³Ga wemu ba kafila nuri Kilē ɲɔ na na yu, sipyii ni weefɔɔ ma yu, kɔnhɔ pu da se ɲaha na n'a daa wu ni, samɔɔɔ di da jin pu ni, pu da loɲinɛ taa. ⁴Wemu ba shi watii jomɔ yu wuyɛ nigin wo n'a daa weefɔɔ ya luu na se ɲahagbaa na. Ga wemu ba kafila nuri Kilē ɲɔ na na yu, n'a daa fɛɛ pu bæeri wo n'a daa wu weefɔɔ ma luu na se ɲaha na. ⁵Nɛ funɲɔ ki wa Kilē di se kan yi bæeri mu, y'i já y'a shi watii jomɔ yu. Ga lemu l'a dan nɛ ni sanha na toro lee bɛ tãan ge, lee li wa mɛ jo Kilē wu se kan yi mu yi da nuri wu ɲɔ na y'a dorogo sipyii mu. Bani na kafila nuri Kilē ɲɔ na na yu, lee kaɲɔ ya pɛle na toro shi jomɔ patii wo jo tãan. Fo pee shi jomɔ pe kɔri bu jo, p'i na já shɛ ni Egilizi wu n'a daa wu ni ɲaha na.

⁶Ayiwa na cebooloo, nɛ bu shɛ yee yiri nime we ni, nɛ di ya shɛ Kilē wo kashɛɛ la paari yee mu wɛ, nɛ di ya Kilē wo lajɛ watii keree jo yee mu wɛ, nɛ di ya jomɔ pa logo Kilē ɲɔ na na dorogo yee mu wɛ, nɛ di ya shɛ yee kalaa wɛ; ga fo na shi jomɔ patii yu yee mu, leke nɛ di da ɲɔ yee na lee funɲɔ ni wɛ? ⁷Wù ɲaha sheshɛɛɛ lɔ yatinyɛ ya na, sibɛnɛ † kelee koni: Mɛhɛɛ ki bye k'i ya yu ki jogana na wɛ, dii wa da bye wu li cɛ na le jegulo le li wa sibɛnɛ li mɛɛ le, kelee koni wu mɛɛ li wɛ? ⁸Maga kemu pu ma wi kashɛɲmɔɔ pu na gbegele foro ge, kee maga ke bye k'i ya wi ki wigana na wɛ, kashɛɲmɔ wekɛ w'i da gbegele wɛ? ⁹Mu li wa yee bɛ mu. Jomɔ pe yee ya giin di jo ge, yee ba pee yu shi jomɔ patii ni, dii sipya di da bye wu pee kɔri cɛ wɛ? Pee jomɔ pe ya ɲɛri ba kafɛɛɛɛ ɲɛ wɛ. ¹⁰Shi jomɔ tuuyo ɲɛhɛyɛ yi wa kɔɲɛ ke na, ga yi bæeri di wa ni kɔri ni. ¹¹Ga sipya watii ba yu ni nɛ ni shi watii jomɔ ni nɛ di ya pee nuri wɛ, wemu w'a yu ni nɛ ni ge, nɛ ɲɛri weefɔɔ mu nabun, a weefɔɔ bɛ di ɲɛri nɛ mu nabun.

¹²Ayiwa, ba ni yee di wa Fɛfɛɛɛ Munaa li wo loolodahaa ki la pyi, wee tuun wu ni, kiimu k'a se ni Egilizi ni ɲahagbaa na ge, y'a kee shaa yi kee ta xuuni. ¹³Lee wuu na wemu ba shi watii jomɔ yu, weefɔɔ ya yaa w'a Kilē ɲɛɛri kɔnhɔ wu já w'a pee jomɔ pe kɔri yu. ¹⁴Bani nɛ ba Kilē ɲɛɛri shi watii jomɔ ni, nɛ zɔ wu ma bye ɲɛɛɛɛ ki na, ga jomɔ pe nɛ yu ge, nɛ fungɔɲɔ ke di ya labye pyi pee shizhaa na wɛ. ¹⁵Wee tuun wu ni nɛ di da leke pye wɛ? N'a da Kilē ɲɛɛri ni na zɔ wu ni, ga n'a da wu ɲɛɛri ni na fungɔɲɔ ki bɛ ni. N'a da Kilē masɔɲɔ yoyo cee ni na zɔ wu ni, ga nɛ na da yi cee ni na fungɔɲɔ ki bɛ ni. ¹⁶Lee kaa bɛ wɛ, mu ba baraga tɛri

† *Shi watii jomɔ*: Pee ɲɛ shi jomɔ pemu ma m'a yu Kilē wo sefɛɛɛ ti funɲɔ ni ma di sanha dee pu jo ɲa-ɛ ge. Pu na já bye ɲɛɛ ke wo shi jomɔ kelee melekɛɛ wo jomɔ. †† *Sibɛnɛ*: Lee ɲɛ faan.

Kilē na shi jomɔ patii ni, wemu wu ɲɛ wà sipyiiire ti ni wee ya pee jomɔ pu nuri-i ge, dii wee di da já «Amiina» jo mu Kilē-ɲɛɛɛ ki na wɛ? Bani ye mu ya yu ge, wu ya yi cɛ wɛ. ¹⁷Ali na mu Kilē-ɲɛɛɛ ki ta k'a ɲɔ bɛ, ki ya yaaga bɛ le wee wo n'a daa wu ni wɛ.

¹⁸Nɛ shi jomɔ patii ɲɛhɛmɛ yu ali na toro yee tãan, nɛ baraga taha Kilē na lee wuu na. ¹⁹Ga n'a daa fɛɛ pinnerɛ ni, ɲɔɲii kaguro wemu ɲaha ya cɛ ge, na kee k'a yɛ taga sipyiiire ti kalaa, nɛ lee funɲɔ lɔ na toro ɲɔɲii kabɔfɔɲɔ ke (10.000) jo tãan shi jomɔ patii ni pemu ɲaha ya cɛ-ɛ ge.

²⁰Na cebooloo, yi ganha ba yi funyɔ kɔɲɔ ba kɔɲɔpi-ire ɲɛ-ɛ wɛ. Kakuuyo shizhaa na kunni y'a yaa na pye ba pubinɲɛɛ ɲɛ wɛ. Ga funzhaga shizhaa na y'a yaa yi pye sipyiiyɛ. ²¹L'a ka Kilē Kafila wu ni na:

«Shi watii wo jomɔ ni n'a da ba jo ni we shi we ni.

Nabuun kɔɲɔ na n'a da ba jo ni wu ni.

Ga lee bɛ na p'a da ba nɛ jomɔ pu logo wɛ.

Kafɔɔ w'a jo mu.» †

²²Lee wuu na, na yu shi watii jomɔ ni, piimu ɲɛ Kiriceɛn wɛ, Kilē wo ɲaha sheshɛɛɛ ti ɲɛ tere pee mu, t'i ɲɛ ɲaha sheshɛɛɛ n'a daa fɛɛ mu wɛ. Ga na kafila nuri Kilē ɲɔ na na yu sipyii mu, tee ɲɛ Kilē wo ɲaha sheshɛɛɛ n'a daa fɛɛ mu, ga piimu ɲɛ Kiriceɛn wɛ, t'i ɲɛ ɲaha sheshɛɛɛ pee mu wɛ.

²³Yiyɛ pyaa bɛ ki li wii ge! Yee egilizi wu sipyii pu bæeri bu puyɛ pinne, yee bæeri ba shi watii jomɔ yu, a piitiilee di ɲɔ yee ta yee na pee yu, kelee piimu ɲɛ Kiriceɛn wɛ, pee ya ɲɔ yee ta mu, ta pu da jo na yee bæeri ɲuɲmogoo k'a yiri wɛ? ²⁴Ga yee bæeri ba jomɔ nuri Kilē ɲɔ na na dorogo. Wemu ɲɛ Kiriceɛn wɛ, a wee wa di ɲɔ wà, kelee sipya watii. Yemu w'a nuri yee ɲɔ na ge, wu zɔ wu na wu jaagi yee na. Pee jomɔ pe na ba kiiri kɔn wu na!

²⁵Keree kiimu bæeri k'a ɲmɔɔ wu funɲɔ ni ge, kee bæeri na zhɛɛ kɛɛngɛ na. W'a nuguro sin, na wu ɲaha buri, na Kilē pɛle, na jo: «Can can na Kilē wa ni yee ni.»

Keree ki bæeri ya yaa na zhɔɲɔri ki shɔɲɔrigana na

²⁶Ayiwa na cebooloo, y'a yaa y'a lemu pyi ge, lee li wa mɛ. Yi ba yiyɛ pinne, Kilē-ɲɛɛɛ kelee wu masɔɲɔ yogo bu da wa mu, wu ki cee. Jomɔ bu da wa mu di daga pusamaa kalaa, wu pu jo. Kilē bu da w'a kashɛɛ shɛ wa na, wufɔɔ bɛ wu lee jo. Kilē bu da w'a shi watii jomɔ shɛ wa na, wufɔɔ wu pee jo. Wa bɛ bu da na da já pee jomɔ pe kɔri jo, weefɔɔ bɛ wu pee jo. Ga ki bæeri ya yaa k'a byi kɔnhɔ n'a daa fɛɛ pu da se ɲaha na n'a daa wu ni.

²⁷Li bu da pu na da shi watii jomɔ jo, sipyii shuun kelee taanri yɛ w'a yaa na pee jo nigin nigin na. Wa betii di da wà weefɔɔ di da pee jomɔ pe kɔri yu! ²⁸Wa bye wu ya ta wemu na já da pee jomɔ pu kɔri yu wɛ, wee tuun wu ni piimu pu ɲɛ ni pee jomɔ pu wo loolodahaa ki ni ge, pee ya yaa na cari puyɛ na. Wa ba da wu wo jo, wu pu jo wuyɛ funɲɔ ni wu ni Kilē ni, wa ganha bu da wu wo mujuu li yeege nige sipyiiire ti tɛ ni wɛ.

²⁹Piimu p'a kafila nuri Kilē ɲɔ na na yu ge, pee ba da jo, pu shuun kelee pu taanri yɛ wu jo, pusamaa di ni-wegee shan ni pee woyo yi ni, p'i yi suguri. ³⁰Ga Kilē bu

‡ *Ezayi 28:11-12; Duterɛnɔmɛ 28:49*

kashεε la she sipyitεεnge ka na, wemu w'a bi yiri yere na yu ge, weefɔɔ ya yaa wu cari wuyε na. ³¹ Yee bεeri na j'a da nuri Kile ɲɔ na na dorogo nigin nigin, kɔnhɔ pu bεeri di kalaa ta, samɔhɔɔ bε di jε pu ni. ³² Kile ya lee loolodaa le kan sipyii piimu mu p'a nuri wu ɲɔ na p'a dorogo ge, se wa pee sipyii pii ni pu j'a kuu puyε mu. ³³ Bani Kile ya ta pye kawuriye Kile wε, ga ɲaɲiɲε Kile wu ɲε wii.

Ayiwa, ma na jo ba li wa fεfεere sipyii pu wo egilizii pu bεeri ni wε, ³⁴ yi ba yiye pinne, cεe pu ya yaa pee p'a jomɔ luu p'a yu wε. Li ya saha pee p'a yu egilizi wu funɲɔ ni wε. P'a yaa pu puyε tirige ma na jo ba Kile wo saliya ɲɔmεhεε k'a yi yu wε. ³⁵ Pii ba giin p'i kaa la yegeɲε pye p'i li ɲaha cε, peefεε pu pu namaa yege lee kaa li na deeye ni. Li ya saha cee wu yiri w'a yu n'a daa fεε pinne ni wε.

³⁶ Wee tuun wu ni ta yee yiri Kile Kafila w'a yiri? Kelee ta yee yε na w'a da? ³⁷ Wa ba wuyε wii na jomɔ wee ya nuri Kile ɲɔ na na yu, kelee na Fεfεere Munaa l'a loolodaa la kan wee mu, weefɔɔ ya yaa wu li cε na ye nε yu ge, na Kafɔɔ wo ɲɔmεhεε ki ɲε kii. ³⁸ Ga wufɔɔ bu bye w'i ya sɔɔ pe jomɔ pe na wε, yi bε ganha bu wufɔɔ jate wε!

³⁹ Ayiwa na cebooloo, y'a yaa y'a kaa lemu shaa xuuni ge, lee li wa mε. Na jomɔ nuri Kile ɲɔ na na dorogo sipyii mu. Wa bε ba yu shi watii jomɔ ni, yi ganha bu weefɔɔ bε ɲaha kɔn wε. ⁴⁰ Ga yi da keree ki bεeri pyi ki kace na, ki bεeri di da byi k'a se ki pyegaɲaa na.

Yesu nixhugo ki ɲε ɲε keree

15 Ayiwa na cebooloo, nε Kile Jozaama pemu jo yee mu ge, pee pemu na yee ya sɔɔ na gori yaha pu ni ni lowaa ni ge, n'a yi funyɔ tirige pee na sanha. ² N'a yi kalaa pu ni kalaagana lemu na ge, yi ba pu koro ɲaari na sahanɲi ni lee kalaagana li ni, yi na ɲuwuuro ta pu baraga ni. Li ba foro lee ni, yi na yi wo n'a daa wu pye tawaga ni.

³ Nεye pyaa ya kalaa wemu ta wee di ɲε kalaa wu ɲugbɔhɔ ge, wee ni nε fεnhε yee kalaa. Wee wu wa mε. Wεe wo jurumu wuu na Kirisa ya xu ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni wε. ⁴ A p'i wu le faɲa ni. Wu caxhugo caɲa taanri wogo ki na, a wu ɲε na foro xu ni ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni wε. ⁵ Wu niɲεɲε na, w'a wuyε she Pyεeri na, lee kadugo na na wuyε she wu tudunmɔɔ kε ni shuun wu na. ⁶ Lee kadugo na, cebooloo n'a daa fεε piimu ya wu pinne ɲa shiizhan ge, pee ya ɲεhe sipyii xhuu kaguro (500) na. Pee niɲεhεmεε wa sanha ɲii na niɲaa we bε ni. Ga pii wa xu pu ni. ⁷ Lee kadugo na sanha, a wu wuyε she Yakuba na, na wuyε she wu tudunmɔɔ pu bεeri na.

⁸ Lee bεeri kadugo na, a wu wuyε she nε Pɔli bε na, nε wemu wu ɲε ba pya ɲε wε, wemu w'a se na ta wu laa ya lε-ε ge. ⁹ Bani nε wu ɲε Kirisa wo tudunmɔɔ pu bεeri nifenhεfenhεnε. Nε bi yaa bε yere p'a na pyi Kirisa wo tudunmɔɔ wε, bani nε Kile wo n'a daa fεε pu kanha shen xuuni. ¹⁰ Ga sipya wemu nε ɲε ge, Kile wo niime wu gbɔɔɔ ni nε j'a pye wee sipya wε. Wee niime we Kile

ya kan nε mu ge, wu ya ta pye la ɲɔbaa wo bada wε. Bani nε na j'a jo nε labye pye na toro Kirisa wo tudunmɔɔ pusamaa bεeri taan. Ga nεye pyaa wo fanha kaa ya lee pye wε. Kile wo niime wemu wu ɲε ni nε ni ge, li can koo ni wee w'a lee pye. ¹¹ Lee wuu na, w'a pye nε yoo, li shiin ya pye Kirisa wo tudunmɔɔ pusamaa yoo, lee yerεnɔnɔ le wεe wa byi, lee na yee di wa dā.

N'a daa fεε pu nixhuyo yi wo ɲε wu keree

¹² Ayiwa, wee tuun wu ni wεe bi ɲε na lee yere li pyi na jo Kirisa ya ɲε na foro xu ni, ɲaha na pii di wa yu yee ni sanha na xurεnε da ba bye ɲiga na-ε wε?

¹³ Xurεnε bu da li da ba bye can na wε, wee tuun wu ni Kirisa yε pyaa ki bε ya ta ɲε na foro xu ni shiin wε. ¹⁴ Li shiin bi ɲε mu can na, na Kirisa ya ta ɲε na foro xu ni wε, wee tuun wu ni ɲurɲɔ ɲε wεe wo yere li na wε; a yee wo n'a daa wu bε di bye ɲurɲɔ baa. ¹⁵ Na fara lee na, ni xurεnε li da ba bye kunni wε, kafineye wεe ya dεri Kile na, bani wεe wa yu na w'a Kirisa ɲε na yeege xu ni, na ta w'i ya lee pye wε. ¹⁶ Bani xuu pu bu da pu da ba ɲε ɲiga na kunni wε, wee tuun wu ni Kirisa yε pyaa ki bε ya ta ɲε na foro xu ni shiin wε. ¹⁷ Li shiin bi ta nago Kirisa ya ɲε wε, wee tuun wu ni yee wo n'a daa w'a pye ɲurɲɔ baa, a yi jurumu wu bε di nɔhɔ kori yaha yi ɲurɲɔ ni. ¹⁸ Na fara lee na n'a daa fεε piimu bεeri p'a xu, na pu yaha Kirisa nɔhɔ ni ge, pee bεeri ya piin fo wā. ¹⁹ Wεe bi ta wεe ya Kirisa pye wu tadaɲa ke koɲɔ ke wo ɲiifεere te yε nigin wuu na, wee tuun wu ni wεe pu ɲε ke koɲɔ ke wo sipyii pu bεeri wo ɲaa fεε.

²⁰ Ga li can koo ni Kirisa ya sii ɲε na foro xu ni. Kile ya wu ɲε, piimu p'a xu ge, na wu pye pee wo shenshiime, na li shεε na pee bε na ba ɲε na foro xu ni. ²¹ Bani ba xu ya jε koɲɔ puga shen nigin keɲε kurogo wε, mu xurεnε li bε ya pye shen nigin keɲε kurogo. ²² Ba sipyii pu bεeri ya xhuli pu ni Adama wo kariɲεεge ki funɲɔ ni wε, mu sipyii pu bεeri da ba ɲε pu ni Kirisa wo kariɲεεge ki funɲɔ ni. ²³ Ga wa bεeri ni wu wuu tuun wu wa, wa wuu bεeri ni li koro. Kirisa w'a pye li shenshiime, lee kadugo na piimu pu ɲε Kirisa wuu pu ge, wu ga ba caɲa kemu, pee bε na ɲε. ²⁴ Lee kadugo na taaxɔɔ li na ɲɔ. Kirisa na ba ɲurɲɔ fεere ti bεeri, ni fanha ki bεeri, ni sefεere ti bεeri kyεegi wee tuun we ni, na saanra ti kan To Kile mu. ²⁵ Bani li waha l'i waha, Kirisa ya yaa na saanra ti pyi fo Kile ba she wu pεen pu bεeri tirige le wu tɔɔɔ kɔhɔ ni. ²⁶ Pεn wemu wu ɲε kurogo wo wu ge, wemu na ba gyεegi pεen pu bεeri kadugo yiri ge, wee ɲε xu. ²⁷ L'a ka Kile kafila wu ni na: «Kile ya yaɲmuyɔ yi bεeri tirige le wu tɔɔɔ kɔhɔ ni.» ^{††} Ga li na ka na Kile ya yaɲmuyɔ yi bεeri tirige le wu tɔɔɔ kɔhɔ ni, lee wa li shεε na yaɲmuyɔ yemu bεeri Kile ya tirige na le Yesu tɔɔɔ kɔhɔ ni ge, na Kile yε pyaa bε niɲε ki ɲε yee ni wε. ²⁸ Yaɲmuyɔ yi bεeri ba ba dirige le Kirisa tɔɔɔ kɔhɔ ni tuun wemu ni; wee tuun wu ni, Kile wemu w'a yaɲmuyɔ yi bεeri tirige le Jafɔɔ wu tɔɔɔ kɔhɔ ni ge, Jafɔɔ wu bε na wuyε tirige wee mu. Lee funɲɔ ni Kile na bye yaɲmuyɔ yi bεeri ɲurɲɔ ni.

† Zhenzi 3:16

†† Zaburuu 110:1; Zaburuu 8:7

²⁹ Ayiwa, li bu da nago xujene da ba bye niga na we, wee tuun wu ni, piimu p'a puyε batizeni xuu wuu na ge, pee di da ba naha ta lee ni we? Li bu sii ta nago xujene da ba bye bada we, naha na sipyii di puyε kaan pu na batizeni xuu mu we? ³⁰ Wēeye pyaa kii be do? Ni xujene da ba bye we, naha na wēe be di wūye leni farati keree ni tuun beeri ni we? ³¹ Caṅa caṅa ne na she naye le xu kpaan ni. Can wu ne wii na cebooloo, lemu na ne ye yu yee mu ge, lee li wa me. Wù Kafɔ Yesu Kirisa wo kariṅeεge ki funṅɔ ni, yee p'a ne wo nṅɔ ki yirige. ³² Ne p̄een piimu pu bye ne feni ba yacoyo ne we, Efese kulo li ni ge, zhaanra temu ne le ni pee ni ge, li bu da kanna sipyii ye wo neṅaa na ne lee pye, leke lee di da ba nṅ ne na we? Xujene bu da li da ba bye we, wee tuun wu ni: «W'à li, wù da gbuu, bani niga na w'à da xhuu.» ^{†33} Yi ganha ba yiye faanna-ε de! «Kariṅii niguuṅ w'a zsaama kyεegi.» ³⁴ Yi funṅɔyɔ ta sanha, y'i jurumu wu nṅ yaha, lee l'a saha! Bani pii wa wà yee te ni, pee ya Kile ce we. Ne ye yu yi mu, kɔnhɔ y'i li ce na yeeye pyaa wo shiige ki wa kere.

N'a daa fεε pu wo ceepuuro nivɔɔ ti keree

³⁵ Ga wa na ba yege na xuu p'i da ba ne neḡana leke na we? Na ceepuuro teke tuugo ki da ba bye pu mu we? ³⁶ Yee ne funṅɔyɔ baa fεε de! Ma bu yashi nugi, wu ya fɔnhɔ we, wu da ga fin we. ³⁷ Ma bu yashi le niṅe ni, shinma tuugo kemu wu ma ba bye ge, ma ne ma da kee shinma tuugo ke wo shinma kaṅa nugi we. Ga kee shinma tuugo ke wo shinma pile ma ma nugi. Li na já bye kalapile, kelee yaaga katii wo pile. ³⁸ Shinma tugo kemu k'a taan Kile mu ge, w'a li fin na pye kee shinma tuugo ke wo tige. Kile ya yashi we beeri pye wa beeri ni wu tuugo tige. ³⁹ Ali nii yaṅmuyɔ ye ye pyaa be, yee be wo ceexaara ti ne nigin we. Sipya ceexaara ne ti ye, yaṅmuyɔ be wo ceexaara ne ti ye, shazheere ceexaara ne ti ye, fyaa be ceexaara ne ti ye. ⁴⁰ Ya be ne wà fugba yaṅmuyɔ, ya be di ne wà niṅe yaṅmuyɔ. Ga fugba yaṅmuyɔ ye, yee wo saana li ne li ye, niṅe yaṅmuyɔ ye, yee be wo saana di ne li ye. ⁴¹ Caṅa ke wo saana le wa li ye, yeṅe ke wo saana le wa li ye, wɔɔ ki be wo saana le wa li ye. Ali wɔɔ kiye pyaa be wo saana li ne nigin we.

⁴² Mu shiin xujene li be di wa. Sipya ceepuuro ti ne ba shinma pile ne we, ti bu le niṅe ni t'a fɔnhɔ. Ga ti ba ne, ti da wɔnhɔ nige we. ⁴³ Ceepuuro ti ma le niṅe ni na ti ta ti naha ya kolo, ti fanha be d'a xɔ, ga ti ba da ne, t'a ne ni baraga ni. Ti ba da le niṅe ni, fanha ne ma bye ti ni we, ga ti ba da ne, t'a ne ni baraga ni. ⁴⁴ Ti ba da le niṅe ni, sipya ceepuuro nidiire ti ma bye tii, ga ti ba da ne, Kile Munaa na jé ti ni. Ba l'a fiinṅe na jo sipya ceepuuro nidiire wa wà we, mu shiin li wa na jo Kile Munaa ya ceepuuro nivɔɔ temu be kaan ge, tee be wa wà.

⁴⁵ Lee wuu na l'a ka Kile Kafila wu ni na: «Kɔṅɔ shen-shiime we, wee wemu w'a pye Adama ge, Kile ya wu yaa, na niifεere munaa le wu ni, na pye sipya.» ^{††} Ga kurogo wo Adama ge, wee wemu wu ne Kirisa ge, a Kile di wee pye munaa, lee lemu l'a nii sicuumɔ |nii sicuumɔ kaan ge. ⁴⁶ Wemu w'a fenhe pa naha na ge,

wee ya ta pye munaa wo wu we. Ga ceepuuro wo wu w'a fenhe pa naha na, lee kadugo na a Munaa wo wu na pa. ⁴⁷ Sipya nizhiime we, niṅe puuro ni w'a foro, wee ne niṅe wo. Sipya shuun wo we, wee wemu wu ne Kirisa ge, wee ya yiri fugba we ni. ⁴⁸ Piimu beeri p'a foro niṅe puuro ni ge, pee beeri ne ba niṅe puuro wo wu ne we. Piimu beeri pu ne fugba wuu pu be ge, pee be na ba bye ba fugba wo wu ne we. ⁴⁹ Ayiwa, wemu w'a yàa ni niṅe puuro ti ni ge, ba wee wo jaa ne me wèe na we, wemu w'a yiri fugba wu ni ge, mu wee be wo jaa da ba bye wèe na.

⁵⁰ Na cebooloo, yemu na giin di jo ge, yee yi wa me. Ceepuuro temu ya yàa ni ceexaara ni shishan ni ge, tee da ga já jé Kile wo saanra | Kile saanra te ni we. Yaa-ge kemu k'a fɔnri ge, kee da já bye ya fɔnhɔbaaga we. ⁵¹ N'a da kaṅmɔhɔ la jo yi mu. Wèe beeri wa da ba xhu we, ga wèe beeri pu da ba neri ⁵² taapile nigin funṅɔ ni, nekoronɔ nigin funṅɔ ni, maga ki saṅa mee li ba foro tuun wemu ni. Kee maga ki mee li ba foro tuun wemu ni, xuu pu da ne, na bye ni ceepuuro nivɔɔ ta ni, temu ya fɔnri we. Lee na ba wèe piimu ta nii na ge, wèe na neri, na bye ni ceepuuro nivɔɔ ti ni. ⁵³ Bani li waha l'i waha, ceepuuro temu ya fɔnri ge, tee ya yaa na neri pye ceepuuro, temu ya fɔnri we; ceepuuro temu ya xhuli ge, tee ya yaa na neri na pye ceepuuro, temu ya xhuli we. ⁵⁴ Ayiwa, tee ceepuuro te t'a fɔnri ge, tee ba neri na pye nivɔnhɔbaara; tee ceepuuro te t'a xhuli ge, tee ba neri na pye nixhubaara, wee tuun wu ni jomɔ pemu p'a ka Kile Kafila wu ni ge, pee nṅ na fa na: «Se ya ta xu na, na wu xɔ fεεε.» ^{†55} «E xu, mii mu wo sefere t'i ne we? E xu, mii mu wo wɔnhɔ t'i ne we?» ^{†56} Jurumu baraga ni xu ya fanha taa na sipyii nɔni, Kile wo saliya we, wee di fanha kaan jurumu be mu. ⁵⁷ Ga baraga k'a neri Kile na, wee wemu w'a se kaan wèe mu wù Kafɔ Yesu Kirisa mege na ge.

⁵⁸ Lee wuu na na cebooloo na taanpiinεε, yi la le yiye ni y'i lowagaa ta! Yi da se naha na tuun beeri ni, Kafɔ wo kapyenεε ki ni! Yi li ce na labye wemu y'a byi Kafɔ mu ge, na wee da ba bye tawaga wo bada we!

P'a wari wemu pinne di zhe Zheruzalemu n'a daa fεε pu tege ge

16 Ayiwa na cebooloo, wari wemu y'a da ba binne, na wu yaha kari Zheruzalemu wo Kile nagoo pu wo dege kaa na ge, yi la le yiye ni yi wu pinne na saha ni na wo nijoyo yi ni, n'a yemu jo Galasi wo n'a daa fεε pu mu wee wari wu pinneḡana na ge. ² Ba Dimazhi beeri ya nɔ we, lemu li ne wemu wo se ge, yi beeri ma kee wolo wolo yaha kabanugo na na saha ni yi wo lada wu ni, kɔnhɔ di ga nɔ wà tuun wemu ni, yi ganha bu da yiri da wu shaa da binneεε wee tuun wu ni we. ³ Di ba ba nɔ wà tuun wemu ni, sipyii piimu naha y'a da ba bu-lo ge, di seme kan pee mu, y'a lemu pinne ta ge, p'i she lee kan Zheruzalemu ni. ⁴ Li ba she da nago l'a naye pyaa ki be kashεε xɔ, na be na binne zhe ni pu ni.

† Ezayi 22:13 †† Zhenzi 2:7

‡ Ezayi 25:8 †† Oze 13:14

Pɔli na ba ɲaagaa kiimu pye ge

⁵ N'a da ba she Masedɔni sheen pɛregi, di na zhe foro yi na. Bani Masedɔni fiige ki ni n'a da ba doro. ⁶ La wa la ni n'a da zhe piye pye yi mu, kelee na she wiire ti beeri pye yi mu. Wee tuun wu ni, yi na ba já na tɛge, na na lɔ nɔ na tashɛge ni. ⁷ Bani na funɲɔ wa di ba she yi ɲa ye di doro le tɔɲii le ni we. Ga na funɲɔ ki wa di ba she tuun wa ta wà yi yíri, ni Kafɔ w'a sɔɔ na lee koo ya-ha kunni.

⁸ Ga lee be na n'a da gori Efese kulo li ni fo Pantekɔti wu wo Kalene | Kalene li ba nɔ. ⁹ Bani Kile w'a kɔɲɔɲɔ la mugi wà ne mu na wo labye wu kaa na, ali na li ta na pɛɛn pu be ya ɲɛɛ.

¹⁰ Timote bu nɔ wà yi na, yi wu co xuuni kɔnhɔ wu ganha bu fya we. Bani Kafɔ wo kapyɛɛ wu be ya byi ba ne ɲɛ we. ¹¹ Yi ganha bu da wu cɛɛɛ-ε de! Yi wu tɛge wu guri pa nɔ na na ɲaɲɛ na! Bani ne wu ni ce-booloo pu sige. ¹² Wemu wu ɲɛ wù ceborona Apɔɔsi ge, ne kunni ya sii wu keme ɲɛri jo wu pinne ni ce-booloo pu ni wu she yi yíri. Ga nime wo zhe wu ya ta pye wuyɛ pyaa ɲidaan we. Wu ba tuun watii ta wemu ya wu faha ge, wu na zhe.

Jomɔ pu taxɔɔ ni fò mujuu

¹³ Yi kori yaha ɲii na! Yi n'a daa wu co ni lowagaa ni! Samɔhɔɔ ti pye yi ni! Yi bye ni baraga ni! ¹⁴ Y'a yi kapyegɛ ki beeri pyi ni taanɲɛge ni!

¹⁵ Na cebooloo, y'a li ce na Sitefanasi ni wu puga sheen pu ni, na pee p'a pye Akayi fiige ki n'a daa fɛɛ pu shenshiilee. Y'a li ce na p'a puyɛ kan xuuni fɛfɛɛɛ sipyii pu wo dege wu kaa na. Wee tuun wu ni n'a li shaa yi mu jo ¹⁶ y'a yaa na pee sipyii pii shi wo ɲɔmɛɛɛ coní, piimu beeri p'a pu tɛri wee labye we na ge, na fara pee be na.

¹⁷ Ayiwa Sitefanasi, ni Fɔritunatusi, ni Akayikusi, pee na pa foro ne na naha, lee ya taan ne ni fo xuuni. Yee baara ya ne fɔ lemu ni ge, p'a pa lee ɲɔ fa. ¹⁸ P'a ne luu ɲɲɛ, na yee be logoo ɲɲɛ. Y'a yaa na pii sipyii pii shi shaari pu saama pu na!

¹⁹ Azi fiige ki n'a daa fɛɛ p'a yi shaari. Akilasi ni Pirisili, ni n'a daa fɛɛ piimu p'a puyɛ pinneɛ pee kaban ge, pee beeri ya yi shaari xuuni Kafɔ wo kariɲɛge ki funɲɔ ni.

²⁰ Cebooloo pu beeri ya yi shaari! Y'a yiye shaari ni fɛfɛɛɛ taanɲɛge fo ni!

²¹ Ne Pɔli ye pyaa k'a we fò we wo kama pu ka na keye yi na. ²² Sipyaa wemu wu ɲɛ Kafɔ kaa ya dan ma ni-i ge, Kile wu ma lanji. «Maranata» lee kɔri ɲɛ «Wù Kafɔ, pa!» ²³ Kafɔ Yesu wo niime we wu kori yaha ni yi ni. ²⁴ Yee beeri kaa ya dan ne ni Yesu Kirisa wo kariɲɛge ki funɲɔ ni.

2 KORENTE SHEEN

Jɔɔ yɛ mu we sɛmɛ we d'a tun wɛ?

Pɔli ya sɛmɛ nizhiimɛ wemu tun Korɛnte shɛɛn pu mu ge, Timote w'a kari ni wu ni. A Wee di guri pa ni fiin pa ni, na yiri egilizi wu yiri pemu ya Pɔli yatɛnyɛ gbo ge, a lee di Pɔli pye w'a sɛmɛ wa bɛ ka na tun pu mu (2 Korɛnte Shɛɛn 2:3,9; 7:8). A w'i wee sɛmɛ wu kan Tite mu w'a kari, a wee di shɛ ba ni fiin nizaama ni. Ga, a w'i ba waha wa bɛ kaa jo sanha Pɔli mu. Lee wuu na Pɔli ya we sɛmɛ we ka.

We sɛmɛ we kakana ɲuɲɔ

Pɔli ya wuyɛ cɛrɛɲɛ, na pusamaa durogo. Taanɲɛɛɛɛ kemu ki ɲɛ wu ni na ɲaha tii Korɛnte shɛɛn na ge, w'a kee shɛ pu na. Pu kaa ya dan wu ni ba wu nagoo ɲɛ wɛ. Kafinɛjuu piimu ya puyɛ faanna na Kile tudunmɔɔ pee ɲɛ ge, Pɔli ya pee kaa taga pu kaala. W'a li shɛ na wee na ba shɛ foro pu na wu tɔɲɲii taanri wuu ni (2 Korɛnte Shɛɛn 12:14), na li shɛ pu na na pu kaa ya waha wee Pɔli mu, ali na toro pu kenɛ yanmuɔɔ yi bɛɛri taa (2 Korɛnte Shɛɛn 12:14; 13:1).

Sɛmɛ wu kafila ɲugbɔɔ

Pɔli ya baraga taha Kile na wu saama pu wuu na. Lee kadugo na a wu jo wuyɛ pyaa ɲaarigana ni wu labye wu shizhaa na.

Dɛɛɛ wemu w'a byi na ɲaha tii la baa fɛɛ pu na Zheruzalɛmu ni ge, Pɔli ya ya jo wee shizhaa na.

Pɔli ya wu Kile tuduro ti wo labye wu fiin yu, na wu taanna ni pii pu tudunmɔɔ pu wo wu ni, piimu p'a puyɛ faanna na Kile tudunmɔɔ pee ɲɛ ge.

Pɔli ni Timote fò mujuu

1 Nɛ Pɔli wemu w'a pye Yesu Kirisa wo tudunmɔ Kile wo ɲidaan wu funɲɔ ni ge, nɛ ni na ceborona Timote ni, wɛɛ p'a we sɛmɛ we tun yee mu; yee piimu pu ɲɛ Kile wo sipyii Korɛnte kulo li ni ge, ni yee piimu bɛɛri pu ɲɛ fɛfɛɛɛ wuu Akayi fiige ki bɛɛri ni ge.

Wɛɛ ya yi shaari: ² Wù To Kile ni wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wu niimɛ ni ɲariɲɛ kan yi mu.

Pɔli ya fò kan Kile mu

³ W'à wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wo To Kile wu sɔni. Wee wu ɲɛ ɲiɲaara fɔɔ Kile, ni loɲinɛ kanvɔɔ keree bɛɛri ni.

⁴ Wee w'a loɲinɛ kaan wɛɛ mu wù kanhama keree ki bɛɛri ni, kɔnɔ wɛɛ bɛ di já w'à wù sipyii logoo ɲiɲɛ pu kanhama keree tuun ni, ni lee loɲinɛ le ni, w'à lemu ta Kile mu ge. ⁵ Ba Kirisa wo kanhama pe tuugo ɲiɲɛhɛmɛ ya kɔni wɛɛ na wɛ, mu Kile ya loɲinɛ kaan wɛɛ mu na ɲɛhɛɲi Kirisa baraga ni. ⁶ Kanhama ba kɔni wɛɛ na, lee na bye kaɲuɲɔ na loɲinɛ kan yee mu, kɔnɔ y'i já pa shɔ. Wɛɛ bu loɲinɛ ta, lee na bye kaɲuɲɔ na loɲinɛ kan yee bɛ mu, kanhama pemu ni wɛɛ ɲɛ ge, kɔnɔ y'i loxulo ta yi bɛ di já pee kanhama pu tuugo xu yiye ni. ⁷ Wɛɛ fungɔɲɔɔ yi d'a tiin yee shizhaa na fo xuuni do. Bani wɛɛ ya li cɛ jo ba yee wa yi tahaa taa wɛɛ wo kanhama pu ni wɛ, mu y'a da ba yi tahaa ta loɲinɛ li bɛ ni.

⁸ Na cebooloo, wɛɛ ya kanhama pemu ɲa Azi fiige ki ni ge, wɛɛ funɲɔ ki wa y'i pee cɛ. Pee kanhama p'a bi sii pɛlɛ wɛɛ na fo na shɛ doro wù fanhaya ɲuɲɔ kana bɛ taa, ali fo na shɛ wù pye wù ya daa bɛ nige nago kanna wù na ɲiifɛɛɛ pye sanha wɛ. ⁹ Wɛɛ kuni bi sii li yaha jo wɛɛ da xhuu. Ga lee ya pye mu, kɔnɔ wɛɛ ganha ba wuyɛ pyaa kii pyi wù tadaɲa wɛ, fo Kile, wee wemu w'a xuu ɲɛni na yeege xu ni ge. ¹⁰ Wee Kile w'a wɛɛ shɔ ke xu tuugo ke na, wee shiin wu da da wɛɛ ɲuɲɔ wo. W'a pye wɛɛ tadaɲa, wu na ba wù ɲuɲɔ wolo sanha. ¹¹ Yee bɛ p'a wɛɛ tɛɛɛ ni Kile-ɲɛɛɛɛ ni. Lee wuu na Kile ya niimɛ wemu kan wɛɛ mu yee wo ɲɛɛɛɛ ki baraga ni ge, kɔnɔ lee di bye kaɲuɲɔ sipyiihɛmɛ bɛ di baraga taha Kile na wɛɛ wuu na.

Pɔli ya ɲɛri le wu ɲara li keree ki ni

¹² Wɛɛ na já kaa lemu kaa taga wuyɛ pɛlɛ ge, lee li wa mɛ. Wɛɛ zɔɔɔ pu wa lee wo sɛɛɛɛ na jo tifire ni see wemu w'a foro Kile ni ge, tee tifire te wo ɲaarigana, ni wee see we wo ɲaarigana na wɛɛ ya ɲaari kɔɲɔ ke na, na la fara bɛ yɛɛ lee na yee mu. Ga Kile wo niimɛ wu baraga ni wɛɛ ya lee pye, wɛɛ ya ta tee fungɔɲɔ fɛɛɛ te ta sipya mu wɛ. ¹³ Wɛɛ di wa yatii bɛ kani wù sɛmɛ pu ni na dunni yi mu wɛ, yemu yi da já galaa y'i yi ɲaha cɛ ge, fo yee yɛ. Nɛ dà bɛ li na jo yi na ba yi bɛɛri ɲaha cɛ xuuni, ¹⁴ ma na jo ba yi wa yi ɲaha cɛ mɛ dɔɔni wɛ, na jo Kafɔɔ Yesu cabaɲa yee keree na ba wɛɛ ɲuɲɔ yirige, ba wɛɛ bɛ wogoo da ba yee ɲuɲɔ yirige mɛ wɛ.

¹⁵ Kee tadaŋa ke funŋɔ ni nɛ bi li ɔɔ wolo jo di fɛnhɛ zhe yee yiri, kɔnhɔ y'i kuduun tɛhɛɛ shuun ta. ¹⁶ Bani nɛ bi giin di dorɔ yee yiri, di na zhe dorɔ da gaanji Masedɔni fiige ki ni. Di ba she yiri Masedɔni ni sanha, di guri dorɔ yi yiri, kɔnhɔ y'i ba na tɛge di she Zhude fiige ki ni. ¹⁷ Ayiwa, nɛ na kee funŋɔ ke yaha naye mu, di ba lee kushɛɛ le pye mu, lee wa li shɛɛ na li bye nɛ see ni-i gɛ? Kelee keree kiimu ɔɔ nɛ wo ge, nɛ ki ɔɔ wo na sahanji ni kɔɔɔ sipyii wo keree ɔɔ wuugana ni gɛ? Ma na jo ba di da ba «Uun» jo kaa na, na nɔhɔ jo sanha «Ahayi» lee kanunɔ le na wɛ. ¹⁸ Ma na jo ba Kile nɛ mɛ ɔɔmɛɛ ɔɔ-i dɛ, jomɔ pemu wɛɛ ya yu yee mu ge, pee bɛ ya pye «Uun» na nɔhɔ pye «Ahayi» wɛ.

¹⁹ Bani Kile Ja Yesu Kirisa wemu kaa wɛɛ ya jo yee mu ge, nɛ ni Siliven, † ni Timote ni ge, wee ya «Uun» yu jomɔ na, wu nɔhɔ kuri jo «Ahayi» pee ninunɔ na wɛ. Ga, wu bu yemu jo, yee yi wa. ²⁰ Kile ya ɔɔmɛhɛɛ kiimu lo ge, ki bɛɛri ya pye «Uun» Kirisa ni. Lee wuu na wɛɛ ya «Amiina» yu wu mɛge ki baraga ni, na Kile sɔni. ²¹ Wee Kile yɛ pyaa k'a wɛɛ ni yee wo baraga ki pɛle Kirisa wo kariɔɛge ki ni, na wɛɛ keme yaha wu yɛ wuyɛ mu. ²² W'a wu fɛ pu kɔɔn wɛɛ na, na Fɛfɛɛɛ Munaa li bɛ kan wu mu l'a tiin wu zɔɔɔ pu na. Yanjuyɔ yemu wo ɔɔmɛɛ w'a lo wu mu cabaya na ge, a lee di nakaara wolo yee wo da ni.

²³ Kile wa na sɛɛri di bu kafineyɛ jo! Yeeyɛ pyaa wo nɔɔara na nɛ pye nɛ she nige yee yiri Korente kulo li ni wɛ. ²⁴ Ga lee di wa nago kanna wɛɛ pu wa yee wo nɔɔɔɔɔ n'a daa wu shizhaa na-ɛ dɛ! Bani yee ya lowagaa ta na xɔ n'a daa wu ni. Ga wɛɛ ya kapyɛɛ pyi ni yee ni, kɔnhɔ y'i fundanga ta.

2 Lee wuu na nɛ li kɔn na funŋɔ ni jo di ganha bu she nige yi yiri, la li she fara yi wo zɔ mɛsuu li na wɛ. ² Bani nɛ bu zɔ mɛsuu w'a yee na, jɔɔɔ yɛ pu da j'a nɛ funŋɔ taan yee kadugo na wɛ, yee piimu na nɛ zɔ mɛsuu li w'a ge? ³ Lee wuu na nɛ bi sɛmɛ wa ka, na wee tun yi mu, kɔnhɔ di ganha bu da zhe yi yiri di zhe na zɔ wu mɛɛ kasulo ta w'a yee mu wɛ, yee piimu p'a yaa pu na funŋɔ taan ge. Nɛ d'a li na jo kaa le li nɛ nɛ wo fundanga kaa ge, lee li nɛ yee bɛɛri bɛ wo fundanga kaa. ⁴ Nɛ zɔ mɛsuu wo w'a bi wee sɛmɛ we ka ni yama ni na funŋɔ ni, ni nɛsinmɛ bɛ ni na naha ni. Nɛ ta lee pye kɔnhɔ di yee nahaya tanha wɛ dɛ! Ga nɛ lee pye, yee kaa ya dan nɛ ni taangana lemu na ge, kɔnhɔ y'i lee cɛ.

Yi yafa nahama pu pyevɔɔ wu mu

⁵ Wa bu kaa pye lemu ya nɛ naha tanha ge, wu ya ta nɛ yɛ nigin naha tanha wɛ, yee bɛɛri nahaya w'a tanha. Ga nɛ funŋɔ wa li waha fo li she dorɔ li tayerege t'aan wɛ, lee wuu na nɛ yee jo. ⁶ Jaagi wemu yee nɔɔhɛmɛɛ ya shan na xɔ we n'a we na ge, wee na yaa ni wu ni. ⁷ Nime kunni, y'a yaa yi yafa wu mu, y'i samɔhɔɔ le wu ni sanha, kɔnhɔ zɔ mɛsuu li ganha ba bɛle dorɔ wu na, fo di wu pye tadaŋa baa wɛ. ⁸ Lee wuu na nɛ yi nɛɛri jo y'a li shɛɛ wu na, na wu kaa ya dan yi ni. ⁹ Lemu bɛ na sanha nɛ sɛmɛ wu ka na tun yee mu ge, lee li wa mɛ. Nɛ yee taanna wii, yee bu da yee na nɛ ɔɔmɛɛ con

† Siliven:

keree bɛɛri ni. ¹⁰ Yee bu kaa la yafa sipya wa mu, nɛ bɛ na lee yafa weefɔɔ mu. Nɛ bu da nɛ yaa nɛ wu kaa la yafa sipya wa mu, yee wuu na nɛ ma li yafa wufɔɔ mu, Kirisa nii na, ¹¹ kɔnhɔ Shitaanni ganha bu da se ta wu na wɛ, bani w'a wu fungɔngɔ ki cɛ na xɔ.

Kaa lemu l'a funzhaga w'a Pɔli na Torowasi ni ge

¹² Ayiwa, ba nɛ ɔɔ Torowasi kulo li ni Kirisa wo Kile Jozaama pu jo kaa na wɛ, a nɛ Kafɔɔ ta w'a kɔɔɔ mugi w'a na mu. ¹³ Ga lee bɛ na nɛ bi na zɔ wu ta w'a faha wɛ, bani nɛ ta she na ceborona Tite ta w'a wɛ. Lee wuu na nɛ koo sha n'a daa fɛɛ pu mu, na gari Masedɔni fiige ki ni.

Se wemu ya daa Kirisa ni ge

¹⁴ Faabye Kile! Wee w'a sefɛɛɛ kaan wɛɛ mu tuun bɛɛri ni Kirisa wo kariɔɛge ki funŋɔ ni, na wɛɛ luu na daga na Kirisa wo macɛɛɛ ki sheɛ xuu wu bɛɛri ni, ba nudanga sinmɛ nɛ wɛ. ¹⁵ Bani Kile ya wɛɛ pye Kirisa wo nudanga sinmɛ. Sipyii piimu na ba shɔ, ni piimu na ba gyɛɛgi ge, kee nugo ke ya nɔni pee bɛɛri na. ¹⁶ Kee nugo ke nɛ xu nugo pii mu pu ni, na pu naha co na se xu yiri; na nɛ pii bɛ mu nii sicuumɔ nugo, na pu naha co na se nii sicuumɔ yiri. Jɔɔɔ di nɛ wee labye we wo ɔɔ favɔɔ wɛ? ¹⁷ Wɛɛ kunni ya ta Kile wo Kile Jozaama pu nɛri wu jagi nɔɔɔ ba pii ya pu nɛri mu pu wo kuduun kaa na wɛ. Kile w'a wɛɛ tun, lee wuu na wɛɛ ya Kile Jomɔ pu yɛɛ pyi Kirisa wo kariɔɛge ki ni ni funvige ni Kile naha t'aan.

Kariɔɛge ɔɔmɛɛfonɔ li wo kapyɛyiii pee

3 Ayiwa, le jogana le ya li sheɛ na wɛɛ ya ɔɔ kɔn na wuyɛ pɛle sanha gɛ? Ta wɛɛ mago wa li na watii wu na sɛmɛ ka tun yee mu, wu wu mɛsaana jo wee ni, kelee ta wɛɛ mago wa wee sɛmɛ wa tuugo zha na yi mu? ² Yeeyɛ pyaa ki nɛ wɛɛ wo sɛmɛ wemu ya wɛɛ mɛsaana yu, wu nigayahaɔ di nɛ wɛɛ zɔɔɔ pu na ge. Sipyii pu bɛɛri ya wee sɛmɛ we cɛ, na wu kalaa bɛ. ³ L'a fiinɔɔ na jo yee pu nɛ Kirisa wo sɛmɛ, wemu w'a tun wɛɛ baraga ni ge. Wee sɛmɛ we ya ta ka ni kama lohɔ ni wɛ, fo Kile nii wo wu wo Munaa, w'i ya ta ka faaya kɔɔɔ na wɛ, fo sipyii zɔɔɔ.

⁴ Wɛɛ ya d'a wee xuu we na Kile naha t'aan Kirisa baraga ni. ⁵ Lee wa nago wɛɛ pu wa giin na wɛɛ na j'a wee labye we pye ni wuyɛ pyaa wo sefɛɛɛ ni wɛ, ga Kile ni wɛɛ wo sefɛɛɛ t'a yiri. ⁶ Wee w'a sefɛɛɛ kan wɛɛ mu, na wɛɛ pye kariɔɛge nivonɔɔ ki wo kapyɛyiii. Kee ya ta saliya wu gbɔɔɔ ni wɛ, ga fo Fɛfɛɛɛ Munaa. Bani saliya wu ni xu ya daa, ga Fɛfɛɛɛ Munaa di nii sicuumɔ kaan.

⁷ Saliya wemu w'a ka faaya kɔɔɔ ki na ge, wee w'a xu nɔni sipya na. Ga lee bɛ na Kile wo kɔɔɔ w'a wuyɛ she wee tuun we ni, fo na Izirayeli sheɛn pye pu ya j'a nii cori Musa ni, di wu wii wu naha nɔɔɔ ni, wu naha ki wo kɔɔɔ wu keɔɔ ni wɛ, na ta wee kɔɔɔ we di bi da ba dorɔ. ⁸ Ta Kile Munaa li wo labye wu wo kɔɔɔ wu da ba ye wee na na kanha wɛ? ⁹ Ayiwa, labye we w'a jaagi

shaan sipyii n̄n̄ ni ge, wee bi pye ni n̄n̄ ni, wee tu-un wu ni, labye we w'a sipya pyi sipyitiime Kile n̄aha t̄aan ge, ta wee wo n̄n̄ wu da ba beɛ xuuni na toro we wu t̄aan w̄e? ¹⁰ Nime wo n̄n̄ wemu w'a peɛ fo xuuni ge, ma bu wee jate ni taashiine li wo wu ni, m'a taashiine li wo wu ta wee n̄e yaaga be w̄e. ¹¹ Kaa lemu li da ba x̄h̄ ge, ni lee d'a pye ni n̄n̄ ni. Wee tuun wu ni lemu li da gori yaha x̄baa ge, lee wo n̄n̄ wu na ba beɛ fo xuuni d̄e!

¹² Kee tadaŋa ke ki wa w̄e mu ge, kee k'a sam̄h̄ le w̄e ni fo xuuni. ¹³ W̄e ya li pyi Kile tudunm̄ Musa wo pyegana li na w̄e. F̄aŋa Musa bi ma daga wu n̄aha t̄, k̄nh̄ Izirayeli sheen ganha bu wee n̄n̄ nidorom̄ we n̄a tax̄w̄ ni w̄e. ¹⁴ Ga pu funḡnȳ yi bi t̄. Ali niŋaa we be ni, pu ba Kariŋege N̄om̄e Nil̄e li kalaa, p'a bye kanna kee f̄aŋa ke k'a buri pu funḡnȳ yi na. Kee f̄aŋa ke di ya ta laha w̄a w̄e, bani na pye ni Kirisa ni kariŋege ni, lee ye l'a ki leri w̄a. ¹⁵ Ali niŋaa we be ni, pu ba Musa wo sem̄e wa kalaa tuun beeri ni, p'a bye kanna f̄aŋa k'a buri pu funḡnȳ yi na, xuu wemu p'a galaa ge, pu da ga wu n̄aha ce w̄e. ¹⁶ Ga wemu bu s̄w̄ na wuȳe kan Kaf̄w̄ mu, kee f̄aŋa ke na laha weef̄w̄ wo funḡnȳ ki na. ¹⁷ Ayiwa, Kaf̄w̄ wemu kaa pu wa yu naha ge, wee n̄e Fef̄eere Munaa. Kaf̄w̄ Munaa bu bye xuu wemu ni, wee xuu wu na bye wuȳe wo. ¹⁸ W̄e pi-imu beeri wo f̄aya y'a laha laha n̄ahaya yi na ge, w̄e beeri p'a Kaf̄w̄ wo n̄n̄ wu shee ba jaawiige ya yaŋ-muȳ shee m̄e w̄e. Lee fun̄h̄ ni w̄e ya n̄eri na byi ba Kaf̄w̄ ye pyaa n̄e w̄e, na f̄oro n̄n̄ wa ni, na jin wa ni. Wee labye we, Kaf̄w̄ wo Munaa l'a wee pyi.

P̄li ni wu kaf̄e pu wo labye wu pyegana

4 Ayiwa, Kile w'a n̄n̄ n̄ari w̄e na, na we labye we kaa le w̄e keŋe ni, lee l'a w̄e pye w̄e yat̄nȳ da ga xhu we labye we na w̄e. ² N̄h̄daan kapyege kiimu beeri ki n̄e shiige wogoo ge, w̄e ya w̄u t̄w̄ wolo kee beeri ni. W̄e ya shizhiinm̄e taga na keree pyi w̄e. W̄e ya Kile wo jom̄ pu n̄eri na zhaan w̄e. Ga can wu w̄e ya fiin̄ge na yu, k̄nh̄ sipyii pu beeri nigin nigin di da w̄u mesaana yu sipyii ni Kile n̄aha t̄aan. ³ Lee be na Kile Jozaama pemu w̄e ya yu ge, pee bu shee da p'a n̄h̄, piimu pu da ba gȳegi n̄iga na ge, pee na p'a n̄h̄. ⁴ Pu da ga d̄a w̄e, bani Shitaanni wemu ke koŋ ke ya beɛ ge, wee w'a pu funḡnȳ n̄eri buri, k̄nh̄ k̄renḡe ki ganha ba n̄i pu mu w̄e. Kirisa wemu wu n̄e Kile wo jaa wu ge, wu n̄n̄ wu wo Jozaama pu p'a kee k̄renḡe ki yege. ⁵ Kile Jozaama pemu wo yeɛ w̄e ya byi ge, w̄e ya ta na w̄ȳe kaa yu w̄e. Yesu Kirisa wemu wu n̄e Kaf̄w̄ wu ge, wee kaa w̄e ya yu. Yesu wuu na w̄e ya pye yee wo kapyebyii. ⁶ Kile wemu w'a jo taashiine li ni na: «K̄renḡe ki pye nibiige ki ni ge» † wee ninum̄ w'a k̄renḡe yege w̄e z̄w̄ pu na, k̄nh̄ Kile wo n̄n̄ wemu w'a n̄i na f̄oro Kirisa wo n̄aha ki ni ge, w̄e di wee n̄n̄ we wo laje wu ta, wu da k̄renḡe yege w̄u mu.

† Ekizode 34:34 †† Zhenzi 1:3

Kanhama pemu ya n̄ni P̄li ni wu kaaf̄e na ge

⁷ W̄e na n̄e ba cogo sh̄h̄ n̄e w̄e, ga wee naafuug-b̄ we di n̄e w̄e mu. Lee ya pye k̄nh̄ sipyii di li ce na tee sef̄eere nigb̄w̄ te ya ta foro w̄e ni w̄e, ga Kile ni t'a foro. ⁸ Kanhama tuugo beeri kunni wa n̄ni w̄e na, ga w̄e fanhaya di sanha x̄h̄ w̄e. W̄e funḡnȳ yi kunni wa wuregi, ga tadaŋa sanha f̄ w̄e na w̄e. ⁹ Pu kunni wa taha w̄u f̄eni na gana, ga Kile di ya w̄e yaha w̄e. Pu kunni wa w̄u k̄p̄n̄ na zhaan n̄iŋe na, ga w̄u sanha xhu w̄e. ¹⁰ Tuun beeri ni Yesu wo xugana li tuugo ya n̄ni w̄e na w̄u ceepuuro ti ni. Ga Kile di w̄e shuu, k̄nh̄ p'i li ce na n̄i na Yesu n̄e, w̄e be di niif̄eere pyi wee baraga ni. ¹¹ Bani xu n̄ na w̄e n̄e tuun beeri ni, w̄u wo niif̄eere ti ni Yesu wuu na, k̄nh̄ Yesu be wo niif̄eere t'i tiye shee w̄e ceepuuro ti ni, tee temu ti da ba xhu ge. ¹² Lee pyegana le na xu ya wu wo labye wu pyi w̄e na, k̄nh̄ n̄i sicuum̄ pu da n̄ni yee na. ¹³ L'a ka Kile Kafila wu ni na: «N̄e d̄a Kile na, lee l'a n̄e pye n̄e jo.» ‡ Kee tadaŋa ke ninuŋ na w̄e be ya d̄a, lee l'a w̄e be pye w̄e na yu. ¹⁴ W̄e ya li ce na jo Kile wemu w'a w̄u Kaf̄w̄ Yesu n̄e na yege xu ni ge, wee na ba w̄e be n̄e na yege xu ni ni Yesu ni, na w̄e ni yee beeri pinne Yesu n̄aha t̄aan. ¹⁵ Kee keree kii beeri wa n̄ni w̄e na, k̄nh̄ Kile wo niime wu da n̄ni sipyinehem̄e na. Lee di bye kapuŋ sipyinehem̄e di da baraga t̄eri Kile na, pu da wu peɛ.

Na niif̄eere pyi n'a daa gb̄w̄ ni

¹⁶ Lee l'a w̄e pye w̄e ya ganri w̄e. Ali na w̄e ceepuuro ti fanha ki yaha ki na xhuu, la l'a faraa n̄iga beeri w̄e munaa li wo fanha ki na. ¹⁷ Kanhama pemu beeri p'a n̄ni w̄e na nime ge, pu na ba doro. Pu na ba p̄eŋe kemu n̄ w̄e na ge, pee kanhama pu n̄e yaaga be kee p̄eŋe ke n̄aha t̄aan w̄e. Kee p̄eŋe ke ya sii peɛ, na n̄e t̄eh̄e baa. ¹⁸ Bani sipyii ya yaŋmuȳ yemu n̄aa ge, w̄e ya n̄i yege yee f̄eni w̄e, ga fo yemu yi n̄e niŋabaaya ge. Yemu sipyii ya n̄aa ge, yee na ba doro, ga yemu n̄e yi ya n̄aa-i ge, yee na gori yaha gbee.

5 Buguloo piimu fun̄ȳ ni w̄e wa tiin naha ke n̄iŋe ke na w̄u ceepuuro ti ge, pee buguloo pu ga ba gȳegi, pusaaya ya wa fugba we ni Kile na yee ȳaa yaha w̄a w̄e mu. Kee tat̄eŋge ke wa sii w̄a gbee. Kee wa sipya wo keŋe labye w̄e. ² Na w̄e yaha naha pee buguloo pii ni, w̄e wa zhiin, bani w̄e wa fugba wu wo tatiinye yi wo j̄e wu la pyi fo xuuni. ³ W̄u bu lee ta w̄u munaha ki na ceepuuro niv̄w̄ ta le. ⁴ Na w̄e yaha pee buguloo pii ni, w̄e wa zhiin, tuguro ti wa w̄u n̄n̄ ni. Ceepuuro temu ti wa w̄e na naha n̄iŋe ke na ge, li wa nago w̄e wa giin w̄u tee wolo w̄e. Ga w̄e wa giin w̄u fugba wu wo ceepuuro ti l̄ le w̄ȳe na, k̄nh̄ ceepuuro temu ya xhuli w̄e, tee di te ti faa, temu na ba xhu ge. ⁵ Kile ye pyaa k'a w̄e ȳaa kee keree kii kaa na. W'a wu Munaa li kan w̄e mu. Lee ya li shee na w̄u na ba ye yaŋmuȳ ye ta can na. ⁶ Lee l'a w̄e pye w̄e ya logoo

‡ Zaburuu 116:10

waha tuun bæeri ni. Wèe ya li cɛ na jo na wèe yaha naha ni tee ceepuuro te ni, wèe sanha k'a lii Kafɔɔ na.

⁷ N'a daa baraga ni wèe ya naari, li wa nago wèe ya li na wɛ. ⁸ Wèe logoo ya waha fo xuuni. Wèe funɗɔ ki wa na foro te ceepuuro te ni, na she diin Kafɔɔ tãan. ⁹ Lee wuu na, wèe ya xu yoo, wèe ya pye nii na yoo, lemu l'a dan wèe ni ge, lee li nɛ na wùye kaa taan Kafɔɔ mu.

¹⁰ Bani li waha l'i waha wèe bæeri na ba she yere Kirisa nahagbaa na, w'a kiiri kɔn wù na, kɔnhɔ sipyii pu bæeri nigin nigin ya lemu pye na pu yaha te ceepuuro te ni ge, l'a pye nizaana la, l'a pye niguunɔ la, p'i lee wo saraa ta.

Kirisa w'a be leni Kile ni sipyii tɛ ni

¹¹ Sipyia ya yaa na fyagi Kafɔɔ na fyagana lemu na ge, wèe ya lee cɛ, lee wuu na wèe wa sɛɛge taan sipyii pu na, kɔnhɔ p'i sɔɔ Kile na. Kile ya wèe keree bæeri cɛ fo xuuni. Nɛ giin jo lee cɛgana li na yee be ya wèe cɛ.

¹² Wèe ya ta na wù mesaaɗa yu yi mu sanha wɛ. Ga lemu na bye kaɗuɗɔ yee di já nuyirige ta wèe keree na ge, lee wèe ya yu yi mu. Piimu p'a puyɛ peɛ sipyii nɛnaa na, pu funɗɔ di ya fiinɗɛ-ɛ ge, kɔnhɔ y'i já pee be ɗɔ shɔgana cɛ. ¹³ Li bi ta nago kanna wèe nuyimogoo k'a yiri, Kile wuu na lee ya pye. Ga li bu da nago kanna wèe fungɔɗɔ y'a tiin, lee wa yee wo kuduun. ¹⁴ Bani Kirisa wo taanɗɛɛge ke, kee k'a já wèe na. Wèe ya li cɛ na jo ni shɛn nigin ya xu sipyii pu bæeri tɛge, wee tuun wu ni, li nɛ kanna sipyii pu bæeri p'a xu. ¹⁵ Sipyii pu bæeri wuu na w'a xu, kɔnhɔ piimu pu wa nii na ge, pee ganha ba pu wo niifɛɛɛ ti pyi nige puyɛ nidaa na wɛ. Ga wemu w'a xu pu tɛge, na nɛ pu wuu na ge, pu da ti pyi wee wo nidaa na.

¹⁶ Ayiwa, nime kunni wèe da ga sipyia wa shishiin wii nige na saha ni sipyii wo wiigana ni wɛ. Ali wèe nɛhe da wèe na bi Kirisa wii na saha ni sipyii wo wiigana ni, wèe da ga wu wii mu nige nime wɛ. ¹⁷ Sipyia wemu bu jé Kirisa wo kariɗɛɛge ki ni, weefɔɔ na nɛri sipyifomɔ. Keree kiimu ki nɛ nilɛgeɛ ge, kee bæeri na doro, keree kiimu ki nɛ nivonɗɔ ge, kee na ɗɔ kɔn. ¹⁸ Lee bæeri ya foro Kile ni. Wee w'a be le wèe ni wuyɛ pyaa tɛ ni Kirisa baraga ni. W'a wee labye we kaa le wèe keɗɛ ni, kɔnhɔ wèe di bye kaɗuɗɔ be di jé wu ni sipyii pu tɛ ni. ¹⁹ Bani Kirisa wo baraga ni Kile ya be le wu ni sipyii tɛ ni. Wu ya ta pu jurumu wu tɔɔ pu feni wɛ. W'a wee labye wu kaa le wèe keɗɛ ni, kɔnhɔ be di bye wu ni sipyii pu tɛ ni.

²⁰ Lee wuu na wèe ya pye Kirisa yahama ni, na yu wu tɛge. L'a pye kanna Kile w'a wu kafila wu yere pyi wèe ɗɔ na. Wèe wa yi nɛeri Kirisa mege ki wuu na, jo yi sɔɔ be di jé yi ni Kile tɛ ni. ²¹ Kirisa ya ta jurumu wa shishiin pye na wɛ, a Kile di wee taga jurumupyii pu faa, kɔnhɔ wèe di já pye ni wu ni kariɗɛɛge ni, wù bye sipyitiimeɛ Kile naha tãan.

6 Lee wuu na, wèe piimu pu nɛ kapyebyenii ni Kile ni ge, wèe wa yi nɛeri jo Kile wo niime wemu y'a ta ge, yi ganha bu wee yaha wu pa bye nɗuɗɔ baa wɛ.

² Bani Kile ya li she wu Kafila wu ni na:

«Na wo nidaa tuun ni nɛ mu nɛɛge ki logo,

nɗuwuuro ti wo caɗa nii li ni nɛ mu tɛge.» †

Nime wu nɛ Kile wo nidaa tuun we; nime wu nɛ nɗuwuuro ti wo caɗa nii le.

Kile wo kapyebyii p'a yaa na kanhama soro

³ Wèe funɗɔ wa sipyia wa shishiin wu tatigiɗɛ ta wù labye wu na wɛ. Lee wuu na wèe funɗɔ wa wèe pu kaa la shishiin pye lemu na sipyia wa shishiin nɗuɗɔ kyɛɛgi wɛ. ⁴ Lee wuu na wèe wa wùye sheɛ shegana bæeri na na Kile wo kapyebyii wèe nɛ. Wèe ya kanhama niɗɛheɛ soro, na kawagaa ni loyirigeree xu lomarana funɗɔ ni. ⁵ P'a wèe kɔɔɔ, na wèe leni kaso ni, na sipyii-ire ti sɔɔɔ na waa wù na. Wèe di kapyewagaa pyi, na naani nɗumunɗɔ baara ni xuugo keɗɛ ni. ⁶ Wèe ya wùye sheɛ Kile wo kapyebyii tifire funɗɔ ni, ni lajɛ, ni loxulo, ni saama, Fɛfɛɛɛ Munaa li wo sefɛɛɛ ti ni, ni see see taanɗɛɛge ni. ⁷ Wèe wa lee sheɛ Kile wo can wu jo funɗɔ ni, ni Kile wo sefɛɛɛ ti baraga ni. Lemu li nɛ wèe wo kashɛn yagbɔɗɔ, na yogo kɔɔɔ, na yogo yu wèe kaa na ge, lee nɛ kaa lemu l'a tii Kile mu ge. ⁸ Tuun wa ma ɔɔ p'a ganha na gbɔɔɔ tɛri wèe na; tuun wa na ba ɔɔ p'a ganha na fanhara tɛri wèe na. Wèe mesaaɗa wa yu; wèe mekyɛɛgeɗɛ be di yu. P'a wèe jatɛni ba kafɛɗjuu nɛ wɛ, na ta ye wèe ya yu ge, yee di nɛ can wɛ. ⁹ Wèe nɛ kanna pu ya wèe cɛ wɛ, na ta pu d'a wèe cɛ fo xuuni. P'a wèe jatɛni kanna wèe ya xu, na ta wèe di nɛ nii na. P'a wèe leni naa ni, ga wèe da xhuu wɛ. ¹⁰ P'a wèe wii na zɔ mesuu l'a peɛ wèe na, na ta wèe funɗɔ d'a taan tuun bæeri ni. P'a wèe wii la baa fɛɛ, na ta wèe d'a sipyiɗɛheɛ pye lafɛɛ. P'a wèe wii na yafiin nɛ wèe mu wɛ, na ta yaɗmuɗɔ yi bæeri di nɛ wèe woyo.

¹¹ Na cebooloo Korente sheen, wèe ya wù zɔɔɔ pu bæeri mugɪ, na kafilafɛɛn jo yee mu. ¹² Wèe kunni ya ta wù funɗɔ buri yee na wɛ, ga yee p'a yi funɗɔ buri wèe na. ¹³ Ayiwa, nime kunni nɛ yu ni yee ni ba na nagoo nɛ wɛ. Wèe ya yee co cogana lemu na wù zɔɔɔ pu na ge, yi be pu wù co mu! Yi be pu yi wo zɔɔɔ pu mugɪ wù mu!

Y'a yiye kasɛri Kile cɛbaalaa wo kapyegɛe kii shi na

¹⁴ Ayiwa, piimu nɛ Kiricɛɛn wɛ, yi ganha ba binneɛ ni pee ni pu wo kapyegɛe kii shi na wɛ. Be weke wu wa tiime ni kuumɔ tɛ ni wɛ? Pinnɛgana leke na kɛɛngɛ ni nibiige di da já binne wɛ? ¹⁵ Be weke wu da já bye Kirisa ni Shitaanni tɛ ni wɛ? Wemu nɛ Kiricɛɛn wɛ, kariɗɛɛge keke k'i da já bye weefɔɔ ni n'a daa fɔɔ tɛ ni wɛ? ¹⁶ Be weke w'i da já bye Kile-pɛɛɗɛ pugbɔɗɔ ni yaperɛɛ tɛ ni wɛ? Bani wèe pu nɛ Kile nii wo wu wo Kile-pɛɛɗɛ pugbɔɗɔ ma na jo ba Kile wuyɛ pyaa ya yi jo wu Kafila wu ni we na:

«Nɛ na ba diin pu niɗɛ ni,
na naari ni pu ni.
Nɛ na ba bye pu Kile,
p'a bye nɛ sipyii.» ††

¹⁷ «Lee wuu na Kafɔɔ ya jo:

«Yi foro pu tɛ ni,

yi waa laha pu na.
Yaaga kemu ñe fεεfεε wε,
yi ganha bu da gbɔn kee ka shishiin na wε!
Yi bu já lee na,
ñe na zɔɔ yi na.» †
18 «Ñe na bye yi To,
yi na bye ñe jalaa ni na poro pushaa.
Kafɔɔ, Se Bεeri Fɔɔ w'a jo mu.» ††

7 Ayiwa na taanjiineε, ba ni Kile d'a kii ñomεhεε kii bεeri lo wεe mu, wee tuun wu ni wεe ya yaa na wu ceepuuro te ni wu zɔɔɔ pu pye fεεfεε, na foro fɔɔɔɔ keree tuuyo bεeri ni. Wu la le wuεe ni wu fεfεεε ti ño di fa, wu da ñaari Kile ñii fyaara ni.

Pɔli wo fundanga ki keree

²Yi yi zɔɔɔ pu mugi wu mu, wu kaa di daan yi ni! Wεe ya ta bahamu shan sipya wa shishiin na wε. Wεe ya ta sipya wa shishiin ñunɔ kyεεgi wε. Wεe ya ta pii wo yar-muyɔ shɔ pu na na taga wuεe pye lafεε wε. ³Yi ganha ba giin na ñe ye yu kɔnhɔ di jaagi shan yi na wε! Ñe tee yee jo toro yee mu jo yee kaa ya dan wεe ni fo xuuni. Yafiin wa da já wεe waa laha wuεe na wε, ali xu be wε. ⁴Ñe dà yee na fo xuuni. Ñe yee mesaaɗa yu fo xuuni. Ñe luu l'a ñiɗe fo saama na. Kanhama pemu bεeri p'a nɔni wεe na ge, ñe funɗɔ ma sii taan fo xuuni pu ni. ⁵Can na, wεe di nɔ Masedɔni fiige ki ni ge, wεe ñaha sanha ñiɗe bada wε. Kanhama ni wεe di bye kabaya yi bεeri na. Wu ni sipyii pusamaa bi dunni, fyaara di ñe wuεe pyaa ki be wo zɔɔɔ pu ni. ⁶Ga Kile wemu w'a loɗine kaan sipyicɔnrɔɔ mu ge, wee ya wεe logoo ñiɗe Tite wo ba wu keɗe kurogo. ⁷Ayiwa, Tite wo ba wu ye be-ε dε! Ga yee ya wu luu ñiɗe ñiɗegana lemu na ge, lee ya wεe fungɔɔɔ yi teɗe. W'a pa wεe pye na ñe ña la k'a sii shɔ yee ni. Na yee ya daajeɗe jo, na yee ya ñe keree co ni see ni xuuni. Lee ya la fara ñe wo fundanga ki na fo xuuni. ⁸Ñe fεnhε sεmε wemu tun yee mu ge, ali na wee sεmε we ta w'a bi zɔ mesuu wá be yee na, lee wo daajeɗe ñe nige ñe ni wε. Li daajeɗe bye ñe ni, bani ñe bi sεmε wu ta w'a zɔ mesuu wá yee na jεεε ye nigin funɗɔ ni. ⁹Ga nime ñe funɗɔ ya taan. Yee zɔɔɔ na mεhεε suu, lee ya ta pye ñe wo fundanga ki kaɗunɔ-ε dε! Ga lee zɔ mesuu le na yee pye yee ya kuri kadugo, na yi ñaarigana faa, lee l'a ñe funɗɔ taan. Yee wo zɔ mesuu l'a pye na saha ni Kile wo nidaan ni. Lee funɗɔ ni lemu wεe ya pye yee na ge, lee ya ta pye kakuunɔ wε. ¹⁰Bani zɔ mesuu lemu ya sipya taa na saha ni Kile ye pyaa wo nidaan wu ni ge, lee ma sipya pye m'a ma torogana li faa, na ñuwuuro ta. Lee zɔ mesuu le tuugo ya sipyii pyi pu na daajeɗe yu Kile ñaha tãan. Ga kɔɗɔ ya zɔ mesuu lemu nɔni sipya na ge, lee l'a ma ni xu ni. ¹¹Zɔ mesuu lemu l'a yee ta na saha ni Kile wo nidaan wu ni ge, l'a lemu ño ge, lee li wa mε. Yee ya yi see bεeri le le kaa le ni. Yee ya can wu sha xuuni. Yee ya ñahaya tanha fo xuuni. Yee ya fya fo xuuni. Ñe ña la bi shɔ yee ni fo xuuni. Yee zɔɔɔ pu bεeri bi ñaha tii le kaa nigin we na. Yee ya jaagi pye xuuni le kaa le shizhaa

† Ezayi 52:11 †† 2 Samuweli 7:14

na. Yee ya li she shegana bεeri na na yee tɔɔɔ wa le kaa le ni wε.

¹²Ma bu logo ñe we sεmε we tun yee mu, wemu w'a kakuunɔ li pye ge, ni wemu na l'a pye ge, ñe ta wu tun wee wa shishiin wuu na wε. Ga ñe wu tun yee mu, yee ya yiye kan kangana lemu na wεe wuu na ge, y'i lee cε Kile ñaha tãan. ¹³Lee l'a wεe logoo ki pye k'a ñiɗe. Yee ya Tite fungɔɔɔ ki teɗe, a wu funɗɔ di daan taangana lemu na ge, lee be ya pye wεe mu fundangbɔhɔ na fara loɗine li na. ¹⁴Ñe yee sɔ keree kii shizhaa na Tite mu, di wa ta shiige lee kabaɗa na wε. Wεe ya can jo yee mu wu keree ki bεeri ni jogana lemu na ge, lee funɗɔ ni yee wo mesaaɗa kemu wεe ya jo Tite mu ge, a yee be di da can. ¹⁵Wu taanɗeεge k'a ñeri pele be yee shizhaa na, bani wu funɗɔ w'a dun ni yee bεeri nigin nigin wu wo ñomεεcoro ti ni. Yee ya wu ñunɔ círi ni baraga kemu ni, na fya wu na, na yiye tirige wu mu tirigegana lemu na ge, wu funɗɔ w'a dun ni lee be ni. ¹⁶Ñe funɗɔ ya taan fo xuuni, bani ñe na já da daa yee na keree bεeri ni.

Masedɔni fiige ki n'a daa fεε p'a wari wemu pinne ge

8 Ayiwa na cebooloo, Kile ya niime wemu pye Masedɔni fiige ki egilizii pu mu ge, wu funɗɔ ki wa wu yee ñaha jo yi mu. ²Kanhama nigbɔ pu bye pu ñunɔ ni. Ga p'a fundanga ta xuuni, fo na keɗe mugi pu keɗe yara na, na pii kan xuuni, ali na pu ta pu na ñe be la baa fεε. ³Ñe wa lee wo sεeri nago kanna p'a pii kan na be ni pu se ñunɔ kana ni. Pu yeɗe ya toro be pu se ñunɔ kana tãan, ali na ta wa ya pu karamu be wε. ⁴P'a sii wεe tii ñeeri saama na, na wεe pu sɔɔ pu mu, pu be di pu wo dege kan she Kile wo fεfεεε wuu pu mu Zhude fiige ki ni. ⁵Wεe bi daa pu na jo pu na lemu pye ge, p'a toro be yeɗe lee tãan. P'a fεnhε puyε kan Kafɔɔ mu, lee kadugo na na puyε yaha wεe be keɗe na na saha ni Kile ye pyaa ñidaan ni. ⁶Lee wuu na wεe ya Tite ñeeri na jo w'a bi labye nizaama wemu ño kɔn yee yíri keɗe yakanya yi wo shizhaa na ge, jo wu she yi yíri w'i she wee labye wu ño fa. ⁷Yee ya pye ñaha na keree bεeri ni: n'a daa fεεε yoo, kafila yoo, laje yoo, ni sεε-tanga tuugo bεeri. Wεe ya taan yee mu taangana lemu na ge, na fara kee taanɗeεge ki be na. Wεe funɗɔ ki wa y'i bye ñaha na we labye nizaama we be ni. ⁸Li wa nago kanna n'a yi karamu fo yi li pye fanha na wε. Ga ñe pii wo lowagaa keree yu yi mu, kɔnhɔ di yi wo taanɗeεge ki nɔhɔ wolo wii ki bi ñe see see taanɗeεge. ⁹Bani wu Kafɔɔ Yesu Kirisa ya wu wo niime wu she shegana lemu na ge, yi bεeri wa lee cε. Wee bye yara fɔɔ, a wu wuyε pye la baa fɔɔ yee wuu na, kɔnhɔ yee di bye yara fεε wu wo la baa fεεε ti baraga ni. ¹⁰Na fungɔɔɔ n'a zheε ye yi na, nago kanna y'a kaa lemu ño kɔn tapεe ge, yi bu lee pye na li ño fa, lee ya ño xuuni. Yee p'a pye shenshiilee na le kaa le ño kɔn, lee ye be wε, yee p'a nɔhɔ pye shenshiilee sanha na le kaa le bye fungɔɔɔ ta. ¹¹Lee wuu na, yi she ñaha na le kaa le feni, y'i li pye y'i li ño fa. Lee kaa le funɗɔ ya tigi yi mu ni zɔsaama wemu ni ge, yi li pye y'i li ño fa ni wee zɔsaama we ninumɔ ni, na saha ni yi se ñunɔ kana ni.

¹² Bani Kile gan fungɔŋɔ bu digi sipya mu, Kile ya sɔɔ kee yakanga ke na, na saha ni wu keŋe yataa ni. Ga yaaga kemu se ne wu ni we, kee niŋe ne we.

¹³ Li wa nago kanna yi pusamaa wo cɔŋɔɔ pu laha, yiye pyaa di do cɔŋɔɔ pu ni-i de! Ga y'a yaa na li pye, kɔŋɔ yi beeri di daanna. ¹⁴ Nime kunni, la wa yee mu, lee wuu na yee na ja la baa fee pu tege. Ayiwa, la baa fee ti ga ba nɔ yee be na, na pee be ta p'a neri lafee, pee be na ja yee tege. Lee funɔŋ ni, yi beeri na daanna, ¹⁵ ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni kagana lemu na we na:

«Wemu w'a niŋeheme kuu ge,
wee wo wusama ya kori we;
Wemu w'a dɔɔni kuu ge,
wee be wo wu ya xuunɔ we.» †

Tite ni wu kaafɛ

¹⁶ Baaga Kile, bani w'a lowaa le Tite ni yee keree na ma na jo ba we ne we. ¹⁷ Wee ya lemu sha Tite mu ge, w'a sɔɔ lee na. Ga yee keree wa bye wu zɔ na fo xuuni, fo wuyɛ pyaa ya li kɔŋ wuyɛ funɔŋ ni na wu she yee yiri. ¹⁸ Egilizii pu beeri ya ceborona wemu sɔni wu labye nizaama wu wuu na Kile Jozaama pu wo yere li shizhaa na ge, wee w'a da binne ni Tite ni na tun. ¹⁹ Lee ye be we, nara lemu wee ya byi na naha tii Kile wo taa li keree ki na ge, wee ceborona wu naha egilizii p'a bulo na wu pinne ni we ni lee nara li na. Wee ya lee nara li pyi, kɔŋɔ nɔɔɔ di danha Kafɔ mege na, wu nɔɔ wu fungɔŋɔ nizaana ki she sipyii pu wo dege wu shizhaa na.

²⁰ Le shɔɔnrigana le na wee ya we warigbo we keree naha shɔɔnri. Wee ya keree beeri pyi kɔŋɔ sipyii ganha bu jaagi ta wu na xuu wa shishiin ni le kaa le ni we. ²¹ Bani wee funɔŋ ki wa wu da saama koro naari, Kafɔ ye naha taan be we, ga sipyii pu be naha taan. ²² Wu ceborona wa be w'a da binne ni pu ni. Wee ya wu nɔɔ wolo tɔɔnii niŋehene ni, na wu ta w'a la le wuyɛ ni xuu ni tuun beeri ni. Ga w'a la le wuyɛ ni nime na toro taashiine li be taan, bani w'a da yee na fo xuuni. ²³ We wu ne Tite ge, wee ne na naariinii ni na kapyeyenii. Yee mu wee ya kapyeyee pyi. Cebooloo pusamaa p'a pinne ni wu ni ge, pee ne egilizii pu wo tudunɔɔ. Pee ya pye sipyii piimu p'a pɛne taha Kirisa mege na ge. ²⁴ Lee wuu na, y'a yaa na li she pu na na pu kaa ya dan yee ni fo xuuni, kɔŋɔ egilizii p'i lee na, p'i li ce na kapii wa wee mu na yee mesana yu.

Dege wemu ya naha tii cebooloo n'a daa fee pu na ge

9 Can na, dege wemu w'a byi Zhude fiige ki n'a daa fee pu na ge, ne li ta jo nɔŋ wa li na ne wu na seme ka sanha di dun yee mu wee dege wu keree na we. ² Bani ne yee nidaan ce na xɔ wee labye wu kabaŋa na. Ne yee mesana jo xɔ be yere Masedni n'a daa fee pu mu. Ne pu pye: «Akayi fiige ki cebooloo p'a gbegele xɔ p'i dege pye na co fo tapne na.» Yee wo samɔɔ t'a pye kapuŋ na lowaa kan n'a daa fee niŋeheme mu.

† Ekizode 16:18

³ Ga lee be na, n'a da wu cebooloo pu tun yi mu, kɔŋɔ masɔɔ kemu wee ya pye yee na we labye we shizhaa na ge, kee ganha bu bye nɔŋ baa wogo we. Ne funɔŋ ki wa p'i she yi ta y'a gbegele xɔ, ma na jo ba ne yi jo we. ⁴ Lee be we, Masedni sheen pii bu binne kari ni ne ni yee yiri, na she yee ta yee ya ta gbegele we, lee na bye wee mu shiige, bani wee ya da yee na. Li na bye yee be wo shiige. ⁵ Lee wuu na ne li kɔŋ naye funɔŋ ni jo ne yaa na pii ceboronamaa pii neri jo pu toro na naha na yee yiri. Loolodaa lemu kaa yee ya jo ge, kɔŋɔ p'i she lee keree naha shɔɔnri sani di ba she wa ge. Lee na ba li she na daan na mu funɔŋ ni lee loolodaa l'a kan, na li ya ta pye fanha kaa we.

⁶ Yi li ce na wemu bu shinma nifenehege nugi, shinma nifenehege ma da ba gɔn. Wemu shiin bu shinma niŋeheme nugi, shinma niŋeheme weefɔ da ba gɔn. ⁷ Wemu beeri ya lemu wo tene kɔŋ wu funɔŋ ni ge, wu lee kan. Wee gan we ganha bu da bye ni zɔ mesuu ni we, kelee fanha kaa we. Bani sipya wemu w'a gan pyi ni fundanga ni ge, wee kaa l'a dan Kile ni. ⁸ Se wa Kile ni na kasaana tuuyo beeri pye yee mu fo na nehe, kɔŋɔ yee mago yanmuyɔ beeri niŋehene di da daa yi mu tuun beeri, ni keree beeri ni, kɔŋɔ yi da se naha na kapyege nizaana ni. ⁹ Ma na jo ba l'a ka Kile Kafila wu ni we na:

«W'a keŋe mugi wu yataya na,
na la baa fee kan.

Wu saama pu wa da ga xɔ bada we.» ††

¹⁰ Kile wemu w'a nuguzhi kaan yenugumɔ mu, na wu nɔŋige be kaan wu mu ge, wee na ba nuguzhi niŋehene kan yee mu xuuni, kɔŋɔ yee wo saama pu da buri p'a se naha na. ¹¹ Wu na ba saama tuugo beeri pyi yee mu, kɔŋɔ yi be di keŋe mugi yi yataya na. Wee na zhe yee wo yakanya yi loolo piimu na ge, l'a bye kapuŋ pee na baraga ni masɔɔ taha Kile na yee yakanya ye wuu na.

¹² Bani dege wemu yee ya byi ge, wu ya ta na Kile wo fefere sipyii pu teri ye we. Ga wu na ba bye kapuŋ sipyineheme di da baraga teri Kile na, pu da wu sɔni.

¹³ Wee dege we bu nɔ pu na, pu na Kile sɔ, bani yee ya da Kirisa wo Kile Jozaama pu na, na naari be na saharɔ ni pee Jomɔ pe ni, na nɔɔ keŋe mugi yi keŋe yataya na pee mu, na ki mugi sipyii pusamaa be mu. ¹⁴ Kile ya nime nigbo wemu pye yee mu ge, wee na ba pu pye pu na Kile neri yee mu xuuni, yi kaa be na ganha na dan pu ni xuuni. ¹⁵ Kile w'a sɔni wu ma yakanga ki wuu na, w'a yagbo kɔŋ kemu kan wee mu ni ki kɔŋ ne-ε ge!

Pɔli ya wu labye wu yogo jo

10 Ayiwa na cebooloo, pii ya jo na ne bu bye yee te ni, na ne ma niŋe. Ga na ne bu lii yee na, ne ma kafugo le naye ni na wa yee na. Ne Pɔli w'a yi neri Kirisa wo lotaan le, ni wu saama pu wuu na, ² yi ganha bu da na karamu di ba nɔ yi yiri, di kafugo le naye ni di wa yi na we. Bani piimu p'a yu na kɔŋ sipyii wo fungɔŋ keree torogana na wee ya doroo ge, ne da li na jo ne na zhe kafugo le naye ni na wa pee na. ³ Can wu ne wii, wu ce puuro wuu kunni wa naari ke kɔŋ ke

†† Zaburuu 112:8

funḡ ni, ga wèe di wa yogo ki kɔɔn ni ceepuuro fanha ni wɛ. ⁴ Wèe wo yokɔnyarḡmuyɔ yi nɛ ke koḡ ke sipyii woyo wɛ, ga Kile woyo yi nɛ yii, fanha nɛ yemu ni ge. Y'a Shitaanni wo kasɔɔyɔ yi shaan. ⁵ Joyaama fara yaa-ga tuugo bɛeri na, kemu bɛeri k'a yogo kɔɔn Kile wo la-je wu na ge, wèe ya yee bɛeri nɛri buri. Fungɔnyɔ tuuyo ye bɛeri wèe ya guuni, kɔnhɔ y'i Kirisa nɔmɛɛ co. ⁶ Yee wo nɔmɛɛconɔ li nɔ ba fa tuun wemu ni, wèe ya gbegele xɔ wù nɔmɛɛcobaalaa pu bɛeri wo fɔhɔ tɔ pu mu.

⁷ Nɛnaa le yee ya wii sipyii ni. Ayiwa, sipya wa bu dà li na na Kirisa wo wee nɛ, weefɔɔ ya yaa na wu funḡ kɔn li na, na li cɛ na ba wee nɛ Kirisa wo wɛ, mu wèe bɛ nɛ Kirisa wuu. ⁸ Bani Kafɔɔ ya fanha kemu kan wèe mu ge, ki kapuḡ ki nɛ na yee luu na se naha na, ki kapuḡ nɛ na yee kyɛgi wɛ. Ali nɛ nɛhɛ bi naye pɛle toro bɛ jɛɛɛ yɛ kee fanha ke wuu na, lee shiige nɛ nɛ na wɛ. ⁹ Nɛ funḡ wa di da li shɛɛ na sɛmɛɛ pu ni, nago n'a yi fuguri wɛ. ¹⁰ Pii kunni wa yu na nɛ sɛmɛɛ pu kafila w'a waha, na kafugo ki nɛ wu ni. Ga na nɛyɛ pyaa bu nɔ yee yiri, na nɛ ma bye baraga baa sipya, na nɛ jomɔ pu da yaaga bɛ nɔ wɛ. ¹¹ Piimu p'a yee yu ge, pufɛɛ pu li cɛ na jogana lemu na wèe ya yu wù sɛmɛɛ pu ni na wù ta w'à lli yi na ge, lee wo kapyegeɛ bɛ w'à da ba she byi wù ga nɔ yi yiri tuun wemu ni.

¹² Piimu p'a puyɛ sɔni ge, wèe wa da ga sɔɔ di wùye pye pee sipyii pii p'a tuugo, kelee di wùye taanna ni pu ni wɛ. Pee ma puyɛ taanna ni puyɛ ni, na puyɛ luu na daanna ni puyɛ ni. Ta tee nɛ nahanahara wɛ? ¹³ Wèe kunni wa da wùye pɛle fo di zhe doro wù tayerege taaan wɛ. Ga Kile ya tɛhɛnɛ lemu wolo kan wèe mu, a lee di bye bɛ kapuḡ a wèe di nɔ yee na ge, wèe na ba wùye pɛle na saha ni lee ni. ¹⁴ Wèe da bye wèe ya nɔ yee na wɛ, wee tuun wu ni wèe bi da tɛhɛnɛ li toro, ga wèe ya ta li toro wɛ, bani wèe p'a Kirisa wo Kile Jozaama pu jo yee mu shɛnshiilee. ¹⁵ Lee funḡ ni tɛhɛnɛ lemu l'a kɔn wèe kan ge, wèe wa da doro lee taaan wɛ. Sipyii piitiilee ya labye wemu pye ge, wèe wa da wee kaa lɔ di daga da wùye pɛle wɛ. Wèe ya dà li na nago yee ba she naha na n'a daa wu ni, la na vara xuuni wèe wo labye wu na yee niḡ ni Kile wo tɛhɛnɛ li funḡ ni, w'a lemu kɔn na kan wèe mu ge. ¹⁶ Lee funḡ ni fiye yemu yi wa yee kadugo yiri ge, wèe na já zhe Kile wo Jozaama pu jo yee fiye yi ni, na ta wèe ya wa wo labye lɔ wu tapyege ni na taga wùye pɛle wɛ.

¹⁷ L'a ka Kile Kafila wu ni na: «Wemu bu jo wu wuyɛ pɛle, wufɔɔ wu wuyɛ pɛle Kile wo nibyegee kii funḡ ni.» ¹⁸ Bani wemu ba wuyɛ mɛsaana yu, wee ya mɛge niḡɛ taa wɛ, ga Kafɔɔ yɛ pyaa ya wemu wo mɛsaana yu ge, wee w'a ki taa.

Tudunmɔɔ kafinejuu pu keree

11 Aa! Yee da bi da zɔɔ na nɛ wo nɔḡmoyirine jomɔ pe xu yiye ni jeri funḡ ni dɛ, lee bi da daan nɛ ni. Ayiwa, yi pu xu yiye ni! ² Yee kaa ya dan nɛ ni fo xuuni, fo na nɛpɛɛn lenɛ nɛ ni yee shizhaa na. Ga Kile ni lee ya foro. Curɔ nigin pe, wee mu nɛ yee co, wee nɛ Kirisa;

† Zheremi 9:23

kɔnhɔ di ba yi kan wu mu ba doniḡ fuceri nacebaa nɛ wɛ. ³ Ga nɛ fyagi jo yi fungɔnyɔ ganha da ba nɛri, Kirisa wemu na y'a yiye nɔ xuuni ge, fo di yi kuruḡ wee feni, ma na jo ba wɔ w'a kafineyɛ taga Awa faanna, na wu piinḡ mɛ wɛ. ⁴ Bani sipya watii bu ba Yesu watii kaa jo yee mu wemu wo kaa jogana ni wèe wo wu kaa jogana nɛ nigin wɛ, yee na nɛri na dà weefɔɔ na. Kile Munaa lemu yee ya ta wèe keḡ kurogo, kelee Kile Jozaama pemu yee ya logo wèe nɔ na ge, yee bu munaa latii ta lemu ni wèe wuu li nɛ nigin wɛ, kelee na jozaama patii ta pemu ni wèe wo pu nɛ nigin wɛ, yee na w'a karaa dà yee bɛ na. ⁵ Na li ta pee mɛgɔhɔ tudunmɔɔ piimu yee ya jateni ge, pee ya nɔɔ nɛ na kabaḡa ka shishiin na wɛ. ⁶ Ali nɛ nɛhɛ bye nɛ di ya pye kafila cɛnɔ fo wu ni-jemɛ wɛ, cɛmɛ wo koo ni kunni, n'a la cɛ pee ni. Wèe ya lee she yee na shegana bɛeri na, ni keree bɛeri ni.

⁷ Tuun wemu ni nɛ Kile wo Jozaama pu jo yee mu ma ni ge, nɛ naye tirige, na yee durogo. Ta kakuunɔ li nɛ lere ge? ⁸ Egilizii piitiilee pu bi nɛ saraa. L'a pye kanna nɛ pee wo naafuu wu shɔ pu na na taga yee tɛge. ⁹ Na nɛ yaha yee yiri, yarḡmuyɔ ya funmɔɔ bye nɛ na, ga nɛ ta na wo tuguro ti taha wa shishiin nɔḡ ni yee ni wɛ. Cebooloo piimu p'a pa na yiri Masedɔni fiige ki ni ge, pee p'a pa nɛ wo mago yarḡmuyɔ yi kan nɛ mu. Nɛ kasege yaha naye na, kɔnhɔ di ganha da bye yee wa shishiin mu tuguro kaa la shishiin ni wɛ. N'a da kasege yaha naye na sanha lee kanunɔ le na. ¹⁰ Lee ya pye kapuḡ, kemu ya nɛ nɔḡ yirige Akayi fiige ki bɛeri ni ge. Sipya wa shishiin wa da já kee nuyirige ki shɔ nɛ na wɛ. Kirisa wo can we, wee wemu wo nɛ nɛ ni ge, wee wuu na nɛ yee jo. ¹¹ Naha na nɛ d'a yee jo wɛ? Na yee kaa ya dan nɛ ni-i laa? Kile yɛ pyaa bɛ ya lee cɛ na yee kaa ya dan nɛ ni.

¹² Ga pyegana lemu na nɛ na wo labye wu pye yee mu ge, lee pyegana li na n'a da da wu pyi. Piimu p'a kapuḡ shaa na puyɛ pɛle, na yu na wèe wo labye pyegana le tuugo pee ya byi ge, lee pyegana li na n'a da da na wo labye wu pyi, kɔnhɔ pee ganha bu kee kapuḡ ki ta wɛ. ¹³ Kafinejuu pu nɛ pee tudunmɔɔ piiri. Pu labye wu bɛeri w'a sipyii piinḡ. P'a puyɛ pye kanna Kirisa wo tudunmɔɔ pee nɛ. ¹⁴ Ga lee nɛ kakanhana wɛ, bani Shitaanni bɛ ya wuyɛ nɛri na byi ba mɛleke kɛɛngɛ wo nɛ wɛ. ¹⁵ Lee wuu na do, Shitaanni wo kapyebyii bu puyɛ pye kanna Kile wo kapyebyii pee nɛ piimu ya tii ge, lee ya yaa li wa fo wɛ. Ga li taxɔɔ ki kuduun nɛ wemu ge, wee na ba nɔ pu na na saha ni pu kapyegeɛ ni.

Pɔli ya kanhama pemu nɔ wu wo tuduro ti funḡ ni ge

¹⁶ N'a da guri yi taha sanha yi mu jo wa shishiin ganha bu na wii nɔḡmoyirine fɔɔ wɛ. Ga yi nɛhɛ ba na wii nɔḡmoyirine fɔɔ, yi na co mu, kɔnhɔ na bɛ di naye pɛle dɔɔni. ¹⁷ Yemu n'a da jo nime ge, Kafɔɔ w'a ta yee le na nɔ ni wɛ. Ga la l'a na pye n'a da yee jo. Lee wuu na n'a da jo ba nɔḡmoyirine fɔɔ nɛ wɛ. ¹⁸ Ga ma na jo ba shɛnɛhɛmɛɛ wa puyɛ pɛle ke koḡ ke keree ni wɛ, wee tuun wu ni nɛ bɛ na naye pɛle ge! ¹⁹ Yee piimu pu nɛ fungɔnyɔ fɛɛ ge, a yee di dɛɛɛ na nɔḡmoyirine

jomɔ nuri! ²⁰ Pee sipyii pii p'a yee co ba buloo ne-ε ge, na yee keɲe yaɲmuyɔ li, na dun yee na, na ɲɔsanga pyi yee na, na kadahaa leni yee nahaya ni. A yee di lee xu yiye ni. ²¹ Shiige ki ne ne na pe jomɔ pe tajogo ni, ga ne fanha di wa nehe ba pee ne we, na ɲuɲɔ be di wa waha ba pee ne we.

Ga lee be na keree kiimu kaa p'a daga na puye peɛ ge, ne be na ja kee kaa taga naye peɛ. Ne yu ba ɲuɲmoyirine fɔɔ ne we. ²² Heburuu pu ne pii ya? Wee wa ne be ne. Izirayeli shi sheen pu ne pii ya? Wee wa ne be ne. Ibirayima kadugo shi sheen pu ne pii ya? Wee wa ne be ne. ²³ Kirisa wo kapyebyii pu ne pii ya? ɲuɲmoyirine fɔɔ jomɔ n'a da jo. Ne pye Kirisa wo kapyebye na toro pee taan fo xuuni. Ne pu ja kapyenɛ ni. Ne kaso jegee, kee ya nehe pu wogoo na. Ne kpɔɔɔɔ jeri shɔ na toro pee taan. Ne xu fo tɔɔɔɔii niɲehɛɲɛ ni. ²⁴ Yawutuu p'a ne kpɔɔɔɔ fo tɔɔɔɔii kaguro, tɔɔɔɔii beeri susɔ ɲii keɛɛ shisheere nigin ma fɔ. ²⁵ A Orome sheen di na kpɔɔɔɔ fo tɔɔɔɔii taanri ni kabegee ni. A p'i kagereye taga na wa na da gbo tɔɔɔɔii nigin. A kɔɔɔɔɔɔ di gyɛɛgi ni na ni fo tɔɔɔɔii taanri suumɔ lɔɔɔɔ ni. A di caɲa nigin ni piige nigin pye suumɔ lɔɔɔɔ ni. ²⁶ Ne kushɛgeɛ niɲehɛɲɛ pye. Ne na munaa pɛɛ fɔ gbalaa lɔɔɔɔɔɔ ni. Ne na munaa pɛɛ fɔ java fɛɛ niɲɛ ni. Ne na munaa pɛɛ fɔ naye pyaa shi wu niɲɛ ni, na li pɛɛ fɔ shi watii niɲɛ ni. Ne na munaa pɛɛ fɔ kulo funɲɔ ni, na li pɛɛ fɔ siponɲɔ ni. Ne na munaa pɛɛ fɔ suumɔ lɔɔɔɔ ni. Ali wu cebooloo piimu p'a puye pye n'a daa fɛɛ, p'i ne n'a daa fɛɛ-i ge, ne na munaa pɛɛ fɔ pee be niɲɛ ni. ²⁷ Ne kapyenɛ niɲehɛɲɛ pye kiimu ya waha ge, na kanhama ɲa. Ne piye niɲehɛye shɔɔ ɲmunumɔ xuugo ni. Ne xuugo gba, a waga di la pye na ni. Ne yalige ɲa, na ki yaha wa teɛgeɛ niɲehɛɲɛ ni. Ne wiire gba, na fafunmɔ pye. ²⁸ Kisanjaa di ne wa. Na fara kee beeri na, ne bi na funɲɔ shaa ni egilizii pu beeri kaa ni caɲa beeri. ²⁹ N'a daa fɔɔ wa baraga bu jɛɛ, ne ma bye kanna neye pyaa wo baraga k'a ceɛ. Wa ɲuɲɔ bu gyɛɛgi, lee ma sii waha na na fo xuuni.

³⁰ Li bu da nago kanna ne yaa na naye peɛ, ne na naye peɛ na wo baraga baara ti ni. ³¹ Masɔɲɔ k'a dɛri wu Kafɔɔ Yesu To Kile na gbee! Wee ya li ce na ne wa kafineye yu we.

³² Na ne yaha Damasi kulo li ni, caɲa ka saannaa Arɛtasi wo gbafɛnɛri w'a pa sipyii pii yaha kulo li tajeye yi beeri ni, kɔɔɔɔ p'i ne co. ³³ Ga, a n'a daa fɛɛ p'i ne le sagana ni na yeege fenɛtiri ni, na mɛɛɛ taga ne tirige kanha ki kadugo. Lee funɲɔ ni a ne shɔ wu na.

Pɔli ya kashɛgeɛ kiimu ɲa ge

12 Ayiwa, fo ne bu naye peɛ, ba lee di wa yafiin ɲɔgi we. Lee be na, kashɛgeɛ kiimu ne ɲa, ni Kafɔɔ ya keree kiimu she ne na ge, kee shizhaa na n'a da ba jo nime. ² Ne na wa ce, wu na ne Kirisa wo kariɲɛge ki ni, li yee ke ni shisheere wu ne niɲee, Kile ya wu lɔ kari fo fugba we ni. (Ayiwa wuye pyaa k'a kari wa la, kelee

† Saliya wa bye Orome sheen mu, wee saliya wu bi gbara pu susɔ ɲii keɛɛ shisheere (40) taha sipya na we, bani pu bi giin na kee da xhu sipiyayyii ni we, lee na pu ma ɲii nigin laha.

kashɛ Kile ya she wu na la, ne kunni ya lee ce we, Kile w'a lee ce.) ³ Ne kunni ya li ce na jo kanna wee na w'a kari Alijine ni. (Ga wuye pyaa k'a kari wa la, kelee kashɛ Kile ya li she wu na la, ne kunni ya lee ce we, Kile w'a lee ce.) ⁴ A wu jomɔ pa logo wee xu wu ni sipya da ja pemu jo daha we. Li ya saha be yeɛ sipya wu pee jomɔ pu jo we. ⁵ Ayiwa, ne na ja naye peɛ wee sipya we wa shi keree na. Ga ne funɲɔ di wa di naye kaa taga naye peɛ we, fo di bu na baraga baara kaa taga naye peɛ. ⁶ Ali ne nehe jo ne naye peɛ, ne da bye ɲuɲmoyirine fɔɔ we, bani can n'a da jo. Ga n'a da naye peɛ we, kɔɔɔɔ keree kiimu n'a byi, na yemu yu sipyii pu ɲii na ge, pu ganha bu na durogo di doru yee wo ɲuɲɔ kana taan we.

⁷ Ayiwa, kɔɔɔɔ tabaara ganha bu je di na ɲi kee kashɛgeɛ niɲehɛɲɛ kii wuu na we, a yama nigɔɔ pa di je ne ceɛ ti ni. Pee ya ma ne mu ba Shitaanni tudunmɔ ne we, pee ya ne kana, kɔɔɔɔ tabaara ganha bu je ne ni we. ⁸ Ne Kafɔɔ ɲɛri pee yama pe shizhaa na fo tɔɔɔɔii taanri jo wu pu laha na ɲuɲɔ ni. ⁹ Ga, a wu ne pye na wee wo niime wu na ne yaa, na sipya baraga bu xhɔ tuun wemu ni, na wee tuun wu ni wee wo sefɛɛɛ t'a zheɛ na fiinɲɛ. Lee wuu na l'a taan ne ni ne wu na baraga baara kaa taga naye peɛ, kɔɔɔɔ Kirisa wo sefɛɛɛ t'i gori yaha na na. ¹⁰ Lee wuu na ne funɲɔ taan na baraga baara ti na. Ali pu nehe ba ne sheheɛ, kelee na kawagaa pyi ne na, kelee na ne kana, kelee na ne ɲaani Kirisa mege ki wuu na, ne na funɲɔ taan kee beeri wuu na. Bani ne bu bye baraga baa tuun wemu ni, ne ma fanha ta wee tuun weye pyaa ni.

Pɔli ya pye tuguro n'a daa fɔɔ wa shishiin mu Korente kulo li ni we

¹¹ Ayiwa, ne jo ba ɲuɲmoyirine fɔɔ ne we. Ga yeeye pyaa ki ni lee ya foro. Yee p'a bi yaa yee p'a ne ɔɔɔɔ! Bani ali ne nehe bye ne ne yaaga be we, tudunmɔ mege wuu piimu yee wa jateni ge, wee wa ya ye ne na kaa la shishiin ni we. ¹² Can na, kapyegɛ kiimu k'a li sheɛ na Kirisa wo tudunmɔ ne ne ge, kee beeri ya she yee na ni loxulo ni. Kee ya pye ɲaha shesheere, ni kakanhanjaa, ni sefɛɛɛ kagbɔɔɔ. ¹³ Ne ta pye yee mu tuguro we. Ni lee ye be we, leke ne d'a pye egilizii pusamaa mu lee di ya pye yee mu-i we? Yi yafa na mu lee na!

¹⁴ Li wii, ne gbegele xɔ da se yee yiri na tɔɔɔɔii taanri wuu ni. N'a da zhe bye yee mu tuguro le tɔɔɔɔii le be ni we. Bani yi keɲe yaɲmuyɔ be di wa zhaa we, fo yiye pyaa kiiri. Nɔɔɔɔpiire ya yaa na wari shaa na yeri pu sefɛɛ ɲaha na we, ga sefɛɛ p'a yaa na wari shaa na yeri pu nagoo ɲaha na. ¹⁵ L'a taan ne ni ne wu na keɲe yaɲmuyɔ beeri kan yee wuu na, ali na naye be kan na fara wa. Ayiwa, yee kaa ba dan ne ni xuuni mu, lee l'a da ne pye ne kaa da da dan yee ni-i ge?

¹⁶ Yee na ba jo na ne pye tuguro yee wa shishiin ɲuɲɔ ni we. Nakaara wa lee ni we, ga pii na ba jo yee ni na shizhiinme ni ne yee co, na ne shiige shen. ¹⁷ Piimu ne tun she yee mu ge, ne kuduun sha yee ni wee wa keɲe kurogo ya? ¹⁸ Ne Tite ɲɛri jo wu she yee yiri, na wu ce-

borona wu pinne ni wu ni. Ta Tite ya yee n̄mahana na kuduun sha yee ni? Ta ne ni wee wo kapyege ki beeri ya pye me nigin we? Ta wee naarigan̄aa ki beeri ya pye me nigin we?

Pɔli ya wu funɔɔ shaa ni kaa lemu ni ge

¹⁹ Na co fo taatuunɔ na, yee wa giin na kan̄ii wèe wa gaan wùye mu yee naha t̄aan, ga lee di be we. Kirisa wo karij̄ege ki funɔɔ ni wèe wa yu me Kile naha t̄aan. Wù taan̄iine, yee wo n'a daa wu wo nahagbaashere kaa na wèe wa ye beeri yu yee mu. ²⁰ Ne ba n̄o yee yiri, na funɔɔ wa di yi na pagana lemu na we, ne fyagi jo di ganha ba she yi na lee pagana le na we; yi be ganha bu na na pagana la na yi be ya tiin ni lemu ni we. Ne fyagi jo di ganha ba she yogo ta yi te ni we, ni n̄ereen, ni loyire, ni beganhara, ni mekyeegere, ni z̄juuro, ni tabaara, ni kawuriye we. ²¹ Ne fyagi jo di ba jo n'a n̄o yi yiri ge, Kile ganha bu da na shiige yi niye ni we. Sipyi-ijeheme piimu p'a jurumu pye, p'i sanha daajere jo pu cem̄h̄oɔ ti na tapyege ni we, ni pu d̄d̄oɔɔ, ni pu kan̄h̄oɔ yi na-ε ge, di ganha bu da zhe nesinme wo yee wuu na we.

Fundogo jomɔ ni fò mujuu

13 Ne t̄oɔn̄ii taanri wuu l'a da bye le na she yee yiri. «Sipyii shuun taanri ya pye keree kiimu beeri fiin ge, w'à da zhe kee beeri naha sh̄oɔnri na be ni pee wo fiin pu ni.» ¹² Sipyii piimu p'a jurumu pye ge, n'a da yi jo waha pee ni sipyii pusamaa mu, ali na li ta na nime wo wa yi yiri we. Ne tee yi jo toro pu mu na shee shuun wuu li ni yee yiri. N'a da yi jo daha sanha pu mu jo ne ga ba she yi yiri, n'a da n̄uɔ peni nige kaa la shishiin na we. ³ Wee tuun wu ni, yi na ba li ce na Kirisa w'a yu ne n̄o na, bani kee kan̄uɔ ki yi wa zhaa. Kirisa baraga ya ta c̄ere yee shizhaa na we, ga w'a wu sefere ti shee yee niye ni. ⁴ Can wu ne wii, wu xuduun wu ni koriko-

† *Duterenome 19:15*

ritige ki na, w'a pye baraga baa, ga n̄ii na wu ne nime Kile wo sefere ti baraga ni. Na wee be yaha karij̄ege ni ni wu ni, wee be baraga k'a x̄o. Ga Kile baraga ni, na wee yaha ni wu ni, wee na ba bye n̄ii na yee shizhaa na.

⁵ Yi yiye taanna wii, y'i yiye suguri, yi bu da yi na ne n'a daa wu wo koo li ni. Ta yee ya li ce na yee funɔɔ ni Yesu Kirisa ne we? Fo yiye pyaa bu she da y'a kuun̄o n'a daa wu na de! ⁶ Ga ne da li na jo yee na ba li ce na jo wee ya ta kuun̄o n'a daa wu na we. ⁷ Lee be na, wee wa Kile n̄eri k̄n̄h̄o yi ganha ba kakuuyo pyi we. Lee kan̄uɔ ne nago kanna wee di metanga ta we. Ga wee funɔɔ ki wa yi da kasaan̄aa pyi, ali lee n̄eh̄e ba li shee be na wee p'a kuun̄o metanga ki na. ⁸ Bani se wa wee ni wee pu pari can wu na we, ga can wu t̄ege t̄ege se wu ne wee ni. ⁹ Wee baraga bu x̄h̄o tuun wemu ni, a yee baraga di be, lee l'a dan wee ni. Lemu wee ya n̄eri Kile mu ge, lee li wa me nago yee wo n'a daa wu w'a se naha na fo wu n̄o bu she fa. ¹⁰ Lee wuu na ne we seme we tun yi mu na li ta ne ne yee yiri wà we, k̄n̄h̄o di ba n̄o wà tuun wemu ni, di ganha bu keree ki naha sh̄oɔnri ni waha ni, na saha ni Kaf̄o wo fanha ki ni we, w'a kemu kan na mu ge. Kee fanha ki kakaan n̄uɔ ki ne k̄n̄h̄o yee di da se naha na n'a daa wu ni, ki ya ta kan gyeegi kaa na we.

Jomɔ pu tax̄oɔ ni fò mujuu

¹¹ Ayiwa nime na cebooloo, wù ne tuun wa ni. Yi funɔɔ taan! Yi da yiye logoo wari y'a se naha na! Yi da sam̄h̄oɔ leni yiye ni! Yi pye ni funḡoɔ nigin ni! Napiye di bye yi te ni! Lee bu bye, taan̄ege ni n̄apiye f̄o Kile na bye ni yi ni.

¹² Y'a yiye shaari ni taan̄ege ni! Kile wo f̄efere sipyii piimu pu ne naha ge, pee beeri ya yi shaari. ¹³ Wù Kaf̄o Yesu Kirisa wo niime we, ni Kile wo taan̄ege ke ki pye ni yi ni. Y'i gori yaha F̄efere Munaa li wo karij̄ege ki ni.

GALASI SHEEN

Jɔɔ yɛ p'a byi na Galasi sheen wɛ?

Egilizii piimu nɔɔ Pɔli ya tenɛ Galasi fiige ki ni ge, pee pu nɛ Galasi sheen pee. Pee nɛ: Ikone, Lisitiri, ni Dɛribe (Kapyegee 14). Galasi fiige ki nɔɔ wogo ki nɛ Turuki fiige ki funɔɔ ni. Ba Pɔli ya pa bye wu nɛ Galasi ni wɛ, a Yawutuu pii di she ganha na kalaa watii kaan pu mu. A p'i jo na Pɔli nɛ tudunmɔ nijemɛ wɛ, na wu ya ta na Musa wo saliya wu wo kalaa wu kaan wu kangana na wɛ.

We sɛmɛ we kakana nɔɔ

Ye p'a jo wá Pɔli na ge, yee faara Pɔli ya jo, na fɛnhɛ pu funɔɔ to ni wu kalɛgɛɛ ni wuyɛ pyaa kapyegee ni. Na li she na kapii li wa wee wo Kile jomɔ yɛɛ le, na li she na n'a daa ya ye Musa wo tɔ wu na. A w'i li she sanha na n'a daa fɛɛ ya foro Musa wo tɔ wu nɔɔ ni, na niifɛɛɛ nivɔɔ pyi, a Fɛfɛɛɛ Munaa di pu naha co tee niifɛɛɛ ti ni (Kapyegee 5).

Sɛmɛ wu kafila nɔɔ

Pɔli fò mujuu. W'a li she na Yesu Kirisa wo tudunmɔ wee nɛ.
Kile ya sipya jateni sipyitiime Musa wo saliya wu koro naari funɔɔ ni wɛ.
Wèe ya foro saliya wu nɔɔ ni, a Fɛfɛɛɛ Munaa di wèe naha co fɛfɛɛɛ ni.
Pɔli wo yeri yeri jomɔ ni wu duba.

Pɔli ya Galasi sheen shaari

1 Nɛ Pɔli, nɛ nɛ Kirisa wo tudunmɔ. Sipyiyawyii ya ta nɛ pye tudunmɔ wɛ. Nɛ di ya nɔɔ pye bɛ tudunmɔ sipyiyawyii baraga ni wɛ, fo Yesu Kirisa ni To Kile wemu w'a Yesu nɛ na yeege xu ni ge. **2** Nɛ ni na cebooloo piimu pu wa naha ge, wèe p'a sɛmɛ wu tun Galasi fiige ki n'a daa fɛɛ pu mu.

Wèe ya yi shaari: **3** Wù To Kile ni wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wu niime tirige yi na, p'i nɔɔ bɛ kan yi mu.

4 Yesu Kirisa w'a wuyɛ kan na pye saraga, kɔnhɔ wu wèe shɔ wù jurumu wu na. W'a wèe shɔ ke kɔɔ ke wo yanmuguuyo yi bɛɛri wo fanha ki na, na saha ni wù To Kile wo jidaan wu ni. **5** Nɔɔ w'a dɛri wu mɛgɛ na tuun bɛɛri ni. Amiina.

Tuugo nigin pe yɛ pu nɛ Kile wo Jozaama pe

6 Na cebooloo, Kile wemu w'a yee yiri Yesu Kirisa wo niime wu baraga ni ge, yee na toro kadugo le wee ni tɔvuyo na, na jaanna nɛri jozaama patii feni, lee ya nɛ fo xuuni dɛ. **7** Jozaama pemu nɛ jo yee mu ge, pee yɛ pe pu nɛ Kile wo Jozaama pe, patii wa nige pee kadugo na wɛ. Ga sipyii pii pu wa giin p'i yee fungɔɔ yi nɛri. Kile Jozaama pe pu wa Shɔɔ wu kaa yu ge, pu funɔɔ ki wa p'i pee nɛri shan. **8** Jozaama pemu wèe ya jo yi mu ge, watii bu ba ni jozaama patii ni wèe wo pu kadugo na, w'a pye wèe wa la, w'a pye mɛɛɛ na yiri fugba we ni la, weefɔɔ wu lanɔ. **9** Wèe ya tee yee jo toro yee mu; n'a da guri di yi jo daha sanha: Wèe ya Jozaa-

ma pemu jo yee mu ge, watii bu patii jo yi mu wèe wo pu kadugo na, weefɔɔ wu lanɔ.

10 Ayiwa wee tuun wu ni, nɛ giin sipyii di da na sɔni laa, nɛ giin Kile di da na sɔni? Na funɔɔ ki nɛ di naye kaa taan sipyii mu kunni? Bada! Nɛ funɔɔ da bi bye di naye kaa taan sipyii mu sanha, nɛ bi da ga já bye Kirisa wo kapyebye wɛ.

Pyegana lemu na Pɔli ya pye na nɛri Kile tudunmɔ ge

11 Na cebooloo, n'a da yi fiinɛ jo yi mu jo nɛ Kile Jozaama pemu jo yi mu ge, pee ya ta foro sipya ni wɛ.

12 Nɛ pu ta sipya mu wɛ, sipya bɛ di ya nɛ taanni pu ni wɛ. Ga Yesu Kirisa yɛ pyaa k'a nɛ taanni pu ni.

13 Taashiine li ni, na nɛ yaha Yawutuu pu wo koo li ni, nɛ bi doroo torogana lemu na ge, yee wa yee naha logo. Nɛ bi Kile wo n'a daa fɛɛ pu kana fo xuuni wee tuun wu ni. Nɛ bi li yereɛ fo na pu pinneɛ ki nɔɔ tugo.

14 Nɛ bi bye na lɛpii Yawutuu niɛhɛmɛɛ naha na Yawutuu pu koo li naarigana ni. Wèe sefɛɛɛ p'a wèe taanni kalɛgɛɛ kiimu ni ge, nɛ bi naye bɛɛri kan kee mu. **15** Ga Kile bi nɛ shɔɔri lɔ, ali na ta pu sanha nɛ se bɛ wɛ. Wu jidaan tuun w'a pa nɔ ge, a wu wu niime wu tirige nɛ na, na nɛ yiri na pye wu kapyebye. **16** W'a wu Ja wu she nɛ na, kɔnhɔ nɛ da wee Ja wu wo Jozaama pu yu shi wusama bɛɛri mu, shi wemu nɛ Yawutuu wɛ. Ba w'a wu she yɛ nɛ na wɛ, nɛ bɛ ya watii yege nige wɛ. **17** Piimu p'a fɛnhɛ pye Kirisa wo tudunmɔ pee nɛ naha na ge, nɛ nɔɔ she Zheruzalemu ni di zhe pee bɛ yege wɛ. Ga, a nɛ faa toro, na gari Arabi ni; lee kadugo na, a nɛ guri pa Damasi kulo li ni.

¹⁸ Ayiwa, yee taanri w'a toro, a ne na kari Zheruzalemu ni, kɔnhɔ di she foro Pyɛeri na. A ne cabyaa ke ni kaguro pye wà ni wu ni. ¹⁹ Ga ne ya ta Kirisa wo tudunmɔ watii be na nige we, fo Yakuba ye nigin pe; wee ne Kafɔɔ Yesu wo ceborona wa. ²⁰ Yemu n'a yu me yi mu ge, ali kafinege nigin be wa yi ni we; Kile wa na seeri. ²¹ Lee kadugo na, ba ne foro Zheruzalemu ni we, na gari Siiri fiige ki ni; na yiri wà, na gari Silisi fiige ki ni. ²² Ga n'a daa fee piimu pu bye Zhude fiige ki ni ge, wee wa shishiin bi sanha ne na nii na we. ²³ Pu bi yi nuri ye sipyii ɲɔ na na: «Sipywa we wu bi wèe kana taashiine li ni, fo w'a bi li yereɲe wu n'a daa wu ɲuɲɔ tugo ge, weeye pyaa ki be k'a Kile wo Jozaama pu yu nime.» ²⁴ Lee funɲɔ ni, a p'i ganha na Kile sɔni ne wo Jozaama pu wo jo wuu na.

Pɔli ya Kirisa tudunmɔ pusamaa ɲuɲɔ círi ta

2 Ba yee ke ni shishere ya toro we, a ne ni Barinabasi di guri pa sanha Zheruzalemu ni. A ne gari ni Tite be ni. ² Kile ye pyaa ki bi li she ne na na ne wu she wà, a ne da kari. Ba ne ɲɔ wà we, ne ni nahagbaa fee pu ni, a wèe di she wùye na kabanugo. Kile Jozaama pemu ne yu shi wusama beeri mu ge, a ne pee naha jo pu mu, kɔnhɔ labye wemu n'a pye toro ge, ni wemu n'a byi ge, kɔnhɔ wee wa shishiin ganha bu bye ɲuɲɔ baa wo we. ³ Tite wemu ni ne kari ge, Gireki wu bye wii. Ga pu ya ta wu karamu fanha be na fo wu cekɔɲɔ pye, kɔnhɔ wu be di bye Yawutuu pu shi we. ⁴ Ga, kafinejuu p'a, pee bi puyee pye na n'a daa fee pee ne, na ta p'i ne n'a daa fee we, pee pu bi giin w'i cekɔɲɔ pye. Wèe ya pye ni Yesu Kirisa ni kariɲeege ni ge, a wèe di bye wùye mu, a pii sipyii pii di beele jé wèe te ni kɔnhɔ p'i lee naha ce. Pu funɲɔ ki bye p'i wèe kuruɲɔ pa leɲe sanha bu looro ti ni. ⁵ Ga wèe ya sɔɔ na wùye yaha pu keɲe ni ali jeeɲe be funɲɔ ni wù ta logo pu ɲɔ na we, kɔnhɔ Kile Jozaama pe pu wa can wu shee ge, y'i já pee logo ba pu ne we.

⁶ Ayiwa, sipyii p'a bi piimu wii na pee pu ne nahagbaa fee pu ge, ɲuɲɔfee pu bye pii la, pu shiin bye be ɲuɲɔfee we la, lee la shishiin kaɲɔɔ wa ne mu we; bani Kile ya wa shɔɲri na wo wa ni we. Kile Jozaama pe ne bi yu ge, ba ne pee naha jo pee nahagbaa fee pu mu we, pu ya ta ka fara pu na we. ⁷ Ga, a puyee pyaa be di li ce na Kile w'a pe Jozaama pe kaa le ne keɲe ni ne w'a yu shi watii sheen mu ma na jo ba w'a pu kaa le Pyɛeri keɲe ni w'a yu Yawutuu pu mu we. ⁸ Bani Kile wemu w'a sefeere kan Pyɛeri mu na wu tun Yawutuu pu mu ge, wee ninumɔ w'a sefeere kan ne be mu na ne tun shi wusama mu. ⁹ Yakuba ni Pyɛeri ni Yohana, pee piimu pu bi wii nahagbaa fee pu ge, pee bi li ce na Kile w'a te tuduro te kaa le ne keɲe ni wu wo niime wu funɲɔ ni. A p'i pu keye le ne ni Barinabasi keye ni, wee fò we ya li shee na wèe beeri ya pye nigin. A wù beeri di binne na be yi na nago wèe pu she baari pyi shi wusama te ni, pee be di she baari pyi Yawutuu pu te ni. ¹⁰ A p'i li she ye wèe na na wèe pu she wù fungɔngɔ yaha funmɔ fee na. A ne be di la le naye ni na ganha na lee pyi.

Pɔli ya Pyɛeri jaagi Ancɔsi kulo li ni

¹¹ Ayiwa, ga ba Pyɛeri ya pa ba Ancɔsi kulo li ni we, a ne ba wu jaagi sipyii pu beeri nii na; bani kaa lemu w'a bi pye ge, lee bi ɲɔ we. ¹² Wu cebooloo shi watii sheen piimu pu bye n'a daa fee Ancɔsi ni ge, Pyɛeri bi binne na li ni pee ni. Ga, a Yakuba di ba sipyii pii tun kari Ancɔsi ni. Ba pee ya ɲɔ we, a Pyɛeri di fere kɔn shi wusama wo n'a daa fee pu na, na bye wu ya sɔɔ w'a li nige ni pu ni we. Wu bi fyagi pee sipyii pu na, bani Yawutuu pu bye pii, pee di bi yu na fo shi wusama beeri w'a cekɔɲɔ pyi. ¹³ Cebooloo piimu be pu ne Yawutuu ge, a pee be di yaa Pyɛeri na, na fere kɔn pii pu na. Lee funɲɔ ni a Barinabasi be di yaa pu shuun shuun juuro ti na, na daha pu feni. ¹⁴ Ba ne pu na, na pu ta pu ya naari na sahanɲi ni Kile Jozaama pu wo can wu ni we, a ne jo ni Pyɛeri ni pu beeri nii na. A ne wu pye: «Mu wemu wu ne Yawutu ge, a m'i sɔɔ na Yawutuu pu wo koo li yaha wà, na ganha na naari shi wusama wo naarigana na. Wee tuun wu ni naha na m'i giin nime m'i shi wusama be karamu fo wu be w'a Yawutuu pu wo koo li naari we?»

Fo ma bu dà Yesu na m'a na shɔ

¹⁵ «Can wu ne wii, wèe kunni ya sii tii pye Yawutuu cegee. Wèe ne shi watii sheen we, pu jo na wee shi we sheen ya Kile koo li ce we. ¹⁶ Ga lee be na, wèe be ya li ce na jo ma nehe da Kile tudunmɔ Musa wo saliya we koo naari, lee wa da ga ma pye sipyitiime Kile mu we, fo ma bu dà Yesu Kirisa na. Lee wuu na wèe be ya dà Yesu Kirisa na, kɔnhɔ Kile di wù pye sipyitiimee wee n'a daa wu baraga ni. Li wa nago Kile tudunmɔ Musa wo saliya wu kɔmehe ki wo koo naari w'a wèe pye sipyitiimee Kile mu-i de. Bani sipya wa shishiin wa da já bye sipyitiime Kile mu na ma yaha ma na Kile tudunmɔ Musa wo saliya wu koo naari we.»

¹⁷ «Ayiwa, wèe Yawutuu ba wùye shaa wù bye sipyitiimee Kirisa wo kariɲeege ki funɲɔ ni, wèe ba lee pyi, wèe be ya ɲeri ni shi wusama ni nigin, pee piimu p'a wii jurumupyii ge. Wee tuun wu ni, ta lee wa li shee na Kirisa w'a wèe tɔɔɔ leni jurumu ni? Bada! ¹⁸ Ayiwa, ne na foro saliya wu keree taan, na bye ne wu koo naari we, ne bu guri wee saliya we feni sanha na wu koo naari, wee tuun wu ni neye pyaa ya saliya wu kyeegei.

¹⁹ Ne xu Kile tudunmɔ Musa wo saliya wu shizhaa na, kɔnhɔ di bye nii na, di da kapyee pyi Kile mu. ²⁰ Ne pye kanna p'a ne pinne kori ni Yesu Kirisa ni shizhan korikoritige ki na. Neye pyaa ya ta pye nige niifeere ni we; Kirisa wu ne niifeere ni ne zɔ wu na. Niifeere temu ni ne wa nime ke kɔɲɔ ke na ge, ne naye kan Kile Ja wu mu. Ne kaa ya taan wu mu fo w'a sɔɔ na wuyee kan saraga ne wuu na. ²¹ Kile ya niime wemu kan ne mu ge, ne da ga wee she bada we. Bani Kile da ba sipya jateni sipyitiime Musa wo saliya wu koo naari baraga ni, lee ya li shee na ɲuɲɔ ya pye Kirisa kaxulo na we.»

Na dà Yesu na, lee funḥḥ ni Kile ya sipya jateni sipyitiime

3 Yee Galasi shëen kunni, yee ḥe fungḥḥ baa fëe ðe! Jḡḡ wu d'a yee faanna me we? Yesu Kirisa ya xu xugana lemu na korikoritige ki na ge, yee naha ya fiinḡe jo yee mu. ² N'a da yi yege kaa nigin ye na. Fëfëere Munaa le Kile ya kan yee mu ge, Kile tudunḥḥ Musa wo saliya wu wo koo li ḥaari wuu na w'a li kan yee mu laa, yee ya Kile Jozaama pu logo na dà pu na ge, lee wuu na w'a li kan yee mu? ³ Naha d'a yee pye me fungḥḥ baa fëe we? Yee ya kaa lemu ḥḥ ḥḥ ni Kile Munaa sefëere ni ge, naha na yee di zhaa di yiye pyaa wo sefëere taga lee ḥḥ to we? ⁴ Kile ya kanhama nigbo pemu yaha p'a ḥḥ yee na ge, ḥḥḥ ya pye pee na-ε ge? Bada! Pee dà já bye ḥḥḥ baa we. ⁵ Kile wemu w'a wu Munaa li kaan yee mu, na kakanhaḡa ki pyi yee te ni ge, wee tuun wu ni, yee ya ḥaari na sahaḡi ni Kile tudunḥḥ Musa wo saliya wu ni ge, lee wuu na w'a lee pyi laa, yee ya Jozaama pu logo, na dà pu na dagana lemu na ge, lee wuu na w'a li pyi?

⁶ Kile Kafila w'a yi yu wëe mu Ibirayima shizhaa na na: «Ibirayima ya dà Kile na, a Kile di wu jate sipyitiime wu n'a daa wu wuu na.» ⁷ Ni li ḥe mu, wee tuun wu ni yi li ce na jo piimu p'a daa Kile na ge, pee pu ḥe Ibirayima wo nagoo pee. ⁸ Kile Kafila w'a fenhë li she na shi wemu ḥe Yawutuu we, na wee shi wu be na ba dà Kile na, Kile na pu pye sipyitiime pu n'a daa wu wuu na. Lee wuu na pe Jozaama pe ya fenhë jo Ibirayima mu na: «Kile na ba duba shi wu beeri mu mu baraga ni.» ⁹ Lee wuu na sipyaa sipya w'a daa Yesu na ge, Kile na duba weefḥḥ mu ba w'a duba me Ibirayima mu wu n'a daa wu funḥḥ ni Kile na we.

¹⁰ Sipyaa sipya w'a giin na Kile tudunḥḥ Musa wo saliya wu wo ḥḥḥḥ ki koo ḥaari funḥḥ ni Kile da ba wee jate sipyitiime ge, Kile wo lanji w'a to weefḥḥ ḥḥḥ ni; bani l'a ka na:

«Sipyaa sipya wu ḥe wu ya saliya wu ḥḥḥḥ ki beeri koo ḥaari gbee ki ḥaarigana na-ε ge, Kile wo lanji w'a to weefḥḥ ḥḥḥ ni.» [†]

¹¹ Ayiwa, l'a fiinḡe yeere na Kile da já sipya wa shishiin jate sipyitiime Kile tudunḥḥ Musa wo saliya wu koo ḥaari baraga ni we. Bani l'a ka na:

«Sipyaa wemu w'a tii ge, wee na ba ḥii sicuumḥḥ ta n'a daa gbḥḥ ni.» [‡]

¹² Ga sipya wemu w'a giin wu Kile tudunḥḥ Musa wo saliya wu ye wo koo ḥaari pye wu tadaḡa ge, n'a daa ḥe yafiin be weefḥḥ mu we; bani l'a ka na:

«Sipyaa ya yaa ma wee saliya wu beeri koo ḥaari ma na ḥii sicuumḥḥ ta.» [‡]

¹³ Yesu Kirisa ya pa wëe shḥ saliya ḥḥḥḥ ki wo lanji wu na. A wuyë pyaa di dugo wee lanji we taan wëe tege; bani l'a ka na:

«Sipyaa sipya p'a yirige suri tige ni na gbo ge, weefḥḥ ya lanji.» ^{‡‡}

† Zhenezi 15:6; Orome Sheen 4:3 †† Zhenezi 12:3 ‡
Duterenḥḥ 27:26 †† Habakuki 2:4 †† Levitike 18:5 ††
Duterenḥḥ 21:23

¹⁴ L'a pye mu be sanha ḥḥḥḥ duba wemu ḥḥḥḥ Kile bi lo Ibirayima mu ge, wee di ḥḥ shi wusama beeri na Yesu Kirisa baraga ni; na fara lee na sanha, Kile ya Fëfëere Munaa lemu be wo ḥḥḥḥ lo ge, wu já lee be ta n'a daa baraga ni.

Kile ya ḥḥḥḥ lemu lo ge, Musa wo saliya wu da já lee fiin we

¹⁵ Na cebooloo, n'a da naha sheshëere ta lo sipyii wo keree pyegaḡa na. Ali sipya ye pyaa mehe kaa la ḥḥḥḥ lo, na li ka, na xḥḥ na wu kabee taha kee weḡe ni, sipya watii da ga já lee ḥḥḥḥ le kyëegi, kelee na la fara li na we. ¹⁶ Kile w'a bi ḥḥḥḥ lo Ibirayima ni wu kadugo yiri shi shen mu. Li ya ta ka Kile Kafila wu ni na jo «wu ni wu kadugo yiri shi shëen» ma na giin sipyihëḥḥḥ kaa w'a byi we, ga shi shen nigin ye kaa Kile Kafila w'a jo na: «Wu ni wu kadugo yiri shi shen.» ^{‡‡} Wee wu ḥe me Kirisa. ¹⁷ Yemu n'a giin di jo ge, yee yi wa me. Kile w'a kariḡëge ḥḥḥḥ lo Ibirayima mu. A yee xhuu shishëere ni kelee taanri (430) di doro, a Kile di na pa Kile tudunḥḥ Musa wo saliya wu teḡe. Lee funḥḥ ni, Kile ya ḥḥḥḥ lemu lo Ibirayima mu ge, Musa wo saliya wu da já lee ḥḥḥḥ le kyëegi, kelee na li jomḥḥ pu ḥeri we. ¹⁸ Ga cen wemu Kile ya gaan ge, wee da bi daa Kile tudunḥḥ Musa wo saliya wu baraga ni, wee tuun wu ni wee cen wu bi da bye nige ḥḥḥḥ li wo wu we; na ta Kile d'a wu wo cen wu kan Ibirayima mu ma ni, ḥḥḥḥ li baraga ni.

Lemu na saliya ḥḥḥḥ k'a kan wëe mu ge

¹⁹ Wee tuun wu ni saliya ḥḥḥḥ ki wo kakaan ḥḥḥḥ di ḥe leke we? Ki kakaan ḥḥḥḥ ki ḥe, kapyegee kiimu ki ḥe ki ya be Kile mu-i ge, ḥḥḥḥ wëe di kee ce. Ga kee saliya ḥḥḥḥ k'a yaa na pye wà, Kile ya ḥḥḥḥ li lo Ibirayima wo kadugo yiri shi shen wemu shizhaa na ge, fo wee ba ba. Melekeḥḥ pu bi saliya ḥḥḥḥ ki kaan Musa mu, Musa di ki yu sipyii pu mu. ²⁰ Kayaama ya luu kaa lemu na ge, lee ḥe kabaḡa nigin kajii we. Kile di ḥe wu ye nigin do.

²¹ Ta lee wa li shëe na Kile ya ḥḥḥḥ lemu lo ge, na Kile tudunḥḥ Musa wo saliya wu w'a lee ḥḥḥḥ li kaala ya? Bada! Saliya ḥḥḥḥ kii k'a kan ge, kee da bi da já da ḥii sicuumḥḥ kaan sipyii mu, wee tuun wu ni sipyii bi da já da byi sipyitiime Kile naha taan, saliya ḥḥḥḥ ki baraga ni. ²² Ga l'a ka Kile Kafila wu ni na jurumu wo fanha ke ki ḥe koḡḥ sipyii beeri na. Lee funḥḥ ni Kile ya lemu wo ḥḥḥḥ lo ge, ḥḥḥḥ lee di gan n'a daa fëe pu mu pu n'a daa wu baraga ni Yesu Kirisa na.

²³ Ayiwa, Kile tudunḥḥ Musa wo saliya we, wee wu bi fenhë pye wëe ḥḥḥḥ ni, yani n'a daa wu wu pa ge. A wee saliya we di gori yaha wëe ḥḥḥḥ ni fo na she ḥḥ n'a daa wu shëduun wu na. ²⁴ Lee funḥḥ ni a saliya wu bye wëe naha covḥḥ, fo na she Kirisa pye w'a pa; ḥḥḥḥ wëe di bye sipyitiime Kile naha taan n'a daa baraga ni.

²⁵ Ba ni n'a daa wu wo koo li d'a pa nime, wëe da já bye nige wee nahagbaacomḥḥ wu keḡe na we. ²⁶ Bani yee

‡‡‡ Zhenezi 13:15; Zhenezi 24:7

bɛeri ya pye Kile nagoo n'a daa baraga ni Yesu Kirisa na. ²⁷ Yee piimu bɛeri p'a batize Kirisa wo kariɲɛɛge ki ni ge, yee ya ɲeri ba Kirisa ye pyaa ɲe wɛ. ²⁸ M'a pye Yawutu la, m'a pye shi watii shen la; m'a pye bulo la, ma shiin ya pye bulo wɛ la; m'a pye ná la, m'a pye cee la; le la shishiin niɲe ɲe nige wɛ. Bani yi bɛeri ya ɲeri ni gin Yesu Kirisa wo kariɲɛɛge ki funɲɔ ni.

²⁹ Ayiwa, yi bi ɲe Kirisa wuu, y'a pye Ibirayima wo nagoo. Kile ya cɛn wemu wo ɲɔmɛɛ lɔ Ibirayima mu ge, yi bɛ na ba wee ta.

4 Yemu n'a giin di jo ge, yee yi wa mɛ. Pya wemu na ba cɛn lɔ ge, na wu yaha wu nɔɲɔpiire ni, waagi wa shishiin ɲe wu ni bulo tɛ ni wɛ, ali na li ta bɛ wee wu ɲe tofɔɔ wu wo yaɲmuyɔ yi bɛeri kafɔɔ. ² Na wu yaha wu nɔɲɔpiire ti ni, sipyii pu da da wu kasɛri, na wu keree yari, tuun wemu tofɔɔ w'a gbegele yaha ge, fo wee tuun we bu she ɲɔ. ³ Mu wɛɛ bɛ di bye. Tuun wemu ni wɛɛ bɛ bi bye ba nɔɲɔpiire ɲe-ɛ ge, ke koɲɔ ke wo keree bulooro ni wɛɛ di bye. ⁴ Ga Kile ya tuun wemu gbegele ge, ba wee ya pa nɔ wɛ, a wu wu Ja wu tun na pa. A cee di wu se. A wu bɛ di jé saliya ɲɔmɛɛɛ ki wo fanha ki nɔɲɔ ni. ⁵ Piimu pu bye saliya ɲɔmɛɛɛ ki wo fanha ki nɔɲɔ ni ge, kɔɲɔ wu pee ɲɔɲɔ wolo. A wɛɛ di bye Kile nagoo. ⁶ Yee ya pye Kile nagoo, lee wuu na Kile ya wu Ja wu Munaa | Kile Munaa li tun l'a pa jé wɛɛ ɔɔɔ pu ni. Lee Munaa le w'a wu yiri: «Aba» Lee kɔri ɲe na: «Wù To». ⁷ Lee wuu na ma ɲe nige bulo wɛ, ga m'a pye Kile pya. Ba ni m'a pye Kile pya, w'a yaɲmuyɔ yemu ɲɔmɛɛ lɔ wu nagoo pu mu ge, ma bɛ na ba yee ta.

Pɔli ya wu funɲɔ shaa ni Galasi sheen kaa ni

⁸ Taashiinɛ ni, na yee ta yee sanha Kile cɛ wɛ, pɛɛɲe yaɲmuyɔ ya wo buloo yee di bye, na ta yee pɛɛɲe yaɲmuyɔ ye di ɲe Kile ye pyaa wɛ. ⁹ Ga nime yee ya Kile cɛ. Nɛ yaa na jo Kile yɛɛ w'a yee cɛ. Naha na yee di giin di guri yee koɲɔ yaɲmuyɔ baraga baa woyo ye feni wɛ? Naha na y'i zhaa di yiye le yee ɲɔɲɔ baa yaɲmuyɔ ye wo bulooro ti ni sanha wɛ? ¹⁰ Yee ya caɲa ɲɛɛɛ kii ɲɔɲɔ kii na, na fara yeye ya na, ni tɛɛɛɛ, ni yee, na yee jatɛni na toro yi saya tãan. ¹¹ Nɛ lemu bɛeri pye yee mu ge, nɛ funɲɔ k'a pɛn jo lee bɛeri ganha ba bye ɲɔɲɔ baa kaa wɛ.

¹² Na cebooloo, n'a yi ɲɛɛri, yi ɲeri ba nɛ ɲe wɛ, bani nɛye pyaa ki bɛ ya ɲeri ba yee ɲe wɛ. Yee kunni ya ta kakuunɔ la shishiin pye nɛ na wɛ. ¹³ Yeeyɛ pyaa ya li cɛ na yama p'a nɛ pye nɛ kori yee mu, na Kile Jozaama pu jo yee mu taashiinɛ li ni. ¹⁴ Ali na li ta bɛ nɛ wo yama p'a kanhama shan yee ɲɔɲɔ ni, lee bɛ na yee ya ta nɛ tãnha, kelee na na she wɛ. Ga yee ya nɛ co xuuni ba Kile wo mɛlɛkɛ wa ɲe wɛ, ma na da giin na nɛye pyaa ki ɲe Yesu Kirisa wɛ. ¹⁵ Yee funyɔ bi sii taan wee tuun wu ni. A kee fundanga k'i gari mii wɛ? Nɛ li cɛ nakaara baa jo li da bi da já bye kunni, yee bi da ɔɔ na yi ɲɛpyaa ki wolo na taga nɛ wogoo ki faa. ¹⁶ Wee tuun wu ni, nɛ na can jo yee nii na, lee l'a nɛ ɲeri yee pɛn nime ge? ¹⁷ Pii sipyii pii funɲɔ ki wa p'i yee naha ɲeri puyɛ yiri. Ga pu wo fungaa le, lee di ya ɲɔ wɛ. P'a giin p'i nɛ ni yee laha

wùye na, kɔɲɔ yee di daha pu feni. ¹⁸ Kaa lemu li ɲe nizaana ge, na yatɛnyɛ waha lee kaa le feni, lee ya ɲɔ. Li wa nago nɛ bu bye yee tɛ ni tuun wemu ni, y'i na yatɛnyɛ waha wɛ, ga y'a yaa na yatɛnyɛ waha tuun bɛeri ni. ¹⁹ Na nagoo, nɛ ɲe ba layama ɲe wɛ, ali nime we bɛ ni nɛ ɲe na yee laa yá fo Kirisa wo paarigana le ga ba she ɲaa yee ni. ²⁰ Nɛ funɲɔ k'a sii pye fo na nɔ yee yiri nime, kɔɲɔ di jo ni yi ni jogana la betii na, bani yee kaa l'a nɛ naha wɔ fo xuuni.

Sara ni Agari keree

²¹ Yee piimu p'a giin di daha Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya ɲɔmɛɛɛ ki feni ge, wee tuun wu ni kee saliya ɲɔmɛɛɛ k'a yemu yu ge, yee ya yee nuri bɛ-ɛ ge? ²² L'a ka Kile Kafila wu ni na jalaa shuun Ibirayima bi ta. Ja nigin wa wu bi ta bulozhɔ na, na ja nigin wusama ta cee wa na wemu ɲe bulo wɛ. Wee bye wuyɛ pyaa wo sho. ²³ Bulozhɔ w'a wu wo pya wu ta ba cɛɛ ya sii na nagoo taa wɛ. Ga cee wemu w'a pye wu ɲe bulo wɛ ge, wee ya wu wo pya wu ta lee tagana li na wɛ. Kile w'a fɛnhe pya wu ɲɔmɛɛ lɔ wu mu, a wu na pa wu ta. ²⁴ Kɔri wa wu ɲe kii keree kii na, wee we. Pii cɛɛ shuun we, pee ɲe kariɲɛɛge ɲɔmɛɛɛ shuun. Kariɲɛɛge ɲɔmɛɛɛ lemu l'a lɔ Sinayi faabobonɲɔ ki na ge, buloo pu ɲe lee ɲɔmɛɛ li wo nagoo pee. Agari † wu ɲe ba lee kariɲɛɛge ɲɔmɛɛ li ɲe wɛ. ²⁵ Agari ɲe ba Sinayi faabobonɲɔ ki ɲe wɛ, Arabi ni. Wee Agari we wu ɲe ba niɲaa wo Zheruzalɛmu kulo li ɲe wɛ, bani sipyii piimu bɛeri pu ɲe Zheruzalɛmu ni ge, pee bɛeri ɲe saliya ɲɔmɛɛɛ ki wo buloo. ²⁶ Ga Zheruzalɛmu wemu wu wa fugba we ni ge, wee ɲe bulo wɛ. Wee Zheruzalɛmu we wu ɲe wɛɛ wo nu we.

²⁷ Bani l'a ka Kile Kafila wu ni na:

«Cee we, mu wemu wu ɲe ma sanha pya ta ɲa-ɛ ge, ma funɲɔ ki taan.

Mu wemu wu ɲe mu ya laa yama cɛ-ɛ ge, ta xhuulo fundanga keɲɛ ni.

Bani p'a naha wolo cee wemu ni ge, wee wo nagoo pu na ba ɲɛɛ

Na toro cee we ni wu poo wu wo nagoo pu taan.» ††

²⁸ Lee wuu na, na cebooloo, yee kunni ya se na saha ni ɲɔmɛɛɛ lɔ ni, ba Kile ya Ishaaga ɲɔmɛɛ lɔ mɛ Ibirayima mu wɛ. ²⁹ Fo wee tuun wu ni, pya wemu Agari ya se ba cɛɛ ya sii na nagoo seni-i ge, wee bi we wu pya wu kana, wemu w'a ta Kile Munaa li wo fanha ni ge. Lee ni-nunɔ l'a byi ali niɲaa we bɛ ni. ³⁰ Ga yeke y'a ka Kile Kafila wu ni wɛ? L'a ka na:

«Bulozhɔ we ni wu ja wu kɔri.

Bani bulozhɔ wu wo ja wu ya yaa wu pinne cɛn wu na ni we wu pya wu ni wɛ, wemu wo nu wu ɲe wu ɲe bulo wɛ ge.» †

³¹ Na cebooloo, lee funɲɔ ni wɛɛ ya ta pye bulozhɔ wu wo nagoo wɛ, ga cee wemu wu ɲe wu ɲe bulo wɛ ge, wee wo nagoo wɛɛ ɲe.

† Agari:
54:1 ‡ Zhenzezi 21:10

†† Ezayi

Kirisa ya wèe pye wùye wuu

5 Kirisa ya wèe ñunɔ wolo, kɔnhɔ wù sii pye wùye wuu can can na. Lee wuu na, yi la le yiye ni, y'i gori yaha pee yahama pe ni. Yi ganha bu da guri nige kadugo di ba yiye le sanha bulooro ni wɛ. ² Nɛ Pɔli, n'a da yi jo yi mu, yi bu daa na yi tadaɗa pye cekɔɔnɔ, wee tuun wu ni Kirisa ya lemu bæri pye yi mu ge, lee da yaaga ɔɔ yi na wɛ. ³ N'a da guri di yi jo yi mu sanha jo sipyaa sipya w'a wuyɛ kan p'a kɔn ge, weefɔɔ ya yaa w'a Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya ɔɔmɛhɛɛ ki bæri koo ɗaari w'a fani. ⁴ Yee piimu pu wa Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya wu koo ɗaari, na giin na wee wo koo ɗaari funɗɔ ni Kile da ba yee jate sipyitiimɛɛ wuyɛ naha tãan ge, yee ya yiye waa laha Kirisa na. Yee niɗɛ ɗɛ nige Kile wo niimɛ wu ni wɛ. ⁵ Wèe kunni, tadaɗa wa wèe mu na jo Kile na ba wèe jate sipyitiimɛɛ wuyɛ naha tãan, bani wèe wa daa Kirisa na. Lee wo sigimɛ ni wèe ɗɛ Kile Munaa li baraga ni. ⁶ Sipya wemu bu bye ni Yesu Kirisa ni kariɗɛɛɛ ni, wufɔɔ ya cekɔɔnɔ pye yoo, wu shiin yaa cekɔɔnɔ pye-e yoo, lee la shishiin niɗɛ ɗɛ wɛ. Ga lemu li ɗɛ kagbɔɔ li ge, lee li wa na jo wèe pu dà wu na. Wee n'a daa we ya yaa na wuyɛ sheɛ taanɗɛɛɛ funɗɔ ni.

⁷ Yee shegana li bi ɔɔ xuuni n'a daa wu koo li ni. A ɔɔɔ di ba yi yereɗɛ, na yi kurunɔ can wu koo na wɛ? ⁸ Kile wemu w'a yee yiri, na yee pye wuyɛ wuu ge, yee kunni ya dà li na na ke funɗɔɔ ke ka tuugo ya yiri wee yiri wɛ. ⁹ Ta yee ya li cɛ na jo: «Shizhenherɛ nifenhefenherɛɛ ki ma myɛɔɔnhɔɔ bæri pye k'a fugɔfugɔ yiri wɛ?» ¹⁰ Ga lee bɛ na, nɛ dà li na Kafɔɔ ni, jo funɗɔɔ katii wa da digi yi mu wɛ. Ga sipya wemu w'a ma ni piinɗɛ ki ni ge, wu pye sipyituugo bæri, Kile na ba kiiri kɔn wu na.

¹¹ Na cebooloo, li da bi da nago cekɔɔnɔ ti wo keree nɛ bɛ ya yu, nago ma bu cekɔɔnɔ pye lee na já ma shɔ, pu bi da da nɛ kana nige wɛ. Yesu Kirisa wo korikoritige ki wo xu wu wo yɛɛ li bɛ nɛ byi ge, lee bɛ bi da waha sipya wa shishiin na wɛ. ¹² Sipyii piimu p'a yee piinɗɛ mɛ ge, pee ya mɛhɛ yaa na sii kɔn laha yee na fɛɛfɛɛ.

¹³ Yee kunni na cebooloo, Kile w'a yee yiri, na yee pye yiye wuu. Ga yi ganha bu da lee pye karunɔ yi da yi wo nidaan keree pyi wɛ. Ga y'a kapyɛɛ pyi yiye mu ni taanɗɛɛɛ ni. ¹⁴ Bani Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya ɔɔmɛhɛɛ ki bæri wa daa le ɔɔmɛɛ nigin we funɗɔ ni na: «Ma sipyini wu taan ma mu ba mayɛ pyaa ki ɗɛ wɛ.» ¹⁵ Yi bu daa na yiri yiye feni ba naɗa yaaya ɗɛ wɛ, na yiye conɛ na xhaa, na yiye pahala wɛ. Yi bu bye y'i ya kaseɛɛ yaha yiye na wɛ, yi na ba yiye kyɛɛgi xhɔ.

Sipya nidaan ni Fɛfɛɛɛ Munaa nidaan

¹⁶ N'a da yi jo waha yi mu jo y'a ɗaari Kile Munaa fanha ni. Lee bu bye, wee tuun wu ni yi da daha nige yiye pyaa wo nidaan keree feni wɛ. ¹⁷ Bani lemu li ɗɛ sipya wo nidaan ge, lee ɗɛ Kile Munaa wo nidaan wɛ. Kile Munaa li bɛ wo nidaan di ɗɛ sipya bɛ wo nidaan wɛ. Ye

shuun we ya beni wɛ, lee funɗɔ ni yee funɗɔ ma bye yi da keree kiimu pyi ge, yee da já da kee pyi wɛ. ¹⁸ Ga Kile Munaa li bu yee ɗaha co, wee tuun wu ni Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya ɔɔmɛhɛɛ ki fanha da bye nige yee na wɛ.

¹⁹ Na ta keree kiimu ki ɗɛ sipya wo nidaan keree ge, kee ya fiinɗɛ. Kee ki wa mɛ: ɔɔɔɔɔɔ, cemɔhɔɔ, shiige baara keree, ²⁰ yaperɛgaanra ni siganma, makɔɔ, yokɔɔnɔ ni ɗɛɛɛɛ, loyiriguunɔ, nakaara niguuro, bæganhara ni waagi, ²¹ ɗɛgbɔɔ, singbaa, laara keree ni ki tuugo keree. N'a da yi jo waha yi mu ba n'a tee yi jo toro yi mu wɛ, jo sipyii piimu p'a kii keree kii shi pyi ge, jo wee wa shishiin da ga jé bada Kile wo saanra | Kile saanra ti ni wɛ.

²² Ga Kile Munaa ya keree kiimu leni sipya ɔɔ ni ge, kee ɗɛ: taanɗɛɛɛ, fundanga, ɗaɗɗɛ, loxulo, ɗubenɛ, saama, ɔɔmɛɛ fɛɛɛ, ²³ lotaan, ni na já mayɛ na. Saliya wa shishiin da já kii keree kii kaala wɛ. ²⁴ Bani piimu bæri pu ɗɛ Yesu Kirisa wuu ge, pee bæri ya pu wo ceepuuro lakuunɔ ni ti nidaan keree ki bæri pinne kori ni Yesu ni korikoritige ki na.

²⁵ Kile Munaa l'a ɗii sicuumɔ nivomɔ kaan wèe mu. Lee wuu na, wèe bɛ ya yaa na Kile Munaa li yaha l'i wù ɗaha co. ²⁶ Wù ganha ba wùye pɛɛ wɛ! Wù ganha ba ɗɔyegere keree pyi wùye na wɛ! Wù ganha ba ɗɛɛnkeree pyi wùye na wɛ!

N'a daa fɛɛ ya yaa na puyɛ tɛri

6 Na cebooloo, yi ba sipya wa ta wu na kakuunɔ pyi, yee piimu p'a ɗaari na sahanɔ ni Kile Munaa li wo nidaan wu ni ge, yee pu weefɔɔ yeri ni loxulo ni. Yiye pyaa bɛ di kaseɛɛ yaha yiye na, kɔnhɔ yi bɛ ganha ba jin kɔwuuɔ ni wɛ. ² Y'a yiye ɗunɔ tuguro luu! Yi ba lee pyi wee tuun wu ni yi na da Kirisa wo saliya wu wo ɔɔmɛhɛɛ ki koo ɗaari. ³ Sipya wa ba wuyɛ wii na wee w'a kɔɔɔ pusamaa na, wuyɛ weefɔɔ ya faanna, bani wu ɗɛ yafiin bɛ wɛ. ⁴ Wa bæri ya yaa na wu torogana li sɛɛri xuuni, wu bu wu keɗɛ nibyegee ki ta k'a ɔɔ, wee tuun wu ni, wu na funɗɔ taan kee nibyegee ki wuu na. Wu ya yaa w'a kee luu w'a daanna ni watii wo nibyegee ni wɛ. ⁵ Bani wa bæri na ba yere ni wu labye fiin ni Kile ɗaha tãan. ⁶ Piimu p'a yi taanni Kile Jomɔ pu ni ge, y'a yaa y'a pee tahaa kaan yi keɗɛ yanmuyɔ niyeɛ yi bæri ni.

Ma bu lemu nugi, lee ma da ba ɔɔn

⁷ Yi ganha ba yiye faanna-ɛ de! Sipya ya zheheni Kile na wɛ. Ma bu lemu nugi, lee ma da ba ɔɔn. ⁸ Ma ba mayɛ pyaa wo nidaan lakuunɔ keree pyi, wee tuun wu ni ma na ba xu ta lee wo kuduun. Ga ma ba Kile Munaa nidaan kere pyi, wee tuun wu ni ma na ba ɗii sicuumɔ nixhɔbaama ta lee wo kuduun. ⁹ Wù ganha bu da ganha kasaɗaa bye tãan wɛ, bani wù bu bye wù ya yatɛnyɛ gbo lee bye tãan wɛ, wù na ba li kuduun ta wu taduun ni. ¹⁰ Wee tuun wu ni, na li pyeduun yaha wù mu, w'à yaa w'à kasaɗaa pyi sipyii bæri na. Wù ce-

booloo piimu ni wù ñe n'a daa wu ni ge, pee susu na w'à yaa na kasaanãa ki pyi.

כַּפִּילָא kafilá

¹¹ Ayiwa, go y'a kii kamapyaa nigbɔɔɔ kii ñaa ge, ñeyɛ pyaa k'a kii ka na tun yi mu. ¹² Sipyii piimu p'a giin pu tɔn di daan sipyii mu ge, pee p'a yee fɔri na fo yee bu cekɔɔɔ pye. P'a lee pyi kɔnhɔ sipyii ganha ba pu kana wɛ, bani pu ba yu na Kirisa na xu korikoritige ki na, na lee wo baraga ni sipya da já zhɔ, sipyii na da pu kana. ¹³ Na ta pee piimu p'a kɔn ge, pee ya ta na Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya wu korogoo ki bæeri ñaari wɛ. Ga p'a giin yee di cekɔɔɔ pye, kɔnhɔ p'i da puyɛ pɛɛ na yee ya sɔɔ na daha pee fɛni. ¹⁴ Nɛ kunni wa da ga kaa la shishiin kaa taga naye pɛɛ wɛ, fo wù Kafɔɔ

Yesu Kirisa wo korikoritige ke. Kee korikoritige ke wuu na, kɔɔɔ yanhmuyɔ bæeri y'a ñeri nɛ mu ba yaxuyo ñe wɛ, a nɛ bɛ di ñeri ba gbo ñe wɛ yee kɔɔɔ yanhmuyɔ yi mu. ¹⁵ M'a cekɔɔɔ pye la, ma ya cekɔɔɔ pye-e la; lee la shishiin niñe ñe wɛ. Niifɛɛɛ nivɔɔɔ temu Kile ya gaan wèe mu ge, tee ti ñe kagbɔɔ le. ¹⁶ Piimu bæeri p'a tee niifɛɛɛ nivɔɔɔ ti koo ñaari ge, Kile wo ñaniñe ke, ni wu ñinaara te ti tigi pee bæeri na, na fara Kile wo Izirayeli wu na, wee wemu wu ñe Kile wo nagoo pu ge.

¹⁷ Ayiwa na co ñinaa na, sipya wa shishiin ganha ba na ñaha wɛɛɛɛ nige ni lee kaa ni wɛ, bani fɛ pe pu wa nɛ ceesɛɛɛ ki na ge, pee ya li shɛɛ na Yesu wo bulo nɛ ñe.

¹⁸ Na cebooloo, wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wo niime we wu kori yaha ni yi ni. Amiina.

EFESE SHEEN

Jɔɔɔ yɛ mu we sɛmɛ we d'a tun wɛ?

Efese egilizi wu mu Pɔli ya we sɛmɛ we tun, ga wu funɔɔ ki bi bye we sɛmɛ we di galaa Azi fiige ki egilizii pu bɛɛri ni, kee kemu nijaa wogo p'a byi Turuki ge. Yee taanri Pɔli ya pye Efese kulo li ni, wee xuu wu wo kugbɔɔ l'a bye lii.

We sɛmɛ we kakana ɲɲɔ

Pɔli w'a Efese egilizi wu nɔɔɔ shan. Wu labyenii p'a wu tɛɛɛ na Kile Jozaama pu jo Azi fiige ki bɛɛri ni (Kapyegeɛ 19:10).

Na Pɔli yaha kaso wu ni Oromɛ kulo li ni, a Epafirasi di she wu yiri, na she wu pye na tudunmɔɔ kafinejuu p'a pu wo kalaakuumɔ wu ɲɲɔ co Efese kulo li ni. A Pɔli di sɛmɛ tun Efese egilizi wu sipyii pu mu, na pu funɔɔ to, na pu le koo ni, na pu tii na foro kalaakuumɔ wu tãan.

Sɛmɛ wu kafila ɲɲɔɔɔ

Kile wo keree ki tɛɛɛgana li kaa Pɔli ya yu: Shi wemu ɲɛ Yawutuu wɛ, pee ni Yawutuu p'a pinne pye kpɔɔɔ ni-gin sheen Kile mu Yesu Kirisa wo xu wu baraga ni.

Egilizi w'a yaa na Kile koro li ɲaari ɲaarigana lemu na ge, lee ya jo fiinɲɛ.

Pɔli ya wɛɛ funɔɔ to na wɛɛ pu Kile wo kashen yagboyo yi lɔ, wu da yogo ki kɔɔɔ Shitaanni na.

Pɔli ya Efese Sheen shaari sanha.

Fò mujuu

1 Nɛ Pɔli, nɛ ɲɛ Yesu Kirisa wo tudunmɔ Kile ɲidaan funɔɔ ni. Kile ya yee piimu pye fɛɛfɛɛ, yee di daa Yesu Kirisa na [Efese kulo li ni] ge, yee mu nɛ we sɛmɛ we tun.

Nɛ yi shaari: **2** Wù To Kile ni wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wu niime ni ɲaɲɲɛ kan yi mu.

Niime wemu Kile ya gaan Yesu wo n'a daa fɛɛ pu mu ge

3 W'à wù Kafɔɔ Yesu Kirisa To Kile sɔni! Kile Munaa li wo duba wemu bɛɛri wu ɲɛ fugba we ni ge, w'a wee bɛɛri kan wɛɛ mu Kirisa wo kariɲɛɛɛge ki ni. **4** Kile ya wɛɛ ɲaha bulo Kirisa wo kariɲɛɛɛge ki ni na ta kɔɲɔ sanha yàa wɛ. Kɔɲɔ wù bye fɛɛfɛɛ, wù bye jaagi baa fɛɛ wuyɛ pyaa ɲaha tãan. **5** Kile yɛ pyaa ya fɛɲɲɛ kee fungɔɲɔɔ ke yaha wuyɛ mu wu wo taanɲɛɛɛge ki funɔɔ ni, na wɛɛ pye wu nagoo Yesu Kirisa wo kariɲɛɛɛge ki funɔɔ ni. Lee l'a pye wu ɲidaan kaa wu wo saama pu funɔɔ ni. **6** W'à Kile sɔni wu niime wu wuu na, w'a wemu loolo wù na ma ni wu ɲidaan Ja wu baraga ni ge.

7 Kirisa wo kariɲɛɛɛge ki funɔɔ ni wɛɛ ya shɔ wu shishan pu baraga ni. A wɛɛ wo jurumu wu bɛɛri di yafa wɛɛ mu na bɛ ni Kile wo tɛhɛɛ baa niime wu ni. **8** W'a wee niime wu kan na ɲɛɲɛ fo xuuni wɛɛ mu ni fungɔɲɔɔ fɛɛɛɛ tuugo bɛɛri, ni laje tuugo bɛɛri ni. **9** W'a bi lee kaɲmɔɲɔɲɔ le bye funɔɔ yaha wuyɛ mu, kɔɲɔ wu ba

lee pye wu wo saama pu funɔɔ ni Kirisa baraga ni. Lee kaɲmɔɲɔɲɔ le, w'a lee she wɛɛ na. **10** W'a li yaha wuyɛ funɔɔ ni na kee keree kii pyeduun ba ɲɔ, wu yaɲmuyɔ yi bɛɛri pinne, fugba woyɔ ye fara ɲɲɛ ke woyɔ ye na, Kirisa di bye yi bɛɛri ɲɲɔɲɔɔ.

11 Lemu wo ɲɔmɛɛ li bi lɔ wɛɛ mu ge, wɛɛ ya wù taa ta lee ni Kirisa wo kariɲɛɛɛge ki funɔɔ ni, bani Kile ya wɛri wɛɛ ɲaha bulo fo taashiine li ni, na saha ni wu wo keree ki tɛɛɛgana li ni. Kile di wu keree bɛɛri pyi na saha ni wuyɛ pyaa ɲidaan ni. **12** Wee tuun wu ni w'à Kile sɔni wu saama pu wuu na, wɛɛ piimu p'a pye shenshi-ilee na Kirisa pye wù tadaɲa ge. **13** Yee bɛ, ba yee ya can jomɔ pu logo wɛ, pee pemu pu ɲɛ ɲuwuuro ti wo Jozaama pu ge, a yee di dà Kirisa na. A Kile di wu wo fe pu kpɔɔ yee na. Pee ɲɛ Fɛfɛɛɛ Munaa le, lee lemu wo ɲɔmɛɛ l'a lɔ ge. **14** Fɛfɛɛɛ Munaa li ɲɛ wɛɛ wo cɛn wu yashiige, na li shɛɛ na wɛɛ na ba jé wu ni. Wee cɛn we na ba wɛɛ ɲɲɔɔ wolo fɛɛfɛɛ caɲa ka. Lee wuu na w'à Nɔɔɔ Fɔɔ Kile sɔni!

Pɔli wo Kile-ɲɛɛɛɛ

15 Lee na ba nɛ logo na yee ya dà Kafɔɔ Yesu na, fɛfɛɛɛ wuu pu bɛɛri bɛ kaa di dan yee ni wɛ, **16** a nɛ fungɔɲɔɔ yaha yee na na wo Kile-ɲɛɛɛɛge ki ni. Nɛ Kile ɲɛɛri tuun bɛɛri ni yee mu, na baraga tɛri wu na yee wuu na. **17** Wù Kafɔɔ Yesu Kirisa To Kile we, Kile-gbɔɲɔɲɔɲɔ ke, nɛ li shaa wu mu jo wu fungɔɲɔɔ fɛɛɛɛ kan yi mu, wu wuyɛ she yi na, kɔɲɔ y'i já wu cɛ fiinɲɛ. **18** Nɛ li shaa wu mu jo wu yi fungɔɲɔɔ mugi, w'a yi yiri

tadaña kemu kaa na ge, kónhó y'i kee keree cɛ. Cɛn nɔɔwɔ wemu w'a gbegele yee ni wu fɛfɛɛɛ nagoo pusamaa kaa na ge, kónhó y'i wee bɛ wo naafuugbo wu nɔɔwɔ kana cɛ. ¹⁹Tɛhɛnɛ baa sefɛɛɛɛ temu bɛ ti nɛ Kile ni na naha tii ni n'a daa fɛɛ pu bɛɛri ni ge, kónhó y'i tee bɛ cɛ. ²⁰Kile ya tee tɛhɛnɛ baa sefɛɛɛɛ te she Kirisa ni, w'a wu nɛ na yeege xu ni, na wu tɛnɛ fugba we ni wuyɛ kanige cɛ. ²¹Kile ya wu tɛnɛ nɔɔwɔ fɛɛɛɛ ti bɛɛri nɔɔwɔ ni, ni sefɛɛɛɛ ti bɛɛri, ni fanha ki bɛɛri, ni saanra ti bɛɛri nɔɔwɔ ni. Kile ya wu tɛnɛ yanmuyɔ yi bɛɛri nɔɔwɔ ni. Ke kɔnɔ ke wo yanmuyɔ yi yɛ bɛ wɛ, ga kɔnɔ kemu k'a ma ge, kee bɛ wo yanmuyɔ yi nɔɔwɔ ni. ²²Kile ya yanmuyɔ yi bɛɛri tirige yaha Kirisa nɔɔwɔdaan, na wu pye Egilizi wu nɔɔwɔnɔɔwɔ. ²³Egilizi wu wu nɛ Kirisa wo ceepuuro te. Kirisa w'a wu jini, na wu pyi wu nɔɔwɔ na fani.

Na foro xu ni, na jé n̄i sicuumɔ ni

2 Yee tanaa wuu bye ba xuu nɛ wɛ, yee tiibaara ni yee jurumu w'a lee pye. ²Yee tanaa wuu bi naari ke kɔnɔ ke wo naarigana na, na daha munaakuunɔɔwɔ ke wo nɔɔwɔnɔɔwɔ wu feni, lee muna lemu l'a baari pyi n'a she fɛɛ pu funyɔ ni ge. ³Wèe ni pee bɛɛri pu bye karijɛɛge ni, na taha wu wo lakuunɔɔwɔ ke feni, na wuyɛ pyaa wo nidaan ni wuyɛ pyaa wo fungɔnɔɔwɔ keree pyi. Lee funɔɔwɔ ni Kile wo loyire le li bi da ba nɔ wèe na ba pusamaa nɛ wɛ. ⁴Ga Kile wo n̄i naara t'a pɛɛ fo xuuni! Wèe ya taan wu mu taangana lemu na ge, ⁵lee wuu na w'a wèe ni Kirisa pinne nɛ shiizhan na wèe yaha wèe na bi bye bɛ xuu wu wo jurumu wu wuu na. Kile wo niime wu yɛ pɛ gbɔɔwɔ ni yee ya shɔ. ⁶Wèe ni Yesu Kirisa wo karijɛɛge ki funɔɔwɔ ni Kile ya wèe pinne nɛ, na wèe pinne tɛnɛ bɛ ni wu ni fugba wu ni.

⁷Tɛhɛnɛ baa niime wemu w'a she wèe shizhaa na wu wo saama pu funɔɔwɔ ni Yesu Kirisa baraga ni ge, w'a li pye mu kónhó wee tɛhɛnɛ baa niime we di da zheɛ w'a fiinɔɔwɔ cabaya yi na. ⁸Bani Kile wo niime wu yɛ nigin pɛ gbɔɔwɔ ni yee ya shɔ n'a daa baraga ni. Lee ya ta yiri yeyɛ pyaa yiri wɛ, Kile wo loolodaa l'a pye lere. ⁹Lee ya ta pye yee wa shishiin wo kapyegee baraga ni wɛ, kónhó wa shishiin ganha bu tabaara le wuyɛ ni wɛ. ¹⁰Kile w'a wèe yàa. Yesu Kirisa baraga ni Kile ya wèe da kapyegee nizaanaa kaa na, kee kiimu w'a bi gbegele kónhó wèe di ba já w'a kee pyi ge.

Shi wusama ni Yawutuu p'a n̄eri pye nigin Kirisa baraga ni

¹¹Yee ya ta pye Yawutuu wɛ. Yawutuu pu p'a cekɔɔwɔ ti pye ge, pee di yee pyi cekɔɔbaalaa, na ta pee wo cekɔɔwɔ t'i nɛ sipya wo kenɛ fɛ. Yi yi funyɔ yaha nidogo ni taashiine li wo torogana li ni. ¹²Yee bi sanha Kirisa cɛ wee tuun we ni wɛ. Taa bye yee mu Izirayeli wo nagoo pu niɔɔwɔ ni wɛ. Kile ya karijɛɛge n̄omehɛɛ kiimu lɔ ge, yee bi bye kee nabuun. Tadaña bye yee na wɛ, Kile bɛ di nɛ yi mu ke kɔnɔ ke na wɛ. ¹³Ga nime, yee piimu sanha ki bi lii Kile na ge, yee ni Yesu Kirisa wo karijɛɛge ki funɔɔwɔ ni yee ya wu tɛnɛ Kirisa wo shishan pu baraga ni.

¹⁴Bani Kirisa yɛ pyaa k'a pa ni n̄ariɔɔwɔ ni wèe mu. Shi wemu nɛ Yawutuu wɛ, w'a wee shi we ni Yawutuu pu bɛɛri pinne na pye nigin. Kasɔɔwɔ ke ki bi pu waagi laha puyɛ na, na pu pye pɛɛn ge, w'a kee shan laha wà. ¹⁵W'a Yawutuu pu wo saliya we ni wu n̄omehɛɛ ki bɛɛri yirige laha wà, kónhó wu Yawutuu ni shi wusama pinne wu wo karijɛɛge ki baraga ni, wu pu pye shi nigin wemu nɛ nivomɔ ge, w'i n̄ariɔɔwɔ le pu tɛ ni. ¹⁶Wu na xu korikoritige ki na, lee wo baraga ni w'a pu shuun wu pinne, na pu pye ceepuuro nigin, na bɛ le pu ni Kile tɛ ni. A tee pɛɛnɛ t'i xhɔ korikoritige ki baraga ni. ¹⁷Piimu p'a lii, ni piimu p'a tɛnɛ ge, w'a pa n̄ariɔɔwɔ ki jomɔ jo pee bɛɛri mu. ¹⁸Bani Yawutuu fara shi wusama na, Kirisa gbɔɔwɔ ni wèe wa bɛɛri da já vulo To Kile na Fɛfɛɛɛ Munaanunɔɔwɔ li baraga ni.

¹⁹Lee wuu na do, yee nɛ nige nabuun kelee nadadinime wɛ. Ga yee ni Kile wo nagoo p'a n̄eri nime fiinunɔɔwɔ nigin nagoo. Yee ya n̄eri Kile wo puga ki sipyii. ²⁰Nɔɔwɔ shanma pemu na p'a yee yereɔ ge, pee nɛ tudunmɔɔwɔ pee, ni Kile wo tudunmɔɔwɔ pu wo pɛ, Yesu Kirisa yɛ pyaa di nɛ gunɔɔwɔ li kagerɛnɛ ke. ²¹Puga ki bɛɛri na kiye cɔ, na yere Kirisa wo karijɛɛge ki ni. K'a bye Fɛfɛɛɛ ti bɛɛri wo fɛfɛɛɛ xuu we Kile mu. ²²Kirisa wo karijɛɛge ki funɔɔwɔ ni yee bɛ ya pinne faanri ni pusamaa ni, kónhó y'i bye puga, kemu nɛ Kile tateɛnge wu Munaa | Kile Munaa li gbɔɔwɔ ni ge.

Labye wemu ya le Pɔli kenɛ ni shi wusama tɛ ni ge

3 Lee wuu na yee piimu pu nɛ shi watii ge, Yesu Kirisa wuu na p'a nɛ le kaso ni yee wuu na. ²Kile ya labye wa kaa le nɛ kenɛ ni wu niime wu baraga ni yee wuu na. Yee ya wee kaa logo. ³Kile ya wu karymɔɔwɔ li she nɛ na, nɛ fenhe kafilakaya ya taga yee jo na sɛmɛ wu ni. ⁴Yi ba wee xuu wu kalaa, yi na li n̄a wà na nɛ Kirisa wo karymɔɔwɔ li cɛ xuuni. ⁵Lee karymɔɔwɔ li ya ta she tanaa wo sipyii pu na wɛ. Ga nime Kile ya li she fɛfɛɛɛ tudunmɔɔwɔ ni Kirisa wo fɛfɛɛɛ tudunmɔɔwɔ pu na Fɛfɛɛɛ Munaa li kenɛ feni. ⁶Lee karymɔɔwɔ li le: Shi wemu nɛ Yawutuu wɛ, pee ya pinne taa ta ni Yawutuu pu ni Kile Jozaama pu baraga ni Kile wo cɛn wu ni, w'a wemu gbegele wu nagoo pu mu ge. Pu bɛɛri ya n̄eri ceepuuro ninuuro ti wo yatɛnyɛ, a pu bɛ di taa ta Kile wo n̄omeɛ li ni, w'a lemu lɔ Yesu Kirisa baraga ni ge.

⁷Nɛ pye Jozaama pu wo jowɔwɔ na saha ni Kile wo niime wu loolodaa li ni, w'a lemu kan nɛ mu wu sefɛɛɛɛ ti baraga ni ge. ⁸Nɛ wemu wu nɛ Kile wo fɛfɛɛɛ wuu pu bɛɛri kadugo yiri wo ge, a Kile di niime kan nɛ mu, kónhó nɛ da Kirisa wo tɛhɛnɛ baa saama pu kaa yu shi wusama mu, wee wemu nɛ Yawutuu wɛ. ⁹Yanmuyɔ yi bɛɛri yaavɔwɔ Kile bi kaa lemu n̄omehɛɛ fo taashiine ni ge, w'a jo nɛ wu lee wo keree pyegana jo fiinɔɔwɔ. ¹⁰Nunɔɔwɔ fɛɛɛɛ ni sefɛɛɛɛ te ti nɛ fugba wu ni ge, kónhó tee di já Kile wo fungɔnɔɔwɔ fɛɛɛɛ nigbɔɔwɔ ti cɛ cɛgana bɛɛri na nime, Egilizi wu baraga ni. ¹¹W'a lee pye na saha ni wu keree ki ni, w'a bi kiimu gbegele fo taashiine li ni, na ba ki pye wu Kafɔwɔ Yesu Kirisa ni ge. ¹²Yesu wo karijɛɛge ki funɔɔwɔ ni wèe da já lowaa ta, na fulu Kile na fyaara

baa, n'a daa gbɔɔɔ ni Yesu na. ¹³ Lee wuu na n'a yi jɛeri jo kanhama pemu p'a nɔni nɛ na yee wuu na ge, jo pee ganha bu da yi fungɔɔɔ kyɛɛgi wɛ, bani pee kanhama pu jɛ nɔɔɔ yee mu.

Pɔli wo jɛrɛge ke

¹⁴ Lee wuu na nɛ nuguro sinni To Kile naha tɔan, na wu jɛeri, ¹⁵ wee wemu w'a kɔɔɔɔ ki bɛeri da ge, fugba wogoo ki fara jɛɛ wogoo ki na. ¹⁶ Nɛ wu jɛeri jo wu fanha kan yi mu, wu yi logoo waha wu Fɛfɛrɛ Munaa li gbɔɔɔ ni, na saha ni wu tɛhɛnɛ baa nɔɔɔ wu ni. ¹⁷ Kirisa di diin yi zɔɔɔ pu na n'a daa baraga ni, kɔɔɔ yi niye di juri, see see taanɛɛge ni! ¹⁸ Yi ni Kile wo fɛfɛrɛ wuu pu bɛeri di jɔ kee taanɛɛge ke jɔdaa, ni ki kadaa, ki jɔɔɔ ni ki jogi jɔɔɔ kana cɛ. ¹⁹ Yi Kirisa wo taanɛɛge ki cɛ, kee kemu k'a ye cɛmɛ pu bɛeri na ge, kɔɔɔ yi jɔ di fa ba Kile jɛ wɛ.

²⁰ Ayiwa, wɛɛ ya yanmuɔɔ ya jɛeri Kile mu, kelee na wu funɔɔ kɔɔɔ ni yi kaa ni xuuni. Kile na jɔ yee kan wɛɛ mu, ali fo na doro bɛ wɛɛ wo fungɔɔɔ ki tɔan wu sefɛrɛ ti baraga ni. Tee sefɛrɛ te t'a labye pyi wɛɛ funɔɔ ni. ²¹ Nɔɔɔ w'a dɛri wee ni Yesu Kirisa na Egilizi wu ni fo gbee! Amiina.

Niginre temu t'a daa Yesu Kirisa baraga ni ge

4 Lee wuu na nɛ yi jɛeri, nɛ wemu wu jɛ kaso ni Kafɔɔ wuu na ge, jo y'a yiri lemu na ge, y'a lee koo naari. ² Yi yiye tirige ni lotaan, ni loxulo ni! Yi da yiye tɛri ni taanɛɛge ni! ³ Niginre temu t'a daa Fɛfɛrɛ Munaa li ni ge, yi la le y'i gori yaha tee ni janiɛ ki funɔɔ ni, kee janiɛ kemu k'a yi jɔ yiye na ge. ⁴ Ceepuuro nigin ti jɛ, ni Fɛfɛrɛ Munaa nigin, ma na jo ba Kile ya yee yiri mɛ tadanɔ nigin wuu na wɛ. ⁵ Kafɔɔ nigin ye wu jɛ, ni n'a daa nigin, ni batizeli † nigin. ⁶ Kile nigin ye bɛ wu jɛ. Wɛɛ bɛeri To wu jɛ wii, wee wu jɛ wɛɛ bɛeri jɔɔɔ ni, na jɛ wu bɛeri tɛ ni, na jɛ wu bɛeri funɔɔ ni.

⁷ Ga w'a niime kan wɛɛ bɛeri nigin nigin mu, na saha ni Kirisa wo loolodahaa ki jɔɔɔ kana ni w'a kiimu kan wɛɛ mu ge. ⁸ Lee wuu na Kile Kafila w'a jo na:

«Ayiwa, w'a dugi na kari fugba wu ni,
na sipyii pii co na pye buloo,
na loolodahaa kan sipyii pu mu.» ††

⁹ Ma bu logo na w'a dugi, lee ya li shɛɛ na w'a bi tigi bɛ fo jɛɛ ke nɔɔɔɔ. ¹⁰ Wemu w'a tigi ge, wee ninuɔ w'a dugi fo fugba lii lii we ni, kɔɔɔ wu kɔɔɔ ke bɛeri jɔ ni wu wo sefɛrɛ ti ni. ¹¹ Wee w'a loolodahaa kan sipyii pu mu, a pii di bye Yesu wo tudunmɔɔ, a pii di bye Kile tudunmɔɔ, a pii di bye Jozaama pu joveɛ, a pii di bye karamɔɔɔɔ ni kalaatii. ¹² Kɔɔɔ wu Kile wo fɛfɛrɛ wuu pu gbegele Kile wo labye wu kaa na, la di da faraa Kafɔɔ wo Egilizi wu na. ¹³ Lee funɔɔ ni wɛɛ bɛeri da jɔ binne na bye nigin n'a daa fɛrɛ ni Kile Ja wu jɛ wu ni. Wu bɛeri na sii kɔɔɔ fo na bye sipyii, piimu jɔ ya fa ba Kirisa jɛ-ɛ ge.

† *Batizeli jɛ Kiricɛɛn mu na ma mini yeege lɔɔɔ ni. Ga li kari ye pyaa jɛ na p'a pinne ni Yesu ni wu xu ni wu jɛ wu na.* †† *Zaburuu 68:19*

¹⁴ Ayiwa wɛɛ da bye nige nɔɔɔɔ, kalaakuuɔ tuu-
go bɛeri wo kafɛɛge na pu luu na gbee nanmahara fɛɛ
keɛ kurogo wɛ. Bani pee ya sipyii piinɛ ni pu wo
shizhiinmɛ pu ni. ¹⁵ Ga wu ba can yu taanɛɛge funɔɔ
ni, wu na ba gɔɔɔ na se Kirisa mu. Wee wu jɛ Egilizi
wu jɔɔ ke. ¹⁶ Ceepuuro ti bɛeri t'a kemɛ gbegele na
pye nigin wee baraga ni. Ti yatɛnyɛ yi bɛeri y'a yiye co
na jɔ xuuni yatɛnzogomɔ pe ni, na saha ni yi bɛeri ni-
gin nigin wu wo labye wu ni. Lee lɛgana le na ceepu-
uro ti bɛeri ya lɛgi, na baraga taa taanɛɛge funɔɔ ni.

Niifɛrɛ nivɔɔ Yesu Kirisa ni

¹⁷ Ayiwa, yemu n'a da jo di waha yi mu Kafɔɔ mɛge na
ge, yee yi wa mɛ. Yi ganha ba naari nige ma na jo ba
Kile cɛbaalaa pii wa naari na sahanɔ ni pu wo jɔɔɔ baa
fungɔɔɔ ye ni wɛ. ¹⁸ Nibiige ni pu jɛ. Taa jɛ pu mu
Kile wo jɔ sicuumɔ pu ni wɛ, bani pu niwewaa l'a pu
jɛri kaacɛbaalaa. ¹⁹ Shiige pile bɛ jɛ pu na wɛ, fo p'a
puyɛ yaha nɔɔɔɔ na, na gburogi na dɔɔɔɔ tuugo
bɛeri pyi ni jɛgbɔɔ.

²⁰ Ga kalaa we yee ya ta Kirisa wo shizhaa na ge, yee
ya ta lee jɔ wee ni-i dɛ! ²¹ Li bu shɛ da nago kanna y'a
wu kaa tii logo kunni; can we wu jɛ Yesu ni ge, li bu da
nago kanna y'a kalaa na saha ni wee can we ni, ²² fo yi
bu yi yahagana nilɛ li yaha. Lee wo lakuuɔ ke k'a
sipya faanna, na ma kyɛɛgi. ²³ Lee na fo yi hakilee pee,
ni yi fungɔɔɔ yi bɛeri bu jɛri na pye nivoyo. ²⁴ Yi yaha-
gana nivonɔ lɔ, y'i bye Kile wo jaa we. Y'i bye sipyii pi-
imu p'a tii ge, y'i bye sipyisaamaa. Kile wo can wu bara-
ga ni lee wa daa.

²⁵ Lee wuu na yi kafineye yaha, yi da can yu yiye mu,
bani wɛɛ bɛeri p'a pinne na bye ceepuunuuro wo
yatɛnyɛ. ²⁶ Yi logoo bu yiri, yi ganha bu da jurumu pye
wɛ! Yi ganha bu can yaha ki to kee loyirigee ki ta yi ni
wɛ! ²⁷ Yi ganha bu da tajege kan Shitaanni mu wɛ!
²⁸ Wemu wu bye nagaa ge, wee wu nagaara ti yaha,
wu da kapyɛɛ pyi ki pyegana na wu keye yi na, kɔɔɔ
wu bɛ di da daa, wu da la baa fɛɛ pii kaan.

²⁹ Joguuumɔ pa shishiin ganha ba fɔro yi jɔɔɔ ni wɛ, fo
jomɔ nizaama, pemu na jɔ la fara sipyii piitiilee wo
baraga na, na saha ni pu mago ni, na samɔɔɔ leni pu
logovɛɛ ni ge. ³⁰ Yi ganha ba Kile wo Fɛfɛrɛ Munaa li
luu yirige wɛ. Lee li jɛ Kile wo fɛ pe yee na, na wɛɛ wo
juwuuro ti canɔ ki sigɛɛ. ³¹ Yi funguɔɔ yaha, yi ganha
ba loyirigee kɔni wɛ, yi ganha ba yi logoo yirige wɛ, yi
kafilapɛhɛrɛ te yaha, yi ganha ba sipyii mɛye kyɛɛgi wɛ,
yi kuuumɔ tuugo bɛeri yaha! ³² Y'a kasaanɔa pyi yiye na,
y'i da jɔɔɔ naari yiye na. Y'a yi jurumu wu yafani yiye
mu, ba Kile bɛ ya yi wo jurumu wu yafa yi mu Kirisa wo
kariɛɛge ki ni wɛ.

Kpɛɛge ki wo para li keree

5 Kile w'a wɛɛ yiri na pye wu nagoo, lee wuu na nɛ
yi jɛeri jo y'a naari naarigazaana na lemu l'a dan
Kile ni ge. ² Y'a naari taanɛɛge ni ba Kirisa jɛ wɛ. Wɛɛ
kaa ya taan wu mu, a wu wuyɛ kan na pye saraga wɛɛ

wuu na, kee kemu kaa ya taan Kile ni ba nudanga yawurire ne-ε ge.

³ Dɔɔɔɔ, ni nɔɔɔɔ tuugo beeri, ni neɔɔɔ, le la shishiin mege be yere ya yaa na yiri yee te ni we. Kile wo fefere sipyii pu ya yaa ni lee la shishiin ni we. ⁴ Shige baara jomɔ, ni nɔɔɔ baa jomɔ, ni kafilanɔɔɔɔ be ya nɔ tajogo ni we. Yi sii y'a Kile sɔni ye!

⁵ Yi li ce fiinɔe na jo dɔɔɔ, ni nɔɔɔɔ pyevɔɔ, ni neɔɔɔɔ fɔɔ, wee wa shishiin wa da je Kirisa ni Kile wo saanra | Kile saanra te ni we. Neɔɔɔɔ ni yaperegaanra beeri nigin. ⁶ Yi ganha bu sipya wa shishiin yaha wu yi piinɔe ni nɔɔɔ baa jomɔ ni we. Kee keree kii k'a Kile wo loyire li kilee na zhaan Kile nɔmeɔcobaalaa pu nɔɔɔ ni. ⁷ Lee wuu na yi ganha bu je pu wo kariɔeɔe ki ni we.

⁸ Nibiige ni yee di bi bye taashiine li ni, ga Kafɔɔ wo kariɔeɔe ki funɔɔ ni, yee ya pye nime kpeenge na. Y'a naari ba kpeenge nagoo ya naari we! ⁹ Bani kpeenge wo labye wu ne me saama, ni tiime, ni can. ¹⁰ Keree kiimu k'a dan Kafɔɔ ni ge, yi la le yiye ni yi kee ce! ¹¹ Yi ganha ba womɔ keree pyi we, kuduun ne kee ni we. Ga y'a kee yeege be yere kpeenge na. ¹² Pee sipyii pii ya keree kiimu nɔɔɔɔ ni byi ge, ali kee jo be yere ne shiige.

¹³ Ga kaa lemu bu foro kpeenge na, lee naha na je viinɔe. ¹⁴ Bani kaa lemu beeri l'a foro kpeenge na na xɔ ge, lee naha na je. Lee wuu na p'a yu na:

«Nmunumɔ fɔɔ we, yiri!

Yiri foro xuu pu te ni,

Kirisa na wu wo kpeenge ki le ma mu.»

¹⁵ Yi kaserege yaha yiye na xuuni, yi yi naarigana ce! Yi ganha ba naari ba fungɔɔɔɔ baa fee ne we! Ga y'a naari ba fungɔɔɔɔ fee ne we. ¹⁶ Cana nii lemu ni yi wa nime ge, lee cana nii l'a kolo. Lee wuu na yi bu tuun wemu ta, y'a yi se beeri pyi kasaanaa bye ni. ¹⁷ Lee na yi ganha bu da bye fungɔɔɔɔ baa fee we, ga yi Kafɔɔ nidaan sha yi wee ce. ¹⁸ Yi ganha ba nawɔɔ wuu yiye na ni duven gbaa ni we, lee wa popama waa. Ga yi ni Kile Munaa na. ¹⁹ Y'a samɔɔɔɔ leni yiye ni ni Kile koro yoyo ni, ni Zaburuu ni Fefere Munaa yoyo. Y'a yoyo yi ce, yi da Kafɔɔ sɔni ni yi zɔɔɔ pu beeri ni. ²⁰ Y'a baraga teri To Kile na tuun beeri ni keree beeri na, wu Kafɔɔ Yesu Kirisa mege na.

Cee ni pu namaa te keree

²¹ Yi yiye tirige yiye mu Kirisa wo nii fyaara ti wuu na.

²² Cee yi yiye tirige yi namaa pu mu, ba y'a yiye tirige Kafɔɔ mu we. ²³ Bani na wu ne cee nɔɔɔɔɔ, ba Kirisa ne me Egilizi nɔɔɔɔɔ we. Wee Egilizi we wu ne Kirisa wo ceepuuro te, Kirisa di ne ti Shɔɔɔ. ²⁴ Egilizi w'a kuu kuugana lemu na Kirisa mu ge, cee pu be ya yaa na kuu pu namaa mu lee kuugana li na.

²⁵ Namaa, yi cee pu taan yi mu, ba Egilizi w'a taan Kirisa mu, fo w'a wuye kan wu wuu na we. ²⁶ W'a lee pye mu kɔɔɔ wu lɔɔ ni Kile jomɔ pu taga Egilizi wu pye fefere. ²⁷ Kɔɔɔ wu wu yereɔe wuye naha taan ni kɔɔɔ ni. Nɔɔɔɔ tene, kelee tafɔɔɔ, kelee lee la shishiin tuugo ganha bu na wu na we. Ga wu bye fefere jaagi xuu baa. ²⁸ Namaa pu ceepuuro ti kaa ya dan pu ni taangana lemu na ge, mu pu cee pu be ya yaa na dan

pu ni. Na beeri shɔ w'a dan wu ni ge, wee wo ceepuuro ti kaa l'a dan wu ni. ²⁹ Bani sipya wa shishiin ceepuuro tɔn ya bengi wu mu we. Ga wu ma ti nɔ shaa, na ti kemee, ba Kirisa be ya wu wo Egilizi wu pyi we. ³⁰ Bani wee pu ne wu ceepuuro ti yatenye ye.

³¹ «Lee wuu na, na na ba wu nu ni wu to yaha, na koomɔ pu shɔ na.

Pu shuun wu na bye ceepuuro nigin.» †

³² Lee kanɔɔɔɔ le kɔri w'a pele fo xuuni. Ne li she jo Kirisa wo kariɔeɔe ke ni wu Egilizi wu na li naha ya tii.

³³ Lee beeri funɔɔ ni yee namaa pu beeri ya yaa, wa beeri wu shɔ di da dan wu ni, ba wuye pyaa wo ceepuuro ti kaa ya dan wu ni we. Cee pu be ya yaa na baraga teri pu namaa na.

Nɔɔɔpiire ni ti sefee keree

6 Nɔɔɔpiire, y'a yi sefee nɔmeheɔe coni Kafɔɔ wo kariɔeɔe ki ni, bani lee l'a tii. ² L'a ka Kile Kafila wu ni na: «Ta ma to ni ma nu pele!» Le l'a pye saliya wu nɔmeɔjuu nizhiine le, na le nɔmeɔ le lɔ na taha li na na: ³ «Kɔɔɔ ma di nɔɔɔ ni nɔmeɔ ta nɔɔe ki na.» †⁴ Tii, yee be ganha ba yi nagoo pu logoo yirige we! Ga y'a pu biini, yi da pu yeri na saha ni Kafɔɔ ye pyaa wo kalaa wu ni.

Buloo ni pu kafee

⁵ Buloo, yee kafee piimu pu ne naha ke nɔɔe ke na ge, y'a pu nɔmeheɔe coni, yi da fyagi pu na, yi da gbɔɔɔ teri pu na ni zɔsaamaa ni, ma na jo ba y'a li pyi Kirisa mu we. ⁶ Yi ganha ba kapyere ki pyi pu ne naa ye na, kanna tɔndaana y'a zhaa sipyii mu we. Ga y'a ki pyi ba Kirisa wo buloo ne we, yi da Kile nidaan pyi ni yi zɔɔɔ pu beeri ni. ⁷ Y'a labye wu pyi ni daan na mu ni, kanna yi ya wu pyi sipyii mu we, fo Kafɔɔ. ⁸ Y'a li ce na sipyaa sipya, m'a pye bulo la, ma shiin ya pye maye wo la, ma bu kasaana lemu beeri pye, lee wo kuduun ma da ba da Kafɔɔ mu.

⁹ Kafee, yee be p'a lee shi pyi yi wo buloo pu mu. Yi ganha bu da kafugo pele pu na bada we. Yi li ce na pu wo nɔɔɔɔ we, na wee ninumɔ wu ne yee be wo we. Wee ne fugba we ni. Wee ya wa wo wa ni we.

Kiricen kashen yagboyo

¹⁰ Ayiwa, yi fanha ta Kafɔɔ ni wu sefere ti baraga ni. ¹¹ Yi Kile wo kashen yagboyo yi beeri le yiye na, kɔɔɔ y'i ja yere Shitaanni wo shizhiinme pu beeri sige. ¹² Bani wee ni piimu pu wa kashen ki ni ge, pee ne Adama nagoo we. Ga nɔɔɔɔe pu ne pii, ni fanhafere, ni piimu pu ne ke kɔɔ nibiige wogo ke nɔɔ ni ge, ni jinaa piimu pu ne fugba wu ni ge. ¹³ Lee wuu na yi Kile wo kashen yagboyo yi beeri lɔ, kɔɔɔ caguunɔ ki ba nɔ y'i ja kashen ki nɔ fo yi se ta, yi lowagaa wuu di ja yere.

¹⁴ Yi yere, y'i can pye yi yagɔɔ! Yi tiime pye yi kashen fadeye! ¹⁵ Yi yere y'i la le yi da Kile wo Jozaama pu yu, pee pemu pu ne nɔɔɔ jomɔ pu ge. Pee ya sipya fungɔɔɔ tenɔe wu zɔɔɔ tasinɔe ni ba tanhaya nijeye

† Zhenzi 2:24 † Ekizode 20:12; Duterenɔme 5:16

ƒɔ ɲɛ wɛ. ¹⁶ N'a daa we, wee wu ɲɛ ɲmasigiɲɛ ke. Wee di bye yi mu tuun bɛɛri ni, kɔnhɔ yi da Shitaanni wo na ɲmaya yi bɛɛri furi. ¹⁷ Yi ɲuwuuro ti wo tɔkɔ ɲudɔɲɔ ki bɛ ɔ tɔ, y'i Kile Munaa li wo ɲmɔpara li ɔ, lee ɲɛ Kile Kafila we. ¹⁸ Y'a Kile ɲɛɛri tuun bɛɛri ni Kile Munaa li baraga ni, ni ɲɛɛɛ tuuyo bɛɛri ni. Yi la le yiye ni yi da lee pyi, yi da Kile ɲɛɛri mu fɛfɛɛɛ sipyii pu bɛɛri mu. ¹⁹ Yi da ɲɛɛɛ pyi na bɛ mu, kɔnhɔ di ba yu tuun we-mu ni, Kile di jogana kan na mu di Jozaama pu kaɲmɔhɔhɔ li ɲaha jo di viinɲɛ ni lowaa ni. ²⁰ Ali na li ta ɲɛ na ɲɛ bɛ kaso ni pee Jozaama pe wuu na, ɲɛ wu ɲɛ pee wo kayahama. Wee tuun wu ni y'a Kile ɲɛɛri na mu, di da yu ni lowaa ni ba n'a sii yaa na yu wɛ.

Ʋɔli fò mujuu

²¹ Na ceborona ni na taanɲii Tishiki, wee wemu wu ɲɛ Kafɔ wo kapyebye ɲmɛɛ ƒɔ ge, wee w'a da zɛɛ ɲɛ fiin ni na keree ki bɛɛri ɲaha jo yi mu. ²² Lee wuu na ɲɛ wu tun yi mu, kɔnhɔ y'i wu wo keree ki ɛɛ, wu she lowaa bɛ le yi ni.

²³ Wù To Kile ni wù Kafɔ Yesu Kirisa wu ɲaɲiɲɛ, ni taanɲɛɛɛ, ni n'a daa kan cebooloo pu bɛɛri mu! ²⁴ Wù Kafɔ Yesu Kirisa kaa ya dan piimu ni tɛhɛɛ baa ge, Kile wu fɛɛɛɛ kan pee bɛɛri mu.

FILIPE SHEEN

Jɔɔɔ yɛ mu we sɛmɛ we d'a tun wɛ?

Filipe sheen wo egilizi wu mu Pɔli ya we sɛmɛ we tun Masedɔni fiige ki ni. Kaso ni wu bi bye Oromɛ kulo li ni na we sɛmɛ we ka. Egilizii piimu nɔɔɔ Pɔli ya shan Erɔpu fiige ki ni ge, Filipe sheen wo egilizi we wu ɲɛ pu bɛɛri nizhiime.

Na Pɔli yaha wu ɲara shuun wuu li na, wu ni Silasi ni Timote ni, a p'i nɔ Filipe kulo li ni. Shi wemu wu bi bye wà ni wee ɲɛ Yawutuu-i ge, wee w'a bi ɲɛɛ, bani Yawutuu niɲɛɛmɛɛ bi bye wà wɛ. Filipe kulo li bi bye Oromɛ sheen sɔɔsɔii tatɛngbɔɔɔ.

Ma funɲɔ bi ɲɛ ma di Filipe sheen wo egilizi wu keree cɛ, Kapyegɛe Kitabu wu wo koogoo 16 wu kalaa.

We sɛmɛ we kakana ɲɲɔ

Kashiine, Pɔli funɲɔ bye wu Filipe sheen wo egilizi wu n'a daa fɛɛ pu shaari pu yakanya yi wuu na wee mu (Filipe Sheen 4:10-20). Li shuun wuu, Pɔli bi logo na waagi wu ɲɛ Filipe n'a daa fɛɛ pu tɛ ni. (Filipe Sheen 4:2). Wu funɲɔ ki bye w'i pu yɛri.

Sɛmɛ wu kafila ɲɲɔɔ

- Pɔli ya pu shaari na baraga taha Kile na.
- Pɔli ya lowaa lemu ta na wu yaha kaso wu ni Oromɛ ni ge.
- Pɔli ya Filipe sheen yɛri niginre keree na.
- Yesu ya wuyɛ tirige tirigegana lemu na ge.
- Pɔli labyenii Timote ni Epafuroditi keree.
- Pɔli ya pu sɔnmi kapyeyii niguuyɔ yi keree na.
- Pɔli ya pu shaari na yɛɛ kan pu mu sanha.

Pɔli ya fò kan Filipe sheen mu

1 Nɛ Pɔli ni Timote, wɛɛ piimu pu ɲɛ Yesu Kirisa wo kapyeyii ge, wɛɛ p'a we sɛmɛ we tun Kile wo fɛfɛɛɛ sipyii pu bɛɛri mu, piimu bɛɛri pu ɲɛ Filipe kulo li ni Yesu Kirisa wo kariɲɛɛɛ ki ni ge, ni ɲɛ egilizi wu ɲahagbaa fɛɛ ni pu tɛɛɛɛ pu bɛ.

Wɛɛ ya yi shaari: ² Wù To Kile ni wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wu niime tirige yi na, p'i ɲɲɲɛ bɛ kan yi mu.

Pɔli ya Kile ɲɛɛri Filipe kulo li n'a daa fɛɛ pu mu

³ Nɛ bu na funɲɔ kɔn ni yee kaa ni tuun bɛɛri ni, nɛ ma Kile shaari. ⁴ Nɛ ba da Kile ɲɛɛri yee mu tuun bɛɛri ni, nɛ ma kee ɲɛɛɛɛ ki pye ni fundanga ni. ⁵ Bani yee ya pye nɛ tɛɛɛɛ Kile wo Jozaama pu yɛɛ li kapyɛɛɛ ki na, na co fo ki ɲɔ kɔnduun na, fo na pa nɔ nime na. ⁶ Nɛ li cɛ nakaara baa jo Kile wemu w'a kii kapyɛɛɛ nizaaraa kii ɲɔ kɔn yee ni ge, wee na ba gori yaha ki na fo na she ki ɲɔ fa Yesu Kirisa cabaɲa. ⁷ L'a yaa nɛ w'a na funɲɔ shaa lee shagana li na ni yee bɛɛri kaa ni, bani yee kaa ya waha nɛ mu fo xuuni. Na nɛ yaha kaso wu ni nɛ na Kile wo Jozaama pu yogo yu, na pu can wu sheɛ, yee ya pinne ni nɛ ni wee labye we na. Wu niime wu baraga ni Kile ya wee kaa le nɛ keɲɛ ni. ⁸ Kile ye

pyaa wa lee wo sɛɛri na jo yee bɛɛri kaa ya dan nɛ ni fo xuuni, ba wɛɛ ya dan Yesu Kirisa ni taangana lemu na wɛ.

⁹ Kaa lemu na nɛ Kile ɲɛɛri yee mu ge, lee li wa mɛ, jo la l'a faraa yee wo taanɲɛɛɛ ki na, yi bɛ di laɲɛ, ni fungɔɲɔɲɔ fɛɛɛ ta xuuni, ¹⁰ kɔnɔ y'i já kasaaraa ni kakuuɲɔɲɔ cɛ shɔɲɔri kiyɛ ni. Lee funɲɔ ni yi na ba bye sipyitiimeɛ, jaagi baa fɛɛ, fo na she nɔ Yesu Kirisa cabaɲa ki na. ¹¹ Yi na ba kapyegɛe nizaaraa niɲɛɛɛɛ pyi Yesu Kirisa baraga ni. Lee li wa masɔɲɔ, ni ɲɛɲɛ ɛri Kile na.

Pɔli kaso wu keree

¹² Na cebooloo, na funɲɔ ki wa y'i li cɛ na jo ɲaa we-mu bɛɛri w'a nɔ nɛ na ge, wee bɛɛri ya pye kaɲɲɔ na she ni Kile wo Jozaama pu ni ɲaha na can can na.

¹³ Bani kiiri wu takɔɲɔ ki ɲahagbaa fɛɛ pu fara tɛɛɛ yi saya bɛɛri na naha, pu bɛɛri ya li cɛ na Kirisa kaa jo wuu na p'a nɛ ɲɔ, na nɛ le kaso ni. ¹⁴ Lee funɲɔ ni wù cebooloo n'a daa fɛɛ niɲɛɛmɛɛ ya Kafɔɔ pye pu tadaɲa. Nɛ na le kaso ni, lee wuu na la ya fara pu lowaa li na. A p'i ganha na Kile Kafila wu yu sipyii pu mu ali pu ya fyagi bɛ wɛ.

¹⁵ Ayiwa, sipyii pii kunni wa Kirisa kaa yu ni ɲɛɲɛɛ ni beganhara ni. Ga pii bɛ di wa Kirisa wu kaa yu ni

fungõnsaana ni. ¹⁶ Taanþeege funþõ ni pee wa kee kapyenþee ki pyi, bani p'a li ce na Kile w'a ne tenþe, kõnhõ ne da Kile Jozaama pu can wu shee sipyii pu na naha. ¹⁷ Ga pusamaa kunni, pee wa Kirisa kaa yu na ta ne wo kapyenþee ki þepþeen di þe pu ni. Fungõnkuuyo yi þe pu mu. P'a giin na pee ba lee pyi, na lee li da la fara ne kanhama na kaso wu ni.

¹⁸ Na ta lee la shishiin di þe kaa ne mu we. Fungõnkuunþõ ya pye pu mu la, fungõnsaana la; pyegana beeri na l'a pye ge, Kirisa kaa bu ja na yu na xõ sipyii pu mu, lee ya ne funþõ taan. Kee fundanga ke, la di faraa kee na be, ¹⁹ bani yee wo þerege ki fanha ni, ni Yesu Kirisa wo Munaa li wo dege wu baraga ni, ne li ce jo kee keree kii beeri na ba bye kapunþõ na na þunþõ wolo. ²⁰ Lemu ne zige ne na zõ wu beeri ni ge, lee li wa ne tadaña. Li kunni wa da ba bye na mu shiige kajii bada we. Lee li wa me na Kirisa pele tuun beeri ni. L'a na gbo la, l'a na yaha la, lee li wa. ²¹ Bani ne wo konþõ ki katiinne þunþõ ki wa me, na taha Kirisa feni. Xu be di þe ne mu kuduun wa. ²² Ga ne di bu bye sanha konþõ puga, ne na ja da kapyenþee pyi sanha kiimu þe ni kuduun ni ge. Wee tuun wu ni, niifere ni xu ni, ne ce kabaña keke n'a da lo we. ²³ Ne fungõngõ wa ki shuun wu beeri na. Ne na xu, na she bye ni Kirisa ni, lee la ki wa ne na, kuduun nigbo wu wa lee ni. ²⁴ Ga ne yaa na kori naha konþõ puga yee wuu na, lee wo kapõõ l'a pele be sanha. ²⁵ Nakaara wa lee ni we, ne na ba gori konþõ puga, na tuun wa be pye yi taan, kõnhõ yi da se naha na n'a daa wu ni, yi fundanga ki be di bele. ²⁶ Lee funþõ ni, ne ba ba guri she yee yiri, lee na ba bye kapunþõ fo ki nigbo, yee na fundanga ta Yesu Kirisa wo kariþeege ki ni, ne wuu na.

²⁷ Ga yee kunni p'a naari y'a sahanþi ni Kirisa wo Jozaama pu ni. Ne ja she foro yi na la, ne shiin ya ja she foro yi na-e la, kõnhõ ne wa nuri na y'a n'a daa wu co ni keye shuun ni, na bye þõme nigin na, ni fungõngõ nigin. Yi yi fanha ki pye nigin, yi da kapyenþee pyi, kõnhõ sipyii pu da Kile Jozaama pu nuri, p'i da Yesu na. ²⁸ Yi ganha bu da yi þeen pu yaha pu fyaara leþe yi ni leþegana la shishiin na we. Pee wo kapyege k'a li shee na pee na ba gyeege, yee wo kapyege k'i li shee na yee na ba sho. Kile ni lee ya foro. ²⁹ N'a ye yu bani Kile ya ta niime kan we mu, kõnhõ we di da ye nigin Kirisa na-e de! W'a niime kan we mu, kõnhõ we di da kanhama be naa wu mege ki wuu na. ³⁰ Y'a tee na na toro, na yi nuri be sanha na zhaanra ne leni ni Yesu Kirisa wo þeen pu ni. Tee zhaanra te tuugo yee be ya leni nime!

Yi yiye tirige ba Yesu Kirisa ya pye we

2 Ayiwa, loþine bi daa Kirisa ni, samõõõõ bi daa wu taanþeege ki ni, kariþeege bi daa Fefere Munaa li ni, niþaara ni nubenþe bi þe, ² wee tuun wu ni, yi yi fungõngõ yi pye nigin, y'i be taanþeege funþõ ni, y'i bye ba shen nigin þe we, y'i bye ni fungõngõ nigin ni. Lee bu bye, ne zõ wu na zii vere can can na. ³ Yi ganha ba kaa la shishiin pyi ni þepþeen ni, kelee yafogoyo we. Ga y'a yiye tirige, yi da sipyii pusamaa þõõõõ yiye na. ⁴ Yi ganha ba keree pyi yiye pyaa ye wo kuduun kaa na we,

ga keree kiimu wo kapõõ l'a da bye yi beeri nigin nigin wu na ge, y'a kee pyi.

⁵ Fungõngõ kemu k'a bi bye Yesu Kirisa mu ge, y'i zhi kee fungõnnunþõ k'i bye yi be mu:

⁶ Wu þe Kile pyegana na, wu ni Kile þe nigin.

Ga w'i ya ta lee pye wu tãõõ tasinþe nago kanna wu wuye taanna ni Kile ni fanha be na we.

⁷ Ga w'a kee beeri yaha wã, na wuye pye ba bulo þe we.

W'a pa bye sipiyawyii, na wuye yaha ba sipyii pusamaa þe we,

⁸ na doroo sipyii torogana na.

W'a wuye tirige, na Kile þõme co,

fo na she wu pye w'a je xu ni, korikoritige ki wo xu wu kunni.

⁹ Lee wuu na Kile ya wu þunþõ yirige fo xuuni, na mege kan wu mu,

mege kemu k'a pele meye yi beeri na ge,

¹⁰ kõnhõ Yesu mege bu yiri, munaa yara beeri li þe fugba we ni ge,

ni þiþe ke na ge, ni þiþe ke nõõõõ ge,

yee beeri di nuguro sin y'i wu pele.

¹¹ Sipyii pu beeri di yere li na, p'i da li yu pu þõõõ ni

na Kafõõ wu þe Yesu Kirisa.

Lee na ba nõõõõ taha To Kile na.

N'a daa fee ya yaa na ni konþõ ke na ba wõõõ þe we

¹² Ayiwa na taanþiine, y'a na þõme co tuun beeri ni, tuun wemu ni ne bye yee niþe ni ge. Na na yaha n'a lii nime yi na, y'a la faraa tee þõmeeco ti na. Y'a yi nuwuuro ti keree ki fiinþe ni Kile nii fyaara ni, y'i da baraga teri wu na! ¹³ Bani Kile ye pyaa k'a da yee tege, na yee pye yee ya sãõ wu niþaan na, na ja na wu pyi be.

¹⁴ Lee wuu na, y'a yi keree ki beeri pyi nakaara ni ñmunu-ñmunumõ baa, ¹⁵ kõnhõ y'i ja pye feefe, jaagi ganha bu da yi na we. Yi bye Kile wo nagoo, tanahaña ganha bu da yi na ke konþõ ke wo sipyikuuyo nanmahara wuu pii te ni we. Yi da ni ni pu te ni ba wõõõõ ma ni me fugba we ni we. ¹⁶ Kile Jozaama pe pu wa nii sicuumõ can wo pu kaan ge, yi da pee kaa yu pu mu. Lee bu bye, yi na ba na þunþõ yirige Kirisa cabaña. Lee li da ba li she be sanha na ne wo kanhama pe, ni ne wo labye wu ya ta pye kapõõ baa we. ¹⁷ Yee ya labye wemu pye Kile mu ge, wee ya pye yee wo saraga, yee ya da Kile na, lee na yee ya kee wolo. Ali li þeþe yaha nago ne wo shishan pe pu fara kee saraga ki na, lee kõri þe ali pu þeþe ne gbo na fara kee na, ne na funþõ pinne daan ni yee ni fo xuuni. ¹⁸ Yee be ya yaa yee pu funþõ taan lee na, y'i binne funþõ taan ni ne be ni!

Timote ni Epafuroditi ya labye wemu pye ge

¹⁹ Kafɔɔ Yesu bu sɔɔ na li koo yaha, jeri tapyege ni n'a da Timote tun zhe wà yi mu. Keree kiimu ki wa yi yiri ge, wu she kee jaha ce wu pa jo na mu, lee na ne be wo fungɔngɔ ki tenɛ. ²⁰ Bani sipya watii wa naha ne mu wemu ya wu funɔɔ shaa can can na ni yee keree ni we. ²¹ Pu samaa beeri wa na pu funyɔ shaa ni puye pyaa keree ni. Pu ya pu funyɔ shaa ni Yesu Kirisa kaa ni we. ²² Ga yeeye pyaa be ya li ce na Timote ya wuye she kapyebye nizaama. W'a wuye kan Kile wo Jozaama pu mu, na kapyenɛ pyi ni ne ni ba to ni wu ja ne we. ²³ Lee wuu na, ne wo keree ki na ba yaha kabaɗa kemu na ge, ne ba kee ce be, wee n'a da dun yi mu. ²⁴ Ne dà li na Kafɔɔ wo saama pu gbɔɔɔ ni jo l'a da mɔ nige neye pyaa be di she yi yiri we.

²⁵ Ga ne li ta jo li na bɔɔɔ na fenhe Epafuroditi kurunɔ tun yi mu. Ne ceboro wu ne wii, na nɔɔɔ pye na kapye-byepii. W'a wu wo fanha ki fara ne wogo ki na wèe na Kile wo Jozaama pu yu. Ne mago ne yanmuyɔ yemu na ge, wee yee ya tun w'a pa yee kan ne mu. ²⁶ Wu funɔɔ bye wu yee beeri na tɔvuyo na, bani wu fungɔngɔ k'a wuregi na li kapunɔ pye wu ceefuuro ti kaa ya nɔ yee na. ²⁷ Can wu ne wii, w'a sii yá xuuni fo na taxuyo shaa. Ga, a Kile di nɔɔɔ naari wu na. Wu ya ta nɔɔɔ naari wee ye nigin na we, ga ne be na w'a nɔɔɔ naari. Lee be we, ne wo jatanhaɗa ki saɗa bi da bele. ²⁸ Lee wuu na, n'a da wu tun yi mu tɔvuyo na, kɔnɔɔ y'i she wu na yi funyɔ di daan, la di foro naye pyaa be wo jatanhaɗa ki ni. ²⁹ Wu bu nɔ yi na, yi wu nɔɔɔ círi ni fundanga ni Kafɔɔ wuu na. Pii sipyii pii shi na yee ya yaa na baraga tɛri. ³⁰ Yee da bi bye naha ne yiri, kapyenɛ kiimu yee bi da já bye ne mu ge, kee kapyenɛ ki wuu na w'a wuye kan fo na taxuyo shaa.

Dii sipya di da já bye sipyitiime Kile jaha tãan we

3 Ayiwa, nime na cebooloo, y'a fundanga pyi Kafɔɔ wo kariɛɛge ki ni. Ne keree kiimu ka na kan yi mu ge, na kuri na kee ninunɔɔ ka na kan yee mu sanha, lee ya waha ne mu we, bani lee l'a da yee mara yaha kozaana ni. ² Y'a yiye kaseri kapyebyii niguuyo ye na, p'a kolo ba puun ne we. Pee ya giin na sipya bu cekɔɔn-ɔ pye na lee li da ma pye m'a jeri Kile wo sipya. Can be we! ³ Wèe n'a daa fɛɛ, wèe pu ne Kile wo sipyii puye pyaa pyaa, wèe piimu p'a Kile peɛ Kile Munaa baraga ni, na wù wo nuyirige ki taa Yesu Kirisa wo kariɛɛge ki ni ge. Wèe ya ta sipyii wo kashangaa pye wù tadaɗa we.

⁴ Lee be we, neye pyaa be bi da já jo ne kashangaa pye na tadaɗa, jo ne na já lee pye na nuwuuro ta. Sipya weke wu da já jo na wee ya kii keree kii pye wu tadaɗa na toro ne tãan we? ⁵ Ne cekɔɔnɔ pye fo na cazege caɗa gbarataanri wogo na. Izirayeli shi shen ne ne, na foro Benzhamɛ wo shi wu ni. Heburu ye pyaa pyaa ne sii. Farizheen pu ni ne be ne, pee piimu p'a Kile tudun-ɔɔ Musa wo saliya wu koo naari ge. ⁶ Ma bu jo luu, lee bye na ni wee saliya wu wo keree shizhaa na, fo di

na naari na n'a daa fɛɛ pu kana. Ma bu jo saliya wu keree naarigana, sipya wa shishiin bye wemu na já zɔ taha ne na saliya wu keree ki naarigana wuu na we.

⁷ Ga kee keree kiimu beeri ki bye ne na ki wii kuduun wogoo ge, ne kee beeri ta nime nɔɔɔ baa keree Kirisa wuu na. ⁸ Lee na laha wà, neye pyaa kii wa yanmuyɔ ye beeri wii nɔɔɔ baa woyo le kagbɔɔ le wuu na. Na Kafɔɔ Yesu Kirisa ce, lee nɔɔɔ ne we. Wee wuu na ne sɔɔ na na keɛ wolo keree beeri ni, na ganha na keree beeri wii yakokaya wiime ni, kɔnɔɔ di já Kirisa wo kariɛɛge ki ta, ⁹ di gori yaha kee kariɛɛge ke ni. Na saliya wo koo naari li naarigana na, pee tiime pe wa lee kaan we. Ga na dà Yesu Kirisa na, pee tiime pe p'a lee kaan. Ma bu dà Kirisa na lee funɔɔ ni Kile da ma jate sipyitiime. ¹⁰ Lemu feni ne ne ge, lee li wa me: Na Kirisa ce; sefere temu t'a wu ne na yeege xu ni ge, na tee be shi ce; kanhama pemu w'a soro ge, na pee be shi ce; na wu xu wu be tuugo shi ce, kɔnɔɔ di binne bye ni wu ni shiizhan. ¹¹ Lee bu bye, na be na diin ni li ni jo na be na ba ne na foro xu ni.

Na n'a daa wu koo naari fo na she nɔ wu kuduun wu na

¹² Li wa nago kanna ne wa paa fo na she nɔ na nɔ tafana xuu ni, na na wo tafere ti kuduun ta-ε de! Lee be we. Ga ali nijaa we be ni, ne la le naye ni na wo tafere ti na, kɔnɔɔ di ba ti kuduun ta, bani lee kaa na Kirisa ya ne sha co. Lemu beeri Kirisa ya zhaa na mu, ni w'a lemu beeri gbegele yaha na jaha na ge, di da kee beeri pyi. ¹³ Na cebooloo, li wa ne funɔɔ ni nago kanna ne nɔ na wo tafere ti tɛhene na, na ti kuduun be ta na xɔ-ε de! Ga kaa nigin li wa ne funɔɔ ni. Keree kiimu beeri ki wa ne kadugo yiri ge, ne na funɔɔ wɔ kee beeri na, lemu li wa ne jahagbaa na ge, na ganha na na se wu beeri pyi, na lee shaa. ¹⁴ Lee wuu na, n'a da la le naye ni, di jaha tii ni na wo tafere ti ni fo di zhe nɔ ti kuduun wu na, wee wemu kaa na Kile ya wù yiri Yesu Kirisa baraga ni ge.

¹⁵ Ayiwa, wèe piimu beeri p'a fanha ta n'a daa wu ni ge, ke fungɔngɔ ke k'a yaa na pye wèe mu, ga fungɔngɔ katii bu da yee mu, Kile ye pyaa na ba can wu she yee na. ¹⁶ Ga Kile ya can wemu she na xɔ wù na ge, w'à se jaha na lee koo li ni.

¹⁷ Na cebooloo, koo lemu ne naari ge, ne funɔɔ ki wa yee be di da lee naari. Piimu beeri pu wa naari na sahanji ni lee koo li ni ge, yi da pee be wii, yi da se pee feni! ¹⁸ Bani shenɛhemɛ pii wa wà, Kirisa wo korikoritige ki wo jomɔ pu wo yere li tɔn p'a pen pu mu. Ne yee jo toro yee mu tɔɔɔ niɛɛɛ ni, ga na mesuwo w'a kuri na yi yu yi mu sanha. ¹⁹ Pee sipyii pii wo taxɔɔ ki wa gyɛɛgi, bani yalige nidiige kemu k'a jin pu yacereɛ ni ge, p'a kee funɔɔ lɔ Kile na. Keree kiimu k'a yaa ki pye pu mu shiige keree ge, a p'i ganha na puye peɛ ni kee ni. Pu funzhakeree k'a tiɛ ke kɔɔ ke wo yanmuyɔ ye na. ²⁰ Ga wèe kunni, wèe wo to puga ki wa fugba we ni. Wèe be di wa wù Shɔɔɔ, wù Kafɔɔ Yesu Kirisa sigee. Fugba we ni w'a da ba yiri na pa. ²¹ Fanhaxɔɔ ceepuuro te ti wa wèe mu ge, wu na ba tee

ɲeri na pye nivɔɔ, na ti pye nɔɔ wuuro ba wuye pyaa wuuro ti ɲe wɛ. Sefɛɛɛ te ti wa wu mu ge, tee t'a wu pye w'a j'a yaɲmuyɔ yi bɛɛri tirige, na yi yaha wu wo fanha ki nɔɔdaan.

Pɔli ya funɲɔ shagazaana li wo yere li kan n'a daa fɛɛ pu mu

4 Ayiwa, na cebooloo na taanɲiinɛɛ. Na funɲɔ ki wa di yi ɲa sanha. Nɛ wo fundanga ki kapuɲɔ ki ɲe yere. Yee shiin pu wa nɛ ɲuɲɔ yirige. Na taanɲiinɛɛ yi la le yiyɛ ni y'i gori yaha Kafɔɔ wo kariɲɛɛge ki ni!

² Na ceboroshaa shuun we: Evodi ni Sentisi ni, nɛ w'a pu ɲɛɛri na pu bɛ nigin na, p'i gori yaha shiizhan Kafɔɔ wo kariɲɛɛge ki ni. ³ Mu bɛ, na kapyɛbyɛɲii ɲɔmɛɛ fɔɔ, nɛ w'a ma ɲɛɛri jo ma na ceboroshaa shuun wu ɲɛɛri, kɔɲɔ p'i bɛ nigin na. Bani pee p'a la le puyɛ ni, na nɛ tɛge Kile wo Jozaama pu jo wu na, ni Kilema, ni na kapyɛbyɛɲii pusamaa. Pee wo mɛyɛ y'a ka ɲii Sicutu pu wo sɛmɛ wu ni.

⁴ Na cebooloo, yee na ɲe ni Kafɔɔ ni kariɲɛɛge ni, y'a fundanga pyi tuun bɛɛri ni kee kariɲɛɛge ke ni! N'a da yi jo daha sanha, yi sii y'a fundanga pyi! ⁵ Y'i zhi sipyii bɛɛri di yi cɛ ni ɲubɛɲɛ ni, bani Kafɔɔ taapana l'a tɛɲɛ. ⁶ Yi ganha ba yi funyɔ shaa ni kaa la shishiin ni wɛ; ga yaaga bɛɛri kaa l'a yi ta ge, yi kee ɲɛɛri Kile mu! Yi ki kaa ɲɛɛri yi waha! Yi da fɔɔ kaan wu mu! ⁷ Yi ba lee pyi, Kile wo ɲapiɲɛ ke k'a ye sipyii wo fungɔɲɔ fɛɛɛ ti bɛɛri na ge, kee na ba yi zɔɔɔ pee, ni yi fungɔɲɔ yi mara yaha Yesu Kirisa wo kariɲɛɛge ki ni.

⁸ Ayiwa, nime na cebooloo, kaa kaa li ɲe can ge, pɛɲɲɛ ya daa kaa lemu bɛɛri ni ge, kaa kaa l'a tii ge, kaa kaa li ɲe fɛɛfɛɛ ge, kaa kaa l'a ɲɔ ge, kaa kaa l'a dan Kile ni ge, kaa lemu bɛɛri l'a sii pye kacɛnɛ fo l'a yaa ni masɔɲɔ ni ge, nɛ funɲɔ ki wa kee kɛɛɛ kii wo bye funɲɔ di yi zɔɔɔ pu ɲi. ⁹ N'a yi taanni lemu ni, a y'i lemu ta ge, ni y'a lemu logo na ɲɔ na, na lemu ɲa di na byi ge, yi bɛ p'a kee shi pyi! Yi ba lee pyi, Kile we w'a ɲapiɲɛ kaan ge, wee na ba bye ni yi ni.

Pɔli ya Filipe sheen shaari pu boɲa wu wuu na

¹⁰ Nɛ funɲɔ ya taan xuuni, bani yee ya li she sanha na yee wa yi funyɔ shaa ni nɛ kaa ni. Kee fungɔɲɔ ke bi sii pye yee mu, ga yee bi sanha pyegana ta ki na wɛ.

¹¹ Li wa nago kanna nɛ wo labaara t'a nɛ pye nɛ na ye yu wɛ, bani nɛ bu lemu bɛɛri ta, l'a cɛɛ la, l'a ɲɛɛ la, nɛ wa ma funɲɔ taan lee wuu na, bani nɛ tee kee bɛɛri na. ¹² Na pye la baa fɔɔ, nɛ lee shi cɛ, na pye dafɔɔ bɛ, nɛ lee bɛ shi cɛ. Xuu xuu ni nɛ toro ge, w'a waha waha-gana tuugo bɛɛri na la; nɛ ta li la, nɛ shiin ya ta li-i la; nɛ yaɲmuyɔ ɲiɲɛɲɛ ta la, nɛ shiin ya yafiin bɛ ta-ɛ la, nɛ tee kee bɛɛri na. ¹³ Nɛ jani kii kɛɛɛ kii bɛɛri na Kirisa baraga ni. Wee w'a fanha kaan nɛ mu.

¹⁴ Lee bɛ na, y'a kasaana pye, yi ma na tɛge na kan-hama pu tuun ni. ¹⁵ Na cebooloo Filipe sheen, yeeyɛ pyaa ya li cɛ na fo tuun wekɛ tɛɛnɛ na nɛ Kile wo Jozaama pu kapyɛɲɛ ki ɲɔ kɔɲ, nɛ yiriduun wu ni Masedɔni fiige ki ni ge, ni yee wo n'a daa fɛɛ pu yɛ bɛ wɛ, egilizii pii shishiin ya pinɛ ni nɛ ni, na nɛ wo kapyɛɲɛ ki kuduun ta, lee kadugo na, na pu kɛɲɛ yaɲmuyɔ taga nɛ tɛge wɛ. Yee yɛ p'a lee pye. ¹⁶ Ali na nɛ yaha Tesaloniki kulo li ni, yee ya nɛ mago yaɲmuyɔ torogo nɛ mu tɔɲii ɲiɲɛɲɛɛ ni. ¹⁷ Yaɲmuyɔ yemu yee ya kan nɛ mu ge, li wa nago kanna yee ya nɛ zhaa wɛ. Le nɛ zhaa ge, lee li wa mɛ jo yi wo kapyɛgɛ nizaɲaa kii ki ɲɛɛ; Kile na ba kuduun kan yi mu lee na. ¹⁸ Y'a yaɲmuyɔ yemu bɛɛri torogo na mu ge, nɛ yi bɛɛri ta. Epa-furoditi ya pa yi kan nɛ mu. N'a pye nime la fɔɔ, n'a ta nime fo na doro. Yee yakanya y'a pye ba nudanga sara-ga ɲe wɛ, saraga kemu na Kile ya sɔɔ ge, ki kaa bɛ d'a taan wu ni. ¹⁹ Nɛ wo Kile wu bɛ na ba yi wo cɔɲɔɲɔ kɛɛɛ ki bɛɛri yaa. Bani yaɲmuyɔ yi bɛɛri yi ɲe wu mu wu nɔɔ wu ni, w'i giin wu yi kan yi mu Yesu Kirisa wo kariɲɛɛge ki funɲɔ ni.

²⁰ W'à wu To Kile wu sɔɲi, wu da wu pɛɛ tuun bɛɛri ni. Amiina.

Pɔli ya fɔ wemu pye kurogo ki na ge

²¹ Piimu bɛɛri pu ɲe fɛfɛɛɛ sipyii Yesu Kirisa wo kariɲɛɛge ki funɲɔ ni ge, yi pee bɛɛri shaari. Cebooloo piimu bɛɛri pu wa naha ni nɛ ni ge, pee bɛɛri ya yi shaari. ²² Fɛfɛɛɛ sipyii piimu bɛɛri pu wa naha ge, pee bɛɛri ya yi shaari. N'a daa fɛɛ piimu pu wa kapyɛɲɛ pyi saana ɲuɲɔɲɔ Sezari kaban ki ni ge, pee ya pu wo fɔ waa.

²³ Kafɔɔ Yesu Kirisa wo niimɛ we wu kori yaha yi bɛɛri mu.

KOLOSE SHEEN

Jɔɔɔ yɛ p'a byi na Kolose sheen wɛ?

Pɔli w'a we sɛmɛ we ka na tun n'a daa fɛɛ pu mu Kolose kulo li ni, lee lemu nijaa wuu li nɛ Turuki fiige ki ni ge. Pɔli nɛ kanna w'a we sɛmɛ we ka na wu yaha kaso ni Oromɛ kulo li ni. Oromɛ kulo le ni Kolose kulo li tɛ wu bye kiloo kabɔɔɔɔɔ shuun shishiin (2.000). Kolose sheen fanha bɛɛri ki bye Girekii. Ga Yawutuu kurunɔ ka bɛ bye pu niɛ ni, lee li bi pu keree pye k'a suri. Pɔli nɛ Kolose kulo li egilizi wu sinwɔ wɛ. Ga tuun wemu ni wu bye Efese kulo li ni ge, a wu wu tahama-nɔhɔmɔ wa yaha kari kulogoo kii ni. Wa mɛɛɛ ki bye na Epafirasi, a wee di she Kile wo Jozaama pu jo Kolose kulo li ni (Kolose sheen 4:13). Kolose kulo le ni Efese kulo li tɛ wu bye kiloo xhuu nigin ni kɛlɛɛ gbaara (160). Lawodise ni Hirapolisi wo egilizii pu bɛ kaa ya yu we sɛmɛ we ni, pee bi lii Kolose na wɛ.

We sɛmɛ we kakana nɔnɔ

Sipyii pii ya kalaakuumɔ wa kan na mɛlɛkɛɛ pii bɛ p'a ye Kirisa na. A wee kalaa wu Kolose sheen n'a daa fɛɛ pu fungɔnɔ wuregi, na giin di pee pye pu taha pu kalɛɛɛ feni sanha. Lee na tudunmɔ Pɔli ya we sɛmɛ we ka na tun Kolose sheen mu. A wu li she pu na na keree bɛɛri ki nɛ Yesu nigin wu ni, kɔnhɔ wa shishiin ganha da pii sipyii pii wo kalaakuumɔ wu pye wu tadaɔa wɛ.

Sɛmɛ wu kafila nɔnɔ

Fò, ni baraga daha, ni Kile-nɛɛɛɛɛ.

Kirisa wu nɛ yanmuyɔ yi bɛɛri nɔnɔ ni.

N'a daa fɔɔ ya yaa na niifɛɛɛ nivɔɔ ti wo nara li pyi pyegana lemu na wu puga ni kafugo yiri ge.

Pɔli fò mujuu

1 Nɛ Pɔli, nɛ wemu w'a pye Yesu Kirisa tudunmɔ Kile nidaan funɔɔ ni ge, nɛ ni na ceborona Timote, wɛɛ p'a we sɛmɛ we tun yee mu. ² Yee piimu pu wa wù cebooloo n'a daa fɛɛ Kolose kulo li ni ge, yee piimu p'a pye nɔmɛhɛɛ fɛɛ, na gori Kirisa wo kariɛɛɛɛɛ ki ni ge; yee mu wɛɛ ya we sɛmɛ we tun.

Wɛɛ ya yi shaari: Wù To Kile wu niime ni nariɛɛ kan yi mu.

Pɔli ya baraga taha Kile na

³ Wɛɛ ba da nɛɛɛɛɛ pye yee mu tuun bɛɛri ni, wɛɛ ma baraga taha wù Kafɔɔ Yesu Kirisa To Kile na. ⁴ Yee ya dà Yesu Kirisa na, Kile wo sipyii pu bɛɛri kaa di dan yee ni taangana lemu na ge, kee keree kii k'a nɔ wɛɛ na, lee wuu na wɛɛ ya baraga tɛri Kile na. ⁵ Yee wa lee pyi, bani y'a dà li na na tadaɔa wa yi mu fugba we ni. Kile Jozaama pe pu wa can wu shɛɛ ge, y'a fɛnhɛ pee Jozaama pemu logo ge, pee funɔɔ ni yee wa kee tadaɔa ki ta. ⁶ Pee Kile Jozaama pe pu wa yu yee mu, pee ninumɔ shiin p'i wa yu kɔnɔ ke bɛɛri mu. Pee gbɔɔɔ ni sipya ya nii sicuumɔ nizaama taa. Yee ya Kile wo fɛɛɛɛɛ pu kaa logo, na pu can wu cɛ tuun wemu ni ge, a p'i ganha na se naha na yee mu. Ba pu wa se naha na yee mu wɛ, mu pu wa se naha na tɛyɛ yi saya bɛɛri ni. ⁷ Wù taanpii, wù labyeyii Epafirasi, wee w'a yee kalaa kee keree ki ni.

Nɔmɛɛ fɔɔ wu nɛ wii, Kirisa wo kapyebye. Wɛɛ tɛɛɛ w'a labye pyi yee niɛ ni. ⁸ Fɛfɛɛɛ Munaa l'a taanɛɛɛɛɛ ke-mu le yee ni ge, w'a pa ki kaa jo wɛɛ mu.

⁹ Ayiwa, lee funɔɔ ni, ba wɛɛ bɛ ya yee logo wɛ, na ganha na Kile nɛɛri yee mu tuun bɛɛri ni, na li shaa kɔnhɔ Kile nidaan nɛ lemu ge, y'i já lee cɛ yi fiinɛ, Fɛfɛɛɛ Munaa di cɛmɛ ni fungɔnɔ fɛɛɛ kan yi mu.

¹⁰ Lee bu bye, yi na já da nara Kafɔɔ nidaan naraigana na. Yi kapyegeɛ ki bɛɛri na daan wu ni bɛ. Yi na já da Kile nidaan pyi, na kapyegeɛ nizaanɔa tuuyo bɛɛri pyi. La na ganha na faraa yi Kile-cɛɛ na. ¹¹ Kile wu fanha le yi ni tuun bɛɛri ni, ni wu wo sefɛɛɛ nɔɔɔ wuuro ti ni; kɔnhɔ y'i la le iyɛ ni n'a daa wu kabaɔa na, y'i loxulo ta keree bɛɛri ni, y'i bye ni fundanga ni. ¹² Y'i baraga taha To Kile na, bani keree kii w'a gbegele na yaha wu n'a daa fɛɛ pu naha na wu saanra kɛɛɛɛɛ wuuro ti ni ge, w'a fanha kan yee bɛ mu na yee bɛ pye yee bɛ ya yi taa ta kee keree ki ni.

¹³ W'a wɛɛ shɔ Shitaanni wo nibiige fanha ki na, na wɛɛ le wu nidaan Ja wu wo saanra ti ni. ¹⁴ Wee Ja we fanha ni Kile ya wɛɛ nɔnɔ wolo, na wɛɛ jurumu wu yafa wɛɛ mu.

Kirisa ni wu labye

¹⁵ Kile we wu nɛ wa ya wu naa-i ge, wee wo jaa wu nɛ Kirisa. Kirisa ya pye Ja, wemu bye wà fo taashiine ni ge, na ta yaaga ka shishiin shi tuugo sanha yàa wɛ. ¹⁶ Bani wee baraga ni yanmuyɔ ye bɛɛri wa yàa, fugba woyo

ye fara jirɛ ke woyo ye na. Yarɛmuyɔ ye yi wa nijabaaya ge, yi saanra yoo, yi sefɛɛɛ yoo, yi fanha fɛɛɛ yoo, yi jirɛ fɛɛɛ yoo, ni yarɛmuyɔ ye yi wa nijaya ge, yee bɛɛri wa yàa wu baraga ni, yee bɛɛri shiin wa yàa wu wuu na. ¹⁷Wee w'a pye taashiine ni yarɛmuyɔ yi bɛɛri jaha na, wee baraga ni shiin yarɛmuyɔ yi bɛɛri jɛ. ¹⁸Wee wu jɛ koɔɔ ke bɛɛri wo Egilizi wu jirɛ ni, wee Egilizi w'i jɛ wu ceepuuro. Koɔɔ jɔɔɔɔɔ na, wee w'a pye wà taashiine ni. Wee shiin wu d'a pye shenshiime sanha na jɛ na foro xu ni, kɔnhɔ wu bye yarɛmuyɔ yi bɛɛri jirɛ ni. ¹⁹Bani lee l'a taan Kile mu, nago kanna kaa kaa li jɛ wee Kile ni ge, kee bɛɛri nigin nigin di she da ki jɔɔɔɔ na Yesu ni. ²⁰Kile funɔɔ ya pye wu bɛ le wu ni wu yarɛmuyaaya yi bɛɛri tɛ ni Yesu gbɔɔɔ ni, fugba woyo ye fara jirɛ woyo ye na. P'a Yesu kori tige na na gbo a wu shishan di wo ge, lee funɔɔ ni Kile ya jirɛ le wu ni wu yarɛmuyaaya yi bɛɛri tɛ ni.

²¹Taashiine ni yee sanha bi lii Kile na. Lee bi foro yee funɔɔkuuyo ni yee kapyege niguuɔɔ funɔɔ ni, kee ki bi yee pye yee ya pɛn Kile mu. ²²Ga nime, Yesu na xu ceepuuro ni, lee wo funɔɔ ni Kile ya bɛ le wu ni yee tɛ ni. Kile ya lee pye, kɔnhɔ y'i já pye fɛɛfɛɛ wu jaha tãan, fɛ pa shishiin ganha bu da yi na wɛ, jaagi wa shishiin bɛ ganha bu da yi na wɛ. ²³Ga fo yi niye bu juri xuuni n'a daa wu ni, kaa la shishiin ganha bu yi laha yi tayerege ni wɛ. Y'a tadaɔa kemu ta Kile wo Jozaama pu lo-go funɔɔ ni ge, yi ganha bu kaa la shishiin yaha li yi jirɛ kyɛɛgi fo di kee tadaɔa ki shɔ yi na wɛ. Pee Jozaama pu wo yɛɛ li wa na byi sipyii pu bɛɛri mu koɔɔ ke na. Kile w'a nɛ Pɔli yɛ pyaa bɛ pye wu kapyebye pee Jozaama pu wo jo wuu na.

Pɔli ya labye wemu pye Egilizi wu wuu na ge

²⁴Ayiwa na cebooloo, kanhama pe nɛ daa yee wuu na ge, lee jɛ nɛ mu fundanga. Bani li jɛ kanna Kirisa wo kanhama pu jɔ nɛ fani. Pee kanhama pe, nɛ pee bɛɛri xu naye ni Kirisa wo ceepuuro ti wuu na. Tee ceepuuro ti jɛ Egilizi wɛ. ²⁵Kile ya nɛ pye wee Egilizi wu wo kapyebye, na nɛ w'a labye pyi yee mu, nɛ da Kile wo kafila wu bɛɛri fiinɔɔ da yu yee mu. ²⁶Pee jomɔ pu kaluu l'a bi jirɛ shi wu bɛɛri na fo taatuunɔɔ ni. Ga nime, Kile ya pu pahala jo wu wo sipyii pu mu. ²⁷Shi wemu jɛ Yawutuu-i ge, cɛmɛ nijirɛɔɔɔɔɔ wɔ pɛmu wa pee jomɔ pu ni wee shi wu mu ge, wu funɔɔ bye wu wo fɛfɛɛɛ sipyii p'i pee cɛ. Wu funɔɔ bye y'i li cɛ nago kanna Kirisa bu bye yi jɔɔɔ pu na, yi na ba jé Kile wo jɔɔɔ wu ni. Kee tadaɔa ke wa yi mu. ²⁸Wee Kirisa we wo kaa wɛɛ wa yu. Wɛɛ wa sipyii pu yeri na pu kalaa ni Kile wo funɔɔɔ fɛɛɛ ti ni, kɔnhɔ sipyii pu bɛɛri di bye fɛfɛɛ Kile jaha tãan, pu niye di juri Kirisa wo karijɛɛge ki ni. ²⁹Lee wuu na, nɛ labye wu pyi. Labye we Kirisa ya kan nɛ mu ge, wee labye we ni nɛ zhaanra leni wu fanha ni. Kee fanha ki k'a samɔɔɔ leni nɛ ni.

Kaa le Pɔli ya puro n'a daa fɛɛ pu wuu na ge

²Na cebooloo le n'a giin di zhɛɛ yi na y'i li cɛ ge, lee li wa mɛ. Nɛ naye jɔ jɔɔɔ bɛɛri na, na kanhama tuugo bɛɛri xu naye ni yee wuu na, ni Lawodise n'a daa fɛɛ pee, ni piimu bɛɛri pu jɛ pu sanha jii taha na na-ɛ ge. ²Nɛ lee bɛɛri pyi, kɔnhɔ p'i já lojine ta, samɔɔɔɔ di bye pu ni. P'i bye jomɛɛ na, taanɔɔɛge di bye pu tɛ ni, p'i jirɛ funɔɔɔ fɛɛɛ na. Lee bu bye, pu na Kile wo karijɛɛɛ li cɛ. Lee karijɛɛɛ le, lee jɛ Kirisa. ³Funɔɔɔ fɛɛɛ ti bɛɛri ni lajɛ wu bɛɛri nijemɛ bɛ di wa jirɛ wu ni. ⁴N'a ye yu yi mu, kɔnhɔ sipya wa shishiin ganha da jirɛ jomɔ taga yi piinɔɔ wɛ. ⁵Can na, nɛ kunni ya lii yi na, ga nɛ jɔ d'a pinne ni yi ni. Yee na yiye co xuuni na yi wo labye wu pyi na se wu koro ni, na jirɛ fanha ta n'a daa wu ni Kirisa shizhaa na, lee ya taan nɛ ni fo xuuni.

Niifɛɛɛ can can wuuro te t'a daa Kirisa wo karijɛɛge ki ni ge

⁶Ayiwa, ba y'a jɔɔ na daha Yesu Kirisa feni wɛ, yi la le y'i gori lee koo li ni. ⁷Yi kori yaha wu karijɛɛge ki ni, ba tige niye ya jin mɛ jirɛ ni wɛ. Y'i yi koɔ keree bɛɛri kaa le wu keɛ ni. N'a daa wemu ni p'a yi kalaa ge, y'i gori wee ni ni baraga ni. Lee kadugo na yi da baraga tɛri Kile na can can na.

⁸Y'a yiye kaseri, kɔnhɔ wa shishiin ganha bu yi faana, wu yi ta co ni wuyɛ pyaa wo lajɛ ni, wu jirɛ baa jomɔ taga yi piinɔɔ wɛ. Wee lajɛ we, sipyii wo kalɛɛɛ ni ke koɔ ke wo yarɛɛɛɛ ye ni wee ya yiri, wu jɛ Kirisa wo we wɛ. ⁹Bani kaa kaa li jɛ Kile ni ge, w'a wu jirɛ kee bɛɛri na. ¹⁰Yee bɛ d'a keree ta Kile mu na yiri Kirisa yiri. Yarɛmuyɔ yemu bɛɛri y'a fanha fɛɛɛ ni jirɛ fɛɛɛ pyi ge, Kirisa wu jɛ yee bɛɛri jirɛ ni.

¹¹Yee na jɛ karijɛɛge ni ni Kirisa ni, lee jɛ kanna cekɔɔɔɔ yee ya pye. Tee cekɔɔɔɔ te, sipya bɛ ya tee pye-e dɛ, tee ya foro Kile ni. Tee cekɔɔɔɔ te kori wu jɛ kanna yee ya foro yi jurumu wu bɛɛri ni. ¹²Yee ya batiize ge, l'a pye kanna yee ya pinne le fanɔ ni ni Kirisa ni, na na pinne jɛ ni wu ni. Lee ya pye Kile wo sefɛɛɛ ti wo n'a daa wu funɔɔ ni. Tee sefɛɛɛ ti t'a Kirisa jɛ na yeege xu ni. ¹³Yi jurumu we ni yi na jɛ kɔnbaa, lee bi yee pye ba xuu jɛ wɛ. Ga nime yee na jɛ Yesu ni, pee jɛ jii sicuumɔ nivomɔ Kile ya pemu kan yee mu ge. W'a wɛɛ jurumu wu bɛɛri yafa wɛɛ mu. ¹⁴Wɛɛ jurumu we wu bi ka na yaha wɛɛ jaha na Kile jaha tãan, p'i ba wee taga wɛɛ jaagi na wɛɛ ya saliya kyɛɛgi ge, Kirisa na kori korikoritige na, lee ya wee bɛɛri fɔɔɔ na laha wà. ¹⁵W'a yarɛɛɛɛ yi wo saanra te, ni yi sefɛɛɛ ti shɔ yi na, na yee she kɔɔɔɔ na sipyii bɛɛri na, ba kashɛn buloo jɛ wɛ. W'a se wemu ta wu xu wu funɔɔ ni korikoritige ki na ge, wee se wu w'a lee pye.

N'a daa fɛɛ ya yaa pu taha sipyii wo kalɛɛɛ feni we

¹⁶Lee wuu na, yi ganha bu sipya wa shishiin yaha wu kayuu shan yi na yalige keree na, kelee yagbaya wɛ; kelee na jaha na yi jate ya ta jɔ pu wo kalɛɛɛ caya yi

na, kelee pu yevorovonɔ kalɛgɛɛ, kelee pu cadɛɛnyɛ | cadɛɛngɛ na-ɛ wɛ. ¹⁷ Kee keree ki bɛɛri bye keree nibanɔaa ki wo naha sheshɛɛɛ. Ga can can wuyɛ pyaa, wee nɛ Kirisa. ¹⁸ Sipyii piimu pu ma puyɛ pye kan-na p'a puyɛ tirige mɛlɛkɛɛ mu, na pu pɛlɛ ge, na daa xuuni puyɛ pyaa wo nɔmunuyɔ ye na ge, yi ganha bu pee sipyii pu yaha pu yi nuyɔ kyɛɛgi wɛ. Pee sipyii pu bu kaa bɛɛri pye, p'a jo na Kile w'a lee shɛ pee na. Tawaga ni pee sipyii p'a puyɛ pɛlɛ, pu nibyegee bɛɛri ki nɛ puyɛ pyaa fungɔnɔyɔ keree. ¹⁹ Kirisa we wu nɛ keree bɛɛri nɔnɔ ni ge, pii sipyii pii ya gbara pu nɔnɔ wee na wɛ. Na ta n'a daa fɛɛ pu bɛɛri di fanha taa wee gbɔnɔ ni, na lɛgi na bɛ ni Kile yɛ pyaa nɔdaan ni, na binne, na bye nigin ba ceepuuro kaciye tasogoyo ni kavaan ya puyɛ conɪ cogana lemu na wɛ.

Na xu na binne nɛ ni Kirisa ni

²⁰ Ba yee ya pinne xu ni Yesu ni wɛ, a yee di shɔ ke kɔnɔ ke wo nibiige fanha ki na. Wee tuun wu ni naha na p'i ma na kee fanha ki tuugo tɛri yee na sanha, na li pye kanna yee bɛ p'a yi wo keree pyi sanha na bɛ ni kee kɔnɔ ke wo keree pyeganɔaa ni wɛ? Pu jomɔ pu nɛ na: ²¹ «Ma ganha bu ke yaaga ke lɔ-ɛ dɛ, lee wa nɔ wɛ; ma ganha bu ke li-i dɛ, lee wa nɔ wɛ; ma ganha bu gbɔn ke na-ɛ dɛ, lee wa nɔ wɛ.» ²² Na ta yee yanmuyɔ ye di nɛ nɔyalige ye nigin, ki bu li xɔ, ki da j'a nɛri nige yaaga bɛ wɛ. Kee keree kii bɛɛri nɛ sipyii wo kashangaa, ni pu fungɔnɔyɔ keree. ²³ Ma kunni bu kii keree kii wii, m'a ki ta k'a foro fungɔnɔyɔ fɛɛɛ wogoo feni. Pii sipyii pii ma sɔnɔ na pu ye mɛgɛ pɛɛnɛ pyi, na puyɛ tirige mɛlɛkɛɛ mu, na keree kii taga na pu ceepuuro kana. Ga kɔnɔ la yafiin di wa kii keree kii na lemu na j'a sipya t'anha jurumu na wɛ.

Fugba nɔnɔ w'a ye kɔnɔ yanmuyɔ ye na

3 Ayiwa, ma na jo ba y'a pinne nɛ ni Kirisa ni na foro xu ni wɛ, wee tuun wu ni, yanmuyɔ ye Kile ya gbegɛle yaha fugba we ni ge, y'a yee shaa. Kirisa nidɛɛngɛ ki wa w'a saanra tatɛɛngɛ ki ni Kile kanige cɛ. ² Kile ya lemu gbegɛle yaha yi naha na fugba we ni ge, y'a yi funyɔ kɔnɔ ni lee kaa ni. Yi ganha ba yi funyɔ kɔnɔ ni ke nɔnɛ ke wo keree ni wɛ. ³ Bani yee ya pye kanna yee ya xu. Nii sicuumɔ nivomɔ pe pu wa yee mu ge, pee nɔnɔkɔnɔ pu wa Kile mu Kirisa ni. Pee sanha zhe fɔnɔ wɛ. ⁴ Pee nii sicuumɔ pe nɛ Kirisa, wee ga ba canɔa canɔa, yi bɛ na binne ni wu ni wu nɔnɔ wu ni.

Yi yi kapyɛlɛgɛɛ ki yaha

⁵ Lee wuu na yahaganɔaa kiimu bɛɛri ki bye yi na ge, yi kee bɛɛri yaha. Kee nɛ: dɔnɔnɔ, ni nɔnɔnɔ keree, ni cemɔnɔnɔ keree, ni cemɔnɔnɔ fungɔnɔyɔ tuuyo bɛɛri; ni lakuunɔ tuugo bɛɛri, ni nɛgbɔnɔ, bani nɛgbɔnɔ ni yapɛɛ-gaanra bɛɛri li nɛ nigin. ⁶ Piimu pu nɛ pu ya Kile nɔmɛɛ co-e ge, kii keree kii k'a Kile wo loyire li pye li na da ba nɔ pee na. ⁷ Yee bɛ nɔnɔ ki bye kii kapyɛbaagaa kii shi ni taashiine ni. ⁸ Ga nime, y'a yaa yi ki bɛɛri yaha: vɔnɔ, ni loyire, ni funguunɔ. Yi ganha bu sɔnɔ shɛɛɛ, kelee

shiigebara jomɔ p'a fɔro yi nɔ ni wɛ. ⁹ Yi ganha ba kafineyɛ yu nige yiye mu wɛ, bani yee ya yi wo yaha-galɛ le, ni yi wo kapyɛlɛgɛɛ ki bɛɛri nɔ na ki yaha w'a. ¹⁰ A Kile di yahagana nivonɔ kan yee mu. Lee funnɔ ni a la di ganha na faraa canɔa canɔa yee wo lajɛ wu na, kɔnɔnɔ y'i bye yi Yaavɔnɔ wu wo jaa wu shi, yi kapyɛgee ki bɛɛri di j'a pye ba Kirisa yɛ pyaa wogoo nɛ wɛ. Wee baraga ni yee ya lee yahagafonɔ li ta. ¹¹ Ayiwa, lee funnɔ ni do, m'a pye Girekii shi shen la, m'a pye Yawu-tuu shi shen la; m'a cekɔnɔnɔ pye la, ma ya cekɔnɔnɔ pye-e la; m'a pye nadadiinmɛ la; m'a pye n'a funnɔ shen la; m'a pye bulo la, ma ya pye bulo-e la, le la shishiin nɔnɛ nɛ wɛ. Ga Kirisa yɛ nigin w'a jatɛni. Wee wu nɛ keree ki bɛɛri, wee wu nɛ w'u bɛɛri nɔnɔ na.

N'a daa fɛɛ ya yaa na puyɛ tɛri

¹² Lee wuu na yee ya pye Kile nagoo. W'a yee naha bulo, yi kaa l'a dan wu ni. Lee funnɔ ni, y'a yaa y'a nɔnɔ nɔnɔ yiyɛ na, yi da cemɛ pyi yiyɛ na, yi da yiyɛ tirige yiyɛ mu, y'i bye ni lotangaa ni, y'i loxulo ta. ¹³ Y'a yiyɛ tɛri yi kɔnɔnɔ keree na. Wa bu nahana wa mu, yi bɛɛri p'a yi wo jurumu wu yafani yiyɛ mu ba Kafɔnɔ ya yi wo jurumu wu yafa yi mu mɛ wɛ. ¹⁴ Ga le bɛɛri kadugo na, yi kaa di da dan yiyɛ ni xuuni. Taanɛɛɛɛ ke, kee k'a da ba yee bɛɛri pinne, na yee pye nigin. ¹⁵ Kirisa wo nɔnɔnɛ ke, kee ki tiin yi nɔnɔ pu na, k'i yi keree ki bɛɛri naha co. Lee kaa na Kile ya yee yiri, na yee bɛɛri pinne na pye ceepuuro nigin. Y'a baraga tɛri wu na tuun bɛɛri ni!

¹⁶ Yi Kirisa wo kafila wu yaha wu diin yi nɔnɔ pu na ni wu fanha bɛɛri ni! Y'a hakilee kaan yiyɛ mu, y'i da yiyɛ yeri ni fungɔnɔyɔ fɛɛɛ ni! Zaburuu Kitabu yoyo, ni Kile-pɛɛnɛ yoyo, ni Kile Munaa yokanya yatii bɛ, y'a yee cee Kile mu ni yi nɔnɔ pu bɛɛri ni, ni baraga daha ni wu na. ¹⁷ Kaa kaa y'a da jo kelee y'a da bye ge, y'a ki bɛɛri pyi Kafɔnɔ Yesu mɛgɛ na. Yi da baraga tɛri To Kile na Yesu mɛgɛ na.

N'a daa fɛɛ ya yaa na leke pyi puyɛ na ge

¹⁸ Ayiwa gbagashaa, yi yiyɛ tirige yi namaa mu, ba Kafɔnɔ ya lee shaa n'a daa fɛɛ pu mu wɛ! ¹⁹ Yee namaa bɛ, yi cɛɛ kaa di da dan yi ni. Yi ganha bu pu co ni fungɔnkuunɔ ni wɛ! ²⁰ Nɔnɔpiire, yee bɛ di da yi sefɛɛ nɔmɛɛɛ conɪ keree bɛɛri ni. Lee l'a dan Kile ni. ²¹ Yee bɛ sefɛɛ, yi nahaya ganha bu danha ni yi nɔnɔpiire ni, y'i kafugo pɛlɛ ti na wɛ. Lee kaa bɛ wɛ pu yatɛnyɛ na xhuu.

²² Yee kapyɛbyii bɛ, yee bɛ di yi nɔnɔfɛɛ nɔmɛɛɛ co keree bɛɛri ni ke nɔnɛ ke na. Yi ganha ba labye wu pyi pu nii na, y'i li pye kanna y'a wee pyi yi kaa di daan pu ni wɛ. Ga y'a labye wu pyi ni funvige ni Nɔnɔfɔngbɔ wuyɛ pyaa nii fyaara wuu na. ²³ Kaa kaa y'a byi ge, y'a li pyi ni fungɔnfige ni, kanna ba y'a li pyi Nɔnɔfɔngbɔ wu mu wɛ. Li ganha da bye nago kanna sipyii mu y'a li pyi wɛ. ²⁴ Y'a yiyɛ funyɔ kɔnɔ li na na Nɔnɔfɔngbɔ wu na ba yi saraa. W'a lemu gbegɛle yaha wu nagoo pu mu ge, yi na ba lee ta. Kirisa wu nɛ Nɔnɔfɔngbɔ we, wee mu yi

wa labye wu pyi. ²⁵ Ga sipyaa sipya w'a kakuuṅṅ pyi ge, Kile na ba weefṅṅ be saraa na be ni wu kakuuṅṅ ki ni. Kile ya wa wo wa ni we.

4 Ayiwa, yee ṅuṅṅfεε be, yee be di yi kapyebyii pu co ṅṅ ni tiime ni zsaama ni. Yi be di li ce nago kan- na yi be wo ṅuṅṅṅṅṅṅ wu wa fugba we ni.

Pɔli wo yeɛ mujuu

² Y'a Kile ṅεeri tuun beeri ni, y'i la le yiye ni y'i kee ṅεεge ke co xuuni. Y'a baraga tēri Kile na yi da wu shaari. ³ Yi da Kile ṅεeri wu be mu, kṅṅṅ Kile ye pyaa di j'á wu tēge, wu cogosaama kan wu mu wu j'á w'a wu Jozaama pu yu. Wu Ja Kirisa kaa le li bye kaṅṅṅṅṅṅ, a wu li ce nime ge, wu da li keree shεε w'a fiinṅε. Yee wo jo funṅṅ ni pu wa ne co na le kaso ni. ⁴ Y'a Kile ṅεeri na mu, kṅṅṅ di sii j'á da lee kaṅṅṅṅṅṅ le fiinṅε da yu, ba n'a sii yaa di da yi yu we.

⁵ Piimu ṅε Kiriceen we, yi yi ṅaarigana ce pee te ni. Yi ganha bu diin da ṅuṅṅ baa keree pyi fo di ba tuun wu torogo we. ⁶ Kafila we y'a da da yu ni sipyii ni ge, wee di bye ni tipoomṅṅ ni ba suumṅṅ ṅε we, wu bye ni kudu-un ni. Wa bu yegeṅε ka kan yi mu, yi ba da kee ṅṅ shṅ, yi tee ṅṅṅṅṅṅ te pye ni jojeme ni.

Pɔli ni wu taanṅiineε fò mujuu

⁷ Ayiwa nime, keree kiimu beeri ki wa naha ne mu ge, wu taanṅii, wu ceborona Tishiki, wee na zhe kee beeri paari yi mu. ṅṅṅṅṅ w'a wii fo xuuni, ne ni wee wu wa naha shiizhan Kafṅṅ wo labye wu na. ⁸ N'a sii li ṅṅ wolo li kaa na di wu tun yi mu, kṅṅṅ lemu li ṅε naha ge, wu she lee beeri paari yi mu, wu samṅṅṅṅ le yi ni.

⁹ Onezimu n'a pinne ni wu ni. Wu taanṅii, wu ceborona wa wu wa wu be, ṅṅṅṅṅ wu wa wu be. Yee wo sipya wa wu wa wii. Keree kiimu beeri k'a byi naha ge, pu na zhe kee beeri paari yi mu.

¹⁰ Na kaso leṅii Arisitaaki ya yi shaari, Barinabasi ceborona ja Marika be ya yi shaari. Wee Marika wu kaa ne bi jo yee mu. Wu ba she yi yiri, yi wu co xuuni.

¹¹ Yesu we p'a yiri na Zhutusi ge, wee be ya yi shaari. Pii ye p'a pye Yawutuu pu wo n'a daa fεε pu ni, piimu p'a ne tēge Kile wo saanra | Kile saanra ti jo wu na sipyii pu mu ge. P'a ne luu ṅiṅε fo xuuni.

¹² Epafirasi ya yi shaari, wee be wa yee wo sipya wa. Wu be wu ṅε kapyebye wa Yesu Kirisa mu. W'a wuyε ṅṅ Kile-ṅεεge na yee mu xuuni, kṅṅṅ y'i fanha ta n'a daa wu ni, y'i bye ṅṅṅṅṅ fεε, y'i ṅṅṅ li na nago Kile ṅidaan w'a byi keree beeri ni. ¹³ Yee ni yi tãan kulogoo Lawodise ni Hirapolis, Epafirasi ya yee keree co xuuni wu zṅ wu na, ne wa lee wo sεeri. ¹⁴ Wu taanṅii jṅṅṅṅṅṅ Luka be ya yi shaari, Demasi be ya yi shaari.

¹⁵ Yi wu cebooloo n'a daa fεε Lawodise sheen pu shaari. Nefasi ni n'a daa fεε piimu p'a binnεε wu kaban ge, yi pee be shaari. ¹⁶ Yi bu we semε we kalaa xṅ, y'i wu yaha she gan Lawodise n'a daa fεε pu be mu pu kalaa. Semε we wu da yiri Lawodise kulo li be ni na pa gan yi mu ge, yi be di wee be kalaa. ¹⁷ Y'i yi jo Arishipi mu na ne jo na labye we kaa l'a le wu keṅε ni Kafṅṅ wo labye wu ni ge, na wu la le wuyε ni wu da wu pyi wu pyegana na.

¹⁸ Nime woyo ye, ne Pɔli ye pyaa keṅε k'a yee ka, yee yi wa mε. Ne Pɔli ya yi shaari. Kaso ni ne wa naha, yi ganha da funṅṅ wṅ na na we. Kile wu duba yi mu.

1 TESALONIKI SHEEN

Jɔɔ yɛ mu we sɛmɛ we d'a tun wɛ?

Tesaloniki egilizi wu mu Pɔli ya we sɛmɛ we tun. Masedɔni fiige ki wo kugbɔɔ li bi bye lii. Kegaanɔ tapyegbɔɔ kulo l'a bye lii, lee na lɔhɔ kɔɔɔɔ nɛnɛhɛyɛ bi se wà. Yawutuu nɛnɛhɛmɛɛ ni shi watii sheen bɛ pu bi bye Tesaloniki kulo li ni. Pɔli w'a Tesaloniki egilizi wu nɔhɔ sin. Wu ni Timote, ni Silasi wu bi bye shiizhan. Ga pu ya já mɔ Tesaloniki kulo li ni wɛ, bani Yawutuu p'a bi yiri pu feni. Ga, a Pɔli di ba Timote tun kari pu mu tuun wa ni, kɔnhɔ w'i she egilizi wu tɛgɛ wu fanha ta. Wu nara shuun wuu li tɔɔɔɔ feni Pɔli ya we sɛmɛ we ka yee xhuu nigin (100) na toro Yesu nibanɔ kadugo na.

We sɛmɛ we kakana nɔnɔ

Ba Timote ya pa fiin jo Pɔli mu egilizi wu nɔnɔ tɔan wɛ, a Pɔli di we sɛmɛ we ka, kɔnhɔ wu Tesaloniki egilizi wu luu waha, wu yɛɛ bɛ kan pu mu Kile koro li nɔarigazaana li shizhaa na.

Sɛmɛ wu kafila nɔnɔɔɔ

Ali na li ta waha ya nɔni bɛ Tesaloniki sheen na, Pɔli ya baraga taha Kile na pu wuu na, bani w'a fiin nizaama ta na yiri pu yiri.

Pɔli ya wu wo labye wu pye pyegana lemu na, kariɛɛɛɛ nizaanɔ kemu bɛ di nɛ wu ni Tesaloniki kulo li tɛ ni ge, Pɔli ya pu funɔɔ to kee na.

Nɔarigana lemu l'a dan Kile ni ge.

Kafɔɔ pana shuun wuu li keree.

Yɛɛ ni fò mujuu.

Pɔli ni wu kapyɛbyɛnii pu wo fò mujuu

1 Nɛ Pɔli, ni Siliven, ni Timote, wɛɛ p'a we sɛmɛ we tun wù To Kile, ni wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wo n'a daa fɛɛ pu mu, piimu pu wa Tesaloniki kulo li ni ge.

Kile wo niime we ni nɔarɛ ke ki kori yaha yi mu. †

P'a pu n'a daa wu taha Yesu na

² Wɛɛ ya baraga tɛri Kile na tuun bɛɛri ni yee bɛɛri wuu na, na nɛɛɛɛ bɛ pyi yi mu gbee. ³ Yee ya kapyɛnɛɛ pyi pyegana lemu na, na yi wo n'a daa wu sheɛ ge, na kapyɛnɛɛ kiimu pyi yi wo taanɛɛɛɛ ki funɔɔ ni ge, na wù Kafɔɔ Yesu Kirisa pye yi tadanɔ ni lowaa lemu ni ge, wɛɛ ba wù To Kile wu nɛɛri tuun bɛɛri ni wɛɛ ma wù funɔɔnɔɔ yaha kii bɛɛri na.

⁴ Wù cebooloo, wɛɛ ya li cɛ jo yee kaa ya taan Kile mu, a wu yee naha bulo kɔnhɔ y'i bye wu wuu. ⁵ Wɛɛ ya Kile Jozaama pemu jo yee mu ge, pee Jozaama pu wo yɛɛ li ya da nɔ jomɔ yɛ nigin na wɛ, ga Fɛfɛɛɛ Muna li bɛ wo sefɛɛɛ t'a fara. Lee wuu na yee ya dɔ pu na na can nɛ pu ni. Na fara lee na, yee ya li nɔ na yee wo nɔ kaa na wɛɛ ya kee keree ki bɛɛri pye mu. ⁶ Kafɔɔ Yesu ya nɔari nɔarigana lemu na na fara wɛɛ na ge, a yee bɛ di ganha na nɔari mu. Yee ya kanhama nigbɔ

na, ga lee bɛ na yee ya sɔɔ Kile Kafila wu na ni fundanga ni, Fɛfɛɛɛ Muna ya fundanga kemu kaan ge.

⁷ Ayiwa, lee funɔɔ ni yee ya pye naha shɛshɛɛɛ Masedɔni fiige ki wo n'a daa fɛɛ pee, ni Akayi fiige ki wo n'a daa fɛɛ pu bɛɛri mu. ⁸ Kafɔɔ wo jomɔ p'a yiri yee mu, na she nɔ fo Masedɔni fiige ke, ni Akayi fiige ki ni. Lee yɛ bɛ wɛ, ga yeeyɛ pyaa ya dɔ Kile na dagana lemu na ge, wee n'a daa we kaa ya xuu wu bɛɛri círi. Lee wuu na li ya ta nɔ nago kanna wɛɛ pu na w'à yee kaa yu nige wa mu wɛ. ⁹ Wɛɛ ya tigi yee mu, a yee di wɛɛ nɔnɔ círi cirigana lemu na ge, sipyii pu bɛɛri p'a yee yu. Yee ya yi yaperɛɛ ki bɛɛri yaha wà, Kile we wu nɛ nɛɛɛɛ na, na nɛ can bɛ ge, na sɔɔ wee na, na ganha na kapyɛnɛɛ pyi wu mu pyegana lemu na ge, ¹⁰ sipyii p'a yee bɛɛri yu. Yee wa wu Ja wu sigee, wu ba yiri fugba wu ni na pa, wu Ja Yesu wemu Kile yɛ pyaa ya nɛ na yeegɛ xu ni ge. Kile wo loyire le l'a ma ge, wee w'a wɛɛ shuu lee na.

Pɔli ya kapyɛnɛɛ kiimu pye Tesaloniki kulo li ni ge

2 Na cebooloo, yeeyɛ pyaa ya li cɛ na wɛɛ ya ta tigi yee mu tawaga ni wɛ. ² Yee ya li cɛ na p'a wɛɛ cɔgana kolo, na wɛɛ kɔnɔ, na wɛɛ shehɛɛ Filipe kulo li ni. Ga lee bɛ na Kile ya lowaa kan wɛɛ mu pee kanhama pu ni, a wɛɛ di la le wùye ni, na digi yee mu, na Kile wo Jozaama pu jo yi mu fyaara baa Tesaloniki kulo li ni, ali na ta sipyiiire ti bi wɛɛ naha kɔn lee na bɛ.

† We duba we nɛ Kiricɛɛn fò kangana.

³ Wèe ya wù wo Kile Jozaama pu yere li pye. Wèe di ya ta li pye, kònho wù sipya wa shishiin piinje wε; wèe di ya ta li pye ni fungonkuunjo ni wε; wèe di ya ta li pye na taha nanmahara be na wε. ⁴ Ga Kile ya lee ta na lee l'a yaa ni wèe ni, na wu Jozaama pu kaa le wèe keje ni. A wèe be di ganha na pu yu mu sipyii pu mu. Wèe wa ye yu, kònho wù kaa di da dan sipyii ni wε. Lemu l'a be Kile mu ge, lee wèe ya zhaa, bani Kile w'a wèe fungonyo yi beeri ce.

⁵ Ayiwa, wèe wo jomjo pu yere li funjo ni, yeeye pyaa ya li ce na wèe ya ta kafila taga sipya wa shishiin faanna wε. Wèe di ya ta li pye be wari shakoro wε. Kile wa wèe seeri lee na. ⁶ Wèe ya ta li pye be kònho yi da gbokoko teri wù na kelee sipyii piitillee di da gbokoko teri wù na wε. ⁷ Li nehe da bi daan be wèe mu, wèe bi da zii ja wù fanha she be yee na, bani Kirisa wo tudunmoko wèe ne. Ga wèe ya ta lee pye wε. Wèe ya logoo gbo ni yee ni, na ganha na yee deede ba ce ya wu nagoo deede wε. ⁸ Yee ya taan wèe mu taangana lemu na ge, lee funjo ni wèe bi ta li yaha Kile wo Jozaama pu ye wo jo na wε. Ga wèe bi yere li na ali na wù munahaa ki be kan yee wuu na, bani yee kaa bi waha wèe mu fo xuuni.

⁹ Na cebooloo, wèe ya kapyenje kiimu pye na kanhama pemu na ge, yi funjo wa nidogo lee na. Wèe bi kapyenje pyi cana ni piige, na daga na wuye ko shaa, kònho wù ganha bu da bye tuguro sipya wa shishiin nuno ni wε. Mu wèe ya pye na Kile wo Jozaama pu jo yee mu. ¹⁰ Yee piimu pu wa n'a daa fee pu ge, yee wa li seere, Kile be di ne li seeri. Kaa kaa wèe ya pye yee ninge ni ge, kee beeri ya pye feefe, na bye tifiire wogoo, jaagi wa shishiin ya ta wèe na wε. ¹¹ Yeeye pyaa k'a li ce na wèe ya yee co ba tofoko ya wu nagoo cono wε. ¹² Wèe ya yee yeri, na samokoko le yee ni, na yi jo fo na yi waha yee mu jo y'a naari y'a sahanji ni Kile nidaan ni. Lee wuu na Kile ya yee yiri, kònho y'i je wu wo saanra kokoro wuuro ti ni.

Tesaloniki sheen wo n'a daa we ni pu kanhama keree

¹³ Wèe ya baraga teri sanha Kile na kaa lemu be wuu na ge, lee li wa me. Wèe ya Kile wo jomjo pemu jo yee mu ge, yee ya ta pu co ba sipya wo ne wε. Ga ba p'a sii can na wε, mu yee ya pu co; na pu ce na Kile jomjo pu ne pii, na pee pu wa labye pyi yee n'a daa fee pu funjo ni. ¹⁴ Wù cebooloo Tesaloniki sheen, Kile wo n'a daa fee piimu pu wa Yesu Kirisa wo karijege ki ni Zhude fiige ki ni ge, yee ya yi wo naarigana li saha ni pee wuu li ni. Bani Yawutuu p'a pee kanha kanhagana lemu na ge, lee kanhagana le ninunjo na yee be wo sipyii p'a yee kanha. ¹⁵ Pee Yawutuu pu p'a taashiine li wo Kile tudunmoko pu gbo, na ba Kafoko Yesu be gbo, na wèeye pyaa be kanha fo xuuni. Keree kiimu ki ne ki ya be Kile mu-i ge, kee p'a byi. A p'i puye pye sipyii pu beeri wo peen. ¹⁶ Shi we wu ne wu ne Yawutuu-i ge, pu ma giin pu da wèe naha koon na wèe ganha bu she Kile wo Kile Jozaama pu yere li pye pee mu kònho Kile di pu nuno wolo wε. Lee funjo ni p'a pu wo jurumu wu nehe fo na

she ko wu tene na. Ga Kile wo loyire le l'a pa do pu nuno ni.

Tesaloniki sheen kaa ya Poli na

¹⁷ Wù cebooloo, wèe ya waa laha yee na, a wèe di tu-un wemu pye wèe da wuye na ni yee ni-i ge, a yee la di sii sho wèe ni xuuni. Ga ali wèe nehe bye wèe di ya ta na wuye naa be wε, wèe fungonyo wa yee na. ¹⁸ Lee wuu na, wèe di bi giin wèe di she foro yee na. Lee l'a bi sii ne Poli ye pyaa funjo ni. Ne li taanna wii fo kokoo shuun, ga Shitaanni na bari koo li na wèe mu.

¹⁹ Ayiwa, yee pu wa da ba bye wèe tadaja, ni wèe funjo kataan. Wèe na ba nuyirige kemu be ta ge, yee pu da ba bye yee beeri wo kapuno wù Kafoko Yesu nahagbaa na wu ba guri pa. ²⁰ Uun de! Yee p'a sii wèe wo nuyirige ki kapuno, ni wèe wo fundanga ki kapuno.

Poli ya Timote tun Tesaloniki ni

3 Ayiwa, l'a pa mo wèe da ga fiin ta yee shizhaa na wε, a lee di ba bye lee ya ja xu wèe ni wε. Lee wuu na, a wèe di li yaha wuye funjo ni jo wèe ye na ba gori Ateno kulo li ni naha, ² na wù ceborona Timote tun she yi mu wa. Wu be w'a kapyenje pyi ni wèe ni shiizhan Kile mu na Kirisa wo Kile Jozaama pu yu. Wèe ya wu tun she yi mu, kònho wu she lowaa kan yi mu, wu samokoko le yi ni xuuni, yi da se naha na n'a daa wu ni. ³ Kanhama pe pu wa yi na nime ge, kònho pee ganha bu wa shishiin yege n'a daa wu ni yi ni wε. Yeeye pyaa ya li ce na Kile w'a li ko pee kanhama p'i ba ko wèe na. ⁴ Na wèe yaha ni yee ni shiizhan, wèe bi ma yi yu yee mu na ta li sanha ko wε, jo wèe na ba ganha xuuni. Pee kanhama pu p'a ko me nime, yiye pyaa be nii wa pu ni.

⁵ Lee wuu na wèe ya wii kanha yee koo ni wèe da ga fiin ta yee shizhaa na-ε ge, a ne ganha na Timote tun yee mu, jo wu she yee yiri wu she yee wo n'a daa wu shi ce wu pa jo wù mu. Bani ne bi fyagi jo Shitaanni ganha da ba yi faanna wu yi piinje, wèe wo kapyenje k'i bye nuno baa wε.

Tesaloniki sheen wo n'a daa wu kaa ya taan Poli ni

⁶ Ayiwa dagana lemu na yee ya daa Yesu na, sipyii pusamaa be kaa di dan yee ni taangana lemu na ge, Timote ya yiri yee yiri na pa nime, na ba yee naha jo wèe mu, a lee di daan wèe ni. ⁷ Ayiwa na cebooloo, ba pee jomjo pe ya jo wèe mu wε, ali na wèe yaha kanhama, ni ninaara keree ni, wèe logoo ya ninge yee shizhaa, bani yi wa se naha na n'a daa wu ni. ⁸ Nime kunni wèe ya lowagaa ta, bani yee ya kori yaha Kafoko wo karijege ki ni. ⁹ Yee wo n'a daa wu kaa ya wèe funjo taan taangana lemu na Kile naha taan ge, dii wèe di da bye wèe di ja Kile keme shaari wee n'a daa we wuu na wε? ¹⁰ Wèe wa na Kile neeri cana ni piige, na wu neeri xuuni, kònho wu koo kan wù mu, wù she nii taha yi na. Keree kiimu ki ne wèe ya yee ta kalaa kee ni n'a daa wu shizhaa na-ε ge, wù she yi kalaa kee ni.

¹¹ Wù To Kile ni wu Kafɔɔ Yesu wu koo yaha wù mu wù she yi na! ¹² Kafɔɔ wu la fara yi wo taanɛɛɛge ki na, wu shi taanɛɛɛge nigbɔɔɔ di bye yi ni yiye te ni, k'i bye yi ni sipyii pusamaa beeri te ni! K'i bye ma na jo ba yee kaa ya dan wèye pyaa ki ni taangana lemu na wɛ!
¹³ Lee bu bye, yi na fanha ta. Wù Kafɔɔ Yesu Kirisa na ba ba caɔa kemu ni wu wo fɛfɛɛɛ sipyii pu beeri ni ge, yi be di ba da fɛfɛɛɛ, jaagi xuu wa shishiin ganha bu da yi na wù To Kile naha tãan wɛ.

Naarigana lemu l'a taan Kile mu ge

4 Ayiwa na cebooloo, yee ya yaa yee p'a naari naarigana lemu na yi kaa di daan Kile ni ge, wèe ya lee she yee na; yee d'a ɔɔ kɔn na naari na xɔ be lee naarigana li na. Ga wèe wa li shaa yi mu, na yi ɛɛri Kafɔɔ Yesu mege na jo yi la fara lee na. ² Kafɔɔ Yesu ya keree kiimu she wèe na a wèe di yee kalaa ki ni ge, yiye pyaa wa kee ce. ³ Kile nidaan wu wa y'i bye fɛfɛɛɛ, yi já yiye na dɔɔɔɔ kabaɔa na. ⁴ Yee wa beeri ya yaa na kori yaha fɛfɛɛɛ ni, yi da gbɔɔɔ teri yiye na. ⁵ Yi ganha bu lakuunɔ yaha ki pye yi nidaan ba Kile cebaalaa pii ɛe me wɛ. ⁶ Wa shishiin ganha bu wu ceboro ɛmahana kelee na wu toɔa ceko kabaɔa na wɛ. Wèe ya tee yee jo na waha yi mu, bani sipyaa sipya w'a wee kashi wu pyi ge, Kile na ba li foo tɔ weefɔɔ mu. ⁷ Bani Kile ya ta wèe yiri na wèe yaha na wèe p'a kanɔɔɔ pyi wɛ. Ga wu funɔa ki wa wù bye fɛfɛɛɛ. ⁸ Lee wuu na, sipya wemu bu pe jomɔ pe she, weefɔɔ ya ta sipya wo ɔɔmɛe she-e de; ga Kile wemu w'a wu fɛfɛɛɛ Munaa li kan yi mu ge, wee wo ɔɔmɛe wufɔɔ ya she.

⁹ Ayiwa, cebooloo kaa ya dan puyɛ ni taangana lemu na ge, ɔɔa wa li na nago wa wu na yee kalaa lee ni wɛ, bani Kile ye pyaa ya yee kalaa na xɔ lee ni. ¹⁰ Kee taanɛɛɛge ke shiin ki wa yee ni na naha tii n'a daa fɛe pu beeri na, piimu beeri pu ɛe Masedɔni fiige ki ni ge. Ga wèe wa li shaa yi mu sanha jo yi la fara lee na. ¹¹ Yi la le yiye ni y'i da nariɛe shaa! Yi yiye torogana ce sipyii pusamaa wo keree ki shizhaa na! Yi la le yiye ni, yi da kapyɛɛe pyi kɔnɔ yi mago di da ɔɔgi kee kapyɛɛe ki funɔa ni, ma na jo ba wèe ya yi jo toro yi mu jogana lemu na wɛ. ¹² Yi bu já lee na, piimu ɛe Kiricɛɛn wɛ, pee be na da baraga teri yi na; yi ɔɔa tuguro be di wa da bye nige sipya wa shishiin ɔɔa ni wɛ.

Kafɔɔ nibaɔa keree

¹³ Ayiwa, n'a daa fɛe piimu p'a xu ge, wèe funɔa ki wa jo y'i can ce pee shizhaa na, kɔnɔ pee wo keree ganha bu yi nahaya tanha ba tadaɔa baa sipyii ɛe wɛ. ¹⁴ Ba wèe ya dà li na na Yesu ya xu, na ɛe na foro xu ni wɛ, lee funɔa ni wèe ya dà li na be sanha na n'a daa fɛe piimu p'a xu ge, Kile na ba pee be ɛe Yesu baraga ni, p'a ba bye ni Yesu ni.

¹⁵ Ayiwa, Kafɔɔ ye pyaa ya jomɔ pemu jo wèe mu ge, pee wèe ya yu yi mu jo Kafɔɔ cabaɔa, wèe piimu pu wa ɛiifɛɛɛ na ge, wèe da ba xuu pu naha kɔn wɛ. ¹⁶ Bani l'a she na Kile na ba fɛnhe jo ni fanha ni kee caɔa, lee bu laha wà, wù na ba meɛkɛɛ ɔɔa wa wo mujuu

logo, lee bu laha wà, Kile wo maga ki na wi. Kee bu wi, Kafɔɔ Yesu ye pyaa na digi na yiri fugba wu ni. Wee tuun wu ni, piimu p'a xu p'i bi daa Yesu na ge, pee na fɛnhe ɛe. ¹⁷ Lee bu bye na wèe n'a daa fɛe piimu samaa ɔɔi wuu ta, wèe beeri na ba binne kari ni pii pu be ni fugba nahaya ye na, na she Kafɔɔ ɔɔa cɔri. Lee funɔa ni wèe beeri na bye ni Kafɔɔ ni shiizhan.

¹⁸ Ayiwa na cebooloo, y'a pe jomɔ pe taga y'a samɔɔɔ leni yiye ni.

Na gbegele yaha Kafɔɔ cabaɔa naha na

5 Na cebooloo, yee mago wa li na nago wèe pu na ya jo yi mu Kafɔɔ cabaɔa, kelee wu paduun keree na wɛ. ² Yeeye pyaa ya li ce na fiinɛe na jo Kafɔɔ cabaɔa na ba sipyii fo ba nagaa ɛe ma sipya fo me nibiige ni wɛ. ³ Tuun wemu ni sipyii da ba yu: «Nariɛe wa wù te ni ninaa, wèe ya kanha shɔ kakuunɔ ki beeri na ge!» Wee tuun wu ni, kanhama nigbɔɔ wa da ba gɔn do pu ɔɔa ni, ba layara ma cee laa wo fo na co wɛ. Sipya wa shishiin wa da ba shɔ kee caɔa wɛ.

⁴ Ga na cebooloo, nagaa ya sipya foni fogana lemu na ge, kee cabaɔa ki da ga ba yee fo mu wɛ. ⁵ Yee beeri ya ɛe kɛɛɛge nagoo, yee ya pye caɔa nagoo. Wèe ɛe piige nagoo wɛ, wèe di ɛe nibiige be wuu wɛ. ⁶ Lee wuu na wù ganha bu da gori yaha ɛmunumɔ na ba pusamaa ɛe wɛ! Wù kori yaha ɔɔi na, wù já wùye na! ⁷ Yi li ce na piige ni sipyii ya ɛmunumɔ, piimu be pu wa sinme pe gbuu fo na ɔɔa wuu puyɛ na ge, piige ni pee be ya pu gbuu. ⁸ Ga wèe piimu pu ɛe caɔa nagoo ge, wù já wùye na! Wù n'a daa ni taanɛɛɛge le wùye ni ba kashɛnɛmɔ wo ɔɔa fadeye ɛe me wɛ! Wù ɔɔa uro pye wù tadaɔa, tee di bye wù mu ba ɔɔa ɔɔa ɛe wɛ. ⁹ Bani Kile ya ta li ɔɔa wolo wu wo loyire le di ba do wèe ɔɔa ni wɛ. Ga w'a li ɔɔa wolo wèe di ba ɔɔa uro ta wù Kafɔɔ Yesu Kirisa gbɔɔɔ ni. ¹⁰ Lee wuu na Yesu ya xu wèe ɛge, kɔnɔ w'a pye ɔɔi na la, wù shiin ya xu la, wù ba binne pye ni wu ni wu cabaɔa.

¹¹ Ayiwa, lee wuu na, y'a yiye yeri, yi da lowagaa leni yiye ni ma na jo ba y'a tee na li pyi na xɔ wɛ.

Yeriyeri jomɔ pa

¹² Ayiwa na cebooloo, na fara lee beeri na, piimu p'a puyɛ kan, na yi kalaa n'a daa wu wo koo li ni, na yi yeri Kafɔɔ wo koo li ni ge; w'à li shaa yi mu jo y'a baraga teri pee na. ¹³ Yi pu yaha see tayahaɔa ni! Pu kaa di da dan yi ni pu labye wu wuu na! Y'a yi wo ɛiifɛɛɛ ti pyi ni nariɛe ni yiye te ni!

¹⁴ Na cebooloo, wèe ya yi ɛe, piimu p'a puyɛ yaha saafɛɛ, na kapyɛɛe she ge, y'a pee yeri! Lowaa ɛe piimu ni wɛ, yi da lowaa leni pee ni! Piimu wo baraga k'a cɛɛ ge, yi da pee teri! Yi beeri di yiye co ni loxulo ni!

¹⁵ Y'a yiye kasɛri, yi ganha bu wa yaha wu kakuunɔ taga kakuunɔ la wo foo tɔ wɛ. Y'a kasaɔa pyi yiye mu tuun beeri ni! Yi da ki pyi sipyii pusamaa beeri mu.

¹⁶ Yi pye ni fundanga ni tuun beeri ni! ¹⁷ Yi da Kile ɛe gbee! ¹⁸ Y'a fɔ kaan Kile mu keree beeri ni. Lee Kile w'a zhaa yee mu Yesu Kirisa wo kariɛɛge ki funɔa ni.

¹⁹ Yi ganha bu Fefɛɛɛ Muna li koro tɔ yi zɔɔ pu na wɛ. ²⁰ Kile ya wu kafila wu kaan piimu mu pu na yu ge, y'a wee kafila wu jateni. ²¹ Yi da wu bɛɛri suguri xuuni, wemu w'a ɲɔ wu ni ge, yi da wee luu! ²² Wemu w'a kolo wu ni ge, y'i wee yaha shan!

Pɔli fò mujuu

²³ Ayiwa, Kile we w'a ɲaɲiɲe ki kaan ge, weeye pyaa ki yi pye fɛɛfɛɛ! Yi zɔɔ pee, ni yi munahaa kee, na fara yi ceppuuro ti na, yi bɛɛri di gori yaha fɛɛfɛɛ fo na she ɲɔ

wù Kafɔɔ Yesu Kirisa cabaɲa ki na, fɔɲɔɲɔ tene ganha bu da we xuu we wa shishiin na wɛ. ²⁴ Kile we w'a yee yiri ge, ɲɔmɛɛ fɔɔ wu ɲe wii. Wee ninumɔ wu da yee mara lee maragana li na.

²⁵ Na cebooloo, yi be p'a Kile ɲɛɛri wù be mu. ²⁶ Y'a cebooloo pu bɛɛri shaari ni taanɲɛɛge fò ni. ²⁷ N'a li shaa yi mu Kafɔɔ mɛge ki wuu na, jo yi la le yiye ni y'i we sɛmɛ we kalaa cebooloo pu bɛɛri mu.

²⁸ Kile wu wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wo niime wu kan yi mu.

2 TESAKONIKI SHEEN

Jɔɔɔ yɛ mu we sɛmɛ we d'a tun wɛ?

Tudunmɔɔ Pɔli w'a we sɛmɛ shuun wo we ka na tun Tesaloniki egilizi wu mu. Korente kulo li ni Pɔli di bye na pii sɛmɛ shuun we ka (Kapyegɛe 18:5).

We sɛmɛ we kakana ɲuɲɔ

We sɛmɛ we kakana ɲuɲɔ nigbɔɔ ki ɲɛ na Kafɔɔ wo pana shuun wuu li jomɔ pu jo taha. Wu bi fɛnhɛ lee jomɔ jo wu sɛmɛ nizhiime wu ni. Waha wa wu bye wu pana shuun wuu li keree ki ni. Pii bi yu na xɔ bɛ na Kirisa ya pa na xɔ. Ga Pɔli ya yi ɲaha jo pu mu wu sɛmɛ wu ni na Kirisa wo Pɛn wu wu da venhɛ ba ɲaha na. Na kanhama nigbɔ pu da ba fɛnhɛ bye, na ga Kiricɛɛn p'a yaa na yatɛnyɛ waha, na lowaa ta pee kanhama pu ni.

Sɛmɛ wu kafila ɲugbɔɔ

Pɔli ya lowaa leni Tesaloniki n'a daa fɛɛ pu ni. Yesu na ba ba wu ba kiiri wu kɔn kɔngana lemu na ge, a w'i yee bɛ ɲaha jo pu mu.

ɲaha shɛshɛɛɛ temu na ba bye yani Kafɔɔ wu pa ge.

Pɔli ya Kile ɲɛɛri Tesaloniki shɛɛn pu mu, na jo na pu bɛ p'a Kile ɲɛɛri weɛ mu. A w'i lowaa le pu ni na p'a kapyɛɲɛɛ pyi, na pu ganha bu da bye saa fɛɛ wɛ.

Pɔli duba ni wu fɔ mujuu.

Pɔli ni wu kapyɛɲɛɛni fɔ mujuu

1 Nɛ Pɔli, ni Silivɛn, ni Timote, wɛɛ p'a we sɛmɛ we ka. Wù To Kile, ni wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wo n'a daa fɛɛ piimu pu wa Tesaloniki kulo li ni ge, pee mu wɛɛ ya wu tun.

Wɛɛ ya yi shaari: **2** Wù To Kile ni wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wu niime ni ɲaɲiɲɛ kan yi mu.

Kiiri wemu na ba gɔn Yesu cabaɲa ge

3 Na cebooloo, wɛɛ ya yaa wɛɛ p'a fɔ kaan Kile mu tuun bɛɛri ni yee wuu na. Lee ya yaa mu bɛ, bani la l'a faraa yee wo n'a daa wu na na se ɲaha na. Taanɲɛɛge kemu bɛ ki wa yee ni yiye tɛ ni ge, la di faraa kee bɛ na na se ɲaha na. **4** Lee wuu na wɛɛ bɛ ma ɲuyirige taa wɛɛ ba yee kaa yu tuun wemu ni Kile wo n'a daa fɛɛ pu mu. Yee ya yiye pɔ pɔgana lemu na, na gori yaha n'a daa wu ni, na kawagaa ni kanhama pemu bɛɛri xu yiye ni ge, wɛɛ ma yee bɛɛri jo pu mu.

5 Ga na cebooloo, kii bɛɛri wa li shɛɛ na Kile na ba kiiri kɔn caɲa ka ni tiime ni. Kanhama tuugo bɛɛri y'a ɲaa ge, pee bɛɛri wa yee gbegele na yɛri Kile wo saanra | Kile saanra te ɲaha na, bani tee saanra ti wuu na yi wa kanhama pu ni. **6** Kile ya tii, piimu p'a yee kana ge, wu na ba yee wo kanhama pu foo tɔ pee mu. **7** Ga yee piimu pu wa kanhama pu ni ge, Kile na ba ɲmɔɔ kan yee mu, na li kan wɛɛ bɛ mu. Kafɔɔ Yesu na ba ba na yiri fugba we ni ni wu fanha mɛɛkɛɛ pu ni caɲa kemu ge, kee caɲa lee da ba bye. **8** Wu na ba ba ɲaɲiɲɛ ni. Pi-

imu pu ɲɛ pu ya Kile cɛ-ɛ ge, ni piimu pu ɲɛ pu ya sɔɔ wù Kafɔɔ Yesu bɛ wo Jozaama pu na-ɛ ge, wu na ba kanhama shan pee ɲuɲɔ ni. **9** Na wemu wu ɲɛ wu da ga xɔ-ɛ ge, weɛ na ba bye pii sipyii pii wo taa. Pu na ba pu kɔri na pu sanha lii Kafɔɔ na, p'i wa da ɲii taha bɛ wu sefɛɛɛ kɔɔɔ wuuro ti na wɛ. **10** Ayiwa, kee caɲa ki kunni Kafɔɔ na ba ba. Fɛfɛɛɛ sipyii piimu bɛɛri p'a dà wu na ge, pee bɛɛri na ba baraga taha wu na. Pee bɛɛri na ba wu ɲa, na fundanga pye. Yee bɛ na ba bye pee sipyii pu ni, bani wɛɛ ya jomɔ pemu wo yɛɛ pye yee mu ge, yee ya dà pu na.

11 Lee wuu na wɛɛ wa Kile ɲɛɛri yee mu tuun bɛɛri ni. Wɛɛ wa li shaa Kile mu jo w'a yi yiri na yi yaha koo lemu ni ge, wu yi pye y'i da ɲaari y'a sahaɲi ni lee ni. Wɛɛ wa li shaa Kile mu jo kasaɲaa kiimu k'a diri yi funyɔ ni ge, jo wu yi yaha y'i já y'a kee pyi wu sefɛɛɛ ti ni, wu yi wo n'a daa wu wo kapyɛɲɛɛ ki bɛɛri ɲ fa. **12** Lee bu bye, Kafɔɔ Yesu mɛge ki na ba pɛɲɲɛ ta yee mu, yee bɛ na ba pɛɲɲɛ ta wu mu. Wɛɛ wo Kile we, ni Kafɔɔ Yesu Kirisa wo niime wu funɲɔ ni lee da ba foro.

Jurumu Fɔɔ

2 Ayiwa na cebooloo, wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wo ba we, ni wɛɛ piimu na ba shɛ binne wu taa ge, wɛɛ wa yi ɲɛɛri lee wuu na jo: **2** yi ganha bu yi hakilee pu yaha pu wuregi tɔvuyo na wɛ, yi ganha bu yi jaalaa pu bɛ yirige na Kafɔɔ paduun w'a kɔ xɔ wɛ. Wa na zɔɔ na jo na Kile w'a yee jo weɛ mu w'a yu sipyii pu mu, kelee wa Kile jomɔ yɛɛ pyewo na yi jo, kelee pii na yi jo na wɛɛ p'a yi ka sɛmɛ ni na kan n'a daa fɛɛ pu mu. **3** Yi

ganha bu sipya wa shishiin yaha wu yi faanna faanna-gana la shishiin na wε. Bani yani Kafɔɔ cabaŋa ki nɔ ge, sipyii na ba fεnhe zhii Kile na fo xuuni. Lee bu bye, wee tuun wu ni Jurumu Fɔɔ † wu na foro yere. Kile na ba wee kyεegi fεfεε. ⁴ Sipyii ya pεeŋε tεri yaaga kemu bεeri na ge, ni Kile mεge ya yiri yaaga kemu bεeri na ge, wee Jurumu Fɔɔ wu na ba zhe yee bεeri ni. Wu na ba yiri na wuyε pεle na toro yee bεeri taaŋ, fo w'a ba she jε bε Kile-pεeŋε pugbɔhɔ ki bε ni, na diin wà, na jo na wee wu ŋε Kile we.

⁵ Tuun wemu ni nε bi bye ni yee ni ge, nε bi ma ye yu yee mu. Yee hakilee wa yi na-ε ge? ⁶ Ga lemu l'a kii keree kii ŋaha kɔn ki da bye nime-ε ge, yee wa lee cε. Lee wuu na we Jurumu Fɔɔ we da já ba wε, fo wu padu-un ba nɔ. ⁷ Lee bε na, Jurumu Fɔɔ wu keree k'a nɔ kɔn na byi ŋmɔhɔkɔ ni na xɔ. Ga lemu l'a wu yereŋε ge, ni lee ya bu she laha wà wε, wu da já kii keree kii pye wε. ⁸ Ga lee ba laha wà tuun wemu ni, Jurumu Fɔɔ wu na na foro yere. W'i bu foro bε, Kafɔɔ Yesu na ba wu sorogo ni wu nɔ kafεεge †† ni. Wu nibawo, wu nɔkɔ wu kpeεŋε na ba Jurumu Fɔɔ wu kyεegi fεfεε. ⁹ Wee Jurumu Fɔɔ wu na ba ni Shitaanni wo fanha ki ni. Wu na ba kakanhaŋaa ni kagbɔhɔkɔ tuuyo bεeri pyi. Ga can di wa lee la shishiin ni wε. ¹⁰ Wu na ba kakuŋɔkɔ tuuyo bεeri pyi, kɔnhɔ sipyii piimu na ba gyεegi ge, wu pee pi-ŋŋε. Pee sipyii pu na ba gyεegi, bani can wemu wu bi yaa wu pu shɔ ge, pu ya sɔk wee na wε, wu kaa bε di ya nɔhɔ taan pu mu wε. ¹¹ Lee wuu na Kile ya te sipyii faanna faanna sefεεε te yaha pa, tee di ba pu piŋŋε, kɔnhɔ p'i dà kafineye yi na. ¹² Lee na sipyaa sipya wu ŋε wu ya sɔk na dà can wu na wε, na tiibaara pye wu taa ge, Kile wo kiiri we na ba nɔ pee bεeri na.

Kile ya n'a daa fεε pu ŋaha bulo na pu shɔ

¹³ Na cebooloo, wèe kunni, wèe ya yaa wèe p'a fò kaan Kile mu tuun bεeri ni yee wuu na, yee piimu p'a taan Kafɔɔ mu ge. Bani Kile ya yee ŋaha bulo kɔnhɔ yee di bye shenshiilee na ŋuwuuro ta Fεfεεε Munaa li gbɔkɔkɔ ni. Lee Fεfεεε Munaa le l'a yee pye fεfεεε sipyii, yee ya dà dagana lemu na can wu na ge, na fara lee bε na. ¹⁴ Lee na Kile ya yee yiri. Wèe ya Kile Jozaama pemu wo yεε pye yee mu ge, lee baraga ni w'a yee yiri. W'a yee yiri kɔnhɔ yee di yi wo taa ta wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wo nɔkɔ wu ni. ¹⁵ Lee wuu na wù cebooloo, yi ganha bu da yi fungɔkɔyɔ yaha yi ŋeri-i dε. Wèe ya kalaa wemu bεeri kan yi mu ge, w'a pye ŋɔjomɔ wo la, wu shiin ya pye sεmε wo la, yi ganha bu wee kalaa wu yaha wu foro yi funyɔ ni wε.

¹⁶ Wù To Kile wemu ni wèe kaa ya taan ge, wee w'a lowaa kan wèe mu lemu li ŋε li da ga xhɔ wε, na fara tadaŋa nizaanŋa bε na wu wo niime wu gbɔkɔkɔ ni. Kafɔɔ Yesu Kirisa yε pyaa, ni wù To Kile ni, ¹⁷ pee pu luu le yi ni, p'i baraga bε le yi ni, kɔnhɔ kapyegee nizaanŋa di da yi ni, ni jogazaana.

† *Jurumu Fɔɔ: Wee ninumɔ pii ya byi na Jaxhali, wee wu da ba ba.* †† *Ezayi 11:4*

Pɔli ya jo na n'a daa fεε pu p'a Kile ŋεeri pee mu

³ Ayiwa wù cebooloo, yemu n'a da jo jomɔ p'i xhɔ ge, yee yi wa mε. Y'a Kile ŋεeri wù bε mu, kɔnhɔ Kafɔɔ wu jomɔ pu da jaaga p'a se ŋaha na tɔvuyo na; sipyii bε di da baraga tεri pu na ba yee wa baraga taha pu na tahagana lemu na wε. ² Yi da Kile ŋεeri wù mu sanha kɔnhɔ Kile di wù tánha sipyikuuyo yi wo kapyeguŋɔkɔ ki na. Bani kɔŋɔ sipyii bεeri ya gbara pu dà Kafɔɔ na wε. ³ Ga Kafɔɔ ŋε ŋomεε fɔɔ. Wu na ba baraga le yi ni, na yi tánha Shitaanni na. ⁴ Wèe ya dà li na Kafɔɔ baraga ni jo yemu wèe ya yu yee mu ge, yee wa yee koo ŋaari. Lee koo le shiin yi wa da da ŋaari bε. ⁵ Kafɔɔ w'a koo sheε yi na, kɔnhɔ yi zɔkɔ pu da ŋini Kile wo taanŋεεge ki na. Loxulo le li bye Kirisa ni ge, lee di bye yi ni!

Yi bεeri ya yaa na kapyeŋεε pyi

⁶ Ayiwa wù cebooloo, w'à da pe jomɔ pe jo waha yi mu Kafɔɔ Yesu Kirisa mεge na. Kalaa we wèe ya kan yi mu ge, n'a daa fεε piimu pu ŋε pu ya ŋaari na sahanji ni wee ni wε, fo na kapyeŋεε she na diin na ŋaari na yeree ge, yi laraga kɔn pee na. ⁷ Yee ya yaa na ŋaari ŋaarigana lemu na, y'i saha ni wèe wo ŋaarigana li ni ge, yeeyε pyaa wa lee cε. Bani tuun wemu ni wèe di bye yee yiri ge, wèe bi ta wùye yaha lapyebaalaa, na diin na ŋaari na yeree wε. ⁸ Wèe bi ta na li sipya wa shishiin mu ma ni wε. Ga wèe bi kanhama soro, na kapyeŋεε pyi caŋa ni piige, kɔnhɔ wù ganha bu da bye tuguro wa shishiin ŋunɔ ni yi ni wε. ⁹ Li wa nago kanna li ya saha wèe p'a li yee ŋunɔ ni-i dε! Ga wèe ya lee pye na she yee na, kɔnhɔ yi bε di da se lee koo li ni. ¹⁰ Tuun wemu ni wèe di bye yee yiri ge, wèe bi ma yi yu na wari yee mu jo: «Sipya wemu bu kapyeŋεε she, weefɔɔ ya yaa w'a li bε wε.»

¹¹ Lee bεeri funŋɔ ni wèe ya logo na sipyii pii pu wa wà yee ni, pee ya kapyeŋεε she, na diin na ŋaari na yeree, na puyε leni sipyii piitiilee wo keree ni. ¹² Ayiwa, w'à li shaa pee sipyii pu mu xuuni wù Kafɔɔ Yesu Kirisa mεge na, jo pu la le puyε ni, p'i ŋaha tii ni pu kapyeŋεε ni, puyε pyaa di yere ni pu ŋɔshaga ni.

¹³ Na cebooloo, le bεeri funŋɔ ni. yee kunni ganha bu ganha kasaanŋa bye taaŋ wε. ¹⁴ Wèe ya jomɔ pemu jo yi mu we sεmε we ni ge, sipyaa sipya w'a pee jomɔ pu she ge, y'a wufɔɔ kaseri; y'i laha wufɔɔ na kɔnhɔ wuyε pyaa k'i zhiige. ¹⁵ Lee bε na, yi ganha bu wufɔɔ pye yi pεn wε dε, ga yi wufɔɔ yeri ceboro yεεmε ni.

Duba ni kurogo fò

¹⁶ Wù Kafɔɔ, ŋaŋiŋε fɔɔ wuyε pyaa k'a ŋaŋiŋε kaan yi mu tuun bεeri ni, kangana bεeri na! Kafɔɔ wu pye ni yi bεeri ni! ¹⁷ Nε Pɔli yε pyaa k'a le fò mujuu le ka na keye yi na. Nε wo fε pu wa pere na wo sεmεε pu bεeri na. Nε wo kama pe pu wa pe.

¹⁸ Wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wu niime kan yi bεeri mu.

1 TIMOTE

Jɔɔ mu we sɛmɛ we d'a tun wɛ?

Tudunmɔɔ Pɔli w'a we sɛmɛ we tun wu kalaapire Timote mu. Timote to wu bye Gireki (Kapyege 16:2). Wu nu nɛ Yawutu, wu mɛgɛ di nɛ Inisi, wu nule mɛgɛ di nɛ Loyisi (2 Timote 1:5). Wu ni Pɔli ya pinne Kile Jomɔ yɛrɛ li wo naragaa niɛhɛɛɛ pye. Wu kulo mɛgɛ ki nɛ Lisitiri na foro Likawuni fiige ki ni. Kee niɛa wogo nɛ Turuki fiige ki niɛ ni (Kapyege 16:1-3). Pɔli ya pa wu yaha kari Kile Jomɔ yɛrɛ na Tesaloniki ni Korɛnte ni.

We sɛmɛ we kakana nɔɔ

Ali na li ta bɛ Timote nɛ Kile wo kapyebyii pii wo nɔɔɔɔɔɔ, Pɔli ya lowaa le wu ni labye wu kabaɔa na, w'a bi we-mu kaa le Timote keɛ ni Efese kulo li ni ge (1 Timote 1:3). A w'i egilizi wu gbegelegazaana ni karamɔɔɔ-kafinejuu pu wo nɔɔɔ cɛri cɛri wo kalaa kan wu mu.

Egilizi keree ya yaa na shɔɔnri shɔɔnrigana lemu na ge, a Pɔli di yee bɛ le sɛmɛ wu ni Timote mu (1 Timote 3:14,15).

Sɛmɛ wu kafila nɔɔɔɔ

Pɔli ya Timote shaari, na wu pye na wu kasɛɛgɛ yaha wuyɛ na karamɔɔɔ-kafinejuu pu shizhaa na, wee Pɔli di bye wu mu naha sheshɛɛɛ.

N'a daa fɛɛ bu puyɛ pinne egilizi ni tuun wekɛ ni, lemu p'a yaa na pye ge.

Egilizi wu nahagbaa fɛɛ ni wu kapyebyii ni pu labye keree.

Pɔli ya samɔɔɔ le Timote ni na wu pye naha sheshɛɛɛ nizaara pusamaa mu.

Pɔli ya Timote kalaa, na wu yeri nɔɔɔɔɔɔ ni naxhugoshaa ni buloo ni sipyii piitiilee wo keree shizhaa na.

Pɔli fò mujuu

¹ Nɛ Pɔli, Yesu Kirisa tudunmɔɔ, na saha ni wù Shɔɔɔ Kile wo nidaan, ni wù tadaɔa Yesu Kirisa wo nidaan ni; nɛ w'a we sɛmɛ we yàa. ² Na wu tun mu Timote mu, mu wemu w'a pye nɛ ja yɛ pyaa pyaa n'a daa wu funɔɔ ni ge.

Wù To Kile ni wù Kafɔɔ Yesu Kirisa ni, pu niime kan ma mu, p'i da nɔɔɔ naari ma na, p'i nariɛ kan ma mu. †

Karamɔɔɔ-kafinejuu

³ Ayiwa, nɛ nigariwo Masedɔni fiige ki ni, ba n'a yi jo waha ma mu wɛ, nɛ la ki nɛ m'a diin Efese kulo li ni. Bani sipyii pii pu nɛ wà piimu ya kalaa watii kaan sipyii pu mu ge, yi jo m'a yi waha pu mu xuuni na pu kee kalaa tuugo ke nɔɔ yaha. ⁴ Na pu ganha bu da puyɛ yaha da taashiine li wo kafilale yu, p'i da puyɛ kilee shenlɛɛ wo tehene baa ceboo-tiritɔɔɔ wo sipyii meye na wɛ. Nakaara yɛ nigin pee jomɔ pe ya yirige. Pu nɛ Kile nidaan wɛ, p'i ya se ni n'a daa wu bɛ ni naha na wɛ.

⁵ Pe yeri yeri jomɔ pe kapuɔɔ ki wa, kɔnhɔ taanɛɛgɛ di já ta pii sipyii pii ni. Kee taanɛɛgɛ ke, zɔfɛɛɛɛ ni kee ya fòro, ni fungɔnsaana, ni n'a daa can can wo. ⁶ Pii wa lee koo le na, na li yaha wà, na diin na nɔɔɔ baa kafila

ye yu, na puyɛ piinɛ. ⁷ Pu funɔɔ ki nɛ mɛ p'i puyɛ pye saliya karamɔɔɔɔ. Ga, li can koo ni, ye pu wa yu, na sipyii pu kalaa keree kiimu ni fo na daa puyɛ na ge, puyɛ pyaa kii ya lee la shishiin kɔri cɛ wɛ.

⁸ Saliya wu kunni ya nɔ, w'à lee cɛ; ga fo wù ba wu koro naari li naarigana na dɛ. ⁹ Wèe ya li cɛ na jo saliya wa shishiin ya tenɛ sipyitiimeɛ kaa na wɛ. Sipyikuuyo kaa na w'a tenɛ, ni n'a she fɛɛ, ni piimu pu nɛ pu ya fyagi Kile na-ɛ ge, ni jurumupyii, ni Kile nɔɔɔ cobaalaa, ni pii p'a Kile mɛgɛ kyɛɛgi ge, ni piimu p'a pu tii ni pu nii gbuu ge, ni sipyigbuu pusamaa, ¹⁰ ni dɔɔɔ, ni namaa piimu ya puyɛ sinneɛ ge, ni piimu p'a sipyii coni na bereɛ ge, ni kafinejuu, ni piimu p'a gari Kile na kafineyɛ nɔɔ taa ge, ni kaa lemu beeri li nɛ li ya saha ni kalaa can can wo wu ni-i ge. ¹¹ Kile Jozaama pemu kaa l'a le nɛ keɛ ni ge, pee ni wee kalaa w'a foro. Masɔɔɔ fɔɔ Kile wo nɔɔɔ wu kaa pee Jozaama p'a yu.

Pɔli ya baraga taha Kile na wu ceme pu wuu na

¹² N'a baraga taha wù Kafɔɔ Yesu Kirisa na. Wee w'a fanha kan nɛ mu nɛ na we labye we pyi. W'a dà nɛ na, na nɛ lɔ na pye we labye we pyevɔɔ. ¹³ Nɛ wemu wu bi Yesu mɛgɛ kyɛɛgi ge, nɛ wemu wu bi n'a daa fɛɛ pu naani ge, nɛ wemu wu bi Yesu fanri ge, ga lee bɛ na Kile ya nɔɔɔ naari nɛ na. Bani nɛ bi kii beeri pyi ki cɛbaara ni n'a daa baara funɔɔ ni. ¹⁴ A Kafɔɔ di niime nigbɔ tirige nɛ na. N'a daa, ni taanɛɛgɛ kemu k'a daa

† We duba we nɛ Kiricɛn fò kangana.

Yesu Kirisa wo karijεεge ki ni ge, w'a yee kan ne mu. ¹⁵ Can jomɔ pu ne pe, sipyii beeri ya yaa pu sɔɔ pemu na ge: Yesu Kirisa ya pa korjɔ puga ni, wu ba jurumupyii nɔɔ wolo. Ne Pɔli w'a pye jurumupyii pu beeri niguumɔ. ¹⁶ Ga lemu kaa na Kile ya nɔɔ naari ne na ge, lee li wa me. Ne wemu w'a pye jurumupyii pu beeri niguumɔ ge, Yesu Kirisa funɔɔ k'a pye wu wo loxulo li beeri di je ne ni, kɔnhɔ cabaya na, piimu na ba da wu na, p'i nii sicuumɔ ta ge, ne bye pee mu naha sheshεεε. ¹⁷ Tuun beeri wo Saangbɔ we, wu da ga xhu we, wa di ya wu naa we. Wee ye nigin pe wu ne Kile. Pεεne ni masɔɔ k'a deri wu na gbee! Amiina. ¹⁸ Ayiwa, na ja Timote, tuduro te n'a da jo ma mu nime ge, tee ti wa me: Sipyii p'a jomɔ pemu ta na yiri Kile yiri, na pu jo we mu we wu tuun wu ni mu shizhaa na ge, pee jomɔ pe pye ma tadanɔ, m'a maye pɔ labye wu na, ma da yogo yu n'a daa wu kaa na. ¹⁹ La le maye ni m'a n'a daa wu co xuuni ni fungɔnsaanɔ ni. Pii ya kee fungɔnsaanɔ ke she, a pee wo n'a daa w'i gyεegi ba lɔhɔ kɔɔ ma gyεegi me lɔhɔ ni we. ²⁰ Namaa shuun wa ne wa na Imene ni Alekisandire. Pee namaa shuun wu be ya pye pee sipyii p'a. Lee wuu na ne pee nɔ yaha Shitaanni mu wu pu kanha xuuni, kɔnhɔ p'i li ce na Kile mekyεεεge ya nɔ we.

Kile neerigana

2 Ayiwa kaa nigin wemu ne fenhe na zhaa ge, lee li wa me jo y'a Kile neeri sipyii pu beeri mu: Y'a neerege nigbɔhɔ pyi; y'i da Kile neeri kɔnhɔ w'i niime tirige sipyii pu na; y'i da baraga teri wu na pu wuu na. ² Y'a Kile neeri saannaa pu mu, ni sipyii piimu beeri tɔɔɔ ki ne fanha keree ki ni ge, kɔnhɔ wu ja nari ne ta, wu naha di nige, wu da Kile pele, wu da wu koo li naari naarigazana na sipyii pu naha taan. ³ Lee li wa nɔ, lee shiin li wa dan be wu Shɔɔɔ Kile ni. ⁴ Bani wu funɔɔ ki wa sipyii pu beeri di shɔ, p'i can wu ce. ⁵ Bani Kile nigin pe ye wu ne; susurodege me nigin pe ye be di ne Kile ni sipyii pu te ni. Wee ne Yesu Kirisa, wee wemu w'a pye Adama pya ge. ⁶ W'a wuyε kan saraga na pye sipyii pu beeri wo jurumu saraa. Kile bi tuun wemu wii ge, ba wee ya pa nɔ we, a wu lee pye na she, na wu funɔɔ ki ne sipyii pu beeri di nɔwuro ta. ⁷ Lee wuu na, Kile ya ne pye ye pye wu ni tudunmɔ. Shi wemu ne Yawutuu-i ge, Kile w'a ne tun na ne wu wee shi wu kalaa n'a daa wu wo koo li ni, di Kile wo can wu she pu na. Can ne yu me yi mu de; kafineye be we!

Cee ya yaa na naari Kile koo li ni naarigana lemu na ge

⁸ Ayiwa, ne funɔɔ ki wa namaa p'a Kile neeri xuu beeri ni, ma pu keye yirige fugba we ni ni fungɔnsaanɔ ni. Lee ganha ba byi na taha loyire na, kelee ni nakaara ni we.

⁹ Ne funɔɔ ki wa cee pu be di da pu wo faya yi leni yi legazaana na. Faya yemu y'a da pu nɔhɔ tɔ ge, p'a yee leni. Pu ganha bu da da pu nɔyɔ puu pɔganɔ kii shi tuuyo na we. Pu ganha bu da pu pushaga yalere pye sanni, kelee perewa kuun we, p'i ganha ba fe war-

ijeheme faya feni we. ¹⁰ Ga pu pushaga yalere ya yaa ti pye na kasaanɔ pyi. Cee beeri w'a jo wu da Kile pele ge, lee w'a yaa na byi. ¹¹ Lee kadugo na, cee p'a yaa na cari cari puyε na kalaa wu kanduun ni, na puyε tirige, na niwegee shan. ¹² Ne funɔɔ wa nago cee p'a kalaa kaan namaa mu n'a daa fee pu tapinnege ni we, kelee na puyε yaha namaa nɔɔ we. P'a yaa na cari cari puyε na, na niwegee shan. ¹³ Bani Adama Kile ya fenhe ya naha na, na na Awa ya taha wa. ¹⁴ Shitaanni di ya fenhe Adama faanna di wu piinnege we. Awa w'a faanna ta na wee piinnege, a lee di ba ni nɔmεεyahana ni. ¹⁵ Ga Kile na ba cee nɔɔ wolo pu sege ki funɔɔ ni. † Kile na ba pu nɔɔ wolo ni p'a sɔɔ na gori yaha n'a daa we, ni taannegege ki ni, na puyε co, na puyε pye fee fee na yaha Kile mu.

N'a daa fee pu wo nahagbaa fee naarigana

3 Ayiwa, p'a jo na: «Wa bu da wu funɔɔ na ne wu wuyε kan, w'i bye n'a daa fee pu wo nahagbaa fɔɔ, labye nizaama feni wufɔɔ nii ya foro.» Can wu ne wii! ² Lee wuu na n'a daa fee nahagbaa fɔɔ ya yaa na pye sipya wemu w'a tii ge, jaagi baa fɔɔ, cee nigin cepoo, w'i ja wuyε na, w'i tene yaha wuyε na keree beeri ni. W'i bye torogazaana fɔɔ, wu da nabuun tirige wu puga. W'i da w'a kalaa kangana naha ce. ³ Wu ya yaa na pye yagbagba, kelee kafugo fɔɔ we. W'a yaa na pye nuberε fɔɔ, wu ganha da bye yokɔn, kelee wari lakuunɔ fɔɔ we. ⁴ W'a yaa w'a jani wu kɔɔn na, wuyε pyaa nagoo di da wu nɔmεεε conɔ, pu da baraga teri wu na. ⁵ Lee be we, sipya wemu ya ja wu puga na we, dii weefɔɔ di da ja n'a daa fee mara maragazaana na we? ⁶ Wu ya yaa na pye n'a daa fɔɔ nivomɔ we, lee be we tabaara na ja je wu ni, lee funɔɔ ni kiiri na do wu nɔɔ ni ba w'a to Shitaanni nɔɔ ni we. ⁷ Piimu ne Kiriceen we, pee be ya yaa na wufɔɔ mesaana yu, kɔnhɔ pu ganha ba zɔjuuro ni fanhara teri wu na, wu nehe wu ba jo Shitaanni wo tifuugo ki na we.

Piimu p'a nahagbaa fee pu teri labye wu na ge

⁸ Ayiwa, piimu p'a n'a daa fee pu wo nahagbaa fee pu teri ge, pee be ya yaa na pye see sipyii. Pu ganha ba kafila shuun yu we. Pu ya yaa na pu fanha nehe yagbaya yiri we, p'i ya yaa na naafuu shaa tifierebaara ni we. ⁹ Kile ya can wemu jo pu mu ge, p'a yaa na da wee na, na gori yaha wu na ni fungɔnfige ni. ¹⁰ P'a yaa na fenhe pu taanna taanna wii xuuni jaagi xuu wa bye w'i ya ta pu na we, wee tuun wu ni p'i na pu le labye wu ni. ¹¹ Pu bu da cee, pu be ya yaa na pye see sipyii. Pu ganha bu bye cee piimu ya sipyii meye kyεegi we. P'i tene yaha puyε na keree beeri ni. P'i bye nɔmεεε fee keree beeri ni. ¹² Namaa piimu p'a nahagbaa fee pu teri ge, pee be ya yaa pu pye cee nigin nigin cepee. P'i da pu na pu nagoo biini xuuni, na pu kɔnhɔ sipyii beeri co cogazaana na. ¹³ Piimu p'a pu wo labye wu pyi wu pye-

† Karijεεge nɔmεε Nilee l'a yi yu na dahala na Ja wa na ba se cee wo sege ki funɔɔ ni wemu na ba bye korjɔ Shɔɔɔ ge.

gana na ge, pee na ba baraga ta, na lowaa ta n'a daa wu ni Yesu Kirisa wo karinjεεge ki ni.

Kile koo li ηmχhχw t'a foro kpεεnge na

¹⁴ Ayiwa Timote, nε kunni wa we sεmε we tunni ma mu. Ga nε giin jo nε bε wa da mχ di she ma yiri wε. ¹⁵ Lee bε na, nε we tunni ma mu kχnhχ di ba dεrεε mχ di ya she wε, m'a yaa m'a lemu pyi Kile wo kpχχn li sipyii pu tε ni ge, m'a lee cε. Kile wemu wu wa nii na ge, wee wo n'a daa fεε pu nε lee kpχχn li wo sipyii. Pee pu nε n'a daa wu wo can wu tidinjε, ni wu nuziginε. ¹⁶ Nakaara baa, wεe wo Kile koo li ηmχhχw t'a sii tii peλε.

W'a pye ba sipiyawyii nε wε.
Fεfεrε Munaa ya li she na w'a tii,
a mεlekεε bε di wu ja.
Wu keree ki Jozaama ya jo
shi wu ninε ni koηχ ke kabaya ye bεeri na,
a sipyii pii di dā wu na.
A Kile di wu yirige durogo,
na she wu le nχχw ni fugba we ni.

Karamχw-kafinejuu pu wo keree

⁴ Ayiwa, Kile Munaa l'a yi yu na fiinjε wu mu na koηχ taaxχw ni, pii na ba n'a daa wu koo li yaha, na daha nafaanra fεε pii feni. Pee wo kalaa we di nε Shi-taanni wo. ² Karamχw-kafinejuu, shuun shuun jovεε p'a, kakuuyo y'a piimu wo zχχw ni fo na pu wχ ba na tasogonχ nε-ε ge, pee pu da ba pu faanna, na pu pi-injε. ³ Pee sipyii pii ya n'a daa fεε pu kalaa na li ya ηχ sipyii p'a puyε lenjεε wε. Na yaliye ya bε sheε na yee bε ya yaa p'a yi li wε. Na ta Kile d'a yanmuyχ bεeri yāa, piimu pu nε ηcmehεε fεε, pu d'a can wu bε cε ge, pee ba da yi li, pee di baraga taha wu na. ⁴ Yaaga bεeri Kile ya yāa ge, yi bεeri y'a ηχ. Wεe ya yaa na yalige ka shishiin tuugo shege wε. Li tχhεnε li nε wu ba da ki li, wu baraga taha Kile na. ⁵ Bani yaaga bεeri wεe da lii ge, Kile ma kee pye fεfεε wu jomχ pe ni wεe wo Kile-ηrεrεge ki baraga ni.

Kirisa wo kapyebye nizaama

⁶ Ayiwa Timote, ma bu jā kii keree kii she cebooloo n'a daa fεε pu na, ma na ba bye Yesu Kirisa wo kapye-bye nizaama. Ma na ba li she lee funηχ ni na m'a kalaa xuuni n'a daa wu jomχ pu ni. Kalaa can can wo wemu wo koo m'a ηaari ge, na m'a kalaa lee koo li bε ni xuuni. ⁷ Ayiwa, kafilale wemu wu nε wu ya foro Kile ni-i ge, ni ηunχ baa jomχ pe, ma ba yee nuri wε. Ga ta mayε taanni Kile nii fyaara ni, m'a dee lee na. ⁸ Na ma ceepu-uro taanni yatenwaya ni, lee wo kaηχ wa keree kii ni. Ga na mayε taanni Kile nii fyaara ni lee ya keree bεeri ηχgi. L'a wεe nijaa ηχgi ke koηχ ke na, na wεe ηiga bε ηχgi. ⁹ Jomχ pe n'a yu yee mu ge, p'a sii tii fiinjε, sipyii bεeri ya yaa na sχχ pu na. ¹⁰ Ayiwa, lee wuu na wεe ya kapyerεε pyi, na yogo tunni, bani Kile nii wo wu nε wεe tadaηa. Wee w'a pa Adama nagoo pu bεeri shχ, piimu kunni p'a dā wu na ge.

¹¹ Ta kii keree kii yu m'a wari pu mu, ma da pu kalaa ki ni. ¹² Ma ganha da wa shishiin yaha wu ma fanha na ma nε nχhχcεrεε wε. Ga ma jogana li yaha l'i bye n'a daa fεε pu mu naha shesheεrε, ni ma ηaarigana li ni, ni ma taanηεεge ki ni, ni ma n'a daa wu ni, m'a funηχ fi-injε, kχnhχ n'a daa fεε pu da ma taanni. ¹³ La le maye ni ma da Kile Kafila wu kalaa sipyii pu mu, ma da pu yeri, ma da pu kalaa yani di ba she wā ge. ¹⁴ Kile ya loolodaa lemu kan ma mu m'a wu labye wu pyi ge, ma ganha bu lee yaha kadugo yiri wε. Kile w'a lee loolodaa li kan mu mu. N'a daa fεε pii na w'a yee naha she p'a pa jo mu mu. Wee tuun wuyε pyaa ni, egilizi ηahagbaa fεε p'a pu keye taha mu na, na Kile ηεeri mu mu. ¹⁵ La le maye ni ma da wee labye we bεeri pyi m'a ηχgi, m'a maye kan wu mu xuuni; kχnhχ pu bεeri di li ηa na m'a se naha na Kile labye wu ni. ¹⁶ Hakili yaha ma ηaarigana li na, m'a hakili yaha ma kalaa pyegana li bε na! La le maye ni m'a kii kapyerεε kii co ni keye shuun ni! Lee bu bye, ma na ba maye ηunχ wolo, piimu bε pu wa ma jomχ pu nuri ge, ni pee bε.

Timote ya yaa na lemu pyi n'a daa fεε pu bεeri mu ge

⁵ Ma ganha bu da kafilawa jo ni egilizi nχhχε wa shishiin ni wε, ga wu yeri ni loxulo ni ba ma to nε wε. Ma da lεvεε pu bε yeri lee yerigana li na ba ma cebooloo nε wε. ² Ma da celee pu yeri ba ma nii nε wε, ma da cepiire ti yeri ni tiime ni ba ma ceboroshaa nε wε.

Naxhugoshaa tεgegana

³ Cεe piimu wo namaa ya xu, sipya wa shishiin di nε pu shizhaa na-ε ge, m'a kaseεge yaha pee na. ⁴ Ga nagoo bu da naxhugoshχ wemu mu, kelee nabiyε, tee nχhχpiire t'a yaa na fenhε na Kile nii fyaara taanni, p'i pu sefεε pu tεge. Pu sefεε p'a lemu pye pu mu ge, p'i da lee foo tχni pu mu. Lee l'a dan Kile ni. ⁵ Naxhugoshaa piimu pu nε tεgeηχχ ya sii pu na can na-ε ge, pee ma Kile pye pu tadaηa, na wu ηεeri cana ni piige, kχnhχ wu pu tεge. ⁶ Ga naxhugoshaa piimu p'a puyε yaha ke koηχ ke wo ηidaan keree yε na ge, pee ya xu na xχ, ali na pu yaha pu na nε bε nii na. ⁷ Ayiwa, ta sipyii pu kalaa kii keree kii ni, kχnhχ pee cεe pu da lee koo li ηaari, jaagi xuu wa ganha bu ba da pu na wε. ⁸ Sipya wemu bu bye wu ya kaseεge yaha wu puga sheen na wε, pu da jo wu kpχχn sheen susu na wε, weefχχ ya foro n'a daa wu ni fεfεε, ali wemu bε nε Kiricεn wε, wee bε ya ηχχ weefχχ na. ⁹ Naxhugoshaa piimu p'a yee kelεε gbaara ta, p'i ya ta gbaya yatii je nige wε, fo na puyε yaha nā nigin na ge, pee wo mεyε y'a da jā ga, kχnhχ n'a daa fεε pu da pee teri. ¹⁰ P'a yaa pu ta bε sipyii bεeri ya pu cε pu kapyegee nizaanηaa funηχ ni. P'a yaa pu ta na pu nagoo biini na ηχgi. P'a yaa pu ta pu bi nabuun tirige pu piyeyε, na pu kemεε xuuni. N'a daa fεε piimu pu bi se pu yiri ge, p'i da pu na bi pee tχχχ jii, † na kanhama fεε teri, na kasaanηaa tuuyo bεeri pyi. ¹¹ Naxhugoshaa pi-

† *χχχχ jii:*

imu pu ñe pu sanha ɛ-ɛ ge, ma ganha bu pee mɛye ka wɛ. Bani na saha ni ke koŋɔ ke la keree ni, pu funyɔ y'a ma bye gbajiire na, kee la k'a ma fanha tɔ Kirisa wo kapyenɛɛ ki na pee mu. ¹² Lee funɔŋ ni, p'a kiiri shan puyɛ ñuŋɔ ni; bani p'a bi koɔmɛ lemu lo na pee na da kapyenɛɛ pyi Kirisa ye nigin mu ge, p'a lee kyɛɛgi. ¹³ Lee bu bye p'a kapyenɛɛ she, na diin na ñaari piyɛye yi tɛ ni. Pu da daa lee ye na wɛ, p'a diin na kafi-lanɛhemɛ yu, na pu koɔyɔ leni sipyii keree ni. Yemu ñe nijoyo wɛ, p'a ganha na yee beeri yu. ¹⁴ Lee wuu na naxhugoshaa piimu pu ñe pu sanha ɛ-ɛ ge, nɛ funɔŋ wa p'i guri gbaya ya je sanha, p'i nagoo ta, p'i pu puga sheen co xuuni; koŋɔ wu pen wu ganha bu da kaa la shishiin ta wu na wu wu jaagi wɛ. ¹⁵ Bani pee cɛe pii ya n'a daa wu yaha na xɔ, na daha Shitaanni feni. ¹⁶ Naxhugoshaa pii bu da n'a daa foɔ wa kaban, weefoɔ wu pee tɛge; tee tuguro ti ya yaa pu tee taha n'a daa fɛɛ pu na wɛ, koŋɔ naxhugoshaa piimu pu ñe wà tɛgeɔɔɔ baa ge, n'a daa fɛɛ p'i ja yere ni pee ni.

Y'a baraga teri n'a daa fɛɛ nahagbaa fɛɛ pu na

¹⁷ Egilizi nahagbaa fɛɛ piimu p'a pu wo labye wu pyi wu pyegana na ge, pee ya yaa ni pɛɛɛ tɛhɛ shuun ni. Piimu susu p'a kanhama pu xu na yɛɛ li pyi, na sipyii pu be kalaa ge, pere. ¹⁸ Bani l'a ka Kile Kafila wu ni na: «Ma bu nu yaha wu shinma tanhana tanhana wu pya di foro, ma ganha bu wu ko ko wɛ.» [†] L'a ka be sanha na: «Kapyeyee ya yaa ni wu saraa ni.» ^{††19} Wa bu egilizi nahagbaa foɔ wa jaagi kaa la na, ma bu soɔ wee jaagi wu na wɛ, fo sipyii shuun kelee taanri be bu she da li seeri. ²⁰ Piimu p'a kori yaha jurumu na na byi ge, ta pee wo nahama pu yu pu na sipyii pu beeri niŋɛ ni, koŋɔ pusamaa ba kee ñaa, pu da fyagi kee shi bye na.

Pɔli wo yeri yeri jomɔ

²¹ N'a da yi jo waha ma mu, Kile ni Yesu Kirisa wuu na, ni w'a mɛɛkɛɛ piimu ñaha bulo ge, jo ma la le maye ni, ma da kii koɔmɛhɛ kii beeri koo ñaari; ma ganha bu wa koɔkoŋɔ wa na wɛ, ma ganha bu wa wolo wa ni kii keree kii funɔŋ ni wɛ. ²² Ma ganha bu keye gburogi daha sipya wa shishiin na, m'a duba pye wu mu m'a egilizi wu kapyenɛɛ le wu keŋɛ ni wɛ. Ma ganha bu binɛ ni wa ni wu jurumu na wɛ. M'a ma fungoŋɔ ki yaha ki nivige di bye.

²³ Ma ganha ba loho ye gbuu wɛ. M'a yaa m'a duven doɔni gbuu ma layara ti wuu na, ni yama tɔntoŋɔɔ kisaŋaa be wuu na.

²⁴ Ayiwa, pii wo jurumu wa ñaa kɛɛngɛ na na fiinɛ, na ta w'à li cɛ xɔ, na kiiri na ba goɔ pu na; ga pii di wa wà pee wo wu da ga ja je ni kurogo be wɛ. ²⁵ Mu pii wo kapyege nizaŋaa kii be wa ñaa kɛɛngɛ na na fiinɛ. Ali kiimu be ki ñe ki kaa ya jeni tɔvuyo na-ɛ ge, ki be ya ja kori yaha ñmɔhoɔ ni wɛ.

Buloo ya yaa na baraga teri pu kafɛɛ na

⁶ N'a daa fɛɛ piimu pu ñe buloo ge, pu beeri ya yaa na kasɛɛge ta pu kafɛɛ na, na baraga teri pu na xuuni, koŋɔ sipyii pu ganha bu da da Kile mɛge kyɛɛgi, p'i da wu wo kalaa wu fanri wɛ. ² Piimu wo kafɛɛ pu ñe n'a daa fɛɛ ge, pee be ganha ba pu kafɛɛ pu cɛɛɛɛ na bani pu beeri ya pye cebooloo wɛ de! Ga p'a yaa p'a kapyenɛɛ pyi pu mu ni pu fanha beeri ni, bani piimu mu p'a kapyenɛɛ ki pyi ge, n'a daa fɛɛ pu ñe pii, pu be pu ñe Kile wo taanɛɛge ki ni.

Karamoɔ-kafinejuu ni naafuu can can wo we

M'a yaa m'a sipyii pu kalaa lemu ni, ma da li yu m'a wari pu mu ge, lee li wa mɛ. ³ Sipya watii ba sipyii pu kalaa kalaa watii ni wemu ni wu Kafoɔ Yesu Kirisa wo fɛfɛɛɛ jomɔ pu ñe nigin wɛ, kelee wemu ni Kile koo li ñe nigin wɛ ge, ⁴ tabaara foɔ wu ñe weefoɔ. Wu ya yafin be cɛ wɛ. W'a ñeri ñuŋɔ baa nakaara foɔ. W'a ganha na yoyo koɔkoŋɔ ñuŋɔ baa jomɔ ye wuu na. Kee keree kii k'a ma ni ñepɛnwaa ni, ni yoyo, ni shehɛɛ, ni fungoŋku-uyo, ni nakaara nixhoŋanhara. ⁵ We wa shishiin hakili ñe wuyɛ mu pii sipyii pii ni wɛ. Pu ya can cɛ nige wɛ. N'a daa wu koo l'a ñeri pee mu naafuu sha koro.

⁶ Uun, Kile ñii fyaara ti kunni ñe ni kuduungbo ni sipya mu, wemu wo keŋɛ yataya y'a wu tinni ge. ⁷ Bani weɛ wa shishiin ya pa ni yaaga ni ke koŋɔ puga ke ni wɛ, wu niguriwuu di wa da guri ni yaaga ni wɛ. ⁸ Lee wuu na, wu bu ja na wu koŋɔ, ni wu faleye taa na xɔ, lee ya yaa li wu yaa. ⁹ Ga piimu p'a gilee naafuu fɛɛɛ feni ge; puyɛ pyaa wo lakuuŋɔ ni ñuŋɔ baa ñidaan, yee yi ma bye tifuugo na pu co, na boɔkoŋɔ shan pu ñuŋɔ ni, na pu kyɛɛgi fɛfɛɛ. ¹⁰ Bani wari la ki ñe kakuuyo tu-uyo ye beeri wo niŋɛ. Wari lakuuŋɔ ya je pii ni, a p'i bi-in, na n'a daa wu koo yaha, na kanhama nigbo shan puyɛ ñuŋɔ ni.

Pɔli ya yeri yeri jomɔ pemu kan Timote ye pyaa mu ge

¹¹ Ga mu Timote wemu wu wa Kile wo kapyeyii pu ni ge, mu wu laraga koŋɔ kii keree kii beeri na. La le maye ni m'a gori yaha tiime ni, ni Kile ñii fyaara, ni n'a daa, ni taanɛɛɛge, ni loxulo, ni ñubeŋɛ. ¹² Yogo ke m'a dunni n'a daa wu funɔŋ ni ge, la le m'a se ta. Ñii sicuumɔ pe pu ñe pu ya xhuu-i ge, m'a pee ta. Lee wuu na Kile ya ma yiri. Wee kafilasaama we ma be ya jo na ma wo n'a daa wu she. Lee ya pye sipyii niŋɛhemɛ ñii na. ¹³ Ayiwa, Kile wemu w'a ñamuyɔ yi beeri munahaa le ge, wee wa wu seeri ni Yesu Kirisa wemu w'a jo gbafeɛɛɛɛ Pɔnsi Pilate ñii na, na can jo wu mu ge. N'a da yi jo waha ma mu ¹⁴ jo kapyege kiimu kaa l'a le ma keŋɛ ni ge, la le fe ganha bu da ma na wɛ, jaagi xuu be ganha bu da ma na wɛ, fo na she ko wu Kafoɔ Yesu Kirisa cabaŋa ki na. ¹⁵ Wu paduun ga ba ko, Kile ye pyaa k'a da wu yaha ba. Saanna pu beeri wo Saan wu ñe wii, ni kafɛɛ pu beeri wo Kafoɔ. Wee wu ñe Kile nigin pe we, na ñe fanhaya yi beeri foɔ ni masoŋɔ foɔ wu ye pe. ¹⁶ Wee ye nigin pe wu ñe wu da ga xhu wɛ. Xuu we-

mu ni w'a tiin ge, wee xuu wu wo kpeenge ki bele funɔ ni, sipya wa shishiin da ga já gbara wu na we. Sipya wa shishiin nii sanha daha na wu na we, sipiyawyii la shishiin nii di wa da já daha be wu na we. Masɔɔ ni se-fɛɛɛ ti ne wu wuuro tɛhɛɛ baa fo gbee. Amiina.

N'a daa fɛɛ naafuu fɛɛ wo nibyii

¹⁷ Ayiwa, ke koɔ ke wo naafuu wu wa sipyii piimu mu ge, yi jo waha pu mu na pu ganha ba ɔsanga pyi we. Na pu ganha bu wee naafuu wu pye pu tadarɔ we, bani wee ya xhuu; ga pu Kile pye pu tadarɔ. Wee w'a yanmuyɔ yi beeri kaan we mu na neheɔ, kɔnhɔ wu já fundanga ta. ¹⁸ Yi jo pu mu na p'a kasaɔɔ pyi, na pu

pu kapyegɛɛ nizaɔɔ yaha k'i nehe; p'i keɛ mugi pu yataya na, pu da pu keɛ yanmuyɔ ya kaan sipyii pu mu. ¹⁹ Pu ba lee pyi, pu na ba naafuu nigɔ ta puyɛ na-ha na niga na, naafuu wemu w'a ɔ w'i ya gyɛɛgi be-ɛ ge. Lee funɔ ni pu da ba nii sicuumɔ can can wo ta.

Pɔli kurogo jomɔ

²⁰ Timote, kaa lemu l'a le ma keɛ ni ge, lee mara ɔ. Mayɛ tánha ke koɔ ke wo ɔɔɔ baa jomɔ pe na, ni kafineyɛ laɛ nakaara jomɔ pu na. ²¹ Sipyii pii p'a yu na pee ya wee laɛ wu ta. Pee ya piin na foro n'a daa wu koo li ni.

Ayiwa, Kile wu niime kan yi mu.

2 TIMOTE

Jɔɔɔ mu we sɛmɛ we d'a tun wɛ?

Kaso ni Pɔli bi bye Oromɛ kugɔɔ ni na we sɛmɛ we ka na tun Timote mu (2 Timote 1:8,16-17; 2:9). Wu funɔɔ ki bye wu Timote luu waha Kile wo labye wu feni, bani w'a bi li cɛ na wee Pɔli xuduun w'a ɔɔ xɔ (2 Timote 4:6).

We sɛmɛ we kakana ɔɔɔ

Shɔɔana lemu na Kile ya pee shɔ ge, Pɔli ya Timote funɔɔ to lee keree na (2 Timote 1:9). Na Timote wu pye sɔɔɔsi nijemɛ wu wu funɔɔ yaha nidogo na Kile na wu ɔaha co bani Kile w'a wu yiri. Na wu pye Kafɔɔ wo bulo. Na wu ganha bu bye yokɔn wɛ, ga na wu da sipyii kalaa can wu ni (2 Timote 2:24-26). Pɔli ya Timote sɔɔnmi ke kɔɔɔ ke taaxɔɔ li keree shizhaa na (2 Timote 3:1-9). W'a wu fiin sama jo na waha Timote mu, wee wemu kaa l'a bi dan wu ni ba wuyɛ pyaa ja ɔɛ-ɛ ge.

Sɛmɛ wu kafila ɔɔɔɔɔ

Pɔli ya Timote shaari, na wu funɔɔ tirige wu labye wu na.
Na Timote wu la le Kile wo labye wu ni, wu bye sɔɔɔsi nijemɛ ni kalaapire nijemɛ.
Pɔli ya wu sɔɔnmi Kile koo li yahavɛɛ pu keree na.
Pɔli ya keree kii jo waha Timote mu.
Pɔli fò mujuu.

Pɔli fò mujuu

¹ Nɛ Pɔli, nɛ ɔɔ Yesu Kirisa wo tudunmɔ na bɛ ni Kile nidaan ni. Kile ya nii sicuumɔ pemu wo ɔɔɔmɛɛ lɔ wɛɛ mu, p'i daa Yesu Kirisa wo kariɔɔɔɔɔ ki funɔɔ ni ge, w'a nɛ tun na nɛ w'a pee wo yɛɛ pyi. ² Timote, mu wemu wu ɔɔ nɛ nidaan ja n'a daa wu koo ni ge, mu mu nɛ we sɛmɛ we tunni.

Wu To Kile ni wu Kafɔɔ Yesu Kirisa ni, pu niime kan ma mu, p'i da ɔɔɔɔ ɔaari ma na, p'i ɔaariɔɔ kan ma mu. †

Pɔli ya luu leni Timote ni labye wu na

³ Nɛ Kile shaari, wee wemu mu nɛ kapyɛɔɔ pyi ni funɔɔnviɔɔ ni ma na jo ba na sefɛɛɛ p'a li pye pyegana lemu na wɛ. Nɛ ba da Kile ɔɔɔri, caɔa fara piige na, nɛ funɔɔ ya wuu mu na bada wɛ. ⁴ Mu ya ɔɔsinmɛ pemu wo wɛɛ lahaduun wu ni wuyɛ na ge, lee wa nɛ funɔɔ ni. Ma la k'a sii shɔ na ni xuuni, na funɔɔ k'a sii di ma ɔa sanha, kɔɔɔ di fundanga ta. ⁵ N'a daa can can wo we wu wa ma mu ge, nɛ funɔɔ wa dun wu bɛ na. Ma nule Loyisi ni ma nu Unisi, pee p'a fɛnɛ wee n'a daa can can wo wu ta. Nɛ dɔ bɛ li na jo wee n'a daa wu ninumɔ wu wa mu bɛ mu. ⁶ Lee wuu na nɛ na keyɛ taha ma na, na Kile ɔɔri ma mu, a Kile di loolodaa lemu wo sefɛɛɛ tirige ma na ge, la le mayɛ ni lee wo sefɛɛɛ t'i gori yaha ma na. ⁷ Bani Kile ya zɔ wemu kan wɛɛ mu

† We duba we ɔɔ Kiricɛɛn fò kangana.

ge, wee ɔɔ fyaara wo wɛ. Ga fanha w'a leni wɛɛ ni, ni taanɔɔɔɔɔ, ni funɔɔɔɔɔ fɛɛɛ.

⁸ Lee wuu na ma ganha bu da zhiige wu Kafɔɔ wu kaa jo na sipyii pu mu wɛ. Nɛ wemu bɛ wu ɔɔ kaso ni wu mɛɔɔ ki wuu na ge, nɛ bɛ kaa ganha bu da bye ma mu shiige wɛ. Ga ma bɛ wu yere ma taa kanhama sige Jozaama pu jo wuu na, fanha kemu Kile da ba gan ma mu ge, na bɛ ni kee ni. ⁹ Wee Kile w'a wɛɛ shɔ, na wɛɛ yiri na pye wuyɛ pyaa wo fɛfɛɛɛ wuu. Kapyɛɔɔ kiimu wɛɛ ya byi ge, wu ya ta wɛɛ shɔ kee wuu na wɛ. Ga w'a wɛɛ ɔɔɔɔ wolo na bɛ ni wu wo keree ki shangana le, ni wu wo niime wu baraga ni. Wee niime w'a kan wɛɛ mu Yesu Kirisa wo kariɔɔɔɔɔ ki funɔɔ ni, na ta kɔɔɔ ɔɔɔ sanha zhan wɛ. ¹⁰ Wee niime we, nime wu Shɔɔɔɔ Yesu Kirisa ya pa na ba wee she wu na. W'a xu wo fanha ki kyɛɔɔɔ. Nii sicuumɔ pe pu ɔɔ pu ya xhuu wɛ, p'i ya gyɛɔɔ-gi bɛ-ɛ ge, a Jozaama p'i bye kapiɔɔ na pee kaa yeege kɔɔɔɔɔ na. ¹¹ Pee Jozaama pu wo yɛɛ wuu na, Kile ya nɛ pye pu jɔɔɔɔ, ni tudunmɔ, ni karamɔɔɔ. ¹² Lee wuu na pe kanhama pe bɛɔri wa nɛ na. Ga lee bɛ na li shiige wa nɛ na wɛ, bani wemu nɛ pye na tadaɔa ge, nɛ wee cɛ. Nɛ dɔ bɛ li na jo lemu kaa w'a le nɛ keɔɔ ni ge, jo se wa wu ni wu lee mara, fo na she kɔɔɔ xɔduun ɔɔ.

¹³ Ayiwa, n'a ma kalaa fɛfɛɛɛ jomɔ pemu ni ge, pee yaha mayɛ funɔɔ ni, ma da ɔaari m'a sahanɔ ni pee ni, ni n'a daa ni taanɔɔɔɔɔ ni; Yesu Kirisa wo kariɔɔɔɔɔ ki funɔɔ ni yee wa daa. ¹⁴ Kalaasaama wemu kaa l'a le ma keɔɔ ni ge, wu mara Fɛfɛɛɛ Munaa li gbɔɔɔ ni. Lee Fɛfɛɛɛ Munaa le li wa wɛɛ funɔɔ ni.

¹⁵ Maye pyaa k'a li ce na n'a daa fee piimu pu ne Azi fige ki ni ge, pu beeri ya ne yaha na ye. Fizheli ni Erimozheni be wa pee sipyii pu ni. ¹⁶ Ga Kafɔɔ wu nɔnɔ naari Onezifɔri puga ki sipyii pu na, bani w'a ne funɔnɔ nɔnɔ tseege nɔnɔni ni. Ali na ne yaha kaso wu ni, wu ya lee ta be shiige wuyɔ mu we. ¹⁷ Ga ba w'a nɔ Orome kulo li ni we, na ne xuu sha ni see ni fo na she ne na. ¹⁸ Kafɔɔ wu nɔnɔ naari wu na, w'i ba Kafɔɔ wo saama pu ta kɔnɔ ki caxhɔɔ. W'a kasaanɔa kiimu pye ne na Efese kulo li be ni ge, muye pyaa wa ki fiin na toro sipyii pusamaa taan.

Wemu wu ne Kirisa wo kapyebye nizaama ge

2 Ayiwa na ja Timote, niime wemu wu ne we mu Yesu Kirisa wo kariɔeege ki ni ge, la le maye ni m'a da ma wo baraga ki shaa wee ni. ² Kalaa we m'a ta na mu sipyinehemɔ pu nii na ge, sipyii piimu na m'a daa na jo pu be na ja wee kalaa wu kan pii be mu ge, ta pee kalaa wu ni. ³ M'a yaa ma ma taa kanhama lo, ba Yesu Kirisa wo kashenɔmɔ nijeme ne we. ⁴ Kashenɔmɔ wemu w'a giin wu wu nɔnɔ funɔnɔ nɔnɔ ge, wee da ga kɔnɔ keree kaa taga wuyɔ funɔnɔ cɔnri ba sipyitiime ne we. ⁵ Wemu w'a nahazhaanri tafere ti fe ge, wu bye w'i ya tee tafere ti paa na saha ni ti korogoo ki beeri ni we, wu da jaralaa ta we. ⁶ Faapye wemu w'a faa kanhama soro ge, wee w'a yaa wu pye shenshiime na faa yapyi-ire ta. ⁷ Yemu ne yu me ge, ma funɔnɔ sha ni yi ni, bani Kafɔɔ na ba ma pye m'a yi beeri ce.

⁸ Ma hakili yaha Yesu Kirisa na, saannaa Dawuda nabige ke. W'a ne na foro xu ni, pee Kile Jozaama pe wo yere ne byi. ⁹ Ne na pee Jozaama pu yu, lee l'a pe kanhama pe nɔ ne na. Lee wuu na p'a shɔnɔɔ le ne na ba kakuubye ne we. Ga Kile wo Jomɔ pu kunni, wa da ja shɔnɔɔ le pee na we. ¹⁰ Lee wuu na ne keree beeri xuli naye ni, Kile ya sipyii piimu naha bulo ge, pee wuu na. Kɔnɔ pu be di ba nɔwuuu ta Yesu Kirisa wo kariɔeege ki baraga ni, p'i kɔnɔ nixhɔbaama be ta. ¹¹ Pe jomɔ pe ya sii tii fiinɔ, na ne be tadaɔa:

«Wèe bu wuyɔ kan na xhu ni Yesu Kirisa ni,

wèe na ba nii sicuumɔ ta ni wu ni sanha.

¹² Wèe bu la le wuyɔ ni na gori yaha n'a daa wu ni,

wèe na ba bye ni wu ni wu saanra ti ni.

Ga wèe bu zhe wu ni nijaa,

wu be na ba wèe she.

¹³ Wèe bye wèe di ya pye nɔmehɔe fee we,

wee wa nɔmɔe fɔɔ tuun beeri ni.

Bani wee ya jomɔ yu,

wu guri wu wuyɔ kaala pee na we.»

¹⁴ M'a yaa m'a sipyii pu funɔnɔ tun pe jomɔ pe na, ma da yi yu m'a wari pu mu xuuni Kile wuu na na pu ganha ba dunni kafila wo jogana ye wuu na we. Lee ya yafiin be nɔgi we, piimu p'a pu nuri ge, peefe wo mago pe jomɔ pe ya gyeege. ¹⁵ La le maye ni, ma da labye wu pyi xuuni fo ma labye wu kaa di daan Kile ni. Ma ganha bu shiige le labye wu ni we, ta wu pyi m'a nɔgi, ma da Kile wo can wu yere li pyi ni tiime ni. ¹⁶ Jomɔ pe mu pu ne nɔnɔ baa, ni pemu pu ne pu ni n'a daa koo li ne bepii-i ge, ta maye kaseri pee na tajogo ni. Bani

sipyii piimu p'a pee jomɔ pu tuugo yu ge, la l'a fòro pee wo Kile nii fyaara ti ni. ¹⁷ Pu jomɔ p'a kakara pyi ba wuugo nɔnɔ ne we, kee kemu ki ma ba ma ceepuuro ti beeri xa ge. Pee sipyii pii pu wa Imene ni Fileti. ¹⁸ P'a fiin foro can koo li taan, na n'a daa fee pu pyi na xɔne l'a pye xɔ. Lee funɔnɔ ni p'a sipyii pii wo n'a daa wu kyeege ni pee jomɔ pu ni. ¹⁹ Ga Kile ye pyaa ya puga kemu wo nidaa keme ya xuuni ge, lee nidaa le da ja gyeege we; li na gori yaha wà li siime na. Pe jomɔ pe p'a ka lee nidaa li na na: «Kafɔɔ ya wu wo sipyii pu ce.» ni pe ni: «Sipyaa sipya wu ne Kafɔɔ wo ge, wufɔɔ wu wu nɔnɔ wolo tifiire baa keree ni.» †

²⁰ Yee wa ma li naa fanhafɔe pugbɔɔ ni, ma ma she yagbegeye ya ta wà yee ya yàa ni sanni ni, ya d'a yàa ni warifyen ni; ga ya be di ne wà yee ya yàa ni tige ni, ya d'a yàa ni cogo ni. Pɔrewa woyo ye, yee ma yaha cagbɔɔ ye kaa na, yi saya na yaha cadiye yi wo labye wu kaa na. ²¹ Ayiwa, sipya wemu bu laraga yaha ye kakuuyo ye mu, weefɔɔ na bye ba pɔrewa yanmuyɔ yi ne we. Weefɔɔ na gbegele yaha nɔnɔ wu wo labye wu kaa na, wu nigbegeyahaɔa na ba bye kasaanɔa tuuyo beeri bye kaa na.

²² Ayiwa Timote, levɔe p'a se lakuunɔ kemu feni ge, sii kee na m'a kee yaha wà feefe. Piimu p'a Kafɔɔ pɔle ni funɔnɔge ni ge, m'a binne m'a tifiire, ni n'a daa, ni taanɔeege, ni nɔnɔ shaa ni pee ni. ²³ Ma ganha ba ma nɔ leni funɔnɔ baa jomɔ, ni nɔnɔ baa jomɔ ni we. Yoyo ye pee jomɔ pe ya nɔnɔ. ²⁴ Na ta Kafɔɔ wo kapyebye di ya yaa w'a yogo kɔnɔ we. W'a yaa wu pye sipyisaama sipyii pu beeri mu. W'i da wu na ja sipyii kalaa, wu bye ni loxulo ni. ²⁵ Piimu p'a wu jomɔ pu kaala ge, w'a yaa w'a peefe yeri ni lotaan ni, wu da pu leni kozaana ni. Bani la wa la ni Kile na ja daaje pye k'a jé pu ni, kɔnɔ pu be di nɔri, p'i can wu ce. ²⁶ Lee funɔnɔ ni p'a puyɔ ta, na shɔ Shitaanni wo tifuugo ki na; bani Shitaanni w'a pee sipyii pii co wu wo tifuugo na, kɔnɔ pu da wu nidaan pyi.

Konɔ taaxɔ li wo keree

3 Ayiwa Timote, pe jomɔ pe yaha ma hakili na, m'a li ce na kɔnɔ ki taaxɔ li ba nɔ, wee tuun wu na ba waha fo xuuni. ² Kɔnɔ sipyii na ba bye nata fee. Pu na ba wari pye pu nɔnɔ; pu na ba nɔsanga pyi, na tabaara le puyɔ ni, na Kile mege kyeege. Pu da ba pu sefee nɔmehɔe conɔ we; pu da ba ceme ce pu pyevɔe mu we. Pu jate da ba nɔ Kile kaa la shishiin na we. ³ Pu nuyɔ na ba waha, pu da ba nɔnɔ naari we. Pu na ba sipyii meye kyeege. Pu da ba tɔhɔe yeri puyɔ na ceepuuro nidaan keree na we, na ne yacoyo. Saama tuugo beeri kɔvɔe pu ne pii. ⁴ Pu na ba sipyii nɔnɔ yeri, na funvugo keree pyi. Tabaara na ba pu ni. Pu na ba pu nidaan keree funɔnɔ lo Kile na. ⁵ Pu na ba puyɔ pye Kile nii fyaara sipyii sipyii nɔnɔ na, ga p'i da ba gbara Kile wo sefeere ti na pu nɔnɔ pu na we. Sii laraga yaha pee sipyii pii mu feefe!

⁶ Pii na ba jin pu ni piyeye ni, cèe piimu wo fanha k'a cère, ni p'a jurumu nɔnɔ pye toro, lakuunɔ tuugo

† Zaburuu 97:10

bɛeri bɛ di ɲɛ pu funɲɔ ni ge, p'a ganha na pee faanna na joni, na pu fungɲɔɲɔ ɲɛri. ⁷Tuun bɛeri ni pee cɛɛ pu ma yu na lajɛ nivomɔ pee ya zhaa, ga p'i da ga j'a can wuyɛ pyaa tii jɛ bada wɛ. ⁸Ba Zhanɛsi ni Zhanbiresi bi Kile tudunmɔɔ Musa kaala fo taashiine li ni-i dɛ, lee kaalagana li na pii sipyii pii bɛ ya can wu kaala. Sipyii pu ɲɛ pii, piimu hakilee p'a kyɛɛgi ge, pu n'a daa wu bɛ di ɲɛ yaaga bɛ wɛ. ⁹Ga pu wo keree ki da ga j'a zhe ɲaha na wɛ, bani sipyii pu bɛeri na ba li cɛ kadugo y'iri na fungɲɔɲɔ baa fɛɛ pu ɲɛ pii, ma na jo ba Zhanɛsi ni Zhanbiresi wuu l'a pa jɛ cɛgana lemu na wɛ.

Timote ya yaa wu wuyɛ yaha Kile wo jomɔ pu na

¹⁰Ayiwa, Timote mu kunni ya sii na nɛ wo kalaa wu koo ɲaari. M'a na ɲaarigana li cɛ, ni na funɲɔ shagana le, ni na n'a daa we, ni na loxulo le, ni na taanɲɛɛge ke, ni keree kiimu nɛ soro ge. Pye ba nɛ ɲɛ wɛ! ¹¹M'a nɛ kanhama pu bɛeri bɛ cɛ, ni gberigberɛ keree kiimu bɛeri k'a pye nɛ na ge. Ta xɔnhɔɔ kanhama nɛ gba Ancɔsi kulo le, ni Ikone kulo le, ni Lisitiri kulo li ni? Kanhama tuugo keke k'a kori ni ki ya nɔ nɛ na-ɛ wɛ? Ga Kafɔɔ ya nɛ ɲunɲɔ wolo pee bɛeri ni. ¹²Mu shiin li wa, sipyaa sipya w'a giin wu da ɲaari Kile ɲii fyaara ni xuuni, Yesu Kirisa wo kariɲɛɛge ki ni ge, sipyii na ba weefɔɔ kanha. ¹³Ga sipyikuuyo ye ni nanmahara pyevɛɛ pii kunni, pee na ba se ɲaha na kakuuyo ni, na sipyii pii piinɲɛ ba puyɛ pyaa k'a piin piingana lemu na wɛ. ¹⁴Mu kunni, m'a kalaa wemu ta, na wu co ni n'a daa can can wo wu ni ge, mayɛ yaha wee na. Bani sipyii piimu mu m'a wee kalaa wu ta ge, mayɛ pyaa k'a pee cɛ. ¹⁵Mu ya Kile wo fɛfɛɛre Kitabuu pu jomɔ pu cɛ, fo ma nɔhɔɔpiire ti tuun wu ni. Pee jomɔ pe na j'a fungɲɔɲɔ fɛɛre kan mu mu, na ɲuwuuro bɛ kan ma mu ma n'a daa wu funɲɔ ni Yesu Kirisa na. ¹⁶Kile wo Kitabuu pu jomɔ pu bɛeri p'a foro Kile ye pyaa ni wu wo Fɛfɛɛre Munaa li gbɔɔɔ ni. Lee wuu na kuduun ɲɛ pu ni, p'a j'a sipya kalaa. P'a sipya jaagi bɛ sanha na wu yeri koo nizaana ni, na wu taanni tifire ɲaarigana ni; ¹⁷kɔnhɔ sipyii piimu p'a Kile koo li ɲaari ge, pee di fa, pu kalaagana bɛ di ɲɔ. P'i da p'a gbegele yaha labye nizaama tuugo bɛeri wo bye kaa na.

Kile wo Kafila wu yɛɛ le

4 N'a da yi jo waha ma mu xuuni Kile ni Yesu Kirisa ɲaha tãan, wee wemu wu da ba kiiri kɔn wyii ni xuu pu bɛeri na ge; jo wu wo guri ba wu wuu na, ni wu saanra ti wuu na, ²m'a Kile wo Kafila wu yɛɛ li pyi, ma da wu yu m'a wari. L'a pye taasaana la, l'a pye taaku-unɔ la, ta wu yɛɛ pyi tuun bɛeri ni. Ma da yu ni sipyii pu ni kɔnhɔ p'i ɲɛri, piimu bu nahana, m'a pee jaagi; ma da pu yeri! M'a luu gbo, ma da pu kalaa! ³Bani tun wa w'a ma, sipyii pu funɲɔ da ba bye p'a kalaa can can wo wu nuri nige wɛ. Ga pu na ba daha puyɛ pyaa wo ɲidaan keree feni, na karamɔɔɔɔ niɲɛhemɛɛ shaa na daga na puyɛ shuuni. Pee na ganha na pu niwegee

katangaa ye yu pu mu. ⁴Pu na ba niwegee pari wolo can wu tãan, na ki kan giraya mu. ⁵Mu kunni, mu wu j'a mayɛ na keree bɛeri ni, m'a kanhama xu mayɛ ni, ma da Kile wo Jozaama pu yɛɛ li pyi; ma da Kile wo labye wu bɛeri ɲɔ fani m'a byi.

Pɔli wo tafere t'a nɔ ti tɛhɛnɛ na

⁶Nɛ kunni ya ɲɛri saraga. Pu na ba kee saraga ki wolo tuun wemu ni ge, wee tuun w'a nɔ xɔ; nɛ xuduun w'a nɔ. ⁷Nɛ bi zhaanra temu leni n'a daa wu funɲɔ ni ge, nɛ la le nayɛ ni na se ta. Nɛ na wo tafere ti paa na nɔ ti tɛhɛnɛ na. Nɛ kori yaha n'a daa wu wo koo li ni. ⁸Nɛ na ba saanra ɲudɔɔ ta lemu li ɲɛ tiime wuu ge. Kafɔɔ wemu wu ɲɛ tifire kiiri kɔnhɔ ge, wee wu da ba li kan nɛ mu kɔɲɔ ki caxhɔɔ. Ga w'a da ba li kan nɛ ye nigin mu wɛ; piimu p'a wu cabanɲa ki sigee ni taanɲɛɛge ni ge, wu na ba li kan pee bɛeri mu.

Pɔli kafila wu taxɔɔ

⁹La le mayɛ ni m'a ba na y'iri tɔvuyo na. ¹⁰Demasi ya kuri nɛ feni bani ke kɔɲɔ ke wo yanmuɲɔ ye wo la k'a se ta wu na. W'a kari Tesaloniki kulo li ni. A Keresansi di gari Galasi fiige ki ni. Tite, a wee di gari Dalimasi fiige ki ni. ¹¹Luka ye nigin wu ɲɛ ni nɛ ni naha. Ma ba ma, ma da ma ni Marika ni, wu na ba j'a na tɛge na labye wu na. ¹²Nɛ Tishiki tun na kari Efese kulo li ni. ¹³Ma ba ma, m'a doro Torowasi kulo li ni Karipusi y'iri, nɛ na fadegbɔhɔ kemu yaha wà ge, m'a she ki lɔ m'a ma ni Kitabuu pu ni; sɛɛɛ wuu pii susu kaa l'a waha na mu.

¹⁴Tudugoo Alekisandire ya kakuunɔ pye nɛ na fo li nigbɔɔ. Ga Kafɔɔ na ba wu saraa na bɛ ni wu kapyegeɛ ki ni. ¹⁵Ma bɛ w'a mayɛ kaseri wu na, bani w'a wɛɛ jomɔ pu kaala ni kafugo ni xuuni.

¹⁶Nɛ kari tɔɲɔniishiine li ni, di zhe na fiin jo kiiri kɔnhɔ wu ɲaha tãan ge, sipya wa shishiin ya ta na nɛ tɛge wɛ. Pu bɛeri bi nɛ yaha na ye. Ga Kile wu lee yafa pu mu!

¹⁷Kafɔɔ ye pyaa k'a nɛ tɛge, na fanha kan nɛ mu, a nɛ j'a na Kile Jozaama pu yɛɛ li pyi li pyegana na. A Kile cɛbaalaa bɛeri di pu logo. A nɛ shɔ cɛnri wu ɲɔ ki na.

¹⁸Nɛ li cɛ jo Kafɔɔ na ba nɛ ɲunɲɔ wolo kakuunɔ bɛeri ni, na nɛ shɔ, na nɛ le wu saanra ti ni fugba wu ni. Pɛɛɲɛ k'a dɛri wu na tuun bɛeri ni fo gbee! Amiina.

Pɔli fò mujuu

¹⁹Pirisili ni wu poo Akilasi shaari, ni Onezifɔri puga sheen pu ni na nɛ pu shaari. ²⁰Erasiti ya kori Korente kulo li ni, nɛ d'a Torofime yaha Mileti kulo li ni, bani w'a y'a. ²¹La le mayɛ ni m'a ba na ta wiire ti sanha jé wɛ. Ebulusi ya ma shaari, ni Pudensi, ni Linusi, ni Kolodiya, pee bɛeri ya ma shaari. Cebooloo pu samaa bɛeri bɛ ya ma shaari.

²²Kafɔɔ wu kori ma mu. Kile wu niime kan yi bɛeri mu.

TITE

Jɔɔ mu we sɛmɛ we d'a tun wɛ?

Tudunmɔɔ Pɔli w'a we sɛmɛ we tun Tite mu. Tite nɛ Yawutu wɛ, Gireki wu nɛ wii (Galasi Shɛɛn 2:1-3). Tite nɛ Tudunmɔɔ Pɔli wo kalaapire ni wu kapyebyeii Kile Jozaama pu wo yɛɛ li wo labye wu ni. Pɔli bi Tite tun kari Kile wo Jozaama pu yɛɛ li na Kireti fiige ki ni w'a egilizifomɔɔ pu tɛri (Tite 1:5).

We sɛmɛ we kakana nɔnɔ

Egilizi keree ya yaa na shɔɔnri shɔɔnrigana lemu na ge, Pɔli ya we sɛmɛ we tun Tite mu, na yɛɛ kan wu mu lee shizhaa na.

Sɛmɛ wu kafila pugbɔɔ

Tite ya yaa na nahagbaa fɛɛ nizaamaa pu tenɛɛ tenɛgana lemu na egilizii pu ni ge. Kiricɛɛn wo torogazaana kɔnɔ puga funɔnɔ ni. Pɔli ya Tite fò waa sanha.

Pɔli fò mujuu

1 Nɛ Pɔli wemu wu nɛ Kile wo kapyebye ni Yesu Kirisa wo tudunmɔɔ ge, nɛ w'a we sɛmɛ we ka. Kile ya sipyii piimu naha bulo ge, w'a nɛ tun na nɛ wu pee yiri di ba leɛ n'a daa wu ni, di can wu she pu na na be ni Kile nii fyaara ni, ² kɔnɔ nii sicuumɔɔ nixhɔbaama pu wo tadaɔa di bye pu mu. Kile ya kafineye yu wɛ, wee w'a pee nii sicuumɔɔ pu kɔmɛɛ lɔ wɛɛ mu na ta kɔnɔ nɔhɔ sanha zhan wɛ. ³ Tuun wemu naha wu bi wii ge, ba wee tuun w'a pa nɔ wɛ, a wu pu she wɛɛ na wu wo jomɔ pu ni. Pee jomɔ pe wo yɛɛ kaa li wa le nɛ kɛnɛ ni. Wù Shɔɔɔ Kile w'a na tun na nɛ w'a pee yu sipyii pu mu.

⁴ Ayiwa, Tite mu mu nɛ we sɛmɛ we tun. N'a daa wemu w'a wù bɛɛri pinne ge, nɛ ja ye pyaa mu ya sii wee n'a daa wu funɔnɔ ni.

Wù To Kile ni wù Shɔɔɔ Yesu Kirisa wu niime ni naniɛ kan ma mu. †

Kapyenɛɛ kiimu k'a kan Tite mu ge

⁵ Ayiwa Tite, keree kiimu k'a kori shɔɔnri baa Kereti fiige ki ni ge, nɛ mu yaha wà kɔnɔ m'a kee shɔɔnri. M'a egilizi nahagbaa fɛɛ pii shɔɔnri n'a daa fɛɛ pu tɛ ni, m'a pee tenɛ kulogoo ki bɛɛri ni n'a daa fɛɛ pu nɔnɔ ni, m'a li pye ba nɛ yi jo ma mu wɛ! ⁶ Jaagi xuu ya yaa na ta wa shishiin bɛ na pii sipyii pii ni wɛ. P'a yaa na pye cèe nigin nigin cepee. Pu nɔhɔpiire ya yaa na pye n'a daa fɛɛ, ti ganha ba doroo torogaguunɔ na wɛ, t'i da ti na ti sefɛɛ nɔmɛhɛɛ conɔ. ⁷ Egilizi nahagbaa fɔɔ ya yaa na pye jaagi xuu baa, bani Kile wo kapyenɛɛ w'a byi. Wu ya yaa na pye nɔsangana fɔɔ wɛ, wu ya yaa na pye loyiridaan fɔɔ

† We duba we nɛ Kiricɛɛn fò kangana.

wɛ, wu ya yaa na pye singba, kelee kafugo sipya wɛ, wu ya yaa w'a wari shaa ni nanmahara ni wɛ. ⁸ Ga w'a yaa wu ta wu na nabuun kemɛɛ, wu bye kasaanɔa pyevɔɔ, wu bye fungɔnɔ fɔɔ, wu bye sipya wemu w'a tii ge, wu bye fɛɛfɛɛ Kile naha taaɔn, wu da jani wuyɛ na. ⁹ W'a yaa wu nɔnɔ yaha Kile wo Kafila wu na ma na jo ba w'a kalaa wu ni kalaagana lemu na wɛ, kɔnɔ wu já w'a sipyii pu kalaa. Wu da pu yeri na bɛ ni kalaa can can wo wu ni. Piimu p'a nakaara ti pyi ge, wu da pee wo tapiinɛ ki sheɛ pu na.

Na jo ni karamɔɔ-kafinejuu pu ni

¹⁰ Bani sipyii nɔnɛhɛmɛɛ pu ma diin na nɔnɔ baa jomɔ ye yu, na sipyii piinɛ na yu na fo p'a cekɔnɔ pyi ba Yawutuu pu nɛ wɛ. ¹¹ M'a yaa na pii sipyii pii kɔnɔ tɔ, bani kalaa wemu wu nɛ wu ya yaa p'a wu kaan wɛ ge, wee p'a gaan, na kɔnɔnɔnɔ kii wo n'a daa wu kyɛɛgi lee funɔnɔ ni, tifire baa saraa feni. ¹² Pu Kireti shɛɛn ye pyaa wo fungɔnɔ fɔɔ wa ya jo na: «Kireti shɛɛn ya kafineye yu tuun bɛɛri ni; pu nɛ ba yacoyo nɛ wɛ; saafɛɛ pu nɛ pii, pu yacɛɛɛ di ya nini wɛ.» ¹³ Pee jomɔ pe di nɛ can. Lee wuu na, wa bu katiibaana la pye, li jo wu nii na, m'a yi jo waha, kɔnɔ pu n'a daa wu bye baraga wo. ¹⁴ Pu ganha bu da daha Yawutuu pu wo gi-
raya jomɔ pu feni wɛ. Piimu bɛ p'a can wu she ge, pu ganha bu daha pee bɛ wo kɔmɛhɛɛ ki feni wɛ.

¹⁵ Sipyii piimu kɔnɔ pu nɛ fɛɛfɛɛ ge, yanmuyɔ bɛɛri yi nɛ pee mu fɛɛfɛɛ. Ga piimu kɔnɔ p'a kɔnɔ, n'a daa di nɛ pu mu-i ge, yanmuyɔ bɛɛri y'a kɔnɔ pee mu. Bani pu fungɔnɔ ye, ni pu kɔnɔ p'a kɔnɔ. ¹⁶ Pu m'a yu na pee ya Kile cɛ, ga pu kapyegɛɛ di li sheɛ na kafineye p'a yu. Tɔnbensipyii ni n'a she sipyii pu nɛ pii, ali pu ya já kiire bɛ pye lemu nɛ nizaana wɛ.

FILEMƆ

Jɔɔ wu ɲɛ FilemƆ wɛ?

Kolose shen wu ɲɛ FilemƆ, na ɲɛ sanha li see sipya wa. Pɔli w'a Yesu Kirisa wo Jozaama pu jo wu mu, a wu pu logo, na dā pu na, na bye n'a daa fɔɔ. Wee kaban n'a daa fɛɛ p'a bi puyɛ pinnɛɛ na Kile pɛɛ. Tuun wemu ni Pɔli bye Oromɛ ni wu kaso lezhiine li ni ge, wee tuun wu ni w'a we sɛmɛ we ka na tun FilemƆ mu. We sɛmɛ we ni Kolose shɛɛn wo wu taatunɲɔɔ ya laha kiye na wɛ.

We sɛmɛ we kakana ɲɲɔ

Bulona wa bye FilemƆ mu wu mɛgɛ di ɲɛ na Onɛzimu, wee bi kakuunɔ la pye, na baa. Taashiine li ni bulo bɛɛri w'a paa ge, pu bu wu ta co, pu bi da já wu gbo bɛ.

Ba w'a paa wɛ, na shɛ saha ni Pɔli ni Oromɛ kugbɔɔ li ni, a wee di Kile Kafila jo wu mu, a w'i dā Yesu na, na bye Kiricen. A wu Pɔli tɛgɛ a p'i ganha na Kirisa wo Jozaama pu yu. A Pɔli di li ta l'a ɲɔɲɔ Onɛzimu wu kuri pa wu kafɔɔ FilemƆ mu, p'i ba bɛ, p'i bye shiizhan. A w'i yi jo FilemƆ mu na wu ganha bu kakuunɔ la shishiin pye Onɛzimu na wɛ, ga na wu wu co Kirisa wo karijɛɛgɛ ki ni ba wu ceboro ɲɛ wɛ. Onɛzimu mɛgɛ ki kɔri wu ɲɛ na: «Kajɔɔ». Ga w'a pa wuyɛ yaha «Kajɔɔ baa» FilemƆ mu tuun wa funɲɔɔ ni. Ga Pɔli ya li shɛ FilemƆ na na wu kajɔɔ wa wee Pɔli mu, na ɲɛ FilemƆ bɛ mu nime (FilemƆ 1).

Pɔli ya li shɛ we sɛmɛ we ni na buloo ni pu kafɛɛ bɛɛri pu ɲɛ nigin, na pu bɛɛri pu ɲɛ cebooloo Kirisa wo karijɛɛgɛ ki ni. Pɔli ya li sha FilemƆ mu na wu sɔɔ Onɛzimu na, wu wu co ba wu ceboro ni wu taanɲii ɲɛ wɛ.

Sɛmɛ wu kafila ɲɲɔɔ

- Pɔli fò ni wu baraga daha mujuu.
- Pɔli ya FilemƆ wo n'a daa wu sɔɔ.
- Pɔli ya FilemƆ keme ɲɛɛri Onɛzimu keree na.
- Pɔli ni wu taanɲiine fò mujuu.

Pɔli fò mujuu

- 1** Nɛ Pɔli we p'a le kaso ni Yesu Kirisa wo mɛgɛ ki kaa jo na ge, nɛ ni na ceborona Timote, wɛɛ p'a we sɛmɛ we tun wù labyɛɲii, wù taanɲii FilemƆ mu.
- 2** N'a daa fɛɛ piimu p'a puyɛ pinnɛɛ ma puga ki ni ge, na wu tun pee bɛ mu, na wu tun wù ceboroshɔ Afiya mu. Wù ceborona Arishipi wemu w'a kanhama pu ɲaa ni wù ni shiizhan labye wu feni ge, ni wee bɛ.
- 3** Wù To Kile ni wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wu niime ni ɲaniɲɛ kan yi mu. †

Pɔli ya FilemƆ wo taanɲɛɛgɛ ke ni wu n'a daa wu kaa logo

4 Na ceborona FilemƆ, nɛ ba da Kile ɲɛɛri tuun bɛɛri ni, nɛ ma na fungɔɲɔɔ yaha mu na, na baraga taha wu na mu wuu na. **5** Bani mu ya dā Kafɔɔ Yesu na dagana lemu na ge, na n'a daa fɛɛ pu bɛɛri co ni taanɲɛɛgɛ ke mu ni ge, yee bɛɛri ya nɔ nɛ na. **6** Lee wuu na, nɛ Kile ɲɛɛri mu mu, kɔnɲɔ n'a daa wu wo karijɛɛgɛ ke k'a wù pinnɛ ni ma ni ge, la di fara kee na. Lee di bye kapɲɔɔ, kasaɲaa kiimu bɛɛri ki wa wù mu wù ɲiiɛɛɛ ti ni

† We duba we ɲɛ Kiricɛɛn fò kangana.

Kirisa ni ge, m'a kee bɛɛri cɛ. **7** Na ceborona FilemƆ, taanɲɛɛgɛ ke ki wa mu ni ge, k'a lowaa le Kile wo na-goo pu bɛɛri ni. Lee ya nɛ funɲɔɔ taan, na nɛ luu ɲiɲɛ fo xuuni.

Onɛzimu wemu wu bye FilemƆ wo bulo ge, Pɔli ya FilemƆ ɲɛɛri wee wo keree na

8 Lee wuu na, na ceborona, keree kiimu bɛɛri mu ya yaa na pye ge, Kirisa wo karijɛɛgɛ ki funɲɔɔ ni, nɛ bi da já mu karamu mu wu ki pye. **9** Ga yani nɛ wu lee pye ge, nɛ yaa na mu ɲɛɛri taanɲɛɛgɛ ki wuu na. Nɛ Pɔli, nɛ ɲɛri nɔnɔɔ, lee na laha wà, nɛ ɲɛ kaso ni Yesu Kirisa mɛgɛ ki wuu na. **10** Onɛzimu wo shizhaa na n'a da ma ɲɛɛri. Kirisa wo karijɛɛgɛ ki funɲɔɔ ni w'a ɲɛri ba nɛ ja ɲɛ wɛ, kaso gbaha ki ni naha. Onɛzimu mɛgɛ ki kɔri wu ɲɛ kajɔɔ. **11** Nɛ kunni ya cɛ na jo wu ya yaaga ɲɔ mu na taashiine li ni wɛ. Ga nime, nɛ fara mu na, w'a keree ɲɔ-gi wɛɛ bɛɛri na. **12** Lee wuu na, n'a da wu yaha zhe ma yiri. W'a ɲɛri ba nɛyɛ pyaa munaa shige ɲɛ wɛ. **13** Nɛ kunni la bye di wu yaha naye tãan naha. Kile Jozaama pemu wuu na di ɲɛ kaso wu ni ge, wu bye wee ma tɛgɛ, wu da kapɲɛɛ pyi na mu. **14** Nɛ funɲɔɔ wa di kaa la shishiin pye lemu ya bɛ ma mu wɛ. Nɛ funɲɔɔ wa di

ma karamu le kasaana le wo bye na wε. Ga nε funɲɔ wa li bye di she da w'a pye mayε pyaa ɲidaan.

¹⁵ Ma na zhe li ta mu ni Onεzimu ya laha yiye na jεere ye nigin funɲɔ ni, kɔnhɔ wu guri pa nɔ ma na, wu gori yaha ma mu gbee. ¹⁶ Ga nime, wu ɲε nago kanna bulo wu ɲε sanha wε. Wu tayerege ya pele bulo wogo na. Wu co ni taanɲεεge ni, m'a wu co ma ceboro. Wu kaa kunni ya dan nε ni fo xuuni, ga wu kaa kuuni ya yaa na dan mu ni na toro nε taa, bani sipya wu ɲε wii, na nɔhɔ pye Kirisa wo.

¹⁷ Wee tuun wu ni, ma bu da m'a sii na nε wii ma nanii ye pyaa pyaa, m'a yaa ma Onεzimu co ba ma da naye pyaa ki co wε. ¹⁸ Li bu she da nago w'a kaa la kyεεgi ma mu, kelee ma foo ɲε wu na, lee yaha nε kacε na. ¹⁹ Nε Pɔli ye pyaa k'a ye ka na kenε ki na jo nε na ba lee beeri foo tɔ ma mu. Nε foo le li wa ma na ge, nε funɲɔ wa nago di ma funɲɔ tirige ni lee kaa ni wε. Lee foo le, lee ɲε muyε pyaa kee. ²⁰ Na ceborona, n'a ma ɲεeri ma

ɲɔ mayε na, m'a le kasaana le pye na mu Kafɔ wuu na. Ɔɔ mayε na m'a na funɲɔ ɲiɲε, kariɲεεge kemu ni wu wa Kirisa ni ge, kee mεge na. ²¹ Nε dā li na nago nε bu kaa lemu ɲεeri mu mu, mu na lee pye nε mu; lee wuu na nε ye ka na tun mu mu. Nε dā li na sanha nago keree kii nε jo mu mu ge, mu na kee beeri pye fo na doro be nε wo nijogoo ki taa.

²² Ayiwa, lee kadugo na m'a tashɔngɔ ka keree pye na mu, bani nε dā li na yi wo ɲεrege ki funɲɔ ni jo pu na ba na yaha yi mu caɲa ka.

Pɔli ni wu taanɲiineε fò mujuu

²³ Na kaso lejii Epafirasi we wu ɲε kaso ni Yesu Kirisa mεge ki wuu na ge, wee ya ma shaari. ²⁴ Na labyejii pusamaa be, Marika, ni Arisitaaki, ni Demasi, ni Luka, pee beeri ya yi shaari. ²⁵ Kafɔ Yesu Kirisa wu niime kan yi mu.

HEBURUU

Mii we sɛmɛ we d'a yiri wɛ

Wèe ya ta we sɛmɛ we kavɔɔ tii cɛ wɛ. Ga l'a fiinɛ na wu kavɔɔ wu bi Girekii jomɔ pu cɛ xuuni, na Yawutuu kalegɛɛ ki bɛ cɛ, na Karinɛɛgɛ ɲɔmɛɛ Nilɛɛ li bɛ cɛ xuuni.

M'a jo Heburuu la, ma shiin ya jo Yawutuu la, yi bɛeri nɛ nigin. Yawutu wu bye wii wemu ya dà Yesu Kirisa na ge, bani w'a yu na «wèe sefɛlɛɛ» (Heburuu 1:1). N'a daa fɛɛ nizhiilee pu baraga ni w'a Kile Jozaama pu ta (Heburuu 2:3).

We sɛmɛ we kakana ɲuɲɔ

Yawutuu piimu p'a bi giin p'i guri Yesu nɔɔ ni, p'i ba daha Yawutuu wo kalegɛɛ ki feni sanha ge, pee mu w'a we sɛmɛ we tun, kɔnɔɔ p'i gori yaha Yesu wo n'a daa wu ni. Ga wèe ya cɛ xuu wekɛ wuu mu w'a wu tun wɛ. A wu li she pu na na Yesu ya ye yaɲmuyɔ yi bɛeri na.

Kile jomɔ yɛɛ l'a pye we sɛmɛ we wo funɲɔ jomɔ pe. Ga, a p'i sɛmɛ nifɛnhɛnɛ la ka na fara pu na.

Sɛmɛ wu kafila ɲugbɔɔ

Kile tudunmɔ wu nɛ Kile Ja we. W'a ye mɛlɛkɛɛ na.

Kile Ja w'a ye Kile tudunmɔ Musa na.

Kile Ja wu nɛ saraya ɲaha shɔɔnɔɔrivɔɔ nijemɛ.

Kile ya karinɛɛgɛ nivonɲɔ kemu tenɛ ge, kee ya ye nizhiige ki na.

Kile Ja wu saraga k'a ye Musa wo saliya wu woyo yi na.

Na samɔɔɔɔ ni lowaa ta n'a daa wu ni.

Wu sefɛlɛɛ piimu p'a pye n'a daa wu wo namaa pu ge.

Yemu y'a jo waha ge, ni fundogo jomɔ, ni duba.

Sɛmɛ nifɛnhɛfɛnhɛnɛ ni fò mujuu.

Kile ya yu ni wèe ni wu Ja Yesu Kirisa gbɔɔɔ ni

1 Kile ya jo ni wèe sefɛlɛɛ pu ni taatoronɔ li ni tɛɛgɛɛ ɲinɛhɛnɛɛ ni; ni joganɔa ɲinɛhɛnɛɛ ni, Kile tudunmɔ pii ɲɔ na. ² Ga nime, ye cazaya ye na w'a wu jomɔ pu kan wu Ja wu mu wu jo wèe mu. Wee Kile ya tenɛ na pye yaɲmuyɔ yi bɛeri wo cɛn lɔɔɔ. Wee gbɔɔɔɔ bɛ ni w'a konɲɔ yàa. ³ Wee nɛ Kile wo kɔɔɔ wu w'a ɲi ge, wu ni Kile keree ki nɛ nigin. Yaɲmuyɔ yi bɛeri yi nɛ wu sefɛɛɛ jomɔ pu gbɔɔɔɔ ni. W'a sipyii je na yeege pu jurumu wu ni, na diin Se Bɛeri Fɔɔ To Kile kanige cɛ fugba wu ni.

Yesu Kirisa ya ye mɛlɛkɛɛ pu na

⁴ Kile Ja w'a ye mɛlɛkɛɛ pu na fo xuuni, bani Kile ye pyaa ya mɛgɛ kan wu mu kemu k'a ye fo xuuni pu woyo yi na ge. ⁵ Kile ya ta mɛlɛkɛ wa shishiin pye na: «Mu nɛ nɛ Ja, nɛ mu pye na Pya ɲinɔa wɛ.»? W'i ya ta mɛlɛkɛ wa pye na: «Nɛ na ba bye ma To, m'a bye nɛ Ja wɛ.»? ⁶ Na fara lee na, Kile ya wu Ja nigin wu tun konɲɔ na tuun wemu ni ge, na jo: «Mɛlɛkɛɛ pu bɛeri p'a wu pɛlɛ.» ^{††}

† Zaburuu 2:7; 2 Samuweli 7:14

⁷ Ye w'a jo wu mɛlɛkɛɛ pu shizhaa na ge, yee ye:

«Tudunmɔ pu nɛ pii, na nɛ kapyeyyii, W'a pu ɲeri kafɛɛgɛ; na pu ɲeri ɲarinɛ.» [‡]

⁸ Ga ye Kile ya jo wu Ja wu shizhaa na ge, yee yi wa mɛ: «Mu nɛ Kile, ma saanra ti da ga xhɔ bada wɛ.

Mu wo fanha ki pubiin le, tiime pubiin li nɛ lii.

⁹ Keree kiimu k'a tii ge, kee k'a dan mu ni, katiibaana ya dan mu ni bada wɛ.

Lee wuu na ma Kile w'a ma ɲaha bulo, na wu fundanga sɔnɛ pu le ma ɲuɲɔ ni, pee pemu p'a li shɛɛ na m'a ɲeri saan ge.

A wu ma pye m'a ye ma kaafɛɛ na.» ^{††}

¹⁰ Kile ya jo Kirisa shizhaa na sanha na:

«Kafɔɔ, mu w'a ɲinɛ nɔɔ shan fo taashiine li ni.

Muyɛ pyaa keye y'a fugba wu bɛ yàa.

¹¹ Ye yaɲmuyɔ ye bɛeri yi da ba doro, ga mu kunni na ba bye ma tatɛngɛ ni fo gbee.

Yi bɛeri na ba le

ba fàɲa ya lɛgi lɛgana lemu na wɛ.

¹² Ma na ba yi kuri ba p'a fuugo kurulo wɛ.

Yi na ba ɲeri ba sipya ya falɛɲɛ ɲeri wɛ.

Ga mu kunni, mu wa ma siime na,

†† Duterenɔmɛ 32:43; Zaburuu 97:7 ‡ Zaburuu 104:4 †† Zaburuu 45:7-8; Ezayi 61:3

tēhēnē bē di wa ma caṇa nēhēē na wē.» †

¹³ Ayiwa, Kile sanha yi jo ṇa mēlēkē wa mu bada wē na: «Tiin saanra tatēngē ki ni na kanige cē, fo di ba ma pēen pye ma nidahaa tatahaṇa.» ††

¹⁴ Mēlēkē nē jɔɔ yē wē? Pu bēeri pu nē munahaa, tudunmɔɔ pu nē pii. Sipyii piimu pu da ba shɔ ge, Kile ya mēlēkē pu tunni pu na pee tēri.

2 Ayiwa lee wuu na, keree kiimu wēē ya logo ge, wēē ya yaa na wū funyɔ yaha ki na xuuni, kɔnhɔ wū funṇɔ ganha da wɔ wū ki yaha wē, ² Bani mēlēkē p'a jomɔ pemu jo ge, pee ya pye can; piimu ya ta pee jomɔ pu wii yaaga wē, kelee piimu p'a she pu ni ge, Kile ya pee bēeri saraa na bē ni pu kapyegeē ni. ³ Ayiwa, Kirisa ya wēē shɔ shɔgana lemu na ge, Kafɔɔ yē pyaa k'a pye shenshiime na tee ṇuwuuro ti kaa jo. Lee kadugo na, wu kalaapiire ti t'a pu logo ge, a pee di pu jo fiinṇe wēē mu. Ayiwa, wū bu le yaha jaha kaa, shɔgana leke na wēē di da ba sii zhɔ pee kanhama pu na wē? ⁴ Kile yē pyaa ya li she na pee jomɔ pe nē can. A w'i sefēere kan wu kalaapiire ti mu p'a naha shesheere ni kagbɔhɔ ni kakanhaṇaa tuuyo niṇehēye pyi. W'a Fefēere Munaa li wo loolodahaa ki bē kan pu mu bē, na bē ni wuyē pyaa nidaan ni.

Yesu Kirisa gbɔɔɔ ni sipya ya ṇuwuuro taa

⁵ Ayiwa, kobaṇa kemu kaa wēē ya yu ge, Kile ya ta kee wo ṇuṇɔ fēere ti kan mēlēkē pu mu wē. ⁶ Ga l'a ka Kile Kafila wu ni na:

«Sipya nē naha
fo mu w'a ma funṇɔ shaa ni wu ni wē?
Sipyiyawyii nē naha
fo mu w'a li kasege pyi wē?

⁷ M'a wu cēreṇe na foro
mēlēkē pu tāan jeri funṇɔ ni.

M'a nɔɔɔ ni pēreṇe tɔ wu ṇuṇɔ ni
na pye wu saanra ṇudɔɔ.

⁸ M'a yaṇmuyɔ yi bēeri kuu wu kan.» †

Ayiwa ma bu logo na Kile ya «yaṇmuyɔ yi bēeri» kuu wu kan, lee kɔri wu nē na yaṇmuyɔ ka shishiin nē kubaa wu mu wē. Ga lee bē na, wēē sanha yaṇmuyɔ yi bēeri ṇa y'a kuu wu mu wē. ⁹ Ga Yesu wemu w'a cēreṇe na foro mēlēkē pu tāan jeri funṇɔ ni, kɔnhɔ wu xhu sipyiire ti bēeri wuu na Kile wo niime wu gbɔɔɔ ni ge, nime wee ya nɔɔɔ ni pēreṇe ta, bani w'a xu wo kanhama pu soro.

¹⁰ Ayiwa can na, we w'a yaṇmuyɔ yi bēeri yaa, ni yaṇmuyɔ yi bēeri ya yaa wu wuu na ge; l'a bē To Kile mu wu Yesu pye ṇuṇɔfɔgbɔ nijemē jaagi baa wo wu kanhama pu gbɔɔɔ ni. Kɔnhɔ shēnṇehēmēē di bye Kile nagoo, p'i jé wu nɔɔɔ wu ni. Bani Yesu wu nē pu ṇuwuuro ti ṇuṇɔfɔɔ. ¹¹ Yesu wemu w'a sipyii jii na wo pu jurumu ni ge, wee ni wu sipyii pu bēeri To wu nē Kile. Lee wuu na, li ya ta pye shiige wu mu w'a pee pyi wu cebooloo wē. ¹² Lee wuu na w'a jo:

«Kile, n'a da ma mēge ki yiri na cebooloo pu mu,
di ma masɔṇɔ yogo cee na sipyii pu bēeri nii na.» ††

¹³ A wu Kile pye sanha na:

«N'a da mu pye na tadaṇa.»

Na nɔhɔ jo sanha na:

«Kile ya nagoo piimu kan nē mu ge,
nē ni pee piiri shiizhan.» ††

¹⁴ Ayiwa, sipyii p'a pye Kile nagoo pee, lee wuu na Yesu bē ya pye sipiyawyii. W'a pye mu kɔnhɔ wu xu wu gbɔɔɔ ni, xu sefēere te ti nē Shitaanni keṇe ni ge, tee di gyēegi. ¹⁵ Xu nii fyaara ya piimu pye Shitaanni wo buloo pu shi wu caṇa nēhēē ki bēeri funṇɔ ni ge, kɔnhɔ wu pee bē ṇuṇɔ wolo. ¹⁶ Can na Yesu ya ta pa di ba mēlēkē pu shɔ-ε dē! Ga Ibirayima nagoo w'a pa shɔ.

¹⁷ Lee wuu na li waha l'i waha, w'a yaa na pye sipiyawyii pyegana bēeri na, kɔnhɔ wu bye pu saraya naha shɔɔnriwēē wo ṇuṇɔfɔgbɔ, wemu w'a ṇuṇɔ ṇaari, na nē ṇomēē fɔɔ Kile wo labye wu ni ge. Kɔnhɔ wu sipyii pu wo jurumu wu foo tɔ.

¹⁸ Ayiwa, piimu p'a gana nɔwuuoro keṇe ni ge, wu na já pee tēge nime. Bani wuyē pyaa ki bē ya jé nɔwuuoro ni kanhama ni.

Kirisa ya ye Kile tudunmɔɔ Musa na

3 Lee wuu na, na cebooloo Kile ya yee piimu yiri, na yee pye wu fefēere sipyii fugba wu wo ṇaṇiṇe ki kaa na ge, nē funṇɔ ki nē wū wū funyɔ yaha nidoyo Yesu na; Kile ya Yesu wemu pye wu tudunmɔ, ni saraya naha shɔɔnriwēē wo ṇuṇɔfɔgbɔ wēē wo n'a daa wu shizhaa na ge, ² Kile w'a wu tenṇe wee labye wu na, a w'i bye ṇomēē fɔɔ ba Musa ya pye ṇomēē fɔɔ wu labye wu ni Kile puga ki ni wē. ³ Ga Yesu ya yaa ni pēreṇe ni na ye Musa na, bani puga yaavɔɔ ya pēreṇe taa na ye puga kiye pyaa na. ⁴ Puga bēeri, sipya wu nē ki yereṇevɔɔ, ga yaṇmuyɔ yi bēeri yereṇevɔɔ di nē Kile. ⁵ Kile tudunmɔ Musa kunni ya pye Kile wo kapyebye, wemu w'a kapyeṇēē ki pye ni ṇomēē fēere ni Kile wo puga ki ni ge. Kile bu jomɔ pemu jo w'a pee jo sipyiire ti mu. ⁶ Ga Kirisa ya pye Kile Ja wemu w'a pye ṇomēē fɔɔ ge. W'a ti-in Kile puga ki ni, na bye yaṇmuyɔ yi bēeri ṇuṇɔ ni. Wēē pu nē kee puga ke; wēē funyɔ y'a taan jo n'a daa we ni tadaṇa kemu wa wēē mu ge, wēē ya yaa na la le, na gori yaha kee na fo taaxɔ le.

Nmɔɔɔ lemu l'a gbegele yaha Kile wo sipyii pu mu ge

⁷ Lee na Fefēere Munaa ya jo:

«Yi bu Kile jomɔ pu logo niṇaa,

⁸ yi ganha bu da niwegeē waha,
ba yi sefēlēē p'a li pye

pu wo n'a she wu tuun wu ni siwaga ki ni wē.

⁹ Wee xuu wu ni yee sefēlēē p'a jo

p'i nē Kile taanna wii,

na ta pu d'a nē kapyegeē ki ṇa,

fo na she nɔ yee kelēē shishēere (40) na.

¹⁰ Lee wuu na, nē luu ya yiri pu tāan;

a nē jo: «Pu funṇɔ keree k'a pu piinṇe tuun bēeri ni;

nē giin p'i na koo lemu cē ge,

pu ya lee cē wē.»

† Zaburuu 102:26-28 †† Zaburuu 110:1 † Zaburuu 8:5-7

†† Zaburuu 22:23 †† Ezayi 8:17-18

¹¹ Lee wuu na, nε luu ya yiri xuuni, a nε gaa jo:

«Pu da ga ba jé nε wo ηmκhκ li ni bada wε.» †

¹² Na cebooloo, y'a yiye kaseri, n'a daa baara zɔguuηɔ ganha bu da wa shishiin ni, wu zhe Kile ηii wo wu ni wε. ¹³ Ga y'a yiye yeri caya beeri, nijaa na já jo caya yemu beeri na ge, κnhκ jurumu ganha bu da yee wa shishiin piinηe wu yi niwegee pye ki waha wε.

¹⁴ Tadaηa kemu wée ya ta fo taashiine li ni ge, wée bu la le wúye ni na gori yaha kee tadaηa ki na fo na she κhκ li tehene na, wee tuun wu ni wù na bye Yesu wo karijnii.

¹⁵ L'a ka Kile Kafila wu ni na:

«Yi bu Kile jomκ pu logo nijaa,
yi ganha bu da niwegee waha,
ba yi sefelee p'a li pye

pu wo n'a she wu tuun wu ni siwaga ki ni wε.» ††

¹⁶ Ayiwa, piike pu d'a Kile jomκ pu logo, na κhκ n'a she le puyε ni wε? Kile tudunκκ Musa ya piimu beeri naha co na foro Misira fiige ki ni ge, ta pee be wε? ¹⁷ Piike tãan Kile luu d'a yiri fo yee kelee shishεεε (40) wε? Piimu p'a jurumu wu pye na xhu siwaga ki ni ge, ta pee be wε? ¹⁸ Kile ya kàa li na na jɔɔ ni jɔɔ wu ηe pee da ga ba jé wee wo ηmκhκ fiige ki ni-i wε? Piimu p'a wu jomκ pu logo na κhκ n'a she le puyε ni ge, ta pee be wε? ¹⁹ Lee l'a li pye wée ya li ηa, pu n'a daa baara ti wuu na pee ya ta já jé Kile wo ηmκhκ fiige ki ni wε.

4 Ayiwa, Kile ya jomκε lɔ wée mu na wée na ba jé wu ηmκhκ li ni. Lee wuu na, w'à wúye kaseri xuuni, κnhκ wa shishiin ganha da bye jebaa li ni wε. ² Bani Kile Jozaama p'a jo wée mu ba p'a jo pee mu jogana lemu na wε. Ga jomκ pe pee ya logo ge, pee ya ta yafin be κhκ pu na wε. Bani pu logovεε ya ta pu co ni n'a daa ni wε. ³ Ba Kile ya yi jo jogana lemu na wε na:

«Nε loyire wo ya kàa jo pu da ga ba jé
nε wo ηmκhκ li ni bada wε.» ‡

Ga wée piimu p'a dà Yesu na ge, wée kunni na ba jé lee ηmκhκ li ni. Kile ya wu ηmκhκ li kaa jo fo tuun wemu ni wu labye w'a fa κhκ ki yaaduun wu ni ge. ⁴ Bani y'a jo Kile Kafila wu ni caηa gbarashuun wogo ki shizhaa na na:

«Kile ya wu labye wu κhκ wá
caηa gbarashuun wogo ki na,
na ηmκ caηa gbarashuun wogo ki na.» ††

⁵ Kile ya jo sanha na: «Pu da ga ba jé nε wo ηmκhκ li ni bada wε.»

⁶ Ayiwa, piimu p'a fenhe Kile Jomκ pu logo ge, pee ya ta jé lee ηmκhκ li ni wε, bani pu ya ta dà Kile na wε. Wee tuun wu ni piitiilee p'a yaa na jé lee ηmκhκ li ni.

⁷ Lee wuu na Kile ya caηa katii teηe sanha, kee ηe «Nijaa». W'a fenhe ye jo saannaa Dawuda κhκ na fo l'a κhκ, yee yemu y'a jo κhκ naha be ge na:

«Yi bu Kile jomκ pu logo nijaa,
yi ganha bu da niwegee waha wε.» ††

⁸ Ayiwa, Zhouwe da bi sii já ηmκhκ li kan Izirayeli nago pu mu, Kile bi da jo nige caηa katii shizhaa na wε.

⁹ Lee na ba Kile ya ηmκ caηa gbarashuun wogo ki na ηmκgana lemu na wε, lee ηmκhκ li tuugo k'a gbegele

yaha sanha Kile sipyii pu mu. ¹⁰ Bani wemu w'a jé lee ηmκhκ li ni ge, wee be ya ηmκ wu labye wu na, ba Kile ya ηmκ wε. ¹¹ Lee na, wù la le wù jé lee ηmκhκ li ni, κnhκ wa shishiin ganha bu da n'a she pyevεε pu ni wε.

¹² Bani Kile Kafila wu ηe ηii wo ni baraga wo. Wu κhκ ya taan na ye κhκ shuun ηmκhκ na. Wu na já sipya su wu zκ na, fo na she κhκ wu munaa tehene na, na κhκ wu yatenzogoyo ni semεε pu na. W'a sipyii funzhakeree ni pu funηκ keree suguri, fo na ki cenι. ¹³ Kile wo yayaaga ka shishiin ya ηmκhκ wu na wε. Kile wemu naha tãan w'à da ba fiin jo ge, yaηmuyκ yi beeri yi ηe κpεenge na wee naha tãan taηmκhκhκ baa.

Yesu wu ηe saraya naha shκκrivεε wo ηuηκfɔgbκ wε

¹⁴ Saraya naha shκκrivεε wo ηuηκfɔgbκ wu ηe wée mu, wemu w'a dugi fo fugba wu ni ge; wee ηe Yesu Kile Ja we, Lee wuu na wù kori yaha wu n'a daa koo li ni. ¹⁵ Saraya naha shκκrivεε wo ηuηκfɔgbκ wemu wu ηe wée mu ge, wee ya ηuηκ naari wée na, na wée teri wù fanhaxκκhκ keree na. Bani Shitaanni ya wu taanna wii ba w'a li pyi wée na wε, ga wu ya ta já wu tɔκκ le jurumu wa shishiin ni wε. ¹⁶ Lee na, wù lowagaa wuu pu fulo Kile wo niime saanra koro li na, κnhκ wu ηuηκ naari wù na. Wu niime tirige wù na, κnhκ wu bye wù tegeκκ wù tegeɔduun ni.

5 Ayiwa, saraya naha shκκrivεε wo ηuηκfɔgbκ wemu pu ma shκκnri lɔ sipyii pu te ni ge, sipyii pu wuu na wu ma deηe, κnhκ wu da sipyii pu ni Kile te keree ki shκκnri. Saraya yemu p'a wo pu wo jurumu w'i yafa pu mu ge, ni yaηmuyκ yemu p'a gaan Kile mu ge, κnhκ wu da yee be kaan Kile mu. ² Wu na já da kaa cebaalaa ni piinηe fεε pu naha conι ni lotaan ni, bani wuyε pyaa be ηe fanhaxκκhκ κhκ wa ba pu ηe wε. ³ Tee fanhaxκκhκ te ma wu pye wu na saraya wo wuyε pyaa wo jurumu wu wuu na ba w'a li pyi sipyii pusamaa wo jurumu wu wuu na wε.

⁴ Ayiwa, wa shishiin da ga já wuyε pye saraya naha shκκrivεε wo ηuηκfɔgbκ wε, fo Kile ye pyaa bu ma yiri, na ma pye wii ba w'a Arκn pye mu wε. ⁵ Lee l'a li pye, Kirisa be ya ta wuyε peε na weeye pyaa k'a wuyε pye saraya naha shκκrivεε wo ηuηκfɔgbκ wε. Ga na Kile w'a wee pye wii; w'a Kirisa pye:

«Mu ηe nε Ja,
nε mu pye na pya nijaa.» ††

⁶ Y'a ka Kile Kafila wu ni xuu wa be ni na:

«Mu na ba gori yaha gbee

saraya naha shκκrivεε ηuηκfɔκκ | saraya naha shκκrivεε ηuηκfɔκκ,
ba Melikisedeki ηe wε.» ††

⁷ Tuun wemu ni Yesu di bye κhκ na ge, w'a bi li ce na To Kile na já wee shκ xu na, a wu Kile ηεeri, na ηεεg-κhκhκ pye fo na mεε suu. A Kile di wu ηεεge ki shκ wu Kile ηii fyaara ti wuu na. ⁸ Ga ali na ta wu ηe Kile Ja we, w'a κκ na Kile jomκε co wu kanhama pu funηκ ni. ⁹ Ba w'a Kile wo kapyenηe ki beeri κhκ fa wε, piimu beeri p'a wu jomκε co ge, a wu pee beeri shκ; tee ηuwuuro te

† Zaburuu 95:7-11 †† Zaburuu 95:7-8 ‡ Zaburuu 95:11
†† Zhenezi 2:2-3 †† Zaburuu 95:7-8

†† Zaburuu 2:7 ††† Zaburuu 110:4

wa da ga xho bada we. ¹⁰ A Kile di wu pye saraya naha shoonrivere wo nuyhufgob we ba Melikisedeki ne we.

N'a daa fee p'a yaa na se naha na n'a daa wu ni

¹¹ Keree nipeheye wa we mu na yu yee mu le shizhaa na, ga ki kori sheme p'a waha yee na. Bani yee keree naha ceme p'a pen. ¹² Nime bi yaa na yee ta yee ya peri na x kalaatii. Ga yee nime wuu mago sanha di ne kalaatii na p'a yi kalaa Kile jom pu keree nizhiigee ki ni. Jirime na yee mago wa, yee da ga ja yaligbangbanja li we. ¹³ Wemu wo nolige ki ne jirime ye ge, wee ne pubinne. Wee ya katiine ce shoonri katiibaana ni we. ¹⁴ Ga yaligbangbanja ne sipyleye wogo, pee piimu fungonyo y'a kasaarja ni kakuunjo ce shoonri ge, bani p'a tee lee na.

6 Lee wuu na, we mu ya kalaa Kirisa wo keree kiimu ni jom pu ganha bu da gori yaha kee ye na sanha we. Wu la le wu she naha na ba n'a daa wu cene see wuu ne we. We mu ya yaa na kuri sanha jom pu ti wo kalaa wu feni we, wee wemu wu ne na sipya ya yaa na daburaje jo na wu jom wolo kaja baa keree ni, na da Kile na ge, ² ni batizeli keree, ni na keye teri sipyii na na Kile jeri pu mu, ni xurine li keree, ni kiiri we wu da ba gon korjo sipyii na caxhokjo ki cana ge. ³ Ayiwa, wu na kii keree kii yaha mu wu she naha na, ni Kile ya li koro kan.

⁴ Piimu p'a kpenge ki ta jom nigin na x, na fugba wu wo looloda li nehe, na Kile wo fere Muna li ta ge, ⁵ na Kile jom pu ce yace, na cabaya sefere ti nehe ge. ⁶ Lee be na a pee sipyii p'i zhe sanha Kile jom pu ni, na guri taha pu kalage feni. Pee sipyii pii na ja pye dii na daburaje jo sanha Kile naha taan we? Bani li ne kanna Kile Ja wu puye pyaa ya goroo korikoritige na, na wu shiige sipyii ti beri naha taan.

⁷ Ayiwa, zanhaya nipeheye ya dun nipe kemu na, k'i faa yapiire yeege ki faa pyeve mu ge, kee ya Kile duba taa. ⁸ Ga ki ba xhuyo ni nakuunjo yeege, ki da yafiin be jo we, ga lanja ya kee tene. Ki taxokjo ne na.

⁹ Lee be na, na cebooloo, na taanpiine, ali we mu nehe ba pe jom niwa pe yu, nakaara wa we funjo ni yee shizhaa na we. We mu ya li ce na yee wa koo nizaana ni, lee lemu li ne nuwuro ti wo koo li ge. ¹⁰ Kile ne tiibaa fo wu funjo ki w yee wo nibyegee kee, ni yee wo taanpege ki na we, taanpege kemu yee ya zhe cebooloo pu na Kile mege ki wuu na ge; bani yee wa yi cebooloo n'a daa fee pu mago jom, ali nime we be ni yee wa pu mago jom. ¹¹ Ga we mu funjo ki wa yee beri nigin nigin wu la le yi da se naha na mu fo tene le. Kone le na y'a daa ge, y'i ba lee ta. ¹² We mu funjo wa yee pu pye saafe we. Ga Kile ya ce wemu jom lo ge, sipyii piimu p'a la le na we taa pu n'a daa ni pu loxulo gobokjo ni ge, yi pye pee taannive.

Kile ya jom lemu lo ge

¹³ Tuun wemu ni Kile ya jom lo Ibirayima mu ge, ma na jo ba yaaga wa kemu k'a ye Kile ye pyaa na we, a Kile di gaa wuye pyaa mege na na: ¹⁴ «Nakaara baa, n'a

da duba ma mu, ma nagoo na ba nehe xuuni.» ¹⁵ Ayiwa, a Ibirayima di ganha na Kile naha wii ni loxulo ni, na sii jo lee ni. Kadugo taan a Kile di ba jom li fa wu mu, w'a bi lemu lo wu mu ge.

¹⁶ Sipya ba da gaa, yaaga kemu k'a ye wu na ge, kee na w'a gari. Kee kaaga ke ki ma li she na pee jom pu ne can, na nakaara ta shishiin be wa pu ni we. ¹⁷ Lee pyegana li na Kile ya li she na fiinje wu ce lve pu na, na peri wa shishiin wa wee wo kateje li ni we, lee na w'a ka taha wu jom li na. ¹⁸ Kii keree shuun we da ja peri bada we. Kile wu jom lo wu xho ka taha li na, wu da ja kafineye jo bada we. Lee na we ya lowaa ta, na wu keye kuri kee tadarja ki na. ¹⁹ Kee tadarja ki ne we mu ba jom ne we, temu t'a dugo, t'i jom cono na yereje lo ni ge. Ki ne ba baraga yanmujo ne we; k'a we teri wu gori yaha n'a daa ni. Lee wuu na wu na ja je fere ti beri wo fere xuu wu ni Kile naha taan wu n'a daa wu baraga ni. Fanga ka ki bi lee korjo le naha pari. ²⁰ Yesu ya fene je we naha na we xuu wu ni, kone wu we wo jurumu wu laha wa. Wee ya pye saraya naha shoonrivere wo nuyhufgob ba Melikisedeki bi bye we. Wu na ba gori yaha gbee tee nuy fere ti ni.

Melikisedeki ya ye Levi wo nagoo pu na

7 Ayiwa, we Melikisedeki we ya bye Salemu kulo li wo saan, na ne be Kile-gobtabaaga wo saraya naha shoonrivere. Wee tuun wu ni Ibirayima bi she kashen jom ni saanna piitilee ni, na se ta pu na. Ba w'a pa guri na ma we, a Melikisedeki di she wu nuyhiri, na duba pye wu mu. ² Yaaga yaaga Ibirayima ya ta kashen ki ni ge, a wu yee beri jagi wolo kan Melikisedeki mu. Melikisedeki kori wu ne na: «Tiime saan», na fara lee be na, Salemu kulo li saan wu ne wii. Lee kori ne: «Nape saan». ³ To ni nu ne wu mu we. Wa shishiin ya ta jo wu xho tayirige shizhaa na, kelee wu segana, kelee wu xugana shizhaa na we. Wu ne ba Kile Ja wu ne we, bani wu na gori yaha wu saraya naha shoonrivere ti ni gbee.

⁴ Ta yee ya li ce na sipyigjo wu ne Melikisedeki we? Fo we tole Ibirayima ya yaaga yaaga ta kashen ki ni ge, a wu yi beri jagi wolo kan wu mu we! ⁵ Levi nagoo piimu p'a jin saraya naha shoonrivere ti kapeye ki ni ge, saliya wa pee mu p'a jagi shuu Izirayeli nagoo pu mu, lee kori p'a wu shuu puye pyaa shi sheen pu mu, ali na ta pu be ne Ibirayima nagoo p'a. ⁶ Melikisedeki bye Levi shi shen we, ga na jagi sho Ibirayima mu. Kile bi jom lo wee Ibirayima wemu mu ge, a wu duba pye we mu. ⁷ Ayiwa nakaara baa, duba pyevjo ya ye duba tavjo na. ⁸ Saraya naha shoonrivere | Saraya naha shoonrivere pu shizhaa na, piimu p'a bi jagi wu shuu ge, pee bye sipyii piimu da gori xu baa we. Ga Melikisedeki we w'a jagi wu sho Ibirayima mu ge, l'a she na we na gori yaha ni na gbee. ⁹ We mu na ja jo na Ibirayima ya jagi wu wolo tuun wemu ni ge, Levi nagoo piimu p'a jagi wu shuu ge, pee be ya jagi wolo we tuun wu ni. ¹⁰ Bani tuun wemu ni Melikisedeki ya she Ibirayima nuyhiri ge, pee bi sanha se we; ga p'a bi bye Ibirayima ni.

¹¹ Ayiwa, Kile ya saliya wemu kan Izirayeli nagoo pu mu ge, Levi wo saraya ye yi bye wee saliya we wo tay-eregbɔhɔ. Tee saraya naha shɔɔnɔrivɛɛɛ ti da bi j saliyii pu shɔ pu jurumu wu na, ɔnɔɔ bi da bye nige li na nago saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ watii wu na tenɛ, wee di bye ba Melikisedeki nɛ wɛ. Wu ganha bu bye Arɔn wo kɔɔn li shen wɛ. ¹² Ga saraya naha shɔɔnɔrivɛɛɛ ti bu nɛri, li waha l'i waha saliya wu bɛ ya yaa na nɛri. ¹³ W Kafɔ Yesu wemu kaa wɛɛ ya yu ge, gbawege katii ni wee ya foro. Kee gbawege ke wo sipya wa shishiin ya ta saraya naha shɔɔnɔrivɛɛɛ kapyenɛɛ pye saraya taso-gonɔ xuu wu tan wɛ. ¹⁴ L'a fiinɛ na Zhuda wo gbawege ki shen wu nɛ wɛɛ Kafɔ we. Ga tuun wemu ni Kile tudunmɔɔ Musa ya jo saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ pu shizhaa na ge, wu ya ta yafiin jo Zhuda wo gbawege ki shizhaa na wɛ. ¹⁵ Ayiwa, lemu li wa kii keree kii wo nɛri wu fiinɛ sanha wɛɛ mu ge, lee li wa mɛ. Saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ watii w'a tenɛ, wee nɛ ba Melikisedeki nɛ wɛ. ¹⁶ Lee ya li shɛɛ na wee saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ wu ya ta tenɛ na saha ni sipyii wo saliya ɔmɛhɛɛ ki ni wɛ. Ga wuyɛ pyaa wo tehenɛ baa nii sicuumɔ pu sefɛɛɛ ti gbɔɔɔ ni w'a tenɛ. ¹⁷ Bani Kile ya pa li shɛ na:

«Mu nɛ saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ fo gbee,
ba Melikisedeki nɛ wɛ.» †

¹⁸ Saraya naha shɔɔnɔrivɛɛɛ ti wo saliya nizhiime w'a to wu fanhaxhɔɔɔ ni wu lapɔbaara ti wuu na. ¹⁹ Bani saliya wu ya j yafiin bɛ nɔ fa wɛ, ga wɛɛ ya tadaɔa ta nime, kemu k'a nɔ nizhiige ki na ge. Kee gbɔɔɔ ni wɛɛ da j vulo Kile na. ²⁰ Na fara lee bɛɛri na, Kile ye pyaa k'a ka na Yesu wu da bye saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ we. Kile ya ta lee tuugo pye saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ watii shizhaa na wɛ. ²¹ Ga ba Yesu ya pye saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ wɛ, a Kile di gaa na jo:

«Nɛ Kafɔ Kile ya ka,
nɛ da ga na ɔmɛɛ nɛri wɛ. Jo:

«Mu nɛ saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ fo gbee.» ††

²² Lee wuu na Yesu ya pye le kariɔɛɛɛɛ ɔmɛɛfonɔ le wo sɛɛri wɛɛ ni Kile tɛ ni. Lee kariɔɛɛɛɛ ɔmɛɛ l'a ye na kanha nizhiine li na.

²³ Na fara lee na, pii pu saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ pu bi nɛhɛ, bani xu ya ta wa shishiin yaha w'a pye pu ni gbee wee labye we ni wɛ. ²⁴ Ga Yesu ya kori yaha gbee nii na. Lee wuu na wee wo saraya naha shɔɔnɔrivɛɛɛ ti na gori yaha fo gbee. ²⁵ Lee wuu na, wemu bu ɔɔ Kile na Yesu wo kariɔɛɛɛɛ ki gbɔɔɔ ni, wee na ɔwuuuro ta kɔnɔ ki caxhɔɔ. Bani Yesu nii wo wu nɛ gbee, na Kile nɛɛri peefɛɛ mu. ²⁶ Saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ wo ɔnɔɔɔɔɔ wemu w'a bi sii yaa fo wɛɛ pu wee ta ge, wee wu nɛ wii. Wu fɛfɛɛɛ wo wu nɛ. Jaagi xuu wa shishiin nɛ wu na wɛ, jurumu bɛ wɛ. Kile ya wu waa laha jurumupyii pu na, na wu yirige kari fo fugba wu ni. ²⁷ Wu mago wa li na nago niga bɛɛri wu fenhe saraga wolo wuyɛ pyaa wo jurumu wu wuu na, wu bu xhɔ wu na w'a sipyii pusamaa wo saraya yi wo pu wo jurumu wu wuu na, ba saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ p'a bi li pyi wɛ. Ga w'a wuyɛ kan na pye saraga tɔɔnii nigin ye pe, sipyii pu wo jurumu wu wuu na. Saraga katii ya yaa na wolo nige kee

kadugo na wɛ. ²⁸ Saliiya w'a sipyii piimu pye p'a tenɛ na pye saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ wo ɔnɔɔɔɔɔɔ ge, fanhaxhɔɔɔ ti bi bye pee na. Kile ya ka na jomɔ pemu jo saliya wu kadugo na ge, pee p'a wu Ja wu tenɛ na pye saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ wo ɔnɔɔɔɔɔɔ, wee wemu w'a fa, w'i da gori yaha bɛ mu gbee ge.

Yesu wu nɛ wɛɛ wo saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ wo ɔnɔɔɔɔɔɔ we

8 Ayiwa, jomɔ pemu bɛɛri wɛɛ ya yu ge, pu ɔnɔɔ ye pyaa nɛ na saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ wo ɔnɔɔɔɔɔɔ wemu wu nɛ wɛɛ mu ge, wee nidɛɛngɛ ki nɛ Se Bɛɛri Fɔɔ To Kile kanige cɛ fugba wu ni. ² Kile-pɛɛnɛ pugbɔhɔ kemu ni w'a wu wo labye wu pyi ge, kee nɛ faya puga see wogo kemu Kafɔ Kile ye pyaa ya yerenɛ ge; sipyiyawyii wo niyerenɛ bɛ wɛ.

³ Saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ wo ɔnɔɔɔɔɔɔ bɛɛri, wu katenɛnɛ ɔnɔɔ ki nɛ na yakanya ni saraya yi kaan Kile mu. Lee na, li waha l'i waha, wɛɛ bɛ wo saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ wo ɔnɔɔɔɔɔɔ wu bɛ ya yaa na saraga ka wolo. ⁴ Wu da bi bye nɔnɛ ke na wu bi da bye saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ wɛ. Bani saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ pii wa na xɔ piimu p'a yakanya ye, ni saraya yi keree naha shɔɔnɔri, na bɛ ni Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya wu ni ge. ⁵ Pee wo saraya naha shɔɔnɔrivɛɛɛ t'a byi Kile-pɛɛnɛ puga kemu ni ge, kee nɛ fugba wogo ki wo jaa. Lee na, tuun wemu ni Kile tudunmɔɔ Musa bi da faya puga ki yerenɛ ge, a Kile di wu pye: «Jaa wemu w'a shɛ ma na na ma yaha faabobonɔ ki ɔnɔɔ ni ge, la le m'a ki bɛɛri ya mu.» ⁶ Ga nime Yesu wo labye w'a ye na kanha saraya naha shɔɔnɔrivɛɛ pusamaa wo wu na. Bani wee wu nɛ susurodegeme Kile ni sipyii pu tɛ ni. Kariɔɛɛɛɛ ɔmɛɛ nivonɔ l'a ye na kanha nilɛɛ li na, bani lee nɔhɔ ya tenɛ ɔmɛhɛɛ kiimu na ge, kee ya ye nizhiigee ki na.

⁷ Can na, kariɔɛɛɛɛ ɔmɛɛ nizhiine li nɔ da bi fa, ɔnɔɔ bi da bye li na pu na shuun wuu nɔhɔ shan wɛ. ⁸ Ga Kile ya wu sipyii pu jaagi, na pu pye:

«Li wii caya ya wa ma,
nɛ Kafɔ Kile w'a jo mu.

Nɛ na ba kariɔɛɛɛɛ ɔmɛɛ nivonɔ lɔ
Izirayeli puga ke ni Zhuda puga ki mu.

⁹ Nɛ pu sefɛɛɛ pu kenɛ co,
na pu yeege cana kemu Misira fiige ki ni ge,
kariɔɛɛɛɛ ɔmɛɛ le nɛ lɔ pu mu wee tuun wu ni ge,
nivonɔ li da ba bye lee tuugo wɛ.

Bani p'a nɛ kariɔɛɛɛɛ ɔmɛɛ li kyɛɛgi.
Lee wuu na nɛ bɛ ya pu yaha.

¹⁰ Kariɔɛɛɛɛ ɔmɛɛ le nɛ da ba lɔ Izirayeli nagoo pu mu

yee caya yi d'a toro xɔ ge, lee le:
Nɛ na ba na saliya wu le pu fungɔnɔɔ ni,
di wu ka pu ɔɔɔ na.

Nɛ na ba bye pu Kile,
p'i bye nɛ sipyii.

¹¹ Wa shishiin da ga ba wu shi shen,
kelee wu ceboro kalaa nige wɛ na:
«Yi Kafɔ cɛ wɛ.»

† Zaburuu 110:4 †† Zaburuu 110:4

‡ Ekizode 25:40

Bani pu bæeri na ba ne ce,
na lo sipyitiilee na fo na she no sipyigbo na.
¹² Ne na ba pu kanahaya yi yafa pu mu.
Ne da ba na funjo tirige
ni pu jurumu wu kaa ni nige we.» †

¹³ Tuun wemu ni Kile ya karijesege jomæe nivonko li kaa jo ge, a lee di nizhiine li jeri nilæ. Ayiwa, karijesege jomæe nizhiine lemu l'a le, li canja nii be d'a toro ge, lee ya giin di biin.

Yesu Kirisa ye wu je saraga nivanja

9 Karijesege jomæe nizhiine li funjo ni, kodorogoo kii bye wa Kile pelegana na, ni Kile-pejege puga faya wogo, kee kemu bye jije ke na ge. ² Faja puga ki bi yereje, na ki pye pupyaa shuun. Pubile nizhiine li bye fefæere puga. Sokinnagbo we, ni tabali we, ni buuri we p'a wo na gaan Kile mu ge, kee ni yee bi bye. ³ Pubile shuun wuu li bi bye nahaparaga faja shuun wogo ki kadugo yiri. Lee bi bye fefæere ti bæeri wo fefæere puga. ⁴ Saraya yi tawologo ka bye wa kemu k'a yaa ni sanni ni ge, kee ni pu bi nudanga yawurire ti leni. Keshi | Keshi wa be bye wa, sanni wu bi taga wee bæeri to. Maane | Maane w'a bye sanni shoo lemu ni ge, lee bye keshi wu ni, ni Aron publiin li l'a fyen ge, Kile bi saliya wu jomehe ki ka faakageeye yemu na ge, ni yee be. ⁵ P'a bi jaalaa shuun koo wuu p'a yaa wee keshi wu fugba ni, pee bye serubeen. †† Pee wo kapaya yi nime pu bi keshi wu torko ki to. Pee nime pe ni pu bi jurumu yafa wo saraya yi wo shishan pu woni keshi wu fugba ni. Ga kii keree kii bæeri wo naha joduun je nime we.

⁶ Ayiwa, le singana le na faya puga ke ni ki yanmuyoyi bæeri wa bi sin. Canja bæeri saraya naha shoo rivoo pu bi jin pubile nizhiine li ni na Kile-pejege ki keree pyi. ⁷ Ga saraya naha shoo rivoo wo jorjorbo wu ye nigin w'a bi jin pubile shuun wuu li ni torko nigin pe yee funjo ni. Wu bi jin wa ni yatojoo shishan je wu keje ni we. W'a pee kan Kile mu wuye pyaa wo jurumu we ni sipyire ti wo wu wuu na, p'a wemu pye na ta pu ya li ce-e ge. ⁸ Lee funjo ni Fefæere Munaa ya li she na na faya puga nizhiige ki yaha, xuu wemu w'a bye fefæere ti bæeri wo fefæere wo wu ge, wee koo bi sanha mugi we. ⁹ Kee faya puga ke bye nime wo keree kii wo jaa. Lee wa li shee na saraya yatojoo, ni saraya yemu bæeri y'a gaan Kile mu ge, piimu p'a yee wo ge, na yee bi da ja pee wo zoko pu pye fefæere we. ¹⁰ Yee saraya ye, ni yaliye, ni yagbaya, ni loho wuugaŋaa nijehenje, kee bi bye kalge. Kee keree kii bæeri bi bye pyeme fo na she Kile pye w'a keree ki jeri.

¹¹ Ga Kirisa ya pa, na bye cabaya yanmuzaaya yi wo saraya naha shoo rivoo wo jorjorbo. Faya puga kemu ni w'a wu wo labye wu pye ge, kee ya sii peje, ki to be d'a fa. Sipya ya ta kee yereje we; ki je be ke koro ke wogo we. ¹² Wee ya ta je Fefæere ti Bæeri wo Fefæere Xuu wu ni sikapee, ni nupiyee wo shishan gbo ni we. Ga wuye pyaa wo shishan gbo ni w'a je torko nigin ye

pe. W'a da lee pye nige sanha we, bani w'a tene baa juwuuro ta. ¹³ Ayiwa, na saha ni saliya wu ni, piimu bye fefæere we, p'a bi sikapee ni nupehæe shishan, ni nupinye nizogoyo shoo woni peefæe na, na pu pyi mu fefæere. ¹⁴ Ga Kirisa shishan ya fefæere pyi na ye yee na xuuni! Tene baa Kile wo Munaa li gbo ni w'a wuye kan Kile mu saraga, mane je kemu na we. Wu shishan ya joro baa keree je laha wee zoko na, koro wee di da kapyenje pyi Kile nii wo wu mu.

¹⁵ Lee wuu na Kirisa wu je karijesege jomæe nivonko li wo susuro tegebo. Sipyii ya jurumu wemu pye karijesege jomæe nilæ li wo tuun wu ni ge, pee wo juwuuro wuu na w'a xu. Kile ya piimu yiri ge, tene baa cen wemu wo jome l'a lo pee mu ge, koro p'i wee ta.

¹⁶ Sipya wa bu seme yaa yani wu xu ge, taagana lemu na wu keje yanmuyoyi y'a yaa na pa daa wu nixhuxhoo na ge, na lee taagana li ka wee ni. Wee seme wu da ja yaaga pye we, fo weefoo ba xhu, a l'i je na fiinje na w'a xu. ¹⁷ Bani na wufoo yaha nii na, tayerege wa wee seme wu na we, fo wufoo bu xhu. ¹⁸ Lee wuu na ali karijesege jomæe nizhiine li be ya ta teje shishan baa we. ¹⁹ Tuun wemu ni Kile tudunoo Musa ya saliya wu jomehe ki bæeri jo sipyii pu mu ge, a wu nupiyee shishan, ni sikapee shishan lo, ni loho be, ni Izopu † tige geje, na kee taga shishan pu jeregi saliya Kitabu we, ni sipyire ti bæeri na. ²⁰ Na jo: «Kile ya karijesege jomæe lemu lo yee mu ge, lee wo shishan pu je pe.» ††²¹ Lee jeregi-gana li ninoo na Musa ya shishan jeregi Kile wo faja puga ke, ni Kile wo kapyenje yereye yi bæeri na. ²² Na saha ni saliya wu ni, shishan ni p'a yanmuyoyi bæeri pyi fefæere, fo yanmuyoyi nigin nigin wa ye. Shishan ya wo we, jurumu da ga yafa we.

²³ Faja puga ke ni ki yanmuyoyi bye fugba wogo ki wo jaa. Ba yee yanmuyoyi bi yaa na pye fefæere ni yaporko shishan ni we, lee na yanmuyoyi ye yi je fugba wu ni ge, yee bi yaa na pye fefæere ni saraga ka ni, kemu k'a ye yaporko na ge. ²⁴ Bani fefæere xuu wemu sipyii ya yereje na pye ba see wo wu jaa je-e ge, Kirisa ya ta je wee ni we, ga fugba wo wuye pyaa ni w'a je, koro wu yere To Kile naha taan wee wuu na. ²⁵ Wu ya ta je wa koro wu wuye pye saraga torko nijehenje funjo ni we, ba saraya naha shoo rivoo wo jorjorbo w'a bi jin fefæere xuu wu ni yee bæeri, ni yaporko shishan ni we. ²⁶ Li da bi bye mu, Kirisa bi da ganha torko nijehenje ni fo koro ko konduun ni. Ga nime, koro xoduun wu funjo ni, torko nigin ye pe, w'a wuye she, na wuye kan saraga, koro wu jurumu wu lo laha wa. ²⁷ Xu na ba no sipyii bæeri nigin nigin na torko nigin. Lee kadugo na Kile di kiiri ko pu na. ²⁸ Mu Kirisa be ya pye saraga torko nigin ye pe, koro wu shenjehemæe wo jurumu tuguro lo. Wu na ba wuye she wu sigewe pu na, wu ba ba wu pana shuun wuu li ni. Wu da ba jurumu keree naha shoo ni lee ni we, bani w'a xoo lee ni. Ga juwuuro wu da ba gan wu sigewe pu mu.

10 Ayiwa, Kile ya yanmuyoyi yemu jome lo wee mu ge, yee wo jaa bye saliya wu ni. Ga dii ye pyaa

† Zheremi 31:31-34 †† Serubeen:

‡ Izopu:

‡† Ekizode 24:8

yee yanmuyɔ yi ɲe ge, saliya wuyɛ pyaa ya já yee she we. Lee wuu na piimu p'a bi Kile peɛ na be ni saliya wu ni ge, pee bi saraya wo yee beeri. Ga, saliya w'i ya ta já pee je yeege pu wo jurumu wu ni, na pee pye sipyii, piimu p'a fa we. ² Yee saraya yi da bi da já sipyii pu shɔ, pu bi da yee ɲo yaha; piimu p'a yi wo ge, pee bi da bye fɛɛfɛɛ ɲɔɲii nigin l'a xhɔ. Pee bi da puyɛ wii jurumupyii nige we. ³ Ga li ya ta pye mu we, yee beeri yee saraya yi ma sipyii pu funyɔ tun pu jurumu wu na. ⁴ Bani nupɛhɛɛ, ni sikapee shishan da já jurumu laha bada we. ⁵ Lee wuu na, Kirisa na pa ɲɔɲɔ ki na, a wu Kile pye na:

«Mu ya jo na mu wa saraya yatɔɔɔ yi feni we.

Mu di ya ta ɔɔɔ

sipyii pu wo yanmuganya yi saya na we.

Ga m'a ne kan ceepuuro,

ɲɔɲɔ ne ti kan ma mu saraga.

⁶ Saraya nizogoyo ni jurumu yafa

saraga ka shishiin ya ta ma naha ɲi we.

⁷ Wee tuun wu ni, a ne jo:

«Kile, ne pa di ba ma nidaan pye

ba l'a ka Kitabu wu ni we.» †

⁸ Ayiwa, a Kirisa di fɛnhɛ Kile pye: «Mu ne saraga yatɔɔɔ ye ni sipyii pu wo yakanya yi saya feni we, na yee ya mu naha ɲi we.» Ayiwa Yesu ya ye jo, ali na ta yee saraya ye di bi wo be na saha ni Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya wu ni. ⁹ Lee kadugo na a Yesu di jo sanha: «Ne pa, di ba ma nidaan pye.» Lee na w'a saraya yi wo saliya nile wu shan, na nivomɔɔ teɲɛ. ¹⁰ Lemu li bye Kile nidaan ge, Yesu Kirisa ya lee pye. W'a wuyɛ kan saraga Kile mu ɲɔɲɔii nigin pe. Lee gbɔɔɔ ni wèe ya je yeege wù jurumu wu ni.

¹¹ Taashiine li ni, saraya ɲaha shɔɲɔɲɔɲɔɔ pu bi Kile wo labye wu pyi caɲa beeri. Saraya ninuyɔ yi p'a bi wo tɛɛgeɛ niɲɛhɛɲɛɛ ni, na ta yee saraya yi da já jurumu laha sipya na bada we. ¹² Ga Kirisa ya saraga nigin pe wu wolo gbee wo jurumu wu wuu na. Lee kadugo na, a wu diin saanra tateɲge ki ni To Kile kanige ce. ¹³ Na Kile ɲaha wii fo wu ba wu pɛɛn pu tirige na pa yaha wu ɲɔɲɔ ɲɔɲɔ ni. ¹⁴ Piimu ya pye fɛɛfɛɛ na foro pu wo jurumu wu ni ge, w'a pee pye p'a fa gbee saraga nigin pe wu gbɔɔɔ ni.

¹⁵ Lee ninuɲɔ Kile Munaa be ya she wèe na. L'a jo:

¹⁶ «Ne Kafɔɔ ya jo:

Kariɲɛɛge ɲɔɲɛɛ le ne da ba ɔ yee mu,

yee caya ye na toro xɔ na ge,

lee le: Ne na ba na saliya wu yaha pu ɲɔɲɔ pu na,

di wu ka pu fungɲɔɲɔ ni.» ††

¹⁷ Ba w'a xɔ yee ni we, na jo:

«Ne da ga na funɲɔ tirige nige

pu jurumu ni pu katiibaagaa na we.» ‡

¹⁸ Ayiwa, jurumu wemu ya yafa ge, jurumu yafa saraga kawuunɔ ɲɔɲɔ wa nige wee wuu na we.

Wù fulo Kile na ni lowaa ni

¹⁹ Lee wuu na na cebooloo, lowaa wa wèe mu na jé fɛfɛɛɛ ti beeri wo fɛfɛɛɛ xuu wu ni Yesu shishan pu

gbɔɔɔ ni. ²⁰ Yesu ya kovonɔ mugi wèe mu, lemu l'a se ni wèe ni Kile yíri ge, lee ne nii sicuumɔ koo le. ɲahaparaga fàɲa †† ki k'a bi lee ɲɔ, a Yesu di kee laha wà wu wo xu wu baraga ni. ²¹ Wèe wo saraya ɲaha shɔɲɔɲɔɲɔɔ wo ɲɔɲɔɲɔɲɔɲɔ wu ne wii. Wee wu ne Kile wo sipyii pu ɲɔɲɔ ni. ²² Lee wuu na wù fulo Kile na ni zɔsaama, ni nakaara baa n'a daa ni. Wù Yesu yaha wu wù ɲɔɲɔ pu tiibaara ti beeri je laha pu na! Wu wù je fiinɲɛ!

²³ Tadaɲa kemu kaa wèe ya yu ge, wù ɲɔɲɔ kee na xuu-ni! Bani ɲɔɲɔɛ ɲɔ wu ne ɲɔɲɔɛ li ɲɔɲɔ we, wu na li ɲɔ fa. ²⁴ W'à wùye funyɔ tirige ni wù sipyiɲii kaa ni, ɲɔɲɔ wù da wùye logoo wari taanɲɛɛge ni kapyegeee niza-ɲaa bye na. ²⁵ Wù ganha bu da wùye binne ɲɔ yaha ma na jo ba pii ya li pye we! Ga wù pye wùye yerivɛɛ, bani wùye pyaa wa li ɲaa na Kafɔɔ cabaɲa k'a tɛɲɛ.

²⁶ Ayiwa, wèe bu ɲɔ, na jurumu pyi, na wù ta w'à can wu ce xɔ, saraga katii wa nige kemu na já wee jurumu we yafa we, ²⁷ fo na kiiri ni nagɲɔɲɔ ki ye sigee ni fyaara nigbɔɲɔ ni. Kee nagbɔɲɔ ki na ba Kile wo pɛɛn pu sorogo na pu xɔ. ²⁸ Sipya wemu bu Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya wu kyɛɛgi, sipyii shuun kelee taanri bu da piimu ne li seeri ge, weefɔɔ na gbo ɲiɲaara baa pee wo jomɔ pu wuu na. ²⁹ Ga sipya beeri w'a Kile Ja wu fanha ge, na Kile wo kariɲɛɛge ɲɔɲɛɛ li wo shishan pu wii na p'a ɲɔɲɔ ge, pee pemu p'a bi weefɔɔ pye fɛɛfɛɛ ge. Kelee Fɛfɛɛɛ Munaa lemu l'a bi niime kan wufɔɔ mu ge, wu bye w'i ya gbɔɔɔ taha lee na we, ta yee ya giin na weefɔɔ ya yaa ni kanhama nigbɔɲɔ ni na ye Kile tudunmɔɔ Musa wo saliya wu kyɛɛginɔɔ na we? ³⁰ Bani Kile wemu w'a jo ge na: «Ne ye nigin mu li wa na jurumu footɲɔ kan kakuubye mu.» Wee ninumɔ w'a jo be sanha na: «Kafɔɔ na ba kiiri ɲɔn wu sipyii pu na.» ††³¹ Na jé Kile nii wo wu keɲɛ ni kiiri kaa na, tee ne fyaara nigbɔɲɔ de!

³² Ayiwa, tuun wemu beeri ni yee ya Kile wo kpɛɲge ki ta ge, yi yi funyɔ yaha nidogo wee tuun wu na. Yee ya kori yaha ɲɔɲɛɛ fɛɛɛɛ ni na kee yogbɔɲɔ ki tun, ali na yi ta be kanhama nigbɔɲɔ ni. ³³ Kabaɲa ka na, p'a yee fanha sipyii niɲɛ ni, na yee kanha xuuni. Piimu p'a kanha mu ge, kabaɲa ka na, yee ya bi gbegede di pee tege. ³⁴ Yee ya ɲɔɲɔ ɲaari kasolemɛɛ na. Sipyii ya yee keɲɛ yanmuyɔ yi shɔ yee na tuun wemu ni ge, a yee loxulo wuu di lee soro, bani yee ya li ce naafuu see wo wu wa yee mu wemu na gori yaha ge.

³⁵ Lee wuu na, n'a daa we wu wa yee mu Kafɔɔ na ge, yi ganha bu da wee yaha we. Bani lee kuduun ya peɛ xuuni! ³⁶ Yee mago wa sanha lowaa na, ɲɔɲɔ yi da se ɲaha na Kile nidaan bye ni. Lee bu bye, w'a lemu wo ɲɔɲɛɛ ɔ ge, yi na ba lee ta. ³⁷ L'a ka Kile Kafila wu ni na:

«Jɛɛɛ l'a kori wemu wu da ba ge,

wee di ba. Li da mɔ nige we.

³⁸ Sipya wemu w'a dà ne na ge, wee w'a tii.

Lee funɲɔ ni wu da ba nii sicuumɔ see wo ta.

Ga wu bu guri kadugo,

†† Nahaparaga fàɲa:

† Zaburuu 40:7-9 †† Zheremi 31:33 ‡ Zheremi 31:34

‡‡ Duterenome 32:35-36

nɛ wo fundanga ki da da wu ni nige wɛ.» †
 39 Piimu p'a guroo kadugo, na gyɛgi ge, wɛɛ nɛ pee ni wɛ. Piimu p'a daa, pee di da ba nuwuuro ti ta ge, pee ni wɛɛ nɛ.

Sipyii piimu p'a pye ni n'a daa ni ge

11 Ayiwa, n'a daa w'a wɛɛ wo tadarja ki wo yanmuyɔ yi keree fiinɛ, na wɛɛ pye wɛɛ ya tiin ni li ni na yi wa wɛɛ mu na xɔ. N'a daa w'a wɛɛ pye wɛɛ ya sɔɔ li na na can wa yanmuyɔbaaya yi wo keree ki ni.
 2 Pu n'a daa wu wuu na Kile ya taashiine li wo sipyii pu sɔɔ. 3 N'a daa funɔɔ ni wɛɛ ya li cɛ na Kile wo jomɔ pu baraga ni koɔɔ ya yaa. Lee na, yanmuyɔ yemu ni wɛɛ nii wa ge, yee ya yaa ni yanmuyɔ ni yemu y'a naa wɛ.
 4 Wu n'a daa w'a Abeli wo saraga ki pye k'a ya Kayen wogo ki na. Kile ya li she wu n'a daa wu shizhaa na na w'a tii. Bani Kile yɛ pyaa ya sɔɔ wu yakanga ki na. Abeli ya xu, ga ninaa we bɛ ni wɛɛ ya kalaa taa wu n'a daa wu funɔɔ ni.
 5 Wu n'a daa wu wuu na Kile ya Henɔki lɔ durogo fugba ni na ta wu sanha xhu wɛ. Sipyia wa shishiin ya ta wu na nige wɛ, bani Kile ya wu lɔ. Yani Kile wu wu lɔ ge, w'a bi wu sɔɔ, na jo na wu kaa ya taan wee mu. 6 Ni n'a daa bɛ wɛ, wa shishiin kaa da j'a daan Kile mu wɛ. Bani wa bɛeri w'a giin wu fulo Kile na ge, li waha l'i waha wufɔɔ ya yaa na d'a li na na Kile wa, na nɛ bɛ wu shavɛɛ saraavɔɔ.
 7 Wu n'a daa wu wuu na Kile ya Nuxhun kaala ni keree kii ni, wu sanha kiimu na wɛ. Na Kile nii fyaara yaha wu zɔ wu na, a w'i kɔɔɔɔɔ ka yaa, kɔɔɔ wu ni wu puga sheen di ba shɔ. Ba w'a lee pye wɛ, a w'i li she lee funɔɔ ni na jaagi ya to koɔɔ sipyii pu funɔɔ ni. A Kile di wu jate sipyitiime wu n'a daa wu wuu na.
 8 Wu n'a daa wu wuu na Ibirayima ya Kile ɔɔɔɔɔ co wu yiriduun wu ni Kile mu. Kile bi da fiige kemu kan wu mu, kee di bye wu cɛn ge; a wu foro wuyɛ pyaa wo fiige ki ni, na kee koo co na ta wu ya ki sanha cɛ wɛ.
 9 Wu n'a daa wu wuu na w'a she bye nadadiinmɛ kee fiige ki ni, kee kemu wo ɔɔɔɔɔ l'a lɔ wu mu ge. A w'i wu wo tiinne li pye faya piyɛye ni. Lee Ishaaga ni Yakuba bɛ ya pye. Lee ɔɔɔɔɔ le ninɔɔ Kile bi lɔ pee bɛ mu. 10 Ibirayima bi kugbɔɔ naha wii lemu nɔɔɔɔɔ p'a ɔɔ ge. Kile wu nɛ lee kulo le wo kanahashɔɔɔɔɔ ni li yerenɔɔɔ.
 11 Wu n'a daa wu wuu na Kile ya pya kan Sara mu, ali na wu ta w'a lɛ bɛ xuuni. Bani w'a d'a li na na ɔɔɔɔɔ ɔɔ wu nɛ ɔɔɔɔɔ li lɔɔ wɛ. 12 Lee wuu na, ali na lɛɛ fanhaxhɔɔɔ yaha t'a ɔɔ wu poo wu na, w'a nagoo niɔɔɔɔɔ ta, piimu p'a nɛɛ ba fugba wɔɔɔ ki nɛ wɛ, ni ba suumɔ lɔɔ ɔɔ gbazhenɛ nɛ wɛ.
 13 N'a daa ni pii sipyii pii bɛeri ya xu. Kile ya yanmuyɔ yemu ɔɔɔɔɔ lɔ ge, yee bi sanha jɛ pu kenɛ ni wɛ. Ga, a p'i bye kanna p'a yi naa, na fundanga ta yi wuu na. A puyɛ pyaa di li she na nabuun pee nɛ, na pee nidorowuu pu wa ke niɛ ke na. 14 Pe jomɔ pe ya li shee na to puga katii pu joveɛ ya zhaa. 15 Kemu ni p'a yiri ge, kee da bi pu ɔɔɔɔɔ ni, pu bi da j'a guri zhe w'a. 16 Ga can

† Habakuki 2:3-4

na, to puga niɛɛ pu bi zhaa, lee kɔri kemu ki nɛ fugba wu ni ge. Lee wuu na, li nɛ shiige kaa Kile mu p'a wu pyi «pee wo Kile» wɛ. Bani w'a kulo la gbegele pu mu.
 17 Wu n'a daa wuu na Ibirayima ya sɔɔ na wu ja Ishaaga kan di bye saraga, tuun wemu ni Kile ya jo wu lee pye ge. Ishaaga yɛ nigin pe wu bye wu ja. Na ta Kile di bi ɔɔɔɔ lɔ wu mu na: 18 «Mu nagoo na ba nɛɛ na foro Ishaaga ni.» 19 L'a bi bye Ibirayima funɔɔ ni na Ishaaga nɛɛ xhu bɛ, na se wa Kile ni na wu nɛ yeege xu ni. Lee l'a Kile pye w'a Ibirayima ja wu tɛɛɛ wu na, a l'i bye kanna xu ni w'a nɛ na foro.
 20 Wu n'a daa wuu na Ishaaga ya duba pye Yakuba ni Ezawu mu cabaya wuu na. 21 Wu n'a daa wuu na Yakuba ya duba pye Yusufu wo nagoo pu bɛeri nigin nigin mu, na wu xuduun ta w'a ɔɔ ɔɔ. Pubiin le li bye wu kenɛ ni ge, a wu yere, na buri lee funɔɔ ni, na Kile pɛɛ.
 22 Wu n'a daa wuu na Yusufu ya li she na wu xuduun ta w'a ɔɔ ɔɔ, na Izirayeli nagoo pu na ba foro Misira fiige ki ni caɔa. A w'i li she na pu ba fɔro, na pu da fɔro ni wee nixhugo ki kaciiye yi ni.
 23 Pu n'a daa wuu na Kile tudunmɔɔ Musa sefɛɛ p'a wu nizexhɔɔ ki nɔɔɔ fo yeye taanri. Bani pu bi wu ta w'a ɔɔ. A p'i bye pu ya fya saan wu wo nijoyo yi na wɛ.
 24 Wu n'a daa wuu na Kile tudunmɔɔ Musa nilexhɔɔ ki ya ta sɔɔ p'a wu pyi Farawɔn poro ja wɛ. 25 W'a bi li ta na wee ni Kile sipyii na kanha shiizhan, na lee ya ɔɔɔ jurumu wo fundanga keree na, kee kiimu da mɔ wɛ.
 26 Wu mege na kyɛgi ba Kirisa nɛ wɛ, w'a lee ta naafuugbɔ na ye Misira fiige ki kenɛ yanmuyɔ bɛeri na. Bani kuduun wemu wu bi da ba da Kile mu ge, wee ni wu naha di bye. 27 Wu n'a daa wuu na Kile tudunmɔɔ Musa ya foro Misira fiige ki ni, ali na saan wu luu ta l'a yiri wu t'aan xuuni wu ya ta fya wɛ, bani w'a lowaa ta ma na giin na Kile wemu wu nɛ wa ya wu naa-i ge, na wee w'a naa. 28 Wu n'a daa wu wuu na w'a Yawutuu Bulooro Nuwuuro ti wo Kalenɛ | Kalenɛ li tɛɛ. Na shishan nɛɛɛɛ nɛɛɛɛ piyɛye yi kɔɔɔɔ ki ɔɔ na, kɔɔɔ xu wo meɛɛ wu ganha bu da ɔɔ Izirayeli sheen pu wo jashiime wa shishiin na wɛ. 29 Pu n'a daa wuu na Izirayeli nagoo p'a suumɔ lɔɔ ki kɔɔ nɛri ba niwaga nɛ wɛ, kee kemu p'a byi na «Loniga» ki ge. A Misira sheen pu bɛ di jo p'i lee shi pye, ga, a lɔɔ k'i gegi, na pu li.
 30 Pu n'a daa wuu na Izirayeli nagoo p'a pa naari na Zheriko kulo li maha cabyaa gbarashuun funɔɔ ni, a li kasɔɔɔ y'i do. 31 Wu n'a daa wuu na navarashaa Araxabi ya ta pinne xu ni Zheriko sheen pusamaa ni shiizhan wɛ, pee piimu pu bye Kile ɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ. Bani Izirayeli nagoo piimu p'a bi she kulo li saala ge, w'a bi pee co na ɔɔ.
 32 Di yeke bɛ ta jo sanha wɛ? Bani tuun w'a na xuunɔ w'a Zhedeyɔn, ni Barake, ni Samusɔn, ni Zhɛfute, ni Dawuda, ni Samuweli, ni Kile tudunmɔɔ pusamaa keree na. 33 Pu n'a daa wuu na p'a se ta saannaa na, na tiime keree pye. Kile ya yanmuyɔ yemu ɔɔɔɔɔ lɔ pu mu ge, a p'i yee ta. P'a pii kan cɛnriɛɛ mu, ga yafiin ya pu ta wɛ. 34 P'a pii le na ni, ga yafiin ya pu ta wɛ. A p'i ganha na giin p'i nɔɔɔɔɔ taga pii gbo, ga, a pee di shɔ. Fanhaxhɔɔɔ bye pu na, ga, a p'i fanha ta. Pii bye

kashenḡm-jemεε fo fiiye ya wo kashen keye na fe pu naha na. ³⁵ Cεε pii wo n'a daa wuu na Kile ya pu sipyii ḡε piimu ya bi xu ge. Pii ya kanha pu ni, ga p'i ya sɔɔ na puyε shɔ wε. P'a sɔɔ xu na, kɔnhɔ pu capεḡε p'i Kile ta. ³⁶ P'a pii la wolo, na pii kpɔn, na tɔɔɔ shɔnhɔɔ taga pii pɔ, na pii le kaso ni. ³⁷ Na kagerεye taga pii wá gbo, na menizhee wo nahanaa taga pii ja, na pii gbo ni ḡm-paraa ni. P'a bi naari na mari, sikaseεye ni dubyaseεye di ḡε pu faleye. ³⁸ A p'i ganha na naari na yeree siponḡ ni, ni boboyo yi na, ni faaya wegeye ni, ni ḡiḡε wegeye ni. Na ta kɔḡɔ sipyii bi ta yaa ni pii sipyii pii tuugo ni wε.

³⁹ Kile ya pii sipyii pii bεeri sɔ pu n'a daa wu wuu na. Ga lee bε na Kile bi yaḡmuyɔ yemu wo ḡɔmεε lɔ pu mu ge, yee bi sanha jε pu keḡε ni wε. ⁴⁰ Bani fungɔḡɔ nizaara ki bye Kile mu na naha tii ni wεe ni. Wu funḡɔ bye pii sipyii pii ḡɔ ki fa wεe kadugo na wε.

Wεe ya kanhama soro ba Kirisa ḡε wε

12 Ayiwa, pii sεεεε niḡehemεε pii ya wεe maha, lee wuu na lemu bεeri li da bye tuguro wεe mu, wεe ganha bu da zhe naha na n'a daa ni-i ge, wu kee bεeri ḡɔ yaha, jurumu wemu bεeri w'a wu birege ge, ni wee bε. Kile wo labye we w'a she wu na ge, wu la le wu da fe w'a wuyε shaanri wee feni. ² Wu wu nahaya tii Yesu na, wee wu ḡε wεe n'a daa wu nɔhɔshanma ni wu favɔɔ. Wee w'a korikoritige ki kanhama soro, wu ya ta pee wii shiige wε. Bani fundanga ke ki bye wu naha na ge, kee ni w'a bi wu naha le. Wu nidεεḡε ki wa nime saanra tateḡε ki ni Kile kanige cε. ³ Yesu wemu w'a jurumupyii makɔḡɔ ki soro mu ge, yi yi funḡɔ yaha nidogo wee na, kɔnhɔ yi fanha ganha da xhɔ, yatεḡ-boyo di jε yi ni wε.

⁴ Bani zhaanra temu yee ya leni ni jurumu ni ge, yee sanha tee le xɔ fo na nɔ xu na wε. ⁵ Kile wemu w'a yεre kaan yee mu ba wu jalaa ḡε-ε ge, ta yee funḡɔ ya wu wu jomɔ pu na? W'a jo:

«Na ja, ma ganha bu da Kafɔɔ wo guu wu kpɔɔɔ ti wii kapire wε!

Wu bu ma jaagi,

lee bε ganha bu ma yatεnyε gbo wε!

⁶ Bani sipya we kaa l'a dan Kafɔɔ ni ge, weefɔɔ w'a guuni.

W'a piimu bεeri wii wu nagoo ge,

w'a pee bεeri kpɔɔɔ ni wu susɔ wu ni.» †

⁷ Yi Kile wo guu wu kpɔɔɔ ti soro, bani w'a yee wii wu nagoo. Ja weke wu ḡε ni wu to ya wu kuuni-i wε?

⁸ Kile ya wu nagoo bεeri kuuni. Wu bye w'i ya yee kuuni wε, yee ḡε wuyε pyaa wuu wε, ga kpεḡε nagoo yee ḡε. ⁹ Wu wu funḡɔ yaha nidogo wu sefεε pu na. Pee ya wεe kuuni, a wεe bε di ganha na pu pεε. Ta wεe ya yaa na kuu xuuni fugba To Kile mu na ye pee na, kɔnhɔ wu ḡii sicuumɔ ta wε? ¹⁰ Wεe tii ya wεe kuuni jeri funḡɔ ni, na bε ni puyε pyaa nidaan ni. Ga wεeyε pyaa wo kuduun kaa na Kile ya wεe kuuni, kɔnhɔ wu bε di já taa ta wu fεfεεε ti ni. ¹¹ Can na, sipya wa shishiin ya fundanga taa wu kuuduun ni wε, fo jatanhanja. Ga kalaa

† *Taleḡε 3:11-12; Zaburuu 119:75; Zaburuu 94:12*

we wufɔɔ da ba daa lee kadugo na ge, wee wo kuduun na ba bye weefɔɔ mu ḡapiḡε ni tiime.

¹² Lee wuu na, yi yi fanhaxhɔɔ keye yi nigiri, ni yi nugunyo yi y'a jεε ge. ¹³ Korogoo kiimu k'a tii ge, y'a naari kee ni, kɔnhɔ fanha baa fɔɔ wemu w'a taha yi feni ge, wee ganha da koo yaha wε, ga w'i fanha ta.

¹⁴ Y'a ḡapiḡε shaa k'i bye yi ni sipyii pu bεeri tε ni. Yi yi torogana li yaha l'i bye fεfεε, ni lee bε wε, wa shishiin ḡii da ga daha Kafɔɔ na wε. ¹⁵ Y'a yiye kaseri, kɔnhɔ wa shishiin ganha da wuyε tɔɔɔ wolo Kile wo niime wu ni wε. Wa shishiin ganha bu da zɔɔ wu pye ni funguḡɔ ni, ki wu tεhεε ta, k'i shenḡehemεε zɔɔ kyεεgi wε.

¹⁶ Y'a yiye kaseri wa shishiin ganha da bye yi ni dɔɔ, kelee Kile ḡii fyaara baa fɔɔ ba Ezawu bye wε. Bani cεn taa lemu li bi yaa na nɔ wu na wu lεge ki wuu na ge, w'a lee faa yalige golεε nigin yε na. ¹⁷ Y'a li cε lee bεeri kadugo na, tuun wemu ni wu bi ḡiin wu duba wu ta ge, wu ya já wε. Ali na ta wu ḡesinmε wo bi wu shaa bε, ga, a p'i zhe wu ni, bani wu ya weri daburaje jo wε.

¹⁸ Kile na yee ya fulo. Sipya na já gbɔn yaaga kemu na ge, yee ya ta fulo kee na wε. Kee yaaga ke ḡε Sinayi faabobonḡ ke. Izirayeli nagoo pu p'a fulo kee na. Pee ya nagbɔhɔ ḡa, ni Kilewɔ, ni nibiigbɔhɔ, ni zanha kafεekuḡɔ, ¹⁹ na maga mεε ni mujuugbɔɔ la logo. Ga Izirayeli nagoo pu p'a yee logo ge, a pee di jo na Kile wu ḡɔ wuyε na, na fanha ḡε pee ni pee pu já ali wu ḡɔḡii nigin bε logo nige wε. ²⁰ Bani ḡɔmεε le l'a kan pu mu ge, pu ya já li na wε. Lee ḡε na: «Sipyaa sipya w'a kpɔn ke faabobonḡ ke na ge, ali yatɔɔɔ bε, pu kagerεye taga kee wá gbo.» †²¹ Le p'a ḡa ge, lee bye fyaara kagbɔɔ xuuni fo Kile tudunmɔɔ Musa ye pyaa ya jo: «Nε fya xuuni fo na jεε.» †²² Ga yee wuu li ya ta pye mu-i de. Siyɔn wo faabobonḡ ki na yee ya fulo, Kile ḡii wo wu wo kugbɔɔ le. Zheruzalemu kulo li ḡε fugba wu ni, ni li tεhεε baa melekεε pee. ²³ Kile ya wemu naha bulo ge, wee wo pinneḡε ki na yee ya fulo. Kee pinneḡε ke wo sipyii pu funḡɔ y'a taan na pee mεyε y'a ka fugba we ni. Kile na yee ya fulo, wee wemu wu ḡε sipyii bεeri wo ki-iri kɔnhɔ ge. Sipyitiimeε pii pu bye kɔḡɔ ki na fo taashiinε li ni, pu d'a kari Kile yiri ge, pee ḡɔ ya fa nime. Pee na yee ya fulo. ²⁴ Yesu ye pyaa na yee ya fulo. Wee wemu wu ḡε kariḡεεḡε ḡɔmεε nivonɔ li wo susurodeḡeme wεe ni Kile tε ni ge. Wu shishan pu p'a wεe pye fεfεε ge, pee na wεe ya fulo; pee ya ye Abeli wo pu na.

²⁵ Ayiwa, yi kasεεge yaha yiye na, Kile ba yu ni yi ni, na yεre kaan yi mu, yi ganha bu da zhe yee logonḡ na wε. Bani fo taashiinε li ni, piimu p'a she pu da Kile tudunmɔɔ pu wo jomɔ pu logo ḡiḡε ke na-ε ge, pee ya ta shɔ jaagi kanhama pu na wε. Nime wemu w'a yu ni wεe ni na yiri fugba we ni, na wεe kaala ge, wεe bu bye wεe di ya ta sɔɔ wee wo nijoyo yi na wε, wεe na ba shɔ shɔ-gana leke na wε? ²⁶ Wu mujuu l'a ḡiḡε ki pye k'a cεε taashiinε li ni. Ga nime w'a ḡɔmεε lɔ wεe mu na: «Nε na ba ḡiḡε ki pye k'i jεε tɔɔḡii nigin wa bε sanha na fara fugba wu bε na.» †²⁷ Ba w'a jo na: «Tɔɔḡii nigin wa bε sanha wε.» Lee ya li shεε na yaḡmuyɔ yemu y'a cεε ge,

†† *Ekizode 19:12-13 ‡ Duterεnɔmε 9:19 †† Agizhe 2:6*

na yee na ba biin. Yanmuyɔ yemu yi ne yi da ga xhɔ-ε ge, yee ye yi da ba gori.

²⁸ Lee na, saanra temu ni wèe da ba bye ge, tee wo yaaga ka shishiin da ga ba jele laha ki tayahaɗa ni wɛ. Lee wuu na w'à Kile shaari, wù da wu labye ni wu ni-daan pyi, wu pɛɛɛ, ni wu nii fyaara ni. ²⁹ Bani wèe wo Kile wu ne na be, kemu k'a ki yaara sorogo fɛɛfɛɛ ge.

Yeriyeri jomɔ

13 Yi la le yi da se naha na ni cebooloo pu taanɛɛge ki ni. ² Yi ganha bu da funɗɔ wɔ nabu-un dirige na wɛ, bani pii ya mɛlekɛɛ tirige na ta pu ya pu ce wɛ. ³ Yi yi funyɔ yaha nidoyo kasolemɛɛ na, ma na jo yi be p'a pye toro pee tuugo kasolemɛɛ. Yi yi funyɔ yaha nidoyo kanhama fɛɛ na, l'i bye kannna yiye pyaa ceepuuro ti t'a gana.

⁴ Sipyii beeri ya yaa na furu pɛɛ. Ná fara cee wu na, wa shishiin ganha ba nɔɔɔ keree, kelee dɔdɔɔ pyi wɛ, bani Kile na ba kiiri kɔn sipyinɔɔɔ ni dɔdɔɔ na. ⁵ Yi ganha bu da yiye yaha wari la fɛɛ wɛ, ga lemu li wa yi keye ni ge, lee li yi yaa, bani Kile ye pyaa ya jo:

«Nɛ na na funɗɔ yaha
nidogo mu na tuun beeri ni,
n'a da ga ma yaha
ma ye nigin tuun wa shishiin ni wɛ.» †

⁶ Lee wuu na wèe ya lowaa ta na yu:

«Kafɔɔ ne ne Tɛgɛɛɔɔ,
ne da vya yafiin be na wɛ!

Naha sipiyawyii di da já bye ne na wɛ?» ††

⁷ Yi wo nahagbaa fɛɛ piimu p'a Kile jomɔ pu jo yi mu ge, yi yi funyɔ yaha nidoyo pee na! Yi yi funyɔ yaha nidoyo pee naarigana li na, pee wo n'a daa wu wo nara l'a pa xhɔ xɔgana lemu na ge, y'i bye pee taannivɛɛ!

⁸ Yesu Kirisa ya ɗeri wɛ. Ba w'a bye tapaa wɛ, mu wu ne nijaa, mu wu wa da gori yaha be fo gbee.

⁹ Yi ganha bu da yiye yaha kalaa nivomɔ watii wu yi piinɛ wɛ. Bani Kile wo niime we, wee w'a fanha kaan sipya zɔ mu, lee l'a saha, na ɔɔ. Kodorogoo kiimu ki wa yaligee ki na ge, lee koo la shishiin wo ɗaari da ga já fanha kan sipya mu n'a daa ni wɛ. Piimu p'a kee kodorogoo kii ɗaari ge, li ya yafiin be ɔɔ pee na wɛ. ¹⁰ Saraya tawologo | Saraya yi tawologo wa wèe mu. Saraya naha shɔɔnriɛɛ | Saraya naha shɔɔnriɛɛ piimu p'a kapyeɛɛ pye fàɗa puga ki ni niɗɛ ki na ge, pee da já pu wo ɗɔlige ta wèe wo saraya yi tawologo ki ni wɛ.

† Zhozuwe 1:5; Duterɛnɔmɛ 31:6,8†† Zaburuu 118:6-7

¹¹ Yatɔɔɔ shishan ni pee wo saraya naha shɔɔnriɛɛ wo ɗɔɗɔɔ wu ma jé Fɛfɛɛɛ ti Beeri wo Fɛfɛɛɛ Xuu wu ni, na pee saraga jurumu wu wuu na. Ga yee yatɔɔɔ nigboyo yi wo xaara ti ma sorogo kanha ki kadugo yiri. ¹² Lee na Yesu ye pyaa be ya kanha na xhu kanha ki kadugo yiri, kɔnhɔ wu sipyiire ti pye fɛɛfɛɛ ni wuyɛ pyaa shishan ni. ¹³ Lee na, wù be pu she ni wu ni kanha ki kadugo yiri, wù binne ni wu ni wu fanhara ti na. ¹⁴ Bani kulo li l'a da gori yaha gbee ge, lee wa wèe mu niɗɛ ke na wɛ. Ga kulo le l'a ma ge, lee wèe ya zhaa.

¹⁵ Lee wuu na wù masɔɔ saraya wolo kan Kile mu Yesu Kirisa gbɔɔɔ ni. Wù ganha bu da lee ɔɔ yaha wɛ, lee kɔri, wu mɛge pɛɛɛ ki pye wù ɔɔ na tuun beeri ni.

¹⁶ Yi yi funyɔ yaha nidoyo kasaɗaa bye na; yi da yi sipiyinii kaan yi keɗe yanmuyɔ ni. Bani yee saraya yi tuugo k'a dan Kile ni. ¹⁷ Yi yi nahagbaa fɛɛ ɗomɛɛɛ co, yi guu pu mu, na li pye p'a yi munahaa ki kasɛɛge pyi, bani Kile na ba pee yege yi munahaa wuu na. Y'a li pyi mu, kɔnhɔ p'i já yi naha co ni fundanga ni, natanhaɗa baa. Lee be wɛ, yee wo kuduun da da li ni wɛ.

¹⁸ Yi kori yaha Kile-ɗerege na wù mu! Wèe ya dà li na na zɔsaama wa wèe mu. Bani li wa wèe funyɔ ni na naarigazaana ɗaari tuun beeri ni. ¹⁹ N'a da yi jo waha yi mu jo yi kori Kile-ɗerege na, kɔnhɔ ne guri she yi mu tɔvuyo na.

Duba ni fò

²⁰ Naniɗe ɔɔ Kile wu ne yatɔɔnahamaa pu wo ɗɔɗɔɔ wɛ. Wee w'a wù Kafɔɔ Yesu ne yeege xu ni, tɛhɛɛ baa kariɗɛɛge ɗomɛɛ li shishan pu gbɔɔɔ ni.

²¹ Wu yi ni kapyegeɛ nizaɗaa beeri na, kɔnhɔ yi da wu nidaan pyi. Lemu l'a dan wu ni ge, wu lee le yi funyɔ ni Yesu Kirisa gbɔɔɔ ni. Nɔɔɔ wu taha wee mɛge na fo gbee. Amiina.

²² N'a yi ɗɛɛri na cebooloo jo yi pe yeri yeri jomɔ pe xu yiye ni, bani sɛmɛ wu jomɔ pu ya ta ɗɛɛ wɛ. ²³ Ne funɗɔ ki wa y'i li ce na jo wù ceborona Timote ya yaha na foro kaso wu ni. Wu bu ɔɔ naha, ne ni wu ni, ɗeri bu bye w'à da zhe foro yi na. ²⁴ Yi wù fò kan yi nahagbaa fɛɛ pu beeri mu, ni Kile wo sipyii pu beeri. Wù cebooloo piimu be pu wa Itali fiige ki shɛɛn ge, pee be ya yi fò kan.

²⁵ Kile wo niime we wu pye yi beeri na. Amiina.

YAKUBA

Jɔɔ wu ɲe Yakuba wɛ?

Yakuba wemu wu ɲe Kafɔ Yesu ni Zhude ye wo ceborona wu ge (Macoo 13:55; Marika 6:3), wee w'a we sɛmɛ we ka.

Taashiine li ni, wu bi ta dā Yesu na na Kirisa wu ɲe wii wɛ (Yohana 7:50). Ga tuun wemu ni Yesu ya pa ɲe na foro xu ni ge, wee tuun wu ni w'a dā wu na (Kapyege 1:14; 1 Korɛnte Shɛɛn 15:7). A wu niye di juri n'a daa wu ni fo na wu pye Zheruzalemu wo egilizi wu ɲahagbaa fɔɔ (Kapyege 12:17; 15:13-21; 21:18).

We sɛmɛ we kakana ɲuɲɔ

Yakuba ya we sɛmɛ we ka na tun Izirayeli gbaweye kɛ ni shuun wu mu. Gbaweye kɛ ni shuun wemu kaa Yakuba ya yu naha ge, yee ɲe Kariɲɛɛge ɲɔmɛɛ Nilɛɛ li tuun wu woyo wɛ dɛ! Ga Yawutuu piimu p'a puyɛ kan Yesu mu, a sipyii di naa taga pu pye p'a caaga fiiye yatii ni ge, pee kaa w'a byi. Pee Yawutuu pee Yakuba ya wii Kile wo see see sipyii pee.

W'a li shaa pu mu na pu loxulo ta, na li ta bɛ sipyii ya pu ɲaani. Na pu pye fungɔɲɔ fɛɛ, p'i puyɛ tirige, na lee Kile ya zhaa pu mu n'a daa wu funɲɔ ni. Yakuba ya naafuu fɛɛ pu ɲuyɔ tɛri na pu ganha ba tabaara keree pyi ni pu naafuu wu ni wɛ. Wee w'a samɔhɔɔ leni la baa fɛɛ pu bɛ ni.

N'a daa ni kapyege nizaɲaa bɛɛri k'a se shiizhan, yi ya já laha yiye na wɛ. Ke ka nigin ye da já bye sipya mu wɛ.

Sɛmɛ wu kafila ɲugbɔɔ

Kafila ɲugbɔɔ taanri wemu wu ɲe sɛmɛ wu ni ge: Naafuu fɛɛ ni la baa fɛɛ; fungɔɲɔ fɛɛɛ; nɔwuuro.

Yakuba ya yi yu cebooloo pu mu na pu kaseɛge yaha puyɛ na, na pu ganha bu da daan ni naafuu fɛɛ ni, p'i la baa fɛɛ pu kɔ wɛ, na p'a la baa fɛɛ pu tɛri.

Yakuba ya li she na piimu p'a puyɛ wii fungɔɲɔ fɛɛ, pu funɲɔ di ɲe p'i da piitiilee kalaa Kile jomɔ pu ni ge, na pee pu tabaara ni nakaara yaha, p'i kaseɛge yaha pu nijoyo na.

Yakuba ya naafuu fɛɛ pu ɲuɲɔ taha na p'a puyɛ kaseɛri tabaara ni tiibaara na.

Wu sɛmɛ wu taxɔɔ ni Yakuba ya li she na Yesu wo n'a daa fɛɛ pu bɛɛri pu kori yaha n'a daa wu ni, ali na ta bɛ pu ɲe makɔɲɔ ni ɲaa ni. Yatɛngboyo y'a zhaa da jin piimu ni ge, ni piimu p'a yá ge, na p'a Kile ɲɛɛri pee mu.

Yakuba fò mujuu

1 Nɛ Yakuba wemu wu ɲe Kile ni Kafɔ Yesu Kirisa wo bulo ge, nɛ w'a we sɛmɛ we ka, na wu tun Yawutuu gbaweye kɛ ni shuun wu mu, pee piimu p'a foro pu wo fiige ki ni, na jaaga kɔɲɔ ke kabaya ye bɛɛri na ge. Na fò wa pu mu.

N'a daa we ni fungɔɲɔ fɛɛɛ

² Ayiwa na cebooloo, kanhama tuugo bɛɛri ba nɔni yi na, yi pee bɛɛri yaha ba fundanga kajii ɲe wɛ. ³ Bani y'a li cɛ na yi n'a daa wu ba yeree na nɔwuuro sigɛɛ, lee funɲɔ ni y'a loxulo taa. ⁴ Ga y'i loxulo li yaha li ɲɔ di fa xuuni, kɔnhɔ y'i gɔɔɔ n'a daa wu ni, yi ɲɔ di fa, yaaga ka shishiin ganha bu yi kuunɲɔ wɛ. ⁵ Fungɔɲɔ fɛɛɛ bu sipya wa kuunɲɔ, wufɔɔ wu ti ɲɛɛri Kile mu, Kile na ti kan wufɔɔ mu. Bani Kile ya sipyii bɛɛri kaan, kahari wa wu ni. Wu ya wa kapyege taga na wu kɔri wɛ. ⁶ Ga wufɔɔ wu ti ɲɛɛri ni n'a daa ni, wu ganha bu da nakaara le li

ni wɛ. Sipya wemu w'a nakaara yaha wu zɔ na ge, weefɔɔ ya ɲɛri ba suumɔ lokuruyo ɲe wɛ, kafɛɛge na yi luu na se kabaya bɛɛri na. ⁷ Wee sipya we wa shi ganha bu da li yaha wuyɛ funɲɔ ni na wee na yaaga ta Kafɔ mu wɛ. ⁸ Bani fungɔɲɔ shuun fɔɔ wu ma bye wii; wu ya wu fungɔɲɔ yɛri kabaɲa nigin na kaa la shishiin ni wɛ.

Naafuu fɛɛ ni la baa fɛɛ

⁹ Ayiwa, cebooloo piimu pu wa la baa fɛɛ ge, pee pu funɲɔ taan, bani Kile na ba pu ɲuyɔ yirige. ¹⁰ Ga cebooloo naafuu fɛɛ, Kile ba yee bɛ tirige, yi bɛ pu funɲɔ taan lee na, bani yee na ba doro ɲɛri ba ɲà fyɛnɛ ma waha, na wo wɛ. ¹¹ Caɲa ma foro ni ki kafugo ni, na ɲà ki waha, ki fyɛnɛ ti ma wo, ti saana li na juri. Mu naafuu fɔɔ bɛ wa da ba juri lee curigana li na wu kapyege tɛ ni.

Jurumu w'a ma ni xu ni

¹² Sipyawemu w'a n'wuu xuli wuyeni ge, wee j'e duba pya. Bani wuf'w bu ja na pee kanhama pu beeri xuli wuyeni, wu na ba nii sicuum'w pud'w ta wu kudu-un. Piimu beeri kaa l'a dan Kaf'w ni ge, lee j'w'w li w'a l'w pee beeri mu. ¹³ Ga kaa kaa la k'a wa beeri faanna, na wuf'w w'w'w le kakuun'w ni ge, wuf'w ganha bu da jo na Kile w'a wee faanna-ε de! Bani yaaga ka shishiin wa da ja Kile faanna w'e. Kile be di w'a sipya faanna w'e. ¹⁴ Ga sipya beeri, lakuun'w ke ki j'e ma ni ge, kee k'a ma faanna. Kee ki ma ma kilee fo na she ma pye m'a co kaku-uyo yi wo tifuuperege ki na. ¹⁵ Ma be di bu yaa kee lakuun'w ke na, k'a ma w'w'w le jurumu ni, ma di bu jurumu pye, lee wa ma ni xu ni.

¹⁶ Ayiwa, na cebooloo, yee piimu kaa ya dan ne ni ge, yi ganha bu sipya wa shishiin yaha wu yi piinje w'e.

¹⁷ Yanmuzaaya yemu beeri y'a kan we'e mu ge, ni yakanya yemu beeri y'a pahala ge, yee beeri ya foro fugba To Kile ni. Wee Kile wu w'a kpeenyi yi beeri ya'a. Wu ya j'eri w'e, nibiige wo jaa nifenh'f'enh'ene be j'e wu na, li ta l'a j'eri w'e. ¹⁸ Wu wo daan na mu fun'w ni w'a nii sicuum'w kan we'e mu wu wo kafila can can wo wu baraga ni. W'a lee pye k'w'w we'e di bye wu yanmuyaaya yi beeri naha na.

Niwelogon'w ni kapyege nizaanja

¹⁹ Lee wuu na na cebooloo, yee piimu kaa ya dan ne ni ge, yi yi funy'w to li na na jo yee wa beeri ya yaa wu gbegele, wu da nuri pusamaa j'w na. Yi ganha ba gburogi da yu w'e. Yi ganha ba yi logoo be yirige t'wuyi na w'e. ²⁰ Bani sipya luu bu yiri w'w, wu da ja Kile wo tiime pu keree pye nige w'e. ²¹ Lee wuu na, keree kiimu beeri k'a sipya w'w'w ge, na fara kuum'w tuugo beeri na, yi kee beeri yaha w'a. Kile ya jom'w pemu le yi w'w'w pu ni ge, y'i yiye tirige, y'i w'w pee na, bani pee na ja yi munahaa j'w'w wolo.

²² Yi da Kile jom'w pu koo jaari. Yi ganha bu da pu logoo ye na, yi da yiye piinje w'e. ²³ Bani sipya wemu w'a Kile jom'w nuri w'i ya pu koo jaari-i ge, weef'w j'e ba na wa j'e w'e, wemu w'a jaawiige l'w, na wuyi wii ge. ²⁴ Wu bu wuyi wii w'w, w'a gari wu da yaaga pye w'e. W'a wu naha ki j'a pagana lemu na ge, wu fun'w na w'w lee na taapile ni. ²⁵ Ga saliya wu w'a pahala, wu jom'w'w k'i we'e j'w'w wo, na we'e pyi wuyi wuu ge, sipya wemu bu ja seeg'w taan kee na, na kee keme seeri, na ganha na ki koo jaari li naarigana na; wu ya ta fun'w w'w ki na w'e, ga fo na ki koo jaari ge, wu bu kenje le kaa beeri ni, Kile na duba wu mu.

²⁶ Sipyawemu bu wuyi pye na Kile koo wee ya jaari, na ta w'i ya jani wu j'w na w'e, wuyi weef'w ya faanna; wu Kile koo j'ara l'a pye j'w'w baa. ²⁷ Koo le To Kile ya wii Kile koro nizaana na j'e seef'w ge, lee li wa me. Cirimee ni naxhugoshaa piimu beeri pu j'e kanhama ni ge, na we'e pu kas'w'w yaha pee na; w'u wuyi tanha ke k'w'w ke wo w'w'w keree tuugo beeri na.

Wu ganha ba sipyii pii w'w'w pii na w'e

² Ayiwa na cebooloo, yee piimu pu wa ni n'a daa ni w'u Kaf'w ni w'w'w w'w Yesu Kirisa na ge, yi ganha ba sipyii pii w'w'w pii na w'e. ² Nime, na yee yaha yee ya pinne, a sipyii shuun di ba je yee te ni. Nigin j'e naafuu w'w, sanni kabelene j'e wu kenje na, wu cere faya yi kpeenge be d'a pele. Shuun wo wu j'e la baa w'w, wu d'a fasicoyo le. ³ A yee di naha yeege fazaaya w'w wu feni, na wee baraga, na wu pye: «Kafari m'a ba diin naha ke tateenge ke ni, kee k'a j'w.» Na la baa w'w wu pye: «Mu wu yere maye taan wee xuu wu ni w'a.» kelee «Tiin me j'w'w ke na na w'w'w ye taan.» ⁴ Ayiwa, yee bu lee pye, ta yee ya wa w'w'w wa na w'e? Ta fung'w'w'w be k'a yee yaha kee zh'w'w'w ke tuugo na w'e?

⁵ Na cebooloo, yi ye logo yee piimu kaa ya dan ne ni ge. Piimu pu j'e ke k'w'w ke mu la baa fee ge, Kile w'a pee naha bulo, k'w'w p'i bye lafee n'a daa wu kaba'w na. Wu kaa ya dan sipyii piimu ni ge, w'a saanra | Kile saanra temu wo jom'w'w l'w pee mu ge, k'w'w la baa fee p'i tee be ta. ⁶ Ga yee kunni wa la baa fee pu cerege de! Sipyii piimu p'a pu fanha shee yee na, na yee kilee na se kiirik'w'w pu mu ge, ta naafuu fee pu be w'e? ⁷ Yesu Kirisa wo mege nizaanja ke p'a yiri yee na ge, ta pee naafuu fee pu be p'a kee be kyeege w'e?

⁸ Yi ba jaari na sahanj'w ni Kile wo saanra ti saliya wu ni, ba l'a ka Kile Kafila wu ni w'e na: «Ma sipyij'w'w taan ma mu ba maye pyaa ki j'e w'e,» wee tuun wu ni y'a kasaana pyi. ⁹ Ga yi bu sipya wa w'w'w wa na, kakuun'w y'a pye; saliya wu na yi jaagi, bani y'a saliya wu jom'w'w la kyeege. ¹⁰ Sipyawemu bu saliya wu jom'w'w nigin pe ye kyeege, ali ma j'e'w da kisaanja beeri koo jaari, jaagi na ba zhan ma na ki beeri shizhaa na. ¹¹ Bani Kile wemu w'a jo na: «Ma ganha ga w'w'w'w pye-ge,» wee ninum'w w'a jo sanha be na: «Ma ganha ga sipya gbo w'e.» Lee fun'w ni, ali ma j'e'w bye ma ya w'w'w'w pye w'e, ma bu sipya gbo, m'a saliya wu kyeege. ¹² Saliya wu jom'w'w'w kiimu k'a w'u j'w'w wo, na w'u pyi wuyi wuu ge, y'a yu, yi da jaari y'a sahanj'w ni kee ni, bani kee k'a da ba yi kiiri w'w. ¹³ Sipyawemu wu j'e wu ya j'w'w jaari sipyii na-ε ge, Kile be da ba j'w'w jaari weef'w na kiiri wu cag'w'w w'e. Ga wemu w'a j'w'w jaari sipyii na ge, kiiri wu fyaara da ba bye weef'w ni w'e.

N'a daa we ni kapyege nizaanja

¹⁴ Ayiwa na cebooloo, wa bu jo na n'a daa wa wee mu, wuf'w di ya kapyege nizaanja pyi kiimu ya li shee na n'a daa wa wu mu w'e, wee n'a daa wu tuugo na ja wu sh'w ya? ¹⁵ Yi ceborosh'w kelee yi ceborona wa bu she da w'a, faya j'e pu mu p'a leni w'e, j'w'w be di j'e pu mu w'e, ¹⁶ a yee wa di she yere pu j'w'w ni na pu pye: «Naj'w'w ki pye yi mu, yi she faya le kafugo di je yi ni, y'i li y'i din be!» Na ta pu ceepuuro mago j'e yanmuy'w yemu na ge, wuf'w ya kee ka shishiin kan pu mu w'e. Pee jom'w pe ya leke j'w w'e? ¹⁷ Mu n'a daa wu be wa.

Kapyegee nizaan̄aa bu bye ki ƚe n'a daa wemu ni we, wee ya xu.

¹⁸ Lee be we, wa na ba ma pye: «Mu ya jo na n'a daa wu wa mu mu; a go kapyegee nizaan̄aa ki wa ne mu. Ayiwa ne kunni wa da na wo n'a daa wu she ma na na wo kapyegee nizaan̄aa funn̄o ni. Mu do? Go mu na ja ma wo n'a daa wu she ne na kapyegee baa ya?» ¹⁹ Na go mu wa daa na Kile nigin pe ye wu ƚe we? Lee kunni ya ƚ; ga jinaa be wa daa lee na, pee yere wa fyagi fo na fuguri be wu naha na. ²⁰ Mu fungon̄o baa fɔ we, tuun weke ni m'i da ba li ce na n'a daa wemu wu ƚe kapyegee nizaan̄aa baa ge, na kapt̄o ƚe wee na-ε we? ²¹ Dii Kile d'a pye na wee tole Ibirayima jate sipyitiime we? Go wu kapyegee funn̄o ni l'a foro, bani w'a sɔ Kile wo nijoyo yi na, na ganha na giin di wu ja wu kan Kile mu saraga, saraya nizogoyo yi tawologo | Saraya yi tawologo ki ni. ²² Yee wa lee ƚa we? Wu n'a daa we, ni wu kapyegee ki beeri k'a binn̄e na byi shiizhan. Wu kapyegee k'a wu n'a daa wu ƚ fa. ²³ Yemu y'a ka Kile Kafila wu ni wu shizhaa na ge, a yee ƚ di fa na: «Ibirayima ya d̄a Kile na, a Kile di wu jate sipyitiime wu n'a daa wu wuu na.» † A Kile di wu pye wu nanii. ²⁴ Yee wa li ƚa we? n'a daa wo kapyegee funn̄o ni Kile ya sipya wii sipyitiime, lee be we, na yi yu ye ma ƚ ni na m'a d̄a Kile na, lee ye w'a da li yaa we. ²⁵ Navarasho wemu be mege ki bye na Araxabi ge, ta wu kapyegee funn̄o ni be Kile ya wu be wii sipyitiime we? Bani Izirayeli sheen ya tudunm̄o piimu tun ge, w'a pu n̄on̄o c̄iri ƚ, na ba pu yaha kari koo latii ni kon̄o wu pu sh̄o. ²⁶ Ba ceepuuro ƚe munaa bu bye li ƚe ti ni-i, t'a xhu we; mu n'a daa wu be ƚe, kapyegee nizaan̄aa bu bye ki wu ni we, w'a xhu.

Na ja ma ƚ na

3 Ayiwa na cebooloo, shen̄eh̄em̄e ganha baa li shaa di bye yi ni karam̄o ƚ we, bani y'a li ce na jo wee karam̄o ƚ wo kiiri wu na ba waha na toro pusamaa wo wu taan. ² Wee beeri ya kapyebaagaa pyi pyegan̄aa nijeh̄eh̄e na. Sipya wemu wu ƚe wu ya sii na wuregi bada ƚon̄o ni-i ge, weefɔ ƚe sipya, wemu ya fa ge, weefɔ na da jani wuȳe na wu kapyegee ki beeri ni. ³ Ma bu k̄o ƚe le sh̄on̄o na, kon̄o ki da se ma nidaan xuu ni, wee tuun wu ni ma se ma bye ki ceepuuro ti beeri na. ⁴ K̄o ƚe yemu yi wa l̄on̄o ye ni ge, ali yemu be y'a pele fo xuuni ge, yi yee be wii. Ali kaf̄e ƚ be ƚeh̄e yiri, na yi ƚmun̄o na gaan̄i, yan̄mun̄o nifenh̄efenh̄etiire la ni yi paav̄e pu ma yi naha ƚeri na se pu nidaan xuu ni. ⁵ Mu sipya nile be wa. Ceepuuro ti yafenh̄efenh̄e li ƚe l'i, ga na liye pele, na kaf̄ilaḡo yu. Ta na nifenh̄efenh̄e be l'a sipon̄o sorogo we? ⁶ Nile ƚe ba na ƚe we. Xuu wa wu ƚe wii wee ceepuuro ti ni wemu beeri wu ƚe baha, na wee ceepuuro ti beeri n̄on̄o ge. Li ƚe ba Jahan̄e na ƚe we, li na ja w̄u niif̄e ti keree beeri sorogo. ⁷ Nan̄a yaaya fara shazheere na, ni nīe yakokaara, na fara suumo l̄on̄o yan̄muȳo na, sipya na ja ke ka beeri tuugo nege na ki kuu; lee shiin wu d'a pye be. ⁸ Ga sipya wa shishiin da ga ja nile kuu we. Yakuun̄o ki ƚe kii sipya da ga ja kemu

† *Zhenzi 15:6*

kuu di bye wu nidaan we. Li beeri l'a ƚi s̄on̄o na temu t'a sipya gbuu ge. ⁹ Nile wee ya daga na w̄u Kaf̄o To Kile pele, na lee ninun̄o taga na sipyii be lan̄i, na ta Kile d'a sipya ya wuȳe jaa ni. ¹⁰ Kile mas̄on̄o ya foro ƚ ke-mu ni ge, kee ƚ ke ninun̄o di da sipyii be lan̄i! Na cebooloo yi ganha bu s̄o lee l'a byi we. ¹¹ L̄on̄o kemu k'a taan ge, ni kemu k'a pen ge, yee shuun wu beeri na ja da binn̄e da f̄oro lobulowii nigin ni ya? ¹² Na cebooloo, oliviye tige nagoo na ja da nitoron̄o tige na ya? Kelee ta er̄ezen tige na ja nitoron̄o pye? Bada! Ayiwa, suumo l̄on̄o ya buloo na f̄oro wii lemu ni ge, l̄on̄o kemu ya taan ge, kee da ja voro lee ninun̄o ni we.

Fungon̄o f̄ere temu t'a yiri fugba we ni ge

¹³ Ayiwa, sipya weke wu wa yee ni fungon̄o ƚ, na keree naha ce we? Wufɔ wu li she torogazaana funn̄o ni. Na maye tirige na kapyegee nizaan̄aa pyi, lee li wa fungon̄o f̄ere te. ¹⁴ Ga ƚepenwaa bu she da yee ƚon̄o pu na ni beganhara fungon̄o ni, wee tuun wu ni, yi ganha ba yiye kere na fungon̄o f̄e yi ƚe we. Can ƚe yee ni we. ¹⁵ Tee fungon̄o f̄ere te tuugo ya yiri fugba we ni we, ke kon̄o ke, ni sipyii, ni Shitaanni ni t'a foro. ¹⁶ Bani ƚepen, ni beganhara ƚe xuu wemu ni ge, kaa naha da zh̄on̄o w̄a li sh̄on̄o rigana na we, kakuun̄o tuuyo beeri be na kon̄o pye w̄a. ¹⁷ Ga fungon̄o f̄ere temu t'a yiri fugba we ni ge, tee bu bye sipya wemu mu, li nizhiine, wufɔ ma bye f̄ef̄e, ƚanīe keree na ganha na dan wu ni, wu keree di ya wari we, wu ƚon̄o na benji, w'a ganha na ƚon̄o naari, na kapyegee nizaan̄aa pyi. Wu da da sipya wa wo wa ni we, w'i da da kafila shuun yu we. ¹⁸ Piimu p'a ƚanīe shaa ge, ƚanīe ni peef̄e ya kapyen̄e pyi. Kee kapyen̄e ki wo kuduun di ƚe tiime.

Lakuun̄o ya keree kiimu kȳegi ge

4 Ayiwa, yoyo ye ni nakaara te ti wa yee te ni ge, naha k'a ma ni yee ni we? Lakuun̄o ke k'a yee fungon̄o yi figi ge, ta kee be we? ² Yaaga ka kaa ma bye yee na, ga yee di da ki ta we, wee tuun wu ni yee na gbuuro pye. Yaaga ka ƚepen ma bye yee ni yee di da ki ta we, ayiwa yee ma ganha na yogo k̄on̄o, na nakaara pyi. Yan̄muȳo yemu la ki ƚe yee na ge, yee ya yee taa we, bani yee ya yi ƚeri Kile mu we. ³ Ali yee ƚeh̄e yi ƚeri be, yee da yi ta we, bani yee ƚe ma li pyi ni fungon̄o saan̄a ni we. Yiye pyaa wo ceepuuro la kaa na yee ma yi ƚeri.

⁴ N̄om̄e baa f̄e d̄e! Ta yee ya li ce na jo ma bu daan ni ke kon̄o ke ni, m'a ƚeri Kile pen we? Sipya wemu bu jo wu bye ke kon̄o ke wo nan̄i, w'a ƚeri Kile wo pen. ⁵ Kile Kafila w'a yemu jo ge, yee ya giin na tawaga ni y'a jo ya? L'a she na: «Kile Munaa lemu li wa yee ni ge, Kile funn̄o ki wa yee di bye lee ye nigin wuu.» ⁶ Ga Kile ya niime wemu kaan wee mu ge, wee ya pele xuuni. Bani l'a ka Kile Kafila ni na:

«Kile ya tabaara f̄e fungon̄o shege,
ga piimu p'a puȳe tirige ge,
na niime kaan pee mu.» ††

†† *Talen̄e 3:34*

⁷Yi yiye tirige Kile mu, y'i zhe Shitaanni mu. Lee li da wu pye w'a paa, na laha yi na. ⁸Yi fulo Kile na, Kile be na vulo yi na. Yee jurumupyii, yi yi keye je wolo jurumu ni; yee fungonyo shuun shuun fee, yee di yi zoko pu pye fee. ⁹Yi li ce na baraga baa fee yi ne! Y'a mehese suu fo y'a kirakira. Yi yi kataanra ti neri mesuu, y'i yi fundanga ki neri natanhaja. ¹⁰Yi yiye tirige Kafu naha taan, lee bu bye wu na yi yirige.

N'a daa fee ya yaa p'a puyee zoko yu we

¹¹Ayiwa na cebooloo, yi ganha ba yiye zoko yu we. Wa bu wu ceboro zo jo, kelee na wu jaagi, Kile wo saliya wu komehese ki zo m'a jo, kelee kee m'a jaagi. Na ta sipya wemu bu jaagi shan Kile wo saliya wu komehese ki na, weefoko ne nige ki baragavoko we, ga w'a neri ki kiiri konkoko. ¹²Kile ye nigin w'a saliya komehese ki kaan, wee ye nigin wu ne kiiri konkoko be sanha. Wee w'a sipya shuu, wee shiin w'a sipya jaagi be, na bokongo koni wu na. Ga mu wemu w'a ma sipyiji jaagi ge, m'i maye wii sipya weke tuogo we?

N'a daa fee ya yaa pu pye tabaara fee we

¹³Ayiwa nime, yee piimu p'a ma yu na: «Nijaa kelee niga na w'a da ba she le kulo le ni; yee nigin w'a da ba she bye wa; kegaana w'a da ba she bye, wu kuduun nijeheme ta.» ¹⁴Na ta lemu li da ba bye niga na ge, yee ya lee ce we. Yee ne ba kakunnunjo ne we. Kakunnunjo bu foro, k'a jere ye nigin pye, na jaaga. ¹⁵Yemu yee ma yaa na jo ge, yee yi wa me: «Kile bu zoko, na wu yaha shi na, ayiwa le ni le w'a da ba bye.» ¹⁶Yee da gbara lee na-e de! Ga yee kunni ya kagboko kiimu wo bye funjo kon yiye funjo ni ge, yee ma ganha na yiye pe, na daa kee na. Tee tabaara te tuogo ya ko we. ¹⁷Ayiwa, yi li ce na sipya wemu w'a kaa ce nizaana ge, wu bye w'i ya li pye we, jurumu w'a pye.

Naafuu fee wo kapyegge niguunjo

⁵Ayiwa, yee naafuu fee, yi niwegee shan! Bokongo ke ki da ba ko yee na ge, y'a mehese suu, yi da sipyaa waa kee wuu na. ²Yee naafuu w'a fonko, a dun di ganha na yee fadeye yi li. ³Sanni we, ni warifyen we wu ne yee mu ge, taton w'a wu kon. Wee taton we wu da ba bye kapunjo na yee jaagi. Wee wu da ba bye ba na ne we, na yee ceepuuro ti kyegi. Kii cana nehese kii ki ne kon taaxoko cana nehese ge, a yee di naafuu faari yaha yiye mu. ⁴Li wii, kapyebyii p'a yee faa yapyiire ti keme, a yee di pu mahana yee ya ta pu saraa we! Pee kapyebyii pii wa mehese suu lee na, kee mehese kii wa se na koni Se Berei oko Kile na. ⁵Yee ya yi wo kon tiinne li berei pye tanhama, ni yi nidaan bye ni. Yee ya yiye keme kori na yaha gbo kaa na. ⁶Sipyii piimu p'a tii ge,

yee ya pee jaagi, na pu gbo, a p'i puyee yaha wa yi kenje ni.

Yi yi logoo mara

⁷Lee wuu na na cebooloo, yi yi logoo ki mara fo yi she ko Kafu cabaana na. Yi yi funjo kon ni faapye ni. Faa yapyiire temu ti ne wu tadaa ge, wu ma wu luu mara na yere tee sige. Wu ma wu luu mara na co nunmoko zanhaya na, fo na she ko nunmoka-zanhaya na. ⁸Yi be pu yi logoo mara lee maragana li na y'i lowaga ta bani Kafu paduun w'a tere ko.

⁹Na cebooloo, yi ganha ba logoo yirige yiye taan yi da yiye zoko yu we, konko kiiri ganha ba kon yi na we. Kiiri konkoko wu paduun w'a ko ko. ¹⁰Na cebooloo, Kile tudunmoko piimu p'a bi Kafu jomko pu yu ge, pee ya kanhama xu, na pu logoo mara kanhama pu tuun wu berei ni. Y'a pee wii, yi da se pee feni. ¹¹Sipyii piimu p'a kanhama soro, na gori yaha n'a daa wu ni ge, pee wee ya byi duba nagoo pee. Zhoko bi wu luu li mara maragana lemu na ge, y'a yee logo. Kafu ya pa lemu be pye wu mu kurogo ki na ge, y'a lee be ce, bani Kafu nijara te, ni wu ceme p'a pe.

¹²Ayiwa na cebooloo, lemu n'a da jo waha yi mu ge, lee li wa me. Yi ganha ba gari we. Wa ganha ga gaa fugba we na we, wa ganha ga gaa nige ke na we, wa ganha ga gaa yaaga ka shishiin na we. Y'a «Uun!» ye yu uun tajogo ni, yi da «Ahayi!» yu ahayi tajogo ni, konko kiiri ganha da ba kon yi na we.

Baraga wa Kile-nerenge ni

¹³Ayiwa, kanhama bi koni wa na yi ni, wufoko w'a Kile neri; fundanga keree shiin ya ko wa na, wufoko w'a Kile masoko yoyo cee. ¹⁴Wa bu da wu ya cuunjo yi ni we, wufoko wu egilizi nahagbaa fee pu yiri, pu ba Kile neri wu mu, p'i sinme fara wu na Kafu mege na. ¹⁵Nerenge ki bu bye ni n'a daa ni, yama ko wu na zoko. Kafu na wu cuunjo, jurumu wemu w'a pye ge, na wee be yafa wu mu. ¹⁶Y'a yere yi jurumu wu na, y'i da wu yu yiye mu, y'i da nerenge pyi yiye mu, konko y'i juunjo. Sipya wemu w'a tii ge, wee bu nerenge pye, fanha wa kee nerenge ki ni fo xuuni. ¹⁷Kile tudunmoko Eli, sipya wu bye wii ba we ne we. Ga w'a Kile keme neri xuuni, konko zanha ganha bu do we. A zanha di bye ki ya to we, fo na she ko yee taanri ni yeye gbara na. ¹⁸Lee kadugo na a wu guri na Kile neri sanha, konko zanha di do. A zanha k'i do. A nige ki faa yapyiire te, ni tiire ti berei di nagoo pye.

¹⁹Na cebooloo, yee wa bu wuregi, na can wu koo li yaha, a yee wa di bye kapunjo na wufoko kurunjo pa can koo li ni, ²⁰y'a yaa na li ce na jo wemu bu jurumupyee kurunjo wu koguunjo ni, wu munaa m'a shoko xu na. Lee ma bye kapunjo jurumu nijeheme na yafa wu mu.

1 PYEERI

Jɔɔ wu ɲe Pyeeri we?

Pyeeri wee ninumɔ p'a yiri na Simeyɔn Heburuu jomɔ pu ni, na wu yiri na Simɔ Girekii jomɔ pu ni (Kapyegee 15:14). A Yesu di ke mɛge ke le wu na Girekii jomɔ pu ni na Peturɔsi. Kee ɲe Heburuu jomɔ pu ni na Sefasi, na ɲe Tubabuu wo jomɔ pu ni na Pyeeri. Kee mɛge ke kɔri wu ɲe na faakagerɛɲe. Zhonasi ja wu bye wii (Macoo 16:17). Yawutu wu ɲe Pyeeri. Yesu wo tudunmɔ ke ni shuun wu wa wu ɲe wii. Yani Pyeeri wu pye Yesu wo Tudunmɔ wa ge, fyasha wu bye wii (Yohana 1:41,42). Wu to kulo li ɲe Betisayida, wu fiige ki mɛge di ɲe na Galile (Yohana 1:44). Ga wuyɛ pyaa di bi bye Kaperinɔmɔ kulo li ni.

Pantekɔti wu caɲa ba Fɛfɛɛɛ Munaa l'a tigi Yesu tudunmɔ pu na we, Pyeeri be wa bye pu ni. A wu Kirisa wo Jozaama pu jo fo sipyii niɲehemɛɛ ya pye Yesu wo n'a daa fɛɛ. Ma bi giin m'a Pyeeri wo labye we ni wu wo kapyegee ki cɛ, fo ma bu Kapyegee Kitabu kooro 1 fo 12 wu kalaa.

We sɛmɛ we kakana ɲuɲ

Pyeeri ya we sɛmɛ we ka na tun Yesu n'a daa fɛɛ niɲehemɛɛ pii mu kulogoo niɲehɛɲɛ kii ni Azi fiige ki ni, kee ke-mu niɲaa wogo ki ɲe na Turuki ge. Wu ya ta wa wolo wa ni we: Ma Yawutu fara ma shi watii shen na. Sɛmɛ wu kakana ɲuɲ k'a pye na pu beeri yatɛnyɛ waha, na kalaa kan pu mu na pu kasɛɛge yaha puyɛ na nɔwuuɔ ni karamɔɔgɔ-kafinejuu pu shizhaa na, p'i gori yaha n'a daa wu ni.

Sɛmɛ wu kafila ɲugɔɔ

N'a daa fɔɔ ya yaa na kanhama xu wuyɛ ni, bani w'a li cɛ na wu na ba cɛn lɔ fugba we ni.

N'a daa fɔɔ torogana kanhama tuun ni. W'a yaa na kuu fanha mu.

N'a daa fɔɔ torogana shi wu sipyii pu tɛ ni, ni gbafɛnɛɛri keree shizhaa na, ni wuyɛ pyaa kpɔɔn sipyii tɛ ni.

N'a daa fɔɔ tadaɲa ni wu torogana kanhama tuun ni.

Pyeeri ya fiin wemu jo na waha egilizii nahagbaa fɛɛ pu mu ge.

Pyeeri fɔɔ mujuu sanha.

Pyeeeri fɔɔ mujuu

1 Nɛ Pyeeri we wu wa Yesu Kirisa wo tudunmɔ ge, nɛ w'a we sɛmɛ we tun yee mu, Kile ya yee piimu naha bulo, a yee di jaraga na she bye nabuun ye fiie ye ni ge: Pɔn, Galasi, Kapadɔsi, Azi ni Bitini. ² Yee naha ya bulo na be ni To Kile wo fungɔngɔ ki ni, na yee pye fɛfɛɛɛ wuu, Kile Munaa li baraga ni, kɔnhɔ yi Yesu Kirisa ɲɔmɛɛ co, wu shishan pu be di ɲɛɛgi yi na, p'i yi pye fɛfɛɛɛ.

Kile wu niime ni ɲaɲiɲɛ nigbɔhɔ kan yi mu.

Tadaɲa ɲii wogo

³ W'à Kile sɔni wu Kafɔɔ Yesu Kirisa To we! Bani, wu ɲiɲaara ti funɲɔ ni, w'a wɛɛ pye wɛɛ ya sevɔnɔ se, na Yesu Kirisa ɲe na yeege xu ni, kɔnhɔ wɛɛ di tadaɲa ɲii wogo ta. ⁴ Wu bye cɛn lɔvɛɛ. Wee cɛn we ya fɔnri we, wu ya nɔɔɔgɔ we, w'i ya fanhaɲa we, w'a kemɛ yaha yee naha na fugba wu ni, ⁵ Kile wo sefɛɛɛ t'a yee piimu mara n'a daa fanha ni, ɲuwuuɔ ti kaa na ge. Tee ɲuwuuɔ ti t'a gbegele t'i ba tiye she taaxɔɔ li ni. ⁶ Lee wuu na yee wa fundanga pyi, na li ta ali kanhama tuu-

go beeri na ba ɲatanhaɲa nɔ yi na nime jɛɛɛ la ye funɲɔ ni. ⁷ Pee kanhama pu na ba yi n'a daa wu nɔhɔ wolo wii. Sanni ɲe yaxɔgɔ, ga p'a ba wu nɔhɔ wolo na ni. Yee n'a daa wu w'a ye sanni na fo xuuni ge, wu be nɔhɔ na ba wolo lee wologana li na, kɔnhɔ Yesu Kirisa ga ba wuyɛ she, y'i masɔɲɔ, ni nɔhɔ ni pɛɛɲɛ ta wu funɲɔ ni. ⁸ Yee ya ta wu ɲa we, ga lee be na wu kaa di dan yee ni. Ali yee sanha wu ɲa nime be we, ga lee be na yee wa daa wu na. Lee wuu na yee ya ɲi fundang-bɔhɔ na, fundanga nɔhɔ wogo kemu ki ɲe wa da j'a ki jomɔ jo-e ge. ⁹ Kee fundanga ke wa yee mu, bani yee munahaa ki wo ɲuwuuɔ te ti ɲe yee wo n'a daa wu wo kuduun we.

¹⁰ Kile ya niime wemu taga yee ɲuɲɔ wolo ge, Kile tudunmɔ piimu p'a wee kaa jo taashiine ni ge, pee ya yegeɲɛ ni kasɛɛge pye tee ɲuwuuɔ te keree na.

¹¹ Kirisa Munaa li bye pu ni. Kanhama pe Kirisa da ba ɲa ge, lee bi pee kaa yu pu mu, nɔhɔ wemu na ba da-ha wu na pu kadugo yiri ge, ni wee be. A Kile tudunmɔ p'i ganha na zhaa p'i kee keree kii pyeduun, ni ki pye-gana cɛ. ¹² A Kile di li she pu na na keree kiimu jomɔ pu wa yu, na ki labye pyi ge, na kee wa da ba bye pee mu we, ga fo yee mu. Kee keree ki ɲaha Kile wo Jozaama

pu jovee pu wa yu yi mu nime, Fefere Munaa baraga ni, lemu l'a tun pa na yiri fugba we ni ge. Melekee pu be wa kee keree ki shaa fo p'i ki ja, p'i ki ce.

N'a daa fee wo paarigafono le

¹³ Lee wuu na, yi yi fungonyo yi teje, y'i gori yaha nii na! Niime we wu da ba gan yi mu Yesu Kirisa sheduun wu ni ge, yi yi tadarja beeri taha wee da na. ¹⁴ Y'i bye Kile komee covee! Keree kiimu la bye yi na, na yi ta yi sanha Kirisa ce-ε ge, yi ganha bu daha kee feni we! ¹⁵ Ga yi pye fefere wuu yi toroganaa ki beeri ni, ma na jo ba yi yirivoko Kile ne me fefere wo we. ¹⁶ Bani l'a ka Kile Kafila wu ni na: «Yi pye fefere wuu, bani ne ne fefere.» †

¹⁷ Kile we w'a sipyii beeri nigin nigin kiiri kono na be ni pu nibyeege ni, na ta wu da wa wolo wa ni-i ge, yee ba wee yiri yi To Kile, wee tuun wu ni y'a yi wo nibyeege ki beeri pyi ni Kile nii fyaara ni, yi wo kono tiinne li funjo ni. ¹⁸ Bani yaaga kemu na ja vohko ge, ma na jo sanni kelee warifyen ge, yi nuro wa wolo ni kee ka shi ni, na foro yi wo nuro baa para li ni we, y'a lemu taanni yi tii pu mu ge. ¹⁹ Ga yee nuro ya wolo ni Kirisa shishan ni, pee pemu p'a ye yanmuoyi yi beeri na ge. Wee ya pye ba saraga dubyapige ne we, fe ne kemu na we, fono be di ne ki na we. ²⁰ Kile ya wu naha bulo na ta kono sanha yaa we, na wu she yee na nime le taako le ni yeye pyaa wuu na. ²¹ Kirisa baraga ni yee wa daa Kile na, wee wemu w'a wu ne na foro xu ni, na kono kan wu mu ge. Lee na yee wa yi n'a daa ni yi tadarja taha Kile na.

²² Yee ya yi zoko pu pye fefere can wu wo komecoro funjo ni, ceborogo ki wo see see taanreege ki kaa na. Ayiwa, yi taan ni yiye ni xuuni yi zoko pu beeri na!

²³ Bani Kile wo kafila w'a yi pye y'a sevoko se. Wee kafila we di ya ta pye ba yashi ne we, na xhuli we. Wu ne nii na, w'a kori yaha gbee. ²⁴ Bani Kile tudunoko p'a jo:

«Sipyii beeri pu ne ba na ne we;
pu kono wu beeri di ne ba na fyenre ne we.
Na ma waha, ki fyenre na wo,

²⁵ ga Kafila wo kafila we na gori yaha gbee.» ††
Wee Kafila wu ne Kile wo Kile Jozaama pe, pemu p'a jo yi mu ge.

Faakagerenje kemu ki ne nii na ge

2 Lee wuu na, yi kakuuyo yi beeri yaha, yi nanmahara ti beeri yaha, yi shuun shuun juuro ti beeri yaha, ni pereenguono, ni mekyegege keree ki beeri. ² Ba pubinnee wa jire la pyi we, yi be p'a Kile wo Kafila wu la pyi mu, kono y'i sii fanha ta lee funjo ni, y'i nuwuuro ta. ³ Bani y'a li ce na «Kafila ya ko.» †† Faakagerenje kemu ki ne nii na ge, kee ki ne Kafila Yesu. Sipyii ya she wu ni, ga Kile ya wu naha bulo, wu kaa d'a waha be wu mu. Yi gbara wu na, ⁵ yi be di bye ba faakageeye nii woyo ne we, y'i daga Fefere Munaa puga yerenje. Yi na ba bye saraya naha shokrivoko fefere wuu, na saraya fefere woyo wo na gaan Kile mu, yemu

kaa na ba daan wu ni, wu Ja Yesu Kirisa baraga ni ge.

⁶ Bani l'a ka Kile Kafila wu ni na:

«Wii me, ne faakagerenje pewa wogo naha bulo,
na ki pye puga gunnmii li faakagerenje,
na ki keme sin Siyon kulo li ni.

Wemu bu da ki na,
wee da zhiige bada we.» ††

⁷ Yee pii p'a da kee faaga ke na ge, ki kono l'a pelee yee mu fo xuuni. Ga piimu ya da ki na we:

«Puyirilee p'a she faakagerenje kemu ni ge,
kee k'a pye puga ki gunnmii li
nidaa li kagerenje kiye pyaa pyaa.» ††

⁸ «Faakagerenje ki ne kii,
sipyii ya gurunjo kemu na ge.

Faakagerenje ki ne kii,
kemu ya sipyii shaan ge.» †††

Pu na ba gurunjo ki na, bani p'a she pu da da Kile wo jom pu na we, lee l'a bi yaa na ko pu na. ⁹ Ga yee ya pye shi, wemu naha k'a bulo ge; na bye Saan wu wo saraya naha shokrivere, na bye fefere shi. Kile ya kagboko nizaanaa kiimu pye ge, w'a yee naha bulo kono yi da kee yu. W'a yi yiri na foro nibiige ni, na ba ni yi ni wu fundanga kagboko li kpenge ki na. ¹⁰ Taashiine ni, yee bi sanha bye Kile wo sipyii we, ga nime, yee ya pye wu sipyii. Taashiine ni, Kile bi nuro paari yee na we, ga nime, w'a nuro paari yi na.

N'a daa fee ya yaa na baraga teri sipyii beeri na

¹¹ Na taanjiine, naboko na yee wa ke nige ke na, yi nidorowuu pu wa. Lee wuu na n'a li shaa yi mu, lakuuro ke k'a yogo kono yi na ge, yi ganha bu daha kee feni we. ¹² Piimu ne Kiriceen we ge, y'a doroo torogazana na pee nige ni. Wee tuun wu ni, pu ne ba yi mekuuro yu na kakuubyii yi ne, pu na ba yi kapyeege nizaanaa na, lee funjo ni Kile ga ba foro pu na cana kemu, pu na wu ko kee cana.

¹³ Y'a gboko teri fanha na Kafila wuu na. Y'a gboko teri saan wu na! Bani wu ne sipyii pu beeri nurokoko. ¹⁴ Yi da gboko teri wu gbafereere pu be na! Bani saan wu w'a pu tunni na p'a kakuubyii pu naha werenje, piimu p'a kasaana pyi ge, pu da pee kono. ¹⁵ Lemu li ne Kile nidaan ge, lee li wa me. Yi nahanahanaa ni fungonyo baa fee kono ko ni yi kapyeege nizaanaa ni! ¹⁶ Yi pye yiye mu ba sipyii ne we, piimu ya faha ge. Ga pee tifahama pe ganha da bye yi mu fatoko di yi kapyeege niguuroko ko we. Y'a yaa na doroo ba Kile wo buloo ne we. ¹⁷ Y'a gboko teri sipyii pu beeri na, ceborogo ki kaa di da dan yi ni, y'a fyagi Kile na, yi da gboko teri saan wu na!

¹⁸ Kapyebyii, yi kuu yi nurofee mu ni gboko ni. Nurofee piimu wo zoko p'a ko, ni piimu nuro ya penji, ni piimu wo keree k'a waha ge, y'a gboko teri pu beeri na. ¹⁹ Bani yi na ba kanhama xu yiye ni kanhama pemu ya yaa ni yi ni we, na li kano pye yi funjo ne yi Kile komee co; kasaana li ne lere. ²⁰ Ayiwa, pu ba yee kono yi kapyeguuroko wuu na, a y'i lee xu yiye ni, kuduun weke y'i da da lee ni we? Ga kanhama ba kono yi na y'i kasaana pyi, a y'i pee xu yiye ni, kasaana li ne lere Kile

† Levitike 19:2 †† Ezayi 40:6-8 † Zaburuu 34:9

†† Ezayi 28:16 †† Zaburuu 118:22 ††† Ezayi 8:14

naha tàan. ²¹ Lee wuu na Kile ya yi yiri, bani Kirisa be ya kanhama na yee wuu na, koo w'a le yi tàan, kònho yi da se wu fèlè ni.

²² «Wu ya jurumu wa shishiin pye we, nafaanra ta shishiin di ya ta wu na ni we.» †

²³ Pu bi wu shehele tuun wemu ni ge, wu ya ta shehele terehe wa na we. Pu bi wu kana tuun wemu ni ge, wu ya ta wa fuguri we. Ga w'a wu keree beeri yaha Kile kace na, wee wemu w'a kiiri koon ni tiime ni ge. ²⁴ Wuyè pyaa k'a wèe wo jurumu wu lo wu ceepuuro ti ni korikoritige ki na, kònho wu bye xuu jurumu kabaŋa na, wu bye niifèere ni, tiime kaa na. «Wu kooŋa kooŋa funŋa ni yee ya sicuum ta.» †²⁵ Bani yee bi bye ba dubyapiinye ne we, ga nime yee ya kuri pa yi munahaa ki nahawo, ni ki marawo wu mu.

Gbagashaa ni cepee nibyegee

3 Gbagashaa yi be pu kuu yi namaa mu, kònho li nehe she da nago, pii ne wà pee ya Kile Kafila wu jomwe co we, pee di já so pu cèe pu wo torogana funŋa ni p'i dà, na jom be baa tere ni, ² pu ba pu cèe pu wo fèfèere, ni gbawo torogana li naa. ³ Yi pushaga ganha da bye kpeenge pushaga we, ma na jo: nuboo, kelee sanni yalere, kelee fazaaya we. ⁴ Ga k'a yaa na ta pushaga niŋmawo yee funŋa ni, kee ne loxulo, ni lotaan. Yee ne pushaga yanmuy, yemu ya gyeege we, yee ya dan Kile ni fo xuuni. ⁵ Fo taashiine ni, fèfèere cèe pii pu bi Kile pye pu tadaŋa ge, ke pushaga ke tuugo pee bi byi. Pee bi kuu pu namaa mu, ⁶ ba Sara bi gbawo teri Ibirayima na, na wu pyi «kafoo» we. Yee ya pye wee wo nagoo, yi ba kasaana pyi, kaa la shishiin fyaara di ya yi funŋa ni wuregi we.

⁷ Yee be namaa, yi be pu yi cèe co ni funŋa ni fèere ni! Bani cee fanha k'a cèe na foro ná wogo tàan. Y'a gbawo teri pu na, bani nii sicuum pemu Kile ya gan cen ge, yee ni cèe pu da ba pee ta. Yi ba lee pyi, kaa la shishiin da já yi Kile-terere koo to we.

Kodiine paarigana

⁸ Lee beeri kadugo na, y'i binne funŋa ni kapyeege na! Y'i daan ni yiye ni ba cebooloo ne we! Yi juyi di beŋi! Yi da yiye tirige yiye mu! ⁹ Yi ganha ba kakuŋa taga da kakuŋa fohoo tani we! Yi ganha ba shehele taga da shehele fohoo tani we! Ga y'a duba pyi, bani Kile ya yee yiri tuun wemu ni ge, w'a yee yiri wu duba kan yi mu yi cen. ¹⁰ Kile Kafila w'a yi yu na:

«Niifèere ya dan wemu ni,
wu funŋa di ne wu caŋa niisaana na ge,
weefoo ya yaa na wuyè tãna kakuŋa jo na,
na wuyè tãna nafaanra na.

¹¹ Wu wu kadugo le kuuma ni, wu da kasaana pyi.

Wu paŋiŋe sha wu daha kee feni.

¹² Bani sipyii piimu p'a tii ge, pee ni Kafoo nii wa.

Wu niwegee di ne pu Kile-terere jom ni.

Ga pii p'a kakuŋa pyi ge,

Kafoo di wu naha ŋmahana na peri pee feni.» ‡

† Ezayi 53:9 †† Ezayi 53:5,10 ‡ Zaburuu 34:13-17

¹³ Yee bu yiye po kasaana na na byi ni yi koo pu beeri ni, joo di da kakuŋa pye yee na we? ¹⁴ Ali kanhama nehe ba koon yi na kasaana bye funŋa ni, duba nagoo yi ne. Sipyii ya fyagi lemu na ge, yi ganha ba fyagi lee na we! Yi ganha bu yi koo pu be yaha pu wuregi we! ¹⁵ Ga y'a gbawo teri Kirisa na yi koo pu na, wee wu ne yi Kafoo. Tadaŋa ke ki wa yi koo pu ni ge, sipyaa sipya w'a yi yege kee fiin ge, y'a yaa na ta y'a gbegele yaha tuun beeri ni di weefoo na shoo. Ga y'i li pye ni lotaan, ni gbawo ni, ¹⁶ yi koo p'i bye fèfèere, kònho pii p'a yi shehele yi paarigazaana li wuu na Kirisa wo kariŋege ki ni ge, lee di ba peefèe shiige. ¹⁷ Na kanhama na kasaana bye funŋa ni, li bu da Kile nidaan, lee ya na na toro na kanhama na kakuŋa bye funŋa ni tàan.

¹⁸ Kirisa ye pyaa be, koo nii nigin ye nigin w'a xu sipyii pu wo jurumu wu wuu na. Wee wu bi tii ge, w'a xu tiibaalaa pu wuu na, kònho wu she ni yi ni Kile mu. P'a wu gbo ceepuuro kabaŋa na, ga, a wu ne Kile Munaa kabaŋa na. ¹⁹ Lee Kile Munaa le ni w'a she Kile wo jom pu jo be kaso wo munahaa ki mu. ²⁰ Kee munahaa ki ne, piimu p'a she Kile jomwe ni fo taashiine ni, na wu ta w'a luu gbo pu tàan na na ge. Lee ya pye Nuxhun wo kooŋa ki yaaduun ni. Sipyii koon ye, lee koo ne sipyii gbarataanri ye w'a joo kooŋa ki ni, na shoo koo ki na.

²¹ Kee koo ke ne niŋa wo batizeli we wo jaa, wee wemu w'a wèe joo wo ge. Batizeli ya ceepuuro koon teri we, ga, m'a ma li sha Kile mu m'a bye ni wu ni kariŋege ni ni fèfèere ni. W'a wèe shuu bani Yesu Kirisa ya ne na foro xu ni. ²² W'a dugi fugba wu ni, na diin Kile kanige ce. Wu wa mefèere pu joo ni, na ne fanha ni se yanmuy yi beeri joo ni.

Naarigana nivono

4 Kirisa ya kanha ceepuuro ni, lee wuu na yee be ya yaa na lee yaha yiye funŋa ni, na pye yi kashen yagbono; bani sipya wemu w'a so kanhama p'a koon wu na Yesu wuu na ge, weefoo funŋa ne nige w'a jurumu pyi we. ² Ayiwa, yi wo koo tiinne lisana funŋa ni, yi ganha bu daha sipyii nidaan feni we, ga yi taha Kile nidaan feni. ³ Piimu ne Kiriceen we, yee ya tuun wemu pye na doroo pee wo nidaan keree ki ni ge, wee tuun w'a yee yaa. Keree kiimu k'a dan pu ni ge, kee yee be bi byi: koo, ni lakuŋa, ni ligbawo, ni singbaa, ni na yiye pinne gbagbawo na, na kooŋa pyi, ni yapereganra. ⁴ Nime, yee ya binne nige ni pu ni kii shiige keree kii bye na we. A lee di pu fo, a p'i ganha na yee mege kyeege. ⁵ Ga Kile we w'a gbegele yaha wu ba kiiri koo wii ni xuu na ge, wee na ba pu yege li fiin. ⁶ Lee wuu na Kile wo Kile Jozaama p'a jo xuu be mu, kònho na kiiri yaha w'a koo na ke koo puga ke ni ba sipyii pusamaa beeri ne we, pu munahaa di bye niifèere ni Kile naha tàan.

Wu pye Kile wo kapyebii nijemee

⁷ Koo taaxoo l'a tere xoo, lee wuu na yi gbegele yaha tuun beeri ni! Y'i bye funŋa ni fèe, kònho y'i gori yaha

Kile-nerenge na. ⁸Yi yiye te taanreenge yaha k'i bele na toro keree beeri taan, bani «Taanreenge ya jurumu nijeheme tɔ tɔni.» ⁹Yi da jin yiye mu nabɔɔ na zɔju-uro baa tege ni! ¹⁰Kile ya loolodahaa kiimu kan yi beeri nigin nigin mu ge, y'a ki labye pyi, y'i bye kapyebye-jeme, piimu ya kasenge ta Kile wo loolodahaa tuuyo nijehaye yi na ge. ¹¹Kafila ya kan wemu mu ge, kafila we w'a yiri Kile yiri ge, w'a yaa w'a wee yu. Wemu ne sipyii tegeɔɔ ge, fanha ke k'a yiri Kile yiri ge, w'a yaa w'a sipyii pu tɛri ni kee ni, kɔnhɔ pɛɛɛ di daha Kile na keree beeri ni Yesu Kirisa gbɔɔɔ ni. Fanha ni kɔɔɔ, yee yi ne wu woyo fo gbee. Amiina.

Kanhama pe p'a daa n'a daa funɔɔ ni ge

¹²Na taanriine, kawagaa kii k'a yi nɔhɔ wo ge, ki ganha bu yi fo we, k'i ganha bu bye yi mu ba katiibaa-gaa ne we. ¹³Ga yi funɔɔ taan lee na, bani yi be ya taa ta Kirisa wo kanhama pu ni, kɔnhɔ yi funɔɔ di ba daan wu kɔɔɔ wu shɛduun ni. ¹⁴Pu ba yi shehele Kirisa mege wuu na, yee ya pye duba nagoo, bani Kile Munaa le, lee lemu li ne kɔɔɔ Munaa li ge, lee wa yi na. ¹⁵Kanhama ganha da nɔ wa shishiin na yi ni sipyigbuu funɔɔ ni we, kelee nagaara funɔɔ ni we, kelee kakuubyii funɔɔ ni we, kelee na jin piitiilee wo keree ni funɔɔ ni we. ¹⁶Ga kanhama bu nɔ wa na wu Kiriceenre funɔɔ ni, lee ganha da bye weefɔɔ mu shiige we; ga, wu baraga taha Kile na kee mege ke wuu na. ¹⁷Bani kiiri wu nɔ kɔnduun w'a nɔ, Kile wo puga ki na wu da ba nɔ kɔn. Kiiri wu di bu nɔ kɔn we na, pii pu ne pu ya kɔɔ Kile wo Kile Jozaama pu na-ε ge, pee wo taxɔɔ na ba bye leke we? ¹⁸Kile Kafila w'a li she na:

«Piimu p'a tii ge,
pee bu shɔ waha nijeheme funɔɔ ni;
piimu ne Kile nii fyaara baa fee ni jurumupyii ge,
pee di bye dii we?» †

¹⁹Lee wuu na, Kile ya wu nidaan pye piimu mu kanhama ge, peefee pu pu munahaa ki le pu yaavɔɔ tɔmeɛ fɔɔ wu kenɛ ni, p'i daha kasaanjaa feni p'a byi.

Egilizii nahagbaa fee pu wo yeri yeri jomo

5 Egilizi nahagbaa fee pii pu wa yee niɛ ni ge, pee ni ne wa yu nime. Ne be wu ne egilizi nahagbaa fɔɔ wa ba yee ne we. Ne pye Kirisa wo kanhama pu seeri, kɔɔɔ wemu be w'a ma ge, di ba da wee be ni. ²Kile ya wu yatɔɔgbaha kemu kaa le yi kenɛ ni ge, yi hakili yaha

† Talerɛ 10:12 †† Talerɛ 11:31

kee na. Yi ganha ba lee pyi ba fanha kaa ne yi nɔɔɔ ni we, ga yi da li pyi yi wo daan na mu funɔɔ ni na be ni Kile wo nidaan wu ni. Yi ganha ba li pyi ni wari lakuuɔɔ ni we, ga yi da li pyi ni fungɔnsaanja ni. ³Piimu kaa Kile ya le yi kenɛ ni ge, yi ganha ba fanha pyi pee na we, ga yi da doroo torogana na, pu nii na voro lemu feni ge. ⁴Wee tuun wu ni Yatɔɔnahamaa Nɔɔɔɔ wu ba ba tuun wemu ni, yi na ba kɔɔɔ saanra nɔɔɔɔ ta lemu ya gyeege we.

N'a daa fee pu wo yeri yeri jomo

⁵Yee be levɛ, yee be pu kuu nahagbaa fee pu mu. Yi beeri p'a yiye tirige yiye mu yiye te keree ni. Bani Kile Kafila w'a jo:

«Kile ya yogo kɔɔɔ tabaara fee na,
ga pii p'a puyɛ tirige ge,
na niime kaan pee mu.» ‡

⁶Lee wuu na, yi yiye tirige Kile wo fanha kenɛ ke nɔhɔ ni, kɔnhɔ wu ba yi yirige wu nidaan tuun ni. ⁷Yi funɔɔ kɔɔɔɔ beeri le wu kenɛ ni, bani wee w'a yi mara. ⁸Yi kasenge ta yi gori yaha nii na, bani yi pen Shitaanni wu ne ba cenri ne we, na guuri, na jaari na yeree na yaaga shaa di joo. ⁹Yi ganha bu kɔɔ wu mu we, yi yi lo-goo waha n'a daa wu feni. Yi li ce na yi cebooloo Kiriceen pii pu wa caraga kɔɔ ke na ge, na pe kanhama pe shi wa pee be taa.

¹⁰Yi bu ganha mu jeri, niime wu beeri fɔɔ Kile we w'a yi yiri wu wo kɔɔɔ nixhɔbaama wu kaa na Kirisa wo kariɛenge ki ni ge, weeye pyaa na ba yi keme ya, na fanha kan yi mu keree beeri ni, kɔnhɔ yi nɔ di ja fa. ¹¹Se ne wee ni fo gbee. Amiina.

Pyeeeri fɔɔ mujuu

¹²Siliven w'a ne tege a ne le seme nifenhɛfenhene le ka na tun yi mu. Ne mu, ceborona tɔmeɛ fɔɔ wu ne wii Kile koo li ni. N'a we seme we ka na tun yi mu, di samɔhɔ le yi ni, di li she yi na can na na we wu wa Kile wo niime we. Yi kori yaha wee ni! ¹³Kile ya egilizi wemu naha bulo Babilɔni †† ni ba yee ne-ε ge, w'a yi shaari. Na ja Marika be ya yi shaari. ¹⁴Yi beeri p'a yiye shaari ceborogo fɔɔ na ni taanreenge ni, yee piimu beeri pu ne Kirisa wuu ge.

Nariɛ ki pye yi te ni.

‡ Talerɛ 3:34 †† Babilɔni: Kulo lemu Kile ya kyeege feelee li kakuuyo yi wuu na ge, Pyeeeri ya Orome kulo li taanna ni lee ni naha we verise we ni.

2 PYÆERI

Jɔɔɔ mu we sɛmɛ we d'a tun wɛ?

Li wa kanna egilizi nigin wa mu Pyæeri ya we sɛmɛ we ka na tun wɛ, ga Kiricɛɛn pu bæeri mu w'a wu tun (2 Pyæeri 1:1). W'a li shɛ na wee wo canja nii l'a nɔ li taxɔɔɔ ni (2 Pyæeri 1:12-14).

We sɛmɛ we kakana ɲuɲɔ

Pyæeri ya bi karamɔɔɔɔɔ kafinejuu pu wo kalaakuumɔ wu kaa logo, wemu p'a bi gaan n'a daa fɛɛ pu mu ge, lee wuu na w'a we sɛmɛ we ka wu guri n'a daa fɛɛ pu funyɔ to can wa shizhaa na, w'a bi pu kalaa xɔ wemu ni ge. Lee yɛɛ le ninumɔ Zhude bɛ ya pye (Zhude 5-16).

Sɛmɛ wu kafila ɲugbɔɔ

Kalaa wemu y'a ta ge, yi pye ɲɔmɛhɛɛ fɛɛ wee kalaa wu shizhaa na. Funduuro temu w'a pye karamɔɔɔɔɔ kafinejuu pu shizhaa na ge. Kirisa na guri ba nakaara baa.

Pyæeri fò mujuu

1 Nɛ Simɔ Pyæeri we wu ɲɛ Yesu Kirisa wo kapyebye, ni wu tudunmɔ ge, nɛ w'a we sɛmɛ we tun yee mu, yee piimu p'a see see n'a daa wu ta ni wèe ni, wù Kile ni wù Shɔɔɔɔ Yesu Kirisa wo dii wu funɲɔ ni ge. ² Kile wu niime ni ɲariɲɛ kan ɲɛhɛ yi mu Kile ni wù Kafɔɔ Yesu wo jɛ wu funɲɔ ni.

Kile w'a wù yiri na wù pa jé wu Ja wu saanra ti ni

³ Keree kiimu bæeri k'a yaa ni wù ni wù ɲiifɛɛɛ ti funɲɔ ni, wù bye Kile ɲii fyaara sipyii ge, Kile ya kee bæeri kan wù mu wu sefɛɛɛɛ ti funɲɔ ni. Wemu w'a wèe yiri, na pa binne ni wu ni wuyɛ pyaa wo nɔɔɔ we ni wu saama pu na ge, w'a wèe pye wèe ya weefɔɔ cɛ. ⁴ Tee sefɛɛɛɛ te funɲɔ ni, Kile ya ɲɔmɛhɛɛ lɔ wèe mu kiimu ya ɲɔ fo xuuni ge. Lee na, ɲɔmɛhɛɛ kiimu w'a lɔ yee mu ge, yi bu kee ta yi na já voro ke kɔɲɔ ke ni, lakuuɲɔ ya kemu fɔnɲɔ ge, na já pye ni zɔ nigin ni ni Kile yɛ pyaa ni.

⁵ Lee wuu na yi la le yiyɛ ni xuuni, y'i saama fara yi n'a daa wu na, y'i Kile wo macɛɲɛ ki fara pee saama pu na. ⁶ Na já mayɛ na, y'i lee fara Kile wo macɛɲɛ ki na, y'i lowaa fara na já mayɛ na wu na, y'i Kile ɲii fyaara fara lowaa li na. ⁷ Na pye ɲire ni ni n'a daa fɛɛ pu ni, y'i lee fara Kile ɲii fyaara ti na. Y'i taanɲɛɛɛɛ fara n'a daa fɛɛ pu wo ɲire ti na. ⁸ Kii keree kii bu da yi ni, na yi yaa xuuni, yi da bye saa fɛɛ ni kuduun baa fɛɛ wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wo jɛ wu ni wɛ. ⁹ Ga kii keree kii bu wemu kuɲɔ, weefɔɔ ya ɲaa xuuni wɛ, w'a bye ba fyɛn ɲɛ wɛ. Kile ya wu jurumu wemu je laha wu na, na wu pye fɛɛfɛɛ ge, wu funɲɔ na wɔ lee na.

¹⁰ Lee wuu na ceborogo, yi ɲaha ya bulo, na yi yiri lemu na ge, yi lee pye baraga kaa. Yi ba lee pyi, yi da ga guruɲɔ di do Kile koo li ni bada wɛ. ¹¹ Lee funɲɔ ni Kile da saanra | Kile saanra ti wo kuɲɔ li mugi xuuni yi mu, saanra temu da ga xɲɔ wɛ. Tee ɲɛ wù Kafɔɔ ni wù Shɔɔɔɔ Yesu Kirisa wuuro te.

¹² Lee na, nɛ funɲɔ ki wa di da yi funɲɔ tun kii keree kii na tuun bæeri ni, ali na ta y'a ki cɛ xɔ bɛ. Can jomɔ pe p'a nɔ yee na ge, yee ya pye ɲɔmɛhɛɛ fɛɛ pu funɲɔ ni. ¹³ Ga na nɛ yaha ke ɲiɲɛ ke na, nɛ li ta l'a saha nɛ w'a yi funɲɔ tun ni kii keree kii ni, kɔnɲɔ y'i da ɲɛni. ¹⁴ Bani nɛ li cɛ jo nɛ foroduun w'a nɔ xɔ ke kɔɲɔ puga ke ni; wù Kafɔɔ Yesu Kirisa w'a na pye n'a lee cɛ. ¹⁵ Ga n'a da na se bæeri pye, kɔnɲɔ na nigaraga na, yi funyɔ di da dun ni kii keree kii ni tuun bæeri ni.

Tudunmɔ p'a Kirisa wo nɔɔɔ wu ɲa

¹⁶ Wèe ya ta wù Kafɔɔ Yesu Kirisa wo fanha ke ni wu ba wu kaa jo yi mu ni shizhiinmɛ fɛɛ wo giraya ni wɛ. Ga wèe ya wu ɲa wù ɲii ki na, wu ni wu nɔɔɔ wu bæeri ni. ¹⁷ To Kile nidɛɛngɛ ki ɲɛ wu fanha ke, ni wu nɔɔɔ wu ni. W'a pɛɲɛɲɛ ni nɔɔɔ taha Yesu Kirisa na, tuun wemu ni w'a jo ge na: «Nɛ ɲidaan ja wu ɲɛ we, wu kaa ya dan nɛ ni fo xuuni.» ¹⁸ Wèeyɛ pyaa ya lee mujuu le logo na yiri fugba we ni, tuun wemu ni wèe di bye ni Yesu ni fɛfɛɛɛ bobɔɲɔ ki na ge.

¹⁹ Kee keree kii bæeri ya li shɛ wèe na na can wu ɲɛ Kile tudunmɔ pu wo jomɔ pe. Yi bu fungɔɲɔ ta pee na, lee na bye kasaana. Bani pee jomɔ pe ɲɛ ba sokina ɲɛ wɛ, wemu ya kɛɛngɛ yeege nibiige ni yani ɲiga ki pa mugi, ɲimugɲɔ kɔɔɔ li l'a ɲi ɲi yi kɔɔɔ pu na ge. ²⁰ Yi fenhe li cɛ na sipya wa shishiin ya Kile Kafila wu wo kapaɲaa ki jomɔ ceni wuyɛ ni wɛ. ²¹ Bani sipya wa

shishiin ya ta w'a kapaŋaa jo ni wuyɛ pyaa fanha ni wɛ. Ga Kile ya wu jomɔ pu kan sipyii mu ge, Fɛfɛɛɛ Munaa fanha ni p'a pu jo.

Karamɔɔgɔ-kafinejuu keree

2 Fo taashiine ni, ba tudunmɔɔ kafinejuu ya ta sipyii-ire ti ni wɛ, mu karamɔɔgɔ-kafinejuu da ba da yi be niŋɛ ni. Kalaa we w'a sipyii waagi, na bɔɔɔgɔ ɔnɔni pu na ge, pu na ba wee kaan yi mu. Kafɔɔ we w'a pu ɔnɔɔ wolo ge, pu na ba wee kaa she, na bɔɔɔgɔ shan puyɛ ɔnɔɔ ni tɔvuyo na. ² Sipyiiŋɛhɛmɛɛ na ba daha pu fɛni, na doroo pu nidaan torogaguɔɔgɔ bɛɛri na. Lee funɔɔ ni sipyii na ganha na can koo li mɛge kyɛɛgi. ³ Na ta pu wo wari lakuuɔɔ funɔɔ ni pu da ba yi faanna ni pu namari jomɔ ni, na yi keɔɔ yaŋmuyɔ shuu yi na. Ga fo taatuunɔɔ ni kiiri ya gbegele yaha na pu sige, bɔɔɔgɔ na ba ɔɔ pu na tɔvuyo na.

⁴ Melekeɛ piimu p'a jurumu pye ge, Kile ya ta ɔnɔɔ ɔnɔɔ pu na wɛ. Ga w'a pu w'a Jahanɛmɛ nibiige ki wecogoyo yi ni, na pu nibɔɔɔ mara yaha wà na kiiri wu caɔa ki sige. ⁵ Kile ya ta ɔnɔɔ ɔnɔɔ taashiine li be wo koɔɔ ki na wɛ. Ga logbɔɔ w'a taga wu nii fyaara baa sipyii pu kyɛɛgi kee koɔɔ ki be na. A wu Nuxhun ye nigin ɔnɔɔ wolo, wee wemu wu bi tiime pu wo yɛɛ li pyi ge, na fara wu puga sheɛn gbarashuun wu na. ⁶ W'a Sodɔɔmu ni Gɔmɔɔri kulogoo ki be kyɛɛgi, na pu sorogo na pye shɔɔɔ. Sipyii piimu p'a ma, p'i ɔnɔɔ Kiriceɛn we ge, na pu pye naha sheshɛɛɛ pee mu. ⁷ Ga Lɔti we wu bi tii ge, w'a wee ɔnɔɔ wolo. Wee bi kanha fo xuuni pii kakuubyii pii wo torogaguunɔɔ li funɔɔ ni. ⁸ Na ta wee ná we w'a tii ge, wee be nidɛɛngɛ ki bye pu tɛ ni. Wu bi pu katiibaagaa kiimu naa, na kiimu nuri ge, kee bi wu zsaama wu kana niga bɛɛri. ⁹ Lee bɛɛri w'a li sheɛ na Kafɔɔ na já Kile nii fyaara sipyii shɔɔ ɔnɔɔ na, na kakuubyii keme yaha kanhama kaa na na kiiri wu caɔa sige. ¹⁰ Pii p'a pu ceepuuro nidaan pyi na be ni pu fɔɔɔ keree la ni, na Kile wo sefɛɛɛ ti fanri ge, pee wuu na ba golo. Pee karamɔɔgɔ-kafinejuu pii ya daa xuuni puyɛ na, na puyɛ keɛ. Pu ya fyagi fugba sefɛɛɛ ti zhehɛɛ na wɛ. ¹¹ Na ta melekeɛ pii pu ɔnɔɔ ni baraga, ni fanha ni na toro pii sipyii pii tãan ge, pee be ya jaagi shaan te sefɛɛɛ te na wɛ, p'i ya ti shehɛɛ Kafɔɔ naha tãan wɛ. ¹² Ga pee karamɔɔgɔɔ pii ya foro fungɔɔgɔ baa yatɔɔɔ fɛni, yee yemu kasii ɔnɔɔ ki ɔnɔɔ na yi co na gbo ge. Pu ya keree kiimu cɛ wɛ, kee p'a fanri. Lee wuu na pu na ba gyɛɛgi puyɛ pyaa wo ɔnɔɔ wu funɔɔ ni.

¹³ Bɔɔɔgɔ ki da ba ɔɔ pu na pu wo kakuuɔɔ ki footɔɔ. Shiige baara keree di dan pu ni tapyege ni sipyii nii na caɔa ni. Pu ba kalɛɛ gbuu ni yi ni, p'a ganha na yee faanna, pu ɔnɔɔ la d'a wolo, na ɔnɔɔ be shiige. ¹⁴ Pu ɔɔ p'a ni dɔɔɔ na, p'i ya dinni jurumu na wɛ. Piimu fanha k'a cɛɛ ge, na pee faanna na fuloo puyɛ na. Nɛgbɔɔ di ɔnɔɔ pu ni, lanɔɔ sipyii pu wa pii. ¹⁵ Koo le l'a tii ge, p'a lee yaha na puyɛ piinɔɔ na taha Bɔɔɔri ja Balamu wo koo le fɛni, wee wemu w'a ɔɔ na kakuunɔɔ pye saraa fɛni ge. ¹⁶ Ga wu kaa ya jo lee kapyebaana le wuu na. Kafazɔɔ w'a sipya mujuu jo, na wee Kile tudunmɔɔ we wo fungɔɔgɔ baara ti yereɔɔ.

¹⁷ Pii sipyii pii ɔnɔɔ ba lɔɔ baa lobulowegee ɔnɔɔ wɛ. Pu ɔnɔɔ ba nahaya ɔnɔɔ wɛ, kafɛɛgbɔɔ ya yemu lɔ ge. Nibiico-gɔɔ k'a gbegele na yaha pu naha na. ¹⁸ Pii p'a kiragi kiragi foro konahaɔa ki ni li sanha mɔɔ-ɛ ge, pu ma pee faanna na luu ni kafilafɛɛfɛɛge ni. Lee wuu na pu ma ceepuuro wo shiige baara keree taga puyɛ tɛge. ¹⁹ Pu ma yu na pu da pee wolo bulooro ni, na ta lakuuɔɔ keree kii p'a byi ge, puyɛ pyaa di ɔnɔɔ kee wo buloo. Bani kaa lemu ba se taa ma na, m'a ɔnɔɔ lee wo bulo. ²⁰ Can na, sipyii piimu p'a ta shɔɔ koɔ ke wo ɔnɔɔ keree kii na, wù Kafɔɔ ni wù Shɔɔɔ Yesu Kirisa wo je funɔɔ ni ge, kee keree kii bu peefɛɛ ta co sanha, na se ta pu na, pu taxɔɔgɔ keree na ba waha na toro taashiine li tãan. ²¹ Pu ma Kile wo tiime koro li cɛ, ga Kile wo ɔnɔɔ kii p'a she pu na ge, p'a kee yaha. Lee funɔɔ ni li bi koɔ pu mu, pu ganha tiime koro li cɛ be wɛ. ²² Nime, le l'a ɔɔ pu na ge, lee ya li sheɛ na can wu ɔnɔɔ kii talɛɛ kiiri: «Ponɔɔ l'a kuri li tũguro ti fɛni,» ni «P'a shaazɔɔ wu wuu, a wu guri she je ɔnɔɔ ni.»

Kafɔɔ Yesu wo paduun wu keree

3 Na taanpiineɛ, nɛ seɛmɛ shuun wo w'a we na wu tun yee mu. Nɛ yee funɔɔ tun keree kii na pii seɛmɛ shuun we ni, kɔnɔɔ y'i fungɔɔgɔ nizaɔa ta. ² Jomɔ pemu Kile wo sefɛɛɛ tudunmɔɔ p'a jo toro yi mu ge, ni wù Kafɔɔ, ni wù Shɔɔɔ wu wo tudunmɔɔ p'a wu tuduro teke jo yi mu ge, yi yi fungɔɔgɔ yaha yee na. ³ Lɛke y'a yaa na fɛnɛ cɛ ge, lee li wa mɛ. Taaxɔɔ li ni lawuu fɛɛ pii na ba ba piimu lawuu w'a pe ge. Pu na ba ɔnɔɔ na be ni puyɛ pyaa wo lakuuɔɔ ke ni. ⁴ Pu na ba yu: «Yesu ya ɔnɔɔ lemu lɔ yee mu na wu da ba ge, mii w'i ɔnɔɔ? Wèe sefɛɛ p'a xu, ga keree ki bɛɛri di ɔnɔɔ ki siime na ba koɔ k'a ɔnɔɔ wɛ.» ⁵ Pu ya go p'i le cɛ yaha pu funɔɔ ni wɛ, na: Kile w'a fugba ni ɔnɔɔ yàa fo taashiine ni. Wu ɔnɔɔ jomɔ funɔɔ ni Kile ya ɔnɔɔ yereɔɔ lɔɔ ni, na ki yàa ni lɔɔ ni. ⁶ Lɔɔ ni be sanha Kile ya taashiine li wo koɔ ke ni ki funɔɔ yaŋmuyɔ bɛɛri kyɛɛgi, logbɔɔ ki tuun wu ni. ⁷ Ga pee ɔnɔɔ jomɔ pe ninumɔɔ pu wa nɔɔ wo fugba we ni ɔnɔɔ ke be keme yaha, na Kile nii fyaara baa sipyii pu wo kiiri we, ni pu gyɛɛgi wu caɔa sige. Kee caɔa ke, na na ba fugba we, ni ɔnɔɔ ki be sorogo.

⁸ Ga, na taanpiineɛ, kaa nigin wa wà, y'a yaa na lee cɛ, lee li wa mɛ. Caɔa nii nigin ɔnɔɔ Kafɔɔ naha tãan ba yee kabɔɔnɔɔ nigin (1.000) ɔnɔɔ wɛ, yee kabɔɔnɔɔ nigin (1.000) be di ɔnɔɔ wu naha tãan ba caɔa nii nigin ɔnɔɔ wɛ. ⁹ Pii wa yu na Kafɔɔ ya go wu wu ɔnɔɔ li koo ɔnɔɔ wɛ, na w'a mɔ toro. Lee be wɛ! Kile ya luu gbo yee tãan. Wu la ɔnɔɔ wa shishiin be wu kyɛɛgi wɛ; wu funɔɔ ki ɔnɔɔ sipyii pu bɛɛri di daajɛɛ jo pu jurumu wu na, p'i ba Kile mu. ¹⁰ Kafɔɔ cabaɔa, kee na ba sipyii pu fo ba nagaa ya sipya foni wɛ. Kee caɔa ki na, fugba we na ba doro ni tunmɔɔ nigbɔɔ ni, na na ba wu funɔɔ yaŋmuyɔ yi bɛɛri sorogo fɛfɛɛ, ɔnɔɔ ke ni ki yaŋmuyɔ bɛɛri na ba sorogo.

¹¹ Wee tuun wu ni, na ye yaŋmuyɔ ye yaha yi na da ba na le nagana le na, yee torogana l'a yaa na tii, y'i la fara yi Kile nii fyaara ti na. ¹² Kafɔɔ cabaɔa ke, yi ki sige,

yi la le yiye ni, k'i wɛri ƙɔ. Kee caɗa ke, na na ba fugba wu sorogo. Yanɗuɗɗo yi bɛɛri na ba ɗa na xɗɔ. ¹³ Kile ya ɗiɗe niwonɗo ni fugba niwonɗo wemu ɗomɛɛ lo wɛɛ mu ge, wu na ba daa yee na. Wee xuu we ni, keree ki bɛɛri na ba byi Kile wo tiime pu funɗo ni.

¹⁴ Lee wuu na na taanɗiineɛ, na yi yaha yi na kee caɗa ke sigee, y'a yaa na la le yiye ni wu ba yi ta fɛfɛɛ, jaagi baa, y'i bye ɗaɗiɗe na ni wu ni. ¹⁵ Y'a yaa na li ce na Kile na luu gbo yee taan, lee ni yee wo ɗuwuuro t'a foro. Yee ninuɗɗo wu ceborona, wu taanɗii Pɔli be ya jo yi mu. Kile ya fungɗoɗo fɛɛɛ temu kan wu mu ge, tee fanha ni w'a yi jo. ¹⁶ Yee w'a gani wu semɛɛ pu bɛɛri ni,

pe jomɔ pe shizhaa na. Tɛye ya wa wa wu semɛɛ pu ni, yemu ƙɔri cemɛ p'a pen ge. Ga pii pu ɗe fungɗoɗo fɛɛɛ baa, pu ɗerime be di ya pen we, pee wa yee tɛye yi wo jomɔ pu ƙɔri ɗeri. Mu shiin pu wa Kile Kafila wu wo jomɔ pa be ɗeri. Na pu yaha lee na, puyɛ pu wa gyɛɛgi.

¹⁷ Na taanɗiineɛ, ne kunni wa yi funɗo to, yi kasɛɛge yaha yiye na, ƙɔnɗo pu ganha bu yi ta ni pu piinɗe jomɔ pe ni, p'i yi laha yi tayerege nizaanɗa ke ni we. ¹⁸ Ga, yi la le yi da se ɗaha na wu Kafɔɗo ni wu Shɔɗɗo Yesu Kirisa wo niime we, ni wu macɛɗe ke ni. Nɔɗɗo wu taha wee na na lo nime na fo gbee. Amiina.

1 YOHANA

Jɔɔ wu jɛ Yohana wɛ?

Tudunmɔɔ Yohana w'a we sɛmɛ we ka. Wee ninumɔ w'a Yohana wo Kile Jozaama pu wo sɛmɛ wu bɛ ka, ni Yohana wo sɛmɛ nizhiimɛ we, ni shuun wo we, ni taanri wo we, ni Kashɛɛ Kitabu wu bɛ. Yohana ya ta wu mɛgɛ ka pii sɛmɛɛ taanri we na wɛ. W'a wuyɛ pyi na «egilizi nɔhɔlɛ». Yohana ya ta we sɛmɛ we ka egilizi nigin mɛgɛ na wɛ, ga Azi fiige ki egilizii pu mu w'a wu tun. Yohana bi kapyɛɛ pyi wu wo caɲa nii li xɔduun wu ni Efese kulo le, ni li kabanugo kulogoo ki ni. Wee xuu we nijaa wo wu jɛ Turuki fiige ki niɲɛ ki ni.

We sɛmɛ we kakana jɛɲɔ

Wuyɛ mɛgɛ Kile Kafila yɛɛ li jɛ we sɛmɛ we. Kafila jɛɲɔɔ taanri wu jɛ wu ni:
 N'a daa fɛɛ ya yaa na taha can koro li fɛni, na pu n'a daa wu taha Yesu na.
 Yi taan ni yiye ni, yi da naari kɛɛngɛ ni.
 Yi da yiye kasɛri karamɔɔɔ-kafinejuu pii na.

Sɛmɛ wu kafila jɛɲɔɔ

Na naari kɛɛngɛ ni.
 Jɔɔ wu jɛ Kirisa wo pɛn wu wɛ?
 Taanɲɛɛgɛ keree.
 Sɛɛɛɛ p'a yemu jo Yesu shizhaa na ge.
 Nii sicuumɔ tadanɲa nakaara baa wogo.

Nii sicuumɔ nixhɔbaama jomɔ

1 Wemu wu jɛ nii sicuumɔ jomɔ pu ge, wee wo keree wɛɛ wa gani yi mu, wemu w'a bye wà yani kɔɲɔ ki yàa ge. Wɛɛ ya wu jomɔ pu logo, na wu jɛ wu jɛ ni na. Wɛɛ ya wu sɛɛri xuuni, a wu keye bɛ di gbɔn wu na. ² Pee nii sicuumɔ p'a puyɛ shɛ, wɛɛ ya pu jɛ, na pu sɛɛri keree pye. Nii sicuumɔ nixhɔbaama pe pu bye Kile taaan na puyɛ shɛ wu na ge, pee kaa w'à yu yi mu. ³ W'à lemu jɛ, na lemu logo ge, lee w'à yu yi mu, kɔnhɔ yi bɛ di jé wu wo karijɛɛgɛ ki ni. Wɛɛ kunni wa jé To Kile ni wu Ja Yesu Kirisa wo karijɛɛgɛ ki ni. ⁴ Wɛɛ ya kii keree kii ka na ki tun yi mu, kɔnhɔ wu fundanga ki jɔ di fa.

Kile jɛ kɛɛngɛ; w'à naari kee ni

⁵ W'à jomɔ pemu logo Yesu Kirisa mu di jo yi mu ge, pee pu wa pe na Kile jɛ kɛɛngɛ, nibiige yafiin wa wu ni wɛ. ⁶ Wù bu jo na Kile wo karijɛɛgɛ ki ni wù jɛ, na ta wù naari gbee nibiige ni, kafineyɛ w'à yu, wù jɛ can jɛɲɔ ni wɛ. ⁷ Ga wù ba naari kɛɛngɛ ni, ma na jo ba Kile wa kɛɛngɛ ni mɛ wɛ, wee tuun wu ni w'à pye wuyɛ karijii, wu Ja Yesu wu shishan pu na wù pye fɛɛfɛɛ na wù jurumu wu bɛɛri laha wù na.

Wù wù tɔɔɔ wolo jurumu ni fɛɛfɛɛ

⁸ Wù bu jo na wù ya jurumu pyi wɛ, wuyɛ w'a biinɲɛ can jɛ wù funyɔ ni wɛ. ⁹ Ga wù bu yere wù jurumu wu na, Kile ya tii na jɛ jomɛɛ fɔɔ. Lee funɲɔ ni wu na wù jurumu wu yafa wù mu. W'à kakuuɲɔɔ tuuyo yemu bɛɛri pye ge, wu na wù pye fɛɛfɛɛ na yege kee bɛɛri ni. ¹⁰ Wù bu jo na wù ya ta na jurumu pyi wɛ, w'à Kile pye kafinejo, wu jomɔ pu jɛ wù funɲɔ ni wɛ.

Kirisa jɛ wɛɛ tɛgɛɲɔɔ

2 Na nagoo, n'a da kii keree kii ka di ki tun yi mu, kɔnhɔ yi ganha ba jurumu pyi wɛ. Ga wa bu jurumu pye, Tɛgɛɲɔɔ wa wù mu wù To Kile wu kabanugo, wee jɛ Yesu Kirisa, wee wemu w'a tii ge. ² W'a pye wɛɛ jurumu wu wo footɔɔ. Wɛɛ wo wu yɛ bɛ wɛ, ga kɔɲɔ ke bɛɛri wo jurumu foo w'a tɔ.

W'à yaa na Kile wo jomɛɛɛ ki co

³ Wù bu Kile jomɛɛɛ ki co, wù na li cɛ lee na na w'à wu cɛ. ⁴ Wa ba yu na wee ya Kile cɛ, na ta wu ya wu jomɛɛɛ conɛ wɛ. Weefɔɔ jɛ kafinejo, can jɛ wu funɲɔ ni wɛ. ⁵ Ga wemu w'a wu kafila wu conɛ ge, Kile wo taanɲɛɛgɛ ke nivanɲa ki wa weefɔɔ funɲɔ ni see na. Lee na w'à li cɛni na wɛɛ jɛ wu karijɛɛgɛ ki ni. ⁶ Wemu w'a

yu na wee ñe Kirisa wo kariñeεge ki ni ge, weefɔɔ ya yaa w'a ñaari ba Kirisa ye pyaa ya ñaari wε.

Kariñeεge ñomεε nivonɔ keree

⁷ Na ñimεε, di wa ta kariñeεge ñomεεfonɔ ka na tun yi mu wε, ga ñomεε nilεε li wa, y'a lemu ta fo yi n'a daa wu ñɔ kɔnduun wu ni ge. Y'a jomɔ pemu logo xɔ ge, pee pu wa lee ñomεε nilεε le. ⁸ Ga lee bε na, le n'a ka na tun yi mu ge, lee ñe ba ñomεεfonɔ ñe wε. Li can w'a ña Yesu Kirisa wo torogana li funɔɔ ni, na ñaa yee bε wo torogana li funɔɔ ni. Bani womɔ keree kii nidorogo ki wa, kpeεnge can wogo ki wa ñi na xɔ. ⁹ We w'a yu na kpeεnge ki ni wee ñe, na makɔɔ yaha wu ni wu ceboro tε ni ge, womɔ ni weefɔɔ ñe sanha. ¹⁰ Wemu ceboro kaa l'a dan wu ni ge, weefɔɔ wu ñe kpeεnge ki ni. Na wu yaha kpeεnge ki ni, kaa la shishiin da ga já wu pye wu watii ñuɔ kyεegi wε. ¹¹ Ga we w'a wu ceboro kɔ ge, womɔ ni weefɔɔ ñe, womɔ ni w'a ñaari. Wu ya wu tashεge cε wε, bani womɔ p'a wu pye fyen.

Yi ganha bu yi ñaha le ke koɔ ke yaɔmuyɔ ni wε

¹² Na nagoo, n'a we sεmε we tunni yi mu, bani yi jurumu w'a yafa yi mu Yesu wo mεge ki gbɔɔ ni. ¹³ Nɔhɔlεε, n'a we sεmε we tunni yi mu, bani we wu wa wà na ta koɔ sanha ñɔ kɔn wε ge, y'a wee cε. Levεε, n'a we sεmε we tunni yi mu, bani y'a se ta Shitaanni na. Na nagoo, n'a we sεmε we tun yi mu, bani y'a To Kile cε. ¹⁴ Nɔhɔlεε, n'a we sεmε we tun yi mu, bani we wu ñe wà na ta koɔ sanha ñɔ kɔn wε ge, y'a wee cε. Levεε, n'a we sεmε we tun yi mu, bani yi fanha k'a ñεε, Kile jomɔ p'a kori yaha yi funyɔ ni, y'a se ta Shitaanni na. ¹⁵ Yi ganha bu koɔ yaha ki taan yi mu wε, yi ganha bu yi ñaha le koɔ yaaga ke ka nigin bε ni wε. Koɔ bu daan wemu mu, To Kile taanñeεge ñe weefɔɔ funɔɔ ni bada wε. ¹⁶ Bani keree kii bεeri ki ñe koɔ ke ni ge: ceɔpuuro lakuuɔɔ ñidaan keree, ni koɔ yaɔmuyɔ wo ñεpεen, ni koɔ wo mayε she keree, lee la shishiin wa foro To Kile ni wε fo koɔ. ¹⁷ Koɔ kunni wa doro ni ki ñidaan wu bε, ga we w'a Kile ñidaan pyi ge, wee na ba gori yaha ñii na gbee.

W'à wuyε kasεri Kirisa wo pεen pu na

¹⁸ Na nagoo, koɔ ki taaxɔ l'a tεεɔ. Y'a yi logo na Kirisa wo Pen wu da ba ba. Wa ñimε, Kirisa wo pεen ñiñεhemεε wa puyε sheε na xɔ. Lee na w'à li cε na koɔ ki taaxɔ l'a tεεɔ. ¹⁹ Wèe wo kariñeεge ki ni p'a foro, ga pu bi ta pye ni wèe ni nigin can na wε. Pu da bi sii pye ni wèe ni nigin, pu bi da gori wèe ni. Ga pu voro w'a li sheε na pee bye ni wèe ni fungɔnnuyɔ na bada wε.

²⁰ Ga yee wa ba pee ñe wε, bani Fεfεεε Munaa fanha ni yee ya sindirine ta, kɔnhɔ y'i can wu cε. ²¹ Ne ta sεmε wu tun yi mu yi can cεbaara na wε. Ga n'a wu tun yi mu bani y'a can cε, na kɔhɔ li cε sanha na kafinege ka shishiin ya foro can ni wε. ²² Kɔɔ wu ñe kafinejo wε? Wemu w'a go na Yesu ñe Kirisa wε, koɔ Shɔɔ wε-

ge, weefɔɔ wi. Weefɔɔ wu ñe Kirisa wo Pen wε. W'a zhege To Kile ni wu Ja wu ni. ²³ Wemu w'a she Jafɔɔ wu ni ge, weefɔɔ ya she Tofɔɔ wu bε ni. Wemu w'a sɔɔ Jafɔɔ wu na ge, weefɔɔ ya sɔɔ Tofɔɔ wu bε na. ²⁴ W'à yi kalaa jomɔ pemu ni fo yi n'a daa wu kɔkɔɔ ti ni ge, yi la le yiye ni pee di gori yi funyɔ ni. Lee bu bye, yi bε na gori yaha Jafɔɔ we, ni Tofɔɔ wu wo kariñeεge ki ni. ²⁵ Kirisa ya ñomεε lɔ na wu na ba leke kan wu mu ge, lee li wa ñii sicuumɔ nixhɔbaama.

²⁶ Pii p'a giin pii yi ñuyɔ kyεegi ge, pee wuu na n'a ye ka, na yi tun yi mu. ²⁷ Yee kunni, Yesu ya Fεfεεε Munaa kan yee mu, lee wa kori yee funyɔ ni, sipya wa shishiin kɔɔ wa nige yi na na w'a yi kalaa wε. Fεfεεε Munaa li wa yi kalaa keree bεeri ni, li kalaa wu wa can, kafineye wa wu ni bada wε. Lee wuu na yi Fεfεεε Munaa li wo kalaa wu co, y'i gori yaha Kirisa wo kariñeεge ki ni.

²⁸ Na nagoo, yi kori yaha Kirisa wo kariñeεge ki ni, kɔnhɔ wu ba wuyε she, wù lowagaa wuu di da, wù ganha da ba zhiige wu ñaha tãan wu cabaɔa na wε. ²⁹ Y'a li cε na Kirisa ya tii, lee wuu na w'à yaa na li cε na sipyaa sipya wa tiime keree pyi ge, Kile pya wu ñe weefɔɔ.

Kile nagoo

3 Wèe kaa ya dan To Kile ni fo xuuni, fo w'a wèe pye wu nagoo. Can wu ñe wii, wèe ya pye wu nagoo. Koɔ sipyii ya ta Kile cε wε, lee l'a pu pye pu ya cε nago Kile nagoo wèe ñe wε. ² Na taanñii, ñimε wù ñe Kile nagoo. Wù na ba bye lemu ge, lee wa sanha zhe wε. Ga w'à li cε na Yesu Kirisa ba wuyε she, wù na ba bye ba wu ñe wε, bani wù na ba wu kemε ña ba wu ñe wε. ³ Kee tadaɔa ki wa sipya wemu bεeri mu Yesu Kirisa na ge, weefɔɔ na wuyε pye fεfεε ba Kirisa ñe mε fεfεε wε.

⁴ Sipyaa sipya w'a jurumu pyi ge, Kile wo saliya wu m'a gyεegi. Bani na jurumu pye, lee kɔri ñe Kile wo saliya wu m'a kyεegi. ⁵ Y'a li cε na Yesu ya pa wu ba jurumu laha sipyii na. Jurumu wa shishiin bye wu na wε. ⁶ Sipyaa sipya w'a kori yaha wu kariñeεge ki ni ge, weefɔɔ ya gbara wu kori yaha jurumu ni wε. Ga wemu w'a kori yaha na jurumu pyi ge, weefɔɔ ya wu ña wε, ali wu ya wu cε bε wε.

⁷ Na nɔhɔpiire, wa shishiin ganha bu yi piinɔ wε. We w'a tiime keree pyi ge, weefɔɔ nidiige ki wa, ma na jo ba Yesu Kirisa ye pyaa ya tii tiigana lemu na wε. ⁸ Wemu bu gori yaha na jurumu pyi, Shitaanni ni weefɔɔ ya foro, bani Shitaanni w'a jurumu pyi na lɔ fo taashiine li ni. Lee wuu na Kile Ja w'a pa, kɔnhɔ wu Shitaanni wo kapyεee ki kyεegi. ⁹ Sipyaa sipya wu ñe Kile wo pya wa ge, wee ya gbara wu kori yaha jurumu ni wε, bani Kile wo sefεεε ti ma bye wu ni. Lee wuu na wu da já gori yaha jurumu ni wε, bani Kile wo pya wu ñe wii. ¹⁰ Le na Kile nagoo ni Shitaanni nagoo ya jeni na wo puyε ni: Wemu ya tiime keree pyi wε, wee ya foro Kile ni wε, wemu bε ceboro kaa ya taan wu mu wε, wee bε wε.

W'à yaa na taan ni wùye ni

¹¹ Jomɔ pe y'a logo fo taashiine li ni ge, pee pu wa pe: W'à yaa na taan ni wùye ni. ¹² Wù ganha bu bye Kayen shi we, Shitaanni ni wee ya foro, w'a wu cuun gbo. Na ha na w'a wu gbo we? Bani wuyɛ pyaa kapyege ki bi kolo, na ta cuunwɔ wu wo kapyege di bi tii. ¹³ Na cebooloo, koŋɔ sipyii bu yi kɔ, lee ganha bu yi fo we. ¹⁴ W'à li ce na w'à foro xu ni na jé nii sicuumɔ ni, bani wù cebooloo pu kaa ya dan wù ni. Wemu wu jɛ wu cebooloo kaa ya dan wu ni-i ge, wee ya kori yaha xu ni. ¹⁵ Sipyaa sipya w'a wu ceboro kɔ ge, wee jɛ sipyii gbovɔɔ. Y'a li ce na nii sicuumɔ nixhɔbaama wa goroo sipyii gbovɔɔ wa shishiin funɔɔ ni bada we. ¹⁶ Le na w'à taanɛɛge ceni, bani Yesu Kirisa ya wu munaa kan, kɔnhɔ wu wèe jɛwɔ wolo. Wèe be ya yaa na wù munahaa kan wù cebooloo wuu na. ¹⁷ Ke koŋɔ ke naafuu jɛ wemu mu ge, weefɔɔ bu wu ceboro funɔɔ wo na, na bye wu ya jɛwɔ naari wu na we, dii Kile taanɛɛge di da já bye weefɔɔ funɔɔ ni we? ¹⁸ Na nɔhɔpiire, wù taanɛɛge ganha da bye jɔnɔkɔnɔ, ni jɔtan-ga jomɔ ye we, ga wù kapyege k'a yaa na li shee na can wu jɛ wù taanɛɛge ke.

Wù wù logoo waha, wù fulo Kile na

¹⁹ Wù ba lee pyi, lee na wù da ba li ce na wù jɛ can wu wuu. Wù na já wù hakilee pu teŋe Kile naha taan. ²⁰ Ali wù wɔɔɔ pu jɛhe ba wù jaagi be, wù na já wù hakilee pu teŋe, bani Kile ya keree beeri ce, wu d'a pele be wèe wɔɔɔ pu na. ²¹ Na taanpii, wèe wɔɔɔ pu bu bye pu ya já wèe jaagi nige we, lee ya li shee na wèe ya lowagaa ta, na fulo Kile na. ²² Wù bu yaaga beeri jɛeri wu mu, wù na kee ta, bani w'à wu jomɔ coni, na wu jidaan keree pyi. ²³ Wu jomɔjɔu li le, na wèe pu dà wu Ja Yesu Kirisa mege ki na, wù daan ni wùye ni, ba w'a yi jo wù mu we. ²⁴ Wemu w'a wu jomɔ coni ge, weefɔɔ ya jé Kile wo karijɛge ki ni, a Kile be di bye ni weefɔɔ ni karijɛge ni. Kile ya wu Munaa li kan wèe mu, lee na wèe ya li ce na Kile jɛ ni wèe ni karijɛge ni.

Kile Munaa ni kafinejo munaa

4 Ayiwa, na taanɛɛge yi ganha ba daa munahaa beeri kafila na we, ga yi fenhe ki suguri ki bi foro Kile ni, bani kafinejuu piimu p'a puyɛ pyi Kile tudunwɔ ge, pee nijɛhemɛ ya foro koŋɔ na. ² Le na yi da ba Kile Munaa ce: Munaa lemu l'a wɔɔ li na na sipya ye pyaa Yesu Kirisa ya pa bye ge, lee l'a foro Kile ni. ³ Ga munaa lemu ya ta wɔɔ yee na Kirisa shizhaa na-ɛ ge, lee ya foro Kile ni we, lee jɛ Yesu Kirisa wo Pen wu wuu le. Y'a yi logo xɔ na wu na ba ba koŋɔ ke na. Ga nime, wuyɛ pyaa be wa na xɔ koŋɔ ki na. ⁴ Na nɔhɔpiire, yee kunni jɛ Kile wuu, lee wuu na yee ya se ta pee kafinejuu pu na. Bani Kile Munaa le li wa yee funɔɔ ni ge, lee ya ye koŋɔ sipyii pu wuu li na. ⁵ Pee kafinejuu pii jɛ ke koŋɔ ke wuu. Lee wuu na pu kafila wu naha ya tii ke koŋɔ ke janmuɔ ye ye shizhaa na, a ke koŋɔ ke sipyii di ganha

na pu jomɔ nuri. ⁶ Ga wèe kunni jɛ Kile wuu. Sipyaa sipya w'a Kile ce ge, weefɔɔ na da wèe jomɔ pu nuri. Ga sipya wemu jɛ Kile wo we, weefɔɔ ya wèe jomɔ pu nuri we. Ayiwa, lee na y'a da can Munaa li wo sipyii pu ce na shɔɔnri kafinejo munaa li wo sipyii pu ni.

Kile ya wu keree beeri pyi ni taanɛɛge ni

⁷ Ayiwa, na taanɛɛge, wù taan ni wùye ni, bani Kile ni taanɛɛge ya foro. See see taanɛɛge jɛ sipya wemu funɔɔ ni ge, wee wu jɛ Kile pya. Wee w'a Kile ce. ⁸ See see taanɛɛge jɛ sipya wemu funɔɔ ni we, wee ya Kile ce we, bani ma bu jo Kile, m'a jo taanɛɛge. ⁹ To Kile ya wu taanɛɛge ki she shegana lemu na ge, lee li wa me. W'a wu Ja nigin pe wu tun na pa koŋɔ na, kɔnhɔ wu nii sicuumɔ kan wèe mu. ¹⁰ Lemu l'a Kile wo taanɛɛge ki shee wù na ge, lee li wa me: Li wa nago wèe yiri taanɛɛge k'a fenhe yiri na naha tii Kile na-ɛ de! Ga wèe p'a fenhe taan Kile mu, a wu wu Ja nigin pe wu kan na pye saraga, kɔnhɔ wù jurumu wu yafa wù mu wee gbɔɔɔ ni.

¹¹ Ayiwa, na taanɛɛge, ba ni wèe kaa ya taan fo xuu ni Kile mu lee taangana li na, wèe be ya yaa na taan ni wùye ni de! ¹² Sipyaa wa shishiin sanha Kile jɛ na we. Ga taanɛɛge bu bye wèe te ni, wèe ni Kile na bye karijɛge ni. Wu taanɛɛge ki be na ganha na bele wù funɔɔ ni, fo na ba wù wɔɔɔ pu ni. ¹³ To Kile ya wu Munaa li kan wèe mu, lee na wèe ya li ce na jo wèe wa ni wu ni karijɛge ni, wu be di jɛ ni wù ni karijɛge ni. ¹⁴ Wèeye pyaa ya wu jɛ na, lee funɔɔ ni, na yi yu be na Kile ya wu Ja wu tun na pa koŋɔ na, kɔnhɔ wu ba koŋɔ sipyii shɔ. ¹⁵ Sipyaa sipya w'a wɔɔ li na na Kile Ja wu jɛ Yesu ge, Kile na gori yaha ni weefɔɔ ni karijɛge ni, weefɔɔ be na gori yaha ni Kile ni karijɛge ni. ¹⁶ Wèe kaa ya dan Kile ni taangana lemu na ge, wèe ya lee ce, na dà be li na.

Bani ma bu jo Kile, m'a jo taanɛɛge. Wemu w'a kori yaha taanɛɛge na ge, wee w'a kori yaha ni Kile ni karijɛge ni, a Kile be di gori yaha ni weefɔɔ ni karijɛge ni. ¹⁷ Kile wo taanɛɛge ki ba bele wù funɔɔ ni, fo na ba wù wɔɔɔ pu ni, wee tuun wu ni cana kemu Kile da ba kiiri wu kɔn ge, fyaara ta shishiin da ba bye wù ni kee cana we. Bani ba Yesu Kirisa jɛ we, mu wèe be wo jaarigana li wa koŋɔ puga ni. ¹⁸ Taanɛɛge jɛ sipya wemu wɔɔ ni ge, weefɔɔ ya fyagi we. See see taanɛɛge ya fyaara beeri kɔri, bani sipya ya kakuuyo yemu pyi ge, yee wo jaagi kanhama pu ma wu pye wu na fyagi. Lee wuu na, sipya wemu w'a fyagi ge, weefɔɔ wɔɔ wu beeri ya ni see see taanɛɛge na we. ¹⁹ Wèe kaa l'a fenhe taan To Kile mu, lee wuu na wu kaa ya dan wèe be ni. ²⁰ Wa bu jo na Kile kaa ya dan wee ni, na ta wu ceboro makɔɔ di jɛ wu funɔɔ ni, weefɔɔ jɛ kafinejo. Bani ma ceboro wemu mu ya jaa jiga beeri ge, wee kaa bye li ya dan mu ni we, Kile wemu wu jɛ mu ya wee jaa-i ge, dii wee kaa di da já da dan ma ni we? ²¹ Yesu Kirisa ye pyaa be ye ye ya le jomɔ le jo wèe mu na sipya sipya w'a jo na Kile kaa ya dan ma ni ge, ma cebooloo pu be kaa ya yaa na dan ma ni.

Sipya ya yaa na sɔɔ Kile wo nijoyo yi na

5 Sipyaa sipya w'a dà li na na Shɔɔwɔ wu ɲe Yesu ge, weefɔɔ ɲe Kile wo pya. Tofɔɔ kaa ba dan ma ni, wu nagoo bɛ kaa ya yaa na dan ma ni. ² To Kile kaa ba dan wɛɛ ni, a wù ganha na wu ɲɔmɛɛjogoo ki bɛ conì, lee na wɛɛ da li cɛ na wu nagoo pu kaa ya dan wɛɛ ni. ³ Wù bu jo na Kile ya dan wù ni, w'à yaa na wu ɲɔmɛɛ ki conì. Wu ɲɔmɛɛ ki ya yaa ki pye wù mu tuguro wɛ. ⁴ Bani piimu bɛɛri pu ɲe Kile wo nagoo pu ge, pee bɛɛri ya se ta ke koɲɔ ke na. N'a daa wemu wu wa wɛɛ mu ge, wee w'a wɛɛ pye wɛɛ ya já na se taa ke koɲɔ ke na. ⁵ Sipyaa sipya w'a dà li na na Kile Ja wu ɲe Yesu ge, ni wee wa yɛ bɛ wɛ, jɔɔ wu da já se ta ke koɲɔ ke na wɛ? ⁶ Yesu Kirisa ya pa koɲɔ na lɔɔ ni shishan baraga ni. Wu ya ta da lɔɔ wo batizeli wu yɛ na-ɛ dɛ! Ga, w'a wu shishan bɛ kan p'a wo, na xhu. Kile Munaa li wa lee wo sɛɛri, bani lee l'a can wu shɛɛ sipyii pu na. ⁷ Lee funɲɔ ni, sɛɛɛ taanri wu ɲe wà na li shɛɛ sipyii pu na na Kile Ja wu ɲe Yesu. ⁸ Pee sɛɛɛ taanri wu ɲe: Kile Munaa ya can wu shɛɛ; lɔɔ ni shishan, yee bɛ di wu shɛɛ. Ayiwa, yee taanri we ya bɛ ɲɔmɛɛ na Yesu shizhaa na. ⁹ Sipyii ya yemu yu ge, wɛɛ ya sɔɔ yee na, na ta yemu Kile ya yu ge, yee d'a ye na kanha sipyii wo nijoyo yi na. Kile yɛ pyaa k'a fiin jo wu Ja wu shizhaa na. ¹⁰ Sipya bɛɛri w'a dà Kile Ja wu na ge, weefɔɔ ya sɔɔ li na wu funɲɔ ni na kii keree kii ɲe can. Sipya wemu ya dà Kile wo nijoyo yi na wɛ, weefɔɔ ya Kile yaha ba kafinejo ɲe wɛ. Bani wufɔɔ ya ta dà Kile wo nijoyo yi na wu Ja wu shizhaa na wɛ. ¹¹ Yemu Kile ya jo wɛɛ mu ge, yee yi wa mɛ na Kile ya ɲii sicuumɔ nixhɔbaama kan wɛɛ mu. Pee ɲii sicuumɔ pe ya daa wu Ja wu gbɔɔ ni. ¹² Ayiwa, wee Ja wu ɲe sipya wemu mu ge, ɲii sicuumɔ pu wa weefɔɔ mu.

Kile Ja wu ɲe wemu mu wɛ, ɲii sicuumɔ ɲe weefɔɔ mu bada wɛ.

Tadaɲa kemu ki wa n'a daa fɛɛ pu mu ge

¹³ Ayiwa, yee piimu p'a dà Kile Ja wu na ge, ɲe we sɛmɛ we tun yi mu, kɔnhɔ y'i li cɛ na yee ya ɲii sicuumɔ nixhɔbaama pu ta na xɔ. ¹⁴ Ayiwa, lowaa lemu wa wɛɛ mu Kile ɲaha tãan ge, lee li wa le: Wɛɛ bu yaaga ka ɲɛɛri wu mu na saha ni wu ɲidaan ni, wu na wɛɛ ɲɛɛɛ ki logo. ¹⁵ Wù bi ta w'à li cɛ na w'a wù ɲɛɛɛ nuri, wɛɛ ya li cɛ na yaaga bɛɛri wɛɛ ya ɲɛɛri wu mu ge, wɛɛ ya kee ta xɔ.

¹⁶ Jurumu wemu wu ɲe wu da já sipya munaa kyɛɛgi ɲiga na-ɛ ge, ma ceboro bu wee jurumu wa pye, Kile ɲɛɛri wu mu kɔnhɔ Kile di ɲii sicuumɔ kan wu mu. Piimu wo jurumu wu ɲe wu da já pu munahaa kyɛɛgi ɲiga na-ɛ ge, pee yɛ kaa di wa byi. Ga jurumu wa ɲe wà wemu na já sipya munaa kyɛɛgi ɲiga na ge, di wa go yi Kile ɲɛɛri wee wa wuu na wɛ. ¹⁷ Tiibaara bɛɛri ti ɲe jurumu, can wu ɲe wii. Ga jurumu wa ɲe wà wee wa da já sipya munaa kyɛɛgi ɲiga na wɛ.

¹⁸ Wɛɛ ya li cɛ na jo sipya bɛɛri wu ɲe Kile wo pya wa ge, weefɔɔ ya goroo gbee jurumu na na byi wɛ. Bani Kile Ja wu ma wufɔɔ mara, lee wuu na Shitaanni da já se ta wu na wɛ. ¹⁹ Wɛɛ ya li cɛ na jo wɛɛ ɲe Kile wo nagoo, ga koɲɔ ke sipyii di ɲe Shitaanni wo fanha ke nɔɔ ni. ²⁰ Ga wɛɛ ya li cɛ bɛ na jo Kile Ja w'a pa, na ba fungɔɔ fɛɛɛ kan wɛɛ mu, kɔnhɔ wɛɛ di see see Kile wuyɛ pyaa tii cɛ. Wɛɛ na ɲe Kile Ja wu kariɲɛɛɛ ki ni, lee ya wɛɛ pye see see Kile wuyɛ pyaa wuu. Wee Ja we wu ɲe see see Kile wuyɛ pyaa, ni ɲii sicuumɔ nixhɔbaama.

²¹ Ayiwa na nɔɔpiire, y'a yiyɛ kasɛri yaperɛgaanra na!

3 YOHANA

Jɔɔ mu we sɛmɛ we d'a tun wɛ?

N'a daa fɔɔ wa mu Yohana ya we sɛmɛ taanri wo we tun. Wee mɛgɛ ki bye Gayusi.

We sɛmɛ we kakana ɲuɲ

Yohana ya li she Gayusi na na wee ya Kile Kafila wu yɛɛ pyevɛɛ piimu torogo wu mu ge, na w'a pu conu xuuni. Na wu ganha bu daha Jotɛɛfu wo ɲaha sheshɛɛɛ te feni wɛ. Wee Jotɛɛfu we bye egilizi ɲahagbaa fɔɔ, ga Yohana bi Kile Jozaama pu jovɛɛ piimu torogo wu mu ge, wu bi gbara w'a pee tirige wɛ. A w'i wu fiin jo na waha sɛmɛ wu ni na kan Demecusi mu. Wee p'a wii na wee w'a pa ni sɛmɛ wu ni.

Sɛmɛ wu kafila ɲugbɔɔ

Yohana fò mujuu.

Gayusi wo ɲaarigazaana le.

Na Gayusi ganha bu daha Jotɛɛfu wo torogana li feni wɛ.

Jomɔ pu taxɔɔ.

Yohana fò mujuu

¹ Nɛ wemu wu ɲɛ egilizi nɔhɔɔ ge, nɛ wa we sɛmɛ we ka na tun na taanɲii Gayusi mu, wee wemu kaa l'a dan nɛ ni can ye pyaa na ge.

² Na taanɲii, nɛ Kile ɲɛɛri mu mu, kɔnhɔ ma keree di da ɲaha taa tuun bɛɛri ni, m'a bye sicuumɔ na, ba Kile ya ma zɔ wu pye fɛɛfɛɛ wɛ. ³ Cebooloo n'a daa fɛɛ pii ya nɔ wɛɛ yiri naha. Ba can wu wa mu zɔ wu na wɛ, ni ba mu ya ɲaari na sahanji ni can wu ni wɛ, p'a yee paari wɛɛ mu. Yee ya taan nɛ ni xuuni. ⁴ Bani nɛ bu logo na nɛ nagoo p'a can wu koro ɲaari, yafiin ya dan nɛ ni na lee xɔ wɛ.

Gayusi wo ɲaarigazaana le

⁵ Na taanɲii, lemu bɛɛri m'a byi wù cebooloo n'a daa fɛɛ pu mu, ali na ta p'i ɲɛ bɛ nabuun ge, lee bɛɛri ya ɲɔ xuuni. M'a li pyi ni ɲɔmɛɛ fɛɛɛ ni Kile mu. ⁶ M'a pu co ni taanɲɛɛgɛ kemu ni ge, p'a pa kee kaa jo n'a daa fɛɛ pu mu naha. Ayiwa, ɲɔ mayɛ na, ɲara lemu p'a giin di bye sanha ge, m'a pu tɛgɛ na bɛ ni Kile ɲidaan ni. ⁷ Bani Yesu Kirisa wo labye wu wuu na p'a lee ɲara li pyi. Wa bɛɛri wu ɲɛ wu ya dà Yesu Kirisa na-ɛ ge, pu wa wee wa shishiin bɛ keɲɛ yaaga feni wɛ. ⁸ Lee wuu na wɛɛ n'a daa fɛɛ ya yaa na pii sipyii pii shi tɛri. Wù ba lee pyi, l'a bye ma na giin wɛɛ bɛ p'a fara pu na pu labye wu funɲɔ ni, na can koo li sheɛ sipyii pu na.

Jotɛɛfu mɛgɛ ya kyɛɛgi

⁹ Ayiwa, nɛ ɲɔɲii kii ka sɛmɛ wɛnɛ la na na tun n'a daa fɛɛ pu mu wà. Ga we wu ɲɛ Jotɛɛfu ge, wu ya se wɛɛ

kabeshɛɛ na wɛ, na giin wu wuyɛ pye n'a daa fɛɛ pu ɲahagbaa fɔɔ wa. ¹⁰ Lee wuu na nɛ ba nɔ wà, kaparaya yemu bɛɛri w'a byi ge, na joguumɔ pemu bɛɛri yu na waa wɛɛ na, na kafineyɛ yemu bɛɛri tɛri wɛɛ na ge, n'a da yee bɛɛri jo yi nii na. Wu yɛɛ ya ta da kii ye na-ɛ dɛ, wu ya ta sɔɔ cebooloo n'a daa fɛɛ p'a diri wu mu wɛ. N'a daa fɔɔ wa bɛ bu jo wu pee tirige wuyɛ yiri, w'a jo tapyege wa lee bɛ na wɛ, na weefɔɔ kɔri yeege n'a daa fɛɛ pu pinnege ki ni.

¹¹ Ayiwa, na taanɲii Gayusi, ma ganha bu da bye ye kakuuyo ye tuugo taannivɔɔ wɛ dɛ, ga ta kasaanja taanni. Sipya wemu w'a saama pyi ge, wee wu ɲɛ Kile wo. Ga wemu bu gori yaha kakuuyo na na byi, lee ya li sheɛ na weefɔɔ ya Kile cɛ wɛ.

Demecusi ya masɔɲɔ ta

¹² Ayiwa Demecusi kunni, n'a daa fɛɛ pu bɛɛri ya wee mesaana yu. Can koo lemu bɛ w'a ɲaari ge, lee bɛ di wu mesaana yu. Wee bɛ wa li fiin na can wu ɲɛ wii.

Jomɔ pu taxɔɔ

¹³ Ayiwa, jomɔ niɲɛhɛmɛ wa nɛ mu na yu ma mu, ga na funɲɔ wa di pee bɛɛri ka sɛmɛ we ni wɛ. ¹⁴ Nɛ giin jo l'a da mɔ wɛɛ di wùye ɲa, wù jo wùye nii na wɛ. ¹⁵ Kile wu ɲaɲiɲɛ kan ma mu! Ma ɲaɲiɲɛ piimu pu wa naha ge, pee ya ma fò waa. Ma bɛ wu wù fò kan wù ɲaɲiɲɛ pu bɛɛri nigin nigin mu wà.

ZHUDE

Jɔɔ wu ɲe Zhude wɛ?

Zhude wemu wu ɲe Kafɔɔ Yesu ni Yakuba ye wo ceborona wu ge (Macoo 13:55 ni Marika 6:3), wee w'a we sɛmɛ we ka. Ba wu ceborona Yakuba ɲe wɛ, wu bɛ bi ta dā Yesu na taashiine li ni na Kirisa wu ɲe wii wɛ (Yohana 7:5). Ga tuun wemu ni Yesu ya ɲe na foro xu ni ge, wee tuun wu ni wu bɛ ya na dā wu na. Mɛgɛ kemu Zhude ya yiri wuyɛ na ge, kee ki wa mɛ: Yesu Kirisa wo kapyebye (Zhude 1).

We sɛmɛ we kakana ɲuɲɔ

Zhude ya we sɛmɛ we ka na n'a daa fɛɛ pu kaala na pu kasɛɛgɛ yaha puyɛ na karamɔɔgɔ-kafinejuu pu wo kalaakuumɔ wu shizhaa na, wee wemu w'a can can wo n'a daa wu kyɛɛgi ge.

Sɛmɛ wu kafila ɲugbɔɔ

Zhude fò mujuu.

Zhude ya can fiinɲɛ jo karamɔɔgɔ-kafinejuu pu wo kalaakuumɔ wu keree na.

Zhude ya li shaa n'a daa fɛɛ pu mu na li waha l'i waha na pu kori yaha Kirisa wo kariɲɛgɛ ki ni.

Zhude ya Kile sɔ.

Zhude fò mujuu

¹ Nɛ Zhude wemu wu ɲe Yakuba ceborona, na ɲe Yesu Kirisa wo bulo ge, nɛ w'a we sɛmɛ we ka. Kile ya yee piimu yiri ge, yee piimu kaa ya taan To Kile mu, a wu yee mara yaha Yesu Kirisa mu ge, yee mu nɛ wu tun. ² Kile wu yi kan xuuni wu ɲiɲaara te, ni wu ɲariɲɛ ke, ni wu taanɲɛgɛ ki ni.

Karamɔɔgɔ-kafinejuu

³ Na taanɲiineɛ, nɛ funɲɔ ki bi sii fo na sɛmɛ ka na tun yee mu wù wo ɲuwuuro ti keree na, nɛ ni yee ya pinne ɲuwuuro temu na ge. Ga na kee fungɔɲɔ ki yaha nɛ mu, a nɛ mɛhɛ li ta l'a ɲɔɲɔ nɛ wu sɛmɛ wu kan yi mu, di lowaa le yi ni, kɔɲɔ yi da yogo yu n'a daa wu kaa na. Wu fɛfɛɛɛ wuu pu mu Kile ya wee n'a daa wu kan tɔɲɲii nigin ye pe. ⁴ Bani sipyikuuyo ya y'a peelee jé yee ni. Jaagi wemu na ba do pee ɲuɲɔ ni ge, Kile kafila w'a wee kaa jo fo l'a mɔ. Kile ɲii fyaara baa sipyii pu ɲe pii. Wɛɛ wo Kile wu wo niime jomɔ pe p'a luu na ɲeri na byi pu shiige baara keree kaɲuɲɔ. P'a ganha na fòro wù ɲuɲɔɲɔ ni wù Kafɔɔ nigin pe wu kaa tãan, wee wemu wu ɲe Yesu Kirisa ge.

⁵ N'a da yi funyɔ to ni keree kii kaa ni, ali na yi ta y'a ki cɛ xɔ bɛ. Kafɔɔ Kile ya Izirayeli sheen ɲuɲɔ wolo na foro Misira fiige ki bulooro ti ni. Ga lee kadugo na, piimu p'a pye pu ni n'a daa baa fɛɛ ge, a wu pee kyɛɛgi. ⁶ Fo taashiine ni mɛlɛkɛ piimu p'a pu wo tayerege nizhiige ki she, na pu tatɛngɛ ki bɛ yaha ge, Kile ya pee ɲɔ yaha nibiige ni shɔɲɔɲɔ na gbee, cagbɔɲɔ ki wo kiiri wu kaa na. ⁷ Mu Sodɔmu ni Gɔmɔɔri sheen ni pu tãan kulo-

goo bɛ ya pye. Pee bi puyɛ yaha dɔdɔɲɔ na fo na she namaa pye pu na puyɛ sinnɛɛ. Na fugibaaga k'a pye pee wo jaagi wu kanhama, kɔɲɔ p'i bye naha shɛshɛɛɛ sipyii pusamaa bɛɛri mu.

⁸ Ga lee bɛ na kee keree kii tuugo pii karamɔɔgɔ-kafinejuu pii wa byi. P'a ganha na puyɛ pyaa wo ceepu-uro ti ɲɔɲɔɲɔ, na yu na Kile w'a yu ni pee ni ɲmunuuyo ni. A p'i zhe Kile wo Kafɛɛɛ ti ni, na fugba mɛlɛkɛ pu shɛhɛɛ, pee piimu pu ɲe ni ɲɔɲɔ ni ge. ⁹ Ali na ta Misheli wemu wu ɲe mɛlɛkɛ ɲuɲɔɲɔ ge, tuun wemu ni wee bi nakaara ti suruni ni Shitaanni ni Kile tudun-ɲɔ Musa nixhugo ki keree na ge, wu ya ta sɔɲɔ na Shitaanni shehɛɛ wɛ, ga na wu pye ye na: «Kafɔɔ wu li foo tɔ ma mu.» ¹⁰ Keree kiimu ki ɲe pii sipyii pii ya ki cɛ-ɛ ge, kee p'a fanri. Lajɛ we wu ɲe pu mu ge, wee ni naɲa yaaga wo bɛɛri wu ɲe nigin, wee lajɛ weye pyaa k'a gyɛɛgi ɲɔɲɔ pu na.

¹¹ Bɔɲɔɲɔ ki ɲe pu wogo! Kayɛn wo ɲaarigaguunɔ le tuugo p'a ɲaari. P'a puyɛ yaha jé piinɲɛ ni wari la na ba Balamu ya pye wɛ. P'a gyɛɛgi shan puyɛ ɲuɲɔ ni, bani p'a n'a she le puyɛ ni ba Kore † ya pye wɛ. ¹² Pu keree ma ɲuzogoro waa yee na yi ceborogo yaligee ki liduun ni. Shiige ɲe pu na wɛ, pu jate ya ɲɔ watii na ni puyɛ bɛ wɛ. Pu ɲe ba ɲahaya ɲe wɛ, kafɛɛgɛ na yi lɔ na ɲaari zanha di ɲe yi ni wɛ. Pu ɲe ba tiye ɲe wɛ, yemu ya ta na nagoo pyi ali yi pyeduun bɛ ni-i ge. Pu ɲe ba tiye ɲe wɛ, yemu niye bɛɛri y'a wolo, a y'i waha fɛfɛɛ ge. ¹³ Pu ɲe ba suumɔ lɔɲɔ lokuruyo nigbɔɲɔ ɲe wɛ, yemu y'a yi shiige keree kaɲaa na byi kakaya ge. Pu ɲe ba wɔɲɔɲɔ ɲe

† Kayɛn: Zhɛnzɛzi 4:3-8; Balamu:

Kore:

wε, kiimu ya naari na doroo ge. Tεhεnε baa nibiico-gonɔ Kile ya gbegele na yaha pu naha na gbee.

¹⁴ Adama wo kadugo shi nibama sii gbarashuun wuu li wo nabige kemu mεge ki bye na Henɔki ge, wee bε ya keree nibanɔa jo pii sipyii pii shizhaa na na: «Kafɔ w'a da ba ba ni wu fεfεere melekε miliyaaraa nijehemεε pu ni, ¹⁵ wu ba kiiri kɔn kɔn sipyii pu bεeri na. Wu na ba jaagi shan Kile nii fyaara baa sipyii pu nɔnɔ ni pu wo kapyegeε niguunɔ ki wuu na, p'a kiimu pye pu wo Kile nii fyaara baara ti funnɔ ni ge; joguumɔ pemu bεeri pee jurumupyii p'a jo w'a Kile na ge, ni pee joguumɔ pu bε wuu na.» ¹⁶ Pee sipyii pii tigire t'a pe. Pu ya dinni wε. Pu ma naari na sahanɔ ni puyε pyaa wo keree la ni. Tabaara jomɔ di dan pu ni tajogo ni. P'i sipyii faanna, na pu kuduun wo pu ni.

N'a daa fεε y'a yaa na lemu pyi ge

¹⁷ Ga yee kunni na taanɔiineε, wu Kafɔ Yesu Kirisa wo tudunmɔ p'a fεnhe jomɔ pemu jo yi mu ge, yi yi funyɔ yaha pee na. ¹⁸ Pu bi ma yi yu yee mu na: «Kɔnɔ ki taaxɔ li ba dεεge, lawuu fεε pii na ba da w'a. Pu na ba naari Kile nii fyaara baara ni na saha ni puyε pyaa lakuunɔ keree ni.» ¹⁹ Pee sipyii p'a waagi leni yee tε ni.

Pu ma naari na sahanɔ ni puyε pyaa fungɔnyɔ ni. Kile Munaa nε pu na wε.

²⁰ Ga yee kunni na taanɔiineε, yi la le yiye ni, yi da se naha na yi n'a daa fεfεere wo wu ni, yi da Kile nεeri Fεfεere Munaa li wo sefεere ti ni. ²¹ Yi kori yaha Kile wo taanɔeεge ki ni, y'i wu Kafɔ Yesu Kirisa sige, fo wu ba nii sicuumɔ nixhɔbaama kan yi mu, wu wo njanaara ti funnɔ ni.

²² Ayiwa, piimu ya puyε kaala kaala ge, y'a nɔnɔ naari pee na. ²³ Yi pu nuyɔ wolo na foro na ki ni. Yi da nɔnɔ naari pusamaa bε na, ga yi da lee pyi ni fyaara ni, y'i laraga kɔn pu nɔnɔ keree ki bεeri na. Wa bu kakuunɔ la pye pu ni, yi ganha bu da gbɔn ali wufɔnɔ kɔnɔ fadenε ke bε na wε.

Kile masɔnɔ jomɔ

²⁴ Kile wemu w'a da j'a yee mara, kɔnɔ yee ganha bu do-e ge, wu yi pye jaagi baa fεε, wu nɔnɔ yi ni fundang-bɔnɔ na wu nɔnɔ wu naha t'aan ge, ²⁵ wee wemu ye nigin wu nε wu Shɔnɔnɔ Kile wu Kafɔ Yesu Kirisa baraga ni ge, nɔnɔ ni gbɔnɔ, ni sefεere, ni nɔnɔ fεere t'a deri wee na na co fo taashiine li na, ni nime, ni gbee. Ami-ina.

KASHÉE

Jɔɔ w'a we sɛmɛ we ka wɛ?

Yohana bɛ wu bye Yesu wo Tudunmɔɔ kɛ ni shuun wu ni. Wee w'a we sɛmɛ we ka (Kashée 1:4,9), na wu yaha Patimɔsi suumɔ lɔhɔ niŋɛ takpiinɛ ki na. Li wa kanna Kile wo Jozaama pu jo wuu na w'a she foro kee takpiinɛ ke na ba kasolemɛ nɛ wɛ.

Piimu mu we sɛmɛ we ya fɛnhɛ tun ge, pee nɛ Azi fiige ki egilizii gbarashuun we. Efese kulo li l'a bye kee fiige ke wo kugbɔɔ le. Azi fiige ki niŋaa wogo mɛgɛ ki nɛ na Turuki.

We sɛmɛ we kakana nɔnɔ

Sɛmɛ wu kafila w'a naha tii kashée la na: «Yesu Kirisa wo kashée lemu Yohana ya nɔ ge, Kile ya lee she wu na, kɔnhɔ keree kiimu k'a yaa na pye jɛri funɔɔ ni ge, kee di she wu kapyebyii pu na.» (Kashée 1:1). Pee jomɔ pe ya naha tii lemu na ge, lee nɛ kanhagana lemu na p'a n'a daa fɛɛ pu kana ge. Kanhama pemu p'a ma ge, Kile bi n'a daa fɛɛ pu gbegele pee kanhama pu wuu na, wu da pu logoo wari p'i gori yaha ɔɔmɛɛ fɛɛɛ ni n'a daa wu funɔɔ ni.

Keree kiimu ki da ba bye Kile fungɔɔɔ na ge, wu mɛleke wa w'a tun w'a pa Yohana lɔ kari fugba wu ni, na she kee she wu na (Kashée 4:1-2).

Sɛmɛ wu kafila nɔnɔɔ

Yohana ya Yesu Kirisa nɔ wu nɔɔɔ wu ni.

Sɛmɛɛ pii p'a tun egilizii gbarashuun wu mu ge.

Fɛ tɛhɛɛ gbarashuun we.

Maya gbarashuun we.

Naha sheshɛɛɛ gbarashuun we.

Kile loyire cɛɛgbuugoo gbarashuun we.

Babilɔni ja ja keree.

Fugba nivomɔ, niŋɛ nivonɔɔ ni Zheruzalɛmu nivomɔ.

Yesu ɔɔ jomɔ pu nɛ Kitabu wu taxɔɔɔ ki ni na: «Li wii, nɛ na ba jɛri funɔɔ ni!» A n'a daa fɛɛ p'i wu ɔɔ shɔ na:

«Amiina. Mu wu pa, wu Kafɔɔ Yesu!»

We Kitabu we kakana nɔnɔ

1 Yesu Kirisa wo kashée lemu Yohana ya nɔ ge, Kile ya lee she wu na, kɔnhɔ keree kiimu k'a yaa na pye jɛri funɔɔ ni ge, kee di she wu kapyebyii pu na. Wu mɛleke wa Kile ya tun wu kapyebye Yohana mu, kɔnhɔ p'i kee keree ki cɛ. ² Kile ya jomɔ pemu jo, ni Yesu Kirisa ya can wemu she Yohana na ge, yee bɛɛri w'a paari. Bani w'a pye yi bɛɛri sɛɛri. ³ Wemu w'a sɔɔ na we kapɔɔaa Kitabu we jomɔ kalaa sipyii mu ge, ni wemu w'a wu jomɔ nuri, keree kii k'a ka ge, na kee co ge, pee nɛ duba nagoo! Bani ki pyeduun w'a tɛɛɛɛ.

Fò wemu w'a kan egilizii gbarashuun wu mu ge

⁴ Nɛ Yohana w'a we sɛmɛ we tun yee Azi fiige ki egilizii gbarashuun wu mu; jo Kile wu niime ni nɔnɔnɔ kan yi mu, wee wemu wu nɛ, ni w'a bye, ni wu na ba ba ge! Munahaa gbarashuun wemu wu wa wu saanra ko-ro li naha tɔan ge, kee ki li pye mu yi mu. ⁵ Yesu Kirisa

bɛ wu li pye mu yi mu, wee wemu wu nɛ sɛɛri ɔɔmɛɛ fɔɔ ge, wee wu nɛ shenshiime na fɛnhɛ nɛ na foro xu ni. Niŋɛ ke saannaa wo Saan wu nɛ wii. Wèè kaa ya dan Yesu Kirisa ni, lee na w'a wu shishan kan p'a wo wèè wuu na, na wèè shɔ wu jurumu wu na, ⁶ na wèè pye Kile wo saanra | Kile saanra te wo sipyii ni saraya naha shɔɔnɔɔ; kɔnhɔ wèè di bye wu To Kile wu wo kapyɛɛɛ pyevɛɛ. Nɔɔɔ ni sɛfɛɛɛ ti nɛ wu wuuro fo tɛhɛɛ baa. Amiina.

⁷ Li wii, wu na ba ba nahaya yi na!

Sipyii bɛɛri na ba wu nɔ.

Ali piimu p'a wu firi ge,

pee bɛ na ba wu nɔ.

Niŋɛ ki shi wu bɛɛri na ba mɛhɛɛ suu wu wuu na.

Uun, lee kunni na ba bye! Amiina.

⁸ Kafɔɔ Kile, Se Bɛɛri fɔɔ ya jo: «Nɛ wu nɛ, Alifa ni Omega we, ɔɔɔɔɔ te ni taxɔɔɔ ke.» Wee wemu wu nɛ, ni w'a bye, ni wu na ba ba ge.

¹⁹ «Nε mu kapyegeee ki cε: Ma taanηεεγε ke, ni ma n'a daa we, ni ma saama pu bεeri, ni ma loxulo le. Nε li cε jo ma kurogo kapyegeee k'a ηεηε nizhiigee ki na. ²⁰ Ga cεe Zhezabeli wemu w'a wuyε pyi Kile tudunmε ge, mu ya wee yaha wu na nε wo kapyebyii pu piinηε, na pu pye pu na dεdεkε pyi, na yapεεε xaara bε xaa. Lee wuu na n'a da ma jaagi. ²¹ Nε tuun wa kan wu mu, kεn-ε wu daburaje jo wu jurumu wu na. Ga wu ya ta sεε na daburaje jo wu dεdεkε ti na wε. ²² Lee wuu na n'a da wu shan yama yasinnege na. Piimu p'a taanfεεge pyi ni wu ni ge, di pee bε curi kanhagbε ni pu bye p'i ya daburaje jo pu kapyegeee ki na wε. ²³ N'a da ba wu na-goo pu bε gbo. Egilizii pu bεeri na ba li cε na nε sipyii fungknyε ni pu nidaan keree bεeri cε. Nε na ba yee bεeri nigin nigin saraa kan yi mu na bε ni yi kapyegeee ni. ²⁴ Yee Tiyatiiri sheen samaa kunni yee piimu sanha sεε wee kalaa wu na-ε ge; wee p'a byi Shitaanni wo kanηmεkεkε nigbεkε ki ge; n'a da yi jo yi mu jo n'a da ga tuguro tatii taha yi ηunη ni wε. ²⁵ Ga n'a daa we wu wa yee mu ge, yi wee cε ηε xuuni, fo di ba she ba. ²⁶ Wemu bu se ta na nε wo kapyegeee ki fεri, fo na nε taaxkε li na, nε na ba wee pye fanhafεε shi wu ηunη ni. ²⁷ Wee na ba shi wu mara ni kεkε pubiin ni,

na wu ja ja
ba p'a puuro shεkε
jii jagana lemu na wε.
Kee fanha ke nε bε ya ta na To Kile mu. ²⁸ Nε na ba ηimugunη kεkε bε kan weefkε mu.

²⁹ «Kile Munaa ya lemu yu egilizii pu mu ge, wemu na logo ge, wu logo!»

Sεmε wemu w'a tun Saridesi egilizi wu mu ge

3 «Egilizi wu wu ηε Saridesi ni ge, sεmε tun wee wo melekε wu mu na: Kile Munahaa gbarashuun ni wεkε gbarashuun wu wa wemu keηε ni ge, wee ya jo: Nε mu kapyegeee ki cε. Sipyii ya mu pyi wye, na ta mu di ηε gbo. ² Ayiwa, ηmunumε pu yaha, pusamaa pii p'a taxuyo shaa ge, m'a pee logoo waha, m'a pu niye curi; bani nε ta mu kapyegeee ki ta ki ηεporo na na Kile wu naha tεan wε. ³ Kalaa wemu m'a ta ge, ni logogana lemu na m'a wu logo ge, ma funηε yaha nidogo wee na, m'a wu co, m'a yere ma jurumu wu na. Ma bu bye ma di ya ηmunumε pu yaha wε, nε na ba ma fo ba na-gaa ηε wε. Tuun wemu ni n'a da ba ge, mu ya wee cε wε. ⁴ Ga lee bε na sipyii pii wa mu yiri Saridesi ni piimu sanha pu faya nεkε wε. Faviye yi da ba le pu na pu da ηaari ni nε ni, bani p'a yaa ni lee ni. ⁵ Wemu ba se ta, faviye yi da ba le weefkε na. Nε da ga ba wu mege fεkε di wolo ηii sicuumε Kitabū wu ni wε. Nε na ba yi jo na To Kile ni wu melekεε pu naha tεan jo weefkε wu wa nε wo.

⁶ «Kile Munaa ya lemu yu egilizii pu mu ge, wemu na logo ge, wu logo!»

Sεmε wemu w'a tun Filadelifi egilizi wu mu ge

⁷ «Egilizi wu wu ηε Filadelifi ni ge, sεmε tun wee wo melekε wu mu na: Wemu wu ηε fεfεε na can yu ge, ni

saannaa Dawuda wo kenikaan li wa wu keηε ni ge, wee wemu wu da jε gbura ki mugi ni wa yafiin da jε ki tε-ε ge, ni wu na jε gbura ki tε bε wa shishiin da jε ki mugi-i ge, wee ya jo:

⁸ «Nε mu kapyegeee ki cε. Li wii nε ηε ki nimugiyahaηa yaha ma naha tεan, wa shishiin da jε ki tε wε. M'a nε kafila wu co, ma ya ta foro nε kaa tεan wε, na ta fanha katii bε di ηε ma ni wε. ⁹ Shitaanni wo pεεηε puga ki sipyii piimu p'a yu na Yawutuu pee ηε, na ta p'i ηε Yawutuu-i ge, kafineye pee ya gεε. Nε na ba pee karamu fo p'a pa nuguro sin ma fεε ni, p'i li cε na mu ya taan nε mu. ¹⁰ M'a nε jomε pu mara ni loxulo ni, lee wuu na kanhama tuun we wu da ba nε kεηε bεeri na, na ηiηε ki sipyii pu bεeri nεkε wolo ge, nε bε na ma mara wee tuun wu ni. ¹¹ Jεri tapyege ni n'a da ba. Le li wa ma keηε ni ge, lee co xuuni, kεnε wa shishiin ganha da ma saanra ηudεkε li shε ma na wε. ¹² Wemu ba se ta, nε na ba weefkε pye ba na Kile wu pugbεkε ki beni wa ηε wε. Wee da ga laha wε bada wε. Nε na ba na Kile wu mege ka weefkε na, ni na Kile wu kulo li mege Zheruzalemε-fomε wε. Wee na ba digi na yiri fugba we ni na To Kile wu yiri. Nε na ba na mafonη ki bε ka wu na.

¹³ «Kile Munaa ya lemu yu egilizii pu mu ge, wemu na logo ge, wu logo!»

Sεmε wemu w'a tun Lawodise egilizi wu mu ge

¹⁴ «Egilizi wu wu ηε Lawodise ni ge, sεmε tun wee wo melekε wu mu na: Nε wemu mege ki ηε Amiina ge, na ηε sεeri kεmεε fεε, ni can fεε, ni yanmuyε yi bεeri nεkεshaanra Kile mu ge, nε jo:

¹⁵ «Nε mu kapyegeee ki cε. Mu ya ηiηε wε; ma di ya weri wε. Mu da bi ηiηε kelee na weri lee bi da daan nε ni. ¹⁶ Ga mu ηε ba lowεkεkεkε ηε wε: Ma ya weri wε; ma di ya ηiηε wε, lee wuu na n'a da ba ma tugi yege na ηε ki ni. ¹⁷ Mu ya jo na yara fεε mu ηε, na mu ya naafuu ta, na mu mago ηε wa yaaga na wε, na ta mu bi yaa na li cε na kanhama fεε mu ηε, ni ηaa fεε, ni la baa fεε, ni fyεn. Mu bi yaa na li cε na ma ceepile wo wu ηε. ¹⁸ Lee wuu na nε mu yeri jo ma sanni ye pyaa shε nε mu, kεnε m'a bye lafεε. M'a favige shε, kεnε m'a fεηa ta le, ma ceepile wo ganha ba ηaa l'a ma shiige wε. M'a ηeyanηaa shii shε m'a pee fara ma ηii na, kεnε ma da ηaa. ¹⁹ Piimu kaa l'a dan nε ni ge, pee na nε dinni, na pu kuuni bε. Ayiwa, ma zε wu bεeri kan daburaje jo mu. ²⁰ Nε kunni niyerege ki wa kεkε li ηε na, na gbura ki kuuni. Wa bu nε mujuu logo na gbura ki mugi nε mu, nε na ba jε na li ni weefkε ni, weefkε bε di li ni nε ni. ²¹ Wemu ba se ta, nε na ba weefkε teηε naye yiri na saanra koro li na, ba nε bε ya se ta na diin na To Kile yiri wu saanra koro li na tiingana lemu na wε.

²² «Kile Munaa ya lemu yu egilizii pu mu ge, wemu na logo ge wu logo!»

Kile wo saanra koro le, ni na wu peε fugba we ni

4 Lee kadugo na a nε wii sanha, na fugba wu ηε ki ηa k'a mugi. Mujuu le nε fεnε logo, l'i ηε ba maga

mĕĕ ĵĕ-ĕ ge, a lee mujuu l'i nĕ pye sanha na: «Dugi na-ha, keree kiimu k'a yaa na pye le kadugo na ge, di ba kee shĕ ma na.»² Taapile ni a Kile Munaa di jĕ nĕ ni. Li wii, saanra koro la bye fugba wu ni, wa wu bi tiin lee na.³ Wemu w'a bi tiin lee na ge, wee bi ĵi ba pĕewa kagereye ya ĵĕ wĕ, yemu mĕĕge ki ĵĕ na zhasipu ni sariduwani ge. Kile ģmĕpara li bi lee saanra koro li maha, ba m'a li wii wĕ, m'a li ta li na ĵi ba pĕewa kagereye ka ĵĕ wĕ, kemu mĕĕge ki ĵĕ emerĕdi ge.⁴ Saanra korogoo kelĕĕ shuun ni shishĕere (24) w'a lee saanra koro li maha. Nĕhĕle kelĕĕ shuun ni shishĕere (24) wu bi tiin kee saanra korogoo ki na, pee ĵĕ na fadeviire le. Saanra ĵudĕĵĕ di ĵĕ pu bĕeri nigin nigin ĵuyĕ ni, kiimu ya yaa ni sanni ni ge.⁵ Kile-ĵiĕĕ, ni mujorĕĕ, ni Kile-selĕĕge di foro lee saanra koro li ni. Sokinnaa gbarashuun wemu w'a ĵi ge, pee ĵĕ saanra koro li ĵahagbaa na. Pee ĵĕ Kile Munahaa gbarashuun we.⁶ Saanra koro li ĵahagbaa li bĕ di ĵĕ kanna gba lĕhĕ ki, kemu ya yaa ni vĕeri ni ge, vĕeri wemu ya wii na naa ba jaawiige ĵĕ wĕ. Nii ĵaĵmuyĕ shishĕere w'a bye pu niĕĕ ni na saanra koro li maha. Yi ĵahaya ni yi kaduyo bĕeri di ĵĕ nii.⁷ Nii ĵaĵmuyĕ yi nizhiige ĵĕ ba ĕĕri ĵĕ wĕ. Shuun wogo ki ĵĕ ba nupepinĕ ĵĕ wĕ. Taanri wogo ki ĵaha ĵĕ ba sipya wogo ĵĕ wĕ. Shishĕere wogo ki ĵĕ ba naa niyirige ĵĕ wĕ.⁸ Kapaya gbaara ĵĕ yee nii ĵaĵmuyĕ yi bĕeri nigin nigin mu. Yee kapaya yi nĕhĕdaan ni yi fugba wu bĕeri bye nii. Yee ĵaĵmuyĕ yi bi yoyo cĕe gbee ĕaĵa fara piige na na:

«Fĕfĕere, fĕfĕere, fĕfĕere,
wù Kafĕ Kile, Se Bĕeri Fĕĕ,

wemu w'a bye, ni wu ĵĕ wà, ni wu na ba ba ge.»

⁹ Saanra koro li tiinvĕĕ we, wee wemu wu da gori yaha ĵii na gbee ge, ye ĵii ĵaĵmuyĕ shishĕere we ba yoyo cĕe, na wu pĕle, na wu sĕni, na baraga tĕri wu na tuun wemu ni,¹⁰ nĕhĕle kelĕĕ shuun ni shishĕere (24) wu bĕ na nuguro sin wee tuun wu ni saanra koro li tiinvĕĕ wu ĵahagbaa na, wee wemu wu da gori yaha ĵii na gbee ge, na wu pĕle, na pu saanra ĵudĕĵĕ ki kĕngi na ki yaha saanra koro li ĵahagbaa na, na jo:

¹¹ «Wù Kafĕ ni wù Kile,

mu w'a ĵaĵmuyĕ yi bĕeri yaa,
mu ĵidaan funĵĕ ni ĵaĵmuyĕ yi bĕeri ya yaa,
mu ĵidaan funĵĕ ni yi bĕeri ĵĕ bĕ.
Lee wuu na, nĕĕĕ, ni pĕĕĕ,
ni sefĕere ya yaa ni ma ni.»

Kitabu we ni Dubyapige ke

5 Lee kadugo na a nĕ Kitabu nigurugo ĵa saanra koro li tiinvĕĕ wu kanige keĕ ni. Wee kadugo ni wu ĵaha bĕeri bye kama, fĕ tĕhĕĕ gbarashuun d'a taga wu ĵĕ mara.² A nĕ mĕleke baraga wo wa ĵa wu na kaan ĵiini ni mujuugbĕĕ ni na: «ĵĕĵĕ w'a yaa ni fĕ pu gyĕĕgi ni, kĕnhĕ wu Kitabu wu ĵĕ mugi wĕ?»³ Wa shishiin ya ta fugba wu ni, kelee ĵiĕĕ ki na, kelee ĵiĕĕ ki nĕhĕdaan, wemu na jĕ wee Kitabu wu ĵĕ mugi wu wu funĵĕ wii wĕ.⁴ Ba ni wa shishiin di bi sanha da wemu w'a yaa ni Kitabu wu ĵĕ mugi ni, wu wu funĵĕ wii wĕ, wee tuun wu ni a nĕ sii na mĕĕ suu xuuni.⁵ A

nĕhĕle wa di nĕ pye: «Ma ganha ba mĕĕ suu wĕ; li wii ĕĕri we w'a foro Zhuda shi wu ni ge, Dawuda yasege ke, wee ya se ta. Lee funĵĕ ni wu na jĕ fĕ tĕhĕĕ gbarashuun wu kyĕĕgi na Kitabu wu ĵĕ mugi.»

⁶ A nĕ Dubyapige † niyerege ĵa lee saanra koro le, ni ĵii ĵaĵmuyĕ shishĕere, ni nĕhĕle pu niĕĕ ni, ma na ĵiin na p'a ki gbo. Yeĕĕ gbarashuun ni ĵii gbarashuun wu bye ki na. Kee ĵii gbarashuun wu ĵĕ Kile Munahaa gbarashuun we. Kee ya tun ĵiĕĕ ki kabaya yi bĕeri na.⁷ A Dubyapige k'i fulo na Kitabu wu nigurugo ki lĕ saanra koro li tiinvĕĕ wu kanige keĕ ki ni.⁸ Ba Dubyapige k'a wee Kitabu wu lĕ wĕ, a ĵii ĵaĵmuyĕ shishĕere ni nĕhĕle kelĕĕ shuun ni shishĕere (24) wu nuguro sin ki fĕĕ ni. Konĕĕĕ ĵĕ pu bĕeri nigin nigin keye ni, ni sanni ĕĕĕgbuugoo, kee bi ĵi nudanga yawurire na. Tee ĵĕ Kile wo fĕfĕere sipyii pu Kile-ĵĕreĕ.⁹ Pu bi yoforĕĕ cĕe na:

«P'a mu gbo.

M'a sipyii pii ĵuyĕ wolo

ni ma shishan pu ni na kan Kile mu,
na foro kĕnhĕĕ ki bĕeri ni, ni shi jomĕ pu bĕeri ni,
ni shi wu bĕeri ni, ni fiye yi bĕeri ni,
Lee wuu na mu ye w'a yaa ni Kitabu wu jo ni,
m'a wu fĕ pu kyĕĕgi.

¹⁰ M'a pee pye Kile saanra ti sipyii,
ni saraya ĵaha shĕĕrivĕĕĕ, Kile mu.
Pee na ba saanra pyi ĵiĕĕ ki na.»

¹¹ Lee kadugo na a nĕ wii na mĕlekeĕ niĕĕhemĕĕ jomĕ logo. Pee bi saanra koro le, ni ĵii ĵaĵmuyĕ ye, ni nĕhĕle pu maha. Pee bye mĕlekeĕ miliyoo niĕĕhemĕĕ tĕhĕĕ baa wuu.¹² Pee bi mujorĕĕĕ waa na:

«Dubyapige ke p'a gbo ge, kee ya yaa ni sefĕere,
ni yaaga fĕere, ni fungĕngĕ fĕere, ni fanha,
ni pĕĕĕ, ni nĕĕĕ, ni masĕĕ ni.»

¹³ Kile wo ĵaĵmuyaaya yemu bĕeri yi ĵĕ fugba we ni ge, ni ĵiĕĕ ke na ge, ni ĵiĕĕ ke nĕhĕdaan ge, ni suumĕ lĕhĕ ke ni ge, a nĕ yee bĕeri mujorĕĕĕ logo yi na yoyo cĕe na:

«Masĕĕ, ni pĕĕĕ, ni nĕĕĕ, ni sefĕere ti pye
saanra koro li tiinvĕĕ
ni Dubyapige ki woyo fo gbee.»

¹⁴ A ĵii ĵaĵmuyĕ shishĕere wu jo: «Amiina.» A nĕhĕle p'i nuguro sin na ki pĕle.

Dubyapige k'a Kitabu wu fĕ pu kyĕĕgi

6 Ba Dubyapige k'a fĕ tĕhĕĕ gbarashuun wu wa niĕĕ kyĕĕgi tuun wemu ni wĕ, a nĕ ĵii ĵaĵmuyĕ shishĕere wu wa nigin mujuu logo ba Kile ma sele mĕ wĕ na: «Pa!»² Lee kadugo na a nĕ shĕĕfĕge ka ĵa. Wemu w'a bi dugi kee na ge, sindaa ĵĕ wu keĕĕ ni. Saanra ĵudĕĵĕ bi kan xĕ wee mu. Wu sefĕere wo w'a foro, wu na ba se ta.

³ Tuun wemu ni w'a fĕ shuun wo pu kyĕĕgi ge, a nĕ ĵii ĵaĵmuyĕ shuun wogo ki mujuu logo na: «Pa!»⁴ A shĕĕfĕge ka di foro. Wemu w'a bi dugi kee na ge, sefĕere ya kan xĕ wee mu na ke kĕĕĕ ke ĵaĵiĕĕ xĕ, kĕnhĕ

† *Dubyapige:*

sipyii di da puyé gbuu. Njɔmpara niduunɔ ya kan wu mu.

⁵ Tuun wemu ni w'a fɛ taanri wo pu kyɛɛgi ge, a nɛ ɲii yaŋmuɲɔ taanri wogo ki mujuu logo na: «Pa!» A shɔn-wɔhɔɲɔ ka di foro. Wemu w'a bi dugi kee na ge, shaa li bye wee keɲɛ ni na daanna pyi. ⁶ A nɛ mujuu la logo ɲii yaŋmuɲɔ shishɛɛɛ wu tɛ ni na: «Shinma tuugo ka wo kilo nigin ya bɛ ni shɛn nigin caɲa ɲii saraa ni. Shinma tuugo katii bɛ wo kiloo taanri bɛ ya bɛ ni wee saraa we ninuɔm ni. Ma ganha bu da sɪnme pe ni duven wu kyɛɛgi wɛ.»

⁷ A wu fɛ shishɛɛɛ wo pu kyɛɛgi, a ɲii yaŋmuɲɔ shishɛɛɛ wogo k'i jo: «Pa!» ⁸ A nɛ shɔɲɔ ka ɲa k'a foro, kee bi kiikaan. Wemu w'a bi dugi kee na ge, wee mɛge ɲɛ xu. Adɛsi bi taha wee fɛni. Sefɛɛɛ bi kan pu mu ɲiɲɛ ke taaga shishɛɛɛ wogo ki na; kɔɲɔ pu da sipyii gbuu ni njɔmparaa ni, ni xuugbɔhɔ, ni kafɛɛyɛ ya-ma, ni ɲiɲɛ ke yacoyo ni.

⁹ W'a fɛ kaguro wo pu kyɛɛgi tuun wemu ni ge, sipyii piimu p'a gbo Kile jomɔ pe ni wu sɛɛri keree ki fɛni ge, a nɛ pee wo munahaa ki ɲa saraga yi tawologo | Saraya yi tawologo ki nɔhɔdaan. ¹⁰ Pee bi mujonɔɔ waa na: «Wu Kafɔɔ, fɛfɛɛɛ wo ni can wo we, fo tuun weke ni mu di da ba kiiri kɔɲɔ ɲiɲɛ ki sipyii pu na, m'a wɛɛ shishan pu yogo jo wɛ?» ¹¹ Wee tuun wu ni, a p'i fad-edɔɲɔɲɔ niviye kan pu bɛɛri nigin nigin mu, na pu pye na pu jɛri pye sanha loxulo li ni, fo pu kapyɛbyɛɲii, ni pu cebooloo pu bu shɛ fa; pee piimu p'a yaa na gbo lee gbogana li na ba pee ɲɛ-ɛ ge.

¹² Lee kadugo na a nɛ Dubyapige ki ɲa k'a fɛ gbaara wo pu kyɛɛgi. Wee tuun wu ni a ɲiɲɛ k'i jɛlɛ xuuni. A pi-ige di jɛ caɲa ɲii li ni, a l'i wɔ ba fawɔhɔɲɔ ɲɛ wɛ. A yɛɲɛ ki bɛɛri di ɲaɲa ba shishan ɲɛ wɛ.

¹³ A fugba wɔɲɔ k'i do ɲiɲɛ ki na ba kafɛɛge ma ni-toodige ɲahara, na ki geeye turi wɛ. ¹⁴ A fugba wu laha wu tateɲge ni, ba p'a fuugo kurulo na luu kurulogana lemu na wɛ. Faaboboyo ye ni lɔhɔ ɲiɲɛ takpiye yi bɛɛri y'a kuu laha yi tatiinyɛ ni. ¹⁵ Koɲɔ ki sipyii pu bɛɛri: Saannaa yoo, sipyigbɔɲɔ yoo, kashɛn ɲuɲɔfɛɛ yoo, naa-fuu fɛɛ yoo, fanhafɛɛ yoo, buloo yoo, piimu ɲɛ buloo wɛ, pee yoo, pee bɛɛri ya puyɛ njɔhɔ yaɲa gulogoo ni, ni faaboboyo yi tɛ ni. ¹⁶ A p'i faaya ni boboyo yi pye: «Yi to wu ɲuɲɔ ni, y'i wu njɔhɔ saanra koro li tiinwɔ we, ni Dubyapige ki loyire li ɲaha na. ¹⁷ Bani pu loyire li cagbɔhɔ k'a nɔ. Jɔɲɔ wu d'a jɔ zɔ wɛ?»

Kilɛ wo fɛ p'a kɔɲɔ Izirayɛli sipyii piimu na ge

7 Lee kadugo na a nɛ mɛlɛkɛɛ shishɛɛɛ niyɛɛyɛ ɲa ɲiɲɛ ki kabaya shishɛɛɛ wu na. Pee bi koɲɔ ki kabaya shishɛɛɛ wu kafɛɛge ki co, kɔɲɔ kafɛɛge ka shishiin ganha ba yiri ɲiɲɛ ki na, kelee suumɔ lɔhɔ ki na, kelee tige ka shishiin na wɛ. ² A nɛ mɛlɛkɛ watii ɲa w'a yiri Kile-nɔhɔ ki shizhaa na, Kile ɲii wo wu wo fɛ kɔɲɔ kɔɲɔ yaaga ki ɲɛ wu keɲɛ ni. ɲiɲɛ ki fara suumɔ lɔhɔ ki na, yee gyɛɛgi ya kan mɛlɛkɛɛ shishɛɛɛ wemu mu ge, a wu mujugbɔɲɔ jo na pee pye: ³ «Yi ganha bu da yafiin kyɛɛgi ɲiɲɛ ke, kelee suumɔ lɔhɔ, kelee tiire ti na, na ta wɛɛ sanha fɛ kɔɲɔ wu Kile wu kapyɛbyii pu

gbahaa na wɛ.» ⁴ Fɛ ya kɔɲɔ piimu na ge, pee yɛ nɔ nɛ logo. Pee ɲɛ sipyii kabɔɲɔɲɔ xhuu nigin ni kelee shishɛɛɛ ni shishɛɛɛ (144.000). Pee bi foro Izirayɛli kɔɲɔhɔ ki bɛɛri na.

⁵ Zhuda wo kɔɲɔ li na, fɛ ya kɔɲɔ sipyii kabɔɲɔɲɔ ke ni shuun (12.000) na;

Uruben wo kɔɲɔ li na, sipyii kabɔɲɔɲɔ ke ni shuun;

Gadi wo kɔɲɔ li na, sipyii kabɔɲɔɲɔ ke ni shuun;

⁶ Azɛri wo kɔɲɔ li na, sipyii kabɔɲɔɲɔ ke ni shuun;

Nɛfitali wo kɔɲɔ li na, sipyii kabɔɲɔɲɔ ke ni shuun;

Manase wo kɔɲɔ li na, sipyii kabɔɲɔɲɔ ke ni shuun;

⁷ Simiɲɔ wo kɔɲɔ li na, sipyii kabɔɲɔɲɔ ke ni shuun;

Levi wo kɔɲɔ li na, sipyii kabɔɲɔɲɔ ke ni shuun;

Isakari wo kɔɲɔ li na, sipyii kabɔɲɔɲɔ ke ni shuun;

⁸ Zabulɔn wo kɔɲɔ li na, sipyii kabɔɲɔɲɔ ke ni shu-

un;

Yusufu wo kɔɲɔ li na, sipyii kabɔɲɔɲɔ ke ni shuun;

Benzhamɛ wo kɔɲɔ li na, sipyii kabɔɲɔɲɔ ke ni shu-

un;

fɛ ya kɔɲɔ pee bɛɛri na.

Sipyiɲɛhɛmɛ piimu p'a shɔ ge

⁹ Lee kadugo na a nɛ wii na sii sipyiire ta ɲa t'a sii ɲɛhɛ, sipya wa shishiin da jɔ piimu tɔɲɔ wɛ. Pee bi foro fiye yi bɛɛri ni, ni shi wu bɛɛri, ni shi jomɔ pu bɛɛri, ni kɔɲɔhɔ ki bɛɛri ni. Pee niyɛɛyɛ y'a bye saanra koro le, ni Dubyapige ki ɲaha tɔan. Fadeviye nidɔɲɔɲɔ yi bye pu na, fɛnɛgeyɛ di ɲɛ pu keye ni. ¹⁰ A p'i ganha na mu-jonɔɔ waa na: «Wɛɛ wo Kile we w'a tiin saanra koro li na ge, wee ni Dubyapige ki k'a ɲuwuuro kaan wɛɛ mu.» ¹¹ Mɛlɛkɛɛ pu niyɛɛyɛ yi bye na saanra koro le, ni nɔhɔlɛɛ pee, ni ɲii yaŋmuɲɔ shishɛɛɛ wu maha. A p'i nuguro sin saanra koro li ɲahagbaa na, na pu ɲahaya buri ɲiɲɛ na, na Kile pɛlɛ. ¹² na jo: «Amiina. Masɔɲɔ ni nɔɲɔ, ni fungɔɲɔ fɛɛɛɛ ni baraga daha, ni pɛɲɛɲɛ, ni se-fɛɛɛɛ, ni fanha, yee ɲɛ wee Kile wu woyo fo gbee. Amiina.»

¹³ A nɔhɔlɛ nigin wa di nɛ yege na: «Jɔɲɔ yɛ p'i ɲɛ ni ye fadeviye ye ni wɛ? Mii p'a yiri wɛ?» ¹⁴ A nɛ wu pye:

«Nɔhɔlɛ we, go mu wu wa pu cɛ.» A wu nɛ pye: «Piimu nivorowuu pu wa kanhagbɔ pu ni ge, ni p'a fadeyɛ yi je fiinɲɛ Dubyapige ki shishan pu ni ge, pee pu wa. ¹⁵ Lee na pee wa Kile wo saanra | Kile saanra koo li ɲaha tɔan na kapyɛɲɛ pyi wu mu wu tapɛɲɛ pugbɔhɔ ki ni caɲa fara piige na. Saanra koo li tiinwɔ wu na ba bye ni pu ni, na pu mara. ¹⁶ Xuugo ni waga da ga ba pu ta bada wɛ. Caɲa bɛ di da ga ba daraa pu na sanha wɛ, kelee kafugo katii bɛ wɛ. ¹⁷ Bani Dubyapige ke ki wa saanra koro li ɲiɲɛ ni ge, kee na bye pu nahavɔɲɔ, na se ni pu ni ɲii sicuumɔ lɔhɔ ki yiri. Kile na ba pu ɲɛsinme pu bɛɛri tuu.»

Fɛ gbarashuun wo pu keree

8 Tuun wemu ni Dubyapige k'a fɛ gbarashuun wo pu laha ge, a fɛhɛɛ di fugba wu kɔɲɔ fo na nɔ minitii kelee taanri (30) shishiin na.

² Melekeé gbarashuun we w'a yere Kile naha tàan ge, a ne pee na. A p'i maya gbarashuun kan pu mu. ³ A meleke watii be di ba yere saraya tawologo | Saraya yi tawologo ki nahagbaa na. Yawurire shɔɔ sanni wuu li bye wu keɛ ni. A p'i nudanga yawurire niɛheɛ kan wu mu; Kile ya sipyii piimu pye feɛfeɛ ge, kɔnhɔ wu pee wo Kile-ɛɛɛɛ yi fara tee yawurire ti na, wu yee pinne wolo saraga, saraya tawologo sanni wogo ki ɲuɲ ni. Kee bye saanra koro li nahagbaa na. ⁴ Tee nudanga yawurire ti wo wurege ni Kile ya sipyii piimu pye feɛfeɛ ge, ni pee wo ɲereɛ y'a dugi shiizhan Kile naha tàan meleke wu keɛ ni. ⁵ A wee meleke wu yawurire shɔɔ li ɲi saraya yi tawologo ki wo naganhaa ki na, na ki wá ɲiɲe ki na. A Kile-seleɲeɛ, ni muɲoɲɔɲ, ni Kile-ɲiɲeɛ, ni ɲiɲe ɔleɲe di bye.

Melekeé p'a maya yi ɲɔ kɔn na wi

⁶ Maya gbarashuun wemu wu bye melekeé gbarashuun wu mu ge, a pee di gbegele yee maya yi wo wi kaa na. ⁷ A meleke nizhiime wu wu wo maga ki wi, a zanha kagereye, ni na, ni shishan di suri yiye ni na wá ɲiɲe ki na. A ɲiɲe ki taaga taanri wogo k'i sogi. A tiire ti taaga taanri wogo ki be di sogi. A ɲapurege ki beɛri di sogi.

⁸ A meleke shuun wo wu wu wo maga ki wi, a l'i bye ma na giin na ya faabobo-tabaaga kemu ɲaɲa ge, kee w'a wá suumɔ lɔhɔ ki ni. A suumɔ lɔhɔ ki taaga taanri wogo k'i ɲeri shishan. ⁹ A suumɔ lɔhɔ ki ɲii yaɲ-muyɔ yi taaga taanri wogo k'i xhu. Kɔɲɔɲ ye y'a bye suumɔ lɔhɔ ki ɲuɲɔ ni ge, a yi be wo taaga taanri wogo ki be di gyeeɲi.

¹⁰ A meleke taanri wo wu wu wo maga ki wi, a wɔɲɔ tabaaga ka di yiri fugba we ni na pa do, na ganha na ɲi ba nagbɔhɔ ɲe we. Kee ya to gba lɔhɔɲɔ yi taaga taanri wogo, ni yi lobulowegee ki ni. ¹¹ Lee wɔɲɔ li meɲe ki ɲe Zoro. A lɔhɔɲɔ yi taaga taanri wogo ki beɛri di soro. A kee lɔhɔ k'i shenɲehemee gbo, bani ki bi soro.

¹² A meleke shishɛɛɛ wo wu wu wo maga ki wi, a lee di caɲa ki taaga taanri wogo ki kɔɲɔ, ni yeɲe ki taaga taanri wogo ke, na fara wɔɲɔ ki taaga taanri wogo ki be na, fo na yi kɛɛnge ki taaga taanri wogo ki pye nibiige. Ayiwa, piige ki fara caɲa ki na, a yi kɛɛnge taaga taanri wogo k'i bye nibiige.

¹³ A ne wii sanha na ɲaa ɲa w'a yiri na beele fugba lii lii we ni, na mujuugbɔɔ waa na: «Melekeé taanri wusamaa p'a kori ge, pee ba pu wo maya yi wi tuun wemu ni, bɔɲɔɲ, bɔɲɔɲ, bɔɲɔɲ kee k'a da ɲiɲe ki sipyii pu ta wee tuun wu ni.»

Meleke kaguro wo wu wo maga meɛ

⁹ A meleke kaguro wo wu wu wo maga ki wi, a ne wɔɲɔ ɲa l'a yiri fugba we ni na pa do ɲiɲe ki na. A p'i wecogonɲ tehenɛ baa wogo ki wo kenikaan li kan lee mu. ² A l'i kee wecogonɲ ki ɲɔ mugi, a wurege di ganha na foro wà ba kanragaa wurege ɲe we. A wecogonɲ ki wurege di nibiige leɲe caɲa ɲii le ni kafɛɛge ki ni. ³ A kabeeye ya di foro kee wurege ki ni na caaga ɲiɲe ke na. A p'i fanha kan yi mu ba nàmaa ɲe we. ⁴ P'a

yi jo yi mu na yi ganha bu da kakara pye ɲà ke na we, kelee yapyiire, kelee tige ka shishiin na we; ga sipyii piimu pu ɲe Kile wo fe pu ɲe pu gbahaa na-ɛ ge, na y'a kakuuɲɔɲ pyi pee ye na. ⁵ Sefɛɛɛ ya ta kan yi mu yi já sipya gbo we. Ga sefɛɛɛ ya kan yi mu y'a sipyii kana fo yeye kaguro. Yi wɔɲɔɲ ya yá ba nàmaa wuuro ɲe we.

⁶ Sipyii na ba xu shaa yee caya yi na, ga p'i da wu ta we. Xu kaa na ba bye pu na, ga wee be na ba fe pu naha na.

⁷ Yee kabeeye yi bye ma na giin shɔɲɔɲ p'a gbegele kashen kaa na, na ɲe ma na giin sanni saanra ɲudɔɲɔɲ y'a tɔ. Yi nahaya ɲe ba sipyii woyo ɲe we. ⁸ Yi ɲuzhiire ɲe ba cee wuuro ɲe we. Yi ganhaa di ɲe ba ɔɛnri wogoo ɲe we. ⁹ Yi ɲe kanna wɔɲɔɲ fadeɛ y'a le na pye ɲmasigiye, yi kapaya tunmɔ di ɲe ba shɔɲɔɲ wotoriyo ɲiɲehɛɛ tunmɔ ɲe we, yemu y'a gburogi na se kashen ni ge. ¹⁰ Yi naya ɲe ba nàmaa woyo ɲe we ni ɲmahaa ni. Kanhama pe y'a da ba daha sipyii pu na fo yeye kaguro ge, kee fanha ki wa yi naya yi ni. ¹¹ Saan wa wu ɲe yi ɲuɲɔ ni, wee wu ɲe wecogonɲ tehenɛ baa wogo ki meleke we. Wu meɲe ki ɲe Heburuu jomɔ pu ni na Abadɔn, p'i wu pyi Girekii jomɔ pu ni na Apoliyɔn, (lee k'ri ɲe gyeeɲi pyeɲɔɲ).

¹² Bɔɲɔɲ ki nizhiige ya toro, lee kadugo na, shuun wa be wu da daha kee na sanha.

Meleke gbaara wo wu wo maga meɛ

¹³ A meleke gbaara wo wu wu wo maga ki wi, saraya yi tawologo sanni wogo ke ki bye Kile naha tàan ge, a ne mujuu la logo na foro ki gulogoo shishɛɛɛ wu yeɲe shishɛɛɛ wu ni. ¹⁴ Maga ki bye meleke gbaara wo wemu keɛ ni ge, a wu wee pye: «Melekeé shishɛɛɛ wu w'a ɲɔ Efirate gbagbɔ wu lɔhɔ ki ɲɔ na ge, pu sanha.» ¹⁵ Pee melekeé pii p'a bi gbegele yaha na be ni wee tuun we, ni kee caɲa ke, ni kee yeɲe ke, ni lee yee li ni ge, a p'i pee sanha yaha, kɔnhɔ p'i sipyiiire ti taaga taanri wogo ki gbo. ¹⁶ Pee wo kashenɲɔɲ piimu p'a bye shɔɲɔɲ na ge, pee bi miliyoo xhuu shuun (200.000.000) xɔ. Kee ɲɔ ke ne logo.

¹⁷ Kashɛɛ le ne ɲa ge, shɔɲɔɲ ye ni piimu p'a bi dugi yi na ge, wɔɲɔ fadeɛ yi bye pu beɛri mu, yee yi bye pu ɲmasigiye. Yi tuugo ka ɲe ba na ɲe we, ka ɲe bulani ba safiiri kagereɲe ɲe we, ka ɲe ba kirimu ɲe we. Shɔɲɔɲ yi ɲuyɔ di ɲe ba ɔɛnri wogo ɲe we. Na ni wurege ni kirimu di foro yi ɲuyɔ ni. ¹⁸ Na ni wurege ni kirimu we w'a foro yee shɔɲɔɲ yi ɲuyɔ ni ge, a pee kanhama teheɛ taanri wu sipyiiire ti taaga taanri wogo ki gbo. ¹⁹ Yee shɔɲɔɲ yi fanha ɲe yi ɲuyɔ ni yi naya ni. Yi naya yi ɲe ba wɔɲɔ ɲe we. Naya yi ɲe ni ɲuyɔ ni, yee ɲuyɔ yi ni y'a sipyiiire ti kana.

²⁰ Sipyii piimu samaa p'a kori, pe kanhama pe ya pu gbo-e ge, pee ya ta daburaje jo pu kapyegee ki na we. Pee ya ta jinaa wo ɲeeɲe ke ni yapeɛɛ wo ɲeeɲe ki ɲɔ yaha we. Kee yapeɛɛ kii ya yàa ni sanni, kelee wari-fyen, kelee dɲaa wɔɲɔ, kelee kagereye, kelee ni tige ni. Ki ya ɲaa we, ki ya nuri we, k'i ya já ɲaari we. ²¹ Pu ya ta daburaje jo pu sipyigbuu li na, kelee pu siganma keree, kelee pu dɔɲɔɲ, kelee pu nagaara ti na we.

Meleke we ni Kitabupire li keree

10 Lee kadugo na a ne meleke baraga wo wa ja wu na tigi na yiri fugba we ni, nahaja di je wu cere faya. Kile-njɔmpara di je wu njɔɔ ni. Wu naha ke di je ba cana je we. Wu tɔɔɔ je ba na benee je we.

² Kitabupire la njɔmugi-yahaja ki bye wu keje ni. W'a bi wu kanige tɔɔɔ taha suumɔ lɔhɔ ki na, na kamene wogo ki taha njɔɔ ki na. ³ A wu mujuugbɔɔ la wà ba cenri ya guuri we. W'a lee wà tuun wemu ni ge, a Kile-selenje gbarashuun wu ganha na ya yu. ⁴ Ba Kile-selenje gbarashuun w'a jo xɔ we, ne bi zhaa da yee kani, ga na mujuu la logo na foro fugba we ni na: «Yemu Kile-selenje gbarashuun w'a jo ge, yee yaha kanjɔmɔhɔ, ma ganha bu yee ka we.» ⁵ Meleke wu niyerege ne ja suumɔ lɔhɔ ke, ni njɔɔ ki na ge, a wee di wu kanige keje yirige fugba wu ni na gaa na: ⁶ Wemu wu da gori yaha nii na gbee ge, wu d'a fugba we ni wu funjɔɔ yanmuyɔ, ni njɔɔ ni ki yanmuyɔ, ni suumɔ lɔhɔ ni ki funjɔɔ yanmuyɔ beeri yàa ge, ne kaa wee na jo: «Taasigine wa li ni nige we. ⁷ Ga cana kemu meleke gbarashuun wo w'a da ba wu wo maga ki wi ge, kee na ba bye Kile wo kanjɔmɔhɔ li njɔɔ cavana ma na jo ba w'a yi jo wu kapyeyii Kile tudunmɔɔ pu mu jogana lemu na we.»

⁸ Mujuu le ne bi logo na yiri fugba wu ni ge, a lee di nugo ne pye na: «She Kitabupire li njɔmugi-yahaja ki shɔ meleke wu mu, wee wemu w'a yere suumɔ lɔhɔ ke ni njɔɔ ki na ge.» ⁹ A ne fulo wee meleke wu na, na wu jeeri jo wu Kitabupire li kan na mu. A wu ne pye: «Li co m'a li li, li na daan ma njɔɔ ni ba sere je we, ga li bu digi ma funjɔɔ ni, li na zoro.» ¹⁰ A ne lee Kitabupire li co meleke wu keje ni na li. A l'i daan ne njɔɔ ni ba sere je we, ga ba ne li li xɔ tuun wemu ni we, a l'i soro ne funjɔɔ ni. ¹¹ A mujuu l'i nugo ne pye sanha na: «Li waha l'i waha ma na ba jomɔ ta sanha Kile mu na jo fiye njɔɔheye, ni shi njɔɔheme, ni shi jomɔ njɔɔheme, ni saannaa njɔɔheme shizhaa na.»

Sere shuun wu keree

11 Lee kadugo na a p'i daanna kagaanga ka kan ne mu, kee bye ba publiin je we. A p'i ne pye: «Yiri m'a Kile-peene pugbɔhɔ ki taanna, ni saraya yi tawologo ke, piimu p'a Kile pele wà ge, m'a pee tɔɔ. ² Ga m'a Kile-peene pugbɔhɔ ki kaaja ki yaha wà, ma ganha bu da kee taanna we. Bani kee ya kan shi wu mu wemu je Yawutuu we. Pu na ba paari paari fefere kulo li ni yeye kelee shisheere ni shuun (42) funjɔɔ ni. ³ Ne na ba sefere kan na sere shuun wu mu. P'a yoro bɔɔɔɔ faya † le na Kile Kafila jo cabyaa kabɔfonɔ di xhuu shuun ni kelee gbaara (1.260) funjɔɔ ni.» ⁴ Pee je oliviye tiye shuun we, ni sokinnaa shuun we, pee piimu niyereye yi wa njɔɔ ki Kafɔɔ wu naha taan ge. ⁵ Sipyaa wa ba giin wu kakuunɔ pye wee wa na, na na foro pu njɔɔ ni na wee pen wo sɔrogo. Wa ba giin wu kakuunɔ pye we wa na, nakaara baa le xugana le na weefɔɔ da xhuu. ⁶ Se wa

† Pu na bɔɔɔɔ faya

pu ni na fugba we tɔ, kɔnhɔ zanha ganha bu do pu Kile jomɔ pu cajoyo yi na we. Se wa pu ni na lɔhɔ jeeri shishan. Tuun wemu beeri bu pu taan, se wa pu ni na kanhama tuugo beeri njɔɔ sipiire ti na njɔɔ ki na.

⁷ Pu ba ba pu sere keree ki njɔɔ fa tuun wemu ni, yacoguunɔ ke k'a duri na foro wecogonɔ tehene baa wogo ki ni ge, kee na ba yogo kɔn pu na, na ja pu na, na pu gbo. ⁸ Pu nixhuyo na ba bye kugbɔɔ li pinnere kpeenge ki na. Lee kulo l'a foro lemu feni ge, lee je Sodɔmu ni Misira. Lee kulo li ni pu Kafɔɔ w'a kori tige na. ⁹ Konɔ ke sipyii pii na ba pu nixhuyo ja na foro fiye yi beeri ni, ni shi wu beeri, ni shi jomɔ pu beeri, ni kɔnhɔ ki beeri na. Pee na ba pu nixhuyo ja cabyaa taanri ni taaga funjɔɔ ni. Pu da ga ba xɔ pu pu le faya ni we. ¹⁰ Kile tudunmɔɔ shuun wu gbo wu na ba bye fundanga konɔ ki sipyii pu mu, fo pu na fundanga yakanya kaan puye mu, bani pee shuun w'a njɔɔ ki sipyii pu kanha fo xuuni. ¹¹ Ba kee cabyaa taanri ni taaga k'a toro we, a Kile di munahaa le pu ni, na piifere kan pu mu, a p'i yiri yere. Piimu pu bi pu wii ge, a fyaara di je pee ni fo xuuni. ¹² A pee Kile tudunmɔɔ shuun wu mujuugbɔɔ la logo na yiri fugba we ni na: «Yi dugi naha!» A p'i dugi nahaja na na kari fugba wu ni pu pen pu nii na. ¹³ Wee tuun wuyee pyaa ni, a njɔɔ k'i jele xuuni. A kulo li taaga ke wogo k'i do, a sipyii kabɔfonɔ gbarashuun (7.000) di xhu kee njɔɔ celenje ki na. A sipyii pusamaa di fya xuuni na ganha na fugba Kile pele. ¹⁴ Bɔɔngɔ shuun wogo k'a toro. Jere tapyege ni bɔɔngɔ taanri wogo k'a da njɔɔ.

Meleke gbarashuun wo wu wo maga ki mee

¹⁵ A meleke gbarashuun wo wu wo maga ki wi, a mujogbɔhɔ kii di foro fugba we ni na:

«Na lɔ nime na, konɔ ki saanra t'a pye

wu Kafɔɔ Kile wuuro,

ni w'a Shɔɔɔ wemu naha bulo ge.

Wu na ba diin saanra koro li na gbee.»

¹⁶ Nɔhɔlee kelee shuun ni shisheere (24) wemu w'a tiin pu saanra korogoo ki na Kile naha taan ge, a pee di nuguro sin, na pu nahaya buri njɔɔ na, na Kile pele. ¹⁷ A pee di jo:

«Kafɔɔ Kile, Sefere Beeri Fɔɔ,

mu wemu wu je wà ge,

ni mu wemu wu bye wà ge,

wèe yaa baraga taha ma na;

bani m'a je ma saanra ti ni

ni sefere nigbɔɔ ni.

¹⁸ Shi wemu je Yawutuu-i ge, a pee logoo di yiri.

Ga ma loyire l'a njɔɔ.

Xuu pu wo kiiri wu taakɔɔ ni

ma kapyeyii Kile tudunmɔɔ pu saraaduun ya njɔɔ,

ni m'a sipyii piimu pye fefere ge,

ni piimu p'a ma pele ge,

sipyigbɔɔ fara sipyitilee na,

pee beeri saraaduun ya njɔɔ.

Njɔɔ ki kyegivee pu be taaxɔɔ ya njɔɔ.»

¹⁹ Kile-peene pugbɔhɔ kemu ki je fugba we ni ge, a kee njɔɔ di mugɔ. A Kile wo karjɔɔ njɔmɔ li keshi wu

na wu p̄eɲe pugbɔhɔ ki funɲɔ ni. A Kile-ɲiɲe, ni Kile-selɲe, ni mujonɔɔ di ganha na f̄oro. A ɲiɲe k'i jele, a zanha kagereye nagaya be di digi.

Cee we ni wɔɲɔ ke p'a byi diragɔn wu ge

12 Lee kadugo na a ne kakanhana nigbɔɔ la ɲa fugba we ni. A ne cee wa ɲa, caɲa ke na ɲe wu c̄ere f̄aya, yeɲe ke di ɲe wu tɔɔɔ yi nɔhɔdaan. Wɔɔ ke ni shuun saanra nudɔɔ di ɲe wu ɲuɲɔ ni. ² W'a bi yere yacere na. Wu laa li bi yiri, a wu ganha na sipya suu layana li kanhama pu na.

³ Lee kadugo na a kakanhana la be di bye fugba wu ni. Lee ɲe wɔɲɔ ɲiɲiga, ɲuyɔ gbarashuun ni yeɲe ke di ɲe ki mu. Saanra nudɔɔ ki bye yee ɲuyɔ gbarashuun wu beeri nigin nigin na. ⁴ A ki naɲa k'i fugba wu wɔɔ ki taaga taanri wogo ki faari wo ɲiɲe ki na. Wee cee wu bi giin di digi, a wɔɲɔ k'i yere wu nahagbaa na, kɔhɔ wu bu digi, k'i pya wu xa. ⁵ A cee w'i digi funana na. Ga taapile ni a wee pya w'i gari Kile ni wu saanra koro li kabanugo na. Wee wu da ba shi wu beeri mara ni tɔɔɔ biin ni. ⁶ A cee wu baa kari siponɔ ki ni; Kile bi xuu wemu gbegele ge, a wu gari wà, kɔhɔ wu she wu ɲɔ shaa wà fo cabyaa kabɔfonɔ nigin di xhuu shuun ni kelee gbaara (1.260).

⁷ Wee tuun wu ni a kashen di yiri fugba we ni. Melekee ɲuɲɔ Misheli ni wu melekee p'a tun ni wɔɲɔ ki ni. A wɔɲɔ ki be ni ki tahama-nɔhɔɔ p'i kashen ki ɲm. ⁸ Ga pee ya ta se ta we. Pu ya ta xuu wa ta nige fugba we ni we. ⁹ A p'i wɔɲɔ ki co, na ki wà ɲiɲe na. Kee ɲe wɔleɲe ke, p'i ki pyi na tɔɔɔ levɔɔ, ni Shitaanni. Kee kemu k'a ɲiɲe ki sipyii pu beeri piinɲe ge, kee ni ki melekee p'a pinne wà ɲiɲe ki na shiizhan.

¹⁰ Lee kadugo na a ne mujuugbɔɔ la logo na yiri fugba we ni na:

«Nime w̄e wo Kile wu wo ɲuwuuro te,
ni wu sefeere te, ni wu saanra ti tuun w'a nɔ.
Shɔɔ wemu w'a shɔɔri lɔ ge,
wee be wo ɲuɲɔ feere ti tuun w'a nɔ nime,
bani w̄e cebooloo pu jaagivɔ w'a co,
na wà ɲiɲe ki na.

Wee wemu w'a bye Kile naha t̄aan
na pu jaagi caɲa fara piige na ge.

¹¹ W̄e cebooloo p'a se ta
wu na Dubyapige ki shishan pu baraga ni,
ni pu Kile Jozaama pu seeri keree
ki be wo jo baraga ni.

Bani p'a bi kahari pu munahaa ni fo na nɔ xu na.

¹² Lee wuu na fugba we ni piimu pu ɲe wà ge,
yi fundanga ta.

Ga, bɔɔ ki wa ɲiɲe ni suumɔ lɔhɔ wogo,
bani Shitaanni ya tigi pa yee mu.

Wu luu l'a yiri xuuni,
bani w'a li ce na tuun watii ɲe nige wee mu we.»

¹³ Ba wɔɲɔ k'a li ɲa na kee ya wà ɲiɲe ki na we, cee we w'a tigi funana li na ge, a k'i daha wee feni na gana.

¹⁴ Ga, a ɲaa nagaɲa kapaya shuun di gan cee wu mu, xuu wemu w'a yàa yaha wu mu siponɔ ki ni ge, kɔhɔ wu yiri wu she diin wà. Wu na ba ɲmɔhɔ wà, na lii wɔ

wu na. Pu na ba wu ɲɔ shaa wà fo na she nɔ yee taanri ni yeye gbaara na. ¹⁵ Lee kadugo na a wɔ wu lofomɔ pa yeege wu ɲɔ ni cee wu feni, ba gba lɔhɔ ɲe we, kɔhɔ pee lofomɔ p'i wu li. ¹⁶ Ga, a ɲiɲe k'i cee wu tege; wɔɲɔ k'a lofomɔ pemu yeege ki ɲɔ ki ni ge, a ɲiɲe k'i ki ɲɔ mugu na pee gba. ¹⁷ A wɔɲɔ ki luu di yiri xuuni cee wu t̄aan. Yesu ya can wemu she ge, Cee wu wo tugo sipyii piimu p'a wee co, na Kile wo ɲmehe ke be co ge, a k'i she ganha na kashen kɔɔn pee na.

Yaconɔ niguuɲ ke k'a foro suumɔ lɔhɔ ki ni ge

¹⁸ Lee kadugo na a wɔɲɔ k'i she yere suumɔ lɔhɔ ki ɲɔ na gbazhenhe ki ni.

13 A ne yaconɔ ka nivorogo ɲa suumɔ lɔhɔ ki ni, ɲuyɔ gbarashuun ni yeɲe ke di ɲe ki mu. Saanra nudɔɔ ke di ɲe yeɲe ke wu beeri ɲuɲɔ ni. Kile mekyeegere jomɔ d'a ka ki ɲuyɔ yi beeri na. ² Ne yaconɔ kemu ɲa ge, kee bye ba shen ɲe we. Ki tɔɔɔ ɲe ni baraga ni ba yaconɔ ka ɲe we, kemu mege ki ɲe urusi ge. Ki ɲɔ ɲe ba cenri wogo ɲe we. A wɔɲɔ k'i ki sefeere te, ni ki saanra te, ni ki fanhagbɔhɔ ki kan ki mu. ³ A ne ki ɲuɲɔ nigin wa ɲa w'a bana, a k'i bye ma na giin ki da xhuu. Ga, a ki tabanarɔ k'i xhɔ. A lee di bye kakanhana kɔɲ ki sipyiiire ti beeri mu, a t'i daha ki feni. ⁴ A p'i wɔɲɔ ki pele, bani k'a fanha kan kee yaconɔ ki mu. A p'i yaconɔ ki be pele na: «Ke yaconɔ ke tɔhɔ ɲe we! Jɔɲ wu d'a já yogo tun ni ki ni we?»

⁵ Wee tuun wu ni a se di gan yaconɔ ki mu, ki já k'a tabaara jomɔ ni Kile mekyeegere jomɔ yu. Sefere be ya nɔhɔ kan ki mu ki já keree pye fo yeye kelee shisheere ni shuun (42). ⁶ Lee funɲɔ ni a k'i ki ɲɔ mugu na tabaara jomɔ ɲɔ na yu na waa Kile na. A k'i ganha na Kile mege kyeege, na Kile wo fefeere ti wo fefeere xuu wu fanri. Piimu pu ɲe fugba we ni ge, na ganha na pee be fanri. ⁷ Kile ya sipyii piimu pye fefeere ge, sefeere ya kan ki mu ki yogo tun ni pee ni, k'i se ta pu na. Sefere ya kan ki mu fiye yi beeri na, ni shi wu beeri, ni shi jomɔ pu beeri, ni kɔhɔ ki beeri na. ⁸ ɲiɲe ki sipyii pu beeri na ba ki pele, fo sipyii piimu meye y'a ka Dubyapige nigbogo ki ɲii sicuumɔ Kitabu wu ni fo kɔɲ ɲɔ kɔnduun wu ni ge, fo pee ye. ⁹ Wemu na logo ge, wu logo! ¹⁰ Sipya wemu w'a yaa na le bulooro ni ge, wee na le ti ni. Wemu w'a yaa na gbo ni ɲmɔpara ni ge, wee na gbo ni li ni. Ayiwa, lee wuu na Kile ya sipyii piimu pye fefeere ge, pee ya yaa na loxulo ta, na gori n'a daa wu ni.

Yaconɔ niguuɲ ke k'a foro ɲiɲe ki ni ge

¹¹ Lee kadugo na a ne yaconɔ katii nivorogo ɲa ɲiɲe ke ni, yeɲe shuun na ɲe ki mu, kee di ɲe ba dubyapinɲe wogoo ɲe we, ga k'i yu ba wɔɲɔ ki ɲe we. ¹² K'a bi kapyenɲe pyi ni yaconɔ nizhiige ki fanha ki ni kee naha t̄aan. Kee yaconɔ nizhiige ki k'a bi bana xuuni, fo ki na taxuyo shaa, ga na juuɲ ge, kee ya ki p̄eɲe pye fanha kɔɲ sipyii na. ¹³ Yaconɔ shuun wogo ki bi kakanhanaa nigbɔɔ pyi, fo na na be tirige ɲiɲe ke na na yiri fugba we ni, sipyiiire ti beeri ɲii na. ¹⁴ Se-

fɛɛrɛ ya kan ki mu k'a kakanhan̄aa kiimu pyi yacon̄ɔ nizhiige ki naha t̄aan ge, a k'i kee kakanhan̄aa ki taga sipyiire ti piin̄ɛ n̄in̄ɛ ki na, na pu pye na pu yacon̄ɔ nizhiige ki jaa ȳaa, k̄on̄h̄ɔ p̄ɛɛɛ di daha ki na. Kee yacon̄ɔ ke n̄m̄ɔpara l'a bi bana fo xuuni, ga ki ya ta xu wɛ. ¹⁵Yacon̄ɔ shuun wogo k'a sefɛɛrɛ ta na j̄a j̄on̄ɔgo kan yacon̄ɔ nizhiige ki jaa wu mu, k̄on̄h̄ɔ wu da yu. Piimu bɛ pu n̄ɛ pu ya s̄ɔɔ na wee jaa wu p̄ɛɛ-ɛ ge, wu pee bɛ gbo. ¹⁶A k'i li pye fanha sipyii pu na, na pu fɛ k̄on̄ pu kanige keye kelee pu gbahaa na. Sipyiitilee fara sipyig-b̄ɔɔ na, lafɛɛ fara la baa fɛɛ na, na fara buloo na, ni piimu n̄ɛ buloo wɛ. ¹⁷Wa shishiin da j̄a bɛrɛ pye, kelee na z̄h̄ɔ pye ni pee fɛ pu n̄ɛ ma na wɛ. Pee n̄ɛ yacon̄ɔ nizhiige ki mɛgɛ, kelee nim̄ɔɔɔ piimu p'a bɛ ni ki mɛgɛ ni ge. ¹⁸Naha fo funḡon̄ɔ fɛɛrɛ bu bye ma mu, m'a na ye naha cɛ. Wemu w'a shiige ge, weef̄ɔɔ na j̄a yacon̄ɔ ki nim̄ɔri wu jate cɛ. Bani pee nim̄ɔɔɔ p'a bɛ ni sipya wa mɛgɛ ni. Pee n̄ɛ xhuu gbaara ni kelee gbaara ni gbaara (666).

Dubyapige k'a piimu n̄ɔn̄ɔ wolo ge pee wo yocɛɛgɛ

14 Lee kadugo na a nɛ wii na Dubyapige ki niy-erege n̄a Siȳon̄ faabobon̄ɔ ki na. Sipyii piimu p'a bye ni ki ni ge, pee n̄ɛ kab̄on̄ɔɔ xhuu nigin ni kelee shishɛɛrɛ ni shishɛɛrɛ (144.000) Dubyapige ki mɛgɛ ni ki To wu mɛgɛ bi ka pee sipyii pu gbahaa na. ²A nɛ mujuu la logo na yiri fugba we ni, lee n̄ɛ ba logb̄ɔɔ f̄ɔɔ ni Kile-selɛnɛ nigb̄ɔɔ n̄ɛ wɛ. Lee mujuu li bi n̄h̄ɔ pye ba konikp̄ɔɔ kon̄ɔɔ mɛhɛɛ n̄ɛ wɛ. ³Pee bi mas̄on̄ɔ yofon̄ɔ cee saanra koro li nahagbaa na, ni nii yan̄muȳɔ shishɛɛrɛ we, ni n̄h̄ɔɔ pu naha t̄aan. Wa shishiin ya ta j̄a kee yogo ke taanni, ni sipyii kab̄on̄ɔɔ xhuu nigin ni kelee shishɛɛrɛ ni shishɛɛrɛ (144.000) wu yɛ bɛ wɛ. Pee piimu n̄ɔn̄ɔ Kile ya wuu kon̄ɔ ki na ge. ⁴Pee ya ta f̄ɔɔ kaa pye n̄a ni cee ni wɛ, bani pee ya pu yɛ mara yaha fɛfɛɛrɛ ni. Dubyapige ki ba se xuu bɛeri ni, pee na daha yaha ki fɛni. Pee ya n̄uwuuro ta na foro sipyii pu n̄in̄ɛ ni, k̄on̄h̄ɔ p'i bye saraga na wolo kan Kile ni Dubyapige ki mu ba yashiye n̄ɛ wɛ. ⁵Pee ya ta kafineyɛ jo n̄a bada wɛ. Jaagi baa sipyii pu n̄ɛ pii.

Melekeɛ taanri wu wo mujon̄ɔɔ

⁶Lee kadugo na a nɛ melekeɛ wa n̄a wu na yiri na beele fugba lii lii we ni. Kile wo Jozaama nixh̄ɔbaama pu bye wu mu na yu n̄in̄ɛ ki sipyii pu bɛeri mu: fiiye yi bɛeri, ni shi wu bɛeri, ni shi jom̄ɔ pu bɛeri, ni k̄on̄h̄ɔɔ ki bɛeri. ⁷A wu jo ni mujuugb̄ɔɔ ni na: «Yi fya Kile na, y'i wu p̄ɛɛ bani tuun wemu ni w'a da kiiri k̄on̄ sipyiire ti na ge, wee ya n̄ɔ x̄ɔ. Y'a fugba ni n̄in̄ɛ, ni suum̄ɔ l̄h̄ɔ, ni lobulowegeɛ ki yaav̄ɔɔ wu p̄ɛɛ.»

⁸Melekeɛ shuun wo wu w'a taha nizhiime wu na ge, a wee di jo: «Babil̄on̄i kugb̄ɔɔ l'a ja! L'a sii ja! L'a shi wu bɛeri yaha w'a gba li d̄ɔɔɔ duvenkuum̄ɔ wu ni.»

⁹A melekeɛ taanri wo wu daha wu fɛni, na jo ni mujuugb̄ɔɔ ni na: «Wemu w'a yacon̄ɔ ke ni ki jaa wu p̄ɛɛ ge, ki fɛ d'a k̄on̄ wu gbaa kelee wu ken̄ɛ na ge, ¹⁰wee bɛ na gba Kile wo loyire li wo duven wu ni, w'a duven

nizuribaaga sogi le wu loyire cɛɛgbuu li ni. Weef̄ɔɔ na ba ganha na ni kirimu ni, fɛfɛɛrɛ melekeɛ pee ni Dubyapige ki naha t̄aan. ¹¹Na kemu k'a pu kana ge, kee wurege bi yiri na duri gbee. Pu na ba bye n̄m̄ɔɔ baa can̄a fara piige na, pee piimu p'a yacon̄ɔ ke ni ki jaa wu p̄ɛɛ, yacon̄ɔ ki fɛ d'a k̄on̄ pu na ge.» ¹²Kile ya piimu pye fɛfɛɛ, pee di wu k̄on̄mɛ con̄i, na daa Yesu na ge, pee pu loxulo ta.

¹³A nɛ mujuu la logo na yiri fugba we ni na: «Li ka, na co nime na, sipyii piimu p'a xhuli na pu yaha Kirisa wo kariɛɛgɛ ki ni ge, pee n̄ɛ duba nagoo.» A Kile Munaa li bɛ di jo: «Can wu n̄ɛ wii, k̄on̄h̄ɔ p'i ba n̄m̄ɔ pu kapyewagaa ki t̄aan. Bani pu kasaan̄aa ki bɛeri kuduun wu wa pu na.»

N̄in̄ɛ sipyii pu wo kiiri we

¹⁴A nɛ nahana nivige ka n̄a sanha. Wa nidɛɛngɛ ki bye kee na ba sipya n̄ɛ wɛ. Sanni n̄ɔɔɔ n̄ɛ wu n̄ɔn̄ɔ ni, nak̄on̄ɔɔ n̄ɔn̄ɔ wogo bɛ di n̄ɛ wu ken̄ɛ ni. ¹⁵A melekeɛ watii di ba na yiri Kile-p̄ɛɛɛ pugb̄ɔɔ ki ni, na ba nahana ki tiin̄ɔɔ wu pye ni mujuugb̄ɔɔ ni na: «Ma nak̄on̄ɔɔ ki l̄ɔ, m'a n̄in̄ɛ ki yal̄ɔɔ ti l̄ɔ, bani yal̄ɔɔ ti l̄ɔ-duun w'a n̄ɔ. N̄in̄ɛ ki yal̄ɔɔ t'a lɛ x̄ɔ.» ¹⁶Wemu nidɛɛngɛ ki bye nahana ki na ge, a wee di wu nak̄on̄ɔɔ ki l̄ɔ, na n̄in̄ɛ ki yal̄ɔɔ ti l̄ɔ.

¹⁷A melekeɛ watii di yiri fugba wu ni Kile-p̄ɛɛɛ pugb̄ɔɔ ki ni, nak̄on̄ɔɔ n̄ɔn̄ɔ wogo di n̄ɛ wu bɛ ken̄ɛ ni. ¹⁸A melekeɛ watii bɛ di foro saraya yi tawologo ki ni. Se-fɛɛrɛ bye wee mu na na. Nak̄on̄ɔɔ n̄ɔn̄ɔ wogo k'a bye wemu ken̄ɛ ni ge, a wu wee pye ni mujuugb̄ɔɔ ni na: «Ma nak̄on̄ɔɔ n̄ɔn̄ɔ wogo ki l̄ɔ, m'a n̄in̄ɛ ki ɛrɛzen | ɛrɛzen tige wu k̄on̄, bani wu nagoo p'a lɛ x̄ɔ.»

¹⁹A wee melekeɛ wu nak̄on̄ɔɔ ki l̄ɔ, na n̄in̄ɛ ki ɛrɛzen nile wu bɛeri k̄on̄, na wu w'a ɛrɛzen l̄h̄ɔ tayaaga weḡb̄ɔɔ ki ni, kee n̄ɛ Kile wo loyire le. ²⁰A p'i ɛrɛzen wu t̄on̄h̄ɔ ɛrɛzen l̄h̄ɔ ki tayaaga ki ni kulo li kadugo. A shishan di foro ɛrɛzen wu ni, na f̄ɔ ba lofom̄ɔ n̄ɛ wɛ, fo kiloo xhuu taanri (300) k̄on̄h̄ɔ. Pee shishan pu cogon̄ɔ bi l̄ɔ n̄in̄ɛ na, na sh̄on̄ɔ taa fo ki k̄on̄fɛ we na.

Melekeɛ gbarashuun we ni kanhama pusama keree

15 Lee kadugo na a nɛ kakanhana nigb̄ɔɔ la bɛ n̄a fugba we ni, lee bye n̄aw̄ɔɔ kaa gbangban. Tuun wusama kanhama kagb̄ɔɔ gbarashuun wu n̄ɛ melekeɛ gbarashuun wemu ken̄ɛ ni ge, pee ya Kile wo loyire li keree ki n̄ɔ fani.

²Lee kadugo na a nɛ xuu wa n̄a, wee n̄ɛ ba logb̄ɔɔ n̄ɛ wɛ, na n̄ɛ ba v̄ɛri n̄ɛ wɛ, na d'a suri wu ni. Piimu p'a se ta yacon̄ɔ ke ni ki jaa we, ni ki nim̄ɔri wu na ge, pee niyereye yi bye wee xuu wu ni; Kile ya kon̄ɔɔ yemu kan pu mu ge, yee di n̄ɛ pu keye ni. ³P'a bi Kile wo kapyeyɛ Musa ni Dubyapige ki wo yocɛɛgɛ ki cee na:

«Kaf̄ɔɔ Kile, Se Bɛeri F̄ɔɔ,
ma kapyegeɛ k'a p̄ɛɛ.
Kakanhan̄aa ki n̄ɛ kil!
Shi wu bɛeri wo saan we,
ma korogoo ki bɛeri ya tii.

Lee ñe can.

⁴ Kafɔɔ, jɔɔ wu d'a jo na wee ya fyagi mu na-ε we, na wee da mu peɛ-ε we?

Mu ye nigin wu ñe fεεfεε.

Shi wu bæri ya ma na mu peɛ,

bani p'a li ña na fiinñe na ma kapyegeee k'a tii.»

⁵ Lee kadugo na a ne Kile wo sɛeri fàña puga fεfεere wogo ki ña ni Kile-pɛɛñe pugbɔɔ ki ni, yi ña na mugi fugba we ni. ⁶ Kanhama kagbɔɔ gbarashuun wu ñe meɛke gbarashuun wemu keñe ni ge, pee ya foro Kile-pɛɛñe pugbɔɔ ki ni. Faviire temu ti ñe fεεfεε na ñi ge, tee bye pu na. Sanni kirimehe di ñe pu fushiiye na. ⁷ A ñii yañmuɔ shishεere wu wa nigin di sanni cεegbuugoo gbarashuun kan meɛke gbarashuun wu mu. Kile wemu wu da gori yaha ñii na gbee ge, a wee wo loyire di ki ñi. ⁸ A Kile-pɛɛñe pugbɔɔ k'i ñi wurege na, kee wurege ke bi foro Kile wo kɔɔ we ni wu sefεere ti ni. Sipyi wa shishiin ya já jé Kile-pɛɛñe pugbɔɔ ki ni, yani kanhama kagbɔɔ gbarashuun wu ña ki fa we, kee kiimu ki bye meɛke gbarashuun wu keñe ni ge.

Kile wo loyire cεegbuugoo gbarashuun we

16 Lee kadugo na a ne mujuugbɔɔ la logo na yiri Kile-pɛɛñe pugbɔɔ ki ni li na meɛke gbarashuun wu pyi: «Kile loyire li wa cεegbuugoo gbarashuun wemu ni ge, yi she kee ñuñ sin ñiñe ki na.»

² A meɛkeshiime wu she wu wo cεegbuu li funñ yaaga ki ñuñ sin ñiñe ki na. Yaconñ niguuñ ki fe pu ñe sipyii piimu na ge, ni ki jaa wu pelevεe pee, a kɔɔ niguuɔ di bye pee na, na pu kana gbangban.

³ A meɛke shuun wo wu wo cεegbuu li funñ yaaga ki ñuñ sin suumɔ lɔɔ ki ni. A suumɔ lɔɔ k'i ñeri shishan, ba sipyixugo shishan ñe we. A suumɔ lɔɔ ki funñ ñii yañmuɔ yi bæri di xhu.

⁴ A meɛke taanri wo wu wo cεegbuu li funñ yaaga ki ñuñ sin gba lɔɔ ni lobulowegee ki ni, a yee di bye shishan. ⁵ Meɛke wemu wu ñe lɔɔ yi ñuñɔ ge, a ne wee mujuu logo wu na yu na:

«Mu wemu ye nigin pe wu ñe fεεfεε ge, mu ñe wà gbee, m'a bi bye wà be.

Kɔngana lemu na m'a we kiiri we kɔn ge, m'a tii.

⁶ Bani sipyii p'a Kile tudunmɔ shishan wo,

Kile ya sipyii piimu be pye fεεfεε ge,

na pee be wo shishan wo.

A ma be di shishan kan pu mu p'a gba,

p'a yaa ni lee ni.»

⁷ A ne mujuu la logo na foro saraya yi tawologo ki ni na:

«Uun, Kafɔɔ Kile, Se Bæri Fɔɔ,

ma kiiri keree ki bæri ñe can, k'a tii be!»

⁸ A meɛke shishεere wo wu wo cεegbuu li funñ yaaga ki ñuñ sin cana ki na. A fanha di gan cana ki mu k'a sipyii pu sɔrogo ni ki kafugbɔɔ ki ni. ⁹ A kee kafugbɔɔ k'i sipyii pu sɔrogo. A p'i Kile meɛke kyεegi, pu kanhama kagbɔɔ ki ñe wee wemu keñe ni ge. Ga pu ya ta sɔɔ na yere pu jurumu wu na, na Kile peɛ we.

¹⁰ A meɛke kaguro wo wu wo cεegbuu li funñ yaaga ki ñuñ sin yaconñ niguuñ ki wo saanra koro li

na, a nibiige di jé ki saanra ti bæri ni. A sipyii p'i ganha na pu ñilee kɔni pee kanhama pu yama keñe ni. ¹¹ A p'i fugba fɔɔ Kile meɛke kyεegi pu kanhama pe ni pu kɔɔ niguuɔ yi wuu na. Ga, pu ya ta daburaje jo pu kapyegeee ki na we.

¹² A meɛke gbaara wo wu wo cεegbuu li funñ yaaga ki ñuñ sin Efirate gbagbɔ wu ñuñ ni, a kee gba lɔɔ k'i waha, kɔnɔ saannaa pu koo l'i faha, pee piimu p'a ma na yiri Kile-kɔɔ ki na ge. ¹³ A ne kii munaaku-ñuñ taanri we ña, nigin wa ya foro wɔɔ ki ña ni, a nigin wa di foro yaconñ ki ña ni, a taanri wuu l'i foro tudunmɔ kafinejo wu ña ni. Kee bye ba jasiin ñe we.

¹⁴ Kee ñe jinaa munahaa, na kakanhanjaa pyi, a kee di she foro konñ ke saannaa pu bæri mu, kɔnɔ p'i puye pinne, p'i ba kashen ñuñ Se Bæri Fɔɔ Kile na wu cagbɔɔ ki na. ¹⁵ A Yesu di jo: «Li wii, kee cana ne na ba ba ba nagaa ñe we! Wemu w'a tiin ñii na, na wu fàya mara, kɔnɔ wu ceepile wo ganha ba ñari sipyii p'a wii-i ge, wee ñe duba pya.» ¹⁶ Pee jinaa p'a saannaa pu pinne xuu wemu ni ge, wee meɛke ñe Arimagedɔn Heburuu jomɔ pu ni.

¹⁷ A meɛke gbarashuun wo wu wo cεegbuu li funñ yaaga ki ñuñ sin kafεge ki ni. A mujuugbɔɔ la di foro saanra koro li na Kile-pɛɛñe pugbɔɔ ki ni na: «L'a nɔ li tɛhene na nime.» ¹⁸ A Kile-ñiñe, ni Kile-selεñe, ni mujonñ, ni ñiñe celεñe nigbɔɔ di bye. Ba sipyii da sii ñiñe ki na we, kee ñiñe celεñe ki kɔɔ sanha bye ña we. ¹⁹ A lee kugbɔɔ li ñiñe k'i daa taaya taanri. A fiye yisaya bæri wo kulogoo k'i ja ja. A Kile di wuyε funñ yaha nidogo lee kugbɔɔ li na, Babilɔni kulo le. A wu wo loyire nigbɔɔ li wo duven cεegbuu li ñiñe kan li mu l'a gba. ²⁰ Takpiye ye yi wa lɔɔ ki ñiñe ni ge, yee bæri ya curi, faabobonñ ka shishiin ya ta ña we. ²¹ A zanha kagereye nagaya di do sipyii pu ñuñ ni na yiri fugba wu ni. Ka bæri bi kiloo keɛ gbarataanri (80) shishiin xɔ. A sipyii p'i Kile meɛke kyεegi yee zanha kagereye yi wuu na, bani yi kanhama p'a bi peɛ toro.

Navarashɔɔ ki keree

17 Cεegbuugoo gbarashuun wu wa meɛke gbarashuun wemu keñe ni ge, a wee wa nigin di ba ne pye: «Pa, navarashɔɔ kemu k'a tiin logbɔɔ yi na ge, di ba kee wo kiiri wu she ma na. ² Ñiñe ke saannaa p'a dɔɔ pye ni kee ni. A ki dɔɔ t'i ñawɔ wɔ ñiñe ki sipyii pu be na ba duven ma ñawɔ wɔ me sipyi na we.»

³ Lee kadugo na a Kile Munaa di jé ne ni, a meɛke wu gari ni ne ni siponñ ka ni. A ne cee wa nidεenge ña yaconñ ñiñe ka na, Kile mekyεgere fe ya ka kee kabaya yi bæri na. Ñuɔ gbarashuun ni yenεe ke di ñe ki mu.

⁴ Cee wu bi wuyε to ni fañεe nizaaya, ni sanni, ni pεewa kagereye, ni pεewa kuun ni. Sanni cεegbuu di ñe wu keñe ni, lee ya ñi katanhanjaa ni wu dɔɔ kɔnɔ na. ⁵ Kanmɔ meɛke ka ki bi ka wu gbaa na, kee ñe:

BABILɔNI KUGBɔɔ,

NAVARAGAA NU,

NI ÑIÑE KATANHANJAA SEFɔɔ.

⁶ Kile ya piimu pye fεεfεε ge, piimu ya pye ƚomehεε fεε Yesu mu ge, a nε cee wu ƚa pee wo shishan ya ƚawhɔhɔ wu na.

P'a kanƚmɔhɔhɔ li ƚaha jo

Ba nε cee wu ƚa wε, a l'i bye nε mu ƚawhɔhɔ kaa.
⁷ Wee tuun wu ni a melekε wu nε pye: «Naha d'a li pye mu mu ƚawhɔhɔ kaa wε? We cee we ni yaconɔhɔ ƚipiga kemu na w'a tiin ge, ƚuyɔ gbarashuun ni yenεε kε di ƚε ki mu ge, n'a da lee kanƚmɔhɔhɔ li ƚaha jo ma mu, ⁸ Yaconɔhɔ ke m'a ƚa ge, kee bye ƚii na, ki nime wogo wa ƚii na wε. Ga k'a yaa na pa yiri foro wecogonɔhɔ tεhεnε baa wogo ki ni, na gaanɔ ki takyεεgeƚε ni. Niƚε ke sipyii piimu pu ƚε pu mεyε y'a ta ka ƚii sicuumɔ Kitabu wu ni fo konɔhɔ ki ƚɔ kɔnduun wu ni-i ge, pee bu yaconɔhɔ ki ƚa mu, li na bye kakanhana pee mu. Bani ki bye ƚii na, ki nime wogo di wa ƚii na wε, ga ki na ba foro sanha.

⁹ «Naha, fo ma bu bye fungɔngɔ ƚɔ ni shizhiinmε ƚɔ. Nuɔy gbarashuun wu ƚε faaboboyo gbarashuun, cee w'a tiin yemu na ge. ¹⁰ Yee ƚuyɔ yi ƚε sanha saannaa gbarashuun. Kaguro ya to pee ni, gbaara wo wu ƚε w'a fanha ki na, gbarashuun wo wu sanha deƚε wε. Wee ba ba deƚε, ƚεεε yε nigin w'a da bye. ¹¹ Yaconɔhɔ ke ki bye ƚii na ki nime wogo di wa ƚii na-ε ge, kee bye gbarashuun wu wa nigin. Ga kee yε pyaa k'a hɔhɔ pye saan gbarataanri wo we, bani ki na ba foro na se ki takyεεgeƚε ni.

¹² «Yenεε kε we m'a ƚa ge, kee ƚε saannaa kε we. Pee sanha deƚε saanra ti na wε, ga pu na ba deƚε na lεeri nigin yε pye saanra ti na ni yaconɔhɔ ki ni shiizhan. ¹³ Pu funzhakeree ƚε nigin. Pu na ba pu sefεεε ni pu fanhaya kan yaconɔhɔ ki mu. ¹⁴ Dubyapige ki na ba bye ni ki wuu pu ni shiizhan: K'a piimu yiri ge, k'a piimu shɔhɔnri ge, piimu ya pye ƚomehεε fεε ge. Saannaa pu na ba kashen kɔn Dubyapige ki na, ga Dubyapige ki ni ki wo sipyii pu na ba se ta pu na, bani kafεε wo Kafɔhɔ wu ƚε wii, na ƚε saannaa wo Saan.»

¹⁵ A melekε wu nε pye sanha na: «Lɔhɔhɔ yemu ƚunɔhɔ ni m'a navarashɔhɔ ki nideεnge ƚa ge, yee ƚε fiie ya, ni sipyiiire ta, ni shi wa, ni shi jomɔ pa. ¹⁶ Yenεε kε we m'a ƚa ge, kee ni yaconɔhɔ ki na ba navarashɔhɔ ki kɔ, na yaƚmuyɔ yi bεeri shɔ ki na, na ki ceepile wo yaha. Yee na ba ki gbo, na xha ki ni, na kisaƚa sɔrogo fεεfεε na ni. ¹⁷ Kile ya wu ƚidaan le pee funɔhɔ ni, fo p'a pinne na saanra ti ƚunɔhɔ fεεε ti kan yaconɔhɔ ki mu, fo Kile wo kajogoo ki bεeri ƚɔ bu she fa. ¹⁸ Cee we m'a ƚa ge, wee ƚε kugbɔhɔ le, lemu l'a bye ƚiƚε ki saannaa pu bεeri ƚunɔhɔ ni ge.»

Babilɔni ja ja keree

18 Lee kadugo na a nε melekε watii nidiginε ƚa na yiri fugba we ni. Sefεεε nigbɔhɔhɔ wa wu mu, wu hɔhɔhɔ w'a kƚεnge yeege ƚiƚε ki kabaya yi bεeri na. ² A wu jo ni mujuugbɔhɔ ni na:

«Babilɔni kugbɔhɔ l'a ja! L'a ja!

L'a bye jinaa tateenge,
 ni munaakuunɔhɔ bεeri taƚmɔhɔhɔ,

ni tɔnben-shazhinɔhɔhɔ ye bεeri taƚmɔhɔhɔ.

³ Bani shi wu bεeri ya dɔdɔhɔhɔhɔ pye ni li ni, fo na ƚawhɔhɔhɔ wu puyε na kanna duven p'a gba.

Niƚε ki saannaa ya dɔdɔhɔhɔhɔ pye ni li ni, ƚiƚε ki jagipyii p'a pye kabyaa fεε li yaƚmuzaaya niƚεhεyε yi wuu na.»

⁴ Lee kadugo na a nε jomɔ pa bε logo na yiri fugba we ni na:

«Na sipyii, yi foro Babilɔni ni, kɔhɔhɔ yi ganha bu da bye wu wɔhɔhɔ wu jurumu wu ni, wu kanhama nigbɔhɔ pa di ba hɔhɔ yi na wε.

⁵ Bani wu jurumu w'a pinne wuyε ƚunɔhɔ ni, fo wu tonɔhɔ k'a hɔhɔ fugba we ni.

A Kile di wu funɔhɔ yaha nidogo Babilɔni tiibaara ti na.

⁶ W'a pusamaa saraa saraagana lemu na ge, yi wuyε pyaa ki saraa lee saraagana li na.

Wu jurumu w'a bε ni kanhama pemu ni ge, yi pee tεhεε shuun kan wu mu.

W'a bi cεεgbuu li funɔhɔ yagbaga kemu kaan pusamaa mu pu na gbuu ge, yi kee hɔhɔhɔ shuun kan wu mu, kemu fanha k'a ƚεhε xuuni ge.

⁷ W'a wuyε pεlε ni yaƚmuzaaya yemu da ni ge, yi yee hɔhɔhɔ kanhama ni mεsuu hɔhɔ wu na.

Bani w'a yi jo wuyε funɔhɔ ni na:

«Nε ƚε saanzhɔ, nε nideεnge ki wa naha.

Nε ƚε naxhugoshɔ wε.

Yamεε da ga hɔhɔ nε na bada wε.»

⁸ Lee wuu na li kanhama na ba do li ƚunɔhɔ ni cana nigin:

xu ni yamehεε ni xuugbɔhɔ.

Na bε na ba li sɔrogo fεεfεε,

bani Kile we w'a da ba kiiri kɔn li na ge,

wee ƚε sefεεε ƚɔ.

⁹ «Niƚε ki saannaa piimu ni l'a bye kariƚεεε ki ni, dɔdɔhɔhɔhɔ ni naafuugbɔhɔ wu wo fεrεmε pu ni ge, pee ba li nizogonɔhɔ wurege ƚa tuun wemu ni, pee na da mehεε suu na sipyaa waa li wuu na. ¹⁰ Pee na ba yere taliige ni li kanhama pu ƚii fyaara wuu na, na yu:

«Bɔhɔhɔ! Bɔhɔhɔ!

Babilɔni kugbɔhɔ, kulo fanha wuu!

Ma kiiri w'a to ma ƚunɔhɔ ni

taapile nigin funɔhɔ ni.»

¹¹ «Niƚε ki jagipyii pu bε ƚε na mehεε suu, na sipyaa waa natanhanɔhɔ keƚε ni li wuu na; bani wa shishiin ya pu jagi yaƚmuyɔhɔhɔ shuu nige wε. ¹² Yee ƚε: Sanni, wariƚyεn, pεewa kagereye, ni pεewa kuun, ni pεewa fapilepilegeε, ni saannaa faya: Ya na ƚaanɔhɔ, ya d'a ƚaanɔhɔ gbanhaa; ni pεewa faya ya yemu y'a peni peni ge, ni nudanga tiye, ni yaƚmuyɔhɔhɔ ye y'a yaa ni suu ganhaa ni, kelee ni pεewa tiye ni ge, ni dapaa hɔhɔhɔ, ni hɔhɔhɔ yaƚmuyɔhɔhɔ, ni yaƚmuyɔhɔhɔ ye p'a tε y'i ƚε pεewa faaya ge,

¹³ ni shiga yaƚmuyɔhɔhɔ nudanga woyɔ yemu mege ki ƚε kaneli ge, ni lasikoli, ni nudanga Izopu | mire, ni nudanga yawurire, ni duven, ni sinmε, ni farini myε nizaama, ni shinma, ni niie, ni dubyaa, ni shɔhɔhɔhɔ, ni wotoriyɔ, ni buloo, ali ni sipyii bε. ¹⁴ Pu na ba yu: «Yaƚmuyɔhɔhɔ ye m'a sha ge, yee ya foro ma keye ni. Naafuugbɔhɔhɔ we, ni ƚafε

yan̄muyɔ ye, m'a buun yi bæeri ni. Ma da já yee ta nige we.›¹⁵ Yee yan̄muyɔ yi wo jagipyii piimu p'a pye kabyaa fɛɛ lee kugbɔɔ li gɔɔɔɔ ni ge; kanhama pe pu da ba no li na ge, pee na ba yere taliige ni pee kanhama pu wo fyaara wuu na, na mehɛɛ suu na sipyaa waa jatanhan̄a ken̄e ni.¹⁶ na yu:

«Bɔɔɔɔ! Bɔɔɔɔ

ki jɛ kugbɔɔ li wogo!

Lee lemu l'a bi fapɛɛye ni fapɛɛye gbanhaa,

ni pɛɛwa fapilepilegeɛ leni,

na liye puu ni sann̄i ni pɛɛwa fàya,

ni pɛɛwa kuun ni ge,

li kabyaa k'a kyɛɛgi taapile nigin funn̄ɔ ni!»

¹⁷ «Suum̄ ɔɔɔ kɔɔɔɔ yi jɔɔɔɔɔ pu bæeri ni piimu p'a jaagaa pyi ki na ge, ni kɔɔɔɔ yi kapyɛɛɛ pyeɛɛ ni jagipyii piimu p'a pu jɔɔɔɔ taa suum̄ ɔɔɔ ki na ge, a pee di yere taliige ni.¹⁸ P'a lee kulo li sòrogo sòrogo wurege ja ge, a p'i ganha na mujon̄ɔ waa na yu: «Kulo leke l'a le kugbɔɔ le xɔ wɛ?»¹⁹ A p'i gbazhen̄e wo pu juyɔ ni na mehɛɛ su na sipyaa wa jatanhan̄a ken̄e ni na:

«Bɔɔɔɔ! Bɔɔɔɔ

ki wa le kugbɔɔ le wogo!

Suum̄ ɔɔɔ kɔɔɔɔ yi fɛɛ bæeri ya pye

kabyaa fɛɛ li baraga ni.

A lee di buun li funn̄ɔ yan̄muyɔ yi ni

taapile nigin ye funn̄ɔ ni!

²⁰ Fugba wu fundanga ta!

Tudunm̄ɔɔ, † ni Kile tudunm̄ɔɔ,

ni Kile ya piimu bɛ pye fɛɛfɛɛ ge,

yee bɛ pu fundanga ta!

Bani Kile ya kiiri kɔn li na li kakuuyo yi footɔɔɔ,

yemu l'a pye yee na ge.»

²¹ Wee tuun wu ni a meɛke baraga wo wa di faakagerɛɛ ka lb ba tira jɛ wɛ, na ki wá suum̄ ɔɔɔ ki ni, na jo:

«Mu Babilɔni kugbɔɔ li da ba ja fɛɛfɛɛ taapile ni,

li da ja nige wɛ.

²² Konɔɔɔ, ni ciire,

ni siberɛɛ, ni maya,

kee ka shishiin mɛɛ da ga ba foro nige

Babilɔni ni wɛ.

Kapyebye wa shishiin da ba da mu ni nige wɛ.

Tira tunm̄ɔ pa shishiin bɛ da ba logo

ma funn̄ɔ ni wɛ.

²³ Sokinna kɛɛngɛ ka shishiin bɛ da ga bye

mu funn̄ɔ ni nige wɛ.

Cenabun poo ni cenabun mujuu da ga foro nige

mu funn̄ɔ ni wɛ.

Bani mu jagipyii p'a pye jɔɔɔ ki sipyigbɔɔ.

Mu siganma p'a bi shi wu bæeri jaha wɔ.

²⁴ Kile tudunm̄ɔɔ, ni Kile ya sipyii

piimu bɛ pye fɛɛfɛɛ ge,

ni sipyire temu bæeri t'a gbo jɔɔɔ ki na ge,

pee bæeri shishan ya ja le kulo le funn̄ɔ ni.»

Fugba shɛɛn p'a Kile sɔ

19 Lee kadugo na a nɛ mujuugbɔɔ la logo na yiri fugba we ni ba sipyire fɔɔ jɛ wɛ na:

«Aleluya!

Nuwuuro ni kɔɔɔ ni sefɛɛɛ jɛ wee Kile wu wuuro.

² Bani wu kiiri keree ki jɛ can, k'a tii bɛ.

Navarashɔɔ ke k'a bi kon̄ɔ ki fɔnri

ni ki dɔɔɔ keree ki ni ge, m'a kiiri kɔn ki na,

na ma kapyebyii pu nixhuyo yi shishan

pu foo tɔ ki mu, kɔnhɔ pu logoo di jɔɔɔ.»

³ A p'i jo sanha na:

«Aleluya!

Ki sòrogo sòrogo wurege ki k'i duri gbee.»

⁴ A nɔhɔɛɛ kɛɛɛ shuun ni shishɛɛɛ (24) ni jii yan̄muyɔ shishɛɛɛ wu nuguro sin jɔɔɔ ki na, na saanra koro li ti-invɔɔ Kile peɛ na:

«Amiina. Aleluya!»

Dubyapige ki cekaanra ligbɔɔ ki keree

⁵ A mujuu la di foro saanra koro li ni na:

«Kile wo kapyebyii pu bæeri,

yee piimu p'a fyagi wu na ge,

sipyitiilee fara sipyigbɔɔ na, y'a Kile sɔni!»

⁶ A nɛ mujuugbɔɔ la logo ba sipyinehemɛɛ fɔɔ jɛ wɛ, ba logbɔɔ fɔɔ jɛ wɛ ni Kile-sɛɛɛɛ nigbɔɔɔ na:

«Aleluya! Bani wɛɛ Kafɔɔ Kile jɛ Se Bɛeri Fɔɔ,

w'a jé wu saanra ti ni.

⁷ Wù funvahan̄a ni fundanga ta, wù Kile peɛɛ,

bani Dubyapige ki cekaanra t'a nɔɔ,

ki cenabun w'a wu yalere ti le.

⁸ P'a fawiweɛɛɛ nizaara kan ki cenabun wu mu,

temu t'a jɔ ge.»

Kile ya sipyii piimu pye fɛɛfɛɛ ge, tee fawiweɛɛɛ nizaara ti jɛ pee wo kapyegeɛ kiimu k'a tii ge.⁹ A meɛke wu nɛ pye: «Li ka: Piimu p'a yiri Dubyapige ki cekaanra ligbɔɔ ki ni ge, pee jɛ duba nagoo.» na jo bɛ: «Pe jomɔ pe, Kile ye pyaa wo jomɔ p'a sii pe.»¹⁰ A nɛ nuguro sin wu fɛɛ ni na giin di wu peɛɛ; ga, a wu nɛ pye na di ganha bu da lee pye wɛ, bani, Yesu ya can wemu she ge, na nɛ ni na cebooloo piimu p'a pye jomɔmɛɛ fɛɛ wee can we ni ge, na wee jɛ Kile wo kapyebye wa ba wɛɛ jɛ wɛ; na nɛ w'a Kile peɛɛ. Piimu bæeri p'a giin p'i da Yesu wo can wu keree yu ge, pee ya yaa na pye ni Kile Munaa li ni ba Kile tudunm̄ɔɔ pu jɛ wɛ.

Shɔnfige ki dugivɔɔ we

¹¹ A nɛ fugba wu kɔ ja k'a mugi. Shɔngɔ ka di jɛ wà nivige ki bye kii. Wemu w'a dugi kee na ge, wee meɛge jɛ jomɔɛɛ fɔɔ ni can fɔɔ. Wee ya kiiri kɔɔɔ, na kashɛn

kɔɔɔ na bɛ ni tiime ni.¹² Wu jii jɛ ba nan̄ɔɔ jɛ wɛ.

Saanra jɔɔɔɔɔ n̄ɔɔɔɔɔ jɛ wu jɔɔɔ ni. Meɛge ka ki bi

ka wu na ni wuyɛ pyaa bɛ wɛ, wa shishiin ya kee cɛ wɛ.

¹³ Fàɔa ke ki jɛ wu na ge, kee bi mini wolo shishan ni.

Weefɔɔ meɛge jɛ: «Kile Jomɔ.»¹⁴ Fugba kashɛn keye y'a

bi taha wu feni. Pee jɛ shɔnfiye na. Fawiweɛɛɛ fɛfɛɛɛ

wuuro t'a bye pee na.¹⁵ N̄m̄ɔpara jomɔɔ wu l'a bi

† Tudunm̄ɔɔ:

Zheruzalemu-fomɔ wu keree

⁹ Cεεgbuugoo gbarashuun we w'a ni konɔ ki taaxɔɔ li wo kanhagbɔ tɛhɛɛ gbarashuun wu na ge, kee bye mɛlɛkɛ gbarashuun kenɛ ni. A wee mɛlɛkɛ wa di ba nɛ pye: «Pa naha, di cenabun wu shɛ ma na, Dubyapige ki shɔ we!» ¹⁰ A Kile Munaa di jé nɛ ni, a wu gari ni nɛ ni faabobotɔɔngɔ ka na; na shɛ Zheruzalemu shɛ nɛ na wu na diri na yiri fugba wu ni Kile yiri, fɛfɛɛɛ kulo le. ¹¹ Kile kɔɔɔ ya bye li na, l'a bi ní, na wii na naa ba vɛeri nɛ wɛ, wemu w'a yàa ni pɛɛwa kagerɛɛ ka ni kemu mɛgɛ ki nɛ zhasipu ge. ¹² A kasɔɔɔngɔ nigbɔhɔ ka di kulo li maha. Kɔɔɔ kɛ ni shuun yi bye li na, kɔɔɔ bɛeri mɛlɛkɛ nigin ya bye wà. Mɛyɛ y'a bi ka kee kɔɔɔɔ ki nɔ na. Yee nɛ Izirayeli kɔɔɔ kɛ ni shuun wu mɛyɛ. ¹³ Kɔɔɔ taanri ki bye Kile-nɔhɔ ki na, taanri wa di nɛ camutomɔ pu ni, taanri wa di nɛ Kile-parama pu ni, taanri wa di nɛ pe pu parama pu ni. ¹⁴ Kagereye tahaɔaa kɛ ni shuun wu bye kulo li kasɔɔɔ ki nidaa. Dubyapige ki tudunmɔ kɛ ni shuun wu mɛyɛ y'a bi ka kee tahaɔaa ki na.

¹⁵ Mɛlɛkɛ wemu w'a jo ni nɛ ni ge, sanni pubiin l'a bye wu kenɛ ni wu kulo le, ni kɔɔɔ kɛ, ni kasɔɔɔ ki taanna. ¹⁶ Kulo li kabaya shishɛɛɛ wu bye nigin. Li nidaa le, ni li kadaa li bɛeri bye nigin. Mɛlɛkɛ w'a kulo li taanna ni lee pubiin li ni. Li nidaa li bye kiloo kabɔfɔɔɔ shuun di xhuu shishɛɛɛ (2.400). Li nidaa, ni li kadaa, ni li tɔɔɔ bɛeri nɛ nigin. ¹⁷ A wu kasɔɔɔ ki pɛɛɛ ti bɛ taanna, a ki pɛɛɛ t'i bye mɛtɛɛɛ kɛɛ gbarashuun ni shuun (72), na saha ni sipyii pu wo daanna wu ni. Wee daanna we ninumɔ ni mɛlɛkɛ w'a wu wo daanna wu pye. ¹⁸ Kasɔɔɔ k'a yereɛ ni zhasipu kagerɛɛ ni, kulo l'i nɛ sanni yɛ pyaa ba vɛeri nivyen nɛ wɛ, wemu ya wii na naa ge. ¹⁹ Kulo li kasɔɔɔ ki nidaa l'a bi kemɛ yàa ni pɛɛwa kagerɛɛ nizaaya tuuyo bɛeri ni. Nɔhɔdaan wo tahana li nɛ zhasipu kagerɛɛ, tahana shuun wuu li nɛ safiiri, taanri wuu li nɛ agati, shishɛɛɛ wuu li nɛ emerɔdi. ²⁰ Kaguro wuu li nɛ onikisi, gbaara wuu li nɛ sariduwani, gbarashuun wuu li nɛ kirisoliti, gbarataanri wuu li nɛ berili, gbarashɛɛɛ wuu li nɛ topazi, kɛ wuu li nɛ kirisopasi, kɛ ni nigin wuu li nɛ yasenti, tahana lisana nɛ amɛtisiti. ²¹ Kulo li kɔɔɔ gburaya kɛ ni shuun wu nɛ pɛɛwa kɔɔɔ pyaa kɛ ni shuun. Gbura nigin bɛeri nɛ kɔɔɔ pile nigin. Kulo li pinnɛɛ kɛ nɛ sanni yɛ pyaa ba vɛeri nivyen nɛ wɛ, wemu ya wii na naa ge.

²² Nɛ ta Kile-pɛɛɛ pugbɔhɔ na lee kulo li ni wɛ, bani Kafɔɔ Kile, Se Bɛeri Fɔɔ ni Dubyapige ke, peeyɛ pyaa ki nɛ lee kulo li Kile-pɛɛɛ pugbɔhɔ. ²³ Lee kulo li mago nɛ caɔa kɛɛɛ, kelee yenɛ wogo na wɛ. Bani Kile wo kɔɔɔ we wu nɛ li kɛɛɛ. Dubyapige ki ni kɛɛɛ ki ma foro, na ní xuuni. ²⁴ Shi wu na ba naari kee kɛɛɛ ki na. Konɔ ki saannaa na ba ni pu naafuu wu ni na pa gan lee kulo li mu. ²⁵ Lee kulo li kɔɔɔ na ba mugɛ yaha caɔa ni, ki shiin di wa da ga dɔ bɛ wɛ. Bani piige wa da ga wà wɛ. ²⁶ Saannaa pu wo naafuu wu kadugo na, shi wu wo fanha ke, ni wu baraga ki na ba se na gaan lee kulo li mu. ²⁷ Yanmunɔɔɔ ka shishiin

da ga jé wà wɛ, kelee katanhana pyevɔɔ, kelee kafinejo wɛ, ga fo piimu yɛ mɛyɛ y'a ka Dubyapige ki nii sicuumɔ Kitabu wu ni ge, pee yɛ pu da jé li ni.

Nii sicuumɔ gba lɔhɔ ki keree

²² Ayiwa, lee kadugo na a mɛlɛkɛ wu nii sicuumɔ gba lɔhɔ shɛ nɛ na, kee ya ní ba vɛeri nivyen nɛ wɛ, wemu ya wii na naa ge. Kee bi foro Kile ni Dubyapige ki saanra koro li ni, ² na fuu kulo li pinnɛɛ kɛɛɛ ki nɛ nɛ. Tige tuugo nigin wa bye wà, kee nɛ nii sicuumɔ tige ke, kee bye wee gba wu kabaya shuun wu na. Yee funɔ ni tɔɔɔ kɛ ni shuun k'a nagoo pyi. Yenɛ bɛeri ni ki nagoo. Kee tige tuugo ki wɛɛ ya shi wu sipyii pu cuunɔ. ³ Lanɔ da ga bye nige bada wɛ. Kile ni wu Dubyapige ki wo saanra koro li na ba bye lee kulo li ni. Kile wo kapyeyii pu na ba wu pɛɛ. ⁴ Pu na ba wu naha na, wu mɛgɛ na ba bye pu gbahaa na. ⁵ Piige da ga wà nige wɛ. Pu mago da ga bye sokinna kɛɛɛ, kelee caɔa kɛɛɛ na wɛ. Bani Kafɔɔ Kile yɛ pyaa na ba kɛɛɛ yeege pu mu, p'a gori yaha saannaa fo gbee.

Yesu taapana ya tɛɛɛ

⁶ Lee bɛeri kadugo na a mɛlɛkɛ wu nɛ pye: «Nakaara baa pe jomɔ pe ya fiinne, na nɛ can. Kafɔɔ Kile we w'a wu Munaa li kaan Kile tudunmɔ pu mu ge, keree ki-imu k'a yaa na pye jeri funɔ ni ge, wee w'a wu mɛlɛkɛ wu tun wu pa kee keree ki shɛ wu kapyeyii pu na.» ⁷ A Yesu di jo: «Li wii, Nɛ na ba jeri funɔ ni. Wemu w'a kuu we Kitabu we wo kapajuuro ti jomɔ pu mu ge, wee nɛ duba pya.» ⁸ Nɛ Yohana ya kii keree kii logo, na ki na bɛ na nii na. Ba nɛ ki logo, na ki na bɛ wɛ, mɛlɛkɛ wu w'a bi ki shɛ nɛ na ge, a nɛ nuguro sin wee fɛɛ ni, na ganha na giin di wu pɛɛ. ⁹ A wu nɛ pye na nɛ ganha bu da lee pye wɛ, na Kile wo kapyeyii wee nɛ, ba nɛ ni na ce-booloo Kile tudunmɔ pu nɛ wɛ, ni piimu bɛeri p'a kuu we Kitabu we jomɔ pu mu ge, na nɛ w'a Kile pɛɛ. ¹⁰ Lee kadugo na a wu nɛ pye sanha: «Ma ganha bu da we Kitabu we wo kapajuuro ti jomɔ pu tɔ wɛ, bani pu pyeduun w'a tɛɛɛ. ¹¹ Wemu wu nɛ sipyitiibaaga ge, wee wu kori wu tiibaara ni. Wemu w'a nɔhɔ ge, wee di gori wu nɔhɔ ni. Wemu w'a tii ge, wee wu kori wu tiime ni. Wemu wu nɛ fɛfɛɛ ge, wee di gori wu fɛfɛɛ ni.»

¹² A Yesu di jo sanha na: «Li wii, nɛ na ba jeri funɔ ni. Nɛ wo saraa yanmuyɔ yi wa na kenɛ ni, kɔhɔ di sipyii pu bɛeri nigin nigin saraa na bɛ ni pu kapyege ni.

¹³ Nɛ nɛ Alifa ni Omega, nizhiime ni sama, kɔkɔɔ ni taxɔɔ.» ¹⁴ Piimu p'a pu fàya jii, kɔhɔ p'i já nii sicuumɔ tige pya wa ta, p'i jé kulo li kɔɔɔ ki ni ge, pee nɛ duba nagoo. ¹⁵ Ga puun, ni sigaanfɛɛ, ni dɔɔɔ, ni sipyigbuu, ni yaperegaan, ni kafineyɛ ya dan piimu bɛeri ni ge, ni piimu bɛeri p'a kafineyɛ kɔɔɔ ge, pee bɛeri na gori yaha kadaan li na. ¹⁶ Nɛ Yesu w'a na mɛlɛkɛ wu tun yee mu, wu shɛ kii keree kii paari n'a daa fɛɛ pu mu egilizii pu ni. Nɛ nɛ saannaa Dawuda tuugo shen, na nɛ wu kɔɔɔ shen; nimugunɔ kɔɔɔ li l'a ní ge, lee nɛ nɛ.

¹⁷ Kile Muna le, ni cenabun w'a jo: «Pa!» Wemu w'a yi logo ge, wee be wu jo: «Pa! Waga wa wemu na ge, wee wu pa. Nii sicuumɔ lɔhɔ ki kaa ne wemu beeri na ge, wu pa ki gba mamama ni.»

Jomɔ pu taxɔɔ

¹⁸ Sipyii piimu p'a we Kitabu we wo kapajuuro ti jomɔ pu nuri ge, n'a da pee beeri sɔnmi yaha jo, wa bu la fara pee jomɔ pu na, kanhama pemu keree k'a ka we

Kitabu we ni ge, Kile na ba pee fara weefɔɔ mu. ¹⁹ Wa shiin bu la wuu we Kitabu we wo kapajuuro ti jomɔ pu ni, Kile na ba weefɔɔ niɲe wolo ni sicuumɔ tige ke, ni fefeere kulo li ni, yee yemu keree k'a ka we Kitabu we ni ge. ²⁰ Wemu w'a kii keree kii can fiinne jo ge, wee ya jo: «Uun, n'a da ba jeri funɲɔ ni.» Amiina. Mu wu pa, wu Kafɔɔ Yesu.

²¹ Wu Kafɔɔ Yesu wo niime we wu pye yi beeri mu. Amiina.